0 L 16
M 70

R.1
3/9

TOMVS XIII.
TRACTATVVM.

HABEBIS OPTIME LECTOR

in hoc Tomo de Iudicijs, à citatione usq;
ad sententiam.

VERVM CVM IN CAETERIS

Tracta. uoluminibus deessent nonnulla, & illa appo-
suimus, & noua quædã addidimus. Idq; summo
labore, diligentia, ac etiam, te iudice,
maximo sumptu.

Recentiores Tractatus, auersa pagina,
his signis

* 6

tibi indicabit.

VENETIIS

E. T. A.

DECIMO TERTIO TOMO

Hæc inſunt opuſcula.

De in ius uocando, Fede. ſchench. car. ij.
De compulſorijs literis & preciſis concedendis. Guido. pape. car. iij.
☞ De exceptio. dilato. & declinato. Bagaroti. car. vi.
De recuſationibus, Stephani aufre. car. viij.
De Exceptioni. Innocen. car. xij.
De Exceptioni. Nepotis de monte albano. car. xiij.
De Exceptio. Defenſorium iuris nuncupatus. Ioan. mon. ciſtercien. car. xxxij.
De iureiurando propter calumniam, Fran. cur. car. xxxix.
De ſatiſdatio. que in iudicio preſtantur, Fede. ſchench. car. xliiij.
De poſitionibus, & interroga. Fran. cur. car. xliiij.
De poſitionibus, Odofredi. car. xlvij.
De poſitionibus Iaco. de arena. car. xlviij.
☞ De poſitionibus, Vberti de bobio. car. liij.
De negatiua probanda, Marti. de fan. car. lv.
De probationibus, Feder. ſchench. car. lvi.
De Teſtibus, eiuſdem. car. lvij.
De Teſtibus, Fran. cur. car. lix.
De Teſtibus, Albe. de roſa. car. lxiiij.
De Teſtibus, Tyndari. car. lxxx.
De Teſtibus, Nelli de ſancto gemi. car. cij.
De reproba. teſtium Stepha. aufre. car. ciij.
☞ De teſtibus, Iaco. butriga. car. cxc.
☞ De reproba. teſtium, Bagaroti. car. cxij.
De præſumptionibus, Guido. pape. car. cxv.

Tractatus quos addidimus, hoc ſigno ☞ demonſtrantur.

TOMVS TERTIVSDECIMVS,

Tractatus de iudicijs à citatione usq; ad sententiam continet.

TRACTATVS DE IN IVS VOcando. Clariss. Iurisconsulti Friderici Schenek ex liberis Baronibus à Tantenberg.

SVMMARIVM

1 Iudicium a citatione incipit.
2 In ius vocare quid sit.
3 Citatio ab eo iudice profecta qui index esse prohibetur, est nulla.
4 Citatus ab eo iudice cui manifeste non subijcit impune nõ paret.
5 Citatus ab eo iudice cui propter priuilegium non subijcitur, venire debet priuilegium allegaturus.
6 Miles alieno nomine iudicio adesse non potest.
7 Mulier alienam defensionem suscipere prohibetur, preterquam parentum morbo vel etate impeditorum.
8 Citatio quando cornat ratione rei.
9 Inter patrem & filium iudicium non subsit, siquidem filius in potestate patris sit.
10 Femina ad eum iudicem venire non tenetur, qui cum ea inuita nuptias contrabere tentauerit.
11 Citatio in diem feriatum concepta est nulla.
12 Citatus in locum inhonestum venire non cogitur.
13 Sontico morbo impeditus iudicio adesse non tenetur, nec procuratorem mittere in causis arduis, & quid sit morbus sonticus. & numero. 37.
14 Tempestate vel vi fluminis impeditus excusatur si die prestituta iudicio se non sistat.
15 Vocatus in locum manifeste periculosum venire non cogitur.
16 Vocandus in ius non est pontifex dum sacra facit, nec is qui propter loci religionem mouere se loco non potest, nec etiam is q funus familiare ducit.
17 Uxorem ducens in ius vocari non debet quemadmodum nec ea que nubit.
18 Imperium habens in ius vocari non potest. & numero. 22.
19 Inferioris iudicis citationi impune non paret qui a superiori iudice citatus est.
20 Legationis munere fungentes in ius vocandi nõ sunt eorum nomine qui ante legationem contraxerunt.
21 Heredes, agnati, cõiunx, affines, fideiussores, item defuncti totis nonem diebus a morte illius in ius non sunt vocandi.
23 Magistratus etiam maiores in officio peccantes in ius vocari possunt.
24 Vocatus in ius non veniens a iudice mulctatur.
25 Citatus in ius non venisse, vel posteaquam venerit sine iudicis cõmeatu recessisse paria sunt.
26 Actoris in iudicium ad diem reo prestitutam non venientis pena.
27 Citationem vbi fieri oporteat. & nu. 32. & nu. 36.
28 Bonus appellatione quid veniat.
29 Peremptoria citatio quibus i causis necessaria, & quomodo ad eam perueniatur.
30 Tres denunciationes peremptorij vim obtinent.
31 Iudex litem a precepto non exoratur, nisi cum clausula. Si graueris &c.
33 Iudicem non posse quemquam extra territorium suum citare quomodo accipiendum sit.
34 Vniuersitas aliqua citari quomodo debeat.
35 A maiori parte vniuersitatis factum ab omnibus factũ intelligit.
38 Contumax quis dicatur.
39 Contumax non est audiendus nisi prius restituerit impensas aduersario.

Series iudicialium actorum, ab ea parte, que de † in ius vocando est, exordium sumit. ff. si in ius. de pena teme. litig. In ius † aũt vocare. est iuris experiũdi causa vocare. l. j. ff. eo. ti. Vocari in ius, quinis poterit, nisi vel. l. vel ꝙstitutione prohibeatur. Cum itaq; queritur, an quis in ius vocari possit inspiciendum est, an ne prohibeatur, quemadmodum de procuratore constituendo dicimus. Quod edictum prohibitorium est. l. mutus. ff. cum queritur. ff. de procur. Multos, quos in ius vocari vetitũ est, iurisconsulti in ti. de in ius voc. cõmemorãt, & nos quoq; in libello, cui titulũ, DE IIS QVI IN iudicio versant. prefiximus, sumus prosecuti, Generatiz † in ius vocatio coruit. nõnũquã ratione iudicis, vt qz ab eo sit iudice profecta, quem iudicem fieri iura prohibent. Quidam enim lege impediuntur ne iudices sint, quidam moribus, quidam natura, vt hĩ in. l. cũ pretor. ff. nõ aũt oẽs. ff. de iud. l. ij. ff. de re. in. Idem obtinet, si ab † eo fiat iudice, cuius iurisdictione non subiacet vocatus, manifeste, cuz extra territorium ius dicenti impune non pareat. l. vlti. ff. de iurisd. om. iud. c. ij. de ꝙst. lib. vj. Si tñ cõtroneri possit, num iudicis iurisdictiõi vocatus subsit, vocati erit, nõ cõtemnere auctoritatem pretoris, sed † venire dz, priuilegiũ suum allegaturus. Pretoris aũt erit existimare, an sua sit iurisdictio. l. si quis ex alienа. ff. de iud. Alioqui si vocatus nõ venerit, & mulcta dãnari, & ex cõicationis sententia plecti ob contumaciã poterit. l. ij. ff. si quis in ius vocatus non ierit. & c. si duobus. iuncta gl. sup verbo tenebit de Appellationibus, & c. cum parati. eo. ti. Nonnunquã contingit in ius vocatio, ratione actoris, quando talis sit persona, vt cuz eo, vel proprio, vel alieno nomine lis agitari non possit, de quo etiaz copiose scripsimus in eo libro cui titulus est de his qui in iudicio versantur. Alieno nomine experiri prohibetur miles, † etiaz si p patre, matre, vel vxore velit. l. militem. C. de procu. Qui. n. stipendia merentur, suis tm negocijs superesse inoffensa disciplina possunt, & in rez suã agere. l. qui stipendia. C. de procu. Item † & vltra sexum muliebrem esse cõstat, & virile officiuz esse, alienam suscipere defensionem. l. alienã. C. de procu. Pro parentibus tñ nonnunquam agit femina, vel morbo vel etate impeditis, si alius non habeatur, qui agat. l. feminas. ff. eo. tit. Nonnunquam † coruit rõne rei, vtpote si res, ob quam in ius vocatio sit facta, non sit in hominum cõmercio, vt est iuris vulgati, vel qz talis sit res, que postea in obligationem ventura sit. Iudicium enim antequam aliqd debeat accipi nõ põt. l. nõ quemadmodũ. ff. de iudic. Nonnunquem ratione promiscua, vcz, tam re, quam iudicis, tam actoris, ꝙm rei. Lis † enim nulla regulariter esse põt, inter patrem & filiũ in sacris paternis ꝙstitutũ. l. lis nulla. ff. de iud. Nec vocata illa † ad iudicẽ veniet, qui cum ea inuita nuptias contrabere conatus est. Mã cõfestim contestatione proposita, cuz sua suorumq; domo iurisdictionem eius euitare poterit. l. vnica. C. si quacunq; predi. potest. &c. Nonnunquam coruit in ius vocatio, ratione † temporis, vt quia tempus est feriatuz. l. j. ff. de feri. & dilat. l. ij. C. eo. sine solẽnes sint ferie, sine repentine. Feriaq; antez dies enumerat imperator in. l. omnes dies. C. de feriis. Et pontifex in. c. vlti. eo. ti. ¶ Item rõe loci. nam si arbiter, vel index, in locũ aliquem inhonestuz † adesse inserit, sine dubio, impune ei non parebit. l. si cũ dies. § si arbiter versi. sed si in aliquem. ff. de arbi. ¶ Item ratione patentis & pspi cui impedimenti, quo obstante, vocatus probabiliter abesse potest. † Ita impeditus morbo sontico, etiam inuito litigatore ac iudice, diem differt. Sonticus aũt estimandus est, qui cui rei agende impedimento est litiganti. Qualis est & motus corporis cõtra naturã, quem febrim appellant, diuersum tñ in febricula, sine febri lenissima. Item in veteri quartana, in qua omnibus negocijs aliquis superesse solet. Nam sontici morbi vocabulo nõ comprehendent. l. quesitum. ff. de re iudicata. Morbo itaque impeditus in ius vocatus, nec procuratorez mittere cogitur in arduis causis c. querelam, iuncta ibi glos. de procuratoribus. In leuioribus, tñ procuratoris, & responsalis missionem quidam desiderant. vt ibi nota. & arg. in. c. cum dilecti. de dolo & contuma. ¶ † Item tẽpestate, vel vi fluminis impeditus excusatur. l. ij. § si quis in iudicio. ff. si quis cautio. Verum si quis tempore opportuno proficiscendo, illos casus euitare potuisset, & ipse se artauerit, an ei exceptio

sit profuturus, iudex causa cognita statuet. Nã neq; sic arctandus est, vt possit ei dici, cur non multo ante profectus est, q̃ dies veni ret. Neq; iterum permittendum ei, si quid sit, quod ei imputetur causari tempestatem, vel vim fluminis. d. l. ij. §. si quis tamen.

15 ¶ †Item excusatur, si locus, ad quem sit vocatus, presentiam ve nienti periculosam faciat. d. l. ij §. quid enim. si quis cum Rome esset. Citatio quippe ad locum notorie non turum. citatum nõ ar tat. clemen. pastoralis. versic. notorium quippe, ac indubitatum. ꝛ ibi gl. super verbo, odio notorio. de re iudi. in clem. Nonnunq; etiam cozrit in ius vocatio, idque ne ius diuinum, aut humanuz,

16 publica, priuatue vtilitas offendatur. †Veluti si in ius vocetur pontifex, dum sacra facit, aut illi, qui propter loci religionem, in de se mouere non possunt. Aut funus ducens familiare, busta,

17 vel mortuo faciens obsequia vel qui †vxorem ducit vel que nubit,

18 vel magistratus, qui imperium habent, qui †ꝛ cobercere aliquem possunt, ꝛ inbere in carcerem duci. l. secunda. ff. de in ius voc. vel

19 qui certo tribunali sistere debeat, vocetur †ad maius auditoriuz, nam non veniens ad minus, contumax non videtur. l. contra pu pillum. §. fina. ff. de re indic.

20 ¶ †Item si legati tempore legationis, in ius vocentur super bis, que ante legationem contraxere. l. ij. §. legatis. ff. de iud. Di enim venire in ius, modis prefatis vocati non coguntur. Similiter

21 †heredes, parentes, liberi, coniux. agnati, cognati, affines, aut fi deiussores defuncti, ante nonem dierum spacium, quibus videñ Ingere conueniri, aut quocunq; modo inquietari, aut aliqua ad monitione pulsari, aut in iudicium vocari non possunt, sine debi ti gratia, quod a defuncto descendit, sine alterius cuiuscunq; cau se nomine, ad memoratas personas specialiter pertinentis. §. hec autem disposuimus. versi. sancimus itaq; in auc. vt cuz de appel latione cognoscitur. columna octaua. Proinde si que cõtra bos interlocutio fiat, retractationi est obnoxia. Nam penam contu macis non patitur, quem maioris cause occupatio defendit. l. cõ tumacia. versic. penam. ff. de re iudi. Quod autem paulo ante di

22 ctum est, magistratus, †in ius vocari non posse, obtinet in maiori bus, quos more maiorum sine fraude, in ius vocare non l3. l. sed ꝛ si, per pretorem. §. hec clausula. ff. ex quibus cau. ma. Minores. ff. magistratus, etiam in ipso magistratu conueniri possunt. l. nec ma

23 gistratibus. ff. de inin. Maiores †etiam conueniri possunt, quan do peccant in officio, vez, cum venalem habuerint sententiaz, aut penaz pretio remiserint, aut vitio cupiditatis ingesserint, aut alio qui improbum iudicem egerint. l. iubemus. C. ad legem iuliam re pet. ꝛ in auct. vt differ. iud. §. si tamen contigerit, quendam nostro ruz subiectorum ab ipso clarissimo prouincie iudice ledi, iubemus eum adire sanctissimum illius ciuitatis episcopum, ꝛ ipsuz iudica re, inter clarissimum illius prouincie iudicem, ꝛ eum qui putatur

24 ledi ab eo, ꝛc. col. ix. †Vocatus aũt in ius, ad diem ꝛ locum pre finitum se in iudicio sistere dz. Alioqui multari poterit a iudice, qui iurisdictionem suaz defendere potest penali iudicio. l. vnica. ff. si quis ius dicen. nõ obtemp. Debet quoq; ad iudiciuz veniẽs, ibi consistere, donec a iudice remeandi facultas sit concessa. arg.

25 l. scire opz. §. q̃s. versi. sufficit autem. ff. de excusa. tuto. †Varia enim sunt non venire, vel venisse, ꝛ sine iudicis commeatu recede re. c. j. de iud. Si actor ad diem prestitutum non venerit, absoluit reus ab instantia, qui nisi denuo citetur, postea redire non cogit,

26 vt est iuris ꝛ styli peruulgati. Sed ꝛ actor † ad diez reo prefixum non veniens, condemnatur venienti reo ad impensas ea de causa fa ctas. Et denuo eo petente, reus non citabitur, nisi se venturum ꝛ compariturum idonee cauerit, hoc est, pignoraticia, vel fideiusso ria cautione. Aut si illas prestare nequeat saltem iuratoria. c. j. de dolo ꝛ contu. lib. vj. iuncta gl. super verbo sufficiẽter. Citatio

27 autem, sine in †ius vocatio intimabitur ipsi vocato, aut ad domuz denuntiabitur, si vocati copia haberi non potest. l. j. §. j. ff. de libe.

28 agnoscen. Bonum †accipimus hospitium, si in ciuitate maneat, qõ si non sit in ciuitate, sed in villa, vel in municipio, illic, vbi larẽ collocauit, denunciatio fiet. vt ea. l. §. domuz. congruit premissis l. aut qui aliter. §. si quis se denunciauerit. versic. ꝛ si forte. ff. quod vi aut clam. ꝛ. c. causam que iuncta glo. super verbo, ad domum, de dolo ꝛ contu. In causa tamen damni infecti abesse videtur, q̃ in iure non est. sic que ad domum fiet denunciatio. l. iiij. §. pretor ait. versicu. abesse. ff. de damno infecto. Si nullam habuerit ha bitationem, ꝛ de predio lis sit, aut alioqui re immobili, illi citatio nis litere affigi poterint. d. versi. Abesse. ¶ Porro in omnibus

29 †causis grauioris momenti, peremptoria desideratur, maxie in sententie diffinitiue prolatione, nisi in illis causis, in quibus sum marie, ꝛ de plano iudicium exercetur. Nam ad audiendam diffi nitiuam sniam, vna sufficeret vocatio. c. sepe. versic. sententiã re

ro diffinitiuam, ꝛ ibi glo. super verbo, peremptorie, de verb. sign. in clemen. Ad peremptorium per tria prenia edicta peruenitur, interuallo decem dierum discriminata, nonnunq; tñ statim cõce ditur nam ordinem ꝛ compendium edictoruz moderabitur iudex pro conditione cause, vel persone, vel temporis. l. ad peremptoriũ

30 cum. iiij. legibus sequentibus. ff. de iudi. Hodie tamen tres †denũ ciationes peremptorij edicti vicem obtinent. l. tres denunciatio nes. C. quomodo ꝛ quando iudex. Cessante autem causa perem ptorij edicti, aduersus eos, qui admoniti iudicio adesse noluerũt, sententia a iudice proferri poterit. l. ij. C. quomodo ꝛ quando iud.

¶ Item cum par vocat parem que vocatio verius requisitio fue rit vnam sufficere vocationem glossa putat. veluti si arbitri, aut simul dati iudices, alter alterum absentem vocet, vt in. c. j. versi. duro. super verbo, requisierint. de beret. in clemen. Quamquam

31 †iudex non a precepto litez exordiri poterit. l. prima. C. de execu. rei iudi. Tamen si quid ante cause cognitionem precipiat, eo cuz temperamento clausule, si graueris, causam coram nobis allega turus compare. Talis iussio in simplicem vocationem, atq; cita tionem resoluitur, atque transformatur. Id colligitur ex lege de pupillo. §. meminisse. ibi glo. super verbo, cuz. ff. de oper. no. nun.

32 glo. fi. in. c. ex parte. el. j. extra de verb. sig. Nonnunquam †cita tio vel intimatio fit eo loco, vbi frequẽtius solet habitare citatus. c. causam electionis. de elec. in cle. Proinde si duobus mẽsibus soluz, in loco quopiaz commorari consueuerit, ꝛ alijs in locis pau cioribus diebus fiet loco eodem intimatio, arg. a simili in. l. maio ri parte. ff. de verb. sign. Verum si in vtroq; loco, equali tempo ris spacio morarentur, arbitrarium erit, in alterutro loco citare. Quamquam tutius fiat in vtroq; d. clem. causam electionis, ibi

33 glossa in verbo, communiter. Iudex †constitutum extra locum sue iurisdictionis ꝛ districtum, nequit in ius vocare. cle. pastoralis. ó re iudi. versi. desiperet. Id obtinet, cum territoria sint distincta, p dominia diuersorum principum, diuersum igitur, si sub vno prin cipe, diuerse sint ditiones, nam preses vnius ditionis, etiaz in alia ditione existentem videtur posse in ius vocare. l. omnes. §. Execu toribus. versi. verum si apparitor. C. de episco. ꝛ cler. Sed in bis

34 recepte consuetudini obtemperandum. In citationibus †aũt edi ctis, atq; denunciationibus vniuersitati faciendis sufficit, vt in lo co congruo, coram maioribus, ꝛ alijs, qui de vniuersitate adfue rint, publice proponantur. fm glo. in. c. si cap. in verbo, factaz, de concess. preben. lib. vj. Expedit tamen, vt coram collegio per supe riorem legitime, ꝛ ex more congregato, si commode fieri possit, ci tatio insinuetur. arg. in. d. c. si capitulo. ꝛ ibi per gl. prefatam. Si vero id commode fieri nequeat, fiat vti dictum est. cum hoc tem peramento intelligo gl. in fi. in regula, non potest dolo carere. ff. de reg. in. Bum ait, vt vniuersitas, vel ecclesia sit contumax, cite

35 tur in. c. vel in congregatione. Quod aũt † maior pars curie effi cit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. l. quod maior pars. ff. ad muni. Et quoniã duobus locis quis domicilium habere potest,

36 si vtrobique ita se instruxerit, †vt nõ ideo minus apud alteros se collocasse videatur. l. assumptio. §. iurisprudentibus. ff. ad munic. etiam vtrobique in ius vocari posse videtur, nisi in altero frequen tius commoretur, vt antea dictuz est. Citatus si mala valetudine detineatur, vt superis quoque dictuz est, venire nõ cogitur. Quin

37 immo † si in iudicio se sisti promisisset, tamen si valetudine impe ditus, sistere non potuisset, exceptione esset adiuuandus. l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. Item si infirmitate impeditus cõ tinuare iter non potuit, habebitur ratio humanitatis, sicut habe ri solet, ꝛ hyemis, ꝛ nauigationis, ꝛ ceterorum, que casu contin

38 gunt lege si cui in fine. ff. ex quib. caus. maio. Si tribus † edictis propositis, vel vno pro tribus quod vulgo peremptorium appel latur literis euocatus presentiam sui facere cõtemnat, contumax dicitur. Contumax autem non videtur, nisi qui cum obedire de beret, non obsequitur, id est, ad iurisdictionem eius, cui negat ob

39 sequi pertinet. l. contumacia. ff. de re indica. Si contumax †po stea comparuerit, non aliter ei iudicialis patebit aditus, nisi pri us aduersario omnes impensas restituat, simul ꝛ damna iudicis estimatione diffinienda, postquam iuratum fuerit ab eo qui expẽ sas fecit. l. sancimus. C. de iudi.

FINIS

Tractatus aureus nunquã an;

tea editus Compulsoriarum super statuto Delphinali de literis compulsoriis, ⁊ precisis concedendis, prestantissimi doctoris. J. V. ac mirabilis practici Bo. Guidonis Pape Delphinatis.

¶ Prefatio.

A statutis Delphinali;

bus circa ordinem iudiciorum per bone memorie dñm: Jacobum de Montemauro, tunc gubernatorem pretentis patrie delphinalis factis de mense Februarij Anno dñi. M.cccxcix. sub rubrica de literis cõpulsoriis, ⁊ precisis concedendis continetur statutum in effectu continens. Quod cum si contra compulsorias literas suum voluerit inchoare processum exhibito in forma publica obligationis vel submissionis instrumento. Compulsorie litere cum dilei assignatione concedantur. In quo quidez termino si reus legitime compareat ⁊ gparendo ad alteram subscriptarum exceptionum, vez excõicationis, falsi. transactionis, rei iudicate, solutionis, prescriptionis, ⁊ pacti de non petendo dũtaxat admittatur. ⁊ dicte compulsorie eo casu vim habeant summarie petitiõis. Vez qz ego Guido pape inter legũ doctores minimus a triginta ⁊ tribus annis citra a qbus incepi in hac ciuitate Grationopli practicare vez pluries tã in practicando q̃ in iudicando circa intellectum dicti statuti dubitaui. Jdeo de hoc anno currente dñi M.ccclxiij. ⁊ de mense Maij inchoani materiam huius statuti pertractare. ⁊ pro ipsius statuti declaratione, ⁊ intellectu sequentes qõnes in iure duxi videndas. ⁊ cum opinionibus doctorum antiquorum ⁊ nouissimorum declarandas ⁊ decidendas.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Reus per literas compulsorias in iudicio conuentus quas exceptiones aduersus instrumentum opponere possit.
2 Verbis statuti etiam duris debet stari.
3 Exceptio contra statutum seu instrumentum opponi potest qp nõ sit factum cum debita solennitate.
4 Statutum sequens non presumitur precedentia corrigere statuta nisi exprimatur.
5 Minori ⁊ cuius non valenti esse in iudicio obijci potest exceptio non obstante statuto prohibente alias opponi exceptiones.
6 Exceptio patrie potestatis aduersus literas compulsorias non admittitur.
7 Curator filiofamilias in causa criminali dari debet ad illam litẽ. Exceptio excõicationis opponi potest ꝯ notarium recipientem instrumentum super quo impetrate sunt litere compulsorie.
8 Exceptio qp non sit notarius qui instrumentum confecit admitti tur non obstante statuto ⁊c.
9 Casus per statutum omissus remanet in dispositione iuris cõmunis. numero. ii.
10 Exceptiones rationabiles non tolluntur per statutum prohibens exceptiones opponi contra literas compulsorias.
11 Instrumentum non dicitur publicum quod absq; debita solennitate est factum.

¶ Questio prima.

1 # Vero igitur prio

†an reus per compulsorias in iudicio conuentus possit alias exceptiones validas, ⁊ de iure sibi competẽtes q̃ in dicto statuto comprehensas aduersus instrz ad iustificationẽ ipsoꝝ productoꝝ opponere. Bar.
2 circa hoc dicit qp nõ in.l.j.§.j.ff.qõ vi aut clam. † qz dicit ipse in dubio standum est verbis statuti q̃ q̃ duris. in.l.prospexit.ff.qui ⁊ aquibus. ⁊ in.l.j.§.is qui nauẽ.ff.õ exercitoria. nisi dicat ipse Barto. in quatuor casibus. Primus casus est si opponatur ꝯ solennitatez instroꝝ vez. qp non est publicũ, cũ dictum statutum loquatur de instro publico. l.liij.§.condemnatũ
3 ff. de re iudi. † Et ideo ꝯ solennitatem instroꝝ põt opponi ꝑm cũ qp ibi non est annus, indictio, dies, testis, ⁊ similia de substantia, ⁊ solennitate instroꝝ de quibus in.l.generali.C.de tabul.li.xj. Secundo dicit ipse Bar. nisi sint alie exceptiones descendentes ex
4 alijs statutis, † qz non est credendum qp per dictum statutum qdi tor ipsius voluerit alia statuta corrigere, arg. in.l.naz ad ea.ff.de leg. sed tantummodo remanere voluisse alias exceptiones cõpe
5 tentes de iure communi, vt.d.§.is qui nauem. † Tertio dicit ipse Bart. nisi opponantur exceptiones contra personam actoris, vt qz est minor vel alias talis qui non potest esse in iudicio, qz lz statutuz prohibeat alias exceptiones contra instrm, ista tñ exceptio est contra personam, ⁊ in.l.filio.ff.de inof.test. ⁊ per hoc videtur velle Bar. qp possit opponi paterna potestas contra compulsorias, vez quod ipse qui impetrauit compulsorias est filiusfamilias
6 ⁊ non potest stare in iudicio. † Sed de stilo curie parlamenti, talis exceptio aduersus compulsorias non admittitur, vt plene scripsi de decisionibus parlamẽti. q. ccccx. ⁊ qui stilus corroboratur rõe, qz cum in hoc statuto Delphinali admittatur tantummodo vna exceptio ꝯ personam impetrantem vez excõicationis. alie videntur excluse, qz standum est verbis statuti q̃ q̃ duris, vt dicit Bart. in.d.l.j.§.j.ff quod vi aut clam. ⁊ premissa intelliguntur in
7 causa ciuili. † In criminali autem non soluz auctoritas patris sufficeret., sed debet dari curator filiofamilias ad illam litem vt dicit Bar. in.l.fi.ff.de verbo.obli. Sed an exceptio excõicationis possit opponi contra personam notarij qui recipit instrumentum super quo litere compulsorie sunt impetrate. crederem qp sic, cum indistincte amittat huiusmodi statutum exceptionem excõmunicationis ac in.l.j.§.generaliter.ff.de leg.prestan. illa tñ exceptio excommunicationis contra notarium opposita non innalidaret instrumentum nisi fuisset publice talis denuntiatus, vt plene dixi in apparatu meo super statuto Delphinali si quis per literas ⁊c. in glo. super verbis, communi estimatione fide dignos. ibi, quod
8 non sic est ⁊c. Vel etiam, † ⁊ quarto dicit ipse Bar. si opponatur in personam notarij quod non erat notarius qui confecit instrumentum, quia tunc etiam admittetur talis exceptio non obstante huiusmodi statuto secundum eundem Bar. in.l.ij.§.pretor.ff.q satisdare cogantur. Sed Ray. vt refert Bar. in.l.ita pudor.C.õ adult. tenet quod immo indistincte mile alie exceptiones quaz nominate in dicto statuto opponi possunt. Quia statutum loquit̃ taxatiue dum dixit, dumtaxat. ⁊ nota taxatum est excludere. l.qui in aliena.§.libertos.ff.de nego.gestis. ⁊ hoc videtur sequi Bald. in.d.l.pudor. qz dicit ipse, cum statutum sit preter ius commune, quia permittit aliquas exceptiones. Igitur alie non obstabũt, qz est casus admissus, ergo non est recedendum a verbis statuti, ar-
9 gumento in.l.si vero.§.õ viro.ff.soluto matrimonio. † Sed ista rõ Bald. non videtur bona, quia si casus est omissus a statuto, ergo remanet in dispositione iuris communis. l.si cum dotem. in principio.ff.soluto matrimonio. Et quod ibi no glo. ⁊ Bar. sed de iure communi in omni iudicio quamuis summario potest ⁊ debet opponi contra personas ⁊ persone sunt prius legitimande. l.si q̃rimus.ff.de testamentis. ⁊ glo. ⁊ ibi Bart. in.l.ij.C.de edic.dini.
10 adria. tollen. igitur ⁊c. Oldradus vero dicit † quod immo per tale statutum friuole tantummodo exceptiones sunt sublate, nõ aũt rationabiles, vt.d.l.ita pudor. ⁊ dic. l.j.§.j. cum sua glo.ff.quod vi aut clam. ⁊ sic in hac prima questione principali videmus Bart. Ray. Bal. ⁊ Oldra. esse differentes. Ego tamen crederem opinionem Bar. esse veriorem, vez quod non obstante dicto statuto possit saltem opponi ⁊ excipi contra solennitatem instrumenti, ⁊ contra personam agentis quod ipse est minor ⁊ filia, ⁊ quod ipse qui fecit instrumentum non erat notarius, ratio qz statutum nihil dicit de personis, nec etiam loquitur de persona illius qui rece-
11 pit instrumentum. † Jdeo isti casus omissi remanent dispositione iuris communis. l.quod seruus.ff.de condi.ob can. ⁊ l.si cuz dotẽ in prin.ff.solu.ma. Et quod ibi no per glof. ⁊ Bart. Sed de iure communi contra personas, ⁊ quod instrumentum non habeat solennia. ⁊ quod ille qui recepit instrumentum non est notarius possunt in iudicio opponi vt dicta lege si querimus. ⁊ dicta lege generali de tabula. igitur ⁊c. Et maxime possunt opponi contra in-
12 strumentum de defectibus solennitatum instrumentorum. † quia hoc statutum loquit̃ de instro publico qp non esset si solennia deficerẽt. iuxta no. in.d.l.generali, ⁊ in hoc residet Oldr. dũ dicit qõ per tale statutũ friuole exceptiones vñr reiecte ⁊ non alie de iure admissibiles. ⁊ ita secundum opinionem Barto. ⁊ eum sequent. vidi semper iudicari in curia parlamenti.

SVMMARIVM

1 Exceptiones nouationis ⁊ delegationis an possint opponi cõtra literas compulsorias non obstante statuto ⁊c.
2 Verba statutorum sunt in potentiori significato capienda.
3 Statutum de non opponendis exceptionibus contra literas cõpulsorias intelligitur tam de proprijs quam improprijs.
4 Exceptio nouationis, ⁊ delegationis obijci non potest aduersus literas compulsorias.

Questio secunda.

1 **Secundo quero. Si obstante** dicto †statuto potuerunt opponi exceptiones nouationis, ⁊ delegationis. Et vī quod sic. naz predicte oppositiones, non sunt proprie exceptiones, qz exceptio cuz sit actionis exclusio. in.l.j.⁊.ij.ff.de exceptionibus. presupponit actionem igitur cum dictum statutū sit exorbitans a iure cõi, ⁊ disponat quod nulle alie exceptiones possint opponi q̄z in dicto statuto comprehense per illud verbū dum taxat. intelligi dz dictum statutum de proprijs exceptionibus, ⁊ non de improprijs, vt in.§.hec verba.ff.de neg.gest. sed exceptiones nouationis, ⁊ delegationis, non excludunt actionem per obiectum sed ipso iure vt.l.j.cum materia.ff.de noua.⁊.l.ij.C.eo.tit. ergo non sunt proprie exceptiones. Ideo videntur posse opponi cũ
2 statutum loquatur de exceptionibus, †debent intelligi in potentiori significato. l.j.ff.si ager vecti. vel emphy. peta. ⁊ hanc partez tz Bal. in.l.si non lorem. §. libertus. ff.de condi. indebi. Sed do. Joan. de imo. tz contrarium in.l.fi.ff.a quibus appel. non lz. quez ibi videtur sequi Ang. de aretio, in quinta col. Quia vt dicũt ipsi iste nõ sunt exceptiones permisse a dicto statuto que non possunt opponi. Nec obstat q̄ non sunt proprie exceptiones, qz aduertendum est quod etiam in dicto statuto permittitur opponi exceptio que non est proprie exceptio vt exceptio solutionis, qz solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio in prin. † Igit dictū
3 statutuz intelligitur, ⁊ eius intentio fuit quod opponi non possunt alie exceptiones taz proprie q̄z improprie. Ista sunt verba Ang. de aretio, vbi.§.⁊ adduco vltra eum aliam rõnem, qz hoc statutuz permittit etiam opponi exceptionem excommunicationis que ẽt non est proprie exceptio tñ nõ excludit actionem. l.j.⁊.ij.ff.de excep. Sed tantummodo differt iudicium donec agens fuerit absolutus. iuxta ea que leguntur ⁊ notã. in.c. decernimus. de sentẽtia excommunicationis. lib.vj. Igitur cum in hoc statuto permittuntur opponi alique exceptiones que etiam non sunt improprie exceptiones videntur reiecte alie exceptiones etiam que non dicũtur proprie exceptiones. Ideo dicit insequendo opinionem Joã.
4 ō imo. ⁊ Ang. ō are. †quod dicte exceptiones nouat. ⁊ delegat. aduersus tales compulsorias opponi non poterũt obstante dicto statuto quod taxative loquitur.

SVMMARIVM

1 Instrumentum obligationis non valet in quo non continetur ipsius obligationis causa.
2 Promissio non est causa obligationis.
3 Preceptū iudicis vel testatoris nudum sine causa est inualiduz.
4 Exceptio contra instrumentum admittitur quod causa obligationis in ipso non continetur.

Questio tertia.

1 **Tertio quero** Pone q̄ instrumentum †ad iustificatione productuz nõ ꝙtinet cãm obligationis, ⁊ sic non vz obligatio iuxta.l.secũda.§.circa.ff.ō exceptione doli. cum ibi not. ideo dicit Barto. in dicto.§.circa. qō
2 libellus in quo dicitur † peto a te decem quia promisisti non valet. eo quod promissio non est causa, vt dicit glo. in.d.§.circa quã
3 ibi sequitur Bar. ⁊ alibi dicitur, †quod preceptum nudum iudicis vel testatoris sine causa etiam non valet. l. filiusfamilias. §. diui. ff.de lega.j. ⁊ no. Cy. ⁊ docto. in.l. quoties. C. de fideicom. ⁊ faciunt no. in.l.j. C. de verb. signi. †An hec exceptio admittat non obstan. dicto statuto. dic quod sic secundum Barto. in dicta.l.si non lorem. §.j.ff.de condictione indebiti. ⁊ ideo dico in quolibet
4 alio contractu ex quo non oritur obligatio. ⁊ ita fuit iudicatuz in curia parlamenti Delphinalis, vt plene scripsi in decisionibus parlamenti ipsius curie questione. xv.

SVMMARIVM

1 Exceptio simulationis non potest opponi contra literas compulsorias obstante statuto de non opponendo ⁊c.
2 Simulatio presumptione iuris ⁊ de iure probata opponi potest contra literas compulsorias.
3 Statutum non presumitur tertio velle preiudicare.
4 Notario opponi potest exceptio quod fuerit simulate rogatus.
5 Instrm non dicitur si in eo solennitates debite non inueniuntur.

Questio quarta.

Quarto quero. An non obstante dicto †statuto possit opponi ꝛ cõpulsorias exceptio simulationis. Bar. in.d.l.j.§.j.ff. quod vi aut clam. in versi. sed quid si oppono quod instrumentum est simulatuz ⁊c. determinat q̄ non, qz talis exceptio non impugnat instrumentum sed impugnat vires contractus contenti in hoc instrumento, quoniam negari nõ potest quod non sit instrumentum publicuz, licet de contractu simulato, vt. C. si quis alteri vel sibi. l.j. ⁊.l. q̄uis. ⁊.l. cuz proprias. Sz
2 Bal. in.l.j. circa finez. c. plus valere quod agitur distinguit, †qz aut simulatio probatur presumptione iuris ⁊ de iure, ⁊ tunc p terminum possunt opponi, argumento notatorum in auc. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. ⁊ potest esse ratio in hoc, secunduz Jo. de imo. in.d.l.fi.ff.a quibus appel. non licet, qz non est credendū,
3 †quod statutum voluerit tertio preiudicare, arg. in.l.ij.§. merito. ⁊ in.§. quod de pũn. ff.ne quid in loco publi. sicut videmus in rescripto cum clausula appellatione reiecta, que clausula non preiudicat tertio in.c. super eo. extra de offi. deleg. aut simulatio est p banda, ⁊ tunc anfert, aut obijcitur contractui, ⁊ tunc non põt opponi obstante dicto statuto. ⁊ in hoc concordat Barto. vt ꝺixi.
4 † ⁊ opponit rogatio tabellionis, qz opponitur q̄ simulate fuit rogatus, qz partes finxerunt rogare notarium cum non intenderẽt rogare, vel dño q̄ testes fuerunt simulate adhibiti. Et p hoc di-
5 citur †quod instrm non est instrumentum, id est quod deficiunt solennitates instrumentarie. id est rogitus. in auc. ō tabellio. §. nos autem. ⁊ tunc potest opponi talis exceptio simulationis contra compulsorias non obstante dicto statuto.

SVMMARIVM

1 Exceptio acceptilationis an possit opponi contra literas cõpulsorias non obstante statuto hoc prohibente.
2 Promittens certam quantitatem soluere an possit exceptionez compensationis opponere.
3 Acceptatio obijci potest contra literas compulsorias non obstãte statuto de non opponendo ⁊c.
4 Compensatio contra literas compulsorias admitti potest.
5 Confusionis actionum exceptio aduersus literas compulsorias admittitur.

Questio quinta.

Quinto quero. Quia dictum statutum admittit †exceptionez solutionis an poterit opponi acceptilationis que habetur loco solutionis. ⁊ videtur quod nõ, qz dictum statutum loquitur de vera solutione. igitur ⁊c. l. solutuz. ff. de solutio. ideo non verificari in ficta. l.ij. §. hec verba. ff.de neg. gest. Sed acceptilatio est ficta solutio. insti. quib. mod. tolli. obligã. §. item per acceptilationem. igitur ⁊c. Ita dicit Jo. de imo. in d.l.fi.ff.a qui. appel. non licet. Sed aduertendum quia Bart. videtur tenere contrarium in simili in. l. amplius non peti. ff. rez ra-
2 ba. vbi tz †quod si aliquis promiserit soluere certam quantitatem pecunie, ⁊ iuranit, qō si postea vult opponere exceptionem ꝙpensationis qō potest nec dicitur esse periurus, quia ille q̄ cõpensat dicitur soluere, vt ibi. ⁊ in.l.si constat. C. de cõpensa. ⁊ in.l.si pecuniã. §.j. ff.ō statu liber. ⁊ in.l.si mulier. C.ō ꝙd. ob cau. ⁊ in.l.si fundus sub condi. §. tutio. ff. de lega. j. lz non sit vera solutio. Et etiam licet iuramentum debeat impleri in forma specifica. in.c. ad nostrã. extra de iureiu. † dico ergo insequendo opi. Bar. tanq̄z ve-
3 riorez quod ficta solutio puta acceptilatio poterit opponi ꝛ tales compulsorias. ⁊ similiter etiam compensatio licet dicatur etiam ficta solutio. pro quo adduco vltra Bart. quia ille qui dicitur ficte residens in ecclesia, non dicitur periurus licet iurauerit resi-

dentiam

dentiam facere. in. c. ex parte. Io. ij. extra. de cler. non residen. ita qui ficte soluit dr soluisse. pro quo text. in. L. iij. §. soluisse. ff. de re
4 iudicata. ⁊ ita vidi seruari, †quod compensatio admittitur cõtra tales literas compulsorias. de stilo etiam consuetudinario curiarum presentis patrie Delphinatus. Que consuetudo est legitima legum interpres dicti statuti. in lege si de interpretatione. ff.
5 de legibus. ⁊ ad idem dico †quod exceptio confussionis actionꝫ que fit per aditionem hereditatis, iuxta. l. si debitor. C. de pact. etiam admitti debet contra tales literas compulsorias, qr habetur loco solutionis, ⁊ idem importat quod solutio iuxta. L. vrãnius in princip. ff. de fideiusso.

SVMMARIVM

1 Exceptio de nullitate contractus in instrumento contenti an possit contra literas compulsorias opponi.
2 Statutum de non opponendis exceptionibus contra literas cõpulsorias intelligi debet si res rite, ⁊ recte gesta fuerit.
3 Nullitas contractus in instrumento cõtenti potest contra literas compulsorias obiici.

Questio sexta.

1 **Sexto quero.** †Quid si opponatur quod contractus de quo fuit confectum instrumentum est nullus de iure, qr forte cum minore sine curatoris auctoritate vel alias audietur reus opponendo de tali nullitate, dic quod sic, non obstante dicto statuto. pro quo adduco, qr si etiã ex pacto partium remoueatur appellatio, non propterea videtur sublata via nullitatis secundum Ang. de are. in. d. l. j. §. j. a quibus appel. nõ licet, ibi quid si promitto rem. ⁊ de hoc tenigi in decisio
2 nibus curie parlamenti. q. xxxviij. †quia dꝫ intelligi dictum statutum si res gesta rite et recte processerit per ea que dicit Bar. in. l. diuus. de instrumẽto. nullitate. ⁊ idem Bart. in. l. j. §. j. ff. quod vi aut clam. Et ita ẽt seruat stilus curie parlamẽti vt scripsi plene in decisionibus. q. ccix. Non enim tantummodo potest opponi contra instrumentum de defectibus solennitatum, ⁊ sic de nullitate instrumenti, vt dixi. ꝫ. in prima questione. in fine. maxime in casu hu
3 ius statuti in quo fit mentio de instrumento publico, †sed etiaꝫ de nullitate, ⁊ invaliditate contractus descripti in ipso instrumento, vt dixi. ꝫ. in. iij. q. ⁊ in dicta questione. ccix.

SVMMARIVM

1 Reo exceptiones contra literas compulsorias admissibiles opponente an debeat iudex ex suo officio agentem repellere.
2 Iudex exceptionem tacite in obligatione includaꝫ, licet a reo non oppositam supplere potest.
3 Exceptiones multe sunt quas a reo non oppositas non potest iudex supplere.
4 Processus in causa criminali factus cũ procuratore contra quẽ non est oppositum an valeat.

Questio septima.

Septimo quero. Apparet iudici ex lectura instrumenti quod ibi non sunt solennia, que de iure requiruntur, ⁊ que exceptiones sunt admissibiles ⁊ possunt opponi non obstante dicto statuto, vt dixi supra in prima questione. in fi. vel etiam apparet iudici ex lectura ipsius instrumenti, quod in ipso instrumento nõ committitur causa obligationis. Que exceptio potest etiam opponi aduersus compul-
1 sorias, vt etiam dixi supra. in. iij. q. †Si autem reus opposuerit in iudicio tales exceptiones, an iudex ex suo officio debeat supplere, ⁊ repellere agentes. dic quod sic. vt. l. si vnus. §. pactus ne petet. cum gl. ⁊ ibi Bar. ff. de pac. Idez tenet Ang. de are. in. l. iij.
2 §. condemnatis. in. ij. col. ff. de iud. ⁊ alibi dicit Bar. †quod exceptio que inest tacite in actione qua quis conuenitur, lꝫ non oppotalem reũ. l. eum qui ita. §. qui ita. lo. j. ff. de ver. obli. ⁊ ibi secundũ Bar. plenissime, sed assignato in causa diffiniendi si hoc sufficiat deducere ad mentem iudicis p iura ⁊ allegationes ad partem in dicis tradendam, dic qꝫ sic, ꝑm Bart. in. l. eum qui. §. qui ita. ff. de verb. obli. ⁊ Ang. de are. in. d. l. fi. ff. a quibus appellare non lꝫ. ⁊ in dicto §. condemnatis. Et hoc verum qñ exceptio inest ipsi obligationi, vt in casu cõnis proposite. Sed exceptio inest obligatio
3 ni, sed venit extrinsecus, tunc est necessariũ in iudicio opponere, ⁊ nõ sufficeret dicere seu opponere in allegationibus ad partẽ iudici. tradendum, vt dicit Bar. in dicto §. qui ita. vide Ang. dare. in. d. §. condemnatis. †sunt etiaꝫ multe alie exceptiones reo cõpetentes, que si per eũ in iudicio non opponantur iudex nõ potest supplere, de quibus plene scripsi in decisionibus curie parlamenti. q. cccc v. ⁊ tangit etiam Ang. de arestio in. l. iij. §. hoc autẽ iudicium. de dam. infec. ⁊ ibi etiam Bar. †Sed iuxta hanc ma-
4 teriã quero procuratoꝛ qui nõ dꝫ per iudicẽ admitti i causa criminali, iuxta. l. penulti. in §. ad crimen. ff. de publi. iudi. si non fuerit oppositum in iudicio, an processus valeat. dic quod sic, secundum Ang. de are. in tractatu suo maleficiorum. in glo. super verbis, q iudex videns quod inquisiti ⁊c.

SVMMARIVM

1 Reus non valens aliquam exceptionem sibi de iure competẽtez contra literas compulsorias opponere, an saltez possit iudicis officium implorare.
2 Exceptionem de iure communi competentez remanere nil aliud est quam actionem fortificare.
3 Reus quando possit officium iudicis implorare contra literas compulsorias.
4 Exceptio prescriptionis non admittitur contra literas compulsorias.
5 Actio in quo differat a iudicis officio.
6 Solennitas que seruari debeat in actione intentanda.
7 Officium iudicis cum imploratur tres persone, ⁊ cognitio cause requiruntur.
8 Actio quelibet obligationez presupponit.
9 Officiũ iudicis ozit quotiescunqꝫ verba ad iudicem diriguntur.

Questio octaua.

1 **Octauo quero.** † Si obstãte dicto statuto reus non possit opponere contra literas compulsorias, ⁊ instrumentum ad iustificationem ipsaꝫ producatum aliquam exceptionem sibi alias de iure competentem si ipse reus possit saltem implorare officium iudicicis, dic qꝫ sic, vt est casus not. in. l. plane, ibi, ⁊ ad ipsum officium iudicis continebitur ⁊c. ff. de peti. hereditatis. ⁊ in. l. fi. eo. titu. ⁊ in. l. iij. in fi. ibi, vel officio iudicis vel doli ⁊c. ff. nante campo. stabu. Secus tamẽ si dictum. statutum diceret nulla alia exceptio vel diffinitio admittatur, qr tunc reus esset excluſus ab implorationc officij iudicis, ⁊ non erit remedium reo, nisi quod ipse soluat ⁊ postea repetat, iuxta. c. debitores. extra de iureiur. ita dicit Bar. in. d. l. j. §. j. ff. quod dꝫ aut clam. in ver. itẽ aduerte qr si statutum ⁊c. quez sequitur Ang. de are. in. d. l. fi. in fine. ff. a quibus appellare non lꝫ ⁊ istud idem voluit Bar. in. d. l. plane. ⁊ Pet. de anch. in cle. i. de sequestratione pos. ⁊ fruc. qui omnia supradicta per Bar. sequitur vt refert idem de Are. in. d. l. fi. ff. a quibus appel. non lꝫ.
2 sed Bal. in. d. l. j. in vlti. colum. C. de condi. indebiti, dicit †immo remanere exceptionem que de iure cõmuni competit non est aliud quam fortificare actionem. ⁊ ideo dicit ipse non est verum qꝺ iudex possit supplere in defectum exceptionis, ⁊ sic non possunt implorare officium iudicis, vt admittat alias exceptiones, vt. l. quoties. C. de precibus impera. offe. ⁊ in. l. iij. §. is pro quo. ff. qꝺ quisqꝫ iuris. ⁊ hanc partem etiam sequitur Saly. in. d. l. ita pudor. C. de adul. in ver. sed vltra predicta que sunt Bar. ⁊c. sed dꝺ. Joã. de imo. in. d. l. fi. ff. a quibus appellare non licet in questione. Quero an stante dicto statuto quod non possit opponi ⁊c. in fin. vt ibi refert de Aretino concordando opiniones Bar. Bal. ⁊ Saly.
3 distinguit quia dicit ipse, †aut actoꝛ locupletaretur cum aliena factura rei conuenti si non posset implorari officium iudicis. ⁊ tunc officium iudicis poterit implorari. ita intelligitur dicit ipse de Imo. opinio Bar. per dictam. l. plane. ⁊ d. l. fin. Et ex hoc dico insequendo hanc distinctionem dꝺ. Joan. de imol. qꝺ lꝫ exceptio non numerate pecunie per dictum statutum videatur sublata, vt non possit opponi aduersus compulsorias, quod nihilominus poterit implorare officium iudicis ne actoꝛ locupletetur cum aliena factura, aut non locupletaretur vt non contingeret si exequutio esset prescriptionis vel pacti de non petendo ex causa lucratiua

facti, ꝛ tunc videtur quod non possit implorari officium iudicis ex quo per statutum excluduntur tales exceptiones. Et ita intelligantur opiniones Bal. ꝛ Saly. ꝛ per hanc distinctionē Jmo.
4 in hoc secundo membro, dico † quod exceptio prescriptionis que per statutum curie Balphina. sancti Marcellini excluditur, nō debet admitti in dicta curia, etiam per implorationem officij iudicis. de hac questione etiam scripsi in dictis decisionibus curie parlamenti questione. ccxcij. De hac materia implorationis officij iudicis etiam scripsi in dictis decisionibus questione. ccclxij. de officio iudicis, ꝛ de differentijs inter actionem ꝛ officium iudicis. vide in. l. qui per collusionez. §. fi. ff. de actione empti. Et inter
5 ceteras differentias † est ista, quia in actione ante litem contestatam non potest procedi ad diffinitinam sniam. l. ij. vbi iure actio. Sed fit missio in possessionem bonorum. C. quomodo ꝛ quando iudex. l. consentaneum. ꝛ C. de bonis auctoritate iudicum possiden. l. cū proponas. ꝛ auct. ibi posita, sed in officio iudicis sic. C. si minor ab here. se abstineat. si omnes. † Item alia differentia, qz qñ
6 intentatur actio debet seruari solennitas posita in. l. prolataz. C. de senten. ꝛ interlocu. om. iudi. Sed illa solennitas non seruatur vbi intentatur officium iudicis, vt notat gl. in. l. recusare. in. ij. glo. ibi posita. ff. ad trebel. Item quando actio intentatur requiritur consensus patris. l. fi. §. necessitatem. C. de bonis que libz. Sed vbi intentatur officium iudicis non requiritur auctoritas patris. Istud ita indistincte non videtur procedere, qz vbicunq; imploratur officium iudicis in figura seu forma iudicij non est ratio diuersitatis quin ita bene requiratur cōsensus ꝛ autoritas patris sicut iudicio
7 intentato per viam actionis. † cum in ipso officio iudicis implorato in figura ꝛ forma iudicij requiruntur tres persone ꝛ cause cognitio. c. ij. extra de officio in. l. in causis. §. causa cognita. ff. de mino. ergo in eo ita bene requiritur consensus patris sicut in iudicio ordinario. Sed in iudicis officio quod imploratur p filiumfamilias non in forma, seu figura iudicij, sed extraordinarie vt in cognitione bonorum possessionis que fit coram iudice nemine vocato. l. fi. C. qui admitti ad bono. poss. possint. ꝛ tunc non requiritur consensus patris. ꝛ ita procedat quod hic dicitur excepta autoritas, vt no. in. l. j. C. qui admi. ad bono. pos. possint. ꝛ est glo. ij. ibi posita. † Item actio presupponit obligationem. l. quintus. in fin. ꝛ ibi
8 Dy. ꝛ de Arc. ff. de annuis legatis. Sed officium iudicis nō ita presupponit in. d. l. qui per collusionem, in fi. licet videatur quod immo ad officium iudicis potest accedere fideiussor, vt no. Bar. in. l. si finita. §. inlianus. versi. qd sit effectus primi ꝛ secundi decreti. ff. de dam. infec. Alia differentia quia in actione concluditur ꝛ partem, ꝛ in officio iudicis verba diriguntur ad iudicem, ita etiaz colligitur ex gl. relata ad tex. in. l. si sozor. C. de colla. ꝛ est glo. sup
9 verbo, iubebit. † que vult quod vbicunq; verba diriguntur ad iudicē dantur, ꝛ oriatur officium iudicis, sed illud est intelligendus secundum Saly. ibi, vbi non procedit factuz ex quo oriatur actio. l. cum postulassem. in prin. ff. de dam. infec. secus vbi iubet factū ex quo oriri possit actio. ff. ꝛ insti. de interdi. pro hoc in Spe. in ti. de contuma. §. nunc dicamus. ver. sz pone reus. verbigratia, sum minor ꝛ lesus, ideo domine iudex peto restitui per vos dñm iudicez. Juxta hoc quero si appellatione actionis continetur officiū iudicis ꝛ videtur quod non, cum magna sit differentia inter actionē, ꝛ officium iudicis sicut ponit Bar. in. l. j. ff. de iur. om. iudi. In qtrarium videtur tex. iuncta glo. in. l. actionis verbo. ꝛ. l. pecunie verbum. §. actionis. ff. de ver. signi. ꝛ est effectus vtrum legatis actio. veniant expense, ꝛ alia que officio iudicis debentur.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Judex cui ex actis constat actorem male agere an possit eum repellere reo eius officium non implorante.

¶ Questio nona.

1 **Nono quero** circa banc materiam † Reus non implorauit officium iudicis, sed iudici ex actis apparet actorem male agere, an poterit actorem repellere ꝛ institiam ministrare ex officio suo non obstañ. forma huius statuti. Antonius de butrio in capitulo cum dilectus, extra de consuetudine, tenet quod sic. ꝛ alleg. Jnnocen. in capitu. cum olim. extra de censi. Idem voluit Bald. in rubri. de manumissio. ea ratione, quia tunc non auditur reus, sed iudex. etiam tenet Angel. de aretio. in. l. tertia. §. hoc autem iudiciuz. de damno infecto. ibi, octauus casus ꝛc.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Fideiussor an possit contra literas compulsorias opponere quod principalis debeat prius conueniri.
2 Verba statutorum sunt stricte ꝛ in suis terminis accipienda.

¶ Questio decima.

1 **Decimo quero** de questione que † quotidie occurrit in facto. aliquis promisit soluer Titio cētuz responsorio nomine tertij, ꝛ se constituit solutuz; submittendo omnibus curijs Balphiñ. non renunciauit iuri dicenti principalē prius fore conuenien. q̄s rñsorez, an hec exceptio ordinis q̄ prius conueniatur debitor principalis q̄s responsor vel constitutor possit cōtra literas compulsorias oponi, ꝛ videtur q̄ sic, qñ ipse responsor interuenit in obligatione nomine alieno ideo prius est conueniendus debitor principalis q̄s ipse responsor siue constitutor, iuxta ea q̄ leguntur ꝛ no. in auc. presente. C. de fideiuss. ꝛ ita tz Petr. Jac. in ti. de constituta pecunia. libellus circa principium. ꝛ facit in auc. fideiuss. in. §. j. colla. j. Sed credo cōtrarium in materia huius statuti. † Quia verba ipsius statuti stricte sunt accipienda, ꝛ
2 tenenda in suis terminis iuxta. l. prospexit. qui ꝛ a quibus. ꝛ notat Jaco. de but. in. l. j. C. de condi. inser. ꝛ Bar. in. l. j. §. j. ff. qō vi aut clam. ꝛ pro hac parte bene facit auc. si qñ. C. de cōstituta pecunia facit ꝛc. qz per huiusmodi statutum non solum censentur reiecte proprie exceptiones, sed etiam alie que etiam non sunt proprie exceptiones, vt dixi. s̄. in secunda exceptione circa finem. ꝛ tangam infra. q. xij. Et ita etiam seruat curia parlamenti, vt scripsit in decisio. parlamenti. q. xciij.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Venditor an possit contra literas compulsorias ab emptore impetratas opponere exceptionem pretij non soluti.
2 Emptori ad rem nulla competit actio ante solutionem pretij.
3 Exceptio pretij nō soluti non admittitur ꝛ literas compulsorias.
4 Exceptio rei vendite, ꝛ nō tradite non admittitur contra literas compulsorias.

¶ Questio vndecima.

1 **Undecimo quero** † Emptor alicuius rei impetrauit literas compulsorias super instro venditionis in quibus literis compulsorijs petit rem venditā sibi tradi, reus opponit aduersus compulsorias exceptione pretij non soluti. ꝛ dicit propterea nō teneri rez venditam tradere donec soluto pretio, iuxta. l. inlianus. §. offerri. ff. de act. emp. an hec exceptio dēat admitti ꝛ dictas lras cōpulsorias obstāte dicto statuto, ꝛ vī quod sic, tamen actio ex vendito non sit nata solutionez pretij, vt. d. §. in verbo, actio ꝛc. ꝛ de ver. sig. l. cedere, econtra videtur quia exceptio est actionis exclusio. l. ij. ff. ō excep. ꝛ dicit lex q̄ si ante petat repellitur per exceptionem. C. eo. l. si pater. ergo
2 nata est actio, quid dōm. Jac. de ra. tz † quod nulla cōpetit actio anteq̄s soluatur pretium, ꝛ sic intelligit. d. §. offerri. ꝛ dicit Barto. in dicto. §. offerri quod ex contractu vltro citroq; obligatorio non potest effectualiter agi, nisi ab eo qui totum contractum ex parte sua adimplenit per. d. §. offerri. sed Pet. dicit quod statim oritur actio etiam si nulla pretij solutio sequatur, probat sic. nam lege cauetur quod conuentiones nominate iuris gentium differunt a questionibus innominatis, qz que in speciale nomen cōtractus fiunt statim pariunt actionem, sed alie non nisi re secuta. ff. de pac. l. iuris gentium. §. j. ꝛ facit. l. qui pendentis. ff. de act. emp. ita dicit Cyn. vt. l. si traditio. C. de acti. empt. dico tamen circa hanc questionem quo quicquid sit de iure fuerit nata actio vel non ante solutionem pretij, † quod illa exceptio pretij non soluti, non debeat admitti aduersus dictas compulsorias ex forma dicti statuti, in quo statuto licet certe alie exceptiones enumerentur, non tñ est ista exceptio inter certas enumerata, ideo nō credo q̄ debeat admitti cum hmōi statutum non debeat ampliari, sed stricte intelligi, ꝛ seruari in suis terminis q̄s̄q̄s duris. vt dicit Bar. in. d. l. j. ff. q̄ vi aut clam. ꝛ tetigi vt. s̄. in. j. q. ꝛ idem dōs in venditore qui petit pretium qui licet non possit petere pretium, nisi rem venditam offerat,

offerat,vt dicit Spec.in dicto actore.ver.item repellitur vendi-
4 tor.z no.in dicto §.offerri.in glo.super verbo,potest,in fi. †Ad
tamen exceptio hec rei vendite z non tradite non admittitur ex
forma z mente dicti statuti, tamen statutum non debeat amplia-
ri,sed stricte in suis duris terminis seruari,vt dicit Barto.in.d.
l.j.§.j.ff.quod vi aut clam.z Jaco.de bu.in.l. prima.C.de condi.
incertis.an dictus.§.offerri habeat locum in locatione z ceteris
contractibus vide plene per Henri.boic.in capi. causis. in pri-
ma distractione,extra de re iudi.

SVMMARIVM

1 Exceptio diuisionis actionum duobus reis debendi insolidum competens non potest obici contra literas compulsorias.
2 Statutorum verbis licet duris standum est.
3 Exceptio diuisionis actionum an sit dilatoria vel peremptoria.

Questio duodecima.

Duodecimo quero. †An contra

1 tales compulsorias poterit opponi exceptio.diuisionis actionuz, que competit duobus reis debendi insolidum obligatis qui non renuntiauerunt illi beneficio,iuxta auc.hoc ita tamen,ibi,no.per glo.z doc.C.de duobus reis.credo q̄ non,tamen hoc non patian tur verba dicti statuti propter illa verba taxatiua duntaxat, que sunt exclusiua aliarum exceptionum,argu.in clemen. vna. de se-
questra.possess.z fructuum.z ibi notatorum,z not.per Archi.in.
2 capi.statutum.§.in nullum.de rescriptis.lib.vj.†Et quibus ver bis quāq̄ duris standum est in materia statutorum,vt dicit bart. in.d.l.j.§.primo.ff.quod vi aut clam.z non sunt amplianda,vt di-cit Jacobus de butrio in dicta.l.j.C.de cōditionibus incertis. Et pro hac parte facit etiam ratio,quia licet hec oppositio nō sit pro prie exceptio,tamen nō excludit actionem,quod patet quod post litis contestationem non potest opponi,secundum Barto.in.l.si dubitetur.ff.de fideiussoribus. Tamen hec oppositio licet non sit proprie exceptio censetur etiam per hoc statutum relecta. Sunt z alie oppositiones que non sunt proprie exceptiones,vt dixi in si mili plene supra in secunda questione.circa finem. De aliquibus aliis exceptionibus opponendis ante litem contestatam scripsi in decisionibus curie parlamenti.questio.xciij. Et de materia divi-dendarum actionum,vide plene per Joannez ferrari.in titulo for
3 ma libelli contra plures reos debendi.†an dicta exceptio diuisio nis que reis debendi competit sit dilatoria vel peremptoria. dic quod est dilatoria,vt dicit Barto.in dicta.l.si dubitetur.ff.de fi-deiusso.ideo debet opponi ante litis contestationem.

SVMMARIVM

1 Exceptio saisine mandato iudiciario ad instantiam tertij an possit contra literas compulsorias opponi.
2 Saisine concessioni precisarum non debent esse impedimento.
3 Saisine in quibus sint concesse casibus.
4 Duntaxat,est dictio omne id qō non exprimit excludens.
5 Precisce in quibus casibus sint concedende.

Questio decimatertia.

Decimotertio quero.Si cōtra

dictas compulsorias super publico instrumento debitoris possit
4 †opponi quod debitum in compulsorias petitum est saisitum mā dato iudiciario ad instantiam tertij ius habere pretendentis in ipso debito,dic quod non,vt plene scripsi in decisionibus parla-menti.q.ccx.verum qz nonnulli habent dictas decisiones, ideo dictam decisionem facientē mentionem de saisinis,hic duxi inse-rendam de verbo ad verbum,vt sequitur.Anno domini millesi-moquatercentesimoqnquagesimooctauo. Et die vicesima men-sis Martij fuit conclusum per dominos meos de parlamentō in
2 camera consilij.† quod saisine non debeant impedire cōcessionē precisarū,z quod dicitur in curia parlamenti concedantur preci-se. Tamen expense super literis cōpulsorijs non obstantibus sai-sinis per quamcūq curiā factis,attento etiaz qō de iure tales sai
3 sine sunt regulariter prohibite,nisi in casibus,†vez qñ debitor est magnus baratator vel in fuga,vel est prodigus,vel propter inopiā,vt hec plenius dicit Bar.in lege mulier.ff.de lege commisso ria.ibi quero an bannuz sit de iure. Ultra dico quod dicta oppo sitio saisine nō est de exceptionibus ennmeratis in hoc statuto,iō
4 est hec oppositio excluſa per verba dicti statuti.†Ibi dūtaxat,q̄ est dictio taxatiua z excludit oēs alias exceptiōes,vt dicit Bar. in.d.l.j.§.j.ff.qō vi aut clam.z plene supra deduxi in ꝓceden.que-stionibus,ita quod non solum in dicta curia parlamenti, sed etiā in alijs curijs inferioribus presentis patrie Dalphina.non debet attendi ad tales saisinas vbi inchoatur processus a compulsorijs.
5 †Sed debent concedi precise.Etiā in casibus de quibus.§.prox me tetigi in quibus valeat,z procedunt saisine scōm Bartol.in d.l.mulier.qz etiaz illis iustis causis interuenien.nihilominus de bent concedi precise ex forma z mente dicti statuti.

SVMMARIVM

1 Exceptiones peremptorie z dilatorie an per rescriptum tolli possint sub clausula,non obstātibus qbuscūq oppositionibus zc. remissiue.

Questio decimaquarta.

Decimoquarto.

Quia supra visum est de excep-
tionibus que per statutum tol
1 luntur z tolli possunt.†An per rescriptum principis possint exce ptiones peremptorie vel dilatorie tolli sub illa clausula non obstā tibus quibuscūq oppositionibus zc. Vide que plene dixi in tra-ctatu meo qui intitulatur tractatus rescriptorum z clausularum derogatoriarum z non obstanti. in rescriptis principum apponi solitarum.in prima secunda z tertia questionibus.

SVMMARIVM

1 Exceptio repulsa in prima instantia an possit opponi in causa appellationis a concessione precisarum.
2 Inde z ad quem potest exceptionem contra precisas concessas admittere licet a repulsione ipsius appellatum non fuerit.

Questio decimaquinta.

Decimoquinto quero.

Reus opposuit in
iudicio contra com
pulsorias alteram exceptionem in hoc statuto comprehensam, index per suam interloquutoriam repulit talem exceptionem. Et
1 concessit literas precisas, † nunquid in causa appellationis si a concessione precisarum fuerit appellatum, potero illam ex-ceptionem in prima instantia repulsam iterato in causa appel-lationis opponere. Innocenti. dicit quod sic in capitu.quo ad consultationem.extra de re iudica.Specu.tamen in titu.de exce ptionibus.in.§.dicto de dilatorijs.versi.sed quicquid sit.in prin-cipali videtur tenere contrariū,dūtamen non fuerit a dicta inter loquutoria appellatū,volens iuuare quod si sit minor,alias eccle sia,subuenitur per in integrum restitutionē,alias nō.Sed dic qō bec questio est decisa hodie pro opinione Innocē.in.c.finali.in
2 princ.de appella.lib.vj.videlicet†quod index appellationis po terit illā exceptionem admittere,lz a repulsione ipsius non fuerit appellatum,ita ibi probat tex.quem tex.non vidit Spec.qz tem pore suo sextus decretalium nondum erat compilatus, nec,simili ter etiam Innocen.non viderat sextum. Ideo Joannes mona.in dicto.c.finali.in glo.j.dicit quod per dictum capitulum fina.de ciditur dubium tactum per Innocentium in dicto capitulo quo ad consultationem.

SVMMARIVM

1 Exceptionem falsi aduersus instru mentum obligatorium opponens se subscribere z iuramentum prestare tenetur.
2 Excipiens communiter non tenet se inscribere ad penā talionis.

Questio decimasexta.

Decimosexto

quero.Quia ex forma huius statuti
admittitur exceptio falsi contra lite
ras compulsorias z instrumentum ad ipsarum iustificationē pro-
1 ductum,† an opponens talem exceptionem falsi contra instrumē

tum obligatorium teneatur se subscribere ⁊ prestare iuramentum, de quo habetur in l. finali. C. de fide instrumen. Byn. dicit quod sic, ⁊ repntat casum in. d. l. finali. iuncta glos. posita super verbo,
2 quasi falsum. † Excipiens tamen regulariter nō se inscribit ad penam talionis, in. c. super his. extra de accusa.

SVMMARIVM

1 Exceptio falsi sententie exequutionem non retardabit.

Questio decimaseptima.

1 **Decimoseptimo** quero † an exceptio falsi retardet exequutionem sententie. Innocen, dicit quod non. in. l. licet. de proba. ⁊ vide Bal. ibidem in repertorio. facit pro hac. l. satis. C. de falsis.

SVMMARIVM

1 Exceptio contra delegantem vel cedentem competens opponi potest contra delegatum vel cessionarium.

Questio decimooctaua.

1 **Decimooctauo** quero † si exceptio competes contra delegantem vel cedentem possit opponi contra eum cui delegatur vel contra illum cui fit cessio Barto. quod sic. in. l. si cum filius. ff. de dona. ⁊ vide per docto. in. l. apud. §. de actoris. ff. de exceptio. doli. ⁊ in. l. doli. ff. de noua. ⁊ vide Jo. fab. in. §. in bonefidei. insti. de excep. Byn. in capitu. cum quis in ius. de regu. iur. in. vj. Ange. de peru. in. l. si donatarius. §. si quis indebitam. ff. de condi. causa data, causa non secuta Bald. in. l. si cum dotem. §. si patri. ff. solu. matri. ⁊ docto. in. l. seruum. §. finali. cum. l. sequen. ff. de procu. ⁊ vide tex. in. l. si quis delegauerit. ⁊ in prealleg. l. doli exceptio. ff. de noua. extra.

SVMMARIVM

1 Exceptio quod non possit conueniri fideiussor nisi principali prius excusso an possit obijci contra compulsorias super instrumēto de indennitatis promissione.
2 Statuta ampliari non debent seu extendi ad non cōtenta in eis.

Questio decimanona.

1 **Decimonono** quero. † Ille qui promisit aliquem indemnem seruare non potest conueniri, nisi prius excusso principali, vt dicit Ang. de are. post bartol. in. l. si se non obtulit. §. fina. in fi. ff. de re iu. an hec exceptio potest opponi aduersus compulsorias super instru. talis promissionis impetrato. credo quod non, ex forma ⁊ mēte huius statuti, cū eius verbis quamq; duris sit standum in. l. prospexit. ff. qui ⁊ a quibus. ⁊ in. l. j. §. is qui nauem. ff. de exercitoria. ⁊ tenet Bar. in. d. l.
2 j. §. j. ff. quod vi aut clam. † nec debet ampliari siue extendi ipsum statutum ad exceptiones ibi non expressas, sed restringi ac p bar. in. l. cesar. C. de vecti. ⁊ commissis.

SVMMARIVM

1 Notarij non possunt literas concedere compulsorias super apodexa in qua submissio reperitur expressa.
2 Litere compulsorie concedi possunt super instrumento in formas publicam redacto, sed non super apodexa.
3 Statutū super instrumento publico non debet extendi ad scripturam priuatam.

Questio vigesima.

1 **Vigesimo** quero † si grapharij parlamenti Balphi. ⁊ aliarum curiarum inferiorum possint expedire partibus literas compulsorias super aliqua apodexa manu asserti debitoris signata in qua reperitur subinisso expressa ad
2 curiam parlamenti. dic quod non, quia statutus disposuit, † quod super instrumento in publicam formam exhibito litere compulsorie concedantur. Sed illa apodexa non est in forma publica, quia ibi non sunt testes, ⁊ notarius qui requiritur ad hoc vt dicatur instrumentum publicum iuxta ea que leguntur, ⁊ not. in. l generali. C. de tabu. lib. vndecimo. ideo non debet extendi statutum ad illam priuatam scripturam. argumen. in. l. prospexit. ff. qui ⁊ a quibus. ⁊ in. l. prima. §. is qui nauem. ff. de exercitatoria. † Et quod
3 huiusmodi statutum loquens de instrumento publico non debeat extendi ad literam priuatam. Expresse tenet Bartol. in. l. prima. §. primo. ff. quod vi aut clam. ⁊ faciunt que dicit Bartol. in. l. cesar. ff. de vec. ⁊ commis. ⁊ de hoc tetigi. §. in questione. j. Tamen quicquid sit de iure vidi aliquando tolerari tales scripturas, ⁊ recognita scriptura siue signatio a debitore, vidi cōcedi literas precisas in curia parlamenti Balphin.

SVMMARIVM

1 Actoris compulsorias impetrantis intentio an sit iustificata reo die tertia solutionem factam allegante.
2 Actor debitum per exhibitionem instrumenti probare debet reo ipsum negante.
3 Excipiens de solutione an censeatur debitum ⁊ actoris intentionem confiteri.
4 Excipiens de solutione non presumitur velle litem contestari.
5 Actus gestus id tantum quod ex eo sequitur inferre dicitur.
6 Commodum reportare quis non debet ex eo quod impugnet.

Questio vigesimaprima.

Vigesimoprimo quero. Quia

1 hoc statutum admittit exceptionē solutionis, † an intentio actoris impetrantis compulsorias erit iustificata si reus alleget solutionez die tertia. Dic qō aut reus allegat solutionem simpliciter ⁊ tunc censetur debitum confiteri ⁊ succumbet, nisi probet solutionem simpliciter etiam si actor non produxerit instrumentum sui debiti. Aut reus non allegat solutionem simpliciter, sed primo ne
2 gat assertum debitum dicendo, nego debitum. † Et si de nouo cō staret dico soluisse, tunc enim ex hoc non est fundata intentio actoris, nisi probet debitum per exhibitionem instrumenti sup quo compulsorie fuerunt impetrate. Jsta est conclusio omnium doct. maxime glos. ⁊ Lyn. in. l. si quidem. C. de excep. ⁊ facit. c. exceptionem obijciens. ⁊ ibi By. de rescrip. lib. vj.

Circa istuz articulū. Nunquid

3 † excipiens de solutione videatur confiteri debitum ⁊ intentionē partis agentis sunt opiniones. Nam quidam sunt qui dicunt qō ita. ⁊ hanc sententiam glos. sentit in. l. exceptionem. C. de proba. in. l. si quidem. C. de exceptio. in. l. non vtiq; ff. illo eodem titulo ac eam expresse tenuit in aucten. de exhib. ⁊ introdu. reis. in. §. sancimus in versiculo. subscepto. in verbo, contestationem ad fin. ⁊ quod hoc facit. l. quoniam. C. de his qui no. infa. l. quinquaginta ff. de proba. in versiculo nam ⁊ si. vbi videtur casus, ⁊ auctentica si dicatur. C. de testi. hoc etiam Byn. in capitulo exceptionez obijciens de regulis iuris libro sexto, vt refert Bartolus in dicta. l. non vtiq; ⁊ sentit Specula. in titulo de probatio. in. §. restat versiculo primo. Alij sunt in contraria sententia dicentes, videlicet quod excipiens de solutione non videtur fateri intentionem partis agentis neque debitum, ⁊ ista est communis opinio legistarum ⁊ canonistarū. † Ponent pro qᵗ talis exceptionē obijciēs
4 non vult litem contestari. l. eleganter. §. si quis. ff. condi. indeb. Et tamē si excipiens de solutione intelligeretur confiteri per confessionem fieret litis contestatio affirmatiue, vt in. l. j. in gl. C. de litis ꝯtesta. lib. vi. vbi exceptionem obijciens non intelligit litem contestari. Secundo pro hac parte facit inducta ad vnum effectum nō debent operari contrarium. l. ij. C. de iuramē. calū. l. cū tale. §. falsam. ff. de condi. ⁊ demon. Ergo cum exceptio solutionis tēdat
5 ad repellendū actorē non debet eius intentionē fundare. † Tertio actus gestus non infert, nisi id quod necessario sequit ex eo. l. neq; natales. l. ad probationem. C. de proba. l. nō hoc. C. vñ cog.

& licet quis dicat se solvisse non infert necessario quod solvit debitum, quia potuit solvisse indebitum, ergo objciens solutionem nō videtur confiteri debitum. Quarto facit quia in dubijs actus hominum ita debent interpretari secundum quod minus præiudicat l. si cui. ff. de servitu. l. merito. ff. pro socio. l. semp in obscuris. Ergo exceptio solutionis cum potuerunt solvisse debitum & indebitum in dubio est interpretanda in eam partem, vt minus præiudicet excipienti. † Quinto pro hoc facit quia ex eo quod quis impugnat non debet habere commodum. lege papinianus §. meminisse. ff. de inofficio. testamen. argumen. eius quod dicimus quod ex positione negata non potest quis se iuuare, not. in. l. ij. §. quod observari. C. de iur. calum. Sed actor aduersus quem objcitur exceptio solutionis illam exceptionem potius videtur impugnare cū rens astringeretur ad probationem si operaretur confessionem debiti, ergo &c. Et pro hac sententia videtur casus in. l. si quidem. C. de exceptio. in. l. non vtiq; ff. illo eodem titulo in capitu. exceptionez objciens. de regu. iur. libro. vj. in capitu. cum venerabilis. circa medium, extra de exception. Et hoc ibi tenent Innocenti. Joan. and. & est communis opinio canonistarum. Et pro hoc allegatur lege cum indebito. ff. de probatio. Et hanc sententiam tenuit glo. in lege iulianus. ff. de conditio. indebi. in glo. prima. ibi, vel dic ꝙ eodem casu. ex qua glo. inquantum loquitur de sententia absolutoria colligit Bartol. esse decisionem contra Ry. in prealleg. c. exceptionem objciens de regu. iur. libro. vj. de qua supra. Est ergo conclusio secundum communem sententiam legistarum in prealleg. l. si quidem. C. de exceptio. & canonistarum vbi. ꝫ. quod objciens exceptionem solutionis vel pacti non videtur confiteri debitum. Et ita etiam determinauit præceptor meus dominus Ambrosius de vignate in prealleg. lege quinquaginta, qui fere omnia predicta dixit, aliquibus tamē per me additis, Que predicta reddunt decisionem illius vigesimeprime & vltime questionis statuti, de literis compulsorijs adhuc dubiam.

FINIS

Tractatus perutilis de excep.

dilatorijs, & declinatorijs iudicij, per domi. Bagarotum.

SVMMARIVM

1 Agens criminaliter nomine alieno repellitur regulariter.
2 Accusator ratione sui ab accusando repellitur.
Pauperes qui dicantur.
3 Accusator de calumnia vel prevaricatione damnatus accusare non potest.
4 Accusare non potest damnatus de publico crimine, & qui artem ludricam vel lenocinium fecerit.
5 Accusare quis non potest ratione persone accusate.
6 Accusans accusatum & liberatum, repellitur.
7 Accusatus ab vno quando ab alio accusari possit.
8 Accusans servum ad pecuniariam coactionem repellitur.
Accusare quis non potest impuberem de lapsu carnis.
9 Accusare quis non potest mixta ratione accusantis & accusati.
Accusare quis non potest eum in cuius domo nutritus est.
10 Pater filium de crimine in se commisso non accusat.
11 Accusare non potest frater contra fratrē capitale crimē intētās.
12 Accusator ratione indicis repellitur.
13 Legatus causas criminales licet non diffiniat tamen eas instructus ad proconsulem remittit.
14 Accusator repellitur, si aliquem apud non suum iudicez accuset.
15 Accusator repellit ratione indicis & cause & quomodo.
16 Accusator qui se non subscribit repellitur causa limit.
17 Accusator quomodo ratione temporis repellatur.
18 Maritus quando ab accusatione repellatur.
19 Accusare quis non potest post. xx. an. post q̄s crimē est cōmissus.
20 Accusare quis mortuum non potest nisi in casibus exceptis.
Infans etiam cum tutore accusare non potest.
21 Pupillus vel adultus cus curatore accusat.
22 Accusare non possunt serui excepta causa momentane possessionis & status.
23 Filijfami. sine patre accusare non possunt nisi in quibusdam casibus hic exceptis & nume. sequen.
25 Periculum vbi est in mora facere licitus est, qō alias nō liceret.
Accusare prohibentur monachi & alij qui seculo renunciarunt.
26 Monachi agere possunt in causa studij quando de licentia abbatis absunt.
27 Accusare non possunt persone illustres.
28 Accusare an possint magistratus & qui cum eis sunt.
29 Accusare non potest legatus.
Tutores curatores & administratores an accusare possint.
Accusare an possit procurator & iconomus.
30 Actio vtilis directe prefertur.
31 Actio si pluribus permittitur si vterior agat prior non negligēte submonetur.
32 Filius pregnante vxore patris si vltra hereditatis quartam petat repellitur.
33 Accusare quis non potest infantes etiam cum tutore.
34 Pater vbi administrator filij pro eo actiones suscipit.
Accusare quis non potest rempublicam acephalam.
35 Agere quis non potest contra tutores curatores vel administratores finito officio de contractibus bona fide factis nomine eorum quorum negocia gerunt.
36 Agere quis non potest contra magistratum populi romani.
37 Litigare quis non potest cum eo qui vxorem ducit.
38 Legatus vel alius qui revocandi domum ius habet conueniri non potest.
39 Agere quis non potest contra servum monachum vel regularem vel similes personas.
40 Actor repellit̄ si cōueniat pupillū orphanos vidnas & alias miserabiles personas cora ordinario si ille ad principē proclamēt.
41 Actor repellitur si infirmum conueniat.
42 Actor repellitur, si reus paratus est facere quod ab eo petitur.
43 Actor repellitur, qui sine principis rescripto aliquem ad extraordinarium iudicem vocat.
44 Actor repellit̄, si index coraz quo litigat, surdus, mutus, furiosus infamis, impubes, mulier, & servus vel nullam habens iurisdictionem est.
45 Actor repellitur, si iudex ad tempus sit datus & tēpus finituz sit.
46 Judex iudicere non potest eis quis secum habet.
47 Actor repellitur ratione cause quam intendit.
48 Actor cause continentiam dividens repellitur.
49 Pater contra filiam quam in potestate habet agere non potest.
50 Dominus contra servum agere non potest.
51 Agere non potest pupillus cum tutore vel adultus cum curatore vel econtra tutela nondum finita.
52 Filius emancipatus contra patrem famosam actionem intentare non potest.
53 Agere quis non potest coram eo iudice cum quo degit.
54 Pater contra filiuz nec ecōtra de famosa actione agere nō pōt.
55 Pater iudex delegatus esse potest inter filium & alios.
57 Clericus vel laicus si clericum coraz seculari conueniat repellit̄.
58 Reus conuentus coram non suo iudice respondere non tenetur.
59 Actor repellitur si superiorem vel patrez ante minorem vel equalem iudicem conueniat.
60 Actor repellitur qui de liberali causa coraz arbitro vel iudice pedaneo agere velit.
61 Actor repellitur si reum conueniat coram iudice qui in causa patrocinium prestiterit.
62 Actor repellitur qui vult recursum habere ad eum qui in eadem causa semel bene vel male iudicauerit, etiā si appellatō fuerit.
63 Actor repellitur qui se restituere petit coram iudice qui tribunali non preest.
Appellatio gradati de minori ad maiorem iudicem facienda est.
64 Actor repellitur si pupillo questio status moueatur que pupillo intentari non expediat.
65 Actor incompetenter agens repellitur.
66 Actor repellitur qui libellum causam agentis non continentem offerat.
67 Actor repellitur, si rei quam petit certaz designationē nō faciat.
68 Actor preposterе causam proponens repellitur.
69 Creditor repellitur qui prius fideiussorem q̄s principalem idoneum conuenit.
70 Actor repellitur si reum non in tribunali sed in popina vel lupanario conueniat.
71 Actor repellitur, si quem sacra facientem vel vxorem ducentem conueniat.
72 Affines aut fideiussores eorum per. vij. dies ligubres conueniri non debent.
73 Actor diebus feriatis in ius aliquem vocans repellitur.
74 Tutor vel curator repellitur si nomine eorum quorum negotium

gerit, actionem intendit, ꝛ inuentarium non fecerit.
75 Tutores ꝛ curatores repelluntur ab agendo si non furent vtilia facere ꝛ inutilia pretermittere.
76 Tutores agere non possunt si tutores esse non possunt. Auia ꝛ mater nepotum ꝛ filiorum tutrices esse possunt.
77 Tutores repelluntur a tutela si sunt debitores vel curatores eoꝝ quorum tutelam gerunt, ꝛ si agant antequam confirmentur, ꝛ nume. sequen.
79 Zelati an nomine ecclesiarum agere possint.
80 Procurator sine mandato agere non potest etiam si de rato satisdare voluerit, ꝛ nume. sequen.
82 Procurator excluditur si reo de satisdatione cõtento de rato cauere nolit nisi mandatum probet.
83 Agens nomine alieno repellitur si defensionis satisdationem prestare nollit.
84 Procurator repellitur si re integra mandans moriatur. Procurator repellitur etiam si mandatum habeat si procurator esse non possit.
85 Procurator repellitur, si ab eo constitutus fuerit qui procuratorem creare non potuit ꝛ nume. sequen.
87 Procurator ab agendo repellitur si mandati fines excedat. Item si res agenda mandetur, que p procurato. expediri nõ põt.
88 Sindicus repellitur, si non a duabus partibus vniuersitatis fuerit ordinatus.
89 Zviles procurator esse non potest nisi in causa propria.
90 Clericus an possit esse procurator.
91 Sindicus excluditur si vt procurator non caueat.
92 Sindicus vel actor repellitur si ab vniuersitate fuerit constitutus cui creare non liceat.
93 Collegium omne est prohibitum nisi concessum reperiatur.

Recibus ꝛ instantia nobilissimi socij' domini Jacij parisiẽsis, ꝛ archidiaconi, ꝛ patris mei compulsus, quam varijs exceptionibus, sine obiectionibus circa cause initium actoris intentio repellatur, ꝛ permittatur reo iudicium declinare, prout iuris ciuilis prudentia ministrabit, ego bagarotus professor iuris ciuilis paucis verbis exponã, agit enim quis alias ciuiliter, alias criminaliter. Item criminaliter alias suo nomine vel alieno.

1 ¶ † Vbi quis criminaliter intendit suo nomine, non repellitur, vbi alieno repellitur, nisi illustris nomine litiget in crimine iniuriarum, vt.ff.de pub.iudi.l.penulti.§.ad crimen. ꝛ C.de iniur.l.vlti. ꝛ C.qui accu.non po.l.ij. quare sciendum est q̃ remouetur accusator alias ratione sui, alias ratione accusati, alias ratione mixta, scilicet sui ꝛ aduersarij, alias ratione iudicis ꝛ cause, alias ratione inepte concepte accusationis, alias ratione temporis alias ratio-
2 ne denũciationis omisse, ꝛ alias ratione mortis rei. † Ratione sui repellitur accusator, si sit de istis personis vcz mulier, pupillus, miles, magistratus maiores, q̃ in ius vocari non possunt, infamis, qui ob accusandum pecuniã accepit, qui falsum testimonium subornatu dixerunt, qui sunt pauperes, ideſt qui habent minus quinquaginta aureis in bonis, vt.ff.de accusa.l.qui accusare. ꝛ l.alij. ꝛ l.nonnulli. qui duos reos in scriptis habet, qui semel est calumniatus, vt.ff.de accu.l.si cui.§.idẽ q̃ accusatus est anteq̃ purget innocẽtiã suã de pari vel minori crimine accu.nõ põt vt.ff.de bis q̃ accu. nõ pos.l.negãda. ꝛ ff.de pub.iudi.Lis q̃ accusat absentem, vel eã, vt.C.de accus.l.absentem, ꝛ in decretis.iij.q.ij.in primis. ꝛ ca.si.
3 † Item repellitur ab accusando ratione sui, qui accusauit ꝛ destitit, ꝛ ideo de calumnia vel preuaricatione damnatus fuit volens amplius accusare, nam non auditur, vt.C.qui accusa.non pos.l.si ca. ꝛ l.accusationem. ꝛ ff.ad leg.iul.de adult.l.si maritus. ꝛ ff.ad
4 turpil.l.qui destitit. † Item damnatus publico crimine dolo, vel calumnia quoq̃ damnatus, vel preuaricatione, qui cũ bestijs pugnauerit in arena, nõ ratione virtutis sue exercẽde, vt.ff.de postu. l.j.§.bestias. qui artem ludricam vel lenocinium fecerit, vt.ff.de accusa.l.qui in iudicio. Item ꝛ omnes similes supradictis repelluntur ratione sui, qui tamen fere omnes admittuntur, si suam vel suorum iniuriam prosequantur, vt.ff.de accusa.l.bi tamen. ꝛ in decre.c.iij.q.vlti. ꝛ c.ij.§.repellitur ꝛ maritus si ei lenocinium obij
5 ciatur etiam ab adultero, vt.C.de leg.iul.de adul.l.ita. † Ratione accusari repellitur qui accusare intendit imperatoris legatus, presidem prouincie, Alexandrie legatum, de crimine anteriori, magistratum populi Romani, absentem causa reipubli. non tamen frandẽtur, vt.ff.de accusa.Libellorum. ꝛ l.qui hos. quod obtinet ꝛ si abolitione publica interueniente accusatio reparetur, vt in ea
6 l.i.§.j. † Repellitur etiam ꝛ qui iam accusatum ꝛ liberatum accusat, nisi instum dolorem prosequens admittatur ex causa interueniente accusationis institute precedente iusta ignorantia, vt.ff.de
7 accusa.l.si cui.§.hisdem. † Qui ab vno accusatus est nõ potest ab alio accusari, nisi de reis sit exemptus, vel condemnatus, vel absolutus per abolitionem, vel desistente accusatore, vel per mortem accusatoris, vt.ff.de accusa.l.bi tamen.§.alio. ꝛ l.libellorum.§.fi.
8 † Item repellitur qui seruum ad pecuniariam cobertionem accusat, cum ita accusari non possit, vt.ff.de accus.l.hos.§.fina. qui accusat impuberem de lapsu carnis, vt.ff.ad leg.iul. de adulter.l.si minor. qui ex vno delicto publico pluribus legibus accusat, vt.ff.
9 de accus.l.senatus. † Mixta ratione tam accusantis quam accusati repelluntur liberi domestici familiares, accusantes parentes patronos. item eos in quorum sunt domibus ab infantia nutriti, vt.ff.de accusa.l.hi tamen.§.j. ꝛ C.qui accus.non pos.l.iniquum, ꝛ l.penulti. in fi. Sed nunquid econtra denegabitur accusatio. Re
10 spondeo, non puto in omnibus, sed tantum in parentibus. † Legitur enim q̃ de crimine in se commisso mater filium non valet accusare, vt.C.qui accu.non pos.l.propter insidias. ꝛ ff.ad leg. cornel.de sica.l.inauditum. vnde datur intelligi q̃ in ceteris criminibus prohibetur, quãuis dicatur q̃ patroni filius, maior. xxv. annis repellatur a bono. possessione contra tabulas si libertum accu
11 sauerit, vt.ff.de bo.liber.l.qui cum in prin. † Item repellitur frater intentans magnum ꝛ capitale crimen contra fratrem, vt.C.de bis qui accu.non pos.l.si magnum, ideo autem dixi, q̃ mixta ratione superioris ab accusatione remouẽtur, quia licet accusantes accuiare non valeant vt ceteri accusati, tales sunt vt fratres, quod
12 vnus alium accusare non potest. † Ratione iudicis repellitur accusator, puta si de crimine litiget apud arbitrum, vel iudicem pedaneum, vt.ff.de arbi.l.non distinguemus.§.de liberali. ꝛ C.de pe
13 dan.iudi.l.fina. ꝛ de offi.eius cui manda.est iurisd.el.j. † Legatus tamen ꝛ si criminales diffinire non possit causas, tamen discutiet, ꝛ instructas ad proconsulem mittet, vt.ff.de offic.procon. ꝛ lega.l.solent si qui. ꝛ C.de offi.proconsu.l.prima. nec mireris quia in multis permittuntur cognoscere, sed nõ pronunciare, vt dixi.
14 † Item repellitur accusator, si aliquem apud non suum iudicem accusat. sed hunc modum ꝛ quosdam alios, qui vtrorumq̃ iudicium sunt communes dicemus infra in ciuilibus cauillationibus.
15 † Ratione iudicis ꝛ cause repellitur, qui de crimine canonico vel ecclesiastico apud ciuilem iudicem nititur accusationem proponere vt in auctentica vt cler.ap.prop.epis. per totum tractatum.
16 † Preterea in ipsius intentionis auspicijs repellitur accusator q̃ recte non scribit atq̃ subscribit, vt.ff.de accusa.Libellorum, nisi officialis notorium crimen deferat in notitiam iudicis, vt.C.de accusatio.Lea. vel nisi leue sit crimen, vt.ff.de accusatio.Leuia. vel accusator sit priuilegiatus, vt femina in quibusdam, vt.C.qui accusa.non pos.l.de crimine. ꝛ maritus secundum quosdam, vt.C.ad
17 leg.iul.de adulte.Lquamuis. † Ratione quoq̃ temporis reijcitur accusator, puta si reum post mortem accusatum, vel abolitione publica de matricula exemptum, post. xxx. dies viles accusat, vt.ff. de accusatio.l.libellorum.§.finali. ꝛ ff.ad turpil.Laut priuatim.
18 † Item maritus iure mariti post. lx. dies accusans, vel iure extranei, aut extranens post sex menses viles computandos in nupta a die diuortij, in vidua ex die commissi criminis, ita vt tunc quinquenium non excedat, nisi insta causa fuerit prepeditus, vt.ff.de adulter.l.miles.§.adulterium. ꝛ l.quinquennium, quod est generale in omnibus quos lex iulia punit de adulterio vt.ff.eo.l.mariti.§.penultima. preterquam si adulterium mixtum sit cum incestu vt.ff.eod.l.vim passam.§.prescriptio. vel per vim fuerit perpetra-
19 tum, vt.ff.eod.l mariti.§.fina. † Cetera vero crimina. xx. annorum prescriptione repellunt agentem, vt.C.ad legem cornelią. de fal. l.querela. Item circa causę ꝛ ante causę initium repellitur accusator, accusans quidem adulteram, que alij nupsit, vt.ff.eod.l.nu-
20 pta. ꝛ l.secunda. † In summa quidem illud sciendum est q̃ remouetur accusator, si reo mortuo crimen instituat, quia relictus diuino examine accusari non potest, vt.ff. de accusat.Liudiciorum. excipiuntur inde crimina, videlicet maiestatis, hereseos fraudati census, repetundarũ, ꝛ similia crimina, que post mortem durant, vt.C.de hereti. ꝛ manich.l.quarta. ꝛ ff.ad legem iuliam repetun. l.fina. nunc de ciuilibus inferentes dicimus q̃ agit quis ciuiliter aut suo nomine, aut alieno, ꝛ quomodo suo nomine agit, repellitur alias ratione iudicis, alias ratione cause, alias ratione vtriusq̃, scilicet sui ꝛ aduersarij, alias ratione sui ꝛ iudicis, alias

ratione

ratione indicis ⁊ aduersarij, alias ratione cause ⁊ indicis, alias ratione cause ⁊ aduersarij, alias ratione modi, alias ratione ordinis
21 alias ratione loci, alias ratione temporis. †Ratione sui prohibetur agere infans etiam cum tutore. pupillus vel adultus sine tutore vel curatore, vt. ff. de admin. tuto. l. prima. C. qui legiti. perso. stan. bab. in iudi. l. prima. ⁊. ij. ⁊ C. de an. pre. l. clarum. idem puto in omnibus qui curatorem habent, vt furiosi, prodigi, quibus bonis interdictum est, ⁊ mente capti, vt orphanotrophi, vt. C. de epi
22 sco. ⁊ cleri. l. orphanotrophos. †Item serui. C. de iudi. seruus. ⁊ q dicuntur serui proprie, alias non vel alieni, vt. C. de ord. cog. l. cuz statuus. excipitur causa momentanee possessionis, ⁊ causa status, ad quam etiam pupilli admittuntur, vt. C. qui legiti. person. bab. stan. in iudi. l. fina. ff. de iudi. l. vlt. C. si per vim vel al. mo. l. prima.
23 †Item filij famil. sine patre litigantes. C. de bo. ma. l. prima, ⁊ auctenti. nisi. ⁊. C. de an. excep. l. prima. §. fina excipitur tamen actio iniuriarum, de dote, ⁊ de viatico non recepto, vbi pater abesset, vel furiosus inspectusue esset, nec quisquam eius nomine agat, vt. ff. de iniur. l. v. §. primo. ⁊. ij. ⁊. l. sed ⁊ si vnus. §. pretor ait ⁊. §. filia. ⁊. §. procurator. ff. de procura. l. fina. ff. soluto matrimo. l. si constante. §. eo autem tempore. in auctenti. de equal. do. §. illud. ⁊ est posita. C.
24 de colla. ⁊. ff. de iudi. l. si longius. §. fina. †Sed allegatur qp filiusfamil. absente patre bono. possessionez petere potest, eamqz amittit si non petierit, vt. ff. qui admit. ad bono. possessio. l. prima. Idē forte dicerem in interdicto quod vi aut clam, ⁊ in ceteris, in qui-
25 bus mora esset periculosa ⁊ periculum allatura, †nam vbi est mora ⁊ periculum, licitum est facere, quod alias non liceret, vt in lōbar. de alie. rei vendi. l. prima hec ratione puto prohiberi monachos, regulares, professos conuersos, qui seculo renunciando pro
26 prio arbitrio seu alterius potestati se subdiderint, quibus sine precepto sui licentia nihil agere licet, vt in decretis. †Quod agant facit si causa studij absint, ⁊ consensum abbatis vel prioris sui, vt. ff. de procura. l. ad rem. ⁊. l. ad legatum. quod non agant facit si consensu Abbatis non intercedente ibidem sint, vt in auctentica de
27 mo. §. penulti. †Preterea repelluntur maximis dignitatibus decorati, quales sunt hodie soli illustres suo nomine agentes, aut p se litigantes, vt. C. de procura. l. penulti. ⁊ in auctenti. ibi posita. Item quales sunt hodie cardinales, primates imperatores, cancellarij vtriusqz curie, ⁊ quos vulgo tabricenses appellamus, ⁊ ce
28 teri curie regalis principes, qui alias minacem seruorem minorez cut conuenirī non possunt, ita nec alios conuenire, ceteriqz qui cū eis sunt, nisi vsqz ad litis cōtestationem, si res vrgeat, vt. ff. de offi. presid. l. senatus. ff. de iu. l. pars literarum. hodie idem ⁊ de temporalibus magistratibus domini intellige, scilicet de cōsiliarijs, magistratibus, potestatibus, presidibus prouinciarum, ⁊ proconsulibus pretoribus, correctoribus, ⁊ similibus, bi tamen audiuntur p
29 procuratorem ad instar superiorum. †Idem intelligas de bis qui ad prouincias ab vtroqz principe diriguntur, quos vulgo legatos dicimus. item tutores ⁊ curatores ⁊ administratores ceteri repelluntur officio depositio, procurator tamen ⁊ iconomus etiam durante officio, suo nomine agentes ex contractibus celebratis nomine eorum quorum negocia gerebant, de quibus vtilis actio da
30 tur domino, debent repelli a iudicio, vt. ff. quan. ex fac. tut. l. secūda. ff. de procura. l. in causis in fi. ⁊. l. procurator. † Semper enim vtilis prefertur directe, vt. ff. quod cuiusqz vniuer. nom. Item eorum. §. accusator. Idem iuris est si agat venditor, mulier, debitor,
31 dominus de proprietate rei vendite, in dotem date, pignorate, infeudum date, vt. ff. de re iud. sepe. ⁊. ff. de rei vendica. l. dotem. † et in summa quandocunqz pluribus agentibus per ordinē actio vel defensio permittitur, si agat vterior non negligente priore submouetur, vt. C. de edic. di. adria. tollen. l. prima. ff. de ac. bered. l. secūda. ⁊. l. quandiu. ⁊. ff. de iu. delibe. l. si plures. ⁊. C. de liber. cau. l. j.
32 †Item repellitur filius natus si petat vltra quartam partem bereditatis pregnante vxore patris, vt. ff. si pars heredi. per. l. antiqui. tutores tamen ⁊ curatores minorum tam ratione sui quam pa
33 rentum possunt ab agente repelli. †Ratione aduersarij repellitur quis, si contra infantes etiam cum tutore, vel contra minores vel contra orphanotrophos, vel contra similes personas actionem intendunt, sine tutoribus ⁊ curatoribus, vt. ff. de admini. a. tuto. l. prima. ⁊. ij. C. si aduer. rem iudi. l. fina. C. qui legiti. person. bab. stan. in iudicio. l. prima. ⁊. ij. ff. de regu. iur. l. acta. §. fina. ⁊. l. ecce contra pupillum. ⁊. C. de epis. ⁊ cleri. l. orphanotrophos. Item si con
34 tra filiumfamil. maxime in contractibus, vel quasi, † qua quum pater sit legitimus administrator filij, suscipit actiones, vt. C. ō bo nisqz liber. l. quum oportet. ⁊ de iur. ca. l. ij. §. fina. Item si contra rempub. acepbalam, idest sine rectore constitutam experiatur, vt .C. de in. reipub. l. j. res enim publica minorum iure vtitur, vt eo. titu. l. rempub. ⁊. C. ex quib. cau. manum. l. respub. idem etiam in ecclesia, vt. C. de sacrosan. eccles. i. l. sancimus. ij. ⁊. l. fina. in princi.
35 †Item si contra tutorem, vel curatorem, aliumue administratorē maxime necessarium experiatur, finito officio de contractibus bona fide interpositis nomine ipsorum quorum gerit negotium, vt. ff. quan. ex fac. tut. l. post. ⁊. ff. de regu. iur. l. iiij. C. de admini. tuto. l.
36 cum quidam. ff. de institu. l. fina. ff. de procu. l. plautius. † Item repellitur agens contra magistratum populi Romani, qui non potest conueniri durante officio, vt. ff. de in ius vocan. l. ij. ff. de iniur.
37 l. nec magistratus. †Item non litigat quis cum eo qui in equo publico vehitur vel contra eum qui vxorem ducit, ceteriqz qui conti
38 nentur in. l. j. ff. de in ius voc. l. ij. †Item repellitur qui agit contra legatum, vel contra alium, qui habet ius renocandi domum, puta iuste vel necessario absentē, sub quo verbo sunt fere omnes q continentur sub rub. ex quib. cau. ma. in integ. restitu. ⁊. ff. de ind. l. ij. §. legatis. ⁊ in auctenti. de sanc. episc. §. reuerendissimi, connu
39 merantur. †Item repellitur quis si contra seruum, vel contra monachum, vel contra regularem, vel contra conuersum, vel contra professum, vel contra consimiles psonas, actionem instituat, vt. C. de iudi. l. seruus. ⁊. l. cum debitores. ⁊. C. de rei vendica. l. non solum. ff. de rei vendica. l. cum seruus. eorum enim nomine tenentur dñi aut prelati ad instar arrogatorum, vt insti. de actio. §. actionū ff. de pecul. l. in arrogatorem. de leg. l. penult. Et si non defendatur quid fieri debeat. dic, vt dixi alias vbi tractaui de secundo de
40 creto. †Item repellitur actor, si conueniat pupillus, orphanos vi duas, aliasqz miserabiles personas iniuria fortune, ante ordinarium iudicem si ille principem proclament, vt. C. quan. imp. inter pup. ⁊ vid. l. vnica. nam ⁊ alibi dicit dñs, non offendas, neqz noceas pupillis, vel vidnis qui vociferabunt ad me, ⁊ alias Bens
41 maledicit eos. †Item si est infirmus qui queniatur, vt. ff. de re iudi. l. quesitum. quod intelligendum est cum determinatione illius
42 legis, si agere vult. †Item repellitur si ille qui conuenitur paratus est facere id quod ab eo petitur. ff. de iudic. l. si debitor. ⁊ de procur. lege si reus. ff. si ex noxa. cau. aga. l. ij. vel in veritate non habet aliquam actionem. ff. de eden. l. quesitum. ff. ad exhib. l. thesaurus. †Ratione iudicis ab agendo repellitur, qui sine principali rescripto quem vocat ad extraordinarium iudicem, vt. C. de iurisd. omn. iudi. l. in criminali. ⁊. C. de dilat. l. si quando. vel impetrato rescripto cautionem non petat de lite prosequenda. victoriā reportando, vel de pena prestanda, vt in auctен. de exhib. re. in princi. que est posita. C. de dilat. ⁊ hoc ita si conueniatur, vt is index scilicet pelegrinus adeatur, quia negocio integro nemo compellitur vt huic conuentioni stare debeat, vt. ff. de iurisd. om. iud.
44 l. si conueniatur. †Item si index sit surdus, ⁊ mutus, furiosus, infamis, impubes, mulier, seruus. Item si prohibetur quis iudex esse aliqua ex causa, vel natura, vel moribus, vt. ff. de iudi. l. cum pretor. vel si nullam habeat iurisdictionem quamuis litigatores gsentiant. C. de iurisd. om. iudic. l. priuatorum. † Item si index ad tem
45 pus sit datus, ⁊ tempus finitum sit, vt. ff. de arbit. l. si cum dies. §. si inter. nec partium consensu dies fuerit prorogata, quod potest quum hoc a delegante non fuerit prohibitum, vt. ff. de iudic. l. ij.
46 §. ij. †Item ratione iudicis euitatur iudicium si index sit ⁊ aliquis suorum apud ipsum agere voluerit, vel conueniri, quia nec ceteris, nec sibi quos secum habet iudicere potest, vt. ff. de iurisd. om. iudi. l. qui iurisdictionem, qp non repellatur, est si lis tempore peritura est, ⁊ tunc ad solam contestationem litis, vt. ff. de offi. presid.
47 l. senatus ⁊ hoc idem diximus. ꝯ. in criminalibus causis. †Ratione cause agere prohibetur, qui ex testamento petere libertatez intendit vel aliquid aliud contra scriptum heredem qui pet. hereditatis iudicium suscepit, ne petit. bered. preiudicium fiat, vt C. de peti. heredi. l. si quis libertus. ⁊. ff. de action. ⁊ obliga. l. qui cum.
48 †Item repellitur qui cause continentiam diuidit. vt. C. de iudi. l. nulli. vel qui minoris cause questionem facit, vt. ff. de iudic. l. per
49 minorem. ff. de in integ. restituti. l. scio. †Ratione sui ⁊ aduersarij ab agendo excluditur patet contra filium quem in potestate habet, vel e contra. C. de in ius vocan. l. qui in potestate. ff. de iudi. l.
50 lis nulla. †Item dominus cōtra seruum agens, vel econtra, vt. C. an ser. ex suo fac. l. fina. ff. de fur. l. serui ⁊ filij. item ascriptitij contra dominum, ⁊ forsan econtra, vt. C. in quib. causi. con. dom.
51 l. ij. lib. xj. †Item prohibetur pupillus cum tutore, adultus cum curatore, vel econtra. cum hij intendunt directam, vel contrariaz actionem, tutele vel cure, vel nego. gest. nondum finita administratione, prohibentur enim experiri. ff. de admini. tu. l. cum plures in princi. ⁊. l. actus. ⁊. ff. de tuto. ⁊ rat. distr. l. tutor si reipubli.
52 causa. §. ij. †Itē phibet et filius emancipatus, vl libertus famosaz

actionem que pudorem figillet, cõtra patrem vel patronũ intenta re, vt.ff.de in ius voc.l.sed ꝛ si.§.penulti.itẽ prohibẽt dicte personе postulare aduersus patrẽ ꝛ patronũ, vt.C.qui ꝛ aduer.quos.
53 l.fi. †Ratione sui ꝛ iudicis prohibẽt agere qui cozã illo iudice experitur cũ quo degit, vt.ff.de offi.presid.l.senatus.ꝛ.ff.de iurisdi.
54 om.iudi.l.qui iurisdictioni. †Itẽ si pater contra filiũ, vel e contra de famosa actione, vt.ff.de iudi.l.in priuatis. vel si ex lege Cornel. de iniurijs experiat̃ coram socero, genero vitrico, prinigno, sobrino, propzione, quine affinitate coniũctis cozã patrono propzio, pa
55 rentene suo, vt.ff.de iniur.l.lex cornelia.j.respon. †In cinilibus autem, si pater vel filius sit delegatus iudex non repellit̃, vt.ff.de iudic.l.in priuatis. Sin autez ordinarius bene repellitur, vt.ff.de in
56 risdi.om.iudi.l.qui iurisdictioni. † Ratione iudicis ꝛ aduersarij actoz excluditur, si eum conueniat coram inimico rei, vel cozã suspecto iudice cum suspecti ꝛ inimici iudicis, semper sit licitum declinare iudicium, vt.C.de iudi.l.apertissimi.ff.de liber.can.l.si pariter.ꝛ in decre.iij.q.j.c.quia suspecto.ꝛ.C.si quacun.predi.po
57 testa.per totum. †Item si clericus, vel laicus conueniat aliũ clericum coram ciuili iudice, vt in aucten.vt cler.apud propr.epis.ꝛ in aucten.de sanc.epi.§.si quis contra.ꝛ C.de epis.ꝛ cler.aucten.
58 causa.ꝛ aucten.clericus. †Itẽ generaliter dico, ꝙ si aliquis alius conueniat apud non suum iudicem, ꝙ cõuentus nõ tenetur respõdere, nemo enim cogitur in non suo foro respondere, quum semp actoz rei forum debeat imitari, vt.C.de iurisdi.om.iudi.l.iuris ordinem.ꝛ.l.in criminali.ꝛ.C.vbi in rem ac.l.si.ꝛ in decre.iij.q.iij.
59 ca.pulsatus.ff.ne quis eum qui in ius vo.est vi exi.l.ij. † Item repellitur quis si superiorem, vel patrem, ante minorem vel equalẽ iudicem velit conuenire, vt.ff.ad treb.l.ille a quo.§.tempestiuũ.ff.de iurisdi.om.iudic.l.est receptum.ff.de arbi.nam magistratus.
60 †Ratione iudicis ꝛ cause ab agẽdo repellitur qui de liberali causa agere intendit coram arbitro, iudice ve pedaneo, vt.C de peda.iudi.l.ij.ff.de iudi.l.quozũ.ff.de arbi.l.non distinguemus.§.de liberali causa. vel si causam ingenuitatis, vel liberalem velit primatus apud rationalem inter se ꝛ fiscũ agitare, vt.C.vbi cau.sta.ag.opoz.l.procuratoz.ꝛ.l.penulti.C.ne de sta.de fun.l.si pater. vel si de maiori quantitate trecentozum solidozum agat apud defensorẽ locozũ, vt in auc.de defen.ciui.§.audien. Idem in similibus, vt.ff.
61 de iurisdi.om.iudi.l.si idem.C.de appel.l.in offerendis. †Item repellitur, si aliquis quem vocauerit coram eo iudice, qui in eadem causa patrocinium prestiterit, vt.C.de assess.l.vlti.ꝛ.ff.de iudi.l.prez
62 toz. †Item repellitur qui cause recursum facere nititur ad eum, ꝙ in eadem causa bene vel male semel iudicauit, etiam si fuerit ap-
63 pellatum, vt.C.de appel.l.eos.in prin. † Item repellitur qui restitutionem impetrare conatur apud iudicem qui tribunali non preest, vel ab eo qui a principe delegatus non est, vt.C.vbi ꝛ apud quos in integ.resti.pe.l.fi. vel qui predictam causam in integrum resti.contra maiozum, cozũq; delegatozum sententias, apud minozem proponere nititur, vt.ff.de mino.l.minoz autem.ꝛ.C.vbi et apud quos.l.j. Item etiam in appellationibus, que gradatim fa-
64 ciende sunt de minoze ad maiozem, vt.ff.de appel.l.j.§.fi. †Ratione cause ꝛ aduersarij declinatur iudicium, vt si impuberi nunc moueatur status questio, que pupillo non expediat intentari, vt.ff.de
65 carbon.edic.l.carbonianum.ꝛ.l.j.ꝛ.ij.C.de ordi.in.l.ij. † Ratione modi tantum quis ab agendo repellitur, puta si incompetẽter agat, quod facere eum opinoz, veluti si actoz non edat, vel obscure edat, vel prozsus incompetenter, puta si actione furti velit rei dominium vendicare, vt.ff.de eden.l.j.C.de foz.ꝛ impe.act. sub.l.fi.
66 quia hodie editionem actionum putamus supernacuam. † Item ab agendo repellitur qui libellum non offert, agentis causam, plenissime dilucideq; continentem, vt.C.de lit.contest. aucten. offe
67 ratur.ꝛ etiam in libello propositam. †Item repellitur actoz, si rei quam petit, certam designationem non faciat, dicendo signa atq; rei indicia, ꝛ vtrum totam, vel partem, vel quotam petat, vt.ff.de rei vendica.l.si in rem ꝛ.ff.depo.l.j.§.si quis argẽtum.ꝛ.ff.de fur.
68 l.in actionibus. †Ratione ordinis excluditur, qui causaz postponendam preponit questionem preiudicialem postponẽdam, vt.C. de bere.act.l.vt debitum.ꝛ.C.vbi in rem ac.l.ij.ꝛ.C.de ordi.cog. l.si reus.ꝛ.ff.de iudi.l.si de vi.ꝛ.C.de appel.l.penulti.C.de rei ven
69 di.l.ordinarij.C.de inter.l.incerti. †Item ratione ordinis repelli puto creditozem qui prius fideiussozem quam principalem presentem ꝛ idoneum ꝛ soluendo ad iudicium vocauit, vt in auctenti.de
70 fideius.in prin.que posita est.C.de fideius.aucten.presente. † Ratione loci potest repelli actoris intentio per banc cauillationem si actoz agere fatigat non in tribunali, sed in popina, vel in lupanario, seu in quonis alio loco, vbi more maiozum ius reddi non consueuit, vt.ff de arbi.l.si cum dies.§.penulti.ff.de iusti.ꝛ iu.l.penul.
ff.de iudi.l.si longius.C.de dilatio.l.a procedente.C.quomodo ꝛ quan.iud.l.si vt proponis. vel si agat in forma non competenti,
71 prout ratione iudicis diximus impediri.§. †Ratione temporis repellitur quis, si conueniat aliquem dum sacra facit, dum equo publico vehitur, dum vxozem ducit, vel dum nubit, vel dum de causa cognoscit, vel apud maius tribunal causam agitur, dum funus ducit familiare, ꝛ quedam alia que continentur.ff.de in ius vocand.
72 l.ij. †Immo per.ix.dies lugubres non debent affines, aut fideiussozes in ius vocari, vel alias inquietari, vt in aucten.vt cum de appel.co.§.penulti.ꝛ in auctenti.vt defun.seu su.per totum. † Item ratione temporis repellit̃ agens, puta si agat diebus feriatis, quibus non debet quisq; in ius vocari, vt.ff.de fer.l.j.C.de fer.l.omnes.ff.si quis in ius voca.non ie.l.ij.in fi.

¶ Vidimus compendiose, quibus modis, ꝛ quibus cauillationibus actoris intentio repellatur quum suo nomine desideret litigare, nunc videamus qualiter excludatur qui actionem intendit
74 nomine alieno. † Agit itaq; nomine alieno quis alias officio publico vt tutoz ꝛ curatoz, alias priuato vt procuratoz ꝛ negociozum gestoz. si igitur tutoz vel curatoz illozum nomine quozum negocia gerit actionem intendat, repellitur si solenniter non fecerit inuentarium, vt.C.arbi.tute.l.fi.ff.de admi.tuto.l.tutoz qui, in princip. vel si non cauerit idonee rem pupilli salnam foze, cum non fuerit testamentarius, vel cum inquisitione datus, vt.C.de tuto.ꝛ cura. qui sat.non de.l.iij.§.fina.ꝛ.C.in quib.casib.in integ. restitu. non est ne.l.tutoz.ff.de tutel.l.muto.§.j. vel si ei qui agit administratio non fuerit commissa vel in solidum vel in parte pro qua agit, vt.ff. de admi.tuto.l.si duo.ꝛ.l.tertia.§.primo.ꝛ.ff.de sol.l.quero. vel si cautionem de rato nõ prestat, si dubitetur an sit curatoz vel tutoz, necne, vel an gestio sit commissa ei, vt.ff.de admini. tuto.l.vulgo.
75 †Item generaliter repelluntur omnes tutozes ꝛ curatozes si preter predictam satisdationem ꝛ iuramentum non prestarent de rebus pupilli vel adulti fideliter administrandis, scilicet vtilia faciẽdo ꝛ inutilia pretermittendo, vt.C.de episcop. audien.l de creationibus, ꝛ in aucten.de his qui ob.se perhi.re. mi.§.primo.ꝛ.C.
76 de cur.fur.l.fina.ꝛ.ff.de solu.l.quero. †Item repelluntur si tutores vel curatozes esse non possunt, puta quia sunt minozes.xxv. annis, vel alias indigerent alterius cura, vt.C.de leg.tut.l.fina. in fitu.de excu.tuto.§.penulti.ꝛ fi.vel mulier, vt.ff.de tute.l.fina.ꝛ de regu.iuris.l.femine. liberozum tamen ꝛ neptum anie matresq; tutrices esse possunt, vt.C.quan.mul.tut.offi.fun.po.per totum.
77 †Item repelluntur si fuerint debitozes, vel creditozes eozum, quozum tutelam gerunt vel administrant, vt in auctenti. de his qui
78 ob.se per.res mino.§.j. †Item repelluntur si minus legitime dati ante confirmationem experiantur, vt.C.de confir. tut.l.prima.ꝛ. ij.vel etiam post confirmationem, si minus legitime facta est confirmatio, vt.ff.de confirma. tuto.l.naturali.§.primo. puto quoq; ab agendo remouendum tutozem vel curatozem suspectum postulatum vel iam remotum, vel cui est iam administratio interdicta,
79 vt.ff.de solu.quod si forte.§.j. †Quid de orphanotrophis, de prelatis ecclesiarum, vel vniuersitatum nomine, cum hi omnes legitimam administrationem habeant. Respondeo hi omnes generaliter excepti remouentur, si tales etiam negentur, nisi probetur verum, sed orphanotrophus repellitur, si turpis persona sit, vel suspecte vite, vt.ff.soluto matrimo.l.si constante.§.eo autem tempore, vel illud forte in dote speciale est, argumen.ff.soluto matrimo. l.j.item repelluntur huiusmodi persone si sit interdicta eis administratio, vel alias sint ab ea suspensi, vt.s. diximus de tutoze, ꝛ curatoze ꝛ actoze, vt in decret.tertia questio.secunda capitu. tertio ꝛ argum.ff.de enictio.l.vendicantem.ꝛ.C.vnde vi.l.meminerint.

¶ Quibus exceptionibus repellatur procuratoz, vel syndicus, vel actoz. Rubrica.

Restat autem de bis qui ex priuato officio agunt nomine alieno tractemus, post tractatum eozũ qui ex pu
80 blico officio aliozum negocia explicãtur. †Procuratoz igitur repellitur si non habuerit generale vel speciale mandatum, multo fortius ergo qui nullum habet mandatũ, vt.C.de procurato.l.maritus.ꝛ de nego.gest.l.tutoi vel curatori.ꝛ.ff.de pact.l.maiorem.
81 ꝛ.ff.de mino.l.illud.§.fina. †Item repellitur exclusus procuratoz exceptione ꝛ si mandatum habeat nec illud probauit, vt.C.de procur.l.exigendi, intelligo etiam si satisdare de rato voluerit, vt.ff. de administra.tuto.l.qui ita.ꝛ.ff.de suspe.tut.l.suspectus. nec puto distinguendum quibus verbis vsus sit excipiens rem, scilicet vtrum dicat nego te habere mandatum, vel dubito, quod ergo dicitur ꝙ debet cauere de rato vbi dubitatur de mandato, sic intelligo,

ligo scilicet si reus cautione contentus esse voluerit. † Excluditur ita ꝙ ab agendo procurator si reo de satisdatione contento nolit de rato cauere, nisi mandatus probet, vt. C. de procur. l. j. ff. vt in possessi. legat. l. iiij §. si procurator. ff. de minor. l. quod si minor. ff. de procurat. l. non solum §. j. ff. de damno infec. l. inter hos §. finali.

83 † Item alieno nomine agens repelli potest si defensionem vel defensionis satisdationem prestare noluerit. C. de procurato. l. actionem. C. de satisd. l. j. ff. de procurator. l. non videtur ꝛ. l. mutus §.

84 pena. † Jté nõ admittit̃, si re integra mors mãdãtis intercesserit, vt inst. mãda §. recte. ff. mãda. l. inter causas §. j. ꝛ. l. si precedente. in prin. ff. de iudi. l. de qua re §. fi. vel si aliter mandatũ fuerit finitum. adhuc puto procuratore repelli, etiã si mandatũ habet, si tamẽ de iure procurator esse nõ potest vt minor. xxv. annis, vt. C. de procurat. l. exigẽdi. ff. de procurat. l. si minor. in prin. ꝛ vt mulier. ff. de reg. iur. l. ij. C. de procur. l. qui absentẽ ꝛ. l. qui aliena. ꝛ. ff. de procurat. l. si minor. nisi pro parentibus interueniat, cũ nõ sit qui agat, vt. ff. de procu. l. feminas. ꝛ furiosus. ff. de proc. l. ij. ꝛ. l. mutus. ꝛ mẽte captus, ꝛ prodigus, ꝛ cui bonis interdictũ est, vt. ff. de reg. iur. l. ij. ꝛ surdus. ff. de procu. l. mutus. ꝛ potẽtiores, vt. C. ne li. po. l. j. ꝛ miles, vt. C. de procur. l. milites. C. de cõdi. ob cau. l. si mulier. ꝛ curialis. C. de decurio. l. si quis ꝛ clericus, vt in auctẽ. de san. epis. §. cũ aũt. ꝛ seruus, vt. C. de iudic. l. seruus ꝛ fiscus, vt. C. ne fi. vel resp. per totũ. ꝛ accusatus accusatiõe pẽdẽte, vt. C. de procur. l. rerũ. ꝛ maiores magistratus, ꝛ bi q̃ sine fraude in ius vocari nõ possunt,

85 ꝛ qui patios litigare necesse habẽt, vt. C. de proc. l. penul. † Jté repellitur ꝓcurator, si ab eo fuit cõstitutus qui ꝓcuratorẽ nõ potuit creare, puta a minore. xxv. annis sine tutore vel curatore, vel ecclesia, vel ab eo q̃ de statu suo litigat, ꝛ ex possessione seruitutis ad libertatẽ, aut si fuerit q̃stitutus a ꝓcuratore ante litis q̃testationẽ.

86 † Jté si q̃stitutus fuerit a furioso mẽte capto, ꝓdigo, post interdictũ bonorũ suorũ factũ, ꝛ generaliter ab omnibus his q̃ rerũ suarũ nõ habẽt administrationẽ liberã, vt. C. de procu. l. neq; ꝛ. ff. de procu. l. seruũ. in prin. ꝛ de asse. toll. l. j. ꝛ. C. de procu. l. qõ qui ꝛ. l. nullã. ꝛ. l. fin. †

87 Jté ab agẽdo repellit̃ ꝓcurator, si mãdati fines egrediatur, vt. C. de procurato. l. si procurator. Jté si res agẽda mãdetur, que p ꝓcuratorẽ expediri nõ potest, vt causa liberalis, ꝓterq; in casu quẽ diximus. ff. de ꝓcurato. l. licet. ꝛ. l. non cogendum §. q̃sita. ff. de procur. l. Ponponius. ꝛ venia etatis impetranda, vt. C. de bis qui ven. etat. impetr. l. ij. ꝛ a populo publici criminis seu accusatio, vt. ff. an per ali. cau. appellat. red. poss. ꝛ. ff. de publ. iudi

88 l. penultim. ꝛ simi. † Quid ergo dicemus in actore vel syndico vniuersitatis. Respondeo tales repelli possunt si non a duabus partibus fuerint ordinati, vt. ff. quod cuiusque vniuersi. nomi.

89 l. Item eorum §. j. ꝛ. ij. † Item ratione sue persone actor esse non poterit vt miles, vt. C. de procurato. l. milites. nisi sui iuris causam dicat ꝛ procuret, vt. ff. de procurato. l. filius famili. §. veterani. ꝛ

90 ff. de re mil. l. miles §. fina. † Idem puto in clerico, vt. xvj. q. j. c. de presenti. ꝛ. q. iij. c. nouam. Immo in causa ecclesiastica repellitur si laicus fuerit ordinatus, vt. C. de epis. ꝛ cleri. l. omnes §. hoc autem. Item repellitur si non per episcopum in causa fuerit con-

91 stitutus. vt. C. de episco. ꝛ cleri. l. omnes qui. † Item actor siue syndicus vniuersitatis excluditur si non caueat vt ꝓcurator, vt. ff.

92 quod cuiusque vniuers. nomi. l. Item §. j. † In summa dicimus actorem siue syndicum repelli, si ab ea vniuersitate cui creare non licet fuerit constitutus, vt. ff. quod cuiusque vniuersitat. nom. l. j.

93 † Omne enim collegium siue corpus est prohibitum, nisi reperiatur concessum legibus, vt. ff. de colleg. illici. ꝛ corpo. l. iij. Nec opponat quisquam quare de bis scripta dicimus, quia procurator legitimam ꝛ quasi ordinariam administrationem habeat, sindicus vero vel actor demandatam. hoc ideo est, quia quum procurator fungatur partibus actoris, id solum exequi debet quod ei sit demandatum, si ergo formam egrediuntur, repelluntur, vt. ff. quod cuiusque vniuersita. nomin. l. Item eorum §. primo.

FINIS

Tractatus practicis multum necessarius, De recusatione B. Stephani Aufrerij doctoris Tholosani.

SVMMARIVM

Recusatio quid sit ꝛ qualiter diffiniatur.
Recusatio qualiter sit fienda.
Judicem recusanti incumbit causę suspitionis probatio, ꝛ que sint suspitionis causę species.
4 Recusatio iudicis ad quem gradum cõsanguinitatis fieri possit.
5 Dolus loci an possit esse causa sufficiens recusandi iudicem.
6 Papa an pretextu consanguinitatis possit recusari.
7 Judex affinis aduersarij an possit recusari.
8 Prelatus an possit esse iudex in causa ecclesie sue.
9 Judex an possit recusari casu quo agitur cum suo famulo.
10 Judex aduersario familiaris an possit recusari.
11 Judex potest recusari vbi coram ipso agatur cum suo socio.
12 Subditus non potest esse iudex in causa domini sui.
13 Vbi aduocatus est domesticus iudicis an ex hoc poterit iudex recusari.
14 Procurator in causa an possit postea esse iudex in eadem causa.
15 Fideiussor non potest esse testis in causa, nec iudex.
16 Judex an possit recusari in causa in qua pater eius fuit, vel sit aduocatus.
17 Assessor in aliqua causa an poterit postea esse iudex in eadem.
18 Judici a quo appellatum est an possit causa absq; partis assensu remitti.
19 Judicẽ causa fauoris recusans debet fauoris causam exprimere.
20 Judex recipiens sibillum ad aures suas a part an ex eo poterit recusari.
21 Judex compatriota partis in patria extranea an possit recusari.
22 Judex supplens pro parte in facto suspectus habetur.
23 Judex existens in manibus agẽtis aut aduersarij in alia causa an sit recusandus.
24 Episcopus an possit esse iudex in causa sui diocesani contra alium non diocesanum.
25 Judex an possit in causa sui compatris recusari.
26 Judex inimicus partis potest recusari.
27 Inimicus qualiter quis presumatur.
28 Judex salutatus a parte nec respondens, an presumendus erit inimicus ex quo in iudicio veniat recusandus.
29 Iniuria etiam minima reddit quem suspectum de inimicitia.
30 Suspicio iudicis super quo fundata dicatur.
31 Judex cõtrahens parentelã cũ aduersario, an veniat recusabilis.
32 Judex crebro conuersans cum parte coram eo litigante, an possit recusari.
33 Judex potest recusari vbi verisimiliter apparet se velle ledere partem.
34 Judex illiteratus venit repellendus.
35 Judex procurans sibi causam committi habetur in eadem causa suspectus.
36 Judex an ratione commodi percepti vel percipiendi possit recusari. nume. 39.
37 Citatus in loco non tuto an possit iudicem illius loci recusare.
38 Citatus ad aliquem locum cuius accessus est difficilis vel dannosus an poterit recusare.
40 De priuilegio pape nemo preter papam cognoscere potest.
41 Exceptio notans iudicem infamia vel crimine reddit ipsum suspectum vt possit recusari.
42 Judex suspectus in principali recusari potest in incidenti.
43 Incapacitas iudici obiecta, an reddat ipsum suspectum vel a cognitione cause recusandum.
44 Procedi non potest coram illo qui notorie non est iudex.
45 Judex per falsum rescriptum deputatus non potest pronuntiare se esse iudicem.
46 Judex recusatus an possit interrogari de veritate cause recusationis.
47 Recusans iudicẽ, coram quo debeat causaz recusatiõis probare.

1

Eculatio est iuris

dictionis † vel audientie causa suspitionis proposita declinatio. l. apertissimi. C. de iudi. c. q: suspecti. iij. q. v. c. suspitionis ꝛ. c. super questionũ. §. ij. iij. ꝛ. v. de offi. dele. ita dicit Spe. in titu. de rec. §. j. vbi vide alias diffinitiones seu descriptiões recusatiõis quas ibide ponit Jo. an. in addi. C. †

2 Secũdo queritur qualiter sit fienda recusatio. Et breuiter conclude quod in scriptis ex quo videtur text. iuncta gloss. in ver. libellum. in preallegat. l. apertissimi ꝛ in. l. fin. eod. tit. quod tamen expressum tenet glo. no. in. c. quoniam cõtra

de proba. in ver. recusationes. argu. c. ij. requiris. de appell. sed Host. & post eum Jo. an. & Sicu. in eo. c. quoniam. dicunt non esse opus argumento cum id sit expressum in preal. l. apertissimi. & l. fi. & ideo predictam gl. qui ad dictū eius sequuntur Host. Jo. an. Bal. Sicul. ceteriqz docto. in eo. c. quoniã. ad idem videtur gl. in alle. c. ij. requiris. in ver. coram eo. vbi etiam doc. Spe. ti. de re cu. §. qualiter. in prin. dicens q in libello recusationis continebitur quis, quem, in qua causa, & quare recusat. idem tenet Bo. de san. Semi. post Archi. & Jo. an. in c. legitima. de app. li. vj. & sequitur Jo. an. in addi. Spe. vbi. s.

3 **Preterea causa** ¶ suspitiōis proponi dz ac expri mi coram iudice recusato, & post modū corã arbitris eligendis probari. & hoc fuit dubiū de iure canonico. c. inter monasterium. de re iud. c. cum spāli. de ap. & alĺ. c. ij. requiris & vtrobiqz doc. Spe. vbi. s. & in ver. proposita causa. in fi. alĺ. c. legitima. & ibi Jo. an. & Bomi. ad idē. c. ab arbitris. de offi. dele. lib. vj. & ibi Bomi. post. Jo. and. ℂ Secus est tamē de iure ciuili, qz nō est necesse causam recusatiōis exprimere, sed sufficit dicere iudicē habere suspectum, ita voluit gl. in prealle. l. apertissimi. & in. l. quia poterat. ff. ad treb. & in. l. itē si suspectus. ff. de procu. & sentire videt gl. in alle. c. ij. requiris. iurare in tenet ipse recusans q calūnie causa nō recusat vt voluit gl. in preal. l. apertissimi. hinc Bal. ibidē dicit q sicut de iure ciuili causa nō est inserenda per cōsequēs neqz probāda, cū nemo tenet probare quod non tenetur allegare, sicqz ꝑ eū probabitur suspitionis causa per recusatoris iuramentū. Idē quod Bal. tenet Ang. in alle. l. apertissimi. idē Bal. in. l. j. §. j. ff. a qui. appel. nō licet. dicētes prealle. glo. procedere de iure ciuili, quia statim arbitri veniūt ad merita cause, misso suspitionis articulo principali. vt in preal. l. fi. ℂ Sed de iure canonico nō habēt cognoscere nisi de causa suspitionis nō autē de causa principali. vt no. in preal. c. legitima. idē Bart. in alle. l. qz poterat. dicēs qō preal. glo. iuris ciuilis seruarent in terris imperij. idē Ang. & Jmo. in preal. l. qz poterat. idē Bar. in allegata. l. apertissimi. idē Pau. de castr. consi. xl. j. col. idē Ang. are. insti. de excep. §. preterea. xviij. col. ver. quid si recusatur iudex. & in. §. ergo. inst. de fideicō. her. idē Sali. in alle. l. apertissimi. Dicit tamen se putare q illud sit verū in deleg. sed in ordinario, dicit cām allegari debere, qz leges de hac materia loquentes causam aliquā semper exprimūt, & per. d. l. apertissimi. leges loquentes in ordinario nō videtur esse correcte. ar. l. precipimus. C. de ap. ℂ Fateтur tamen q causa nō est probāda, nā ꝑm eū iudex nō habet de hoc cognoscere, vt no. per Ang. in ea. l. aptissimi. Nec ob. l. si quis ex aliena. ff. de iudi. qz ibi est questio de iurisdictione, hic vero de persona & eius suspitione. Itē qz proprie non est recusatio, sed adiectio, nec itur ad arbitros sed petitur ab eo causa non suspecto delegari, vt. l. solet. ff. de iurisd. om. iud. & l. fi. C. de offi. ciui. iudi. & l. eos. C. de app. Et hoc i ordinario de iure ciuili. ℂ Et licet ista sit cōmunis opi. tamē Jo. fa. & Jac. de ar. in alle. l. apertissimi. tenet opinionē canonistarū, vcz q causa suspitionis etiā in ordinario sit exprimēda & arbitri vtroqz casu de causa suspitionis cognoscūt, nō aūt de principali. & idē videtur tenere Joan. pet. de ferra. in ti. de declinatione iurisdictionis in gl. super verbo, rationibus. Et ita quo ad expressionē cause seruat cōsuetudo q̄ est optima legū interpres. c. cū dilectus. de cōsue. l. si de interpretatione. ff. de legi. de modo tñ practicādi dño cōcedēte pauca quedā. j. dicere ꝓposui. ℂ Sed ponamus q de facto recusatio facta fuerit sine causе expressione nūquid postea recusans poterit eā exprimere vt valeat recusatio. dic breuiter q sic antеqz electi sint arbitri, qz que habent in preall. c. accedēs. j. & ij. vt lite nō cōtesta. ℂ Secūda est respectu odij, vbicūqz apparet q iudex bz partem odio. c. cū super. & ibi tex. ꝑm vnū intellectū gl. de offi. dele. ℂ Tertia species est indifferēs vcz ob aliā cāz q̄ ꝓpter amorē vel odiū partis. Prima igit species ꝑm eundē Prepo. vbi. s. incipiēdo a causis amoris est. Quādo iudex est nimis amicus partis. c. ad hec. vbi tex. de rescript. c. cū. R. canonicus. & ibi Sicu. de offi. deleg. & c. accusatores. iij. ij. q. v. idē Bo. post Jo. an. in preall. c. legitima. & ad hoc alleg. l. vnicā. C. si qua. pre. po. Scōa causa est si iudex sit cōsanguineus aduersarij, nā ex eo poterit tanqz suspectus merito recusari. tex. est in alle. c. postremo. vbi dicit Prepo. esse de mēte gl. Jo. an. & scribētium ibidē q talis cōsanguineus sit intelligēdus attēto cōi vsu loquēdi, ois ille qui fuerit siue ex pte patris, & sic ex linea masculina, siue ex parte matris, & sic ex linea feminina sanguine cōiunctus qō etiā voluit Jo. an. & ibi no. in rub. de cōsangui. & affini. Barto. & Jmo. in. l. cū quidā. §. qō dicit. ff. de acquir. here. Bal. in. l. ij. C. de verbo. sig. Et idē credere in proposito, de natis ex dānato coitu ꝑm Jo. an. in arbo. de affi. in prima parte principali, & Bal. in. l. fratres. C. de inoffi. test. nā tales venint appellatiōe cōsanguineorū. lz improprie, ꝑm doc. in. l. fi. C. de ver. sig. & l. liberorū. ff. e. ti. ℂ †Sed vsqz ad qnē gradū fieri poterit hmōi recusatio. gl. in alle. c. postremo. voluit qō ille cōsanguineus recusari potest qui est in gradu succedēdi ab intestato vt vcz aliquo casu succedere possit, vcz vsqz ad septimum gradum.

ℂ Sed quia hodie vsqz ad decimū gradū succeditur agnatis ab intestato. §. fi. inst. de legi. cogn. suc. & cognati sint reducti ad instar agnatorū vt in. §. nullā. in auc. de here. que ab intesta. defe. ergo etiā cognatis succeditur hodie vsqz ad decimū gradū, ideo ꝑm Prepo. vbi supra gl. debuisset dixisse vsqz ad decimū gradū ꝑm iura hodierna. Sed nihilominus cū glo. predicta trāseūt Hostien. Bal. Jmol. vcz quod suspitio intelligatur durare vsqz ad gradum succedendi, & pro predicta gl. fa. glo. in. l. femina. C. ad turp. vbi suam vel suorū iniuriā dicit quis prosequi vsqz ad gradū succedendi. fa. glo. in. l. vt vi. ff. de iust. & iu. & no. per Bart. & Ange. in l. qui iurisdictioni. ff. de iu. om. iu. & Ant. in. c. cū cōtingat. de fo. compet. & in. c. insinuante. de offi. deleg. ℂ Licet gl. in. c. requisiti. de testa. & in. c. j. xj. q. iij. videantur sentire q vsqz ad quartum gradum de iure canonico sit locus successioni, ergo ꝑm illa restrin gi debet facultas recusandi vsqz illum gradū. Jo. an. in alle. c. postremo. dicit q cū in linea masculina soleāt etiā vltra decimū gradum vindicare offense vt in Tuscia, & in femina non tātū curatur hoc erit arbitrari in iudicis cōsiderare ex cōsuetudine patrie affectionem que solet haberi inter cognatos & agnatos & circa eam in dicare de suspitiōe. Bal. reprobat huiusmodi dictū Jo. an. qz verbū cōsanguineus, est de iure certū & determinatū, sed vbi verbi signi. est determinata nō recurritur ad arbitriū iudicis. l. item in legati. §. parui. ff. de leg. iij. ℂ Sed nihilominus mihi videtur q opinio Jo. an. vna cū limitatione Sic. meliori nitātur ratione vt vcz conideret an sint de eadem domo seu stirpe masculina ac ꝑm hoc iudicet suspectus vel ne considerata regionis cōsuetudine, nam in aliquibus locis affectio cōsanguinitatis & affinitatis extēdit quasi in infinitū & in aliquibus vsqz ad certū gradum. Cū ergo consanguineus ratione affectionis tm recusetur debemus cōsiderare an duret affectio. ℂ Cessante vero cōsuetudine dicit Sicu. sibi placere dictum glo. quam communiter sequuntur doc. vt inter cognatos & agnatos extendatur recusatio vsqz ad septimum gradum in quo admittitur successio ab intestato. ℂ †Sed in his qui sunt de stirpe masculina recusatio admitteretur indifferenter. nam videmus q sola origo eiusdem loci quādoqz prestat iustā cām recusandi iudicem, vt in. c. accedēs. ij. vt lite no cōtesta. fortius in his qui sunt de eadē prole masculina, nā ꝓpter idem cognomē semper durat affectio inter eos. Limita tamē predicta primo nisi consanguineus esset talis q omnē suspitionē persone qualitas purgaret, puta si esset monachus Cistercien. ita voluit Spec. ti. de leg. §. superest. ver. quid si non est cōsanguineus. alle. iij. q. ij. §. item in criminali. ver. itē testiū. & l. iij. ff. de testi. Jo. an. in addi. Spe. vbi. s. refert Vincen. istud primū dixisse in alle. c. postremo. ad hoc allegando. c. mandata. de presump. idem Jmo. in. c. insinuante. de offi. deleg. Sicu. in alle. c. postremo. dicit sibi placere preall. dictum Vincentij. Et idem Anton. ibidem dicens in omni alio in quo esset magna sanctimonia. allega. l. non omnes. §. a Barbaris. ff. de re mili. & text. in prealle. l. iij. ibi, nā si careat. pro quo tex. in. c. ij. de noui operis nuntia. ibi, credere nō possumus ipsos per mantiam litigasse. pro hoc facit dictum Ant. in. c. si nō de dolo & cōtu. vbi dicit q regula victus victori. &c. fallit vbi esset talis persona de qua presumeretur q malitiose nō litigasset. ad idem Zab. in cle. j. de primleg. xxxviij. q. vbi excusauit religiosum magne sanctimonie a pena illius cle. ℂ Crederem tamen q exemplū Vincen. de religioso Cisterciē. tempore suo procedebat discipline regularis obseruantia tunc vigente. Nunc autē quia pro dolor nō sic, non videretur sufficere q religiosus esset nisi vite magnā sanctimoniam haberet. ℂ † Limita. ij. nisi in papa qui etiā pretextu consanguinitatis recusari non potest, pro quo glos. in. c. j. in fi. de concess. prebend. lib. vj. Hosti. & Jo. an. & Sicu. in. c. querelā. de elec. Dbili. perusi. in alleg. c. postremo. Prepo. in alleg. c. cum speciali. Et idem eisdem rationibus & iuribus crederem in imperatore alio ve principe superiorem in temporalibus non recognoscēte sicut est dominus noster rex. c. per venerabilem. qui fi. iunct. dixi latius. s. in. ij. q. principali. vers. sed nunquid papa. ℂ Limita tertio nisi iudex esset etiam consanguineus alterius partis, qz par causa affectionis tolleret suspitionem. ff. de ri. nup. l. non solū. §. denuo. Quam limitationem glos. Sicul. & Prepo. in alleg. c. postremo. intelligunt quando vtriqz parti eodem seu pari gradu attinet, tunc enim est par affectio, & hoc sentit gloss. in ratione sui

per illud

per illud verbum, equaliter. Secus autem vbi attineret vni in primo gradu, quia frater, & alteri in quarto, vel vlteriori, tunc enim non esset par affectio circa fratrem, & alium remotiorem, ar. in. c. literas, de presumpt. & in alleg. c. accedens. j. vt lite non contest. Nam oēs homines sunt consanguinei cum descenderint ab Adam, vt legitur, & notatur in alle. l. vt vim, sed ratione proximitatis presumitur maior affectio. ¶ † Tertia species si iudex est affinis aduersarij glo. in. c. accedens. j. vt lit. non contest. alleg. ad hoc. iij. q. j. c. absens. ff. de iniur. l. lex cornelia in prin. & iiij. q. iij. §. item lex iulia. idem Spe. ti. de deleg. §. supereſt, versi. item si sit consanguineus, vel affinis, iuncto versic. seq. fa. not. in l. aut affinitate. ff. de procur. lib. vj. vbi propter affinitatem de nouo contractam remouetur procura. ergo & iudex recusabitur, idem tenent Sicu. Prepo. & Philip. in alleg. c. postremo idem Ange. are. instit. de excep. §. preterea, versi. viso rescripto. ¶ Limita tñ sicut in precedēti specie dictum est, nisi adsit alia qualitas persone afferēs psumptionē affectionis, que resultat ex affinitate, vt qz esset religiosus bone conscientie, & integritatis, vt voluit Spec. vbi. §. Imo. in. c. cū. R. canonicus, de offic. deleg. & Prepositi. vbi. §. ¶ † Quarta species si prelatus est ecclesie cuius vult esse iudex, ita Spec. vbi §. versi. Item q vult esse iudex. Ant. & Sicu. in. c. cuz venissent, de iudi. idē Sicu. Prepo. & Phil. in alle. c. postremo, Anto. in. c. ad audientiam, de appel. Milis. in reperto. in verbo, iudex vel pōt esse quilibet &c. & versi. iudex ordinarius pōt recusari &c. ¶ Et lz prelatus posset esse iudex in cā ecclesie sue. ij. qō. vij. c. siquis erga, & no. in. c. cū pone, de prini. li. vj. nihilomin⁹ recusari pōt, vt inspect⁹, ita Sic. in all. c. insinuāte, ō offi. dele. & c. postreo, & ista est cōis opi. lz Imo. in alle. c. cū venissent teneat contrariū.

Quinta species si iudex est cōsanguineus prelati sine sit iudex in cā ecclesie, ita Jo. and. in addit. Spe. §. versi. quid si prelatus, idem Ant. Sic. Prepo. & Phi. in al. c. postremo. Inn. Jo. an. Ant. & Sic. in al. c. insinuāte, de offi. de le. per illum tex. quem ad hoc idem Sic. reputat singularē, idem tenent Jo. an. & Bo. in. c. iudex, de offi. dele. lib. vj. Cy. in. l. vnica. C. ne qs in sua can. ins si. dic. Quod procedit ēt si prelatus litiget per procuratorem, vt tenet Phi. in al. c. postremo, lz Spec. vbi. §. post Egi. videatur tenere contrarium. ¶ Sexta species si iudex est clericus aduersarij, ita Joan. an. & Bo. in alle. c. legitima qō videretur intelligendum de clerico existente sub districtu, & iurisdictione illius aduersarij eo qō idem Jo. an. ad dictum sunz alle. c. accedens. ij. vt lit. non cōte. & c. fi. ij. rñ. de offi. dele. li. vj. ¶ Septima spēs si est scholaris aduersarij pro quo text. iij. q. v. c. accusatores. iij. & videtur tenere Sic. in. c. cum. R. canonicus, de offi. deleg. idem Prepo. in alle. c. postremo, pro hoc adducēs no. per Inno. in. c. j. de magi. & gl. ibidem, & in l. liberto. ff. de obseq. liber. & l. quid ergo. ff. de arbi. Cui addi possunt no. p Bart. in l. si libertus. ff. de in ius vocan. ¶ Octava spēs si est magister siue doctor aduersarij, tenet Spec. vbi. §. versi. quid de magistro. Sicu. in alleg. l. cum. R. canonicus, Prep. in alle. c. postremo. Nisi forte partes ambe essent eius scholares, qz tunc affectionis par causa tolleret oēm suspitionem, vt in preal. l. non solum. §. denno. ff. de ritu nup. & ita voluit Spe. vbi. §. Licet Jo. an. in. c. causam, de offi. dele. teneat ibidem contrarium per illum tex. & ibidē no. & Bal. in auctē. habite. C. ne fi. pro pat. & in. §. pen. & in phemio. ff. ¶ † Nona species si aduersarius est famulus iudicis per tex. in alle. c. insinuante, idem Spe. vbi. §. versi. item si velit. Joā. an. & Bomi. in alle. c. legitima. Phi. & Prepo. in allega. c. postremo. Qō tñ intelligunt durante famulatu nō aūt per no. in. l. j. §. idem rescripserunt. ff. de qō. & per Sicu. in alleg. c. cum. R. ¶ Si tñ aliqua reuerentialis obedientia post solitū famulatū remaneret non cessaret suspitio per not. vbi. §. ¶ Et idem videretur vbi iudex esset multum familiaris aduersario. arg. no. in. l. fi. C. de viso de rescript. &c. p quo gl. iij. q. v. in summa. & Spe. vbi. §. verte, & ibi Host. & Sicu ¶ Secus autem si modica esset familiaris leg. c. insinuante. ¶ Et istud maxime crederem procedere in cō siliarijs curie parlamenti quibus pp hmōi familiaritatem vitandus, pro quo bene facit. l. obseruandū. ff. de offi. presi. Verumtamen proprie familiaris alicuius dicitur ille qui vere est de familia atq cōtinuus commēsalis suis expen. vt in. c. fi. de ver. signi. li. vj. & ibi Jo. an. & Bomi. gl. preal. in sum. iij. q. v. dicit q oēs illi sunt de familia qui habitant in eadem domo. ¶ † Adde quod sicut iudex si est nimis familiaris aduersario vel commēsalis potest recusari. ita ēt qñ aperte recipit magna dona. per. l. j. ff. ad. l. iul. de ambitu. & ita tz Jo. an. in add. Spe. vbi. §. prime q i curia parlamenti seruatur, ideo qz per ordinationes regis maxime Caroli. vij. prohibetur presidentibus, & consiliarijs ne quicq̄ a partibus recipiant quod eorum possit animum mouere, secus igitur si dona essent parua. l. solent. ff. de offi. proconsul. & c. statutum. §. insuper. de rescrip. lib. vj.

Decima si vicarius est epi iudex, nā tunc ēt in cā familiaris epi poterit recusari. tex. est ꝑm Prep. in alle. c. insinuāte. & ibi Sic. & Imo. Phi. & Prepo. in alle. c. postremo. ¶ † Decima prima, si socius est in domo aduersarij, ita Sic. in alle. c. cū. R. canonicus. Pre. in all. c. postre. Ang. are. vbi. §. & intelligit de socijs large puta de alijs qui bñt materiaz simul queniendi, sicut scholares habitantes in eadē domo quoz vnus si alterius iudex fuerit deputatus recusari poterit ꝑz Sicu. vbi. §. rōe huius societatis ꝯbitur quoddam ius fraternitatis. l. vex. ff. pro socio. fa. gl. in. c. dilecto. super ver. vicino. de senten. excō. lib. vj. Premissa tñ intelligenda sunt durāte societate. ita Spec. vbi. §. ver. quid si sit socius. & ibi Jo. an. in addi. dicit Pe. & Ab. ita dixisse in preal. c. insinuante. ¶ Et idem dicendū videt vbi quis esset socius spālis extra domum rōne prefacta, videlicet qz societas est altrea fraternitas per. d. l. verum, ita Jo. an. in addi. Spe. vbi. §. in versi. item si est concanonicus. ¶ Decima secūda, si est concanonicus aduersario in eadem ecclesia per tex. in alleg. c cuz. R. & ibi Sic. & Spe. vbi prime. §. Jo. an. & Bomi. in alle. l. legitima de appel. li. vj. ¶ Et idem dic si iudex, & aduersarius sint de eodem collegio, nisi inter alios de collegio, vel de capło, qz par causa affectionis &c. ita Phil. in all. c. postremo. Et per hoc videretur, q consiliarius curie parlamēti possit recusari si causa alteri⁹ consiliari sibi committatur. Sed ex hoc solo nunq̄ vidi consiliarium cōmissariū recusari. ¶ † Decima tertia si iudex est subditus aduersario dño suo, qz nō pōt esse iudex in cā dñi sui. c. accedēs. j. & ij. & ibi Sicu. vt li. nō conte. glo. in. c. accusatores, lo. iiij. iij. q. v. Jo. an. & Bom. in alle. c. legitima. Prepo. i alle. c. postremo. Qō intellige durāte subiectione alis secus, vt. §. in. ix. & xj. specie. ¶ Decima quarta, si iudex est suffraganeus aduersarij, vt in pal. c. accedēs. j. Prep. in alle. c. postremo. Spe. vbi. §. versi. item si suffraganeus, vbi Jo. an. in addi. dicit illud esse verum ēt si bēat cām cum subdito suffraganei sui coram ipso suffraganeo, qz poterit ipse suffraganeus recusari ꝑm eum. Jo. an. vbi. §. in addi. versi. sed quid si conqueroz de subdito &c. contra opi. Spe. ibidem.

Decimaquinta si iudex est vel fuit aduocatus aduersarij in eodē negotio, vel ei cōnexo, vt in preal. c. postremo. ij. q. vj. c. statuendū. l. pretor. ff. de iuris. om. iudi. l. ille a quo. §. pe. ff. ad trebel. ij. q. j. c. sed sciendum. l. quisquis. C. de post. in prin C. de assesso. l. nemo. in fi. & ratio est qz iam animum suum manifestauit, & presumitur affectus ad cām rōne aduocatiōis suscepte, ꝑm Sicu. in allega. c. postremo, & ibi Prepo. Jo. an. & Bomi. in allega. c. legitima. Spe. vbi. §. versi. itez si fuerit aduocatus, vbi Joan. an. in addi. dicit q si aduocatus impetretur ab appellato, qui ex ipsius aduocati cōsilio obtinuit procederet recusatio, cessaret aūt si impetraret appellans. Et lz aduocatus posset esse iudex ordinarius ꝑm Vince. nihilominus ꝑm Joā. and. vbi. §. recusari pōt. ¶ † Aduerte tñ q si aduocatus est domesticus iudicis ex hoc solo recusari nō pōt ꝑm gl. Inn. Ant. & Sicu. in. c. ex insinuatione, de appel. nisi attenta qualitate proximitatis aduocati, & facilitate iudicis, aliud videatur dicendum, ita Host. per illum tex. & Sicul. in. c. j. de offic. iudi. vt qz forsan nimis faueret cause ipsius ꝑm Phili. & doct. in alleg. c. postremo, Secus si eo modo nō faueret. ¶ Sed vbi aduocatus esset iudicis, tunc bene possit recusari, ita Host. & Jo. an. in alleg. c. j. & fa. cit. c. accedens. ij. vt li. nō cōte. & Prepo. vbi. §. ¶ † Decima sexta, si fuit in causa procurator pro ea, que habetur in. c. fi. de testi. lib. vj. per Ant. in. c. cuz a nobis, de testi. & not. in prealleg. c. insinuante, de offi. delega. Spe. vbi. §. versi. itez si fuerit aduocat⁹, nam procurator testis esse non pōt in causa in qua fuit procurator, vt in preal. c. fi. ergo cum facilius repellatur iudex q̄ testis, vt voluit glos. in. c. cum canonicus, & c. insinuante, cuz concor. poterit ēt ne sit iudex recusari, qō Prepo. & Phili. in alle. c. postremo. ¶ Decima septima, si iudex fuit sollicitator cause, qz sicut nō pōt esse testis, ita recusabitur ne sit iudex. Rota conclusioñ. clvj. Qō Lud. ro. consil. ccccxx. dicit procedere in sollicitatore salariato, als a testimonio ꝑm eum non repelleretur, dicit tamē Prepos. in allega. c. postremo qō forte a iudicando posset sollicitator etiā nō salariatus recusari ratione affectionis quam verisimiliter haberet ad causam, ad quod not. per Rotam, vbi. §. Domin. in. c. ro.

mana. de testi. li. vj. ¶ Decimaoctana, si index dixisset apparere ius alicuius partis in causa, ita Jo. an. in. c. irrefragabili. §. excessus, & ibi Sicu. & Boder. de offi. ordi. nam pars contra quã dixisset anteq̃ esset datus index poterit enim recusare. ¶ Decimanona, si iudex fuit consultor aduersarij in causa, ita Jo. an. in. c. si contra vnum, de offi. dele. lib. vj. idem Jo. an. & Bomi. in alle. c. legitima. Bal. in. c. de causis. v. col. de offi. dele. Sicu. & Prepo. in alle. c. postremo, & idez Jo. an. in prealleg. c. irrefragabili.

Vigesima si aduersarius est vasallus iudicis. c. causaz ij. de offi. deleg. no. in. c. ex trãsmissa. de fo. compe. Joã. an. & Bomi. in alleg. c. legitima. Specu. vbi. §. ver. j. Ange. are. in alle. §. preterea, versi. viso. de rescrip. Prepo. in alleg. c. postremo. ¶ Vigesimaprima si index alias tulit testimonium in causa, nam poterit recusari, ita Spec. vbi. §. versi. Item si fuit testis, alleg. l. fin. ff. de testi. & C. de assess. l. fi. in prin. & in fi. idez Prepo. in all. c. postremo, fa. no. in. c. romana, prealleg. de testi. lib. vj. ¶ Vigesimasecunda, si index est vasallus impetrantis, vt in preal. c. accedens. ij. fa. posita. §. in. xx. specie. Pze. in alleg. c.

15 postremo. ¶ † Vigesimatertia, si iudex in causa fuit fideiussor, nã fideiussor non põt esse testis in causa. l. si cui legetur, & ibi Bal. ff. de leg. j. Ant. in. c. cum a nobis, de test. Spe. vbi. §. versi. sed nun

16 quid fideiussor. & ibi Jo. an. in addi. Prepo. vbi. §. ¶ † Vigesimaquarta, si iudex est filius eius, qui fuit aduocatus in cã, vel ecõtra pater est iudex, & filius est aduocatus, ita glo. in prealle. c. accusatores. iiij. q. v. Anto. & Philipp. in alleg. c. postremo, per tex. in. c. ex insinuatione, de appel. sed ibi glos. Jo. an. & Sicu. tenent contrariũ, cum glo. solum loqui videatur quando est cõmen salis, sed in filio maior presumitur affectio, & qz pater & filius pro vna persona reputantur in. §. bi cum suis concor. institu. de inuti. stip. & pater magis patitur in filium q̃ in seipsum. l. isti quidem. ff. qõ met. cau. & filius est de familia pris ẽm Spec. vbi. §. versi. itez si sit comes. Jo. and. & Bomi. in alleg. c. legitima. ¶ Ego semel vidi per curiã admitti recusationẽ cõsiliarij, eo q̃ eius gener esset aduocatus alterius partis, & hoc q̃diu cum socero demorabatur.

17 **Vigesimaquinta** si fuit † assessor in illa causa nõ poterit postea eẽ index. Specu. vbi. §. versi. Item si fuerit aduocatus, facit no. in. l. ij. ff. qõ q̃q̃ iur. ¶ Sed istud non videtur probari per legez nemo. la. ij. in fi. C. de assesso. que alleg. per Spec. immo glos. vr tenere contrariũ in. l. j. ff. eo. ti. videlicet si illa causa in qua fuit assessor sibi fuerit delegata, ita Bart. ibidem, fateor tñ quod si fuerit aduocatus non

18 poterit esse assessor in eadez causa, vt in prealle. l. nemo. ¶ † Vigesimasexta si fuit index in illa causa, & de illa semel cognouit, sed ab eo fuit appellatum, nam absq̃ partis assensu non poterit sibi causa remitti, nisi prius appellatione vacuata. c. accepta. de appel. & ibi Prepo. & Sicu. idem Prepo. vbi. §. in prealleg. c. postremo. ¶ Vigesimaseptima si index hz pene consimilem cãm, cause aduersarij in. c. causam. ij. de iudi. Jo. an. & Bomi. in alleg. c. legitima. Ang. are. vbi. §. ¶ Et que sit pene similis causa, stat arbitrio iudicis. c. personas, de testi. ita Hosti. Jo. an. & Sicul. in alleg c. causam. Prepo. in alle. c. postremo. ¶ Vigesimaoctana. Quando index nimis faueret aduersario. c. accedens. ij. vt lite non contest. c. ad hec, de rescript. Jo. and. & Bomi in alleg. c. legitima. Prepo. in alleg. c. postremo, Anto. & Sicul. in alleg. c. accedens. Sed si reduceretur factum ad memoriam partis nõ recusaretur propterea scõm Cy. in. l. j. C. vt que desunt aduo. p Jo. de imol. in. l. iij. §. hoc aũt iudicium. ff. de dam. infect. ¶ Sed q̃ dicetur nimis fauere Anto. & Jmo. in alleg. c. accedens, remittit

19 illud arbitrio iudicis. ¶ † Debet tñ in hoc casu exprimi causa huiusmodi fauoris in recusatiõe, ita Joan. andr. & Bomi. vbi supra. ¶ Dici vero poterit nimis fauere quando nimis animose pcedit in preiudicium partis alterius. Jo. andr. & Sicul. in. c. ij. de in integ. restitu. vel qz dicit illum nimis fauere parti, qz grauauit eum in tali, & tali articulo, ita Sicul. in prealle. c. accedens. ¶ Si aũt diceret iudicem parti alteri nimis fauere, & aliter non exprimeret causam non sufficeret, vel etiam si exprimeret causam non concludentem nimium fauorem. Quia index potest fauere vni parti dũtamen modum non excedat, arg. opti. in. c. consuluit, de offi. dele

20 ga. ita Sicu. vbi. §. ¶ † Vigesimanona si pars sibillat ad aurem iudicis poterat recusari, nisi palam dicat quid in aure sibi dictum fuerit, ita Prepo. in alleg. c. postremo. Anto. Sicul. & Jmol. in alleg. accedens. ij. Specu. titu. de positio. §. vij. versi. quid si ponens, & allegat. c. cum ex iniuncto. de bere. Et hoc nisi in cã procederetur sine strepitu ẽm Bario. in extrauag. ad reprimendu, versi. sine strepitu. Lanfran. in cle. sepe, de ver. signi. ¶ Si tamẽ index sicut prefertur reuelet publice, id quod sibi pars dixerit ad aurem non erit suspectus ẽm Spec. vbi proxime. §. & ibi Jo. and. in addi. & doct. in alleg. c. accedens. ij.

21 **Trigesima** si index † & aduersarius sint compatriote in patria extranea, quia extra patriam cõpatriote plus solito se diligere solent. Jo. an. & Bomi. in alleg. c. legitima. Spec. in ti. de deleg. §. superest, versi. itez si de terra. no. in prealleg. c. accedens. ij. & per Ange. are. vbi. §. ¶ Trigesima prima quando index, & pars sunt compatriote, & in patria sua iudicium agitur contra forensem, ibidem existentem, ita Spec. vbi. §. proxi. & Anto. in prealleg. c. accedens. ij. vbi Sicu. dicit istud procedere in delegato. vt hodie probatur in. c. statutum. §. cuz autem. de rescrip. lib. vj. vbi patet q̃ si actor, & reus sunt diuersaz dioces̃um actor non põt impetrare iudicem in sua dioces̃i, vel ciuitate. Sed in ordinario dicit hoc non procedere alias quilibet forensis volens conuenire ciuem de facili recusaret omnes ordinarios rei, quod videtur contra mentem iurium, que volũt q̃ actor sequatur forum rei, & facit quod idem Sicul. no. de suffraganeo

22 in. c. accedens, il. j. vt lite non contest. ¶ † Trigesimasecũda q̃ index supplet in facto pro parte aduersa, vltra casus a iure pmissos, nam tunc videtur se facere partem, & per consequẽs suspectũ glo. est in alleg. c. statutum, super verb. copia. de rescrip. lib. vj. & ibi Bomi. quod quando index delegatus vna cum parte se dicit iudicem, sic dicendo se reddit suspectum alteri parti, & videtur illi

23 fauere super dubio. ¶ † Trigesimatertia si index est in manibus aduersarij in alia sua causa, puta q̃ aduersarius in alia causa est index istius, ita Spec. vbi supra ver. Item si vnus est index alterius, & idem ibi Jo. an. in addi. idem Jo. an. & Bomi. in alle. c. legitima. & Bomi. in. c. fi. de offic. deleg. lib. vj. vbi nullus põt esse conseruator deputati sibi conseruatoris, idem Prepo. in alle. c.

24 postremo. ¶ † Trigesimaquarta si episcopus est index suorum clericorum sibi subditorum contra alium non suum dioces̃anũ Jo. an. & Bomi. in alleg. c. legitima. Specu. vbi. §. versi. quid si impetro, & ibi Joã. and. in addi. Prepo. in alleg. c. postremo, facit. c.

25 causam. ij. & ibi not. per doc. de offi. deleg. ¶ † Adde casum aliũ videlicet si index est compater partis, & pro hoc glo. in prealleg. c. cum. R. canonicus, que dicit iudicem ex modica, & leni causa recusari posse, ita Spec. in titu. de appel. §. nunc dicamus. ij. col. Jo. an. & Bomi. in. c. romana. §. quod si obijciatur, de appel. lib. vj. vbi dicit quod talis causa recusationis ratione cõpaternitatis non est a iure determinata, & sic est dubia, est tamen probabilis, idem Sicu. in allega. c. cum speciali. de appel. & ibi Jo. de imol. post Jo. an. & Jmol. in. c. prudentiam, de offic. deleg. Philip. in alleg. c. postremo, vbi Prepo. dicit q̃ ad plus tenetur cognatus spiritualis q̃ affinis, quia affinis non tenetur alere affinez, sed pater spiritualis sic, vt voluit Bal. in encten. nisi rogari. C. ad treb. cum ergo affinis possit recusari sicut supra tactum est, ergo & cognatus spiritualis recusabitur. Preterea equiparatur patri carnali quo ad reuerentiam sibi reddendam, & ideo non vocat̃ in ius sine venia, sicut nec pater carnalis, ita Ange. post Bald. in. l. generaliter. ff. de in ius vo. ergo sicut reuerẽtia magistralis facit quẽ suspectum, vt supradictuz est in. vij. & in. viij. specie, ita & ista reuerentia spiritualis. Et sic idem esset ac si esset patrinus partis a fonti. ¶ Verũtamen Sicul. in allega. c. postremo, dicit q̃ index arbitrabitur ẽm morem regionis. Nã quibusdaz locis hec cognatio spũalis causat maximã amicitiã in aliquibus vero non tantã. ¶ Et facit in simili qõ. §. dictum est de coniũctis cognatione carnali in prealleg. c. postremo. vt voluit ibidem Sicu. post Jo. anego tñ in curia parlamẽti sepenumero vidi declarari, q̃ sola compaternitas non sufficiebat ad recusandum presidentem, vel concliariũ. ¶ Circa scõam spẽm respectu odij, casus subsequuntur.

26 **Trigesimaquinta** si index † est inimic⁹ partis, etiam si non sit capitalis inimicus, ita glo. in. c. ij. & ibi Bomi. de procur. lib. vj. tex. in. c. quia suspecti. iij. q. v. & c. accusatores. lo. j. ea. can. & questio. Specu. vbi. §. versi. Item si est inimicus, & versi. item si sit inimicus meus. Bal. in. l. vnica. C. si quacunq̃ pred. po. Jo. de ana. in. c. cũ oportet, de accusa. Et arbitrio iudicis remittitur huiusmodi inimicitia. Spec. vbi. §. versi. penul. Joan. an. & Bomi. in allega. c. legitima. Prepo. in alleg. c. postremo, facit. c. cũ super. de offi. deleg. ¶ Sed in hoc casu exprimi debet causa inimicitiarum, ita Joã. an. & Bomi. vbi. §. & idem Jo. an. in addi. Spec. vbi. §. ¶ Nec inspicitur si inimicitia pcesserit ex veritate, vel ex falsa causa a partibus, vel a tertio ẽm Innoc. in. c. cum J. & A. de re iudi. sufficit enim, q̃ tale quid precesserit, quod habuerit prouocare animum alterius ad inimicitiaz, pro hoc tex. in. l. j. ff. de his quib. vt indig. vbi Bart. vnde ille qui fuit causa inimicitie potest exciperecontra

tra inimicum suum de inimicitia, vt vult Archid. in. c. statutum, de rescript. lib. vj. arg. l. nec timorem. ff. quod met. cau. licet glos. aliter sentiat, in. c. vt debitus, de appel. ¶ Est tamen aduertendum an iste hoc malitiose fecerit, vt ipsum tanq̃ inimicum repelleret, quod iudicis arbitrio venit relinquendum. l. j. §. cum quis. ff. de questio. vbi Bart. recitat de illo, qui sciens debitū cōtra eum probari non posse. nisi per vnum testem, dedit ei vnam alapaz, vt sic postea si produceretur in testem contra eum posset eum repellere pretextu inimicitie, hoc tamen iudex considerabit ex circunstantijs, nam malitia huiusmodi prodesse non debet, vt in. c. inquisitionis. §. et an fides, de accusa. ita Sicu. in. c. repellatur, eo. tit. ¶ Dicit tamen Bal. in. c. constitutus, de rescrip. q̃ exceptio inimicitie non procederet, nisi inimicitia esset manifesta, et non dubia l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbit. nemo enim presumitur inimicus, qz est contra ius naturale. c. j. d. l. vt vim. ff. de iusti. et iur. vbi Bal. inquit, quod si inimicitia esset capitalis, tūc sine alia exceptione redderet iudicium retro nullum, secus vero si non esset capitalis, quia tunc opus esset opponere exceptionem. ¶ Trigesimasexta in inimico nouiter, seu recenter reconciliato, pro quo tex. iuncta gl. prealleg. c. accusatores. j. iij. q. v. vnde vetus prouerbium, ab inimico reconciliato libera nos domine, pro quo. c. perpetuas. j. in glos. de simo. Sicul. in. c. cum oporteat, de accusa. Bal. in aucten. si dicatur, circa fi. C. de testi. in. l. prescriptione. C. si contra ius, vel vtil. pu. fa. no. per Inno. et doct. in alleg. c. cū oporteat, tenet Prepo. in prealleg. c. postremo, et Specu. vbi. §. vers. Item quod quondam, et ibi Joā. an. in addi. dicens secus esse si reconciliatio non esset recens, pro quo gl. que incipit propter alias in prealleg. c. per tuas, quam ibi commēdat Sicu.
27 prope fi. et idem Sicu. in alle. c. cum oporteat. ¶ †Aduerte tamen quod nedum dicitur inimicus, qui habet apparentia signa odij, sed etiam qui habet causam odij sine signis etiam si ostendat amare, ita Inno. in allega. cum J. et A. et sequitur Bal. in alle. l. in prescriptione. Ludo. ro. in rub. de arbi. x. col. et Inno. in alleg. c. cum oporteat, qui dicit quod suspectus de inimicitia repelli potest, et Bal. in prealleg. aucten. si dicatur. C. de testib. ¶ Trigesimaseptima si iudex litigat in alia causa cum parte. Spec. vbi. §. vers. idem est si cum altera partium litem habeat. l. propter litem ff. de excusa. tu. et aucten. si curatoris. C. qui tuto. vel cura. da. po. c. cum super. de offi. deleg. idem Jo. and. et Bomi. in alleg. c. legitima. glo. Sicu. in. c. cum super. idez Anto. et Sicul. in. c. j. de iudi. Philip. et Prepo. in alle. c. postremo. ¶ Trigesimaoctana quando iudex h3 causam cum ecclesia, vel dignitate quā pars possidet, tex. in alleg. c. cum super. et ibi glos. magna, et doc. Prepo. in. d. c. postremo. ¶ Trigesimanona quando iudex non admisit partem ad actum humanitatis solitum exerceri cum equalibus puta ad osculum stante consuetudine osculandi, glos. Sicu. et Modern. in allegat. cum super. et facit glos. in. c. cum Adrianus sexaginta distinct. Prepo. vbi. §. Angel. in. l. prima. C. de sen ten. pas. ad hoc tex. iuncta glos. in vers. ad osculum, de preben.

Quadragesima quando iudex protulit ꝟba cōminatoria contra partem quod si poterit offendet ipsam gl. et doc. in allegat. c. cum super. Hosti. Jo. an. Bal. Sicu. et Prepo. in. c. cum cessante, de appel. Bal. in alleg. l. vnica. C. si quacunq̃ predi. po. vbi dicit quod nedum est inimicus, qui facit iniuriam, sed etiam qui facere conatur, alleg. glos. in. l. ad hec. §. dat remissionem. ff. de excusa. tuto. ¶ Dicit tñ Prepo. in alleg. c. postremo, quod cōsiderari debet qualitas dicentis, iuxta no. in. l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de no. ope. nū. per Cy. et alios in. l. j. C. si quis imper. male. et in. l. metuz. C. qō metus cau. et ita cōsulit Pau. de cast. cōsil. xxij. incipiē. in Christi. ꝛc. Circa primum. Sed contrarium tenet Anto. dicens doct. ita tenere in. c. si quando, de prescrip. Pro prima parte, facit glo. et ibi Ang. in. l. si pretor. §. marcellus. ff. de iudi. exponit Anto. in alle. c. si quando, et Bald. in. l. si quis prouocatione. C. de appellat.
28 ¶ †Quadragesimaprima quando iudex salutatus aperte nō respondet, nisi qualitas persone excusaret, quia non salutando presumitur inimicus per dictam glos. in prealllega. c. cum Adrianus Sicu. in alleg. c. cum cessante, et in. c. repellantur. Prepo. in allega. c. postremo. Anto. in salutatione Gregoriana ad fi. Ō intelligunt doct. quando erat consuetus antea ipsum salutare, vel si salutatus consueuerit respondere. ¶ Quadragesimasecunda q̃ iudex esset consanguineus inimici mei, tex. iuncta gl. et ibi Sicul. in. c. ad hec. j. de appel. Bal. in. c. accedens, il. ij. vt lit. non cōtest. fa. lec et not. in. c. repellantur, et. c. cum oporteat, de accusat. et ibi p gl. Sicu. et doct. et Prepo. in alleg. c. postremo. ¶ Quadragesimatertia quando iudex esset commensalis inimici mei, vel eius familiaris per. d. c. repellantur, et. c. cum oporteat, et ibi glos. et doc. et Spe. vbi. §. ver. Jtē si est familiaris inimici mei. Jo. and. et Bomi. in alle. c. legitima. Philip. et Prepo. in alle. c. postremo. Ant. et Sicu. in alle. c. accedens. ij. vt lit. nō cōtest. ¶ Et dicunt Jo. and. et Bomi. vbi. §. idem esse q̃ iudex est inimicus dñi mei, nam pp dñm recusatur aliq̃ tota familia, et ecōuerso oēs de familia recusantur ppter eum in prealleg. l. vnica C. si quacunq̃ predi. po. ¶ Et idē si est subditus inimici alterius partis, in prealleg. c. accedēs, et ibi Sicu. Et si est amicus inimici alterius partis, vt voluit Philip. in alleg. c. postremo, pen. col. sed Bar. tenet contrarium in prealle. l. vnica. ¶ Quadragesimaquarta quādo in alia causa appellatum est ab eodem iudice. c. ad hec. j. et. c. proposuit, de appella. Jo. andr. et Bomi. in alleg. c. legitima. qō Prepo. in prealleg. c. postremo intelligit constito de grauamine coram arbitris, ita Jo. and. Anto. et Sicul. in alleg. c. ad hec.

Quadragesimaquinta ſm Jmo. in allegat. c. ad hec est scōm Vincen. et Jmo. in alleg. c. proposuit. Si appellatum est a iudice, et aliter non docto de grauamine, et sic vult ibi Jmo. et ita seruatur in presenti regno in patria, que iure consuetudinario regitur de stilo curiaꝝ secularium. Nam talis appellans pōt recusare iudicem in omnibus alijs suis causis, sicut J. dicetur, l3 videat leuis offensa, nam appellatio non est magna iniuria iudici, immo vix est iniuria. l. et in maioribus. C. de appel. et tñ propter eā iudex recusatur, etiam aliter nō docto de grauamine. ¶ Dicit tñ Jmo. vbi. §. considerandam qualitatem iudicis a quo an sit talis, qui soleat perturbari, vel inimicari contra appellatos, an vero nō iuxta no. per Bar. in. l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de no. oper. nun. et in l. j. C. si quis impera. male. ¶ †Et sic minima et maior iniuria reddit quem suspectum considerato animo recipientis iniuriam, in
29 prealleg. c. postremo, z. c. cuz speciali. et quod vtrobiq̃ volūt Jo. an. Sicul. et doctor. Qui firmant ita suspiciones esse arbitrarias propter varias affectiones, et odia, ac varietatē personarū. ¶ Et quod dictum est, vt iudex a quo recusari possit docto de grauamine ꝓcedit ēt si appellatio fuerit deserta ſm Anto. Sicu. et Jmo. in prealleg. c. ad hec, l3 Vincen. et Jnno. teneant contrariū, quorum opinio videretur probabilioz, qz post q̃ appellatio est deserta perinde est ac si non fuisset appellatum, cle. si appellationē, de appellatio. ¶ Aduerte qz Bart. in. l. vnica. ff. apud eum a quo appel. firmat illam. l. dicentez, q̃ iudex a quo propter appellationē ab eo interpositaz non efficitur suspectus in alia causa loquit̄ qñ solum quis recusat ex eo qō appellauit, et nō docet nec offert docere de grauamine. Sed vbi probaret grauamen, dicit qō posset recusari iuxta predictum. c. ad hec. et. c. proposuit. Preterea dicit Sicul. in eo. c. ad hec quod non sufficeret probare appellationis pendentiam ad effectum recusandi iudicem in alia causa, sed est necesse probare grauamen non soluz re ipsa, sed ex proposito,
30 in dubio tamen presumendus est animus. ¶ Si tamen ex coniecturis appareret iudicem grauasse, non ex mente, boc non sufficeret, qz suspicio fundatur super iniquo animo, non aūt super grauamine, vt not. in allega. c. cum speciali. ¶ Sed dubium magnum est an istud procedat de iure ciuili propter prealleg. l. vnicā, vnde Sicul. et Jmo. in prealleg. c. ad hec, distinguunt q̃ aut loquimur in delegato, et pōt recusari etiam ex nuda voluntate, dummodo recusatio non appareat manifeste frinola, vt no. in. l. apertissimi, et l. fi. C. de iudi. et prealleg. c. cum speciali. et sic non erit opus quod probetur realitas grauaminis. ¶ Aut loquimur in ordinario, et tunc dicit Sicul. se putare, q̃ olim non poterat recusari maxime ex hac suspicione, qz penderet appellatio quantumcunq̃ probaretur realitas grauaminis, per tex. illius. l. vnice, que presupponit offensionem, et tamen denegat recusationem reddens rationē, quia denno potest appellare, et potest illius decisionis esse ratio, qz olim ordinarius non poterat recusari de iure ciuili, vt nota. in prealleg. l. apertissimi, et bene facit text. illius. l. vnice, hodie vero prouisum est, vt possit peti adiunctus non autem in totum potest recusari, vt in aucten. si vero. C. de iudi. et nota. in. d. l. apertissimi. Quare putat idez Sicul. quod etiam de iure ciuili poterit probato grauamine modo predicto peti adiunctus ſm quod dicitur in prealle. aucten. et ita Sicul. limitat prealle. l. vnicam. ¶ Sed qd fiet de causis nouiter mouendis recusato iudice propter pendentiam appellationis glo. in prealle. c. ad hec dicit, q̃ iudex recusatus eas alteri delegabit, sed de boc dic vt. §. tactū est in. ij. q. principali. ¶ Sed de stilo parlamenti per curiam solet dari gardiator appellanti pendente appel. coram quo cause sue agitentur, vt patet in titu. Quando quis sit exemptus a iurisdictio. illius iudi

cis a quo appel. vbi ponitur q si appelletur a iudicibus patrie iuris scripti, siue regijs, siue alijs appellans non est exemptus a iurisdictione eorum, nisi pro causa pro qua appellauit per dictam l. vnicam, fallit tñ vbi quis appellat a paribus Francie, quia siue in patria consuetudinaria, siue iuris scripti appellans est exemptus a iurisdictione paris, & omnium suorum iudicum in omnibus causis suis, siue agendo, siue defendendo. Et pariter si appelletur a iudicibus terre consuetudinarie alijs q̃z regijs a iurisdictione eox exemptus est appellans tam agendo q̃z defendendo pendẽte appellatione. ¶ Sed an finita causa appellationis possit recusatio fieri propter appellationem predictam etiam probato granamine. Hostien. in prealleg. c. ad hec, tenet quod non sed solũ ea pendente, nam prealllega. iura solum se fundant super appellationis pendentia, quod maxime crederez procedere de iure ciuili, & hoc satis innuit stilus curie prelibate quem anno presenti vidi obseruari in persona mea, nam ex eo q Urbana grimoarde appellasset a me ratione cuiusdam executionis arresti Baronie de veri diso. tradidit requestam recusationis contra me in quadam alia causa pendente in curia fundatam super pendentia predicte appel. sed curia nolnit admittere. ¶ Quadragesimasexta si iudex fecit aliquam iniuriam parti, puta dedit alapam, nam tunc põt recusari, tex. est ẽm vnum intellectum, in l. si quis ꝓuocatione. C. de appel. fa. l. vnica. C. si quacunq; pred. po. cum no. per Bar. in prealleg. l. vnica. ff. apud eum a quo appel. & recitatur in prealle. c. ad
31 hec, idem Prepo. in alle. c. postremo. ¶ †Quadragesimaseptima si iudex contrahit parentelam cum inimico, nam tunc recusari põt per no. in. c. ij. de ꝓcura. lib. vj. nam & in talis casibus in q̃bus remouetur ꝓcura. põt iudex recusari, ita gl. in alle. c. insinuãtem, de offi. dele. & Spe. vbi. s. vers. si. facit no. p Sicu. Philip. & Prepo. in alle. c. postremo, p Bar. in l. ifij. in simili. ff. de adi. leg. per Bal. in l. liberi. C. de inoffi. testa. & p Jo. de ana. in. c. cuz oporteat. ¶ Quadragesimaoctana in q̃federato cũ inimico meo per iura prealle. in ꝓcedẽti spẽ, & facit not. p Bal. in l. ij. C. de seruitu. & aqua vbi ꝓncipe diffidato videnť diffidari q̃federati, & not. per Angel. in l. que religiosis. ff. de rei vendi. vbi an par. extẽdať ad q̃federatos, de quo per Sicu. in. c. j. de postula. pla. per Inn. & alios in. c. ad aplice, de re iudi. lib. vj. ita Prepo. in alleg. c. po
32 stremo. ¶ †Quadragesimanona in eo, qui crebro conuersatur cũ inimico meo. Spec. vbi. s. vers. item si comes, facit not. per Joã. and. & Sicul. in alleg. c. cum oporteat, & Prepo. vbi supra.

Quinquagesima q̃n iudex est inimicus domini, vel patris partis, tunc ipse, & tota sua familia recusari possunt, tex. est in prealle. l. vnica C. si quacunq; predi. po. Spec. vbi. s. vers. Item si est inimicus. Joan. & Bomi. in ꝑalleg. c. legitima, fa. no. in. c. accedẽs. ij. vt lit. nõ cõtest. ¶ Quinquagesima prima si iudex est subditus inimici partis, vt in prealle. c. accedens, & ibi Sicu. & Prepo. in alleg. c. postremo. ¶ Quinquagesimasecunda quando iudex est partialis, vt q̃ esset guelphus, & pars esset gebellina, aduersarius añt guel-
33 phus, ita Bal. in. c. de causis, de offi. dele. ¶ †Quinquagesima tertia vbicunq; resultat verisimilitudo, q̃ iudex lederet partem si posset, nam tunc recusari potest, ita Spec. vbi. s. vers. antepenul. fa. no. in. c. tertio loco, de probat. & per Bar. in l. fi. ff. de quesio. Bal in l. fi. ff. de here. instit. vbi propter preceden. verisimilitudinem presumitur crimen cõmissum, ergo multomagis arguetur de committendo, ita Prepositi. in allega. c. postremo. ¶ Et hec circa spẽm odij. Tertiam vero speciem respiciunt casus sequentes.
34 ¶ †Quinquagesimaquarta quando iudex est grossus, & illiteratus in puncto subtili recusari potest, ita Bal. in l. fin. xvj. q. C. de here. instit. Cy. in l. certi. C. loca. Joã. an. & Bomi. in. c. statutum §. assessorem, de relcrip. lib. vj. Prepo. in alleg. c. postremo.

Quinquagesimaquinta quãdo iudex inspectus subdelegauit non in totum, nam tunc subdelegatus recusari potest tex. est in. c. iudex, de offi. deleg. lib. vj. & ibi Jo. an. Jo. mo. & Bomi. idẽ Prepo. vbi. s. ¶ Quinquagesimasexta quando iudex recusatur, vt suspectus propter aliquam qualitatem, que suam respicit dignitatem, nam tunc eius successor recusari põt, ita Bal. in. c. de cau
35 sis, de offi. delega. Philip. & Prepo. in alleg. c. postremo. ¶ †Quinquagesimaseptima si iudex ꝓcurauit sibi cãm cõmitti, nam tunc põt recusari. Spec. vbi. s. vers. Item si ipse, Jo. an. Archi. & Bomi. in. c. si contra vnum, de offi. deleg. lib. vj. Bald. in prealleg. c. de causis, idem Jo. and. & Bomi. in alleg. c. legitima. & Prepo. in allega. c. postremo. ¶ Quinquagesimaoctaua. Et sicut. s. tactum est idez vr̃ si iudex prius q̃sultus per actorẽ respondisset eum hr̃e ius p. l. pretor. ff. de iurisd. om. iudic. p not. p Jnno. Jo. an. & doct. in. c. irrefragabili, de offi. ordi. ita Jo. an. & Bo. q̃n iudex nimis animose ꝓcederet. c. ij. circa prin. de in integ. resti. & ibi Jmo. & Sicul. & Prepo. in alle. c. postremo, & Sicu. in. c. accedens. ij. vt lit. non cõtest. ¶ Quinquagesimanona si ad petitionẽ vnius partis datus est iudex. Jo. an. & Archi. in alleg. c. si cõtra vnum, & Bal. in alleg. c. de causis. vij. col. Spec. vbi. s. vers. item si ad petitionẽ, pro quo tex. in l. obseruãdũ. ff. de iudi. quã. l. Bar. intelligit q̃n vtraq; pars est presens, vnde Sicu. in prealle. c. cum. R. canonicus, de offi. deleg. super glo. fi. dicit q̃ de stilo curie Roma. est q̃ iudex per partem postulatus concedítur, nisi aduersarius contradicat quo casu pars quelibet eligit vnũ, & curia dat tertium, vt no. in prealleg. l. obseruandum. c. insinuante.

Sexagesima si iudex successit parti i toto, vel in parte, ita text. in l. iulianus ait. ff. de iudic. Spec. vbi. s. vers. item q̃ pretium. Jo. an. & Bomi. in prealleg. c legitima & Prepo. in prealllega. c. postremo. ¶ Sexagesima prima q̃n iudex ad quem successit iudici a quo, vel econtra, nam tunc in causa appellationis recusabitur, ita glos. Bald. & alij in. l. eos. C. de appel. glos. j. & ibi Sicu. in. c. querelam, de elect. Spe. in tit. de appel. §. nũc tractemus ad fi. Philip. & Prepo. in prealleg. c. postremo. ¶ Sexagesimasecunda q̃n iudex a quo est appellatum esset illo iure respectu dignitatis, qui haberet iudicare in causa appellationis, vtputa sicut nup erat in facto, q̃ Archiepiscop⁹ Tholosanus erat administrator epatus Laureñ. sui suffraganei, vel de vno comite appellatur ad duicez, & idemmet reperiatur dux, & comes. ¶ Et certe recusari poterit in causa appellationis, q̃ iudicaret in facto proprio. vnde Bal. super rubr. de appel. dicit q̃ casu predicto deberet cãm delegare iuxta ea, que habentur in. l. pretor. ff. de iurisd. om. iud. & pro Ubald. est glos. & ibi Bar. in alleg. l. eos. C. de appel. voluit Spe. in prealleg. §. nunc tractemus, vers. penul. & facit gl. in. c. si is cui. in fi. de offi. deleg. lib. vj. saluo tñ eo quod. s. tactum est de principe non recognoscẽte superiorem, qui recusari non põt. ¶ Sexagesimatertia q̃n superiori, sine iudex vt pars capituli aliquid capitulariter fecisset & ab eo factũ appellaretur ad eum vt iudicem pront fieri potest in. c. a collatione. de appel. lib. vj. & ibi Bomi. naz tunc iste superior recusari potest. glo. est ibidem. & idem tenet Innoc. & Hostien. in prealleg. c. irrefragabili. & Prepo. in alleg. c. postremo.
36 ¶ †Sexagesimaquarta vbi iudex percipit cõmodum ex iurisdictione, nam tunc si velit se pronunciare iudicẽ poterit recusari ne super hac exceptione cognoscat ẽm Jnn. in. c. ex parte. j. de verbo sig. c. venerabili. de censi. Ant. & Sicul. in. c. ad audientiã, de appel. iuncta glo. clarius volnit glo. in. l. de iure. ff. ad municip. & ibi Bar. & Bal. in. l. ij. ff. si quis in ius vo. non ie. idem Bal. in. c. cõquerente, de resti. spoliato. Nisi tale cõmodum pertineret ad dignitatem, vel officiũ, ita q̃ vt iudex nihil perciperet, nam ex hoc non intelligeretur suspectus, & ideo cognoscere posset an sua sit iurisdictio secõm Anto. & Prepo. in prealllega. c. ad audientiam. Bal. in alleg. c. conquerente, & in aucten. bona damnator. C. de bo. dam. & facit glo. in. c. cũ persone, de priuileg. lib. vj. ¶ Bicũt tamen Sicul. & Prepo. vbi. s. quod si iudex recusetur, vt suspectus respectu cõmodi q̃ sentit ex sua iurisdictiõe, puta sportulaz inspicieda erit q̃litas iudicis, & sportularuz. c. & si q̃nes de simo.
37 **Sexagesima** quinta quando locus † iudicij non est tutus propter inimicitias partis, nam tunc ibidẽ citatus iudicẽ recusare põt respectu loci. c. accedẽs. ij. vt lit. non cõtesta. immo si notoriũ est locum non esse tutũ non tenetur cõparere. Bar. in. l. sciendũ, de verb. obli. tex. est in cle. pastoralis, de re iudi. in cle. ¶ Unde Sicu. in. c. cũ dilecti. de dolo & cõtu. super glos. in ꝓbo, calores. Bicit q̃ si aeris corruptio sit vehemẽs in loco iudicij, & cõplexio citati est talis, q̃ verisimiliter ex accessu dubitaretur de morte non tenetur in loco tali cõparere vbi vigeret pestis, vel mortalitas, iuxta prealleg. c. accedens. ij. & sic procedat glos. in. c. communis filius. xxiij. dist. que dixit generaliter quem excusari propter intemperiem aeris, & Bar. in. l. de etate. ff. ad treb. arg. c. ad supplicationem, de renun. fa. c. ex parte, de appel. & prealleg. cle. in. §. pisana. nam & locum pestis quis licite fugit. c. negotiatorez. lxxxviij. dist. Et stare in loco pestis est deum tentare, debet enim homo laborare, vt mortem effugiat, & demum se committere misericordie diuine. xxiij. q. viij. c. si nulla. Si añt aer non esset ita corruptus, seu cõplexio citati nõ esset talis, & tunc talis non excusaretur si ius reddatur in loco, ita Ant. in allega. c. cum dilecti. pro quo est glos. in cle. q̃dm, de appel. in cle. ver. alias. ¶ Sexagesimasexta q̃n locus ad quẽ citatur pars nõ est tutus pp inimicitias ciuitatis, aut certe ipsius citati tex. est in. c. cũ. R. canonic⁹, alleg. & ibi Sicu. & Aboder. & Prepo. in

alleg.

38 alleg.c.postremo. ¶ †Sexagesimaseptima quãdo locus in quo debet comparere est turus,sed via non est tuta. tex.in alleg.c.cũ R.z in.c.accedens.ij.vt lit.nõ contest.z ℙrepo.vbi.s. ¶ Sexagesimaoctaua. Jn aduocato meo,qui scinit secreta mea,qz põt recusari si iam dixit velle suum cõtra me si talis aduocatus meus impetretur ab aduersario meo in iudicẽ.gl.est.z ibi doct.qui eam ita intelligũt in.c.dilecto.de testi.ita Ant.z ℙrepo.in prealle. c.postremo. Jmol.in prealleg.c.irrefragabili.§.excessus,de offi. ord. ¶ Sexagesimanona vbi index esset suspectus tertio pretendenti in eã,nam tunc iste tertius nõ solũ se põt opponere rõne sui interesse,sed etiam põt iudicem recusare tanqz suspectum,tex.est in.c.cum super.de offic.delega.qui ad hoc no.per Anto. Zaba. Sicul.z Jmol.z isto casu ſm eos poterit recusari index post litẽ contest. Doct.summarie de interesse per.c.veniens.j.de testi.

Septuagesima si iudex suaz subditam inuitã ducere voluerit in vxorem, nam tũc per ipsam,z ipsius familiam licite recusari põt,tex.est in prealle. l.vnica C.si quacunqz pred.po. ¶ Septuagesimaprima qñ episcopus est recusatus, nam z tunc eius vicarius videtur esse suspectus lz non econtra.glos.est in.c.si contra vnũ,in verbo,episcopi, de offi.deleg.lib.vj. ℙrepo. z ℙbilip.in alleg.c.postremo.x. col.licet Bal.videatur tenere contrarium in prealleg.l.vnica.C.

39 si quacunqz pre.po.z ℙbili.in.c.dilecti.de appel. ¶ †Septuagesimasecunda vbi index fuisset corruptus a parte, qz recepisset munus sufficiens ad peruertendum animuz eius iuxta not.in.c. z si questiones,de simo. Spec.vbi.s.verſ. Jtẽ si sit inimicus meus, z ibi Jo.andr. in addi. z ℙrepo.vbi.s. ¶ Septuagesimatertia qñ executor modum excederet in exequendo,tunc etiã si esset datus de consensu partium recusaretur.c.super questionum.§.j. de offi.deleg.quod tamen intellige, prout.s.late dictum est in.ij.q. principali. ¶ Septuagesimaquarta in omni suspicione per quaz remouetur procura.sicut supradictũ est de quibus in.c.ij.de procur.lib.vj.z in.l.post litem cum seq.z in.l.qui omnia.ff.de procura.in omnibus enim illis poterit iudex,vt suspectus licite recusari,ita Spec.vbi.s.ver.fi.Sicu.z ℙrep.in alle. c.postremo.

Septuagesima quinta si iudex extraiudicialiter iniuste processit,z postea iudicialiter procedere velit,nam tũc poterit recusari, ita ℙbilip. in allega.c.postremo.xiij.col.pro quo glos.in.c.statutum,in ver.copia.de rescript.lib.vj.pro hoc glos.z Sicul.super verbo,proponere,z doct.in alleg.c.conquerente,de resti.spoli. ¶ Septuagesimasexta si causa aliquo modo tangat iudicem, vt qz teneatur de euictione. Spec.vbi.s.versic.item si causa aliquo modo. ¶ Septuagesimaseptima si index est de minoribus iudicibus, vnde nõ potest cognoscere de maiori summa.ij.q.vj.§.diffinitiua, versi.cũ

40 certa, Specul.vbi.s.versi.item qz est de minoribus. ¶ †Septuagesimaoctaua si agatur de priuilegio pape, qz de illo non potest alius cognoscere qz papa.c.cum venissent, de iudi. Spec.vbi.s. versi.item si agatur. ¶ Septuagesimanona si agatur actione iniuriarum non potest esse index gener, socer, vitricus, priuignus, sobrinus,prioreve eorum qui in ea cognatione, vel affinitate patrono usqz eius,vel eorũz,qui de ipsa cognatione sunt, vt.ff.de iur.l.lex cornelia. Specu.vbi.s.versi.item in.l.cornelia.de iniurijs.

Octuagesima si antecessor fuit recusatus,naz potest etiam successor recusari si causa pertinebat ad dignitatem,vel officium,ita Bal.in prealleg.c. de causis,de offic.deleg.viij.col. ℙbilip. in prealleg.c.postremo. Sunt z alij plures casus, qui colligi põt ex not. dictis doct. maxime Anto.Sicul.z ℳoder.in.c.super literis, de rescrip. ℙet.de ancha.in.c.pia.de excep.lib.vj. Jmol. post Bar.in.l. quidam consulebant.ff.de re iudi. Sicul.in.c.solicitudinẽ,de appel. Ang.are.instit.de excep.§.preterea,versi.queritur opponi-

41 finez igitur ꝛc. ¶ †Octuagesimaprima cã esse poterit vbi opponitur exceptio contra iudicem,que sugillat,id est notat ipsum infamia,seu defectu, vel alio crimine,qz in tali cognitione suspectus est,ita Anto. Sicul.z ℳoder.in alle.c.super literis, z ita dicit Archi.in.c.qz suspecti.iij.q.v.seruare curiam Ro. vt de tali exceptione nõ cognoscat delegatus,seu superior.z ibi Bomi.in.iij.col. Jo.an.in alleg.c.pia. Archi. in.c.hortamur.iij.q. ix. Ano.in.c.cum super.de offi.deleg dicentes qz licet regulariter iudex etiã delegatus cognoscat an sua sit iurisdictio,vt in prealle.c.super literis,z in.l.ij.in prin.ff.si quis in ius voca.non ie. z l.prescriptione.C.si contra ius,vel vti.pu.eo quia iudicare principaliter est onus,z ideo non dicitur propria causa iudicis ex quo commodum,vel incommodum ad ipsuz non pertinet, verũtamen secus est in casu supradicto in quo est dubium,vel suspicio de subuersione iudicij,vñ in casu predicto dz dicere sic, oppono qz estis excommunicatus,vel infamis,z de hoc non potestis cognoscere, qz ratione vestri proprij interesse estis mihi suspectus, qz sicut iudex potest recusari super toto,ita super vno articulo ſm Jnnocẽ. maxime casu predicto vbi agitur de honore suo,z fama,que a nul-

42 lo sapiente presumitur negligi.c.nolo.xij.q.j. ¶ †Octuagesimasecunda vbi opponitur defectus iurisdictionis pariter cõcludens in incidente sicut in principali,vt qz dicitur esse pupillus,vel quid simile,nam sicut eadez ratione non cognoscit,de suspicione,quia sicut est suspectus in principali,ita in hoc incidẽti. Jnn.in.c.prudentiam,de offi.deleg.Bart.z alij in prealleg.l.quidam consulebant.Sicul.z ℳoder.in alleg.c. super literis, Ange.in prealleg.l.ij.versi.iiij.fallit. sic neqz de predicta poterit exceptione co-

43 gnoscere. ¶ †Et idem esset quoties obijceretur iudici incapacitas,vt si opponitur a clerico conuento,qp iudex est laicus,qz non poterit cognoscere de hac exceptione,z si pronuntiaret se iudicez pronuntiatio esset nulla alleg.c.tuaz,de ordi.cog.z.c. si index laicus,de sen.excõ.lib.vj.z idem Anto.in.c.si diligenti.iiij. col.de

44 fo.compe. ¶ †Octuagesimatertia cum opponitur de totali fundamento iurisdictionis,z proprietate ipsius,puta non estis potestas,vel non estis episcopus,qz presumitur iudex habere affectionem super isto articulo,immo est causa propria ſm Bart.in.l.ex sententia prope fin.ff.de testa.tutel. vbi dicit,qp si dico te non esse iudicem competẽtem poterit de hoc ipse cognoscere, secus si nego penitus te esse iudicem,idem Ant.Sicu.z ℳoder.in alleg. c.super literis,Bal.in.l.iudices.C.de fide instru. Ang. in.l.constitutiones.§.fi.ff.de appel. Anto.in.c.ceterum.vij. col.de iudi. Bal.in.c.ij.circa fi. de alie.feu. pater. ¶ Octuagesimaquarta qñ agitur non solum de nudo exercitio iurisdictionis,sed etiaz de proprietate subiectionis,qz citatus dicit se exemptum,z index negat,ita Sicul.in alleg.c.super literis,post alios in quarto casu,z dicit Sicul.in.c.venerabili.de censi.qp in casu.c.cuz persone, de priuileg.lib.vj.episcopus non procedit,vt index,sed extraiudicialiter,vt se informet,licet glos.aliud dicat super versic.ordinarijs. ¶ Et ideo dici potest,qp licet possit cognoscere poterit tñ recusari,sed non indistincte,sed attenta qualitate commodi sibi applicãda per illum subditum, z qualitate iudicis, vt concludit Sicul.in.c.ad audientiam.versus fin. ibi tertio potest dici. de appel.z seqtur ibi ℙbilip.sicut supra tactum est de commodo sportularuz.

Octuagesima quinta secundum predictos quãdo notorium est eum non esse iudicez, vel saltem ipse scit, nam tunc non potest in causa procedere.c.si duobus,de appel.secus si partes scirent, z iudex ignoraret, quia tunc procedere posset,vt in prealleg.c.si duobus no. ¶ Octuagesimasexta vbi iudex se ingerit tenendo opinionem partis,que stat pro iurisdictione,glo.est in prealleg.c.statutum,quem Anto.dicit non esse alibi ſm Bomi.ibi.in fi.prin. z fuit dictum Jnnoc.in c.ex parte,de verb.sig.z sequuntur oẽs doct.in prealleg.c.super literis,z Sicu. in.c.venissent,de iudi.glos.in.c.conquerente, de resti.spo.z ibi Sicu. ¶ Octuagesimaseptima,ſm Ant.in alleg. c.super literis, quando excipitur quod locus contractus non est de iurisdictione citantis,qz de hoc cognoscere non potest,naz ex pronuntiatione fieret commodum pronuntianti,alleg.not.in.c. ceterum,de iudi.c.ex parte,de verb. sig.z.c.venerabili.de cẽsi.de appel.c.ad audientiam, sequitur Sicul.in alleg.c.super literis, lz aliter dicant moderni,ipse tũ Anto.in penul.cbar.dicit pmissa procedere quando volens cognoscere pretendit locuz subiectũ esse ratione proprietatis, quia tunc vltra iurisdictionem haberet commodum ex pronuntiatione,sed si pretenderet locum sibi subiectum ratione nude iurisdictionis bene cognoscere posset secundũ

45 eum. ¶ †Octuagesimanona vbi rescriptum esse falsum proponitur,quia iudex deputatus per illud non potest pronuntiare se esse iudicem,etiam si hoc ignoretur quoniam detecta postmodũ falsitate omnis processus declarabitur nullus, Jnno. Jo.an. Anto.z omnes doct.in prealleg.c.super literis.

Nonagesima quando non bz iurisdictionẽ nisi super causa notoria,z casus incidens esset dubius, z negatur qualitas notorietatis. Si constat qualitatem notorietatis non adesse,z index vult inquirere an factum sit commissum,etiam sine illa qualitate notorietatis,z nõ poterit,qz sola causa notorietatis tribuit sibi iurisdictionem,z iste est intellectus glo.in.c.accusatus,de here.lib.vj.quia inquisitor non potest se intromittere de diuinationibus,nisi sapiãt heresim manifestam, si ergo non sapiant heresim manifestam nõ potest inquirere an sapiat heresim, qz sine notorietate non habet

iurisdictionem, sed bene potest inquirere an sapiant heresim manifeste, & super hoc cognoscere, & pronũtiare an subsit notorietas vel non, ita Sicul. in c. clericus, de foro compe. ix. col. Imo. post Anto. in prealleg. c. super literis. ¶ Monagesima prima si opponitur iudici delegato, q̃ sua iurisdictio est reuocata per secundas literas directas alteri delegato, q̃ ipse solus de hoc non cognoscet, sed ambo quenient in. c. pastoralis, de rescrip. Ange. in prealleg. l. ij. versi. vj. fallẽ. Quod si duo ordinarij iudices contẽdant de iurisdictione, q̃ vnusquisq; dicit eam ad se pertinere cognoscet superior amborum, aut arbitri ab eis eligendi per tex. in. l. de iure ff. ad munic. & in prealle. c. pastoralis. ¶ Monagesima secunda q̃n opponitur q̃ delegans non habebat iurisdictionẽ, q̃ de hoc non poterit cognoscere delegatus. Bal. in. l. ij. C. si a non compe. iudi. Et sic & in hoc casu, & aliis supra tactis, in quibus index non potest cognoscere an iurisdictio sua sit poterit recusari, sed an in dictis casibus sit recurrendum ad superiorẽ, vel ad arbitros, excepta tamen. xcj. vide per Prepo. in. c. ij. requiris, de appellatio. ¶ Monagesima tertia etiã in omni casu simili, vel maiori in iure expressis, q̃ in eis arbitrio iudicis posita dicta similitudine poterit index, vt suspectus recusari, ita Ant. & Prepo. in alleg. c. postremo. Inno. Jo. an. & Sicul. in allega. c. cuꝫ speciale, de appel.

46 ¶† Nono principaliter queritur an iudex, qui recusatur possit interrogari de veritate cause recusationis, glos. in. c. j. de except. in ver. siue confessi. in fine dicit, q̃ potest ab eo queri coram arbitris & debet inde dicere veritatem, & hoc sepe fieri vidisse dicit, & ego sepenumero, immo cõiter ita fieri vidi in parlamento, q̃n presidẽtes, vel cõsiliarij recusantur, ita Ant. & Imo. in prealle. c. j. Vbi lip. in. c. cum speciali, de appel. vij. q. de quo per Spec. tit. de recusa. §. fi. in fi. Sed iudicio meo Sicul. in prealleg. c. j. optime limitat dictam glo. dicens, q̃ si queratur de causa, que sit extra causam criminis satis honestum est, vt respondeat coram arbitris cũ ipsi sint iudices, vt in hoc articulo, vt in. c. ab arbitris, de offi. deleg. lib. vj. & sic procedat glo. prealleg. Si aũt queratur de crimine remittit ad id quod in simili dicitur de teste, in. c. cum causam, de testi. vbi per Sicu. & Imol. Archi. & Bomi. c. querẽdum. ij. q. vij. per Inno. in. c. ondum. ij. de elec. & in. c. inquisitionis, de ac

5 cus. per Spec. & Jo. an. in titu. de teste. §. iam de interrogatorijs, versus fi. versic. pozro, & in prealleg. gl. dicti. c. j. de exceptio. per Spec. in ti. de recusa. vbi. s̃. per Bar. in. l. j. ff. de offi. assesso. p gl. in. c. indicantem. xxx. q. v. Archi. in. c. in primis. ij. q. j. per illum tex. in ver. de persona, per Bald. post Inno. in. c. cum super, de confes. Flo. in. l. iij. circa prin. ff. de testi. per Bomi. in. c. ex penitentibus. ij. col. l. distin. per Bar. in. l. si duo patroni. §. idez iulia. in fi. ff. de iureiur. & in. l. siquis libertatem, in. vj. col. ff. de peti. here. & in. l. iiij. §. hoc antẽ, in fi. iij. q. ff. de dam. infec. Bal. in. l. ij. §. quod obseruari. C. de iura. calum. & in. l. comparationes. vij. not. C. de fide instrum. in quibus locis communiter tenetur, q̃ testis non tenetur respondere ad aliquid per quod sua turpitudo reueletur, vt est crimen infamie, excommunicationis, & similia, q̃ nemo tenetur se prodere. Ad alia vero ipsum inhabilitantia a testimonio respondere tenetur, vt est paupertas, que non est de genere malorum, consanguinitas, seruilis conditio, & similia. de q̃bus per Bal. in antẽ. si dicatur, de testi. Et ita videtur in iudice respectu recusationis ꝑm Sicul. in prealleg. c. j. de exceptio. Si tñ confiteretur crimen crederem sibi ꝑm Inno. in prealle. c. ingressio ni, idem Dan. de leaza. in repe. c. testimonium, de testib. in. iij. col. Bar. in alleg. §. iul. & Bomi. in prealle. c. ex penitentibus.

Postremo licet ex supradictis laxa detur in recusando potestas, nihilominus Spec. in tit. de recu. §. qualiter, versi. quidam autem legiste. consuluit quod quis ad recusandũ facile non prorumpat. Nam si non plene cãm probauerit ille index remanebit, & forte recusans eum ꝓuocatum sentiet, & acerbum & durũ, & insidiatorez cause sue, vt C. de testamen. manu. l. fi. §. sui vero quidam, in fi. arg. l. dist. si quis prepostera. & in prealleg. c. suspicionis, de offi. deleg. Nec recusanti libenter in aliquo gratificabit, q̃d erit valde graue, cum multa subijciantur eius potestati. ff. de iudi. l. non quicquid, & ij. q. iiij. §. Notandus, & C. quomodo, & q̃n iud. l. j. & de offic. delega. c. consuluit. ff. de edil. edict. l. ediles. § item sciendũ. c. bone. j. de postula. prela. ¶ Consuluit aũt q̃ ipsum blandis verbis alloquatur, & q̃bus modis (honestis tñ) eum sibi fauorabilem faciat. Nam verbis homines flectuntur, vt in tit. de aduoca. §. hic dicendus, ver. deinde. Postea premissa illa prestatione, q̃d in eum non intendit consentire saluis omnibus suis exceptionibus dilatorijs, & declinatorijs tam cõtra rescriptum q̃m contra iudicẽ proponendum suã recusationem potest hunc concipere modum. Quã res est periculosa, & tristissimos sortiri solet euentus sub iudice litigare suspecto, ideo dñe iudex cũ vos habeam suspectum pro eo q̃d estis inimicus meus, vel cõsanguineus aduersarij mei, & huiusmodi audientiam vestram in tali causa, que vertitur, vel verti speratur inter me, & ex premissis causis recuso, probantur premissa in allega. c. q̃ suspecti. in. q. v. c. cũ inter. de except. c. cum eterni. de re iudic. lib. vj. Et si plures sint cause debent specificari, vel posset sic formari. Quoniam naturale est velle suspectorum iudicum insidias declinare, & inimicorum iudicium refugere, ideo domine iudex cum sitis mihi tali ratione suspectus &c. vos tanq̃m mihi suspectũ ex hac causa recuso, & istas formas ponit Spec. in tit. de officio iudi. delega. in. iiij. parte.

¶ Alium modum concipiendi huiusmodi libellum recusatorium videri potest in practica Joan. Pet. de ferra. in titu. de declinatione iurisdictionis, de quo aliquid supra tactum est.

47 **Aduerte** tamẽ† quod ille, qui recusat non tenetur offerre probationes coram iudice recusato cũ probatio sit fienda coram arbitris, nec tenetur petere, vt arbitri eligãtur, sed istud est officium iudicis, vt probatur in. c. ij. requiris, de appel. ita Sicul. in alleg. c. cum speciali. vlti. col. ¶ Sed quid si bñs iudicem suspectũ non põt suspicionis cãm exprimere sine scãdalo, puta q̃ pars recusans est rinalis iudicis. Sicu. in alleg. c. ij. requiris, refert aliquos tenere, quod non tenetur exprimere, sed standũ sit iuramento suo super legitimitate cause quod ipse Sicul. reputat valde equum habito respectu ad qualitatem persone recusantis per id quod in simili nota. in. c. nicolao, de appel. licet hoc iure non probetur, sed ratio naturalis dictat, & optime fac. in ar. c. statutum. §. cum vero, de rescrip. lib. vj. ¶ Rinales aũt sunt proprie, qui educunt aquam per eundem riuum, vt ff. de aqua quotid. & esti. improprie & similitudine exquisita, rinales dicuntur qui cum eadem muliere habent consuetudinem, vt dicit glos. in versi. rinalem. xxxij. q. v. in. c. horrendus, idem q̃d Sicul. in preceptis quos articulos tenet Prepo. in alleg. c. ij. requiris. iij. col.

Preterea que est ratio diuersitatis quare index regulariter cognoscit an sua sit iurisdictio, & nõ de causa recusationis. Et dicendum est secundum Prepo. in alleg. c. ij. requiris, quia per recusationem fit iniuria iudici, ex quo pars fatetur se de sua iurisdictione, sed ab eo recedere vult. l. litigatoris, in princip. ff. de arbitr. nam de eo. l. non confidit in hoc iudenti, vt cognoscat de suspitione. Sed quando opponit̃ cõtra iurisdictionem non fit ei tanta iniuria, quia non videtur diffidere de iustitia sua, sed negat se subditum, vel aliter exceptio incompetentie iurisdictionis non sugillat neq; afficit personã iudicis, ideo de ipsa cognoscere potest, sed exceptio suspicionis personaz sugillat iudicis, quia videris de persona diffidere, ideo non potest cognoscere, ita Bar. in. l. quidam consulebant. ff. de re iudi. & Prepo. post eum in alleg. c. secundo requiris. Idem Joan. Pet. de ferra. in titul. de recus. iudi. in glos. in versi. iudicem suspectum. Sicul. in allegat. c. secundo requiris, dicit quod ex eo, q̃ index ex recusatione communiter solet prouocari, arg. c. vt debitus, de appellatio. & in prealllega. l. litigatores, timetur ne prouocatus noceat, pro quo facit que supra dixi in princip. x. questionis.

¶ In alijs autem casibus quando dico rescriptum esse subreptitium, vel dico me non contraxisse in loco non est eadem ratio secundum eum.

FINIS

Tractatus exceptionum dñi Innocentij quarti.

¶ Tituli huius Tractatus.

¶ Contra literas, & sigilla.
De exceptionibus contra iudicem.
De exceptionibus contra auditorem.
De exceptionibus contra actorem.
De exceptionibus contra aduocatum.
De exceptionibus contra testes.
De legalibus exceptionibus.
De exceptionibus contra assessorem.
De exceptionibus contra accusatores.
De exceptionibus contra procuratorem.
De exceptionibus contra libellum.
De exceptionibus contra sententiam diffinitiuam.

Summarium.

SVMMARIVM

1 Exceptio contra literas,ꝛ sigilla multis modis fit.
2 Literis generalibus derogatur per speciales.
3 Persona dignior non potest per literas conueniri, ꝯ̄ que nominatur expresse in literis.
4 Litere secunde non valent si non contineant totã seriẽ primarũ.
5 Litere non valent si laico decime conferantur.

¶ Contra literas,ꝛ sigilla.

Accipitur cõtra literas† ꝛ sigilla multis modis, videlꝫ si bulla sit falsa,ꝛ sigillum,vt extra de crimi.fal.licet,vel si fuerit facta rasura,ꝛ postea scriptura,vt in eodeꝫ titu. licet,extra de fid. instrumen.c.j.ꝛ.ij. Itẽ si de diuersis manibus fuerit scripta,vt in eodem titul.cum olim. Itez si filum ruptuꝫ fuerit, vt de crimi.fal. l.licet,item si data literarũ non apparuerit,de fide instru.inter dilectos,item si charta sit vetus,ꝛ litera recens,ibidem. item si non sit publica manu confecta,in eo.ti. item si sit interlinearis scriptura, vt de reli.do.cum venerabilis. item si sit contra ius cõe,nisi de hoc faciat specialẽ mentionez, de rescript.causam. item si priuilegium non facit mentionem de priuileg.de prescrip.veniens. item si litere in sillaba,ꝛ sillabe in dictione,ꝛ dictiones in linea magis distant a se inuicem in vna ꝯ̄ in
2 alia,vel linee in chartula.de fide instrum.inter dilectos.§.sed cõtra priuilegiũ,circa finem. † Item si generales litere fuerint derogat eis per speciales,de rescriptis.c.j. Itẽ si suggestione falsi, vel suppressione veri fuerint impetrate,de rescript. super literis. Item si papa appellat patriarcham,vel episcopum venerabilez, vel omnes alios cuiuscunqꝫ dignitatis fuerint, quia appellat oẽs dilectos filios,de crimi.fal.ꝯ̄ graui. item si exempla sne cõmissionis non ostendantur,vel transumptum auctenticuꝫ, de fide instrument.c.primo. Item si litere impetrate sint sine mandato,nisi sint tales persone de quibus non exigitur mandatum de iure scilicet coniuncte persone,de rescript.nonnulli,ꝛ ca.ex parte.

Lex dicit quod parentes pro filijs, ꝛ filij pro parentibus,ꝛ libertus pro patronis sine mãdato admittuntur.ff.de pcu.l.sed he persone. itez si vni soli cuiuscunqꝫ sit dignitatis papa loquitur in plurali,de crimi.fal. ꝯ̄ graui. itẽ si impetrans non dẽ vti serie,quia.s.non vtitur literis suis infra annuꝫ postꝯ̄ habuerit iudicis copiam de rescrip.plerunqꝫ. Item si non facit mentionem de sua appellatione,de confirma.vti.bone memorie. Item si dicatur in secundis literis nullis preiudicantibus iustitie,ꝛ veritati dummodo non faciant mentionem de illis, non valet.dicto.c.bone. Item si non fiat mentio de processu negotij, de re iud.inter. Item si contra priuilegium,vel priuilegiatos impetrentur litere non valet,nisi fecerit mẽtionem de priuilegijs,vel ordine. extra de rescrip.cum ordinẽ. Item si cõfirmant monachũ ad prioratum.de confirma.vti.ꝛ inuti.c.j.ꝛ.ij. item si secunde litere non faciant mentionem de re litigiosa plenarie, de do.ꝛ cõtu.ex literis. Item si nomen dignitatis nõ exprimatur,de rescrip.
3 ad aures. item† dignior persona non põt per literas conueniri ꝯ̄ que nominatur expresse in literis, nec effrenata multitudo.s.non vltra quatuor nec.§.maiora negotia, vel beneficia ꝯ̄ id de quo fit mentio in literis expressis,nec apponi debet maius negotiuꝫ, nec dignior persona propter hoc,vt actor possit trãsire ad maiora, qz litere impetrate non valerent,de rescrip.c.sedes. item si due cõmissiones in eodem negotio impetrate fuerint, ꝛ in eadem die ad diuersos iudices non valet,de rescript.ex tenore, nisi fiat forte ad cautelam,ar.ff.de bon.poss. contra tab.l.j. Si quis sit absolutus nec faciat mentionem de aliquo articulo expresse pro quo fuerat excommunicatus de offi.ordin.ex parte de senten.excõ. pro causa.ꝛ.c.officij. item si pro rebus,que spectant ad forum secularem si fuerint impetrate a papa non valent,de so.compe.licet,cũ multis alijs,de concessi.preben.dilectus. item si litere fuerint impetrate ab excommunicato. de proba.post concessionem,vide.c.j. de rescrip.lib.vj.nec virtute appellationis. Item tempus cõsiderandum date est de rescrip.eam te. Et hic inuenies innouatum in
4 c.dilectus. item si† quod in primis literis dictum sit,nec secunde habeant,nec totam seriem rei contineant primarum,non valent, de offic.deleg.c.ij.ff.de lega.iij.si quis,item si absolutionem mãdauerit fieri alijs,ꝛ non facit mentionem expressam de sufficienti cautione prestanda ab absoluẽdo,ꝛ obediat ecclesiastico iudicio, non valet,de senten.excommunica.ad hec,de concess.preben.propositum. item si litere contineant dispensationem contra statuta canonum sanctorum,non valent.xx.questione.j.contra statuta.

Item si a monacho,vel regulari canonico impetrantur literе sine consensu sui abbatis non valent, nisi in causis ecclesie sue propijs de postulat. ex parte.C. de preci. imperato.offer.l.vniuersis. item si non facit mentionez de primis expressam,de rescrip.ceterum. Et hoc verum est,nisi ab eadẽ parte fuerint impetrate,de offi.deleg.sane,vel essent contrarie.c.ceteruꝫ, de rescrip.item si litere impetrate fuerint a clerico non tonsurato licet postea se tonsurauerit,de rescrip.ex literis. item si litere absolutionis sint generales sic,ꝛ simpliciter aliquis sit absolutus nõ faciendo mentionem de causis excommunicationis,non valet,de offic.ordi.ex parte,de senten.excommuni.cuꝫ pro causa. item cũ laicus impetrat literas super rebus fo. ecc.non tangentibus de fo.compe.licet. item si non sit expressus articulus super quo conuenitur litere non habent vires quo ad articulum,de offic.deleg.
5 cum olim. item† si conferuntur laico decime,non valẽt litere.vj. q.viij.si illo.§.si etiam predia. Item si impetrate fuerint super proprietate non valent.ff.de acqui.pos.nihil est. item si expressam nõ faciant mentionem de articulis deductis in iudicio,vel ex persona tantum cum qua non vult experiri, nõ possunt extẽdi ad alios articulos,vel ad aliam personam,de offi.dele.cum olim,ꝛ.c.penul.ꝛ vlt.item si subscripti decesserunt,ꝛ non sunt ibi sigilla auctẽtica,vel non sunt publica manu cõfecta,vel conscripta,de fi.instr. c.ij.de hac materia copiose habetur de rescrip.c.super literis.

SVMMARIVM

1 Exceptiones legales que sint.
Testis ꝛ instrumentum sunt duo genera probationum similia.
3 Instrumento de confessione quid obijci possit.
3 Instrumento a non publico tabellione confecto obijci potest.
4 Grammatica falsa vitiat instrumentum.
Instrumentum vbicunqꝫ est suspectum,probatio incumbit producenti,alias punitur,vt falsarius.

¶ De legalibus exceptionibus.

Post canonum exceptiones paucas legales exceptiones contra instrumẽta duximus inferendas. † Potest igitur in primo instrumento obijci
1 quod desit nomen imperatoris,vel annus imperij,vel cõsulis, vel pontificis illius,aut qꝺ desit mensis,vel dies,vel indictio. cuꝫ oia ista sint apponenda possunt dici illegitima si non apponuntur, in aucten.de exhi.reis.§.scimus. Item si locus vbi confectuꝫ est instrumentum,ꝛ celebratus contractus non sit ibi scriptus, põt hic illo instrumento obijci,nam duo genera probationum similia sunt testis,ꝛ instrumentum.C.de fide instrumentoruꝫ.l.in exercendis. Quod igitur requiritur in testibus, ꝛ instrumentis, sed testes de loco referunt.ff.de accusa.l.libellorũ.C.de contraben. stipul.optimam,idem ius est ergo in instrumento,item locum habet in omnibus instrumentis,ꝛ rescript. cum autem tenorem instrumenti vis reprobare,vt aliqua possint obijci distingue.aut instrumẽtũ est de obligatione,ꝛ tunc omnia presumuntur soleniter acta,vt in auct. de fide instru.in fi.ff.de verb.oblig.l.sciendus,ꝛ instit.de fideius. §.fi.nisi quis probet contrarium quod facere potest.ff.de pac.in
2 risgentium.§.qꝺ vero fere. Si vero instrumentum† de confessione fit tunc potest obijci contra tenorem eius, qꝺ loquitur indistincte si non sit causa confessionis.ff.de proba.cum de indebito.§.vltl. ꝛ de do.ma.excep.l.ij. item potest reprobari instrumentum si probet rem aliter fuisse gestam ꝯ̄ continetur in instrumento qõ põt fieri,vt.C.plus valere qõ agitur per totum, ꝛ.C.de proba.l.cum precibus. item reprobatur instrumentum si probetur tale quo ꝓbato stare non potest quod in instrumento continetur. C. de contraben.ꝛ com.sti.l.op.in fi. ¶ Iteꝫ potest obijci instrumento qõ continet in se duo repugnantia,vt non adhibeatur fides.ff.de regu.iur.l.nisi aliter in rescripto.

Item potest obijci instrumento, qꝺ nõ sit auctenticũ sed rei exemplum,aucten.de fide instr.
§.si quis in aliquo. ¶ Item qõ non est numerus testium adhibitus,qui in publico instro dz adhiberi,vt in auctẽ. de fi. instru.§.si
3 oportet. ¶ Item si non est a tabellione† publico confectum, vt si pro priuata psona habeatur cui nõ adhibetur fides, vt.C.de pro

ba. l. instrumenta. ¶ Item quod a partibus non est subscriptum, ꝛ subnotatum quod tñ esse debet, vt eo. titu. l. contractus. ¶ Itez potest obijci instrumento, vt reddatur suspectuz si quando appareat vnde test. qui continetur in instrumento contradicens, vt. ff. quemadmodum testa. aperiã. l. j. in fi. ¶ Itez obijcitur instrumẽto, vt habeatur suspectum si non appareat prima sua forma si sit in aliquo abolitum, vel abrasum, vel cancellatum. C. de edic. dini adria. tol. l. j. ꝛ ff. de probatio. l. si chyrographum. ¶ Itez si abscisum, pro nullo habeatur, vt. C. ibidem. ¶ Item põt obijci literis pape, vel quibuscunqz rescriptis, ꝙ per surreptionẽ veritatis, vel etiam suggestionẽ falsitatis sunt impetrate, vt. C. si contra ius, vel vti. publi. l. vlti. sed expectabitur secunda instio. vt in auctẽ. de mãda. princi. §. si quis autẽ. ꝛ in auctẽ. vt nul. iudi. §. hoc non. ¶ Itẽ
4 si secunde non faciant mentionẽ de primis, vel si falsa † grãmatica est ibi. vt de rescrip. ad audientiam. Sed supersedeant prioribus per annum ẽt si non fecerint mentionem de illis conualescunt, vt de rescrip. plerunqz. ¶ Item sciendũ ꝙ vetustas, ꝛ corrosio murium, vel aliozꝫ verminum non obijcitur instrõ, vel literis pape, vt ff. de posse. bono. fin tabu. ℞. in glo. vlti. ¶ Item aliud sciendum ꝙ vbicunqz instrũm suspectum est incumbit probatio producenti, alioquin punitur, vt falsarius, vt. C. de eden. qui accusare, cum ciuiliter agitur de falso, si criminaliter incumbit probatio ei qui dicat, vt. C. ad. l. cor. de fal. l. ij. ꝛ C. de aboli. l. fallaciter, in fine.

SVMMARIVM

1 Judex ordinarius non debet se intromittere de causa commissa a papa pendente iudicio.
Casus in quibus excipitur contra iudicem.
2 Judex laicus non debet iudicare de rebus ecclesiasticis.
Forum rei debet sequi actor.
3 Judex recusatus debet causam alicui persone idonee de consensu partium delegare.
4 Judex delegatus post annum a tempore late sententie non potest absoluere quem ligauit.
5 Judex non potest cognoscere de articulo non expresso.
Clericus non commensalis potest esse aduocatus.

¶ De exceptionibus contra iudicem.

1 **Excipitur** si sit ordinarius † non debet se intromittere de causa commissa a papa pẽdente iudicio. de pur. c. cum dilectus. Item si sit legitime appellatum ad superiorem de appella. significauit, nisi appellationi renuntiauerit tacite, vel expresse, de offi. deleg. gratum. ¶ Item si sit excommunicatus, de re iudi. ad probandum. Item si sit cõsanguineus aduersarij, vel fuerit aduocatus in eadem causa. de appella. postremo. Item si sit laicus iudex, ꝛ res sit ecclesiastica, vel de foro eccliasti
2 co, vel si reus sit clericus, de iudi. quãto. ꝛ c. at si clerici. ¶ † Itez si sit laicus non debet iudicare de rebus ecclesiasticis, de iure patro. quod autem. Item si coram non suo iudice confessus, vel conuentus fuerit non nocet, de iudi. at si clerici. ¶ Item si non sit de eodem foro, vtputa si non habet domicilium in territorio, vel ratione officij, vel delicti conueniatur, nec confessus est tacite, vel expresse, quia quis sortitur forum alicuius pro ista. de fo. compe. licet nec conuenitur ille ratione delicti, nec ratione rei, ille enim debet iudicare de reb. puta in cuius territorio est res, actor enim debet sequi forum rei, de foro compe. cũ sit. ¶ Item † si recusatus sit iudex debet causam alicui persone idonee de consensu partiuz delegare, de app. cum speciali. Item si per se, vel per alium functus sit offi. suo semel amplius non potest cognoscere de offic. delega. in literis. Item si ad certum tempus sit data iurisdictio, nisi de cõsensu partium prorogetur, ꝛ hoc ante lapsum temporis, de offic. deleg. de causis. ¶ Itez si fuerit archiepiscopus non debet iudicare de causis suorum suffraganeorum, nisi per appellationem ad eum fuerit delata causa, vel deuoluta, vel a suo superiore hoc habeat, de offic. delegat. cum non ignores.

Item si proprium nomen iudicis fuerit expressum eo mortuo, successor non põt cognoscere, de offic. leg. Itez si mandator decesserit re integra, nisi facta citatione non põt cognoscere, de offic. deleg. insinuante. Item si presumatur, ꝙ iudex fecerit sententiam ad voluntatem alterius de eo, qui mit. in pos.
4 cum sint. Item si sit † delegatus post annum a tempore late sententie quem ligauit non potest absoluere, de offic. delega. querenti. Item si sit commensalis aduersarij, vel sit natus de terra sua, vel sit in districtu, vel potestate sua, vel si non audeat ad iudicem accedere sine periculo mortis, licet habeat literas de conducto. vt lit. non contest. accedens. Itez si super priuilegijs pape causa vertatur non potest alius de causa illa cognoscere, de iudi. cum cõnisset. Item si altero iudice consule citatus fuerit reus non tenetur respondere, de offic. delega. prudentiam, ꝛ c. cum causaz. Itẽ si a iudice super aliquo certo articulo appellauerit ad papam potest ipsum habere suspectum de appel. ad hoc. Itez si per literas, vel per nuntium non excusauit se interesse non posse, vel nõ velle, de offi. deleg. prudentiam. Item si non est articulus expressus, de
5 rescrip. pastoralis, in fin. non † potest cognoscere de illo articulo, de offi. deleg. cum olim. Item si iudicem similis causa contingat, iudex potest haberi suspectus, de iudi. causam que. Item si sit iudex socius aduersarij, de offic. iud. deleg. insinuante, quia ibi erat familiaris aduersarij. Item si aduocatus sit clericus iudi. põt recusari ne partem foueat eius cuius clericus procurator est, de appel. insinuatum. Item clericus non commensalis potest esse aduocatus, de offi. iudi. c. j. Item si non sint persone secure in adeũdo iudicio eundo, vel redeundo. iij. q. ix. hortamur, vt lit. non cõtest. accedens, de appel. ex parte. Item si contra institiam iurisdictionem velit differre. ff. de iurisdi. omnium iudi. l. ex territorio.

SVMMARIVM

1 Assessor si grauauerit alteram partem potest ab eius grauamine appellari.

¶ De exceptionibus contra assessorem.

1 **Si grauauerit** † alteram partem, si mandati fin. excedit põt appellari ab eius grauamine, de priuil. ex parte, qne loquitur de iudicibus. Item si nõ habeat personam standi in iudicio, vt si sit excommunicatus, vel interdictus, vel suspensus, vel suspectus, vt dictũ est de iudice.

SVMMARIVM

1 Auditor si mandati fines excedit suspectus est.

¶ De exceptionibus contra auditorem.

1 **Si grauauerit** † alteram partem si mandati fin. excedit merito suspectus est de offic. delega. super questionum. Nota quod in omnibus casibus potest excipi contra auditorem quos supra diximus non tamen recusari valet, qui de consensu partium admittitur, nisi in supradictis casibus.

SVMMARIVM

1 Citatus vltra duas dietas extra prouinciam, excipere potest.
2 Citatus non tenetur venire ad locum non tutum sibi a partibus assignatum.

¶ De exceptionibus contra locum.

1 **Si vltra duas dietas** † citetur extra prouinciam potest excipere, de rescrip. nonnulli, ꝛ c. ex parte. † item si non sit tutum ve-
2 nire ad locum assignatum partibus venire non tenetur, de appella. ex parte. item si sit locus imminutus, nec sit ibi iuris peritorum copia. vt supra eodem titul. statutum, lib. vj.

SVMMARIVM

1 Citatio facta die dominica, vel diebus festiuis non valet.
Citatus ante restitutionem non tenetur respondere.

¶ De exceptionibus contra citationem.

Si sit dies feriata vel dominica

1 vel festum solẽne, non valet si fiat citatio in diebus festiuis scõm qõ nota. Hostien. de fer. conquestus. Itez si sit contra rez rusticũ conuentus. ff. de fer. l. solet. Item si dilationem, vel tps non habuerit. xx. dierum. iij. qõ. iij. §. offeratur, hoc tamen intelligas bodie esse in arbitrio iudicis, de appe. personas, ꝛ c. seq. de hoc notaꝫ.

item

item si valitudine vel tempestate fuerit impeditus vel in flumine ff. si quis cau. l. non exigimus. §. si quis. item si vocatus fuerit ad maius tribunal. ff. eo. tit. l. si quis seruum. item si ante restitutionē fuerit citatus non tenetur respondere. de ord. cog. cum dilectus. item si fuerit vespere citatus non tenet rīdere. de offi. deleg. consulnit. item si prima citatio fuerit peremptoria. de dila. dilecti ꝛc.

SVMMARIVM

1 Excusator si sit simplex nuntius non valet.
Excusator sicut mittitur, sic procurator mitti potest.

¶ De exceptionibus contra excusatores.

1 **Si sit simplex** †nuntius non valet†extra de prini le. ex parte. sicut mittitur excusator sic potest mitti procurator. de do. ꝛ contu. cum dilectus. ꝛ hoc intellige fm quod dicitur de procura. querela. itez si non expressit causam absentie quem excusat. de offi. deleg. si pro debilitate.

SVMMARIVM

1 Actor periurus non potest habere rez q̄ petit, nec ipsaz petere.
Excommunicatus non debet absolui si non prestat cautionez de stando mandatis ecclesie.
2 Actor si non prosequutus fuerit appellationē suam intra terminum competentem, sententia lata contra ipsum valet.
Monachi non debent audiri sine consensu sui abbatis.
3 Judices si fuerint impetrati de consensu partium, postea non possunt recusari.
Reus eger non tenetur venire.
4 Debitum frustra petit, qui id quod petit non impendit.
5 Mulier non dz manere indotata propter malitiam viri.

¶ De exceptionibus contra actorem.

1 **Si actor est periurus** † non potest habere rem illam quam petit nec ipsam petere. de iureiur. querelam. Item si perpetuo renunciauit rei petite. de rescri. ex parte. Item si retro actitata nō fuerint in scriptis redacta. de proba. quoniam contra. Item excommunicatus. de offi. deleg. prudentiā. §. sexta. ꝛ de excep. a nobis. Item si excōicatus non prestat cautionem stare mandatis eccle sie absolui non dz. de sen. excom. qō in dubijs Itē si aliquis fuerit excōicatus ꝛ literas speciales ad aliquos indices delegatos vel testes siue absolutionis non habuerit. de sent. excom. sicut nobis. itez si sit absolutus ꝛ non ab eo a quo dz absolui. de offi. ord. prudentiā. §. sexta. Si pluribus causis fuerit excommunicatus ꝛ ab omnibus non fuerit absolutus de sent. excom. cum pro causa. ꝛ. c. officij. item si sit libertus vel seruus. de serui. non ordi. de famul. ff. de in ius voc. l. iij. Item† si non fuerit prosecutus appellationem suam infra terminum competentem vz sententia cōtra ipsum lata. extra de app. romana. ꝛ. c. personas. item si fuerit Abbas vel prior non auditur sine literis capituli. de transact. contingit. de reli. do. cum dilectus. de re iudi. cum ei. vbi dī qō Monachi non audiantur sine consensu sui Abbatis. item si pactum vel transactio interuenerit spe simonie lz facta non fuerit. ij. q. ij. quā pio. item si de re sacra vel ecclesiastica fuerit transactio facta. de transac. ex literis. item si non fuerit restitutum omne qō zelo bono expendit, de restit. in integ. c. i. item si iudex in propria causa. C. ne quis in sua causa. l. i. item si causa sit criminalis ꝛ iuretur de calumnia. c. i. de iuramen. calum. item si post acceptationem litterarum res trāslata fuerst. ꝛ qui possidet malitiose se absentauerit. de alie. iudic. mu. cau. fac. c. i. item si fuerit patrocinatus alicui sup re q̄ petit sibi fit preiudiciū. de transac. ex literis.

3 **Item si de** †consensu partium indices fuerint impetrati nō pñt postea recusari. de cā pos. ꝛ ppri. ch oliz. itē si fuerit clericus ordinatus non dz iurare de calum. sine ꝙsensu sui prelati. de in. calum. c. i. item si potuit contradicere ꝛ non contradixit, post non auditur. extra qui ma. accu. poss. cum in tua. de iure patro. ex literis. itē si potuerit excipere ꝛ non excepit. sit ei preiudicium. de priui. qz de iurepa. ex literis. itez si excipiendo confessus fuit intentionem aduersarij. de transa. preterea. item si reus sit eger non tenetur venire. de procur. querelā. ij. q. iij. si egrotans. item si non habuit. xx. dierum inducias. iij. q. iij. offeratur. item si non dat cautionem sufficientem quod prosequatur lit em. aut si non potuit statuat certam penam quā se pas surum promittat. vt eo. tit. cap. offeratur. sed hodie non dat ista
4 cautio propter contrariam consuetudinem. Item† frustra petit debitum qui id quod petit non impendit. de vsur. michael. ſz distingue qz si reus statiz proposita petitione actoris vult proponere petitionem suam nec differre vsqz post lit. contestatam nec actor tenetur primo respondere super petitione rei. sic intelligitur de ordi. cog. cum dilectus. ꝛ intellige qō conuentio ꝛ reconuentio vna sententia terminantur. ꝛ incontinenti vna vertitur post aliam. Si autem reus differat proponere petitionem suam vsqz post contestatam. postea non auditur donec prima causa fuerit determinata. ꝛ sic intelligitur. C. de sentē. ꝛ interlo. om. iudi. l. quintus. ꝛ in tali casu debet fieri reconuentio coram eodem iudice. item si non per se proponit factum suum sed per aduocatum non auditur. de iudi. pastoralis. item si non fuerit requisitus ante ingressum cause. de restit. spol. cum venissent. ꝛ. c. seq. item si de
5 possessione ꝛ proprietate agitur iudex de vtroqz cognoscere dz. de causa. pos. ꝛ proprie. c. vlti. Item† propter malitiam viri non debet mulier manere indotata. de pig. ex literis. imo creditoribus prefertur de iure in dote sua. itez actor nō dz venire ꝙ iuramentum suum. extra de iureiuran. si quis.

SVMMARIVM

1 Procurator si fuerit excommunicatus quando incepit procurare, excipi potest contra eum.
Exceptiones contra procuratorem que sint.
2 Articulus conuentionis rei de qua agitur nisi contineatur in literis procurationum procurator constit ni non potest.
Procurator si sit canonicus regularis non debet audiri in causa propria sine assensu sui maioris.

¶ De exceptionibns contra procuratorem.

1 **Si fuerit excommunicatus** † quando incepit procurare de proba, post cessionem. item si sit procurator Abbatis siue capituli legitimis assertionibus non auditur. de transactio. contingit. itez si non sit legaliter missus. de procur. c. i. legaliter. intellige sic quod debet habere literas de rata continentes nomen aduersarij, nomen procuratoris, nomen domini contra quez ꝛ in qua causa, ꝛ nomen iudicis coram quo litigatur ratum habere dominum quicquid cum eo actuz fuerit. ff. de procu. vbi expresse hec interponunt. item nisi contineatur in litis procurationum
2 †articulus conuentionis rei de qua agitur non potest constitui ꝑ curator per eas. de offici. delega. cum olim. item si sit canonicus regularis sine assensu maioris sui audiri non debet in causa ꝓpria de postul. ex parte. itez si sit procurator in cā criminali. de proc. tue. quod non potest esse. de accus. veniens. item si non habeat mandatum de rato. de offi. delega. coram. item si non probauerit se innocētē de obiectis criminibus. C. de ꝓcura. reñ. criminis.

SVMMARIVM

1 Aduocatus si sit monachus vel canonicus regularis, contra eū excipitur.
Aduocatus si sit clericus cuiuscunqz ordinis non auditur in foro seculari.

¶ De exceptionibus contra aduocatos.

1 **Si sit monachus** †vel canonicus regularis de postu. ex parte. nisi in causis propriis ꝛ consensu capituli ꝛ abbatis. vt ibi. itez si sit clericus cuiuscunqz ordinis non auditur in foro seculari. de postul. ca. i. nisi causa propria vel pro miserabili persona. item si sit infamis qua cunqz infamia iuris vel facti. vt instit. de excep. §. vltimo.

SVMMARIVM

1 Libellus si sit obscurus, exceptio sit contra eum.
Casus in quibus excipitur contra libellum.

¶ De exceptionibus contra libellum

1 **Si sit obscurus** †qz pro eo nihil reputatur dicere. ff. de interro. actio. l. ō etate. §. si quis. vbi dicitur qō nihil interest, aut neget aut taceat q interrogatus obscure respondeat aut incertū relinquat litigatorez ad idem. ff. de confessio. l. certum. item si articulus super quo cō nenitur non exprimatur non tenetur respondere de offi. deleg. cū olim. item si non contineatur in libello persona iudicis nomē actoris ꝛ id quod petitur. ij. q. viij. libellozū. item si procurator vel sindicus petit rem ecclesie. vt. C. de episco. ꝛ cle. auc. sed hodie. ꝛ ibi nomine suo non potest petere cum habeat potestatem, auctoritatem ꝛ utilitatē non directam, indecens enim est q̄ qui nō potest dicere posset deducere in iudicium. ff. de in. deli. ait pretor.

SVMMARIVM

1 Testis si sit excommunicatus, contra eum potest excipi.
Exceptiones plures contra testes.
2 Crimen si obijcitur testi non admittitur quousqz probauerit se innocentem.
Productioni testiū si fuit renuntiatum non debent amplius produci nisi super nouis articulis.
3 Testimonium qñ fuerit publicatum, vz reprobatio testium.
Mendacium si quis de suo addit, totam seriem rei decolorat.

¶ De exceptionibus contra testes.

Si testis sit excommunicatus de

1 † testib. veniens, si non fuit presens ꝛ vocatus testificatur se vidisse. ix. q. iij. §. de bis. de sponsali ex parte. item si actor ꝛ cōsiliator in eadem causa. de testi. insuper. item si non fuerit presens quando testes iurarunt contra quem fertur testimonium. item si sit laicus contra clericum in causa criminali de testi. decetero. itē si sit solus testis de testib. licet. Item si sit eodem crimine infectus. de testi. personas ꝛ ca. veniens. Item si sit periurus. de testi. sicut nobis. Item si non probate vite ꝛ bone conuersationis ꝛ fidelis. itē si non valuerit testimonium qō prius dixit. item si sibi inuicem cō tradicunt. aut si sint seculares contra clericz de elec. bone. de p batio. licet. Item si post publicatas attestationes deposuerūt. de
2 testi. c. cum veniisset. Item † si testi crimen obijcitur non admittit quousqz probauerit se innocentem. de testi. fraternitatis. ꝛ c. testimonium. fallit tamen in crimine lese maiestatis, simonie, ꝛ hereseos. Item si sit criminosus vel leuis opinionis. de proba. lz Item si in quarta productione nihil sit solēniter adhibitum alias fieret contra ius de testi. in causis. Item si fuit renuntiatum productioni testium non debent amplius produci nisi super nouis articulis. de testib. fraternitatis. ꝛ c. tanquam. ꝛ capitul. cum veniisset. ꝛ capitul. ex tenore etiam si iterum iuret. de testi. fraternitatis. ꝛ
3 capitul. intimauit. item quando testimonium † fuerit publicatum valet reprobatio testium. de testib. ex parte. Item si sit infamis suspectus vel aliqua macula manifesta respersus. vel si opponitur crimen de quo confessus vel cōuictus est de excep. deniqz. de presum. dudum. de offi. deleg. prudentiā. §. sexta. ꝛ si sit pretio inductus, vel non sit idoneus, vel mutus, de testi. placuit. Item si sit de familia illius q̄ produxit, de testi. in literis. itē si aliqs de suo addit mēdaciū totā seriē rei ꝺcolorat. iij. q. ix. puta. ꝛ c. simplex.

SVMMARIVM

1 Exceptiones contra diffinitiuam sententiam.
Sententia diffinitiua si sit lata ab eo qui non habuit iurisdictionem contra eam excipitur.
1 Sententia diffinitiua lata si sit a iudice non sedenti pro tribunali in loco consueto vbi ius solet reddi non valet.

¶ De exceptionibus contra diffinitiuam sententiam.

1 **Si sit lata** †ab eo qui non habuit iurisdictionē. de consuetudi. ad nostrā. itē si nō sit lata i scriptis. iij. q. i. in primis. Item si sit lata non premisso ordine iuris. ij. qō. vi. §. diffinitiua. C. de senten. ꝛ interlo. omnium iudi. Item si sit lata contra ius. de re iud. c. i. Item si sit lata partibus non presentibus. iij. q. ix. caueant. itē si sit lata die feriata de feri. conquestus item si sint plures iudices ꝛ vnus sententiauit ꝛ alter non. l. diffi. qui diffinitiuam. item si sententia non continet absolutionem vel condemnationem. C. de sent. ꝛ interlo. omnium iudi. l. preses. ij.
2 q. vij. diffinitum. Item † si sit lata a iudice non sedenti pro tribunali in loco consueto vbi solet ius reddi. ij. quest. i. in primis. item iudex in fine prolationis non exprimat petitionem actoris ꝛ obligationem ratione rei ꝛ eius exceptiones. debet enim hec omnia ꝛ quicquid petitum vel obligatum fuerit sub breuiloquio proferre item si iudex sit excommunicatus. de re iudi. ad pbandum Item iudex si sententiam dicat ꝛ per alium legat C. de senten. ex periculo reci. l. ij. ꝛc.

FINIS

Tractatus Juridicus de excep'.

tionibus in vtroqz foro domini Nepotis.
a montealbano, per articulos
distinctus.

SVMMARIVM

1 Exceptiones arma reorum dicuntur.
Subtilitas ꝛ verbositas nimia vtroqz reprobatur iure.
2 Compendiositas a lege approbatur.
Commentarij verbosi non debent fieri.
3 Reus dicitur fugitiuus.

PROEMIVM

Um plures libelli

super causarum exercitijs de predecessoribus nostris facti fuerint. Alij prolixi, alij cuz magna subtilitate cōpositi, ꝛ pauperes, presertimqz minoribus compatiens, ac nimiam vtilitatem reprobans. arma. i. exceptiones ad opus reorum, id est fugientium, qui ab improbis actoribus, id est petitoribus impugnantur, presentem scripturā sine libellum cuz auxilio diuine gratie proposui componendum.

1 ¶ † Exceptiones enim arma reorum dicuntur. ar. ff. de excep. l. ij. in princi. Hoc siquidem faciam nimia subtilitate ꝛ verbositate penitus reprobata. Inueni si quidē ab vtroqz iure, canonico scz ꝛ ciuili, nimia verbositas ꝛ subtilitas reprobat. vt. ff. ō iniusto rup. ꝛ irri. test. l. postbumus. ꝛ i insti. ō fideiuss. bīd. §. fz qz. ff. qbus modis pig. vel hypo. sol. l. sicut. in. §. si debitor. i. C. vt actiones abbere. ꝛ contra here. incip. l. vna. in fi. ꝛ C. de insti. ꝛ substit. l. si qs in fin. C. ad trebel. l. sancimus. circa princi. extra de iudi. cap. dilecti. ꝛ extra de dolo ꝛ contu. capi. i. ꝛ extra de app. cap. interposita in fi. ꝛ C. de legi. ꝛ constit. l. vlti. ibi vnam eorum subtilitatem risimus ꝛc. ꝛ alibi dicit lex quod quidam sunt subtiles qui nō sensum. sed vana verborum vocabula amplecti desiderant, vt. C. de consti. pe. l. ij. circa fi. ꝛ C. de iure dot. l. vlti. circa fi. vbi dicitur quod nimia subtilitas pernitiosa est. ff. mandati. l. si fideiussor. in §. quedam. vbi dicitur quod non est de iuris apicibus disputandum. C. de naturalibus liberis. l. penulti. vbi dicitur quod super nacua subtilitas est penitus inhibenda. ad quod facit decreta.
2 extra de verborum significatio. preterea. ¶ † Item de verbositate reprobanda, ꝛ compendiositate approbanda dicit lex. C. de appel. l. vlti. vbi dicitur caneant litigatores, ꝛ libellorum verbosis vti ascriptionibus, ꝛ ea que iam perorata sunt iterum resuscitari, Sed hoc solatis scribere sufficiat que compendiosa narratione causas prouocationis possunt explanare. ꝛ C. de postulando. l. quisquis. ꝛ C. de dona. l. vlt. ꝛ C. de rei vxorie act. l. vna. §. careat. ꝛ C. de curratore fur. l. fina. in varsicul. omnem quidem obscuritatem ꝛc. ꝛ in insti. quod cum eo. §. i. vbi dicitur. non sit verbosa disputatio. ꝛ ff. de origi. iur. l. i. vbi dicitur quod non debemus verbosos commentarios facere. ꝛ in insti. de bonoz̄ possess. §. quod autez. ꝛ ideo in hoc presenti libello reos docere volo

fugere,

fugere,ꝛ petitiones improbatorū actorū sine peremtum ebetare.
2 ¶ †Reus.n.dr fugitiuus.vt in auctē.de exhib.ꝛ intro.reis.§.i. col.v.C.de iura.calū.l.ij.§.i.ꝛ.C.de recep.l.penul.in.i.responso.
¶ Unde primo dicendum est contra rescriptum.

SVMMARIVM

1 Rescriptum veritate tacita ꝛ falsitate suggesta impetratum est invalidum.
Rescriptū illegitime impetratum per exceptionem elidi potest.
2 Rescriptum annullatur quod ꝯ ius diuinum impetratur.
3 Rescriptū ꝯ ius positiuum,contra fiscum vel vtilitatem publicā obtentum est ipso iure nullum.
4 Rescriptum contra aliquam legem datum vt valeat,ipsius legis mentionem facere debet.
5 Rescriptum papale impetratum a laico super re forum seculare concernente elidi potest exceptione.
6 Rescriptum pape mandantis excōicatum a suo episcopo absolui ab alio non valet nisi de cautione per absoluendum prestanda mentionem fecerit.
7 Seruus rescriptum impetrare non potest.
8 Rescriptum ſm de primo nullā mentionē faciens est inualidus.
9 Rescriptum est nullum in iniuriā seu preiudiciū alteri⁹ipetratū.
10 Rescriptum non valet diuersis manibus scriptum.
Rescriptum reprobatur in quo falsa latinitas reperitur.
11 Rescriptum vitiatur si scriptura superlinearis inseratur.
Rescriptum speciale derogat generali.
12 Rescriptū pape nullū est si papa i eo patriarchas sres nō vocet.

¶ Exceptiones contra rescriptum. Articulus primus.

1 ¶ Aspiciendum est igitur rescriptū, ꝛ est dōm †qō non vꝫ si tacita veritate ꝛ suggesta falsitate fuerit impetratū. vt .C.si ꝯ ius vel vtilitatē pu.l.ij.ꝛ.l.ꝛ si legibus.extra de re scri.ex parte.ꝛ.c.ceterū.ꝛ.c.super ceteris.cum distinctione īm q̄ ibi ponitur.ꝛ.C.de sum.trini.ꝛ fi.ca.l.ij.ꝛ hoc intellige qō non vꝫ cū effectu.nā per exceptionē elidi poterit,ꝛ sic intellige illud verbū non vꝫ,p totū istum titulum,ꝛ per oēs alios titulos istius operis,exceptis quibusdā casibus in quibus intelligitur ipso iure vt
2 pꝫ infra. ¶ †Itē rescriptū non vꝫ si contra ius diuinū fuerit impetratū,vt.xxv.q.i.in.c.sunt quidā.ꝛ c.ꝯ statuta,vbi dicitur.contra statuta canonū patrum ꝙcedere aliquid,vel mutare huius qdez sedis nō pōt auctoritas,intellige tm si fuerit ꝯ articulos fidei nam qñq; contra verba dñi bene dispensat papa,puta contra votum qp dñs precepit custodiri.ꝛ hoc facit in melius cōmutando. extra de voto ꝛ voti redemp.per totū,ꝛ dispensat similiter i aliis
3 casibus qui notantur in predicto cap.sunt quidam. ¶ †Item rescriptū sine autenticū non vꝫ si ꝯ ius humanū,vel positiuū vel cōtra fiscū,vel ꝯ vtilitatē publicā fuerit impetratū.vt.C.si cōtra ius vel vtilitatē pub.in rubro ꝛ in nigro.C.ō prepositis sac.cubicul. l.vlt.libr.xij.C.de precibus impera.offe.l.rescripta.vbi dicitur rescripta contra ius elicita ab oibus indicibus precipimus refutari.ꝛ.C.de sac.sanc.eccl.l.inbemus nullā in fi.ꝛ.C.ō incest.nup. l.vlti.C.de operibs publi.l.prescriptio.xxv.qō.ij.c.rescripta.extra de fi.instrū.c.pastoralis.vbi de hoc.ꝛ hoc verū est nisi de illa
4 lege vel cautione ꝯ quem fuerit elicitū fecerit mentionē sicut dicē do. ¶ †Non obstante tali lege seu canone.ff de leg.ij.l.si quis.in prin.C.de testamentis.in auc.hoc inter liberos.ꝛ.l.si non specialī.ꝛ.C.de inoffi.test.l.si qñ in prin.extra de rescrip.c.nōnulli.ff.de rescrip.l ij.in fi.ꝛ.l.iiij.ff.ne quid in loco publico.l.ij.in.§.si quid a principe. Sed si dicatur non obstāte aliqua lege,nō valebit,cū nulla lex sit ibi specificata.ar.ff.si quis can.l.sed ꝛ si quis.ꝛ.§.que sinū.ꝛ bis que ibi notantur,atq; rescriptū cōtra ius impetratū vꝫ dnm tm prosit impetranti,ꝛ nulli noceat.ar.xvj.q.iij.in.§.sic ꝛ prodicta.vbi dicitur rescripta que contra ius scriptum impetrata fue
5 rint,nisi talia sint que illis quibus data sunt prosint,ꝛ nulli obsint nullius momenti esse censetur. ¶ †Itē si rescriptū papale fuerit impetratū a laico sup aliqua re que forū seculare cōtingat, nō valebit cū effectu.nā per exceptionē eliditur vt dixi in princ. istius titulī.ꝛ extra de fo.cōpe.c.licet.ar.extra de ap.si duobus.in fi. similiter si clericus impetret rescrip.super aliqua re forū seculare contingente,non vꝫ ar.predictarū decre.ꝛ extra de fo.compe.c. ex tenore.ꝛ.c.ex parte regine.ꝛ extra de ver.sig.super quibusdā in fi.ꝛ hoc itellige si super proprietate ipsius rei fuerit impetratū
7 cus si sup possessione ſm quosdā,qz sup possessione pōt cā coram quolibet iudice ventilari.ar.C.qui legitimā personā habent stan.in iudi.l.vlt.ꝛ in predicto.c.ex parte.ꝛ notari ꝙsuevit hoc. extra de iudi.c.ceterū.quidā tn intelligunt hoc cora ordinario ꝛ
6 nō cora delegato. ¶ †Itē si papa mādat aliquibus iudicibus qp Titiū excōicatū a suo epo,vel ab alio absolvant,ꝛ de sufficienti cautione ab ipso titio prestanda qp pareat mandatis ecclesie non fecerit mentionem,tale rescriptū non vꝫ cū effectu.vt extra de se
7 questratione.ad hoc.in fi. ¶ †Rescriptū imperatū per seruum non vꝫ.ar.C.qui admitti ad bonorū pos.ff.ō bo.pos.l.seruus.ꝛ.C. de precibus imper.of.l.i.ꝛ.l.vniuersis.ꝛ hoc intellige si pro alio impetrauit,pro se tamen vꝫ.idē tn dicitur de monacho ꝛ de quolibet regulari,nisi pro monasterio suo impetrauerit,Abbate nihilominus imperante.ar.extra de postulan.c.ex parte.ꝛ extra. ne clerici vel mo.in rubro ꝛ in nigro.ꝛ maxi.in c.i.ꝛ.ij.
8 ¶ †Itē rescriptū scōo impetratū non vꝫ cū effectu,nisi de primo faciat mētionē,vbi tn apparet primū.vt in auc.vt sponsalia.largi.§.si quis.col.ix.ꝛ extra de rescriptis.c.ceterū.ꝛ.c.sinautez.ꝛ c.plerūq;.ꝛ extra de offi.dele.sane.ꝛ ca.ex literis.ꝛ hoc intelligē qñ ambo rescripta ad diuersos iudices dirigunt. Secus si ad eosdē,vt notat in predicto.c.sane.ꝛ extra de rescrip.c.i.ꝛ extra de ap.c.significauit. Si vero in posteriori rescripto fiat expressa mentio de prima,tunc ipso iure nō vꝫ primū.vt in.d.c.ex literis ꝛ de hoc notauit Gofredus in summa ina in eod.tit.§.tollitur rescrip.ꝛc.ꝛ extra de re iudi.inter monasterium.
9 ¶ †Itē rescriptū nō vꝫ si in alicuius iniuriā vel preiudicium fuerit impetratū.vt C.vnde vi.l.auctoritate.ff.ne quid in loco publi. l.ij.§.merito.ꝛ.§.si quis a principe.ꝛ.C.de emancipati.l.nec an⁹ ꝛ.C.de preci.impera.offer.l.quot.ꝛ.l.nec dānosa.ꝛ.l.rescripta. ff.de administra.tut.l.impuberi.viij.q.i.c.nunc.ꝛ hoc intellige si magna iniuria fuerit,nam parua tolleratur,vt in predic a.l.ff. ne qd in loco publi.l.ij.§.si quis a principe.ff.de seruit.l.seruitutes iiij.§ publico.ꝛ ō hoc ꝙsuevit notari in predicta.l.nec anus.ꝛ extra de vsu pal.iij.c.ex tuorū.ꝛ extra de offi.delega.c.sup eo.ꝛ extra de offi.ordi.c.ls.ꝛ extra de decimis.c.multiplici.ꝛ hoc intelige nisi princips illud rescriptum tanq; priuilegium ex certa sciētia aliter dixerit ꝙcedendū.vt dī in iuribus proxime allegatis.
10 ¶ †Item si rescriptum diuersis manibus scriptum fuerit non valet.vt extra de crimi.fal.c.licet. ¶ Item si falsa latinitas ibi fuerit,non valebit,vt extra de rescrip c.ad audientiam,ls habeat ꝯ ria.C.de leg.l.in legatis.ꝛ C.de testamentis.l.errore.ff.de manu. test.l.qui habebat,extra de fid.instrū.c.ex parte. Quibus cōtrarijs potest responderi,qō aliud est testamentis,ꝛ aliud in rescriptis,testamentum enim non vitiatur pp vitium scriptoris,vt dicit in predicta.l.cum suis similibus.transcrip.autem dñi pape per plures manus facit transitum,ꝛ ideo nihil diminutum,nullumq; vitium in se continere dꝫ,magnam enim maturitatem requirit.
vt extra de rescriptis.ca.cum adeo.ꝛ xxxv.q.ix.apostolice.vbi
11 de hoc dicitur. ¶ †Item si rasa carta fuerit.ꝛ postea ibidē fuerit scriptum,vel scriptura superlinearis ibi facta fuerit,non valebit cum effectu.vt extra de crimi.fal.c.ls.ar.extra.de religi.do. cum venerabilis.ꝛ extra de fi.instru.inter dilectos.C.de testamētis.l.si vnus.ꝛ.C.de edicto diui adri.tol.l.vltima. ¶ Item si generale sit rescriptum per speciale derogatur eidem.vt extra de rescrip.c.i.ꝛ.c.pastoralis.C.famil.herciscun.l.quoties.
12 ¶ Itē si papa in rescripto non vocat patriarchas archiepiscopos,ꝛ epos venerabiles frēs,ꝛ oēs alios cuiuscūq; dignitatis, seu ordinis fuerint non appellet dilectos filios,tale rescriptū nō valet.vt extra de crimi.fal.q; grauī. ¶ Ut aūt quelibet falsitas in rescriptis dñi pape valeat deprehēdi,idcirco predictā decre. licet de verbo ad verbum hic posui, prout iacet.

SVMMARIVM

1 Falsitas multiplex deprehēdi potest in literis papalibus.
2 Falsarius dicitur qui literas nō de manu pape vel sui bullatoris recipit.
3 Rescriptū non vꝫ impetratū super re per sniam terminata.
4 Rescriptum pape non vꝫ pro clerico non consecrato impetratū pro consecrato.
Littere generales absolutionis non valent.
5 Rescripta ab vna parte prolata sibi inuicem contradicentia nō valent.
Rescriptum est nullum si impetrans conditionem vel statū suꝫ tacuerit.
6 Rescripta aduersus priuilegia vel priuilegiatos impetrata sunt

Inualida.
Reſcriptum ad quoſcunq; iudices nullo nominato eſt nullum.
7 Monachus vel alius regularis non poteſt reſcriptum impetrare ſuper prioratus confirmatione.
Reſcriptum impetratum ſuper re litigioſa non valet.
8 Reſcriptum non poteſt impetrari ſuper re confirmata a papa.
9 Excõmunicatus non poteſt reſcriptum impetrare.
Reſcriptum ſine die ⁊ conſule eſt nullum.
10 Reſcriptum eſt nullum ſi ipſum impetrans eo non fuerit vſus intra annum.
11 Reſcriptum eſt nullũ in quo decime laico confirmantur.
Reſcriptum ſup poſſeſſione impetratũ non vꝫ ſup proprietate.
12 Reſcriptũ reprobatur abſq; clauſula, ſi preces veritate nitant.
13 Dioceſis actoris ⁊ rei debet in ſcripto nominari.
14 Impetrans beneficium ſcõm vꝫ mentionem de primo facere.
15 Beneficium impetrans que debeat exprimere in ipſa impetratione.
16 Epꝰ exiſtẽs extra ſuã dioceſim non poteſt aliquam cauſam delegare.
17 Reſcriptum non vꝫ abſq; mandato ſpeciali impetratum.
18 Impetrans mentionem facere dꝫ de appellatione interpoſita.
19 Monachus non poteſt conueniri virtute literarum datarum cõtra aliquem laicum ⁊ clericum ⁊ quoſdam alios.
20 Stilus curie attendi dꝫ pro deprehendenda falſitate.
21 Cauſa poſſeſſionis ⁊ proprietatis eſt coꝝ eodẽ tractãda iudice.
22 Reſcriptũ de quibus facere debeat mentionẽ ad ſui validitatẽ.

¶ Textus eſt decretalis.

1 Jcet ad regimẽ ⁊ j. vt autem varietates falſitatis circa literas veſtras deprehẽdere valeatis, eas vobis preſentibus literis duximus exprimendas. ¶ † Prima ſpecies falſitatis eſt
1 hec, vt falſa bulla falſis literis apponatur. Scõa, vt filũ de vera bulla extrahat ex toto ⁊ per aliud filũ imiſſum falſis literis inſerat. Tertia vt filũ ab ea parte in qua carta plicatur inciſuꝫ cũ vera bulla falſis literis imitat ſub eadẽ plicatura cum filo ſimilis canapis reſtauratũ. Quarta, qõ a ſuperiori parte bulle, altera pars fili ſub plũbo reſcindatur, ⁊ qõ per idẽ filum literis falſis inſerta reducatur infra plũbum. Quinta, cum literis bullatis ⁊ redditis in eis aliquid per raſuram tenuẽ imitatur. Sexta, cũ ſcriptura literarũ quibus fuerat apposita vera bulla, cũ aqua vel vino vniuerſaliter abolita, ſen deleta, eadem carta cum calce, ⁊ alijs iuxta ꝙſuetũ artificiũ dealbata, de nouo reſcribat. Septima eſt, cuꝫ carte cui fuerat apposita vna bulla totaliter abolite vel abraſe,
2 alia ſubtiliſſima carta eiſdẽ quantitatis ſcripta cum tenaciſſimo glutino ꝙungitur. ¶ † Eos ẽt a crimine falſitatis non reputamꝰ immunes qui ꝓ conſtitutionẽ noſtram ſcienter literas non de nr̃a vel bullatoris noſtri manu recipiunt. ¶ Illos quoq; qui accedẽtes ad bullã falſas literas cante proijciunt, ⁊ de vera bulla cum alijs ſigillent. Sed he due ſpes falſitas non pñt facile comprehẽdi, niſi vel in mõ dictaminis, vel in forma ſcripture, vel qualitate carte falſitas cognoſcat. ¶ In ceteris autẽ diligens indagator falſitatẽ poterit inueri, vel in adiunctione filorũ, vel in collatiõe
3 bulle, preſertim ſi bulla nõ ſit equalis. Sꝫ alicubi ſit magis tumida, ⁊ alibi magis depreſſa. ¶ † Jtẽ reſcriptũ ſuper re per ſniam terminata impetratũ non vꝫ, niſi de illa ſnia fecerit mentionem, vel niſi ab illa ſnia ꝓcẽçiũ fuerit pronocatũ. vt C. vt lite pẽ. vel poſt pronocationẽ per totũ. ar. extra vt lite pen. c. fi. ⁊ extra de re iudi. c. inter monaſterii. C. de erroꝛe aduo. l. vlti. vbi dꝫ ſententijs finita negotia, reſcriptis reuocare non opꝫ ꝛc. ⁊ C. de tranſa. l. cauſas. ⁊ l. ſub pretextu. ⁊ C. ſniam reſcin. non poſ. l. fi. vbi dicitur. impetrata reſcripta non plꝫ admitti, ſi deciſe eſſe ſemel iudiciali ſint ſnia. qñ pronocatio nulla ſuſpendit ſed eos qui tale reſcriptũ meruerint ẽt limine iudiciorũ expelli, impetrans ẽt dꝫ puniri in totius litis eſtimationẽ, ⁊ preterea eſt infamis. vt in predicto. c. C. vt lite pen. l. penul. ⁊ vlti. Ad hoc facit in auc. vt i medio litis ſacras formas. §. ſi vero dum cauſa. col. viij.
4 ¶ † Jtẽ ſi reſcriptũ papale pro clerico non conſecrato fuerit cõſecrato impetratũ, non vꝫ, lꝫ poſt datam tonſuretur. vt extra de tranſac. ex literis. ¶ Jtẽ ſi aliquis eſt excõmunicatus ſuper pluribus articulis, ⁊ ipſe literas abſolutionis impetranit gñales, nõ valent, niſi expreſſe ſup quolibet articulo fecerint mentionẽ. vt extra de offi. ordi. ex parte. extra de ſen. excõ. cuꝫ pro cauſa. ⁊ c. officij. in fi. Nã tot ſunt neceſſarie abſolutiones, quot ſunt excommunicationes. ar. ff. de no. operis nũ. l. de pupillo. §. ſi in pluribus ⁊ j. q. iij. §. prenaricatoꝛ. in verſi. ſi plurima crimina.
5 ¶ † Jtẽ ſi reſcripta ſiue inſtrumenta ab vna parte prolata ſibi inuicem ꝓdicant, non valent. vt. ff. de fi. inſtru. l. ſcripture.
¶ Jtẽ ſi impetrans nomen ſue dignitatis vel religionis tacuerit non vꝫ reſcriptũ. vt extra de reſcrip. c. ad aures. ar. l. di. ex pentẽtibus. ff. ꝺ act. emp. ⁊ vẽ. l. i. §. i. extra ꝺ ꝙfir. vti. vel inuti. potre cta. in fi. ¶ Jtẽ ſi i reſcripto nõ fiat mentio de ꝓceſſu vel ſerie negotij, ſi tñ proceſſus aliquis fuerit fratri coꝝ aliquo iudice. nõ vꝫ vt extra de ſen. ⁊ re iudi. c. inter monaſteriũ. ff. ꝺ iudi. l. vbi. C. qñõ ⁊ qñ tu. in auc. qui ſemel. cũ ſuis concoꝛ. in auc. in medio litis ſacras formas nõ fieri. §. ſi vero dñ cã. col. viij. extra vt lite pe. c. fi. ⁊ extra de cohabi. cle. ⁊ mu. ſuper eo. ⁊ extra de reſcriptis. c. dilectus. ¶ † Jtẽ ſi reſcripta fuerint ipetrata ꝓ aliqua priuilegia, vel ꝓ aliquos priuilegiatos. nõ valent, niſi de priuilegio ⁊ ordine ipſorum fecerint mentionẽ. vt extra de reſcrip. cum ordinem ar. extra de ꝙfir. vti. vel inuti. c. porrecta. in fin. ⁊ c. ad noſtrã. ⁊ extra de ſen. ⁊ re iudi. inter monaſteriũ. ¶ Jtẽ ſi reſcriptũ fuerit impetratũ ad quoſcunq; iudices nullo nominato, vel oibus cauſis nulla expreſſa, nõ vꝫ. vt extra de reſcrip. ad hoc ſi vnus.
7 ¶ † Jtẽ ſi monachus vel alius regularis impetret ſuper confirmatione prioratus, nõ vꝫ. vt extra de ꝙfir. vti. vel inuti. c. porrecta. ⁊ c. ad noſtrã. ¶ Jtẽ ſi ſup re litigioſa fuerit impetratuꝫ, de hoc nõ fecerit mẽtionẽ, nõ vꝫ reſcriptum. vt extra de confir. vti. vel inuti. c. i. ⁊ extra de dolo ⁊ contu. ex literis. extra vt lite pen. c. i. ⁊ extra de teſt. cãm q̃ extra de priuil. dndũ. arg. ff. de exenſatu. l. tutoꝛ. ⁊ intellige litigioſam eẽ qñ de proprietate qõ monet, ſecus ſi de poſſeſſione. vt. C. de liti. auc. litigioſa. ibi vbi dꝰ de cuius dñio ꝛc. ⁊ non dicit de poſſeſſione. ¶ † Jtẽ ſi ſup re ꝙfirmata
8 a papa fuerit impetratũ, ⁊ de cõfirmatione nõ fecerit mentionẽ non vꝫ. vt extra de confir. vti. vel inuti. c. i. ⁊ ij. extra de deci. ex multiplici. ¶ Jtẽ dignioꝛ ꝑſona qñ ea que nominata eſt in literis, non poteſt trahi ad iudicium per literas illas. vt extra de reſcrip. ſedes. ¶ Item ſi aliquis vocetur ſuper maioꝛi negotio qñ id de quo fit mentio in literis, non tenetur reſpondere. vt extra de reſcrip. ſedes. ¶ Item ſi maius negotium vel maior perſona in literis inſeratur, vt poſſit impetrans deſcendere ad minoꝛes, non tenetur quis rñdere donec illud maius negotiũ ⁊ maioꝛ perſona primo fuerit in iudicio ventilatum. vt extra de reſcri. ſedes. ⁊ c. cũ in multis iuris, qõ eſt capitulum Lugdun. ⁊ ar. in inſti. de iure naturali. in fi. ¶ † Jtẽ ſi reſcriptũ ab excommunicato
9 fuerit impetratũ, nõ vꝫ. vt extra de ꝓba. poſt ceſſionẽ. ⁊ extra de ꝓcur. c. vlti. ⁊ extra de reſcrip. c. dilectus filius Abbas. ⁊ extra de eta. ⁊ quali. ⁊ ordi. prefici. c. cũ bone memorie.
¶ Item ſi reſcriptũ fuerit ſine die ⁊ conſule, ⁊ incarnatione, non vꝫ. vt. C. de diuerſis reſcri. l. ſi qua bñficia. ar. in auc. de exhiben. ⁊ intro. reis. §. ſanctiſſimus. ibi, ex die ⁊ ſubſcriptione libelli. ecc. col. v. Sed ar. ꝓ. ff. de pig. l. cum taberna. §. idẽ queſijt. alias eſt
10 lex. ¶ † Jtẽ reſcriptum non vꝫ, niſi impetrans infra annum fuerit vſus eo, ſi tñ copiam iudicis habere potuerit. ⁊ hoc intellige ſi aduerſarius aliud reſcriptũ impetrauerit, alias valebit ad agendũ vſq; ad. x. annos vel ad. xxx. Ad excipiẽdũ vero valebit ſemper. ff. de doli excep. l. pure. §. ſꝫ ꝙuis eo vſus nõ fuerit. j. annum. ⁊ de ꝺ dꝰ extra de reſcrip. c. plerũq;. ⁊ c. ſi aũt. ⁊ hoc de iure canonico. lex. n. vtiť ꝓdicere. C. de diuerſis reſcrip. l. ij. vbi dꝫ. falſo aſſeuerať auctoritatẽ reſcriptoꝝ denoluto ſpacio anni obtinere firmitatẽ ſuã nõ oportere, cũ ea que ad ius reſcribunť, perennia eſſe debeant, ſi mõ tpe intra qõ allegari vel audiri debeãt, nõ ſit ꝓhibenſem, ſꝫ põt rñderi qõ non eſt ꝓrium. lex enim illa intelligitur ſi ab aduerſario aliud reſcriptum non fuerit impetratum. Sed qdam dicunt iſtũ annũ currere a tpe primi reſcripti. alij dꝫ cunt a tpe ſcõi. ⁊ de hoc plene dixit Bofredus in ſumma ſua. c.
11 ti. §. durat. ¶ † Jtẽ reſcriptũ in quo decime alicui laico confirmantur, nõ vꝫ. ar. extra de preſcrip. cãm q̃. ⁊. xvj. q. iij. in. ij. preſcription. verſic. poteſt. ¶ Jtẽ ſi reſcriptũ impetratũ fuerit ſup poſſeſſione tñ. ſup proprietate non valebit vt notari conſueuit. extra de ſequeſtra. c. i. ⁊ extra de iudi. c. ſignificauerunt. vbi p ⁊ ꝓ multa notant. ⁊ hoc intelligiť qñ actoꝛ ⁊ reus nõ ſunt eiuſdem foꝛi, ſꝫ diuerſi. vt ibi no. ad hoc facit. l. ff. de acqui. poſ. naturaliter. vbi dicitur qõ nil hꝫ cõc proprietas cũ poſſeſſione non obſtãte. l. C. de iudi. l. nulli. ar. C. ſi a non compe. in. l. i. ⁊. l. de proprieta-
12 te. ¶ † Jtẽ reſcriptũ nõ vꝫ, niſi ibidẽ illa clauſula contineatur ſi preces veritate nitantur. C. de diuer. reſcrip. l. vlti. extra de reſcri. ex parte. i. qõ qdam intelligunt idem eſſe cum illa clauſula ſi eſt ita. xxv. q. ij. reſcripta. ¶ Item reſcriptum qõ precipit aliqd fieri abſente altera parte, nõ p contumaciã non vꝫ. arg. C. vt de vi. l. meminerint. C. ſi per vim vel alio mõ ab poſſ. tur. fit. l. vlt.
13 ar. extra de maio. ⁊ obe. inter quatuoꝛ. vbi de ꝺ. ¶ † Jtẽ reſcriptum

prim non valet, nisi diocesis de qua rens existit, & actor ibidē fuerit nominata. ar. extra de rescrip. c. significante. ¶ Item si papa scribat vt titius in ecclesia Cantuarien. recipiat̄ in canonicū. & primo mandauerit qđ ibidē Benius similiter sit receptus, nō vz, nisi ꝺ receptiōe Benij ī scdis literis titij facta fuerit mētio vt extra de rescri. mandatū. & c. literis. & c. abbatem. & hoc verum est si idē papa hoc mandasset, secus si alius a papa. vt in. d. c. literis. ¶ †Item si aliquis habens būficium q̄ꝰ modicum de ipso modico nō faciat mentionē, non valebit. vt extra. e. si proponē te. vnde notare debes qđ semper ꝺz de ipso beneficio facere mētionē, & multe alie conditiones subintelliguntur sine quibus litere nō valebunt. s. si est clericus. vt extra de transac. ex literis.

¶ †Itē si vult in ecclesia residere. vt extra de cle. non resi. relatuz. ¶ Itē si habeat aliud beneficiū. vt extra de rescri. cū adeo. ¶ Itē si est dignus, vt in. d. c. cū adeo. & extra de elec. cām. que. ¶ Itē si ecclesia tot sufficere potest. vt extra ꝺ instī. c. i. & c. aut. & extra de vi. & hone. cle. qm̄. & extra de consti. c. cuz. M. ferra. ¶ Item si habeat perpetuam victoriā que sibi sufficiat. vt extra de rescrip. postulasti. ¶ Itē si de terra illa fuerit oriundus. vt. lxxi. dist. hortamur. & per totā distinctionem illā & sequentem & C. ꝺ epi. & cle. Lin ecclesiis. & extra ꝺ cleri. peregrina. te nobis. ¶ Item si ad mandatū domini pape aliū non recepit. vt extra ꝺ rescrip. c. mādatum. & duobus. c. sequentibus. ¶ Item si q̄ꝫ aliā iustam habeat excusationē. vt extra de rescrip. si q̄n. vnde versus

16 Clericus, indigena, dignus, pauper, residensq̄ꝫ. ¶ †Item si eps vel archieps exeat suam diocesim, & tunc existēdo extra diocesiz deleget cām aliq̄ꝫ non valebit. vt. ff. de offi. prefec. vrb. L. vlti. ff. de offi. pre. L. iij. arg. ff. de iurisdi. om. iudi. l. fi. ¶ Itē si papa loquat̄ in rescripto suo vni persone in plurali, non vz, quātecunq̄ꝫ ille cui loquitur fuerit dignitatis. vt extra de crimi. fal. quam grauī.

17 ¶ †Itē rescriptum fuerit impetratū sine speciali mandato, nō vz vt extra de rescrip. nōnulli. & c. ex parte decani. in fi. vbi de hoc nisi impetrās sit de illis personis a quibus mandatum non exigit̄ vt. ff. de procura. l. sed be. & in. d. c. nōnulli act. hec exceptio hodie ꝺz locū tm̄ de consuetudine in audientia literarum non in iudicio negotiorū. & Gofredus tetigit in summa sua. in ti. eo. vltra

18 medium. ¶ †Itē si in rescripto impetraus non faciat mentionez de appellatione facta ab aduersario vel a seipso, nō vz vt extra ꝺ confir. vti. vel inuti. c. bone. extra de rescrip. c. ex parte. s̄.

¶ Itē scire debes qꝺ per illam generalē clausulam, quidam alij, non debent vltra quatuor conuenīri. vt extra de rescript. cum in multis. & est capitulū Lugdun. & ille persone que nominate sunt in rescripto primo debent q̄ueniri & in citatorio apponi, vt ibi dicitur. & notatur extra eodem. cap. sedes.

19 ¶ †Item scire debes qꝰ si littere fuerint impetrate contra aliq̄nē laicū & clericū. & gñaliter ꝑ quosdā alios, vī qꝰ p illas literas monachus nō valeat cōueni. ar. C. de episc. & cleri. l. gñaliter. in prin. vbi ꝺr qꝰ monachi non sunt clerici. lz quidam intelligant, licet nō sint monachi, sed conuersi, & bñ. ad quod facit extra de q̄stir. vti. vel inuti. capi. porrecta. in fin ¶ Itē nota qꝰ si per gñalem formā, puta talis q̄uerit̄ de tali q̄ iniuriat̄ eidē, sup domo & quadā summa pecunie & rebus alijs aliqs velit agere sup aliquo negotio qꝰ ꝙuenit cōmitti sub forma spāli. vt pote sup vsuris vel super

20 iniurijs, non potest. ¶ †Modus enim dictaminis curie inspici debet. nam est super talibus specialis, & est vnus modus falsitatis qui non potest de facili cōprehendi. vt extra de crimi. fal. ca. licet. supra est ¶ Item si quis impetrat duo rescripta, vno eodē tēpore ad diuersos iudices, vnum super possessione, & aliud sup proprietate. vel vnum super vna re, & aliud super alia causa vexandi aduersarium, vel super eadem re, non valebit. qz continentia esse diuidi non ꝺz, vt predictū est. C. de iud. nulli. extra ꝺ causa pos. & ex proprie. c. i. & extra de sequestra. c. i. ver. de hoc. †qz

21 cā possessionis & proprietatis cozā eodē iudice est tractanda, sicut cā ꝓprietatis & vsufructus apud eundē iudicē sunt tractāde. vt. ff. de libe. causa. l. si pariter. i. responso. ff. de quibus rebus ad eundē iudicē eatur. l. i. & ij. ad hoc facit extra de rescrip. cap. ex tenore. & cap. dispendia. argu. C. de asser. tol. l. i. in fin.

¶ Itē non vz rescriptū cū effectu si ab appellato fuerit impetratū intra tps statutum a iudice vel ab appellante. vt extra de ap. sepe. & c. oblate. & extra de q̄stir. vti. vel inuti. c. bone memorie.

¶ Ultimo notare debes istos versus in quibus continent̄ qdam casus de quibus oportet qꝰ rescriptum faciat mentionem.

22 ¶ †Si priuilegiū, si dispensatio, pactū, vel rescriptū, sniа, sine statutū finis tollet̄, nisi mentio facta probetur. Et probantur isti versus per iura superius allegata. Sed q̄ plures decreto carent, ad euidentiam plurium superiorum dictorum quoddam capitulum vtilissimum hic posui prout facet. xxv. q. ij. rescripta.

SVMMARIVM

1 Rescripta conditionem, si preces veritate nitantur, expresse debent continere.
2 Mentiens in impetrandis penitus carere debet impetratis.
3 Constitutiones gñales obseruande sunt & nihil contra eas pronunciandum.
4 Beneficia personalia sine die & cōsule carere debēt auctoritate.

¶ Textus est decreti.

1 **Rescripta** sine sint annotatio, † sine pragmatice sanctiones, expressam debent ꝙtinere in se ꝙditionē. Si preces veritat nitanē mendax enim precator ꝺz carere impetratis. & qbus scripta diriguntur sunt puniendi si precū mendacia inueniantur. Unde imperatores Diocletianus, & Maximianus, & Constantinus. i lib. vj. eo. c. & ꝯ iuris vtilitatē, prescriptione mandatorū opposita, siue in iuris narratione mēdaciū reperiatur, siue in facti, siue tacendi fraude pro tenore veritatis non deprecatis affirmationē datū iudicē cognoscere debere. & scōm hoc de causa cognouit ferre sniam. ¶ Itē imperator Constantinus. ponīri inbemus. x. librarū auri multa iudices qui inuenti fuerint precum aur

2 gui falsitatez. ¶ †Imperatores Reor. & Valere. & si legibus cōsentaneū sacrū oraculū mendax precator attulerit, careat penitus impetratis. & si nimia mentientis inuenitur improbitas, etiaz seueritati subiaceat iudicantis. ¶ Itē Constantinus. & si nō cognitio sed executio mandat̄, de veritate precum inquiri oportet vt si fraus interuenerit, de toto negotio cognoscatur.

3 ¶ †Imperator Anastasius. oēs cuiuscunq̄ꝫ maioris vel minoris administrationis reipublice iudices admonemus, vt nullum rescriptū, nullā pragmaticā sanctionē, nullamq̄ꝫ sacram ammonitionē que gñali iuri vel vtilitati publice aduersa esse videant̄. in disceptatione cuiuslibet litigij patiant̄ proferri, sed gñales sacras ꝙstitutiones oibus modis non dubitent obseruandas. C. ti. de diuersis rescri. ¶ Imperatores Diocletianus & Maximianus. sancimus vt sucientica ipsa atq̄ originalia rescripta ex nostra manu subscripta non exempta eorum insinuentur.

4 ¶ †Imperator Constantinus. si qua beneficia personalia sine die & ꝙsule fuerint deprehensa, auctoritate careant.

¶ Imperator Zeno. vniuersa rescripta, siue in personam precātiū, siue ad quālibet iudicē manauerint, q̄ vel annotatio, vel pragmatica sanctio nomineī, sub ea ꝙditione ꝓferri precipimus, si p̄ces veritate nitantur, nec aliquē fructū precator ozaculi pcipiat impetrati, lz in iudicio assereret veritatē, nisi qō fidei precū imperiali bñficio monstretur inserta. nam & magnificus vir questor & vir spectabilis magistri scrinij qui sine prefata adiectione qualecunq̄ diuinum responsum dictauerint, & iudices qui susceperit reprehensionem subibunt, & qui illicite dictata scribere ausi fuerint cuiuscunq̄ scrinij memoriales seu pragmaticarij, vel adiutores primicerij amissione cinguli ferientur.

SVMMARIVM

1 Scriptura quelibet repelli potest propter rasuram vel superlinearem scripturam.
2 Scriptura carens signo & subscriptione persone publice non careret suspitione.
3 Scriptura tabellionis preter ipsum duos testes habere ꝺz.
4 Scriptura quomodo possit deprehendi falsa.
5 Exemplo seu transcriptioni non est fides adhibenda.
6 Causa debendi in instrumento debet inseri.
7 Scriptura penitus priuata non est recipienda.
8 Scriptura priuilegij qualiter possit falsa deprehendi.
9 Bare non dicitur is qui confirmat.
10 Priuilegium non dicitur quod ꝑm ius conceditur.
Priuilegium per falsi suggestionē, aut per veri suppressionem impetratum, numquid valeat.
11 Priuilegium concessum non obstante tali lege valet si concedēs ius tollendi illam legem habeat.
12 Priuilegium circa que attendi debeat.
13 Priuilegio abutens seu citra ipsum faciens ipso priuatur.
14 Priuilegium primum tollit secundum circa idem non faciens mentionem de primo.
15 Rescriptū annullat̄ in quo qs a muneribus cuiuslib⁹ eximit̄.
16 Priuilegium veritate suppressa impetratum est inualidum.

¶ Contra quamlibet scripturam publicam siue priuatam. vel priuilegium. Articulus .ij.

Sequitur videre cõtra quãlibet scripturam publicam seu priuatam, vel priuilegiũ, & vt plene scias obijcere siue excipere contra omnem scripturam, aut sit priuilegium, aut scriptura publica seu priuata, hec omnia notabis.

1 ¶ † Primo vide totũ corpus scripture & vide si est ibi suplinearis scriptura, vel rasura aliqua & innouatio prioris figure, qz propter hoc solum põt repelli, dum ifi fuerit in loco suspecto. vt no. C. de testi. l. per. C. de edicto diui adri. tollen. l. fi. §. i. & extra de crimi. fal. ls. & extra de relig. do. cum venerabilis. & extra de fid. in-
2 strum. inter dilectos. C. de testamen. l. si vnus. ¶ † Itẽ vide si bz signum publice persone & subscriptionem, & si caret signo & subscriptione, nõ caret vitio vt. C. de testa. l. si vnus. & C. de fid. instru. in auc. ad hoc. & de hoc dz extra de fid. instru. c. ij. ¶ Item vide si sit notorium quod sit persona publica que subscripsit, illud enim a natura non datur officium, sed conferẽ nõ ab omnibus, sed a pancis, scz a principe, vel ab eo cui princeps concessit, & non dat cui libet. sed quibusdã, vt. C. de tabu. per totum & precipue. l. generali
3 respon. x. & in auc. de tabel. & instrumentorũ cautela. ¶ † Itẽ vide si sunt ibi duo testes preter tabellionẽ, nam aliter non valeret. vt in auc. de here. & fal. §. sancimus. col. i. & in auc. de instrumentorum cau. §. si quis igitur. & §. i. col. vi. extra de procura. capi. i. in fi. & extra de fid. instru. cap. ij. & C. eod. tit. l. comparationes.
4 ¶ † Item si hec predicta ibi deficerent, lege totam scripturam, & perlege, & nota diligenter quis dixit. quis stipulatus fuit, quis promisit, an stipulatus fuit sibi vel alĩ, & idem in ceteris cartis, & vide si agit qui contraxit, vel conuenit, vel alius, & circa hec omnia videas titu. C. si quis alteri, per totũ, & precipue. l. multum interest. ff. de consti. pe. l. cum qui. §. iij. ff. de verb. ob. l. stipulatio ista §. alteri. ff. de actio. & obli. l. quecunqz. & inst. de inuti. stipu. §. alteri, vbi dicitur qõ alter alteri stipulari nõ põt, nisi in casibus ibi nota. ff. de reg. iur. l. qui tutor. in fi. & hoc dixi de scriptura publi-
5 ca siue auctentica. ¶ † Si aũt exẽplũ seu transcriptio ostenditur dicas qõ ei fides adhibẽda non est. vt. C. de diuersis rescript. l. sancimus. C. de edendo. auc. si quis. & in auc. vt spon. lagi. §. si qs. col. ix. ff. de fid. instru. l. ij. vbi de hoc. ff. fami. hercis. l. filij. alias est vera. extra de fi. instru. c. i. ifi posset condici per leges. C. de test. l. ij. & C. de re iudic. l. fi. & i auc. de questo. in prin. col. vi. & in auc. vt fratrum filij. §. illud. co. ix. ff. de admini. tuto. l. chyrographus.
6 ¶ † Itẽ põt opponi instrumento qõ non vz, nisi in ipso ponatur causa debendi, puta si dixerit ita notum sit omnibus quod titius dz. xx. libras turon. Sẽpronio, & nõ dixerit causaz, ex mutuo, vel deposito, vel cõmodato, vel ex alia causa, & ad hec videas. ff. de p
7 ba. l. cũ de indebito. §. vlti. & extra de fi. instru. si cautio ibi ó hoc. ¶ † Si aũt ostẽdatur scriptura prorsus priuata, dicas qõ nõ vz. C. de probat. l. instrumenta. & duas leges sequentes, nisi habeat subscriptionẽ trium testiũ. C. qui pot. in pig. hab. l. scripturas. extra de fid. instru. c. ij. C. eo. tit. l. pen. & in auc. de instru. can. §. si qs igitur. & §. seq. col. vi. qui intelliguntur in priuata scriptura, vt ibi notatur, & hoc verum est qõ non vz nisi contra procedentem, vel scribentem, vt. ff. de consti. pec. l. titius. ff. depositi. l. publicati. ff. ó
8 leg. ij. l. fi. in prin. cu suis similibus. ¶ † Si vero ostendatur scriptura que dicatur priuilegium, multa sunt hic consideranda, vnde primo totũ corpus priuilegij, sicut de instrumento dixi.

¶ Vide bullã siue sigillũ si est papale priuilegium, vel alterius iudicis, & nota diligenter formam bulle, & de hoc recurre ad illam decre. extra de crimine fal. que supra posita est de verbo ad verbum, & vide an contineat cõcessionem principalem, vel cõfirmationem alterius qcessionis, & si est confirmatio & non concessio, ni si ostendat cõcessio principalis, nõ vz pluribus rationibus.

¶ Primo qz principalis causa deficit, vt. ff. de reg. iur. l. cũ prin
9 cipalis. ¶ † Secõ, qz qui cõfirmat nõ dat. vt. ff. de iurisd. om. iud. l. & qz. ¶ Tertio, si faciat mẽtionẽ de pria scriptura & prima non apparet secũda nõ vz, vt. C. de edẽdo. auc. si quis. de hoc dictũ est. §. q si apparet principalis cõcessio tñ non ts de iure, non valebit confirmatio. ff. de testamen. l. iure. & extra de confir. per totũ. & extra de fid. instru. inter dile. vel dicas vt dixi, qñ non apparet principale. ¶ Si vero principalis concessio apparet cũ bulla, vel cum sigillo non vitiperata, considera diligenter si persona concedens poterat concedere, vel non, de quo tractatur. ff. de postu. l. i. §. de qua. ff. de mu. l. deniqz. in prin. ff. de flu. l. pe. ff. qõ vi, aut clam. l. p hibere. §. i. ff. a quibus app. nõ ls. l. i. ff. qui testa. fa. non pos. l. qui in potesta. ¶ Itẽ videas si est facta qcessio ẽm ius, vel preter ius
10 vel cõ ius. ¶ † Si ẽm ius, ergo nõ est priuilegiũ, qz nõ addit aliquid. & frustra cõcessum est, vt. ff. ad munici. l. i. C. de thesau. l. vna vel. x. ¶ Si preter ius hoc debes interpretari ẽm ius. C. ó inof. test. l. si qñ. in prin. ¶ Si cõ ius vide cõ, qó & que lesio inferatur. C. de precibus impera. offe. l. scripta. & in his que ibi notantur. ¶ Vide si p falsi suggestionẽ, vel p veri suppressionẽ fuerit ipetratũ. C. si cõ ius vel vti. pu. l. pscriptiõe, & l. i. & si legib⁹. ff. ó nata. resti. l. i. ¶ Distinguite que veritas sit suppressa, & q falsitas sit suggesta, qp in dictis legibus distinguit, & extra de resc. in. c. ex pte.
11 ¶ † Vide si est ibi cla. non ob. tali lege, & tunc oino vz, si concedens habeat ius tollẽdi legẽ illã, vt. ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. si quis a principe. C. de test. auc. si inter liberos. ff. de le. iij. l. si qs in prin. ff. de recep. l. iij. in fi. & l. iij. ¶ Si vero dicat in gñe. Non ob. aliqua lege, forte illud nõ valebit, cũ nulla lex sit ibi specifica-
12 ta, & respice sup his. ff. si qs cau. l. fz & si qs. §. qsitũ. & in his que ibi notanť. ¶ † Itẽ vide si priuilegiũ sit pone vel cẽ. & super his vide. ff. de reg. iur. l. priuilegia. ff. de censi. l. ij. ff. de aqua quo. & esti. l. i. §. antepe. ff. de admi. tu. l. si ex pluribus. ff. so. ma. l. qz. ff. de le. ij. cũ phon⁹. ¶ Si ño fuerit dubiũ pone vel rei, recurre ad interpretationẽ qcedẽtis. ff. de re. in. l. nera. & si non põt, bñ dicas qõ rei est. nisi probet ẽriũ. ff. de qsti. prin. l. beneficia. & adde ea q dicunt in pacto reali vel personali. ff. de pac. l. iurisg. §. pactorũ. & l. si cui. §. pe. & Lidẽ. §. personale. & l. q. §. i. ff. de prob. l. si pactum. ¶ Item vide si fuerit ad tps & si tps finitũ est, vt. C. de leg. l. vlti. ¶ Item vide si est qditio q nõ sit adimpleta, vel modus, & super his vide. C. q sub mõ vel qdi. Li. & ij. & his q ibi notant. ff. de qdi. l. quibus diebus. in fi. & l. qui heredi. §. fi. ff. locati. l. qui insulaz. ¶ Itẽ vide si renuntiauit priuilegio verbo, vel facto. C. de pac. l. si quis in qscribendo. ff. de acqui. here. l. recusare. extra de insti.
13 cũ accessissent. in fi. ¶ † Itẽ vide si est abusus priuilegio, vt in auc ten. vt indi. sine quo quo suffra. §. antepe. col. ij. & extra de priuileg. c. tuarum. cũ suis simi. ¶ Itẽ vide si fecit cõ priuilegiũ pp qp amisit ipsum. ff. de leg. ij. l. cũ pater. §. libertis. ff. de iniur. l. auxilĩ. in fi. & predicto. c. cũ accessissent. in fi. ¶ Itẽ diligenter consydera si pp delictum reddidit se indignum. ff. de ritu nuptia. l. fi-
14 lio. C. vbi senatores. l. ij. ¶ † Itẽ si tu habes priuilegium cõ sum, vide si tum est primum, & an in vltimo fiat mentio de priori. ff. de iure codicillorum. l. dimis. §. penulti. ff. de legat. iij. l. si quis. in prin. extra de rescrip. veniens. & videas vtrum ille qui concessit poterat adimere, sicut dicitur de testatore. ff. de adimendis lega. per totum, vel nõ poterat, vt legitur de donatore. C. de dona. que sub mõ fiunt. l. perfecta. ¶ † Itẽ vide an vtrũqz sit generale, an speciale. ff. de leg. iij. l. vxor. §. felicissime. & l. fernis vrbanis. §. qz spãle derogat generali. vt extra de rescrip. veniens. cũ suis simi
15 li. ¶ † Itẽ nota qp rescriptũ vel priuilegiũ nõ vz in quo continet quod aliquis a muneribus ciuilibus sit immunis, Idem dicas de qualibet scriptura publica. C. de decurio. l. vacuatis. & l. exẽplo. & l. curiales. & l. omnes qui curiali. & C. de annonis & tribu. l. in
16 fraudẽ. libr. x. & C. de canone fru. l. ij. lib. xi. ¶ † Itẽ priuilegium ipetratũ tacita veritate lite pendẽte super re litigiosa non vz vt in auc. vt in medio litis sacras formas, vel iussi. §. si vero dñ causa colum. viij. extra vt lite pen. c. i. & vlti. extra de testi. causam que. & extra de priuileg. c. dudum. C. vt lite penden. l. i.

SVMMARIVM

1 Excommunicatus non potest esse iudex.
2 Iudex suspectus recusari potest.
3 Iudex causam habens consimilem recusari põt vt suspectus.
4 Iudex compatriota potest recusari a parte aduersa.
5 Iudex socius aduersarij potest merito recusari.
6 Iudex qui est inimicus recusari potest.
7 Iudex consanguineus inimici mei potest a me recusari.
Iudex recusari potest de cuius familia est actor.
8 Iudex cum actore reciprocus potest recusari tanqz suspectus.
Causa suspitionis de iure canonico allegari debet coram iudice, non autem de iure ciuili.
9 Seruus non poterit esse iudex.
10 Infamis iudex esse nequibit.
11 Minor octodecim annis iudex esse non poterit.
12 Iudex esse non potest qui in eadem causa aduocatus fuit.
13 Laicus seu secularis nõ põt esse iudex i causa ecclesiastica.
14 Iudex qui sententiã tulit de illa cã se intromittere nequit.
15 Iudex ordinarius de causa iternum cognoscere potest, prima sententia ipso iure existente nulla.
16 Iurisdictio delegati finitur ipso recusato.

17 Iurisdictio

17 Jurisdictio ad tempus data finitur ipso finito.
18 Judex datus ad certã rem de alijs se intromittere non potest. Archiepꝰ de causis sui suffraganei non dꝫ se intromittere.
19 Mandatum expirat mortuo mandatore.
20 Judex delegatus cum quẽ ligauit post annũ solnere non potest. Judices plures si dati fuerint non poterit vnus sine alijs in causam procedere.
21 Surdus, mutus, ⁊ perpetuo furiosus non erunt judices. Mulier judicis non fungetur officio.
22 Judex ecclesiasticus esse nõ potest qui nulla dignitate pollet.
23 Appellans coram judice conuentus in alia causa a quo appellauit ipsum recusare poterit.
24 Judices plures si dati sint vno decedente nõ pñt alij procedere.
25 Delegatus in totum committens vices suas non potest amplius cognoscere.
26 Judex in causa propria nullus esse potest. Judex eẽ non potest vel testis qui hereticus vel judeus fuit.
27 Judex recusari potest quem causa in aliquo tangit.
28 Princeps solus delegare potest in causis criminalibus.
29 Delegare vel subdelegare non potest quis in causa que nõ est sue jurisdictionis. Subdelegare non potest is cui delegata est inquisitio vel alicuius ecclesie prouisio.
30 Processus coram judice incõpetenti factus est ipso jure nullus.
31 Judex illiteratus deponi seu remoueri potest.
32 Subdelegare non potest is cui mandatum est negotium exequi personaliter.
33 Monachus, vel canonicus in causa seculari non põt esse judex. Judex minor de causa non potest cognoscere quam judex maior ad se reuocauit.
34 Judex inter actorem ⁊ reum medius esse debet.

¶ Exceptiones contra judices. Articu. iij.

9 Dia plures dicunt se esse judices q ꝺ̃ jure esse non possunt, idcirco aliquid contra illos judices dicere procurauit. ¶ †Et dicas q ꝑ si est excommunicatus non poterit esse judex, vt extra de re judi. cap. ad probãdum. extra de exceptio. ca. dilecti filij. ⁊ cap. cum inter, ⁊ ca. pia consideratione, quod est cap. Lugdun̄. ⁊ cap. exceptionem. arg. extra de electio. idem cum inter. R. seniorem, ⁊ extra de offi. deleg. prudentiã. j. §. sexta. ⁊ extra de ꝓbatio. post cessionez, ⁊ extra de judi. c. intelleximus. ⁊ extra de hereti. ca. excommunicamus in §. credentes. ⁊ extra de senten. excommuni. cap. si vero.
2 ¶ †Item si suspectus fuerit poterit recusari, puta si est cõsanguineus alterius partis, vt extra de appel. postremo. iij. qõ. v. q. suspecti. extra de excep. cum inter. vbi dicitur quod periculosiꝫ est sub suspecto judice litigare C. ꝺ̃ jud. Lapertissimi. extra vt lite nõ contest. cap. accedens. idem est si sit affinis, vel vitricus, vel prignus, vt. iij. q. ix. absens. ff. de injur. l. lex Cornelia. in princi. argu. ff. de procura. l. de affinitate, ⁊ hoc quod est dictũ, intellige ꝑm jus canonicum de ordinario judice ⁊ delegato. ordinarius enim de jure canonico recusari potest, vt extra de fo. compe. cap. Iꝫ in fi. ⁊ extra de ap. cum sit speciale, vbi de hoc. ⁊ capi. ad hoc. ⁊ infra. cum a te. Secus scꝺ̃m leges que volunt qꝺ̃ possit ordinari recusari, sed alius sibi associetur. C. de lit. contesta. auc. offeratur. C. de judi. Lapertissimi, vbi de hoc, ⁊ auc. ibi posita, si contigerit. Iꝫ sit contra. C. de jurisdi. omnium judi. l. nemo. Martinus tamẽ dixit contra qui dixit quod bene poterat recusari, vt notat in. d. l. apertissimi. ¶ †Item si habet consimilem causam, vt suspectus poterit recusari ꝑm quosdam, extra de judi. cap. causam que.
¶ Item si multũ fuerit familiaris aduersarij, poterit recusari, vt extra de offi. deleg. c. insinuante. arg. extra de purga. cano. cum in inuentute. iu princi. argu. C. de judi. l. cum speciali.
4 ¶ †Item si judex est ordinarius de terra impetrantis, ab alia parte poterit recusari, vel vt suspectus haberi, vt extra vt lit. non contesta. accedens. ij. in princi. sed non sufficeret illa sola exceptio sed bene valeret, cum alijs adminicu. vt ibi notat, nisi illa terra pertineret ad jurisdictionem ipsius impetrantis vt ibi similiter notatur.
5 ¶ †Iterꝫ si sit socius aduersarij, vel ꝙ canonicus sit, vt suspectus poterit recusari, vt extra de offi. deleg. cap. cum. R. canonicus. argu. ff. de offi. presi. l. senatusconsulti.
¶ Iterꝫ si sit dns impetrantis similiter vt suspectus poterit recusari, vt extra de offi. delega. causam que. iij. q. v. accusatores. xi. q. iij. quatuor.
¶ Item si sit judex vassallus impetrantis. argu. xxij. q. v. de forma, extra vt lite non contest. accedens.
6 ¶ †Item si sit inimicus vt in omnibus juribus allega. vt arg. ff. de suspec. tuto. l. tutor quoq; §. si tutor inimicus. ff. de judi. l. cum pretor. C. de assessori. l. vltima. ¶ Item si judex causam habeat cum altera partium, ab alia vt suspectus poterit recusari, de hoc conuenit notari, extra de judi. c. causam que. arg. ff. de excusatio. tuto. l. pp litem, extra de offi. deleg. cum super abbatia. in positione casus. argu. extra de purga. cano. eum in juuentute. in fin.
7 ¶ †Itẽ si judex est consanguineus alicuius inimici mei, ipsum vt suspectũ potero recusare, vt extra vt lite non contestata. capi. accedens. ij. ¶ Item si actor est de familia alicuius judicis, palam est vt quod ille judex suspectus poterit recusari, vt. ff. de off. presid. l. senatusconsulti. argu. C. si quacunq; preditus po. l. iij. ⁊ C. ꝺ̃ episcopali audientia. l. si presens. ⁊ ff. de jurisdi. omnium judi. l. qui jurisdictionẽ. vbi dicitur, qui jurisdictiõi preest, neq; sibi jus dicere dꝫ neq; vxori vel liberis suis, neq; libertis. nec ceteris quos secum habet argu. extra vt lite non contesta. cap. accedens. ij. ⁊ ad hoc possunt allegari omnia jura in quibus dicitur quod familiaris repellitur a testimonio pro domino, licet sit contra. ff. de judi. l. i pri natis. vbi dicitur in priuatis negotijs pater filium, vel filius patrem judicem habere non potest. ¶ †Item si actor est vel fuit judex illius judicis in aliqua causa, talis judex haberi poterit vt suspectus, tales enim judices possunt reciproci nuncupari. argu. C. de judi. l. properandũ. ¶ Item nota qꝺ̃ secus de jure ciuili, ⁊ secus de jure canonico. De jure enim canonico, oportet qꝺ̃ causa suspitionis allegetur coram judice, ⁊ probetur coram arbitris electis a partibus, extra de appella. cum sit speciale. ⁊ c. secundo requiris, cum suis similibus. De jure vero ciuili non oportet causam suspitionis allegare secundum quosdam nec probare, ſ̃ sufficit dicere, habeo te suspectum. ⁊ allegant pro se. C. de judi. l. apertissimi. ⁊ l. cum speciali. de hoc consueuit notari in predicto. cap. secundo requiris. in glo. que incipit contradicit lex ⁊c.
9 ¶ †Itẽ si seruus fuerit, judex esse nõ poterit vt. ff. de offic. pre. l. barbarius. C. de testamentis. l. j. ff. de judi. l. cum pretor. extra ꝺ̃ rescrip. cap. felicitatus. C. de judi. l. seruus. vbi de hoc multa cõsueuerunt notari. Seruus tñ in judicio esse potest in quibusdam casibus. C. si per vim, vel alio modo. l. i. quos notabo infra in titulo contra actorem.
10 ¶ †Item infamis judex esse non potest, vt. C. de infamibus. l. vna. lib. x. vbi de hoc. C. ꝺ̃ dignitatibus. Lneq; famosis. ⁊ l. judices. li. xij. extra de rescriptis. felicitatus. ⁊ extra de testi. c. licet ex quadam. ⁊ extra de jureiuran. cap. querelam. ⁊ de hoc extra de excessi. prela. inter dilectos. ⁊ extra de jud. cũ deputati. in gl. in. vj. q. i. infames. iij. q. vij. c. j. ff. de judi. l. cũ pretor §. ij. ⁊ de hoc notatur. ff. de arbitris. l. pedius.
11 ¶ †Item si sit minor. xviij. annis, judex esse nequibit, nisi de consensu partium. nullus enim potest delegare aliquam causam minori. xviij. annis, nisi solus princeps vt extra de offi delega. cum vicesimum. ff. de re judi. l. quidam. ⁊ hoc verum est in delegato. ordinarius vero esse non potest, nisi. xx. ⁊ quintum annum attigerit, vt in predicta. l. ar. extra de elec. cum in cunctis. ff. de mune. ⁊ bono. l. ad rem. ff. de rescrip. l. lege. ff. de judi. l. pretor. §. vlti. vbi de hoc. ⁊ plane dicitur in. d. cap. et vicesimum. ⁊ extra de rescri. expiandis, alias incipit, presenti decreto, ⁊ est ca. Lugdun̄.
12 ¶ †Itẽ si in vna causa fuerit aduocatus, postea judex esse non poterit in eadem. arg. C. de assef. l. vlti. i. rñso. ⁊ C. ꝺ̃ postulan. l. quisquis. ff. de jura. calũ. l. pretor. ar. ff. ad treb. l. ille. §. pen. vbi dicitur qꝺ̃ nemo triplici officio fungi põt. ar. ff. ad municipa. l. libertus. §. prescriptio. ff. de pac. l. si plures.
13 ¶ †Itẽ si judex sit laicus ⁊ res si ecclesiastica, nõ valebit. vt extra ꝺ̃ judic. decreuimus. ⁊ c. at si clerici. ⁊ extra de rebus ecclesie nõ cũ alie. laicus. ⁊ extra de jure patro. c. cũ añt. ⁊ xcvj. di. bñ qdẽ ar. C. ne filius ꝑ pat. in auc. Frid. que icipit habita ⁊ C. ꝺ̃ episco. ⁊ clerí in auc. statuimus. xi. q. j. placuit. vbi dꝫ qꝺ̃ de vniuersa ecclesia male judicat, qui querit judiciũ laicorũ. ¶ Item si plures judices dati fuerint, ⁊ maior illorũ, sine magis auctentica persona tanq; suspecta valeat recusari, oẽs alij poterũt recusari.
14 ar. extra de eo q mit. in pos. sine actio. ¶ †Itẽ ex quo sine bene, sine male sniam tulerit, postmodũ de illa cã se intromittere non debebit. vt extra de sequestra. pos. c. ad hoc, ⁊ extra de offi. de leg. c. literis. ⁊ ca. venerabilis. ff. de re judi. l. judex. C. sniam rescin. non poss. l. i. ⁊ C. penis. l. penam. ar. ff. de arbit. l. dicere. §. fi. in fi. ⁊ hoc verũ est in delegato, secus in ordinario q sup accessorijs, puta super expẽsis ⁊ fructibus poterit cognoscere ipsa die vt. ff. de re judi. l. paulus. ff. de ar. l. quid tñ. §. solutioni. ⁊ l. qra bi ter. vbi ꝺ̃ hoc. ⁊ C. de fruc. ⁊ lit. expẽ. l. terminato. q̃ potius jura q̃ Iꝫ nõ est C. ꝺ̃ sen. ⁊ interlocu. oiuꝫ jud. l. i. ⁊ C. de accusa. l. iij.

15 ¶ † Item secus in ordinario qui iterũ de causa cognoscere potest, in sua prima sententia q̃ tulit, sit nulla ipso iure. vt. C. qũo & iudex. l. si preses. & C. de accu. l. si accusatoribus. & arg. ff. de arbi. l. diem proferre. & l. quid tñ. & C. de senten. & interlo. l. i. in fi. argu. extra de accusa. qualiter & de hoc notauit Gofredus in summa sua, extra de senten. & re iudi. in. § diffinitiua.

16 ¶ † Itẽ finitur iurisdictio delegati scõm plures doctores q̃ recusatus est, & pbata fuerit cã suspitionis p̃ ipsum, etiam qõ non potest alij causam illam subdelegare, extra de appel. secundo requiris. in fi. & extra de fo. compe. licet. in fine. Alij tñ dicunt contra, dicunt. n. & bñ qõ causa suspitionis probata, causaz illã alicui psone nõ suspecti subdelegare poterit, vt extra de app. cuz speciali. & cap. hec cum a te. & extra de fo. compe. si quis clericorum. C. de iudi. l. cum speciali. & l. apertissimi.

17 ¶ † Item si iurisdictio ad tempus data fuerit, eo transacto expirat iurisdictio nisi de ꝙsensu partiũ fuerit prorogata, vt extra ỏ offic. deleg. c. de causis. ar. C. de recep. l. i. in fi. ff. ỏ iud. l. ij. in. §. si index. ¶ Item notare debes qõ iudex dilationem eundo dare nõ potest ẽt consentientibus partibus. C. de dilatio. l. a procedente. vbi dr̃, a procedente iudice dilationẽ nõ conuenit postulare, ẽt si vtraq; parte presente tribuat cum non alias nisi causa cognita indulgeri queat &c. & l. ij. q. ij. §. spatium. imo in tota causa sedere dz, vt in auc. vt ab illustribus. §. i. col. v. vbi de hoc.

¶ Itẽ si proprium nomen in literis expressum fuerit post mortez
18 eius, successor illius non poterit cognoscere de illa causa, extra ỏ offi. dele. qm̃ abbas. ¶ † Item si ad certã rez datus fuerit ỏ alijs intromittere se non possunt, vt. C. si a non cõpe. iudice. l. i. & his q̃ ibi no. & l. si de proprietate. & extra de offi. deleg. cum olim.

¶ Itẽ si fuerit archiepus ỏ cantis sui suffraganei intromittere se non dz, nisi in casibus, puta si per appellationem cã ad ipsum fuerit devoluta. vt extra de offi. leg. ca. cũ non ignoretis. extra ỏ of. iudi. pastoralis. & in pluribus alijs casibus, qui notantur extra de excessibus prela. in. c. sicut vnire.

19 ¶ † Itẽ si mandator, vel actor, vel reus re integra decesserit expirat mandatũ, vt extra de offi. deleg. c. gratum. & c. relatum. & c. lz vndiq; & c. nemini. C. mandati. l. mandatũ. extra de rescrip. c. significauit. & intelligere integra scõm quosdam. i. ante citationem, vel re integra. i. ante litem contest. Sed primuz verius est & de hoc habes in predictis. c. gratum. & c. relatũ. & c. lz vndiq; & c. nemini. ff. de iurisd. oium iudi. l. & qz. ar. ff. de acquiren. heredi. l. si per epistolam. & insti. mãdati. §. recte. ff. que sententie sine appre. l. pen. ff. qui satisd. cog. l. si decesserit. lz contra videat. C. de actio. & oblig. l. i. & hoc verũ est nisi in casu. ff. mãda. l. si nõ remune-
20 randi. §. vlti. ¶ † Item si sit index delegatus, post annũ non potest absolnere quẽ ligauit. vt extra de offi. deleg. c. querenti.

¶ Itẽ si fuerint plures iudices vnus citare non poterit sine alijs nec in cãm procedere, vt extra de offi. dele. c. prudentiam. & cap. causam matrimonij. & ca. cum causa. ff. de re iudi. l. duo ex tribus, lz in cõmissione dictũ fuerit qõd si oẽs interesse non poterit &c. & hoc verũ est, si ille cũ index absens per literas, vel per nunciũ nõ ostenderit se interesse nõ posse, vt dr̃ in predicto. c. prudentiaz. i. rñso. & de ista impotentia dr̃ extra de rescrip. c. sciscitatus. & extra de offi. delega. c. corã. vbi plene dr̃ quis põt cõmittere vices
21 suas, & quis non in glo. que incipit, pone &c. ¶ † Itẽ surdus, mutus, & perpetuo furiosus non poterit esse index, vt. ff. de iudi. l. cuz pretor. in. §. non aũt. & ij. q. vij. in. §. tria.

¶ Item si fuerit mulier index esse non poterit, nec arbiter. vt. ff. de reg. in. l. ij. & ij. q. vij. §. tria. C. de recep. l. vlti. ff. de iudic. l. cum pretor. xxxij. q. v. mulierẽ. attñ p̃ videtur, extra de arbit. dilecti filij. vbi dicitur qõd in reginã Francorũ fuit compromissum, & ipsa tulit sniam & valuit, sed non est p̃, qz illud est de ꝙsuetudine approbata, vt ibi dr̃. Item p̃ vr̃. ij. q. v. veniam. non est p̃, qz illud impetrauit a principe. ¶ Itẽ p̃. xij. q. ij. cũ deuotissimã. & xxij. q. iij. si quis. Sol. ibi fuit de consuetudine.

22 ¶ † Item nemo põt esse index ecclesiasticus nisi habeat aliquaz dignitatẽ, vel nisi sit in cathedrali ecclesia vel in alia collegiata ecclesia institutus, vt extra de rescri. expediendis. & est. c. Lugd. qõd alias incipit, presenti. nec cã dz ventilari nisi in ciuitatibus, vr̃ in alijs magnis locis. & in insignibus vbi inueniatur copia iurisperitorum nisi de consensu partiũ alibi ventiletur vt ibi dicitur, & hoc intellige in papa, vel legatis ipsius, vt ibi dr̃. Sed an ista cõstitutio liget ordinarios dr̃ qõd non, vt ibi not. ar. extra de sen. ex
23 communi. ea. nuper. versic. qz tamen &c.

¶ † Itẽ si appellatũ est, & ab aliquo iudice in alia cã potest recusari ab eo q̃ appellauit, si tñ appellatione pendente conueniat, ab aliquo corã illo iudice a quo appellauit, vt extra de ap. ad hoc. i. & c. ppositit. ar. C. qũo & qñ index. l. si vt pponas. i. vbi de hoc cõ suerunt notari. C. de sen. ex peri. re. l. i. super vltimo verbo, & C. ỏ appel. l. eos qui circa prin. Secus tñ est de rigore inris ciuilis, vt. ff. apud eum a quo ap. l. si quis ex aliqua causa.

24 ¶ † Item si duo, vel plures dati sunt iudices, & vnus decedat, alij nõ pñt ꝓcedere nisi aliud ꝙtineat in cõmissione, vt extra ỏ offi. deleg. vno. ¶ Itẽ si cã fuerit cõmissa alicui alij expressa mentione de priori cõmissione, iudex prior non poterit cognoscere de
25 prima sibi cõmissa, vt extra de rescrip. ceterũ. ¶ † Itẽ si aliquis index delegatus in totũ cõmiserit alteri vices suas, postea cognoscere nõ poterit, vt extra de offi. deleg. venerabilis. & c. super qõnum. ¶ Itẽ si index per calũniã tulerit sniam inter aliquos post modũ in oi accusa haberi poterit, vt suspectus. ar. ff. de suspe. tu. l. iij. & ff. de accus. l. si cui. §. ijsdez. & ff. de re mili. l. non omnes. §.
26 barbaris. ¶ † Itẽ nemo põt esse index in cã sua. vt. C. ne qs in cã sua. l. j. ff. de iud. l. inlianus. arg. p̃. ff. de iud. l. in primatis Sol. ibi. ¶ Itẽ si fuerit hereticus, vel indeus, inter xpianos testis eẽ non poterit, neq; index. vt. C. de hereti. l. pen. & in auc. ibi signato. qõ incipit. Si hereticus. xxiij. q. i. audiuimus, extra eo. excõicam'
27 §. credentes. ¶ † Itẽ si cã in aliquo tangat iudicẽ, poterit recusari, vtputa si teneat aduersario de euictione rei de qua agit corã eo. ij. q. vi. biduũ. ¶ Itẽ si sit subdelegatus ab aliquo delegato, nisi a delegato principis, nõ dz, vt extra de ap. cum cãm. C. de iudi. l. a iudice. extra de offi. deleg. c. super qõnum. §. si vero. ff. ỏ of. eius cui mãda. est iur. l. fi. vbi plene notat de h. lz sint p̃. ff. ỏ iud. l. cum pretor. §. i. ff. de off. pconsulis & lega. l. legatus. non sunt p̃. Ibi enim fuit causarũ vniuersitas delegata. ¶ Itẽ dz p̃ extra de
28 re iud. cũ bertoldus. ¶ † Itẽ si sit delegatus in cã criminali, non dz, qz canse criminales nõ pñt preterq; a principe delegari. arg. ix. q. iij. Salno. vbi dr̃ In conspectu oium &c. ff. de offic. eius cui man. est iurisdictio. l. j. & ff. de offi. procon. l. solent. vbi de hoc ar. C. de fid. instru. auc. apud. Tñ a principe ẽt criminales possunt delegari. argu. ff. de testi. l. iij. §. item dinus. xxiij. qõ. iiij. illud, vbi de hoc, & hoc locum hz scõm leges, scz q̃ criminalis causa delegari non potest, nisi a principe. Secus scõm canones vt notatur extra de off. delega. in. c. super qõnum. §. ij. i glo. l. vnã partẽ &c. & i. d. c. illud. In glo. hic habes &c. & ij. q. vij. sicut inquit. dicitur tñ q̃ scõm leges, etiam in causa criminali potest alius quam princeps cognitionem delegare, dum tñ ipse delegans sniam ferat. & de hoc dicitur in di. l. solent. & C. de pe. iudi. l. ij. & in di. l. ff. ỏ of. eius cui mand. est iurisdictio. l. i.

29 ¶ † Item aliquis delegatus, vel subdelegatus esse non potest. si causa ei commissa ad iurisdictionem nõ pertinet delegãtis. C. quis ꝓ sua iurisdictione iudi. l. vna. C. vbi & apud quẽ. l. fi. ff. de procura. l. sed he persone. argu. extra de prescri. & cap. sup literis. i fi. ¶ Itẽ cui delegata est inquisitio, vt quod prouideat alicui ecclesie de prelato, alij subdelegare non potest ẽt de consensu partis extra de offi. deleg. ca. fin. & si hoc fecerit ꝓ exceptionẽ poterit remoueri, vt ibi de hoc multa notantur tñ in alijs casibus poterit bene consentientibus partibus, vt ibi dr̃, & extra de rescri. cuz dilecta, in glo. nota casum &c. ¶ Item suffraganeus archiepiscopi sub quo est index esse non potest. nam posset haberi suspectus extra vt lite non contesta. accedens. & infra.

30 ¶ † Itẽ nota q̃ qcquid fit coraz non cõpetenti iudice, non valet. C. ne de statu defuncto. l. si pater. argu. extra de iudic. c. at si clerici. extra ỏ consue. ad audientiã. ij. q. j. in primis. C. si a non compe. iudi. l. vltima. ¶ Itẽ nota qõd index delega. non potest iubere alterutram partium coram ipso personaliter cõparere nisi in causa criminali, vel pro veritate dõa, vel pro iuramento calũnie prestando, vel nisi sibi specialiter fuerit demandatum, vt extra ỏ iud. c. iuriz esse amb. q̃ est ca. Lugduñ. Sz an idem in iudice ordinario dr̃ qõd non, vt notatur ibidem, & hec que dicta sunt habẽt locum in causis priuatorum, secus in causis collegij & vniuersitatis, extra de ꝓcu. ca. i. & ca. qz in causis, & extra de sindico. c. vno. vbi de necessitate procurator interuenit, & actor similiter, & hic.
31 ¶ † Itẽ nota qõd index illiteratus remoueri potest. arg. ff. de re iudi. l. quidam. C. de sententijs ex peri. re. l. fin. vbi de hoc, peritus eni esse debet, nec debet querere ab alijs quid eum loqui oporteat in auc. de iudi. in princi. col. sexta. & argu. in auc. qũo op. episco. §. hoc ỏ deo. col. i. & in auc. de san. episcopis. §. ij. col. nona. vbi dicitur, qui enim alios debet docere ab alijs post ordinem doceri non dz. argu. extra de consangui. & affini. cap. ex literis. lz contra videatur. C. de iud. l. certi iur. vbi dicitur q̃ si consuetudinem causarum habeat, sine peritiam iudicandi poterit esse index. põt tñ responderi quod speciale est ibi in magistro militũ. Item ꝙra videtur. C. de epi. & cle. l. parabolani. ff. de excusa. tut. l. singuli. in fin.

fin.ꝛ inſti.de excu.tuto.§.ſimiliter.q̄ verius eſt.ſ.ſi ꝺz experien tiam cauſarum,poterit eſſe iudex vt dicit dñs Azo in tit.de ſent. ex per.re.in ſum.ſua.ꝛ de hoc dr̄,extra de reſcr. cap.ſciſcitatus in glo.que incipit puta ꝛc.

31 ¶ †Itē nota qꝺ cui mandatū eſt aliqꝺ negotiū perſonaliter exe qui alij ſubdelegare nō pōt,vt.§.dictū eſt.niſi de cōſenſu partiū, in quibuſdam caſibus extra de offi.deleg.c.vlt.vbi de hoc,ꝛ fa cit ad hoc.ff.ꝺ ſol.l.inter artifices.C.de ca.tol.l.vna.§.ſi vero.ex tra de reſcri.c.cum dilecta vbi de hoc. ¶ Item nota q̄ poſt ap pellationē rite factā,iudex nō poterit cognoſcere, vt extra ꝺ ap.

33 c.directe. ¶ †Itē nota qñ monachus vel canonicus in cā ſecu lari nō poterit eſſe iudex vt extra ne cle.vel mo.ex parte ar.C.de teſta.l.conſulta vinalia.circa fin. ¶ Item nota q̄ ſi maior iudex ad ſe negotiū reuocauerit,minor iudex poſtea de illo negotio co gnoſcere non poterit,vt.ff.de iudi.l.iudicium ſolnit̄.in inſt. man.

34 §.recte,extra de ele.in cauſis. ¶ †Item nota qꝺ iudex medius eſſe ꝺz inter actorem ꝛ reū.vt.C.de ſal.l.vbi.ꝛ in auc.iuſiu. q̄ pre ſtetur ab his qui admit. reci.§.viro quoq;. col.ij.alias vt ſuſpe ctus baberi poſſet.vt ſupra in.§.i.

SVMMARIVM

1 Seruus arbiter eſſe non poteſt, nec pupillus, furioſus, mutus, aut ſurdus.
2 Minor.xx.annis arbiter non debet conſtitui.
3 Arbiter in re propria nullus eſſe debet.
4 Mulier non poteſt arbitrari.
5 Iudex non poteſt arbitrari in re in qua ordinarius eſt.
6 Arbiter differt ab arbitratore.
7 Compromiſſum fieri non ꝺz de cauſa criminali,publica, memo riali, vel liberali.
8 Compromitti non poteſt de actione populari nec de cauſa reſti tutionis in integrum.
9 Infamis arbiter eſſe poteſt.
Mulier non poteſt compromittere alieno nomine.
10 Compromiſſum nullum dicitur ſi pena non adijciatur.
11 Compromiſſum clandicans eſt inualidum.
12 Arbiter non poteſt arbitrari poſt diem ſibi prefixum.
13 Compromitti non poteſt in laicum de re eccleſiaſtica.
14 Compromiſſum multis ſoluitur modis.
15 Arbiter mulctam contra contumacem inferri non pōt niſi in cō promiſſo fuerit expreſſum.
16 Arbitrium contra beredes promulgatum quando valeat.
Arbitri ſi plures ſint electi omnes debent arbitrari.
17 Arbiter de ea re tantū ꝺz pronuntiare de qua compromiſſuꝫ eſt.
18 Arbiter in ſcriptis ſententiam ferre debet.
19 Arbiter arbitrari non poteſt nullo libello ſibi oblato.
Arbitrium in quo differat a compromiſſo.
20 Arbitriū de quibus rebus eſſe poſſit,ſeu que veniāt in arbitrio.

¶ Contra arbitros ꝛ contra compromiſſum. Articu.liij.

1 **Equitur** vt ꝯ arbitros ꝛ ꝯ cōpromiſſum ali quid videamus.† In primis pōt obijci,qꝺ ſeruus eſt in quē compromitti nō pōt. vt.ff. de arb.l.pedius.§.in ſeruum.item pupillus,vel furio ſus,vel mutus,vel ſurdus,arbiter eſſe nō pōt.vt.ff.de arb.l.ſed ſi

2 in ſeruꝫ.§.i.ꝛ.iij.q.vij.circa fi. ¶ †Itē minor.xx.an.arbiter eē non ꝺz,vt.l.eo.l.ſed ſi in ſeruum.ꝛ.l.cuꝫ leg.ꝛ hoc intellige q̄ co gi nō ꝺz,ꝛ de hoc dicitur.ff.de mn.ꝛ bo.l.ad rem publicam.ff.de iudi.l.cum pretor.in fi.ff.de re iudi.l.quidam,ꝛ hic poſſunt addi ea que ſupra allegata ſunt in titulo ꝯ iudicem.in.§.item ſi ſit mi

3 nor ꝛc. ¶ †Itez in re propria aliquis arbiter eſſe non pōt,vt.ff.de ar.l.pe.ar.ff.de iudi.l.inl.ꝛ.ff.de iuriſ.om.iud.l.qui iure. ar.ꝯ.C. man.l.in re mandata.vbi dr̄ q̄ quilꝫ pōt eſſe arbitrator,ꝛ mode rator rei ſue.itē ꝯ.ff.ſi quis cau.l.ij.ibi.ipſe ſe arctauit ꝛc.

4 ¶ Item contra.C.ne quis in ſua cauſa,per totum. ¶ † Itē ſi fue rit mulier non vꝫ,in eam enim compromitti nō pōt,vt.C.e.ti.l.fi. ff.de in.l.cum pretor.§.pe.ff.de re.iur.l.ij.ff.de proc.l.neqꝫ.arg.ꝯ extra de arb.dilecta.Sol.ibi.erat de conſuetudine approbata, de hoc dictum eſt.ſ.in ti.proxi.in.§.item ſi fuerit mulier.

5 ¶ †Item ſi fuerit iudex ordinarius eius rei de qua eſt in eum cō promiſſum nō vꝫ,hoc eſt.n.inhibitum ne verus arbiter eſſe poſ ſit,vt.ff.eo.ti.l.ſi in ſeruum.in.§.ij.ꝛ hoc verum eſt ſm leges, ſed ſm canones in quēlibet delegatum,vel ordinariū cōpromitti pōt vt extra de ar.in.c.cum tempore.ꝛ.c. cum olim. extra de elect. cauſaꝫ.ꝛ extra de preb.niſi.ꝛ extra de preſum.in.c.literas. verſi tñ in ordinarium ſm leges cōpromitti pōt,nō tanq̄ in vez arbi trum,ſed tanq̄ arbitratorē,vt in auc.vt differ. iud.§.ſi vero qti

6 gerit.in col.ix.ꝛ no.in predicta.l.ſi in ſeruum. ¶ †Naz dr̄ia eſt inter arbitratorē,ꝛ arbitrum,qz arbiter compromiſſarius eſt, qui cognoſcit ad modum iudicis.ſed arbitrator eſt amicabilis cōpo ſitor qui ad modum amici pacificat,ꝛ ſententie arbitri ſtandū eſt ſiue equa ſiue iniqua fuerit,ꝛ ſibi imputent qui eaꝫ elegerint.ff.e. l.die.§.ſtari,arbitrator aūt ſi inique arbitretur reducitur ad arbi trium boni viri,vt.ff.pro ſo.l.ſi ſocietatem.i.ꝛ.ij.§.arbitrorum.

¶ Itē furioſus arbiter eſſe non pōt,vt.ff.de re iudica.l.arbitrio.

7 ¶ †Item ſi compromiſſum eſt de cauſa criminali, vel publica, memoriali,vel liberali,non vꝫ,vt.ff.de arb.l.non diſtinguemus.§. iulianus.ꝛ.§.de liberali.extra de reſti.in integ.c.pe. extra de cō ſan.ꝛ affi.c.ex literis.ꝛ extra de tranſac.ca.vlti. De cauſa vero criminali qñ ciuiliter agitur pōt in arbitros compromitti. arg.ff. de infamibus.l.quid ergo.§.ex compromiſſo.arg.ꝯ.C.de tranſa. l.tranſigere. vbi videtur dicere quod de cauſa criminali poſſit cō promitti.Sol.ibi.

8 ¶ †Item de populari actione non lꝫ.ff.eo.ti.l.nō diſtinguemus in.§.de liberali. ¶ Itē de cā reſtōnis in integrum cōpromitti nō pōt,eo q̄ certis iudicibus tantū illius eſſe cognitio cōmittitur vt C.vbi ꝛ ap.quem cā reſti.agi debeat.l.fi.niſi qñ incidenter cau ſa reſtitutionis coram arbitro mouetur,tunc.n.bene lꝫ,qz tūc tñ ſuper principali pronuntiat nō ſup incidenti,ꝛ p pronuntiationeꝫ principalis abſoluit̄ incidens vt.C.de in.l.quoties.ꝛ.C.de or. iu. l.i.ꝛ extra de or.cog.c.i.vbi de hoc.

9 ¶ †Itē querit̄ an infamis arbiter eſſe poſſit,ꝛ dr̄ qꝺ ſic,vt.ff.eo. ti.l.pedius.iij.q.vij.§.tria.circa fi.vbi dr̄.nihil.n.refert eaꝫ qui arbitriuꝫ ſuſcepit an ſit integre fame,an ignominioſus.ꝛ de hoc conſuenit notari.C.de infamibus.l.iiij.vel.x.circa fi.ꝛ.C de dig. l.ij.vel.xxi. ¶ Item ſi mulier compromittat nomine alieno non valet.vt.ff.eod.titu.l.non diſtinguemus.§.ſi mulier.

¶ Item ſi compromiſſum ſit per pupillū ſine tutoris auctoritate

10 non vꝫ,vt.ff.eo.ti.l.ſi pupillus. ¶ †Itē ſi ſine pena fuerit cōpro miſſum,vel ſine eo qꝺ obtinet vicē pene non vꝫ cuꝫ effectu, qz p tes nō tenent̄ ſeruare arbitri ſniaꝫ,niſi velint ſi pena nō fuerit ap poſita.vt.C.eo.ti.l.i.vel inf̄m.ſm canones,vt extra eo.cum tem pore.ꝛ.c.non ſine.ad hoc facit.ff.eo.l.litigatores.§.arbitriū.ꝛ.l. nō diſtinguemus.§.i.ꝛ.§.ſumma.C.eo.tit.l.pe.§.altera aūt.ꝛ.l.ne in arbitris.§.finaūt.in ſcriptura tñ valebit,lꝫ pena non fuerit ap poſita,ſi partes expreſſe cōſenſerint ſententie arbitri vel poſt ſen tentiam per.x.dies taciturnitate cōfirmauerint,vt inde actori da bitur actio.reo vero dabitur exceptio,vt.C.eo.ti.l.cū antea.§.i.ꝛ

11 ij.ꝛ ar.extra eo.in.c.per tuas. ¶ †Item ſi cōpromiſſum clandi cet,nō vꝫ,vt.ff.eo.ſicut dies.§.pe. ¶ Item ſi pronuntiatio arbitri in tertio ſit collata,vel in arbitriuꝫ tertij nō vꝫ,vt.ff.eo.ti. in.l.itē ſi vnus.§.idem pompo.ꝛ.§.ſiue duos.ꝛ extra eo.c.innotuit.ꝛ ex tra de offi.dele.c.ſuſpitionis,ꝛ extra de ap.cum ſit ſpeciale. vbi

12 de hoc tractatur. ¶ †Item ſi dies appoſita eſt in compromiſſo, ꝛ ea tranſacta eſt,poſtea quicqd arbiter non valebit,vt.ff.e.ti.l. non diſtinguemus.§.ſi cū.ꝛ.l.ſeq.ꝛ.l.ſi cū dies.§.iij.C.e.ti.l.i.in fi.ꝛ extra de offi.deleg.c.de cauſis.ar. ¶ Itē ſi dies feriata pro nuntiatū ſit ꝛ ei renuntiatum non fuerit,vel altera parte abſente nec hoc actuꝫ ſit, nō vꝫ,vt.ff.de arbi.l.diem.§.ſi quis litigato.ꝛ.l.pomponius.§.fi.ꝛ.l.ſi feriatis.ar.extra de fer.c.vlti.

13 ¶ †Itez ſi de re eccleſiaſtica in laicū cōpromitti nō pōt, vt extra de arbi.c.cōtingit.in fi.ꝛ extra de in.c.decreuimus. ¶ Itē no ta q̄ noua qſtō pbibet vt vī iurare arbitrū,vel litigatores, vt.C. eo.ti.auc. decreuit.alias decernit,vbi ꝺ h. ſecus tñ ſz canones. nā partes bñ iurant.vt.ſ.dictū eſt,ꝛ extra eo.cū pre.ꝛ.c.cū ſine.

14 ¶ †Item obijci pōt cōpromiſſo qꝺ ſolutū eſt,ſoluit̄.n.pluribus, modis,puta die,morte,acceptilatione,iudicio,pacto,ſatiſdatio ne,obuentione.ff.eo.l.non diſtinguemus.§.cōpromiſſo,vel tem poris preteritione.vt ſuperius dictū eſt. ¶ Item obijcū pōt com promiſſo qꝺ nudo pacto cōpromiſſuꝫ eſt,niſi in caſu cū nudo pa cto,lꝫ cōpromittere.ſ.cū duo debitores faciunt ſibi pactū adinui cem de nō petendo ſi arbitro ſnie non pareatur.ff.eo.ti.l.litiga

15 tores.§.i.ꝛ.§.vlti. ¶ †Item pōt obijci q̄ arbiter non pōt inferre mulctā ꝯ grauiter.niſi expreſſum fuerit in cōpromiſſo,vt.ff.de in. l.ij.§.vlt.ꝛ ff.de arbi.ꝛ.l.non diſtinguemus.§.cuꝫ in plures. ar. ff.eo ti.l.quid tñ.in fi.Sed ꝯ vī.ff.eo.l.non ex omnibus. Non eſt contra.quia intelligitur quod dictum fuerat in compromiſſo vt ibi nota ſm.Bal.ꝛ de hoc conſuenit notari,extra eo.tit. in.c. cum dilectus.

¶ Item pōt obijci q̄ arbiter in ſe non ſuſcepit arbitrium ſine cō

16 promissum, vt. ff. eo. ti. l. iij. §. i. ¶ †Itez arbitrium non vz, si qra heredes fuerit promulgatum, nisi de ipsis hrdibus cautz fuerit in compromisso. ff. eo. l. diez. §. i. ⁊ l. nō distinguemus. in. §. si dns. ¶ Item si fuerint plures arbitri, omnes arbitrari debent, ⁊ non vnus. ff. eo. ti. l. sicuti. ⁊ l. itē. §. si plures. nisi aliud actum fuerit in cōpromisso, vt. ff. eo. titu. l. non distinguemus. §. cum in plures.

17 ¶ †Item potest obijci, qō specialiter de tali re compromissuz est ⁊ non de ea de qua pronuntiauit arbiter, vt. ff. eod. l. qd tñ. §. pomponius. l. non distinguemus. §. officio arbitri. ⁊ §. item si iubeat

18 ⁊ §. fi. ⁊ l. celsus. in. §. pe. ¶ †Itez pōt obijci quod arbiter in scriptis non tulit sententiam quod facere debet. C. eod. titu. l. cuz antea. §. ij. ⁊ ff. eodem. titu. l. i. vbi dicitur quod ad instar iudiciorum arbitria sunt redacta, ⁊ hoc verum est nisi aliud dictum sit in compromisso. argu. ff. de iudi. l. ij. in fina. ⁊ ff. de arbit. l. non distinguemus. §. cum in plures. ⁊ l. quid tamen. in fin.

19 ¶ †Itez pōt obijci quod si libellus oblatus nō fuerit, arbiter arbitrari non pōt. ar. C. de iudi. ⁊ l. rem non nonam. ⁊ C. de recep. l. pe. in fi. ff. eod. l. i. ¶ Item nota differentiam inter arbitrinz ⁊ cō promissum, est. n. arbitrium qō fit sine pena, sed pignoribus, vel iuro est vallatum. vt. C. eo. ti. l. ne in arbitris. cōpromissum est qp fit cū pena vt. C. de iudi. l. rez non nouam. §. i. C. vbi ⁊ ap. quē re. in integ. po. l. fi. quidam tamen dicunt quod non est iurandum in

20 arbitris. vt. ꝫ dictum est, vt. C. eo. auc. decrevit. ¶ †Item notandum est quod ea sola veniunt in arbitro, de quibus factum est vt veniant, vt. ff. eo. l. si cum dies. §. i. ⁊ l. non distinguemus. §. de officio. ⁊ §. fi. ⁊ extra eod. cum dilectus. ff. de dolo. l. eleganter. §. non solum. ff. de verbo. obligatio. l. quicquid.

SVMMARIVM

1 Compromissum qua forma debeat fieri.

¶ Qualiter confici debeat compromissum. Articu. v.

Tnihil possit obijci com'

1 promisso, in hec verba scribaꝫ Titius †⁊ Benius, ō tali qōne que vertitur iter ipsos, vel verti sperabaꝫ ⁊ de omnibus alijs pro se ⁊ suis heredibus compromittunt, ⁊ cōsentiunt, in Sempronium tanqꝫ arbitrum cōpromissarium, ⁊ arbitratorem, sine in bonum virum, vel amicabilem compositorez volentem, ⁊ in se arbitrinz suscipientem, ita vt possit pronuntiare, examinare, cognoscere, ⁊ criminare, ⁊ interlocutoriam, ⁊ diffinitiuaz dare, ⁊ ordinare iuris ordine obseruato, vel penitus pretermisso, vel extraordinarie, prout sibi melius visuz fuerit diebus feriatis ⁊ non feriatis, sedendo, stando, oi hora, in omni loco, vtroqꝫ presente, vel altera absente, ⁊ quod arbitrari possit semel. ⁊ pluries, ⁊ suam sententiam interpretari, ⁊ corrigere si opus fuerit, ⁊ contumaciam litigatoris, punire ⁊ citare partes ad quēcunqꝫ locum voluerit, vel ad loca, ⁊ vt possit pronunciare in scriptis ⁊ sine scriptis, promittentes predicti titius ⁊ Benius, per stipulationem per se ⁊ suos heredes sub pena centum marcharuz. qp eius laudi arbitrio, pronuntiationi, sine dicto optemperabunt, ⁊ in nullo cō trauenient de iure, vel ō facto, verbo, vel opere, p se, vel p interpositam personam, ⁊ quod nullum dolum committent, ⁊ quod qra compromissum nullum impetrabunt rescriptum, ⁊ nullum primi legium allegabunt, nullam exceptionem opponent, ⁊ nullo vient̄ beneficio alicuius legis que vitiet vel vitiare possit compromissuz, seu ex pona arbitri, seu ex ponis qpromittentiū, seu ex rebus ō quibus compromissum est, renuntiantes expresse beneficio omnium predictorum beneficijs, ⁊ priuilegijs, ⁊ expositionibus, ⁊ legibus sibi competentibus specialiter enumeratis, ⁊ de omnibus predictis specialiter enumeratis certificatis. ⁊ hec omnia ⁊ singula promiserunt iuramento corporaliter prestito adinuicem promittendo per stipulationez attendere ⁊ complere, ⁊ obseruare p se ⁊ suis heredibus, ⁊ successoribus, ⁊ non contrauenire sub pena predicta ⁊ obligatione suorum bonorum presentium ⁊ futurorum. constituentes se ad inuicem vnus pro alio bona possidere, ita qō liceat ei qui iernauerit compromissuz, sua auctoritate ingredi bona illius qui fecerit contra compromissum in totum, vel in parte. ⁊ pena soluta, vel non soluta, predicta omnia ⁊ singula ⁊ dictum compromissum in sua maneat firmitate. Hoc acto quod dicta pena semel ⁊ pluries, ⁊ quoties, hec predicta, vel aliquod horuz in omnibus ⁊ singulis capitulis insolidum committatur, ⁊ commissa exigatur. Ego quidem talis notarius publicus his omnibus interfui, ⁊ vt supra legitur voluntate dictarum partium hoc scripsi publicum instrumentum. testes ⁊c. Acta sunt hec in tali loco die ⁊ anno tali.

SVMMARIVM

1 Excommunicatus legitimam standi in iudicio personam non habet.
2 Reus excommunicatus reconuenire non potest.
3 Actor non auditur qui plures actiones personales contra aliquem coram diuersis iudicibus vult terminare.
4 Reus contra actorem in modum reconuentionis agere potest coram iudice actoris.
5 Filiafamilias viuo patre ad dotem profectitiam absqꝫ patris assensu non potest agere.
6 Monachus absqꝫ prelati sui licentia, nec conuenire, nec cōuenirí potest.
7 Monachus tacens ⁊ solitarius sit ⁊ suo claustro contentus. Abbas nec conuenire potest nec queniri sine literis sui capituli.
8 Prelatus quādo agere possit sine consensu capituli.
9 Prelatus conuentus non auditur sine capituli consensu nisi cum cautione de iudicato soluendo.
10 Monachus abbatē suum sine venia in ius trahere non potest. Filiusfamilias absqꝫ patris licentia agere non potest.
11 Filiusfamilias solam iniuriarum actionem suo nomine potest habere.
12 Debito triginta annis non petito prescribi potest. Spoliatus spoliantí respondere non tenetur nisi restituatus.
13 Citatus non tenetur comparere in loco inhonesto vel non tuto. Clericus coram seculari iudice non tenetur respondere.
14 Scolaris coram quo respondere velit optionem habet.
15 Clericus ad forum seculare non potest clericum trahere. Clericus non potest foro suo renunciare.
16 Actor non auditur coram vno iudice super possessione ⁊ coram alio super proprietate.
17 Actori viginti quinque annis minori non tenet̄ quis respondere.
18 Minor in quibus casibus agere possit sine tutoris auctoritate.
19 Seruus nec conuenire potest nec conueniri.
20 Infamis accusare non potest.
21 Filius non auditur ꝫ parentes vel ꝫ eos in quorum est ptāte.
22 Libertus contra patronum sine venia agere non potest.
23 Reus nō tenetur respondere donec actor fideiussores dederit de lite prosequenda.
24 Consors einsdem litis pro consorte non auditur sine mandato. Actor fundum petens non auditur nisi fundo ad oculum demonstrato.
25 Reus attendere debet qua actione conueniatur.
26 Procuratorem ad totam constituens causam non potest in eadē postea agere. Actor non veniens ad diem assignatam condemnatur reo comparent in expensis.
27 Mulier agere volens nomine alieno non auditur. Mulier ⁊ pupillus actionem popularem intentare non possunt.
28 Reus non tenetur actorí respondere nisi prius monitus vel denunciatus.

¶ Contra actorem. Articu. vj.

Equitur videre contra acto rem,

⁊ primo videas an possit sibi obijcere excōicationē.
1 †Naz si actor excōicatus fuerit, non hz psonā standi in iudicio. Idcirco nō dz qs ei, nisi voluerit rñdere, vt. ꝫ de offi. ō lega. c. prudentiam. in. §. sexta. extra de proba. c. possessionē. et extra de excep. c. dilecti. ⁊ ca. cū inter. ⁊ ca. exceptionē. ⁊ c. pia consideratione. qō est capitulū nouuz. ⁊ extra de iudi. cap. inter leximus. ⁊ c. exhibita. ⁊ extra de sentē. excō. c. si is. ⁊ ca. p tuas
2 cum suis similibus infinitis. †Et idez dicendum est de reo excōicato, nam recōuenire non potest, vt extra de excep. cū inter. in fi. ⁊ exceptio excōicationis tam ꝫ iudicem quam ꝫ actorem, ⁊ quā ꝫ eum poterit opponi qñcunqꝫ ante litem ⁊ post vt in. d. c. exceptionem. ¶ †Itez actor audiri non dz si plures actiones psonales
3 habeat ꝫ aliquem, ⁊ eas coram diuersis iudicibus voluerit terminare, vt extra de rescrip. ca. ex tenore. ⁊ ca. vlt. ⁊ ca. dispendia. vbi dicitur. Statuimus vt si quis ꝫ alium plures personales mouere voluerit actiones, non ad diuersos iudices, sed vnicum tm̄ super oibus causis literas studeat impetrare. Qui vero contrariuz

fecerit,

fecerit,oi cõmodo careat literarũ, nec processus valeat habitus per easdem, alias reo si eum p ipsas fatigauerit,in expensis legi
4 timis ꝙdemnandus.ar.C.de iudi.l.nulli. ¶ †Item si reus ꝰ actorem agere voluerit, oportebit ipsum sub actoris iudice litigare in modum reconuentionis. Actorẽ.n.ad alium iudicem trahere non poterit,nisi eum tanꝯ suspectũ poterit recusare,vt extra de rescri.c.dispendia.circa fi.vbi dr̃. Reum quoꝯ si eodem tempore iudicio actorem sibi obnoxium dixerit,reconuentionis bñficio vel conuentionis si literas contra eum impetrare maluerit,de iure suo apud eosdẽ iudices oporteat experiri nisi eos vt suspectos poterit recusare.ar.C.de sen.ꝛ inter.in auc.ꝛ qñr. vbi dr̃.ꝛ qñr ego conuentus ab aliquo si vicissim velim eum pulsare.statim qdem hoc non licet,nisi apud eosdem iudices,vel apud eundem iudicem,ꝙ si displiceat.j.xx.dies recusari potest.
5 ¶ †Item si filiafamilias viuente patre agat ad dotem profectitiam recuperandam, audienda non est sine consensu patris.nec econuerso si pater agat sine consensu filie,secus tamen est in adventitia.ff.so.ma.l.ij.ꝛ.iij.cum suis similibus.ꝛ C.de col.auc.ꝙ locum,vbi de hoc.nec etiam constante matrimonio filia eadẽꝯ vxor potest petere dotem,vel res dotales ab aliquo possidente, vt.C.de col.l.dotis.ꝛ C.de rei ven.l.dote.ꝛ C.de dot.pro.l.si pro te.nisi in casibus.C.de iure do.l.vt.ꝛ.ff.solu.ma.l.si constante.ꝛ hoc verum est ꝑm illos qui dicunt maritum esse dominum rei dotalis secus secundum alios,vt in dictis.ll.notatur.
6 ¶ †Item monachus simplex sine licentia sui abbatis aliquẽ cõuenire,nec vel ab aliquo cõueniri non põt,vt extra de ind.c.causam que.extra de postula.c.ij. arg C.de epis.ꝛ cle.l.omnes.§.nihilominus.ij.q.vij.c.placuit.vbi dr̃ qõ monachus non dz exire clastrum suum, sed tanꝯ mortuus ibi esse.ꝛ.vi.q.ij.placuit.ij. vbi dicitur,placuit communi nostro concilio,vt nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nephandissimo ausu presumat,neꝯ penitentiam dare,neꝯ filium de baptismo suscipere,neꝯ baptizare,neꝯ infirmum visitare, neꝯ mortuus sepelire,neꝯ ad ecclesiam secularem transire,neꝯ qualibetcunꝯ negotijs sese implicare.sit clastro suo contentus, qꝛ sicut piscis sine aqua caret vita ita sine monasterio monach⁹. sedeat itaꝯ solitarius ꝛ taceat,qꝛ mundo mortuus est,deo autem viuit. Agnoscat nomen suum. Monos enim grece, latine vnus dr̃. Achos grece,latine tristis.vnde dr̃ monachus.i.vnus tristis.sedeat igit̃ tristis ꝛ officio suo vacet.ad idem extra de accus.c.ex parte.xvi.
7 q.i. Monachi a monasterio.†Idez dr̃ de abbate qui sine literis capituli admitti non debet,nisi bona discreta ideꝫ dimissa fuerint extra de rescrip.c.edocere.extra ꝺ transac.c.gingit.ꝛ extra de relig.domi.c.cum dilecti.ar.extra de procu.c.i.ff.de inr.delib.l. ait pretor.ꝛ in predicto.c.causam.q.xj.q.ij.sine exceptione, extra de dona.c.pastoralis.ꝛ extra de his que fiunt a prela.sine cõsen.ca.per totum. Tamen plura sunt contraria.ff.qõ cuiuscunꝯ vniuer.l.fi.vbi dicitur,vtilis actio ministratori ciuitatis debetur.ff. de condi.ꝛ demon.l.municipes.C.de iura. calum.l.ij.§.hoc etiã.
8 in fi.ꝛ.xj.q.ij.non liceat,extra de rebus eccle.non ali. ca.si quis presbyterorum.†Ad hoc dicunt quidam quod prelatus conuenire ꝛ conueniri potest sine consensu capituli per iura preallegata. Primum tamen verius reputant quidam doctores.s.qõ prelatus sine consensu capituli,ꝛ capitulum sine consensu prelati, agere non potest per iura prioꝛa.illud tamen concedunt qõ si prelatus,vel collegius, vel capitulum agat sine consensu alterutrius ꝛ
9 tur negotia ecclesie procurare.†si vero conueniatur,non dz audiri sine consensu capituli,nisi caueat de iudicato soluendo cuz qui libet alter possit se offerre defensioni si vellet cauere de iudicato soluendo,ꝛ de ista materia consueuit notari, extra de ap.c.significauit.in glo.adhuc poterat ꝛc.ꝛ extra de rescri.in predicto e.edoceri.verũtamẽ si monachus absens fuerit cã studij vel alia iusta de causa,de licentia sui abbatis agere poterit ꝛ rñdere, conueniri,ꝛ conueniri.vt notatur extra de accu.c.ex parte.ff.de iu. l.si longius.in fi.in vlti.glo.arg.ff.de pecu.l.libera.si vero circa clastrum existens percussus fuerit,ipse monachus non aget,sed monasteriuz,vel sindicus illius monasterij,nec remittere poterit iniuriã sibi factam,vt not.extra de sen. excõ.in.c.parochianos.
10 ¶ †Item monachus abbatem suum in ius trahere non põt, nisi venia a principe impetrata.arg.ff.de in ius voc.l.generaliter.ꝛ C.e.ti.l.j.ij.ꝛ.iij. ¶ Itẽ filiusf.sine licentia patris agere non põt arg.C.ad macedo.l.fi.C.de bonis que lib.l.cum oportet.ꝛ.l.cuz non solum.vbi de hoc in gl.ꝛ hoc nouum ius ꝛc.ꝛ in glo.seq.ar. extra de procu.c.i.C.de anna.exce.l.i.in fi.xvi.q.iij.si sacerdos ꝛ hoc verum est nisi in casibus,puta in castrensi peculio ꝛ quasi castrensi vel in causa iniuriarum absente patre vel idoneo procuratore ꝛ in alijs casibus in quibus patri non acquiritur vsusfructus qui notantur.C.de bo.que lib.cum oportet.§.i.in fi.§.ff.de proc. l.filiussa.ff.de iudi.l.si longius.ff.de ac.ꝛ ob.in.l.filiussa. vbi dr̃.
11 †filiusf. suo noie nullã actionẽ hz nisi iniuriarũ.ꝛ.ff.ꝙ vi aut clã. ¶ Item depositi ꝛ commodati iul.putat.ꝛ.ff.depositi.l.iul. ꝛ marcellus.ꝛ de hoc plane notatur institu.de patria potesta. in gl. que incipit,ꝙ consistit ꝛc.tamen filiussa.procuratorẽ esse põt.ff.de procura.l.filiussa.ꝛ.l.seruum.ꝛ extra de procu.c.non iniuste.vbi dicitur.non iniuste iudex processit qui filiumfa.in procuratorẽ admisit ꝛc.Sed queritur admittitur pro alio,pro se autez agere nõ potest,vt supradictum est.super hoc videas.ff. de bo. que li.l.cũ
12 opz.in gl.capitis ꝛc. ¶ †Item si aliquis petat debitum vel aliquod aliud personale ꝛ steterit per.xxx.an.ꝙ nõ petierit, ei põt obijci prescriptio tricennalis.vt.C.de ꝙsti. pec.l.ij.ꝛ.C.de anna. prescri.l.i.§.ad hoc.nisi bona debitoris fuerit hypotecata,ibi.n. necessarij sunt.xl.anni.vt.C.de anna.excep.l.i.§.predicto. ¶ Item si ab aduersario fuero spoliatus,sibi non teneoꝛ respondere quousqꝯ fuero restitutus.vt.ij.q.ij.per totum.extra de ordi. cog.super spoliatione.ꝛ.c.cum dilectus.ꝛ extra de rest.spo.c.i.
13 ꝛ.iij.qõ.ij.per totum. ¶ †Item si inhonestus vel non securus locus mihi fuerit assignatus, non teneoꝛ aduersario respondere nec etiam comparere,vt.ff.de arb.l.si cum dies.§.si arbiter.extra vt li.non contes.accedens.ij.ꝛ extra de ap. ex parte.iij.q.ix. hortamur.ff.de iudi.l.si longius. ¶ Item clericus nõ tenet̃ coraꝫ seculari iudice respondere.vt.C.ne fil.pro pa.in auc. Fede. que
14 incipit,habi.vbi dicitur.†Si item scholari super aliquo negotio quispiaz monere voluerit,huiusmodi rei optione data scholaribus.eos coraꝫ s.legum domino aut magistro suo,vel ipsius ciuitatis episcopo quibus hanc iurisdictionem dedimus cõueniat, q vero ad alium iudicem eos trahere voluerit seu tentauerit a causa ẽt si fuerit iustissima,pro tali conamine cadat.ꝛ.C.de epi.ꝛ cleri.auc.statuimus,que est similiter Fed.vbi dicitur . Statuimus vt nullam ecclesiasticam personam in criminali questione vel ciuili trahere ad iudicium seculare quis presumat contra imperiales constitutiones ꝛ canonicas sanctiones,qõ si fecerit,actor a in re suo cadat,iudicatum non teneat,ꝛ iudex sit extunc iudicandi potestate priuatus.statuimus ẽt vt si quis clericis aut personis ecclesiasticis iustitiam negare presumpserit,tertio requisitus suã iurisdictionem amittat.ꝛ de hoc notatur in auct. vt clerici apud proprios episcopos.§.i.colum.vi.
15 ¶ †Item dicitur alibi quod clericus clericum trahere nõ potest ad iudicium seculare.vt extra de foro competen.in.c.si diligenti sed an clericus possit renuntiare foro suo,ꝛ coram seculari iudice litigare dicitur quod non,etiam de consensu epi sui,nec ẽt põt consentire in iudicem ecclesiasticum non suum sine consensu epi sui,ꝛ de hoc no. extra de fo.compe.c.si diligenti.ꝛ.iij.q.vi. non liceat.ꝛ extra de offi.deleg.c. Pd.ꝛ.B.in gl. nota ergo ꝛc. ꝛ de
16 hoc dixi in breuiario lucratino. ¶ †Item actor audiri non dz si coram vno iudice super possessione ꝛ coraꝫ alio super proprietate litigare velit.vt extra de cã pos.ꝛ proprie.c.i.ꝛ.C.de iud.l.nulli. extra de sequestra.pos.c.i.ꝛ de hoc no.extra de iudi.c.fi. ¶ Item in causa criminali non teneoꝛ in quadragesima respondere.vt.C.de fer.l.quadraginta.hoc tamen hodie non seruatur.
17 ¶ †Item si actor sit minoꝛ.xxv.annis,sibi non teneoꝛ respondere,vt.ff.de procur.l.si minoꝛ.C.qui legitimam personam.l.i. arg. .C.de procu.l.exigendi.ff.de admini.tuto.l.bis.ꝛ hec vera sunt si sit in iudicio sine auctoritate tutoris.vt.C.de auctoritate prestanda.l.clarum.ff.de administratio.tuto.l.j.§.suffic t.nam tutoꝛ semper debet esse presens,si minor vult agere. vt.C.qui legitimã persona.habe.stan.in iud.l.ij.ff.de auctoꝛi.tuto.l.obligari.ꝛ in instit. co.quasi per totum.ꝛ hoc verum est quod minoꝛ non potest agere sine tutoꝛe,siue tutoris auctoritate nisi in casibus. ¶ † Primus est in voto.vt.xx.q.ij.c.i.ꝛ.ij. ¶ Secundus est cuz agit de
18 thoro violato.vt.ff.de adulterijs.l.si maritus.ij.§.lex iulia. ¶ Tertius est cum mortẽ patris exequitur,vel cum agit ꝺ testamento patris.vt.xv.q.ij.de crimine,vbi de hoc habetur. ¶ Quartus est cum agit de recuperanda possessione.vt.C.qui legitil.perso.habe.stan.in iudi.l.fina. ¶ Quintus casus est cũ impetranit veniam etatis.vt.C.de his qui veni.eta.impet.l.ij. ¶ Sextus est cum agit de libero homine exhibẽdo.vt.ff.de lib. homi.exhiben.l.iij.in.§.pen. ¶ Septimus est cum agit negotia alterius.vt.ff.ꝺ min.l.cũ mãdato. ¶ Octauus ẽ in cã matrimonia li.vt extra de restit.spolia.c.ex parte.vbi de hoc.ꝛ in quibusdez
19 alijs casibus qui notãtur.ij.q.vij.queritur. ¶ †Itez si sit seruus, nõ põt conuenire vel conueniri,vt.C.de iudi.l.seruus.ꝛ l.cũ de

bitoris. ꝛ C. de testi. l. seruos. ꝛ C. de rei ven. l. non seruum. arg. ff. si quis cautio. l. quoties. ff. de procu. l. seruum quoq; ꝛ l. quoties. ff. ad. l. cor. de fal. l. nulla. cum suis similibus. tamen in. xi. casibus seruus in iudicio esse potest. vt. ff. de iud. l. vix. ibi sunt. viij. casus in quibus seruus põt agere contra dominum, alij tres casus sunt. ff. de tribu. l. mulier. §. non est. ꝛ ff. de alimen. lega. l. seruos. ꝛ ff. ad. l. iul. maiesta. l. famosi. ꝛ in istis casibus potest agere similiter contra dominum, vt ibi dicitur. sunt ꝛ alij tres casus in quibus seruus potest agere contra extraneum. C. vbi cens. fisca. agitur. l. vlti. ꝛ C. si per vim, vel alio modo. l. i. ꝛ C. qui pro premio libertatem acceperunt. l. fi. ꝛ facit ad hoc extra de rescri. c. scisciatus. ꝛ C. qui legiti. perso. l. vlti. immo seruus pro nullo habetur. vt. ff. de regu. iur. l. q̃tum. ff. de iure deliber. l. i.

20 ¶ † Item si sit infamis, puta periurus, vel alias infamis accusare nõ potest. vt. iij. q. v. statuimus. ar. extra ō testi. Iz ex quadã. ꝛ extra de excep. prela. inter dilectos. C. de dig. in. l. neq. vel. xij. C. de infa. l. iiij. vel. x. C. qui accus. non pos. l. criminis. ꝛ C. de transac. l. maior que iura contra. vi. q. i. infames. ꝛ c. quicunq; ff. de acc. l. qui accusare. extra de exceptio. l. dilecta fi. vbi de hoc.

¶ Item vi. ꝑ. iij. q. xi. neganda. ff. de infam. l. lucius. vbi de hoc. ꝛ hoc verum est nisi in casibus, vt in crimine lese maiesta. ff. ad. l. iul. maiesta. l. famosi. ꝛ nisi suam, vel suorum iniuriam prosequat. vt. ff. de accu. l. hi tamen. ꝛ nisi in crimine simo. vt extra eod. tãta.

21 ¶ † Item filius ꝑ parentes, vel contra eos sub quorum potestate est, audiri non oz. vt. C. de in ius voc. l. fi. ff. eo. l. generaliter. C. q accu. non pos. l. si magnum. ꝛ in insti. de pen. teme. litig. in fi. ff. de iudic. Lis iure simili. C. de patria pote. l. congruentius. arg. C. de transa. l. fi. ꝛ in insti. de pat. pote. §. i. vbi de hoc no. ꝛ hoc intellige, nisi in casibus puta in castrensi peculio, vel quasi. vt. ff. ō iud. Lis nulla vbi de hoc. ff. de iniur. l. pretor. §. sed si in flag. ꝛ in insti. de obli. que ex delic. nas. §. hi qui. ꝛ idez dicitur de filijs emancipatis, nisi venia impetrata. in insti. de pena temere litigan. §. fin.

22 ¶ † Item libertus contra patronuz agere non põt, nisi venia primo impetrata. vt. ff. de accus. tu. l. nequaq̃. in fi. C. de in ius vo. l. i. ꝛ ij. extra de ser. non oz. de famulis. C. de lib. ꝛ eorum lib. l. pe. ꝛ C. de testi. l. aduersus. in fi. ꝛ in insti. de pe. teme. liti. in fi. idez dico contra vxorem patroni, vt ibi dꝛ. in casu tamen bene datur liberto ꝑ. patronum actio, vt in actione iniuriarum. ff. de iniur. l. pretor. §. preterea. vbi de hoc. ꝛ l. non solum. §. q̃q̃.

23 ¶ † Item non prius dz actori responderi quousq; fideiussores ō derit, aut inuenerit, q̃ vsq; ad finem litis permanebit, ꝛ q̃ per se vel per procuratores litem exercebit, ꝛ si conuictus nisus fuerit iniuste mouisse litez, expensas restituet, vt. C. de epi. ꝛ cle. auc. generaliter. ꝛ C. de dila. auc. qō fieri, ꝛ auc. libellum. hoc tamẽ locum non hz in muliere que satisdare non dz iudicio sisti. vt. ff. qui satisda. cogã. l. de die. §. i. tamen doctores nostri dicunt q̃ hodie locum non habent huiusmodi cautiones, qꝛ per consuetudinẽ habierunt, ꝛ hoc notari consuenit in insti. de satisd. §. sed hoc hodie ꝛ C. de bo. auc. iud. pos. auc. ei qui. ꝛ extra de dolo ꝛ qtu. c. actor q̃ est capitulum Lugdun̄. ꝛ hoc idem dicit magister Tãcr. in libello suo in trac. de libel. oblatione.

24 ¶ † Item si ꝙsors einsdez litis voluerit agere pro consorte sine mandato, audiri non dz etiaz prestita cautione, nisi post litẽ ꝙrestatam. vt. C. de ꝙsor. einsdez li. l. ij. vbi dicitur, cõe negotium post litem legitime ordinataz ꝛc. ꝛ de hoc dicitur extra de constitu. capitu. cum. ℞.

¶ Item qui petit fundum nõ dz sei respõderi, nisi primo ostendat eum oculo ad oculũ, digito ad digitũ, extra de li. obla. c. ij. ꝛ hoc verum est ꝑm quosdam, alij dicunt contrarium ꝛ allegant pro se, extra de testi. Iz ex quadam. ꝛ ff. de censi. l. formã. ff. si cer. pet. l. certum. ff. de ꝙdi ꝛ demon. l. nominatim. vbi dꝛ. non refert an q̃ prio nomine, an demonstratione, an circũlocutione, rei que petit ostendatur. ad idẽ facit. ff. de dot. prãi. l. i. in fi. attamen consuetudo se hz in diocesi. Caturceñ. ꝛ diocesi. Tholosana q̃ fiat ostẽsio si petatur.

25 ¶ † Item videas quam actionem actor intentat ꝑ te, vtrum sit temporalis vel perpetua. Naz si sit temporalis ꝛ sit transactuz tempus infra q̃ debuisset egisse, amodo ꝑ te agere nõ poterit cum effectu. vt puta si sit actio iniuriam que est annalis. vt. C. de iniur. l. si nõ quitij. cum suis similibus, vel interdictuz vnde vi quod hz proponi infra annum. de his que non pertinerũt ad violentuz. C. vnde vi. l. ij. ff. de vi ꝛ vi ar. l. i. in prin. §. annus. vel si sit redhibitoria, vel quanto minoris que habent proponi generaliter. j. ex menses, scilicet redhibitoria, ꝛ j. annum scilicet quanto minoris. C. de edil. edic. l. cum proponas. ff. eo. ti. l. sciendus. in fi. ꝛ l. cuz sex. ꝛ de istis actionibus que tolluntur tempore tractatur. C. de in l. properandũ. in gl. q̃dam tñ ꝛc. ꝛ de his dicam. j. in

26 tit. contra prescriptiones. ¶ † Item q̃ cõstituit procuratorem ad totã causam, postea ipse agere non potest in illa causa, nec potest illuz procuratorez reuocare, nisi ex iusta causa. vel cũ res est integra. C. de procu. l. procuratoribus. ꝛ C. mand. l. si pater. ꝛ ff. de procur. l. ante litem. ꝛ l. seq. ¶ Item si actor ad diem sibi assignatã non cõparuerit, ꝛ reus compareat, actor reo venienti in expensis pp hoc factis cõdenari debet, nec postea audiri debet ipse actor nisi sufficiẽter cauerit q̃ in toto iudicio vel in tota causa cõpareat,

27 extra de dolo ꝛ contu. actor. q̃ est. c. Lugdun̄. ¶ † Idem si mulier nomine filie vel alterius agere velit, non debet audiri, nisi sit tutrix, vt. ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. q̃q̃. ꝛ C. ō procu. l. alienã. ff. de regu. iur. l. femine. ꝛ hoc verum est, nisi in casibus qui notãtur. ff. de procur. l. femine. ꝛ in predictis iuribus, ¶ Itẽ mulier vel pupillus in populari actione audiendi nõ sunt, ipsaz. n. intentare non possunt. vt. ff. de popula. act. l. mulieri. ꝛ hoc verũ est nisi in q̃tũ ad eos ptinet intentare, vt ibi dꝛ. ꝛ facit ad hoc. ff. eo. titu. l. popularis. in fi. que actio post annũ non potest ab aliquo intentari. vt. §. dictuz est vt. j. eo. c. l. fi. ¶ Item laicus non potest clericũ accusare, vt extra de accu. ca. cum pri. nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur, vt. iij. q. v. omnibus. ij. qõ. vij. c. j. ꝛ ij. ꝛ iij. extra de testi. c. decetero. vbi de hoc cuz suis similibus. hoc verũ est nisi in casibus, vt puta in simonia, ꝛ in crimine lese maiestatis ꝛ hereseos. extra de simo. tãta est. ij. q. vij. sacerdotes. ꝛ c. ones. xv. qõ. iij. sane C. de episco. ꝛ cleri. l. si q̃q̃. ꝛ hoc plene traditur

28 in dicta determinatione cõ. ℙ. in glo. ¶ † Item potes dicere aduersario tuo q̃ sibi non teneris respondere eo q̃ primo te non monuerit, vel tibi non denunciauerit. ar. C. de pigno. l. debitores. ff. ō seruit. vrba. predio. in. l. qdã hiberus. in auc. vt. cũ de app. cog. §. pen. ff. de appella. l. si duo. §. ij. in insti. de act. §. appellamus. extra de iudi. notauit. ij. q. vij. si. quis erga episcopum vel actores quãlibet querelaz iustam se habere crediderit, non prius primates, aut alios adeat iudices quã ipse a quibus se lesum existimat, familiariter queniat, non semel, sed sepissime, vt ab eis aut suam iustitiam accipiat aut excusationem. Si autem secus gerit ab ipsis ꝛ ab alijs communione priuetur tanq̃ apostolorum patrumq; aliorum cõtẽptor, intellige tñ illud q̃ predictuz est. plus dꝛ ex curialitate, quam ex necessitate, vt in dictis iuribus notari consuenit.

SVMMARIVM

1 Electio cassatur si electus assensum prestiterit antequam eligeretur.
2 Electio facta per laicos cum canonicis cassari potest.
3 Electio quando non valet. ꝛ nu. seq.
6 Electio facta post tempus a canone indultum est nulla.
7 ℞ inor triginta annis non potest eligi in prelatum.
8 Electio secunda non valet prima non cassata.
9 Electio simoniaca est ipso iure nulla.
10 Electio patientis defectũ in ordinibus est nulla.
11 Electioni volentes interesse debent causam exprimere. Electio fieri debet in ecclesia cathedrali.
12 Electio cassatur si indignus eligatur.
13 Electio condictionalis non valet.
14 Electio persone incerte est invalida.
15 Electio contra electionum formas facta est ipso iure nulla.

¶ Contra electiones prelatorum. Arti. vij.

Superius dictum est cõtra actorem, sed qꝛ plerunq; contingit q̃ aliquis electus vitiose instanter petit q̃ eius electio ꝙfirmetur, vel q̃ in episcopum cõsecretur. Secundo ꝑ electiones hmõi, verto ma

1 num. † Et primo dicendum est q̃ si electus prestet assensum sue electioni anteq̃ eligatur, eius electio poterit cassari, vt extra de

2 elect. c. cum post petitam. ¶ † Item si electio fiat per laicos cũ canonicis, similiter cassari potest. vt extra de elec. c. massana.

3 ¶ † Item si fiat electio, ꝛ fiat ad clamorem populi, similiter non valebit. vt extra de elect. c. ij. ¶ Item si fiat electio corpore prelati mortui nõdũ tradito sepulture, similiter nõ valebit. vt ex̄. e. c. bone memorie. ij. ¶ Item si fiat electio per abusuz secularis potestatis, non valet. vt extra eo. tit. c. qlqs. ¶ Item si fiat electio

4 a compromissarijs contra traditam sibi formam, vt extra eo. cacũ dilectus. ¶ † Item si fiat electio habito collo quio cũ eligendo, vel cũ amicis suis, vt extra eo. ti. c. inquisitionẽ. ¶ Itẽ si fiat obiectio a suspensis ꝛ de suspenso, vt extra eo. c. cũ inter. ℞. ꝛ extra de cõsuetu. c. cũ dilectus. ¶ Item si fiat electio post appellationem

tionem legitime interpositã. vt extra de elec. c. ꝙsideranimus. ꝛ c. auditis. ¶ Item si fiat electio clandestina, vt extra eo. tit. c. qꝛ pp. ¶ †Item si nõ fiat electio a minore parte totius capituli, vt extra eo. c. cumana. ꝛ c. ꝙgregato. ꝛ c. scriptũ est. ¶ Item si nõ fiat electio a maiore ꝛ saniore parte capituli habito respectu ad totum capitulum. vt extra eo. c. lꝫ. ꝛ c. ꝙgregato. ¶ Item si fiat electio ab excommunicatis, non valebit. vt extra eo. c. venerabilem. ¶ Item si electus habeat duo beneficia curam animarum habentia sine dispensatione, vt extra de elec. dudum. ij.

6 ¶ †Item si fiat electio post tempus a canone indultum. s. trium mensium, ꝛ hoc in cathedrali ecclesia, vt extra eo. ti. c. ne pro defectu. ¶ Itẽ si electus nõ sit de legitimo matrimonio natus, eius electio non valet. vt extra eo. c. innotuit. ꝛ c. cum in cunctis.

7 ¶ Item si fiat de homine idyota qui nesciat donatũ, vt extra de eta. ꝛ qual. c. q̃nis. xxx. di. c. petris. ¶ †Itẽ si fiat electio de minore. xxx. an. vel de aliquo qui fuerit lenis vite. vt extra eo. tit. c. cum in cũctis. ¶ Item si electus ingerat se administrationi ante confirmationem. vt extra eo. ti. c. nosti. ꝛ c. qualiter.

¶ Item si post publicationes votorum communis electio nõ sequat, vt extra eo. ti. c. i genesi. ¶ Itẽ si eligatur quis, qui potius postulandus est, vt extra eo. ti. c. inotuit. ꝛ extra de postul. c. vlt. ¶ Item si in priorem vel in abbatem eligatur quis non professus nõ valebit, vt extra eo. ti. c. cum in magistrum. ꝛ c. cum causam.

8 ¶ †Item si procedatur ad secundam electionem prima nõ cassata, non valebit, vt extra eod. c. considerauimus. ¶ Item si fiat p surreptionem, vt extra eo. c. dilectus. ꝛ extra de sen. ꝛ re in. c. cũ olim. ¶ Item si electio fiat aliquo cõtempto, vt extra eo. bone. ij. ꝛ c. venerabilis. ¶ Item si fiat electio omissa collatione. vt extra eo. ti. c. cumana. ꝛ c. in genesi. ¶ Itẽ si non fiat incontinenti ꝝ qõ dicit illa ꝙstõ, qꝛ pp. ¶ Itez si mandat papa ꝙ fiat de cõ filio aliquorum, ꝛ eis exclusis fiat non valebit cum effectu.

¶ Item si aliquis fiat monachus spem habens vt eligatur in abbatem non valebit. vt extra eo. ti. c. nr̃am. xvi. q. vij. per laicos.

9 ¶ †Item si cõmissa est simonia pro electione electo ẽt ignorante non valebit, vt extra eo. ti. c. si alicuius. ¶ Item si compromittatur in. vij. ꝛ tres eligant vnum de illis. vij. ꝛ alij. iij. eligant vnũ extra capitulum. s. qui nõ sit de illo capitulo, valebit electio facta de illo qui est de illo capitulo, dũtamen ille consentiat electiõi de se facte, vt extra eo. ti. c. cum in iure. ¶ Item si electionẽ vel postulationem velint denouo innouare post cassationez non poterũt, vt extra de postul. c. cum gratum. ¶ Itẽ si metropolitanus non examinet formã electionis, ꝛ personã electi, ꝛ munus ꝙfirmationis impendat, non valet. vt extra de elec. nihil est.

10 ¶ †Item si electus defectum in ordinibus patiatur, nõ valebit, vt extra de elec. dudum. ¶ Item si electus intrusus fuerit ꝓ potestatem, nõ valebit. vt. xvi. q. vij. per laicos. extra de elec. ꝙsqs, vt. s. dictum est. ¶ Itẽ potes notare quedam circa electionez ꝙ si committatur aliquibus, puta per compromissũ potestas eligẽdi, semper debent eligere personam idoneam, vt extra eo. tit. c. causam. ꝛ ff. ad treb. l. ex testamento. §. si quis renatus.

11 ¶ †Item notare debes ꝙ si aliq̃ non sunt de capitulo dicãt se velle ꝛ debere electioni interesse, debent exprimere causam quare debeant interesse, vt extra eo. ti. c. ꝙstitutus. ꝛ de hoc ꝙsuevit dici. extra de cau. pos. ꝛ propie. cum ecclesia. ¶ Itẽ vitiatur electio ꝝ quosdã nisi fiat in ecclesia cathedrali, vt extra eo. ti. c. ꝙ sicut. Alij dicunt illud esse consilium. nam ex honestate dr̃ nõ necessitate. nisi fieri commode possit, ꝛ idcirco dicitur ibi si fieri potest ꝛc. ꝛ de hoc dicitur ibi. ꝛ extra eod. titu. in. c. cum terra.

12 ¶ †Itẽ si indignus vel alias ineligibilis eligatur, non vꝫ, immo eligentes debent puniri si scienter talem elegerint. naꝫ priuantur illa vice potestate eligendi, vt extra eo. ti. c. scriptuꝫ est. ꝛ est indignus sine ineligibilis qui est interdictus, vel excõmunicatus, vel suspensus, vt supius dixi. ꝛ ad hoc facit extra eo. ti. in. c. cuꝫ inter

13 canonicos. ꝛ c. innotuit. ¶ †Item si fiat electio ꝙditionalis non vꝫ, puta, eligo Titium si vult, vel sub alia conditione, vt extra eo. ti. c. in electionibus. ꝛ est in. c. nouum. ¶ Item si fiat sub alternatione nõ vꝫ sic, eligo illuꝫ, vel illũ. vt extra eo. tit. in electionibus.

14 ¶ †Itẽ si fiat de incerta persona, sic nõ vꝫ, vt eligo illũ quẽ decanus elegerit, vt in eo. titu. in electionibus. ¶ Itez si illi quibus interdictum est ne eligant sine superioris licentia aliquem elegerint

15 talis electio non vꝫ, vt. j. eo. titu. c. bis quibus. ¶ †Item si fiat electio contra formas electionum non valebit. Sunt enim due forme, vna per scrutinium, alia per compromissum, vt extra eo. titu. c. qꝛ propter. ꝛ c. cuꝫ post petitã. ꝛ c. romana. ꝛ c. congregato. ꝛ cane tibi, qꝛ nisi fiant in electione omnia illa que continentur in constitutione predicti concilij. scilicet qꝛ propter, ꝛ c. cuꝫ post petitam. electio non valebit.

SVMMARIVM

1 Procurator quis sit ꝛ quis economus.
2 Syndicus propie ciuitatis vel collegij defensor dicitur. Actor quis dicatur.
3 Procurator, economus, syndicus, ꝛ actor, in quibus differant.
4 Procurator ad vnam causam constitui potest.
5 Procurator laicus esse potest, sed non economus.
6 Procurator actoris literas speciales de ratihabitione dꝫ hãre.
7 Procurator sine mandato speciali neqꝫ transigere potest, neqꝫ componere.
8 Procurator in quibus casibus mandatum speciale debeat hãre.
9 Procurator non potest audire sententiaꝫ diffinitiuã nisi ad hoc fuerit institutus.
10 Procurator debitorem liberare non põt sine mandato speciali.
11 Procurator literas papales non potest impetrare sine mandato speciali.
12 Mulier procuratrix esse non potest.
13 Mulier in quibus casibus procuratrix esse possit.
14 Mulier in multis articulis deteriorꝫ est conditionis q̃ vir.
15 Minor viginti quinqꝫ annis procurator esse non potest.
16 Minor nõ põt procuratorem ꝙstituere sine tutoris auctoritate.
17 Procurator esse non potest de crimine infamatus.
18 Procurator non potest constitui in causa criminali.
19 Procurator in criminalibus ad excusandum ꝛ excipiendum cõstitui potest.
20 Miles procurator esse non potest.
21 Procurator a procuratore quando constitui possit.
22 Procurator ꝛ actor non possunt constitui a tutore, curatore, vel ciuitatis actore.
23 Procurator nolens cauere de rato repelli potest.
24 Maritus non põt esse procurator vxoris sine cautione de rato. Littere pcuratorie iudici dẽnt dirigi vt pcurator possit admitti.
25 Prelatus non potest alteri non subdito stipulari.
26 Literis episcopi non adhibetur fides.
27 Literis regis seu principis non creditur. Cautio de iudicato soluendo cum stipulatione solẽni debet fieri.
28 Obligatio verborum concepta inter absentes est inutilis.
29 Litera procuratoria priuate persone propio sigillo sigillata, an valeat.
30 Literis episcopi circa iudicia non creditur absqꝫ testium subscriptione.
31 Prelatorum literis potius de consuetudine ꝙ de iure creditur.
32 Maritus literas procuratoris vxoris habens admittitur secundum ipsarum tenorem.
33 Procurator ante inr̃m calumnie constitutus non admittitur.
34 Procurator non admittitur in causa populari.
35 Prelatus ecclesie non nisi post litem contestatam potest procuratorem constituere.
36 Actor ciuitatis negotium publicum per procuratorem agere nõ potest.
37 Procurator transq̃ rediens mandatum non auditur.
38 Religiosi ꝛ quilibet ecclesiastici procuratores esse non possunt.
39 Clerici pro miserabilibus personis procurare possunt.
40 Procurator esse non potest existens in magistratu.
41 Seruus procurator esse nequit.
42 Procurator rei satisdare debet iudicatum solui.
43 Procurator rei dominum rem ratam habiturum cauere debet.
44 Filiusfamilias absqꝫ patris assensu procurator esse non potest.
45 Filiusfamilias in quibus casibus procuratorem ꝙstituere possit.
46 Infamis procurator constitui non debet.
47 Hereditas per procuratorem adiri non potest.
48 Procurator dicitur administrans gratuito negotia aliena domini mandato gerenda.

¶ Cõtra pcuratores syndicos ꝛ actores ꝛ economos. Arti. viij.

Superius dictum est ꝙ actorem, ꝛ ꝙ electiones prelatorũ, sed qꝛ qñqꝫ ꝙtingit ꝙ litigat̃ ꝑ pcuratores, syndicos, vel actores, vel economos, idcirco circa eos aliqd videamus. Primo tñ sciendũ est quis sit procurator, qs economus, quis syndicus, quis actor, ꝛ que sit differẽtia inter ipsos.

1 ¶ †Procurator est q̃ aliena negotia mãdato dñi administrat, vt. ff. de proc. l. i. ¶ Economus est cui res ecclesiastica gubernã-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

da mandaſ, vt C. de fac. ſan. eccl. l. inbemus. in prin. ⁊ C. de epiſ. ⁊ cle. l. oēs. §. nihilominus. lxxix. di. qz in qbuſdaz. ⁊ c. volum. us.

2 ¶ †Sindicus propie dr defenſor alicuius ciuitatis vel collegij. ff. q cuiuſq vniuerſi. no. l. i. circa fi. ⁊ l. ite. §. i. ¶ Actor ſiſ dr q ab vniuerſitate qſtituitur, vt in preallegatis iuribus, plerunq; tn vnus ponit p alio, vt ibi maxime in iure canonico, vt. i. q. iij. ſalnator. extra de procura. qz. ⁊ c. petito. extra de iura. calum. cum

3 cauſam. ¶ †Dria tamen eſt inter illos, qz procurator non iurat de calumnia, niſi vbi in rem ſuam fuerit inſtitutus, alij autem inrant, vt C. de iura. calum. l. ij. §. finaute. extra de iura. calum. imperatorum. ⁊ c. cum cauſam. cum ſuis ſimilibus. ¶ Item procurator ordinaſ a domino tantum. vt. ff. eo. ti. l. i. Sed alij. ſ. actor, ⁊ economus ⁊ ſindicus a non dño ordinantur, vt C. eo. tit. l. neq; ⁊ in alijs iuribus ſuperius alleg. ¶ Item procurator ſine iudice ſit alij non. vt inſti. de cur. §. fin. ff. de adminiſtra. tuto. l. decreto. C. de ap. l. ſi tutor. ⁊ C. de epi. ⁊ cle. l. omnes qui. §. hoc nihilominus.

4 ¶ †Item procnrator ét ad vnam cauſam conſtituitur, vt. C. eod. tit. l. ſi procurator. ff. eod. tit. l. i. alij vero ad omnia. ad inſtar tutoris, vt inſtitu. qui dari tuto. poſſunt. §. certe.

¶ Itez procuratoris officium certis modis finitur, aliorum non eiſdem. de bis omnibus notari conſuevit. C. de procu. l. neq;. ⁊ in

5 ſtitu. de cura. §. fina. ¶ †Item procurator poteſt eſſe laicus, ſed economus non, immo debet eſſe clericus, vt. C. de epiſ. audien. auc. decernimus. plures alie differentie per te videre poteris. ff. quod cuiuſq vniuer. no. l. i. ⁊ ij. q. vij. ſi quis erga. in gl. actor ⁊c. vnde dicas contra procuratorem ſi procurator vel aliquis predictorum excōicatus fuerit, de iure canonico nō valebit, vt extra de proba. c. poſſeſſionē. ⁊ extra de offi. dele. c. prudentiam. §. ſexta. adde iura que alleg. ſunt. ſ. c. ij. §. i. ¶ Item ſi ſit qſtitutus ab excōicatis pōt repelli. vt extra de procu. c. fi. ar. extra de elec. cum

6 inter. R. in fi. ¶ †Itez niſi procurator actoris habeat literas vbi contineatur expreſſe illa clauſula de ratihabitione, q̄nis habeat literas procuratoris generales, repelli poteſt. argu. extra de relig. domi. c. cum dilectus. ⁊ extra de offic. dele. c. coram. ⁊ extra de procu. c. i. arg. C. de procu. l. i. ⁊ hoc intellige niſi velit dare fideiuſſoriam cautionem, vt in predictis. ll. ⁊ decreta. coz̄ in prin. Si dubitetur de mandato, vt in illa diſtinctione que ponitur. C.

7 de procu. l. i. ⁊ extra de procu. c. i. ¶ †Item q̄q̄ habeat generale mandatum, non poteſt tranſigere ſiue componere, niſi ad hoc mandatum habeat ſpeciale, vt. C. de tranſactio. l. tranſactionis. extra de arbi. per tuas. ff. de proc. l. mandato. ⁊ l. procurator cui. ⁊ arg. C. de procu. l. procuratorem. ff. de pac. l. nam ⁊ noce. ⁊ l. ſeq.

8 arg. ff. de min. l. illud. §. ſi talis. †Opz. n. q in iſtis caſibus ⁊ in pluribus alijs mandatum habeat ſpeciale. ſ. interdictio de liberis exhiben. vt. ff. de procura. l. pomponius. in princip.

¶ Item ſi mandani alicui q̄ inueniat maritum filie mee, vt. ff. de ritu nup. l. generali. ¶ Item in cauſa ſuſpecti tutoris, vt. ff. de procura. l. non ſolum. §. vlt. ¶ Item quando facio generaliter duos procuratores. nam neuter ab altero exiget niſi habeat ſpeciale mandatum, vt. ff. de procu. l. ita q̄. ⁊ l. qui duos. ¶ Item in interesti. pet. vt. ff. de mino. l. illud. §. ſi talis. vbi de hoc arg. C. ét per procuratorem agi poſſe in intere. reſt. l. vna. ⁊ hoc conſuevit notari. in inſti. per quas perſo agere poſ. §. pe. ad hoc facit. ff. de nouī operis nuntia. l. de pupillo. §. qui procuratorio. ff. de procura. l. pompo. verumtamen ſi adiecta fuerit illa clauſula de rato, videtur quod poſſit tranſigere ⁊ componere. argumen. ff. de vſuris. l. qui ſtipulatus. extra de tranſac. capi. contingit. ⁊ extra de religio. domibus. c. cum dilectus. primum verius eſt.

9 ¶ †Item non pōt audire diffinitiuam ſententiam ꝑm quoſdam. niſi ad hoc, vel ad totam cauſaz fuerit inſtitutus. argumen. C. de tranſac. l. tranſactionis. arg. C. ad. l. corne. de fal. l. niſi verſic. ſed tanq̄ ⁊c. qó non placet ſimul. Similis queſtio conſuevit notari. ff. de procu. l. qui procuratorem. in gl. i. ad effectum ⁊c. ¶ Item ſolutionem debiti recipere non poteſt, niſi mandatum ad hoc habeat ſpeciale. vt. ff. de ſolu. l. vero. niſi ſit ei mandata omniz bonorum adminiſtratio generalis, vt ibi dr. ⁊ l. hoc iure. ⁊ l. qui hominem. §. ſi titium. argu. ff. de procura. l. procurator cui. ⁊ l. mandato. ⁊ inſti. de rerum. diui. §. nihil. ¶ †Item liberare debitorem

10 nō poteſt niſi ad hoc mandatum habeat ſpeciale, vt. ff. de accep. l. iij. vbi dr. per procuratorem, nec liberare, nec liberari quiſq̄ acceptilatione ſine mandato poteſt. ⁊ ff. eod. ti. l. ⁊ per iuſiurandum §. tutor. ¶ Item iuramentum deferre non poteſt, nec referre, niſi mandatuz habeat ſuper hoc ſpeciale, vel niſi generalis fuerit procurator, vt. ff. de iureiur. l. iuſiurandū. in fi. ⁊ l. alias. in princ. ſed queritur an coniuncta perſona admittatur ſine mandato in illis caſibus vbi mandatum exigitur ſpeciale, ⁊ reſpondetur q̄ nō. ff.

11 de mino. l. pater. circa prin. ¶ †Item oportet q̄ in papalibus literis impetrādis mandatū habeat ſpeciale, vt extra de reſcrip. c. nonnulli. ⁊ vt. §. dictuz eſt in ti. ꝯ reſcriptum. ¶ Item ſi epiſcopus, vel abbas, vel alius quilibet prelatus conſtituat procuratorem ſine conſenſu conuentus, vel capituli ſui non valet, vt extra ó arbi. c. per tuas. §. ⁊ preterea. ⁊ extra de reſcrip. c. edoceri. vbi de hoc. argu. ff. de mino. l. illud. in fi. ⁊ l. qó ſi de ſpeciali. ⁊ hoc cum alia diſtinctione, qz aut ſunt bona diſcreta, aut non. vt in. d. c. edo

12 ceri. de hoc dictū eſt. ſ. ¶ †Ité mulier procuratrix eſſe non pōt. vt. ff. de regu. iur. l. femine. ff. ad velle. l. ij. C. de ꝓcu. l. qz. ⁊ l. aliam. ff. de procur. l. neq; femina. iij. q. vij. §. tria. contra tn videtur. extra de ꝓba. vtili vel inu. c. cū dilecte. circa fi. vbi dr qó dñs papa conſtituit quandā abbatiſſam procuratricē. Solui tn poſſet quod ratione adminiſtratiōis poterat eſſe ꝓcuratrix, vt abbas. de hoc tamen dicam. ſ. eo. vel poteſt dici ⁊ melius qó papa ex certa ſcientia conſtituit eam. excipiuntur tn quidam caſus in quibus mulier

13 poteſt eſſe procuratrix. ¶ †Primus caſus eſt quando conſtituta eſt in rem ſuaz vt C. de procu. l. quia in fi. ¶ Secundus caſus eſt quando mandate vel ceſſe ſunt ſibi actiones, vt in eadem. l. ¶ Tertius caſus eſt. ff. de procu. l. feminis. vbi dicitur feminis ꝓ parentibus interduz agere permittitur cauſa cognita ne forte parentes morbus aut etas impediat, nec quemq̄ qui agat. habeant. ¶ Quartus caſus eſt. C. qñ mulier officio cur. fun. poſ. l. vlti. ⁊ auc. ibi poſito. §. mar. in qua. l. dicitur. Si pater ſm conſtitutionem noſtram naturalibus liberis in his rebus que ab eo in eos ꝓfecte ſunt tutorē non reliquerit, iure aūt voluerit, ſine eorū maſculi ſint ſine femine ſubire tutelam, ad exemplum legitime ſobol. liceat ei hoc facere quatenus actis ſub competenti iudice interuenientibus iuramentum antea preſtet quod ad nuptias non perueniat, ſed pudicitiam ſuam intactam conſeruet, ⁊ renunciet ſena tuſcōſulto. vellei. preſidio omniq̄ alij legitimo auxilio ſuamq̄z ſubſtantiam ſupponat. ⁊ ita filiorū ſuorum vel filiarum naturalium

14 tutricem exiſtere ſancimus omnibus que pro matribus ⁊ liberis eorum ex matrimonio legitimo progentis diualibus cōſtitutionibus cauſa ſunt, ⁊ in hmōi matribus obſeruandis, ſi enim in filijs iuſtis in quibus ⁊ teſtamentarie ⁊ legitime ſunt tutele, tn matribus his deficientibus ad prouidentiam filiorū ſuorum venire concedituz, multomagis in huiuſmodi caſibus vbi legitima cā euaneſcit. ſaltem alias ei dari humaniſſimū eſt. attamen dicit autbenticum quod ſacramentum quidem non exigitur. Sed contractis nuptijs repente expelli eam a tutella conuenit. Salua minoribus prout iuris eſt omni alia tutela. ¶ Quintus caſus eſt. ff. de liberali cauſa. l. amplius. vbi dicitur quod licitum eſt matri litigare pro libertate filij ſui. Idem dicitur ibi de ſorore ⁊ de alijs mulieribus

15 que de illius cognatione ſunt. ¶ †Preterea ſcire debes quod in multis articulis deterior eſt conditio mulierum q̄z maſculorū, vt legitur. ff. de ſtatu ho. l. in multis. ¶ Primus eſt articulus ſiue caſus eſt in iuriſdictione. ff. de iudi. l. cum pretor. §. non autem.

¶ Ité in arbitrio. C. de arb. l. ſi. extra de arbi. delicti filij. ¶ Ité in procuratione, vt. §. dictum eſt. ¶ Item in tutellis ⁊ in cure ſuſceptione, vt predictū eſt. ⁊ ff. de tutel. l. ſi. ¶ Item in poſtulatione. ff. de poſtula. l. j. §. ſexum. ¶ Item in tabularum depoſitione ff. de fide inſtru. l. fin. de tabul. ¶ Item in teſtamentaria teſtificatiōe, vt inſtit. de teſta. §. teſtes. ¶ Ité i interceſſione. ff. ad velleia. l. j. ¶ Item in adoptione in inſtitu de adop. §. femine. ¶ Item in delatione in fiſcum. ff. de iure fiſci. l. deferre. ¶ Item in publica accuſatione. ff. de accuſ. l. qui accuſare. C. qui accuſ. non poſſunt. l. ſenatus. ¶ Item in populari accuſatione vel actione. ff. de popula. actio. l. mulieri. ¶ Item in materna poteſtate quam no habet. i inſtitu. de adopt. §. femine. ¶ Item in bonorum poſſeſſione contrata. que ꝯ teſtamenta feminarum non datur, vt. ff. de bono. poſ. l. contra illud. §. ad teſtamenta. ¶ Item in officio argētarie. ff. de edeno. l. pen. in quibuſdam tamen caſibus eſt melior conditio mulieris. vt C. de his qui veniam eta. impe. l. omnes. ¶ Ité in alio. ff. de rebus dubijs. l. ſi ita fuerit. in fin. ff. de iure immu. l. j.

16 ⁊ de ſenat. l. j. ¶ †Item minor. xxv. an procurator eſſe non poteſt. C. de procur. l. exigendi. ff. eo. l. minor. C. qui legitimam per. ba. p totum, niſi pro patre ad defendendum, vt in. d. l. exigendi. ⁊ arg. extra eo. Non iniuſte tamen contra videtur. ff. de minori. l. enm mandato. in inſtitu. qui manumittere non poſ. §. ⁊ qui manumittit Solutio. Verum eſt q̄ ad iudicium minor. xxv. ann. procurator. conſtitui non poteſt, vt in predictis. l. exigendi. ⁊ lege minor, ad

17 negotia tamen poteſt conſtitui, vt in contrarijs. ¶ †Item ſi conſtituens ſit minor, non valet procuratio ſine auctoritate tutoris, vt. C. de procura. neq; ⁊ l. non eo minus. ff. de admini. tuto. l. decreto. C. ſi aduerſus rem iudici. l. cum ⁊ minores. ⁊ hoc verum eſt niſi

in caſibus

in casibus in quibus minor põt esse in iudicio sine auctoritate tutoris quos notaui supra in titu. contra actorem.

17 ¶ † Item si alicui obiectum est crimen criminaliter procurator esse non põt quousq; se innocentem ostendat. vel post annum obti criminis vo. C. de procu. l. rerum. vbi dicitur reum criminis cõstitutum, defensorem cause defensionez suscipere nõ posse antequ purgaret innocentiam suam incognitum non est. ad idem. extra de accus. c. omps. ꝛ. c. cum pe. ꝛ C. de reis postulatis. l. i. vel. x. C. qui accusare non pos. l. neganda. ff. de mu. ꝛ bono. l. reus. ff. ad municipi. l. libertus. §. in questionibus. ff. de publi. iudi. l. is qui.

18 ¶ † Item in causa criminali dum agitur criminaliter procurator constitui non potest. vt. ij. q. vi. si autem. ꝛ §. cum autem. ꝛ. c. seq. arg. C. de procu. l. fi. v. q. iij. in criminalibus. ff. de publ. iudicijs. l. accusatore. §. ad crimẽ. extra de pcu. tue ꝛ extra de acc. veniẽs. i. C. vbi sena. vel cla. l. quoties. i. responso. ff. de procur. l. seruum.

19 vbi multa super hac materia notata sunt, † veruntñ ad excusandum, ꝛ excipiendus, ꝛ in quibusdam alijs casibus potest constitui procurator. vt in predicto. c. veniẽs. ꝛ C. de acc. l. reos. ꝛ. xxiij. q. v. reos. §. i. extra de dolo ꝛ contu. cum dilecti. ff. de pcu. l. absens ꝛ in. d. l. seruum. in. §. publice. vbi plene de hoc. ff. de publ. iudi. l. inter. ad hoc facit. ff. an causa ap. per alium re. pos. l. i. circa prin. vbi de hoc. ꝛ in aucten. vt ab illustribus. §. sancimus. col. v. C. de iniur. l. fi. iñ intellige qõ in criminibus ẽm leges bene intervenit procurator qñ agitur ad penã relegationis vel minorẽ penã. Nam pena relegationis imponitur absenti, vt. ff. de penis. l. absentem. nec obstat. d. l. ff. an causa app. per alium. l. vna. vbi de hoc.

20 ¶ † Itẽ miles procurator constitui non potest. vt. C. de procura. l. militem. ꝛ. l. qui stipendia. ꝛ. l. ita demum. C. locati. l. milites. ff. eo. l. neq; femina. ꝛ hoc verum est nisi in rem suam. vt. ff. de pcur. l. filiusfamil. §. veterani. ꝛ in predicta. l. qui stipendia. hoc tamen intellige de militibus qui de publico salario capiunt, ꝛ qui iurant se non enitaturos mortem pro republica. de quibus dr̃ in predicta. l. qui stipendia. ꝛ. l. milites. ꝛ C. de qdi. ob cau. datoz. l. si militem. ff. ex quibus causis maio. l. milites. vbi plene notatur quot sint necessaria in istis militibus militantibus. ꝛ in auc. de mand. prin. §. vlti. col. iij. ff. de mili. test. l. i. §. milites. C. de fabriceñ. l. stig

21 mata. lib. xi. ¶ † Item si procurator a procuratore fuerit constitutus, non valet. nisi post lit. contest. fuerit constitutus ab eo qui habebat mandatum ad totam causam C. de procur. l. quod quis ꝛ. l. neq; in fi. ꝛ. l. nulla. ꝛ. l. procuratoribus. ff. de appel. l. ab exe cutore. in fi. de hoc dicitur extra de appel. c. cum causam. que in gl. que incipit. C. ꝛ cetera. ꝛ extra de rescri. c. ex parte decani. in fi. ꝛ hoc verum est nisi fuerit in rem suam datus. vt. C. de dona. l. illam. ꝛ de hoc dicitur in insti. de satisda. §. si autem per procura. torem. in fi. sed procurator constitutus ad negotia potest constituere procuratorem alium, ante litem contest. ꝛ post. vt. ff. manda

22 ti. l. si procuratorem. §. i. ¶ † Item si procurator vel actor constitutus fuerit a tutore, vel curatore, vel economo, vel actore ciuitatis, non vz. nisi post litem contest. arg. C. de procu. l. neq;. in fi C. de appel. l. si actor. ff. de procura. l. i. ꝛ. l. nec ciuitatis. ꝛ de hoc dicitur in insti. de satisda. §. sinautem per procura. in fin. ꝛ intellige quod ille actor sit constitutus a tutore vel curatore dz cõstitui cũ decreto iudicis, vt instit. de cura. §. fin. ff. de administra. tuto. l. de creto. ꝛ talis nihilominus cauet de rato, licet mandatum habeat ff. rem ratam hꝫ. l. actor. ꝛ hoc verum est in actore constituto a tutore, vel curatore. Secus in actore vniuersitatis, ꝛ in actore bonis dato, quia illi non cauent. vt in dicta. l. actor.

23 ¶ † Itẽ si procurator actoris noluerit cauere de rato, de deferendo si requiratur repelli poterit, licet mandatum habeat seu literas. C. de satisda. l. vna. ff. de procur. l. non solum. §. est. ꝛ. l. mutus §. pena. ꝛ C. eod. titu. l. actiones. ꝛ de hoc dicitur. ff. iudi. soluꝫ. l. si ad defendendum. ꝛ super rubrica eiusdem tituli. ꝛ hoc verum est nisi sit procurator in rem suam ex causa non lucratiua, vel ex necessitate, ꝛ non in frandem eorum qui nolunt agere. ff. de procur.

24 l. seruum. §. fin. ꝛ. l. se. secus si ex causa lucratiua, qz tunc defendit vt. ff. eod. l. pater. ¶ † Item maritus pro vxore non dz admitti, si satisdationis vel ratihabitionis cautio precedat. C. de procura. l. iij. ꝛ. l. maritus. ¶ Item procurator admitti non dz, vt videtur, nisi litere procuratorie quas portat parti aduerse, vel iudici diriguntur. argu. ff. de procura. l. qui absentem. ꝛ arg. extra de eo qui mit. in pos. causa rei. c. i. C. de recept. l. cum antea. §. sinautem. ff. rem ratam habe. l. nec satisdatio. versicu. in libello principi dato ff. de procu. l. si procuratorem vbi dicitur si procurator est absens dñs satisdationem relenare velit literas suas ad aduersariũ diri-

25 gere debebit, quibus significet quẽ procuratorem aduersus eum, ꝛ in qua causa fecerit. Ratumq; se habiturum quod cum eo actũ sit litere non valebunt, nisi sint facte per manum publicam, vel si gillum publicũ habeant, puta epi vel alterius auctentice persone vt. C. de epi. ꝛ cler. l. si qua. in fi. ꝛ. C. de manda. prin. l. vna. extra de proba. c. post cessionem, vbi de hoc. Sed distinguendum est in literis. ꝛ sigillo. vnde primo pone quod quidaz Petrus ciuis Tholosanus fecit citari per literas apostolicas quendam. B. ciuẽ Caturceñ. ille vero. B. citatus misit procuratorem cum literis procuratorijs sigillo episcopi vel offic. Caturceñ. sigillatis. qbus literis mandabat ipse eps vel officialis quod ille. B. ciuis Caturceñ. in sui presentia constitutus procuratorem illum constituerat, ꝛ iudicatum solui promiserat coram eo, vnde queritur an ille procurator pro talibus literis relenetur a satisdatione iudicatũ sol. quã prestare dz procurator rei. alias non est idoneus, vt in insti. de satisda. §. ab eius. ꝛ §. si vero. ꝛ. ff. de procura. l. non videtur ꝛ respondetur quod non. illa potissima ratione, qz ille P. ciuis Tolosanus non est de foro nec de iurisdictione dicti episcopi vel

25 offici Caturceñ. ¶ † Unde cum nõ sit prelatus suus, nec iudex suus non potuit illi P. stipulari, qz cuz dicitur quod tabellio vel aliquis prelatus, vel persona auctentica alteri stipuletur. hoc verum est inter suos subditos quibus stipulari possunt, vt. ff. rem pupilli sal. fo. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. iiij. ꝛ in auc. de his qui ingre. ad appe. §. i. col. v. extraneis aũt nequaq; stipulari possunt. vt insti. de inutili. stipul. §. alteri. C. de inuti. stipul. l. iij. cum suis similibus.

26 ¶ † Item quare crederetur literis episcopi cum verbo suo mini me crederetur. ar. ff. de offi. presi. l. preses. quãtacũq; prefulgeat dignitate vel ẽt bonestate. arg. C. de test. l. iureiu. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. sinautem. ꝛ. iiij. q. iij. §. item si vnus. vi. qõ. ij. si iñ. ꝛ c. placuit. ꝛ extra de proba. quoniam. ꝛ extra de test. c. cum a nobis. ꝛ. c. cũ tu, ꝛ viua vox potior est quã mortua, vt in auc. de fi. in strumen. §. si vero tale. cum suis concordan.

27 ¶ † Item literis regis seu principis non creditur. extra de fide instru. cum dilectus. nisi de consuetudine habeatur, vt ibi dicit. ¶ Item cautio de iudicato soluendo hꝫ fieri solenniter cuz stipulatione. vt. ff. de procu. l. qui proprio. vbi dicit solenniter ꝛc. ꝛ inst. de fideiussoribus. §. fi. ꝛ insti. de satisda. §. si vero. ff. man. l. si dr̃ ditate. cum suis concordan. So. inter presentes stipulatio hꝫ fieri. alias non vz. vt institu. de inutili stipula. §. item verborum. vbi

28 dicitur, † verborum obligatio inter absentes concepta inutilis est. C. de inuti. stipula. l. iij. ff. de verbo. oblig. l. i. in princ. lꝫ sit ꝑ. ff. de donatio. inter virum ꝛ vxorem. l. ea que. igitur illa cautio de iudicio soluendo recepta per dictum episcopum vel officialem nõ valet duplici ratione. scilicet qz inter absentes facta est, ꝛ qz ille episcopus vel offic. illi absenti non potuit stipulari per rationem supradictam, ꝛ qz illa satisdatio actori dz prestari, vt. ff. de iudi. l. nõ iudice. Sz opponi posset, quia literis episcopi creditur, vt. C. de epi. ꝛ cler. l. si qua per ca. Illi autem legi responderi potest quod illud hꝫ locum quod credatur literis epi, quando non est in prefudicium alicuius, vt ibi dicitur. ¶ Item posset opponi per legẽ ff. de acquiren. rerum domi. l. penulti̇ma. Ibi dicitur quod littera que fit nomine meo est mea. Sed respondetur quod illa littera non erat illius domini qui eam deferebat quod apparet, quia

29 erat comendatitia. ¶ † Attamen queritur si citetur aliquis prelatus, an valeat litera procuratorias suo sigillo proprio sigillata. argu. quod sic. ff. de constitu. pecu. l. quidam. ff. rem ratam habe. l. ne satisdat. ꝛ C. de rebus alie. non alie. l. ij. ꝛ de hoc dr̃. ff. de procu. l. si procuratorem. super verbo intelligendum ꝛc.

¶ Item ad hoc potest opponi per decreta. extra de proba. post cessionem. extra de fideiusso. peruenit. ꝛ extra de fide instrumẽ. c. ij. ꝛ extra de re iudica. ad probandum. ꝛ. lxxiij. distinctione. in nomine domini. in fine. ꝛ. xi. q. iij. cure. ff. de custo. ꝛ exhib. re. l. dirus. vbi dicitur quod literis cuiusq; iudicis creditur. Solui-

30 dicas † quod circa iudicia non creditur literis episcopi, nisi habeant testium subscriptionem, vel quatenus constiterit legitimis documentis, vt extra de probatio. capi. quoniam contra. ꝛ extra de testibus. cum a nobis. circa alia vero que non sunt in preiudicio alicuius, vel que ipse episcopus facit in figura ordinarij iudicij, bene creditur sigillo suo, vtputa quando inquirit, vel excommunicat delinquẽtes, vel concedit literas super testamentis, vel contractibus quibus interfuit. arg. extra de probatio. quoniam post cessionem. extra de fideiussori. peruenit. ꝛ argum. extra de

31 accusa. cum dilecti. j. ꝛ. xj. questio. iij. cure. † vel potest dici quod literis episcopi ꝛ aliorum prelatorum creditur de consuetudine potius quam de iure. per iura preallegata. extra de fide instru. cum dilectus. cum suis similibus. ꝛ de isto iudicio ꝛ figura iudicij dicitur. C. de agricolis ꝛ censi. l. cum scimus. super verbo, confessionibus ꝛc. ꝛ sup verbo, inter acta ꝛc. lib. xi. que videtur con

tra hoc. ꝛ C. de latina libe. tol. l. vna. §. similiq; modo. illud tamẽ q̃. s. dictum est. f. q̃ litere procuratorie debent dirigi aduersario vel iudici. quidam. dicunt vt Goffre. q̃ nõ ꝺꝫ ꝙsuetudine refragãte. † Item si maritus habeat literas procurato. ab vxore non ꝺꝫ admitti, nisi in hoc solum de quo litere procuratorie fecerint mẽtionem. C. de procura. l. maritus. in fine.

32

¶ Itez si duo procuratores dati sunt diuersis temporibus, p̃mus nõ ꝺꝫ. vt extra eo. ti. c. nõ iniuste. ff. eo. pluribus, ꝛ. l. si quis. §. vlt.

¶ † Item vr̃ quod si procurator fuerit constitutus ante iuramentum calumnie quod non valeat. C. de iuramen. calum. l. ij. §. sinautem vbi dicitur. sinautemabfuerit alterutra pars. ꝛ procuratorez eius causa agitur nõ ante licentiam habeat actor litem exercendam suam procuratori mandare, nisi prius actis interuenientibus in prouincia in qua degit sacramentum calumnie subeat. Sed tu dicas quod bene potest constitui procurator ad ea que fiunt ante iuramentum calumnie, vtpote ad litem contestandaz, vel ad alia facienda, vt. ff. de procu. l. sed etiam. ꝛ. l. non solum. in princi. ꝛ q̃ primo hic dictuz est. intelligitur quando aliquis vult constituere procuratorem ad totaz causam, quod non potest. scilicet ad iurãdum de calumnia. Nam principalis persona iurare ꝺꝫ vt de hoc

33

34 consuenit notari in predicto. §. sinaũt. ¶ † Item procurator in cã populari interuenire non põt, vt. ff. de procura. l. licet in popularibus, nisi inquantum priuatum tangit commodum vt in eadem. l. et. l. non cogendum. §. qui ita. ff. ne quid in loco publico. l. penult. ꝛ hoc verum est ex parte actoris, secus in reo qui bene potest cõstituere procuratorem, vt. ff. de popula. actio. l. populari, vbi dicitur qui populari actione conuenitur, ad defendendum procuratorem dare potest. Is autem qui eam monet, procuratorem dare

35 non potest. ¶ † Item videt quod nullus prelatus ecclesie procuratorem constituere possit, nisi post litem contestatam, eo quod p̃latus procurator rerum ecclesiasticarum ꝺr̃, non dominus, vt. xij. q. i. c. fi. ꝛ extra de donatio. c. fraternitatem. vbi dicitur. fraternitatem tuam credimus non latere, q̃ cum eps̃ ꝛ quilibet prelatus ecclesiasticarum rerum sit procurator non dominus, conditionez ecclesie meliorare põt facere autem deteriorem non ꝺꝫ. ad idem xij. q. ij. casellus. arg. C. de procu. l. neq;. ꝛ. l. q̃ quis. vbi ꝺr̃ q̃ procurator procuratorem constituere non potest nisi post litem ꝙtestatam. ar. ad idem. ff. de procu. l. nec ciuitatis. vbi dicitur.

36 ¶ † Nec ciuitatis actor negotiũ publicũ p̃ procuratorẽ agere põt ꝛ q̃ ꝺr̃ de prelato, idem dici põt de tutore, ꝛ de curatore, ꝛ actore seu administratore ciuitatis. ꝛ de hoc consuenit notari. ff. eod. ti. l. i. ꝛ l. predicta. nec ciuitatis. ꝛ hoc notauit dominus Tanc. in libello suo in eod. tit. in. §. tutor. tamen de episcopo dicunt quidam contra, vt ar. v. q. iij. episcopus. ꝛ qz non oportet seruum dei litigare. ij. q. vij. sicut. quidam tamen dicunt q̃ bene potest prelatus constituere procuratorem ante litem contestatã. ꝛ post. vt in auc. de sanc. epi. ad hoc facit extra de rescr. c. edoceri. ꝛ hoc de ꝙsue

37 tudine obseruat. ¶ † Item si procurator ad vnaz spẽm ꝙstitutus transgrediat mandatum, audiri nõ ꝺꝫ. vt. C. de procu. l. si procurator. ꝛ C. de transl. transactionis. C. mã. l. cuz mandati. C. de noua. l. non abstulit. ff. de pac. l. naz. ꝛ. l. si tñ. arg. extra de offic. dele. c. cum olim. ꝛ instl. man. §. is qui. arg. ff. de iurein. l. alias. ¶ Itez in literis procuratorijs contineri ꝺꝫ ad quid procurator constitutus est, puta ad agendum vel defendendum. arg. extra de proc. constitutis. ꝛ cap. accedens. argu. de appel. c. nicolao.

38 ¶ † Item monachus vel canonicus, vel quilibet regularis ꝛ capellanus, ꝛ omnes ad sacros ordines promoti. ꝛ qui ecclesiasticis beneficijs sustentãtur, prohibentur esse procuratores vel aduocati, nisi in casibus, extra de postulan. ca. i. ꝛ ij. ꝛ iij. extra ne cleri. vel mona. c. i. ꝛ ij. ꝛ extra ꝺ sindico. c. vno. in fi. xvi. q. i. placuit. vbi loquitur de monacho. argu. ij. q. vij. sicut sacerdotes. in prin. in fi. vbi dicitur quod seruos dei litigare. non oportet. ꝛ. xi. q. j. te quidẽ. §. ex his omnibus. vers. Secularia ꝛc. ꝛ in auct. de sanc. episco. §. deo amabiles. ꝛ §. aliud autem. col. ix. argu. C. de episco. ꝛ cleri. l. reperita. ꝛ C. de testa. l. consulta diua.

39 ¶ † In casibus tamen clerici possunt. s. p̃ miserabilibus p̃sonis ꝛ p̃ ecclesijs suis, ꝛ p̃ p̃sonis ꝙiunctis. ꝺuz necessitas imminet vt extra de post. c. vlt. ꝛ de hoc ꝺr̃. iij. q. vij. sunt aũt. Itẽ põt dici ꝺ quoliber clerico, tñ coꝝ iudice seculari, vt nota. C. de episc. ꝛ cle. l. placet. ꝛ in auc. predicto. §. alium. ar. contra. xvi. q. i. monachi ij. vbi ꝺr̃ q̃ monachus põt esse procurator de licentia abbatis, iz intellige in causis monasterij sui, extra de transactio. ca. contingit. Item videturcontra. extra de censi. c. sopite. vbi quidem abbas fuit procurator pro alijs abbatibus. Sed dic quod ibi erat consors eiusdem litis, vel dic quod abbas põt esse procurator rõ

40 en administrationis, vt. §. dicitur. ¶ † Item qui est in magistratu procurator esse non potest, vt. ij. qõ. i. prohibentur. ¶ Item postquam aliquis prelatus fuerit depositus, postea p̃curator esse non põt. arg. iij. q. vij. §. tria. vbi dicit quod a senatu remotus non

41 potest esse procurator. ¶ † Item seruus procurator esse non põt vt. ff. de procura. l. seruum quoq;. ar. C. de rei vendi. l. non seruuz argu. ff. si quis cau. l. quoties. ff. de testi. l. serui. Responso. C. de testi. l. seruos. ff. ad. l. Cornel. de fal. l. nullo. nisi in casibus. C. vbi fiscales vel diuine do. l. fi. ti. de iudi. l. vix. hoc tñ intellige q̃ in causis procurator esse non potest, vt. §. allegatum est. secus in negotijs vbi bene potest constitui. vt. ff. de procura. l. seruum. ꝛ consuenit dici. C. eo. l. neq;. ¶ † Item procurator rei satisdare ꝺꝫ iu-

42 dicatũ solui, nisi ipse dominus presens fideiussor sui procuratoris existat, iudicatuz solui sub hypotheca rerum suarum, vt instituta. de satisdationibus. §. si vero. C. de satisdationibus. l. vna. C. de procurato. l. prima vbi de hoc. licet apud acta fuerit cõstitutus. vt ibi dicitur in fin. ꝛ C. de consor. eiusdez lit. ꝛ. l. ij. ꝛ de hoc dicitur. ff. iudicatũ sol. l. si ad defendendũ. ff. de procurato. l. si procuratorez. Quidam etiam dicunt quod si dominus milies fideiuberet pro suo procuratore iudicatum solui, nihilominus procurator caueret, vt in. d. l. C. de satisd. in fi. ꝛ nota. ff. de procura. l. si procurato-

43 rem. quod verum credo. ¶ † Item procurator rei quãdoq; tenetur cauere ratam dominum habituruz. vt. ff. rẽ ra. habe. l. tutore. ff. de procura. l. non solum. §. si status. ꝛ §. est ꝛ alius. ꝛ. l. ponponius. §. sed ꝛ is. vbi de hoc. ¶ Item procurator non valet si dominus eius re integra moriatur, vt. C. mandat. l. mandati. in instituta. eodem. §. item si adhuc. ar. extra de officio delega. capit.

44 gratum. ꝛ capitu. relatum. ꝛ cap. licet. ¶ Item filiusfami. procurator esse non potest secundum quosdam sine cõsensu patris. arg. C. mandati. l. tertia. C. de bonis que liber. l. cum non solũ. j. respõso. in fin. ꝛ in glos. que incipit, captis pign. ꝛc. ꝛ. l. cum oporter. argu. C. ad senatusconsultum Macedo. l. fin. ꝛ C. de annali exce

45 pt. l. j. in fin. ꝛ C. de assess. l. velut. hoc tamen non placet domino Guidoni, nec pluribus aliis per. l. ff. de iudi. l. tam ex contractibus. ꝛ C. de procu. l. filiusfa. §. ipse quoq;. extra de procurato. capitulo non iniuste. ꝛ hoc dictum est supra. in titu. contra actorem. in. §. item filiusfa. ꝛc. ¶ † Filius autem familias procuratorem cõstituere non potest, nisi in illis casibus in quibus ipse agere potest puta in castrensi peculio, vel quasi, vel in aduentitio, vel quasi, et pater eius non sit presens, vel procurator patris, vt. ff. eod. l. filius ff. de iudi. l. si longius. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. filio. ¶ Itẽ si duo procuratores simul dati sunt alter sine altero agere vel defendere non potest. argu. extra de offic. delega. capi. prudentiam. §. j.

46 ¶ † Item infamis procurator esse non potest, vt. v. qõne. iij. quis episcopus. iij. qõne. vij. cap. j. ꝛ capi. infamis. arg. ff. de postulã. l. j. §. ij. ꝛ §. hoc edicto. ꝛ de hoc consuenit dici. extra de iur. calũ. cap. imperatorez. ꝛ extra de iudi. ca. cum deputati. Sed contra in instl. de except. §. fina. vbi dicitur. Eas vero exceptiones que olim procuratoribus propter infamiam vel damis vel ipsius procuratoris opponebantur cum iudicijs frequentari nullo modo p̃ sperimus, modo quiescere sancimus, ne duz de bis alteratur ipsius negotij disceptatio proteletur. sed potest solui ſm quosdam. Nam infamis leui vel parua infamia procurator este potest, vt in dicto. §. secus si esset infamis maiori infamia, vel per sententiam, vel ipso iure, qz tunc procurator esse non potest, vt notari consuenit in iuribus allega. ꝛ. ff. de arbitr. l. pedius. C. de infami. l. vna. vel. x. vel dic. secus de iure canonico, ꝛ secus de iure ciuili, vt in predicto. §. infamis. de infamibus multa inuenies. infra in tit. cõ

47 tra testes. ¶ † Item per procuratorem hereditas adiri non potest, vt. ff. de acqui. here. l. paulus. vbi dicitur. Paulus respondit per procuratorem hereditatem acquiri non posse. ¶ Item obijci potest procura. tu recepisti pecuniã p̃ procuratione tua, ergo non debes recipi tanquam procurator, sed potius tanquam locator qui locasti operas tuas. vnde est ꝙtracta locatio, non mãdatum, ꝛ merces est contraria officio procurationis, vt. ff. manda-

48 l. j. §. ij. ¶ † Item dicitur quod procurator est qui aliena negotia mandato domini gerẽda gratuito administrat, vt. ff. eo. l. i. et bis que ibi notantur, sed cum mandatum gratuitum non receperis, ergo tanquam procuratorem recipi non debes, vt dictum est. de hoc consuenit notari. ff. eodem titulo. l. j. in glos. Sed nonne ꝛc. ꝛ in sum. Goff. in titu. eod. in. §. j.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Economus auctoritate episcooi vel prelati debet constitui.

2 Actor vniuersitatis non admittitur si constitutus sit tantum ad lites presentes.

Actor

Actor constitutus sine decreto principis non admittitur
3 Actor, sindicus, ꝛ economus non constituti a maiore par. vniuersitatis possunt repelli.
4 Actor vel sindicus vniuersitatis non nisi post litis contestationē potest constituere procuratorem.
5 Economus ecclesie ꝛ tutor pupillo datur.

¶ Contra economum. Arti. ix.

Contra economum potest

c

1 dici quod † dz constitui auctoritate episcopi, vel prelati, vt. ix. q. iij. cū similibus. C. de epis. ꝛ cle. l. omnes. §. nihilominus. ꝛ extra de iura. cal. c. imperatorum. in fi. ꝛ debz esse clericus. vt. C. de episc. audi. l. decernimus. xvij. q. vij. nouar. extra de rescri. c. edoceri. ꝛ extra de sindico. c. vno. Quidam tñ dicunt hoc verum esse in causis spiritualibus, in tpalibus vero laicus bene poterit constitui. argu. lxxvij. di. in singulis. Item dr qđ economus dz esse de gremio illius ecclesie, a qua est economus constitutus, alias non vz, vt. lxxxix. di. qz. xvj. q. fi. quoniaz.
2 ¶ † Item si actor vniuersitatis constitutus fuerit, nisi tantum ad presentes lites, non vz, vt. ff. quod cuiusq vniuer. l item eorum. §. decuriones. ¶ Item non vz si sine decreto principis fuerit constitutus, vt in. d. l item eorum. ff. de colr. illic. l. j. ff. de admini. tut. l. decreto. ꝛ in insti. de cura. §. fi. C. de appel. l. si actor. ff. qñ ex facto tu. l. tutor. Itē dr de sindico, vt in eadem. l. ꝛ instit. de cura. §. fi. ff. de cura. l. fi. ff. de his qui no. infa. l. furti. in. §. mandati, consuevit notari. C. de procur. l. neqz. ¶ † Itē actor ꝛ sindicus ꝛ economus repelli pñt, nisi a tota vniuersitate, vel toto capitulo, vel a duabus partibus fuerint constituti. ff. quod cuiusq vniuer. l. nulli. ꝛ. l. item. §. actor. ꝛ §. ex his. ꝛ l. plane. vel quidaz dicunt quod sufficit, si a maiore parte fuerit constitutus, vt. ff. de conditio. ꝛ demon. l. municipibus. ff. ad municipa. l. municipes. ꝛ de hoc notat C. de iura. calum. l. ij. §. hoc ēt. in glo. plurimam ꝛc.
3
4 ¶ † Item si actor vel sindicus vniuersitatis constituat procuratorē, repelli pōt nisi post litem conte. ff. de procu. l. nec ciuitatis. ¶ Item sindicus sive actor, vel economus excōicatus repelli potest, vel si ab excommunicatis fuerit constitutus, vt dictum est. §. cōtra procuratorem. in. §. j. postea potes notare versus de hac materia que sit differentia inter ipsos. ¶ † Economus dat ecclesia, tutorqz pupillo. Est procurator, curator, sindicus, actor. Priuati minimi, nobis episq copi.
5

SVMMARIVM

1 Aduocare seu postulare quid dicatur proprie.
2 Aduocare que nequeant persone.
3 Hereticus, iudeus, ꝛ quiuis infidelis contra christianuz aduocare nequit.
4 Religiosi non possunt aduocandi officio fungi.
5 Clericus in sacris vel alias beneficio ecclesiastico sustentatus repellitur ab aduocationibus.
6 Clericus aduocare non potest coram iudice seculari.
7 Aduocatus non debet vti verbis procacibus ꝛ improbis.
8 Aduocatus esse nemo potest in causa in qua iudex fuit.
9 Infamis aduocatus esse non potest.
10 Excommunicatus non potest esse aduocatus.
11 Aduocans contra vnum in vna causa in eadem pro eodez aduocare non potest.
12 Aduocatus remouetur qui cuz clientulo de quota litis paciscit.
13 Aduocare que prohibeantur persone.
Aduocatus dum aduocat stare debet.
14 Aduocatus non obtemperans iudici quando possit ab aduocatione repelli.
15 Aduocatus punitur lite contestata exceptionem dilatoriaz proponens.
Aduocatus literarum dz esse peritus.
16 Tabellio non debet aduocationis officium exercere.

¶ Contra aduocatos. Arti. x.

Quoniaz in iudicijs sepe ve

q

ninnt aduocati, ꝛ quandoq illi qui prohibentur incipiunt aduocare. ideo dicendū est contra aduocatos.
1 primo sciendum est quid sit aduocare, sive postulare. ¶ † Aduocare seu postulare est desiderium suuz, sive amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni preest, exponere, vel alterius desiderio ꝺdicere, vt. ff. de postu. l. j. §. j. ꝛ. iij. q. vij. infamis. §. tria. ꝛ §. sinautez.
2 ¶ † Item si surdus, vel mutus, vel cecus, vel perpetuo furiosus, vel seruus, vel minor. xvij. an. fuerit non poterit aduocare, vt in predic. iuribus. ff. ꝛ. iij. q. vij. ver. quidam. vbi dicit quod minor. xvij. an. non pōt postulare, surdus, femina, vtroq lumine orbatus. ꝛ qui muliebria passus est, nisi per vim predonum vel hostiū. Item iuratus est, prohibet. ꝛ de calumnia in iudicio damnatus. ad hoc facit in institutio. qui manumittere dos. §. fin. ¶ † Item hēticus vel iudeus, vel alius infidelis, contra christianum aduocare non potest. vt. C. de postula. l. nemo. ꝛ. C. de episco. audi. l. nemo. ꝛ extra de hereti. cap. excommunicamus. §. credentes. vbi dicit, si vnit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur, ꝛ si ad aduocare presumpserit, omnia bona sua proscribant. ꝛ ipse in exiliū deponat, vt in predictis. ll. nemo. ꝛ. l. nemo. ꝛ index qui eum admiserit, in centū libras auri dz condemnari, vt ibi dicitur.
3
4 ¶ † Item monachus ꝛ quilibet regularis ab aduocationibus prohibetur, vt extra ne cle. vel mona. per totum. ꝛ extra de postula. ex parte. xvj. q. j. placuit. vbi dr. Placuit nostro communi consilio ꝛc. Supra totus tenor illius in titulo, qtra actorē. ad hoc facit eod. titulo. ꝛ. ea. q. monachi. ꝛ cap. alia est causa. ꝛ. iij. qō. vij. c. Sunt autem. de hoc dictum est plene. supra. c. in tit qtra. Item procuratorem. in. §. item monachus ꝛc. ꝛ ibi recurras.
¶ † Item presbyter vel clericus in sacris promotus, vel in minoribus ordinibus qstitutus. dūtamen ille qui est in minoribus ecclesiastico beneficio sustēteť, ab aduocationibus repelli possunt, vt. xiij. qō. v. deniqz. extra de postu. c. j. ij. ꝛ. iij. C. de testamen. l. qsulta. ꝛ C. de epis. ꝛ cleri. l. repetita. C. vbi in casibus, vt in iuribus allegatis. ꝛ. iij. q. vij. §. tria. ꝛ §. sunt autem. vbi dr plene que persone possunt postulare, ꝛ que non ꝛ pro quibus personis.
5
6 ¶ † Item nullus clericus debet aduocare coraz iudice seculari, vt. C. de epis. ꝛ cle. l. placet. ꝛ hoc notatur. ff. de postu. l. j. §. ij. ꝛ in predicta. l. repetita, ꝛ maxime in causa criminali, vt extra ne cle. vel mona. c. sententiam. ꝛ per totum. ꝛ. lj. dist. aliquantos. xxiij. q. vij. his a quibus. vbi dicitur. His a quibus domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non lz.
7 ¶ † Item procacibus verbis ꝛ improbis aduocare prohibitum est, vt. C. de ap. l. fina. §. in frustratorijs. argu. C. de vete. iur. enu. l. j. §. nostram. ꝛ nihilominus est infamis, vt tertia questio. septima infamis. §. tria. vbi dicit si quis adeo procax ꝛc. de verbo ad verbū ponit infra eodem illud idem est. C. de postulan. l. qsquis.
8 ¶ † Item quicunq in aliqua causa principali iudex fuerit vel assessor, aduocare postea non poterit in eadem. C. eodem. l. quisqs. in prin. ꝛ in fi. C. de assef. l. fi. in prin. vbi dicitur. Ne cuz in vtrūq festinet, neutrum bene peragat.
9 ¶ † Item infamis aduocare non pōt, vt. ff. de postulā. l. j. §. hoc edictum. ꝛ §. ait pretor. ꝛ. l. qs prohibet. ꝛ C. de postulan. l. qsquis. ꝛ de hoc plene qsuevit notari. ff. ad. l. iuliam. repetun. l. hac lege. §. j. ꝛ. iij. q. vij. infamis. §. tria. ꝛ §. sunt autem. ꝛ hoc est verum nisi pro certis personis que enumerant in dicto. §. tria. versicu. Alij enim omnes ꝛc. ꝛ hoc intelligit de illis infamibus qui non sunt summa turpitudine notati, nec etiam sunt infames ipso iure, vel damnati de crimine capitali; nam tunc pro aliquibus aduocare non possunt, vt dicit dominus Azo in summa sua in. c. eo. §. Alij
10 aūt sunt ꝛc. ¶ † Itez excommunicatus aduocare non potest per iura preallegata. ꝺ in titulo contra procuratorem. §. j.
¶ Item publice pugnantes cum bestijs in arena, pro alijs aduocare non debent, vt. ff. de postulan. l. prima. §. item senatusconsulto. iij. q. vij. §. infamis. §. tria. ꝛ hoc est, qz infamis est, vt dictū est
11 in illo. §. item infamis ꝛc. supra. ¶ † Item si fuerit in vna causa aduocatus contra Titium, in eadem causa pro ipso Titio aduocare non dz, vt. ff. de his qui notantur infamia. l. athletas. §. idem procurator. ꝛ. ff. de preuarica. l. iij. §. quod si aduocato. ꝛ C. de aduocat. diuer. iudi. l. prima. ꝛ hoc est verum nisi in casibus quos habes. ff. de postulan. l. fi. ꝛ facit ad hoc. xciij. dist. legimus. ꝛ. c. diaconis. ꝛ de hoc qsuevit notari in predicta. l. ff. ꝺ postulā. l. fi.
12 ¶ † Item ab aduocatione remouetur qui cum graui damno pactus est cū suo clientulo de quota parte litis sibi prestanda. C. de. tit. l. si qui. ꝛ. iij. questio. vij. §. arcentur. ¶ Item repellitur ab aduocatione q lege iulia. repe. fuerit condēnatus, vt. ff. ad. l. julia. repe. l. hac lege. ¶ Item nota in istis versibus q sequuntur, illos q aduocare prohibentur. ¶ † Non cuicunq datur vt postulet,
13 immo vetat. Luminibus carēs, mulier muliebria passus. Addictus pene, seruus, puer, actor arene. ꝛ hec ꝓbant. iij. q. vij. §. tria. ¶ Itez nota quod aduocatus stari debet dum aduocat, vt. C. de

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA
BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

postulan. l. quisquis. in fi. ⁊ in auc. vt ab illustribus. §. j. col. v. vbi de hoc. ⁊ C. de offi. cini. ind. l. j. ⁊ C. vbi senatores vel clarissimi. l. fi. §. sedendi. ⁊ non dꝫ iterare ea que semel fuerint perorata. vt
14 C. de appel. l. fi. §. non iure. ¶ †Item nota quod si aliquis aduocatus amonitus fuerit a iudice vt alicui suum prestet patrocinium ⁊ ei non obtemperauerit, postea repelli poterit ab aduocatione in curia illius iudicis, nisi se rationabili causa excusauerit, vt. iij. q. vij. §. tria. vbi dicitur. si quis vero amonitus ⁊c. intra est tenor illius. c. arg. ff. de postulan. l. quos prohibet. ⁊ C. eod. l. prouidendum. §. si quis vero. vide tamen an [illegible] aduocare in perpetuum vel ad tempus. [illegible] hoc tractatur. §. eodem titulo. l. j. ⁊
15 ff. de pen[illegible] ¶ †Item nota quod si aduocatus exceptionem di[illegible] post litem contestatam proposuerit, de rigore iuris puniri dꝫ in vna libra auri, vt C. de exceptio. l. si quis aduocatus.
¶ Item nota quod aliquis aduocatus esse non dꝫ, nisi peritiam habeat literarum quãquam sit peritus in exercitio, vt. C. de aduoca. diuer. iudi. l. iubemus. ff. de vacatione ⁊ extraordina. cogni. l. j. §. aduocatus. ⁊ in auc. de iudi. in princ. col. vi. ibi nos igitur ⁊c. C. de postulan. l. ij. ⁊ hoc secundum quosdam. Alij dicunt quod sufficit si exercitium causarum habeat. C. de [illegible]dic. l. certi. vbi de hoc. ⁊ in predictis. ll. dicitur quod inter aduocatos non numerantur, nisi fuerint literati, tamen hoc hꝫ locum in aduocatis qui salarium de publico recipiebant qui erant centum numero. vt ibi
16 dicitur. ¶ †Item tabellio vel seruus non dꝫ aduocationis officium exercere. arg. C. de decurio. l. vniuersos. ⁊ consuenit notari. C. de tabul. l. generali. lib. x. in fine. ¶ Ultimo no. quod ad euidentiã istius presentis tituli quis possit esse iudex vel aduocatus, ⁊ quis non totum. ⁊. quod est. iij. q. vij. infamis. hic de verbo ad verbum inserui, sine scripsi in hunc modum.

SVMMARIVM

1 Infamis nec procurator esse põt nec causarum cognitor.
2 Postulare quid sit.
3 Postulare qui prohibeantur.
4 Infames pro quibus possint postulare personis, ⁊ nume. 5.
6 Procax in verbis aduocatus esse non poterit.
7 Aduocatus cuilibet parti patrocinium denegans foro carebit.
8 Aduocatus qui egit causam fisci potest contra eundem patrocinium prestare.
9 Filius in re patris arbiter esse potest.
10 Seruus arbiter esse non potest, libertinus autem sic.
Infamia pluribus irrogatur modis.

¶ Tertia. q. vij. Infamis.
¶ Textus est decreti.

Infamis persona nec pro-

1 curator †esse põt, nec cognitor. tria sunt quibus alii qui impediuntur, ne iudices fiãt. Natura surdus ⁊ mutus, ⁊ perpetuo furiosus, ⁊ impubes, qꝫ iudicio caret lege qui senatu motus est. Moribus femine ⁊ serui. non qꝫ iudicium non habeant, sed qꝫ preceptum est vt curialibus non fungantur officijs verum si seruus dum putaret liber, ⁊ ex delegatione sententiam dixit, quãuis postea in seruitutem depulsus est, sntia ab eo dicta rei iudicate firmitatem tꝫ, vel hꝫ lex in. ff. titu. de postulan. Infames esse non possunt procuratores vel patroni causarum. Sũt
2 autem tres ordines eorum qui prohibentur postulare, † est autem postulare desiderium suum, vel amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni preest exponere, vel alterius desiderio contradicere, vt premisimus. Non postulãtium tres ordines sunt. Quidaꝫ prohibentur omnino postulare, vel propter etatem. vt minores. xviij. annis, vel pp causam, vt surdus qui omnino non audiuit. Alijs prohibet ne pro alijs postulent, vel ppter sexum vt femine, vel propter casum, vt vtroq; lumine orbati, vel ppter notam turpitudinis, vt hi qui corpori suo mulierbia passi sunt, nisi forte in põdus
3 vel hostiũ stupratí prohibentur. †Similiter qui capitali crimine vel calũnia publici iudicij sunt dãnati, vel qui operas suas locauerint, vt cum bestijs depugnarent in arena. pro alijs prohibẽt postulare, his personis pro se allegare permittit, pro alio prohibet, nisi forte tutelam impuberum vel curam adolescentium non affectatam, sed necessariam administrent, pro his enim quorum
4 curam gerunt eis postulare permittitur vel cõceditur. † Alij n. omnes qui vt infames notant, nisi pro se ⁊ pro certis personis postulare non possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint, p-

mittit. autem eis postulare pro parentibus, patrono vel patrona, pueris et suis, fratre ⁊ sorore, socero ⁊ socru. genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigna, priuigno, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, ⁊ fatua, prodigo, surdo, muto, ⁊ adolescente.
5 ¶ †Item pro alijs quibus pp infirmitatẽ curatoris dari solent, ⁊ qui negotijs suis aliquo perpetuo morbo superesse non possunt. omnes autem qui non sponte sed necessario funguntur officio sine offensa postulare possunt, etiaꝫ si bi quibus non nisi pro se postulare permittitur, propter affinitatem vero non eas accipere debemus que quondaꝫ fuerunt sed presentes nurus, ⁊ generi appellatione, ⁊ soceri ⁊ socrus, ⁊ vlteriores quibus solet accidere continentur. arcenturẽt a professione aduocatorum. sicut in. ij. lib. C. tit. de postulando inuenit, qui sub nomine honoratorum ex ipsis negotijs que intrãda susceperũt emolumentũ sibi certe partis cũ graui dãno litigatoris, ⁊ depredatione poscentes inueniuntur.
6 ¶ †Item si quis adeo procax fuerit vt non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis sue immutationem patiatur, propterea non lꝫ aduocato vllum contractum inire, vitam pactionẽ subire, conferrecum eo litigatore quem in propriam fidem recepit, nec ex industria iurgium protrahere apud vrbem Romam, et honoratis qui hoc putauerint eligendum eo vsq; liceat orare quousq; maluerint, vcꝫ vt non ad turpe compendium ⁊ stipes de formem hec arripiatur occasio. Nam si lucro pecuniaq; capiantur, veluti abiecti, vel degeneres inter vilissimos numerabunt.
¶ Si vero in vno auditorio duo tantũ vel plures pre ceteris fuerint, quorum fama sit hilarior in iudicantis officio sit vt par causidicum distributio fiat ⁊ exequatur pro partibus auxiliuꝫ singu-
7 lorum. ¶ Si quis vero motus a iudice ea excusatione que ne queat comparari cuilibet parti patrocinium denegauerit, careat foro, sciatq; sibi eum nunquam agendi copiam posse restitui. si quis autem litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cum pluribus, ⁊ aduersario suo subtraxisse pari defensionis copiã ostendet, procul dubio iniquam a se litem fouet, ⁊ auctoritatem iudi-
8 ciariam elusam a se experietur. ¶ †Item quãuis illi qui causam fisci egissent prohibeantur aduersus fiscum patrocinium prestare, tamen hodie aduersus fiscum possunt patrocinium prestare, vel exhibere priuatis. dum eam causam decinent suscipere quã tractauerant dum fisci aduocati fuerunt. ¶ Itez si contra patrẽ pupilli causam egisti, tutor vel procurator datus, causam eandeꝫ defendere non prohiberis. Cognitores vero ex officio intelligũtur non ex arbitrio, nihil. n. refert qui arbitrium suscepit, an sit in
9 tegre fame, an ignominiosus. ¶ †Filius enim et in re patris arbiter esse põt, nam et iudicem eum esse posse plerisq; placet.
¶ Si quis vero iudex sit, arbitrium recipere eiusdem rei de qua iudex est in se compromitti iubere prohibet, ⁊ si sententiam dixe-
10 rit, non est danda pene persecutio. ¶ †Seruus autem arbiter esse non vꝫ, libertinus esse põt. porro infamia multipliciter irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati p sententiam, veluti cum iudex pronuntiat iniuriam feciſti, hꝫditatem compilasti, calumniatus es. Aliquando genere pene, sicut illi qui damnantur in opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinẽt. Sed damno infamie et post impletuꝫ tempus subiiciunt. Aliquando pene ⁊ delicti declarati per sententiam, veluti dum fustibus cesi. per preconem dicit cicofantis, idest calũniatoꝛ. Aliquando ipso genere facti, vt exercentes improbum fenus. ⁊ illicite exigẽtes vsuras vsurarum, ⁊ que intra tẽpus in quo moris est lugere maritum, matrimonium contrahit, ⁊ qui sciens eam vxorem duxit.. ¶ Itez testatur Felix papa, ⁊ eisdẽ verbis. ¶ Item euangelium, ille qui trabem in oculo gestabat, probat educere non posse festucam de oculo fratris sui. ¶ Item Dauid in lib. Psal. peccatori autem dixit deus. quare tu enarras iustitias meas ⁊c. ¶ Item Grego. Cuius vita despicitur, restat vt eius predicatio contemnatur.

SVMMARIVM

1 Tutorum quidam sunt testamentarij quidam dativi, ⁊ alij legitimi.
2 Tutores quidam ex inquisitione dantur ⁊ quidam sine.
3 Tutores qui satisdare teneantur.
4 Tutor ⁊ curator administrare non possunt nisi prius inuentariũ fecerint.
5 Tutor vel curator ante omnia inuentarium facere dꝫ in rebus pupilli vel adulti.
6 Inuentarium triplex reperitur.
7 Maritus non potest esse tutor vel curator sue vxoris.

Here-

Heres tutores eiusdem pupilli non potest esse tutor.
8 Mulier non potest esse tutrix.
9 Mater tutrix fideiussorem dare debꝫ promittentem rem pupilli saluam fore.
Seruus tutorem habere non potest.
10 Tutor non potest dari tutorem habenti.
11 Tutor datus in testamento minus solenni non admittitur nisi cõ firmatus.
12 Mater non potest in testamento curatorem dare filio.
13 Tutor non auditur nisi iudicio sisti cauerit.
Episcopus vel regularis quispiã tutor vel curator esse non põt.
14 Tutor certus dari dꝫ ⁊ non incertus.
15 Tutor procuratorem dare non potest.
16 Tutor vel curator ad iudicium veniens qualis sit attendi debet, ⁊ nu. sequenti.
19 Tutor datus in minus solenni voluntate debet confirmationem ostendere.
20 Tutor legitimus non admittitur si testamentarius reperiat̃.
21 Tutor testamentarius est datiuo preferendus.
22 Tutor tria facere tenetur antequam admittatur.
23 Tutelam administrare est officium virile.
24 Tutela mulieris legitima est ⁊ legitime suscipienda.
25 Mater in tutela est ante preferenda.
26 Minor viginti quinq; annis non põt esse tutor.
27 Inuentarium incaute factum pro infecto est habendum.
28 Inuentarium omnes res pupilli continere dꝫ ⁊ proponentus ⁊ instrumenta.
29 Tutor iuratus esse debet.

¶ Contra tutores ⁊ curatores. Articu. xj.

Equitur videre contra tutores ⁊ curatores, plures enim tutores ⁊ curatores se dicunt q esse non põt. ⁊ idcirco contra ipsos aliquid

1 videamus. † Primo tñ sciendum est quod tutorum ⁊ curatorum, alij sunt testamentarij, alij datiui, alij legitimi. ¶ De testamentarijs dr̃ in institu. de satisda. tut. §. j. ⁊ in institu. de tutel. §. permissum. ⁊ in instit. qui dari tutores in testamento possunt, per totum. ¶ Item de datiuis dicit̃ in institu. de attiliano tuto. ¶ Item de legitimis dr̃ in insti. de legiti. agn. tut. ⁊ in ti. ꝺ fiduciaria tutela.
2 ¶ † Item alij sunt dati ex inquisitione, alij sine inquisitione. Sed cum in corpore iuris ista materia in locis pluribus sit diffusa, parum tamen dicam, ⁊ idcirco dicas quod dati sine inquisitione ⁊ legitimi satisdare debent rem pupil. sal. fo. vt in instit. de satis. tuto. ⁊ cura. §. j. C. in quibus can. in integ. resti. l. si tutor. C. de postulationibus. ⁊ C. de curatore furi. l. fi. §. sed cum antiquitas. ff. de test.
3 tu. l. testõ. ⁊ l. si nemo. † ⁊ qꝺ dixi de datis sine inquisitione quod satisdare debent, idem dico de datis ex inquisitione, vt ex constitutione greca de qua fit mentio in institutio. de attil. tuto. §. pen. ⁊ de hoc plene consueuit notari. C. de tuto. ⁊ curatorib. qui satis. non dedit. l. j. ⁊ in instit. de satis. tut. §. j. remittitur tamen satisdatio si tutor vel curator locuples sit. C. ꝺ episcopali audi. l. de creationibus. ⁊ C. de curato. furi. l. fi. ff. de testamentaria tutela. l. testamento. circa fi. ff. de legiti. tut. l. legitimos. circa prin. Sed vr̃ contra. ff. de procur. l. si minor. §. fi. ⁊ l. seq.
4 ¶ † Item no. quod tutor vel curator tria habent facere sine quibus administrare non possunt. s. quod faciant inuentarium, ⁊ qꝺ iurent ⁊ caueant sub hypoteca rerum suarum. C. de episcopali audien. l. de creationibus in fi. vbi dicitur ipso autem curatore cuiuscunq; substantie vel dignitatis est prefatum sacramentum proutiliter rebus gerendis prestante, ⁊ inuentarium publice conscribente, ⁊ hypoteca rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus possint vndiq; res vtiliter gubernari. ad idē. C. de cur. fur. l. fi. §. sed cuꝫ antiquitas. vbi dicitur. In prouincijs aũt apud presidem eiusdem prouincie presente etiam tam viro religiosissimo locorum antistite q̃ tribus primatibus, ⁊ actis intercedentibus, tactis sacrosanctis scripturis, edicat omnia se recte, ⁊ cũ vtilitate furiosi agere, neq; pretermittere ea vtilia furioso putauerit esse, neq; admittere ea q̃ inutilia existimauerit, ⁊ inuẽtario cũ subtilitate publice ꝙscripto res suscipiat, ⁊ eas ꝑm sui opiniones disponat, sub hypoteca rerũ suarum ad eum pertinẽtium ad similitudinem tutorum, ⁊ adulti curatorum. ad idem. C. de arbit. tut.
5 l. fi. §. illo procul. vbi dicit̃ † illo procul dubio obseruando, vt non audeat tutor vel procurator res pupillares vel ad vtiliter attinere, vel vllam sibi cõionem ad eas vendicare nisi prius inuentario publice facto ꝑm morem solitum res eis tradantur nisi testatores qui substantiam tranſmittunt specialiter inuentarium cõscribi venerint ⁊c. ad idem facit in auc. de here. ⁊ fal. in. §. sancimus. vbi dr̃ qualiter fiat inuẽtariũ. col. j. ⁊ ff. de admi. tu. l. tutor. §. j. in fi.
6 ⁊ ff. de susp. tu. l. tutor. §. tutores. † Scire tñ debes q triplex est inuẽtariũ, est. n. inuẽtarium tutoris ⁊ cura. est inuẽtarium hr̃dis, est inuentarium fisci. de inuentario tutoris vel curatoris dicit̃. C. de admini. tut. l. tutores. ff. eo. l. tutor qui. de inuẽtario hered. dr̃ in auc. de here. ⁊ fal. l. sancimus igitur. colꝰ. j. vbi docetur qualiter ꝙficiatur inuẽtarium. ⁊. C. de in. deli. sancimus. §. sinaute dubius. De inuẽtario fisci dicitur. C. de bo. prescrip. l. si quis. arg. in auc. de collato. §. si vero aliq̃. col. iij. C. de bo. vac. l. iij. lib. x. sed
7 qũo fieri debeat inuẽtarium. j. dicã. ¶ † Item maritus tutor vel curator vxoris sue non põt. vt in insti. de excu. tu. §. fi. vbi de hoc ⁊. C. qui dari tuto. vel cu. possunt. l. maritus. ff. de cur. fur. l. iure. ⁊ est ratio, qꝛ si male gereret, vxor propter affectionem sibi remitteret. ¶ Item si heres tutoris tutor esse vellt audiri non dꝫ, qꝛ nemo in tutela succedit, nisi intantum q̃ heres tenet̃ perficere ea q̃ inchoata fuerãt ab illo cuius est heres. ⁊ de hoc dicit̃. ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. tutoris. ⁊. l. seruus. §. si vino. C. de infami. l. furti. §. penul. ff. de here. tut. l. j. arg. ff. pro socio. l. heres socij. ⁊. l. vex. C. de neg. gest. l. curatoris. C. si quis rem mili. igno. l. j. ff. de tu
8 tel. l. tutela. ¶ † Item notare potes q mulier tutrix esse non põt vt. C. qñ mulier offi. tu. fun. pos. l. j. ⁊. ff. de regu. in. l. ij. extra de ar bi. dilecti. intellige tñ nisi a principe tutelam filiorum specialiter impetrauerit. ff. de tutel. l. fi. ⁊ in pluribus alijs iuribus vel legib. ⁊ dꝫ renuntiare velleiano, omni iuris auxilio, vt. C. quãdo mulier offi. tu. fun. pos. l. ij. ⁊ dꝫ iurare se ad secundas nuptias non trãsire, vt. C. eo. ti. l. ij. ⁊ fina. ⁊ auc. ibi posita. Mater tamen hodie in re nouo admittitur tutrix in filijs cuꝫ iuramento, vt. C. eo. in auc. sacramentũ. ⁊ extra de appel. ex parte. dum renuntiet, vt dictuꝫ est, ⁊ preferr̃ omnibus tutoribus legitimis ⁊ datiuis, non autẽ testamentarijs, vt in auc. de hr̃di. ab intesta. §. ex bis. colla. ix. ⁊ in auc. vt matres sine ꝓhib. tu. ge. §. qꝛ vero. colla. vij. C. eo. auc. mater. ⁊ q̃ cito ad secund. nupt conuolauerit, soluta est tutela quasi esset mortua, vt in predicto. §. qꝛ vero. tamẽ si voluerit esse tutrix, vt dictum est dꝫ canere rem pupilli sal. fo. ⁊ facere inuentarium. vt in auc. vt matres sine prohibi. §. fi. colla. vij. ⁊ opꝫ quod sit maior. vt in insti. qui dari tuto. pos. §. furiosus. ⁊ hoc põt impetrare
9 a iudice ordinario. vt. C. eodem. l. ij. ¶ † Item dꝫ dare fideiussorem qui promittat rem pupilli sal. fo. vt in auc. vt sine prohi. ma. §. fi. quicquid tamẽ dictum sit, clare intelligas quod mulier bene põt esse tutrix filiorum cum illa solennitate que est. C. quãdo mulier officio fungi pos. l. fi. ⁊ de hoc plene dicit̃. j. titulo contra matrem vel auiam ⁊c. ¶ Item seruus tutorem habere non põt, vt
10 .ff. de tutel. l. j. ⁊ in insti. eodẽ. in principio. ¶ † Item tutorem habenti tutor dari non põt, qꝛ non tutor, sed curator datur ei. in instit. de curato. §. interdum. ff. de tutel. l. ij. §. si pupillus. ⁊. l. solet. nisi in casibus. C. quibus causis habenti tuto. vel cura. da. pos. l. l3. ff. de testamentaria tutel. l. idẽ. ⁊. ff. de suspec. tuto. l. tutor. §. si quis affi. ⁊ in insti. de cura. §. furiosi. vbi multa de hoc notanr̃.
¶ Itẽ si mulier in testamento suo filijs vel filiabus suis tutoribus vel cura. dederit põt repelli. nisi in casibus a iudice fuerit ꝙfirmatus. ff. de confirmando tutore. l. j. ⁊ ij. ⁊ est ratio, qꝛ non habet
11 eos in prãte. ¶ † Item si aliquis filijs suis in minus solenni testamento tutorem vel curatorem dederit, nisi a pretore fuerit cõfirmatus. ff. de confirmat. tutor. l. qui a patre. ⁊. l. si filio. ⁊. ff. de administra. tuto. l. tutores. §. curatores.
¶ Item si pater filio naturali tutorem vel curatorẽ dederit. non vꝫ nisi in his que sibi reliquerit vel legauerit. ff. de confirmatio. tuto. l. naturali. C. eo. tit. l. fi.
12 ¶ † Item si pater in testamẽto suo filio curatorem dederit poteris dicere quod non vꝫ, nisi a pretore fuerit confirmatus. C. de episcopali audien. l. de creationibus. in insti. de cura. §. j. ff. de curato. furi. l. penulti. ff. de confirmatio. tuto. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. qui a patre. ⁊. l. vtilitatem. ff. de adminis. tutorum. l. tutores. §. curatores
13 .C. de neg. gest. l. curatorem. ¶ † Item nisi tutor cauerit iudicio sisti, audiẽdus non est, vt. C. de admini. l. sancimus. §. defensionẽ.
¶ Item episcopus vel monachus, vel alius regularis tutor, vel curator esse non põt, vt in auctẽ. de sanctissimis episcopis. §. deo autem. col. ix. quod est C. de epis. ⁊ cleri. auc. presbyteros. ij. tamen presbyter, ⁊ diaconus ⁊ subdiaco. ad tutelam iure cognationis vocari possunt, vt in predicto. §. deo autem. vbi dicitur, deo aũt amabiles episcopos ⁊ monachos ex nulla lege, tutores aũt curatores cuiuscunq; persone fieri permittimus. ꝓbyteris aũt

ꝛ diaconis ꝛ subdiaconis, iure ꝛ lege cognationis tutelã aut curã
suscipere permittimus ꝛc. intellige de tutela legitima, non de te-
stamentaria seu datiua, vt ibi notatur, ꝛ. lxxxvj. distinctio. c. per
uenit. vbi de hoc. ꝛ: lxxxviũ. distinc. c. fin. vel dic quod ꝑm predi
cta. c. eps ꝛ monachus possunt esse tutores legitimi, vt ibi notaꝫ,
14 secus ꝑm predictum auctenticum. ¶ †Item si tutor incertus da
tus fuerit non valeret, vt. ff. de testamen. tuto. l. tutor. vbi dicitur
tutor incertus dari nõ põt. ¶ Item tutor vel curator minor. xxv.
annorum esse non põt, vt in instit. qui dari tuto. in test. pos. §. fu
rioſus. C. de legitima tute. l. nemo. ꝛ instit. de fiduciaria tutel. §.
15 fi. ꝛ de excusa. tuto. §. minores. ¶ †Item tutor vel curator procu
ratorem dare non potest, nisi post litis contestationem. vt. C. de p
cu. l. neqꝫ. ¶ Item tutor vel curator non potest rem pupilli, vel
adulti vendere vel alio modo alienare sine auctoritate pretoris,
nec pignori obligare, nisi illa que seruando seruari non possunt,
vt. C. de administra. tut. l. lex que tutores. in fi. ea. l. fi. in fi. ff. de su
spect. tu. l. tutor. §. si tutor. ff. de admi. tu. l. ꝛ si sine. §. quesituꝫ. C. de
predijs mi. sine decre. non ali. l. j. ꝛ ij. ꝛ quasi per totũ. C si aliena
16 res pig. da. sit. l. curator. ꝛ. l. si in rẽ. ¶ †Et vt breuiter videas ꝯ
tutorẽ, vel curatorem ad iudiciũ venientem, hec oĩa cogites ꝛ per
pendas an. s. tutor sit datiuus, an testamẽtarius an legitimus, q-
ras si datiuus, an ex inqsitione, an sine inquisitione. si vero osten
dat se testamentariũ, qsidera personas que possunt dare in testa-
mento ꝛ dari, ꝛ super hoc vide iura. in instit. q dari tuto. põt p
totuꝫ ꝛ in instit. de satisda. tuto. in fi. ff. de testamentaria tu. l. j.
¶ Item considera si sit testm̃ penitus solenne. alia donatio non
17 vꝫ, vt. C. de confirma. tuto. l. ij. ¶ †Item vide si ex illo testamen-
to est adita hereditas. C. de testa. tu. l. sed nemo. ꝛ. §. testamento.
¶ Item si ex testamento obijcias quod illud testamentum fuit
inofficiosum quo casu est procedendum, in questione, ꝑm doctri-
nam. ff. de testamen. tute. l. iure. in fi. ꝛ. l. sequenti.
18 ¶ †Item obijcias testamentum factum irritum, ꝛ vide causas.
ff. de iniust. rupto ꝛ irri. testamen. per totum. ꝛ instit. quib. mo. te.
infir. per totum. ꝛ. C. de liber. prete. vel exhered. auct. ex cã. ꝛ sic
multũ differre poteris causam illam. Caue tm̃ ne calũnioſe hoc
facias. ¶ Item si dicas cãm donationis esse mutatam, de amico
factus est inimicus de diuite pauper, ꝛ ad hoc videas. ff. de testa.
19 .l. tutor pater. ff. de confirma. tu. l. penul. ¶ †Itez si ostendat mi
nus solennem voluntatem in qua dicat se datum. ostendat cõfir-
mationem, ꝛ tu diligenter respice si est facta prout opꝫ, ꝛ sup hoc
vide tit. ff. de confirma. tuto. ꝛ. C. eo. titu. ¶ Item si dicat se legiti
mum tutorem ꝛ proximiorem, tu proba contrarium si potes, ꝛ re
spice. C. de legi. tuto. per totum. auc. ibi posito. ꝛ ff. de legi. tuto.
20 per totum. ¶ †Item potes obijcere quod pater pupilli fecit te-
stamentũ ꝛ in eo dedit tutorem, vñ non est locus legitimo. ff. de te
stamen. tute. l. si sub conditione. ff. de tutel. ꝛ ra. di. l. si tutor.
¶ Item obijcias ei quod non satisdedit idonee, nisi sit pater vel
patronus. de quibus legit. ff. de legi. tut. l. legitimis. §. ij. C. in qb.
can. non est neces. in integ. rest. l. si tutor. ꝛ. C. de tut. l. q non satis
dedit. ¶ Item potes obijcere quod rarde suscepit tutelaꝫ, qꝛ for
sitan post annum. arg. C. de leg. heredi. l. sciant. ff. ad tertul. l. ij. §.
21 si mater. ¶ †Item si dicat se datiuum, vide si fuit aliquis datus
in testamento, ꝛ sic testamentarius precedet datiuum.
¶ Item potes obijcere de legitima tutel. qꝛ qñqꝫ legitima prece
dit datiuam, vt. ff. de tute. ꝛ ra. distra. l. si tutor. §. j. ꝛ qꝛ habenti tu
torem tutor dari non põt, vt supra dictum est. ¶ Itez vide a quo
dixit se datum si fuit datus ab illo qui dare potuit. ꝛ super hoc
22 vide. ff. de tutor. ꝛ curato. da. ab. l. j. ꝛ. l. vbi. ¶ †Item vide an fe
cerit ista tria. s. qõ iurauerit fideliter se facturum ꝛ qõ fecerit in
ventariũ, ꝛ qõ dederit hypotecam, vt. §. dictum est. ꝛ ad hoc facit
C. de epis. audi. l. de creationibus. ¶ Si mater vel auia se dicat
tutricem ex testõ, obijcias q hoc testator facere non potuit. ff. de
testa. tu. l. iure nostro. vbi dr̃ iure nostro tutelã liberorũ cõiuꝫ ma
tri testamento patris fratris frustra mandantur, nec si prouincie
preses imperitia lapsus patris voluntatẽ sequendam, decreuerit
eius successor sententiã quã leges nostre non admittũt recte seq
23 tur. i. persequetur. ¶ †Item dicere potes q tutelaꝫ administra
re virile officium est. C. qñ mulier offi. tu. fun. pos. l. j. ff. de tutel. l.
tutela. ꝛ. l. fi. ꝛ hoc qõ dictũ est q in testamento tutrix dari non
põt, verũ est ꝑm quosdam nisi a principe fuerit confirmata, vel a
iudice, vt. C. qñ mulier of. tut. fun. po. l. ij. in fi. ꝛ in auct. mf. ff. de
neg. gest. l. q aliena. §. quẽqꝫ. ꝛ que dicta sunt de tutela, idẽ dicas
de cura. vt no. in predi. auc. mater. in gl. an idem ꝛc. quicquid tm̃
dixerim in hoc tenendũ est q mater bene põt esse tutrix cum illa
solennitate que est. C. qñ mulier of. tu. fun. pos. l. fi. ꝛ de hoc dictũ
est. §. in ti. ꝯ tutores. ꝛ ibi similiter videas. ꝛ extra de appel. c. ex
24 parte. vbi de hoc. ¶ †Itẽ si dicat se a lege vocatã. obijcias ei, tu
tela tua est legitima, ꝛ legitime suscipiẽda. C. ad tertul. omne in q
bus ca. cõ. l. pe. ꝛ qualiter legitime suscipiaꝫ, no. C. qñ mulier offi.
tu. fun. pos. l. fi. ꝛ in auc. ibi posito. ꝛ in auct. de here. ab intest. §.
ex his. ꝛ in auc. vt sine ꝓbi. §. vlti. coll. vij. ¶ Itez obijcias ei qõ
datus fuit aliqs in testamẽto ergo preferr̃ vt in dictis qstõnibus.
25 ¶ †Itẽ obijcias aute. ℳr̃ pueri te precedit. q nõ preferr̃, vt in
dictis qstõnibus, ꝛ maxime in corpore. ¶ Itez obijcias matri q
ad scꝛa vota trãsiuit, ꝛ j. annũ vel post. vel qõ peccauit in corpore
in tẽpore luctus. C. de secund. nup. l. j. ꝛ in auc. ibi posito. extra ꝛ
appellatio. ex parte. ꝛ in auc. de nup. §. bis autem. col. iiij.
26 ¶ †Item ꝯ omnes supradictos tutores ꝛ singulos, obijcias de
etate ipsoꝝ, qꝛ sunt minores. xxv. annis. C. de leg. tu. l. fi. ꝛ in insti.
q dari tuto. pos. §. furioſus. ¶ Item obijcias de etate impuberis
q excessit etatẽ pupillarẽ. ff. de tut. l. seio. ¶ Item obijcias q nõ
fecisti inuẽtariũ C. ar. tu. l. fi. ꝛ C. de epis. audi. l. de creationibus.
in fi. vel obijcias, tarde fecisti mox intra triduũ vel itra. xxx. dies
27 C. de admi. tut. l. tutor. §. j. ¶ †Item inuentariuꝫ fecisti incaute.
ergo ꝓ infecto hꝫ dꝫ. ff. de his que in testa. delen. l. j. §. j. vbi dicit
q incaute factum est, pro non facto est habendum. ad idem. ff. de
au. tu. l. ij. ꝛ C. ad sille. l. fi. in fi. ꝛ extra de inrepatro. qõ aũt in fi.
28 ¶ †Itẽ obijcias, non posuisti in inuentario res oẽs, ergo non vr̃
actum. C. ad silr. l. preallegata. ꝛ presertim est bona oppositio, si
rem de qua agere non posuisset. ¶ Itẽ non posuisti obuẽtus nec
puẽtus ꝛ res superuenientes. C. de cura. fur. l. fi. vltra me. ¶ Itez
non posuisti totum renorẽ instrorũ pupilli. non habuisti auctorita
tem iudicis. ff. de admi. tuto. l. chirographus. C. de epis. audi. l. de
creatio. vltimum tamen de iudice non admittitur a quibusdam.
29 ¶ †Item obijcias tutori, non curasti cum curator iurare debeat
multomagis tutor, vt in. d. l. de creationibus. ꝛ auc. ibi posito.
¶ Item obijcias questionez seruituris pupilli vel tutoris. ff. de tu
to. l. j. ꝛ C. de admi. tu. l. sed in seruili. C. de patria pote. l. impube
ris. C. de cura. furio. l. vlti.

SVMMARIVM

1 Curator adolescentis ostendere debz an fuerit generaliter datus
vel specialiter ad litem certe rei.
2 Curatori que possint obijci.
3 Curator satisdare debet de ratihabitione.
4 Curator presenti ꝛ petenti debet dari.

¶ Contra curatorem datum adulto. Arti. xij.

Contra curatorem datum

adulto aliquid videamus. Et primo sciẽdũ est vtrũ si
agit tanqꝫ curator adolescẽtis, vel furiosi, vel demen-
1 tis, vel ꝓdigi, vel alterius maioris. †Si tãqꝫ curator adolescẽtis
ostendat rõnẽ, vtrum fuerit gñaliter datus vel specialiter ad li-
tẽ certe rei. Si gñaliter videas a quo fuit datus, ꝛ vide oĩa que
2 .§. dixi in tutore datiuo. ¶ †Itẽ obijcias ei de inuẽtario, vel adul
to, ꝛ sacramento. ꝛ satisdatione ꝛ etate. vt in tutore dixi. ¶ Itez
obijcias qõ si datus curator hñti curatorẽ. ꝛ sine cãe cognitione.
ff. de tutel. l. j. C. qui dari tut. pos. l. tutorẽ. ¶ Itẽ obijcias qõ non
fuit datus volẽti ꝛ petẽti. ff. de tutel. l. q heres. §. pen. Item si da
tus sit ad certam causam, vel ad litem certam, non poteris tot
obijcere, qꝛ forte poterit dari a quolibet iudice sub quo litigatur
C. de admini. tuto. l. fi. in fi. j. responso, ꝛ forte a legato, vel subde
3 legato. †Sed hoc reuocato in dubium obijcias quod non satis-
dedit. ff. rem ra. habe. l. etiam. que obiectio non admittitur ab o
bus, nec in qnolibet loco, qꝛ nihil forte dicit de lite certa. Ne in
ventario obijcias. Sed timeo si succumbas ad certam litem vel
ad certam rem datus est. C. de in litem dan. tu. l. ad protegenda.
C. de procu. l. maritus.
4 ¶ †Item obijcias de etate finita. vt. §. dixi, ꝛ quod nõ fuit datus
presenti, ꝛ petenti. Nam lz ad litem suscipiendam vel monendaz
adolescens inuitus recipiat curatorem, petere tamen dz, ꝛ hoc
compellatur facere per iudicem. C. qui petant tu. l. j. ff. de mino.
l. ait pretor. §. permittitur. ꝛ instit. de cura.

SVMMARIVM

1 Curator prodigi vel furiosi eum talem probare dz.
2 Curator in testamento datus non vz nisi a iudice confirmatus.
3 Curatori legitimo que obijci possint.

Curatorem

4 Curatorem non possunt habere maiores persone.
5 Curatoribus maiorum quid obijci possit.

¶ Contra curatorem prodigi, vel furiosi, vel mentecapti. Arti. xiij.

Unc dicamus aliquid

cõtra curatorem prodigi vel furiosi, vel mentecapti, † primo opponas qꝫ ille non est prodigus, vel furiosus, vel mẽte captus, ꝛ ipse curator necesse habebit hoc ꝓbare, vt consuevit notari. ff. de tuto. ꝛ cura. da. ab his. ꝛ. ff. de condi. instit. l. quidam. ꝛ de acqui. here. l. filium. C. de codici. l. nec codicillos ꝛ si probetur quod sit prodigus oportet qꝫ probet qꝫ legitime fuit facta interdictio. ff. de cura. fu. l. i. ꝛ. l. obseruare. C. de pac. l. consuetõ. ¶ † Jte vide si dicit se curatorem in testõ datũ a patre, vel dicit se legitimum, vel datiuum simplr. in primo objcias qꝫ non vꝫ nisi a iudice fuerit ꝙfirmatus. ff. de cura. fur. l. pe. C. de epi. aud. l. de creationibus. ꝛ instit. de curato. §. i. ꝛ in concordan. s̃ positis. ¶ Deinde objcias ei si non obseruauit ea q̃ dicuntur in. l. predicta. de creationibus, ꝛ sunt posita. s̃. in principio istius ti.

1 n

1 2

3 ¶ † Si se dicit legitimuꝫ, verum est qõ in predictis causa est legitima. ff. de tutel. l. qui hꝫ. in princip. ꝛ de cura. fur. l. sepe. Sed objcias ei que dixi objcienda legitimo tutori. ꝛ de inuentario, ꝛ de satisdatione, ꝛ de inõ vel qõ non est agnatus proximior, ꝛ de minori sua etate. vt hec omnia. s̃. dicta sunt. ¶ Si dicat se simpliciter datuꝫ a iudice, opponas qꝫ ei curator testamento datus est vel ad minus legitimus, ꝛ predoneus. ꝛ objcias que dixi simpliciter in datino tutore ꝛ ea q̃ gñaliter dixi objciẽda ꝰ tutores.

4 ¶ † Si dicat se curatoreꝫ alicuius persone maioris generaliter prohibite sunt persone maiores habere curatorem, tñ sunt q̃daꝫ persone que possunt habere de quibus hr̃. ff. de post. l. i. in fi. ꝛ. l. ij. iij. ꝛ. iiij. ꝛ. ff. de priui. cre. l. iij. iiij. ꝛ. v. objcias ei qõ non est de predictis, ꝛ dꝫ probare. ff. de colleg. illi. l. iiij. ꝛ cum hoc probauerit qõ sit de predictis personis recurras ad generales obiectiones. s̃. de inuentario, de satisdatione, de inõ, ꝛ de etate.

5 ¶ † Unaꝫ poteris facere obiectionem ꝰ istos omnes curatores maiorum, dico quod est finita causa propter quam fuit datus curator, puta prodigalitas, furor, ꝛ similia ꝛ ita iam quieuit officium cure ex illo generali cessante causa ꝛc. ꝛ ex specialibus legibus. ff. de curato. fur. l. penul. ꝛ. C. de curato. fur. l. penul.

SVMMARIVM

1 Curator bonis dari potest.
2 Curatori dato bonis quid obijci possit.

¶ Contra curatorem datum bonis. Articu. xiij.

Jquis veniat dicẽs se

curatorẽ datuꝫ bonis, tu potes objcere qꝫ verum est † qꝫ in certis casibus concessuꝫ est, vt bonis curator detur, ꝛ certo modo dꝫ dari de quibus legitur. ff. de tutel. l. inuito. in fi. ꝛ in auc. vt liceat matri ꝛ auie, in prin. colla. viij. C. de bonis que li. l. fi. §. i. ff. de car. edicto. l. fi is. ꝛ in speciali rubri. ff. de cura. bo. dã. ꝛ de here. instit. l. instituat. ꝛ. ff. ex quib. can. in pos. ea. l. fi. objcias † qꝫ caꝰ nentario. ff. de bonis auctor. iudi. pos. l. vlti.

1 2

SVMMARIVM

1 Curator ventri potest dari vel ventris occasione.
2 Curatori dato ventri quid possit objci.

¶ Contra curatorem datum ventri. Articu. xv.

Jquis compareat

dicens se † curatorem datũ ventri, vel occasione ventris, respice formam si est datus ventri tantum, vel ventri ꝛ bonis simul, vel tantum bonis de quo legitur. ff. de ventre in possessionẽ mi. l. i. vltra medium. objcias de ventre qꝫ non est prẽgnans, nec certa.

1 2

2 ¶ † Objcias de personis q̃ debuerunt dari, objcias de inuentario que omnia colligas. ff. de vẽtre in pos. mit. ꝛ gñales facias obiectiones quas dixi superius. ¶ Spãlem tñ facias obiectioneꝫ ꝰ istos duos curatores vlteriores, qꝫ leue offiñ habent ꝛ debile. ff. de administra. tut. l. inter. ista gñalia ꝛ particularia pñt opponi omnibus tutoribus ꝛ curatoribus supradictis, sed singularia occurrent cuilibet diligenti, que oia nõ possunt excogitari, sed facta que occurrent dabunt exceptiones, ꝛ instruent opponentem ꝛ exhortentur plures. sed si opposuerat predictas opponat quãlibet separatim, nisi compellatur coniungere, ꝛ diu poteris imorari, sine tu debeas probare, siue aduersarius, qꝫ producuntur testes. ꝛ in productione testium tu poteris aduersarium remouere ꝛ deducere de confusione ad confusionem.

SVMMARIVM

1 Jnuentarium qua forma confici debeat.
2 Jnuentarium scribi debet per manum publici notarij.

¶ Qualiter tutores ꝛ curatores habeant formare inuentarium sequitur. Articu. xvi.

Supra dictum est aliquid

5 de inuẽtario. sed ad hoc qꝫ melius scias objcere ꝰ illud, vide qualr de facto ꝙfici debeat, ꝓꝫ qꝫ apꝺ ℳõ tepessulanum a magnis dñis legum vidi fieri, ꝛ sic incipiebant.

Um ob doli maculam eui

c

1 tandam † omniscꝫ fraudis rollendam suspitioneꝫ, ꝛ ne bona minorꝫ vel pupillorꝫ lapsu tpis depereant, tutores ꝛ curatores de bonis eorꝫ inuentarium siue repertorium conficere teneant, ꝓꝫ legitimas sanctiones. ideo in dei nomine, ego Titius tutor siue curator sempronij, pupilli vel adulti filij quondaꝫ ℳarcelli. facto a me propria manu signo venerabili sancte crucis intra tps legitimum de bonis dicti Sempronij inuentarium facere incipio in hunc modum. Jn primis manifesto me inuenisse in bonis dicti pupilli seu adulti duos modos, ꝛ quatuor vineas, ꝛ vnã pastriam, ꝛ duo molendina, tres clibanos, ꝛ. xx. libras in redditibus. ꝛ centũ libras in pecuniã numeratã, tria dolia, ꝛ. xx. modios vini, ꝛ quatuor culcitras. x. lintheamina. vi. archas. xx. sextarios bladi, duo puluinaria, vnũ codicẽ ꝛ digestũ, vnum asinum, ꝛ duos bones, vnem suem cum quatuor porcellis lactãtibus, duo verua ferrea, duos trepides, tres patellas ꝛ vnã erpã. xij. ollas. vij. fictilia. vnum cacabum, ꝛ vnã creagam, tres mappas, ꝛ duo manutergia, ꝛ quatuor cipbos argẽtos, duas mẽsas, ꝛ quecũcꝫ decetero de bonis dicti pupilli siue adulti ad notiaꝫ meã pernenerint, illa omnia palam manifestabo, † ꝛ huic inuentario ꝓ manũ publicã scribi faciã, ꝛ rogo Seium publicuꝫ tabellionẽ qꝫ pro me ignaro literarum huic inuẽtario subscribat, ꝛ signum suũ opponat. Actũ est hec tertia feria post dominicam qua cantatur, Letare Hierusalem. Anno domini. ℳ. cclviij. testes sunt tales. s̃. tres ad minus. ꝛ ego Seius publicus notarius adhibitus a dicto tutore seu curatore ad subscribendum pro eo ꝛ eius loco huiusmodi inuentario subscripsi ꝛ signum meum appo sui, ꝛ huic rei testis interfui cum alijs supradictis, ꝛ qꝫ ita omnes res debeant enumerari, habes argu. C. de iure delibe. l. fi. §. sin autem dubius. ꝛ C. de bonis proscrip. l. si quis intra. C. de administra. tuto. l. tutores. ꝛ C. de bonis vacan. l. iij. libro. x.

2

SVMMARIVM

1 Here qui inuentarium confecit non tenetur vltra vires hereditarias.
2 Jnuentarium hereditatis qualiter confici debeat.
3 Here inuentarium conficiens seipsum debet subscribere aut tabellionem secundum adhibere.
4 Here inuentariuꝫ confecturus omnes legatarios ꝛ creditores vocare debet.

¶ Jnuentarium hereditatis. Articu. xvij.

Uoniam inuentarij confec

q

1 ctio † ꝰm legitimas sanctiones hr̃di beneficiũ tribuit ne vltra facultates hr̃ditarias teneat. ideo ego ℋ. sciens hereditatem tibi ad me delatam vocatis creditoribus ꝛ legatarijs eius de bonis q̃ inueni in dicta hereditate facto signo

sancte crucis, ꝛ omni alia iuris solẽnitate q̃ superius est expressa
2 inuentarium facere incipio in hunc modum. † In primis manifesto me ꝛc. ꝛ recurre ad hoc qđ superius est dictum. illud tñ scias qđ inuentariũ facere dꝫ publicus notarius, ꝛ debent esse tres testes, ꝛ ille heres dꝫ ét sua manu facere signum crucis, ꝛ dꝫ subscribere si scit. † Si vero scribere nesciat, vel est impius, adhibeat
3 ꝑm rebellionem qui subscribat pro eo specialiter ad subscriptionem faciendam, ꝛ ita erunt ibi in illo casu duo necessarij rabelliones. Item istud inuentariuꝫ incipere debet heres ꝛ facere intra. xxx. dies postq̃ sciuerit hr̃ditatẽ sibi delatam, ꝛ dꝫ consumare illud intra alios. lx. dies. ꝛ sic intra tres mẽses debebit inuentariũ q̃sumare, nisi illa hr̃ditas fuerit in remotis partibus. nam tunc
4 habebit annũ ad q̃ficiendũ inuẽtarium. ℂ † Item scire debes qꝺ heres dꝫ vocare oẽs legatarios illius ciuitatis, ꝛ forte oẽs credi tores qđ intersint confectioni illius inuentarij, vt. C. ad. l. fal. auc. sed cum testator. ꝛ amoniti venire noluerint vel non potuerint, debent adhiberi tres testes diuites valde illius ciuitatis, vt in p̃dicto auc. dicitur. ꝛ de istis inuentarijs conficiendis plene inuenies. C. de iure delib. l. sancimus. §. sinaũt dubius. ꝛ §. donec. ꝛ in predicto auc. ℂ Item de inuentario fisci poteris idem dicere de quo multa inuenies. C. de bonis prescrip. l. si quis. ꝛ in auc. de collatoribus. §. si vero aliquando. colla. ix.

SVMMARIVM

1 Libellus quid proprie dicatur.
2 Libellus nomen iudicis, actoris, ꝛ rei continere debet.
3 Libellus obscurus responsionem non meretur.
4 Libellus petendi causam, vel actionem ipsam continere debet.
5 Libellus generaliter loquens reprobari potest.
6 Libellus in actione reali debet exprimere nomen rei petite.
7 Libellus debet petitam rem exprimere.
8 Prelatus vel economus agens nomine ecclesie debet libellum formare nomine ecclesie.
9 Libellus inepte conceptus reprobari potest.
10 Libellus offerri debet, alias litis contestatio non valeret.
11 Preses de quibus causis cognoscere debeat.
12 Libellus de partium consensu remitti non potest.
13 Reus libellum recipere non tenet nisi cautione accepta ab actore de contestanda lite.
14 Agens certi conditione debet in libello reum ad petita obligatum dicere.
15 Agens ex stipulatu dꝫ causam stipulationis in libello interere.
16 Libellus validus que continere debeat.

ℂ Exceptiones contra libellum. Arti. xviij.

Um in iudicijs sepissime libellus offeratur, ꝛ quandoq̃ obscure, qñq̃ inepte formatur. Ideo cõtra illũ dicamus aliquid, ꝛ in primis
1 videamus qđ sit libellus. ℂ † Libellus est parrus liber, vel melius, libellus est breuis petitio q̃tinens agentis legitimã voluntatẽ. vel aliter. Libellus est breuitas chartule petitionẽ ꝛ cãm eius ꝛ actionẽ q̃tinens proponentis, post hoc libello sic poteris obij-
2 cere. ℂ † Primo põt obijcere quod non teneris respõdere nisi nomen iudicis actoris ꝛ rei q̃tineat ibidem, argu. ff. de procu. l. si procuratorẽ. ff. de rei vendi. l. si matre. C. de iure do. impetrando. l. j. ꝛ hoc idẽ dicit Gaufredus in summa sua. eo. ti. ꝛ ibi dꝫ q̃tineri dies mensis ꝛ annus dati libelli, ar. C. de lit. contest. auc. offerat. in fi. ꝛ in corpore illius auc. C. de iudi. l. properandũ. §. j. in fi. arg. in auc. vt p̃ponat nomen imperatoris. in princ. colla. v. ꝛ §. j. ff. de accu. l. libellorũ. in prin. ꝛ in auc. de exhibẽ. §. suscepto. colla. v. ꝛ de hoc dixit magister Tan. in libello suo, tñ hoc bꝫ locuꝫ
3 maxime in causis criminalibus ꝑꝫ. d. Azo. ℂ † Itẽ si libellus sit obscurus eidẽ rñdere debes, ar. in auc. de testa. imperfectis. circa prin. colr. viij. vbi dr̃. Nos igitur omnia clara ꝛ aperta q̃sistere volumus, quid. n. sic proprium est legum sicut claritas ꝛc. ad hoc facit extra de testi. cũ clamor. extra de dila. litere. ff. de regu. iu. l. in ambiguis. ff. de rei vendi. l. si matre. ff. depo. l. j. §. si quis argentum. ff. de fur. l. in actione. j. responso. ꝛ §. ij. ꝛ §. plane. ꝛ arg. C. de cura. fu. l. fi. §. sed cũ antiquitas, arg. ff. de pac. l. veteribus.
4 ℂ † Item si non contineat causam petendi vel actionem, non vꝫ vt. C. de eden. l. edita. extra de li. ob. c. fi. ar. C. de edic. diui adri. tol. l. fi. §. sinaũt. ꝛ C. de peti. here. l. hr̃ditas. argu. ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. q nuntiat. ff. de trãs. l. cũ hi. §. in cã. C. ꝺ adop. l. ij. ꝛ qꝛ nemo sine actione experiẽ. ff. de admi. tuto. l. quoties tutor. ff. de peti. heredi. l. si quidẽ. §. illud. cũ suis si. ℂ † Item si libellus generaliter loquat reprobari põt, vt. ff. de iure fisci. l. intra fidei. vbi dr̃ quod generalitas parit obscuritatẽ. ꝛ arg. ff. de verb. signi. l. verbum. §. pertinere. C. de rei ven. l. domũ. vbi innuit qđ q dicit aliquid ad se pertinere, dicere dꝫ quare pertinet, ꝛ ad hoc facit. ff. de excep. do. l. ij. §. circa vbi dr̃ q̃ stipulatio non vꝫ, nisi cã
6 apposita sit. ℂ † Item in actione reali libellus poterit reprobari, nisi proprium nomen fundi si nomen habeat exprimat ibidem. ꝛ nisi oculo ad oculum ostendatur, ꝛ locus vbi est. ꝛ si propriũ nomen non habeat duo proximi fundi. ff. de censi. forma. ff. de actio. emp. ꝛ ven. l. titius. §. fi. ff. de rei ven. l. si in rem. §. fi. ꝛ. ff. si cer. pe. l. certum. ꝛ extra de test. c. lꝫ ex quadã. ꝛ. ff. de fur. l. si quis vxor.
7 §. si aliena. ꝛ extra de libel. oblat. c. ij. ℂ † Si vero petatur aurũ vel argentum dꝫ exprimi materia ꝛ pondus. Si vero seruus petat, dꝫ exprimi nomen eius, si pannus dꝫ dici color. si vero aliqd aliud petatur, dꝫ nomen eius exprimi. vtrũ equus, vel asinus, vel bos ꝛ plus dꝫ inseri, vtrũ. s. sit niger vel albus vel falbetus.
ℂ Si vero aliqua res mensurabilis petatur, dꝫ dici quot mensure petãtur. ℂ Si vero petat ciphus, vel lanx, vel aliquod aliud vas, dꝫ in libello poni an illud vas sit rotundum, vel quadratum, vel purum. i. sine aliqua sculptura, vt hec oia probantur. ff. de rei vendi. l. si in rem. ꝛ ff. de fur. l. si quis vxor. §. si aliena. ff. depos. l.
8 j. §. si quis argentum. ℂ † Item si agatur nomine alicuius ecclesie, per prelatum vel per sindicum vel per procuratorem, vel per actorem, per economũ, nisi formet libellus nomine ecclesie, non dꝫ ei responderi, vt. C. de episco. ꝛ cle. auc. sed bodie. extra de fide instru. inter dilectos. arg. extra de dila. litere. ff. de rei vend. l.
9 in rem actio. §. j. ℂ † Item si libellus inepte formatus vel conceptus fuerit poterit reprobari, vt extra de iudic. c. examinata. ff. si messor fal. mod. di. l. j. Item libellus reprobari põt, nisi per eum reus certificari possit quo iure actor velit agere, arg. ff. de eden.
10 l. j. ℂ † Item notandum est qꝺ nisi libellus offeratur litis contestatio non valebit, vt. C. de litis contesta. auct. offeratur. in fi. nisi in casibus contentis. C. de sen. exper. reci. auct. breuissimas. vbi dicitur breuissimas lites, ꝛ maxime vilium personarum sine scriptis ꝛ sine aliqua expensa cognoscere presidem opꝫ. C. de priui. scbol. l. fi. in fi. lib. xij.
11 ℂ † Itez in casibus q notant in auc. de man. prin. §. sit tibi quoq̃ colla. iij. ꝛ in auc. vt cleri. apud propri. episc. colla. vj. ꝛ in auc. vt indi. sine quoquo suffra. §. necessitatem. colla. ij. ꝛ. C. de naufrag. l. de submissis. ꝛ in crimine abigeatus. C. de abig. l. vna. ꝛ forte in suspecto tutore. ff. de inspec. tut. l. ij. §. non tantuꝫ. ꝛ in criminibus notorijs, vt. C de accu. l. ea quidem. ꝛ in lenibus criminibus ꝑm quosdam. ff. de accu. l. lenia. C. de aposta. l. apostatarum. C. de iude. l. ne quis. ꝛ in carta falsa coram iudice producta ꝛ teste falso
12 C. de probat. l. fi. ꝛ C. de testi. l. nullum. ℂ † Sed an libellus possit remitti de consensu partium, dico qꝺ non. est enim de substantia iudicij. vt est litis contestatio, vnde remitti non põt, arg. C. de iuramen. calum. l. ij. §. sed qꝛ veremur. ꝛ ar. extra de fer. c. fi. in fi. iij. q. v. accusatoribus. xxiij. dist. quorundam. C. de libe. cau. l. nec si volens. tamen arg. contra. extra de re. spolia. c. lꝫ. ff. de fer. l. j. extra de offi. delega. c. de causis. vbi de hoc cõsuenit notari. Solutio, ille solẽnitates que sunt inducte in fauorem partiũ, possunt omitti de q̃sensu partium. ff. de ferijs. l. j. ꝛ extra de restitu. spoli. c. lꝫ. illis autem solẽnitatibus que sunt introducte propter reuerentiam dierum partes renuntiare non p̃nt, vt extra de ferijs. c. fi. Nec illis qui pro cõi vtilitate sunt inuẽte, vt in prealleg. §. sed qꝛ. Nec ceteris que sunt de substantia iudiciorum, vt est litis contestatio, ꝛ quod sentẽtia feratur in scriptis de quibus multa notata sunt. C. de senten. ꝛ inter locu. omnium iudi. l. prolatã. C. de litis contesta. auc. offeratur. in vlti. glo. vbi notatur quod remitti non potest tacite, non expresse, vt. iij. q. iij. offeratur.
13 ℂ † Item notandũ est quod libellum reus prius recipere non tenet quousq̃ actor caverit quod intra duos menses litem contestabit, vel omne dãnum ei qui conuenitur restituat. C. de litis contestatio. auc. libellum. ꝛ auc. quod fieri. Item reus libellũ recipere non tenetur. qnousq̃ actor fideiussorem dederit, vel si poterit fideiussorem dare per iuratoriam cautionem caverit quod vsq̃ ad finem litis permanebit, ꝛ si metus fuerit decimam partẽ quãtitatis in libello cõprehense restituet. C. de sacrosanc. eccle. auc. generaliter. Idem ét dicendum est de reo, recepto. n. libello fideiubere dꝫ iudicio sisti. C. de litis contestatio. auct. offerat. nisi possideat immobilia. ff. qui satisda. cogan. l. sciendum. ꝛ in instit. de satisdatiõ. §. sed bodie. dicunt tamen quidam doctores quod bodie locum non habent huiusmodi cautiones, quia in desuetudine

tudine abierunt. ꝛ hoc consuenit notari ſin inſtit. de ſatisda. §. ſed hoc hodie. ꝛ in auc. de execu. ꝛ his §. i. colla. vij. ꝛ in auc. de litigio §. ad excludendas. colla. viij. hoc idem dicit magister Tã. in
14 libello ſuo in tit. de libel. oblatio. ℂ †Jté ſi tu petas a Titio cẽ tum certi conditione ex mutuo vel alio ꝯctu debes dicere in libello ipſum Tuũ tibi ꝓpter hoc obligatum, alias libellus non valeret, nec ſnia poſſet ferri per hunc arg. in inſtit. de acti. in pin. vbi dr quod ſibi debeť ꝛc. qz poſſet eſſe qꝫ tibi non eſſet obligatus, qz forte tibi perſolutio eſſet facta, vel tu forte ei remiſiſſes, ꝛ idcirco dicebat magiſter Ō. qó alias nõ valeret libellus nſi apponeres ibi qó precedenti ꝯctu erat adhuc tibi dictus Titius obligatus.
15 ℂ †Jté illi libello non teneor rñdere in quo tu petis a me aliqd actione ex ſtipulatu, niſi ponas ibi cãm ſtipulationis. Nã ſtipulatio non vz, niſi cã apponat. ff. de doli excepti. l. ij. in §. certa. ad qó facit. ff. de pollicit. l. j. in §. ſi vero ſine cã. ff. de ꝙdtiõ. ſine cã. l. qui ſine. ff. de acq. rerum domi. l. nunqꝫ. ꝛ de pecul. l. non ſolum.
16 ℂ †Item in libello contineri dz dies dati libelli, ꝛ nomen iudicis, ꝛ actoris, ꝛ rei, ꝛ cauſa petendi, ꝛ res que petitur, vt ſupra dicitur. Unde verſus.

Conuenti nomen, ꝛ nomen conuenientis.
Judicis ꝛ nomen ſcribes, cauſamqꝫ petendi.
Et quaſcunqꝫ petes res omnes ponere debes.

☙ SVMMARIVM ❧

1 Teſtes plures ad teſtificandum ꝓducti poſſunt repelli.
2 Teſtis domeſticus non eſt admittendus.
3 Propinqui omnes poſſunt dici familiares.
4 Familiares dici poſſunt quibus quis imperare poteſt.
5 Domeſtici qui dicantur.
6 Vir ꝛ vxor ſcz alter ꝓ altero domeſtici dicuntur.
7 Pater filio poteſt dici domeſticus ꝛ patri filius.
Coloni ꝛ aſcriptitij ſunt domeſtici.
8 Teſtis infamis de iure repelli poteſt.
9 Joculator, tabernas frequentans, luſor, ꝛ latrinarus mundatores non admittuntur in teſtes.
10 Meretrix, raptor, ꝛ periurus teſtes eſſe non poſſunt.
11 Infamis qualitercunqꝫ ſit quis non poterit eſſe teſtis.
12 Infamis in quibus caſibus poſſit eſſe teſtis.
13 Infamia quot modis irrogetur.
14 Infamis infamia facti poteſt ad teſtimonium recipi.
15 Teſtimonium ferre dicitur actus legitimus eſſe.
Infames ꝓprie qui dicantur. ꝛ nu. 16. et. 17.
18 Inimicus non poteſt eſſe in cauſa inimici.
19 Inimicorum vox non eſt in iudicio audienda.
20 Teſtis repellitur qui cum inimicis moratur.
21 Teſtis iuratus eſſe debet vt deponere poſſit.
22 Teſtes non ꝓbant de certo tempore mentionem non facientes.
Excommunicatus non poteſt teſtimonium perhibere.
23 Excommunicati ſunt actibus legitimis priuati.
24 Conſpirator non poteſt eſſe teſtis.
Pater contra filium non põt ferre teſtimonium, nec ecõuerſo.
25 Patris ꝛ filij vox eadem cenſetur.
26 Frater in cauſa fratris teſtificari poteſt.
27 Socius quando poſſit teſtificari in cauſa conſocij.
28 Impubes teſtis eſſe non poteſt.
29 Infans vel infantie proximus iurare non poteſt.
30 Maſculus in decimoquarto anno pubes dicitur, femina vero in duodecimo.
31 Seruus liber effectus de viſis in ſeruitute poteſt teſtis eſſe.
Teſtis de crimine accuſatus vel conuictus eſt repellendus.
32 Monachus ꝛ quilibet ſub obedientia conſtitutus a teſtimonio repellitur.
33 Monachus eſt ꝓ mortuo habendus.
34 Mulier non poteſt teſtificari in cauſa criminali.
Teſtes eſſe qui nequeant de iure.
35 Teſtimonium vnius teſtis eſt inualidum.
36 Cauſa nulla vnius teſtimonio eſt terminanda.
37 Teſtimonium vnius quando valeat ꝛ quando non.
38 Socius in crimine contra ſocium non poteſt teſtis eſſe.
39 Socius in ſcelere quando contra ſociũ poſſit teſtimonium ferre.
Seruus non poteſt legitimum perhibere teſtimonium.
40 Teſtis eſſe nemo poteſt in ꝓpria re.
Libertus contra patronum non poteſt ferre teſtimonium.
41 Teſtis reꝓbatur cui ꝓ teſtimonio aliquid datur.
42 Teſtis confuſe ꝛ obſcure deponens repellitur.
43 Teſtis ignotus vacillans ꝛ obſcure loquẽs verberibus affici dz.
44 Teſtis preſente aduerſa parte debet deponere.
Judex teſtium receptionem ſubdelegare non poteſt in cauſa criminali.
45 Teſtis rogatus eſſe debet in teſtamentis.
46 Teſtes quinqꝫ ſunt neceſſarij in ſolutione debiti.
47 Teſtes quinqꝫ in donatione cauſa mortis debent interuenire.
Teſtes tres ſunt neceſſarij in depoſitiõe pecunie vel alterius rei.
48 Teſtes quinqꝫ ſunt neceſſarij in contractu mutui.
49 Teſtes quot debeant interuenire in inuentarij confectione.
50 Teſtes duo communiter ſunt in ſufficienti numero.
Teſtes quatuor ſunt neceſſarij ad reꝓbationem inſtrumenti.
51 Teſtes ſeptuagintaduo vbi requirantur ꝛ quando.
52 Teſtis de viſu ꝛ auditu deponere debet.
53 Judeus vel infidelis alius contra chriſtianuz non poteſt ferre teſtimonium.
54 Teſtis ſui dicti cauſam reddere debet.
55 Socer ꝓ genero non poteſt eſſe teſtis, nec econuerſo.
56 Teſtis ſe interfuiſſe debet dicere his ſuper quibus deponit.
Teſtis non habens quinquaginta in bonis nõ eſt admittendus.
57 Teſtes ſuſpecti non ſunt ſine queſtione admittendi.
58 Teſtis in quarta ꝓductione receptus ſine iuris ſolennitate nõ admittitur.
59 Teſtis loquens ſuper alio quam ſuper quo inductus fuit eſt repellendus.
60 Teſtes varij ꝛ vacillantes in teſtimonio ſuo non admittuntur.
61 Proxeneta non poteſt ferre teſtimonium.
62 Teſtes idem per oia deponẽtes tanqꝫ ſuſpecti ſunt repellendi.
63 Teſtes debent recognoſcere litigantes ſeu contrahentes de quibus deponunt.
64 Teſtes reꝓbantur ſi de loco, tempore, ꝛ perſonis diſcordes inueniantur.
65 Teſtes contrarij non ſunt admittendi.
66 Teſtis non debet admitti contradicens ſibijpſi.
67 Teſtes in quibus non poſſint ꝓbare caſibus.
68 Teſtes ſingulatim recipi debent.
69 Accuſatus de crimine teſtimoniũ nõ feret pendẽte accuſatione.
70 Teſtis ignotus non eſt admittendus.
71 Judex teſtẽ interrogare dz an ſit criminoſus vel partis inimicus.
72 Teſtimonium amore, odio, vel timore latum eſt inualidum.
Teſtis reꝓbatur ſi cum inimicis partis moretur.
73 Teſtis eſſe nõ poterit qꝫ in eadẽ cauſa iudex vel aduocatus fuit.
74 Judex ꝛ arbiter ſuper coram ſe actis teſtificari poſſunt.
75 Procurator non põt eſſe teſtis in cauſa in qua procurator fuit.
76 Teſtis eſſe quis non poteſt contra eum cum quo cauſam habet.
77 Teſtis quando dictum ſuum corrigere poſſit.
Teſtis titubans repelli poteſt.
78 Teſtis in eadem cauſa ꝛ ſuper eodem articulo non poteſt ſecundo deponere.
Laicus contra clericum de crimine non poteſt teſtis eſſe.
79 Teſtis repellitur qui de auditu alieno tantum loquitur.
80 Teſtis repellitur qui ante litem conteſtatam recipitur.
Teſtis conſimilem cauſam habens non eſt admittendus.
81 Ingenuo potius creditur qꝫ liberto.
Honeſtiores ꝛ digniores vilioribus in teſtimonio preferuntur.
82 Maſculus in teſtimonio eſt femine preferendus.
83 Mulieres tribus maxime vitijs tenentur.
84 Veridicus eſt mendaci in teſtimonio ferendo preponendus.
85 Diuiti potius qꝫ pauperi eſt fides adhibenda.
86 Conditio ſeu vita teſtis eſt attendenda in primis.
87 Multitudo teſtium non dz conſiderari.
88 Teſtis verboſus preſumitur ſuſpectus.

℄ Sequitur videre contra teſtes. Arti. xix.

Equitur videre aliquid cõ

§ tra teſtes. †Plures enim ad teſtificandũ ꝓducnť q
1 de iure repelli poſſunt, vtputa periurus ꝛ alias infamis, conſpirator, inimicus, corruptus, ꝛ domeſticus, ꝛ familiaris,
2 ꝛ plures alij ꝯ quos aliqd videamus. ℂ †Primo dici poteſt qꝫ teſtis domeſticus a teſtimonio repelli põt. C. de teſti. l. ij. vbi dicitur, ꝛ iure ciuili domeſtici teſtimonij fides imꝓbať, ꝛ C. de b' s qui ad eccleſiam confu. l. ſi. §. ſi. arg. C. qui accu. non poſ. l. penul. arg. ff. de penis. l. reſpiciendum. §. furta. C. de queſtio. l. ꝓidem. C.

si quacunqz pre.po.l.vna.§.illo.vbi dr̃ qȯ omnes de domo p̃ domino suspecti hr̃ r̃ euitanť,argu.C.de proba.l.instra. r̃ argu.extra de accu.c.cū p̃idem.r̃ extra de testi.c.in literis.vbi dr̃ qȯ q̃ dam miles ad p̃bandā affinitatē testes de sua familia tres p̃duxit,vñ dixit papa qȯ non valent. ℂ †Item dicit lex qȯ oēs pro pinqui dicuntur familiares.C.de verbo.signi.l.fi.in p̃in.vbi dr̃. Decreuimus familie nomē talē habere vigorē,parentes r̃ liberos omnesqz propinquos r̃ substantiā libertos etiā r̃ patronos, necnon seruos per appellationem hanc significari,r̃ in eadē.l.dr̃ qȯ gener r̃ nurus sunt de familia, r̃ qui dicunť de familia bē.ff. de verbo.sig.l.p̃nuntiatio.ff.de edil.edict.l.ediles.§.j. ℂ †Item dicunť familiares, quibus pōt producens imperare rōne patrie vel dñice p̃tātis vel obedientie vel iurisdictionis.ff. de testib.l. in legibus.in gl.sine liberi r̃c.ad hoc facit.iij.q.v.accusatores, ar. C.de accusa.tuto.l.humanitatis.r̃ instit. de testi.§. in testib. vbi dr̃ reprobandum est domesticum testimonium.ff.de testi.l.testiū. vbi dicit. Respiciendum est an testis sit amicus illius pro quo testificat.r̃ eo.tit.l.pe.vbi dr̃ eos testes quos accusator de domo p̃ pria produxerit interrogari non placuit. r̃.ff.de questio.l.j. circa p̃in.arg.ij.q.ix.absens.ij.vbi dr̃,nec affinis testis admittatur.ff. de procura.l.aut affinitate. ℂ †Sed queriť sepe que persone dicantur domestice,r̃ respondeat quod mercenarius producentis vt notatur in institu.de testi.§.in testibus.r̃ C.de his qui ad eccl. confugi.l.presenti.§.sane.r̃ C.de questio.l.prealleg. p̃idem.r̃.ff. de pen.l.respiciendum.§.furtum. vbi dicit quod mercenarius p̃ persona domestica reputatur.ad idem.iij.q.v.consanguinei.vbi dicit consanguinei accusatores aduersus extraneos testimonium non dicunt,nec familiares,nec de domo prodeuntes r̃c.r̃.xliij.q. ij.super prudentia.vbi dr̃ domestici ad probationem non admittuntur.ff.de damno infect.r̃.l.qui bona.§. qui damni.vbi dicitur. Item bis qui cum bis morant. ℂ †Item dicit domesticus vir r̃ vxor alter pro altero,de hoc dicit.iij.q.iij.§.item idonei. r̃ in institu.de vsu r̃ habitatio.§.item is.ff.si quis cau.l. sed r̃ si.§.preterea.ff.de iudi.l.interdum.C.de re mili.l. quicunqz.vel.xij. r̃.ff.de edil.edic.l.ediles.§.familie.ff.de relig.l.familiaria.r̃.ff.ad silleia. l.j.§.si vir. ℂ Item pōt dici quod primigne r̃ nurui,qz loco familie habenť in institu.de nupt.§.affinitatis. ℂ †Item domesticus est pater filio,r̃ filius patri,vt in insti. de testi.§. in testibus.C.de impube.r̃ aliis sub.l.fin.in fi. ℂ Item coloni r̃ ascriptitij dicunť domestici.C.de his qui ad eccle.confu.l.sepe allegata.presenti.§. sane.r̃.C.de questio.l.p̃idem. ℂ Ut breuiter me expediaz que persone dicanť domestice videas illam.l.presenti.r̃ ea que ibi notanť.r̃.ff.de penis.l.respiciēdū.r̃.ff.de fur.l.si libertus.r̃ dicit lex quod non est idoneus testis cum imperari pōt ratione patrie,vel domestice p̃tātis,vt.§.dictum est.ff.eo.l.idonei. ℂ †Item si testis sit infamis de iure repelli pōt,vtputa qui lenocinium fecerit ipso iure,quine iudicio publico calūnie,vel preuaricatione, vel furti, vel vi bonorum raptorum,vel iniuriarum,vel dolo malo,seu fraude suo nomine pactus venerit, condemnatus per sententiam fuerit,vel qui pro socio tutele,mandati,depositi. per sententiaz similiter fuerit condēnatus,vt.ff.de his qui no.infa.l.j.vbi hec verba ponunť.r̃.l.athletas. in fi.r̃.l.furti.§. mandati.ff.de testibus.l.seio.r̃.l.ex eo.r̃.l.testium.§.lege.r̃.l.in testimonium.r̃.l.ob carmē .ff.de publi.iudic.l.infamē.ff.de iniur.l.lex cornel.§.si quis libū. r̃ inter istas personas infames ponit ioculatorē,r̃ omnis lenis persona,vt q̃ frequētat tabernas r̃ ludū, vel est vilis officij, vt q̃ mūdat latrinas,vel qui radit homines in parte anteriori r̃ exteriori in balneis,vel meretrix,vel periurus,vel alias quocūqz modo infamis.r̃ de illis vilibus personis dr̃ extra eo.c.ij.j. de testibus.r̃ ij.q.j.in primis. ℂ †De ioculatore dr̃.ff.de his qui notanť infamia.l.j.r̃.ij.in fi.C.eo.l.pe.r̃.iiij.q.j.§.omnes. ℂ De eo qui frequentat tabernas dr̃.C.de incest.nupt.l. humilem. extra de accusa.c.si constiterit.xliij.dis. non opz. ℂ De lusore dr̃ extra de excess.prela.inter dilectos.circa p̃in.r̃ argu. extra de vi. r̃ bo.cle. c.clerici. ℂ De mundante latrinas r̃ radente homines,potes dicere qȯ viles persone sunt,r̃ ideo non est credendum eis,argu.C. de incest.nup.l.humilem.C.de testi.in auc.sed testes.§.neqz vilissimos.r̃ in auc.de testibus.§.sancimus.colla.vij. r̃ extra. de excep.deniqz.ar.C.de adulte.l.q adulteriū.ver. p̃ vtilitate eius r̃c. ℂ †Item de meretrice dr̃.ff.de testi.l.iij.§.lege iulia. r̃.l.lege.argu.C.de adulte,l.preallegata. que adulteriuz p̃bere vr̃. extra de simonia.c.ranta.r̃.c.iz beli.sed illud est propter immanitatē criminis.s.simonie r̃ lese maiestatis.

ℂ Item latro vel raptor manifestus,est infamis,vt.§.dictum est. r̃ extra de testi.c.ex parte ade.r̃ ar.ff.de fur.l.nemo. ℂ Idē de p iurio dr̃.C.de transa.l.si quis maior.ff.de infamibus.l. lucius vbi plene dicitur de hoc,extra de testibus.c.sicut nobis.r̃.c.testimoniū.r̃ extra de presum.c.literas. ver.preter iuratoriam, extra de iureiu.c.querelā.vj.q.j.quicunqz.r̃.c.infames.xxiij.q.v.parunli.r̃.c.si quis convictus.iij.q.vij.infamis. pluribus alijs modis dr̃ quis infamis.in insti.de pena temere litig.§.ex qbusdā. †Ñ quocunqz mō sit infamis,de iure repellit a testimonio,vt in iuribus prealleg.r̃.C.qui.can.infa.irrog.l.fi.eo.tit.p totū.ff.de testi. l.iij.§.lege iulia.r̃.l.lege.extra de testi. cogē.c.preterea. r̃ extra de excep.c.j.r̃.ij.q.vj.testes.r̃.ij.q.iiij.presul.extra de testib.lz ex quadam.r̃ extra de hereti.excōicamus.§. credentes.C.de dignitatibus.l.neqz famosis.r̃.l.pe.lib.xij.C.de infamibus.l.vna libro.x. †In casibus tñ admittunť infames.s.in crimine lese maiestatis,r̃ crimine hereseos, r̃ in crimine simonie.C.ad.l.iu.maie. l.nullus.extra de simo.c.ranta.r̃.vj.q.j.§.sed lz.vbi dicitur hereticos accusare non prohibeť infamibus r̃c. cum suis sororibus r̃ de hoc q̃suevit notari in auc.de testi.§.si vero dicať.colla.vij.r̃ in.j.respon.illius tit. De infamibus r̃ latronibus q̃suevit notari in auc.genitas. non solū filius presentet.§.j.col.v. r̃.ff.de infa.l.iuicius.r̃ extra de testi.c.ex parte ade.r̃ qȯ dictū est.s. q̃ infamis testimoniū facere non pōt. Idē intellige q̃ cū aliqua cā testimonium ferri non pōt.ff.de testibus.l.cuz lege.vbi de hoc. r̃.l.is cui r̃.ff.de testibus.l.ob carmen.r̃ hoc p̃m quosdaz. Alij dicūt aliter vt consueui notari in predicta.l.cum lege.r̃ no.quosdam versus. ℂ †Judice dānatos,infamia reddit vbiqz.qȯ vi diripit,iniuria. furti doliqz actio. Actio mādati,tutele,depositiqz. Directo lz p̃ socio cōis habetur. ℂ Item scire debes quod ferre testimonium dignitas est.xxxij.q.v.preceptum.r̃ hoc quod dictum est.s.q̃ infamis non recipitur ad testimonium. Intellige quando infamis est de iure vt predictum est,vt in predictis capitulis habeť r̃ extra eodem.ex parte ade. † sed propter infamiam facti non repellit a testimonio.ff.de obsequijs.l.ij. r̃ hoc q̃suevit notari.C.ō summa tri.in.j.gl.r̃ hoc verum est de iure ciuili, secus de iure canonico p̃m quosdā,vt extra de testibus.c.testimonium.ibi,aut granata sit eius opinio r̃c. lz quidam intelligant in causa criminali. Sed idē est in cā ciuili,vt ibi notať,ad hoc facit extra de accusa. c.omnipotens.r̃.lxxxj.di.rantis Daniel. ℂ †Item ferre testimonium inter actus legitimos computatur,vt.C.de hereti.l.pe. circa finē.r̃ de hoc dr̃.ff.de testibus.l.j.r̃.ff.de his qui no.infa.l. ij.§.miles.r̃.ff.quemadmodum testamen.aperien.l.si quis ex.r̃ ō hac materia loquit satis bene.vj.q.j.c.ifames.vbi dr̃. Infames personas eas esse credimus,que pro aliqua nota culpa notanť in famia.vel omnes qui Christiane religionis normam sponte abiiciunt,r̃ statuta ecclesie contēnunt. † Similiter fures,sacrilegos r̃ omnes criminibus capitalibus irretitos,sepulchrorum violatores,r̃ omnes qui aduersus parentes calūniose armantur, que in omni mundo infamia notanť,similiter incestuosos, homicidas p iuros,raptores,maleficos,veneficos,adulteros, de bello publico fugiētes,r̃ qui indigna petunt sibi loca tenere, aut facultates ecclesie auferunt iniuste,r̃ fratres calūniantur,aut accusant r̃ nō probāt.r̃ qui p̃ innocentes principum animum ad iracundiā prouocant,r̃ omnes anathematizatos,vel pro suis sceleribus ab ecclesia repulsos,r̃ omnes qȯ ecclesiastice vel seculi leges infames pronuntiant. † Ui nimirū omnes nec seruī ante legitimam libertatē,nec penitentes,nec bigami, nec alicui curie deseruiunt, vel non sunt integri corpore,aut sanā non habent mētem,vel intellectū aut sanctorum patrum decretis inobedientes existunt, aut q furiosi manifestanť,hi omnes inquam, nec ad sacros gradus debent prouehi,nec isti,nec liberti,nec suspecti, nec rectam fidem, vel dignam q̃sationē non habentes, summos sacerdotes p̃t accusare,nec ad accusationem seu testificationez nullatenus possunt recipi. ℂ †Item si testis inimicus fuerit eius testimoniuz reprobať,vt.C.de testi.l.si quis.r̃ auc.ibi posita. si testis. quod sumit in auc.de testibus.§.si vero dicat seruilis.collatio.vij. vbi de hoc.r̃.§.si quis vero dicat odiosum, arg.C.si propter inimicitias .l.vel vna.vel.x.extra de accusa.c.repellantur.r̃.c.cū oporteat. vbi de hoc.r̃.c.meminimus.iij.q.v.in p̃in.vbi dr̃.† Vox inimicorum non est audienda, vt multorū auctoritatibus monstratur, arg.in insti.de excusa.tu.§.inimicitie.ff.de testi.l.testiū.circa p̃in. vbi dr̃ quod attendendum est an testis sit inimicus, immo testes debent super hoc interrogari,vt in.d.l.testium.§.j.extra de testibus.c.cum causam.r̃ de hoc notaui in breuiario in.c.eo.

ℂ †Item presumit contra testem si cum inimicis moretur, vt in predicto.c.repellant.r̃.c.cum oporteat. Sed que inimicitie repellāt testē,r̃ que non,hoc relinquit arbitrio iudicātis.ff.de questio.l.j.r̃ notať in predicto.c.cum oporteat.r̃ de hoc dr̃ in instit. de excusa.tuto.§.item si propter. r̃.§.inimicitie. de hoc similiter

plene

plene dixi in breuiario lucratino. in titu. eod. de testibus, scilicet.
21 ¶ † Item nisi testis iuratus deponat non vꝫ dictum ipsius, vt. C. de testibus. l. solã. ꝛ. l. iurisiurãdi. ꝛ extra de testi. nuper. ꝛ. c. inis. ꝛ. iiij. q. iij. §. itẽ iurisiurãdi ꝛ. iij. q. ix. hoꝛtamur. nisi a parte remittat aduersa, vt in. d. c. inis arg. ff. de ferijs. l. j. ꝛ hoc ꝙ suenit plene
22 notari C. de testibus. l. insiurandũ. ¶ † Itẽ testes non plene pꝛobant ꝑm quosdã, nisi de certo tpe fecerit mẽtionẽ argumen. extra de fide instrumen. c. cum ioannes. circa medium. ꝛ extra de pꝛoba. c. in pꝛesentia argumen. ff. de edendo. l. j. §. editiones.
¶ Itẽ si testis excommunicatus sit, eius testimonium repꝛobatur vt extra de testi. c. veniens. in fi. vj. q. j. vbi dicitur, ꝛ oẽs anathematizatos ꝛc. argu. extra de here. c. penul. circa fi. vbi dꝝ qꝫ ferre testimoniũ inter actus legitimos computat, † ꝛ actus legitimi
23 excommunicatis sunt interdicti, ꝛ pꝛope dignitatis eis patere nõ debent, arg. extra de testibus. c. lꝫ ex quadã ibi actus legitimi ꝛc. C. de dignitatibus. l. ij. vel. xij. C. de infamibus. l. vna vel. x. ergo eoꝝ testimonium repellitur maxime de iure canonico. de hoc ꝙ suenit notari extra ỏ ord. cog. c. cuꝫ dilectus. in gl. qꝛ ad hoc ꝛc. ad quod facit. vj. q. j. illis qui. vbi dicitur quod excommunicatus est infamis qꝫdiu est in excommunicatione. ergo admittendus nõ est, quia infamis testis non admittitur, vt supꝛa pꝛobatum in. §. itẽ
24 si testis infamis ꝛc. ¶ † Itẽ si testis conspiratoꝛ fuerit repꝛobatur vt extra de simo. c. licet. c. per tuas. ꝛ extra de accus. c. cum dilectus in fi. ¶ Item pater nõ potest testificari contra filiũ, nec ecõuerso. C. de testibus. l. parentes ꝛ volentes, vt ibi dicit parentes ꝛ liberi adinuicem aduersus se, nec etiam volentes ad testimonium admittẽdi sunt ꝛ ḣ intellige qꝫ cõtra se, nec pꝛo se possunt ferre testimonium vt ibi. ff. eo. l. testis idoneus ꝛ. l. idonei. ꝛ. l. penulti. C. eodem titu. l. ij. extra eodem in literis ꝛ quod dicto de patre, idẽ de matre ꝛ de oibus ascendentibus ꝛ descendentibus vsqꝫ in infinitũ, arg. ff. de in ius vocan. l. quisqꝫ. §. ꝛ hoc referas ad vtrũqꝫ ꝛ ad ferentẽ testimonium, ꝛ ad eum contra quem fertur. ff. de postula. l. quos pꝛohibet, ꝛ hec est rõ qꝫ non possunt pꝛo se, nec con
25 tra se testificari. † qꝛ vox patris vox filij intelligit, ꝛ econuerso. in instit. de inuti. stipu. §. ei. ꝛ §. post mortem C. de impube. ꝛ al. subsi. l. fi. in fi. ꝛ vbi est vnus, alter esse videt. C. de agri. ꝛ censi l. cũ scimus. §. fi. lib. xi. ꝛ hoc intellige nisi in casibus. ff. de testamentis l. q testamento. §. per contrariuꝫ. vbi dicitur qꝫ pater potest testificari pꝛo filio qui patri non acquirit ad idem instit. de inuti. sti-
26 pula. ei. ¶ † Itẽ queritur an frater pꝛo fratre vel contra fratrem testificari possit, ꝛ dicit quod sic. ff. eodeꝫ. l. j. §. j. ꝛ. l. lex iulia. ꝛ extra de pꝛesum. literas argu. C. q accusa. non pos. l. si sororẽ. ꝛ. iiij. q. iij. §. parentes hoc intellige nisi fratres omnia bona sua hẽant in communi tunc enim intelligit causa pꝛopꝛia, ꝛ tunc in re sua te-
27 stificaret, qꝫ esse non dꝫ. C. de testibus. l. omnibus. cum suis concordantijs. ¶ † Item queritur an socius pꝛo socio testimoniũ ter re possit, distingue an socio condemnato vel absoluto lucrum aut damnum testis sentiret an non. Nam si sentiret, non potest si non potest. ff. quando appellatur. l. j. §. in pꝛimis, lꝫ sit argumen. contra
28 in instit. de testamentis. §. legatarijs. eadem distinctio. potest fieri. §. de fratre. de questione socij consuenit plene notari. C. de testibus. l. quoniam in glos. non ergo ꝛc. ¶ † Item impubes ferre testimonium non potest, vt. ff. eodem. l. iij. in. §. lege. ꝛ. l. multi. ij. ꝛ instit. de testamen. §. sed neqꝫ. argumen. C. si aduersus vendi. anc. sacramenta. ff. qui testamen. face. pos. l. qui testamento. circa pꝛin cip. iiij. qõ. ij. testes. in pꝛincip. ꝛ versicul. item inuiti. vbi dicitur nec pupillo testimo. denuntiari potest, ꝛ dicitur quod vna est ratio, quia testis nisi iuratus non valet. C. eo. l. solã. ꝛ. l. iurisiurandi ꝛ extra. c. nuper. ꝛ. c. inis. cũ suis simili. ꝛ impubes iurare nõ põt ff. de iureiu. l. qui inrasse. ꝛ de in litem inrãdo. l. iiij. nisi in casibus
29 ff. de liberali causa. l. fi. iiij. q. iij. c. j. xxij. q. v. pꝛimi. ꝛ. c. pueri. † ꝛ hoc est verũ quod parunlus iurare non potest de iureiur. l. q iurasse de in litem inrando. l. iiij. nisi in casibus. ff. de libe. caus. in telligitur infans vel infanti pꝛoximus, vt in. d. l. qui inrasse. Sed licet iurare possit, non tamen potest testificari, ꝛ hoc est verum in causa ciuili. In causa vero criminali oportet quod compleue-
30 rit. xx. annos. vt. iiij. q. iij. §. idez in criminali versic. testimonium. † Sed intelige puberem masculum in. xiiij. anno. completo. feminam vero. in. xij. ff. de testamentis. l. ex qua etate. C. qui testamentum an de eo quod vidit in pupillari etate possit testimoniuꝫ ferre ꝛ videtur quod no. C. de fal. mo. l. i. in fi. ff. de testibus. l. fi. dicas tñ qꝫ potest ꝑm Azo. Accur. ꝛ Jo. nam nõ ꝓhibetur ergo
31 admitti. ff. de testi. l. j. Itez scire potest de facto ꝛ de iure, licet nõ ad sui pꝛeiudicium. ¶ † Item seruus facius liber fert testimoniũ de eo quod vidit dum erat in seruitute. ff. de ver. signifi. l. notionez §. instrumentoꝝ. C. de hereticis ꝛ ma. l. quoniam in fi. ꝛ hoc cõ suenit notari. ff. de testamentis. l. iij. §. lege. ꝛ in instit. eo. in. §. sed neqꝫ. ¶ Itẽ si testis tempoꝛe testificationis sue vel diu antequaꝫ testificaretur accusatus esset de aliquo crimine, ꝛ confessus, vel connictus indistincte repelletur licet per sententiam non fuerit condemnatus. extra de testibus. c. super eo. ꝛ. c. testimoniũ. Secus secundum leges vbi oportet quod sit per sententiam condemnatus. ff. de testibus. l. iij. in. §. item lege iulia de vi. ca. ꝛ hoc consuenit notari. extra de excep. c. j. in glo. Si enim ꝛc.
32 ¶ † Item monachus, vel quilibet alius sub obediẽtia cõstitutus videtur quod ferre testimonium non possit, argumen. extra de postula. capi. ij. ꝛ extra ne cleri. vel mona. quasi per totum. xvj. q. j. capi. monachi. ij. ꝛ capi. placuit. ij. vbi dicitur placuit nostro communi concilio, vt nullus monachoꝝ ꝛc. est de verbo ad verbuꝫ in ti. contra actoꝛem, ꝛ ibi videas, nam peroptimum est capi. ar. ff. de remis. l. iij. §. in bello. ff. qui testa. fac. pos. l. qui testamento. in pꝛin. xiiij. questio. ij. super pꝛudentiam. in fi. ij. questio. vij. placuit vbi dicitur qꝫ monachi funestam vocem habent. C. qui accus. non pos. l. penul. vbi dicitur qꝫ vocem funestam incidi oportet potius
33 qꝫ audiri. † naꝫ monachus pꝛo mortuo reputatur. C. de epi. ꝛ cle. deo nob. in auc. de mona. §. de ill. circa fi. ꝛ §. si quis autem. colũ. pꝛima. licet monachus pꝛo ecclesia testimonium ferre possit, extra eo. inis. ꝛ ca. insuper. ꝛ. ff. quod, cuiusqꝫ vniuer. l. ij. vbi de hoc cum suis simi. Sane tamen illud intelligas, scilicet quando alij testes deficiunt, aliter non admittuntur secundum quosdam. extra de iureiu. c. ꝛ si Christus. in fi. ꝛ consuenit notari. ff. de re. diui. l. in tantum. in glo. an ego ꝛc. ꝛ hec omnia vera sunt de iure canonico secundum quosdam. alij dicunt quod secundum leges testimoniũ monachi bene valet. cum non sit pꝛohibitus. ff. eo. l. j. ꝛ de hoc plene dicitur. in auc. de mona. §. cogitandũ. col. j. ꝛ in auc. de testi. §. si vero dicatur. coll. vij. dum tñ hoc faciat de voluntate ꝛ licentia sui superioꝝ sine cuius voluntate iurare nõ debet, extra de iura. calu. c. j. in fi. ꝛ extra de postu. c. ex parte. xij. q. j. nõ dicatis. xvj.
34 q. j. monachi. j. in fi. ¶ † Itẽ mulier ad testimonium non admittitur in causa criminali. xxxiij. q. v. mulierẽ. extra de verb. signi. c. foꝛus. §. fi. ꝛ not. de testi. c. tam ex literis. ꝛ. c. iij. nec in testamẽtis solennibus. vt in instit. de testa. §. sed neqꝫ mulier, vbi dicitur. Sꝫ neqꝫ mulier, neqꝫ impubes, neqꝫ seruus, neqꝫ mutus, neqꝫ surdꝰ neqꝫ furiosus, neqꝫ cui bonis interdictũ est nec is quẽ leges inbẽt improbum intestabilem esse possunt in numero testium adhiberi. ff. de testamẽ. l. qui testamento. §. mulier. sed bene admittit mulier in codic. ꝛ in alijs voluntatibus non solennibus vt notatur in ea. l. qui testamento. §. mulier. ꝛ hoc verum est ꝙ mulier in causa criminali non admittit ꝑm ius canoni. Secus ꝑm leges. Nã nõ pꝛohibetur. ff. eod. l. j. ꝛ hoc dicit dominus Azo in summa sua. ꝛ
35 not. in pꝛedicto. c. foꝛus. ¶ † Item testimonium vnius non valet. ff. de qõnibus. l. maritus. C. de testibus. l. iurisiurandi. vbi dicitur, Sancimus vt vnius testimonium nemo iudiciuꝫ in quacunqꝫ causa facile patiatur admitti, etiam si pꝛeclare curie honoꝛe pꝛefulgeat. vt. C. de rei vendica. l. fi. extra de testibus. c. lꝫ vniuersis. vbi dicitur, Non minus qꝫ duoꝝ, vel triũ viroꝝ qui sint pꝛobate vite, ꝛ fidelis cõuersationis testimoniuꝫ admittatis iuxta illud dominicũ, in oꝛe duoꝝ vel trium stet omne verbum. qꝛ lꝫ quedã
36 sint cause que plures qꝫ duos exigant testes. † Nulla tñ est causa que vnius tñ testimonio qꝫuis legitimo terminetur. ad idẽ extra eo. tí. c. lꝫ ex quadã. ꝛ. c. veniens. ꝛ extra de elec. bone memoꝛie. ꝛ. c. cũ dilectus. circa fi. ꝛ extra de pꝛoba. c. lꝫ cãm. §. qꝫqꝫ. ꝛ extra de accu. c. cũ dilectus. in fi. ꝛ. iiij. q. iij. §. itez criminali, ver. solus ꝛ ver. vnius. cõtrarium tñ videtur de cõ. dist. iij. placuit. ꝛ. c. parnulos. ꝛ. c. cũ itaqꝫ. ꝛ extra de procu. c. ex insinuatione. ꝛ. xxxij. q. ij. admonere. ꝛ. lxxxvj. di. vbi dꝝ quod ad clamoꝛem ꝛ testimonium vnius fuit punitus quidam epꝰ, ad idem. viij. q. iij. c. talia. arg C. de veteri iur. enu. l. j. versic. omnibus. ꝛ C. de offic. rectoꝛis pꝛouin. l. potiores. ꝛ C. ad leg. coꝛ. de fal. l. si quis de curia. in fin. xx. dist. Nicena. C. de ventre inspi. l. j. vbi creditur obstetrici. ff. quemadmodum testamenta aperi. l. j. in fine. ff. de dote pꝛelega. l.
37 theopompus. Solu. dic qꝫ illi casus sunt speciales, † vel distingue an testimonium noceat alij necne, si noceat nõ est sibi credẽ. nec valet testimonium eius. si vero nõ noceat, valet, vt puta si fert testimoniuꝫ quod aliqua ecclesia est consecrata, vel quod aliquis puer est baptizatus, vel in similibus, vt in. c. pꝛeallegatis placuit ꝛ. c. parunlos. ꝛ. c. cũ itaqꝫ. de boc. no. in auc. eo. titu. §. si vero dicatur super verbo iuraverit ꝛc. col. vij. ¶ † Item socius criminis
38 non admittitur in testimonium ꝛ ꝑ alium, extra de testi. veniens. ꝛ. c. personas, ꝛ extra de confessis. c. j. ꝛ. xvj. q. iij. nemini. iiij. q. iij. §. liberi. C. de testi. l. qm̃ liberi. ꝛ C. de qõnibus. l. sicuti. ꝛ ff. de

questionibus.l.j.§.cū latrones.C.de accu.l.fi.ꝛ.C.de libe.can. l.filium.in fi.cōtra videtur.ff.de custo.re.l.dimiſ.C.de malefi.l. fi.ff.de rē mili.l.non omnes.§.fi.C.de fal.mo.l.j.ꝛ extra de testi. veniens.ff.de fer.l.,puinciarū.ꝛ extra eod.titu.qm̄ nobis. Solutio,dicas quod ſpeciale caſus ſunt,ꝛ ſuper hoc no. versus.

39 ℂ †Per teſtem ſocium ſceleris ſimonia probatur. Muneris,ꝛ ſceleris teſtis ſocius reprobat. De hoc plene notatur.C.de te.l. qñ. ℂ Itē ſi teſtis ſervus fuerit,eius teſtimonium nō vz.C.de teſti.l.qñ liberi.ꝛ in auc.eo.§.ſi vero dicatur col.vij.ꝛ inſti.de teſta.§.ſed neqꝫ.ff.qui teſta.face.poſ.l.qui teſtō.§.ſervus.extra de ver.ſigni.c.fœnus.in fi. Servus enim non hꝫ perſonam ſtandi in iudicio.C.de iudi.l.ſervus.eo.ti.l.cū debitoris.ꝛ.ff.de teſti.l.ſervos.ff.de reg.in.l.q̄tum.ff.de iure delibe.l.j.cum ſuis ſi. In caſibus cum in iudicio ſtare poteſt ſervus.C.ſi per vim vel alio mō. l.j.ꝛ bis que ibi notan.ꝛ extra de reſcriptis.c.ſuſcitamus.C.q le gi.perſonam.l.fi.ff.ad treb.l.j.ꝛ in caſibus.s̄.in tit.p̄ actorē.in.§. Itē ſi ſit ſervus ꝛc. Sed an de his que vidit in ſervitute poſſit teſtificari poſtea liber factus,dicit q̄ ſic.ff.de ver.ſigni.l.notionē circa finē.vbi de hoc.ꝛ.ff.de teſti.l.iij.§.lege.verſi.ipubes ꝛc.de

40 hoc dixi.s̄.eod.in.§.item impubes ꝛc. ℂ †Itē in re propria nullus teſtimoniū dicere pōt.C.de teſti.l.omnibus.ꝛ.C.ne qs in ſua per totum extra de teſti.c.inſuper.iiij.q.v.c.j.et ij.ff.de pac.l.ſi plures.ff.de teſti.l.nullus. ℂ Item libertus contra patronum teſtificari non poteſt,nec etiam pōt cogi.ff.eo.l.lege C.eo.l.adverſus alias incipit libertoꝝ.C.qui accu.nō poſ.ꝛ extra de ſervis nō ordi.c.iij.tamen pro aliis ꝛ contra alios teſtificari poſſunt ar.ff.ꝛ

41 .C.de poſtu.l.nec ceterorū. ℂ †Itē teſtis nō vz ſi aliquid recepe rit pro teſtimonio ferendo vel nō ferēdo,vel ſi ſibi promiſſuꝫ fuerit,ꝛ ob hoc teſtimoniū tulerit,vt.C.eo.tit.ſi qs in fi.vbi dō ſi liquidis probationibus datione,vel promiſſione pecuniarum eſſe corruptos eos oſtenderit eam allegationē integrā ꝛ ſeruari preci pimus ad idem,extra de teſti.c.i.ꝛ.c.ſicut ꝛ extra de pba.c.lꝫ. iiij.q.iij. Itē in criminali.ver.ité.l.iul.ff.eo.l.iij.in.§.lege iulia.

42 ff.de accu.l.qui accuſare circa fin. ℂ †Itē ſi teſtis confuſe, vel obſcure loquat non valet,niſi verū deponat,extra de teſti.cū clamor.arg.ff.de reg.iur.l.in ambiguis orationibus.ff.qui teſta.face.poſ.l.heredes.§.j.ff.de interro.act.de etate.§.nihil clare enim teſtis loqui debet,placet.n.iudici ſive principi,in auc.de teſta. imperfectis circa prin.col.viij.vbi dicit. Nos igitur omnia clara ꝛ aperta conſitere volumus,quid enim ſic proprium leguꝫ eſt ſicut claritas ꝛc.ꝛ.C.de teſti.in auc.ſed teſtes.p̄.nec minus ob ſcuros ꝛc.ar.C.de pac.cō.taꝫ ſuper do.l.lege.C.de cur.fu.l.fi.§.

43 ſed cum antiquitas.imo dicit lex.† q̄ ſi teſtis ſit ignotus,vel vacillet,ꝛ obſcure loqua.affici dꝫ verberibus. In auct.de teſtibus. .§.ſi vero ignoti.col.viij.dicunt tamen quidam quod hoc hꝫ locū quando inſcribitur contra aliquē ſuper aliquo crimine,tunc enim quando teſtis obſcure,vel confuſe loquit. Itē eſt interrogandus per officium iudicis,vt no.extra eod.c.cū clamor.ꝛ.c.per nras. alias nō ſunt iterū interrogandi,vt ibi no.ſed cōtra producentē interpretari debent,ꝛ pro reo vt extra de proba.c.in preſentia. ꝛ.c.ex literis ꝛ extra de fide inſtru.c.inter dilectos in fi.cū ſuis ſororibus niſi propter favorē teſtamenti,vel religionis vel matrimonij, ſive dotis contrarium inducat.ff.de ver.obliga.l.inter ſtipulantē.§.j.ff.de iudi.l.ſi quis intentioneꝫ.ff.de regu.iur.l.in ambiguis.ꝛ extra de reſcrip.cum olim.ff.de reli.ꝛ ſump.fune.l.ſint

44 perſone.ff.de inr.do.l.in ambiguis. ℂ †Itē teſtis non valet niſi ad receptionem eius,vel depoſitionem aduerſa pars fuerit evocata,vt.C.de teſtibus.auc.preterea alias incipit,ſed ꝛ ſi quis,ꝛ in auc.ſed teſtiū.extra de teſti.c.ij.ꝛ.c.ſignificauit cum ſuis ſimilibus,ꝛ in.auc.de teſti.§.qñ vero.coll.vij. ℂ Item in cauſa criminali iudex receptionem teſtiū,alij ſubdelegare nō poteſt, qō ſi fecerit,talis receptio non valebit arg.C.eo.auc.apud eloquētiſſimū.ff.eo.l.iij.§.teſtes.v.q.v.illi qui.ꝛ de hoc plene dz in auc.eo.

45 .§.hec oīa.col.vij. ℂ †Itē teſtis non valet,niſi rogatus fuerit in teſtamentis ꝛ.vij.fuerint.C.de teſta.l.hac gſultiſſima.circa pn. ff.eo.tit.l.heredes.in fi.C.de codicil.l.fi.in auc.de teſt.§.ꝛ lꝫ in fi.§.ſed vī contra.ff.de teſti.l.ad fidē rei geſte faciendam.etiā nō rogatus teſtis intelligitur. Solu.vt ibi,qñqꝫ tamen octo teſtes ſunt neceſſarij,vt quando teſtator nō ſubſcripſit vt in.d.l.hac cō ſultiſſima. ℂ Itē in teſtamento cecī.C.qui teſtamēta facere poſ.

46 l.hac conſultiſſima.§.ſed qr. ℂ †Itez in ſolutione debiti ſunt neceſſarij.v.teſtes rogati.vt.C.de teſti.l.teſtium.ff.de repu.l.nullū in auc.eo.§.ꝛ licet.qne eſt poſita.C.eo.auc.rogati vbi dicit. Rogati vt in teſtamentis non fo:muti,vel tranſcūtes idem eſt ſi poſt ſolutionem rogati interſint confeſſioni creditoris dicentis pecuniam ſibi ſolutam fuiſſe,intellige quādo ſolutio facta eſt ſcriptis .C.de teſti.l.teſtiuꝫ.§.bis.Sed queritur quare tot teſtes requirant,ꝛ rñdetur ne quid falſitatis ſupponi poſſit ibidem, vt.C.de fideicom.l.fi.§.cum enim.vbi dicitur,cū enim res per teſtiū ſolēnitatē oſtenditur,tunc ꝛ numerus teſtium,ꝛ nimia ſubtilitas reqrenda eſt. Lex etenim nequid falſitatis incurrat,p duos forte teſtes compoſitum teſtamentum maiorem numerū teſtiū expoſtu

47 lat.vt per ampliores homines reveletur. ℂ †Itē in donatione cā mortis debent eſſe.v.teſtes,vt C.de do.cau.mor.l.ſancimus. ℂ Itē in depoſitione pecunie,vel alterius rei debent eſſe tres teſtes,vt.C.qui pot.in pig.habe.in auc.ſi quis,ꝛ eſt in auc.de fid. inſtr.§.ſi quis igit̄,ꝛ.§.ſed ꝛ ſi quis.coll.vj.vbi dicit̄,ſi quis vult caute deponere,non ſoli credat accipientis ſcripture advocet teſtes idoneos ꝛ fide dignos non pauciores tribus ꝛc.ꝛ hoc intelligitur quando depoſitum excedit libr̄ā auri.C.ſi cer.pet.l.fi.auc.

48 ibi ponto conſuenit notari. ℂ †Itē dicitur in contractu mutui, qñ mutuans non vult q̄ in publico fiat,vbi quandoqꝫ ſunt neceſſarij.v.teſtes,vt in eo.auct.ꝛ.l.predicta .ſ.ꝛ in quolibet ꝛctu qñ fit in ſcriptis,vt in iuribus alleg.quicquid dictum ſit de tali ꝛctu intelligitur qñ fit in ſcriptis,vt predictum eſt,ꝛ qñ fit in ciuitate ſi vero ſine ſcriptis fiat,ꝛ non fiat in ciuitate,valet quod fit,vt in auct.de fide inſtru.§.opꝫ vero colla.vj.que conſuevit poni.C.ſi cer.pe.l.fi.ꝛ caueas ibi quod dictum eſt in depoſitione pecunie locum habet quando fit privata ſcriptura nō publica,vt in predicto.§.oportet,ꝛ de hoc plene dicit in dicta auc.de fide inſtru.§.

49 ſedis cui depoſitum dat. ℂ Item in innentario faciendo debent eſſe tres teſtes vt in auc.de hereti.eo.tit.facit.§.ſancimus.ꝛ.§.ſi vero abſunt.colla.l.ꝛ conſuevit notari.C.de iure delibe.l.fin.§. ſinaūt dubius.ver.ceterumqꝫ ꝛc. ℂ Item alio caſu ſunt neceſſarij.v.teſtes ſcz qñ aliquis per literas ſive per epiſtolaꝫ dat ſervo ſuo libertatē.C.de latina.lib.tollen.l.vna.§.j. ℂ Item in alio caſu ſunt neceſſarij.vij.teſtes.ff.de repud.l.nullū. ℂ Itē in alio caſu ſunt neceſſarij.xij.teſtes.C.de erogatione mi.l.per hanc.lib. xij. ℂ Itē in alio.xv.vt.C.de pxi.ſacroꝝ ſcri.l.vnicuiqꝫ.lib.xij.

50 ℂ †Item ſmiliter verum eſt qō duo ſufficiūt,vt.ff.de teſti.l.vbi cum inis ſimi.etiam ſi pater teſtetur inter filios.C.de teſta.l.hac ſiultiſſi.§.ex imperfecto. ℂ Aliqꝫ.tres vel quatuor vel pauciores.C.de teſta.l.ſi non ſpeciali. ℂ Aliqꝫ.v.vt in teſtamento ruſtici.C.de teſti.l.fi. ℂ Item quatuor neceſſarij,vel.v.ad reprobationē publici inſtrumenti vt in auc.de inſtrumē.cau.§.ſi vero talem.col.vj.vbi de hoc.vt.C.q pot.in pigno.habe.l.penultima.ꝛ C.de teſti.l.teſtium.ꝛ.C.de ꝛben.ꝛ commiten.ſtipu.l.penulti. extra de fide inſtrumē.c.cū Joā.extra de proba.c.iij.vbi de hoc

51 ℂ †Itē qñqꝫ ſunt neceſſarij.lxxij.teſtes qñqꝫ.xxvj.qñqꝫ plures qñqꝫ pauciores.vt.ij.q.iij. pſul.vbi dicitur.preſul aūt non dāneē niſi.lxx.duobus teſtibus.preſbyter aūt Cardi.niſi cū.lxiij.teſtibus deponatur,diaconus Cardiñ.vbis rome.niſi.xxvj.teſtibus non dāneē,ſubdiaconus,accolitus,exorciſta,lector,oſtiarius,niſi in.vj.teſtibus non damneē, teſtes aūt ꝛ accuſatores ſine aliqua

52 ſint infamia. ℂ †Itez teſtis non valet niſi de viſu ꝛ auditu deponat,arg.extra de teſti.c.preterea.ꝛ.c.cū cām.ꝛ.c.lꝫ ex quadam extra de ſucceſſio.ab inteſta.c.cū dilectus.ꝛ extra de elec.c.per inquiſitionē.lꝫ ſit ꝑ.ff.ō qua pluvia arcen.l.labeo .in.§.itē labeo. Sed ſpeciale eſt, ꝛ ibi conſuevit notari de iſta materia.ff.de proba.l.ſi arbiter.ad hoc facit in auc.ō heredi.ꝛ fal.§.ſi vero abſint

53 col.j.C.de teſti.l.teſtiuꝫ.ꝛ.ix.q.iij.§.de his. ℂ †Itē teſtimonium indei,vel alterius infidelis nō vz ꝑ chriſtianū,vt C.de here.ꝛ mal.penul.ꝛ in auc.ibi poſito.ſi hereticus.extra de teſti.c.indei.ꝛ. c.lꝫ.ꝛ.c.j.ꝛ.ff.eodē tit.l.j.ꝛ.ij.valet tñ in vltimis volūtatibus.C. de hereti.l.penult.in fi.in auc.ibi poſito.ꝛ.ij.q.vij.§.pagani.ꝛ.§. ſi hereticus.tñ hereticus admittitur in defectu.C.de heret.l.qñ ꝛ de hoc dicitur.ff.eod.l.inviti.ſuper verbo vltimo ſm quoſdam ſed q̄ dicitur de hereticis,hodie ſublatum eſt de medio per ius canonicum,niſi in hoc,qr hereticus ꝑ hereticum teſtificari poteſt ēt pro fideli.non autem ꝑ vel in capitulis.s̄.dictis ꝛ hic locū non habet de hereticis,qr hodie fugant̄,ꝛ merito tanqꝫ inimici creatoris omnipotentis,extra de here.per totuꝫ.ꝛ omnes debemus inſurgere in eoſdeꝫ.C.de here.l.manicheos. vbi dicitur quod in religionem divinam cōmittitur,in omnium fertur iniuriam quos bonorum ēt publicatione perſequmur,ipſos quoqꝫ volumus amoveri ab omni liberalitate ꝛ ſucceſſione quolibet titulo veniente.p̄terea non vendendi, non emendi. non donandi, non poſtremo contrahendi cuiqꝫ quoquo religionis facultatē,in morte quoqꝫ in

54 quiſitio tendatur.ꝛc. ℂ †Item teſtis non valet, niſi reddat cām ſui dicti,vt extra de teſti.c.cū cām.vbi de hoc.extra de re iudi. c.ſicut.ꝛ in auc.de teſti.§.ꝛ licet dubium ibi ꝛ cauſaꝫ ꝛc.coll.vij. hoc tamen intellige verum,ſi de ſua ſciētia fuerit requiſitus, alias

non

non tenetur dicere cām sui testimonij vt in predicto.c.sicut.arg. ff.de transac.l.cum hi.§.in causa.ff.de no.ope.nun.l.de pupillo. §.qui nuntiat C.de edi.dini adri.tol.l.fi.§.sinaūt;ꝛ de hoc ꝙsue- nit notari.C.de testi.l.j.ꝛ.iij.vbi plene de hoc.ꝛ l.testiū extra de
55 rescriptis.c.si qñ in gl.hic est arg.ꝛc. ¶ †Itē socer pro genero, vel econuerso testis esse non potest.ff.de lege iulia.lz aliqui aliter intelligant,ꝛ hec est ratio,qz socer vicem parentis obtinet.ff.sol. ma.l.qui parentis. Sed pater pro filio testis esse non potest,vt.ff. eo.l.testis ergo nec socer pro genero,ꝛ de hoc consuenit notari in
56 predicta.l.testis. ¶ †Itez testis dicere dz se interfuisse his super quibus deponit,ꝛ dicere sic esse vel non esse in auct.de heredi.ꝛ falci.§.si vero absint.in col.j.ꝛ.C.de testi.l.fi. ¶ Itē obijci pōt cō tra testem quod non valet,nisi quinquaginta aureos in bonis ha beat in auc.de testi.§.j.ꝛ§.sancimus.col.vij.ar.ff.de edendo.l.si qs ex argentarijs.§.j.arg.C.ad leg.fal.auc.sed cum testator.vbi dī succedat presentia triū testium locupletū,ꝛ bone opinionis ꝛc. et.ij.q.j.in prin is circa medium quod videndum est an inopes testes sint.ꝛ.iiij.q.iij.c.testes.ver.itez testium.vbi dicitur an lo cuples vel egenus sit ꝛc.videt tamen contra extra de testi.c.si q
57 testium.†Solu.leges ille loquuntur de suspectis testibus q sine questione admittendi non sunt,ꝛ hoc notat in predictis casi.si q. ꝛ capitu.in primis.ꝛ in institu.de accusa.tuto.in §.item tria. ff.de accu.l.nonnulli.vbi dicit ꝙ nōnulli propter paupertatē,vt sunt qui minus q̄.l.aureos habent.ꝛ.ff.de testi.l.testium.ar.ff. de suspe.tut.l.suspectum.C.de incesti.nup.l.humilē. Quis dī pauper,vel inops hoc pertinet ad arbitrium iudicis.argu.C.de epi.au.l.tam dementis,ꝛ hoc consuenit notari.C.uñ vir ꝛ uxor
58 auc.preterea. ¶ †Itē testis nō valet si receptus fuerit in quarta ꝓductione.sine solennitate iur.que traditur.C.de testi.in auctē. sed qui semel extra de testibus.c.fi.in auc.eodem tit.§.qz vero. col.vij. ¶ Itē si testis receptus fuerit post renūtiationē,vel pu blicationē super vno eodē ca.non valet,extra de testibus.c.inti manit.ꝛ.c.de testibus.ꝛ.c. fraternitatis.ꝛ.capi.constitutus ij. in fin.ꝛ.capitu.venisset.vbi de hoc.ꝛ extra de procurato.cap. auditis.ꝛ extra de fid.instr.c.cum dilectus.C.de testi.in auct. qui semel.vbi de hoc.ff.eo.produci ꝛ bene innuitur.C.eo.l.fin.§. finautem.ꝛ de hoc plene dicit in auc.eod.§.qz vero.super verbo
59 productionem ꝛc.in colla.vij. ¶ †Item testis si loquatur tan tum super alio q̄ super quo inductus fuit,non valet,vt.ff.de pe. heredi.l.si quis libertatē.§.fi.in fi.C.qui legi.per.l.finali.extra de testi.c.de testi.ꝛ extra de offi.de leg.c.cum olim.argu.C.si a non compe.indi.l.j.ꝛ.iij.ff.de iureiurā.l.si duo patroni.ꝛ.l.eum quem circa prin. ¶ Item si testis dicat aliquid pro illo qui ante depositionē protestatus fuerit se aliquid velle obijcere,ei de fa
60 stinctiōe q̄ ibi notat. ¶ †Item si testes varijs fuerint ꝛ vacilla- uerint in suo testimonio,non valebunt,vt extra de cau.pos.ꝛ p- sse.c.cū ecclesia ꝛ extra de penis,c.super his.ꝛ vt ecclesiastica benefi.c.vt nostrum.ij.q.ix.pura.iiij.q.iij.§.item in criminali, vbi plenissime notatur de varietate siue diuersitate testiū in gl. que incipit,circa.arg.ff.de dolo.malo.l.j.in prin.ꝛ.l.ex libero. in in fi.ff.de testi.l.j.in principio.ꝛ.ij.ꝛ.l.qui falsa.ꝛ.l.testium im si vacillauerint,ad questionē poni debent.ff.de questionibus.l. ex libero in prin.a contrario sensu.ꝛ.l.vnius.§.testes.ad hoc fa- cit,extra de appella.c.dilectis filijs.circa medium.vbi ille qui variat,reprobatur,ꝛ iudex quilibet potest talē testem vacillantē ꝛ falsitatē dicentem punire cuiscunq; fori fuerit ille testis.vt C.
61 eo.tit.l.nullum. ¶ †Item testimonium proxenete videtur non valere propter rationem,quia ille recepit pecuniā ab altera par tium,vel ab ambabus.ꝛ idcirco videur facere testimonium,vt illud qđ fecerat valeat,ꝛ hoc intellige qđ si ambe partes ꝙsen- tiunt,compellitur testificari. Si vero altera pars voluerit,bene valet,sed non ꝙpellitur. Si vero neutra pars consentit,non dz.
62 ff.cōmuni diui.l.arbor.§.de vestibulo. ¶ †Itē si testes dicant idem per omnia,erit presumptio contra ipsos de suborratione. ff.de testi.l.testium.i.rñ.vbi dicit ꝙ iudex debet prenidere an testes vnū eundēq; premeditatum sermonem attulerint,ꝛ.iiij.
63 q.iij.Itē in criminali ver.Itē in testibus.ver.eadem verba po- nuntur.argu.C.de penis.l.qui sententiam. ¶ †Item testis non valet nisi cognoscat pars litigantium ꝛ nomina dicat.extra eo. licet ex quadā in fi.C.de iure delibe.l.sancimus.§.sinautem du- bius.in fi.§.ar.in auc.de testi.§.j.col.vij.ꝛ in auc.de instru.can te.circa princ.§.si quis vult.ver.ꝛ hunc noluerint ꝛc.col.vj.ta- men speciale est in inuentario vt ibi dicitur.
64 ¶ †Item pots dicere opponendo ꝛ bene quod testes non va- lent,nisi de loco ꝛ tempore ꝛ personis ꝙueniant.iij.q.ix.nihilo minus.extra de testi.cum causam,vbi notatur quod testis requi ri dz de tempore ꝛ qualitate temporis,ꝛ de visu,ꝛ auditu,ꝛ scie tia,credulitate ꝛ fama. De qualitate temporis queritꝝ,qñ est su spectus,ꝛ si testis de loco interrogatus fuerit,ꝛ nō rñderit,non valebit,licet est qđ dicit lex.C.eo.l.solam attestationē prolataz, nec alijs legitimis adminiculis cām approbatā nullius esse mo
65 meti in auc.eo.tit.§.ꝛ licet.ibi cām testimonij ꝛc. ¶ †Itē si te- stes ꝯrij fuerint,nō valebunt.C.de libe.can.l.cum precum.ꝛ.C. de fide instru.l.scripture,extra de ꝓba.c.lz cām,ꝛ extra de ap pel.c.solicitudinem.in fi.ꝛ extra de test.c.in nostra in text.ꝛ in gl.arg.ff.qñ appel.sit.l.pe.§.sed alius,vbi dī ꝙ testis ꝯrius seip sum excludit,ꝛ in auc.de testi.§.si vero quidam colum.vij.
66 ¶ †Item si testis sibimet ꝯdicat in aliqua parte sui testimonij non vz.iij.q.ix.puta.xxiij.q.vij.qđ autem.ꝛ in.c.solicitudinē ꝛ ꝓdicta.l.cum precum imo in Italia vsitatuz est,qđ si testes ad- inuicem ꝯdicant,debent inter se pugnare,vt in Lombarda di- cit. De contrarietate testium plene notatū est.iiij.q.iij.§.itez in
67 criminali ver.si testes in gl.circa ꝯrietatē ꝛc. ¶ †Itez nota qđ quidam casus sunt,qui per testes non probantur,ꝛ si fiat talis ꝓ batio non valebit.C.de sac.san.eccle.auc.hoc ins pozrectum.ꝛ .C.de non nu.pecu.l.generaliter.ꝛ C.de fide instr.l.ꝯctus.ꝛ.C. de iure emphy.l.j.ꝛ.C.de manda.prin.l.ij.ꝛ.C.de suffra.l.vna, ꝛ.C.de test.l.testium.ꝛ.C.q testa.face pos.l.heres ꝙsultissima, ꝛ.C.de ꝓba.l.census.ꝛ.l.cum de indebito.in fi.in glo.no.exigi ꝛ in auc.de qualitate do.§.qz vero.in colla.vij.ꝛ de hoc dī.C.đ pac.l.pa.qđ bona. ¶ Itē si crimē qđ obijcit testi cōtingit cām de qua aditur repellit a testimonio,ꝛ etiā punit.extra de exce.
68 c.j.in fi. ¶ †Itē si testes nō fuerint recepti sigillatim,nō valēt, ut.C.de testi.l.nullū extra eo.ti.c.venerabilis.in fi.ꝛ extra đ ele ctio.c.qz pp.ꝛ ſm Danielē, extra de accu.c.inquisitionis.§.ter tie cū in montealbano fit ꝯrium de consuetudine. ¶ Itē si obij- ciat crimē testi.ꝛ i illo crie ꝓseuerat non vz.iij.q.ix. Neganda.
69 xxxij.q.v.ꝓceptū.extra de testimoniū. ¶ †Itē dū aliquis accu sat per aliquē ipse accusatus non pōt ferre testimoniū ꝓ aliquo pendente accusatione.ff.eo.l.testimonium arg.C.de ꝓcu.l.reū. ij.q.vij.testes extra de excep.c.denigz.ꝛ extra đ testi.c.fi.ar.ff. de soln.l.si forte.ibi. Idē dico ꝛ si qs sciens ꝛc.ꝛ instī.đ suspe. tuto.§.si qs.ꝛ.C.de suspec.tuto.l.eum qui arg.C.de emunici.l.li bertus.§.in questionibus.C.de reis postula.l.vna.in.l.lex.
70 ¶ †Item pōt obijci testi,si ignotus,arg.in auc.de testi.§.si vero ignoti.col.vij C.de iure deliberā.l.fi.§.sinaūt,ꝛ in auc.de fid.in- strumē.§.oportet vero.ꝛ§.sed his.col.vij. Sed videtur contra. extra de iudic.c.cū deputauit. Solutio,ibi loquit de actore.hic
71 de teste. ¶ †Itē iudex bz interrogare testē an sit criminosus ꝛ an sit amicus, vel inimicus alterius partis, ꝛ testis tenetur rñdere, an sit amicus vel inimicus sed non sit an criminosus.argumē.ff.de testibus.l.testiū.§.j.ꝛ extra de exceptioni.c.j.vbi de hoc ꝛ.iiij.q. iij.§.j.ꝛ§.si testes.ꝛ ar.extra de accu.c.inquisitiōis.§.j.ꝛ de hoc notatur.extra de testi.c.cum causam que.
72 ¶ †Itē si amoz.odio,vl timore,vl comodo aliquo tulerit testimo niū nō vz extra đ testi.c.quoties.ꝛ.c.sicut.iiij.q.iij.§.Itē testiū. ꝛ.C.de test.l.eos. ¶ Itē si testis cohabitet cū inimicis illius qꝛa quez producit non valet.argu.C.de inoffi.testa.l.qm̄ liberi.in fi. extra de accusa.c.repellant.ꝛ.c.cū oporteat.ff.de testi.l.penul. vbi dī,eos testes quos accusator de domo produxerit .interroga ri non placuit,hoc aūt intellige in criminalibus causis,in ciuilib' vero est presumptio ꝯ ispos vt.ſ.dictum est in.§.j.vbi plene de
73 hoc. ¶ †Itē si testis in causa fuerit iudex,vel aduocatus,non va let.arg.ff.ad trebel.l.ille.in.§.penul.ff.de iurisd.om.iudi.l.pter.ff. de pac.l.si plures.C.de assess.l.nemo.ff.ad municipa.l.libertus §. prescriptio.ij.q.vj.c.hoc et placuit.ꝛ.c.statutū.alias statuendū vbi dī. Non liceat clericum in iudiciū ad testimoniū denocari. ez ꝙ preses,vel cognitor fuerit.ꝛ ibi plene notatū est de hoc,ꝛ extra de testi.c.dilecto.ꝛ.c.cum a nobis.iiij.q.iij.§.Itē in crimi- nali.ver.Itē testes vbi dī,patroni quoq; in causa cui patrocinium prestant,testimoniū nō dicant,ꝙ et in executoribus negotij.ob- seruandū est.ff.de testi.l.fi.vbi dī,mandatis cauet,vt presides ac cedant,ne patroni in causa cui patrocinium prestiterint testimoniuz
74 dicant,ꝙ et in executoribus negotiorum obseruandū est,† attame index ꝛ arbiter bene admittuntur super his que acta sunt coram ipsis,qz non prohibentur ꝛc.ff.de testi.l.j.ꝛ hoc notat.C.de arbi. l.ne.§.sinaūt in scriptura.ꝛ.ff.de testib.l.ob carmen.§.j.ꝛ notatur in.d.l.ff.eo.l.fi.in.gl.appartoribus ꝛc.ꝛ hoc intelligitur secun- dum quosdam in negotijs quorum modo non sunt iudices, sed fu erunt.ꝛ ibi notatur.alij dicunt quod non creditur eis, nisi qua-

nus ⁊c. nec postea in testimontum admittuntur, vt plene notat in predicto. c. statuendum. ij. q. vj. in glo. prohibetur ergo ⁊c.

75 ¶ †Sed an procurator possit esse testis in causa in qua p Titio procurator fuit contra Sempronium dr̃ quod non arg. ff. de testi. l. fi. ⁊ est expressum extra eo. c. fi. qđ incipit romana. ⁊ ad hoc facit. ij. q. j. In primis. ℈. qr Stbephanus, ⁊ extra de verb. signi. c. forus. ℈. in omni. pro Sempronio tñ credo qđ possit testificari, vt notatur in predicto. c. romana. ad hoc facit. iiij. q.

76 iij. Itē in criminali. ℈. item testes. ¶ †Itē si testis cām habeat contra, vel cum eo contra quē producitur, vt suspectus cū aliis causam adminiculis poterit expelli extra de pur. ca. c. cū [in iuentute. in fi. ⁊ hoc notatur, extra de iudi. in. c. causam que.

¶ Item si quis in causa criminali semel tulerit testimonium cō tra aliquem, ⁊ post ea in alia causa velit contra eundem iterum testificari, non potest quia eius presumitur inimicus. ff. de testi. l. produci. extra de accu. c. meminimus. ⁊. c. cum p. manconel. iiij. q. iij. ℈. item in criminali. ⁊ no. qđ testes producti in causa criminali debent esse clariores, vt extra de iudi. c. at si clerici. C. ō

77 proba. l. fi. v. q. vj. epyphanium. ¶ †Itez si testis noluerit correctionem dictum suum nisi incontinenti faciat, non potest postq̃ a presentia iudicis recesserit ⁊ correctioni sue aliquod posuerit interuallum extra de testi. co. c. preterea in fi. ⁊ de hoc notatur in auc. eo. ℈. illud autem in dubium ⁊c. Super verbo, non habebit ⁊c. colla. vij. ¶ Itē si testis titubauerit repelli poterit, qui titubans pro ignorante habendus est. C. de qđi. inde. fa. ff. de libero ho. ex. l. iij. ℈. bis imo qui titubat quodammodo errat, ⁊ nihil dicit. arg. ff. de reg. iur. l. non debet. ℈. in re obscura. de hoc dicit extra de cau. pos. ⁊ proprie. c. cum ecclesia sutri. ⁊ extra de penis. c. super bis. ⁊. ff. de iur. ⁊ fac. igno. super rubri.

78 ¶ †Item si testis semel tulerit testimonium, si postea in eadem causa, ⁊ super eodem capitulo deposuerit, non valebit. C. de testi. auc. qui semel, ar. C. eo. tit. l. fi. ℈. i. ⁊. ff. eo. l. produci ſm vnū intellectū, ⁊ extra eo. c. cū causam que in fi. ⁊. c. veniens. ¶ Item laicus in cā criminali dū agitur criminaliter contra clericuz testis esse non potest, extra de testi. c. decetero, ⁊ extra de accus. c. cum primo cum suis concor. nisi in casibus, scilicet in crimine lese maiestatis, in crimine hereseos, ⁊ in simonia, extra de simonia. c. tāta. ij. q. vij. sacerdotes. ⁊. c. ones. C. ō epi. ⁊ cle. l. si q̃s. q̃s. xvj. q. iij. sane, ⁊ de ℔ plene dr̃ in. d. c. cū. p. i gl. Nota qđ laici.

79 ¶ †Itē si testis loquatur tantum de alieno anditu, nō valet ar. extra de elec. per inquisitionem, ⁊ extra de testi. c. cuz nr̃is literis. in fi. ⁊. c. cām, ⁊ extra de ℈an. ⁊ affi. c. tua ⁊ extra de succes sio. ab inte. c. cum dilectus. ⁊ in auc. de heredi. ⁊ fal. ℈. fin vero absint. col. j. licet videat contra eo. tit. c. preterea cum quis ⁊. c. cum causam. xxij. q. j. dixit. Solutio ibi erat fama, ⁊ est ibi spāle de hoc no. C. eo. tit. l. testium in gl. sic ergo. ff. de aqua pln. arcē. l. labeo. ℈. itē labeo. ff. de proba. l. si arbiter. ix. q. iij. ℈. de bis. vbi notant plures casus in qbus valet testimoniū de anditu alieno.

80 ¶ †Item si testis ante litem cōtesta. receptus fuerit, nō valebit vt extra vt lite nō ℈testa. per totum, exceptis qbusdam casibus, quos habes extra, vt lite non ℈testa. in. c. quoniaz frequenter, ⁊ extra de testi. c. significauit. ⁊. c. albericus. ⁊ extra de fideiusso. c. ℈stitutus. iij. q. ix. quarte. ¶ Item si testis habeat cōsimilem causam eius testimoniuz reprobatur, vt extra de testi. c. psonas iij. qđ. iij. ℈. liberi testes. ⁊. c. veniens. ⁊ extra decō fessis. c. i. vbi

81 de hoc ⁊ extra de iudi. c. cām q̃. ¶ †In summa notabis qđ potius est credendum ingenuo q̃ liberto. C. de testi. auc. si dicatur ⁊. l. seruos. ⁊ extra de verb. sign. c. forus. cū suis simili. ¶ Item honestioribus ⁊ dignioribus potius credendū est q̃ alijs, vt extra de testibus. c. in nostra. C. de testi. l. iurisiurādi. vbi de hoc ff. eo. l. iij. ℈. ij. ⁊. l. ob carmē. iiij. q. iij. ℈. item in criminali. ver. in testibus. vbi dicit in testibus mores, fides, granitas examinānda est. ⁊ ℈. iurisiurādi. vbi dicitur iurisiurādi religiōe testes prinsq̃ phibeāt testimoniū coerceatur, ⁊ honestioribus potius fides testibus babeat, ad hoc facit extra de ele. c. electione. ⁊. c. dudū.

82 ¶ †Itē potius est credēdum masculo q̃ femine arg. C. de inof fi. testa. l. filia. ff. de senatori. l. j. ibi, qz maior ⁊c. extra de verbo. sign. c. forus. in fi. vbi dicitur, qđ inspiciat an vir sit testis, an femina. Nā femina varīū ⁊ mutabile semper pducit, ad quod facit. Prouerbioz vltimo, vbi dicit. Mulierē fortē quis inueniet ⁊c. ⁊ ff. de fide instru. l. fi. vbi dicit. Semper seniorem minori, ⁊ amplioris dignitatis inferiori, ⁊ marem femine, ⁊ ingenuuz libertino semper preferemus. arg. ff. si certuz pe. l. iij. vbi de hoc

83 vnde potes notare tria vitia mulierū. ¶ †Primum est qz eorum voluntates sunt momētarie. Nam modo vnum, mō aliud volunt, vt in predicta. l. filia. ⁊ predicto. c. forus. in fi. ¶ Secūdum est quia dant consilium contra ppria qmoda, vt. C. de spō salibus. l. si pater. ¶ Tertiū est quia genus earū est auarissimū recipere enim volunt, dare aūt raro, vt. C. de dona. ante. nup. l. si a sponso. ff. de dona. inter virum ⁊ vxorē. l. si stipulata. ⁊. ff. ad

84 senatusconsul. velleia. l. sed si ego. ¶ †Itē potius credendū, est veridico, q̃ mendaci. ¶ Itē emēdato q̃ luxurioso, ⁊ magis alij q̃ amico, p quo testificat. iij. q. v. c. j. argu. C. de testi. l. etiam. ff. eo. tit. l. iij. ℈. j. de hoc qđuenit notari in auc. de monachis. ℈. co

85 gitandū. col. j. ¶ †Itē magis creditur diuiti q̃ pauperi. ff. eod. l. iij. circa prin. ⁊ in predicto. c. forus. arg. in auc. de testi. ℈. j. col la. vij. ⁊. ℈. sancimus. ⁊ insti. de suspe. tuto. ℈. itē tria. iiij. q. iij. testes. ⁊. c. Itē in criminali. ver. Item testium, vbi dicit. Item testium fides diligentius examinanda est. Ideoq̃ in persona eorum explorande erunt ista. †In primis qditio cuiusq̃ virū qs

86 ōcurio an plebeianus sit, ⁊ an honeste ⁊ iculpate vite, an vo vocatus qs ⁊ reprehensibilis, an locuples, vel egenus sit, vt lucri causa qd facile admittat an nō, an inimicus sit ei aduersus quē frater, vel amicus ei sit p quo testimoniū dat. Nā si careat suspitione testimoniū, vel pp personam a qua fertur quod honesta sit vel pp causam quod neq̃ lucri, neq̃ gratie, neq̃ inimicitie causa sit admittendū. Ad hoc facit C. ad legez fal. in auc. sed cui testatoz ⁊ super his oibus nota versus. ¶ Conditio, sexus, etas,

87 discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ista regres.

¶ †Item nota qnod non est multitudo testium attendenda, vt in auc. de referen. in. ℈. fin. colla. ij. vbi dr̃. Innumerosa enim multitudo nihil habet honesti. ⁊. ℈. sequen. iiij. q. iij. ℈. itez in criminali, vbi dr̃. Non enim ad multitudinem respici oportet. ff. e. l. ob causam circa fin. ⁊. l. j. in fin. extra eod. titul. c. in nostra ⁊

88 in auc. de ecclesiasticarum rerū admini. in prin. coll. v. ¶ †Itē nota qđ ꝫ testem verbosuz est presumptio. arg. C. de preci. impera. offer. l. fi. ⁊ de hoc nota. C. de testi. l. solaz. in fi. gl. C. de postu. l. quisquis ad quod facit versus. Contra verbosos, noli qrendere verbis. ¶ Ista sufficiant qtra testes, attamen quotiescunq̃ voluerit quis dicere qtra testes, videat illam. l. ff. eo. tit. l. testiuz totam de verbo ad verbum vsq̃ in fin.

℣ SVMMARIVM ℣

1 Voluntates vltime quinq̃ modis fieri possunt.
2 Testamentum in scriptis vt sit solenne dz septem testes habere.
3 Testes testamenti debent esse rogati.
Testes testamenti debent esse liberi.
4 Testes testamenti puberes esse debent.
Testes testamenti in fine debent esse subscripti.
5 Testes testamenti vno ⁊ eodem tempore ⁊ coram testatore se debent consignare.
Testatoz nomen heredis per se debet scribere.
6 Testamentum annullatur in quo heres nullus instituitur.
7 Testamentum quando ⁊ coram quibus aperiri debeat.
8 Furiosus vel mente captus non potest testamentum condere.
9 Impubes testamentum non potest facere.
10 Mutus ⁊ surdus testamentum condere nequeunt.
11 Filiusfamilias de patris voluntate non potest testamentum facere.
12 Mulier non potest testis esse in testamento solenni.
Testamentum non potest condere cui bonis interdictum est.
13 Captiuus apud hostes existens non potest testari.
Testamentum cassatur in quo filius preteritur.
14 Testamentum annullatur in quo sine vera causa ⁊ expressa filius exheredatur.
15 Testamentum cancellatum vel in aliqua sui parte vitiatum seu abolitum est nullum.
16 Testamentum condere nequeunt quindecim persone.
17 Testamentum inter filios, vel nepotes qualem requirat solennitatem.
18 Religiosus testamentum condere non potest.
19 Testamentum non potest fieri per tertiam personam.

¶ Contra testamentum. Arti. xx.

C Um ad fidem faciendam alicuius rei testamentum minus valens in iudicio producatur. Idcirco dicamus aliquid contra illud, ⁊ videamus. l. ff. q testa. face. pot. l. si queramus. vbi dicitur. Si queramus an valeat testamentuz. In primis aduertere debemus an

is qui fecerit testamentum habuerit testamenti factionem. Be-
inde si habuerit, requiremus an secundum regulas iuris ciuilis
1 testatus sit. ¶ †Item sciendū est quod quinq; modis fiunt vlti
me voluntates. ¶ Primus est per testm̄ scriptū. ¶ Scōs est p
non scriptū, vt in auc. de here. z fal. §. q; vero circa fi. i. co. z. C. de
bo. pos. §m tab. l. ij. z C. de bono. pos. contra tabu. liberti. l. j. z. C.
de testa. l. hac q̄sul. §. p nūcupatū. ¶ Tertius modus est in codi
cillis in quibus quinq; testes sufficiunt, vt. C. de codicil. l. fi. in fi.
¶ Item quartus modus est quādo pater testatur inter filios. C.
de testa. l. hac q̄sul. §. ex imperfecto. z. C. fami. herci. l. quocunq;.
¶ Quintus modus est q̄n miles testatur, quod etiaz sit cor̄ duo
bus testibus. ff. de testa. mili. l. diuus. z de hoc consuenit notari in
auc. de here. z fal. §. q; vero, col. j. Unde primo dicamus cōtra
illud quod tanq; solēne in scriptis producit, postea contra nuncu
2 patiuz z contra codicillos. †Unde dicas q̄ testm̄ quod in scri
ptis producit vt solēne non vz, nisi affuerint septez testes vt. C. co.
ti. l. hac consul. z. l. fi C. de codicil. l. fi. z in insti. de testamentis. §.
postea. ibi, septē testibus ꝛc. z. C. qui testa. fa. pos. l. hac q̄sulti.
¶ Sed contra extra eo. tit. c. cuz esses. z. c. relatū vide quid ibi
dicat̄, q; intelligit̄ de his que in testamentis relinquuntur eccle-
3 siis. ¶ †Item nisi testis rogati fuerint non valebunt, z quod nō
venerint, ex fortuito casu. C. eodem. l. hac consultissima. C. de codi
cil. l. fin. ff. eod. l. heredes. §. penulti. C. de testi. auc. rogati. vbi di-
citur Rogati. vt in testamentis, non fortuiti, vel transeuntes ꝛc.
z est in auc. de testi. §. z licet. col. vij. ¶ Itē nisi testes omnes sint
liberi, non valet testamentū. C. eod. tit. l. hac consulti. z in institu.
4 eo. titu. §. sed neq; mulier. ¶ †Item nisi omnes testes fuerint pn
beres. non valebit in. d. l. hac consul. z in insti. eo. §. lege. z. §. sed
neq; mulier. ff. de testi. l. iij. §. lege. z. l. inuiti. iij. q. iij. §. testes. ff. de
testa. l. qui testamēto. §. j. ¶ Itē nisi testes in fine testamenti sub-
scripserint, z non in medio, nisi in aliqua parte sui vno eodēq; die,
tpe z loco nō valebit, vt. ff. eo. l. heredes. in fi. z in. d. l. hac q̄sulti.
z in insti. eo. tit. §. postea, z non vnus pro alio si omnes sciant scri-
bere. ff. eo. l. penul. §. nisi in testamento rustici. C. eo. titu. l. fi. z. C. q
testa. fa. pos. l. hac cōsul. in qua subscriptione dz q̄tineri quis z cu
5 stium. §. si quis. ¶ †Itē non valet, nisi in vno eodemq; tempore,
z coram testatore consignauerint vt in predicta. l. hac consultissi.
z. l. si vnus, z. l. si non spāli. C. de bono. possess. contra tabu. l. j. z in
institu. eo. §. postea. z. §. seq. z. ff. eo. l. pen. z. l. ad testamentum. §. j.
¶ Itē nisi testator scripserit nomen heredis si potest. C eo. l. inbe
mus. z in insti. eod. §. postea. z hoc de iure antiquo. Hodie vero
potest nomen heredis scribere per quemcūq;, vt in auc. vt spōsa.
6 larg. §. quia vero colum. ix. C. de testamen. auc. z non obseruato.
¶ †Itē testamentum non valet nisi ibi heres fuerit institutus. C.
eo. l. non codicil. ff. de codicil. l. quod z. l. illud. ff. de vulgari z pu-
pilla. substi. l. j. in fi. ff. de his que in testamento delen. l. prime. cir
reda. liberozum in prin. z ff. de fideicommiss. here. §. j. nisi quando
pater testatur inter filios. C. eo. l. hac. consultissi. z. C. fami. herci.
z super hoc videas. l. ff. de leg. j. Si mihi. z tibi. §. fin. z ff. de lega.
ij. si quis in princ. z. l. si iure facto. z. C. de fideicōmiss. l. clari. z. C.
de codicillis. l. cuz proponatis. z ff. de adimē. leg. l. iij. §. fi. z. xxx.
7 nium, z. ff. de iniusto rupto z irri. testa. l. j. vbi de hoc. ¶ †Itez te
stus. C. eod. l. testamenta. z. l. consulti. z debet aperiri in presentia
cum ab initio. z. l. sed z si quis, z hoc si viuant, vel sint presentes
qō non possint haberi, tunc in presentia aliozum septem testiū. er
go. C. quēadmodū testa. aperi. l. ij. z in institu. eo. §. postea, tamen
auc. de defen. ciuita. §. nulla. colla. iij. que est. C. de testamē. auct.
primo responso. C. quemadmodū testamēta aperi. l. sed z si qs. ij.
z in dicta. l. cuz ab initio. z testes qui interfuerunt illi apertioni si
ne insinuationi debent recognoscere signa z sigilla sua z iurare se
8 aperi. l. sed z si quis. in vltima glo. ¶ †Item si testator fuerit fu-
rioſus, vel extra mentē positus eius testimonium non vz testamē
tum, vt. C. qui testa. face. possunt. l. furiosum z in insti. eo. §. furiosi
extra de succes. ab intest. c. cum dilectus. z in institu. de inoffi. te-
stamen. §. j. ff. de inoffi. testa. l. ij. ff. de testa. l. ij. z. l. in aduersa. z. l.
9 filiusfami. ¶ †Itē impubes testamentum facere non potest. C. q
testamen. facere possunt. l. si frater. z. C. de testamen. mili. l. vlti.
z in institu. quibus non est permissum facere testa. §. ij. z. §. prete-
rea. ff. eo. l. a qua etate. z. C. de legi. heredi. l. si autem z. C. quando
prouocare non est ne. l. ij. intellige quod masculus. xiiij. annos cō
pleuerit, femina vero. xij. ff. de vul. z pup. substitu. l. ij. z in predi-
10 cta. l. a qua etate. z. l. si filiusfami. ¶ †Itē si mutus z surdus fue-
rit, testamentum facere non potest. C. qui testa. face. pos. l. discre-
tis. z in insti. ō testamētis. §. sed neq; intellige si fuerit a natura, si
vero fuerit a morbo poterit si sciat scribere, de hoc dicitur in in-
sti. quibus non est permissum facere testa. §. item mutus, z in. d. l.
11 discretis. ¶ †Item filiusfami. testamentum facere non potest,
etiam de voluntate patris. C. qui testa. facere pos. l. penulti. z. l.
senium, z hoc verū est, nisi in castrensi peculio, vel quasi castrēsi.
. C. de inoffi. testa. l. penul. §. de alijs vbi de hoc. ff. de testamen. l. q
in potestate. z. l. si filius. z in insti. quibus non est permissum face
re testamen. in princip. z in dicta. l. penulti. C. qui testamen. face
12 re possunt. z. C. de bonis que libe. l. fi. § filius antez. †Itē si mulier
in testō solenni testis fuerit, ipsius testimoninm nō valebit, vt in
insti. de testa. §. sed neq; z. ff. eo. l qui testamento. §. mulier. vbi dr
mulier in testamento dicere testimoninm non poterit, secus in co
dicil. z in qualibet alia non solenni voluntate, q; ibi non prohibet̄
ergo ꝛc. ff. eo. l. i. nā non rogati sufficiunt ibi testes. C. de codicil.
l. fi. z de hoc notatur. ff. eo. l. qui testamento.
¶ Item ille cui bonis interdictū est facere testm̄ nō pōt vt in in-
sti. de testa. §. sed neq; mulier. z quibus non est permissum facere
testm̄. §. item prodigus. ff. eo. l. is cui vbi de hoc. z. l. cum lege, z
l. filiusfami. ¶ Itē nemo existens in potestate testatoris in testa-
mento ipsius testis esse non potest, in institu. eo. §. in testibus. z. ff.
13 eod. l. qui testō in. §. j. ¶ †Item si aliquis existens captus apud
hostes faciat testamentum, non vz, q̄nis redierit, vt institu. qbus
non est permis. face. testa. §. vlti. ¶ Item si pater pterierit filiū in
testamento, non valebit testamentū, vt. C. de posthu. heredi. insti.
auctē. ex causa. C. de bono. pos. contra tabu. testa. l. ij. ff. eod. l. j.
ff. de iniusto rupto. z irri. testa. l. nam z si sub conditione.
14 ¶ †Itē si exheredauit sine exp̄ssa cā z vera, retractabit̄ testm̄, vt
C. de posthu. auc. non lz. z hoc intellige si pater, vel pater, auus,
vel auia, vel aliquis de linea ascēdēti exheredet, vel pretereat ali
quē de linea descendēti, vel filius, vel filia aliquē de linea ascen-
denti. C. ad tertul. auc. de testi. C. de inoffi. testa. l. omni modo. z in
insti. de exheredatione liberoruz. in prin. que cause sunt. xiij. vt
15 in auc. vt cū de appel. cog. §. illud. col. viij. ¶ †Itez inspiciendū
est subtiliter an testamentuz sit cācellatū siue vitiatū, vel in aliqua
parte sui abolituz, q; si fuerit, non valebit. C. eo. tit. l. si vnus. C. de
edicto diui adri. tollen. l. fi. vbi de hoc ar. exer. de crimine fal.
c. lz. z extra de relig. do. c. cū venerabilis. z extra de fide instru.
16 c. inter dilectos. ¶ †Breuiter tm̄ notandum est, ex premissis. xv.
esse personas, que non possunt facere testamentum. s. filiusfa.
¶ Item seruus, vt in institu. qbus non est permis. facere testamē.
in princip. ff. eo tit. l. si filius. ¶ Itē impubes. ¶ Item furiosus.
¶ Item mēte captus. ¶ Item prodigus. ¶ Itez mutus. ¶ Itē
surdus. ¶ Item cecus, institu. quibus non est permis. facere te
sta. in. §. preterea. z. §. itē furti. z. §. prodigi. z. §. item surdi. z. §. ce-
cus. ¶ Itē damnatus ad morte naturalem, vel ciuilem. ff. eo. ti. l.
eius qui. §. j. vsq; in fi. j. ¶ Item obses. ff. eo. l. obsides. ¶ Itē de
crimine famoso damnatus. ff. eo. l. is cui. §. fi. z. l. cum lege. ff. de te
sti. l. ob carmē. in princip. z ff. de iniur. l. lex corne. §. si quis liber-
um. ¶ Item de statu suo dubitantes. ff. eo. l. de statu. z. l. qui in do
mi. ¶ Item monachus. in auc. de monachis. in. §. illud. colla. j.
Sed illud bodie corrigitur §m quosdā, vt in auc. de sanctis. epis.
§. si qua mulier. col. ix. Sed dic, vt. j. dicam. in. iij. §.
¶ Item is cui bonis interdicitur a. l. C. de here. l. manichęos. z.
C. ad. l. iuli. maie. l. fi. de hoc notatur in instit. quibus non est per
mis. fa. testa. in fi. ¶ †Item nota qō oia que dicta sunt. s. debent
17 esse in testamento solenni nisi quando pater testatur inter filios,
vel nepotes, tunc enim non est necesse qō tanta solennitas adhi-
beatur, vt. C. de test. hac consultis. §. ex imperfecto. z in auc. ibi po
sita. z. §. fami. hercīt. l. si cognatione. z. l. quoties. z. l. filij. z. l. fi.
z. ff. fami. hercis. l. si filia. §. si pater. Sed sufficit qō ꝓbetur ad mi
nus per duos testes, vt notatur in iuribus ꝑpzie dictis, z maxime
in predicta. l. fi. z arg. ff. de testamen. milita. l. lucius. z super hoc
vidnas in auc. de testamentis imperfectis. circa princi. z p totum
col. viij. ¶ †Item nullus potest condere testamentum qui seculo
18 renunciauerit, z aliquā relig. intrauerit, z si testamentuz condide
rit. non valebit. In auc. de monach. §. illud. col. j. C. de sacsan. ec.
auc. ingressi. xix. q. iij. q; ingredientibus. Sed si filios habens in
grediatur monasterium, nullo cōdito testamento, ꝓmittit̄ ei dini
dere bona sua. in auc. de sanctis. epis. §. si qua mulier. xix. q. iij. in.

19 c. si qua mulier. ¶ † Item si quis ita dixerit, ego cõmitto vltimã voluntatem meam, vel testamentũ meũ voluntati, seu dispositioni Titij, & heredẽ instituo qõd ipse voluerit, si postea per ipsum Titium testm factũ fuerit, non valebit ꝑm leges. ff. de leg. j. l. captatorie, & ff. de leg. ij. l. ij. ff. de heredi. instit. l. illa institutio. & l. si qs Sẽpronium. ff. de qdi. & demõ. l. nõnunq̃. Secus tñ vr. de benignitate canonica, extra de testamen. c. cũ tibi, vbi dr̃ in. ij. q. dicimus qõd qui extremam voluntatem in alterius dispositionẽ qmittit nõ videtur decedere intestatus, vel aliter solue vt ibi notatur.

SVMMARIVM

1 Testamentum nuncupatiuum septem testes habere debet.
2 Testes testamenti nuncupatiui scire debent in eo contenta.
3 Testamentum nuncupatiuum reprobatur in quo heres nominatim non instituitur.
4 Mulier testis esse non potest in testamento nuncupatiuo.
5 Testes in testamento nuncupatiuo debent esse rogati, puberes & liberi.
6 Codicillus non valet absq̃ quinq̃ testibus.
7 Codicillus in scriptis non valet absq̃ testium subscriptione.
8 Hereditas in codicillis directo non datur.
9 Codicillus pertinens ad testamentum ꝑferri debet in publicum.
10 Furiosus codicillum facere non potest.

¶ Contra testamentum nuncupatiuum. Arti. xxj.

Equitur videre contra te

1 stamentũ nuncupatiuum, & contra codicillos, † & breuiter dõm est qõd testamentũ nuncupatiuum non valet nisi affuerint ibi testes. vij. vt in instit. de testa. §. fin. vbi dicit quis autem voluerit sine scriptis ordinare iure ciuili testamentum. vij. testibus adhibitis & sua voluntate coram eis nũcupata scias hoc perfectissimũ testamentũ iure ciuili, firmumq̃ constitutum, ad idẽ. C. eo. ti. l. hac ꝓsul. §. p nuncupatã, vbi dr̃ p nũcupationem quoq̃, hoc est sine scriptura, testaméta nõ alias valere sancimus, q̃. vij. testes. vt. s. dictũ est, simul eodẽq̃ tẽpore collecti testatoris voluntatẽ vti testm sine scriptura facientes audierint. & l. testamentis.
2 Ibi. vij. testes queniunt &c. C. de bo. pos. ferta. l. ij. ¶ † Item non v3, nisi omnes testes sciuerint & audierint que qtinent in ipso, vt C. eo. tit. l. hac consul. §. nuncupa. & l. circa fi. ꝑm quosdã. Ibi vbi dicit sic cã vt ipsi testes &c. & in instit. eo. §. fi. C. qui testamen. face. pos. l. hac ꝓsul. §. attamen. & C. de testa. l. in testamentis. cũ suis simi. Secus in testõ solenni in scriptis facto. Ibi enim non op3 qõd testes sciant que continent in ipso vt in ꝑdicta. l. hac. ꝓsul. j. rñ. &
3 ff. eo. l. qui testõ. §. fi. & l. seq. in ꝓn. ¶ † Itẽ testamentũ nuncupatiuum nõ valebit, nisi heres ibidẽ nominatim fuerit instituus, sicut dicitur in testõ solẽni in scriptis fa. ff. de codi. l. illud. ff. de bis que in testamẽto delen. l. proxime. circa fi. C. de test. l. nec codicillum. ff. de vulg. & pup. substi. l. j. in fi. & in instit. de exhe. lib. i ꝓn. & in instit. qb. mod. test. in. §. posteriori. ff. de testa. l. heredes. j. rñ. C. de testa. l. iubemus. in. §. op3. ibi, quẽadmodum. n. in eulogio qõd sine scriptura conficitur necesse est testatorem exprimere noia
4 heredũ &c. ¶ † Itẽ in testamento nuncupatiuo mulier testis esse nõ potest, vt in ꝓinstit. eo. §. sed neq̃ mulier. ff. eo. tit. l. qui testõ. §. mulier vbi dr̃, mulier in testamento dicere testimoniũ nõ poterit & hoc verũ est in omni testõ solenni, secus in minus solenni. nam
5 ibi potest, vt. s. ti. proxi. notaui. ¶ † Item testes rogati esse debẽt in testamẽto nuncupatiuo. ¶ Item liberi. ¶ Itez puberes, & vt breuiter me expediam, vide ea que dicta sunt contra testamentũ solẽne in scriptis factũ, & hic illa eadem repetere poteris. ¶ Itẽ vide illas personas, quas ibi enũciani, & enumerani que non ꝓnt qdere testamentũ, & de nuncupatiuo testamẽto dicitur. C. de edi.
6 dini adri. toll. l. ij. in gl. singulo ꝓ &c. ¶ † Itẽ codicillus nõ v3, nisi affuerint. v. testes. in instit. de fideicõ. her. §. & quia. & C. de codicil. l. fi. & C. de fideicõmiss. l. fi. & hoc licet fiat in scriptis, vel sine script. qõd fieri potest, vt. C. de bo. libe. l. si quis & plene notatur. C. de codi. super rub. tamen non d3 qõd sint rogati, vt. C. e. ti. l. fi. in fi. & in predicta. l. C. de dona. sa. can. moz. l. fi. ibi vbi dicit. Si3 Ires procedat, vt si. vj. testibus presentibus &c.
7 ¶ † Itẽ nõ v3 codicillus qñ fit i scriptis, nisi testes subscripserint in eodẽ, vt. C. eo. ti. l. fi. in fi. vbi dr̃ in vltia volũtate excepto testõ v. testes, vel rogati, vel qui forsitn venerint, debẽt vno eodemq̃ adhiberi, sine in scriptis, sine sine scriptis ꝓficiat voluntas testibus, vez qñ voluntas in scriptura ꝓponit subnotationẽ suã, idest subscriptionem acommodantibus, veruntamen dñs Azo dicit in summa sua in titu. de codicil. qõd non oportet qõd testes subscribãt & idem dicit dñs Accur. in instit. de codicil. in fi. & est ꝓ eis. ff. e. ti. l. dimis. §. codicillos. & in instit. eo. §. fi. vbi dicit codicillos antez etiam quis plures facere potest, & nullã sollennitatem ordinationis desiderant. ¶ † Item iciendum est qõd hereditas non dat̃ directo in codicil. nec adimitur, vt. C. de codicil. l. ij. & C. de his qb. vt indig. heredi. l. hereditas, & C. de testa. l. nec codicil. & in instit. de codicil. §. penul. ff. de condi. instit. l. penul. in fi. Sed que est rõ dic vt. ff. de codicil. l. qõd per, vbi dicit quod per manus traditũ est codicil. hereditatem dari non posse, rõnem illam habet, ne ꝑ codicillos qui ex testõ valet, ipsum testm qꝑ vires per institutionem
9 heredum accipit, qfirmari videret. ¶ † Item codicillus fiat qui pertineat ad testamentum, ita oportebit vt in publicũ proferat̃, sicuti testm, vt. C. quemadmo. testa. ape. l. fi. vbi dicitur codicillos, sine scripturam, quolibet tenore formatã ea oportebit obseruatione in publicũ proferri, qua testamenta panduntur. ¶ Item codicillus non valet qñ quis credit facere testamentum & non codicillum, nisi dixerit, nisi valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum &c. ff. de codi. l. fi. & C. de testa. l. non codicillum. cum suis si.
10 ¶ † Itẽ furiosus codicillum facere non potest, vt. ff. eo. ti. l. ij. §. furiosus. C. eo. ti. l. nec codicillos, cum suis sozo. & breuiter dicas qõd qui testamentum facere non potest, nec codicillum. ff. de codicil. l. dimis. §. penulti. & l. conficiuntur. §. j. & vide personas que non possunt facere testamentum, quas enumerani. s. titu. proxi.

SVMMARIVM

1 Sententie que a iudicibus proferuntur multis modis annullantur.
2 Sententia venalis nulla est ipso iure.
3 Sententia die feriato lata est ipso iure nulla.
4 Sententia ipso iure annullatur que contra absentem non contumacem fertur.
5 Absentia quoruplex sit.
Absens condemnatus quando restitui possit. & nu. 6.
7 Absens voluntarie si fuerit condemnatus non restituetur.
Contumax ficte auditur appellans, sed cõtumax vere nõ audit̃.
8 Sententia absolutionem vel condemnationem non continẽs est ipso iure nulla.
9 Sententia est nulla a iudice non sedente lata.
10 Sententia annullatur si in rescriptis non feratur.
11 Sententia in quibus casibus sine scriptis ferri possit.
Sententia nulla est quam iudex non per se recitauit.
12 Sententia contra pupillum sine tutore lata est ipso iure nulla.
13 Sententia q̃nis scripta & partibus data est nulla nisi sit a iudice recitata.
Sententia a non suo iudice lata est ipso iure nulla.
14 Sententia a seruo lata est ipso iure nulla.
15 Sententia ipso iure annullatur que per mulierem fertur.
Sententia ab heretico, indeo, vel quouis infideli lata est ipso iure cassa.
16 Sententia super re ecclesiastica est nulla a iudice seculari lata.
17 Sententia post diffinitinam nõ suspensaz lata est ipso iure nulla.
18 Sententia retractatur si in loco minus honesto feratur.
19 Sententia annullatur si iuris ordine non seruato feratur. & numer. sequenti.
21 Sententia retractari debet contra ius vel constitutionem lata.
22 Iudices duo si dati sint alter sine altero sententiam ferre non potest validam.
23 Sententia est nulla post terminum a superiore prefixum lata.
Sententia annullatur si pars contra quam fertur legitime non enocetur.
24 Sententia retractatur in qua mortuus condemnatur.
Sententia preceptum impossibile continens est nulla.
25 Sententia non valet ab excommunicato lata.
Sententia annullatur lata si nullus oblatus sit libellus in causa.
26 Sententia ferri non debet ante lis contestationem.
27 Sententia cum falso procuratore lata est ipso iure nulla.
Sententia non potest ferri aduersus furiosum.
28 Sententia super q̃stitate certa ferri debet.
29 Sententia est nulla iudice super re ad quam non est datus pronuntiante.
Sententia retractatur si per subreptionem feratur.
30 Sententia est nulla contra fiscum eius aduocato absente lata.
31 Sententia a minore decem & octo annis lata est innalida.

¶ Contra

¶ Contra diffinitiuas sententias. Arti. xxij.

Quoniam sentẽtie a diuersis † iudicibus proferũtur, quarũ alie ipso iure sunt nulle, alie p̃ in integ. resti. alie p̃ appellationẽ interpositã, alie per supplicationem retractantur. Ideo contra ipsas sententias aliquid videamus, z primo contra illas sentẽtias que sunt ipso iure nulle. ¶ † Sciendum est ergo q̃ venalis sentẽtia ipso iure nulla est, z non oportet quod appelletur ab illa. C. oñ. p. no. nõ est necesse. l. venales. extra de vita z bone. cle. cũ ab omni. ij. q. vj §. diffinitiua. ver. si qra res. z ver. venales. licet videatur contra. ff. de re iudi. l. cum prolatis. Soln. vt ibi. ¶ † Item sñia lata die dñico, vel alio tempore ob Dei vel sanctoꝝ reuerentiaz feriato, ipso iure non vz. C. de fer. l. oẽs. z C. qũo z qñ iudex. l. si vt proponis. ff. de fer. l. si feriatis. extra de fer. c. fi. vbi dicitur quod processus etiam non valeat q̃q̃ de consensu partiũ fuerit litigãtium. ¶ Item dicitur si tempore messium, vel vindemiarum compellatur quis ad litigandum exceptione primo posita, q̃ si sentẽtia lata fuerit, nulla erit. ff. ó fer. l. i. z l. si fallacis extra eo. ti. c. fi. in fi. ¶ † Item sententia ipso iure non valet, si lata fuerit qra absentẽ non contumacem. ff. de re iudi. l. de vnoquoq; C. quomodo z qñ iud. l. si vt proponis. j. z l. ea que. z l. cũ non voluntatis. iij. q. ix. caueant C. de procu. l. qui absente. ff. de pen. l. absentez. z ff. de ap. l. si per insolio. in fi. z hoc intellige qñ absens est ex necessaria cã, vt in predictis iuribus. Si vero absens est insta z probabili cã vz sñia, sed per appel. rescin. ff. de in integ. resti. l. fin. vbi notantur v. genera absentiarum. ¶ † Est enim probabilis, z necessaria, vt in militia. ¶ Scõo est probabilis tantum vt in subdito. ¶ Tertio est necessaria tantñ, vt in relegato. ¶ Quarta est voluntaria, vt in mercatore. ¶ Quinta est vbi per grumaciã. ¶ In prima ergo, scz probabili, z necessario si fuit legitime defensus, z lata fuit sñia contra ipsum, restituitur ad appellandum, vt in. d. l. fi. non legitime defensus, vel nullo modo restituitur ad eremo dicũ. i. ad totam causam. C. de procu. l. quia absentem. ff. de iudi. l. si pretor in fin. ff. quib. ex can. ma. l. j. C. quomodo z qñ index. l. penulti. ¶ † In secunda scz probabili tantuz si legitime fuerit defensus, ad verum auditur. ff. quib. ex can. ma. l. necnon. ff. qñ ap. auditur suo iure nõ per restitutionem C. quomodo z qñ index. l. ab eo. vbi in totum restituitur, vt colligitur in. d. l. necnon. ¶ In terratorem nõ potuit relinquere, vel relinquit, sed mortuus est, vt. ff. ex qbus can. ma. l. sed z si p. §. j. in fi. z l. papi. ¶ † In quarta vbi volũtarie abest, non dicit restitui, quia leditur p̃ sententiã. ff. de re iudi. l. de vnoquoq;. ¶ In quinta scz vbi contumaciter si est facte contumax audit appellans. ff. de iudi. z postbn. in fi. Si vero vere qrumax fuerit non, vt in auc. de iud. §. audiant. colla. vj. nisi reuniat sedente iudice pro tribunali. ff. de in integ. resti. l. penulti. verus qrumax dr, qui a parte dicit se non venturum ad quez sufficit vna nuntiatio. ff. in quib. can. in pos. ea. l. fulcinius. in fi. fictus vero dr ille qui inuenitur, z dicit se venturum, vel nihil dicit non tñ rumax. si autem nõ inuenitur, dicunt eum quidã nõ posse fieri cõtumacẽ. C. que sen. sine appel. rescin. l. j §. j. dicitur tñ contra sufficit enim si denuntietur ad domũ, vt. C. de annali. excep. l. vt perse ctius. ff. de dam. infec. l. iij §. pretor. ff. de agno. lib. l. j. extra de dolo z qrn. c. cãm que. z. c. venerabilis. in fi. z de hoc notat. ff. de p. cu. l. pñs. ij. q. vi. biduum. §. si aduersus absentẽ. in gl. no. cñ alii quis ꝛc. ¶ † Itẽ sententia non vz ipso iure, nisi qrineat absolutio nẽ, vel condemnationẽ, vel similia verba, vt. C. de sen. z interlo. l. pretes. extra de accusa. c. illa. z. ff. de re iudic. l. j. z l. in summis. ff. fami. hercis. l. in hoc iudicio. ff. de arbi. l. qui cũ. §. si arbiter. in fi. de offi. iudi. §. z si in rem. z de hoc dicitur. ff. de arbi. l. qualem. §. j. in gl. nota. qó dicit ꝛc. ij. q. vij. §. diffinitiua. extra de ver. sig. c. in his que vr qra, sed non est, z hec omnia verba sunt pterq̃ in cã appellationis vbi non est necesse quod index appellationis absolnat, vel condemner, sed tantum qó confirmet sententiã, vel infirmet. C. de appel. l. eos in fi. j. rñso. z de hoc tractatur. ff. de re iudi. l. in summa. z extra de appel. cum debitus quidam tamẽ dicũt qó ipse iudex appellationis bz condemnare, vel absoluere, vt notatur in predicta. l. eos. in gl. nec a forma ꝛc. z est arg. p illis. ff. de secundis tab. l. qui ex liberis. §. testamento. vnde consultus est q̃ apponantur omnia verba scz infirmo, vel qfirmo, z ideo absoluo, vel condemno, de hoc dicit. ij. q. vj. in §. appellatore. ¶ † Itẽ sententia ipso iure nulla est nisi ipsam iudex tulerit in sedendo ar. C. de postu. l. quisquis in fi. C. de dila. l. a procedente. z in auc. vt ab illustribus. z qui super eã digni sunt. §. sancimus. col. v. ff. quis ordo in bonoꝝ pos. ser. l. ij. §. dies. ff. de arbi. ver. fi. ij. q. i. in primis. Sed quid si sederit in alta turri vel equo, q̃ forte timebat alteraz partium z volebat fugere, z litigatores erant inferius forte valebit sñia, z sine forte valuit apud Genuam arg. ff. de acq. pos. l. qó modo. §. si venditore. ¶ † Itez nisi sententia lata fuerit in scriptis nulla erit. C. de sen. ex peri. reci. l. i. z per totum, z extra de pba tio. c. qñ contra fal. ij. q. i. in primis. in fi. z §. statutis. hec tamen vera sunt nisi in casibus. C. de sententijs ex peri. reci. auc. nisi breuiores, z alio auctẽ. breuissimas. vbi dr breuissimas lites, z maxie vilium personarum sine scriptis z sine aliqua expensa cognoscere presidem oportet. z in auc. de manda. prin. §. si tibi. in colum. iij. vbi dicitur. Sit tibi quoq; tertium studiũ lites cum omni equitate audire, z omnes quidem breuiores, z quecunq; maxime viliuz sunt ex non scripto decidere, z iudicare, z liberare homines alterna qtentione ꝛc. C. de primle. schol. l. fi. in fin. vel. xij. verumtamen quidam dicunt qó sñia fieri potest sine scriptis de consensu litigatorum arg. ff. de reg. iur. l. si conuenerit. ff. de fer. l. j. ¶ † Itẽ in alio casu sine scriptis ferr sententia scz in causa matrimoniali extra de testi. c. albericus vbi de hoc. Item in leuibus criminibus. ff. de accusa. l. lenia. ¶ Item sententia nulla est, si index non p̃ se, sed per alium recitauit. C. de sen. ex peri. rescin. l. fin. vbi de hoc, z l. hac qsulti. ff. de arbi. l. diem in prin. z l. non distinguemus §. quod si hoc modo. extra de consue. ad nostram arg. C. de assesso. l. ij. contra videtur arg. ff. de admi. tut. l. ita nunc. §. gessisse vbi dr. Gessisse autem vr qui per alium gessit, cum suis similibus. ¶ † Item ipso iure nulla est, si contra pupillum, vel adultum existentem in iudicio sine tuto. z curato. auctoritate lata est. C. q̃ legi. perso. l. j. z ij. C. si aduersus rem iudi. l. cũ z minores. C. qũo, z qñ index. l. si preses. ff. de re iudi. l. acta. §. fi. z l. queritur. ff. de mino. l. in cause. ij. arg. C. de in integ. resti. mili. l. si curatorem. z. C. de auctoritate prestan. l. clarum. z C. de appella. l. si contra. C. de procura. l. non minus, z hoc verum est de diffinitiua tantum sm quosdam. Dicunt enim quidam qó secus est in interlocutoria. ff. ex quibus causis in pos. ea. l. apud iul. §. marcellus. z l. i pos sessione. §. j. z hoc verũ ẽ nisi in casibus in qbus ipse pupillus, vel adultus potest esse in iudicio per se, qui notantur, extra de resti. spol. j. c. ex parte actum si diffinitiua sententia lata sit pro pupillo vel adultero, valet, vt in predicta. l. non eo minus. ¶ † Itẽ sententia nulla est, lz scripta sit z tradita litigatoribus. non tñ est a iudice recitata. C. de senten. ex peri. re. l. j. ¶ Item ipso iure nulla est sententia cũ a non suo iudice est prolata, vt C. si a non cõpe. iudi. fue. l. ij. z l. fi. z C. de iurisdi. omnium iudi. l. primarorum. arg. C. ne de statu defunc. l. si pater. ff. de iudi. l. j. ff. de inutto rupto z irrito testamẽ. l. si qs exheredato. §. qp si quis fuerit damnatus. C. de penis. l. ij. extra de foro cõpeten. c. significasti. extra de crimine fal. c. super eo. extra de consuetu. c. ad nostram. z extra de iudi. c. ar si clerici. ij. q. j. in primis. ¶ † Itẽ si seruus sententiam tulerit, nulla est ipso iure, vt. ff. de iudi. l. cum prelor. § non aũt. C. de senten. z interlo. omnium iudi. l. ij. C. de iudi. l. seruus. z l. sequen. arg. ff. de peculio. l. nec seruus. in princip. arg. ff. de procur. l. seruum quecq; C. de rei vendi. l. nec seruum. C. de testibus. l. seruos. C. vbi fisca. vel diui. do. l. fin. vlti. arg. ff. si quis can. l. quoties. ff. de test. l. serui responso. ff. ad legẽ corneliam. de fal. l. nullo. ℨ tñ videtur. ff. de offic. presid. l. barbarius, non est ℨ, q̃ hoc fuit propter communẽ ignorantiam. ¶ † Itẽ ipso iure nulla est sententia si per mulierem sit lata, vt. C. de recep. l. fi. ff. de regulis iuris. l. ij. xxiij. q. v. mulierem. arg. extra de arbi. c. dilecti filij vbi plene de hoc. ¶ Item si ab heretico, vel iudeo, vel alio inimico fidei sit lata nulla est, vt. C. de iudeis. l. fi. z extra de here. c. excommunicamus. cum simi. ¶ Itẽ rõne cause z iudicis nulla est sententia, puta, q̃ iudex erat pedaneus, z non poterat iudicare de causa ingenuitatis, vel seruitutis. C. de pedaneis iudi. l. ij. ff. de arbitris. l. non distinguemus. §. de libera. ¶ † Item nulla est cum index secularis super re ecclesiastica cognouit. vt in auc. vt cleri. apud proprios episcopos §. fi vero ecclesiastico. collat. vj. extra de foro cõpeten. c. si diligẽti. z c. significasti. z in qstitutione Federici, statuimus, quam quidaz habent. C. ne filius pro patre. que incipit, habita. vbi de hoc. ¶ † Item sententia lata post aliã diffinitiuaz, non per appellationem suspensam ipso iure nulla est. C. de senten. z interlo. omn. iudi. l. post sententiam, z. C. qñ pronoc. non est. ne. l. ij. z ij. q. vj. si qñ. §. diffinitiua. nisi in casibus notatis. extra de re iudi. inter monasterium. z extra de restit. in integ. c. cum. z. C. sententiam rescin. non pos. l. j. in gl. z vbi indicatuz negatur. ff. que senten sine appel. rel. j. z in causa matrimoniali que non transit in rem iudi. extra de re iudi. c. latoz. z c. consanguinei. ¶ † Item nulla est ratione loci

in quo lata est, vt puta in lupanari, vel in caupona, vel alio loco minus honesto. C. de sen. & interlo. omnium iudi. l. cum sententia & C. de iudi. l. properandum, & rez non nouam. ¶ Itez nulla est ratione alterius loci, puta quando lata est in secreto, & non in publico, vt C. de sen. & interloc. om. iudi. l. cum sententiam. ff. de re-
19 gu. iur. l. omnia quecunqz extra de appel. c. qua fronte. ¶ †Item ratione ordinis non seruati, nulla est sententia, vt puta iudex debuit condemnare procuratorem, & condemnauit dominum litis. C. de sen. & interlo. om. iudi. l. j. in criminibus tamen condemnandus est dominus non procurator. C. de iniu. l. fi. quid tamen tenẽ dum sit, & qñ cõdemnari debeat dñs, & qñ procurator dr̃. C. de p cu. l. nihil interest. & C. de iniu. l. fi. & extra de proba. c. licet causam, & extra de fide instru. c. inter dilectos. in fi. & extra de elec. c. querelã. vbi notatur qõ tutius est condemnare dñm & procuratorem. ¶ †Jté põt dici nulla sententia qñ ibi non est ordo iuris sine iudiciarius obseruatus, vt puta primo iuratum est de calũnia,
20 & postea lis contesta. vel primo prolata, est snia, & postea scripta. de sen. & interlo. om. iudi. l. prolatas. vbi multa notant. & extra de appel. c. qua fronte. ij. q. vj. §. diffinitiua. extra de pur. ca. c. cum dilecti. ff. de vul. & pup. substi. l. ij. §. prius. vbi dicitur qp ordo scripture pernertendus non est ad hoc. C. de heredi. ac. l. vt debi.
21 ¶ †Jté nulla est sententia si contra ius scriptum vel constitutionem lata sit. ij. q. vj. §. diffinitiua. ver. item si sententia vbi de hoc extra de sen. & re iudi. c. cũ inter circa. fi. & c. j. & c. inter ceteras. C. qñ prouo. nõ est ne. l. ij. & l. circa & hoc intelligit̃ qñ in ipsa snia est expressum, vt in. d. §. diffinitiua. extra de confir. c. examinata, & de sen. exeõ. per tuas. ff. de sen. & re. l. preses. & l. cũ patis. vbi de hoc. ff. de sen. q̃ sine appel. rescin. l. j. §. j. & ij. alias vz snia. argu. C. de re iudi. l. ij. & C. de iure fisci. l. ij. lib. x.
22 ¶ †Item nulla est sententia si duo vel plures iudices sunt, & vnus sine altero pronuntiet, vel sine mandato coiudicis absentis, vel nisi in delegatione contineatur qõ alter sine altero procedat. C. qñ prouo. non est ne. l. magistratus. ff. de arbitris. l. si in tres. ff. de re iudi. l. duo. ij. q. vj. §. diffinitiua, versicu. si plures extra de offi. delega. c. prudentiam. & c. causam. & arg. extra de re iudi. c. ad probandum videtur tamen qtra. C. de rela. in auc. prohibet vbi dicit̃ si duo vel plures fuerint cognitores, & aliqua inter eos demergat dissonantia, quisqz eoz qp sibi videtur pronuntiet. ¶ Item videt̃ contra extra de re iudi. c. fi. non sunt contra. vt ibi notatur.
23 ¶ †Item nulla est snia si certum terminũ superior assignauerit. j. quẽ sententiare debeat, & ipse iudex post datũ sibi terminũ sentẽtiauerit. C. qñ prouo. non est ne. l. cum non eo die. & C. qũo & qñ index. l. si vt pponis extra de offi. dele. c. de causis. & C. de ar. l. i. in fi. ¶ Item nulla pars qtra quã lata est, tribus edictis, vel vno pomnibus peremptorio fuerit euocata, vt C. quomodo & qñ index. l. consentaneũ. & l. ea que. & quasi per totum. & ff. de re iudi. l. contumacia. ff. de sen. que sine appel. rescin. l. i. §. item' cum. & xxiiij. q. iij. de illicita. & licet non inueniretur ille qui citari dz, nihilominus ad domum suã citatio fieri debet, & amici sui requirendi sunt an sit aliquis qui defendere velit eundem, alias snia non valeret vt in iuri. alle. & extra de dolo & contu. c. causam. & c. pur. & c. fi. & extra de eo qui mit. in pos. c. fi. & ff. ex quib. cau. ma. l. item ait
24 prox. & l. se. ¶ †Item nulla est snia qua mortuus condemnat̃, nisi aliqua est iudicis delegatio in causa mortui. ¶ Itez nulla est snia que continet preceptũ impossibile, vel cui parere propter rerũ naturam non potuit quis. ff. que sentẽtie sine appel. resc. l. penul. vbi dr̃ eum qui in rebus humanis non fuit sententie dicte tẽpore inefficaciter condemnant videri. Idem respondit apud eum qui in rebus humanis non esset, cum iudex datus est, nec iudicis datio nẽ valuisse neqz sententiam aduersus euz datam vires habere. ad idem est. C. eo. ti. l. fi. vbi dr̃ Paulus rñdit impossibile preceptũ iudicis nullius momenti esse. Idem rñdit ab ea sententia cui pare rí rerum natura non potuit sine causa appellari, ad hoc facit. ff. de re. diui. l. in summa. §. fi. ff. de iudi. l. de qua re. §. ij. & hoc nisi in casibus vt in crimine hereseos. extra de sen. excõ. c. a nobis. argu. ij. q. ix. absens. ff. de accusa. l. ex iudiciorũ. C. de here. l. iiij. xxiij.
25 q. ij. sane proferẽ. ¶ †Item snia lata ab excõicato non vz extra de re iudi. c. ad probandum. & extra de except. c. exceptionẽ. & ex de elec. c. cum inter R. & extra de sue. c. cũ dilectus, vbi de hoc & extra de eccl. pbẽ. c. qr diuersitatem. ¶ Item sententia est nulla quando libellus in causa oblatus non est. C. de li. qtest. in auc. offerat̃ in fi. ibi litis ergo qtestatio circa hoc indultuz habita, pro nihilo est hñda ar. C. de sen. ex peri. re. l. ij. extra de libel. ob. c. i. & ex̃ de simo. c. l3 bely. in casibus qrentis C. de sen. ex peri. re. auct. breuissimas. & C. de pui. scho. l. fi. lib. xij. circa fi. & de h dr̃ i auc. de exhiben. & intro. §. sancimus. in col. v. sed an libellus possit remitti de qsensu partium, dic vt dictũ est. ff. in tit. contra libellum.
26 ¶ †Item snia nulla est nisi primo lis fuerit contestata. extra vt lite non contest. per totum. & extra de lit. contesta. c. vno. sed nunc primo. vbi de hoc, & extra ỏ cau. pos. & ppríe. c. j. & extra de pur. ca. c. cum dilectus. ij. q. vi. §. diffinitiua arg. C. de iudi. l. properã. §. i. extra ỏ ele. c. dudũ. i. §. l3. & hoc verũ ẽ nisi i casibus. C. ỏ tẽp. appel. l. fi. in §. illud extra vt lit. nõ contest. c. qñ freq. §. sunt & alij & §. porro. & §. si vero, & extra de can. pos. & proprie. c. eum qui &
27 est. c. Lugdu. ¶ †Itez nulla est sententia que lata est cum falso pcuratore. C. de procur. l. licet. & C. si a nõ qpe. iud. l. fi. & extra de procu. c. in nra presen. in fi. & c. ex insinu. arg. extra de rescrip. c. ex parte decani, tamẽ tenet sentẽtia quousqz falsitas fuerit reuelata, vt in iuribus alleg. cũ suis similibus. ¶ Item snia contra furiosum lata, non vz vt. ff. de re iudi. l. furioso. Nec etiã valet l3 pro eo
28 lata fuerit, vt ibi notatur. ¶ †Item nulla est sententia nisi lata fuerit super certa quantitate. C. de sen. que sine certa quantitate per totum. in instí. de actio. §. curare hoc intellige qñ super certa re, vel specie actñ ẽ cozã iudice. Si vero de incerta qtitate actũ fuerit, puta de identitate prestanda valet snia, vt C. de sen. & interlocu. om. iudi. l. cum eoz. & C. de sen. que sine certa qti. l. ij. extra ỏ
29 fideiu. c. quenit. ¶ †Item nulla est sententia qñ iudex ad certam rem datus, de alia re pronuntiat. C. si a non compe. iudi. l. j. extra de testi. c. de testibus. versi. & ita deponerent non iurati extra de offi. delega. c. cum olim. & c. ex literis.

¶ Item nulla est sententia, si per surreptionem lata sit. vt. xxxv. q. ix. venia extra de offi. vic. c. sua nobis. & extra de rescriptis. c. ad audientiam arg. C. si a non compe. iudi. l. vlti.

30 ¶ †Item nulla est snia lata contra fiscum absente eius aduocato. ff. de iure fisci. l. si fiscus & l. non legit̃. §. dimis. C. de iure rei publi. lib. xi. C. de aduocatis fis. l. fi. secus si ꝫ pinarũ lata sit, vt ibi. ¶ Jté nulla est sententia qñ pecunia data est aduocato, vel procuratori, vel etiam aduersario vt patiat̃ se vinci, vt. C. de pena iudi. l. j. & anc. ibi posito. Nouo iure. & C. de aduo. diuersorum iudicioz
31 l. i. ¶ †Jté nulla est sententia que lata est a minore. xviij. annis, nisi a principe facta fuerit delegatio. ff. de re iudic. l. quidam. ff. de arbi. l. cum lege, & extra de offic. delega. cum vicesimum, de hoc dictum est supra in titu. contra iudicem. ¶ Jtẽ si tutor legitimus vel sine inquisitione datus non cauerit rẽ pupilli salua3 fore & in iudicio de re pupillari expertus fuerit, & sententiam contrariam reportauerit, talis sententia ipsi pupillo officere nõ valebit, vt. C. in quibus cau. in integ. resti. non est necessaria. l. tutor. ¶ In fine istius titu. nota omnia illa. ff. de senten. que sine appel. resc. l. j. & ij. & iij. & C. quando prouo. non est ne. per totum titulum.

☞ SVMMARIVM ☜

1 Sententia aliqua qñ per appellationem retractetur.
2 Sententia per appellationem retractatur si per metum vel errorem partes in eam consenserint.
Sententia de nocte lata retractari potest.
3 Sententia sub conditione de futura lata per appellationem est retractanda.
4 Sententia cõtra filiumfamilias sine patris assensu in iudicio existente lata retractari potest.
Sententia per gratiam vel fauorem lata appellatione retractari poterit.
5 Sententia que ob falsos testes vel falsa instrumenta fertur multis modis retractatur.
6 Sententia retractatur si per chartam falsam feratur.
7 Sententia lata contra absentẽ ex legitima causa est retractanda.
8 Sententia que contra absentem causa reipublice fertur per in integrum restitutionem reuocatur.
9 Supplicatio pro sententia retractanda quando fieri debeat.
10 Sententia contra absentem qñ valeat in causa criminali lata.

¶ Exceptiones contra sententias. Artí. xxiij.

ſ Equitur videre quando

sententia valet, id est, est aliqua. tñ retractat̃ per ap-
1 pellationem, vel per in integrũ restitutionẽ, vel qñqz per supplicationez. ¶ †Er primo dic qõ sententia est aliqua, sed retractatur p appellationẽ qñ lata est in alio loco qz dies ad audiendã eam, fuerit assignata. C. qũo & qñ index. l. si vt proponis. preses. & C. de sen. & interlo. om. iud. l. cũ sentẽtiã. ar. ff. de rit. nup. l. palam.

l.palam.xix.dist.Anastasius.argumen.extra de offi deleg.c.cõ sulnit.hoc tamẽ intellige si dies assignata fuerit mutata,parte sen partibus ignorantibus,vt ibi dicitur. ¶ †Item si per metum vel
2 errorẽ partes consentiant valet,sed per appellationem retractaf, vt.ff.de iudi.l.ij.C.de episcop.audien.l.si quod.ff.de iurisdictio om nium iudi.l.si per errorem.extra de his que vi metusve causa fiunt per totum. ¶ Item si sententia lata fuerit de nocte, poterit retra ctari.arg. in auc.de iudi.§.sedebunt.colla.v.ff.de ritu nup.l.palã ¶.l.fi.de administra.tuto.l.non estimo.ff.de ven.inspi.l.i. vbi di citur.quod tenebre apte sunt ad fabricandum falsum.extra ð offi cio.c.consuluit.ibi qui male agit ꝛc.¶ ibi index perficere debet an te noctis tenebras,quod incumbit.xxviij.q.ij.pernitiosum. extra vt ecclesiastica benefi.c.vt nostrum,arg.ff.de ori.iuris.l.ij.§.¶ qa, ¶ de hoc dicitur.ff.de fer.l.minore.in prima gl.¶ secunda.lz fit cõ tra.C.de transac.l.non minorem.
3 ¶ †Itẽ sententia sub conditione de futuro ferri non dz, lata ta men tz,sed per appellationem quandoqz retractatur.de hoc dici tur.ff.quando appellandum sit.l.i.§.quid ergo.ff.si certum peta.l. respiciendum.ij.q.vj.biduum.ver.sane.¶ extra de appel.c. per sona requisisti.xxxv.q.ix.apostolice.in gl.vltima.¶ extra de sen tentia ecommunica.c.a nobis fuit. ¶ Itẽ sententia retractari po test si iuramentum calumnie exactum in causa fuerit,¶ non presti tum. ¶ Idem est licet exactum non fuerit secundum quosdam,ar
4 gumen.C.de iuramen.calum.l.ij.§.sed qz veremur.in fi. ¶ †Item sententia lata pro vel contra filium famil.existentem iudicio sine consensu patris per appellationem poterit retractari,arg.ff.ð iu di.l.licet.¶.l.si debitori,¶.l.prouide.C.de bo.que libe.l.cum non solum,vbi de hoc.
¶ Item sententia lata per gratiam per appellationem retractari
5 potest.ff.ad trebel.l.ferno inuiti.§.cum pretor.¶ de hoc nota.C.de pena.in.l.ij.ff.de mino.l.ait pretor.in fi. ¶ †Item sententia lata ꝯ maiorem per falsos testes vel per falsa instrumenta, retractatur, quandoqz per appellationem,quandoqz per in integ.resti.vt.ff.de re iudi.l.dimis.circa quam materia ita consuevit distingui. vtrum in causa mota fuerit questio falsi,¶ tunc opus est appellare si retra ctatur per in inte.resti.vsqz ad quadriennium.C.de temp.in inte. restitu.l.supernacuam.vel per accusa.in factum vsqz ad xxx an nos,vel si criminaliter agatur vsqz ad.xx.annos.vt.C.ad.l.cor.ð fal.l.querela.C.si ex falsis instru.per totum.extra de excep.c.cuz venerabilis.¶ extra de test.c.sicut.in fi.¶ extra de prob.c.lz.vbi ð boc.hoc idem dicitur si ex falsis allegationibus lata sit sententia, vt.C.de iudi.l.si pretor.C.si ex falsis alleg.l.ij.vbi de hoc, hec om nia tñ sic intellige,vt tales sententie valeãt,¶ sunt antique quousqz falsitas testium vel instrumentorum fuerit revelata ipsa autem cõ perta vel relevata,iudicium nullum,¶ sententia nulla,per iudicem promulgabitur,vt in iuribus prealleg.¶.C.de procur.l.licet. ¶ ex tra de procu.c.in presentia.in fi. ¶ ð hoc dicitur.C.de transac.l.si ex falsis.C.de aduo.diversorum iudicum.l.i.extra de proba.c.lz.
6 ¶ qualiter sententia lata per falsos testes.¶ per falsa instrumenta valeat retractari in istis versibus continetur. ¶ †Si charta falsa sententia forte feratur. Ipsa retractatur, si cbartula falsa probaf. Sed si de cabrta quoqz questio tunc moneaf. Preterea falsi sen tentia non revocaf. So.retractaf modo si tunc vera putatur.
¶ Item si contra ius litigatoris lata est retractatur per appella
7 tionem,vt extra de sen.¶ re iud.c.cum inter.circa fi. ¶ † Item si sententia contra absentem lata fuerit,¶ ipse absens propter brevem tempus iustam causam absentie sue probauerit, ipsa sententia per restitutionem in integ.poterit retractari,vt.ff.de mino.l.in cause. ij.§.fi.¶.c.prefecti preto.C.de temp. appel.l.cum anterioribus.l. illud.extra de resti.in integ.c.ex literis.ff.de excusa.tu.l.scire opz §.sufficit.vbi dicitur.Si quis propter egritudinem, vel propter necessitatem aliam,puta maris vel hyemis vel incursus latronuz, aut alĩ similẽ cãm in constituto tempore venire non poterit ei est ignoscẽdum cuius fidem sufficit firmare ꝛc.ad hoc facit.extra de
8 re iud.cum bertoldus,¶.C.de procu.l.qz absente. ¶ †Item si contra absentes causa rei publice lata fuerit sentẽtia, illa per in integ.resti.poterit retractari cum distinctione tamen, qz aut non fuit defensus,aut fuit minus legitime defensus,¶ tũc re stituitur ad causam totam.C.de procur.l.qz absente,aut fuit legiti me defensus,¶ tunc ad appellandum restituitur tantum.ff.de in,in teg.restitu.l.vltima ad hoc respicias.C.de rest.mili.¶.C.de temp. in integ.restitu.C.ex quib.cau.maio.per totum. ¶ hec distinctio plene posita est.ẽ.titu.i.in prin. ¶ Item quandoqz retractaf sen
9 tentia que lata est contra ius litigatoris a qua non est appellatum per supplicationem.†Circa quod ita dicitur,fit enim quandoque supplicatio iudici prefecti pretorio,¶ tunc bz fieri intra.x. dies.C. de preci.imper.offe.auctẽ que supplicatio.Quandoqz principi ¶ tunc sufficit quod fiat intra biennium.C.de sen.prefec.preto.l.uni ca cum suis similibus.¶ de hoc plene dicitur extra de in integrum restitu.c.ex literis.¶ in predicto auc.¶ prope dicta.l.¶ in auct. vt spon.lar.in.§.illud colla.ix.vnde sumptum est predictum auc.
10 ¶ †Item sententia lata contra absentem in causa criminali in ma ioribus criminibus que penam capitalem ingerunt non valet.ff ð penis.l.absentem.C.de accu.l.absentem.¶.C.de accusa.l.adul.l.si quondam.ff.de acquiren.rerum do.l.i.in prin.cum suis similibus distinguunt tamen quidam,aut est lis contes. aut non,¶ aut liquet de causa,aut non. Alij dicunt quod non valet sententia, sine lis sit contestata,vel non,¶ de hac materia tractatur in predictis iurib. ¶.iij.q.v.quisquis.xxiiij.q.iij.de illicita.xi.q.iij. rursus.¶.c. qui cunqz.extra de dolo.¶ contu.veritatis.

SVMMARIVM

1 Judex punitur a quo appellatio frivola admittitur.
2 Appellans cuius non interest non auditur.
Appellans frustratorie punitur in.l.libris auri.
3 Appellari quando possit ante sententiam diffinitinam.
4 Appellatio non valet facta a prefecto pretorio.
5 Prefectus pretorio quis proprie dicatur.
6 Appellari an possit a sententia episcopi.
Contumax non potest appellare.
7 Contumax vere differt a ficte contumace.
Appellatio a gravamine quando valeat.
8 Appellatio in scriptis fieri debet.
9 Appellare non potest qui super crimine notorio vel confesso cõ demnatus est.
10 Appellationi renuntiare dicitur qui cozã iudice a quo litigat vel transigit vel aliquid aliud facit.
11 Appellatio annullatur si appellans intra terminum debitum eaz non prosequatur.
12 Appellatio gradatim fieri dz de minori iudice ad maiorem.
13 Appellatio intra decem dies interponi debet a tempore senten tie numerandos.
14 Appellatio tertia a sententia diffinitiua est invalida.
15 Appellari tertio quare non possit a sententia diffinitiua.
16 Religiosus appellare non potest a correctione sui superioris.
Appellatio est nulla super ordinatione ecclesie facta.
17 Appellari non potest ab executore.
18 Executor merus quis dicatur.
19 Executor mixtus quis sit.
20 Appellari quando possit a mero executore.
21 Appellatio est nulla ne scelus notorium puniatur interposita.
22 Appellatio nulla est si inter partes de non appellãdo pactuz est.
23 Appellationi pro quantacunqz minima causa interposite debet. deferri.
24 Appellatio nulla censetur si contra principis inhibitionem inter ponatur.
Appellatio non valet facta ab arbitro.
25 Appellatio est nulla facta super re peritura.
26 Appellare que prohibeant.
27 Appellatio generalis nulla est.
28 Damnatus de falsa moneta appellare non potest.
Appellatio contra ius facta est nulla.
29 Appellatio annullatur que fit ne testamentum aperiatur.
30 Appellatio super re momentanea est invalida.
31 Appellare non potest quis sup eo quod ipse fieri procuravit.
32 Judex puniri debet legitime non deferens appellationi.
33 Appellari non potest a tutele vel cure nominatione.
34 Debitor principis appellationẽ non interponit.
35 Appellatio ab officiali ad episcopum nullum sortiri debet effectum.

¶ Contra appellationes. Arti.xxiij.

Upradictũ est contra sentẽ

1 tias. Sed quia post ipsa s quandoqz appellationes frustratorie apponuntur,ideo cõtra appellationes ali quid inseramus. ¶ †In primis sciendum est, quod index qui ina nem,sine frivolã appellationem admittit,puniri debet.¶ ille simi liter qui frustratorie appellat,quilibet in decez libris auri.C.quo-

rum appella. non reci. l. quisquis. ij. q. vj. Si quando. §. si quis ansus fuerit prouocare, ꝛ dicit. c. quod appellans si minus rationabiliter appellauerit non solum in simplos sumptus, sed in quadruplos condemnetur. ij. q. vj. omnimodo, ꝛ superuacua appellatio
2 admittenda non est, vt. C. de nauf. l. i. lib. xj. ¶ Item sciendum qꝫ nisi quorum interest non sunt audiendi, vel audiri non debent appellantes. ff. de appel. reci. l. i. in prin. ij. q. vij. non solent, extra de elec. c. transmissam. ¶ Item quandoqꝫ frustratorie appellans. punitur in. l. libris auc. C. de epis. audien. l. ij. dicendum est ergo quod appellatio facta ante sententiam diffinitiuam non valet secundum leges. C. de appel. l. eos. §. i. in prin. ꝛ §. super his. C. quorum app. non reci. l. ante, vbi de hoc. ꝛ C. de sente. ꝛ interlo. om. iudi. l. fin. ꝛ C. de iud. l. apertissimi. ff. de lib. caus. l. liberis. extra de appel. c. super eo. ij. C. de episcopa. audien. l. ij. ij. questio. vj. Non ita nisi in casibus qui notantur in ipso. c. non ita circa quam materiam quidam ita distinguunt. † Aut grauamen, aut ante diffinitiuam sentẽ
3 tiam infertur alicui interloquendo potest in diffinitiua sententia reuocari, aut non. Si non potest reuocari, puta iudex interloquendo dicit aliquem fustigandum esse, vel ad questionem ponendum contra leges, tunc dicitur quod appellari potest ab illa interlocutoria. ff. de appellatio. l. ij. ꝛ ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidam. C. de relatio. l. i. ꝛ C. de appellatio. l. si quis prouocatione. ij. questione. vi. Non solent. §. ante sententiam. Si vero potest ante sententiam reuocari illud grauamen in sententia, tũc non potest appellari. ff. de appellatio. l. prima. circa princip. ꝛ in turibus preallegat. l. eos. ꝛ l. ante. ꝛ l. aptissimi. Jus vero canonicum indifferenter ab interlocutoria quotiescunqꝫ grauatur quis sustinet appellari, vt extra de appellatio. c. vt debitus. ꝛ c. cum sit Romana. ꝛ c. ex parte. ꝛ c. super eo. secundo cum suis similibus infinitis.

4 ¶ † Item appellatio a prefect. pretorio facta, non valet, vt. C. de sententia prefec. preto. l. iiij. ꝛ C. de appellatio. l. a proconsulibus, ꝛ C. de episco. audien. l. episcopale. ff. de offi. prefe. preto. l. j. §. i. ff. a quibus appel. non licet. l. i. ff. de appel. l. creditor. in auc. de iudi. §. nostros. in prin. §. ꝛ in fi. col. vj. ff. de mino. l. prefecti. Scire tamen debes quis vocetur prefectus pretorius, ꝛ que sit eius potestas.

5 ¶ † Vocatur ergo prefectus pretorius secundum quosdam senatus consultus, qui cẽtũ cõsueuerunt esse numero. C. de pet. her. l. fina. non quilibet senator separatim. ꝛ talis senatus cõsultus potest condere legem, ꝛ facere ius, vt. ff. de legibus ꝛ senatusconsul. l. non ambigitur, vbi de hoc. Alij dicunt quod prefectus preto. dicitur, ille, qui immediate subest principi, ꝛ maior est ꝛ excellẽtior his magistratibus vel omnib⁹ aliis iudicibus sub principe, ꝛ iste prefectus preto. habet triplex priuilegium siue trina specialitate leratur. primum est quia non appellatur ab ipso, vt in turibus allega. sed supplicatur. Secundum est, qꝫ minores contra eius sententiam ab aliis non restituuntur. ff. de offi. pref. preto. l. vna. in fi. nisi a principe. ff. de mino. l. in cause. in fi. ꝛ l. seq. Tertium est, quod potest cõdere leges, siue constitutiones. C. de offi. prefec. preto. l. normam. ff. eo. l. non ambigitur. de isto prefe. preto. dicitur in auc. ó defen.
6 cini. §. non habente. coll. iiij. ¶ † Item dicunt quidam, quod non appellatur ab episcopo secundum leges. C. de episcopa. audient. l. episcopale. ꝛ auc. ibi posito. ꝛ tamen est ibi diuersa opinio diuersorum doctorum, vt ibi notatur. ¶ Itẽ non valet appellatio contumacis. C. de iudi. l. properandum. §. cum autem eremodicium. ꝛ C. quorum appell. non recip. l. i. vbi dicitur. eius qui per contumaciam absens, cum ad agendam causam vocatus esset condemnatus est negotio prius summatim perscrutato appellatio recipi nõ potest. ad idem. ff. de iudi. l. ꝛ post. ff. de appel. l. ex consensu. §. fin. ꝛ ff. de re iudi. l. contumacia. ꝛ in auct. de iudi. §. audien. colla. vi. vbi dicitur, quod qui per contumaciam defuerit, eidem appellationis materia siue ratio perimatur ꝛc. ꝛ in auc. vt omnes obediant iudi. §. si quidem. coll. v. argu. extra de sen. ꝛ re iudi. c. inter monasterium. ꝛ extra de emp. ꝛ vend. c. fi. ij. questio. vj. §. diffinitiua. ℣. Sunt quorum. ꝛ xiij. q. iij. de illicita extra de app. c. per tuas. ꝛ hoc
7 intellige nisi contumax venerit iudici adhuc sedente pro tribunali. ff. de in integ. rest. l. dimis. ꝛ l. penul. ¶ † Nota tamen quod aliꝰ dicitur ficte contumax, ꝛ alius vere contumax, de quibus dictum est supra in titu. contra sententiam circa princi. ti. ꝛ de vere contumacibus in non veniendo hoc intelligitur, vbi autem quis contumax est aliter preterqꝫ in non veniendo, vnde potest appellare, vt ff. de appel. l. creditor. §. iussus. ꝛ de hoc dicitur. C. de iura. calum. l. ij. §. finautem rens. in gl. sed nunquid ꝛc. ¶ Itẽ qñ appellatur a grauamine, non valet app. nisi corã iudice a quo appellatur ó gramine causa probabilis pretendatur, vt extra de appel. c. vt debitus. ꝛ c. cum causam in fi. ꝛ c. seq. ꝛ c. cordi nobis est. ꝛ quasi per totum. ꝛ extra de his fiunt a ma. par. ç. vbi dicitur, quod causa rationabilis debet assignari ꝛ probari, sed illud habet locum in appellationibus que fiunt extra iudicium puta in electionibus.

8 ¶ † Item appellatio non valet nisi in scriptis fiat. ij. q. vi. post appellationes. §. forma. in fi. vbi dicitur huiusmodi appellationes in scriptis fieri debent ꝛc. extra de appel. cordi nobis est. vbi dicitur Simus igitur vt si quis in iudicio, vel extra super interlocutoria, vel grauamine ad nos duxerit appellandum, causam appellationis in scriptis assignare deproperet ꝛc. ij. q. vj. §. penul. ver. litigatoribus vero. ꝛc. C. de appel. l. eos in fi. ꝛ l. si quis libellos. ꝛ ℔ verum est in diffinitiua, nisi appelletur adhuc iudice sedente pro tribunali. Nam tunc sufficit viua voce dicere, appello ab iniqua sententia. ff. eo. l. i. §. fi. ꝛ l. ij. ꝛ l. sententia. §. fi. C. eo. ti. l. litigatoribus.

9 ¶ † Item appellatio non vꝫ qñ facta est ab illo qui ad penam aliquam super notorio crimine, vel confesso est per iudicem condemnatus. extra de appel. c. Roma. §. finautem. ꝛ est. c. Lng. ꝛ c. cum sit speciale circa med. ff. de verbo. sign. l. si qua. ij. qõ. vi. quicunqꝫ vbi dicitur quod confitentis appellatio non audiatur, secus est in mulcta a qua appellari potest, vt in. d. l. est enim differentia inter penam ꝛ multam. pena enim est que statuitur a lege mulcta est q̃ infligitur ad arbitrium iudicis, quia non est statuta a lege, vt in.
10 d. l. ¶ † Itez appellatio non valet quando appellans cõsentit post appellationem coram illo iudice a quo appellauerit, litigare, vel transigere vel aliquid facere. extra de offi. delega. c. gratum. ꝛ extra de testi. c. cum genisset, arg. ff. de re iudi. l. ad solutionem. ff. de pac. l. tale. §. i. ꝛ ff. de mino. l. si filius. ff. ad macedo. l. si filius.

11 ¶ † Item appellatio non valet nisi appellans intra annuꝫ, vel ex causa intra biennium, vel triennium, vel intra terminum statutum a iudice illam fuerit prosecutus. C. de appellatio. l. in offensis. ꝛ C. de temporibus appel. auc. ei qui. ꝛ l. fi. §. illud. extra de appella. cum sit romana. ꝛ c. constitutus. ꝛ c. ex ratione. ꝛ c. oblate. ij. qõ. si quis appel. alias incipit ei qui, ꝛ hoc intelligitur nisi iudex largius tempus vel recius fuerit moderatus, vt in dictis iuribus, cũ sit romana. ꝛ c. oblate. extra de sentẽ. ꝛ re iud. c. quod ad cõsul. ff. eo. l. ij. ꝛ intellige quod intra dictum terminum debet appellans apppailtionem suam prosequi ꝛ finire per dictum auctẽ. ei. qui. in fi. ꝛ p dictuꝫ. c. ij. q. vi. ꝛ qui. vbi dicitur, quod ei q appellat impartitur annus intra quem secundum se communiter ve litem exequatur, aut si iusta intercesserit causa alius annus indulgeatur, quo trã sacto lite non completa rata manet sententia, ꝛ hoc expresse notat in. d. c. oblate. in glo. que incipit, pars appellata ꝛc.

12 ¶ † Item appellatio dz fieri gradatim, ꝛ de minori iudice ad maiorem. alias non valet. C. de appel. l. precipimus. ff. eo. titu. l. i. §. fi. ꝛ in. l. imperatores. ꝛ ij. q. vi. metropolitanum. ꝛ in auctẽ. de defen. ciui. §. ꝛ indicat. coll. iij. ꝛ de iudi. §. vetus. col. vi. ꝛ in auct. de mandatis principum. §. si tibi. col. iij. ff. de offi. procõsu. l. solent. §. legatos. extra de offi. deleg. c. sup questionũ. in. §. porro. ꝛ extra ó appel. c. dilecti. ibi prior ꝛc. vbi de hoc. ꝛ in auct. de appel. §. illo. coll. iiij. ꝛ ij. q. vi. anteriorꝫ. §. illo vez, ℔ tamẽ videt. ff. quis ꝛ a quo appel. l. i. extra de no. ope. nun. c. significantibus. extra de prebẽ. c. referrẽte. vbi omisso episcopo fuit ab Archidiacono ad archiepiscopum appellatum. Non est contra qꝫ non fuit obiecta exceptio, qó si fuisset appellatio non valeret, vt not. in predicto. c. dilecti fil. hoc hodie sublatum est de medio p nouũ. c. extra de appel. Roma. cum suffraganeorum ꝛc. vbi dicitur qꝫ ab officiali non cõpelletur ad episcopum. sed ad archiepiscopuꝫ. tamen bene appellatur ad principem, omissis aliis medijs, vt in. c. metropolitanum. ij. q. vi. quoties. ꝛ c. ad Romanã. ꝛ in pluribus alijs. c. ibidem. ꝛ extra de appel. c. si duobus. ꝛ in. c. cũ sit Romana. est enim princeps iudex ordinarius singulorum, vt. ix. q. iij. per principalem. extra de for. cõpe. c. lꝫ. tñ ℔ quosdam si appelletur ad principẽ, omisso alio princeps emittit appellantẽ ad illum ad qnẽ debnit appel
13 la. ff. eo. titu. Limperatores. ¶ † Itez appellatio non valet nisi fiat intra decem dies a tempore late sententie, vt in aucten. de appel. ꝛ intra que temp. §. i. colla. iiij. ꝛ ij. q. vj. anteriorum extra de testibus. c. significauerunt. ꝛ extra de elec. c. cum dilectus. Sed nũ quid dies in quo sententiatum est connumerabitur, dicitur quod sic. Nam secundum antiqua iura illa dies computabatur in biduo, vel triduo, in cuius locum succedit decennũ. ij. q. vi. biduũ. ꝛ de hoc dicitur in. d. c. anteriorꝫ in gl. Sed nunquid ille dies ꝛc.
14 ¶ † Item si tertio a diffinitiua sententia fuerit appellatum illa tertia appellatio non valebit, vt. C. ne licear, in vna eadẽqꝫ causa tertio appella. l. iiij. ij. q. vj. Si quis in quemcunqꝫ. ꝛ c. finautem. §. post sententiam extra de appella. sua nobis. in fine, ꝛ capitu. diuerso de hoc. contra tamen videtur. ij. q. vj. quoties, vbi dicitur, qó quoties quis putauerit se grauari appellet. Sed dic quoties id est secundo a diffinitiua, vel quoties grauatur interlocutorijs diuersis,

nerſis,toties appellet ſecundum ius canonicū.nam ſecundum leges tunc appellatur ab interlocutorijs,vt.S.dictum eſt in prin. huius titu. ¶ Item videt contra.xxxj.q.ij.Lotha.vbi dicitur quod Theberga ter appellauit,ſed exponitur.ter appellauit,id eſt ter
15 vocem apellationis emiſit. ¶ †Sed que eſt ratio quod non appellatur niſi bis reſpond. non videtur qō toties grauet,ꝛ de hoc notat.ij.q.vi.Si autem fuerit.§.poſt ſecundaꝫ ꝛ eſt alia ratio,ne lites in infinitum pducant,ꝛ ne fiant immortales.extra de dolo ꝛ contu.finem.ꝛ.c.venerabilis,ꝛ extra de excep.c.frequens. quod eſt.c.Lugd.ꝛ extra de appel.c.cordi.nobis.quod eſt.c.Lugd.C. de iura.calum.l.ij.in fi.ꝛ.C.de iudi.l.properandum.in prin.Sunt etiam quidam caſus in quibus non appellat ſecundo.C.de epi.audien.auc.ſi quis litigantium,quod ſumit de auc. de ſanc.epiſ.§.ſi quis litigantium.col.ix.ꝛ in auc.de appe.§.illud.ꝛ.§.ſimili modo ꝛ.§.orientale.in coll.vij.C.de aſſer.tol.l.i.§.i.ꝛ.C.de preci.imper.
16 offer.l.ſi quis. ¶ †Item appellatio facta ſuper correctione p regularem perſonam non vꝫ,extra de appel.c. ad noſtrā.l.ꝛ.c. de priore.ꝛ.c.reprehenſibilis.in prin.ꝛ.c.cum ſpecialis.in fin.ꝛ boc niſi corrigens in correctione modum excedat,vt in.d.c.de priore. ꝛ.c.reprehenſibilis.ꝛ.c.cum ſpeciali. ¶ Item appellatio non tenet quando facta eſt ſuper ordinatiōe eccleſie,puta ne fiat electio vel ne procuret aliqua euidens vtilitas eccleſie,ꝛ boc niſi fuerit aſſignata iuſta cauſa appellationis.extra de his que fiunt a maio. par.ca.c.exore.circa fi.ꝛ extra de elec.c.cum nobis.arg.ff.de ap
17 pella.re.l.fina. ¶ †Item ab executore non appellatur.C.quorum appel.non reci.l.ab executore.ꝛ.C.de appel.l.quoniam iudices.ff. de iud.l.ſi prætor.in prin.ff.de appel.l.ab executore.extra de re iudi.c.quod ad conſul.ꝛ.c.decetero.ꝛ extra de offic.deleg.c.paſtoralis.ꝛ.c.ſuper queſtionum.§.verꝫ ꝛ.§.ſeq.ꝛ extra de appel.c.nouit.ij.q.vi.ſub illo.§.ſuper quoꝫ.verſi.ab executore.ꝛ boc verum eſt quod a mero executore non appellatur,vt in iuribus prealleg. Si mixto autem executore licite appellatur,niſi admittat legitimam exceptionem,vel ſi partes grauauerit.extra de appel.c.dilecto.ꝛ.c.vt debitus.ꝛ extra de offi.deleg.c. paſtoralis.§.quia ve-
18 ro.vbi de hoc. †Item executor dicitur,puta lata eſt ſententia ab aliquo iudice ordine iudiciario,ille iudex mandat alicui,vt ipſam ſententiam exequatur talis executor,merus appellatur,ꝛ non debet audire alias exceptiones,nec ſe intromittere de ſnia,niſi ſciret illam ſniam eſſe nullam,puta per falſos teſtes,vel per falſa inſtrumenta latam,tunc enim ſi excipiat coram ipſo ſuperſedere dꝫ illi executioni,ꝛ referre negotium ſuperiori.extra de re iud.c. decetero.ꝛ extra de crimi.fal.l.ſuper eo.ff.de cuſto.ꝛ exhib.re.l.dimiſſ.extra de offi.deleg.c.ſi qua.ff.de iudi.l.ſi prætor.verſ.marcel-
19 lus.C.ſi ex falſis inſtrumentis.l.iudicati. †Mixtus dicitur executor qñ habet aliquam cognitionē annexam.puta cū aliquis iudex ordinarius mandat alicui reſtitui in rem ſuam,vel cum papa mandat alicui dari beneficium,ꝛ dat ſuper illo negotio aliquem executorem,vnde coram tali executore bene ꝓponunt exceptiones,ꝛ appellatur ab ipſo qꝫtuncunqꝫ papa ſcribat abſolute extra de offi.de leg.c.ex parte.xxv.q.ij.ꝛ ſi nec cognitio.ꝛ extra de reſcrip.c.ꝛ ſi quando.ꝛ.c.cum a deo.ꝛ de hoc conſuenit notari in predicto.c. paſtoralis.tamen in caſibus bene appellatur a mero executore.
20 ¶ †Primus eſt qñ modū excedit,vt dictum eſt in dicta decret. ſuper queſtionum.§.nos autem,ꝛ extra de app.c.nouit.ff.de app. l.ab executore.ꝛ.d.c.quod ad conſul.C.quoꝫ appel.non reci.l.ab executore. ¶ Secūdus caſus eſt qñ ptes iudicis aſſumit vel vult aſſumere.C.de exe.rei iudi.l.ſi vt proponis,extra de offi.deleg.c. paſtoralis.§.quia vero. ¶ Tertius caſus eſt ſi dolo aliquid faciat vt.ff.de neg.geſt.l.iij.§.ſi executor. ¶ Quartus caſus eſt qñ executori opponitur excōicatio,vt.xi.q.iij.cum excōicato. ¶ Quintus caſus eſt qñ ſuper eo de quo agitur facta eſt nouatio.tunc enim exe cutionis ordo mutatur.ff.de re iud.l.iij.§.ſi ex conuentione.
¶ Sextus eſt ſi exequendo tempus quadrimeſtre preueniat executor.C.de exec.rei iudi.l.ſi quis ꝓuocatione. ¶ Septimus eſt ſi executor male interpretetur ſententiam.ff.de appel.l.ab executore. ¶ Octauus eſt,qñ exceptio peremptoria opponitur,per quam dicitur ſententia eſſe nulla,ꝛ eam ipſe executor admittere nolit,qꝫ tunc bene appellatur ab ipſo.extra de ꝓcu.in noſtra.C.de proc.licet.immo audire deberet,ſed nō cognoſcere de eadem,ſed referre deberet ſuperiori ꝛ ſe exonerare de cauſa illa,vt dictū eſt p alia iura ſuperius allegata.extra de offi.deleg.c.paſtoralis.
21 ¶ †Item appellatio facta ne ſcelus publicuꝫ ſeu notorium puniatur,non valet,vt extra de appel.cū ſit.ꝛ.c.conſultationi.ꝛ.c.ex literis.ꝛ extra de vſur.c.qꝫ periculoſum vel pernitioſum.ij.q.iij.ſuper quoꝫ.ff.de app.l.ꝗſtitutiones.C.quoꝫ appe.non reci.l.j.ꝛ.ij. ff.de iniuſt.rup.irri.teſta.l.ſi quis exheredato.§.bi autem.ff.ō ver
bo.ſigni.l.antepe.circa prin.Sed quot modis dicatur notoriū notatur extra de coha.cleri.ꝛ mu.notat extra de cohab.c.noſtra.ꝛ
22 c.fi. ¶ †Itē ſi pactum fuerit inter partes,ne ab altera appelletur non valet appellatio.C.de temp.appel.l.fi.in fi.ff.a quibus appe. non licet.l.j.C.de iureiurand.l.generaliter.ij.q.vj.§.finautem.Si ſuper re minima appellet,non valet ſecundum quoſdam,ꝓm Tancre.ij.q.vij.anteriorum.§.illud etiam,arg.C.de dolo.l.ſi quis affirmauerit.§.fina.vbi dicitur,quod actio de dolo non dat pro modica re.ꝛ in auc.vt omnes obediant iudi.§.hoc conſiderantes.coll. v.argu.C.de ſenté.ꝛ interlo.om.iudi.auc.vbi breuiores.alias incip.breuiſſimas.Alij dicunt contrarium.C.de appel.l.ꝛ in maioribus.vbi dicitur ꝛ in maioribus ꝛ in minoribus negotijs appellādi facultas eſt ꝛc.Sed intelligitur in maioribus,ideſt in criminalibus.ꝛ in minoribus,id eſt in ciuilibus.C.de pet.iudi.l.iij.C.de appel.l.litigatoribus.Item contra extra de appella.c.de appellatio
23 nibus.†vbi dicit de appellationibus pro cauſis minimis interpoſitis volumus te tenere ꝙ eis pro quacunqꝫ cauſa leui fiant,non minus eſt,qꝫ ſi pro maioribus fieret,deferendum ad idem. xiij.q.i. vbi dicitur,quod in minima re furtum committitur.ꝛ inſtitu.de rerum diuiſio.§.gallinarum,vbi dicitur ꝛ notatur,quod pro gallina ꝛ etiam pro ono committitur furtum Joannes ſolvit,dicens,quod ſuper re minima non appellatur ſcilicet ſecundo,vt notatur in predicto capitu.anterio.ſuper verbo,diffinitiuam ſententiam.ꝛc.vel minima dicitur ratione durabilitatis.ij.q.vj.c.de poſſeſſione.ꝛ.C. de momenta poſſeſ.l.vna.vel dicas quod ſuper re minima bene appellatur,vt dictum eſt ſecundum ius canonicum.
24 ¶ †Item ſi appelletur contra inhibitionez principis,non valet appel.ff.a quibus appellare non licet.l.i in fi.argumen.extra de appella.c.paſtoralis,tamen de qua appellatione intelligatur.ꝛ de qua non dicitur.extra eod.titu.c.paſtoralis.
¶ Item appellatio facta ab arbitro non valet,vt.C.de arbi.l.i.ꝛ ij.queſtio.vi.a iudicibus,ꝛ.§.arbitrarij.contra tamen videtur.C. de iudi.l.cum ſpecialis.ff.qui ſatiſd.cogan.l.arbitro.Sol.ibi pontur arbiter pro iudice delegato.ſupplicari tamen poteſt a ſententia.extra de arbi.c.non ſine. ¶ †Item ſi appellatio fiat ſuper re
25 peritura non valet.argumen.ff.de appellatio.re.l.i.vel cuꝫ appellatur ne excommunicatus abſoluatur.extra de appella.c.qua frō te.ꝛ extra de ſenten.excommunica.c.ſacro.ꝛ.c.nuper.vel ne mortuus ſepeliatur.ij.q.vj.§.diffinitiua.verſicu.ſi quis auſus.C.de ſepul.viola.l.fina.ff.de fer.l.fina.§.ij.ꝛ.l.ſolet,vnde plures de predictis omnibus caſibus in iſtis verſibus continentur.
26 ¶ †Appellare vetant,ſcelus,excellentia,pacta.Contentus,minima res,interdictio facta.Arbitrium,res que perit,ꝛ ſi longius acta. ¶ Scelus ideo dicitur quando appellatur ne ſcelus publicum puniatur,vt ſupra dictum eſt ¶ Excellentia ideo dicitur,qꝛ a principe non appellatur propter eius excellentiam,ꝛ quia non bꝫ ſuperiorem in terris. ¶ Pacta ideo dicitur,quia pactum factum eſt inter partes ne appelletur. ¶ Contentus ideo dicitur,qꝛ contumax non auditur appellans,vt ſupra dictum eſt.
¶ Minima res dicitur vt predictum eſt. ¶ Interdictio facta ſō dicitur qñ inhibitum eſt a delegante ne appelletur. ¶ Arbitriuꝫ vero dicitur,qꝛ ab arbitrio non appelletur. ¶ Res que perit ſō dicitur,qꝛ ſuper re peritura non appellatur,vt predictum eſt.
¶ Et ſi longius acta ideo dicitur,qꝛ ſi bis appellatum fuerit,poſtea tertio non poterit appellari,vt hec omnia probantur.ſ.eo.in proximis.§.vel poteſt dicere,ꝛ ſi longius acta.i.qō in tantum prolongata eſt.vel prorogata appel.qꝛ non eſt facta intra decez dies
27 ꝛ non valet vt dictum eſt. ¶ †Item quandoqꝫ appellatio generalis non valet.vt extra de appel.c.ij.ꝛ.c.conſulnit.que videtur cōtra,ꝛ non eſt,quandoqꝫ tamen bene fit generalis cui deferendum eſt,puta in electionibus.ꝛ in alijs negotijs de hoc dicitur extra eodem titu.c.cum ſit Romana.in glo.que incipit,propter ꝛc.
¶ Item ſi aliquis excōmunicatus preſtito iuramento fidelitatez eccleſie abſoluat,ꝛ anteqꝫ ei aliquid inſtigatur appellet,talis appellatio non vꝫ extra de appel.c.queſtioni.extra de ſen.excō.c.
28 ſacro in fi. ¶ †Item in falſa moneta dānatus appellare non pōt, vt.C.de falſa mo.l.j.circa prin.ꝛ de hoc notatur extra de inrein.c. quanta. ¶ Item appellatio que fit contra ius,non valet extra de appel.c.conſulnit.iij.di.mancipia.arg.extra de iudeis.c.multoꝫ ¶ Itē ſi appelletur a granamine,ꝛ iudex illud granamen renocare velit,illa appellatio non vꝫ,vt extra eo.ti.c.cum ceſſante.ff.de
29 re iudi.qō iuſſit ve. ¶ †Itē ſi fiat appellatio ne teſtiū aperiat,vel ne heres in poſſeſſionem hereditatis mittat,non valet.C.quorum appel.non reci.l.quiſquis.ij.q.vij.§.ſi quando.§.ſi quis auſus prouocare fuerit ꝛc.ꝛ.C.de edicto diui adri.tollen.l.ii.immo appellan.in.xx.aureis libris puniri debet,vt in dicta.l.quiſquis.

30 ¶ †Item appellatio super re momentanea momentaria possessione, non valet, vt. C. de momen. pos. l. vna. ij. q. vi. sunt quoꝝ. versi. si de possessione. C. quoꝝ appel. non reci. in. l. quisquis contra. extra de restitu. spol. c. cum ad sedem. vbi de hoc notat quod aliud est ꝺ̄z leges, ⁊ aliud ꝺ̄m cano. ⁊ intellige ꝺ̄m quosdam quando agitur de possessione retinenda tantum. Verūtamen do. Guido doctor egregius qui totum Aurelianense studium illustrauit, intelligebat quando agebatur de retinenda vel recuperanda, vel adipiscenda possessione, ⁊ faciunt pro ipso illa verba generalia posita in
31 illa. l. C. si de momen. pos. ¶ †Itez si quis appellat super eo quod ipse fieri procurauit non valet appel. C. de iureiur. ⁊ rebus credi. l. generaliter. in fi. vbi dicitur, quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium, in his que ipse facienda procurauit. Idem est si quis appellans ab illo iudice quem elegit in causa appellationis. ij. q. vi. si autem. vbi dicitur. Si autem pronocatum non fuerit eliget qui procurauerit iudices ⁊ cum eo ille contra quem pronocauerit, vt ab illis deinceps nulli liceat pronocare, arg. C. de lit. contesta. auc. offera. versi. nisi sit ille ꝯ quem alio recusato petierit ⁊c. videtur tamen contra. ff. de iudi. l. obseruandum, vbi dicitur obseruandum est ne is iudex detur quem altera pars nominatim petierit. ⁊c. Sed non est ꝗtra, qꝝ aut altera pars est presens, ⁊ tūc valet obseruandum, aut non est presens, ⁊ tunc valet auc. offera. ⁊ sic obseruatur in curia Roma. vel dic ꝙ auc. offeratur corrigit. l.
32 obseruandum. ¶ †Item inter alia sciendum est quod iudex q̄ nō defert appellationi legitime puniendus est, vt extra de appel. c. ō de priore. qꝝ si clericus est, ꝺ̄z deponi. ij. q. vi. decreto. Si vero laicus sit. xxx. ponderibus auri debet mulctari. C. de appel. l. quoniā iudices, sed hoc iure cauetur, sed in consuetudine non habet videtis. qō plures iudices hodie appellationes non admittunt. ⁊ l̄z nō
33 admittant non propter hoc puniūtur. ¶ †Item a nominatione tutele vel cure non appellatur, vt inſti. de excus. tuto. §. qui excusare se volunt non appellāt. ⁊c. attamē in quibus casibus non appellat notatur in auc. de iud. §. nostros. colla. vi. ¶ †Item debitor principis non appellat, vt. C. quoꝝ appel. non reci. l. abstinen. vbi ō B.
¶ Item quando seruus appellat pro domino, non valet. ff. e. l. creditor. i. respo. ¶ †Itez appellatio facta ab officiali ad episcopum
35 non valet, cum eorum consistorium idem esse dicatur. extra de appellatio. c. legitima.

24 Prescriptio non currit si a male fidei possessore alienatio facta fuerit.
25 Prescriptionum multiplex est species.
26 Prescriptio decem an. qñ ⁊ aduersus quē habeat locum.
27 Prescriptio sex mensium que sit ⁊ ꝯ quem currere possit.
28 Prescriptio vnius anni quando ⁊ contra quem possit obiici. ⁊ numero seq.
29 Prescriptio vnius anni obiici potest rescripto impetrato non vtenti.
30 Prescriptio biennij cui ⁊ quando possit obiici.
31 Prescriptio trium ann. quando locum habere possit.
32 Prescriptio quadriennij contra quem competat ⁊ cui.
33 Prescriptio quinquennij contra quem possit obiici.
34 Prescriptio decennij ⁊ vicennij bonam fidem ⁊ titulum iustum requirit.

¶ Contra prescriptiones ⁊ vsucapiones. Arti. xxv.

C Um in prin. istius libelli promiserim me aliquid scribere contra presc. ⁊ vsucapiones. Idcirco iuxta promissionem meam cō tra ipsas aliquid dicere procurani, vt possim canere cū psalmista, ea que procedunt de labijs meis non faciam irrita. Seruare enim debeo, ⁊ habere in memoria ꝙ ꝓmisi. ff. de ꝯben. sup. in l. magnam. in fi. ⁊ alibi dicitur ꝙ ꝓmisi persoluere debeo sponta-
1 nea voluntate. C. de iur. emp. l. ij. ¶ †Unde primo dico qō vacante ecclesia, nō currit ei prescrip. extra de prescri. c. j. ⁊ c. de quarta. ⁊ c. auditis. ⁊ c. a nobis, argu. C. quō ⁊ qñ iud. l. si preses.
¶ Item ecclesie ꝯ ecclesiam prescriptio non vz, nisi quadragenaria fuerit. extra. eo. ti. de quarta. ⁊ c. illud, ⁊ quasi per totum. C. de sac. sanc. eccle. l. fi. ⁊ auc. quas actiones. ⁊ in auc. de ecclesiasticis ti. §. pro temporalibus. colla. ix. contra vī. xvi. q. iij. ⁊. ij. ⁊. c. quicunq. ⁊. c. placuit. sed illa. c. non tenent hodie, immo videtur ꝙ ꝯ quamlibet ecclesiam non currat prescriptio nisi centenaria. in auc. cten. vt ecclesia Romana. c. an. ba. prescrip. §. j. coll. ij. dic vt ibi.
2 ¶ †Item querit an ecclesia contra priuatū possit prescribere spatio. xxx. an. ⁊ videt ꝙ nō, qꝝ ꝙ quisq; iuris in alterum statuit. ⁊c. ff. ꝙ quisq; iuris. p totum, sed dicitur contrarium, vt. ff. e. ti. l. si qs iniquum. in prin. ⁊ hoc no. in auc. de ecclesiasti. ti. §. pro temporalibus. col. ix. ad hoc facit. C. de leg. constit. l. qō fauore. ¶ †Item se
3 cundum canones prescriptio non valet, nisi iustus sit. ⁊ bona fides affuerit, vt extra eo. vigilanti. vbi dicitur, quoniam nulla dierū antiqua possessio iuuat aliquem male fidei possessorem nisi respuerit postq̄ alienā se nouerit possidere. ⁊. c. quoniam. ⁊. c. si diligenti. ⁊ quasi p totū, ⁊. xvj. q. ij. licet. xxiij. q. v. deo. ⁊. xxiij. q. ij. si virgo. secus ꝺ̄z leges, vbi nō requiritur bona fides, nec iustus titulus nisi in vsucapione, vel in prescriptione. x. vel. xx. anno. C. vnde vi. l. fina. vbi de hoc. ⁊. C. de prescr. xxx. an. l. j. ⁊. ij. l. diutina. ⁊. l. si fraudem, ⁊. l. nec bona fide. ⁊ inſti. de vsu. §. j. in fi. C. de rei vendi. l. nulla. ¶ †Itē si laicus opponat prescriptionez super re ecclesiastica,
4 vtputa super decimis. talis prescriptio non vz. extra. e. c. causaz. i fi. ⁊. c. si diligenti. vbi de hoc. ⁊. c. fi. ⁊. xvj. q. fi. §. pōt, ver. ꝙ si priuatus. ¶ Item si prescriptio non valet, nisi per possidentem opposita fuerit. ff. de vsucap. l. iij. ⁊. l. sine possessione. extra de proba. c. ex literis. in fi. arg. extra. de prescr. c. causam. in fi. ⁊ hoc nisi in casibus qui vocatur. ff. de vsuca. l. rerum mixturam. ⁊. l. ceptam.
5 ¶ †Item si prescriptio opponatur sup limite parochiali vel diocesum, non valet. xvj. q. iij. c. qcūq̄. ⁊. c. inter memoratos, argu. ff. de contraben. emp. l. in modicis. ⁊. ff. de rei ven. l. qui religionis.
¶ Item tempore hostilitatis nō currit prescriptio. ff. de ca. ⁊ postlimi. re. l. postliminium, ⁊. C. eo. titu. l. ab hostibus. extra de prescr. c. ex transmissa. in fi. xvj. q. iij. prima, argu. C. de acqui. pos. l. licet.
6 ¶ †Item iura ciuitatis long. temp. prescri. prescribi non possunt. C. de aque ductu. l. diligenter. in fi. lib. xi. C. de sac. sanc. eccl. l. fi. C. de ope. pub. l. prescr. ⁊ de hoc dicitur in inſti. de vsu. §. res fisci.
7 ¶ †Item in rebus furtiuis siue vi possessis vel occupatis, vel aliter vitiosis vsucapio, vel longi temporis prescrip. non vendicat sibi locum. C. de vsucap. pro emptore. l. si partem. in fi. ff. de vsucap. l. sequitur. §. ꝙ autē. ⁊. l. nō solū ⁊ in auc. vt spōsa. lar. §. rursus. colla. ix. quod est. C. de prescrip. long. temp. auct. male fidei, ad hoc facit in inſt. e. §. furtiue. ⁊. §. nouissime. ⁊ hoc intelligitur de vi ablatina, vel expulsiua. C. ꝙ me. can. l. si vi vel metus nisi in casibus. vt in inſti. eo. §. aliquando. ⁊ ꝙ in occupatis ⁊ in vasis locum non habeat prescriptio. legitur. xciij. di. illud. xvi. q. iij. licet. extra. eo. ti. c. vigilanti. ⁊. c. quoniam. ⁊ breuiter potest dici ꝙ vsucapio vel locutio. titu. prescriptio non valet, nisi interueniāt ista. v. que in istis

versibus

SVMMARIVM

1 Prescriptio non currit ecclesie vacanti.
Ecclesia aduersus ecclesiam prescribere non potest.
2 Ecclesia contra priuatum quantum temporis spatio prescribere possit.
3 Prescriptio nulla est sine iusto titulo ⁊ bona fide.
4 Laicus non potest rem prescribere ecclesiasticam.
5 Prescriptio super limite parochiali vel diocesum est nulla.
Prescriptio non currit tempore hostilitatis seu guerre.
6 Iura ciuitatis non possunt prescribi.
7 Prescriptio non currit in rebus furtiuis, vi possessis vel aliter vitiosis.
8 Prescriptio non potest opponi contra procurationem.
9 Prescriptio interrupta est nulla.
10 Interruptio fieri potest multis modis.
11 Prescriptio interrumpitur per oblationem libelli coraz arbitro.
12 Interruptio ciuiliter fit per synodale ꝓclamationem.
13 Prescriptio non currit contra obedientiam.
14 Prescriptio non baber locū in rebus ecclesiasticis vel publicis.
15 Res filij a patre alienata non potest prescribi.
Prescriptio non cadit in functionibus publicis seu tributis.
16 Prescribi non potest via publica.
17 Prescriptio non cadit in rebus pupilli.
18 Prescriptio contra filiosfamilias sub pat. pote. existentes locum habere non potest.
19 Prescriptio nō currit in rebus sub die vel ꝙditione debitis.
Prescriptio ꝯ ecclesiam nō currit tpe suspensionis prelati.
20 Prescribere non potest qui precario tenet.
Colonus, conductor, emphytheota ⁊ similes aduersus dominos prescribere non possunt.
21 Usufructuarius seu vsurarius prescribere non potest.
22 Prescriptio minor centenaria contra ecclesiam Romanam currere non potest.
Prescriptio contra mulierem pro dote non currit matrimonio constante.
23 Prescriptio. xxx. ann. non currit pro libertate agenti.
24 Prescriptio non currit si a male fidei possessore alienatio facta fuerit.
25 Prescriptionum multiplex est species.
26 Prescriptio decem an. qñ ⁊ aduersus quē habeat locum.
27 Prescriptio sex mensium que sit ⁊ ꝯ quem currere possit.
28 Prescriptio vnius anni quando ⁊ contra quem possit obiici. ⁊ numero seq.
29 Prescriptio vnius anni obiici potest rescripto impetrato non vtenti.
30 Prescriptio biennij cui ⁊ quando possit obiici.
31 Prescriptio trium ann. quando locum habere possit.
32 Prescriptio quadriennij contra quem competat ⁊ cui.
33 Prescriptio quinquennij contra quem possit obiici.
34 Prescriptio decennij ⁊ vicennij bonam fidem ⁊ titulum iustum requirit.

versibus continentur. Non vsucapies nisi sint tibi talis quinq; recta fides,rectus titulus res non vitiosa.ꝛ res tradatur ꝛ tempus
8 continetur. ¶ †Item prescriptio ꝙra procuratorem opposita,nō valet,argumen.ff.de offici.proconsul.l.solent.§.fina.ꝛ.l.obseruare.extra de procu.c.accedentes.in fi.ꝛ.c.cum officij.ꝛ hoc intelli ge de procuratione que debetur causa visitationis vt in.d.c. cum ex offi.ꝛ extra de censi.cum instantia. Attamen bene currit prescriptio in illa procuratione que ratione institutionis datur,ꝺ quo
9 loquitur.xxiij.q.j.seruitium. ¶ †Item prescriptio nō valet si fuerit interrupta,extra ꝺ prescri.c.illud in fi.C.de prescrip.xxx. ann. l.cum notissimi.circa fi.ff.de vsuc.l.nunq;.§.j.attamen multis modis fit interruptio.fit enim naturaliter ꝛ ciuiliter,naturaliter quotiescunq; admittitur possessio per detentionem ꝛ expulsionem.ff.ꝺ vsuc.l.naturaliter.ff.de acquiren.pos.l.qui vniuersas. tamen naturaliter interruptio non solum prodest interrumpenti. immo omnibus alijs contra quos prescriptio procedebat.ff.de vsucap.l. natu-
10 raliter. ¶ †Fit etiam alio modo interruptio.s.per inundationem fluminis,siue maris,vt in ipsa.l.qui vniuersas.§.item libero cū suis seruis. ¶ Ciuiliter vero fit multis mod. ¶ Primo per libellum principi oblatum,tamen in actione annali,ꝛ in quibusdā alijs casibus,vt.C.de prescript.xxx.anno.l.vt imperfectius.ꝛ C.quando.lib.princip.datus.lit.non contesta.facit.l.ij. ¶ Item per lit. conte.ꝛ hoc locum habet in perpetuis actionibus.xvi.q.iij.§.potest.ꝛ.§.is autem.ꝛ.C.de prescrip.xxx.ann.l.fina.ꝛ coram suo iudice.C.ne de statu defun.l.penul. ¶ Itē per quasi testationem.C. vbi in rem actio.l.ij. Si vero non potest lis contestari,sufficit iudicem adire,ꝛ libellum contra absentem offerre,vel contra cum qui queniri non potest aliqua de causa,ꝛ querimoniam deducere ius suum,vel coram publicis personis,vel ad domicilium rei proponat cum iudicem habere non potest,ꝛ sic est interrupta prescri.C. de anna.excep.l.vt perfectius.ꝛ predicto.§.potes.ver.is autem.
11 vbi de hoc,vnde versus. ¶ Oblato libro',prescriptio taliter omnis. ¶ †Idem est in arbitro,qꝛ si coram arbitro libellus oblatus fuerit,prescriptio erit interrupta.C.de arbi.l.pen.§.licet. ¶ Item per sacrum oraculum principi oblatum.ꝛ si per executorem fuit cōuentio postea subsecuta.C.de prescrip.xxx.anno.l.sicut in rem.
¶ Item per solutionem partis vel fenoris.C.de prescrip.xxx.anno.l.si qnis emptionis.in fi.ꝛ.l.cum notissimi.circa fi. ¶ Item̄ p rei obligate apprehensionem.C.de prescrip.xxx.ann.l.cum notissimi .§.immo.ꝛ hec ciuilis interruptio prodest tantum interrumpenti non alij.ff.de diuersis ꝛ temporalibus prescrip.l.intra.ꝛ.ff.ne de statu defun.l.ij.§.fi. ¶ †Item ciuiliter fit interruptio per Synoda-
12 lem proclamationem.extra ꝺ prescri.c.sanctorum.C.de anna.excepti.l.vt perfectius. ¶ Item̄ per denunciationem factam colono. extra vt lit.contesta.c.quoniā fre.§.quod si super.C.vbi in rem actiones interruptiones non interrumpitur de rigore,sed quo ad effectum fit,vt extra de rei vendi.l.si potest.de ista materia consuevit plene notari.C.de prescrip.xxx.ann.l.cum notissimi.ꝛ extra eo .ti
13 tu.illud. ¶ †Item prescriptio contra obedientiam non valet. extra eo.cum non liceat.arg.extra de consuetu.c. cum venerabilis. ¶ Item prescriptio contra matrimonium non valet.extra de consangui.ꝛ affi.c.non debet in fi. ¶ Item prescriptio contra votum non valet.xxxiij.q.v.qꝺ deo patri.extra de regula.c.sicut.
14 ¶ †Item prescriptio longi temporis vel longissimi non valet in rebus ecclesiasticis vel publicis.ff.eo.l.vsucapionem.ꝛ in instit.eodem.§.si aliquando,ꝛ.§.res fisci.ꝛ.C.de sac.sanc.eccle.l.fina.ꝛ in auc.de ecclesiasti. tit.§.pro temporalibus.col.ix.vbi dicitur. qꝺ i temporalibus autem prescriptionibus.x.ꝛ.xx.ꝛ.xxx.ann.sa.sanc. eccle.ꝛ alijs venerabilibus locis solam.xl.anno.prescriptionē opponi precipimus.hoc ipsum seruando in actionem legatorum,ꝛ hereditatum que ad pias causas relicte sunt. ¶ †Item res filij a patre alienata non prescribitur,nisi spatio.xxx.annn.C.de anna . excep.l.j.§.fi.in auc.de nup.§.expectet.colla.iiij. ¶ Item res tradita presidi contra legem iul. repetun.ff.ad.l.iul.repe.l.quod cōtra.
¶ Item in publicis functionibus seu tributis,non valet prescrip. nec contra hominem liberum.xvi.q.iij.§.potest,ꝛ.§.qꝺ si priuatur ꝛ.§.seq.ꝛ in instit.de vsucap.§.ij.ꝛ.C.de prescrip.xxx. anno.l.competit.in fi.ff.de publi.l.cum ipsius.§.in vectiga.ff.eo.l.vsuca.
¶ Item prescriptio non valet contra numerum ecclesiastice disciplineꝛ extra de consue.cum inter.ꝛ extra de elect.c.cum causam.
16 ¶ †Item in via publica prescriptio non valet,nec cōtra aliud ius publicum.ff.de via publica.l.viam,arg.C.de ope. pub.l.prescript. ff.eo.l.vsuca.argu.C.si contra ius vel vtilitatem publicam.l.fin.ꝛ
17 ff.ex quib.can.maio.l.res publicas. ¶ †Item res pupilli vel adolescentis prescribi non potest cum effectu,qꝛ restituitur.C.in quib. causis non est in integ.resti.nec.l.fi.in fi.ꝛ.l.adolescentis,argu.ff. de mino.l.ait pretor.in prin.ꝛ.l.omnis.C.de prescrip.xxx.anno.l. sicut.ꝛ.l.cum notissimi.in princip.ꝛ.§.si omissam hr.l.ff.de acquiren.rerum domi.l.bone.§.nec interest.ꝛ.C.quibus non obycit longi temporis prescriptio.l.non est,arg.C.de bonis.que libe.l.quecunq;.in fi.ꝛ.C.de bonis maternis,auc.Nisi ꝛ hec vera sunt generaliter,specialiter tamen sunt contra C.ne de stat. defunc.l.si mater.ff.de mino.l.auxilium.C.de iudi.l.properandus. in fi.ꝛ in auc. de heredi.ꝛ talc.§.pupillus.col.j.ꝛ.C.de tempo.in integ. restit. ancte.si minor.ꝛ in alijs pluribus locis sed specialia sunt,ꝛ de hoc
18 notatur.C.si aduersus vsucapionem.l.vna. ¶ †Item contra filios fami.prescriptio non currit.q;diu fuerint sub patria potestate.C.ꝺ anna.excep.l.i.in fi.ꝛ.C.de bo.que lib.l.quecunq;.in fi.ꝛ.C.ꝺ bo. maternis.l.i.in fi.ꝛ auc.ibi ponta. Nisi.ꝛ.C.de prescrip.xxx. an-
19 no.l.cum notissimi.§.illud autem. ¶ †Item prescriptio non currit in rebus que sub die vel conditione debentur, nisi a tempore diei vel conditionis ex causa datis.C.de prescrip.xxx.anno.l.cum notissimi.§.illud autem. ¶ Item tempore suspensionis prelati contra ecclesiam non currit prescriptio.extra de concess.preben.vel eccl. non va.c.qꝛ diuersitatem,arg.C.de anna.excep.l.j.§.fi.C.de in. do-
20 tium.l.in rebus. ¶ †Item tenentes precario prescribere non possunt.C.de prescrip.xxx.anno.l.ij ꝛ.x.q.iij.qꝛ cognouimus. ¶ Itē colonus vel conductor,vel emphyteota,vel inquilinus, vel vsufructuarius vel superficiarius prescribere non possunt.C.de prescri. triginta anno.l.ij.in fi.vbi de hoc,ꝛ.l.cum notissimi.in fi.xvj.q.i. clerici.ꝛ.c.seq.C.locati.l.si quis conditionis.C.communia de vsu. l.j.ff.de vsur.l.cum quidam.§.simil.extra de prescrip.si diligenti. extra de resti.spo.cum venit.ff.de acquir.possess.l.qꝺ in eo.ff.quemadmodum seruitus ven.l.vsu retinetur,ꝛ hoc est qꝛ ipsa non possident,sed per ipsos dñs possidet naturaliter.ff.de acqui.pos.l.ij.§. qꝺ ꝛ seruus.ꝛ.l.si id qꝺ,ꝛ.l.nūq;.§.iij.ꝛ.l.nō solū.§.j.cū suis iuris. ꝛ hoc verum est ꝑ dominum Accursium,ꝛ plures alios, Azo tamen dicit contrarium per.l.ff.de acqui.pos.l.q;uis.§.i.ff. communi diui.l.communi diuidun.§.neq;.C.de agri.ꝛ cens.l.litibus.li.x. C.de fide instru.l.plures.ff.de omni agro deserto.l.vt quiquis.x. ꝛ pro emphyteota est lex.ff.si ag.vecti.emphy.l.j.ꝛ.ij.ꝛ pro vsufructuario est lex.ff.de vi ꝛ vi ar.l.idem.§.pertinet.ꝛ.§.sequentiꝫ ꝛ maxime cum dicatur dominus.ff de vsufru.l.iij.ꝛ de hoc notat. .C.de prescri.l.ij.ꝛ.l.cum notissimi.ꝛ.ff.de acquiren.pos.l.q;uis.ff. commu.diuidun.l.communi diuidundo.§.neq;.ꝛ.ff.de vsuc.l.non
21 solum.§.j. ¶ †Item quod vsufructuarius,vel vsurarius non prescribat,facit in instit.per quas personas nobis acqui.§. fructuarius .C.de vsuf.ꝛ habi.l.neq;.C.de prescrip.l.male.ff.de acqui. rerum domi.l.acquiritur.in fi.ff.de diuer.l.seruitutes. ꝛ hec est ratio, qꝛ non possidet ciuiliter,ꝛ quia licit rem alienaꝫ esse.in inst.per quas personas nobis.§.fructuarius.in predicta.l.Male licet videatur contra.ff.de acquir.possessio.l.possessio,ꝛ.l.naturaliter.vbi dicit. naturaliter videtur possidere is qui fundi vsumfructum habet,sed non sunt contra. Nam illud verbum possidere sonat pro detinere vel possidere.s.pro dño,vt ibi no. Item videtur contra.ff.de vi . ꝛ vi ar.l.iij.§.vnde.vbi dicitur quod vtile interdictum vnde vi sit i
22 datur. Solutio,vt ibi notatur. ¶ †Item prescriptio non valet ꝫ ecclesiam Romanam,nisi centenaria.C.de sac.san. eccle.l.fi.ꝛ auctē.ibi ponto.quas actiones.extra de prescrip.ad audientiam. ꝛ c.si diligenti.in fi.xvj.q.iij. Nemo extra de confir.vti.cum dilecti.circa finem. ¶ Item prescriptio non currit contra mulierꝫ ꝑ dote durante matrimonio.C.de iur.dot.l.in rebus.§.omnis.C.de anna.excep.l.i.in fi.ꝛ.C.de prescri.xxx.anno.l.cum notissimi.§.illud.ꝛ.C.de bon.que lib.l.quecunq;.in fi.ꝛ.C.de bo.mater.auctē. nisi.ff.de fundo do.l si fundus.ꝛ de hoc notatur.extra de empt.ꝛ
23 ven.in.l.peruenit.ꝛ in instit.de vsuca.§.res fisci. ¶ †Item prescr. xxx.an.nō nocet agēti pro libertate.C.de long.temp.prescript.l. inter.xvj.q.iij.§.potest,quod si priuatus. ¶ Item debitor nō potest pretendere prescriptionem.xxx.anno.contra creditorem agē tem hypothecaria.C.de prescrip.xxx.anno.l.cum notissimi.circa princi.ꝛ.§.j.in fi. Sed prescriptionem.xl.anno.potest obijcere,vt .C.de anna.excep.l.i.§.ad hoc.ꝛ in auc.vt ecclesia Roma.c.an. §.j.col.j.ꝛ in predicta.l.cū notissimi.arg.ꝛ.C.si aduersus cre.l.i.
24 ꝛ.xvi.q.iij.§.potest. vbi de hoc. ¶ †Item prescriptio. x.vel.xx. ann.non valet,si alienatio facta fuerit a malefidei possessore.C.de prescri.long.temp.auc.malefidei.ꝛ in auct. vt sponsa . larg.§.rursus.colla.ix. ¶ Item prescriptio longi tempo.non valet contra illum,qui intentat hereditatis petitionem.C.de iur!. delib.l.licet.C. de pet.heredi.l.hereditatis. ¶ In summa tamen notare siue colligere potes,qꝺ multe sunt species prescriptionum vt ex precedentibus patet.est enim prescriptio . ¶ †Quandoq; decem dierum
25

¶ Quandoqz trium mensium. ¶ Ñqz sex mensium. ¶ Quandoqz vnius anni. ¶ Quandoqz biennij. ¶ Quandoqz triennij. ¶ Item quandoqz quadriennij. ¶ Quandoqz decem annorum. ¶ Quandoqz viginti anno. ¶ Quandoqz .xxx. ¶ Quãdoqz .xl. anno. ¶ Quandoqz est centenaria, ⁊ de quibusdam de istis sparsim tractani. ff. eo. ti. Modo demus exemplum de vnaquaqz.

26 ¶ † Decem dierum prescriptio est que currit contra non appellantem. extra de appel. cum sit. ⁊ extra de testib. significauerunt. ⁊ extra de re ind. q̃ ad consult. extra de elect. cum dilectus. ⁊ in auctẽ. de appel. ⁊ infra que tempora. §. j. colla. iiij. ⁊. ij. q. vi. biduũ. ⁊ c. anteriorum. ¶ Item currit contra non supplicantes. §. x. dies. C. de preci. imper. offe. auc. que supplicatio. ¶ Item trium mensium prescriptio est que currit capitulo non eligente. extra de ele. c. fina. ⁊ c. ne pro defectu. ⁊ L. distinctio. postq̃. lxiij. distin. obeñtibus. ¶ Similiter currit contra electum non petentem consecra-

27 tionem, vt. c. distin. quoniam quidam. ¶ † Item prescriptip. vj. mensium est que currit contra illum qui redhibitoriam negligit intentare, vt. ff. de edi. edic. ⁊ redhib. L. si tantum. §. ij. ⁊ L. sciendum. in fi. cum suis similibus. ¶ Similiter currit in beneficiorum collatione. Nam si ille qui conferre potest cesset donare per sex menses, ꝺ̃ nolnitur collatio ad maiorem. extra de colla. preben. nulla. extra de supp. negl. licet. ⁊ extra de preben. de multa. ¶ Item eadẽ currit expectatione absentium cum agitur de spirituali coniugio contrabendo, puta cum aliquis absens electus est in prelatum, quia ille habere ꝺ̃ sex menses, vel plus, vel minus, ẽm quod superiori visum fuerit, vt extra vt lit. non contest. quoniam. §. si vero aliter vbi multa notata sunt de ista materia. in gl. de hac absentia ⁊c. extra ꝺ̃ transl. episcopi, vel elec. c. inter corporalia. §. sed neqz.

28 ¶ † Item est alia prescriptio, sc̃z vnius anni que potest obijci volenti agere actione iniuriarum. C. de iniurijs. L. si non conuitij, cum suis similibus. ¶ Item ista eadem potest obijci homini non prosequenti appellationẽ suam. j. annũ. extra de app. cum sit ⁊ c. constituras. ⁊ C. de rem. appel. auc. ei qui. ⁊ hoc verum est nisi ex causa illi biennium concedatur, vt in predictis iuribus. ⁊ C. de appel. L. i offeren. de hoc satis notat. ff. in titulo. contra appellationes.

29 ¶ † Item prescriptio eadem sc̃z vnius anni obijcitur agere volenti quanto minoris. ff. de edi. edi. L. sciendum. in fi. hoc tamen intelli ge de quanto minoris pretorio. est enim actio seu adiectio quanto minoris, quandoqz ciuilis, quandoqz pretoria. Ciuilis dicitur qnãto minoris emptor esset empturus si sciuisset. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. ij. vel circa prin. ⁊ illa perpetuo competit, vt dicit Azo. in sum. sua. in titu. de edil. edic. circa prin. pretoria dicitur quanto minoris res est tempore contractus propter vitium. ff. de edi. edic. L. qꝺ̃ si nolis. §. si plures. ⁊ predicta. L. sciendum. in fi. ⁊ L. ediles. circa p̃n cip. ⁊ ita competit. j. annum vt dictum est. de hoc satis colligit̃ in p̃ dicta. L. iul. in gl. no. hic differentiam ⁊c. ⁊ in predicta. L. q̃ si nol. §. si plures. ⁊. L. ediles. circa prin. ⁊ in summa Azo. in titu. de edi. ac. circa prin. ¶ † Item eadẽ prescriptio. s. vnius anni potest obijci ñ

30 venti rescripto impetrato, dumtamen impetrans copiam iudicis habuerit, ⁊ aduersarius aliud rescriptum impetrauerit. extra ꝺ̃ rescrip. c. plerũqz. ⁊ c. sinautem. ¶ Item eadem prescriptio. s. vnius anni potest obijci ecclesie non petenti hereditatẽ heretici. j. annuz, vt in auc. de sanc. episco. §. antepe. colla. ix. ¶ Item in alijs casib⁹ extra vt lit. non conte. c. quoniam fere. j. respõ. ⁊ §. in alijs. extra ꝺ̃

31 offi. deleg. c. querenti. ¶ † Item est ⁊ alia prescriptio biẽnij. s. que potest obijci debitori qui exceptionem non nume. pecunie. j. biennium nolnit proponere. C. de non nume. pecu. L. in contractibus.
¶ Item est alia prescriptio, sc̃z trium annorum, puta si aliquis ad catholicam vnitatem aliquem locum conuerterit, ⁊ ipsum locuz p triennium tenuerit. postmodum ab aliquo cum effectu non poterit infestari. extra de prescrip. c. i. nisi in casibus qui ibi notantur, ⁊ eadem prescriptio. s. triennij obijci potest illi qui rem suam mobilem permittit bona fide, ⁊ iusto titulo ab alio possideri. vt insti. de

32 vsuc. circa prin. cum suis similibus. ¶ † Est ⁊ alia prescriptio, sc̃z quadriennij que competit fisco contra eum. cuius res fiscus ipse vendidit, de qua prescriptione tractatur. C. de quadriennij prescri. per totum. ⁊ C. de sac. san. eccle. anct. quas actiones. xvj. q. iij. §. quas actiones. que tamen locum non hꝫ contra ecclesiam de iure canonico, vt no. in predicto. §. quas actiones. ⁊. xij. q. ij. quinqz militum. xvi. q. j. in canonibus. tamen secundum leges bene currit cõtra ecclesiam de iure canonico, vt no. in predicto. §. quas actiones ⁊. xij. q. ij. quicunqz militum. ⁊. xvj. q. j. in cano. tamen secundum leges bene currit contra ecclesiam vt in predicto anc. §. quas actiones not. ⁊ de hac pescriptione quadriennij tractatur. C. si aduersus fiscum. L. fina. in gl. duobus. ⁊ in insti. de vsuc. §. fina. ⁊. C. de iu. fisci. L. iij. lib. x. ⁊ hec similiter prescriptio quadriennij currit contra minozem ⁊ maiozem non petentem restitutionem in integrũ. §. quadriennium, vt. C. ex quibus causis maio. L. supernacuam. ¶ † Est

33 alia prescriptio, sc̃z quinquennij que currit contra illum qui querela inofficiosi testamenti adita hereditatẽ distulit per quinquenniũ intentare. C. de inoffic. testamen. L. contra, ⁊. L. si quis fi. ⁊. L. sanci-

34 mus. §. indi. C. in quibus causis restitutio non est ne. L. ij. ¶ † Item est prescriptio decennij, ⁊ vicennij que requirit bonam fidem ⁊ iustum titulum. C. de prescri. xxx. anno. L. si quis emptionis. in princ. ⁊. §. si vero nullum. ⁊. C. de anna. excep. L. j. §. ad hoc. C. de prescri. lon. tempo. L. i. cum suis foro. ¶ Sunt ⁊ alie prescriptiones. scilicet. xxx. anno. ⁊. xl. ⁊ centum anno. que possunt obijci ⁊ allegari, put superius plenius sunt inserte, ⁊ in certis. §. collate.
¶ Sunt alie plures prescriptiones, quas causa brauitatis ad presens omitto, vt autem presens titulus cuilibet plenius elucescat, iõ capitulum. xvi. q. iij. §. potest, hic de verbo ad verbuz posui in hũc modum.

SVMMARIVM

1 Tempus quod longum dici possit.
2 Prescriptiones quedam odio petentis introducte sunt ⁊ fauore possidentis.
3 Bona fides in possessione non ad medium sed ad possessionis initium est referenda.
4 Possessor malefidei post annos triginta contra omnem petentez tutus est.
5 Interruptio qualiter fieri debeat per eum cuius res prescribitur.
6 Prescriptio aduersus loca religiosa non currit nisi quadragenaria.
7 Priuatus nulla prescriptione tutus decimas tenere potest.
8 Functiones publice non possunt prescribi.
9 Decime sacerdotibus debite laicis concedi non possunt.

¶ Decimasexta questione tertia. §. potest.
Textus est decreti.

p Dicit etiam aliter intelligi prescriptio illa longi temporis qua Gelasius negat statum parochiarum posse immutari. † Longum enim tẽpus, sicut ex legibus habetur. decennium, vel vicennium intelligitur. Huius ergo longi temporis prescriptio auctoritate Gelasij pape, ⁊ secularium legum ecclesijs obijci non potest.

2 ¶ † Prescriptionum alie sunt introducte odio petentis, ⁊ fauore possidentis. Alie tantum odio petentis. Qui enim bona fide ⁊ iusto titulo rem presentis per decẽnium absens vero per vicenniũ tenuerit. exceptione perpetua tutus erit non solũ aduersus alios, sed etiam aduersus creditores, quibus res ipsa fuerit obligata, ẽt aduersus dominum. Si vero aliquo casu a possessione ceciderit etiam aduersus dominum verum vtiliter rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo. bona tantum fide. per triennium rem alicuius possederit simili gaudet priuilegio vel presidio. † bona vero

3 fides non ad tractum medij temporis, sed ad initium possessionis refertur, sufficit enim initio cuiqz bona fide possidere cepisse. etiã si medio tempore conscientiam rei aliene habuerit. be prescriptiones sunt introducte fauore possidentis ⁊ odio non petentis, quia lex fauet his qui bona fide ⁊ iusto titulo vel bona fide tantum possident. Odit autem lex ⁊ punit circa rem suam negligentes ⁊ desides. ¶ † Quod si mala fide rem alienam quis mala fide possidere ceperit post. xxx. annos aduersus omnem petentem exceptione tutus erit. Si vero aliquo casu a possessione ceciderit, actionẽ non habebit, qz prescriptio non fauore male fidei possessoris, sed odio tantum rem suam prosequi negligentis introducta est. Si autem res ad creditorem suum, vel ad dominum pervenerit detentionis commodum habebit. Si vero ad alium, creditor vel verus dominus aduersus eum experiri poterit, nec sibi proderit exceptio medij temporis possessoris, quia non ab eo causam habuerit possidendi, quod sibi violenter ad eos possessio devenerit male fidei possessor indistincte possessionis commodum recipiet. hec de prescriptionibus decennij ⁊ tricennij intelligenda sunt si sine interruptione possessa probentur, quod si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit a die recuperate possessiõis noui trigita anni computabuntur in omnibus prescriptionibus, si per litis contestationem ab vltimo die litigij quadraginta anni computabuntur, quod si ab eo qui in causa prescribendi erat possessionem aliquis nanciscatur, tempus presens cum tempore sue

possessionis

5 possessionis ꝙtinuare poterit. ¶ †Is autem cuius res prescribi-
tur, si litem ꝙestari nō poterit vel pp aduersarij absentiam, vel in-
fantiam, vel furoris laborem cum neminem tutorem vel curatorez
habeat, vel qua in magna potestate constitutus est intra constitu-
ta tempora presidem adeat, libellum ei porrigat, ⁊ hoc in querimo
niam deducat, ⁊ sic temporis interruptionem faciat. Si autē pre
sidem adire non poterit, saltē ad epm locoꝝ vel defensorē ciuita-
tis, ⁊ suā ei manifestare voluntatē deprecperet in scriptis. Ꝺō si p
ses, vel epūs, vel defensor affuerit, liceat ei publice ꝺponere, vbi do
micilīū hēat possessor, siue cū tabulariorū vel si ciuitas tabularios
non habeat, cū triū testiū subscriptione, ⁊ hoc sufficit ad omnē tpa
lem interruptionem siue triēnij, siue longi tpis, siue .xxx. vel .xl. an
6 no. Sic hec sint de prescriptionibus inter priuatos, †ceterum ad-
uersus loca religiosa non nisi .xl. anno prescriptio currit. vnde in
auctenticis quas actiones tricennalis prescriptio secludit si loco
religioso competant .xl. annis clauduntur etiam in nouellis, neqꝫ
decennij, vel vicennij ⁊c. In canonibus vero eccles. aduersus eccle
siam .xxx. annis monastrium aduersus ecclesiam non nisi .xl. ann.
7 prescribere ꝓmittitur. ¶ †Quod si priuatus primitias, ⁊ decimas
siue cum titulo, siue sine titulo possederit, nulla tēporis prescriptio
ne tutus erit vel esse poterit, que enim ab initio de iure effectuz sor
tiri non possunt tractu temporis non conualescunt, vnde si liber ho
mo longo tempore pro seruo detineatur, etiam si .xl. ann. curricula
excesserint sola temporis longingtate libertatis iura minime mu-
tuabūtur. ¶ Ad hec ecclesia ⁊ respublica primitie decimationes
8 ciuilium functionum instar obtinent. ¶ †Porro publice functio
nes prescribi non possunt, vnde .in. vij. lib. codicis. eod. ti. de. xxx.
vel .xl. ann. prescriptione. Imperator Anastasius. Jubemus eos
qui rem aliquam per continuum annu .xl. curriculum. sine quadā
legitima interpellatione possederunt de possessione quidam rei si-
ne dominio nequaquam remoueri. Successiones autem, seu ciui-
lem canonem, vel aliam publicam collationem impositam eis de-
pendere compelli, nec huic parti cuiusqꝫ temporis prescriptionez
oppositam admitti. Sic ⁊ predia sine sint priuati, sine ecclesie pos
sunt prescribi prouentus primitiarum decimationum prescriptio-
ne tolli non potest, etiam si a romano pontifice quilibet laicus sup
bis rescrip. impetrauerit, rescripta enim que contra ius scrip. im-
petrata fuerint, nisi talia sint, que istis quibus data sunt prosint, ⁊
9 nulli obsint, nullius momēti esse censentur. ¶ †Item decime deo
mandate sacerdotibus ⁊ leuitis separate sunt, vt de sorte domini vi
uerent, qui in eius sorte connumerantur. Non ergo cuiusqꝫ priui-
legio laicis concedi possunt, ne diuinis mandatis auctoritas hu-
mana preiudicium inferat, vnde impator Valentinianus, ⁊ Theo
dosius, vniuersas terras que a colonis sine emphyteoticarijs do
minicis iure reipublice, vel templorum in qualibet prouincia ven
dite, vel vllo alio pacto alienate sunt ab his qui perperam atqꝫ
contra leges eas detinent nulla longi temporis prescriptione offi-
ciente iubemus restitui, ita vt nec pretium quidem iniquis compa
ratoribus reposcere liceat. De prescriptione vero longi temporis
in auctenticis inuenitur, colla. viij. constitu. vj. ¶ Quas actiones
alias tricennalis, decennalis, vicennalis, prescriptio seducit si lo-
co religioso competunt .xl. annis clauduntur, vsucapione quadrie
nij prescriptione suum locum habentibus, sed sola prescriptio .xxx.
ann. ⁊ deinceps a qua cum prescriptione priuilegia romane eccle
sie sunt exclusa, que non nisi .c. annorum spatio prescribi possunt.
vnde coberes. viij. scribit regi Ludouico ⁊c.
¶ Et hec panca dixisse sufficiant super presenti libellulo, ⁊ dicit,
fugitiuus, qꝫ docet reos fugere, vt predixi. ¶ In fine tamen insta
ter ac humiliter postulo benuolētiam amicorum, quod si in hoc li
bello aliquid minus bene dictum repererint, illud pm instuz mo
tum animi corrigant ⁊ emendent, ⁊ contra insidiātes ⁊ emulos di
gnentur ipsum libellulum sustinere.

FINIS

Tractatus perutilis defensoriū

Juris nuncupatus, do. Jo. mona. Cistercien. ordinis.

¶ Prefatio.

q **Uia bone** rei dare ꝙsiliū ⁊ presentis hr̄ vite subsidiū ⁊ eterne remunerationis cernit̄ expectare pmiū. xij. q. ij. c. bone rei. Jō ego Jo. mo. Cistercien. ordinis videns reos pp malitiā actorū fatigari laboribus ⁊ expēsis. Presens opusculū de corpe canonū decretaliū ac legū collegi, put potui Jnris defensoriū illud deno-
minās, eo qꝺ reus p eius doctrinā ꝫ actorē tueri se valeat exceptio
nes rei vtiles in eo ponēs. Nā exceptiones rei dn̄r. ff. ꝺ excep. Lij.
Si enim veritas nō defensat̄ oppimit̄. Rogo ergo omnem huius
opusculi lectorē vt deū p me deprecet̄. loquor. n. nūc p tpe quo loq
nō possum. Unde petitio mea est̄ plege habēda, vt in auc. de nu.
xxij. q. iij. c. vnusquisqꝫ. vbi petit̄ Ambro. ⁊ sit petitio tua lex. naz
nāli equitate tenet̄ qlibet de bono faciēdo ei q sibi bonū fecit. ff. ꝺ pe.
ber. lz ⁊ si. §. qsuluit. presens opusculū ergo p xix. titulos distingui
tur vt facilius in eo qꝺ querit̄ inueniat̄. Et ponit primo registrum.

¶ Tituli istius Tractatus.

¶ De rescriptis.	¶ De iudicibus.
¶ De arbitris.	¶ Contra actorem.
¶ Contra procuratorem.	¶ Contra procuratorium.
¶ Contra aduocatum.	¶ Contra libellum.
¶ Contra testes.	¶ Contra interrogatoria.
¶ Contra instrumenta.	¶ Contra priuilegium.
¶ Contra testamentum.	¶ Contra positiones.
¶ Contra sententiam.	¶ Contra appellationem.
¶ Cōtra electionē platoꝝ.	¶ Cōtra pscriptionē ⁊ vsurpationē.

Quibus modis iudicū instantia

perit videam ⁊, ꝫ ud ces alij sunt ordinarij qui ab apostolico, vt ec
clesiastici, vel ab imperatore, vtpote seculares legitimā accipiunt
potāt̄. alij sunt arbitri qui nullā potāt̄ habent, sed cū ꝙsensu litigan
tiū in iudices eligunt̄ in quos pmittunt vt eoꝝ sententie stet̄. ij. q.
vj. a iudicibus. ⁊ Spe. de arbi. Alij sunt iudices delegati quibus
audiētia per rescripta seu alia auctoritate a superioribus delegat̄,
extra de offi. ⁊ potesta. iudic. deleg. p totum. Unde de exceptio-
nibus contra rescriptum primo videamus.

SUMMARIUM

1 Rescriptum est diligenter inspiciendum.
Rescriptum per exceptionem elidi potest.
2 Rescriptū impetratum contra ius scriptum an valeat.
3 Rescriptū secundo modo impetratum non valeat cum effectu nisi
de primo faciat mentionem.
Jniuria parua toleratur.
4 Generali rescripto derogatur per speciale.
5 Rescriptū impetratum si fuerit contra aliqua priuilegia vel con-
tra personas priuilegiatas non valet.
6 Rescriptum in quo decime alicuius confirmātur an valeat.
7 Beneficium habens qꝫuis modicum nisi de ipso fecerit mentionē
rescriptum de alio obtinendo non valet.
8 Clausula, quidā alij, quid operetur.
9 Vicentis se habere monitorias cum nō haberet ⁊ impetrauit exe
cutorias, rescriptum nunquid valeat.

¶ Contra rescriptum.

1 **Escriptum diligē-**

ter †est inspiciendū ⁊ considerandū
vtrū p suppressionē veri falsi suggestio
nes fuerit impetratū ⁊ intellige talē
veritatē ⁊ falsitatē qꝫ si supior sciuis
set nō ꝺdisset literas. ⁊ ꝺōz qꝺ tale re
scriptū seu auctēticū nō vz nā p excep-
tionē elidi pōt. Jtē nō vz si ꝙ ius di
uinum impetratum fuerit. xxv. qō. j.
sunt quidaz. Jtē nō valet si ꝙ ius nāle
vel positiuū vel ꝙ fiscū, vel vtilitatē publicā fuerit ipetratū. xvj. q.
vj. placuit. C. vñ vi. L. auctoritatē. C. li. xi. ꝺ nauib⁹ ñ excu. L. multi. ⁊
xxv. q. j. iō, ⁊ ꝺ vex est nisi ꝺ illo canone fecerit mētionē vl̄ appē-

2 sionem de non obstãre tali lege vel canone, alias † ꝓ ius scriptũ nõ valet impetratũ, nisi forte prosit impetranti ⁊ nulli noceat. ibidem. xxv. q. ij. c. rescripta. Itẽ si rescriptũ papale fuerit impetratũ sup re que forum seculare contingit non vz cũ effectu. nã per exceptionem elidit̃. extra de for. cpe. ex tenore. ⁊ c. ex parte. sic ⁊ de appel. sup duobus. ⁊ hoc intellige si super proprietate rei fuerit impetratũ. Secus si super possessione, qz super possessione potest coraz iudice spirituali causa ventilari. extra de fo. cpet. ex parte B. de iu. cetex. quidã tñ intelligũt hoc corã ordinario ⁊ nõ corã delegato, itẽ si papa mãdat aliquibus iudicib⁹ qp excõicatũ absolnãt, ⁊ ꝺ sufficiente cautione prestanda qp pareant mandatis ecclesie nõ fecerit mẽtionẽ nõ vz extra de seq. pos. c. ad hec. i fi. qz sufficiẽs cautio ꝺz prestari, vt lit. nõ cte. qñ. §. In aliis. item rescriptũ elidit̃ si tempus datum diligenter attendat̃. extra eo. ti. eam te. ff. de preci. impe. offe. l. j. L. vniuersis. ⁊ intellige si pro alio impetranit, ꝓ se. n. vz. idẽ dicit̃ de quolibet regulari nisi pro monasterio suo impetranit. Abbate nihilominus impetrante. extra de post. c. ex parte. necle. vel mona. in rubro. item † rescriptũ secundo modo impetratum
3 nõ vz cũ effectu. nisi de primo faciat mentionẽ extra de rescrip. cetex. extra de offi. iudi. deleg. sane. ⁊ c. ex literis. hoc intellige qñ ambo rescripta ad diuersos iudices diriguntur, secus qñ ad eosdẽ vt in. d. c. sane. eo. ti. i. extra de appel. significauit.

Si vero in posteriori rescripto fuerit expressa mẽtio ꝺ primo, tunc ipso iure non vz primũ. extra de sen. ⁊ re iudi. inter monasteriũ. itẽ rescriptũ non valet si in alicuius iniuriã vel preiudiciũ fuerit. ⁊ hoc intellige si magna sit iniuria, Nam parua toleratur. xxv. q. ij. nec dãnosa. extra de au. ⁊ vsupal. ex tenore. ⁊ de offi. iudi. ordi. li. ⁊ hoc intellige nisi princeps illud rescriptus tanq̃ ex certa scientia alicui dixerit ꝙcedendum. item rescriptum de diuersis manibus scriptũ nõ valet. extra de crim. fal. li. item si falsitas ibi fuerit nõ vz. extra eo. ti. ad audientiã. ꝯrũ habes. de fi. inst. ex parte, item si charta rasa fuerit ⁊ postea ibidẽ fuerit scriptũ. Vel si fuerit scriptura linearis, nõ valet cum effectu. extra de cri. fal. li. de reli. do. cũ venerabilis. de fi. inst. iter dilectos. pri. itẽ
4 † si generale sit rescriptũ p speciale derogeť eidẽ. extra eo. c. j. de offi. deleg. studuisti. item si rescriptũ sit re iudicata terminatũ non valet nisi de illa fecerit mentionẽ, vel nisi de illa sententia intra decennũ fuerit ꝓuocatũ. extra de sen. ⁊ re iudi. inter monasterium. de fi. instr. inter dilectos. Item si rescriptum clerico non tonsorato fuerit impetratum non vz nisi post datũ tonsure. extra de transactio. ex literis. ¶ Item si excõicatus sup pluribus articulis rescriptũ absolutionis generalis indistincte. s. impetrauerit, nõ vz nisi ex presse de quolibet articulo fecerit mentionẽ. extra de offic. ordi. ex parte. ⁊ de sen. exc. cum pro cã. non tamen tot sunt necessarie absolutiones quot fuerit excõicationes, vt ibi in gl. fi. prope fi.
¶ Item si rescripta seu instrumenta sibi inuicẽ contradicant nõ vz extra de proba. post cessionẽ. de fide instr. scriptura.

Item si in rescripto non fiat mentio de processu vel serie negotij. ¶ Itẽ si aliquis processus est factus prius corã alio iudice nõ vz, extra de sen. ⁊ re iudi. inter monasteriũ. ⁊ de coha. cler. ⁊ mu. super eodem
5 ⁊ eo. ti. dilectus. ¶ † Itẽ si rescriptus fuerit impetratũ ꝯ aliqua ꝓuilegia vel ꝯ priuilegiatas personas, non vz nisi de priuilegijs fecerit mentionẽ, extra eo. ti. cum ordinem. de sen. ⁊ re iudi. inter monasterium. ¶ Item si rescriptũ fuerit impetratum ad quoscũq̃ iudices nullo nominato vel sup omnibus causis nulla expressa nõ vz extra eo. ti. nõnulli. ¶ Itẽ si quis regularis vel monachus rescriptum impetratum super administratione perpetuanda, non vz. extra. de confir. vti. vel inu. porrecta. ¶ Item dignior persona cq̃ est nostra in literis non potest citari per literas apost. Item si qs vacetur super maiori cq̃ in literis cõtinetur non tenet̃ respondere idem. ¶ Item si maius negotium vel maior persona in literis habeatur vt possit impetrans defendere ad minores non tenet̃ quis respondere, donec istud negotium maius vel maior ꝓsona precitata fuerit iudicio vel ventilatum ibidem. ¶ † Item rescriptũ in quo
6 decime alicuius confirmantur nõ valet. xvj. q. iij. §. prescriptionũ. Item si impetratũ fuerit per possessorem super proprietate nõ vz, de sequest. pos. c. i. de iudi. significauerũt. ¶ Itẽ rescriptum nõ valet nisi illa clausula ibi contineatur. qõ si ita est eo. ti. sedes. xxv. q. y. dicenti. ¶ Item rescriptũ non valet qõ precepit aliquid fieri altera parte absente non per contumaciam. extra de maio. ⁊ obe. inter quatuor. ¶ Item rescriptum non valet si dioce. de quibus re⁹ ⁊ actor existant ibidem non nominentur. e. ti. significante.
¶ Itez si papa mandat vt Jo. recipiatur in ecclesiam talem ꝛc. ⁊ primo mandauit qp Henricus ibidem accipiatur, non valet nisi secunde littere de primis fecerint mẽtionẽ, ⁊ mãdatũ hoc intellige si idem papa hoc mandasset. Secus si alius a papa. e. ti. ex lris.

7 **Itẽ habẽs bñficium** † cuius modicum nisi de ipso fecerit mentionez rescriptum de alio obtinendo non valet. eo. ti. si opponente. ⁊ multe alie conditiones subintelliguntur, sine quibus littere non valent. puta si non est clericus. extra de transa. ex literis. item si vult in ecclesia residere. extra de cleri. non rescin. relatum. Item vt sit dignus eo. ti. cum adeo. item in ecclesia tot sustentari possent. de vit. ⁊ ho. cleri. quoniam. Item si archiepiscopus vel epꝰ exeat suam dio. ⁊ existens contra dio. delegat aliquam causam non valet. ff. de iurisdi. om. iudi. l. extra. item si habet instam causam excusationis. eo. ti. si quando. item si papa loquitur in rescripto vbi persone in plurali ñ valet, quãtecunq̃ ille cui loquit̃ sit dignitatis. extra de cri. fal. cq̃ grauc. item si rescriptum fuerit impetratum sine speciali mandato non valet eo. ti. nonnulli nisi impetrans sit de illis personis a quibus mandatum non exigitur ibidem, ⁊ be pesone sunt parentes affines, ⁊ liberi. ff. de procu. sed hec exceptio hodie locum habet in audientia literarum non in negotio iudicum. item si quis trahitur ad iudicium extra diocesim vltra vnam dietam non valet. e. ti. statutum. lib. vj. nisi litere de communi consensu partium fuerint impetrate vel nisi de hac consultatione expressam fecerit mẽtionem.
8 eo. ti. nonnulli. ¶ † Item per illam clausulam quidam alij non debent vltra quatuor conueniri. extra de reseri. cum in multis. li. vj. ⁊ ille persone que nominate sunt in rescripto debent primo conueniri ⁊ alie quatuor in ciratio. poni. ¶ Itez litera tacita veritate multis modis impetratur, sed non valet, scz dum impetrator tacuit seriem facti extra de cohabi. cleri. ⁊ mu. super eo. item tacuit beneficium minus eo. ti. postu. item si tacuit inramentum eo. ti. constituimus. item si tacuit statutum numerum canonicorum. extra de ꝓben. pro illorum item si tacuit qp prebenda non vacaret extra ꝺ cõcef. preben. cum in nostris. item si tacuit excommunicationem, extra de procu. in nostra presentia. item si tacuit appellationem ad sedem apostolicam factam, extra de cõfir. vti. vel inuti. memorie.
9 Item si † dicit habere monitorias cum non haberet ⁊ impetranit executorias non vz eo. ti. ex insinuatione. item si dicit se dioce. cuz sit de ciuitate tali vel econtra non valet eo. ti. rodulphus. c. significante. ⁊ de reseri. sufficiant causa breuitatis.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Judices plures esse appetunt, qui tñ de iure esse non possunt.
Excommunicatus iudex esse non potest.
Judex si est suspectus potest recusari.
2 Judices qui possunt recusari de iure canonico.
3 Suspitionis causa est alleganda coram iudice.
Ordinarius nõ potest esse iudex nisi. xxv. annũ attigerit.
4 Aduocatus vel procurator in vna causa non potest postea esse iudex in eadem.
Laicus non potest esse iudex in re ecclesiastica.
5 Jurisdictio si ad tempus data fuerit, eo transacto expirat iurisdictio nisi de consensu partium fuerit prorogata.
6 Judex delegatus post annum potest soluere que leganit.
Surdus, lunaticus ⁊ perpetue furiosus non potest esse iudex. ites nec mutus.
7 Judex ecclesiasticus nemo esse potest nisi habeat aliquam dignitatem, vel nisi sit in ecclesia collegiata canonicus.
8 Causa in aliquo tangẽs iudicẽ potest tanq̃ suspectus recusari.
9 Judex delegatus non potest mandare alterutri partium coram ipso personaliter comparere nisi in certis casibus.
Subdelegare non potest is cui mandatur aliquod negotium personaliter exequi.
Monachus vel canoni. in cã seculari non potest esse iudex.
10 Maior iudex negotiũ reuocans, minor eo cognoscere nõ põt.
Judex mediator esse debet inter actorem ⁊ reum.
Cautela adhibenda ne exceptiones simul proferantur.

¶ Contra iudices.

q **Via plures esse iudices**
1 appetunt † qui tamen de iure esse non possunt, id circo aliqs exceptiones interserere hic placuit. excommunicatus iudex esse non potest, extra de sentẽ. ⁊ re iud, ad ꝓbãdũ ⁊ de excc. dilecti filij. ⁊ c. cum inter priorem. ⁊ c. excep. ⁊ de offi. iud, deleg. prudentiã. item si iudex suspectus fuerit recusari. iij. q. v. c. vlti. extra de excep. inter priorem.

de app.

de app. postremo. ꝛ. c. proposuit. ꝛ intellige si sit suspectus. ex causa rationabili, puta qz est cōsanguineus partis aduerse. Et hoc intellige secundum ius canonicum: tam de iudice ordinario qꝫ delegato. Ordinarius enim recusari potest extra de fo. cōpe. li. de appel. cum spāli. itē si hz cām consimilem potest vt suspectus recusari. extra de iudi. causam. † Itē si aduersario multū familiaris extra ō offi. dele. insinnāte. ꝛ ō purga. can. cū imminēte. Itē si sit socius vel canonicus eius extra de offi. dele. Itē si sit dūs impetrantis. eo. ti. cām que. iij. q. v. accusatores. xj. q. iij. quatuor. Itē si sit vasallus ipetrātis. xxij. q. v. de forma extra vt lit. ꝓtest. accedens. Itē si sit inimicus eius. extra de excep. cū inter priorē. ꝛ fere in oibus. c. allegatis. Itē si iudex est ꝙsanguineus inimici mei. extra vt lit. nō cōtest. accedens. Itē si iudex habet cām cū altera partiū potest vt suspectus recusari extra de offi. delega. cum sup abbatia. de purga. ca. cum in iuuentute. Item si actor est de familia iudi. extra vt lit. nō cōtest. accedens. ꝛ ff. de iur. om. iud. l. qui iurisdictioni. vbi dr, qui iurisdictiōi preest neqꝫ sibi ius dicere dz, neqꝫ vxori. neqꝫ liberis, neqꝫ ceteris quos sech hz. Item si actor est iudex illius iudicis, talis iudex pōt haberi vt suspectus. Tales enim iudices possunt refutari. C. de iud. l. properandum. Nota quod secus est de iure ciuili. Et secus est de iure canonico † oportet enī vt causa suspitionis alleget coram iudice, vt probetur coram arbitro electo a partibus. extra de appel. cum speciali. eo. ti. secundo requiris. item de iure vero ciuili non oportet causam suspitionis allegare nec probare, sed sufficit dicere habeo te suspectum. eo. ti. secundo requiris in glo. Item si iudex est oriundus de terra imperantis potest ab alia parte vt suspectus haberi, vt lit. non contesta. accedens. sed illa exceptio sola non sufficit sed bene valet cuz alijs, vt no. in. d. c. item si seruus iudex esse non potest. iij. q. vij. infamis. Itē quod minor. xviij. annis iudex esse nequeat etiam de cōsensu partium. nullus enim delegare potest causam minori. xviij. annis nisi solus princeps. extra de offi. dele. cuz vicesimum. ꝛ hoc est verum in delegato. Ordinarius enim nō potest esse iudex nisi. xxv. annum attigerit. ibidem. ꝛ extra de elec. cum inter.

4 ¶ † Item si in vna causa fuit aduocatus vel procurator postea nō potest esse iudex in eadem. ij. q. vj. statutum. ff. de iur. om. iu. l. pretor. Item laicus non potest esse iudex in re ecclesiastica. extra de iud. decernimus. ꝛ. c. at si cle. xj. q. j. placuit. iudex delegatus ex quo sententiā bene vel male tulit postea de illa causa se intromittere nō debet extra de offi. iudi. dele. querenti. ꝛ. c. venerabilis. ꝛ ca. in literis. Secus est de ordi. qui sup. accessor. pōt expresse cognoscere. ff. de re iud. c. paulus. Itē delegatus iudex ꝛ recusatus probata causa suspitionis pōt alicui nō suspecto cām subdelegare, extra de appel. cū speciali. ꝛ. c. ad hoc. ꝛ. c. cū cessante. in fine.

6 ¶ † Notandum quod si iurisdictio ad tēpus data fuerit, eo tranfacto expirat iurisdictio nisi de cōsensu partiū fuerit ꝓrogata. extra de offi. iudi. dele. de causis. In vltramaria dilatione iudex vl iij. q. iij. §. spatium. c. inducie. Itē si ꝓprium nomen mulieris fuerat expressum post mortem eius, non potest nocere de causa. eod. titu. cum olim. Item archiepiscopus de causa sui suffraganei intromittere se non debet nisi ꝑ appel. causa ad ipsum fuerit devoluta. extra de offi. dele. cū nō ignores. de offi. iudi. ordi. pastoralis. nisi episcopus fuerit negligens vel iustitiaz neglexerit facere. Itē

6 per mortē mandatoris adhuc re integra. extra de offi. dele. gratā. ꝛ. c. relatum. ꝛ. c. licet. itē † Iudex delegatus post annum potest solnere que liganit. eo. ti. querēti. itē si fuerit plures iudices vnus citare nō pōt sine alijs, nec in cā procedere nisi in cōmissione dcm fuerit, quod si nō omnes interesse potuerint. Et hoc vex est nisi iudex absens per certum nuntium vel literas ostenderit se interesse non posse. extra. eo. ti. prudentiam. ꝛ. c. causaz matrimonij. Item surdus, lunaticus ꝛ ppetue furiosus non potest esse iudex, nec mutus. ff. de iud. l. cum pretor. ver. est autem. Item mulier nō potest esse iudex. iij. q. vij. l. tria. c. infamis. xxviij. q. v. c. mulierem. ff. de re iu. l. ij. Si contrarius inuenitur intelligitur de consuetudine approbata. extra de arbi. dilecti filij. vel a principe interpretatur. ij.

7 q. v. neminem. Item † nemo potest esse iudex ecclesiasticus nisi habeat aliquam dignitatem vel nisi sit in ecclesia colegiata canonicus, nec cā dz ventilari nisi in ciuitatibus vel in locis insignibus vbi inuenitur copia peritorum, nec etiam de consensu partium, vt in titu. de rescri. c. statutum. lib. vj. ꝛ est concilium Lugdun.

¶ Itē si causa est cōmissa pluribus iudicibus, tunc vno decedēte alij non possunt procedere nisi in cōmissione contineatur extra de offi. iudi. dele. c. vno delegato. Item si cā fuerit alteri cōmissa per mandatum faciens mētionē de priori. prior iudex non potest posea cognoscere de illa causa. extra de offi. dele. pastoralis. Item hereticus iudex vel testis esse nō pōt. extra de hereti. excōicatus

8 Itē si † cā in aliquo trāgit iudicē pōt trāqꝫ suspectus recusari. iij. q. v. c. vlti. Itē si sit subdelegatus ab aliquo delegato nisi a delegato principis non valet. extra de appel. cum causam. ꝛ de offic. iudi. dele. super questionū. item si sit delegatus in causa criminali secōz leges non valet nisi a principe delegetur. ix. q. iij. saluo. ff. de offi. procon. l. solent. Secus est secundum canones extra de offi. iud. dele. super quetionum. Item subdelegatus esse non potest si causa sibi commissa non pertinet ad iurisdictionem delegantis. extra de rescri. super literis. de pe. ꝛ re. qui autem. nam quod fit coram non competenti iudice non valet. extra de iudi. at si cleri. ꝛ de cō sue. ad nostram. Item si iudex contra formam rescripti aut iurisdictionem aliquid egerit non valet. extra de rescri. cum dilectus. itē cui delegata est inquisitio vel quod ꝓsideat alicui ecclesie de prelato altero subdelegare non potest etiam de consensu partium. extra de offi. dele. c. vlti. ꝛ de rescri. cum dilecta.

9 ¶ † Nota iudex delegatus non potest mandare alterutri partiū cozā ipso personaliter cōparere nisi in causa criminali, vel pro veritate dicenda, vel pro iuramēto calumnie prestādo, vel nisi fuerit specialiter demādatum. extra de iudi. iuris esse ambignū, ꝛ est cō firmatio cōcilij Lugdun. lib. vj. hec locum habet in causis privatorum. secus in causa collegij vel vniuersitatis. extra de ꝓcu. ca. j. ꝛ. c. qz in causis. item cui mandatur aliquod negocium psonaliter exequi subdelegare nō pōt, nisi de consensu partiū in quibusdaz casibus. extra de rescri. cum dilecta. ꝛ de offi. dele. c. vlti. itē post appel. rite factā iudex a quo est appellatum cognoscere nō potest de causa. extra de appel. c. j. directe. itē monachus vel canonicus in causa seculari non pōt esse iudex. extra ne cleri. vel mona. sed

10 nec. ꝛ. c. clericis. † Itez si maior iudex negotiū reuocauerit minor postea de illo cognoscere nō potest. extra de ele. in causis. ff. de iudi. l. iudiciū. item iudex debet quasi mediator esse inter actorem ꝛ reū. xxx. q. v. vlti. c. vlti. aliter posset vt suspectus recusari. Nota cautelam debes adhibere vt exceptiones non simul proferantur. Sed singule in singulis, vt si cadas ab vna, procedas ad aliam.

SVMMARIVM

1 Arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta.
Seruus non potest esse arbiter. Item nec pupillus, furiosus, mutus, surdus, vel minor.
Arbiter in re propria nullus esse potest.
Arbiter ad modum iudicis cognoscit.
Sententie arbitri standum est.

2 Mulier non potest esse arbiter.
Infamis non potest esse arbiter.

3 Partes non tenentur seruare sententiam arbitri nisi velint, si pena non fuerit apposita vel iuramentum.

4 Res ecclesiastica in laicum compromitti non potest.
Reconuentio non habet locum coram arbitro.
Compromissum non extenditur ad compromittētis heredes si de eis non caueatur.

5 Arbiter sententiam in scriptis ferre debet.
Arbiter non potest punire contumacem, nisi expressum fuerit in compromissum.

¶ Contra arbitros.

1 **Q Voniam** arbitria ad instar iudiciorū † sunt redacta. ff. de recepti. arbi. l. i. ideo post tractatum contra iudices aliquid ꝛ arbitros ꝛ in quos est cōpromissuz audiamus. Seruus nō pōt esse arbiter. ff. de arbi. l. pedius. §. in seruum. Item pupillus, furiosus, mutus, vel surdus, non potest esse arbiter. iij. questio. vij. §. tria. ff. de arbi. l. sed si in seruum. item nec minor. xxv. annis ibidem. l. in seruum. ꝛ. ff. de recep. arbi. l. cum lege. item in re propria nullus potest esse arbiter. ff. de arbi. l. penulti. nam arbiter cognoscit ad modum iudicis. Et sententie arbitri standum est siue sit equa siue iniqua, ꝛ sibi imputet qui eum elegit. ff. de arbi. l. diem. §. stari. Et si ille inique procedit reducitur ad arbitrium boni viri. ff. pro so-

2 cio. l. si societatem. item † mulier non potest esse arbiter de regn. iur. l. femine. intellige nisi sit femina excellens. vel de consuetudine approbata. extra de arbi. dilecti filij. Item si iudex fuerit ordinarius alicuius rei, in eum compromitti non potest. ff. de arbitris. l. sed si seruum. §. ij. ꝛ hoc intellige secundum leges. Nam secundus canones tam in delegatum quam in ordinarium compromitti potest. extra de arbi. cum tempore ca. cum olim. ꝛ de elec. causam.

Item in causa criminali vel liberali non tenet arbitrium. extra de testi. c. de testibus. de in rem. c. penul. nec in pupillari actione nec in matrimoniali. ff. eo. ti. L. non distinguemus. item si de causis restitutionum agi debet ibidem. l. vlti. nisi quando incidentaliter illa causa mouetur. ff. de iudi. l. quoties. item infamis nō potest esse arbiter. iij. q. vij. §. tria. ℣. ff. eo. tit. pedius. item si quis compromittit noie alieno non valet. ff. eo. ti. l. non distinguemus. Item si compromissum fit per pupillum sine tutorum auctoritate non valet. ff. eo. ti. l. si pupillus. Jtē si sine pena fuerit cōpromissum vel sine eo
2 quod obtinet vicem pene nō valet cum effectu, q̄ partes † non tenentur seruare sententiam arbitri, nisi velint si pena non fuerit apposita. C. de arbi. l. j. vel iuramētum secundum canones. extra eo. ti. cū ipse. Tamē l ene valebit l3 pena nō sit apposita si ptes post sententiā taciturnitate confirmauerunt, ℣ tamē actori dabit actio ℣ reo exceptio. extra. eo. titu. per tuas. C. eo. titu. l. penul. §. j. ℣. ij. ¶ Item si compromissio claudicat. ff. eo. titu. diem. §. penulti. itez si pronuntiatio arbitri in instrumento non sit collecta vel in arbitrium tertij nulla persona expressa sit cōpromissum non valet. extra eo. titu. innotuit. ℣. ff. eo. ti. Litem si vnus. §. si in duos. Contrarium tamen videtur extra de appel. cum speciali. Solutio. in causa recusationis a iure cōceditur assumi tertius arbiter, q̄ illi arbitri nō dicuntur veri arbitri, sed quasi iudicis vicem sapiunt. extra de offi. dele. suspitionis. item si dies apposita est in compromisso ea transacta quicquid dicit arbiter nō valet, extra de offi. iudi. de leg. de causis. item si die feriata pronuntiatum fuerit cum altera parte absente non valet. extra de foz. c. vlti. ff. eo. ti. l. diem. §. si qs.
4 Jtē † res ecclesiastica in laicum cōpromitti non potest extra eod. titu. cōtingit. ℣ de iudi. decernimus. Jtē potest obijci compromissio quod solutū sit. Soluit enim pluribus modis, puta die, morte, ac stipulatione, iudicio, pacto, satisdatione. ff. eo. titu. nō distinguemus. §. compromissio. Item potest obijci quod in se non suscepit arbitrium. ff. eo. ti. L. ij. §. j. item coram arbitro non habet locum reconuentio. extra. eo. ti. cum dilecti. item compromissum non extēditur ad compromittentis heredes si de eis non caueatur, ibidē. ff. eod. titu. l. diem. §. j. item si plures arbitri fuerunt, omnes interesse debent arbitrio. ff. eo. ti. sicuti nisi aliud dictum sit in compromisso. ff. eo. ti. l. nō distinguemus. §. cuz ne plures. item potest obij
5 ci quod † arbiter non tulit sententiam in scriptis quod debet facere. C. eo. ti. cum in arbitrio. §. ij. nisi aliud dictum sit in cōpromisso. ff. de iudic. l. ij. item arbiter non potest punire contumacem nisi expressum fuerit in compromisso. ibidem. §. vlti. Nota ea sola veniunt in arbitrio de quibus tactum est vt veniant. ff. eo. ti. l. si cum dies. §. j. extra eo. titu. cum dilectus. Et tantum de isto.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Actor excommunicatus stare non potest in iudicio.
Exceptio excommunicationis contra iudicem, contra actorem et contra reum semper potest opponi.
2 Monachus sine licentia abbatis cuenire vel cueniri nō potest.
Monachus pcussus intra claustrum nō agit sed monasterij vel sindicus monasterij, nec potest remittere iniuriam sibi factam.
Monachus abbatem in ius trahere non potest nisi fuerit a principe impetratum.
3 Filius sine licentia patris agere non potest.
Inhonestus vel non securus locus alicui si fuerit assignatus non tenetur respondere neq; comparere.
4 Respondere in quadragesima non teneor in causa criminali.
Casus in quibus minor potest agere sine auctoritate tutoris.
5 Periturus vel alius infamis in quibus casibus possit accusare.
Libertus contra patronum agere non potest nisi prius venia impetrata.
6 Consor eiusdez litis si voluerit agere pro consorte non debet audiri sine mandato, etiam prestita cautione.
Tempus contra aliquem qualiter currat.
7 Iniuria post annum intentari non potest.
8 Mulier si velit agere nomine filij vel alterius audiri non debet, nisi fuerit tutrix.
Conspiratores ℣ inimici capitales in nulla causa ad accusationez admittuntur.

¶ Contra actorem.

1 **Hic contra** actorem videamus. Actor † excōmunicatus non potest stare in iudicio nec tenetur ei ius respondere. extra de offic. deleg. prudentiam. extra de excep. dilecti. ℣. c. cū inter prio rem. ℣. c. pia. Et de reo excommunicato idem dicēdum est quod actor non potest reconueniri. extra de excep. cuz inter priorē. vbi ℣ exceptio excōicationis tam ꝑ iudicē quam ꝑ tra actorē quā etiā contra reum semper potest opponi, tam ante lit contest. quā post extra de excep. ver. Ne qs excōicato cōmunicare cogatur. c. exceptionē. Jtē reus actori non debet respondere si plures habeat personales actiones contra eundem coram diuersis iudicibus, extra de rescri. ex tenore. eo. ti. dispendia. lib. vj. quod est concilium Lugdun. Jtē si reus cōtra actorem agere voluerit opz ipsum sub actoris iudice litigare in modū recōuentionis. Actorem enim ad
2 alium iudicē trahere nō potest ibidem. Item † monachus sine licentia abbatis conuenire vel cōueniri nō potest. extra. de in. cā sam. xvj. di. placuit. Jtē dicitur de abbate quod sine literis capi. sui admitti non debet nisi bona fuerint diuisa. extra de rescri. edoceri. ℣ de reli, do. cū dilectus. Si tamē monachus fuerit in scholis causa studij vel alia iusta de causa, de licētia sui abbatis agere pōt ℣ respōdere. extra de accu. ex pte. Et si pcussus fuerit existēs intra claustrū ipse nō aget sed monasteriū vel sindicus monasterij nec pōt tūc remittere iniuriā sibi factam. extra de sentē. excō. parochianos. in glo. itez monachus abbatem in ius trahere non potest nisi fuerit a principe impetratum. C. de in ius vocā. l. j. ij. ℣. ij. item † filius sine licentia patris agére nó potest. extra de pcu.
3 c. j. Et fallit in causis castrēsis peculij. instit. de pa. po. ius quod cōsistit. Jtē si aliquis petat debitum vel aliud personale. ℣ p. xxx. annos nō petierat ei potest obijci prescriptio. C. de anna. excep. p scrip. l. j. §. ad hec. item ab aduersario si fuero spoliatus sibi nō teneor respōdere quousq; fuero restitutus. extra de ordi. cogni. sup spoliatione. de resti. spo. c. j. ℣. iij. q. j. p totum. item si inhonestus vel non securus locus alicui fuerit assignatus, nec tenetur rndere neq; tenet comparere. extra vt lit. non cōtest. accedens. item clericus nō potest consentire in iudicem non suum nisi duo concurrant scilicet quod iudex sit psona ecclesiastica. ℣ volūtas dioces. sui accedat. extra de foro com. si diligēti. item in causa criminali
4 non teneor in † quadragesima respondere. C. de se. l. quadraginta. Istud propter contrariam consuetudinem hodie non seruatur. Jtē actor minor. xxv. annis non potest agere in iudicio sine auctoritate tutoris. C. qui legi. perso. stan. habet in iudi. l. j. ℣. ij.

Nota tamen casus in qbus minor potest agere sine auctoritate tutoris. Primus est in voto. xx. q. ij. c. j. ℣. ij. Secūs cū agit de thoro violat. ff. ō adul. l. si maritus. §. lex Tertius cū morte patris exequit, vel cum agit de testamēto pris. xv. q. iij. de crimine. Quartus cū agit de recuperāda possessione. C. qui le. perso. habet stan. in iudi. l. vlti. Quintus cum impetrauit veniam etatis. C. de his qui ve. eta. l. ij. Sextus cū agit de libero homine exhiben. ff. de lib. homi. exhib. l. iij. Septimus cum agit negotia alterius. ff. de min. xxv. an. l. cum mandato. Octauus in causa matrimoniali. extra de restitu. spo. c. ex parte. Et in quibusdam casibus qui notantur. ij. questio. vij. que-
5 ritur. item † periturus vel alius infamis potest accusare. Primo in crimine simonie, extra de simonia. tanta est labes. Secundo in crimine lese maiestatis. xv. questio. iij. capi. pen. extra de confes. capi. j. Tertio cum suam vel suorum iniuriā prosequitur. iij. qō. vj. oibus. Quarto in crimine hereseos. ij. q. vij. sacerdotes. Jtez si filius agit contra parentes vel cōtra eos sub quorum potestate est, audiri non debet. C. de pa. po. cōgruentius. Et intellige nisi in castrensi peculio vel quasi castrēsi. ff. de iudi. Liulianus. idem dicitur de filijs emācipatis nisi venia impetrē. instit. de pena te. lit. §. vlti. item libertus contra patronum agere nō potest nisi prius venia impetrata. l. ij. C. de in ius voc. idem dico de libertis ℣ liberis contra parentē patronū ve agētibus. inst. de pena te. lit. in fi.
6 Item † eiusdem litis consors si voluerit agere pro ꝑsorte sine mandato audiri non dz, etiam prestita cautione, nisi post lit. conte. C. ō consor. eiusdem litis. l. i. Item si actor petit fundum non dz respōderi nisi fundo qui petitur ostenso. extra de libel. obla. c. ij. ℣ dz exprimi nomen fundi, ℣ nomen vicini fundi. ff. de censi. l. forma. Jtez videas quam actionem actor intentat, vtrum sit temporalis vel ꝑpetua. Si temporalis est ℣ tempus sit trāsactū intra quod debuisset egisse, amodo agere non potest cum effectu.

Nota qualitez tempus currat contra aliquem. de cez dies currunt contra non appellantem, extra de appel. si tibi. ℣ de elec. cū dilectus. item quantuz tempus currat contra electum petentem consecrationē. e. di. quoniam quidam. Item sex mensium currit in beneficio ꝑ collatione, nam postea collatio deuolnitur ad superiorē, extra de preb. ō multa. Item tempus currit cōtra electum ad prelaturam qui infra sex

mẽses debet petere cõfirmationẽ,extra vt lit. nõ ꝓtest. qm̃. Itẽ tẽpus vtilis anni currit ꝯ volentẽ agere actione iniuriarum,quia
7 iniuria post annũ intẽtari nõ põt.C.de iniur.l.si nõ quicq̃.† Item tps currit ꝯ rescriptũ pape intellige si impetrans eo vsus nõ fuerit dũtamẽ copiã iudicis habere potuit. Et cũ aduersarius rescriptũ impetrauerit,extra de rescri.c.si aũt. Itẽ tẽpus currit in qbusdaꝫ casibus q notanť,extra vt lit.nõ ꝓtest.qm̃ frequẽter. De hac materia dicã plenius infra in tt.de rescri. Itẽ q̃ constituit ꝓcuratorẽ ad totã causam postea nõ potest illum reuocare nisi ex iusta causa aut integra adhuc existente causa.ff.de ꝓcu.l.ante litẽ.ꝛ.l.se. item actor qui fecit citari ad aliquẽ terminum aduersariũ veniente reo si nõ venit actor cõdẽnetur in expensis,extra de dolo ꝛ qm̃. actor
8 lib.vj. Item † si mulier velit agere noie filij vel alterius audiri nõ debet nisi sit tutrix.de regu.iur.l.femine. Excipiunť quidam casus.ff.de procura.l.femine. Item laicus non põt clericũ accusare, etiam in causa criminali,nisi suaꝫ vel suorum iniuriã prosequatur, extra de testi.de cetero. Itez conspiratores ꝛ inimici capitales in nulla causa ad accusationem admittuntur,extra de simo. licet.ij. questio.j.conspirationem. Et tantum de isto.

SVMMARIVM

1 Procurator quis sit. Item economus,sindicus,ꝛ actor.
Procurator constitutus ab excõicato potest repelli.
2 Procurator solutionem debiti recipere nõ potest nisi ad hoc habeat mandatum.
3 Mulier an possit esse procuratrix.
Minor.xxv.annis procurator esse non potest.
4 Miles non potest constitui procurator.
5 Procuratores duo si dati sunt diuersis tpibus,primus nõ valet.
Procuratores qui prohibeantur esse.
6 Monachus põt eẽ ꝓcurator i causis monasterij abbate iperãte.
Prelatus depositus procurator potest esse.
Infamis procurator esse non potest.
7 Ingratus prohibetur esse procurator.

¶ Contra procuratorem.

1 **Superius** contra actorem diximus,sed quia actor per procuratorem sepe expe
ritur,ideo nunc contra procuratorem videamus.
¶ Primo quis sit procurator,quis economus, sindi
* cus vel actor.† Procurator est q̃ aliena negotia mandato domini gratuitate administrat.ff.ỏ procu.l.j. economus cui res ecclesia stica gubernanda mandatur.lxxxix.dist.quia in quibusdam. Sindicus dicitur defensor cleri vel collegij.ff.quod cuiusq̃ vniuersi.l. j. Actor dicitur similiter qui ab vniuersitate constituitur, vt in.l. prallegata. Item iure canonico sepe vnus pro alio ponitur.j.q. tor fuerit excommunicatus nõ valebit.extra de prob.post cessi.ꝛ de offi.iudi.dele.prudẽtiã. Item si sit constitutus ab excommuni cato potest repelli.extra de procura.c.vlti. Item nisi procurator habeat vbi contineať expressa illa clausula de ratihabitione, quã
* alis habeat literas procuratorias generales potest repelli, extra de procura.capi.j.de reli.do.cum dilectus.de offi.iudi.dele.coram. Et hoc intellige nisi vellet dare cautionem fideiussoriaꝫ. Itẽ procurator quandoq̃ habet mandatum speciale.extra de arbi.p
* tuas. Item † resolutionem debiti recipere non potest nisi ad hoc habeat mandatum.ff.de solu.l.vero.ꝛ hoc intellige nisi ei sit mandata omnium bonorum administratio generalis.institu.de rerum dini.§.nihil. item non potest liberare debitorem absq̃ mandato speciali.ff.de accep.l.iij. Item iuramentum deferre nõ potest nec offerre sine speciali mãdato nisi fuerit generalis procurator.ff.de iureiuran.l.iusiurandum. Item oportet quod impetrans in literis papalibus habeat mandatum speciale,extra de rescrip. nonnulli. Item si prepositus abbas vel quilibet prelatus ecclesie constituit procuratorem sine consensu conventus sui vel capituli non valet,extra de arbi.per tuas.ꝛ extra de rescrip.edoceri. Et intelli
* ge cum ista distinctione, quia aut bona sunt distincta,tunc valet, aut nõ tunc non valet,vt in predicto.c.edoceri.de rescri. Itẽ † mulier procuratrix esse non potest.iij.questio.vij.§.tria.ff.de reg.iu. l.femine. Excipiuntur tamen casus in quibus mulier procuratrix esse potest.

Primus ratione administratiõis si forte est ab
batissa.extra de cõfirma.vtil. cum dilectus. Secũdus quando constituta est in rem suam.C.de procu.l.quia absente.in fi. Tertius quando mandate vel concesse sunt sibi actiones.C.de procura.l.quia absente. Quartus quando mulier officio tutoria fungi potest.ix.questio.j.c.penul. Quintus quando feminis pro parentibus languentibus agere permittitur.ff.de procu.l.femine. Sextus licitum est matrem pro filij libertate litigare.ff.de lib.can.l.amplius. Item minor.xxv.annis procurator esse non potest.ff.de procura.l.minor. item si constitutus sit minor non valet procuratio sine auctoritate tutoris.C.eodez.l. neqz. Exceptis casibus notatis supra contra actorem.item si sit alicui obiectum crimen criminaliter procurator esse non potest, quonsq̃ innocentem se ostendat,vel post annum obiecti criminis .C.eo.ti.l.reum criminis.extra de accus.episcopus ꝛ capi.cum. ꝟ.manconella. item in causa criminali cum agitur criminaliter procurator constitui non potest.v.questio.iij.in criminalibus.extra de accusatio. Veniens. Tamen in quibusdam casibus consti
4 tuitur procurator ad excipiendum. Item † miles non potest constitui procurator.C.de procura.l.militem.ꝛ.l.si qui stipendia..itez intellige nisi in rem suam. Et intellige de militibus qui de publico salarium accipiunt ꝛ qui iurant communicare rem pro republica,vt in.l.qui stipendia,item si procurator a procuratore fuerit substitutus non valet nisi post lit.cõtesta.ab eo qui habet mandatum ad totam causam.C.de procu.l.nulla.in fi.ꝛ extra. de rescri. ex parte decani.in fi.ꝛ in glo.circa finem. Et hoc verum est nisi fuerit matri siue datus.C.de donatio.l.illum. Item si procurator actoris voluerit cauere de rato defendendo si reconueniatur potest repelli quamuis habeat mandatum vt literas.ff.de procura.l. non solum. hoc verum est nisi sit procurator ex causa non lucrativa vel necessitate ꝛ non frandis.ff.de procu.l.non solum. Itez maritus si habeat literas procu. ab vxore non debet admitti in alijs, quia quod in vno permittit in alijs prohibetur.C.eo.ti.l.maritus.

5 **Item si duo** †procuratores dati sunt diuersis tempo
ribus.primus non valet,extra eo.ti.non iniuste. Item procurator in causa populari intercedente non potest nisi quantum tangit priuatum commodum,hoc verum est ex parte actoris. Secus in reo qui potest procuratorem constituere. ff.de popu.acti.qui populari. Item si procurator ad vnaꝫ speciẽ constitutus transgreditur mandatum audiri non debet, extra de offi.iudi.deleg.cum olim.C.de transac.l.transactionis. item in literis procuratoris contineri debet ad quid procurator sit cõstitutus,puta ad agendum vel defendendum,extra de procu constitutus. item monachus canonicus regularis,ꝛ omnes ad sacros ordines promoti,ꝛ qui de ecclesiasticis beneficijs sustentanť prohibentur esse procuratores vel aduocati nisi in casibus,extra de postula.per totum extra ne cle.vel mona per totũ.xvj.q.j. placuit. in casibus enim istis bene possunt.s.pro miserabilibus personis, pro ecclesijs suis,pro personis coniunctis,dum necessitas immi-
6 net.iij.q.vij.§.tria. Similiter † monachus potest esse ꝓcurator in causis monasterij,abbate imperante,extra de transactio.contingat. Itẽ prelatus depositus ꝓcurator potest esse.iij.qõ.vij.§.tria. item procurator satisfacere debet nisi dominus fideiussor existat iudicatũ solui sub hipotheca rerum suarum.ff.eo.ti.l.si procurator. item procurator valet vbi dominus moriatur re integra,extra de offi.dele.gratum,ꝛ relatum,item nota,supra titulum qui acto rem de filiofa. item si duo procuratores simul dati nisi denť insoli
* dum alter sine altero agere non potest nec defendere. item procurator hereditatis abiudicari non potest.ff.de acqui.here.l. Paulus. item infamis non potest esse procurator.iij q.vij.ca.infamis. extra de in.c.cũ deputati. item si objicit procuratori qꝫ recepit pecuniã ꝓ procuratione nõ tãq̃ locator q locauit opas suas.ff.man. l.j.ꝛ.ij. vbi dr̃. Cũ mandatũ vero receperis gratuitũ tanq̃ procu
7 rator recipere nõ debes.ibiõẽ glo.sed non sue. Itẽ † ingratus prohibetur esse ꝓcu.ij.q.j. phibentur. Contra economũ dici põt qꝫ debet qstitui auctoritate episcopi vel prelati.ix.q.iij.cũ simus.extra de sindico.c.vnico.ꝛ debet esse clericus in spiritualibus, in tẽporalibus autem potest esse laicus.lxxvij.dist.in singulis. Itẽ economus debet esse de gremio illius ecclesie a qua constituitur aliter non valet.xvj.questio.vlti.quoniam.lxxxix.dist.qr. Item sindicus ꝛ economus repelli nõ possunt nisi a tota vniuersitate cum a duabus partibus fuerint cõstituti.ff.qꝫ cuiusq̃ vniuer.l.nulli.ꝛ. l.ij. item nisi constituatur ad presentes lites non valet ibidem.vnde versus. Est procurator sindicus actor tutor et ycos.

SVMMARIVM

1 Testis idoneus nemo est in re propria.
Testimonium contra se ferre quilibet potest,pro se vero nunquã.

Procurator nõ põt constitui, nisi dominus iurauerit de calũnia.
2 Jus dicenti extra territorium impune non paretur.
Principale quando non valet, nec eius accessorium.
Depositiones testiũ ꝛ instrumẽta eandẽ vim obtinent in litibus.
3 Sẽs non potest constituere nisi certum procuratorem.
Judicium non debet claudicare.

¶ Contra procuratorium.

Post tractatus contra pro-

curatorem modo contra procuratorium videamus.

¶ Si quis dicit se esse illuz latorẽ presentium de qua
1 litera facit mentionem nõ erit procurator talis † quia in re propria nemo testis idoneus reperit. xiij. q. ij. c. j. ff. de testa. in. l. duo sunt. Non enim est credendũ ei qui se asseuerat eum de quo litera facit mentionem qz quilibet contra se testimonium ferre potest pro se vero nunquam. xiij. q. ij. c. ij. Itẽ non potest constitui procurator nisi dominus iurauerit de calum. C. de iureiu. propter calũ. dan. l. ij. §. finaũt. Cuz ergo dominus non iurauerit de calumnia nõ valet procuratoriũ. Itẽ contra instrumentum obijcitur quod isti litere non est credendum nisi intra territorium eiusdem iudicis a quo
2 emanauit, qz † extra territorium ius dicenti impune non paretur. ff. de iurisdi. om. in. l. vlti. Item iudici non est credenduz nec ipse admitteretur ad testimonium vt testis, nisi tanquam priuata persona, ergo nec eius instrumento erit credendũ, quia si principale nõ valet nec accessorium. de fi. instr. inter dilectos. Itẽ in litibus eandem vim obtinent instrumenta ꝛ depositiones testiũ. C. de fi. instru. l. in exercẽdis, sed testimonio illius nõ credet, ergo nec eius instrumento, Itez obijcitur sibi cautio que loquitur indistincte, qz non dicit cui promisit vtrum ei a quo litere emanauerunt, vel parti aduerse, vel ei ad quem venirnt. sic cautio indistincte loquens nullius est momenti, ergo nec illa valet. ff. de proba. l. qui. Item si dicit quod promisit procuratori, promissio est nullius valoris, neq; sortitur effectum, quia non sequitur datio, ꝛ sic est nuda, sed ex nudo pacto non fit actio, ergo nulla est promissio. ff. de pac. l. iur. gẽ. §. sed cum. item si dedit ei potestatem iurandi de calumnia nõ valet, quia principalis est persona, de iudi. pastora. Item si dat ei potestatem procuratorem substituendi constat quod ante lit. conte. non potest, quia non est dominus litis, ergo si potest constituere constituat post lit. contest. sed tunc posset facere sine mandato, ergo superflue ponitur hec clausula procuratorij.

3 **Item dominus** † non potest constituere nisi certum procuratorem. ff. de procu. l. ij. sed nemo põt plus iuris in aliũ trãsferre q̃ ipse habet, extra de iure pa. c. iura. ff. de regu. iur. l. nemo. ergo nec procurator potest procuratorem in incertum constituere, item dat ei potestatem faciẽdi omnia que ipse faceret si presens eẽt, sed dominus potest cõstituere procuratorem ante lit. cõtest. ergo ꝛ procurator, quod est falsum. ergo inepte ponitur hec clausula. Itez procurator promittit dominum suum ratum habiturum ergo promittit falsum ꝛ alienum qõ non potest, quia iura hec vetant. ff. de verb. obli. l. stipulationum. Item si ponitur hec clausula ratum habiturum quicquid pro domino dixerit procurator, non valet ad faciendum, quia constituitur ad dictum, ꝛ ita iudicium claudicat, quod non debet, extra de excep. cum inter priorem. Et tantum de procuratorio.

SVMMARIVM

1 Aduocare sine postulare quid sit.
Aduocati qui esse non possint.
2 Clericus nullus coram iudice seculari debet aduocare.
Aduocatus tempore aduocationis stare debet.
3 Aduocatus nullus esse debet nisi literalem peritiam habeat.
Tabellio vel seruus non debet officium aduocationis exercere.

¶ Contra aduocatos.

q **Via** aliquando ad causas vocantur qui aduocati iuris esse prohibentur. Ideo contra aduo-
1 catos nũc videamus. Et † primo quid sit aduocare si ue postulare. Est enim desiderium fratri vel amico in re apud eum qui iurisdictioni preest exponere vel alterius desiderio contradicere. iij. q. vij. ca. infames. Surdus cecus mutus siue perpetuo furiosus. minor. xxj. annis nõ possunt esse aduocati. ibidem, ꝛ. ff. de postu. l. j. Itez hereticus, iudeus, vel alius infidelis cõtra christianum non potest aduocare, extra ne cle. vel mo. quasi p totum. de postu. ex parte, ꝛ intellige nisi in casibus de quibus supra. c. qui procuratorem. in sacris vel minoribus ordinibus constitutus dummodo beneficio ecclesiastico sustententur de aduocatione coram iudice seculari potest repelli presbiter etiam coram iudice ecclesiastico nisi pro seipso, vel etiam pro miserabilibus personis, extra de postula. c. j. ꝛ ij. ꝛ iij. q. vij. c. infames. vbi plene dicitur que persone possunt procurare ꝛ que non. Item nullus clericus † debet aduocare coram iudice seculari, extra ne cle. vel mo.
2 per totum, ꝛ intellige maxime in causis criminalibus ꝛ in causis sanguinis. Item procacibus. i. garrulis ꝛ improbis prohibitus est aduocare. C. de postu. l. quisqs. ꝛ C. de assesso. l. vlti. Item infamis nõ potest aduocare. iij. q. vij. infamis. §. tria. exceptis his que hic enumerantur. Itẽ excõicatus aduocare nõ potest, extra de here. excõicamus, itez nec publice pugnantes. iij. q. vij. infames. §. itẽ. Itẽ mulier aduocare non põt. iij. q. vij. §. tria. ꝛ illud vide. Item aduocatus stare debet tpe aduocationis. C. de postu. l. quisquis. in fi. ꝛ non debet iterare qõ semel fuit pozatus, de appel. l. vlti. itẽ si quis aduocatus admonitus a iudice, vt alicui psone prestet patrocinium ꝛ non obtemperat potest repelli, nisi se rationabili causa excusauerit. iij. q. vij. infamis. §. tria. † Itez nullus debet esse aduocatus nisi peritiam habeat literalem. C. de aduo. diuer. l. nemini. ꝛ l. iubemus. ꝛ C. de postu. l. ij. item tabellio vel fernus non debet aduocationis officium exercere. C. de postu. l. nec ceterorum. C. de tabellio. l. generaliter. Et hec de aduocatis sufficiunt.

SVMMARIVM

1 Libellus quid sit.
2 Libello obscuro non teneris respondere.
Generalis libellus reprobatur.
3 Libellus si fuerit ineptus potest reprobari, ꝛ actor non debet admitti.
Libellus oblatus ante lit. contest. non valet.
Casus in quibus libellus non offertur.
4 Libellus consensu partium an possit remitti.
Stipulatio non valet nisi causa subsit.
Stipulatio quid sit.
5 Libellus quo casu non detur.

¶ Contra libellum.

c **Cum** ad actoris petitionem cognoscẽdam in iudicio libellus offeratur, qñq; obscur, qñq; ineptꝰ, ideo videndum est quid sit libellus ꝛ ad quid offe-
1 ratur. † Libellus enim est petitio actoris scripta cõtinens nomen iudicis, actoris, rei, ꝛ rem que petitur, ꝛ causam petẽdi, extra de libel. obla. c. j. ij. ꝛ iij. Libellus offerr̃ ad hoc vt reus valeat deliberare vtruz velit cõtendere vel liti cedere. ff. de eden. l. j. in prin. Ideo reo. xx. dierum inducie ad deliberandũ post libelli oblationem concedunt̃. iij. qõ. iij. §. spatium. Libello põt quis obijcere quod non tenetur respondere nisi nomen iudicis, ꝛ actoris, ꝛ rei, ꝛ res que petitur contineatur. ff. de rei vendi. si in rẽ ꝛ ibi debet contineri dies, mensis, ꝛ annus dati libelli. iij. q. iij. §. spatium. Et hoc intellige in causis criminalibus. † Item si libel-
2 lus obscurus fuerit non debes ei respondere, extra de testib. cum clamor. de dila. cum littere. Item si non ꝙtineat causam vel actionem petentis non valet. extra. eo. tit. c. ij. ꝛ iij. Item libellus generalis reprobatur. ff. de iure fis. l. ita quia generalitas perit obscuritatem. ff. de pac. l. veterani. ꝛ de solutio. l. cum sichus. Item in actione reali reprobatur nisi proprium nomen fundi exprimatur vel nisi actio ad oculum ostendatur. Et si nomen proprium non habet duo proximi nominentur, extra eodem tit. c. ij. Item si petitur aurum vel argentum, debet exprimi materia ꝛ pondus. Si seruus, debet exprimi nomen eius. Si pannus, color debet exprimi. Si animal debet exprimi asinus vel bos, ꝛ vtrũ sit albus vel niger. Si aliqua res mensurabilis petatur, vt vinum debet exprimi quot mensure petantur. Item si petitur cyphus vel aliud vas debet exprimi forma vtrum sit rotundum vel quadratum, vel cuz
3 sculptura. ff. de rei ven. l. si in rem. Item † si libellus ineptus fuerit potest reprobari ꝛ actor non debet admitti, extra de iud. examinatam. Item libellus reprobatur nisi per eum reus certificari possit quo iure actor agere velit. ff. de eden. l. j.

Nota si libellus offeratur ante lit. cõte. non vz. iij. qõ. iij. §. spacium. Excipiuntur q̃dam casus in quibus libellus non offertur. Primus est vilium personarum.

personarum. Secūdus est cum episcopus inter suos subditos cognoscit. Tertius in casu ambignitatis. C. de ambi. l. j. Quartus in suspecto tutore. Quintus in criminib⁹ notorijs, extra de accu. capi. enidentia. Sextus in lenibus criminibus. ff. de accu. l. lenia. Septimus in charta falsa coram iudice producta ꝛ teste falso. C. de proba. l. vlti. ¶ †Queritur vtrum libellus consensu partium potest remitti, dico q̄ non, quia est de substantia iudicij, idem dicit. contesta. ideo remitti non potest, extra de ferijs capi. vlti. iij. questio. v. accusatoribus. Item si petis aliquid a me actione ex stipulatu non teneor libello respondere nisi in eo ponatur causa stipulationum, naꝫ stipulatio non valet nisi causa subsit. ff. de condi. sine causa. l. qui sine causa. ¶ Nota stipulatio est solēnis promissio quando precessit interrogatio ꝛ subsecuta est responsio. Item in causa criminali non valet si actor se non obligat ad talionem. iij. questio. vj. c. j. ꝛ. v. questio. vj. capi. ij. Item si non continet nomen indi. ij. q. viij. §. vlti. Item si agit in modū accusationis post electionem confirmatam non valet nisi se obliget ad penā, extra de accu. super bis. Item si est denunciatio ꝛ non ponitur in libello q̄ te charitative admonuerit nō valet, extra de simo. licet beli. extra de indi. nouit. Item si agatur per modum inquisitionis, vt q̄ 5 prelatus ex officio suo procedit in causa † non datur libellus sed capitula super quibus clamor processit dicenda sunt tibi, vt habeas copiam defendendi te, ꝛ debes esse presens cum fit inquisitio. nam ꝛ absenti inquisitionem suam ferre non potest nisi contumaciter se absentauerit, extra de accu. qualiter ꝛ quādo. extra de simo. licet beli. Item si agitur de crimine ciuiliter debet poni in libello iniuria quam feciſti in aliquo loco vel in membro, aliter non valet, de pe. distin. j. aut facta. ¶ Et no. diligenter quando libellum recipis debes protestari q̄ illum recipis saluis exceptionibus tibi de iure competentibus tam contra rescriptum quam contra iudicem, tam contra actorem quam contra libellum. extra eo. titu. c. vlti. si non fuerit protestatum tunc nocebit. xxxj. questio. ij. lotharius. vnde versus. Conuenti nomen ꝛ nomen conuenientis. Judicis ꝛ mensis rem quamuis, scribere debes.

SVMMARIVM

1 Testes plures sunt necessarij ad claritatem veritatis
Testis domesticus a testimonio reppellitur.
Domestici qui dicantur.
2 Affinis reputatur domesticus.
Testis infamis repellitur.
3 Infames in enormi crimine possunt testari.
Testis inimicus nunquid repellatur.
Conspiratores ꝛ capitales inimici in nullo casu ad accusationem testium admittuntur.
Testis iuratus nisi deponat testimonium eius non valet.
Testes non plene probant nisi de certo tempore fecerint mentionem.
Testimonium excommunicati non valet.
4 Pater non potest testificare contra filium nec pro filio nec ẽ⁹.
Pater potest esse testis pro filio in tribus casibus.
Frater pro fratre ꝛ contra fratrem testificari quando possit.
Socius cum socio an possit ferre testimonium.
5 Minor. xiij. annis generaliter in omni causa non p̄t esse testis.
Pubes an possit ferre testimonium de his que vidit impubes.
Seruus nunquid possit ferre testimonium factus liber, de bis q̄ vidit in seruitute.
Mulier secundum canones in causa criminali ad testimoniū non admittitur, sed secundum leges non prohibetur.
Mulier in testamentis non potest esse testis.
Testimonium vnius non valet.
6 Casus in quibus vnico testi creditur.
Monachus testis esse non potest, quia funestam vocem habet.
Socius criminis non admittitur ad testimonium.
Libertus contra dominum patronum non potest testificari.
7 Libertus si contra patronum accusator vel testis fuerit ante litis exordium est puniendus capite, quibusdam exceptis.
Testimonium obscure vel confuse loquentis non valet, nisi iterum deponat.
Testis nō valet, nisi ad eius receptionem vel depositionem pars aduersa fuerit euocata.
8 Infideles contra fideles testimonium ferre non possunt.
Testis deponens de visu ꝛ auditu valet.
Testis non reddens causam sui dicti non valet.
Gener pro socero, ꝛ econtra, testes esse non possunt.
Testis pro paupertate nunquid suspectus est habendus.
9 Honestioribus ꝛ dignioribus potius credendum, ꝛ masculo quaꝫ femine, ꝛ diuiti potius quam pauperi.
Testium multitudo non est attendenda vel attentanda in depositionibus, sed qualitas.
10 Casus excepti in quibus testes plures quam duo exiguntur.
11 Libertatem seruo suo dans per literas quot testes requirantur.

¶ Contra testes.

1 q **Via licet ad** †claritatem veritatis necessarij sint testes plures tamen ad testandum producūtur qui de iure repelli possunt. Idcirco contra testes aliquid videamus. ¶ Testis domesticus a testimonio repellitur extra de testib. in literis. Domestici autem dicuntur omnes qui sunt de familia huius. d. c. literis. Item parentes omnesq̄ propinqui, familiares, liberi, ꝛ serui, nurus. C. de verb. signi. l. vlti. Item omnes familiares quibus producendum potest imperare ratione patrie potestatis obedientiā, vel iurisdictionem. ff. de testi. l. in lege. iij. questio. v. accusatores.
2 † Item affinis reputatur domesticus. iij. questio. ix. §. absens. ij. Item mercenarius. C. de qō. l. seruos. ff. de penis. l. respiciendum. §. furtiua. Item consanguinei. iij. questio. v. c. j. Item vir ꝛ vxor, alter pro altero habetur pro domestico. ff. de iudi. l. interdum. item prouigna ꝛ nurus. institu. de nup. §. affinitatis. Item pater filio ꝛ filius patri. institu. de testib. §. in testi. item coloni vel ascripticij dicuntur domestici. C. de questi. p. idem. Item si testis est infamis repelli potest, vt qui lenocinium fecerit ipse ꝛ questus causa est, inanis cum alijs multis. ff. de his qui no. inf. l. j. Et inter illas ponitur ioculator ꝛ omnis lenis persona que frequentat tabernam, extra de accu. si constiterit. item de facientibus vilia officia, vt in glo. l. j. §. caupones. ff. nau. cau. sta. Inso. extra de excessib. p. lato. inter dilectos. item vilis officij. vt qui mūdant latrinas ꝛ balneatores. iij. questio. iij. §. in primis. extra eod. titu. c. j. ꝛ meretrix. ff. de testi. l. iij. ꝛ. ij. infames †tamen in enormi crimine possunt testari. de simo. licet beli. ꝛ. c. tanta. Item raptor latro ꝛ quilibet infamis. eod. titu. ex parte. ꝛ periurus. eod. titu. sub nobis. ꝛ plures modi infamie reperiuntur. vj. questio. j. infames. Item si testis est inimicus repellitur. extra. de accus. c. cum oporteat. iij. qō. v. c. ij. Sed que inimicitie repellantur relinquitur arbitrio iudicantis. ff. de questio. l. prima.

Nota tamen conspiratores ꝛ capitales inimici in nullo casu ad accusationem testium admittuntur de simo. per tuas. Item nisi testis iuratus deponat eius testimonium non valet, extra de testi. nuper. item testes non plene probant nisi de certo tempore fecerint mentionem, extra de fi. instr. cum io. extra de proba. in presentia Item testimonium excommu
4 nicati non valet, extra eo. titu. veniens. Item † pater non potest testificare contra filium, nec pro filio, nec econtra filius pro patre aut contra patrem. iij. q. iij. c. si testes. in tribus tamē casibus pt potest esse testis pro filio. Primo in testamento filij testantis de castrensi peculio. ff. de testa. l. qui testa. §. j. Secundo ad probandum genus vel originem, extra qui filij sint legiti. transmissio. Tertio in causis matrimonialib⁹, extra de sen. ꝛ re iudica. tenor. Frater tamen pro fratre contra fratrem potest testificari, nisi habeant omnia bona in communi, quia tunc intelligeretur suaꝫ causam agere. ff. de test. l. j. Sed in re propria nullus est idoneus testis. iij. qō. iij. §. item nullus. Sed vtrum socius cum socio potest ferre testimonium. distingue, an sentit lucrum an damnum, si testis sentit damnum potest. ff. quando appellā. sit. Eadem. Item
5 † generaliter in omni causa minor. xiij. annis non p̄t esse testis. iij. q. iij. §. nota. extra eo. c. j. Qō factus pubes p̄t ferre testimoniū de his q̄ vidit impubes. xxxvij. dist. c. relatū. Seruus antē factus liber p̄t ferre testimonium de his q̄ vidit in seruitute. ff. de verb. signi. l. notionē. Item prohibētur oēs criminosi. extra de testi. super eo. hoc habet locum preterquā in criminibus excep. extra de simo. licet beli. vt supra patuit. Item secundū canones mulier in causa criminali ad testimoniū non admittitur, sed secundū leges non prohibetur. xxx. q. v. mulierē. extra de verbo. signi. forus. Itē in testamentis mulier non potest esse testis. inst. de testa. §. testes. Sed in alijs causis nō prohibetur extra de testi. qm̄ aliqua. item testimoniū vnius nō valet. extra eo. ti. licet. ꝛ. iij. q. iij. item in criminali. No. †tamen casus in qbus vnico testi credit.
6 **Primus est cum dubitatur** an eccle sia sit cō

secrata. de cõse. di. iiij. parvulus, ꝛ generaliter vbi nulli nocetur, ibi credit vnico testi. Itẽ monachus testis esse nõ potest, extra ne cle. vel mo. p totum, qz monachus, funestã vocẽ habet. C. de his q accusa. nõ pos. l. si qs. vbi dicit funestã vocẽ iudicari potius oportet quã audiri. Et intellige nisi pro sua ecclesia, extra eo. ti. insup. ꝛ extra de iurein. nisi itẽ socius criminis nõ admittitur ad testimoniũ, extra eo. ti. veniens nisi in criminibus exceptis. itẽ seruus nõ admittit, extra de ver. sig. fozus. iiij. q. v. nullus seruus. itẽ libertus ꝯ patronũ nõ potest testari. iiij. q. iij. ℌ. itẽ lege iulia. ꝛ si fecerit redigit ad seruitutẽ, extra de seruis nõ ordi. de famulis. tñ per
7 alios, ꝛ eꝯ alios potest testari. C. de postu. l. nec ceteroz. ꝛ† si qra patronum accusator testis fuerit ante litis exordiũ capite puniendus est. xij. qõ. ij. qui manumittit. nisi in criminibus exceptis, ꝛ in crimine fraudari cẽsus. xij. q. ij. itẽ testimoniũ cõducti ꝛ locati testis non valet, vbi scilicet aliquis accepit pro testimonio ferendo vel nõ ferendo, vel vbi aliqd sibi promissum fuerit, ꝛ ob hoc testimoniũ obtulerit. extra de test. c. j. ꝛ. c. sicut. ꝛ extra ó proba. licet. iij. qõ. iij. ℌ. itẽ in criminali. Itẽ si testis obscure vel qfuse loquitur non valet nisi iterũ deponat, extra eo. titu. cũ clamore. Itez testis non valet nisi ad eius receptionẽ vel depositionem pars aduersa
8 fuerit euocata. extra eo. titu. c. ij. Item infideles † contra fideles non possunt ferre testimonium. eod. titu. licet vniuersis. c. iudei. Item testis nõ valet nisi de visu ꝛ auditu deponat. eo. titu. preterea. ꝛ. c. cũ causam. Item testes de alijs causis ꝛ negotijs testimonium dicere nõ debent nisi de bis que sub eoz presentia facta esse noscunt. iij. q. ix. testes. Itẽ testis nõ valet nisi reddat causam dicti. eo. titu. cum causam. extra de sen. ꝛ re iud. sicut. intellige si de sua scia interrogetur. Itẽ gener pro socero ꝛ econtra testes esse non possunt. iiij. q. iij. ℌ. itẽ. Itẽ nota contra testes potest obijci qõ non valeat eoz testimoniũ nisi habeant. l. aureos in bonis. nam aliter pp paupertatem suspectus est. ij. q j. in primis. circa medium. ꝛ. iiij. q. iij. ℌ. item in criminali. Et intellige de nõ voluntaria paupertate. Item testis nõ valet vbi receptus fuerit in quarta productione nisi nec aduocatus eius testari docuerit, nec testimonia aliorum pscrutari, nec pp dolum aut aliquã maliciam quartaz productionẽ petiuit, extra eod. ti. c. vltra tertiam. ꝛ. c. cansis. item † potius est credẽdũ honestioribus vel dignioribus quam alijs, extra eo. ti. in nostra. iiij. q. iij. ℌ. item. Item potius credendum est masculo quam femine. extra de ver. sig. fozus. iiij. q. iij. ℌ. item. Item magis creditur diuiti quaz pauperi, ibidem. item nota multitudo testium non est attendenda vel attentãda in depositionibus testiũ sed qualitas, extra eod. titu. in nostra. ꝛ. c. licet. iiij. questio. iij. ℌ. item. Et vide. iiij. q. iij. c. j. vsqz ad fi.

Nota quando exceptionem coram iudice prepositi debes ptestari, ꝛ dicere bas alternatim propono ꝛ eos sic admitti peto, protestor etiã quod nõ obligor precise ad comprobãdum omnes ꝛ singulas exceptiones quas proposui, sed solum ad eas que in iure sufficiunt ad victoriã. Item nota quamuis regulariter sit verũ quod in omni causa duo testes probate vite ꝛ cõuersationis honeste sufficiunt. extra eo. ti.
50 licet vniuersis. ꝛ. c. omni negotio. † Excipiunt tamen casus in quibus plures testes exigunt. Primus vbicunqz accusatur enormiter. ij. q. iiij. presul. vbi dicitur. Presul nõ damnetur nisi cũ. lxxij. testibus. Presbiter autẽ cardinalis nisi cum. lxiij. testibus. Diaconus vel cardinalis nisi cũ. xxxvij. subdiaconus, accolitus, exorcista, lector, ostiarius, nisi cũ septem testibus condemnatur. Item in testamento septẽ testes sunt necessarij secundum leges. C. de testa. l. hac consultissima. Sed secundum canones sufficiunt duo vel tres in testamẽto coram pbitero suo ad hoc ordinato. extra eo. tit. c. cũ esses. ꝛ. c. relatũ. ꝛ in testõ nisi fuerint specialiter rogati, non vz. ff. de test. l. heredes. ℌ. in testis. Itẽ in codicilis qnqz sunt testes necessarij ꝑm leges. C. de codi. l. vlti. Itẽ numerus testiũ regritur in donatiõe facta cã mortis. C. de do. can. moz. l. vlt. Itẽ numerus requirit ad probãdũ solutionẽ debiti in scriptis qrẽptã. C. de test.
11 l. testiũ. Idẽ † numerus requirit qñ aliquis dat seruo suo libertatẽ p literas suas, extra de fide instr. cũ io. in glo. ver. si qris. in depositione ẽt alicuius rei regrunt testes, extra ó fi. inst. c. si qs. Et hoc intellige qñ depositũ excedit auri libzã. C. si ag. emphy. pe. l. vlti. ¶ Nota versus in qbus qrimẽt exceptiones ꝯ testes. Cõditio, sexus, etas, discretio, forma. Et fortuna, fides in testib⁹ illa regres. Et qsanguinei pariterqz domestica turba. Et cler⁹ laicũ a se fugat viceueria. Res pson gradus locus bis sunt qsona tps.

SVMMARIVM

1 Interrogationibus iudices falsitatem deprehendunt.

Aduocatus rei qualiter formare debeat interrogatoria ꝯ testes.
2 Interrogatoriorum forma.
3 Inimicus quando quis presumatur esse.
Testis titubans pro ignorante habendus est.
Contrarij testes non valent.
4 Accusatus non potest ferre testimonium accusatione pendente.
5 Casus in quibus valet testimonium de auditu alicuius.
6 Casus in quibus testes lite non contestata recipiuntur.
7 Fama quomodo perquirenda.
Negotia plura sunt quam vocabula

¶ Contra interrogatoria.

1 **Quoniam aliquando** testes minus ꝛa deponunt ꝛ exemplo Danielis prophete iudices† interrogationibus falsitatem deprehendunt, ideo postquã dictum est contra testes, subiungamus nunc qualiter aduocatus rei formare debet interrogatoria contra testes. Scribit ergo sic. Domine iudex queratis a testib⁹ partis aduerse ꝛ ab vnoquoqz singulariter super quolibet articulo de dicti sui causa, de loco de finibus loci, de tempore, de auditu, de visu, de scientia, de fama, de omnibus circunstantijs que possunt ꝛ debent animum vestruz ad sententiandum inclinare, ꝛ que iura dicunt ꝛ que decernũtur esse querenda a testibus ꝛ descendatis sic ad speciem. Si testis dicit quod Elisabet contraxit matrimonium cum Io. queratis sup illo articulo qõ sciat de visu ꝛ auditu, ꝛ si dixerit de visu, qratis quo loco viderit vtrum in domo vel extra domum. si dixerit in domo Petri, queratis in qua parte domus. Item queratis si domus illa sit lignea vel lapidea. Item queratis qui fuerit presens, ꝛ vtrũ etiam alij quam per eum nominentur. Item queratis vtrum dicti contrahentes stabant vel sedebant. Itẽ quibus vestibus erãt tũc induti. item queratis per que verba contraxerunt, ꝛ vtruz vir vel mulier contractum prius postulauerit. Item queratis an animo contrahendi vel ludo dixerit illud. Item queratis si aliquis metus interuenerit vel aliqua coactio contrahendi vel sponte cõtra
2 xerint. † Item queratis quantum tempus sit elapsum quo hoc factũ fuerit, a quo anno, a q̃ parte anni, quo mense, q̃ die, qua septimana, qua hora diei an aura fuit serena vel nebulosa. Itẽ queratis quis tũc erat episcopus, iudex, vel rector loci illius. Itẽ queratis an fuit rogatus venire ad videndũ hoc quod fiebat, vel si sponte venisset. Item vtrũ ipse sciebat vel scit aliquod impedimentũ. Item queratis si promissum fuit ei aliquid vel datuz sit, vt sic deponat, ꝛ si sperat damnum vel lucrum de causa illa. Itẽ queratis vtrũ sit inimicus illius contra quem inducitur, vel specialis amicus inducentis, si autem dixerit quod extra domum fuerit contractum matrimoninm queratis an in vinea vel in via. si in via, queratis in qua ꝛ queratis de circunstantijs illius vie, si dixerit in cãpo, queratis cuius erat ille campus, ꝛ sic de alijs, si dixerit quod audiuit, queratis a quo vel a quibus, ꝛ faciatis specificare nomina eorum, si tunc testes varij fuerint ꝛ vacillauerint in testimonio non valet. iij. qõ. ix. pura. iiij. q. iij. ℌ. item in criminali.

Item iudex habet interrogare an amoꝛ, timore, odio commodo, vel promisso, aut quomodo ꝛ qualiter, extra de testi. quoties. iiij. q. iij. ℌ. item. Itẽ si testis in eadẽ causa sit iudex vel aduocatus nõ valet, extra de testi. dilectus. ꝛ. c. ro. lib. vj. item qui fuerit procurator vel executor pro Joã. ꝯ. B. postea in eadẽ causa p Jo. contra. B. non potest esse testis. ibidem. c. romana. lib. vj. Sed credo quod p. B. põt testificari, qz hoc non invenio prohibitum. Item si causam habeat cõtra quẽ producitur qua videtur suspectus potest repelli, extra de pur. c. cum inuentute, extra de iud. causam que. item si quis in causa criminali semel tulerit testimonium contra aliquem, ꝛ postea iterum
3 venit in aliqua alia causa contra eundem testificari non potest, †qz presumitur esse inimicus, extra de accusa. meminimus. item si testis voluerit corrigere dictum suum non potest, nisi incontinẽti antequam a presentia iudicis recedat, extra de testi. preterea cũ. Item testis titubans pro ignorante est habendus, ideo repellitur extra de penis. super bis. item nisi testes de tempore ꝛ loco ꝛ personis conueniant, non valent, extra de testi. cum causam. iij. q. ix. nihilominus. Itẽ testes contrarij non valent, extra de testibus. in nostra. Itẽ si crimen obijcitur testi. qõ tangit causam de qua agitur repellitur ꝛ punitur. extra de excep. c. j. itẽ si testes nõ fuerũt recepti sigillatim nõ valet, extra de elec. quia propter. de accusa.
4 inquisitionis. ¶ † Nota accusatus pendente accusatione nõ põt ferre testimoniũ. ij. q. vij. testes. extra de excep. deniqz. Itez nota

laicus

laicus in causa criminali dum agitur criminaliter non potest esse testis contra clericum, extra de testib. decetero nisi in criminibus exceptis, extra de simo. tanta. Item si testis tantū loquitur de auditu alieno vt si dixerit, ego audiui ab illo q dixit se audiuisse ab alio, non valet nisi in causis inquisitionis, sed contra videtur de testib. preterea solutio illud est speciale, quia loquit de presumptione violenta ex infamia. ¶ † Nota ergo casus in quibus testimoniū valeat de auditu alicuius. ¶ Primus in matrimonio ꝛ consanguinitate. xxxv. q vj. de parentela sedens in solutione debiti. iij. q. ix. §. testes. ¶ Secundus in consecratione ecclesie. de consecr. dist. j. de ecclesiarum cōsecrationibus. Item si testis receptus fuerit ante litem ꝙtesta. non valet nisi in exceptis casibus. † No. casus in quibus testes lit. non contesta. recipiuntur.

Primus quando timetur de morte testium. ¶ Secundus quādo timetur de absentia diuturna, quia forte volūt peregrinare. ¶ Tertius si cognoscat de electione alicuius confirmanda. ¶ Quartus si agitur de matrimonio, ꝛ qui cōueniendus est malitiose se absentat, quia tunc contumax est. ¶ Quintus si ageretur in modum inquisitionis de crimine alicuius. Hos casus quinq; habes, vt lit. non ꝙtest. quoniā frequēter. ¶ Sextus cum recipiuntur testes ad memoriam preteritorū cōseruandam. extra de testi. significauit. ¶ Septimus est corā iudice appellationis, quia ibi possunt testes induci lit. non contest. extra de procura. in nostra. ¶ Octauus propter actorem seu contumaciam absentis reus testes adducere potest lit. non contest. extra de dolo ꝛ cōtu. causam. xiij. q. iij. placuit. §. potest. ¶ Nonus cum actor non potest agere propter iuramentum interpositū precedens. extra de iureiuran. ad nostram. ¶ Decimus vbicunq; in dictis officium expedit. extra de ſponsa. preterea. ¶ Undecimus cum spiritualis causa tractatur post mortem alicuius, scilicet cuius quis in morte reliquit bona sua ecclesie post mortem lit contesta. possunt recipi testes ꝛ restantur, tunc etiam excommunicati. xxiij. q. ij. lane. ¶ Duodecimus vbicunq; offenditur publicus commodum. ij. q. iij. quia. ¶ Decimustertius si agitur de statu ꝛ libertate ecclesie. extra de testi. cum olim. ¶ Si dixerit de fama. queratis † que sit fama ꝛ a quibus illa fama ortum habuit, ꝛ virum illi erant malinoli vel honesti. Similiter queratis vtrū illi a quibus audiuit ea erant bone fame vel male, ꝛ virum erant graues persone vel leues. Item queratis quoties audiuit hoc, vtrum semel vel pluries. Sed quia plura sunt talia negotia q̄ſ sunt vocabula. ff. de prescrip. verb. l. natura. ideo multa talia deficiunt.

SVMMARIVM

1 Instrumenta ꝛ depositiones testium eandem vim obtinent.
Instrumentum quid sit.
Instrumentorum due species.
2 Instrumentum publicum plures habet species.
3 Tabellionis persona suspecta vitiat instrumentum.

¶ Contra instrumentum.

Quoniam eandem vim † depositiones testium ꝛ instrumenta obtinent. Idcirco postquā contra testes egimus, nunc contra instrumēta videamus. ¶ Instrumentum est scriptura facta ad assertionem alicuius rei. Dicitur autem instrumentum quasi instruens mentem. ¶ Instrumentorum due sunt species. Aliud est enim instrumentum priuatum quod est sigillatum sigillo priuate persone, tale in iudicio nō valet nisi habeat inscriptionem trium testium adhuc viuentium, extra de fide instrū. c. ij. instrumentum publicum dicitur quod habet publicā auctoritatem, cuius sunt plures species. † Primo dicitur publicum quod p manum publicā scilicet tabellionem informam publicā est redactum, extra de fide instr. scriptura. Secundo dicitur publicum quod sigillo auctentico est sigillatum, ibidē. Tertio est illustrium personarum auctoritate auctenticatum. extra de confirmatio. vtili vel inuti. cum dilecta. Quarto quod in iudicio scribit. extra de fide instru. scriptura. ꝛ tantū de illo. Primo ergo vide corpus scripture ꝛ cōsidera vtrum ibi sit rasura vel innouatio prioris figure, maxime in loco suspecto, quoniam sic repelli potest. extra de crimi. fal. c. licet. item si caret sigillo auctentice persone aut subscriptione non caret vitio. extra de fide instrumen. c. ij. item nisi sint duo testes scripti preter tabellionem nō valet. ibidem. Item si † ibi sit persona tabellionis suspecta non valet. extra de fi. instrumē. cum Joan. item vide diligenter quis cō

traxerit. quis stipulatus fuerit ꝛ cui. item si agit vel conuenit qualiter in his procedere debeas. vide eo. titu. §. si quis alteri stipulari potest. Si ostenderit exemplum vel rescriptum nō est fides adhibenda. extra de fide instru. c. i. vbi dicit. si scripturam auctenticam non videmus ad exemplaria nihil facere possumus. item opponi. instrumento q̄ non valet nisi ponatur in eo causa debendi. scilicet ex mutuo, depositō, vel alia de causa. extra de fi. instru. si cautio. Et hec sufficiunt de instrumento.

SVMMARIVM

1 Priuilegium qualiter cognoscendum.
2 Principale vbi non tenet, nec accessorium.
3 Precator mendax debet penitus carere impetratis.
Lex nulla etiam scripta vel etiam canon ius naturale tollit.
Priuilegium datum persone ꝛ datum loco plurimum differt.
4 Donatio sub conditione multum differt a donatione sub modo.
5 Casus in quibus donatio facta ecclesie non valet.
6 Casus in quibus donatio facta alteri potest de rigore iuris reuocari.
Donatio facta a matre, si transeat ad secūdas nuptias, in tribus casibus potest reuocari.
Dictio atror quid comprehendat.
7 Derogatur iuri per speciem.
Priuilegium alicui damnosum non valet.
Priuilegium continens quod aliquis sit ab omnibus immunis an validum.

¶ Contra priuilegium.

Si in iudicio producitur † scriptura dicitur priuilegium, vide de verbo ad verbum de eo sicut est dictum de instrumento, item vide bullam an sit papalis, quod cognoscitur in punctis in barba Petri ꝛ Pau. in filio, ꝛ in stilo scilicet ꝛ in aliis in forma stili, ꝛ quantitate char. extra de cri. fal. licet. Item si papa vni loquit vobis vel pluribus tibi. nō valet. extra de cri. fal. q̄ grauī. vñ versus. Forma stilus. filum. rasa mēbrana sigillum. Nec sex falsata dant scripta valere pusillum. Item an priuilegium sit donatiuum vel ꝙfirmatiuum non valet nisi ostendatur principalis concessio q; † vbi principale nō tenet, nec accessorium. extra de fi. instru. inter dilectos. ꝛ ibi vide formā reprehendēdi priuilegium. Si vero principalis ꝙcessio appareret cū bulla vel cū sigillo nō vituperato. considera diligenter virum cōcedens poterat concedere vel nō. ꝛ impugna ne transeat in rē iudicatā. extra de sent. ꝛ re iu. inter monasterium. item si priuilegium concessum est secundum ius commune. dic quod non est priuilegium cuz nihil priuatū offert. extra de ver. sig. Abbate. iij. dist. priuilegia. xxv. q. j. §. item octaua die. item si preter ius commune detur. extra de consue. cum dilectus. item si datum est contra ius commune, vide an illi contra quem datum est aliqua lesio inferatur. qne si enormis est non tenet. extra de ver. sig. quid per nouale. nisi de lege vel canone contra quen. datum est fecerit expressam mentionem. Et intellige si est priuilegiū imperatoris. quantum ad leges. vel Pape quātum ad canones. item si suppressione veri aut suggestione falsi fuerit impetratum, non tenet, quia † mendax precator carere debet penitus impetratis. extra de reseri. sedes in fi. item si contra ius vel vtilitatem publicam vel contra prescriptionē. ibidem. item si est contra ius naturale non valet. si concedens habet ius tollendi illud. Casus. ff. ne quid in lo. pu. fi. l. ij. §. si quis. Si vero dicitur in genere non obstante aliqua lege vel canone non valet, q; nulla lex etiam scripta vel etiam canon, ius naturale tollit. ff. de regu. iu. l. priuilegia.

Nota magna est differentia inter priuilegium datum persone ꝛ datum loco, si est persone non transcendit vitaz persone. extra de re. in. priuilegia lib. vj. si datum est loco, perpetuum. vt. di. ij. quis filius. si vero duobus recurrendum est ad personam concedentem. extra de iudi. cum venisset. Si tamen dator vel conditor haberi non potest status priuilegio. nisi aduersarius ꝙtrarium per testes ostendat. arg. extra de fi. instrumē. cum io. Et vide si agatur reali vel personali extra de fi. instrumē. cum io. Et vide si agatur reali vel personali actione. extra de lit. non contest. quoniam frequenter. item si datum sit ad tempus. vtrum tempus sit finitum. xxv. questio. ij. §. fi. item vide si aliqua conditio sit annexa que non sit impleta, q; nūc non valet. extra de condi. appo. verū. vide si satisfecit qō ꝓmisit q; alias nō valet. de condi. appo. super eo. ¶ Et no. † differētiā

inter donationem sub conditione ⁊ donationem sub modo. Donatio sub conditione non tenet nisi adueniente conditione siue ea completa. vt. ff. de conditio. ⁊ demon. l. qui bene. §. vlti. Donatio sub modo est do tibi mansum vt me pascas quādiu vixero. hec donatio statim tenet ⁊ non reuocatur quādiu modus seruatur, extra de condi. app. verum in glo. vnde nota differentiam, sepe tamen
3 vnum ponitur pro alio ibidem. No. † viij. casus in quibus donatio facta ecclesie non valet, nec reuocari potest. Primo si sub modo facta est ⁊ conditio deficit, vt iam dictum est. Secūdo propter turpe factum appositum. extra de simo. c. de regularibus. ⁊. c. veniens. Tertio propter dati enormitatē. xiij. q. ij. si quis iracundiam. Quarto propter sequentem procurationem. xvij. q. iij. quicunq;. Quinto pp recipiētium fraudē. xvij. q. vlti. cōstituit. Sexto propter donantis impotentiam. extra de testa. filius noster. Septimo propter cause defectū. extra de renunti. c. ex transmissa. Octauo propter doni immensitatē. xij. q. ij. si quos. de seruis.

6 **Item nota** † quinq; vel sex casus in qbus donatio facta alteri potest de rigore iuris reuocari. Primus si donatarius in donatorem manus impias iniecerit. Secundus si atroces iniurias ei ifert. Tertius si graue rerū sue rū ei dānum intulerit. Quartus si graue vite periculum ei inferre presumpsit. Hos quatuor casus habes extra de dona. c. vlti. Quintus propter ingratitudinem, sextus si conditionem sibi appositaz non seruauit ibidem. ⁊. C. de renocan. donation. l. vltima.

¶ Item donatio facta a matre si tranleat ad secundas nuptias, ex tribus casibus potest reuocari. Primus si filius vite sue insidiatus est. Secundus si atroces manus in eaz iniecerit. Tertius si totius substātie molitus est iacturam. in auctentica. de nuptijs. §. mater. Et intellige quod hec dictio atrox tribus causis cōfideraf. instituta de iniurijs §. atrox. vnde versus. His tribus ex causis iniuria dicitur atrox. Facti persone vel loci de ratione.

¶ Item vide si priuilegium est concessum ob causam vtrum causa subsit vel non, ⁊ vtrum fuit causa impulsiua. xix. questione secūda qui iunt. Item, vide si renuntiauerit facto vel verbo, dic tunc quod non valet. extra de priuile. Item si abusus fuerit priuilegio non valet. extra de priuile. vt priuilegia, ⁊ de regu. iu. priuilegiū. lib. vj. item considera diligenter an propter delictum fecerit se indignum. extra de priuile. tuarum. item si fecerit contra priuilegiū ibidem. item vide si sit generale vel speciale vel vnum generale ⁊
7 aliud speciale, quia † generi per speciem derogatur, vt extra de reg. iu. generi per speciem. lib. vj. item si priuilegium sit alicui dānosum non valet, extra de deci. suggestum. ¶ No. versus de casibus quibus perditur priuilegium. Si facis contra, si negligo propter abusum. Delictum damnum pariterq; concessa potestas. Item priuilegium non valet in quo continetur quod aliquis ab oibus sit immunis. idem dic de qualibet scriptura. C. de decurionibus. l. exemplo. ⁊. l. vacantis. ⁊ vt breuiter me expediam, vide ca. ex ore. de priuilegijs. ⁊ de senten. ⁊ re iudi. inter monasteriū, ⁊ de fide instrumen. inter dilectos. ⁊. lxxij. di. per totum.

SVMMARIVM

1 Testamentum quid sit.
Testamentum nisi sit vltimum non valet.
Heres non institutus, testamentum perit.
Furiosi testamentum non valet.
2 Masculus qui quatuordecim annos nō compleuit ⁊ femina duodecim testamentum facere non possunt.
3 Casus in quibus filius potest exheredari.
Nemo existens in potestate testatoris potest esse testis.
4 Miles potest suum testamentum facere coram duobus testibus.
Testamentum nullus facere potest qui seculo renuntiauit.
Testamentum impugnans priuatur legato sibi facto.

¶ Contra testamentum.

ID faciendum testamenta,

2 Sciendum † quod testamentum est voluntas solennis qua protestatur quis de rebus suis post mortem suam ⁊c. xij. q. ij. placuit. An testamentum valeat prius cōsidera quis fecit testamentum. Et an secundum regulas iuris testatus sit de numero testium. ⁊ quod rogati debent esse, dixi supra in titu. de testib. Testamentum nisi sit vltimū non valet. extra de celebra. missa. cum marthe. item videtur vtrum illa vltima voluntas sit per aliam posteriorem immutata, ⁊ dic quod non valet, vt. xij. q. vlti. item testamentum non valet nisi heres fuerit institutus. ff. de bis q̄ in testa. l. vlti. item si testator fuerit furiosus testamentum non va
2 let. C. qui testa. facere non possunt. l. furiosum. † Item masculus q quatuordecim annos non complenit ⁊ femina duodecim non possunt testamentum facere. ff. de testa. l. qua etate. Item nec mutus nec surdus potest testari. C. qui testa. face. nō possunt. l. discretis. Et intellige de surdo a natura, quia si a morbo ⁊ sciat scribere bene potest. ibidem. item filiusfamilias non potest etiam de voluntate patris nisi de castrensi pecunio. C. de inoffi. testa. l. penulti. itē infamis ob crimen famosum. l. is cui. ff. de testamen. extra. de here. excommunicamus. item captus apud hostes si faciat testamētum non valet. inst. quibus non est permissum facere testamentū. §. vlti. vbi pene omnes predicti casus sunt in glo. fi. item si pater petit filium in testamento non valet. ff. de iniusto rup. ⁊ irrito testamento. l. nā ⁊ si. itē si exheredauit sine causa expressa ⁊ vera ac
3 a iure concessa non valet. C. de postu. l. non licet. ¶ † Casus autē in quibus filius potest exheredari habes de iureiurā. ⁊ in auctē. vt cum de appella. cog. §. causas. colum. viij. Item si testamentuz fuerit rasum seu vitiatum in loco suspecto non valet extra de cri. fal. licet. de fide instrumen. inter dilectos.

Nota mulier non potest esse testis in testamento. ff. de testa. l. qui testamentum. vbi dicitur mulier in testamento testimonium dicere non potest. item nemo existens in potestate testatoris potest esse testis. ff. eo. titu. qui testa. l. j. item quod omnes testes sint liberi. ⁊ puberes alias non valet. institu. eo. titu. §. sed cum aliquis. ⁊. §. testes. ⁊. s̄. ca. contra testes. item nisi testes in fine testamenti se subscripserint non valet. ff. eo. tit. l. heredes. ⁊ illa omnia que dicta sunt debent in testamento solenni esse. Et secundum leges quando pater testatur inter liberos ⁊ nepotes tunc non est necesse quod tanta solennitas adhibeatur. C. eo. titu. l. consultissima. Sed sufficit tunc quod ad
4 hibeantur duo testes. Similiter miles † potest suum testamentuz facere coram duobus testibus. ff. de testamē. milli. l. diuus. ¶ Nota nullus potest facere testamentum qui seculo renuntiauit ⁊ aliquam religionem intrauit, ⁊ si testamentum fecerit nō valet. xix. questio. vlti. quia ingredientibus. ¶ Nota si quis dixerit committo tibi vltimam voluntatem sine dispositionem ego Jo. ⁊ heredes quem tu volueris. Si postea testamentum factum fuerit non valet secundum leges. Secus est de benignitate canoni. iij. questio. ij. vbi dicitur qui extremam voluntatem in alterius dispositiones committit non videtur decedere intestatus item si aliquid in testamento tibi fuerit legatum. cane ne testamentum impugnes quia legato priuaberis. C. de codicil. l. vltima. quia nemo debet habere subsidium ab eo quod impugnat, extra de censi. cuz olim. Et hec de testamento sufficiunt.

SVMMARIVM

1 Positiones ad quid inuente.
Casus in quibus actor ab actu iudiciali remouetur p positiones minus legitimas.
Negatiua positio quotuplex.
2 Negans emancipationem recte factam hoc debet probare.
Bonus ⁊ idoneus quilibet presumitur nisi contrarium probet.
Negatiua pregnans que dicatur.
3 Positio si non releuat ponentem vel prodest petenti, talis positio non debet admitti.
Traditio nuda non transfert dominium.
4 Via periurijs non est aperienda.
Positioni obscure ⁊ cauillose respondere non tenetur reus.
Sententia non potest ferri super re incerta.
5 Instrumentum calumnie in quibus prestetur.
Confessio semper debet conuenire naturali ratione.

¶ Contra positiones.

P Ositiones sunt inuente vt

1 † releuentur partes ab onere probandi, presertim per testes facilius enim fiunt cōfessiones quam productiones testium cū testes idonei vix inueniuntur ⁊ cum labore ⁊ expēsis producuntur. iij. questio. ij. §. item in criminali. Nota sex modis actor ab actu iudiciali remouetur p positiones minus legitimas. Primus modus si positio fuerit negatiua probari non pōt. Sed qui ponit, necesse habet probare quod posuit. ff. de prob. l. ij. No. qō negatiua est triplex facti, iuris, ⁊ qualitatis. Negatiua facti est

eſt duplex pnra ꝛ ſimplex que non hꝫ determinationeꝫ loci vel
temporis vel alicuius rei, ꝛ hoc probari non poteſt directe vel in-
directe, vt ſi quis dicat ſe nunquam citatum fuiſſe. extra de elec.
bone. i. Si autem adiiciatur tempus vel locus vel aliquid ſimile
tunc poteſt probari indirecte. extra de teſti. ex tenore. ꝛ. c. ſeries.
Itē negatiua facti probatur cum habeat affirmatiuam implicitā.
vt ſi dicat, coactus renuntiaui. hoc dꝫ probari extra de renūtia. ſu
2 per hoc. Negatiua iuris bene probatur vt ſi negans† emācipatio
nem recte factā hoc debes probare. ff. de prob. l. ab ea parte. §. idē
reſpondeo: ſiquis negat aliquid iuſte factum dꝫ illud probare. ne-
gatiuā qualitatis, vt ſi diceres. ille non eſt idoneus vel legitimus
vel non ſoluendo fidelis. hoc dꝫ probare qui hoc dicit, quia quili-
bet preſumitur bonus ꝛ idoneus niſi probetur contrarium, extra d
preſum. ondum. ꝛ de ſcrn. in ord. fac. c. vnico. item omnis negati-
ua que includit in ſe affirmationem appellatur negatiua pregnās
ꝛ talis negatiua probatur propter inclusionem affirmationis, ex-
tra de proba. quoniam. de teſti ex tenore.

Secundus modus eſt ſi poſitio non facit ad cauſaꝫ vt
nō eſt facta ſuper re de qua agitur in libel
lo non valet. verbigratia. Si agitur de rei vēdicatione ꝛ actor pe-
titionem facit ſuper mutuo depoſito, talis poſitio non valet. Ter
3 tius modus eſt. ſi† poſitio non relenat ponentem vel non prodeſt
petenti, talis poſitio non debet admitti. extra de excep. dilecti fi-
lij. Nota differentiam inter ſecundum ꝛ tertium modum. In ſecū
do licet poſitio ſuper re, de qua agitur non ſit probata, tamen mō-
ſtrat mentionem ponentis. In tertio autem nihil facit ad negotiū
de quo agitur. Quartus modus ſi eſt poſitio pendens ab alia poſi
tione que negata eſt, talis poſitio nō valet. v. g. Actor dicit. Pō
no quod. A. tradidit mihi fundum. reus negat hoc. Actor poſtea
producit aliam poſitionem dicens. pono quod. A. tradidit mihi
fundum talem. hec poſitio non eſt admittenda propter duo. Pri
mo qꝛ non relenat ponentem, quia nuda traditio non tranſſert do
miniuꝫ. ff. de acquiren. re. do. l. traditio. Secundo qnia pendet ab
alia que fuit negata. Unde ſi reus ad iſtam que ad negatam depē
4 det reſponderet, poſſet de facilli periurium incurrere. Sed iudex
dꝫ† caute precauere ne det viam periurijs. extra de iureiur. ſi ve-
ro. Quintus modus ſi poſitio eſt implicata que ſit quando aduo-
catus duas poſitiones format ſub vna interrogatione ſic quod al-
tera pars eſt vera ꝛ altera falſa. ꝛ is qui interrogatur credit poſſe
ſimpliciter reſpondere. Exemplum. Pono te comediſſe in eccle
ſia. comediſti ꝛ eccleſiam non intraſti. non potes reſpōdere q; ſic,
qꝛ bodie eccleſiā non intraſti, nec potes dicere q; non, qꝛ aliasnon
ita actor certaꝫ dꝫ facere poſitionem. Si vero poſitio obſcura vel
cauilloſa fuerit. reus reſpondere non tenetur, in Spe. ti. de poſi.
§. vij. verſ. iij. quoq; ꝛ ver. xiiij. qꝛ ſuper re incerta non poteſt fer
ri ſententia. xj. q. iij. graue. nec licet aliquem fratrem ſuum recon-
uenire circunſcriptione verboꝝ. xxij. q. iij. vnuſquiſq; dicat ergo
vel poſitioneꝫ factas declarari vel te non admitto ꝛ ſi ſint poſitio
nes due vel vna implicata, de illa vnam parteꝫ diuiſim proponat.
vt pono te bodie comediſſe. ad illam reſpondeat, reus, credo vel
non credo. poſtea procedat ad aliaꝫ ꝛ dicat. pono te bodie intraſ
ſe eccleſiam. ad illam poſitionem poteſt reſponderi. non intrauī.
Item aliud exemplum. Pono quod poſſides eccleſiam ſancti.
Uiti pertinentem ad monaſteriuꝫ ſancti Petri ibi implicantur
duo. vnum quod reus poſſideat eccleſiam ſancti Uiti. ꝛ quod ec
cleſia beati Uiti pertineat ad monaſterium ſancti Petri, ideo
debent fieri due poſitiones. Sextus gradus eſt ſi fit poſitio ſuper
articulo procedente de eadem re. quod non eſt ponendum. Nam
tunc forteſſe negauit quod modo confitetur. tanquam nauta naui
gans contra ventum non eſt audiendus. in auct. de his qui ingre.
ad appella. §. primo. colla. ij.

Nota in cauſa ciuili debet reſpondere reus po
6 qꝛ† in talibus preſtatur iuramentum calumnie quod eſt ſm credulitatē
dulitatem. Sed in cauſis dꝫ reſpondere ex certa ſcientia. quia in
talibus preſtatur iuramentum de veritate dicenda. extra de iura.
cal. Statuimus. lib. vi. Uo. confeſſio ſemper rationi naturali dꝫ cō
uenire. vnde ſi aliquem dico filium meum ꝛ eras non patitur, non
vꝫ confeſſio. ff. de interroga. actio. l. confeſſionibus. §. ꝛ ſi. Item ſi
formidine tormentorum fateatur aliquis contra me talis cōfeſſio
mihi non preiudicat. niſi poſtea tormento liberatus in eadem con
feſſione perſiſtat. ff. de queſtio. l. i. §. ſi quis. item queritur vſq; quo
in cauſa poſitiones fieri poſſent ꝛ debent. reſpondeo qnouſq; re-
nuntiatum fuerit teſtibus, probationibus ꝛ inſtrumentis. ꝛ hec de
poſitionibus ſufficiant.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Sententia quid ſit.
2 Sententia lata die dominica vel alio tempore feriato, etiam pa-
tibus conſentientibus, non valet.
Genera abſentiarum quot ſint.
3 Appellās nō audit niſi veniat iudice adhuc ſedente p tribunali.
4 Sententia in qua mortuus condemnatur eſt nulla.
Sententia lata ab excommunicato non valet.
5 Sententia per ſurreptionem lata eſt nulla.
6 Retractari poteſt ſententia de nocte lata.
Judex ſi ſedendo non tulerit ſententiam, eſt ipſo iure nulla.
7 Sententia in omni cauſa nunquid poſſit ferri ſine ſcriptis de con
ſenſu partium.
Sententia lata contra minorem. xxv. annis ſine tutoris auctoritа
eſt nulla.
Sententia a non ſuo iudice lata an valida.
8 Seruus ſi ſententiam tulerit, nulla eſt ipſo iure.
Hereticus, iudeus vel alius fidei inimicus non poteſt ſententiam
ferre in chriſtianos.
Judicis ſecularis nulla eſt ſententia ſuper re eccleſiaſtica.
9 Sententie que ſine appellatione reſcinduntur que ſint.
Tramites iudicij qui ſint.
10 Lis niſi prius fuerit conteſtata, nulla eſt ſententia.
Caſus in quibus valet ſententia lite non conteſtata.
11 Sententia lata per falſos teſtes vel per falſa inſtrumenta quādo
retractetur.
12 Judices penā pecuniariā poſſunt remittere ratione paupertatis.

¶ Contra ſententiam.

1 **Sententia** eſt diffinitio iudicialis† que ꝙtro
uerſijs finē imponit ꝑnūtiatione
iudicis ꝙdēnationē vel abſolutionē ꝙtinēs, vt ſi dicat
iudex. viſis ꝛ auditis confeſſionibus ꝛ allegationibus
vtriuſq; partis, necnō atteſtationibus ab actore ꝛ reo ꝑductis di-
ligenter inueſtigatis, ꝛ intellectis ꝙſilio habito iuriſperitorum. ta-
lem ꝙdēno ꝛ abſoluo ꝛc. vt pꝫ. i. q. i. in primis, ꝛ extra de ſequeſt.
poſ. c. i. in Spec. ti. de ſen. §. vt autem. verſi. nos itaq;. Sm̄ autē
ſnie diuerſe a iudicibus proferunt̄. quax alique ipſo iure ſunt nul-
le. aliqne p reſtōneꝫ in integ. aliqne per appellationem interpoſi
tā. aliqne per ſuppliationē retractant̄. Ideo ꝫ ſnias aliqd videa-
mus. ꝛ primo ꝫ illas q̄ ſunt ipſo inre nulle a quibus non vꝫ appel-
2 lari. extra de vita ꝛ honeſta. clerico. cum ab omni. † Itē ſententia
lata die dominica vel alio tempore feriato nō vꝫ. etiam partibus
conſentientibus. extra de fer. c. vlt. ff. de fer. l. ſi feriatis. Itē ſi
pore meſſium vel vindemiarum ꝙpellatur quis litigare excepti-
ne prius poſita ſi ſententia lata fuerit, ibidem. item ſententia la-
contra abſentem non contumacem non valet. iij. q. ix. caueat. pro
illo nota quinq; genera abſentiax.

Prima eſt abſentia probabilis neceſſaria. vt inimicitia.
Secunda eſt probabilis tm̄. vt in ſtudio. Tertia
neceſſaria tantum. vt in relegato. Quarta eſt voluntaria. vt i mer-
catore. Quinta eſt per contumaciam. Hec quinq; habes. ff. de in
integ. reſt. l. vlt. In prima reſtituuntur ad totam cauſam. C. de pro
cu. l. quia abſente. In ſecunda ſi non fuerit defenſus appellans au-
dit̄. C. qnomodo ꝛ quando iudex. l. ab eo. In tertia cognita cauſa
ſubuenitur. In quarta nō reſtituit̄ ſed leditur per ſententiaꝫ de re-
3 iudi. l. de vnoquoq;. † Item quinto non audit̄ appellans niſi ve-
niat iudice adhuc ſedente pro tribunali. ff. de in integ. reſti. l. pe-
Alios caſus abſentie ꝛ qnmaeie habes. extra vt lit non conteſt.
qm̄ frequenter. Itē nulla eſt ſententia ſi duo vel plures ſint iudi-
ces, ꝛ vnus ſine altero procedit niſi in delegatione contineatur q;
alter ſine altero procēdat ſine mādato coniudicis abſentis. extra
de offi. iudi. dele. prudentiam. Itē ſi duo iudices diuerſas profe-
runt ſentētias tenet pro reo, nō pro actore, niſi in cauſa fauorabi-
vt in matrimonio vel teſtamento. hoc eſt verum ſi ex ordinaria iu-
riſdictione procedit. Si vero ex delegata. ex vtroq; ſentētia pen-
det in arbitrio delegātis. ꝛ ſi ex compromiſſo nentra debet habe-
re vigorē. extra de ſen. ꝛ re iudi. duobus. Itē nulla eſt ſententia ſi
certum terminū ſuperior aſſignauerit infra quem debet ſententia-
re. ꝛ iudex poſt datum terminū ſentētiauerit niſi termimus de cō-
ſenſu partiū prorogetur. extra de offi. dele. de cauſis. Item nulla
eſt ſententia niſi pars contra quam lata eſt tribus edictis vel vno
peremptorio fuerit renocata. xxiiij. q. iij. de illicita. ꝛ. c. de excē-
cationis. ꝛ ſi non inuenitur citādus nihilominus ad ſuam domum

debet citatio dari, ꝛ ſui amici requirẽdi ſunt an ſit aliquis qui velit eoꝝ defendere aliter ſententia non vꝫ. extra de do. ꝛ contu. cauſam que ꝛ ibi in glo. ꝛ. c. fin. † Item nulla eſt ſententia in qua mortuus condemnatur. ff. de ſen. que ſine appel. reſcin. poſ. l. pe. intelli
4 ge niſi in caſibus exceptis. vt in crimine here. xxiiij. q. ij. ſane. Jtẽ nulla eſt ſententia que continet preceptum impoſſibile quia nemo ad impoſſibile obligatur. in regula nemo. extra de reg. iur. lib. vj. Item ſententia lata ab excommunicato non valet. extra de ſent. ꝛ re iudi. ad probandum. Item ſententia nulla eſt quando libellus non eſt oblatus. extra de libel. ob. c. j. ij. ꝛ iij. intellige niſi ſint brevi
ſſime lites, ꝛ maxime vilium perſonarum. Item nulla eſt que cũ falſo procuratore eſt lata. extra de do. ꝛ contu. in noſtra. Tenet tamen ſententia quonſcꝫ falſitas fuerit detecta. vt ibidem. ꝛ extra de reſcrip. ex parte. Item ſententia lata contra furioſum non vꝫ. ff. de re iudi. l. furioſo. Item ſententia nulla eſt niſi lata fuerit ſup certa quantita. intellige quando agitur ſub certa ſpecie. inſti. de ac.
ſ. curare. Item nulla eſt quando iudex ad certam rem datus de
5 alio pronuntiat. extra de offi. iudi. dele. ex literis. † Item nulla eſt ſi per ſurreptionem lata eſt. xxxv. q. ix. veniam. extra de reſcri. ad audientiam. ij. in glo. ver. in irritum. Item nulla eſt contra fiſcum abſente eius aduocato. ff. de iure fiſ. l. ſi fiſcus. ſecus ſi contra priuatum lata. Item nulla ſententia eſt contra manifeſte abſentem cuius aduocato vel procuratori vel eius aduerſario datur pecunia vt ſe vinci patiatur. C. de aduoca. diuer. iudic. l. j. Item nulla eſt ſententia iudicis delegati qui non eſt. xvij. an. extra de offi. de leg. cum viceſimum. intellige niſi princeps ex certa ſcientia cauſam minori committat. Item ſi ordinarius. xxv. annum non attingat ibidem. Quandoqꝫ ſententia eſt aliqua, quandoqꝫ rectractaꝫ per appellationem.

Quando dies eſt aſſignata ad ſententiandum ſi iudex alio die ſententianerit partibus ignorantibus vel etiam vna parte per appellationeꝫ retractatur. ff. de rit. nup. l. palam. Item ſi locus eſt aſſignatus, ꝛ iudex alio loco ſententiane
6 rit. C. de ſen. ꝛ interlo. om. iudi. l. ſi per errorem. Jteꝫ † ſnia lata de nocte põt retractari, extra de offi. iudi. deleg. conſulvit. Jtẽ ſnia de cõditione de futuro ferri non dꝫ, lata non tenet, ſed per appellationẽ quandoqꝫ retractatur, extra de appel põterea requiſiſti, ꝛ extra de ſen. excom. a nobis. ij. q. vj. bidnum. Jteꝫ ſnia illa retractatur ſi infirm calumnie exactum in cã fuerit, ꝛ non preſtitꝫ. C. de iura. cal. l. ij. Item ſnia lata pro vel contra filiñſa. exiſtentẽ in iudicio ſine conſenſu pris põt retractari per appellationẽ. ff. de iudi. lꝫ, ꝛ. l. ſi debitor. Item ſnia nulla eſt ipſo iure ſi iudex eam non ſedẽdo tulerit. iij. q. iij. ſ. ſpatium. item niſi ſnia lata fuerit in ſcriptis nulla erit. ij. q. j. in primis, extra de probat. qm̃ cõtra falſam. Jſtud fallit in caſibus. Primus eſt in vilibus perſonis. Scõs eſt in leuibus criminibus. ff. de accu. l. leuia. Tertius in cã matrimo
7 niali, extra de teſt. Albertus, ꝛ alij quidez dicunt qõ † ſnia poteſt ferri ſine ſcriptis in omni cã de conſenſu partiũ, ſed hoc relinquo diſputationi. item ſi eps inter ſubditos ſuos cognoſcit non eſt neceſſe ſniam ferri in ſcriptis. xj. q. j. ſi quiſcꝫ, niſi cã ſit criminalis, ibidem. item ſnia nulla eſt licet ſcripta ſit a iudice non tñ recitata. C. de ſen. excõ. ex periculis recitata, l. j. immo nulla eſt ſi eam iudex non per ſe, ſed per alium recitauerit, ibidem. l. vlti. ꝛ extra de conſue. ad nram. Item nulla eſt ſnia lata contra minoreꝫ. xxv. annis ſine curatoris autoritate. C. de his qui le. perſo. in iudic. ſtan. non bñt, l. j. ij. ꝛ iij. niſi in cauſis ſpñalibus, puta mrimoniali quã minor per ſe põt tractare, extra de reſtit. ſpol. ex parte. Snia añt pro eis lata tenet. C. de ꝓcura. l. nõ eo minus. Item ſnia a non ſuo iudice lata non valet, extra de conſue. ad noſtram, ꝛ de iudi. ſi cle
8 ri. Item † ſi ſeruus ſniam tulerit ipſo iure nulla eſt. iij. q. vij. c. j. ꝛ extra de reſcrip. ſciſcitatus. item nulla eſt ſnia per mulierem lata ibideꝫ, ꝛ. ff. de reg. iur. l. ij. aut niſi conſuetudine approbata, vt extra de arbi. dilecti filij, aut a principe. ij. q. v. in cẽs. item ſententia ab heretico indco, vel alio fidei inimico non valet cõtra chriſtianos, extra de here. excõmunicamus. item nulla eſt ſnia ex parte iudicis, qꝛ iudex eſt ingenuus, vel ſeruus, ꝛ nõ poteſt militare, vel bꝫ centum aureos. C. de peda. iudi. l. ij. ff. de arbi. l. non diſtinguemus. item nulla eſt ſententia ſi iudex ſecularis ſuper re eccleſiaſtica iudicabit, extra de foro competenti, ſi diligenti. item ſententia lata poſt aliam diffinitinam per appellationem non ſuſpenſam eſt ipſo iure nulla. ij. queſtione. vj. ſ. diffinitiua. Excipiuntur quidam caſus ab hac regula quos require de ſen. ꝛ re iudi. c. inter mona
9 ſterium, ꝛ extra de reſt. in inte. cum ex literis. Sunt † etiam ſententie que ſine appellatione reſcinduntur. vt in cauſa matrimoniali que non tranſit in rem iudicatam. extra de ſen. ꝛ re iudic. latoꝛ. Quandoqꝫ eſt nulla ratione loci inboneſti in quo lata eſt ſenten
tia. extra. de app. qua fronte. item ratione ordinis non ſeruati. qꝛ iudex debuit condemnare procuratorem ꝛ condemnauit dominũ. C. de ſen. ꝛ interlo. om. iud. l. j.

Nota tamen in criminibus condemnatur dominus nõ procurator. C. de iureiu. l. vlti. Quãqꝫ condemnatur procurator non dominus. extra de prob. lꝫ cã. extra de fide inſtru. inter dilectos. item nulla eſt ſententia ſi aliquid de ſeptez tramitibus iudicij omittatur vel peruertatur. Primus trames vt libellus detur. extra de libelli obla. c. j. ꝛ ij. Secundus eſt litis conteſ. extra de lit. conteſt. c. vnico. Tertius vt de calumnia iuretur ꝛ de veritate dicenda in cauſis ſpiritualibus. extra de electione. dudum. Quartus vt depoſitiones teſtium ſcribantur. extra de proba. quoniam contra falſam. C. de ſen. ꝛ interlo. om. iudi. l. prolatam. Quintus vt publicentur. vt in. d. l. prolatam. Sextus vt ſententia feratur in ſcriptis. ij. q. j. in primis. ꝛ. c. longam. Septimus vt ſententia feratur a iudice ſedẽte pro tribunali. C. ỏ ſen. ex peirculo recitan. l. j. ꝛ ij. itez nulla eſt ſententia ſi contra ius eſt
10 prolata. ij. q. vj. ſ. diffinitiua. extra de ſen. ꝛ re iud. c. i. item † nulla eſt ſententia niſi prius lis fuerit conteſtata. extra vt lit. non conte. per totum. Et ſex caſibus exceptis de quibus vꝫ ſententia lit. non conte. Primus ſi agitur de electione prelati confirmanda vel caſſanda. Secundus ſi agitur de matrimonio criminaliter ꝛ is qui conuenitur malitioſe ſe abſentauerit ꝛ contumax ſit. Tertius ſi agitur de crimine per modum inquiſitionis. Hos tres caſus habes extra vt lit. non conte. quoniam frequenter, ꝛ de accu. qualiter ꝛ q̃ꝫ do. Quartus habetur extra de iureiurã. ad noſtram. Quintus eſt actore per contumaciam abſente reo preſente ꝛ petente ſe abſolui extra de do. ꝛ qu. ſextum habes de ſen. excom. a nobis. vbi dicit̃ abſolui poteſt poſt mortem penitentia non peracta ſi penitentie ſigna apparuerint in eo vinẽte. item nulla eſt ſentẽtia ſi lit. non conteſ. teſtes fuerint recepti niſi in caſibus. Primus ſi timeaꝫ ỏ mote teſtium. Secundus eſt de abſentia diuturna. Tertius ſi cognoſcitur de electione prelati. Quartus ſi per appellationem ſnia potuit retractari. ff. ad treb. l. ſalno. † Item ſententia lata per falſos
11 teſtes vel per falſa inſtrumenta qnandoqꝫ retractatur per appellationem, quandoqꝫ per in integrum reſti. ff. de re iudic. l. diuus. ꝛ. C. de temp. in integ. reſti. l. ſuperuacuam. extra de proba. licet ꝛ de proc. in noſtra. C. ad leg. coꝛ. de fal. q̃relã. item ſi ex falſis allegationibus ſit lata. ff. de iudi. l. ſi pretor. Tales autem ſnie valent quouſcꝫ falſitas fuerit reuelata. extra de procu. in noſtra. ¶ Nota ſententia contra abſentem lata ſi abſens per breue tempus inſtam cãm abſentie ſue probauerit ipſa ſententia per reſtitutionẽ in integrũ poteſt retractari. extra de reſti. in integrum. ex literis. extra de ſen. ꝛ re iud. cũ Berroldus. C. de procu. l. qui abſente. ꝛ. ff. ỏ admini. tut. l. ſcire opꝫ. ſ. ſufficit, vbi dicitur, ſi quis propter egritudinem vel aliam neceſſitatem. puta maris vel byemis vel incurſum latronuꝫ aut ſimilem cauſam in conſtituto tempore venire nõ poteſt. ei eſt ignoſcendum. quoniam ſententia retractatur in cauſa criminali. vide. iij. q. v. quiſquis de do. ꝛ contuma. veritatis.
12 ¶ † Nota iudices penaꝫ pro ſententia pecuniaria que mulcta vocatur poſſunt remittere ratione paupertatis C. de mõ mul. l. coſ. Et hec cauſa brevitatis ſufficiunt.

SVMMARIVM

1 Appellationes quandoqꝫ fruſtratorie fiunt contra ſententiam.
Appellatio quid ſit.
Appellari non poteſt a ſenatu principis.
Eccleſia comparatur ſenatui.
Appellatio facta a ſententia arbitri non valet.
2 Contumacis appellatio non valet niſi venerit adhuc iudice pro tribunali ſedente.
Pena ꝛ multa differunt.
3 Appellatio debet fieri gradatim de minore iudice ad maiorẽ, aliter non valet.
4 Regularis pſona ſi appellat ne corrigaꝫ, talis appellatio non vꝫ.
5 Berus executor quis dicatur.
Mixtus executor quis ſit.
6 Caſus in quibus poteſt appellari a mero executore.
7 Pactum ſi fuerit factum inter partes ne ab altera appelleꝫ, non valet appellatio.
Generali appellationi quandoqꝫ deferetur.
Condemnatus de falſa moneta non poteſt appellare.
8 Appellatio facta ab officiali ad epiſcopum non valet, quia eorum conſiſtorium idem dicitur.

¶ Contra

¶ Contra appellationem.

1 q **Quoniam** contra sententiam† appellationis quandoq; fruſtratorie fiunt. Idcō poſt tractatuꝫ de ſententijs de appellationibus videamus. Appellatio eſt a minori iudicio ad maius tribunal prouocatio iniqui grauaminis vel iniquę ſnię querelā ꝓtinens ff.eo.tit.l.j. Si appellatur a iudice principali vel a cur.nō vꝫ.ix.q.iij.c.ipſi ſunt.ꝛ.c.pꝫ. Item a ſenatu principis appellari non poteſt.ff.a quibus appellare non lꝫ.l.j. Item a ſententia papali.q; ecclesia comparatur ſenatui. Item appellatio facta a ſententia arbitri nō vꝫ.ij.q.vi.a iudicibus.ꝛ.C.de arb.l.i.ꝛ.ff.de arb.l.nō diſtinguemus. Item contumacis† appellatio non valet.extra eod.ti.primas niſi venerit adhuc iudice pro tribunali ſedēte.ff.de in integr.reſtit.l.diuus. Item quando appellatur a grauamine appellatio non valet niſi coram iudice grauaminis cauſa probabilis ꝓtēdatur.extra de app.cordi.lib.vj. Appellatio.extra iudiciū.j.x.dies a tempore cognitionis grauaminis in ſcriptis fieri poteſt. intellige niſi appellent iudice adhuc ſedente pro tribunali.tunc ſufficit viua voce appellare ab iniqua ſententia.ff.eo.ti.l.ij. Item appellatio non valet facta ab illo qui ſub notorio crimine conuictus ad penam condemnatur.extra eo.tit.romana.lib.vi.

Nota differentiam inter penam ꝛ mulctam. pena ſtatuitur a lege.ſed mulcta infligitur ab arbitrio iudicis. Item appellatio non valet quando appellans conſentit poſt appellationem coram illo iudice a quo appellauit litigare vel aliud facere. extra de offi.iudic.dele.gratum. Itē appellatio nō vꝫ niſi appellans infra annuꝫ vel ex cauſa rationabili infra biennium fuerit eā proſecutus.extra eo.tit.cum ſit Romana.ꝛ oblatos auct.ei q.C. de temp.app. Et intellige niſi iudex largius tempus fuerit moderatus.ibidem.ꝛ intellige infra iudicium terminum app.dꝫ proſequi.c.oblate.verſi.pars appellata. Item† appellatio debet fieri gradatim de minore iudice ad maiorem.aliter non valet. extra eo.ti.dilecti filij. tñ appellatur ad papam omiſſis medijs.eo.titu.ſi duobus.ꝛ.c.romana.libro.vi. Tamen ſm leges ſi appellatur ad principem omiſſis medijs princeps remittit appellationē ad quē debuit appellare.ff.eo.ti.l.imperatores. Item appellatio non valet niſi fiat.j.x.dies a tempore date ſnie.ij.qō.vi.anteriorꝭ. extra de teſti.ſignificauerunt ꝛ dies in quo ſententiarū eſt cōnumerat. eo.tit.ij.q.vi.anteriores.in gl.ij. Item ſi tertio a diffinitiua fuerit appellatum.illa appellatio non vꝫ.ij.q.vi.ſi quis.extra eod.ti.c. directe.ſed contra videtur.i.q.vi.quoties,vbi dicitur,quoties ſe putauerit quis grauari appellatur. Solutio.illud quoties exponitur ibi ſo a diffinitiua,vel quoties grauet interlocutoria toties appellatur ſm canones non ſm leges. ¶ † Nota ſi perſona regularis appellat ne corrigatur non valet appellatio.extra eo.ti.ad noſtram.hoc niſi corrigens modum excedat.eo.tit.de priore.ꝛ.c.cū ſpeciali. Item appellatio non vꝫ quando eſt facta cōtra ordinatio nem eccleſie.puta ne fiat electio,vel ne procuretur aliqua euidēs vtilitas eccleſie. Intellige niſi aſſignata fuerit aliqua iuſta cā appellationis.extra de his q̄ fiunt a maio.par.ca.ex ore.ꝛ extra de elec.cū a nobis. Itē ab excommunicatione non appellatur.extra de ſen.ꝛ re ind.q; ad conſultationem.ꝛ extra eo.ti.nouit. Item a mero executore non appellatur.a mixto autem appellatur niſi admittat legitimam exceptionem.ꝛ hoc ſi partem grauauerit.extra eod.tit.dilecto.ꝛ.c.vt debitus honor. ¶ † Nota merus executor dicitur quando ſententia lata eſt ab aliquo iudice ordinario ꝛ ille iudex mandat alteri vt illam ſententiam exequatur.talis executor dicitur merus. Ille non dꝫ audire aliquas exceptiones.nec de ſententia ſe aliquid intromittere niſi ſciret ſententiam eſſe malam puta per falſos teſtes,ꝛ per falſa inſtrumenta latam,tunc enim ſi excipiatur coram eo debet ſuperiori referre.extra de ſent.ꝛ re iudi. decetero.ꝛ de crimi.fal.ſuper eo. Sixtus autem dicitur quibet aliquaꝫ negotij executionē annexā.vt cū iudex ordinarius mādat alicui dari beneficium dato ſuper illo negotio executore coraꝫ tali ꝓponi poſſunt exceptiones ꝛ appellare ab ipſo quantumcunq; abſolute ſcribatur a papa.xxv.q.ij.c.dicenti.§.ꝛ ſi non cognitio.extra de reſcrip.cum adeo.

Nota cuius regula iuris ſit q; a mero executore appellari non poteſt. † Excipiuntur tñ octo caſus. Primus ſi modum excedit in exequēdo.extra eo.ti.nouit.extra de offi.iudeleg.ſuper queſtionum. Secundus quando partem iudicis vult aſſumeꝛ.extra de offi.iud.dele.paſtoralis. Tertius ſi dolo aliqd faciat.ff.de negli.l.ij.§.ſi executor. Quartus.quando executori opponūtur excōmunicatio.xj.q.iij.excōmunicatos.ꝛ.c.excōicato. Quintus qñ facta eſt innouatio ſup eo de quo agitur. Nam tunc ordo mutatur.ff.de re iudi.l.ij. Sextus ſi exequendo tempus quadrimeſtre preueniat executor.C.de execu.rei iudi.l.vlti. Septimus ſi executor male interpretatur ſententiā.ff.de app.l.ab executore. Octauus qñ exceptio peremptoria opponitur per quam ſentētia nulla eſſe dicitur ſi eaꝫ executor admittere noluerit. Unde ab ipo appellatur C.de procu.l.licet,q; audire dꝫ ſed non cognoſcere de cauſa ſed debet referri ſuperiori. extra de offi.deleg.paſtoralis. Item appellatio facta ne ſcꝫ publicum ſeu notorium puniatur non valet.extra eo.ti.cum ſit romana.extra de vſu.quam pernitioſuꝫ. Notorium dꝫ quod pater per ſententiam aut confeſſionem in iure factam aut rei euidentijs.extra de coba.cleri.ꝛ mu.queſituꝫ.ꝛ.c. veſtra. † Item appellatio non vꝫ ſi pactum fuerit factum inter partes ne ab altera appelletur.ij.q.vi.ſi autē. Item ſi appelletur ne excommunicatus abſolnatur,non valet appellatio. extra.eo.tit. qua fronte. Item appellatio generalis non vꝫ.eo.titu. conſuluit. quandoq; tamen generali appellationi defertur.eo.ti.cum ſit romana.in glo.ſuper ſumpto vocabulo. Item de falſa moneta condemnatus non poteſt appellare.extra de iurei.quanto.in gl.circa prin. Item ſi appellatur a grauamine ꝛ iudex illud reuocat ſeu reuocare velit non vꝫ appellatio.extra eo.titu.cum ceſſante.item ſi quis appellat ſuper eo qō fieri procurauit non vꝫ.ij.q.vj.ſi aūt. Item ſi quis in vna cauſa tertio appellauit,non valet. ibidem.C. ne liceat in vna.per totum. † Item appellatio facta ab officiali ad epiſcopum, non valet, q; eorum conſiſtorium idem dicitur. extra eo.tit.cum dilecti filij.c.romana.lib.vi. Item appellatio non vꝫ niſi appellans exprimat nomen menſis ꝛ nomen iudicis a quo appellauit,ꝛ nomen dignitatis vtriuſq; ꝛ cauſam quare appellauit. ꝛ ibi vide formam appellationis concipiende.ꝛ hec de appellationibus dicta ſufficiunt.

¶ SVMMARIVM ¶

1 Perperam ꝛ minus canonice pluries in electionibus prelatoꝝ proceditur.
Articuli.xlij.quibus electio vitiatur.
2 Electio clandeſtina non tenet.
3 Electus patiens defectum in ordinibus cadit a iure ſuo.
4 Electio non facta ſecundum formas traditas non valet.
5 Electio de perſona incerta vitiatur.

¶ Contra electionem prelatorum.

1 q **Quoniam pluries** in electionibus prelatoꝝ † tam minoris quam maioris minus canonice ꝛ perperam procedit̄r.propter q; eccleſie dei ſepius graue diſpendium patiuntur ꝛ tamen modicam incurrunt leſionem.vt cum his oporteat ad appellationis ſubſidium q;olare. ideo de electione prelatorum aliquid videamus. ¶ Nota ergo.xlij.articulos quibus electio vitiatur. Primus ſi fiat electio poſt appellationem legitime interpoſitam.extra de elec.ꝛ electi poteſta.conſideramus. Secundus ſi fiat electio ab excommunicato. eod.tit.venerabilē. Tertius ſi fiat a ſuſpenſo non vꝫ.eo.ti.cum inter.ꝛ extra de conſue.cū dilectus.quartus ſi fiat p abuſum ſecularis poteſtatis.e.tit.quiſquis.quintus ſi fiat a minori parte ca.C.e.ti.romana. ſextus ſi nō fiat a maiori vel ſaniori parte capituli.eo.titu.congregatio. Septimus ſi electus p̄ſtet aſſenſum electioni ſine ante cōꝫ eligatur.eo.ti.cū poſt petitā. Octauus ſi electio fiat p laicos.e.tit.c.quiſquis ꝛ.c.maſſana. Nonus ſi fiat ad clamorē populi.eo.ti.q̄relam.

Decimus ſi fiat electio corpore prelati mortui nondum tradito ſepulture. eo.ti.bone memorie. Undecimus† ſi fiat electio clandeſtina.eo.ti.quia pp. Duodecimus ſi electus habeat duo būficia curam animarum habentia ſine diſpēſatione.eo.titu.dudum.ij. Tredecimus ſi fiat poſt tēpus triēnium in eccleſia cathedrali.eod.titu.innotuit. Decimusquartus ſi fiat electio de idiota.eo.ti.quoniam quidē. Decimusquintus ſi fiat de illo qui eſt leuis vite.eo.titu.cum in cunctis. Decimusſextus ſi fiat contra formam traditam eis.eo.ti.cum dilectus. Decimusſeptimus ſi fiat electio habito conſilio ꝛ colloquio cum eligēdo vel cum amicis ſuis.eod.titu.noſtri. Decimuſoctauus ſi fiat electio de minori.xx.annis.eo.titu.cum in cunctis. Decimusnonus ſi electus ingerat ſe adminiſtrationi añ confirmationē.eo.titu.noſtri.ꝛ.c.qualiter.

Uicesimus ſi poſt publicationem votoꝝ nō ſequatur electio.eo.tit.in geneſi. Uicesimusprimus ſi commiſſa eſt ſimonia etiam electo ignorante.eo.tit.ſi alicuius.

Uicesimussecundus si metropolitanus non examinat personã electi ꝛ formam electionis. eo. c. cum ecclesia. † Uicesimustertius si electus patiatur defectũ in ordinibus. eod. ti. c. ondũ. ꝛ si electus fuerit intrusus. eo. tit. quisquis. Uicesimusquartus si eligatur qui postulari dꝫ. eo. tit. innotuit. ꝛ de postu. c. vlt. Uicesimusquintus si electionem vel postulationem volũt innouare post cessationem. extra de postul. gratuꝫ. Uicesimussextus si ꝙpromittitur in septẽ ꝛ tres eligant vnum de illis ꝛ alij tres extraneum electioni. Prima vꝫ dummodo ipse consentiat. eo. ti. cum in iure. Uicesimusseptimus si proceditur ad scõdam electionem prima non cassata non vꝫ. eo. ti. cõsideramus. ꝛ. c. auditis ꝛ intellec. Uicesimusoctauus si fiat per surreptionem. eod. ti. cum dilectus. Uicesimusnonus si fiat aliquo contempto. eo. ti. bone memorie. ij. vbi dr. cõtemptus vnus plus nocet ꝫ contradictio multorum.

Tricesimus si peccãt in numero. eo. ti. cumana. ꝛ. c. in genesi. Tricesimusprimus si mandat ꝙ electio fiat de ꝙsilio aliquoꝫ ꝛ sic illis irrequisitis non vꝫ. eo. ti. cũ in veteri. Tricesimussecũdus si fiat † electio ꝑm formas traditas. eo. ti. qr pp. Tricesimustertiꝰ si indignus eligit electio nõ vꝫ. ꝛ eligẽtes primẽt ptãte eligẽdi illa vice. eo. ti. scriptũ, eo. ti. cũ inter canonicos. ꝛ. c. cũ innotuit. Tricesimusquartus si nõ fiat electio in ecclesia cathedrali. vitiat, ꝫ illud est de honestate ꝛ ꝙsilio, nõ ꝓceptũ. e. ti. cũ terra. Tricesimusquintus si ꝙ nõ est monachus eligat in abbatẽ. e. ti. cũ ad nostrã. Tricesimussextꝰ si nõ ꝓfessus eligit in abbatẽ. e. ti. magistrũ. ꝛ. c. cũ cãm. Tricesimusseptimus si fiat electio ꝙditionalis. puta eligo in decanũ si vult. vel sub alia ꝙdõne. eo. ti. li. vj. c. in electiõe. Tricesimusoctauus si electio fiat sub alternatione ꝛ distinctione, vt eligo illum non valet ibidem.

Quadragesimus si electio † fiat de persona incerta. puta eligo quem cãtor eligit, ibidem. Quadragesimusprimus si illi quibus interdictũ est ne eligant sine licentia superioris si elegerint, nõ valet electio. eo. ti. eis quibus. Quadragesimussecundus si aliqui intersint electioni qui nõ sunt de capitulo nisi dicant causam quare debeant interesse electioni. non valet. eo. ti. quia propter.

SVMMARIVM

1 Prescriptio, ꝛ vsurpatio in quibus differant.
Prescriptionis quot species.
2 Casus. xxx. in quibus nõ currit prescriptio.
3 Limes predioꝝ prescribi potest.
4 Prescribi non potest contra iura ciuitatis.
5 Prescriptio non valet nisi per possidentẽꝫ fuerit opposita.
Interruptio quot modis fiat.
6 Prescriptio vel vsucapio cuiuscunqꝫ longi temporis vel breuis non valet nisi quinqꝫ interueniant.

Contra prescriptionem ꝛ vsurpationem.

q **Uia** reus per prescriptionem vel vsurpationẽ intestationem actoris sepius elidit. ideo de eis
1 nũc dõm est. primo quid sit ꝛ quot species habeat † in quibus differãt, ꝛ qñ nõ ꝙcurrãt. dne sunt species prescriptionis vne longi temporis. vt. x. anno. inter presentes vel. xx. inter absentes. Alia longissimi temporis, vt. xxx. vel. xl. anno. prescriptio est. xl. anno. necessaria ꝫ omnes ecclesias etiam si vna ecclesia prescribat ꝫ aliam. xvi. qõ. iij. quicunqꝫ. ꝛ. §. quas actiones. extra de prescri. de quarta. ꝛ. c. ad aures. Ab hac regula excipit primaria ecclesia ꝫ quam non currit prescriptio nisi spatio centuꝫ anno. xvj. q. iij. nemo. extra eo. ti. ad audientiam. Prescriptio ꝑ prie locum bꝫ in mobilibus. Usucapio vero in immobilibus. Itez vsucapio completur triennio, prescriptio vero non.

2 **Et** nota † triginta casus in ꝙbus non currit prescriptio. Seruus ꝫ obedientiã. eo. ti. cũ nõ liceat de ꝙsue. cũ. T. venerabilis. Secundus ꝫ procurationem que datur rõne visitationis. extra. e. c. cũ ex offi. ver. nos ergo. non tñ ex officio, sed bona ratione institutionis vel ꝙsuetudinis. xviij. qõ. ij. seruitium. Tertius si laicus possideat decimas quas de iure detinere non potest, eas nulla valet prescribere ratione. Iste casus est granissimus ꝑctus ꝫ nos qui est in tota theologia. cum nullus dat decimas cui dꝫ de re. ꝛ tñ opꝫ quod decime dẽtur. vt extra de decimis. c. j. ꝛ. c. ꝙnis ꝛ. c. vlti. xvj. q. iij. placuit. Quartus ꝫ matrimoniũ illicite ꝫctuꝫ extra de consan. ꝛ affi. nõ dꝫ. Quintus contra votũ. extra de regula. sicut. Sextus in publicis successionibus, ꝛ in agroꝝ possessionibus quo ad colonum. nec ꝫ hominem libeꝫ. xvi. q. ij. §. eps. Septimus tempore vacationis ecclesie. eo. ti. c. i. ꝛ. ij. ꝛ. c. cũ nobis. Octauus tempore hostilitatis publice. eo. ti. ex transmissa. xvi. q. iij. c. i. actione. ꝛ. c. porro. Nonus ꝫ neruum ecclesiastice disciplĩne. extra de consue. cũ inter vos. extra de elec. cũ causam.

3 **Decimus** super limes dioceseos vel parochiarum. eo. ti. qr indicante. xvi. q. iij. lꝫ. ꝛ † tñ limes predioꝝ prescribi potest eo. ti. sanctorum. xvj. q. iiij. volumus. Undecimus in rebus que de iure communi possideri nõ possunt. xij. dist. illud ꝛ. c. dist. contra morem. Duodecimus in iure spirituali iniusto titulo acquisito. extra de transl. preterea. Tredecimus cõtra viam publicam. ff. de via publi. l. viam. Decimusquartus contra rem arrestatam. insti. de vsucapi. §. i. ꝛ. §. res fisci. Decimusquintus contra opus publicum. C. de operibus publ. l. prescriptio. Decimussextus contra rem presidi traditam contra legem repetũdarum. ff. ad. l. iul. repetun. l. ꝙ contra. Decimusseptimus contra resꝰ pupilli non venit prescriptio. C. in quibus causis in integr. resti. l. vlti. ꝛ. l. adolescẽtie. Decimusoctauus contra fundum dotalem. ff. de fundo. l. si fundus. Decimusnonus contra vxorem pro dote de necessitate matrimonij nisi maritus vergat ad inopiam. extra de emp. ꝛ vendi. peruenit in glo. circa prin.

Uicesimus in rebus que sub certa die vel ꝙditione debẽt nisi a tempore vel conditione. C. de ꝓscrip. xxx. ann. l. cuꝫ notissimi. Uicesimusprimus contra ecclesiã tempore suspensionis prelati. extra de concess. preben. c. qr diuersitatem. Uicesimussecundus contra filiosfamilias ꝫdiu sunt in potestate patris. C. de anna. excep. l. i. §. vlti. Uicesimustertius si ipsi prelati male alienant. xvj. q. iij. ca. si fa. Uicesimusquartus quamdiu prelatus est hereticus. extra eo. ti. c. j. Uicesimusquintus ex tempore quo quis causa iusta impeditus non potest agere de excepti. de appel. ex ratione. ꝛ de elec. ne ꝓ defectu. extra. Uicesimussextus de rebus furtiuis vel alio modo vitiosis possessis eod. tit. vigilanti. ꝛ. c. vlt. Uicesimusseptimus contra † iura ciuitatis. C. de aque duc. l. diligenter. in fi. Uicesimusoctauus res filij a patre alienata non prescribitur spatio. xxx. annoꝝ. C. de anna. excep. l. i. §. vlti. Uicesimusnonus prescribere non possunt colonus, conductor, inquilinus, vsufructuarius. xvj. q. iij. clerici. ꝛ ca. seq. extra eo. titu. si diligenti.

Ultimus nullus prescribit qõ nomine alieno possidet. extra de reg. iu. sine possessione. lib. vi. Ideo nec creditor prescribit pignus. ff. de vsu. l. non solum.

5 † No. prescriptio non vꝫ nisi per possidentem fuerit opposita. extra eo. ti. causam. extra de proba. ex literis. Itẽ no. prescriptio non vꝫ si fuerit interrupta. extra eo. tit. illud in fi. Interruptio aũt fit duobus modis. s. naturaliter per inundationem maris vel fluminis. ff. de ac. pos. l. qui vniuersas. §. item ꝙ a. Item quotiescũꝫ per violentiam, electionem vel depulsionem. ibidem. ꝛ. C. de vsu. l. naturaliter. Ciuilis interruptio fit quatuor modis. Primo in iudicio. s. per libellum principis oblatum. ꝛ hoc tantuꝫ vꝫ in annalibus actionibus que per hoc perpetuantur. C. quando lib. princ. obla. lit. contest. fa.
6 C † No. prescriptio vel vsucapio † cuiuscunqꝫ temporis longi vel breuis non vꝫ nisi interueniant ista quinqꝫ que cõtinentur in his versibus. Nõ vsucapies nisi sint tibi talia qnqꝫ. Recta fides, iustus titulus, res non vitiosa. Et res tradatur, ꝛ tẽpus contineatur. Item per querelam iudici factam ꝛ secutam rei conuentionẽꝫ. hoc valet in omnibus causis ad perpetuandũ actiones. xvi. q. iij. §. potest. C. de prescrip. xxx. anno. l. vlt. item per quasi contestationem. extra vt lit. non contesta. quoniam frequenter. Si vero non potest lis contest. sufficit iudicem adire ꝛ libellum ꝫ absentem affirmare vel contra eum qui non conueniri potest alĩqua de causa ꝛ in querimonia ducere ius suum.

SVMMARIVM

1 Instantia iudicij multis modis perit vt causa non perdatur.
2 Mandatore expirante, expirat mandatum.
3 Equum in sequestro positum si duo petunt ꝛ equus moritur, instãtia iudicij perit.
4 Judex delegatus si sit monachus an possit procedere.

De instantia iudicij.

1 m **Ultis modis perit** † instantia iudicij, vt tamẽ causa non perdatur. primo si quis ineptam proponit petitionem cadit ab instantia iudicij. extra de iudi. examinata. ff. si men. fal. mo. dixe. l. i. Secundus si sniꝫ lata fuerit a iudice

dice delegato ꝛ executioni mandata si non pareatur post annum perdit iurisdictionem extra de offi. deleg. querenti. eo. ti. ex literis. Tertius si iudex delegatus est infirmus vel de iure vel de facto impeditus. extra de rescrip. sciscitatus. Quartus si iudex est ꝙsanguineus partis. Quintus si iudex ex insta causa fuerit suspectus. extra de offi. dele. insinuante. Sextus si duo iudices delegati diuersas dederint sententias. extra de sent. ꝛ re iu. duobus. Septimus si duo arbitri dederint sententias, neutra habeat vigorez. ibidem. Octauus si vnus arbitrorum moritur perit instrumentum nisi aliud exprimatur in compromissione. Nonus si iudex delegatus functus est officio suo. de offi. deleg. in litteris.

Decimus si delegatus remittit causam ad delegãtem. ibidem. Undecimus si vna pars est familiaris iudici. eo. tit. insinuante. Duodecimus si vnus iudicum moritꝫ nisi aliud sit expressum. eo. ti. vno delegato. Intellige si ex premissis nominibus ꝓprijs delegatio sit facta. Tredecimus si vnus arbitrorꝫ vel compromittentiũ moritur nisi aliud exprimatur, ibidẽ.

2 Decimusquartus si mandator re integra moritur nam ✝expirante mandatore expirat mandatum. eod. tit. c. relatum. ꝛ. c. gratum in glo. Decimusquintus si vna pars litigantium re integra decesserit. extra de rescrip. significauit. Decimussextus si aliquis de crimine per sniam absolutus est. extra de accusa. de criminibus. Decimusseptimus inter dominum ꝛ seruum tam in causa criminali ꝙ̃ ciuili. iij. q. ix. c. pe. ꝛ vlti. Decimusoctauus si causa criminalis inter biennium non terminatur, ꝛ ciuilis. j. annum C. de iudi. l. properandum. nisi per malitiam fuerit prorogatum vel prolongatum. extra de offi. iudi. deleg. venerabili. in fi. Decimusnonus. si ante lit. conte. se inuicem absoluant. ij. q. iij. si quem.

Uicesimus si vnus litigatorꝫ sit monachus vel conuersus. xix. qõ. iij. qꝛ ingrediendus. Uicesimusprimus si vna pars litigantium vendit se in seruum illi con
3 tra quem litigat. iij. q. ix. c. vlti. Uicesimussecundus si ✝ duo pecũt equũ in sequestro positũ, si equus moritur perit instãtia. idem de qualibet re simili ij. q. vi. quoties. ꝛ. q. j. queres. Uicesimustertius si mandator renocat mandatum. extra de app. vt nostrũ. Uicesimusquartus si actor cadat in heresim. extra de here. excõicamus. Sunt ꝛ plures alij modi quibus põt instantia annihilari. puta omnes quibus rescriptum annihilatur. ꝛ quibus iudex repellit vel actor de quibus. ꝛ. dixi.

4 ¶✝Queritur an iudex delegatus si sit monachus procedere possit. potest distingui. vel lis fuerit coram eo contestata ante religionis ingressum, an non, si lis fuerit contestata, tunc de licentia abbatis potest procedere in causa. extra de priuileg. cum olim. si autem lis non fuerit contestata perit instantia. Et hec causa brevitatis sufficiant ꝛc.

FINIS

Commentum tituli. C. de iure,

iurando propter calumniam dando. qõ. J. U. doctor illustris. d. Franc. curt. dum primam cathedram tenens Papie ordinariam iuris ciuilis de mane legeret edidit, inserens in eo aurenm, ꝛ in practica vtilem Tractatum positionuꝫ ꝛ interrogationum.

SUMMARIUM

1 Juramentum calumnie regulariter in omnibus causis prestatur.
2 Juramentum calumnie in ciuilibus est de credulitate, ꝛ lite contestata fit.
3 Juramentum de calumnia qualiter se habeat in criminalibus.
4 Jurare de calumnia quando non oporteat.
Notorium iudici dicitur quicquid ex processu, ꝛ probationibus factis resultat.
Probatio in notorijs redundat.
Jus est semper certum.
5 Probationibus tempus parti nõ currit q̃diu pars altera que de
6 calumnia iurare debet non iurat.
Disputatio exceptionuꝫ admittendaꝫ vel non impedit cursuꝫ termini dati per iudicem ad illas probandas, ꝛ idez de capitulis.
7 Juramentum calumnie cur introductum.
Utilitas publica versatur in litibus abbreuiandis.
Jurari de calumnia in causis voluntarie iurisdictionis an debeat.
8 Judex inquirens ex officio an debeat de calumnia iurare.
Instantia super articulo cause contradictorio ante litem contestatam an detur.
9 Instantia legitimationis personaꝫ etiã decennio non perit partibus ante litem contestatam contradicentibus.
Instãtie in specie tot sunt quot actus iudicij, sed vna in genere est in ciuilibus triennalis.
10 Lis super quo contestanda.
11 Instantia an detur petita executione publici instrumẽti executionem paratam ex statuto habentis.
12 Executiuis an sit dare instantiam. 16.
13 Executio sententie quot modis imploretur.
14 Instantia an cadat in quibus lis non contestatur nec quasi.
Judicis officium est perpetuum.
15 Actus litem contestatam sequens quando ꝙestationis litis effectum operetur.
Petitione in causa qua summarie proceditur opus est quasi qua si iuxta cuius formam sententia feratur.
16 Cause executiue an equiparentur summarijs.
17 Dispositio fauore publico extendenda.
18 Tortura quando ꝛ in quibus infligenda.
19 Cautela assessorum circa torturam vt confessi non appellent.
20 Scripturam priuatã falsam ad cause probationẽ facientẽ producens an puniendus ac si falsum produceret instrumentuꝫ.
Instrumentorum appellatione an veniant apodexes et priuate scripture.
21 Judex quot ꝛ quas soleat dare dilationes.
22 Argumentum ex allusione vocabuli quando procedat.

A omnibus cau'
1 sis. Summate ꝛ diuidite vt hic per Bart. ¶✝Not. prio ꝙ in omnibus causis regulariter prestatur iurm calumnie, sine sit causa ciuilis, siue criminalis. omissa disputatione gl. quia hodie est casus rotũdus in. c. j. extra eo. ti. ꝛ per hoc remanebit expedita gl. sed ꝑm Bal. ꝛ Salyc. ✝in ciuilibus iurm calũnie est de credulitate,
2 non aũt de veritate. l. ij. in prin. j. e. In criminalibus vero est potꝰ de veritate. Scõo in ciuilibus iuraꝫ post lit. ꝙte. d. l. ij. ꝛ in criminalibus accusator iurat statiꝫ accusationẽ esse verã, dum illã prosequit, ꝛ reus iurat rñdendo de veritate dicẽda, ꝛ est cõis practica, ꝛ ꝙsuetudo ꝑm Bart. hic, ꝛ nemo pungit, sed inuenio Bart. met in. l. lis qui reus. circa. vij. col. ff. de pub. iud. dicentẽ ꝙ qñ accusatus ꝙparet iudex facit euꝫ iurare de calũnia ꝙ non se opponit alio calũniandi, ꝛ idem sentit Bart. in. l. j. ff. de bo. eo. qui mor. si. ꝙci.
3 ¶✝No. scõo ex tex. ibi necessitas probationis incumbit, sumptor. a cõrio sensu ꝑm Bal. in casibus in quibus nulla probatio requritur non est iurandũ de necessitate de calũnia, ꝛ ideo in notorijs, vel vbi proceditur in confessum vel vbi ius est certum, qꝛ non sit questio facti immo tm̃ resultet qõ iuris, facto probato non exigitur iuramentum calumnie, ita decidit Specu. in titu. de iura. calum. in fi. versicu. quid si emptor. ꝛ sequitur Bald. hic ꝛ in. l. ar ꝙ natura. ¶. cum me absente. ff. de nego. gest. ✝quicquid constat iudici ex processu, ꝛ probationibus factis idem dicitur notorium iudici. Angel. in. l. fin. ff. de pe. heredi. ꝛ notoria non egent probatione. gl. no. i. l. j. ſ. ꝙ ꝛ aduersus quos rõ est i prõptu, qꝛ ius est semp certũ. Lornamẽtoꝝ. ff. de auro ꝛ argẽ. lega. ꝛ iõ ꝓpetuo signate memorie ad defendẽdũ ꝓcessuꝫ ꝛ amicũ. ¶ No. tertio ex tex. ibi non
4 aꝛ ꝙpelli hic eẽ tex. dignũ memoria ꝑm Bal. ꝛ Saly. ✝ ꝙ qñ ꝙs tenet̃ iurare de calũnia, vt qꝛ peritũ fuit vt iuraret, ꝛ ille differt iurare, ꝙ nũq̃ currit alteri parti ipse datũ ad ꝓbãdũ. Ex quo infert Bal. qꝛ cõiter ex forma statutoꝝ cauet̃, ꝙ q̃libet pars teneaꝫ rñdere positionibus cũ iuro calũnie, ꝙ si fiãt positiones ꝛ pars differat rñdere, q̃ nũq̃ terius statutus currit, ꝛ pari mõ iudice statuẽte terminũ ad ꝓbãdũ aliquas exceptiones, si disputaꝫ vtrũ exceptiones sint admittẽde duráte illa dispõne, nõ currit terius datus ad ꝓbandum, ꝛ ad hoc quotidie in practica allegatur Bal. hic ꝛ voluit gl. sing. in cle. sepe. in ver. post dationẽ. de ver. signi. Spec. in ti. de dila. ¶. i. ver. ſ nũquid currit. Bal. in. l. si cũ ipse. ff. de excu. tu. bal. ꝛ doc. in. l. ꝙ maiores. j. de inoff. test. Ang. in. l. paulus. ¶. heres. ff. de vsu. ꝛ sequit̃ Saly. ꝛ mod. hic Cy. Bal. ꝛ Saly. in l. fi. j. de adu. bal. in. l. fi. in. ix. col. ff. de ferijs. ꝛ sequit̃ Pau. de ca. ibi, ꝛ No. Bal. Jmo. ꝛ Roma. in. l. q̃diu tertia ff. ꝺ acqui. here. vbi dicũt Bal. Jmo. ꝛ Roma. ✝quod si iudex assignauerit acto-
6 ꝛ

ri terminum ad probandum. ꝛ productis capitulis disputaretur an illa essent admittenda quod pendente disputatione nunqꝫ curret terminus probatorius, ꝛ pro casu isto bene facit quod not. bal. in.l.j.§.fi.ff.de edend: quod si quis teneatur edere instrumenta, vel producere aliquã scripturã semel in iudicio productam. quod ego nõ teneor prosequi, nec curret mihi aliquod tempus anteqꝫ ipse edat ꝛ producat, ꝛ ideo no. ista perpetuo, qꝛ infinitis vicibus practicantur. ¶ No. quarto ex tex. ibi. nam sacramenti timore ratio
7 nem hic esse expressam† qꝛ ideo imperator voluit prestari iuramẽtum calumnie vt timore sacramenti contentiosa litigantium instantia compescatur, ꝛ sic ob publicam vtilitatẽ ne diu lites protelent, arg.l.properã.j.de iudi. ꝛ merito Bal. hic ponderauit ista tria ꝟ ba. primo verbum contentiosa., quasi velit in causis voluntarie iurisdictionis non iurari de calumnia, ꝛ sequitur Pau. de cast. allegando Spec. Secundo ponderat verbum litigantium, quasi velit secus esse in iudice inquirente ex officio, qꝛ non dicitur litigare, qꝫ
8 nis mediante iudice grauetur inquisitus ad aliquid probandũ†tñ iudex non iurabit de calumnia, qꝛ non est litigator. ita Spe. in tit. de calum.§.j. versi. quid si in causa, qꝛ non presumitur iudex calũniari, ꝛ iura presumuntur pro iudice. tex. est solennis quem allegat Bal. hic in.l.ij.§. de offi. cui. iudi. Tertio ꝛ melius ponderat verbum Bal. instantia. qꝛ tex. iste etiam loquitur ante litem contest. quod hic videtur tex. rotundus quod qlibet articulus cause emergens etiam ante litem contesta. habet propriam instantiam ꝛ ideo infert quod vbicunqꝫ est contradictio, qꝛ partes contradicunt inicẽ, respectu illius articuli in quo contradicunt dicitur habere instantiam qꝫnis respectu totius cause ad hoc vt possit ad diffinitiuã sentẽtiam perueniri non detur instantia nisi post lit. contes. vel pro
9 contestata habitam, ita Bal. ꝛ Pau. de ca. hic.† Anteqꝫ vltra progrediar scitote quod si super legitimatione personarum añ lit. contest. partes decem annis litigarent ꝛ contradicerent, nõ periret instantia illius legitimationis, ita eleganter decidit Bal. in.l. post editum.§. circunducto.ff. de iudi. Secundo scitote quod quilibet actus iudicij dicitur habere suaz instantiaz in specie, sed in genere vna est instãtia triennij in ciuilibus, ꝛ ideo magis in spẽ scitote qꝫ super excep. ꝛ ꝺdictionibus non est inductũ qꝫ lis contestetur
10 sed solum super negotio ꝛ libello principali,† qꝛ si esset lis cõtestanda super exceptionibus, opz necessario ferri tot sententias quot essent excepti. ꝛ conte. litis. istud colligitur ex verbis Bar. post gl. in.l j. de lit. conte. ꝛ ex verbis doc. reprobantium gl. hic. in.c. prudentiam.§. sexta. extra de offi. delega. ꝛ ex verbis Alex. in.l. properan. in prin.j. de iudi. ¶ His sic premissis infert Bal. ex tex. nostro ad statuta dicentia instantiam finiri lapsu. xl. dierum vtilius, vt in hac ciuitate, ꝛ quod instrumenta publica habeant executionem paratam sicut sententie diffinitiue, si aliquis peteret executio
11 nem instrumenti, ꝛ pars opponeret multis exceptionibus contra petitam executionem, lis ventilaretur in ꝺdictorio iudicio, †qꝛ ista questio solet quotidie in iudi. ꝛ pallatijs fozmari fm Bal. hic ideo Bal. arguit ad partes. primo sicut post rem iudicatam non est dare instantiam, pari modo nec post petitam executionem publici instrumenti, secundo arguendo decidit contrarium per tex. nostrum hic, qꝛ cum iurañ. fit de calumnia, ꝛ contradictio partis interueniat, certe erit instantia, ꝛ istud dicit esse expressum hic tñ iste tex. nihil facit, qꝛ loquitur de instantia sollicitudinis, ꝛ non determino instantie, tamen Pau. de ca. hic exclamat istam decisionem Bal. hic, ꝛ illam etiam sequitur in.l.ij.§. quod obseruari, declarando vnam glo. ibi.j.eo. ꝛ idem voluit Bal. in.l.j.§.j.ff.si quis ius dicen. non obtem. ꝛ sequitur Roma. per quatuor argumenta consil. clxxiij. incipi. amplissime doctor vbi ausus est dicere quod ista est firma conclusio sicut deus est, ꝛ sicut ipse erat in mundo. ꝛ idem sequitur Alex. in.d.l. properandum in prin. ꝛ consi. cclxij. incipien. visis actis cause, vbi inquit qꝫ ꝛ legendo ꝛ ꝙsulẽdo semper
12 istam partem tenuit.† Et ponderate quod do. Alexã. simul ꝛ semel in sua decisione accumulat ꝛ parificat causas sũmarias, ꝛ executiuas, ꝛ idẽ tenuit Pet. de anch. in.l. nostra. referens se de facto ita obtinuisse, ꝛ ita ꝙsuluisse Bal. vt refert Alex. in.l. pperã. in prin.j. tit. j. ꝓriam sententiam tenuit Bar. in.l. litibus. per tex. ibi.j. de agri. ꝛ censi. lib. xj. monetur qꝛ in executiuis non ꝙtestatur lis, ꝛ ideo nõ est dare instantiã. ꝛ istam opi. sequitur Ang. in.l.i.j. qñ prono. non est ne. ꝛ Angel. are. in.l. ab executore. ff. de appel. ꝛ in.l. intra dies. ff. de re iudic. ego añ in hoc passu semper fui in ista
13 opi.† qꝛ duobus modis potest implorari executio sententie, vt plene declarat Bar. ꝛ omnes in.l. intra dies. ff. de re iudi. Ang. in.l. iu§.§. si ex conuentione eo. ti. ꝛ plenius Ang. in repet. l.i.j. de iudi. ꝛ isto casu non requiritur libellus Bal. in.l. ab executione. j. quoꝫ appel. nõ reci. ꝛ in.l. fi. j. de edi. diui adri. tol. Bart. ꝛ Ang. in locis allegatis. Scõo modo potest implorari executio sñe intenta actione in factum. ꝛ hoc modo opus est libello. ꝛ ꝙsta. lit. fm Ang. in repe. d.l.i. Bar. ꝛ omnes in locis allegatis, ꝛ ideo vt mihi quod primo casu vbi imploratur officium iudicis, ꝛ tunc causa executiua non habeat instantiã, ꝛ ita tz Cy. in.d.l. ab executione. ꝛ ita etiam Bal. in.l. consentaneum. in fi.j. quomodo ꝛ qñ in. ꝛ ita sequitur Roma. in rub. de arb. circa medium. ꝛ primo loco voluit Bal. in.l. tale pactuz.§. qui pronocauit. in.x. q.ff. de pac. ꝛ in.l.ij.
14 j. de execu. rei iud. †qꝛ tz fit quidam modus litigandi in executione sententie, tamen non dicitur habere instantiam, ex quo non cõstatur lis nec quasi, nec mirum qꝛ officium iudicis est perpetuum. glo. singu. in.l. sicut. j. de prescri. xxx. anno. ꝛ ita etiam tenet in proposito practicus Papien. in forma libelli executionis sentẽtie in fin. ꝛ plus voluit Guil. de cug. doc. antiquus in dicta.l. properã. in princi. quod ita seruatur de consuetudine. ꝛ iam sunt. xxx. anni quod ita consului Sanone. nec est bonum argumentum tenentiuz contra Barto. quod vbi non contestatur lis statim quod incipit tractari de meritis cause, primus actus qui solet sequi post litem contest. in meritis cause operatur effectum contestationis litis. l. nihil. ꝛ l. nulla. vbi no. Cyn. Barto. ꝛ omnes ꝛ ibi dixi.§. de procura. Barto. pulchre in.l. ab executore.§. finali. ff. de appella. ꝛ in
15 d.l. properan.§. ꝛ si quidem Bal. in addi. Spe. tit. de arbi. ꝛ merito Ang. cum misterio in.l. seruus. ff. de insa. appellat quasi instãtiam, qꝛ istud procedere posset in causis summarijs vbi est necessaria prolatio sententie, quia licet procedatur sine figura iudicij, ꝛ summarie, tamen in causa in qua proceditur summarie opus est quali quali petitiõe, iuxta cuius formã snia possit ferri, vt est text. in clemen. sepe. de verbo. signi. sed non est sic in causa executionis sententie implorato officio iudi. ꝛ pari modo implorata executione publici instrumenti habentis virtutem rei iudi. ex forma sta. ꝛ
16 ideo diuersa est causa summaria ab executiua. † ꝛ in hoc errauit do. Alexan. equiparando executiuas causas summarijs. Secundo vero casu vbi petitur executio sententie per actionem in factũ, tunc teneo causam executiuam habere instantiam ex quo offerentibus offertur libellus ꝛ lis contestatur. ꝛ istam meam distinctionem collegi ex verbis Bal. in.l.ij.j. de execu. rei iudi. quem sequit Roma. in rub. de arb. ꝛ ita legendo ꝛ consulendo transiui. Cogitabam tñ si nunc attentari posset ꝛ distingui aut in causa executionis sententie ꝛ instrumenti opponitur exceptio impediens executionem, ꝛ causam cognoscibilem reddens, ꝛ tunc in ea sit dare instantiam sic militante ratione. tex. in.d.l. properan. ne lites protelentur. ꝛ isto casu loquitur Bal. hic dum se fundat per text. nostrum. vbi prestatur iuramentum calumnie vbi requiritur probatio. ꝛ ita loquatur Alexã. in.d.l. properan. aut vero non opponit in executione aliqua exceptio, vel non admittitur seu reijcitur. Et isto casu perpetuo possit officio iudicis executio sententie vel instrumenti implorari. ꝛ est satis equa distinctio inter has opin., sed
17 non recederem a mea distinctione. ꝛ si quis dixerit† quomodo respondebimus ad ar. Alex. in.d.l. properan. quod fauore publico dispositio extendatur vt ibi per eum, quia ego respondeo quod cũ implorata executione officio iudi. nec lit. conte. nec quasi locũ habere possit vt declarauí, ergo est impossibile qꝫ sit dare instantiaz. qꝛ vbi non conueniunt verba legis nec dispositio. ꝛ ista mihi vꝫ veritas. ¶ No. vltimo ex tex. qꝫ ad torturam non ꝺz perueniri, nisi qñ deficiunt alie probationes. ꝛ ideo stantibus probationibus agtis iudex debet procedere ad condemnatoriam ꝛ non ad torturaz,
18 †ꝛ istud debet animaduertere officialis secundum Bal. ꝛ Pau. de cast. hic ꝛ Bar. ponderando tex. ibi in.l. edictum. ff. de quest. ꝛ Ang. are. in opere malefi. in versi. fama publica in materia torture. versic. ij. quero an ante omnia. ꝛ idem voluit Bal. in.l. cum qui. in prin. ff. de iureiur. ꝛ plus Ang. eleganter in suo breuiloquio in.l. fi.j. de quest. in quarto breuiloquio, quod consuetudo obseruat quod in omni maleficio nõ deuenitur ad torturaz quando maleficium est leue, sed in grauibus sic, quando aliter veritas exgri
19 non potest. subijcit tñ Bal. hic ꝛ in.d.l. cum qui.† quod canti assessores quando vident etiam probatum delictum ponunt malefactorem ad torturam illum confiteri faciendo, ꝛ perseuerare in confessione ad istum finem vt confessus non appellet, tñ ex premissis malefaciunt. ꝛ ita tenet Pau. de ca. hic. ¶ Glo. in versi. literas in fi. lz tex. ponere videatur literas priuatas ꝛ instrumenta tanqꝫ diuersa. ꝛ bene facit quod voluit Bal. in.l. fi. in.j. colum. j. de fide
20 instru.† vbi producens scripturam priuatam falsam facientem ad probationem cause, punitur ac si produceret falsum instrumentuz ꝛ sic licet in effectu pari modo puniatur, tamen videntur poni tanquam diuersa in tex. nostro. ꝛ glo. in vlti. sol. sentit qꝫ appellatiõe instrumento ꝛ cõtineatur priuata scriptura ꝛ apodexis, nec mirum

quis

quia dato termino ad producenda instrumenta includitur etiaz p ductio priuatarum scripturarum ſm Bal. ⁊ Paul. de castr. hic ⁊ in l. oratione. ff. de fer. vbi vbiq allegant Spec. ⁊ no. doct. in. c. peruenit. j. extra de test. coz. Pan. de eleaza. in. c. cum dilectus.
21 extra de fi. instr. ⁊ refert Pan. de ca. q de ꝙsuetudine iudex solet dare duas dilationes, alteram ad proban. intra quam solent p duci testes, ⁊ alteraz ad producen. iura ⁊ instrumenta ⁊ ex ista gl. infert Bar. ad not. qnestionem statutum mandat de quolibet debito apparente per instrumentum solui debere gabellam, an debebit solui de scriptura priuata. tamen decidit quod ſm propriam significationem que assumitur ex allusione vocabuli scriptura priuata censetur instrumentum, qz instruit causam. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de verb. signi. ⁊ transeunt Bald. Sali. ⁊ omnes hic
22 subjciente Bar. ⁊ doc. istum ⁊ communem vsum loqnendi esse pbandum de necessitate dum panloante dixerunt, quod de communi vsu loqnendi appellatione instrumenti non continetur scriptura priuata. ⁊ istam doctrinam Barto. seqnitur Ro. consi. xxiij. ⁊ sic transeunt omnes. mihi videtur quod ar. Barto. non procedat ab allusione vocabuli, quia nõ procedit arguendo affirmatiue sed negatiue. sic soleo dicere in. l. ij. §. appellata. ff. si cer. peta. Querit etiam Barto. ⁊ post eum omnes si opponatur contra scripturam vel instrumentum quis teneatur probare. distinguatur vt p Barto. hic ⁊ bene.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Jurare de calumnia semel super tota causa an sufficiat.
2 Jurare de calumnia specialiter eminens periculum cogit post generale iuramentum.
3 Positiones in non iurando specialiter de calumnia post generale iuramentum pro confessis non habentur.
Juramentum malitie post iuramentum calumnie quando possit p iudicem ex suo officio exigi.
4 Testis qui repetitur super dicto obscuro an teneatur iterum iurare si semel iuranit generaliter super capitulis, ⁊ tota causa. 5.
Citari pars an debeat ad verbi obscuri repetitionem in testibus.
5 Declarans nil nouí facit.

b **Sclacramentum.** Jusm prestitus generaliter semel sufficit ac si esset prestitũ super quolibet articulo.
3 hoc dicit. ¶ † Bo. ex isto text. quod semel tm iuratur de calum. super tota causa, ⁊ tale iuramentum generale comprehẽdit quemlibet articulum cause. stat ergo pulchra dubitatio an ista auc. ex toto corrigat. l. j. ſ. eo. vbi dicebatur super quolibet articu. iurandum esse. sol. ſm Bar. ⁊ cõmuniter doct. l. j. nõ corrigitur p ista auc. nisi tm in his qne contingerent post litem contesta. ⁊ post prestitum iuramentum calumnie generale, sed in his que opponũ
2 tur ante litem contest. tm iuratur etiam hodie super quolibet articulo, ⁊ qualibet exceptione, ⁊ in hoc nõ est correcta. d. l. j. ita Jac. but. Ly. Bar. ⁊ cõmuniter doc. † ⁊ plus voluit Richar. malũ. q etiam. d. l. j. remanet incorrecta post prestitũ generale iuramentuz cal. ⁊ post litem contest. vnico casu posito in. d. l. j. in fi. qñ quis peteret testes torqueri, qz tunc specialiter iurare teneretur, eo quod agatur de eminenti periculo ſm Richar. malum. Saly. Fulgo. ⁊ Pau. de cast. ⁊ istam opin. quod auc. nostra procedat post litem ꝙtest. ⁊ remaneat incorrecta. d. l. in occurrentibus ante litem cõtesta. ⁊ declarat Bar. ⁊ omnes in. l. insiuran. ad pecu. §. qui insiur.
3 ff. de iureiurando. ⁊ per ista infert Bal. hic † quod si quis iurauerit generaliter de calumnia post litem contesta. non tenebitur postea prestare iuramentum super positionibus, ⁊ non iurando positiones non haberentur pro confessatis, ⁊ istud est not. in practica. Et l3 non teneatur aliquis iurare de calumnia amplius nec de veritate, posteaquam semel iuranit. verum est si petatur a parte, sed iudex ex officio videns partem terginersari potest quandocunqz exigere iuramentum malitie. tex. est nota. in capitulo secundo in fin. extra eodem titulo libro. vj. ⁊ per premissa infert Bald. ⁊ sequitur Saly. ⁊ Paulus de castro. quod vbicunqz testis repetit ad declarandũ dictũ suũ obscurum, ꝙ isto casu non tenet de nouo
4 iurare ꝙñis a principio testis debeat iurare deponere veritatem pro vtraqz parte † tm qñ semel iurauit, ⁊ postea repetitur ex officio ad declarationem obscuritatis non tenebitur amplius iurare. Et plus ſm doc. prefatos non erit aduersarius citandus, qz citari dz aduersarius ad videndum iurare testes, nõ autem dz interesse qñ testis deponit in secreto. l. si quando. ⁊ ibi no. j. de test. ⁊ ideo ad repetitionem verbi obscuri non debet pars citari, quia qui declarat nihil de nouo dat. l. heredes. §. si quid post. in fin. ff. de testa. ⁊ ita Bar. ibi istud decidit Bal. clarius in. l. fi. j. de testi. Ang. in. l. ij. ff. de iurisd. om. ind. Jnno in. c. cũ super extra de cõfes. ⁊ in. c. in
5 quisitionis. extra. de accusa. † qz si testis iuranit dicere veritatẽ super capitulis, ⁊ tota causa iuramentum testis generale trahitur, ⁊ extenditur ad declarationẽ dicti obscuri si repetatur ex officio iudicis, ⁊ ideo no. qz sunt quotidiana. gl. vnica ibi in iudicio ista est vera soln. reprobata prima ſm Bar. Sal. Bal. ⁊ doc. post Jac. but. quod in. d. l. qui bona. §. pe. non iuratur vniuersaliter in figura iudicij post lit. contesta. sicut hic in fi. glo. glo. bene dicit.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Juramentum calumnie generale ad quid inuentum.
Processus propter iuramentum calumnie non prestituz quando non vitietur.
2 Juramentum de calumnia an ⁊ quando in quacunqz litis parte possit per partem peti.
3 Cautela procuratoz malitiosoz ad reddẽdum iudicium nullum.
4 Juramentum calumnie potest quandocunqz prestari, ⁊ quid si fuerit conclusum in causa, ⁊ nondum iudicatum.
5 Arbiter ⁊ iudex etiam partibus contradicentibus possunt ex mero officio qñcunqz pendente lite iuramentum calumnie exigeꝛ.
6 Juramentum calumnie an possit ab alio deferri quam a iudice, ⁊ quid si in iudicis presentia prestetur. 7.
7 Jurare de calumnia recusans quando penas incurrat.
8 Omissio iuramenti calumnie periti an reddat processum nullum.
9 Snia an valeat que pro actore iurare de calũnia renũcie fertur.
10 Uersantes circa lites omnia mala nouerunt.
11 Statutum prohibens iurari de calumnia an valeat.
Jurm calũnie per ꝙsuetudinẽ differri vsqz ad sniam potest.
Juramentum calumnie rescripto principis remitti potest.
12 Statuta ⁊ rescripta pari gradu incedunt.
13 Aduocati an teneantur iurare de calumnia.
Aduocati an instruere debeant partem ad respondendum libello vel positionibus ⁊ illi assistere, ⁊ quando. 15.
14 Positionũ copia parti nõ dãda ne ante responsionez instruatur.
Consuetudo patrie seruanda.
15 Aduocatus testem instruere potest de iure ne ab interrogatore decipiatur.
16 Odo inuersus quando non vitiet.
Solennitas leuis non solet vitiare.
17 Juramentum calumnie an remittatur parenti ⁊ patrono, vel iurare teneantur. 19.
Lex plus potest quam pars in remittendo calumnie iuramento.
18 Jus nouũ corrigẽs antiquũ an corrigat iuris antiq specialia. 20.
21 Dictio omnis qualiter fiet.
22 Dictio omnimodo iuncta negatiue quid importet.
23 Positionibus an respondendum sit in spiritualibus.
24 Jurandum de calumnia in quibus causis sit.
25 Emptor in iudicio euictionis quid iurare debeat.

c **Um** Et iudices nõ litigantes ⁊ patroni causarum iurare tenentur de calumnia, ⁊ si ad iudiciuz venire non possunt, mittendum iuramentum erit domi
1 ad eos. hoc dicit. ¶ † Bot. primo quod generale iuramentum calũnie fuit inuentuz ex dispositione. l. nostre ad solennizandum iudicium, ⁊ debere prestari post lit. contest. adeo qõ non sufficeret prestari añ lit. ꝙtest. nec illud relenaret, licet iuramentũ calum. speciale, ⁊ particulare quod prestat in occurrentibus ante lit. ꝙtest. l. j. ⁊ dixi in auc. hoc sacramẽtũ. ſ. eo. non fuerit inuentuz ad solennitatem iudicij, vt declarat Pan. de ca. hic ⁊ ideo iuramentum generale quod prestari dz post lit. contest. ad solennizandum iudicium si petatur a parte iurari debere de calum. ⁊ non iuraretur processus vitiaretur et redderetur nullus, sed si pars non peteret iurari de calũ. non vitiaretur processus propter iuramen-
2 tum calũ. non prestitum, † posset tm pars in quacunqz parte litis istud petere iurari de calũnia, ⁊ pars poterit quandocunqz prestare iuramentum ſm Paul. de ca. hic per tex. in. c. j. eo. tit. lib. vj. Tenetis ergo qõ iuramentum calũnie censetur de substantia ⁊ solẽnitate iudicij parte petẽte iurari, adeo q si omitteret requisitus iurare, processus redderetur nullus ipso iure. d. c. j. ⁊ ita l3 Bar. in. §. sed qz veremur. j. ea. l. ⁊ in. l. de pupillo. §. qui boc. ff. ó no. ope. nun. Jo. de imo. ⁊ mod. in. l. qui bona. §. si alieno. ff. ó dam. infec. ⁊
3 ideo cautelã dabat Ja. bu. in. d. §. sed qz veremur, † q malitiosi dicur. respondẽdo libello in fin. responsionis apponebant ista duo

verba, petens iurari deberi de calũ. nec postea aliter instãtiam faciebãt ad hoc, vt redderẽt postea indiciũ nullũ, & exclamat Imol. in d. §. si alieno. sed añ eũ istud clare tradit. d. Matbe. no. lxv. incipi. no. eandẽ cautelã. vbi pulchre loquit & reddit cautos actores & reos, & ideo ad eũ semper recurratis. & aduertas pro condimento † quod inf̃m calũnie potest q̃cunq; p̃stari, dummodo non foret in causa conclusum. glo. no. in. c. ex literis. extra de iureiurã. quã exclamãt Moder. pro sing. in. d. §. si alieno. & bene facit text. cum ibi no. in. c. j. eo. tit. lib. vj. & bene facit q̃ voluit Bal. in. c. j. circa fi. ff. eo. vbi voluit post cõclusionẽ in causa & anteq̃ ferat̃ sententia posse iudicẽ ex officio inf̃m calũ. exigere, ne in futurum sua sentẽtia reddat̃ nulla, & istud clarius voluit Bal. in. d. §. sed q̃ vere mur. vbi plus voluit † q̃ arbiter & index ex mero officio vtraq; parte contradicente quandocunq; possint exigere pendente lite iuramentum calum. per no. per Jo. an. in nouella in. d. c. j. ideo bonũ est habere iudi. fauorabilẽ, & plus no. vnum ad totum istum tit. necessarium quod iuramentum calũ. sicut & iuramentũ necessarium nõ potest ab alio deferri quã a iudice, & ideo singu. Bal. in repe. l. ij. in. ij. q. principali. ff. de iureiur. dixit se alias in contingentia facti obtinuisse, duz pars fecisset iurari de calũnia ab actore, & actor iurare recusasset, † quod merito recusare potuit, q̃ non fuerat delatum a iudi. & istud sequitur moder. d. Bap. de sancto bla. in cõmento. l. admonendi circa primaz colum. & alias ego secutus fui in. l. videamus. ff. de in lit̃em iuran. & est dictum sempiterna memoria dignum si verum, & pro defendendo processũ, q̃ processus non erit nullus non prestito iuramento calum. nisi deferatur a iudice, & est magna limitatio ad doctrinam Pau. de cast. hic & Bar. in locis allegatis. & pro isto dicto inuenio optime facere quod voluit Pau. de ca. in. §. quod si actor in princ. j. ea. l. vbi voluit plus, † q̃ ad hoc vt recusans iurare de calumnia incurrat penas requiritur quod fuerit monitus a iudice ad iurandũ, & statutus sibi fuerit terminus, vt ibi per eum, & est no. dictum si vez est, nec ab alio esse relatum audio. Ego tñ teneo p̃supposita opi. Jac. bu. Bart. & sequentium q̃ inf̃m de calum. de substantia iudicij sit si petatur q̃ isto casu audacter tenerez ꝛ Bal. in. d. l. ij. & sequaces, & ꝛ Pau. de ca. in. d. §. quod si actor. q̃ istud inf̃m non est de necessitate p̃stan. a iudice, immo sufficit quod in presentia iudicis, & coram iudice pars a seipsa p̃stet inf̃m calumnie. tex. est cum gl. in ver. coram iudicibus. in auct. principalis. j. eo. nec reperio iure cautuz q̃ debeat quis esse iussus a iudice ad iuramentum de calumnia statuto sibi termino, vt dicit Paul. de cas. sed tñ inuenio debere moneri a iudice ad respondendũ positionibus post p̃stitũ generale inf̃m calum. tex. est rotundus in. c. si post p̃stituz de confes. li. vj. Salnare tñ potest Bald. in. d. l. ij. parte petente aduersarium iurare de calũ. si aduersus diceret sum paratus iurare iudice mihi deferẽte inf̃m calumnie, q̃ non teneor, nec volo iurare in manibus alterius. † isto casu si iudex nolit deferre certe p̃cessus non erit nullus, & ista forte fuit intentio Bald. q̃ non stabit per iurare debentem, tñ ista saluatio non est tuta, q̃ potest iurare in seipso, & non in manibus alterius, & ideo no. ista, q̃ ab alio facta non sunt, ego etiã in principali passu dixerit Ja. bu. & Bar. & se. quicquid voluerint vt̃ verius quod omissio iuramenti calũnie petiti nõ reddat processum nullum ipso iure, & ad hoc me monet tex. rotundus in. d. §. q̃ si actor. vbi est casus q̃ si actor recusauerit iurare de calũnia cadit ab actione non ipso iure, sed per sniam f̃m glo. & omnes ibi reus. aũt nolles iurare hẽ p̃ confesso, & condẽnandus q̃o est verũ q̃ sit de substantia iudicij, & quod processus sit nullus, & quod inf̃m calũ. nõ sit de substãtia iudicij tenuit Bar. in. §. quod obseruari. j. eo. sed ratio sua mihi non placet, † & plus ego adduco in terminis Bal. Pau. de cast. & cõmuniter omnes in. d. §. q̃ si actor. vbi tenẽt, & nemo discrepat quẽ viderim q̃ si actor recusauerit iurare, & p eo ferat̃ snia q̃ snia valebit, si enim esset de substãtia iudicij sententia valere non posset, & ideo soluat Apollo, q̃ in isto articulo semp fui dubius. Tenendo igit̃ opi. Jac. bu. & Bar. scitote quod rõnabilis & necessaria erit p̃statio iuramenti calũ. si petatur q̃ statuto vel consuetudine non poterit tolli ista p̃stratio iuramẽti. q̃ non valebit statutũ neq; consuetudo. c. constitutus extra de fide instr. c. certum. & ibi no. doc. extra de iuramento calũ. & ideo voluerunt Host. Jo. mo. & Jo. an. in. c. romana de foro compe. lib. vj. q̃ licet glo. in. l. rem non nouam. j. de iudic. in. §. patroni. dixerit sic lege cauetur q̃ patroni, & aduocati iurent de calũnia, tñ cõsuetudine non habetur q̃ dicunt ipsi quod consuetudo nihil vz in contrarium, & est rationabile, † quia versantes circa lites omnia mala nouerunt. glo. no. in. l. ab anastasio. j. mandati. & istam partẽ quod non vz statutum vel consuetudo prohibens iurari de calum, iz aperte Matbe. lxvj. no. incipi. no. quod statutuz & consuetudo

1 4 5 6 7 8 9 10

& istud primo voluit And. de iser. in. c. j. de contro. inuestitu. vbi tenuit nõ valere statutũ q̃ procu. fiscales nõ teneant̃ iurare de calum. & istam conclusionem nostrã sequit̃ Jo. an. in addi. Spe. tit. de iuramento calũ. §. sequitur. ver. & no. vbi tñ addit quod iz non possit in totum iuramẽtum calũ. per statutum vel consuetudinem tolli † tñ potest postergari & differri vsq; ad sniam, & sequitur do. Anto. in. d. c. cetex. iz Pano. in. d. c. ceterum. & melius f̃m me teneat non posse differri vsq; ad calculum sententie ratione ibi assignata per eum. ego autem moneo vnam di ficultatem q̃tra istaz communem decisionem, certũ est q̃ rescripto principis potest remitti inf̃m calũ. vt est gl. communiter approbata in versi. remitti. §. sed q̃ veremur. j. ea. l. & sequitur Pano. in. d. c. ceterum in fin. tñ recipitur regula † quod statuta & rescripta pari gradu incedunt & pari passu ambulant. doctrina est Inno. aurea quam sequuntur doc. in. c. que in ecclesiaꝛ. extra de consti. Bal. in. l. ex facto. ff. de vulg. & pupilla. alias memini me dixisse, soluat Apollo. Nunc autem vt̃ mihi posse assignari rationem diuersitatis, q̃ statutum, & consuetudo generalia sunt, & rescriptum est particulare, & rescribẽdo princeps particulariter videtur ex aliqua iusta causa ob aliquam reuerentiam aliter non video posse saluari istas doctrinas pulchras contrarias. ¶ No. secundo ex text. nostro cum glo. in ver. anteq̃ † q̃ f̃m partes iurant de calum. non aduocati, & ideo Bar. & doc. hic post glo. que per hoc remanebit expedita volunt q̃ aduocati non debeant instruere partem ad respondendum. libello vel positionibus, nec ẽt debeant esse presentes, q̃ presumit̃ alias calumniose facere, & istud est valde no. & idem voluit Bart. in. l. si postulauerit. §. q̃ni. de adul. & forsitan ex hoc inferunt Bal. & moder. † q̃ copia positionum non est danda parti ne instruatur ante quam respondeat, & ita obseruant Genuen. & idem voluit Bal. in l. ij. j. vt lit. penden. Bar. in. l. si duo patroni. §. idem iul. ff. de iureiur. Inno. in. c. p tuas extra de test. sed Lombardia nostra seruat ꝛrium. & ideo seruanda est consuetudo patrie, ex mente Bart. in l. custodias. ff. de pub. iudi. & plus voluit Spe. tit. de posi. §. iij. dicamus. versi. quid si patroni. quem refert Bal. hic Host. & Inno cen. in. c. dilecti extra de iudi. Spec. titu. de posi. §. vij. vers. xvij. † quod si clientulus est nimium simplex, quod aduocatus poterit assistere sibi ne decipiatur in respondendo, & instruere illum de iure, non autem de facto sicut potest instruere testez ad depoñ. apte de iure, ne decipiatur ab interrogatore in redditione rationis dicti sui secundum Roffre. in tit. de sena. lib. bo. & Bald. hic quem Bald. non retulit in commento. l. admonendi, vbi retuli multas alias auctoritates vbi istud firmant. ff. de iureiur. ¶ Glo. in verbo mouisse in fi. gl. Bar. miro ordine prosequtur omnia. d. glo. & diuidit in quatuor membra. Primo quo iure fuerit introductum iuramentuz calum. Secundo que persone debeant illud iuramentum subire. Tertio in quibus causis. Quarto, qualiter & quomodo iuretur, dicatur vt hic per Bar. Inquãtum Bar. querit an iuramentum remittatur parenti, & patrono, & decidit quod sic declarando gl. nostram, † quia iz non possit iuramentum remitti a parte, potuit tamen remitti a. l. & istam opin. tenuit idem Bar. in. d. §. si alieno. & in. l. in fiur. & ad pec. §. hic in iuran. ff. de iureiuran. Contrarium tenuit glo. Jaco. but. Angel. & Saly. in. l. sed si hac. §. fi. ff. de in ius vocan. quod immo generale iuramentum calum. p̃stari debeat a parentibus & patronis, & sequitur Raph. fulgo. in. d. §. hoc iusiuran. per tex. no. in. §. fina. in in auc. de his qui ingre. ad appel. vbi refertur effectualiter dispositio. l. nostre, & decidit q̃ nulli persone remittitur istud iuramentum, sed multi sequuntur opi. Bar. & glo. hic, & maxime Raphafulgo. sibi contrarius in. d. l. fi. sed si hec. §. fin. per tex. in. d. §. hoc iusiuran. & per tex. in. d. l. qui bona §. si alieno. ff. de dãno infecto. † & adducit forte arg. q̃ iura noua corrigentia antiqua nunquam censentur corrigere ius antiquum quod disponebat in aliquo speciali casu etiam si lex nona haberet clausulam nõ obstantibus quibuscunq; legibus. ista est gl. singu. in auc. de here. que ab intest. in prin. in versic. vacantibus. & idem voluit Barto. ponderando glo. ibi in. l. sciendum. ff. qui sat. cog. idez voluit Bar. in extra. ad repr̃imendam. in versi. non obstantibus. Bald. in. l. sed & si quis. §. quesituz. ff. si quis cau. ergo licet iura nona dicant omnes debere iurare de calum. illa debẽt intelligi preterq̃ in isto casu speciali.

li. ſ. parentis ⁊ patroni, ⁊ cū iſta opi. tranſeunt omnes Moder.
19 legentes, †Ego aūt teneo indubitanter quod iurare teneant̄ patronus ⁊ parens, moneor ex doctrina Bar. in. d. verſic. non obſtante, vbi limitat illā doctrinā precedentē. niſi appareret qō iura noua vellent inducere in quocunqꝫ caſu, ſiue generali, ſiue ſpeciali, puta q; diceret non obſtante aliqua. l. generali, vel ſpeciali. ⁊ ſequitur Pet. de ancha. in. c. canonū. verſi. ſed quid noua. l. ēt de conſtit. ſed ita eſt quod apparet de mente. l. noue, quod voluit corrigere iura antiqua, ēt ſpecialia in parentibus ⁊ patronis. ⁊
20 †ideo q̄ apparente de mēte licet verba. l. noue ſint generalia tamen corrigunt. l. antiq̄ꝫ ſpecialiter loquentes. gl. eſt ſingu. in. c. ꝯ chriſtianos in fi. de hereti. lib. vi. q̄ꝫ exclamat Roma. in. l. ſi vero. §. de viro in. iij. ⁊. vi. fal. ff. ſolu. matri. in repe. vbi tex. in. d. l. ſi na. in auc. de his qui ingre. ad appel. ſubijcit hic formalia verba. banc cōem poſuimus. l. contra omnem perſonam modis omnibus hic nulli concedentes, pondero illam dictionem omnem per
21 ſonam †que dictio nihil excludit. l. a procuratore. j. mādati. Secūdo pondero illam dictionem modis omnibus que ideꝫ importat quod omnimodo id eſt ſine aliqua diſtinctione glo. not. in. l. ſi cum exceptione. §. quatenus. ff. quod me. cauſa. Tertio pondero illa verba hic nulli concedentes, q; ſi vni permitterētur tota oratio eſſet falſa. l. ſi is qui decenta. §. vtrum in verſicu. nihil. ff. ō re.
22 dub. †q; vbi dictio omnimodo, ⁊ ſimiles iunguntur alicui dictioni negatiue, idem important ac ſi dicerent nullo mō, dicto. §. quatenus, cum glo. in. l. nauē ſaupbelli. in verſi. omnimodo. ff. locati. ⁊ per iſta mihi placet iſta opin. non curo attingere, an filio vel liberto remittatur iuramentum calum. quem paſſum tangit Alexan. in. l. ſi patronus libertum. ff. de iureiuran. inquantum Bar. tangit hic an coniunctus agendo pro coniuncto iurare teneatur, bene dicit, ⁊ idem vult Bar. ⁊ ſequuntur ē lij in dicto. §. ſi alieno. ⁊ bene facit glo. in. c. cum cauſam extra de iureiuran. q̄ꝫ bar. inaduertenter, ⁊ male tenuerit contrarium in. §. ſin abfuerit. j. eo. inquantū Barto. in tertio membro tangit in quibus cauſis iurā. ſit. bene dicit ēt in caſibus ſpiritualibus bodie ꝛ olim ſecus. c. literas. ij. extra de iuramento calum. iuncto. c. ij. eod. tit. lib. vi. de
23 iuramento calum. ⁊ bene facit quod no. Bald. in. §. quod obſeruari. j. eo. †vbi querit an in ſpiritualibus reſpondendum ſit poſitionibus. inquantū Bar. approbat opi. Jo. q̄ iurandū ſit in cauſa appellationis, q; tex. eſt bodie in. d. c. ij. lib. vi. ⁊ idem tꝫ gloſ. Bar. ⁊ omnes in. d. §. ſi alieno. ⁊ Bal. in auc. ℔ ſacramentū. §. e. inquantum Bar. tꝫ quod iuramentum ſit in noua inſtantia per
24 empta prima bene dicit. ⁊ idem tenet Bal. in. d. auc. hoc ſacramentum. Bar. Ange. ⁊ Imo. in. d. §. ſi alieno. ⁊ ante eos Spe. tit. de iura. calum. §. ſequitur. verſi. ſed quid ſit inſtantia. ⁊ ex diſ
25 ctis omnibus verbis Barto. elicitur iſta concluſio †quod in omnibus cauſis ciuilibus ordinarijs ⁊ extraordinarijs. ⁊ etiā ſumma in. §. ſinaūt affuerit. j. eo. etiam in executiuis. l. theſaurus. ff. ad exhiben. Bal. in. l. i. §. eo. ⁊ in. l. i. circa princ. j. ne lic. ter. prono. et etiam in criminalibus. l. i. ⁊ ibi dixi. §. eo. in ſpiritualibus. vt. §. ſi tum eſt. Vltimo Bar. hic in queſtione gl. decidentis quādo emptor in iudicio euictionis comparet quod nō teneatur iurare rez eſſe ſuam, ſed bene iurare q̄ litigat ex iuſta cauſa pp cauſas euictionis. Bar. dicit †qō imo poteſt confiteri rem eſſe petentis, q; pōt agnoſcere bonam fidem. l. quoties. §. ſicut. ff. de admi. tut. ſed non meminit Bar. q̄ gl. quā ipſe approbat in. §. cū me abſentē. allegato in gl. in verſi. inſtantia. dixit q̄ dꝫ iurare qō non litigat animo calūniandi, q; quocunqꝫ, vel obtineat vel ſuccūbat habebit regreſſum ꝯ venditorem, ⁊ illam glo. exclamat ⁊ ſequitur Bal. hic in fi. ⁊ ſic remanet glo. in verſi. inſtantia expedita.

SVMMARIVM

1 Juramentum calumnie preſtatur calumnie euitande cauſa.
2 Jurare de calūnia pluries peti pōt in rebus tpe variantibus.
x

¶ Miſto iuramento.

†Iſta auc. venit ampliatiue ad l. C. qō iuramentum generaliter preſtetur in omni negotio, ⁊ tota cauſa quod calumnioſe aliquid nō faciet nec etiam exiget ab aduerſario ſuperfluas probationes. ⁊ iō non
2 preſtatur niſi ſemel tantum, ⁊ iſtud erit loco ſummarij, ⁊ iō Joā. de imol. in. l. ſi bona. §. qui alieno. ff. de damno infecto limitat auctē. noſtram procedere in rebus que non variantur tempore, q; ſi varientur nō ſoluꝫ ſemel, ſed pluries poſſet peti iurare de calūnia ⁊ ideo eſt ſignanda iſta limitatio memorie.

SVMMARIVM

1 Adminiſtratores tutores ⁊ curatores qualiter de calūnia iurēt.
2 Procurator habens mandatum ſpeciale ad iurandum de calumnia quomodo iuret.
3 Periurium an cadat in iurante falſum animo calumniādi.
Juramentum teſtis eſt veritatis.
Teſtis qui cum iuramento falſum dixit cum verum dicere crederet an puniendus de falſo.
4 Teſtimonium credulitatis an poſſit per teſtem iurantem reuocari ſine periurio.
Conſulentium diuerſe ſunt fantaſie.
5 Scire dicimur quod vehementer opinamur, ⁊ quid ſit ſcire.
6 Scientia propie dicitur verorum.
Teſtis non reddens rationem dicti ſui non probat, ⁊ quid ſi deponat per verbum credo.
7 Teſtis equiuocum ⁊ ambignum dictum non probat.
8 Tutoris confeſſio an noceat pupillo ⁊ quando. 11. 23. ⁊ quid in alio iudicio. 14.
Bonatio quibus adminiſtratoribus prohibita.
9 Pariſienſes concluſiones, id eſt vere, non cadunt ſemp in ore omnium doctorum.
10 Sententia gbus nocet regulariter nocēt ⁊ acta. ⁊ ecōuerſo. 13.
12 Confeſſio procuratoris cum libera domino preiudicat.
Tutor ⁊ curator dicuntur habere mandatum cum libera.
14 Confeſſio principalis domini nocet inter eaſdem perſonas etiā in alio iudicio.
Tutoris confeſſio ficta eſt minoris confeſſio.
15 Confeſſio ficta non facit fidem in alio iudicio.
Confeſſio nuntij nomine mittentis an domino preiudicet in omni iudicio.
16 Confeſſio procuratoris poteſt reuocari pretextu erroris vſq; ad ſententiam.
17 Filius maior agens patre conſentiente iurat ō calumnia, ⁊ quid ſi conueniatur.
Jurām de calūnia nō eſt ſimpliciter de iudicij ſubſtātia ⁊ cur.
Monachus agens cum abbatis licentia an iurare teneatur de calumnia.

§. Quod obſeruari oportet.

omiſſo ſumma
1 rio, vt hic per Bar. tradito, ⁊ omiſſa diuiſione. ¶ †Mo. primo q̄ legitimi adminiſtratores tutorum. ⁊ ſimiles iurare tenentur de calū. ſcōm credulitatē animi ſui, ⁊ in animam ſuam, ergo hic eſt caſus qō nō iurant in animā ſuorū principalium, ſed ſuā. ita tex. boc ꝓbat in verſi. eo. q̄ eſt animi ſui ſcientia iurant, ⁊ ibi ꝗuenit,
2 ⁊ ipſos iureiurando afficit. iſtud videtur mirabile, †q; procurator habens mandatum ſpeciale ad iuran. de calum. non iurat in animam ſuā, ſed in animam domini. ita Barto. in. l. qui bona. §. ſi alieno. ff. de dam. infec. tex. optimus in. c. fi. de iura. calum. li. vi. ita ponderauit tex. noſtrum. Paul. de caſt. hic.
¶ Mo. ſecundo ex tex. ibi. ⁊ ꝛ vere cauſe natura, alia eſt tamen q̄ quiſq; credit ⁊ exiſtimat hoc eſſe iuran. q̄ iſtud iuramentum calū. eſt credulitatis ⁊ nō veritatis. q; iurat ſe ita credere, adeo qō nō attenditur veritas, ſed opi. vt dixit in ſimili tex. in. l. ij. §. ſi
3 pupillo. ff. de vſucapi. pro tu. †⁊ ideo ꝛ in veritate falſum iuraret ille qui iurat animo calūniandi, q̄ꝫ iniuſtitiam foueret non cenſebitur periurus. non ſic eſt i iuramēto teſtis, q; illud iuramētum eſt veritatis ⁊ non credulitatis. ⁊ ideo ſi periurat iurādo falſum q̄ꝫ crederet dicere verū puniretur de falſo, q; non dꝫ teſtificari niſi de his que vere ſciat non de his que credit vel opinat. ita Cy. Bal. ⁊ omnes in. l. teſtium. j. de teſti. ⁊ in. l. qui teſtamento. §. fi. ff. de teſta. ⁊ in. c. cum cauſam. extra de teſti. ⁊ hinc occur
4 rit qō ſi teſtis deponat hodie vnum per verbum credo tamē poterit cras dicere contrarium ſe non credere, nec diceretur periur⁹ ita Bart. ⁊ Ange. in dicto. §. ſi alieno. Cyn. ⁊ Bald. in dicta. l. teſtium. ⁊ pulchrius Bald. in. l. de tutela. §. de in integ. reſti. mi. vbi exclamat pro conſultoribus ⁊ doc. diuerſa ⁊ contraria conſilia ſcōm diuerſa tempora ⁊ diuerſa phantaſmata ⁊ diuerſos itel lectus dantia. ¶ Nota vlti. ex tex. ibi, qō quiſque credit ⁊ ibi ſcire poſſunt cauſam hic eſſe tex. meliorem de iure, quod etiam ſcire dicimur illud, quando credimus vel vehemēter opinamur quamuis per veram cauſam ⁊ concludentem ſcientiam non ſciamus, †q; ſatis eſt vehementer credere. ⁊ ita vult glo quam ponderant doct. in. l. ij. §. labeo. ff. de aqua plu. arc. in. l. pantonius. §. rei plures. ff. de acqui. here. Bar. in. l. ſi quis ita. §. i. ff. de teſta.

tu. in qbus sursbus probatur, qđ quis dicitur certus si de aliquo vehementer opinatur, ꝯtra in se non sit verū, tñ istud nō est proprie scire, qr scire est rem per causas cognoscere vsqz ad elementa, z sic qñ scimus per veritatem visus, qr scire per credere vel vehementer opinari coniecturatiue dicitur scire, qr animus ad hoc inclinatur ſm Pau. de cast. hic. z ideo opinans vel non dicitur
6 proprie scire † qr scientia proprie dr verorū. ista est glo. sing. qnaz ponderat Bal. z Jmol. in. l. si paterfami. in fi. ff. de heredi. instit. glo. in l. duo. §. pen. in versi. sciens. ff. vti pos. z ex his constat male dixisse Bal. in. c. fi. extra de iura. calū. qui volnit, qr testis dicens se tantum scire qr titius occidit Seium. quod nō probat nisi reddat rationem sue scientie z dicti, quia viderit. z monet quia verbum scire potest capi dupliciter. Primo credere vel opinari. Secundo de veritate, modo sic testis deponens per verbum, credo non probat. glo. no. in §. si vero absint. in versic. vidisse. in auc. de testibus. z no. doc. in d. l. testium. si ergo verba capi possunt dupliciter, succedit alia regula † qđ equinocū z ambiguū te-
7 stis dictū nō probat. c. in presentia. extra de proba. certe ista doctrina Bal. non est vera, quia in teste verbū scire applicatur ad veritatē. ita decidit Bar. in. d. §. si alieno. in vlti. col. z in. l. i. in fi. ff. de interroga. acti. Bal. z Jmo. in. d. l. si paterfa. z dixi post Bar. in. l. admonendi. dum Bar. in. v. col. tangit qui sint gradꝰ sciētie z nescientie. ff. de iureiu. z ideo ista non exeāt cor vestrum.
¶ Glo. in ver. ad curatores dividitur in duas. in prima opponit z fortiter, z quatuor modis soluit. in secunda querit. secunda ibi, itē si vnus sit tutor. in gl. ibi, z omnibus similibus administratori bus, qr glo. in solutione ʒrij involuit, vt inquit Pau. de ca. ideo ſm Bar. z doc. hic z Barto. in. d. § sed an ipsos. qui est pe. z in l. vnica. in. xiij. q. z post eum Bar. j. de qfes. l. i. do. Ant. z imol. z Panor. in. c. i. extra vt lit. non contest. in hoc passu vtili z quo
8 tidiano † an qfessio tu. vel cu. vel similiū administratori noceat suo principali solnēdo contrarium. glo. distinguere videntur aut confitentur extra iudicū. vel etiam in iudicio non precedente iussu iudicis per modū voluntarie iurisdictionis, exempli gratia. tutor vel prelatus confitetur non interrogatus in iudicio recepisse centū mutuo non apparente aliter de numeratiōe, z isto casu nō preiudicabit minori vel ecclesie confessio. z ita loquatur. d. §. pē. qr ista confessio voluntaria sapit vim donationis que est ꝓhibita istis administratoribus. l. i. §. i. ff. de tutel. z ra. distra. z plus vult Raph. hic qđ tex. non probet qđ iramentuz cal. preiudicet pu-
9 pillo, † qr non conclusio Parisiensis z bona qđa, tutor iurat de calū. ergo preiudicabit pupillo, qr aduocatus etiā iurat de calū. z tamen non preiudicat clientulo. ista ratio ſ nul. nihil vz, qr in aduocato nō substantiatur iudicium sicut in tutore, z ideo tenet iurare preiudicabit pupillo. z tex. noster bene probabit ſ quēs secundum membrum distinctionis. Aut vero confessio emanat per viam contentiose iurisdictionis, qr in iudicio rite mandatur a iudice, vt respondeat positionibus, z tunc qfessio preiudicabit principali, qr secundum Bar. z doc. agnoscere debent bonam fidez z possunt. l. quoties. §. sicut. ff. de administra. tut. z i istis terminis loqnitur tex. noster secundum Bar. z omnes.
10 ¶ † Sed melior ratio assignari potest, qr recipitur regula quod quibus nocet sententia nocent acta z ecōtra. vt declarani in. l. ij. .§. de edendo. vbi adduxi multas auctoritates, sed ita est qđ snia lata ꝑ minorem nocet minori. l. iiij. §. i. ff. de re iudi. ergo acta z cō fessiones in. d. c. suborta. extra de re iudi. l. non solū. in principio ff. de procurator. z istam distinctionem inter voluntariā z contentiosam probat. l. insiuran. ad pe. §. tutor. iuncta l. tutor. in princi pio. ff. de iureiurando.
¶ Contra tamen primum membrum est tex. ad literaz i. l. ticius §. tutele. ff. de admi. tut. qui de directo contradicit quod apoca tutoris confitentis se recepisse a debitoribus pupilli, ꝓbat veram solutionem, z ex ea liberantur debitores in preiudicium pupilli. z est mirabile quod Bal. z Saly. allegent illum textum ad confirmationem opinio. predicte z distinctionis prefate. Ad illum textum respondet Bar. ibi post glo. illum destruendo quod apoca ibi continebat veram solutionem facta m per debitores pu-
11 pilli tutori. z ideo infert Bar. † quod si tutor faceret solam confessionem de recepto, quod ea confessio non preiudicaret pupillo. z est opinio mirabilis. z idē volnit bar. in. l. si ita stipulat⁹. §. Chrysogonus. ff. de verborum obligatio. Ang. in. l. duo pio. §. sed si emptor. ff. de re iudi. Roma. consilio. cccliij. z movent ꝑ textum. in. l. i. §. sed si mutuam. ff. si quid si fraudem patronatus. z per nota. per Bar. in. l. ij. §. verbis. ff. si certum petatur, breviter in hoc passu verissimus doctor Pau. de cast. consilio suo primo in ordine aperta frōte in omnibus. z per omnia reprobat doctrinam Bar. in. d. §. tutele. z monet. tribus fundamentis, vt ibi per eum. z respondet Pau. de cast. ad dictū. §. sed an ipsos. qđ loquitur z procedit vbi tutor mutuo acciperet vel confiteret super eo qr in facto tutoris non consisteret, z tunc non preiudicabit pupillo, sed nos loquimur vbi confitetur recepisse a debitoribus pupilli, z sic in facto consistente in ipso tutore, ergo liberat debitores soluentes. z est no. doctrina, z illam puto verissimam. z istā qclusionē ēt inuenio tenere Jo. de imo. in. l. si debitorē. ff. de nouatio. z in. d. §. sed si emptor. z pro hoc moneor fortissimo ar-
12 gu. † iz enim qfessio sola simplicis procurato. nō preiudicet domino. vt tenent cōiter doc. in. d. l. si debitorū. z in. d. l. ij. §. verbis tñ confessio procura. cum libera qfitentis se recepisse preiudicabit domino. ita gl. Bal. z Ang. in. l. non abstulit. j. de nouatio. ſz ita est qr tutor z curator dr habere mandatum cū libera. glo. notabilis. in. l. mandato generali. ff. de ꝓcurator. bonus tex tus quē ponderat bar. in. l. inter bonorum. ff. de admini. tut. z ista mihi videtur veritas. z ideo no. istam decisionem Pau. de ca. z Jo. de imo. intelligatis tamen istud primum mēbrū qđ dicitur emanasse qfessio per modū voluntarie iurisdictionis, quādo facta ēt esset in iudicio non precedente iussu iud. qr ad hoc vt dicat contentiose iurisdictionis requiritur quod precesserit iussus iudicis. ita declarat Pau. de cast. in. d. §. sed an ipsos.
13 ¶ † Circa scōm mēbrū bar. dū vult confessionē emanatam per modū qtentiose iurisdictionis preiudicare minori, intelligatis verum esse quando tutor vel curator fuisset in iudicio sine minore qr si fuissent in iudicio cū minore, qr minor cepisset iudiciū cū auctoritate tutoris z curatoris. vt. l. clarum. j. de au. prestan. certe isto casu tutor solus confitēdo nō preiudicaret minori. ita gl. hic sentit, z cōiter doc. z volnit bar. in. d. §. sed an ipsos. sed do. Anto. de Alex. mordere vr istam decisionem cōem, qr attenta ratione Bar. in. d. §. ſz an ipsos ꝯtra. recitauimus, que est qđ cui nocet snia noceāt ēt acta processus, sed ita est quod si minor fuisset in iudicio auctorante tutore vel curatore, tamen snia lata contra solum tutorem preiudicabit pupillo. l. si ideo. in prin. ff. de enict. quem tex. adducit ad hoc Bar. in. l. cum z minorem. j. si aduer. rem iudi. ergo si vz sententia, non obstante quod iudicium ceptū fuisset cum minore pari modo valebit confessio facta in iudicio cepto auctorante curatore, firmare tamen non audet. videtur mihi qđ iste opi. sint diuerse non aduerse, qr Bar. z Se. loquuntur quando iudiciū fuerat ceptū cum minore auctore tutore, z mixtim ꝓcessus fuerat agitatus cū minore, z tutore, quo casus solus tutor confitendo non nocebit pupillo. nec obstat. d. l. si ideo, quia ibi in processu solus administrator fuerat postea prosequutus, z isto casu confessiō facta per tutorē preiudicabit pupillo, z i istis terminis loquatur Ant. de Alex. z istud probatur si quis aduertat ad rationem Bar. in. d. §. sed an ipsos, qr dicit quod quando iudiciū est ceptum cum minore auctorante administratore, qr tutor solus non cogitur respondere. z ideo si solus tutor fuisset ꝓse quutus cogi posset respondere. z ideo si solus tutor fuisset prosequutus cogi posset respōdere, z sic constat esse istos diuersos ca-
14 sus, z cogitate super hoc qr ista mihi videtur veritas. † Scitote tamen circa istud scōm mēbrum bar. qđ licet alias cōfessio principali domini noceat inter easdem personas etiam in alio iudicio vt declarani in. l. ij. §. de edē. tamen non procederet in confessiōe tutoris z similium, qr in alio iudicio non preiudicaret minori. ita Spe. tit. de confes. §. nunc videndum. versi. sed nunquid. z sequitur Jo. an. in nouella. in. c. per inquisitionem. extra de elec. z. d. Anto. in. c. i. extra vt lit. non conte. ratio est qr confessio tutoris
15 censetur ficta confessio minoris. modo succedit doctrina † qđ ficta confessio non facit fidem nisi in eodem iudicio, z nō in alio ēt inter easdem psonas. tex. est no. quē pōderat bart. in. l. eius qui delatorem. in fi. ff. de iure fisci. z idē volnit bar. in. l. ij. §. diu. eodē tit. z in. l. cum filius. in princ. de verb. obli. bal. in. l. ij. de eden. z ideo non exeat memoria. z ex ista doctrina declaratur dictum bal. in. l. vnica. circa. xix. col. j. de confes. allegando tex. in. l. fi. ff. dē cess. bo. vbi decidit qđ si nūtius aliquid confiteatur nomine mittētis, qđ illa cēsetur vera qfessio preiudicans domino in omni in-
16 dicio, qđ not. z cogitate. † Scitote tñ qđ confessio administratoris potest renocari pretextu erroris vsqz ad snīam scōm Spe. titn. de confes. §. postremo. ver. si vero p procu. in fi. z bñ faciunt no. in glo. hic. in fi. glo. tenetis ex glo. qđ tutor plurium pupillorum quorum si vnus ageret z alter conueniat, quod tutor nō poterit iurare de calumnia pro vtroqz, qr deieraret pro altero. et ita transeunt doc. z respondet Raph. ad l. accipientis allegatā in glo. vt procedere possit eo casu, quo foret possibile tutorē posse iurare pro vtroqz, vt habuistis exemplum in. l. i. post bart, ꝯ

si.Sed.quando litigaretur in causa eictionis,qz si patri pupilli fuisset vendita que fuisset alterius pupilli,in veritate ꝛ pupillus dominus vendicaret ab alio pupillo,tunc tutor amborum pupillorũ iurare potest pro vtroq;,ꝛ ita etiam sentit Bar. in.d.l.accipientis. ¶ Glo.in ver.persone.in glo.ibi filius iura. tenetis filium agendo cum consensu patris.ꝛ idem si conueniat iurare debere de cal.dūmodo sit maior,ꝛ mirandū qđ glo.sequens in ver si.scire possunt tenere videat ꝯrium qđ imo legitimus iuret ō calum.etiam si filius sit maior,ꝛ sciat veritatem,non autem ipse filius iurare debebit.ꝛ sequitur Bet.Cyn.ꝛ Paul.de cast.hic qz iuramentū calum.est de substantia iudicij.igitur dz prestari p legi.personam ꝛ legit.administrationem.cōiter tñ Bar.ꝛ doc. sequuntur glo.hic qz iuramentum calum. non est simpliciter de substantia iudicij,dico simpliciter loquendo,qz potest omitti,sed non remittit.ꝛ ideo si filius maior agat patre consentiente iurare debebit de cal.ꝛ idem tz glo.magna.in.§.penales.insti.de ac Spe.de iura.calum.§.item qꝯ est filius.ver.si enim cum sequenti.ꝛ sic monacho agenti cum licentia abbatis.voluit glo.in anc. ap.quos op.ca.di.mo.§.i.ego tamen dubito,qz si petatur iuramentū de cal.est de substantia,ergo dz prestari per legit. psonā. ꝛ sic sol.bar.nō est bona.in ea.ibi cū consensu tñ patris.glos.ista male loquitur,qz in castrensibus vel quasi habetur ꝓ patrefa.l. ij.ff.ad macedo,nec requiritur consensus patris. In fi.gl.bene dicit. ¶ Glo.in verbo scire possunt,bene dicit,ꝛ est expedita in precedenti gl.vbi vno solo illam reprobabimus,ꝛ ideo nihil addēdū est. ¶ Glo.in verbo,credit ꝛ existimat.ameq; procedam in apostillando gl.interserere decreui tractatum seu beniloquium positionum ꝛ interrogationum.

SVMMARIVM

1 Procurator in cā an audiēdus nisi principalis iurauerit de calū.
Procurator a legitimo administratore in quo differat.
2 Practica triplex super domino procuratorem constituente ꝛ iurare de calumnia tenente.6.
Iuramentum calūnie an prestari possit ante litem contestatam.
3 Procurator in causa qñ prestare debeat duplex calūnie iurm.
4 Curator liti q vt legitimus administrator iuret de calūnia in aiam suā dño in remotis residēte cuius pūtia haberi nō pōt dādus.
5 Procurator gñalis sine spāli mādato an possit de calūnia iurar.
7 Mandatum iuramenti de calumnia quid requirat.
8 Mandatum vt dicatur speciale an sufficiat qꝯ mandet gñaliter.
9 Reus relenat procuratorem ab onere satisdationis prestande cauendo ꝛ promittendo pro eo.
10 Cautio de rato tribus casibus est necessaria non obstante iuramēto calumnie a domino principali prestito.
11 Procurator rei an ꝛ quando teneatur de calumnia iurare.
12 Cautio damni infecti qnomodo prestetur.
Judicior figura in causis celeritatē exigentibus non seruatur.
13 Procurator in q̄ cā iurare debeat de calūnia nō expectato dño.

§.finautem abfuerit. ¶ †No.ex isto text.qꝯ pcur.actoris seu defendētis si agat cāz pcur. noie vel defensorio actoris,seu rei nō est audiēdus,nisi principalis iurauerit de cal.ꝛ in hoc differt pcur.a ltimo administratore,vt i.§.qꝯ obseruari pcedēti,pulchritudo text.nr̄i qsistit i practicādoqño practicari possit ad hoc rñdet Pan.ō ca.qꝯ triplex poterit eē practica.† Prio si dños degat in remotis tpe quo qstituit pc.qꝯ tūc iurare debeat de cal.sup futura lite agitāda Papie sine sit actor sine reus,ꝛ est mirabile qꝯ lite nō conte.prestet̄ iuramē.cal.qñ dz prestari post lit.conte.vt est text.in prin.l.nostre. Rñdet Pan.ō ca. istud procedere,qz agitatur cā per procu.quo casu ante lit.conte.iurare sufficit qđ est no.in practica. Secunda practica erit qꝯ domino cōstituente procur.simpliciter iā contestata lite dari debeat terminus pcura.ad faciēdū cōparere principalē ad iurādū. vt in.§.hoc et§.ea.l.c.ceterū.extra de iur.calū.vel poterit iudex scribere indici loci,in quo moraꝛ dños principalis ,vt ab eo recipiat iuramentū cal.ita Spe.ti.de iur.cal.§.restat.ver. quid ergo fiet.ꝛ ꝓ condimēto ꝑm bar.hic,ꝛ in.l.q bona.§.si aliena.ff.de cten.principales infra eodem quod isto casu prestabunt dno in ramenta.s.p dñm,ꝛ p procura.ꝛ plus,† vbi procur.haberet ꝑspecialissimum mandatū ad iurandū in tali cā de cal.animā ꝛ persona dñi,tñ ipse prestabit iurm vnum in anima suā propriam , ꝛ aliud in animā dñi,ꝛ eius pcura,noie,ꝛ sequitur Pan.de cast. hic ꝙus rex.in.d.c.ij.loquaꝛ qñ procur.supuenerat post prestitum iuramentum a principali,sed dicit Pan.de castro idem esse

4 quādo pcu.haberet specialissimū mandatū,† qz iurabit de calū. i animā ppriā,qđ nō calūniabit̄,nec petit iniustas dilationes,pul chror,tñ est dubitatio qñ dñs residet i remotis partibus.ꝛ pśentia sua de facili haberi nō pōt,qño succurrendū erit ne cā ster in suspenso.breuiter.gl.aurea in.d.c.ceterū,vt dicit Ang.in.l.fi.ff. de nau.feno.quā ēt sequit̄ Ant.de but.Imo.ꝛ Pañ.ibi,ꝛ idez tenent Cy.ꝛ Ultramō.Bal.Saly.ꝛ Fulg.hic ꝛ Roma.in.d. §.si alieno.ꝛ Spec.ante eos.in.d.ver.quid ergo fiet,dicunt qđ dabit̄ curator liti,qui vt legitimus administrator iurabit de cal. in aiam suam.d.§.qđ obseruari.ꝛ ista est cōis omissa opi.Bar. hic ꝛ in.d.§.si alieno.quē sequit̄ Pan.de cast.hic qz argumenta Bar.parū stringūt,qz ꝑm do.Anto.in.d.c.ceterū.nō dabit̄ iste curator ad totā cām seu litē,ſz tm̄ ad actū iurandi de calum.
5 † qz vt fatet̄ bar.hic ꝓcura.gñalis nō pōt iurare de calū.imo requirit̄ speciale mandatū.c.fi.de iur.cal.li.vi.ꝛ ideo non ob.primū arg.Bar.qz illud ꝓcedit vbi in testō pure ꝛ simpliciter datus est tutor,secus ſ sub ḋitione vel ad tps,qz tūc interim dabitur a iudi.tutor vel cura.l.si qs sub ḋitione.ff.de tes.tutel.ꝛ similiter nō obstat scōm arg.Bart.qz iō pñt intentari vtiles fine cessione qñ cedēs est absens,qz imputari pōt ipsi absenti,ſz qñ dominus ḋstituit ꝓcur.gñalē in oibus causis,ſtūc nō est qđ possit imputari dño,tñ ista responsio nō est tuta presuppositā prima practica,qz iputari pōt ipsi dño,cur nō iurauerit de cal.nisi dicam illud posse ꝓcedere qñ ḋstitueret ꝓcura.ad vnā cām,ſz qñ constituit gñaliter secus. Tertia ꝛ vltima practica erit.† qꝯ dños conferat ꝓcuratori spāle mandatum expressa cā ꝛ psona ad iurādū de cal.in anima ipsius dñi,quo casu nō requireꝛ amplius qđ principalis iuret,vt est tex.in.d.c.fi.q̄uis Cy.dicat in.§.seq.qđ decisio.d.c.fi.ꝓcesserit ex errore solito canonistaruꝫ.ꝛ subijcit Fulg. qꝯ disputatiue illa decisio non pōt sustētari,sed precedens est vera opi.ꝛ bar.subtiliter respondet ad fundamentū Cyn.in.d.§.si alieno.ꝛ bar.sequit̄ Bet.de ancha.in.d.c.fi.ꝛ super omnia ad narratis qđ bar.in.d.§.si alieno.exp̄sse tenuit.qđ ad iurandū de cal.dēat eē mādatū spālissimū ad iurādū i tali cā monēda cū tali seu mota,† qz nō sufficeret dicere ad iurandū de cal.in oibus causis monēdis,ꝛ exclamat Pan.de ca.hoc esse ꝑpetuo menti tenendū,qz possent ex hoc mille ꝓcessus destrui,ꝛ voluit istud Jo. an.in nouel.i.d.c.fi.quē sequit̄ Bet.de anch.fundātes se p tex. ibi loquentē in singulari,ꝛ dicētē ꝓcur.in cā ḋstitutū quasi requiratur qđ habeat spāle mādatū iurādi de cal.in certa cā ,ꝛ sequitur do.Ant.in.c.in ptractādis.extra eo.ti.sed huic opi. obstat doctrina Cy.ꝛ Bar.in.l.i.§.ō ꝓcur.cām in inte.resti.agi pos.ꝛ clarius Bar.ꝛ Ang.p tex.ibi in.l.si filiusfami.ff.de dona.bal.in.d.
8 l.i.vbi volūt Cy.Bar.Bal.ꝛ Ang.† qꝯ dicaꝛ datū mandatuz spāle ad petēdū resti.in integ.qñ mādatū est gñale ad impetrandū in qualibet cā restitutionē in integ.ꝛ bñ ꝓbat tex.in cle.i.de pcu.vbi ad obȝciāda crimina sufficit in gñe ḋstituere ꝓcur. ad ꝓponēdos defectus ꝛ crimina,q̄uis in istis requiraꝛ spāle mandatū.difficilis est passus,sed vnicū est verbū Bar.in.d.§.si alieno.qđ fecit,ꝛ facit multos periclitari,dicit enim Bar.qđ de cō suetudine seruaꝛ sufficere mandatū cum ptāre iura . de calum.in omnibus causis.ꝛ idem refert ꝛ sequitur Joan.de imo.ibi.
9 ¶ † Ultimo not.ex text.nostro ibi ꝓ iudicatū sol.p stipn . quod reus quentus pōt relenare sñm ꝓcur.ab onere satisdatio prestandi de cauēdo,ꝛ ꝓmittendo pro eo in pcu.vt no.in.l.ij.ſ.de satisda. ꝛ dixi in.l.i.ſ.de ꝓcura.glo.i.in ,versic.licentia fuit expedita in tex. ¶ Glo.in ver.subeat.ibi.l.ꝓponius.§.sed ꝛ his.super isto articulo an hodie cautio rati prestari dēat ꝑ ꝓcur.actoris,ꝛ an ḃ casu sit necessaria,qz vꝝ in isto.§.iure cautum qđ dños principalis tenet̄ in iudicio p se iurare de cal.breuiter in hoc veritas est scōz
10 oēs hic.ꝛ in.d.§.ſz ꝛ his † qđ tribus casibus cautio ō rota est necessaria non obstante iura.cal.prestito a dño principali . Prio ꝓp gesta ꝛ actitata ante lit.gte.q̄ dños pōt nolle ratificare,ſz ratificaret gñanda post lit.gte.l.iul.ff.qui satisd.cog. Scdo est vtilis cautio rati quādo nō exigereꝛ iuramē.cal.qz vt sepe dixi iur. cal.pōt omitti,ſz non remitti,vt est tex.in.d.§.ſz qz veremur infra eo. Tertio est necessaria cauti ratio,vbi ꝓcura. diceret se habere mādatū speciale ad iurandū de calum.ꝛ ꝓbaret aduersarius semiplene reuocationē mādati,certe isto casu erit vtilis ꝛ necessaria cautio rati.in ea.ibi an dolose absit,qz glo.non tollit cōtrarium,ꝛ nescit qd dicere voluerit in hoc.dicite claram esse sol.qꝯ vltra iuramentum principalis iurabit etiam procur.de calū . in aiam ꝓpriam,vt dixi in no.ꝛ sic tollit contrarium.in ea ibi.l. nō
11 solum.in prin.in hoc etiam passu† an ꝛ quando procura.rei teneatur de cal.iurare,ꝛ quando teneatur,ꝛ an possit ex parte rei constitui procura.in rem suā.gl.b.multum inuoluendo tangit

veritas est scom Bar. ⁊ omnes hic ⁊ latius in. d. l. non solũ. aut procur. rei venit in iudicio aio nouandi. i. suscipiendo in se iudicium ⁊ executionem, ⁊ isto casu tenebit̃ iurare de cal. qz executio põt fieri ꝯ eũ, ⁊ non contra dñm. l. plautius. ff. de procura. Aut nõ cõparet aio nouãdi, tñ cõparet aio nihil repetẽdi a domino. ⁊ isto casu ẽt iurabit de calũ. l. solutionẽ. ff. de sol. ⁊. l. soluendo. ff. de nego. gesto. in ar. qz subest eadem ratio, aut vero procur. cauit. ⁊ fideiussorẽ dedit de iudicato soluẽdo qz dñs nõ satisfecit ꝑ eo ⁊ isto casu quamuis cõparet aio repetendi tenebit̃ iurare de calum. pp periculũ executionis q̃s passurus est qz patit̃ executionẽ d. l. plautius. ⁊ istis casibus procur. seu defensor rei iurabit de calum. ⁊ nõ dñs principalis, ⁊ istis in terminis nõ procedat text. noster aut dñs relenat ꝓcur. ab onere satisfandi, ⁊ isto casu quia procura. nullo modo patit̃ executionẽ nõ iurabit de cal. sed dñs principalis, ⁊ ita remanet glo. declarata. in fi. gl. tenetis ex glo. plures sol. ad. §. si aliena. quarũ prima nõ vr̃ bona simpliciter intellecta, qz nõ assignat rationem specialitatis. Scõa qõ ista corrigat. §. si alieno nõ teneb̃. arg. l. i. j. de inoff. do. Tertia sol. q̃ hic prestet̃ inẽm in iudicio ⁊ in ꝯrio extra iudiciũ non vr̃ ẽt bona, qz cautio dãni infecti ẽt petit̃ ⁊ prestar̃ in iudicio. ergo iurandus de
12 cal. Bar. hic ⁊ vbiq̃ saluat istã tertiã soln. †qz ls cautio dãni infecti prestet̃ corã iudice, nõ tñ prestar̃ in figura iudicij, qz in cã q̃ exigit celeritatẽ nõ seruar̃ figura iudiciorũ. Attñ Bar. hic ⁊ ibi clarius q̃s glo. duas accõmodauit sol. primo qõ ꝓcur. dz iurare. d. §. si alieno. ⁊ ẽt dominus principalis vt hic, qz ille text. nõ excludit dñm principalẽ iurare debentẽ sicut nec text. noster excludit ꝓcu. qui ẽt iurare teneb̃, ⁊ sic vterq̃ iurat vt est tex. in. c. i. de iur. cal. lib. vi. ⁊ ls Bar. post in glo. in auc. principales. j. eo. Secundo mõ solu. it Bar. qõ hic loquar̃ de iura. cal. vniuersali qõ est de ordine ⁊ substãtia iudicij. sed. §. si alieno. loquit̃ de iuramento
13 ad ꝓbationẽ. ⁊ ita sequunt̃ cõiter doc. †q̃nis Joã. de imo. in. d. §. si alieno. sequar̃ primã sol. gl. nr̃e de ea nõ facies mentionẽ q̃ ibi sit spãle in cã dãni infecti, qz illa exigit celeritatẽ, ⁊ iõ procur. iurat nõ expectato dño ne interiz domus ruinã det. ⁊ ista opin. mihi plz, ⁊ miror quod Jmol. sibi attribuat, quia glo. hoc sensit, ⁊ expressius Odofr.

ℒ SVMMARIVM ℱ

1 Heres tenetur de nouo iurare de calumnia principalis cause in illum transeat.
2 Juramenti virtus quo ad reatum periurij non transit in heredẽ.
3 Capitula iuramenti calumnie tria sunt ⁊ que. Juramentum calumnie quid includat.

P Rincipales personę. Ff. d. personę principales. seu ad quas transiuit iudiciũ iurabunt de calũnia corã iudicibus cõpetẽtibus seu officialibus eorũ scom formã hic traditaz ꝑte aduersa pñte excepta mulcre honesta q̃ se parti exhibere nõ dz, ⁊ recusans iurare pdit cãz, ⁊ legitimis administrator iurat. h.
1 d. C †No. ibi migrauerit qõ ls instãtia principalis cãe trãseat in hẽdẽ. l. si qstante. §. fi. ⁊ ibi Bar. ⁊ doc. declarãt. ff. sol. ma. in. l. si eũ hominẽ. ff. de sol. Si tñ ẽt hẽs tenebit̃ de nouo iurare de calũ. qz illud est inẽm defuncti, ⁊ aliud est inr̃m hẽdis. l. gñaliter. in pn.
2 ⁊ ibi no. Bal. j. de re. cre. ⁊ qz inr̃m ex ꝑte iurãtis est psonale, †⁊ quo ad reatũ periurij nõ trãsit virtus iuramẽti in hẽdẽ ꝑm Innoc. Jo. an. ⁊ doc. in. c. veritatis. extra de iureiu. p'tex. ibi, ⁊ istud seq tur Bal. ⁊ doc. hic cõiter, ⁊ iõ dicemus. in. §. precedẽti qõ ꝓcu. iurat ẽt in animã ꝓpriã. ⁊ ẽt vult glo. ⁊ Barto. hic.
3 C †No. vltimo qõ plura sunt capitula iura. cal. primũ describit̃ in. l. ij. in pn. §. eo. vbi actor iurat nõ animo calũniandi litẽ mouit̃ se, ls existimans bonã cãm habere. reus vero iurat qõ non aliter defendit, nisi qz putat se institutã fouere, ⁊ in hoc iuro includit̃ qõ nõ inficiabunt̃ veritatẽ. Scõm cap'm ponit̃ in auc. in isto. §. eo. qõ nõ exigẽt ab aduersario nisi necessarias probationes, ⁊ sic in isto iuramento includit̃ q̃ nõ retardabunt litẽ, nec dilationes superfluas petẽt. Tertiũ ⁊ vltimũ cap'm in tex. nr̃o ponit̃ quod nihil dabũt nec ꝓmittẽt iudici vel alteri psone ꝓ obtinẽda sentẽtia nec dederũt seu ꝓmiserũt exceptis psonis quibus iura ꝓmittunt ⁊ ista capitula declarat glo. in §. quod obseruari. in verſi. credit.

ℱ SVMMARIVM ℒ

1 Juramentum calumnie ad quid inuentum. Juramentũ calumnie an possit expresse remitti a partibus.
2 Juramentum de calumnia qualiter sit de iudicij substantia.
3 Judex ex officio potest partibus iuramentum de calumnia omittentibus mandare quod iurent.
4 Terminus datus partibus non concludit iudici.
5 Officiũ iudicis succedẽs facto partis an restringat̃ ⁊ qualiter.
6 Juramentũ corã arbitro prestatur. ⁊ quid de arbitratore. Arbitrator procedit secundum equitatem.
7 Juri introducto ob publicam vtilitatem renuntiari non potest.
8 Clericus in causa spirituali an teneatur iurare de calumnia. Juramentum a testibus prestandus an possit per partes remitti.
9 Juramentũ testis quid concernat, ⁊ vnde habuit ortum.
10 Testium inhabilitas quando non possit per partem opponi. Cautela q̃ pars non possit opponere testium inhabilitatem.
11 Attestationes inualide põt partiũ consensu validari, ⁊ qñ fallat.

§. Sed qz veremur. Ff. d. vsq̃ ad. §. hoc ẽt. iuramentũ calũ. inuẽtũ ad publicã vtilitatẽ nõ põt expresse a p
1 tibus remitti. ſ bñ tacite omitti. b. d. C †No. ex isto tex. q̃ iuramentũ cal. non fuit inuẽtũ ꝑ cõmodo ꝓuatorũ, ſ pro cõi vtilitate, ⁊ iõ expresse remitti non põt a partibus. ⁊ ls fuerint opi. recitate in gl. an tacite ptes possint omittere, ⁊ an eo omisso ꝓcedat iudiciũ ⁊ snia, attñ ista qõ est decisa, qz ls expresse nõ possit remitti, põt tñ tacite omitti a ptibus tex. est rotũdus quẽ gl. ignorauit i c. i. de iura. cal. lib. vj. ⁊ iõ cũ grandi misterio dixi in principio. l.
2 nostre †qõ inr̃m calũnie est de substantia iudicij non simpliciter, ſ cũ adiuncto. i. ita demũ si petar̃ a parte iurari scom Paul. ó ca. hic sic intelligẽdo verba Bar. in. §. q̃ obseruari ꝓcedẽti, ⁊ su p oia tene. mẽti qõ ls partes omitterẽt iurare de calũnia, tñ iudex ex officio suo poterit mãdare partibus quod iurent de calumnia †qz in respicientibus publicã vtilitatẽ põt iudex ex officio supplere. vt declarani in. l. si qs in ꝙscribẽdo. s̃. de pac. ⁊ ꝓtius voluit Bal. hic ꝑ istũ tex. q̃ iudex ⁊ ẽt arbiter possit vtraq̃ parte ꝙtra dicente, ⁊ inuita ⁊ qñcunq̃ pẽdẽte lite ex mero officio a partibus
4 exigere iur. cal. alleg. Jo. an. in nouel. in. d. c. i. †qz terminus assignatus partibus nõ concludit ipsi iudici scom Bal. hic. ⁊ est dictum memoria dignissimũ, subijcit tñ Pau. de ca. hic aliud non minus no. q̃ ls iudex mandaret iurari de calũ. quando non esset petitũ a parte iurari, qõ ꝓpterea non vitiaret̃ ꝓcessus, qz ita demũ est de substãtia iudicij si petar̃ a parte scom Pau. de ca. hic contra doctrinã Bal. hic moneo vnã difficultatẽ. vult Bal. q̃ p te vtraq̃ ꝺicẽte ⁊ post terminũ assignatũ partibus possit iudex ex mero officio exigere iuramentũ cal. ꝯ qz reperit̃ regula ex glomenti tenẽda, ⁊ sing. in. l. filiusfami. §. veteranus. in ver. ꝓtermissum. ff. de procu. vbi vult †quod quotiescunq̃ officium iudicis succedit in aliquo qõ debebat, facere pars, tũc officium iudicis limitatur ⁊ restringit̃ ad illud tẽpus intra quod pars facere tenebat̃. saluãdo istas doctrinas opz dicere qõ regula illius gl. procedat
5 nisi iudex posset ex officio facere partibus inuitis ⁊ contradicẽtibus, vt q̃tingit in iuramento cal. inuẽto ob publicam vtilitatem,
6 ⁊ iõ no. ista ⁊ addatis ad scripta in hac. l. ij. i pn. C †No. scõo qz iura. cal. prestar̃ ẽt corã arbitro. argn. l. i. ff. de arbi. subijcit tñ Rap. pla. hic non idẽ eẽ corã arbitratore. ille. n. ꝓcedere põt vt vult nõ seruato ordine iudiciario. ego teneo solus. ⁊ ita apte iudicarẽ Rap. male loq qz ẽt corã arbitratore sicut corã arbitro iurãdũ est de calũ. ⁊ adducerẽ ad hoc multa. ⁊ inter cetera doctrinã bar. in extrauaganti ad reprimendã in ver. figura iudicij circa fi. col. seu principiũ scõe. scõo qz arbitrator ꝓcedit ⁊ arbitrar̃ scom equitatẽ mõ iura. cal. est ꝑm equitatẽ ⁊ inuẽtũ ad veritatẽ indagandã ꝓ cõi vtilitate, vt in tex. nostro, ⁊ iõ nõ exeat memoriam ista ꝺcisio. C No. vltio ex tex. ibi nõ pro cõmodo probatorũ, ſ pro
7 eõi vtilitate †q̃ iuri introducto ob publicã vtilitatẽ renuntiari nõ põt, ⁊ a ꝯrio sensu, q̃ introducto ob priuatã vtilitatẽ sic. l. si quis in ꝙscribendo. s̃. de pactis. C Glo. in ver. remitti. ibi auc. offeratur non opz tanta disputatione vti, qz bodie opi. Joan. cre. reprobata opi. Azo. est ad literã approbata in. d. c. i. eo. titu. in. vi. Jn ea. ibi. j. de testi. l. seruos. in ista. q. clericorũ cessat ois disputatio
8 qz ls tex. in. c. ij. extra eo. videar̃ ꝓbare †q̃ clericus in cã spiritus li non teneat̃ iurare de calũ. tñ tex. aptus nouissimus in. c. i. in fi. eo. ti. in. vi. decidit prestandũ esse in causis spũalibus. in ea. ibi. ff. de ser. l. i. teneris ex glo. q̃ ptes ⁊ expresse ⁊ tacite possunt remittere iuramentũ prestandũ a testibus. ⁊ sequit̃ oẽs glo. ⁊ oẽs in. l. iurisiurãdi. j. de testi. ⁊ in. d. l. i. ff. de ser. ⁊ in. c. tuis. extra de testi. Bar. in. l. si qs legatũ. circa fi. ff. de fal. ratio huius decisiõis est, qz iuramentũ testis ꝙcernit famorẽ priuatũ partiũ vt deponat veritatẽ. ⁊ istud demonstro ad oculũ, †qz ó iure ffor̃ non reperitur
9 qõ testes iurare deberẽt, ſ tñ de iure codicis. d. l. iurisiurandi. Aduertatis tñ q̃ Spe. ti. de teste. §. sequit̃. ver. ⁊ no. limi. istam

decisionem

decisionē qñ auctorizāte iudice partes remitterēt testibus iuramētū ꝛ idē voluit gl.i.d.c. tuis.nec inuenio ꝺicentē.ꝛ ad pmissa cōprobanda soleo allegare aureā doctrinā Bart.in.l.lucius. in fi.ff.ꝺ fidei.in.vbi vult ꝙ si fides vnius est approbata ab vtraqꝫ nō est opus ꝙ ille iuret,ꝛ bñ facit qꝺ scribit ēt Bar.in.l.theopō pus.ff.de dote prelega.vbi loquit de teste dato p cōfidato.ꝛ bene facit glo.sing.in.§.ꝛ iꝫ.in ver.supplicijs.in auc.de testi.q̄ vo
10 luit†ꝙ vbi testes sunt rogati a partibus i instro,tūc nō pōt pars opponere qꝺ testis sit inhabilis vel affinis alterius,ꝛ iō boni est cautela ꝙ semp in instrumentis adhibeatis testes ꝛ amicos,vt la te psequit Cepo.vero.cautel.cccx.tñ soleo allegare glo.consociā in.l.inuiti.qꝫ pōderat Bal.ff.testi.ꝛ iō signate memorie istud ꝛ plus voluit in.ꝺ.l.i.ff.de ferijs.qꝺ iꝫ ptes remitterent testibus infm sine auctoritate iudicis,qꝺ tñ iudex posset exigere ab eis iu
11 ramentū qꝺ est no.qꝛ ex hoc possumus elicere † ꝙ attestationes inualide possint qsensu partium validari ꝛ roborari,ꝛ de hoc est tex.no.quē pōderat Bal.in.l.fi.ff.de testi. Sed no.istud verum ē nisi testes essent corrupti ꝛ corrupte deposuissent,qꝛ nō possent eorū dicta qsensu partiū validari.ita Bart.sing.in auc.q semel. circa fi.pe.col.ff.de pba.ꝛ solent notare Modern.in.ꝺ.l.i.de feri. in fi.glo.ista.q.glo.in rescripto expeditimus.in prin.legis.

SVMMARIVM

1 Cautio rati nō legitimat procuratorē quo ad infm calumnie.
2 Uniuersitas appellatione persone an veniat.
3 Statutum loquens de persona an habeat locum in capitulo.
4 Fiscus venit appellatione hominis.
5 Jurās defensionem contra omnem personam an teneantr ad collegium ꝛ vniuersitatem,ꝛ que persone veniant excipiende.
6 Statutum compellens indifferenter personas ad cōpromissum stricte intelligendum.
7 Uniuersitas viriusqꝫ fori qualiter iuret.
Uniuersitas potest compelli ad sindicum constituendum.

§.Hoc ēt. Qui admittit cū cautione rati modo procedere
1 potest in cā nisi post litem cōtesta.fecerit ꝺ̄m iurare de calum.b.ꝺ. C †No.prio ꝙ cautio rati legitimat procu. quo ad oēs actus preterqꝫ ad infm cal.qꝛ tñ tenebit principalis
2 iurare de cal. C No.scꝺo ibi sine p vna psona,ꝛ ibi sine pro alio quo corpore vel vico vel vniuersitate†ꝙ appellatione psone non venit vniuersitas,qꝛ nō hꝫ verā ptonā,ꝫ ficta vel representata in plurib⁹ hoibus.l.metū.§.aiaduertēdum.ff.quod me.cau.ꝛ hūc tex.ponderauit Pau.de ca.in auc.itē qcunqꝫ.§.de epis.ꝛ cle.ꝛ idē decidit Bal.in.l.ij.ff.de impub.ꝛ alijs substi.ꝛ ex hoc decidit ur ꝙ si aliquis ꝓmittat defendere ab oi persona mūdi vel cōstituat ꝓcur.ad agēdū ꝯ oēm ptonā mūdi,ꝙ isto casu nō cōpreben deret vniuersitas.ita decidit Bald.in rub.ff.ad treb. p text.in.l. metū.§.aiaduertendū.ff.qꝺ me.cau.ꝛ idē sentire vꝫ Bald.in.ꝺ. auc.itē quecunqꝫ psone.ꝫ ibi arguat in ꝯriū,tñ istud clarius decidit ibi Pau.de ca.in.ꝺ.auc.itē quecunqꝫ plone.alleg.Jo.an.
3 in.ꝺ.c.ij.de rescri.lib.vi.idē voluit Paul.de cast.in.ꝺ.rub.ad treb.ꝺ.Ant.in.c.grauē.extra de preb.vbi vult†qꝺ statutum loquens de psona nō habeat locū in capitulo.ꝛ bñ facit auctē.item nulla cōitas vel psona.§.de epis.ꝛ cleri.ꝛ in.l.si qs in tm.ibi apō fiscū vel quoslibet hoies.ff.rñ vi.ꝛ melius facit tex.qué ad hoc pōderat Bal.appellatione psone nō venire vniuersitatez.in.c.i.§. quenticulas.ꝺ pa.iura.fir.ꝛ sic ista decisio est fundata magna auctoritate. Ego solitus sum tenere ꝯriū,ꝛ credo ita tenuisse i.l.frater a fratre.ff.de qꝺi.inde. Et ad hoc qsueni adducere glos.in.c.
4 vt circa.de elec.in.l.ij.ff.de iurisdi.om.iudi.in.l.eos.in ver. homines.ff.de vsu.†que vult ꝙ fiscus veniat appellatione hominis. ꝛ illā p fing.exclamat Ang.in tractatu suo inuentarij in.l.i.§.inter dū.ff.si cui plusqꝫ p.l.falci.ꝛ istam partē tꝫ Bal.in.ꝺ.§.animadnertendū.ꝛ in.l.quicūqꝫ.ff.de seruis fugi.vbi vult cōprebēdi vniuersitatē appellatione perso.ꝛ tam masculos qꝫ feminas.ꝛ idem voluit Bal.in.l.oēs populi.in pen.colū.ff.de iusti.ꝛ iure,merito tabelliones ad remouēdas istas difficultates aponunt i instrumē
5 tis ista verba ꝯ oēm personam corpus collegiū ꝛ vniuersitatem. ꝛ qsueni referre verba Bal.aurea in.c.i.de nona forma fidelit. vbi vult ꝙ†iurans fidelitatē seu defendere ꝯ oēm personam vel oēm hoiem mundi,qꝺ tenet ēt defendere aduersus collegium ꝛ vniuersitatē,qꝛ oēs cōprehendunt sub isto iuramento,ꝛ sub istis verbis,excepta ,ppria patria, qꝛ illa est prior tēpore sicut natura est potentior accidēte,ꝛ excipit Papa Imperator ꝛ Rex superior ipsius iurantis scōm Bald.ibi. Et plus dubitauit Ro.in.l. ij.in prin.ff.de verb.ob.an statutū inter psonas cōprehēdat cōtrouersiā q̄ est cū vniuersitate,vt de illa debeat fieri cōpromissum,ꝫ nō audet firmare ꝛ argnit ꝙ,ꝛ ꝯ,tñ inclinare ꝛ sentire vꝫ ꝙ sic, qꝛ statutū fundat se in ratione naturali,vt euitent ꝛ tollant discordie
6 ꝛ iō large ꝺz interpretari.ego sp tenui ipsum male dicere, †quia statutū indistincte cōpellens psonas ad cōpromissum. exorbitat a iure,ꝛ iō stricte est intelligendum vt soleo dicere in.l.qui se patris.§.vnde libe.ꝛ qꝛ nō est materia nostra vlterius me non extendo. C No.vltimo ad ampliandū.l.primā.§.de procu,secundū Bal.hic sicut ꝓ priuato.vbi dubiū est de mandato aliqs admittitur cū cautione rati pari mō ꝓ vniuersitate ꝛ vico.
C Glo.in ver.plurima parte est clara ꝛ in omnibus bene dicit
7 †qꝺ vniuersitas siue secularis siue ecclesiastica iurat p sindicos ꝛ administratores seu regētes,seu p maiorē partem regētiū,qꝛ videmus qꝺ sindicus vniuersitatis rñdet positionibus cū iuramento cal.c.presentiū.de testi.lib.vi.ꝛ plene declarat Bal.in precedēti.§.qꝺ obseruari.ver.nunc veniamus ad qōes. Et perpetuo no.fm Bal.hic qꝺ vniuersitas pōt cōpelli ad qstituendum sindicū,vt facilius cāe tractent.idē Bar.in.l i.§.finantē collegiū.ff.ad treb.in.l.iij.§.creditoꝛ.p tex.ibi.ff.de fideicom. libe.in l.solent.in fi.ff.ꝺ ali.ꝛ ciba.leg.in.l.i.ff.de iure rei pu.li.xi.Bal. in.l.i.ff.de manu.test.Inno.ꝛ doc.in.c.roman.extra ꝺ sen.excō.

SVMMARIVM

1 Contumax actoꝛ in non iurando de calumnia actione prinatur,ꝛ reus contumax habetur pro confessio.
Jurare debēs de calūnia an opꝫ qꝺ in facie monitus sit a iudice.
2 Citatus ad iurādū de calūnia qtumax an habēdus pro confesso.
3 Necessaria que sint priusqꝫ quis pro confesso habeatur.
4 Judex qualiter mittere debeat positiones in absentez,vt rñdeat.
5 Cōtumax actoꝛ vel reus in nō iurādo an possit moram purgare.
6 Aduocati litium protelatoꝛes reprehenduntur.
Procuratoꝛ verbosus repelli potest ab officio.
7 Lex litiū decisiua an trahat ad presentes,ꝛ quid in ordinatiua.
8 Causa inchoata quando dicatur.
9 Snia in fauorē actoris iurare de calumnia recusantis lata an valeat.
10 Lex que fuit illa que p.mo fecit honorem Bartolo.
11 Heres an possit ex ficta heredis confessione damnari.
12 Snia declaratoꝛia requirit vbicūqꝫ iudicis motus est requisitus.
13 Contumax verus non appellat.
14 Contumax qñ ēt ex vera confessione non condemnandus.
15 Judex ꝺz potius dentibus lacerare libellum ineptum.
16 Terminus ad deliberandum sup iuramēto calūnie an dandus.
Rusticus,miles,ꝛ mulier iura ignoꝛare presumuntur.

§.Quod si actoꝛ actoꝛ nolles iurare cadit ab actione,ꝛ reus nolens iurare hꝫ pro confesso ꝛ cōuicto. b.ꝺ.primo vsqꝫ ad.§.sed predictū sacramentū,ꝛ in causis in futurū agitandis ꝓcedit hec noua dispositio legis,ꝫ nō in preteritis in pēdētibus vero partes presentes iurare tenent, ꝛ absentibus in remotis remittit iuramētū.b.ꝺ.vsqꝫ ad finem tituli.
1 C †No.primo qꝺ cōtumax actoꝛ in nō iurādo de calūnia prima iur actione,ꝛ reus cōtumax hꝫ p confesso,ꝛ hodie idē est si quis fuerit contumax in rñdēdo positionibus cū iura.cal.qꝛ habet ꝓ qfesso ꝛ cōuicto.tex.factus est pp hoc in.c.si post prestitum.de qfes.lib.vi.ꝛ ideo frustra disputat Cy.hic pulchrū tñ est scire an dispositio.§.nostri requirat de necessitate qꝺ iurare debens fuerit in facie monitus a iudice.ego plurimum dubito,qꝛ bar. post And.de barulo in.l.locorū.ff.de omni agro deserto.lib.xi.decidere vꝫ†ꝙ si iudex faciat citari actoꝛē vel reū ad iurandū de calum.ꝛ ille non venerit qꝺ non habebitur ꝓ confesso,ꝛ bñ dicit qꝫ
2 nis aliq insulū aperto oꝛe ausi fuerit reputare illud ꝺc̄m falsuꝫ.ꝛ male loquuti sunt,qꝛ Bar.lucerna iuris nostri non ignorauit dispositionem.l.nostre.vbi reus contumax habetur pro confesso,ꝛ actoꝛ cadit ab actione.ꝛ etiaꝫ Bar.met non ignoꝛauit tex.in.ꝺ. c.si post prestitum.in ver.iussus a iudice cum glo.Jo.an. ibi oꝛdi.vbi decidit Jo.an.p illū tex.qꝺ nō sufficeret citari p nun iam ad rñdendū positionibus cū iuramento cal.sed requirit ꝙ in faciem iussus fuerit a iudice, ꝛ ita sentire videtur Barrol. hic
3 †oū ponit q̄ sint necessaria ad hoc vt qs habeat ꝓ qfesso positiones q̄ oia late explicant in.§.qꝺ obseruari.in.vi. breuilogo.ꝛ ad ibi dicta me remitto.ꝛ credo ibi dixisse qꝺ dispositio. ꝺ.c.si post prestitū.nedū ꝓcedat in positionibus imo ēt in omnibus interrogationibus qꝛ ad hoc vt habeantur pro confessis requirit ius-

sus iudicis in facie, nec sufficit moneri per nuntium si quis aduertat ad aurea verba Barto. in l. de etate. §. qui tacuit. ff. de inter. act. & in l. certũ. in prin. ff. de cõfes. & expressius tz Panor. in. c. pe. extra de iura. cal. Bal. in l. i. §. fi. ver. ex hac gl. not. ff. si quis ius di. nõ obtẽpera. & sic si subtiliter aduertaẽ ex premissis oibꝰ limitaẽ illa doctrina q̃s sepe cõmemorani in princ. huius. l. & postea qđ inf̃m cal. est de substantia ind. si petaẽ qz illđ ꝓcedere vł q̃n esset iussus in facie a iudice ad iurãdũ, qđ non inuenio ab alio tactũ & ex hoc no. confundi seu limitari doctrina Bald. in repe. l. ij. ff. de iureiur. q̃s refert & exclamat quidẽ Moder. in comẽto. l. admonendi. in. i. col. ff. de iureiur. vbi vult Bal. requiritur qđ iudex assignauit sibi terminũ ad iurandũ qz intelligo prius eo monito in facie, alias esset de directo ꝯ istam decisionẽ. & ex hoc ẽt vł confundi practica Pau. de ca. hic sequẽtis Spe. tit. de posi.
4 §. nono. circa mediũ. vbi volunt † qꝺ si pars sit absens, qꝺ iudex debeat sibi transmittere copiã positionũ ad hoc vt de illis notitiam habeat cõminan. qꝺ nisi rñdiderit quod habebit pro confessis, qz scđm Pau. de ca. parte ẽt pñte legi debẽt sibi positiones. certe ista practica mihi non placuit p tex. in. d. c. ij. & illã inuenio reprobare Panor. in. d. c. pe. de iuramento calum. melioz esset secunda practica Jac. but. & Bal. in l. gñaliter. §. his de presentibus. ff. de re. cre, quã refert Pau. de ca. hic qđ iudex mittere debeat positiones ad iudicẽ vbi habitat absens scribendo ipsi iudici qđ loco ipsius iubere debeat parti rñdere positionibus vel iurare đ cal. qz tunc perinde erit ac si ab ipso iudi. cause fuisset monitus & inssus. & credo istã practicaz verã. tñ scđm Pau. non est tuta qz posset ille recusare ꝙparere coã illo iud. tñ & ista ẽt est veritas.
5 † pulchrum tñ est inuestigare an actor contumax vel reus in non iurando possit purgare moꝛã & vsq; ad quantũ tps. Jac. de are. quẽ refert Bal. in. c. i. de mili. vasal. qui contu. est referendo ipsum Jac. de are. hic tenuit qđ possit mora purgari vsq; ad illud tempus in quo non fit precluſa via ꝓbandi & añ eos istud tenuit Guido de suza. cre. hic tñ inuenio Ang. in l. si insulã. ff. de verb. ob. decidere qꝺ cõtumax monitus rñdere positionibus, & ꝙtumax recusans iurare đ cal. nõ possit purgare moꝛã, qz lex trahit secuz executionẽ. & sic fm Ang. nõ poterit post iurare in cã appellationis. tñ Ang. non aperit quid in cã principali vsq; ad quantũ tẽpus possit mora purgari, & ouret facultas rñdendi & iurãdi. ego aũt sequoꝛ doctrinã Cy. & Pau. đ ca. hic qꝺ admittatur ad purgandũ moꝛã reintegra qñ ius aduersarij nõ est factũ deterius argu. l. alia. ff. de bis quibus vt indi. & l. mancipioꝝ. & qđ ibi nota. Bar. ff. de de op. le. & p ea que no. Cyn. post Ja. de are. in. l. i. ff. quoꝝ ap. non reci. & ita expresse tz Jo. an. in addi. Spe. titu. de iur. cal. § fi. versi. sed nunquid audiaẽ appellans. & pro hoc facit scđm Pau. de ca. hic illa reg. qua recipiẽ qꝺ in penis legalibus qs illas euitat desistendo vel purgãdo moram añ sniam. l. qui cũ maioꝛ. §. accusare. ff. de bo. lib. & ista opi. mihi placet.
6 ¶ No. scđo ex tex. dilucida † & cõpendiosa fz Bar. cõtra aduocatos dicẽtes se velle abbreuiare verba, postea vrentes magna ꝓlixitate verboꝝ allegando gl. cũ tex. in l. antiquitas. ff. de vsufru. & forꝛius vltra Bar. voluit glo. no. in l. ex ca. ff. de postulãdo. qꝺ ꝓcuratoꝛ nimiũ verbosus põt repelli ab officio procurandi.
7 ¶ No. tertio ex ver. sed predictũ scđm scđm Bar. † qz lex noua tendẽs ad ordinandas lites dz obseruari in causis ẽt motis descendentibus ex preterito negotio & pendentibus, nõ aũt in preteritis & finitis, secus si noua. l. tenderet ad decisionẽ litis qz tm̃ cõprehenderet futuras lites & nõ presentes inchoatas. idẽ tz Cy. & Bal. in l. leges. s̃. de legi. Bar. in l. oẽs populi. in. ij. q. v. principali. ff. de iusti. & iure. docto. in. c. fin. extra de constitutio.
8 ¶ No. vltimo † qꝺ ante litem contest. post prestitam satisdationẽ de iudicio sisti dicitur cã inchoata. & Ang. consi. incip. domina Guilielmina. dicit hũc tex. esse ad hoc meliorẽ đ iure qz quo ad vitiũ litigosi & ad inducẽdã pẽdẽtiam litis dz lis quo ad ista duo ẽt ante litem contest. glo. in. c. sup qõnũ. in ver. exordiũ. de offi. deleg. Pau. de eleaza. in clementi. fi. vt lit. pendente.
¶ Glo. in ver. cadat ibi p sniam. ista decisio gl. vt requiraẽ sententia ꝯ actoꝛẽ & reũ ꝙtumacẽ est cõis. & sequit̃ Jo. an. & doc. in d. c. si post prestitũ. & ita sequunt̃ Bal. & cõiter doc. hic plus vo-
9 lẽs Bal. † qđ snia lata in fauoꝛẽ actoris recusantis iurare đ cal. mero iure vz & tz, qz scđm Ac ar. hic & volũt oẽs requirit̃ ista sentẽtia sup ista cõtumacia nollẽtis iurare ad hoc vt habeatur pro cõfesso reus, & ad hoc vt actoꝛ cadat ab actione, qz debebit iudex ꝓnũtiare illũ esse cõtumacẽ in rñdẽdo positionibus, vel in iurando de calũ. ablq; rationabili cã, qz oportet iudi. patefacere delictuz rei anteq̃ habeaẽ ꝓ cõfesso. l. eius qui delatorẽ. ff. de iure fisci. &
10 ibi bar. ad hoc ponderat † & fuit prima lex q̃ fecerit bonorẽ bart. in ciuitate Perusij qz añ eũ ad propositũ proxime dõm nullus alius perpẽderat, vt refert Pau. de ca. hic & ideo lata ista sentẽtia declaratoria super cõtumacia, si postea ferret snia in fauoꝛez ꝙtumacis in nõ iurãdo, illa esset omnino nulla, qz sentẽtia ꝯ sentẽtiã non tz scđm Pau. de ca. hic. & ex hoc mirabiliter resultat fz bar. & Pan. de ca. ꝓ tex. sing. perpetuo mẽti tenẽdũ in. d. l. eius qui delatorẽ. qꝺ si ꝙtumax ante istã declaratoriã decederet, certe ista pena resultans ex cõtumacia nõ infligeret hẽdi. qz nõ pos-
11 set hẽs ex ista ficta cõfessione dãnari, † & istud ꝓcedit vbicũq; ex tenoꝛe alicuius statuti vel. l. ante diffinitiuã snia quis haberet pro cõfesso ex ficta cõtumacia. qz pena nõ transibit ad hẽdẽ fm Pau. de ca. & sine dubio ꝓcedit in terminis. §. nostri pp illa verba & ipsa rei qualitas suggesserit, qz requiritur motus iudicis. ita eleganter bal. in. c. vassallus. in ti. si de feu. fue. contro. vbi vult
12 istã aureã doctrinã † qꝺ vbicũq; requirit̃ motus iudi. qđ tunc requiratur declaratoria snia. & forꝛius ꝓcederet in rñsione ad positiones in quibus requiritur iussus iudicis vt declarani.
¶ Glo. in ver. pro qfesso. ibi tu dic scđm Jo. qꝺ sic. Teneris ex gl. actoꝛẽ & reũ cõtumaces in non iurãdo de cal. & condemnatos posse appellare. & ita tz Cy. hic inter dẽtes & labia. bald. & cõiter docto. hic. & ista glo. est no. scđm Ang. qꝺ omnis contumax possit appellare preterq̃ verus cõtumax in nõ veniẽdo. l. & post edicti. in fi. ff. de iu. & ita tenẽt cõiter doc. in l. creditor. §. iussus. ff. de appella. dixerit Pe. Cy. in l. i. j. quoꝝ appel. nõ recipian. tenẽtes ꝯ primum qcqd voluerint qz sua argu. parũ faciunt, & primo dũ dicebãt qꝺ nõ allegando aliq̃s cãm rationabilẽ vel aliqđ priui legiũ videaũt cõtinere iudicẽ, & iõ repellẽdi sunt ab appellãdo.
13 d. l. i. † qz verus contumax non appellat. d. l. & post edictum in fi. & qz argu. istud nõ stringit, qz fateoꝛ qđ vera cõtumacia tollit beneficiũ appellandi qñ fuit cõmissa circa sniam, qz fuit citatus ad audiendã snias, & ipse rñdit, qz dixit ego nolo venire fz in casu nostro fuit citatus ad sniam. sed circa processum scđm Pan. đ ca. hic non obstat ẽt scđm argu. dum dicebat qđ frustratoꝛie appellat, qz iudex appellationis viso qđ recusauerit iurare attenta ficta qfessione qfirmabit sniam cõdẽnatoriã. istud ẽt nõ stringit qz satis est qđ contumacia operet hunc effectũ qꝺ faciat haberi pro cõfesso, & reportare sententiã, ꝯ se fz nõ dz afferre aliud preiudiciũ vt nõ possit approbare & aliqd ostendere qđ eũ habeat excusare ab illa cõtumacia. & ita decidit gl. in. cle. cãm. de elect. q̃ ad hoc est singu. p quã infert Pau. de ca. & p glo. nostrã hic bald. cõsuluisse stante statuto qꝺ in criminalibus contumax ponatur in bãno & habeaẽ ꝓ qfesso, & possit cõdẽnari de crimine, & quod isto casu cõtumax poterit appellare & probare se maleficium nõ cõ-
14 misse, quo probato retractabit̃ snia † qz non dz condemnari etiaz ex vera cõfessione q̃ appareret eũ non deliquisse, vt no. glo. in l. vnica. ff. de qfes. l. qui occidit. in fi ff. ad. l. aquil. & multominus debebit cõdemnari ex ficta confessione. & istud voluit bart. in. l. ab sentem. circa fin. ff. de pe. & ita sepe consulni & maxime Cumis. in glo. bene dicit. ¶ Glo. in versi. rei qualitas ibi, & hoc ex ipsis verbis rei qualitas. Cy. & cõiter docto. reprobant exẽplu-
15 glo. † qz iudex debuisset libellum ineptum dentibus lacerare cõtinentem turpitudinez seu ineptitudinem & ininstitiam. glos. in. l. i. ff. de offi. assef. & bñ dicũt in hoc, & ideo ipsi aliter declarãt text. nostrum in ver. & ipsa rei qualitas vt intelligantur qꝺ tm̃ condẽnari debeat sup illis capitulis vbi recusasset iurare, & non sup oibus capitulis scđm bal. hic. in glo. ibi. §. quod obseruari. ista gl.
16 cõiter reprobaẽ. † qz non daẽ terminus ad deliberandum an velit iurare de cal. vel non q̃is detur terminus ad rñdendum positionibus. saluari tñ potest decisio glo. in rustico, muliere & milite qui presumuntur ignorare iura qz dandus est sibi terminus ad consulendum peritiores in fine glo. bene dicit.

FINIS

Tractatus de satisdationibus,

Que in iudicio prestantur, Federici Schench.

SVMMARIVM

1 Satisdare quid sit.
2 Cautio quid sit.
3 Idonea cautio fit fideiussoꝛibus vel pignoꝛibus acceptis.
4 Actor quemadmodum satisdare debeat.
5 Reus imobilia non possidens satisdare iudicio sistendi causa debet non etiam immobilia possidens.

6 Reus

6 Reus suo nomine conuentus nullam satisdationem dare cōpellitur pro litis estimatione.

7 Reus fideiussorem nō inueniens pignoribus satisdat, quibus deficientibus iuratoriam cautionem prestat.

8 Procurator actoris, de cuius mandato non ꝙstat, ratam rez dominum habiturum satisdare dz, idqꝫ fideiussoribus datis, secus si de mandato appareat.

9 Agēs alieno nomine, quē ꝙstat mandatū non habere, repellendus est, ēt si satisdare paratus sit, nisi pſone ꝙiuncte noie agat.

10 Procurator actoris satisdare debet defensurum se dominum in causa reconuentionis.

11 Procurator rei satisdare dz iudicatuz solui stipulatione, siue mādatum habeat siue non. ⁊ nu. 16.

12 Judicatum solui satisdatio cuiusmodi clausulas contineat.

13 Procurator satisdans iudicatum solui sine mandato teneť ipse iudicatum soluere, non dominus.

14 Procuratorem rei onare satisdandi potest ipse reus leuare si sit immobilium possessor.

15 Procurator rei mandatum non habens preter cautionem iudicatum solui satisdare dz ratam rem dominum habiturum.

17 Reus eam possessionem recuperare volens in quā ob eius contumaciam actor pro modo debiti missus est non auditur nisi prius prestita cautione iudicio sistendi causa.

18 Persona suspecta contra ꝗz pro re mobili litigať eius rei noie satisdare dz alias res ipsa apud officium deponitur.

19 Possessor eius hŕditatis de qua est controuersia ꝓbibendus est aliqd ex ea alienare, nisi satisdet ꝓ omni quantitate hŕditatis.

20 Cautio iuratoria subsidiaria est, ceteris enim deficientibss interponi solet.

21 Nunciatione noui operis facta qūo cōsulatur per satisdationem ei cui nūciatū est, ne ceptū opus diutius interruptum pēdeat.

22 Satisdare nemo cogitur pignoribus aut pecunie dispositione.

23 Satisdet quis ꝓ fideiussores an ꝓ pignora nihil interest.

24 Idonee cauere obligatus non satisfacit si sub hypotheca rex suarum caueat nisi admodum locuples sit.

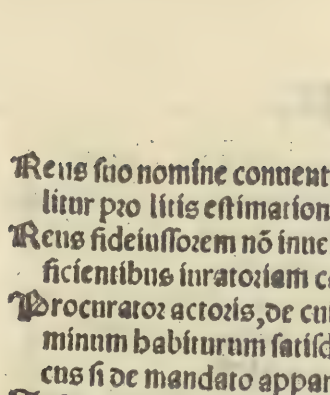

Satisdatio eodem

1 modo appellata est, quo satisfactio. Nam vt satisfacere dicimus cui cuius desiderium adimplemus. ita ⁊ satisdare dicimur aduersario nostro, cui pro eo ꝙ a nobis petijt, ita cauemus, vt eū hoc nomine securū faciamus, datis fideiussoribus. l. i. ff. ꝙ satis. cog. ¶ ⁊ Cautio aūt est nuda p-
2 missio. Cautionis enim nomine, nō
3 sig. ¶ ⁊ Idonea tñ cautio est, que vel fideiussoribus, vel pignoribus acceptis fit. l. si mandato Titij. §. vlti. ff. mandati. in iudicio
4 itaqꝫ primo satisdat ⁊ actor, scōm iuris traditionē, se vsqꝫ ad finē litis i iudicio permansuruz, eamqꝫ per se vel per ꝓcuratorē exercturum. Si aūt satisdare. hoc fideiussorē dare nō valeat promittat se perseueraturū iuratoria cautione. ⁊ tactis sacrosanctis euā
gelijs, iurabit se fideiussorē dare non posse. l. ḡnaliter. C. de epis-
co. ⁊ clericis. ⁊ in autētico de litigio. §. ad excludēdas. col. vij. ⁊ si postea ꝓbatus fuerit actor iniuste litem mouisse, sumptuū ⁊ ex
pēsarum nomine, decimā partez eius quantitatis que in libello
cōtinetur, pulsato restituat. vt ibi. Verū hoc iure hodie non vti
mur, qñ quidē in dissuetudinē abijt. arg. l. i. ff. de interro. act. cer
5 te nusquā hanc actoris satisdationem frequentari audiui. ¶ Reus ⁊ aūt si imobilia non possidet, satisdabit de iudicio sisti, vsqꝫ ad litis terminū, sicqꝫ fideiussores sup hoc cōstituet. in autentico. de
exhi. re. §. suspecto. colla. v. ⁊ §. Sz hodie. insti. ó satisda. Si ve
6 ro imobiliū rerū possessor sit, satisdare non compellitur. l. sciendū
ff. qui satisda. cog. ¶ ⁊ Porro iudicatū solui non satisda. Suo.
n. nomine conuentus nullam satisdationē dare compellitur, pro
7 estimatione litis. d. §. Sed hodie.
¶ Si fideiussorē ⁊ obtinere nequiuerit, sufficerit ne pignoribus
cauere? equidē sufficere puto. l. i. §. iubet aūt pretor, versi. an pignoribus. ff. de collatione bono. deficientibus ⁊ rebus ⁊ fideiusso
re, iuratoria succederet cautio, eodē, quo supius dcm est modo.
8 ¶ Procurator actoris quoqꝫ ⁊ satisdat ratam rē dominum habiturū, quoties incertū sit, an ei negocium mandatū est. l. i. C. de pe-
nis. Fit hec rati satisdatio cum fideiussoribus, cū pretoria sit. l.
i. §. stipulationum. iuncta. l. ij. §. incertum quantitatē. ff. de pretor.
stipulatio. Si vero constet eū procuratorē esse miníme compelletur ratam rē dñm habiturū satisdare. l. vnica. C. de satisdando.
9 ⁊ l. ne satisdatio. ff. rem ratam haberi. Si ⁊ manifestū sit, quē nullum habere mandatū, ēt si satisdare paratus sit, repelleť. naz qui facultatem non hz queniendi, nullam actionē intendere potest. l. si pupilli. §. vltimo. ff. de nego. gest. nisi is coniuncta esset persone. l. §z ⁊ be. ff. de ꝓcuratoribus. vtputa liberi, parētes, fratres, ⁊ affines. naz his sine mandato agere lz, vt ibi, premissa tñ de rato cautione. l. non solū. §. qui alieno nomine. ff. de procurato. l. pomponius. in fi. ⁊ ibi hoc colligit glo. vltima. ff. eodem titulo. actoris
10 ⁊ intuitu ꝓcurator satisdare dz, dñm se in causa reconuentionis defensurum. l. non solū. ff. de procuratoribus. l. omnium. cod. ti. ⁊ si dñm non defendat in cā recōuentionis, denegatur ei actio, ⁊ repellitur ab agēdo. l. actionē. C. de ꝓcurato. ⁊ l. mutus. §. is qui procurato. ē. versi. pena. ff. eod. tit. Ꝙ prefatam satisdationem facere teneať, notať in. l. seruū. §. ait pretor. ff. de procuratori. ⁊ ibi glo. super verbo, defendat. ⁊ in. l. §z ⁊ be. §. defendere. ⁊ d. l. mutus. §. pena. ⁊ hoc, nisi statim in ipso litis exordio reconuentio fieret, tum. n. statim quoqꝫ defendere cogereť, alioqui cauet de defendendo, cum reconuenire volet, scōm. d. gl. in verbo defendat equnū. n. pretori visum est, eū, ꝙ alicuius nomine, vt procurator experiť, eundē ēt defensionem suscipere. d. l. seruum. §. equuz. ff. de procurato. Satis dabit itaqꝫ se eum, viri boni arbitratu defen
11 suruz. d. §. ait pretor. ¶ Procurator ⁊ rei, in omnibus causis, etiaz si de eius mandato ꝙstet, in ipso litis limine iudicatum solui satisdare cogitu r. l. vnica. C. de satisda. in fine. Qua satisdatione prestita. admitteť ad defendendū, ēt si ꝙstet nullūeū habere manda
12 tum. l. exigendi. C. de ꝓcuratoribus. satisdatio ⁊ aūt iudicatū solui, tres clausulas in vnū collectas dz, vcz, de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo vitando. l. iudicatum solui. prima. ff. iudic. solui. ¶ Si ad defendēdum procurator datus fuerit, satisdare iubetur iudicatum solui, stipulatione, que non ab ipso procuratore, sed a domino litis interponi dz. qó si procurator aliquem sine mandato defendat, ipse cogitur satisdare iudicatum solui. l. si ad defendēdum. ff. iud. solui. cum nota. ꝓ doct. nam qui alium defendit, satisdare cogit nemo. n. aliene litis idoneus defensor est sine satisdatione. l. qui proprio. §. qui alium. ff. de procu. Procu
13 rator ⁊ rei, mō ꝑfato satisdā s ipse teneť, ⁊ nō dñs, si ad h̄ ñ ōderit mandatū. qz dñs ipse, si se defendisset, hanc satisdationē, vt ante dictū, prestare non cogereť. §. §z hodie. insti. tu. de satisda. procurator tñ condēnatus, non tenetur actionem i factū de re iudic. sed ipse dñs qui eum ꝓcuratorē ꝙstituit. diuersum igit si seipsuz obtulisset liti, aut defensoris loco cū satisdatione interuenisset. l. Plautius. ff. de procu. qó aūt dictū est procuratorē vsqꝫquaqꝫ cogi iudicatū solui satisdare boc pleriqꝫ obtinere putant, nisi ꝓ curatorē dñs h̄ onere releuarit. ⁊ tametsi qdā, vt Cy. in. l. vnica. C. de satisd. banc relenationem nullius vsus esse putent, nisi ꝓcurator saltem vel nudo verbo, banc satisdationē, dñi vice interponat, quasi impossibile sit dñm sui ipsius fideiussorē esse. l. hŕs a fi
14 deiussore. §. qó si. ff. de fideiusso. ¶ ñ ⁊ obseruatio, ⁊ consuetudo, toto passim orbe, declarat illā domini relenationem sufficere ēt si penitus nihil satisdet ꝓcurator. Videmus enim quotidie procuratoria, hmōi relenationem ꝙtinere. illisqꝫ insultos procuratores admitti. ꝙ interpretib⁹ quoqꝫ iuris plz, vt Ang. Pern. i d. l. vnica. C. de satisd. nam cū dñs fideiubet pro suo procuratore, qñ quidem fideiubet in rem suaz, non est proprie fideiussor, ⁊ potius expromissor, intercedens pro non obligato. arg. l. ⁊ elegantes. §. seruus pactionis. ff. de dolo. qua rōne illam consuetudinē tueri possumus. ¶ Tūc aūt hec relenatio sufficit, cū relenans possidēt imobilia alias non. nam si ꝓ se litigaret cogereť cauere de iudicio sisti. l. sciēdum. ff. qui satisd. cog. Unde nō plus tribuēdum procuratori quam ipsi litiganti, scōm Ang. Perusi. in
15 rub. iud. solui. ¶ Procurator ⁊ insup non habēs mandatū, in quibusdam causis preter solitā satisdationē iudicatū solui, ēt de rato dz cauere, vt cernere lz in. l. pomponius. §. ſz ⁊ is qui. ff. de procur. ⁊ l. non solum. §. si status. ⁊ §. est alius. eod tit.
16 ¶ ⁊ Porro quicūqꝫ nullo subnixus mādato, tanqꝫ defensor se liti obfert, hanc iudicatū solui satisdationē prestat, alioqui nemo idoneus litis aliene defensor cēsetur. insti. de satisd. §. si reus ⁊ l. exigēdi. C. ó ꝓcur. ⁊ l. q ꝓprio. §. qui aliū. ff. de ꝓcu. ¶ Item sunt ⁊ alie satisdationes, que in foro fieri consueuerunt.
17 ¶ ⁊ Nam si ꝓp contumaciam rei, actor in possessionem pro portione debiti declarati sit missus, ⁊ illam recuperare cupiat reus reuersus, non audietur, nisi omnibus damnis refusis, ⁊ satisdatione de iudicio sisti, causaqꝫ prosequenda prestita. In auctē. de intro. re. §. si vero semel. ver. igitur ne latente eo. colla. v.

18 ¶ †Preterea si persona suspecta sit, a qua pro re mobili satisda-
tio desideratur, iudex eam apud officiū deponere poterit, donec
vel satisdatio detur, vel lis finem accipiat. l. si fideiussor. §. fin. ff.
19 qui satisda. cogan. ¶ †Item si ante q̄s lis inchoetur, controuer-
sia sit de hereditate, possessor aliquid ex ea distrahere probibe-
tur, nisi maluerit pro omni quantitate hereditatis, vel rerū eius
estimatione satisdare. l. diuus pius. ff. de peti. here. Hoc aūt ca-
20 nonicum est, vt si †quis pignoraticiam aut fideiussoriā cautionē
prestare nequiuerit, illā prestet q̄s potest, scz iuratoriā. c. per ve-
stras. versi. cū ergo. extra de dona. inter vir. & vxo. & in auctenti
co. vt nulli iudi. lice. habe. loci conser. §. si vero crimen. colla. ix.
& in auctē. de litigio. C. ad excludendas. col. viij. & gl. in verbo,
sufficienter. in. c. i. de dolo & contu. lib. vi. insuper si denunciatiōe
21 †noui operis facta cā pp impedimentuz quodcunq̄ a iudicibus
dirimi nō poterit intra triū mensium spaciū, poterit edificationē
deproperans, opus de quo agitur, perficere, dato prius ab eo fi-
deiussore, si non recte edificauerit, omne opus, post factā denun
ciationem, attentatum se suis sumptibus demoliturū. l. vni. C. de
ope. no. nunc. eo enim pacto, & denunciantibus nouū opus con-
suletur, & opera per inanes denūciationes nō interrumperentur
vt ibi. & pontifex ait, si cui opus nouuz nunciasti, nō obstāte cau
tione que auffertur ab ipso, de opere destruendo, si non iure edi
ficatum existat, tenet̄ te per triū mēsium spacium expectare, in-
ris tui preiudicium probare volēte. c. fi. extra de noui ope. nun.
& in optione est nunciantis nouum opus, an intra tres mēses de
preiudicio suo velit docere, & interiz cesset ab opere inchoato, an
vero recepta cautione, de opere demoliendo, mox opus inceptū
cōtinuari permittat. c. significantibus. eo. ti. Prefate satisdatio
nes fiunt iudice auctore. que satisdationes cū pretorie sint, perso
22 nas desiderant pro se intercedentiū. Et †neq̄ pignoribus quis,
vel pecunie, vel auri, vel argenti depositione in vicem satisdatio
nis fungit̄. l. pretorie stipulationes personas desiderant. ff. de pre
to. stipu. fungit̄, exponit ibi glo. id est fungi cogitur. fungi enim
posset si vellet. quod & Castrensibus Paulus sequitur dicens,
23 plus esse dare pignora q̄s fideiussores. Preterea † nihil interest
quēadmodum quis satisfacit an per fideiussores vel per pigno-
ra. l. promissor. §. fina. ff. de q̄st. pecu. obligatus igitur vel lege vel
contractu satisdare, si p fideiussores nequinerit, poterit pignori-
bus satisdare. Immo & in pretoriis stipulationibus pignorib⁹ ca
ueri posse nostri constanter predicant, scōm Ang. Peru. in. d. l.
pretorie stipulationes. l. i. §. iubet autem pretor. versiculo, an pi-
gnoribus caueri possit videamus. ff. de colla. bonorum. & illud no
24 ta. si quispiam idonee † cauere sit obligatus, non cēsebitur ido-
neecauere, si sub hipotheca rerum suarum caueat. q̄ illa cautio
mediocris videtur, non idonea. l. filio vel seruo. ff. vt legato seu fi-
deicom. nomine caueatur. nisi forte quis taz locuples esset, vt no
stra non interfit satis ab eo accipere, & tam patrimonio quam fi-
de idoneus, conueniendi facilitatem prester. argu. l. si quis stipu
latus sit Stichum aut Pamphilum. §. vlti. ff. de verbo. obli. iūc-
cta. l. y. ff. qui satisd. cogan. Tum enim bonorum hypothecā ido
neam cautionem esse nostri arbitrant̄, scōm Angel. Peru. vt. ē.

FINIS

Tractatus positionum & Interrogationum B. Francisci curtij, quem breuiloquium nominauit.

SVMMARIVM

1 Positio quot modis diffiniatur, & quo iure sit inuen. 3.
2 Positio ante admissionem per iudicem non dicitur.
3 Interrogatio & positio se habent equinoce.
Libelli pondus stat in conclusione.
Positioni respondens an litem contestari dicatur.
4 Positio & interrogatio in quo differant & in quo conueniāt. 10.
5 Interrogatoria in qua iudicij parte fiant.
6 Positiones in quo differant ab articulis.
Articulus quid sit.
7 Terminus ad articulandum an censeatur datus, dato ad ponen
dum termino.
Articulus seu capitulum est de necessario concludentibus.
8 Positiones vt habeantur pro confessis quot requirantur, & in
quibus fallat. 14.
9 Ferro viam aperit qui argumentatur.
Cōtumax in nō rīndendo positionibus an habēdus p confesso. 15.
10 Positiones sup emergentibus pūi fieri ante litem contestatam.
12 Confessio resultans ex contumacia vigore statuti an procedat ēt
in negotio principali & omnibus qualitatibus.
13 Verba enuntiatiue plata qñ plene probent validitatem actus.
15 Libello rīndere recusans cur non habendus pro confesso.
16 Contumacia quando reddat quem pro confesso.
17 Condemnatio ex ficta confessione propter contumaciam an fie-
ri possit, & quod remedium detur accusato.
18 Confessionis vere tres effectus.
19 Positioni incerte & obscure i facto alieno quis rīndere teneatur.
20 Negatio postposita an maioris momenti q̄s prepositā. 54.
21 Ignorantia in facto proprio de recenti quo casu presumatur.
Positio incerta an admittenda.
22 Positiones que sint quibus quis nō cogitur respondere. 23. 30.
31. 32. 33. 38. 39. 42. 43. 44. 45. 46. 48. 50.
Alternatiua parit obscuritatem.
23 Positio ex quo sumenda.
24 Positiones facere nescit qui libellum non intelligit.
25 Positio coniecturalis vel adminiculatiua an admittenda.
26 Probatio coniecturalis admittit̄ ēt adminiculatiua.
27 Examinatio in notorijs non cadit.
28 Statutū loquēs de oibus positionibus an inclu dat ipertinētes.
Practica sūper capitulis & positionibus admittendis.
29 Clausula saluo iure impertinentium &c. quid operetur.
32 Contrarius non solet audiri.
33 Positioni de statuto eiusdem ciuitatis est respondendum.
34 Ius dispositum quod sit.
Positio de iure disposito facienda non de disponente.
35 Positio iuris quando dicatur esse.
Ius presumptum facti mixturam habet.
36 Positioni negatiue quando respondēdum.
Negatiua potest per partis confessionem probari.
37 Positio negatiua an dicatur si ponēs incipiat affirmando.
38 Positio facta in cā principali in cā appellationis fieri nō pōt.
40 Punibile non est qō non est probabile.
Aduersarius post probationes iurare non cogitur.
42 Positio multiplex que dicatur.
Positionis pars vna vera & altera falsa neganti ambas. an ir-
roget periurium.
43 Cedens liti positionibus non tenetur respondere.
45 Turpitudinem suam nemo cogitur detegere.
47 Positioni criminose quando respondendum.
49 Legatarius an teneatur respondere heredi ponenti hereditatez
non esse soluendo.
51 Positionibus an bene respondeatur per verbum, credo.
52 Cōfessio p verbū, credo, an ita p̄iudicet sicut p verbū veritatis.
53 Rīnsio conditionalis & per verbū credo, an valeat in positiōib⁹.

Rimum erit breuiloquiū qđo diffiniat & describatur positio. †doctores vario mō descri pserūt, seu diffinierūt. Jo. an. in gl. in. c. si post prestitū. de confes. libr. vi. diffininit ꝺ mō. Positio est bre nis narratio factū continens ad elī ciēdum veritatē concepta. Barto. no. hic aliter diffinuit. Positio est alicuius pticularis rei ptinētis ad causam assertio, sed Bald. in. l. i. §. huius studij. ff. de iusti. & iur. sic descripsit. Positio est oratio cū assertione. & idē Bal. in. l. ge neraliter. §. i. j. de rebus cre. Positio est pars intentionis, con tinens id sup quo qs petit ab aduersario responderi. Saly. ve ro hic pinguius diffininit. Positio est pticularis facti assertio pducta corā iudice vel arbitro sup qua petitur aduersariū inter rogari vt ponēs ab onere probandi releuet̄. ita Saly. c. hic & pō
2 dero dū eddit corā iudice vel arbitro, †qz non dr positio antez̄ sit admissa per iudicē. ita eleganter Bal. in. d. l. gñaliter. §. i. de re. cre. ego aūt sic describendū positionē cēseo, positio est quedā iudicialis formula verborū cōcepta & reperta ad eruendam ve ritatē p aduersarij rīnsionē. & ista mihi satisfacit. ¶ Scōm breui loquium erit vt intelligamus quo iure materia positionum fue rit inuēta. & in hoc gl. in. c. i. de confes. lib. vi. & Bar. per tex. ibi in. l. i. §. ex hoc rescripto. ff. de ven. inspi. per tex. in. l. offidius. in tex. ibi pone ingt. ff. de le. iij. tñ gl. nra hic dicere vī q̄ fuerit in-

uenta

nenta iure consuetudinario, ad hoc, vt ponens relevetur ab onere probandi, & de hoc est melior tex. de corpore iuris, in clem. sepe. vers. & qz positiones, de verb. sig. & si bñ probat tex. in c. j. de lit. con te. lib. vj. & in c. pñtium, de testi. lib. vj. & in c. j. extra de in rein. & ita cõiter tenetur, & obseruatur de gñali cõsuetudine, & istud tenẽ tes rñdent ad dictã. l. offidius, ꝙ nihil facit, qz logitur in interro-
3 gatione, nõ in positione, † iñ ista sunt equoca, & sinonyma interro gatio, & positio. & ideo opi. gl. Jo. an. & Bar. posset sustineri, sed qz in hoc nõ est aliqs fructus, iõ non insisto. ¶ Tertiũ erit breui loquiũ in vidẽdo an libellus differat a positione. Et in hoc rñdeo apertã esse dñam, qz libellus gñaliter cõtinet, ꝙ petit, seu peti po test, & cõtinere dz narrationẽ, & cõclusiones, qz totũ pondus libelli stat in cõclusione, vt dclarat Bar. in l. aurelio. ff. sticho. ff. de lib. lega. Bal. & ibi adduxi cõcor. in l. edita. ff. de eden. Sz positio q̃ est affirmatio alicuius facti ꝑncipalis ex cõtẽtis in libello, que fit ad eliciendã veritatẽ, non põt dici libellus ſm Bal. inferens ex hoc Bal. ꝙ rñdens positioni nõ intelligitur cõtestari litem & iñ rñdens libello dr cõtestari litem, ita volnit Inno. in c. j. extra de lit. conte. ¶ Quartũ erit breuiloquiũ, ꝙ differũt positio, & inter-
4 rogatio ſm Bar. hic in ver. iuxta predicta q̃ro, † qz interrogans nihil ponit affirmatiue, vel negatiue, sz ponẽs fatetur, vel negat il lud qst ponit, & idẽ volnit Bar. in l. j. ff. de iter. act. vbi modificat istud ꝓcedere ex parte interrogantis, nõ aũt ex parte rñdentis, qz nulla est dña, siue qs rñdeat interrogationi, siue positiõi. Credo Bar. errare, qz magna est dña an qs sit cõtumax in rñdendo in terrogationi, seu positiõi, qz si est cõtumax rñdere positioni, intel ligitur cõfiteri oia contẽta in positiõe, sz cõtumax in rñdendo iter rogationi non hr simplr pro confitẽte, sz hr pro cõfitente, vel ne-
5 gante, put vtili⁹ fuerit interrogãti, istud colligo ex verbis Bal. in l. j. in. xxj. col. j. de cõfes. differunt ẽt † qz interrogatoria ꝓprie fiũt circa ꝓparatoria litis, seu circa aliqd articlm emergẽtẽ ante cõte stationẽ litis. ita bal. in. d. l. j. circa pn. & in. d. l. j. ff. de interro. ac. positiões verbo fiunt circa decisionẽ cãe respicientia, & iõ notate, ꝙ interrogatoria fiũt in ꝓparatorijs ante litem cõte. ex puro officio iud. & nõ ad instantiã partis. ita Bart. in repe. l. vbicunqz, circa vij. col. ff. de interro. ac. gl. fi. & ibi Panor. in. c. cuz cãm, extra de iura. cal. gl. in. c. j. de cõfes. lib. vj. Spe. ti. de interro. act. §. j. verbo. quoqz notandũ, & sz interrogat⁹ dz clare rñdere, adeo ꝙ pars re leuet ab onere ꝓbãdi, ita Bal. in l. de etate. §. nihil. ff. de interro. act. vbi dicit ita practicari allegãdo Spec. & idẽ est de mẽte bal. in. c. dudũ. el. ij. extra de elec. & sup oia no. & memorie cõmẽdate verba gl. hic & iõ semp interrogat⁹ prius interrogãs, ꝙ interrogat⁹ post lit. cõtest. põt dicere nolo rñdere, nisi aduersari⁹ me⁹ ponat assertiue cũ iuro calũ. ad hoc, vt possim me iuuare ex sua interroga tione, sicut ipse poterit se iuuare ex mea rñsione, vt seruet in iudi cio equalitas, ita clari⁹ Panor. in. c. pe. i. vij. col. extra de iura. cal. vbi ad hoc refert decisionẽ Bñoz de rora. Idez tz Jo. cal. & Bñicus de scõ gemi. in. c. ij. de cõfes. li. vj. & idẽ tenuit Pau. de cast. hic. Ego modero istã decisionẽ vbi fieret interrogatio ad fi-
6 nem ꝓbandi, secus si fieret ex officio iudicis ad aliqd declarandũ per. l. vbicunqz. ff. de interro. actionibus. ¶ Quintũ erit breuilo-
quiũ † ꝙ positiões differũt ab articulis, seu capĩs, qz capitulans nõ cẽsetur cõfiteri contenta in capto, qz nihil ponit, sz dicit velle ꝓbare, & cõiter adijcit clausula in ca. & plus, vel minus ꝓut testes dicere voluerũt in fauorẽ capĩantis, sz contẽta in positiõibus po nens fateri vr, & cõfiteri, ita volnit Jo. mona. Archi. & Jo. an. in nouella. in. c. fi. de in. iur. li. vj. Panor. post d. Ant. in. c. fi. ex-
tra de cõfes. domi. Ant. in. c. qm̃ ꝑ falsam, in. j. colum. extra de ꝓba. Alex. cõsi. cxxxiij. incip. viso ꝓcessu, in. v. col. & cõs. ccxxij. incip. examinato ꝓcessu q̃rele, & istud est de mẽte Bal. in. l. gñalr §. i. j. de reb⁹ credi. vbi inqt, ꝙ articls est pars intẽtionis cõtinẽs illud qd actor, vel reus ꝓbare intẽdit, vt no. in. c. pñtium, de testi.
7 lib. vj. sz positio est pars intẽtionis cõtinẽs id sup quo petitur ab aduersario rñderi, & iõ infert Bal. ibi, † ꝙ dato termino ad ponẽ dum nõ censetur dat⁹ terminus ad articulãdũ, nec ecõtra, qz sunt diuersa. clemẽ. sepe ver. & qz positiões, de verb. signi. sic ẽt differũt qz positio necessario nõ regrit cõclus. Bal. in. l. sine possideris, in pñn. vltime col. j. de ꝓba. sed capĩm, seu articul⁹ necessario dz cõ-
cludere. l. ad ꝓbationẽ. la. ij. j. de ꝓba. cũ silibus. ¶ Sextũ breui
8 loquiũ in quo videndũ est † quot reqrunt necessario ad hoc, vt po sitiones bẽantur ꝑ cõfessis, breuiter Bart. in §. ꝙ si actor. j. ea. l. tenuit qd̃ duo, vel tria sunt necessaria. Primo ꝙ post lit. cõte. facte sint positiones. Secõdo ꝙ pars debẽs rñdere fuerit pñs in iudicio & in facies monitus, & iussus a iudice, vt rñdeat. ¶ Tertio quod absqz rõnabili cã contumax fuerit in rñdendo, ita qd̃ non posset contumacia aliqua rõne excusari, ista ꝓbant in tex. in. c. si post pre-
stitũ, de cõfes. lib. vj. & idẽ tenent Bal. & Sal. in. d. §. qd̃ si actor. & Bal. in. l. vnica. j. de cõfes. & idẽ sensit Bal. hic & quartus addit Pau. de cast. in. d. §. qd̃ si actor. qd̃ positiões fuerint facte, & mo nitus aduersari⁹ rñdere ꝑstito prius iuro de calũ. gñali, & sic post litẽ conte. facte fuerint positiones, ita dicunt ꝑsati doctores, & iõ
9 ferro via est aperiẽda. Ego credo Bar. in suis verbis, & Pau. d cast. se fundãtes in. d. c. si prestitũ qd̃ est. c. ſm, eo ꝙ iurm calum. vniuersale ꝑstetur post lit. cõte. vt in pñn. huius. l. ꝙ ipsi errauerint, & arbitror doctrinã suã falsaz, & moueor per ea q̃ dicũt Bal. & Sal. in. d. §. ꝙ si actor vbi referũt Jo. de scõ Georg. & Richar. sal. cõsuluisse in ciuitate Florẽtie, qz tz n̄ fuerit iuratũ de calnm. tñ cõtumax in non rñdendo positionibus dz bri pro cõfesso, & mo uent ꝓmo, qz nõ est minor cõtumacia illius, qui non vult iurare, & rñdere, qz illius, qui post iurm non rñdet, scõo mouent per tex. in d. §. ꝙ si actor. vbi ſm eos nõ fuerat iuratũ de calũ. immo nec vo luerat iurare, & tñ br pro cõfesso. & ita dicit Sali. Bononie fuisse iudicatũ, & obtentũ, g̃ non bñ dicũt Bar. & pau. de cast. qd̃ positiones post lit. cõte. deant fieri, & sic post prestitũ vniuersale calũ
10 nie iurm, & istud demonstro, † qz ante lit. contes. sup emergẽtibus pñt fieri positiones, vt volnit Panor. in. d. c. fi. extra de cõfes. & est gl. ordi. cõiter approbata in. c. j. de cõfes. lib. vj. & iõ melius lo quutus est Bal. in locis alleg. & in. l. j. §. fi. in. lij. col. ff. si qs insdi-cẽti nõ obtẽperauerit, & in. l. si fili⁹. ff. de inter. act. d. Ant. & doct. in. c. pe. extra eodẽ, ꝙ tria reqrunt. Primo ꝙ eo cõperto i iudicio positiões sibi fuerint lecte, & date intelligi. Secõo ꝙ fuerit iussus a iudice rñdere, qz nõ sufficeret ꝑ nunciũ moneri, sz dz moneri in fa-cie a iudice. d. c. si post ꝑstitũ, & ibi gl. ordi. Tertio ꝙ absqz rõna bili cã recuset rñdere, & iõ infert Bal. in. d. l. vnica. j. de cõfes. re-lato Ja. de are. hic, & Jo. mona. in. d. c. si post ꝑstitũ. & Bar. i. l. eius q delatorẽ. ff. de iure fisci. ꝙ vbi nõ rñdens allegaret aliqnaz iustã cãm, qd̃ tũc nõ bretur ꝑ cõfesso positiões, nec ẽt ꝑ negato, qz opz necessario seq̃ iniaz interlocutoriã sup isto emergẽti cõsistẽ te, vt qz index ꝓnuntiet positiões qbus nõ est rñsum, vel min⁹ le-git. bri pro cõfessis. & iõ clari⁹ infert Bal. in locis allegatis, qd̃ si anteqz cã committeret consil. sapiẽtis nõ esset lata, dcã interlocuto ria, tũc pars nõ posset se iuuare ex illis positionibus qbus nõ erat rñsuz, nec sapiẽs posset cõsulere in sui fauorẽ, nec se fundare super confessione nõ ꝓnuntiata, sz ꝓnuntiãda, nisi forte cõmissio cõsulto-ris erat gñalis, ꝓuta ꝙ cõsuleret, q̃ essent ꝓtes indicis in ea cã, naz tunc bñ posset cõsulere, ꝙ index deret ꝓnuntiare per suã interlo-cutoriã, ꝙ positiones brentur ꝑ confessatis, & illis habitis ꝑ cõ-fessis ꝓcedere ad cõdẽnationẽ posset, & istud volnit Bal. in. c. si
11 vasal. in ti. si de feu. fuerit qtro. & iõ cautus sit ponẽs, ꝙ sp faciat interlog, & ꝓnuntiari positiões brí pro cõfessis ob cõtumaciã non rñdentis. & no. ista, qz sunt quotidiana, & practicabilia. ¶ Et qz diximus † ꝙ positiões capĩa & interrogatoria inter se aliqualr dif ferũt in multis inter sese conferũt. qz dixit dñs Barbe. notabili lxxix. incip. not. ꝙ positio ꝛc. ꝙ interrogatio, & positio in hoc cõ cordãt, qz si cõtineret duo, exẽplũ interrogo, vel pono, ꝙ cõmoda ni tibi digestũ, & C. & tu rñdendo interrogationi, vel positioni non credo de codice, ꝙ videret tacite cõfiteri de ff. nõ quo ad plenaz ꝓbationẽ, qz nõ inducitur ex illa tacita cõfessiõe, sz quo ad ꝑsum ptionẽ semiplene ꝓbationis facien. per tex. in. c. nõne bñdicim⁹. extra de ꝑsumptio. & alleg. Inn. ita tenere in c. si. extra ò in. iur. scõo parificant, qz si fiat interrogatio, seu positio simplr de pluri-bus quoꝝ aliqua sint ꝓncipalia, & dispositiua, & aliqua sint inçidẽ tia, & enũtiatiua, seu demõstratiua rñdendo simplr nedũ videbit cõfiteri deducta ꝓncipalr, sz ẽt deducta incidenter enũtiatiue, & demõstratiue. exẽplũ interrogat, seu ponit qd̃ Titius fili⁹, & he-res Sẽpronij de Mediolano cõstituit Baiũ ꝓcur. in tali cã, vel alio mõ, ꝙ Titius fili⁹ & heres Sẽpronij de Mediolano cogno uit Bertã filiã vxorẽ Joãnis de Papia, & ipse rñdeat cõfitẽdo, ꝙ Titius constituerit Baiũ procuratorẽ, vel cognouerit Bertã, ꝙ isto casu solũ videbit confiteri ꝓncipale deductũ. s. constitutio nez ꝓcuratoris, & copulã carnalem, nõ aũt illas q̃litates & demõ-strationes ꝙ fuerit filius, & heres Sẽpronij de Mediolano, nec ꝙ Berta fuerit vxor Joã. de papia. ita. d. Barb. notab. xxxiij. vbi respõdet ad doctrinã Bar. in. l. ex hac scriptura. ff. de dona. ita ẽt tenẽt Bar. Bal. & Moder. in. l. si cui. la. j. §. j. ff. de leg. j. Ang. are. in opere maleficior. in versi. cõparent inquisiti, & con-fitentur in. j. col. vbi limi. istud esse verũ nisi confiterentur oia & sin gula contẽta in inqsitione vera, qz tũc censeret cõfiteri. & ꝓncipa-le deductũ, & oẽs qualitates & demonstrationes. & idẽ sequit An ge. ibi, & fuit opi. Spec. tit. de posi. §. segtur, & sic. xj. & segtur do. Ant. in. c. j. extra de plus peti. sz bar. cõsi. incip. statuto ciuitatis Florẽtie, & Bal. in. d. §. ꝙ si actor. tenuisse videant cõtrariũ † qd̃

cõfessio resultãs ex ꝙtumacia vigore statuti ꝓcedat ẽt in negotio ꝓncipali, ꝛ in oibus ꝙlitatibus, ꝛ idẽ do. Bñdi. de plũbi, in l. fi. ff. de fideicõ. liber. ꝛ Comẽsis in. d. l. si cui. Ang. cõsi. cclviij. incip. qꝛ dcm̃ ꝓuilegiũ. Bal. in addi. Spe. tit. de posi. in. iij. col. imo. in l. si dubiteť. ff. de fideinſ. Spe. ti. de posi. ℣. vij. ver. itẽ nõ est põ derandũ, tñ magis est cõis ſnia ꝓcedẽs Bar. ꝛ sequaciũ, in. d. l. si vir. ꝛ ideo ẽt elegãter Matbe. no. lxx. incip. nor. ꝙ ꝙtiescũꝙ ꝛc.

13 volvit † qó ℞ba enuntiative ꝓlata ꝙtenus cõcernũt ſubam, ꝛ validitatẽ ꝙctus, de quo agit, plene ꝓbant validitatẽ actus tm̃ inter ipsos, nisi aduersarius ꝓbaret oppositũ, exẽpli gꝛa Titi⁹ ꝓmisit in initio centũ Sẽpronio seruo Petri, certe vꝫ ꝓmissio quo ad hoc, vt ipsa ꝓmissio ꝙ stipu. valeat, ꝛ ꝓbet ꝙ sit seruus Petri. l. optimã. ℣. de ꝙben. ꝛ cõmit. stipul. ſꝫ si postea ꝓncialiter cõtendereť, ꝛ disputaretur de dño Titij inter ipsas partes nõ ꝓiudicaret ꝙfessio in fauorẽ eius cui⁹ esset facta. c. illud, ꝛ ibi no. d. Ant. extra de ꝓba. ꝛ exclamat Alex. cõsi. cxxxvj. in. xj. col. incip. viso, ꝛ examinato ꝓcessu. ¶ Stat ꝙ ex ꝓmissis conclu. ꝙ tria ꝓmissa requrunť ad hoc, vt positiões bẽant ꝓo cõfessatis, vt. ℣. declara

14 ui. † Fallit ꝓmo ista conclu. que fundať in. d. ℣. ꝙ si actor. in. d. c. si post ꝓstitũ, qꝛ non ꝓcedit in bñficialibus, ꝛ in ſpẽalib⁹, qꝛ tũc non rñdẽs positionibus, ꝛ nõ inrãs de calũ. nõ bẽ ꝓo cõfesso. ita Spec. tit. de posi. ℣. ix. ꝛ sequitur Bomi. de scõ gemi. in. d. c. si post ꝓstitũ, ꝛ sequitur Pan. de cas. in. d. ℣. qó si actor. ꝛ ibi rõnez Ful. assignat. Scõo fal. ꝛ limi. qꝛ non ꝓcedit in criminalib⁹, ita Bal. singu. in. l. i. ℣. qũo ꝛ qñ iudex, ꝛ in. l. j. ℣. de pe. iudi. ꝙ ma. iudi. ꝛ sequitur Pan. de cas. in. d. ℣. ꝙ si actor. vbi ẽt rõnez bui⁹ fal. assignat, vt ibi per eũ, ꝛ bñ facit qó voluit Bar. hic in vltimis ℞bis. Tertio fallit, qꝛ non ꝓcedit in interrogationibus. ſꝫ in positionib⁹ tm̃, eo qꝛ interrogãs nihil ponit, istud fuit añt dcm̃ Bal. in. l. sicut, in fi. ℣. de repn. bere. qó ego intelligo qñ qs interrogaretur ad põderatoria iudicij, qꝛ tũc interrogãs nihil ponit, ſꝫ petit ab aduersario se certificari, secus si fierẽt interrogatiões, ꝛ positiões sup aliquo emergẽti ꝓbando ante litẽ contes. vel in medio cause, qꝛ tunc non

15 rñdens hẽbitur ꝓ cõfesso, vel negante † put vtilius fuerit interrogãti. L. de etate. ℣. ꝙ tacuit. ff. de interrog. act. ꝛ ibi ꝑpetuo põdera te ℞ba Bar. ꝙ voluit qó dispõ. d. c. si post ꝓstitũ, que loqtur in positionibus ꝓcedat ẽt in interrogationib⁹. Quarto fallit qñ positio scienter fuisset falsa, qꝛ ſꝫ aduersarius non rñdeat, nõ hẽbitur ꝓ confesso. aureũ fuit ℞bum Bal. in. d. l. sicut in fi. ꝛ ideo nor. ꝓ defendẽdo amico. Quinto fallit nec hꝫ locuꝫ in recusante respondere libello, qꝛ non hẽbitur ꝓ confesso. rõ est, qꝛ cõpelli dꝫ ad contestandã litẽꝫ remedijs iuris, ꝛ prætorijs multa indicta captis pignoribus, ꝛ per carcerationẽ not. in. d. l. j. ℣. ex hoc rescripto. ff. de vẽtre inſpi. ita Bal. in. l. j. in. v. q. j. de lit. ꝙe. ꝛ in auc. qui semel. j. qũo ꝛ qñ iudex. Sexto fallit qñ positio esset facta minus debite, qꝛ fuisset talis cui non debuisset rñderi, vel saltem debuisset sibi dari terminus ad rñdendum ꝑm Bal. hic in. iiij. ꝛ in

16 viij. col. ꝛ idem Bal. in. d. ℣. ꝙ si actor. † Ultimo fallit, qꝛ nõ sem per ex contumacia ꝙs haberur ꝓ cõfesso. nec semper tanꝙ confessus condẽnatur, sed ita demũ si qualitas cause exigat condẽnationẽ, ita ꝓbat rex. in ℞ſ. quẽadmodum ipsa rei qualitas iuncta glo. in. d. ℣. qó si actor ꝑm Bal. Sali. ꝛ Pan. de cast. ibi exemplificantes, qñ libellus fuisset ineptus, vel nõ cõcludens, vel manifestã defensionem rei continens, qꝛ istis casibus ex vera ꝙfessione non posset condẽnari, ergo multominus ex ficta qó est no.

17 ¶ Et † facit ad statuta disponentia bannitos hẽri ꝓ confessis, qꝛ non habebunť ꝓ confessis qñ accusatio, vel inqsitio nõ cõcluderet crimen punibile, qꝛ impossibile est fieri condẽnationem ex ficta confessione ꝓp contumaciã, ꝛ ad hoc alleg. Paul. de cast. in. d. ℣. si actor. Bar. in. l. absente. ff. de pe. melius allega. Bart. cons. incipien. d. Cy. de Bononia, ꝛ melius cõsi. cvij. incip. visis oibus statutis, Bal. in. l. respõ. Veratius. ff. ad. l. aquil. in fi. ꝛ in l. si eũ. in prin. ff. si qs cau. ꝛ in. l. vnica, circa fi. ℣. de cõfes. in. l. certi cõditio. in prin. in. ix. colũ. ff. si certũ peta. Cepol. Veronen. cautela. cccxviij. incipiẽ. similem cautelam ꝛc. vbi voluit, ꝙ post confessionez, ꝛ ẽt condemnationem, qñ condẽnatio sequuta fuisset ex ficta cõfessione ob cõtumaciã, ꝙ tũc ꝙdẽnat⁹ possit se defendere

18 ex eo, ꝙ crimen nõ fuisset punibile, ꝛ ẽt poterit ꝓbare ꝛium, † ꝛ sepe dixi tres effectus insurgere ex vera, ꝛ expressa confessione ſꝫ nõ insurgerent ex ficta confessione ꝑp contumaciã. Prim⁹ effectus, qꝛ ex inordinato quomodocũꝙ processu põt sequi condẽnatoria ꝙ confitentẽ vere, ꝛ expresse, doctrina est Bar. in. l. si cõfessus. ff. de custo. ꝛ exhibi. reor, secus ex ficta cõfessione, qꝛ ex inordinato ꝓcessu nõ poterit sequi condemnatoria, ita Bal. in addi. Spec. ti. de accu. ℣. ꝛ no. ꝙ accusatio. ver. ꝛ no. ꝙ libellus, idem Bal. in. l. error. in fi. ã. de iur. ꝛ fac. igno. ꝛ istud est ꝙ voluit bar. in. l. absentẽ. ff. de pe. Scõs effectus, qꝛ expꝛssa, ꝛ vera cõfessio ꝓbat vere delictũ, exẽplũ notarius ꝙfitetur se fecisse falsum instrm̃ cõdẽnať de falso, certe nunꝙ poterit ꝙficere alia, gl. singu. i. ℣. fi. in auc. de tabel. bar. in. l. eundẽ. ℣. j. ff. ad. l. iul. repe. tñ si ꝙtumax ex ficta ꝙfessiõe cõdẽnareť nõ ꝓderet ꝓtẽ ꝙficien di alia instrã, ita Bar. in. l. si iõ, in ꝓn. ff. de euic. Bal. in. l. trãsigere, circa mediũ. ℣. de trãsac. Tertio effect⁹, qꝛ ſnia lata ℥ spõte, ꝛ vere ꝙfitentẽ eũ infamat, quo ad oẽs. l. qm̃. ff. de infa. ſꝫ lata ex ficta cõfessiõe, ꝛ cõtumacia nõ infamat, nisi tm̃ quo ad illaꝫ psonã ad cui⁹ instãtiã fuisset cõdẽnatus, ita sing. Bar. in. l. ei⁹, ꝙ delatorẽ in fi. ff. de iure fisci. ꝛ istos tres effect⁹ collegi ex ℞bis Ang. are. in ope malefi. in ℞ſ. ꝙ iudex videꝫ, ꝙ inqsiti nõ cõparẽt, ꝛ iõ no. ista qꝛ pulchra

19 sunt, ꝛ ꝙtidiana. ¶ Septimũ breuiloquꝫ † ꝙ positiõi incerte, ꝛ obscure i fcõ alieno qs rñdere nõ teneť, ꝛ iõ ℬ loco ꝓ declarãdo isto breuiloquo opꝫ declarare gl. nr̃am dũ tradidit cõsiliũ in ꝓponẽda negatiõe, in quo passu tenetis qó gl. ℬ in ℞ſ. itez qd si ita est incertũ nõ bñ declarat, ꝛ vario mõ loqtur lꝫ cõsiliũ gl. in ꝓponẽda negatiua nõ credo eũ venire, qꝛ tũc non videbať cõfiteri eũ moriturꝫ esse, sec⁹ si postponat negatiuã, credo Titiũ vltra mare nõ venire, ꝛ sic negatio postposita erit maioris effect⁹, qꝛ cẽsebiť cõfiteri eũ moriturũ q̃ antepositа, ꝛ cũ isto cõsil. gl. trãsetit bart. ꝛ Sal. nõ

20 ꝓbãtes, ꝛ ad hoc reputať ista glo. ꝓ no. ꝛ allegabili cõiter † ꝙ negatio postposita sit maioris effectus q̃ añposita. Bal. vero ꝛ moder. dãnat cõs. gl. ꝛ meli⁹ qm̃ ex ista rñsione nõ credo eũ venire nõ releuať aduersari⁹ ab onere ꝓbandi, merito iudex ad clare rñdẽdũ agere poterit, i hoc tm̃. vij. breuiloqo Bart. hic magꝛ tria facit mẽbra, aut incertitudo causať ex fcõ interrogati rñdere debẽtis. ꝛ isto casu decidit Bar. ꝙ in fcõ ꝓpꝛio de recenti tenet ꝑcise rñdere, qꝛ nõ ꝑsumiť in eo ignorãtia, vt dicit Bal. post gl. in l. si res obligata. in ꝓn. ff. de le. j. nisi fcm̃ ꝓpꝛiũ eẽt implicitũ, ꝛ in-

21 volutũ, † qꝛ tũc in fcõ ꝓpꝛio de recenti ꝑsumiť ignorãtia. l. emptor. ℣. Inci⁹. ff. de pac. vel in fcõ ꝓpꝛio multũ antiquo, vt declarat glo. Bar. ꝛ oẽs, in. l. si qd deleganerit. ff. de noua. ꝛ in. d. l. si res obligata. Bar. in. l. q fundũ. ℣. fern⁹. ff. ꝺ vsucap. ꝓ empto. ꝛ istis duobus casib⁹ in fcõ ꝓpꝛio implicito, ꝛ inuoluto, seu multũ antiquo dũ dus erit terminus ad se certifican. ꝛ clare rñden. aut incertitudo caulatur ex fcõ interrogãtis, ꝛ ponẽtis, ꝛ tũc positioni incerte, seu obscure qs rñdere nõ cogiť. l. de etate. ℣. nihil. ff. de interro. act. ꝛ in hoc nemo discrepat, ꝛ ꝓcedit breuiloquꝫ, aut ℞o causať ex fcõ tertij, vt in exẽplo gl. in quo gl. sentit ꝙ nõ tenetur rñdere per. l. marcel⁹. ℣. j. ff. rerũ amo. Bar. tꝫ ℥ glo. qꝛ tex. in. d. ℣. j. loqtur in suo ℞itatis, ſꝫ nos loqmur in suo credulitatis qó cadit ẽt in fcõ alieno, ꝛ ideo vult Bar. ẽt isto casu debere assignari terminũ ad certificãduꝫ, ꝛ clarificãdũ se ad rñdendum qó intelligit Bal. qñ assignato termino verisimiliter possit certiorari de fcõ alieno, alias nõ tenebitur rñdere. ꝛ in hoc bene dicit, ꝛ voluit gl. in. c. ij. de cõfes. lib. vj. sed plus vult Bal. hic circa. vj. col. ꝙ ſꝫ quandoꝙ admittatur libellus incertus, tm̃ nunꝙ admittitur incerta positio, ꝛ esset mirabile si verũ esset, ſꝫ credo eum male loq, vt apparebit ex dicẽdis in. viij. breuiloquio. ꝛ cũ ista doctrina Bar. confirmatur breuiloquꝫ nr̃m, ꝛ est cõis, ꝛ tenuit Spe. ti. de posi. ℣. ij. ℞ſ. item ꝙ ponit certum, gl. Bar. ꝛ doc. in. l. si qdem. j. de excep. Bal. in. l. magnã. j. de contraben. ꝛ commit. stipu. gl. ꝛ doc. in. c. presentiũ. de testi. lib. vj. ꝛ sic intelligetis istud breuiloquiuꝫ ꝑm doctrinam

22 Bar. hic. ¶ † Octauuꝫ breuiloquiuꝫ est, ꝙ positioni alternatiue regulariter quis nõ cogitur rñdere, qꝛ alternatiua parit obscuritatem, tex. est in ver. dolo vel negligẽtia, quem ponderãt Inno. ꝛ doct. in. c. ex parte decani, extra de rescrip. text. in. c. audits, eo. tit. ꝛ in. c. cõstitutus, extra de in integ. resti. Inn. in. c. cũ bertol⁹. extra de re iudi. Bal. i. l. cogi. j. de peti. here. in. l. j. ℣. de fur. in. l. ij. ℣. de sen. que sine certa quanti. in. l. edita. in repet. padna. in. xxiij. col. versi. quid dicemus. ℣. de eden. ꝛ in. l. gallus. ℣. si eꝫ ff. de libe. ꝛ postbu. Ang. in. l. qui interrogatus. ff. de peti. here. qó breuiloquiũ limito ego vbi alternatiua fieret in facto alieno in quo caderet probabilis ignorantia. secus si fieret positio alternatiua sup aliqua promissione precedenti alternatiua, qꝛ tunc tenebitur rñdere. ita do. Anto. in. d. c. ex parte decani. Secũdo ego limito procedere vbi incertitudo descẽderet ex culpa aduersarij ponentis, secus si procederet ex culpa, ꝛ facto debentis rñdere, qꝛ isto casu semp positio incerta, ꝛ alternatiua admittitur, sicut dicimus in libello, vt declarat Bart. per tex. ibi, in. l. j. ℣. ꝙ autem ff. quorum lega. ita limitat do. Ant. in. c. tertio loco. extra de probatio. ꝛ sic ex hoc non tenui cum Bald. in precedenti breuiloqo. regulariter añ stat breuiloquium nostrum quod positioni incerte, ꝛ obscure, non cogitur quis respondere.

23 ¶ Nonũ erit breuiloquiũ, † ꝙ positioni impertinẽti nõ possit ꝙs

arctari

arctari ad rñdendum ſm glo. hic. Bar. ⁊ cõſiter doct. ⁊ aſſignat rõ ſingularis, qz poſitio dz extrahi ex corpe libelli ac fundari in deductis in libello, ⁊ ideo volens facere poſitiones, dz ſemp hẽre
24 libellũ preoculis, †qz qui nõ intelligit libellum, nunqz ſciet facere poſitiones ſm Bal. elegãter in §. qõ ſi actor. ff. ea. l. Et iſtud breui loquiũ intelligatur qñ poſitio oĩmodo, ⁊ in totũ eſſet imptinẽs nõ faciens ad cãm, nec principalr, nec cõiecturatiue, nec incidenter puta ego pono qõ rex eſt in Francia, qz nihil facit ad petitionem mutui, ſecus tñ ſi poſitio aliquid faceret ad cãm, vel preſumptiue, vel ꝙiecturatiue, vel de per ſe, vel iuncta cũ aliis adminiculis, exẽplum ego pono, ꝙ olim fui dñs iſtius fundi, vel ꝙ olim poſſedi,
25 certe iſta poſitio erit admittenda, †qz olim dñs, vel poſſeſſor etiã hodie preſumitur dñs, vel poſſeſſor ſaltem cõiecturatiue, ita exẽplificat, ⁊ declarat Bald. hic, ⁊ in. l. ſine poſſidetis. ff. de proba. in l. cũ virum. ff. de fideicõ. ⁊ in. l. vnica. in. xxiij. col. ff. de cõfeſ. ⁊ ideo no. qz iſta ſepe ſolent allegari, ⁊ ex hoc infertur, ꝙ lz ꝓbatio dẽat de neceſſitate cõcludere. l. ad ꝓbationẽ. ij. ff. de proba. l. non hoc. ff. vnde legi. c. in pñtia. extra de ꝓbatio. tñ poſitio adducens aliquã coniecturã, vel adminiculum ad cãm admittit, ⁊ ſufficit, ſed certe
26 iſtud nõ eſt mirabile, †qz ẽt probatio coniecturalis admittit ẽt adminiculatiua, immo capta tendẽtia ad probandum cenſentur eſſe pertinentia ad cãm, qñ vel principalr faciunt, vel adminiculatiue, ſeu cõiecturatiue ad cãm. l. ſi duo patroni. §. fi. ⁊ ibi Bar. poſt glo. ff. de iureiur. ⁊ ibi allegant multas concor. ⁊ ſemp in pallatijs allegatur doctrina Alberi. hic qõ melius eſt mille capitula impertinentia admittere, ⁊ ſic mille poſitiones impertinentes, qz vnam pertinentem reijcere. ¶ No. tñ ⁊ vigito alligato, qz in plurimis ciuitatibus, prout in hac vbe diſponit ſtatuto, ꝙ oẽs poſitiones, ⁊ oĩa capta cenſeantur admiſſa, ⁊ quibuſcũqz poſitionibus rñdendum eſſet reſeruato iure diſputandi ſuper pertinẽtia, ⁊ impertinẽtia tpe ſnie ferẽde in fine litis, qz iſtud ſtatutum non pcederet qñ
27 appareret notorie, ſeu euidẽter poſitiões eſſe impertinentes, †qz in notorijs nõ cadit diſcuſſio, nec examinatio. c. ad nrã, el. ij. alias el. iij. extra de iureiur. gl. no. in. l. j. ff. qui, ⁊ ad. quos, ergo ſtatutz loquẽs per ꝟba quantuncũqz gñalia ⁊ vniuerſalia qbuſcunqz poſitionibus, ſeu qbuſcunqz captis, nõ poſſet ꝙuenire poſitionib⁹, ⁊ captis oĩno impertinẽtibus, ſed tm̃ ſuper illis vbi caderet aliqualis dubitatio, qz vbi non cõueniũt ꝟba ſtatuti, nec eius mẽs, ⁊ diſpõ, ita refert Joã. de imo. obtinuiſſe Bononie in. l. iij. §. prior, ff. toties. ff. de dã. infec. arg. illius tex. ⁊ no. per Bart. ibi. Et pro iſta deciſione cõſueui allegare tex. cũ no. ibi p Bar. in. iij. ſen. v. oppo. in. l. j. in prin. ff. de no. ope. nũ. ⁊ illam doctrinã Bar. põderat ꝟPoder. ibi ad ſtatuta de cõpromiſſis fiẽdis, ⁊ de ꝙſilijs dãdis. Scõo p hac deciſione adducere cõſueui bonũ tex. quẽ ponderat
28 Bal. in. l. j. ff. de fide inſtr. vbi ꝟbũ quibuſcũqz ꝓbationib⁹ ſubauditur. ſ. legitimis, ⁊ ad hoc poſſem infinita adducere. †In dubio tñ iudices, ⁊ ſic inolenit practica gñalis totius orbis qõ admittũt capitula, ⁊ poſitiones, ⁊ cognnt partẽ rñdere oibus poſitionibus ſaluo iure impertinentiũ, ⁊ non admittendarũ, interloquẽdo, ꝙ ſi non fuerit rñdendum, nõ intendunt hẽri pro rñſo, ſeu pro admiſſis, ⁊ pariter rñdentes rñdent ſub illa ꝓteſtatione, ita formaliter dixit Ang. ſeruare bonos aſſeſſores, in. l. ſi quis libertatem. ff. de peti. here. in. l. ſpãli. ff. de rei vendi. Bald. in. l. momentanee. ff. de his qui non bñt legit. perſonã ſtandi in iudi. in. l. ſi ſine, in princ. ff. de interro. ac. Bemi. in. c. ij. de confeſ. li. vj. Bar. in. l. ſi duo patroni. §. idez iul. in vlti. col. ff. de iureinr. ⁊ iſta practica pcedit in dubio, ⁊ ita ſeruatur in dubio vbi index non videt notoriã imper-
29 tinentiam. Et no. †ꝙ iſta clauſula ſaluo iure impertinentium, ⁊ non admittendarũ multum operatur, tam ex parte iudicis qz ex parte rñdentis, qz parti rñdenti nullum paratur preiudiciũ apparenter poſtea in proceſſu, qõ poſitiones ipſe fuerint impertinẽtes quibus non erat rñdendum, ⁊ ſic ẽt probatio facta ſuper capt̃is impertinentibus qñ admiſſa fuiſſent ſub illa clauſula redderetur nullius momenti, ita vult Ang. Bal. Bar. ⁊ Bemi. in locis allegatis, ⁊ ideo no. qz quotidie in foro allegantur. ¶ Decimũ breuiloquium †qõ poſitioni implicite, ſeu multiplici nõ tenebit̃ pars
30 rñdere ſm gloſ. no. in. c. ij. de confeſ. lib. vj. quã exclamat Bal. ita decidens in. l. precibus, in primo nor. ff. de impub. ⁊ alli. ſubſti. ẽt ſi ponens apponeret clauſulam, ⁊ ponit coniunctim, ⁊ diuiſim ſm Bal. ibi. ⁊ idem Bal. voluit hic. ¶ Undecimum erit breui
31 loquiũ †ꝙ ſi quis ponat mutuaſſe Titio centũ, ſi non adiciat tps in quo mutuauerit, rñdere non tenebitur aduerſarius, qz oportet ꝙ apponat tps, iſtud fuit dictũ Bald. nec memini alibi legiſſe, in l. j. in fi. ſi plu. vna ſen. fuerint condẽ. ⁊ ideo no. qz faciet bonorẽ.
32 ¶ Duodecimum erit breuiloquiũz ſm glo. ⁊ Bar. †ꝙ poſitioni contrarie non eſt reſpondendum, ſiue cõtrarietas reſultet ex parte ponentis, qz contrarius non ſolet audiri. l. j. ff. de fur. ſine ꝓcedat ex parte reſpondentis, qz negauit forte ſe eſſe heredem Titij, deinde ego ponerem, ꝙ Titius eum conſtituit heredem, non tenebitur reſpondere, vel exempli gra aduerſarius negauit me eſſe heredem Titij, deinde ego pono, ꝙ Titius cõſtituit me heredem, certe ſi aduerſarius reſponderet credo eſſet ſibi contrarius prime reſponſioni, ergo ne incidat in contrarietatẽ reijcitur iſta poſitio, ⁊ ita concordant omnes. ¶ Decimumtertium erit breuiloquium †ꝙ poſitioni iuris nõ eſt rñdendum, qz ius ſemp eſt certũ
33 l. ornamento ꝙ. ff. de auro ⁊ argen. lega. per quẽ tex. Bar. ibi, ita decidit, ⁊ idẽ tenuit glo. Bar. ⁊ doc. hic limitãtes iſtud ꝓcedere in iure ſcripto clauſo in corpe iuris, vel ſi clauderetur in lib. ſtatu. eiuſdẽ ciuitatis, ſecus ſi fieret poſitio de ſtatuto alterius ciuitatis, vel de aliquo iure conſuetudinario ſm Bar. ⁊ doct. poſt gl. ibi, in. l. ꝓſcriptione, in fi. §. ſi q̃ ius, vel vtili. publi. arg. c. primi, de cõſti. lib. vj. ⁊ ideo ſi fieret poſitio de ſtatuto eiuſdez ciuitatis, ſm Bar. hic, ⁊ in. d. l. ornamentorum, ⁊ in. l. non fatetur. ff. de cõfeſ. ⁊ Bal. in. l. vnica. ff. de confeſ. non teneretur rñdere, ac ſi fierent de iure ſcripto, ⁊ plus ſm Bar. lz de iure ſcripto, ⁊ de ſtatuto eiuſdẽ
34 ciuitatis non poſſint fieri poſitiones, tñ bene poterũt fieri de iure extranagãti ſicut de ſtatuto alteri⁹ ciuitatis, †qz ius ſcriptũ in corpore iuris, vel in volumine ſtatutorum eiuſdẽ ciuitatis, dr̃ ius diſpoſitũ, ⁊ ſic de iure diſponẽte non eſt fiẽda poſitio, ſed bñ de iure diſpoſito, vt declarat Bar. hic alleg. l. fi. ff. de in. iur. ⁊ l. qdã in iure. ff. de dona. ⁊ ſic vult Bar. ꝙ ſi fiat poſitio de aliqua obligatione, vel aliqua ſeruitute, ⁊ ſic de iure diſpoſito teneat rñdere, lz nõ
35 de iure diſponẽte, ⁊ ideo ex his inferunt Bal. ⁊ Sali. hic †ꝙ illa dr̃ poſitio iuris quotieſcũqz in poſitione adiicit̃ aduerbium, puta ltime, canonice, vel ſimile, ⁊ huic poſitioni tanquã poſitioni iuris non tenebit̃ rñdere, ⁊ idẽ voluit Bal. in. l. vnica. ff. de cõfeſ. in. l. ꝓſcriptione. §. ſi q̃ ius. vel vtili. publi. ⁊ ante eos Spec. tit. de poſi. §. v. ver. iij. no. p tex. in. l. ab ea parte. ff. de ꝓba. limita tñ iſtud xiij. breuiloquiũ non ꝓcedere in iure preſumpto, qz iuri preſumpto tenebit̃ reſpõdere, rõ dicti eſt, qz ius preſumptum neceſſario lz mixturã facti, ⁊ ſine facto non põt cadere ius preſumptum, ita Bal. eleganter in. l. cum virum. ff. de fideicom. ⁊ eſt not. deciſio.
¶ Decimũquartũ breuiloquiũ, ꝙ lz glo. diſputãdo hic ſe innol-
36 uat, †an poſitiõi negatiue ſit rñdendũ, tñ bodie ẽ deciſum, ⁊ aptũ ꝙ poſitiõi negatiue. rñdẽdũ eſt, quoties iudici equũ vr̃. tex. eſt de quo Accur. non potuit ſcire. in. c. j. de cõfeſ. li. vj. ea. rõne, qz negatiua põt ꝓbari per cõfeſſionẽ partis. ⁊ ita tenebat Spec. ti. de poſi. §. vij. ꝟ. viij. ꝙſiderandũ. Idẽ By. ⁊ ſequitur Bar. in. l. qui dã in iure. ff. de dona. p illũ tex. bal. in. l. nõ nudis. j. de ꝓba. ⁊ iſta ẽ veritas. hoc tñ breuiloquiũ limitat ꝟPau. de caſ. qñ parti incũbebat onus ꝓbãdi negatiuã, qz in negatiua fundabat intentionẽ ſuã ſm doctrinã Bar. in. l. i illa ſtipulatiõe. ⁊ in. l. hoc iure. ff. de ver. obl. ⁊ qz ꝓbare tenet̃ merito hoc caſu põt ſup hac negatiua facere poſitionẽ. ſecus ſi nõ haberet neceſſe ꝓbare, qz tũc ſi faceret poſitionẽ ſup negatiua aduerſarius nõ teneret̃ rñdere. qz cenſeretur poſitio impertinens. exẽpli gratia, peto a te. x. que tibi mutuani. tu vero negas me mutuaſſe, certe intentio tui negãtis eſt fundata, niſi ego ꝓbẽ mutuũ, qz tu non habes neceſſe ꝓbare negatiuã, cũ nõ ſit coartata loco ⁊ tẽpore, ⁊ ſic non poſſit ꝓbari p teſtes. l. actor. ff. de proba. certe hoc caſu ſi tu poneres negatiuã ꝙ ego nunqz tibi mutuauerim non teneor tibi reſpondere rõne predicta, qz vr̃ ſuperflua ⁊ impertinens ſm ꝟPau. de caſt. hic ⁊ eſt magna limita-
37 tio ad. d. c. j. †⁊ dr̃ poſitio negatiua ẽt ſi ponẽs incipiat affirmando. exẽpli gratia pono ꝙ veritas fuit, ⁊ eſt abſqz eo qõ mihi nutaueris centũ ſz Bal. ⁊ Sali. hic. Cy. ⁊ Bal. in. d. l. actor. bar. in. d. l. inter ſtipulantem. §. j. ff. de ver. obli. glo. ſingu. in. l. ſi. §. j. ff. de excep. d. Bal. in. l. minime. p text. ibi. j. de appel. ⁊ in. c. j. de cõten. inter domi. ⁊ vaſal. de inuenti. qz iſta poſitio dr̃ negatiua ⁊ non affirmatiua, attento effectu ⁊ ſenſu, ⁊ non attentis verbis incip. affirmatiue. Et ex hoc dãnãt practicã calũniantiũ aduocatorum qui credebant hoc modo facere poſitionem affirmatiuam.
38 ¶ Decimũquintuz breuiloquiũ ꝙ poſitioni ſuperflue non tenet̃ qs rñdere puta ſi qs rñderit ſemel poſitioni, ſi de nouo fiat eadẽ poſitio nõ tenebit̃ aduerſarius rñdere ſm gl. hic in fi. ⁊ ſequũtur oẽs. Et ex hoc infert Bal. in. l. ampliorẽ. §. i refutatorijs. j. ꝺ appel. ꝙ vbi poſitio fcã fuit i cã ꝑncipali, non poterit ammõ fieri in cã applõnis, qz erit ſuperflua. ⁊ iſtud exclamat ẽt Bal. hic contra cauilloſos aduocatos ſepius ponẽtes, ⁊ ante voluit gl. i. c. ij. ꝺ cõfeſ. li. vj. ⁊ in ꝑcedẽtib⁹ breuiloquijs ſi recordamini expedite ſunt ſex cauſe ſeu ſex caſus poſiti i gl. tãgẽdo an teneat̃ rñdere.
39 ¶ Decimũſextũ breuiloquiũ †ꝙ poſitiõi agẽtis ſup aliquo iure rei quẽti nõ tenebit̃ re⁹ rñdere, qz nõ tenet̃ oñdere titm̃ ſue poſ-

sessionis. ita Bal. per tex. ibi, in l. cogi. in prin. ff. de pet. hered. ℞ ante eum voluit Spec. tit. de teste. §. nunc videndum a nobis est versi. item agens. ¶ Decimumseptimum quod postꝫ quis habet fundatam intentionem suam, puta publicatis testibus vel iam productis instrumentis. si aduersarius faciat positiones non tenebitur aliter respondere, † qz illud non est punibile quod non est probabile ſm glo. hic ℞ omnes, qz vbi precluditur potentia probandi precluditur etiam potentia ponendi. l. sed ℞ si restituatur. §. i. ff. de iudi. per quem tex. Ang. ibi tradit istam regulam. ℞ ex hoc elicit quod non possum cogere aduersarium ad iurandum post factas probationes, puta aduersarius probauit intentionez suam, ego dico aduersario offero stare tuo iuro, certe nõ trenebitur iurare, vt
41 soleo dicere in l. manifeste. ff. de iureiuran. † qz post ter minũ assignatũ ad iurãdũ etiã nõ cogit quis rñdere interrogatiõibus ℞ positionibus ſm Ang. in. d. l. manifeste. ℞ voluit Spec. ti. de posi. §. iij. sed si ante. ℞ de hoc breuiloquio est bonus tex. cum gl. ℞ põderant Bal. ℞ Alb. in. l. in ꝯctibus. §. illo. ff. ó nõ nn. pe. ℞ bene facit q̃ voluit Bal. in. l. iurisgentium. §. sed si fraudandi. ff. de pact. qõ positioni facte in genere ℞ negare si postea fiat positio in specie, quod illi positioni non erit respondendum, quia remoto genere removebitur quelibet eius species. pro quo bene facit q̃ voluit glo. hic dicens quod positioni non est respondendum quando contrarietas posſz induci in respondente, ℞ sequuntur glo. omnes.

42 ¶ † Decimñoctauũ breuiloquiũ q̃ positioni multiplici nõ est rñdendum. dr̃. n. multiplex qñ plura separata continet ipsa positio exempli gratia pono q̃ tu vendidisti mihi domũ, p centũ, ℞ q̃ pretium recepisti. nã poterit dicere aduersarius ego nolo rñdere nisi facias duas positiones distinctas ſm Jo. an. ℞ doc. in. c. ij. de confes. lib. vj. vbi plus volũt q̃ si altera pars est vera ℞ altera falsa, q̃ poterit vtrũqz negare sine metu periurij. argu. l. is qui decenta. §. vtrum. ff. de reb. dubijs. ℞ bene facit q̃ gl. voluit. in. c. cupientes. in prin. in ver. malignantium. de elec. lib. vj. vbi voluit q̃ ille q̃ bz ius in principali potest accessoria ℞ dependentia negare.

43 ¶ † Decimũnonũ breuiloquium q̃ cedẽs liti seu iuri non tenetur amplius rñdere positionibus ſm Bal. hic ℞ fuit doctrina Jnno. in. c. dudũ. el. ij. extra de elec. ℞ rõ huius est, qz nõ est amplius fatigandus ex quo cessit liti ℞ iuri. l. si reus paratus. ff. de procurato.

44 ¶ † Vigesimũ breuiloquiũ erit q̃ procura. sup illis emergẽtibus sup quibus probabiliter nõ põt dño imputari q̃ ipsuz procurato. non instruxerit non tenetur rñdere aliquibus positionibus super ipsis emergẽtibus neminẽ hoc dicere pter solũ Bal. hic inuenio in vlti. col. ℞ ideo no. qz posset afferre vobis maximum honorem.

45 ¶ † Vigesimũprimũ erit ſm Bar. ℞ cõiter doc. hic extra glo. q̃ positioni criminose nõ tenet rñdere, qz nemo cogit detegere turpitudinẽ sñã. c. dudum el. ij. extra de elec. ℞ istud ꝓcedit ſm Bart. hic qñ positio criminosa respicit imediate pſonã, qz tũc nõ tenet respondere. l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiu. ℞ ex hoc infert q̃ heres qui tacite fuit rogatus per testatorem de restituendo hereditatẽ incapaci, non tenebitur respondere positioni super isto. ℞ ita decidit Bar. in. l. fi. in. ij. col. ff. de his qui. vt indi. ℞ Bart. post gl. ibi. in. l. non intelligitur. §. tacitũ. ff. de iure fisci. ℞ Jo. de imo. in re
46 pe. l. cum tacitum. eo. tit. † ℞ pro hoc facit quod vult Bal. hic in distincte tenens positioni criminose non esse respondẽdũ. idẽ bal. in. l. i. j. quomodo ℞ qñ iudex. in. l. qstitit. j. de pe. ind. q ma. iud. i. l. accusationem. j. q accu. nõ pos Angel. in. l. marcellus. ff. rez amo. doc. in. c. ij. de confes. lib. vj. ℞ subijcit Bal. hic ita seruari de consuetudine. Ego tñ inuenio Bar. aliter loquẽtẽ in. d. l. marcellus. vbi subtiliter decidit, q̃ si debens respondere positioni tractaret de lucro captando, quod tunc teneatur respondere positioni criminose, ℞ si non respondeat habebitur pro confesso, ℞ plus si quis
47 recte aduertat Bar. hic istud tz, ℞ eum nemo improbat † vbi vult respondendum esse positioni criminose per quam detegeret alĩquem detinere res ad aliũ ptinẽtes, vel esse alterius debitorem, nisi istud foret semel decisum, qz eo casu nõ tenebitur rñdere. alleg. l. quoties. §. pretor. ff. de noxa. ℞ l. qui petitorio. ff. de rei ven. ℞ de ista contrarietate Bart. panci perpendunt, tñ dum questio de facto occurrisset ℞ allegarem istas auctoritates Bart. quas nemo improbat. tamen fuit iudicatum ſm doctrinam Bar. in. d. l. fi. in. d. §. tacitam, tamen credo precedentem veriorem.

48 ¶ † Vigesimũsecundũ breuiloquiuz q̃ quis nõ teneat rñdere positioni q̃ solo animo aliquis adierit hereditatẽ ſm Roma. in. l. gerit. ff. de acq. here. ℞ si quis subtiliter aduertat istud dictuz Roma. bñ ꝓbat cũ doctrina Bar. paulõãte recitata in. d. l. fi. ℞ in. d. §. tacitam. dum vult non teneri respondere q̃ tacite fuerit rogatus restituere hereditatem incapaci. ℞ si nemo huic decisioni ꝯdicat, ego credo istam eẽ falsaz sequẽdo doctrinã Bar. hic dum voluit q̃ iuri disponenti non teneatur respondere, sed bene positson super iure dispositio, sic puta an aliquis sit mihi obligatus, an sit seruitus constituta. an sit heres, ℞ in similibus. ℞ ita inuenio tenuis se Jo. fab. in. §. item extraneus. insti. de here. que ab intest. ℞ ideo no. quia ab alio factum non inuenies.

49 ¶ Vigesimumtertiũ breuiloquiuz erit q̃ legatarius nõ teneatur respondere heredi ponenti hereditatem non esse soluendo, q̃do heres non confecerat inuentarium. hoc solum inuenio decidere Bal. in. l. filium quem habentem circa. xviij. col. j. fami. herc. vbi subijcit quod tamen iudex benefaciet ex officio interrogare legatarium, vt obuiet inique exorsioni. argu. l. illicitas. ff. de offi. presi. ℞ est no. decisio ℞ menti tenenda.

50 ¶ † Vigesimum quartũ breuiloquiũ erit, ℞ menti tenendum quãdo aliquis mutuauit Titio in secreto in camera cẽtũ nemine presente, ℞ Titius ẽt restituit mutuãti nemine pſente, si postea ille q̃ mutuauit poneret q̃ mutuauit sibi Titio cẽtum, an huic positioni teneatur respondere Jo. de imo. ℞ domi. de sancto Gemi. in. c. cupientes. in prin. de electio. li. vj. decidunt q̃ nõ teneatur respõdere positioni, an mutuauerit, sed bñ positioni, an debitor sit, qz istud suadet equitas ad obuiandũ calũnijs, tutius, tñ erit ſm eos respondere si mihi mutuasti tibi restitui. arg. no. per glo. ℞ doc. in. l. si quidem. j. de excep. ℞ istud voluit Bal. in. l. quinquaginta. ff. de prob. sed dicebat solennis doc. do. Rolandus curtius patruus meus. ℞ dicebat istud colligẽ ex verbis Gemi. q̃ debebat respõdere hoc modo. iuro non habuisse mutuũ a te ad quod tenear seu sim obligatus, ℞ hoc modo caute respondebit ℞ euitabit periurium. ℞ istó primo loco voluit Archi. in. c. nullus. iij. qõ. j. ℞ sequit Bartho. vero. in cautela. cix. incipien. si mutuauí centum in camera, vbi la te tangit, ℞ cautela. ccxvi. incip. si debitor soluit in secreto.

51 ¶ † Vigesimumquintum breuiloquiũ erit q̃ in respondendo positionibus bene respondetur p verbũ credo vel non credo tex. est in. c. presentium. de testi. li. vj. quẽ exclamat Bald. in. l. vnica. circa fi. ver. illud est no. j. de confes. ℞ idem voluit Bald. hic per longa verba, qz ista rñsio nihil aliud est q̃s relenatio ab onere probandi. ℞ idez sequitur Pet. de anch. in. c. j. de iura. cal. li. vj. nec
52 est mirabile, † qz ita preiudicat confessio per verbũ credo, sicut p verbũ veritatis, vt dixit glo. communiter approbata in. c. ex literis. extra de iureiur. ℞ ideo per illam gl. credo Bald. hic errasse dicentem ex confessione facta in iudicio oriri actionem, sed non ex responsione facta per verbum credo, qz tunc solũ relenatur ab onere probandi secundu Bal. hic, sed istud confundit gl. in. d. c. ex literis. ℞ ideo cogitabis super ista decisione Bal.

53 ¶ † Vigesimumsextum erit breuiloquium qõ non tz responsio ad positionem si aliquis dicat credo si appareat, vel si probetur, quia nihil determinat, nec etiam admittenda talis responsio, bene tñ admittitur ista non credo nisi appareat. ita Bar. per text. ibi, in l. de etate. §. nihil. ff. de interrog. actio. Roma. in. l. j. §. si quis simpliciter. ff. de ver. obli. ℞ ante eos Spec. ti. de instr. edi. §. nũc dicamus. ver. q̃ si quis in libello. Ego tñ credo istã decisionẽ falsam, ℞ ita inuenio Mathesila. no. xxxviij. tenere qõ ista responsio non credo nisi appareat non esse bonã ℞ sufficientẽ, qz non relenat aduersarium ab onere probandi. ℞ ita dicit se obtinuisse de facto, ℞ ita adduco bonum tex. in cle. sepe. versi. ℞ qz positiones de verb. sig. ℞ ista mihi videtur veritas.

¶ Vigesimumseptimũ breuiloquium erit q̃ bona est ista rñsio facta positioni, credo, prout in tali instrumento continetur qñ in positione fuerat facta mentio de ipso instrumento ſm Bald. hic dicentem esse quotidianuz, ℞ allegantem Spec. ti. de teste. §. quaeliter. ver. qd ergo. ℞ clarius voluit Spe. ti. de instru. edi. §. nunc dicamus ver. qd si aliquis in libello. Bal. in. l. ij §. de erro. aduo. ℞ in. l. aristo. ff. de iure. delibe.

54 ¶ Ultimum erit breuiloquiuz † q̃ lz glo. hic dixerit negationem postpositã esse maioris effectus q̃s anteposita, qz si dicat non credo Titium viuere, per hoc non tñ fatetur eũ mortuuz, sed si dicat post posita negatiua, ego credo Titium non viuere, isto casu fatetur eum mortuũ, ℞ istam responsionem ℞ consiliũ glos. non improbant docto. vsqꝫ ad Bar. inclusiue, nec ẽt post Bar. Salic. veritas tamen est quod istud consilium glo. in respondendo non est bonum. ℞ Bal. ℞ Moder. dãnare videntur, qz ex ista responsione non credo Titiũ viuere, nõ relenat aduersarius ab onere probandi, ℞ ideo potest cogi per iudicem ad clare respondendum, ℞ ista est mera veritas, ℞ sic remanet expeditus tractat9 positionuz per modum breuiloquij.

FINIS

Tractatus singulariſſimus

Poſitionũ clariſſimi Jnriſconſulti D. Odofredi Beneuentani, contempꝛarei Accurſij Florentini.

Cum frequens, ⁊ quotidianus ſit vſus poſitionum hodie in iudicijs, qꝛ magis neceſſarius, ⁊ vtilis, vt. ff. de li. lega. l. legani, in prin. ⁊ de vſufruc. l. erroꝛe, circa finẽ primi reſpõſi, pauca de poſitionibus vtilitatis cauſa tangamus, videamus igitur in primis.

¶ Primo quid ſit poſitio.

¶ Secundo vnde traxit originem hoc vocabulum quaſi nouum.

¶ Tertio ad quid fiant poſitiones.

¶ Quarto in quo differant poſitiones ab interrogationibus.

¶ Quinto ex qua parte fiant poſitiones.

¶ Sexto quando fieri poſſint, ⁊ debeant.

¶ Septimo quis ſit effectus.

¶ Octauo que ſint attendenda circa reꝓbationem poſitionuꝫ, ⁊ de cautelis in poſitionibus dicendis.

SVMMARIVM

1 Poſitio quid ſit, ⁊ vnde orta. 2. ⁊ ad quid poſitiones fiant. 3.
4 Poſitiones ab interrogationibus in quo differant.
5 Interrogatio per quos fieri poſſit.
6 Actiones interrogatorie ſunt ſublate.
7 Poſitiones quo tempore fieri poſſint, ⁊ quem habeant effectuꝫ.
8 Rñdentibus qñ non liceat penitere, ⁊ non noceant rñſiones. 9.
10 Poſitionum reꝓbatio quid conſideret. 11.
11 Poſitio obſcura reijcienda.
Reſpondere quibus caſibus quis cogi poſſit.
13 Poſitio negatiua an ſit admittenda.
14 Index ſuper negatiua interrogare an poſſit ex ſuo officio.
Poſitiones ad quid inuente.
15 Poſitio in genere generaliſſimo numquid admittenda.
16 Juramentum actionem, ⁊ exceptionem non parit.
Poſitioni implicite quomodo reſpondendum.
17 Poſitioni rñſio qualis fiẽda, Et an poſitioni iuris rñdẽdũ. 18.
19 Poſitionibus callidis caute reſpondendum.
20 Tacens quando pro tacente habendus.

1 **Primo igitur** † poſitio eſt, que loco interrogationis ponitur, ⁊ ſatis cõuenienter videtur hoc modo poſſe deſcribi. Nam quod olim ponebatur cum ſolẽnitate ſub forma interrogationis, hodie de plano ponitur, verbi gratia, vt ſi volebam conuenire Titium nomine hereditatis, dicebaꝫ ſic, dñe iudex interrogetis Titiũ ſi vult eſſe heres Meuij, ⁊ pro qua parte ſit heres. ff. de interro. ac. l. ⁊ ſi defenſor, hodie non ſic dicimus, vnde dicitur, ponit. B. qꝫ. C. eſt heres Titij.

2 ¶ †Scõ aũt traxit originem hoc verbũ poſitio, non ſolũ ex vſu boium qui per quandã frequentiã inolenit, ſi ẽt ex. l. ⁊ poteſt poni exẽplum. ff. de leg iij. l. offidius. ſ. ex diuerſo. ibi. Imperator interrogauit partem legatarij querendi cauſa, pone (inqt) in condito.

3 ¶ †Tertio fiunt autem poſitiones, vt releuetur actor ab onere probandi per confeſſionez aduerſarij, cui onus probandi incumbit, nam hoc etiam faciebant interrogationes, vt. ff. de interro. ac. l. iij. ⁊ iiij. ⁊ ad hoc inuentum eſt iuramentum calumnie. vt. C. de iur. cal. l. j. ⁊ in auctent. de his, qui ingre. ad appel. ſ. ſi. col. v.

4 ¶ Quarto itẽ †interrogatiões differũt a poſitionib⁹, alꝫ poſitiões differũt ab interrogatiõibus nõ ẽntia, ſꝫ forma. Nã ſimplr, ⁊ aſſertiue ponit, qꝫ olim cũ ſolẽnitate interrogabat, vt. ff. de inter. ac. l. j.

5 ¶ Quinto itẽ †interrogatio põt fieri tam a iudice qꝫ a pte, vt ff. de interro. act. l. ſine. ſ. j. ⁊ l. de etate. ſ. ſi interrogatũ, ⁊ ẽt a pncipe noie aduerſarij, cui forte teneꝫ aduerſarius rñdere, vt. ff. ad. l. jul. de adul. l. ſi poſtulauerit. ſ. qm̃, tñ vſus hodie nõ patitur, qꝫ iudex ponat, immo litigator. Sed certe ſatis ſubſtineri poſſet qõ iudex poneret, cũ interrogari liceat, ⁊ ipſe debeat rex qualitatẽ diſcutere plena ingſitione habita, vt. C. de iudi. l. iudices aũt, ⁊. ff. de his, que i teſ. delẽ. l. pꝛ. ⁊ de le. iij. offidi⁹. ſ. ex aduerſo, verũm vi qꝫ vſus interrogationũ lõge ab aula receſſerit, ⁊ abolitus ſit, vt. ff. de interro. ac. l. iij. ſ. ij. Ad qõ rñdemus qõ manet adhuc, vt ꝓbat eo. ti. ⁊ loquꝫ ibi de quadã ſolẽnitate antiqua ſub qua fiebãt olim interrogationes, que hodie ſublata eſt ſicut formularũ impetrationes, vt C. de for. l. j. ⁊. ij. vel dic qõ interrogationes adhuc durãt,

6 †ſed interrogatorie actiones ſublate ſunt, ⁊ hoc innuit rub. illius ti. qꝫ ſic exponit de interrogato. actio. ſupple. que i deſſuetudinẽ abierũt, ⁊ interrogatiões in iure facientes, que adhuc durant, vel fiunt. itẽ fieri põt poſitiones ab vtraqꝫ parte, vt de elec. c. dudũ. circa mediũ, ⁊ extra de lit. cõte. c. vno. Nam vt ſepius dixi. ſ. ad ꝓbationis relenationez fiunt, reus nunqꝫ releuat̃ ꝓbatione, niſi excipiat, vt. ff. de ꝓba. l. in exceptionibus cũ ſuis concordantijs.

7 **Sexto** Item † fieri non põt poſitiones ante lit. conteſta. vt extra de lit. cõte. c. vno, ſꝫ poſſunt fieri quouſqꝫ fuit in cã concluſum, gnimmo poſt cõcluſionez iudex vſqꝫ ad ꝓbationez dz cuncta rimari, qꝛ põt interrogare de facto quoties dubitat aliquid, ⁊ occurrit, vt extra de fide inſtru. c. cum ioannes.

¶ Septimo effectus poſitionũ ille eſt qõ ille, qui ponit, ⁊ ille, qui cõfitetur qõ poſitum eſt pro confeſſo hr̃, vt. ff. de confeſ. l. ij. ⁊ C. de cõfeſ. l. vna, ⁊. ff. de interrog. ac. l. de etate. ſ. ſed cũ eſſet, ⁊ hoc puto locum hr̃e, niſi certis remedijs cõfeſſo, vel quaſi cõfeſſo ſuccurratur cui primo ſuccurritur per illud generale, qõ ignorãtia facti confeſſo non preiudicat ante diffinitiuam ſniam, vt extra de confeſ. c. fina. ⁊ C. de inris, ⁊ facti igno. l. erroꝛ, ſunt ⁊ alij caſus quos non ꝓſequor, qui caſus plene notã. in ſumma. C. de confeſſis.

¶ Item mutatione reſponſionis qñ non lz penitere reſpondentibus † no. plene. C. de iur. ⁊ fac. igno. l. erroꝛ, in quadam diſtinctione, que incipit cũ quis in iure, ⁊ illud ẽt adduco tractandũ de effectu poſitionũ, que poſitiones, ⁊ reſpõſiones non ſunt ſuper principali directe, ſed ſup alio, vel indirecte, alioqnin ſi ita ponit Titiꝰ qõ Meuius dz Cy. centum, ⁊ Meuius reſpondet in iure ſe non debere, non dicimus lit. conteſt. qꝛ cuz requiritur, vt fiet alio conteſtandi litem circa principiũ, plene ẽt dici põt. ff. de leg. iij. l. itẽ. ſ. vtrobiqꝫ, ⁊. l. cũ queritur. ſ. plane, ⁊. l. vxori, ⁊ ar. l. ſi non fuerit. ſ. in furti. ⁊ de leg. iij. l. ſernus. ſ. eos, ⁊. ff. de fund. inſtr. l. queſituꝫ. ſ.

9 ſinautem, ⁊ ſ. eoſdem. ¶ †Quid aũt inris in lit. conte. deſideret̃ habes extra de appella. c. cum cãm, ibi enim lz reſponſum eſt ꝛc. immo vbi volebat opponere exceptiones dilatorias nõ nocet talis rñſio, nec habet̃ lis pro conteſtata, ſed põt rñderi qõ ideo non habeat̃ pro lite cõteſ. qꝛ renocata fuit ibi rñſio, alꝫ n. ſi non fuiſſet ibi renocata talis reſponſio. Põt forte, ⁊ alꝫ diſtingui, qꝛ refert an ponatur nudũ pactuꝫ, ⁊ ad nudum factum rñdeatur, puta ponit Titius ſe centum dediſſe Caio mutuo, ⁊ Caius reſpondeat nego, vel dicat qõ poſitũ eſt, verũ non eſſe, vel fieri nõ debere põt acta, vt in primo caſu lit. conte. nõ fiat pro poſitione, ⁊ reſponſione in ſcõa contra, vt per hec ꝟba qõ poſitum eſt dico verũ non eſſe, ⁊ predicta fieri nõ debere videat̃ lit. conteſt. facta. ⁊ facit optime ad predictã diſtinct. ff. de bere. inſti. l. ſi pater, ⁊ de leg. j. l. ſi ſernũ ſ. locũ, ⁊. ff. rẽ ra. habe. ſ. pcur. cum peteret, ⁊ de his, qui no. infa. l. quid ergo. ſ. virum, ⁊. C. de here. inſti. l. cum proponas.

10 **Octauo** ⁊ vltimo eſt videndum † que ſint attendẽda circa reꝓbationem poſitionum, ⁊ multiplr̃ habetur conſideratio. ¶ Primo conſiderandũ eſt vtruꝫ poſitio ſit ſuperflua ſi eadẽ ſit cõfeſſata, ſine eadẽ tñ ſit negata, ſine contraria iam negãte, nam oibus his caſibus de iure non eſt rñdendum, qꝛ iam rñſum eſt, qꝛ ſuperfluitas reſpuit̃ in actiõe, vt. C. de pre. impe. offe. l. ſi. Immo punitur, vt. C. de appella. l. ampliorẽ, forte fallit in caſu, puta cũ poſt iuramentũ redigit̃ in poſitione qõ prius negatũ fuerat in conteſt. ſed vr̃ licitum, vt pro metu, ⁊ reuerentia inriſirandi concedat litigator qõ prius negauerat, vel neget qõ prius conceſſerat, vt inſti. de pena te. litig. in prin. ⁊. ff. de dã. infec. l. qui bonafide. ſ. antepenul. dz ſit arg. contra in auctẽ. de his, q ingre. ad appel. colla. v. ¶ Scõo eſt conſiderandũ vtruꝫ id qõ ponitur ſit impertinẽs ad cãm. i. vt ſi probatum ſit nil proſit, de quo poſſunt poni exẽpla. C. de proba. l. ad probationẽ. C. ne vxor pro marito. l. j. ⁊. C. de predi. mi. l. ſi quidẽ, ⁊. ff. ad. l. falci. l. in rõne. ſ. fin.

11 ⁊. l. iij. ſ. ſi. in ſi. ¶ Tertio eſt conſiderandũ † an poſitio ſit obſcura, nam ſi ſit obſcura non admittitur, ad quod eſt contra. C. de trã ra

¶ Quarto considerandum est si id ponatur ad quod nõ ipse, sed alius respondere debet, vt de interroga. act. l. si sic. §. amplius.

12 ¶ Quinto † considerandum est vtruz per responsionẽ quo ad positionem fiet quasi ex quadam precipitatione preiudicium fieret respondẽti, tunc non statim cogitur respondere, vt. ff. de interrog. ac. l. quia. §. j. vel cum captiosa potest esse ex vtraqz responsio, vt eodem titu. l. qui interrogatus, alias incipit, quia interdum. ¶ Sexto considerandum est vtrum interfit eius qui ponit quod respondeatur in qua re summaria cognitio hz locum, vt. ff. de interroga. ac. l. si defensor. §. illud. ¶ Septimo notandi sunt casus quibus quis cogitur respondere, vt. ff. de interroga. act. l. si filius. pretor aũt eum tuetur, vt ibi dicitur, nec ob. ff. eo. titu. l. de etate. §. qui tacuit, qz speciale quod filius, qui tacuit habeatur pro negãte, si autem negasset se heredem non tenetur, qz non meritus est.

13 ¶ Octauo occurrit consideratio, † an positio negatiua sit admittenda. nam si non est admittenda impune non respondetur, q qp non admittenda probo, quia cum iam viximus positionum vsus innentus est ad relcuandum actorẽ ab onere probandi per cõfessionem, vt. ff. de inter. act. l. ij. iij. q. iiij. nec tenetur negatiuam probare, nec põt, vt. C. de prob. vt. l. actor, q extra de elect. c. bone, ergo nec poni põt, sed excipitur in casibus vcz qõ nõ directe, sz per obliquum probatur, vt. C. de contraben. q commit. stip. l. optimã, q extra de testi. c. ex tenore. Itẽ vbi qualitatem, vel ius facti negatur, vt. ff. de prob. l. ab ea. idem forte dicendum est ins presumit in contrarium, vt. C. de codicil. l. nec codicillum. ff. de do. inter vi. q vx. l. quintus, vel ẽt patet in predictis casibus, qp aliquid affirmatur, ideo faciende sunt positiones, vel põt dici qõ si negatiua non potest poni, tñ quia iudex cuncta rimari dz, q põt si viderit expe-

14 dire, † interrogari poterit suo officio tam super negatiua qz super affirmatiua, vt. ff. de interro. ac. l. pe. q extra de fide instru. c. cum Joannes, vbi iudex interrogationẽ facit post conclusionẽ in causa quod pars facere non posset. Item tñ non posset dici quod negatiua non possit probari, nisi per confessionem aduersarij, qz per rerum naturam &c. q de proba. l. actor, tñ quia inuente sunt positiones ad probandum per confessionem, quod magis necessaria est in negatiuis, que per testes, vel instrumenta probari non possunt, q ad hoc precipue inuente sunt interrogationes etiaz in iure faciende. s. vt fiant probationes ex eis, presertim in illis casibus, in quibus aliter fieri non possunt probationes, nisi per confessionem aduersarij sint fiende qz affirmatiue, q hoc videt equitas suadere ne facultas probationũ angustetur, vt. ff. de testi. l. ob carmẽ, q C. de bere. l. quoniam, q in auten. de testi. §. sancimus.

15 **Nono notandum est** † Et qp si positio fiat in genere generalissimo refutanda est, vtpote inutilis, v. g. ponit quis sibi debere fundum in genere, vel sic, qõ Titius mihi dz aliquid non tenetur rñdere, qz prorsus est inutilis propter inutilitatem prestandam, nam prestando cessãt terre, vel festucam liberatur debitor, q id non oportet circa positiones laborare, vt. ff. de leg. ij. l. titia. q. ff. de iure dotium. l. cum post. §. gener. ¶ Decimo considerandus est, an talis positio que attingit periurium respondentis, qz tunc non cogitur respondere, verbi gratia iuranit Ph. conuentus de peculio nil esse in peculio, constat qp tutus est exceptione iurisiurandi, nisi pro rebus postea queritis, nam pro illis postea ẽt poterit conueniri. Finge igitur post iusurandum res inuenitur in peculio, que in veritate tempore iuramenti delat. erat, ponit aduersarius sic, pono qp ista res tpe quo iurasti erat in peculio dici põt qõ non tenetur reus respondere propter inconueniens consequenter. nam si concederes eas in peculio fuisse tpe iurisiurandi confiteretur per cõsequens se periurum cũ inuenerit nil in peculio esse, q non prodest sibi exceptio iusiurandi, si postea conueniretur pro rebus pro qui-

16 bus iuranit † qp esset inconueniẽs qõ ex tali iuro actio, q exceptio oriretur. ff. de iureur. l. qui iurasse. §. si pater, q. l. nam q postea. §. fin. q. C. eo. titu. l. actori, q de usur. re. iudi. l. fi. ¶ Undecimo attendendum est an positio sit implicita. i. contineat plura dicta, q plures positiones complectatur, puta ponit Titius Seium fuisse filium Meuij, q dz ex causa cẽtum duo aũt complectitur positio quorum vnum põt esse verum aliud falsum poterit dicere aduersarius, explica dicta tua alias non respondeo, vel poterit respondere hoc est verũ, q illud falsum, ar. C. de impu. q alijs substi. l. pcibus, q de transac. l. vtrũsum, q. ff. ad leg. coz. de fal. l. j. primo rñso, vel si cautius rñdere velit, poterit preferre negationez, q dicere non esse qõ positus est, q nemo videbitur propter hoc vtrũqz negare, sed propter culpam, q multiplicitatem assertionis ponentis hoc euenit, ad quam responsionez saluandam sufficit, si altera

17 pars sit falsa, vt. ff. de re. du. l. is, qui ducẽta. §. vtrũ. † ¶ Undecima consideratio est, vt sic respondet quis ad positionem ne per confessionem deducatur ad periurium non dico, vt detegat periurium, qz de hoc dictum est. s. in. x. consideratione, sed ne cõmittatur qõ contingit cũ aliquis anceps, q dubius tanqz certus, rñdet asserens verum esse qõ falsum est, vel ecõtra quandoqz enim possunt stare ex mẽte legis, quandoqz enim certus sum de aliquo qõ est, interdum vero scio qõ non est, aliquando puto esse qõ nõ est, aliqñ puto esse qõ est. Interdum scio qõ non, aliquando, qõ nec puto, nec scio, vt pba. C. de iur. delib. l. scimus. §. pe. q. §. simili modo, q. §. finaũt dubius, q. C. de condi. inde. l. fi. q de erroze, ignorãtia, q titubatione tractatur in summa, de iur. q fac. igno. in prin. q ff. de acqnir. he. l. is, qui. §. si quis, q. l. cum quidã. §. pe. q fi. Plane in quatuor primis casibus non est periculosum, q propter iuramẽtum calumnie rñdenduz ad positiones, sz in quinto sic, nisi negatio preferatur, nam põt esse qõ nec hoc, nec contrariũ puto, qõ interrogatur vtrum rex Anglie sit in ecclesia, vel extra, certe nec hoc, nec illud puto, qz nulla ratio inducit me potius ad hũc qz ad illud credẽdum, vñ andacter dicere possum, non puto plata negatione hoc proba. ff. de iura. l. insinuanduz. q ad pecuniã. in fi. j. re-

18 sponso. ¶ † Decimatertia consideratio circa id attenditur ne positio iuris sit sz facti, ergo si quis ita ponit Titius, qz impubes nõ potest condere testamentum non cogitur ius probare, sed factuz, hoc tñ dicit ad positionem iuris tenetur quis rñdere, qz q ad hoc potest esse qp inter partes qñqz, vt. ff. de iureur. l. fi. iura enim in se prohibita sunt, q de his dz gstare iudici, vt. C. de iudi. l. certi. q ar. C. de postu. l. ij. q. ff. de ori. in. l. ij. §. sernis. ¶ Decimaquarta cõsideratio super cauillosis positionibus. hoc est de illis que per calliditatem quandam q sterilem discussionem vel interrogationem ad concedendũ oppositũ iam negato vel concesso pducto. v. g. pono sic, qõ Lucius Titius fuit procur. Seij. respondit aduersarius nequaquaz, deinde sic pono, qp Lucius Titius fecit exigi vineas Seij, pono quod vendidit eiusdez Seij vina. pono qp cultu ram possessionum suaz administrando peregit, pono quod idem Seius mandauit ei quod ea que supradicta sunt vel aliqua ex eis faceret dictus Lucius Titius hoc si concedatur manifeste cõcludit̃ ẽ eius qp negatũ fuerat primitus. s. qp non erat pcur. cũ enisz pcur. sit qui rem alienaz mandato dñi administrat, vt. ff. de pcur.

19 l. j. † iam liquido apparet ex predictis sequi quasdaz calliditates positiones posse concedi contrarium iam negatum, q sic potest intelligi quod legitur. ff. de reg. iu. l. ea est. nec ideo dico non esse respondendum dictis positionibus, sed caute ex deliberatione, prohibita est rñdendum, possunt tñ aptari q alia exempla illi legi, vt. ff. de leg. ij. l. debito. i. responso. prout ibi cõsuenit notari, sed de his ad presens non dico. Sane illud extra sententiam notanduz ex instrumento vtrum illorum forte, quoz sex sequuntur par sit conditio. l. falso cõficientes, vt de interro. ac. l. qui id iure interrogatus q falso negantes, vt eo. ti. l. nõ alienũ tacentis, vt eo. ti. l. de etate. §. quod autem. q. l. si defensor. §. ij. in fi. Itez obscure rñdentis, vt d. l. de etate. §. quod aũt. q. l. si defensor. §. ij. in fin. Item obtuse rñdentis, vt. d. l. de etate nihil. Item etiam respondentis dolum etiã cõmittentis circa rẽ de qua agit̃. eo. tit. l. si seruus, bi tñ tenent̃ ex premissis, vt pro mandato, vel p cõtumacia, vel p dolo, vt ex pdictis legibus euidẽter colligit̃, † verum qõ tacẽre diximus, fallir in duobus casib9. l. si filio. q si abstinuerat de bonis paternis, vt. ff. de interro. l. si filius qui. q in filio agente cũ proximo suo in cuius potestatem erat tpe, nam hoc scõo cam non tenetur filiũ, qui non est iudicium inter eos, idem dicã vbi alias iudiciuz nõ consistit, puta inter seruũ, q dñm, vt. ff. eo. tit. l. si filius cum patre, q. l. si sine. §. si seruus, q. ff. de iudi. l. lis nulla. q. l. non idcirco. §. pacta. Item qp de tacente dicit lex valet qõ habeatur, vt. ff. de interrog. act. l. de etate. §. qui tacuit, sed non obstat qõ loquitur extra iudicia, q est ratio differẽtie, qz qui tacet in iudicio interrogatus reputatur cõtumax, vnde pena contumacie ferre dz eadẽ. l. §. qui tacuit, secus aũt de eo, qui tacet interrogatus extra iudicium, non enim fiunt positiones extra iudicium, nec necesse hz quis rñdere extra iudicium ad interrogata. Item q aliud attendas, vt sicut pro negante habetur is, qui tacet in causa damnosa esset ei negatio, q sic pro confesso habenda est cuz damnosa esset ei confessio si tacet, vt inspiciam id quod confessione, vel falsa negatione, q sic intelligenda sunt iura supradicta. ff. eo. titu. l. alienum, q. l. de etate. §. primo gratia nonitatis, nec enim hactenus aliquem doctorẽ inueni hũc modum tractuum condidisse.

FINIS

Tractatus Positionum Celebratissimi doctoris B. Jacobi de Arena.

¶ Prefatio.

Cum frequens, & quotidianus sit hodie in iudicijs vsus positionum, & ideo magis necessarius, & vtilis est, ꝙ que quotidiana sunt plenius sunt tradenda, vt ff. de libe. le. l. legauit circa principiu, & ff. de vsucap. l. iusto errore circa fi. Ideo panca de positionibus vtilitatis gra pro mei ingenij capacitate pertingaz. ¶ Videam⁹ igitur primo qd sit positio. ¶ Scdo vnde traxit originez hoc vocabulū quasi nouū. ¶ Tertio ad qd fiant positiones. ¶ Quarto in quo differant interrogationes a positionibus, quo loco fieri debēt, & qñ, & quis faciat positiones, quomodo, & qualiter debeat positionibus respōderi. ¶ Quinto ex qua parte fiāt positiones. ¶ Sexto qñ fieri possunt, & debeant positiones. ¶ Septimo qs sit effectus positionum. ¶ Octauo & vltimo que sunt attendenda circa positiones, & de cautelis circa positiones habendis.

☙ SVMMARIVM ❧

1 Positio quid sit.
2 Positiones quo loco fieri debeant.
3 Forma positionum.
4 Aduocatus, nec positiones, nec responsiones facere potest, immo principales persone, que de calumnia iurant.
5 Edere nec ponere videtur, qui toram stipulationem non edidit.
Actor ponere debet certum, sicut reus confiteri certum.
6 Confessio sicut stipulatio est actus legitimus.
7 Nullus est adeo supinus, qui ignoret an sit obligatus, aut non.
Effectus verborum magis qꝫ sensus inspiciendus est.
8 Positionibus qualiter respondendum.
Os quod mentitur occidit animam.
9 Positionibus respondere per que verba sufficiat.
10 Iudici interest cuncta rimari ad inuestigandam veritatem.
11 Iuramentum de veritate non se extendit ad iuramentum de calumnia, nec econtra.
Obscura & nulla responsio equipollent.
12 Responsio dubia in quibus cadat.
13 Reipublice interest ne iuste deliberationes precipitentur.
Iusta & tolerabilis est ignorantia in facto alieno.
14 Intolerabilis animi excusabilis est ignorantia in proprio facto.
Res oblationi traditur cum est extra temporis cursum.
15 Naturam probationum imitantur, que in eorum loco succedunt.
Positiones in quibus differant ab interrogatorijs actionibus.
16 Aduersarius an teneatur respondere ad positionem aduersarij.
17 Interrogatorie actiões sublate sunt, ꝫ interrogatiões adhuc durāt
18 Responsio ad positionē, siue interrogationez qualis esse debeat.
19 Sacrm calūnie si reo deferatur, & non iurat, habetur pro cōfesso.
20 Positiones & eorum responsiones fiunt post lit. contesta.
21 Oratio tota redditur falsa si aliquid falsi in ea reperiatur.
Hodicum fermenti, totam massam corrumpit.
22 Indefinita equipollet vniuersali.
23 Effectus positionum quis sit.
Ignorātia facti nō preiudicat cōfessioni ante diffinitiuam sniam.
24 Animus contestandi desiderat in litis contestatione sicut in aduenda hereditate.
Animi destinatio multum potest.
25 Litis contestatio quibus casibus fiat.
26 Negans modo, & modo asserens infamiam vulgi, & reatum periurij incurrit.
27 Superfluitas reprobatur in actis.
28 Impertinens positio repellitur.
29 Responsio debet concordare cum positione.
30 Obscure respondere, & nullo modo respondere paria sunt.
31 Jus multipliciter dicitur impossibile.
32 Positio est respuenda si est contra naturam eius qō ponitur.
33 Periculosa positio non est admittenda.
34 Positio regulariter in quot casibus admittatur.
Positiones sunt inuente loco probationis.
35 Negatiue sunt pregnantes, que negando implicant affirmatiuā.
36 Interrogationes ad quid inuente.
37 Vilitas vite quasdā psonas dignas legū obsnatiōe nō credidit.
38 Actio & exceptio pro quo iuramento detur.
39 Positio implicita, que sit.
40 Judex debet curare, vt certum ponatur, & certum respondeatur ad periurij periculum euitandum.
41 Incerta sunt adeo quedam, vt non possit quis animum applicare magis ad vnum qꝫ ad aliud.
42 Allegans ius scriptum probare non tenetur.
Consuetudinem allegans, consuetudinem probare debet.
43 Cauillose positiones, que sint.
44 Rescriptorum par est conditio.
45 Judicium non est inter patrem, & filium.
Positiones non fiunt extra iudicium, nec habet quis necesse respondere ad interrogata extra iudicium.

1 Positio est dictum loco† interrogationis ꝓpositum, & satis vr cōiter hoc modo describi. Nā qō olim ponebatur sub forma interrogationis, hodie de plano ponit, v.g. si velle comenire Titiū noie hereditario, dicebā olim sic. Bne iudex interrogetis Titium an ipse sit heres menij, & ex qua parte sit heres, vt ff. de interrog. actiō. l. j. & l. si fideinf. §. j. pmo rnso. & §. ij. hodie vero dicit sic. Ponit Gaius Titiū esse heredē menij. Jtē ponit ipm esse hrdez ex asse. ¶ Traxit aūt originē, & cām hoc verbū positio non solū ex vsu hoium qō per quādā frequentiā inualuit, sed ēt ex lege hoc vbū sumptū est, pōt aūt ex lege poni exēplum, vt ff. de leg. ij. l. offidius. §. ex aduerso. vbi dicit qō Jmpator interrogauit partē legatarij querendi cā, pone ingt &c. Jtē pōt poni exēplus ff. qui po. in pig. habe. l. claudi⁹, vbi
2 videt quis consulere primū creditorē &c. Sed† in quo loco debēt fieri positiones. Rndeo in loco in quo ius reddit, vel que extra, dumtamen coram iudice, vt ff. de interro. act. l. volnit. §. j.

Quo tempore debent fieri positiones? rndeo post li. cōtest. & post prestitum iurm calūnie, vt extra de elect. c. dudum, & de litis contestatione. c. vnico. Et ēt post lit. cōtest. post qꝫ fuerit in cā conclusum primo, & post, & ante qꝫ conclusum fuerit, qz iudex vsqꝫ ad sniam quandoqꝫ dubitari occurrerit dz cūcta rimari ad veritatem inuestigandā, vt extra de fide instrum. cū ioannes in fi. & ff. de interrog. acti. l. vbicūqꝫ. Et hoc iudicis officio, vt extra de fide instru. c. cū dilectus, & Jnno. no. super. c. cū dilectus & c. cū ioannes, & post conclusionem fieri positiones ad motū iudicis, & per iudicem, & non per partez. ¶ Quis formet positiones? rndeo pars aduocati suo cōsilio si vult, vt ff. de adul. l. si postulauerit. §. qōni. Et formantur† hoc modo, ponit vel dicit talis in iure qō possessio de qua queritur fuit patris sui, vel matris sue, vel talis cui successit, vel qō ipse mutuauit tali tantam pecuniam, vel qō ipse deposuit libram de qno est controuersia facta positione, & scripta in actis ne alio modo negetur fuisse positus, vt certus sit q interrogatur. ¶ Rndere dz facta positione, & coram iudice, & partibus lecta iudex, qui sacrm interrogare dz proponentes si dicit, vel credit ita esse verum sicut ponit, cū responderit se ita credere, consequēter interroget aduersarium per sacrm si credit verū esse qō aduersarius ponit, & siue confiteat, siue neget faciat scribi eius responsionē ne de eodē articulo iterum interrogetur, vt j. dicam. ¶ Diligens enim aduocatus libellum inspiciat, & secundum naturam negotij, & actionis diligenter positiones conspiciat.

Septimum nor. qō ly dixerim positiones faciēdas a partibus ipsis absqꝫ aduocatoꝝ consilio
4 fieri debēt. ¶ † Nā aduocat⁹ nec positiones neqꝫ rnsiones facere pōt, immo ꝓncipales ꝓsone, que de calūnia iurant. Nam illi q de calū. iurant debēt positiones facere, tū pōt hre consilū aduocati, & ibi rnsiones facere. Sed nunqd procu. factus ad exercitiū cause pōt facere positiones, vel positionibus rndere, dicit qō nō, cū ipse de calū. non iurat. Sz principalis persona, vt C. de iur. calū. Liij. §. sinaūt abnerit, & no. ff. de procu. l. non solū in prin. ¶ Sz pcur. in rem suam sic, qz ipse iurat de calūnia, vt no. d. l. non solū. ¶ Quid si actor simplr ponit dicens, pono qꝫ pmisisti mihi. x. & ego interrogatus rndeo, & dico, exprime si ꝓmisi pure, vel sub cōditiōe, nunqd tenet actor hoc dicere anteqꝫ rndeat, & dicit qō sic,
5 qz† non vr edere, nec ponere q totā stipulationē nō edidit, & dies pmissionis sicut summa pars est stipulationis, vt ff. de eden. l. j. §. edere, & §. editiões. Nā & actor dz ponere certū sicut reus qfiteri certū, vt ff. de qfel. l. certū, in ꝓn. & ff. de interro. acti. de crate. §. nihil, & C. de edē. l. edita, & C. de transactionibus. l. vt respōsus, &

ff. de instito. l. sed ꝛ si pupillus. §. proscribere, vel potes dicere qꝫ est verius qꝫ non teneatur exprimere cuꝫ videatur ponere de pura obligatione, cum dies, vel conditio non fuerit expressa, vt arg. ff. de verb. obli. l. cum qui. alij dicunt qꝫ reus in sua responsione dꝫ hoc exprimere. ¶ Quid si ita pono, qꝫ teneris mihi dare. x. ex causa mutui, vt apparet per publicum instrm̃ scriptũ manu Gualteri nota. Et ille respondit, credo si apparet tamen publicum instrumentum, aliter non credo.

6 **Modo** queritur si talis rñsio sit admittẽda, dico qꝫ nõ, qꝛ † confessio sicut stipulatio est actus legitimus, ꝛ iur. ciuilis, vt no. ff. de probatio. cũ de indebito. §. fin. Et ego video qꝫ pura precedẽte interrogatione, si ꝙditionalis subsequat rñsio pro nihilo est, vt. ff. de verb. obli. l. j. §. si quis simplr, ꝛ insti. de inutil. stip. §. preterea. Nam que animi destinatione, ꝛ sciẽtia fiunt, certa fieri debent, vt. ff. de reg. iur. l. in totum. Item qꝛ nisi pure rñdeat non relinquit certum aduersarium, vel iudicem, vnde perinde habetur ac si non esset responsum, vt. ff. de interrog. act. l. volnit, ꝛ l. de etate. §. nihil. Item non obst. qꝫ dicit si apparet inde publicuꝫ instrm̃, qꝛ tenetur rñdere quid credat, vel non credat, vnde teneꝫ respondere pure, ꝛ certe, arg. d. l. in totum, cum instrm̃ accedere, vel ad substantiam obligationis non fecit, sed ad memoriam, ꝛ ad cautelã, vt. l. cum res. C. de pba. ꝛ ff. de act. ꝛ oblig. l. non figura.

7 **Preterea** quis †ita supinus est, qui ignoret an sit obligatus, vel non certe nullus, vt. ff. de proba. cum de indebito. §. j. de. Gui. de suꝫ. dicit talem rñsionem admittẽdã, ar. insti. de ver. ob. §. ꝙditionalis, ꝛ ff. si cer. pe. l. cũ ad pñs, ꝛ ff. de dã. infec. l. pretor ait, in prin. ꝛ l. qui vias. §. j. Itẽ allegat, ꝛ dicit non videri sub conditione rñsum, qꝛ magis effectus verboꝝ quam sensus inspiciendus est, vt. ff. ad treb. l. qꝛ pure, ꝛ simplr. l. cautum, ꝛ quandoqꝫ conditio est illius nature, vt incontinenti recipiat effectum, vel defectum non ins cõditionis, sed pure oꝛonis, vt in tali exemplo, pmittis si Rex Partboꝝ vivit, sic est in nra qõne, credo si apparet inde publicũ instrm̃, vt. d. §. conditiones, ꝛ d. l. cum ad pñs, nam tunc conditio est proprie conditio cuius effectus, vel defectus in futurũ prospicit, vt. ff. si cer. pe. l. sic itaqꝫ.

8 **Modo** videamus † quomodo ꝛ qualr põt, ꝛ dꝫ positionibus responderi. Et tu dñe aduocate noli docere clientulum tuum respondere falsum. Qꝛ scire debes, qꝫ tu teneris in totum restituere aduersario tuo, vt. ff. ad. l. aquiliã. qui occidit, in fi. Sed dicas qꝫ respondeat semp verum altero de tribus modis, vel negando, vel confitẽdo, vel si incertus est dicat se dubitare, ꝛ multum de primo confidunt mali aduocati, qꝛ negãt semper veritatem vnde dãnum inestimabile sortiuntur. l. anime. Os enim quod mẽtitur occidit animam, vt. ff. de tri. l. illud. §. vlti. immo variis penis afficiuntur negantes veritatem, vt. ff. de rei vendi. l. vlt. ꝛ ff. si qua. pau. l. j. §. pe. ꝛ ff ad. l. aquiliã, inde neratius. §. hoc, ꝛ ff. qõ cum eo. l. fi. in fi. ꝛ C. de non nume. pecu. ancten. cõtra qui pro

9 priam. ¶ Modo quero per que verba sufficiat † positionibus respondere, respondeo per verba credo, vel non credo. Nam sufficit ita respondere, vt no. C. de iur. calum. l. j. vnum tñ no. qꝫ ls tam actor qꝫ reus iurent de calũ. qõ de his, que sciũt rñdebunt scẽm conscientiam suam, ꝛ credulitatẽ, tñ positio fieri non põt super credulitate, vt dicat ita. Dono qꝫ credo, vel me credere, vel sic credo, qꝫ tu dixisti, vel fecisti hoc, ꝛ est rõ, qꝛ semper dꝫ poni certuꝫ, vt. ff. de rei ven. l. in rem, ls respondenti liceat respondere scio, vel credo, vel dubito per que verba potest ẽt hoc contestari, vt extra de testi. preterea ꝛ per istud verbũ credo, br̃ pro confesso, ꝛ per istud non credo, habetur pro negato. Etiam hoc probatur iure, qꝛ oẽs iste interrogationes fiunt sub iuramẽto calũ. ꝛ positiones, ꝛ respõsiones, ꝛ illud sacramentum non est de veritate sicut est de veritate iuramẽtum testis, sed de credulitate. Nam iurat testis dicere veritatẽ eorum, que queruntur ab eo. Sed iuramẽtum calumnie qõ dicet veritatẽ de quolibet qõ credit, vel estimat, de iuramento calũ. l. ij. §. qꝫ obseruari, ibi qꝫ quisqꝫ credit, vel estimat, ꝛc. Et sic approbat generalis consuetudo, vt ibidem notatur. Sed quidam malitiosi aduocati nituntur dicere tales responsiones nõ sufficiẽtes, ꝛ dicunt qꝫ debent respõdere positionibus de veritate ita esse vel ita nõ esse. Nam dicũt ipsi, qꝫ non est bona respõsio. non credo, qꝛ põt qꝫ dicere eo, qꝫ pro certo scit. Et sic dñe non credo, qꝛ sit int̃ iuris, sed male dicunt, qd enim melius creditur qꝫ id qꝫ pro certo scitur. Scimus enim natiuitatem, passionem, ꝛ resurrectionem dñi Jesu christi, ꝛ eam credimus, vt dixit Inno. extra de summa trini. ꝛ fide catho. firmiter credimus, ꝛ simplr confitemur ꝛc.

10 **Iudex** ergo † cuius interest cuncta rimari ad inuestigandũ veritatem perquiret, vt C. de eden. l. is apud quez, ꝛ C. de iudi. l. iudices, petet a respõdẽte positioni si sciat, vel credat tamen vt. §. dixi si sciet si dixerit credo, vel non credo, vel dicatis verius cum queritur per que verba debeat positioni respõdere distingue. qꝛ vbi iuratur de calumnia dꝫ responderi positionibus ꝑm, qꝫ credit vel estimat, ꝛ ponit, ꝛ iurat, vt. C. de iuramẽ. ca. l. j. primo responso, ꝛ ita intelligit apparatus ordinarius. ff. de interroga. actio. l. j. in glo. que incipit. ſ. vbi vero de veritate iuraꝫ. tunc qꝛ positio fit affirmatiue ꝑm veritatẽ sicut ꝛ ipm iuramentũ teneꝫ respondere de veritate tm̃ dicendo, nego vel cõfiteor. arg. iij. q. ix. c. hortamur, ꝛ extra de testibus, presentiũ, Inno. iiij. Et si tunc de credulitate queratur respondeꝫ non tenere, qꝛ iuramenti forma hoc nõ patitur. Jdeoqꝫ quidam inf̃o de veritate addici faciunt ẽt de credulitate, ꝛ vtrunqꝫ iurm̃ faciũt prestari, vt extra de

11 iurein. ca. vt quantuꝫ. Sed ls cautela sit non tñ est ꝑm ius, qꝛ † iuramentũ de veritate non se extendit ad iurm̃ de calũ. nec ecõtra. ꝛ hoc respondẽti sufficiat dicere, scio vel nescio, credo vel nõ credo, tñ positio non põt fieri sub credulitate, vt ita dicatur, pono qꝫ credo, ꝛ est ratio, qꝛ q ponit, certũ ponere dꝫ, vt. ff. de rei vendicatione. l. si in rem, ls reo sufficiat respondere credo, vel non credo vbi iurm̃ fuit de calũnia. vbi aũt de veritate, sic esse vel non esse. Si autem obscure responderit nõ admittetur, qꝛ equipollẽt obscura, ꝛ nulla responsio, vt. ff. quod vi aut clam. l. aut. §. j.

Quid si dicat quis, dñe non respõdeo positioni huic, quia ignoro veritatem, nunqꝫid est precise cogendus respondere ad interrogata siue posita. dicit qꝫ iudex dꝫ dicere non curo de tuo scire veritatem. Sed dicat nunqd magis credis, vel estimas vnum qꝫ aliud, ꝛ si rñdeat credo, vel non credo, non est compellendus, qꝫ respondeat sic esse, vel non esse. Si aũt ita incertus est interrogatus, qꝫ nec ẽt quo ad credulitatez magis estimat sic qꝫ non sic adeo est incertus qõ non magis applicat animꝫ suuꝫ

12 ad vnum qꝫ ad aliud immo dicit dubito. † Respondeo dicũt quidam, ꝛ male, qꝫ iudex hoc casu põt precise compellere euꝫ ad respondendũ, sed tu dic hoc casu qõ si iudex videt eum verisimiliter dubitare vt puta de facto alterius, vt in tali exẽplo credis illum, qui est vltra mare vivere, vel nõ qõ in hoc casu possit respõdere, dubito, vt. ff. de peti. here. l. si debitor, ꝛ C. de condi. inde. l. fi. ꝛ C. de excep. l. si quidẽ, ꝛ ff. de iu. iur. l. in iurandu, ꝛ ad pecunias in fi. primo responso. ꝛ de interro. ac. l. qui interrogatur. Nam illa lex si creditor expresse dicit, qꝫ quis põt dubitare. Itẽ nonne fuit innẽtum edictum de iure deliberandi. C. ꝛ ff. propter dubios ẽnẽtus, certe sic. Preterea videtur qõ quis possit rñdere vno de tribus modis, vt sic, vel non, vel dubito, vt. d. l. si quidem. Sed quidam dicũt, ꝛ in quibusdam partibus obseruatur indistincte quandoqꝫ dicit interrogatus dubito, volo, ꝛ peto tps ad deliberandum, vt super hoc certificari possim, dico qõ iudex dꝫ talem responsionez admittere, ꝛ dare ei tps ad deliberandum prout ei videtur, ꝛ hoc dicunt argumen. legus, vt. ff. ad trebel l. sed ꝛ §. plane, ꝛ C. de iur. deliber. l. curatoris in fine, ꝛ ff. de iureiuran. l. iusiurandum, ꝛ ad

13 pe. in fine, ꝛ. l. iij. ꝛ ff. de iur. delibe. l. j. Item † qꝛ publice interest vt iuste deliberationes non precipitentur, vt. ff. de interrog. act. l. ꝛ qꝛ in fi. primi responsi, ꝛ. l. qui interrogatur, ꝛ ff. de succ. edicto. l. j. §. largius. ¶ Sed dñs Guido de suꝫ. circa hoc probabiliter distinguit, aut interrogatus dicit se dubitare de facto suo, aut de alieno. si de alieno, admittitur talis responsio. ſ. dubito, ꝛ datur ei tempus ad deliberandum, quia iusta, ꝛ tolerabilis est ignorantia in facto alieno, vt. ff. pro suo. l. fi. ꝛ ff. de peti. ber. l. si debitor, ꝛ in tali casu intelligatur qõ lex dicit, qꝫ iuste deliberans non est precipitandus, vt prealle. l. ꝛ qꝛ, ꝛ preall. §. largius, ꝛ ita intelligitur totus ti. C. ꝛ ff. de iur. delibe. ꝛ pertim lex allegata si curatoris. Nã cũ deliberat in adeundo hereditatem dubitat sint soluẽdo, vel nõ facultates defuncti, ꝛ sic merito dubitat cũ de qualitate, ꝛ in facto rerum illius a quo est institutus, vt. ff. pro suo. l. fi. Et ita intelligẽt glo. ſ. ꝛ. posita. C. de iura. cal. l. ij. §. quod obseruari in questione illa, que incipit quid si ita incertus ꝛc. nam ibi de facto alieno.

Queritur nũquid Titius, qui est vltra mare vivat, vel non. si vero de suo facto se dubitare dicat subdistinguendum est, an dubitat de presenti, siue recenti facto, an de antiquo. si de recenti, non admittitur talis responsio. ſ. du-

14 bito, neqꝫ datur tempus ad deliberandum qꝛ † intolerabilis animi excusabilis est ignorantia in facto proprio, ꝛ in re sua, ꝛ in qualitate rei sue, vt. ff. de iur. ꝛ fac. igno. l. iij. ꝛ ff ad vellei. l. qꝫqꝫ, ꝛ C. de rescin. ven. l. quisquis. Si vero de antiquo admittitur talis responsio, ꝛ debet dari tempus ad deliberandum, qꝛ extra temporis curꝫ res oblitioni traditur, ꝛ hominis memoria labilis est. Qꝛ expresse lex dicit, qꝫ testium fides propter transcursum tẽporis tradita oblitioni veritate variatur. Et quia omnium habere memoriam ꝛc. vt. C. de veteri iur. enu. l. tanta. §. si quis autem, ꝛ

ff. de

ff. de car. e. l. iij. §. due cãe. ꝛ ff. de prob. l. si arbiter. ꝛ ff. ꝺ acq. pos. l. peregre. §. i. ꝛ in cor. anc. de tpe non solute pec. super do. in pn. col. vi. ꝛ in cor. hec qsti. innouat consti. ꝛc. §. quoniã. col. viij. fiũt aũt positiones ad hoc vt releuetur ab onere probationis per confessionez aduersarij cui hoc onus incumbit. nam ad hoc fiebant olim vt probatur. ff. de interro. ac. l. ij. iij. ꝛ. iiij. ꝛ ad hoc inuentus fuit sacrm calũ. pro parte. vt. ff. de iura. calum. l. i. ꝛ in anc. de his
15 qui ingre. ad ap. §. i. col. v. que† vero in loco probationum succedunt naturam eorum imitantur. vt. ff. si quis cau. l. si enim. §. qui in iurarum. ꝛ extra de bap. maiores.

Positiones differunt ab interrogatorijs actionibus, nõ essentia qꝛ eadẽ est essentia ꝛ effectus sed in forma. nã qꝺ hic simplr ꝛ affertiue ibi interrogatiue ponitur. differunt autem positiones ab interrogationibus. qꝛ positiones fiũt post litis ꝗtesta. in iuro prestito ꝛ sub iuro rñdetur. Interrogationes aũt fiunt tam a iudice ꝙꝫ a parte. vt. ff. de interro. ac. l. si sine. §. interrogationes. possunt fieri interrogationes ante ꝛ post ꝙꝫ fuit in causa ꝗclusum vsqꝫ ad tententiam. vt. ff. de interrogatio. l. pe. ꝛ extra de fide instru. c. cũ Joannes. Item a parte. ꝛ si a nemine fiat interrogatio si sit cõfessio in iudicio preiudicat ꝗfitenti, vt. d. l. si sine in prin. ꝛ interrog.
16 ac. l. de etate. §. qui interrogaꝫ. † ꝛ ad positionẽ aduersarij cui tenetur forsan aduersarius rñdere. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. si postnlauerit. §. questioni. vsus tamen non patitur hodie vt iudex ponat immo litigator ꝫ dictis legibus possit probari quod iudex faciat positiones suas, vt. ff. de lega. iij. l. offidius. ꝛ ff. qui pot. in pig. ba. l. claudius. sed certe satis instineri posset qꝺ iudex delegatus, vel ordinarius poneret ꝛ eum interrogare liceat cum ipse debeat rei qualitatez plena deliberatione ꝛ inquisitione discurrere. vt. C. de iudi. iudices ar. ff. de his que in testa. delen. l. proxime. ꝛ ar. ff. de leg. iij. l. filius. §. ex aduerso.

Verum videtur qꝺ vsus positionũ ꝛ interrogationum longe retro ab aula recessit ꝛ p legem ab abusu sit abolita. vt. ff. de interro. ac. l. i. §. i. ad qꝺ respondemus qꝺ imo manet adhuc. vt probaꝫ eo. tit. l. pe. ꝛ quasi p totũ ti. hodie sublatũ est. ꝛ formaliter in petitione. vt. C. de formulis. l. i. ꝛ. ij. vel dicas ꝛ hec est veritas qꝺ interrogationes adhuc
17 durant. sed† interrogatorie actiones sublate sunt. ꝛ hoc innuit rubrica illius ti. Sic. n. exponimus de interrogatorijs actionibus. supple que in desuetudinez abierũt. ꝛ de interrogationibus in iure faciendis que adhuc stant ꝛ durant. ¶ Positiones fieri possunt ab vtraqꝫ parte. qꝛ hinc ide fiunt. vt extra de elec. dudum. lo ij. circa medium decretal. ꝛ extra de litis conte. c. vnico.

¶ Sed qd si reus vult preuenire actorẽ in positionibus faciẽdis nunqd põt actore nolente. dic qꝺ nõ imo actor, qꝛ qui prior appellat ꝛc. vt. ff. de iudi. qui prior. sed si iudici vr vicissiz facere possunt vt extra de cã pos. c. vlt. nam vt. §. dixim⁹. Ad relevationez probationũ fiunt positiones. ꝛ reus nunqꝫ oneratur probatione nisi cum excipit, vt. ff. de excep. l. in excep. cum si. Fieri possunt positiones ante litis contest. vt extra de litis conte. c. vnico. nã ꝛ põt quousqꝫ fuerit in causa conclusum. quinimo ꝛ post. ꝛ antequam fuerit in cã conclusum. cum iudex vsqꝫ ad prolationẽ sententie ꝺz vniuersa rimari ꝛ interrogare de facto. quãdocunqꝫ cã dubitationis occurrerit. vt extra de fide instr. c. cuz Joannes. in fi. ꝛ ff. de
18 interro. ac. vbicũqꝫ. Itẽ no. qꝺ† rñsio ad positionẽ sine interrogationem talis ꝺz esse qꝺ certificet sine certum relinquat iudicem ꝛ ponentem. vt expressum est. ff. de interro. ac. l. voluit in fine primi rñsi. ꝛ. l. de etate. §. nihil. ꝛ no. eo. ti. l. qui interrogaꝫ. ꝛ arg. C. de eden. l. edita. ꝛ si quidem certum rñdet, bene quidem. si incertuz põt iudex captis pignoribus vel multa indicta cõpellere vt clare rñdeat, sine certificet suam responsionez. ꝛ expressius est. ff. de cõfessis. l. certum in prin. Sed quid si nullo modo velit respondere ad petitionẽ sive positionẽ. dicunt quidaz qꝺ põt cogi rñdere. ar. d. l. certũ. alij dicunt qꝺ si non rñdet sed tacet ꝺz hr pro confesso. vt ff. de procu. l. non solum. §. fi. j. responso. ꝛ. ff. de interrog. act. l. de
19 etate. §. qui tacuit. ꝛ totum illud qui tacet affirmat ꝛc. vt. ff. de procur. l. filiusfamilias. §. invitus. ꝛ est argu. pp hoc qꝺ† si deferatur sacramentum calumnie reo ꝛ non iurat hr pro confesso. C. de iuramen. calum. l. ij. §. finantem reus dominus Guido de suz. dicit qꝺ si interrogatus ad positionem non rñdet qꝺ potest agi captis pignoribus. ꝛ alleg. l. enim. ꝛ. ff. de ventre inspi. l. i. §. quid ergo. Tu dic ꝛ verius quod non cogitur respondere nec habetur pro confesso, argu. qui tacet non vtiqꝫ confitetur, vt. ff. de reg. iur. qui tacet immo lex parificat tacentem ꝛ negantem. vt. ff. quibus ex cau. in pos ea. l. hec aũt. §. non defendi. Maz est medium inter negare ꝛ confiteri. l. tacere vt in dicta. l. qui tacet. Sed dic qꝺ iudex põt eũ multare arbitrio suo tanqꝫ contumacẽ non aũt eum vt confes. condẽnare vel pro confesso hre. Non obst. allegata pro parte aduersa, nam lex certum. in princip. loquitur cum incertum sine obscure rñdet. nam põt cogi vt certificet. Non obst. lex non solum ꝛ. l. de etate. §. qui tacuit. qꝛ loquitur ante lit. contesta. Positio-
20 nes† autem ꝛ eorum rñsiones fiunt post litem contest. vide. antez ita de iur. consuli Boñ. quod dum pars differt positioni rñdere dixit iudex responde infra octo dies alias habebo te pro confesso. fuit consultum ꝛ pronuntiatum quod bene põt hoc fieri. per glo. positam in dicta. l. certum. in princip. ꝛ per id quod nota. do minus Azo in summa de confes. §. vlti. ꝛ ita vbiqꝫ seruat generalis consuetudo hodie aliter videtur distinguendum iure nouo. quia aut sit preceptum qꝺ rñdeat presenti aut absenti. primo casu si nõ rñdet põt hri pro confesso. secꝺo nõ, sed procedit ꝯ eũ tanqꝫ ꝯ contumacem, vt extra de confessis. c. secundo, libro sexto.

Quid si pono quod debes mihi. x. ex cã mutui ꝛ simpliciter negas te debere, vel dicis nego me debere. x. bñ negas ẽt si. viij. vel. ix. vel minus debeas. nã si minus debeo falsuz est dicere me decem debere, ergo salua ꝗscientia possum negare. qꝛ cum significatio sumitur ex vniverso siquidem in oꝛone est aliquid fal
21 sum† tota oꝛo reddit falsa. vt. ff. de reb. dub. l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. in ius vo. vt eant. l. fi. nam modicum fermẽti totam massam coꝛrumpit. vt. ff. de ac. emp. in prin. ꝛ extra de reg. in. defleat ꝛ. ff. de aqua quoti. ꝛ esti. l. i. §. trebatius. ꝛ. ff. si quis caut. l. si servus. §. si plurium. sed iudex interrogare debet an debeat. x. vel potem de. x. ꝛ ille tenetur rñdere, qꝛ negando simplr se. x. non debere, non est verũ dicere eũ negasse ꝙlibet eius spẽm. i. ix. vij. vel. viij. ꝛc. pp predictum arg. ꝛ hec est communis opinio omniũ doctorum ꝛ est expressum. ff. de excep. rei iudi. l. si quis cum totuz. in fi. primi rñ. tbi, ꝛ nec interest verum in coꝛpoꝛe in ꝙtitate ꝛc. Si aũt precise negat ꝛ dicit se nil debere, nõ ꝺz hoc vlterius interrogari. ꝛ est rõ diuersitatis inter istam rñsionem ꝛ superiorem, qꝛ illa est simplex, ꝛ sic ad interrogata refertur, vt insti. de ver. obl. §. preterea. vel si dixit nego me debere dicta. x. refertur expresse ad interrogata, ꝛ in vtroqꝫ casu nõ vr negata quelibet eius species. sed in secunda responsio non sic. cum dixit rñdeo me nihil debe-
22 re. qꝛ est hec indefinita locutio. ꝛ indefinita† equipollet vniversali. vnde perinde hr ac si expressum rñdisset. nec. x. nec. viij. nec vnicum piciniuum debeo. vt. ff. de le. ij. ꝛ si pluribus. in princ. ꝛ. ff. de vsu. l. vxori mee. ꝛ de verbo. significatio. l. in vsu.

Sed quid si primo pono heredi

tatẽ Titij ad me pertinere, ꝛ negatum est. Nunqnid si scꝺo ponatur in specie, vt qꝛ pono partem ad me pertinere ꝛ negatur. nũ quid debeo audiri, certe nõ, nec ꝺz aduersarius respondere, quia cum primo aliquid negatum est. postea positio de eius specie fieri non põt. nam si negasti simpliciter semel esse heredez. si postea ponam, ex quadrante te heredem non admittitur talis positio. Idem est si primo posui fundum quem possides ad me pertinere, ꝛ postea pono de parte vel econuerso. idem si primo dixi hereditatem ad me pertinere, postea singulas res, vel econuerso, nisi ex alia cã peterem nunc in alio iudicio. ꝛ ista probantur ar. leguz ff. de excep. rei iudi. l. iul. ꝛ. l. si quis cum totum in prin ꝛ. §. i. ꝛ. ij. ꝛ pen. in fi. ꝛ in eo. tit. l legi. ꝛ. ff. de iurein. l. sed ꝛ si possessori. §. fi. ꝛ. ff. de rei ver. l. i. §. vlti. ꝛ. ff. de regu. iu. l. in eo. ꝛ in toto effectus
23 positionum† est ille, qꝺ ille qui ponit, ꝛ ille qui confitetur qꝺ est posituz pro confesso hr. ꝛ. C. de confessis. l. vnica. ꝛ. ff. de confessis l. iij. ꝛ. ff. de interro. ac. l. de etate. §. si iuratum. cui occurrit illud generale. ignorantia facti confessioni non preiudicat ante diffiniti nam. vt extra de confessis. c. vlti. ꝛ. C. de iuris ꝛ facti ign. l. error. sunt ꝛ alij casus quos non prosequor. qꝛ plene no. in summa. C. de confessis. Item ꝛ de mutatione rñsionis quando liceat ꝛ quando non liceat mutare rñsionem, plene no. C. de iuris ꝛ fac. ignoran. l. error. Illud etiam addo tractando de effectu positionum quod per positiones ꝛ rñsiones ad eas non fit litis ꝗtesta. Sed per petitionem in iure propositam, ꝛ rñsionem securam. vt extra de electio. c. dudum secundo. ꝛ extra de lit. contesta. capi. vnico. quod forte intelligendum est cum positio ꝛ responsio non super principali fit, sed super alio indirecte. Alioquin frustra dicetur. Ponit titius qꝺ Meuius ꝺz ei centuz. Meuius rñdit ei in iure se nõ
24 debere, qꝛ dicimus litem contest. Respondeo, dicatur† quod animus desideratur contestandi in litis contestatione sicut in adẽda hereditate. vt. ff. de acquiren. heredi. l. pro herede circa prin. Plurimũ ergo põt ai destinatio. vt colligit. ff. de lega. iij. l. ité. §. vtroqꝫ. ꝛ. l. cum quasi. §. plane. ꝛ. l. cum vxori. ꝛ. ff. de auro ꝛ argẽ.

le.l.z si non sunt.§.infecti.z de leg.i.qui vir.§.antepen.z vlti. de verb.sig.l.locus.z.ff.de solu.l.qui res.§.aream.z.ff.de lega.iij.l. suos.§.eos.z.ff de fundo instr.l.q̄ritur.§.finaūt.qđ animus in lit. qrest.desideratur,habes arg.extra de li.qrest.c.cum cā.ibi.n ꝫ fuerit rñsum per admocatum,qz rei non interest litem contestari, immo volebat proponere dilatorias,tō non nocet rñsio.nec hꝫ li tis qrest.vt ibi no.posset forte aliter distingui vtrum ponaī nudū factum.z ad idem factū rñdetur puta sic.ponit titius se.c.dedis se mutuo Gaio.rñdit Gaius qđ positum est non esse verum.aut q̄ cōtineat factū eius.Vel ponit titius se dedisse.c.mutuo Me nio qui ei dz.respondit Menius quod positum non est verum.z 25 quod petitum est fieri non debere.in primo casu non fit litis † cō testatio per confessionem z rñsionem.in secundo casu contra.naz conclusum est per hec verba vt fiat lit.contesta.s.per respon sionem narrata vera non esse z petita fieri non debere.optime fa cit ad predictam diffinitionem quod legitur.ff.de heredibus in stituen.l.si pater.z.l.sequen.z.ff.de lega.iij.l.huiusmodi.§.si ita. §.per legatum.z.ff.rem ra.hab.l.procurator.z.ff.de bis qui not. infa.l.quid ergo.§.item.z.ff.de iure in.l.vlti.z.C.de heredi.insti. l.cum proponas.

Nouissime autem attēdamus ad octauum arti culum vt tractemus q̄ sunt et tendenda circa exhibitionez positionum,z que positiones sint ad mittende z que non.z vtiq; multiplex vertitur consideratio.

¶ Et primo qsiderandū est virum positio sit superflua q̄ qringit si eadē sit cū iam contingit negotio siue contraria iam confesso,si ne ꝫria z iam negato.nam si fiat positio super arg. de quo iam.z quēritum est,z rñsum siue negauerit reus si confessus fuerit am plius non est querendum.arg.ff.nau.cau.sta.lz.§.fi.Nam si tunc 26 negauit † z modo qfiteatur vel si tunc qfessus est z modo negat z in reatū periurij z infamiā vulgi incurrit vnde audiendus nō est qz duo ꝫria.s.verus z falsum respondisse vī, vnde tanquā nauta ꝫ rijs ventis nauigans nō est audiendus,vt in coz.auc.de bis q̄ in gre.ad app.col.v.z.C.de fur.l.i.Item reprobatur si pendeat ex alia q̄ fuerit.v.g.dicit actor pono q̄ Menius vndidit mihi fun dum de quo agit̄,Menius negauit,procedit actor postea ad aliā positionē z dicit q̄ menius tradidit sibi dictum fundum.pōt dici q̄ talis spositio non est admittenda pp duo,z qz non relenat po nentem,z qz nuda traditio nō trāsfert dñiū.vt.ff.de acqui.re.do. l.traditio.z de don.l.nuda.Secundo qz pendet ex alia que.s.ne gata fuit.vnde si reus ex ista que ita pendet respondeat incurrit de facili anceps periurium,z iudex hoc caute precauere dz vt ar gu.C.si aduer.ven.l.j.nam omnibus istis casibus dicendū est nō rñdebo.qz iam de hoc facta fuit positio,z ego respondi,z qz rñ- 27 sum est superfluo respondere,z † superfluitas reprobatur in actis vt.C.de preci.impe.offer.l.vlt.z.C.de app.l.ampliorem.z.C.de vete.in.cnu.l.vlt.§.cum.n.prope fi.fallit in casu vtputa cum per iura.cal.redigit̄ in positionē q̄ prius positum fuerat in petitione z negatum vel qfessum fuerat per li.conte.nam pōt esse z vī licī tum vt per inīm z reuerentiā iurisiurandi qcedat litigator q̄ pri mo negauerat vel neget q̄ prius qcesserat arg.insti.de pen.te.li ti.circa prin.z.C.de iura.calum.l.i.ij.rñ.z.ff.de dam.infec.l.qui bona.§.si quis stipulatus.z.ff.de le.iij.l.fideicōmissa.§.si quis.x. z.§.antepe.z.C.de edē.l.vlt.lz sit ar.ꝫ in auc.de bis qui ingre.ad 28 ap.§.vlt.col.v.† Itez repellitur positio si sit impertinens.i.q̄ po sitio nō faciat ad causaz super eo q̄ datus est libellus,z deducti in iudiciuz,z iuratum de calumnia.vel super eo qđ repellat agē tem cum sit ex parte rei.verbigratia.agitur rei vend.z ipse actor facit positionem super mutuo vel depposito,repellendus est.qz nō super re de qua agitur.z hoc probatur.ff.de interro.ac.l.si defen sor.§.pen.z vlti.z.ff.de peti.hereditat.l.si quis libe.§.fi. Item repel litur positio si non facit ad causaz.vt qz non relenat ponentē,posi to q̄ confessata sit.z sic non facit ad causam.vt.ff.de noxa.l.quo- ties.§.fina.z.ff.de inreiuran.l.qui iurasse.§.penul.z.C.de proba. ad probationem dominij.

Secundo considerandum est vtrū id q̄ poni tur sit pertinens ad negotiū.i.q̄ si probatū esset nō prodesset.de quo eleganter pōt poni exemplum.vt.ff.fa.hercī.l.bis q̄r.§.i.z ff.de inter.ac.l.si defensor.§.si de peculio.C.de proba.l.ad prob. dñij.z.C.ne vxor pro mari.l.i.z.C.si manci.ita fue.alie.l.i.z C.de pred.min.si quidem.z ar.ff.ad.l.fal.l.in ratione.§.vlt.z.l.in q̄stione.§.vlti.in fi. ¶ 29 † Item responsio dz concordare cum positiō ne.nā si super vno fit positio,z super alio fit responsio,talis respō sio nulla est.z pro ea hī,ac si responsum non esset.vt.ff.de interro.act.l.si defensor.§.fi. ¶ Tertio considerandum est an sit ob- scura vel ambigua positio,vel responsio.naz si sit obscura non ad mittitur nec cogit̄ quis rñdere.ad q̄ est qđ legitur.C.de impube. z alijs substi.l.precibus.in prin.z C.de transac.l.vt responsum.z ff.de inirr.l.prator.§.q̄ aūt.per quas leges euidenter possunt po ni exempla.ad idē ē.ff.de re.du.l.in ambiguo.z.ff.de suppelle.le. l.i.z.l.labeo.Illud no.q̄ qñq; oritur obscuritas ex verbo.qñq; ex oratione.vt.ff.de iudi.l.si qs intentione.vbi de hoc expressis le gibus colligit̄.z ad idē.ff.de act.emp.l.j.z.l.iul.§.pe.sic vice ver sa clare z non obscure dz qs ponere z rñdere.vt.ff.de intero.act. 30 l.de etate.§.nihil.Nam † obscure respondere z nullo mō rñdere parta sunt.vt.ff.de instito.l.sed z si pupillus.§.pscribere.Sed q obscure rñdet pōt cogi vt certificet multa indicia z captis pigno ribus.vt expresse habetur.ff.de confessis.l.certum.

Quarto attendēdū est an id ponaī ad qđ nō ipse ꝫ quem fit positio.ꝫ alius debet respondere.vt.ff.de interroga.act.l.si fine.§.alius.z. l.seq.§ fi.Itez reiicitur z reprobatur positio z cōfessio si sit impos sibilis.Item si sit ꝫ naturam.Item sine eo q̄ ius non admittitur. 31 circa primum dic q̄ † ius multis modis dicitur impossibile. Nam facto hominuz,dispositione z iuris reputatione,vt insti.de inuti.stip.§.j.z.§.impossibilis.z.ff.de condi.insti.l.cōditiones.z. l.filius circa fi.exempla accipe de cōfessione ꝫ naturam,vt si ego sexagenarius cōfitear me esse filiuz Titij quinquagenarij.Item de muliere que cōfessa fuit se esse lamiā z intrasse per rimulā bo stij z occidisse vicini filiuz,tales n.cōfessiones natura respuit vt hac.l.§.j.j.e.l.proxi.ibi ins z natura nō respuit.z insti.de adop. §.si minorem.z de adop.l.si pater in fi.Item est positio ꝫ naturā siue impossibilis.vt.ff.ad.l.aquiliam.l.inde neratius.§.si qs homi nem.z ibi in glo.circa tertium exemplū de confessio' que ius non admittit.s.qđ indens habeat christianū mancipium, z ideo con uentus non aliter cōfitet christianū mancipium suum esse,ei non preiudicat talis cōfessio.vt.j.eo.l.si seruus.§.quāq;.Et ad idem 32 hec lex in fin.z.l.seq.§.fi.Item † respuenda est positio si est ꝫ natu ram eius q̄ ponitur,vt maiorem etate minoris esse filiuz.vt.ff.de interro.actio l.confessionis.z.l.seq.§.fi. ¶ Quinto respiciendus ē virū p cōfessionē z rñsione si fieret incōtinēti ex quasi p̄cipitatio ne preiudiciuz fieret respondenti.Nam tunc non statim cogitur respondere.vt.ff.de interro.act.qui interroga.z.l.seq.in prin.z.§. interdum.Item non est cogendus respondere indubius de iure suo,cum ex responsione sua pōt ei preiudicare.vt.ff.de interrog. act.l.qz.§.i.s.cum captiosa pōt esse ei vtraq; responsio. ¶ Sexto considerandū est virū valde interesit illius qui petit q̄ respondeaī in qua re summaria dz locum cognitio.vt.ff.de interro.act.l.si de 33 fensor.§.illud.Item † non est admittenda positio si periculosa sit. vcz vbi non posset quis sine periculo respondere.z hoc est cū pen det ex alia positione.vt.ff de interroga.act.z quia in fine.

Septimo notandum est casum esse in quo qs non cogitur rñde re.puta si filius qui se abstinuit ab hereditate patris trahatur ad iudicium vt heres,z aduersarius suus.s.fic dicat pono illū here dez esse non cogit̄ respondere.vt.ff.de interro.ac.l.si filius.prator eniz tuet̄ eū z ibidē dicitur.nec ob.q̄ legitur.ff.eo.l.de etate.§.q̄ tacuit,qz speciale est in filio vel dicas q̄ filius qui tacuit habetur pro negante,si aūt negasset,heres non teneret.¶ Octauo ocur- 34 rit cōsideratio,an negatiua positio sit admittenda qz † regulariter positio non admittitur nisi in tribus casibus vt sequitur.nam non tenet̄ qs rñdere negatiue responsioni,qz nec negatiuam qs pba re tenet̄.vt.ff.de proba.l.ij.C.e.l.actor.qui.n.negat vel negatum loquit̄ non ponit sed remouet,q̄ sic probo,qz sicut iam diximus ad relenandum ab onere probationis sufficit confessio aduersarij vt.ff.de interro.act.l.ij.z.iij.z.iiij.Ea eniz sunt ponibilia que sunt probabilia.vnde cum in locū pbationis sint positiones inuente. vt in auc.de bis qui ingre.ad appel.in prin.z si neget ipsam rem facit dubiā q̄q̄ esset,clara.vnde aduersarium non relenat,sed po tius aggrauat eū,z facit rem dubiam.vt.C.quibus ad liber.pro cla.non lz.l.ij.Nec tenet̄ quis negatiuam pbare.vt.C.de pba tio.l actor.Cum per rerū naturam factum negantis directa pba tio nulla sit,vt.C.de pbatio.l.actor.z extra de pbationibus.c.bo ne.Ex his loquendo apparet negatiuā non esse ponendam.sed forte negatiua positio recipitur in casu.vcz cū aliquid indirecte pbatur.vt.C.de ꝫben.stipu.l.optimam.z extra de testibus.c.ex tenore.vt si pono q̄ illa die non fui in loco in quo dī me ꝫxisse.vt extra de proba.c.ij.z insti.de inuti.stip.§.inter absentes. Idem forte iuris vel potius factum negantis.vt.ff.de proba.ab ea parte id dicendum vbicunq; negatiua dz in se implicitam affirmatiuā, tunc.n.audiendus esset negatiuaz pponēs,qz z tales negatiuas

quis

35 quis probare teneā. vt extra de renuntia. c. sup hec. Sunt †enim negatiue pregnantes que negando implicāt affirmatiuā, vt. C. de codicil. l. nec codicillos. & ff. de prob. l. si filius. idem dicit. d. Guido de iuza. qō si iudici vī pōt positio negatiua fieri & qñcunqz, & presertim in defectum probationū cū positio siue cōfessio sit quod dam genus probationis. & p bonum facultas nō sit angustanda sz amplianda & impinguenda. vt. C. de here. l. quoniā. & C. de re. credi. l. generaliter. in prin. nam iudex sine aliqua positione ad ereū dam veritatē pōt super negatiua qñcūqz interrogare. vt. ff. de iterro. ac. l. pe. & est exemplum pro ista opi. extra de confessis. c. constitutus. vel pōt dici q i predictis casibus ēt affirmatiue sunt facie de positiones. vel pōt dici qō ēt si negatiua nō pōt poni, iudex tñ pōt cuncta rimari & interrogare quādocunqz vult vt si viderit expedire interrogare tā super negatiua qz super affirmatiua pōt. vt. ff. de interro. ac. l. penul. & arg. extra de fide instru. c. cum ioannes. vbi facit iudex interrogationes. quando non posset facere ps positiones cum esset in eis conclusum. item posset dici q cum negatiua non possit probari nisi per confessionem aduersarij q magis fuit necesse ēt i negatiuis qz in affirmatiuis que per testes vel instrumenta probari possunt.

36 **Ad hoc enim** †adinuente sunt pcipue interrogationes in iure faciende, vt si aliter in alijs casibus fieri nō possunt pbationes nisi per cōfessionē aduersarij. vt. ff. de inter. ac. l. ij. iij. & iiij. vnde illud vī in positionibus negatiuis vt ille magis faciēde sint qz affirmatiue. & hoc vī equitas suadere ne probationes angustent. vt. ff. de testi. curent. & C. de here. & ma. l. quoniam. & in auc. eo. §. sancimus. in prin. & positionibus negatiuis possint vel non. & an eis debeat rñderi plene no. extra de cōfes. c. i. & ibi Inn. iij. nunc videndū est quid si positio fiat in cñe cñalissimo vtpote inutilis & nulla erit. v. g. ponat q cs talis dz fundū. vel sic. pono. q titius dz mihi aliquid non dz rñderi. qz prorsus est inutilis pp utilitatē solutionis prestande. ¶ Naz fundus vnius digiti prestando debitor liberat. & ideo non oportet ad tales probationes vel petitiones laborare cū sint derisorie vt. ff. de leg. ij. l. titia. i. rñ. & ff. de iure do. cuz post §. gener. & ff. de ver.
37 sig. Locus. sic. & alias video q †utilitas vite quasdam personas dignas legū obseruatione nō credidit. vt. ff. de ri. nup. l. senatoris & C. ad. l. iul. de adul. l. que aduleriū. itē nō tz positio si inter actorem & reū non pōt esse iudicium, vel alter ex his nō pōt esse in iudicio, vt. ff. de inter. ac. l. si sine. §. ij. & ff. rerū amo. l. marcellus. itē nō est admittenda positio si in se habeat repugnantiā. vt argu. ff. de reg. iu. l. vbi repugnantia. itē nō admittī positio si quis ponat id cuius cōtrarium non esset postulaturus. Primo posui. qz vī ibi cōtrarius esse. vt. ff. quando appel. sit. l. i. §. si alius. & hoc non nisi iustam causam priuris ignorantie alleget. vt. ff. de interroga. actio. l. de etate. §. ex causa. §. finali.

Decimo considerandum est, an talis per qua fit positio, q si rñdeat ad positionē, aut cōpellet rñdens de periurio suo docere aut exceptionē suā admittet quo casu nō cogit rñdere. v. g. pī quentus de peculio iurauit nil esse in peculio, qstat si iterum queniat tutus est exceptione iurisiurandi, p rebus peculiaribus ante iurm quesitis, sed postea qsitis conueniri pōt. Pone ergo q post iusiurandum res inueniunt in peculio que in veritate in peculio erant tpe iuri. quenitur pro eis de vna parte & ponit aduersarius sic. pono qō iste res eo tpe quo iurasti erant in peculio, dicimus parte nō teneri rñdere pp inconueniens q sequeret. nam si qsiteat fuisse in peculio tpe quo iurauit p qñs confitetur se periurum cum iurauerit nil esse in peculio. si neget & fuerit probatū ergo non proderit ei exceptio iurisiurandi, & poterit queniri pro rebus pro quibus iuranit, q est inconueniens qz
38 ex tali iuro† & actio & exceptio datur, vt hic pbatur. ff. de iureiu. l. qui iurasse. §. si pater. & l. dolus. §. vlt. & l. alias. itē nō est admittenda positio si est alternatiua cuz positio debeat esse certa & non incerta vel obscura vt. §. dixi. & quelz alternatio est incerta vt. ff. ō iniu. l. pretor edixit. §. qō aliter. & ff. de verb. ob. l. vbi autem. §. illud. fallit eo casu quo alternatiua est obligatio. vt qz promisisti mihi. x. aut hominem. nam hoc casu positionē sic confirmare potero. pono qō promisisti mihi. x. aut hominem. vt institu. de act. §. hinc. & §. quod autem.

Undecimo attendendum est, an positiosit multiplex q appellat implicita. i. qtinens multas positiones, & multa dicta puta sic. ponit titius seium fuisse filiū Meuij & ei debere. c. vel ita ponit Titius q seius est filius Meuij & idē dz. c. duo. u. cōplectitur vtraqz illarum positionū quorū vnum pōt esse verū & alterū falsum simul & semel, merito & de iure poterit dicere aduersarius. frater explica tua dicta alias nō respondebo vel ipsemet poterit explicare hoc est verū illud falluz ar. C. de imp. & alijs iub. l. precibus. & ar. ff. ad. l. coz. de fal. l. filius. i. rñ. & §. seq. vel si cautius rñdere velit poterit proferre negationem & dicere, nō est verū qō ponis & est rō qz cum significatio sumitur ex vniuerso &c. prout vidisti notatuz. & eo. §. quid si pono q debes mihi
39 x. ex cā mutui &c. pone clarius exemplum de† positione implicita dicit. n. implicita qñ quis duas positiones format sub vna positione siue interrogatione & altera pars est vera altera falsa & ita is q interrogat q sic ppon. negare posset & vī hoc ei licere de iure. fm regulā qua dī cuius aliq pticula sine particularis est falsa & eius vlis est falsa. vt. ff. de reb. du. l. si is qui. §. vtrū sic. ff. de aqua quoti. & esti. l. i. §. trebatius. sed qui sic interrogatur, & implicite & pplexe & rñdere nō possit cum verum nō pōt & falsum asserere sit petiñ. exempla be implicita positione sunt ista, pono te cōmedisse hodie in ecclesia, tu aūt comedisti hodie sed ecclesiā nō intrasti nō pōt rñdere secure, qz si negas dicis falsum qz tum est ad comestionē cū re vera comederis. si confitetis dicis falsum cum hodie ecclesiā nō intrasses. & iō vī hic duo ꝫria implicari. & ideo vt reus secure rñdeat remoueri dz ista plica. & dicit ei iudex vel facias inde duas positiones vel te nō admitto, & pñt inde fieri positiones sic. Pono te hodie comedisse mō ad istā rñderi pōt credo vel nō credo. per ea pcedat ad aliā & dicat sic. pono q in ecclesia comedisti, & istā negare pōt cū hodie nō intrasset ecclesiaz. vel pono clare exēplū de implicita positione. Pono qō tirius rector talis ecclesie promisit mihi. x. in hac positione iplicant duo. s. q est rector & q pmisit, vel q est pī Meuij & q pmisit. & sic dz explicari plica. vñ faciende sunt due positiōes. pono q es rector
40 talis ecclesie & pono q pmisisti. x. &c. dz† n. curare iudex vt certū ponat & certū rñdeat pp periculū periurij euitandū. vt. ff. de inter. ac. de etate. §. nec. & ff. q vi aut clā. l. aut §. i. & ō instito. l. sz & si pupillus. §. pscribere. itē nō admittit positio si nō conuenit naturalibus. vnde si pono titiū filium meuz esse. ita demū tz si etas patiat q possim eum hre in filium. item si pono te impuberem commisisse adulteriū. itē si pono te interfecisse hoiez qui non fuit vulneratus & viuit vel mortuus est ina morte. sic in quolz istorum casuum non est admittenda positio, qz non conuenit nature. vt. ff. de interro. act. l. confessionibus. Item in summa no. qō vbicunqz nō admittitur confessio nec positio. nec reddire ad ea que vitiant cōfessionem. & plene no. C. de confes. l. vna.

Duodecima consideratio est ne sic rñdeat quis ad positionē vt ducat quis ad periurium vt qtingit cū anceps dubius tanqz certus asserēs rñdet verum esse q est falsum vel eō qñqz. n. certus sum de aliquo qō est, interdū credo qō non est, aliqñ nec puto esse q est, aliqñ puto esse qō nō est, aliqñ nec puto nec scio animū plus inclino ad vnū qz ad aliud, & sic sum incertus vt pbat. C. de iure delib. l. scimus. §. i. & §. similiqz modo. & §. sinaūt dubius. & C. de qdi. indeb. l. vlt. de errore & ignorantia & titubatiōe tractat in summa de iu. & fac. igno. in prin. & ff. de acquir. here. is
41 q §. §. si qs. & l. cum qdam. §. pe. & vlt. † Plane qdam adeo incerta sunt vt nō possit quis animum suum applicare magis ad vnum qz ad aliud. puta interrogeī aliquis existens Boñ. vtrum Rex Anglie sit in eccesia vel extra, credere nec hoc nec illud possum, qz nulla rō potius me inducit ad hoc potius qz ad illud credēdū. vnde audacter possum dicere non puto premissa negatione sic hec probantur. ff. de in lit. iur. l. videamus. & de ac. emp. l. i. & ff. de iureiu. l. iusiuran. & ad pec. in fi. l. responso.

Decimatertia qsideratio attendit circa id ne positio iuris siue legis fiat sz facti. igitur si qnis ita ponat. ponit menius q impubes nō pōt facere testiñ ponit q lex dicit, & sic nō cogit aduersarius rñdere, qz nō cogitur quis pbare ius sed fcm, qz ius scriptū est finitū & certum. vt. ff. de iur. & fac. ig. l. ij. itez in quacunqz alia positione iuris scripti & est illa rō, qz positiones sunt inuente ad moduz probationū, & q
42 †allegat ius scriptū probare nō teneī. qz est certū & finitum. iō & de eo positio fieri nō dz. & si fit nō teneī qs rñdere, & hec est veritas. iō dixi ius scriptū, qz secus si quis fecit positionē de iure non scripto, qz bñ pōt vt de qsuetudine. vt qz dicat pono q de hoc est qsuetudo, & est rō qz q qsuetudinē allegat qsuetudinē probare dz vt expresse dicit lex. C. q sit lon. qsu. l. i. in prin. hoc dicit & male q ad positiones vī tñ qs rñdere qz de hoc pōt esse qō inter partes qñqz. vt. ff. de iur. & fac. igno. l. vlt. §. sinautem. sed illa lex non obstat, qz exponendum est vbi dicit de iur. &c. i. facti qualitate vt similis sit expositio C. si cō ius vel vti. pub. l. prescriptione iura. n. in

se probata sunt ⁊ de his dꝫ qstare iudici vt in auc. de iudic. circa
43 prin. col. vi. ⁊ C. de iudi. l. certi. ⁊ arg. C. depos. l. ij. ℂ †Decima quarta qsideratio est sup cauillosis positiõibus hoc est de illis q̃ callidit̃ aĺ quandã ⁊ subtilẽ discretionẽ, vel intẽtionẽ ad qrendendũ ꝫ proponunt̃ ⁊ qrentionẽ qcesse vel negate perducunt. v. g. pono qꝺ lucius titius fuit ꝓcurator seij. rñdet aduersarius nequaq̃ deinde pono qꝺ lucius fecit excoli vineas seij. pono qꝺ vendidit eisdẽ seij vineã, pono qꝺ culturã suarũ vinearuꝫ administrãdo peregit. pono qꝺ idẽ seius mandauit ei qꝺ ea que supradicta sunt vel aliqua ex eis faceret do. titius lucius. hec si cõsiderant̃ manifeste qcludũt ꝯtiũ eius qꝺ negatũ fuerat ꝑmittus. i. qꝺ nõ erat ꝓcurator, cũ. n. procurator sit qui rẽ alienã oñi mandato administrat vt. ff. de proc. l. i. iam liquido apparet ex predictis ꝑ quasdã callidas positiones esse ꝯtũ qsiderãdũ in iã negatis. ⁊ sic põt colligi qꝺ legit. ff. de re. iu. l. ea est natura camil. ⁊ iõ nõ esse rñdendum dicẽtis positionibus. sed caute habita deliberatione est rñdendum. Pñt iñ ⁊ alia exẽpla adaptari illi legi. ff. de le. ij. l. debitor. i. rñso. prout ibi notari contigit. sed de his ad presens non dico.

44 **Sane** illud in summa notãdũ existimo qꝺ †rescriptoꝝ par est qꝺõ. s. falso qfitentis. vt. ff. de inter. ac. in iure interrogatus. ⁊ l. de etate. §. i. ⁊ §. in hoc. ⁊ §. q interrogatus. item falsa negãtis. vt eo. ti. l. nõ alienũ item tacẽtis. vt eo. tit. de etate §. q tacuit. itẽ nõ rñdẽtis ad interrogata. vt eo. ti. l. de et ate. §. qꝺ añt. ⁊. l. si defẽsor. §. i. i fi. itã obscure rñdẽtis. vt. l. õ etate. §. nihil i fin. Jtẽ rñdentis. ⁊ dolũ ⁊ malũ cõmittẽtis circa rẽ õ qua agit. vt e. ti. l. ferus quilꝫ ex ꝑmissoꝝ tñ ex ꝑmissis ꝑ mẽdacio vel qtumacia vel dolo vt ex ꝓdic. il. enidẽter colligit̃ vtrũ qꝺ õ tacẽte dicim⁹ s. qõ habeat̃ ꝑ qfesso. fallit in duobus. s. de filio q ꝑ se abstinuit a bonis ꝑris premortui. vt õ inter. ac. l. si filius ẽt in filio agẽte cũ
45 ꝑre suo in cuius ptate est. nã hoc scõo casu nõ teneꝫ filius. qꝺ †nõ est iudiciũ inter eos. id dicã vbi alias iudiciũ nõ qsistit. puta inter seruũ ⁊ dñꝫ. vt. ff. eo. tit. si filius cũ ꝑre. ⁊. l. sine. §. si seruos. ⁊. ff. de iud. l. lis nulla. ⁊. l. nõ idcirco. §. cãpanus. itẽ ei qꝺ tacẽte dicit lex vꝫ. vcꝫ habeat̃ pro negãte. vt. l. de etate. §. qui tacuit. ⁊ vñ ꝯtiũ vt ff. de reg. in. l. qui tacet. sed non ob. qꝺ loquitur lex illa qui tacet. extra iudiciũ ⁊ est rõ dñe, qꝺ q tacet in iudicio interrogatus, si nõ rñdet reputat̃ qtumax. vnde penã qtumacie ferret. vt. l. õ etate. §. qui tacuit. secus tñ in eo qui tacet interrogatus extra iudiciũ. nõ. n. fiũt positiones extra iudiciũ, nec ꝺꝫ necesse quis rñdere extra iudiciũ ad interrogata. item aliud attendes vt sicut pro negãte hñ ís qui tacet cũ dãnosa esset ei negatio sic pro qfesso habendus est cuꝫ dãnosa esset ei cõfessio si taceret semper inspiciamus id qõ facit ei preiudicium in pena qtumacie vtrolibet q̃ quasi de mendacio puniat̃ tanq̃ de falsa confessione vel falsa negatione. ⁊ sic intelligenda sunt iura supradicta. vt. ff. eo. ti. l. alienum. ⁊. l. de etate. §. i. ⁊ quasi per totũ. hec de õpositionibus panca dixisse sufficiant gratia nouitatis. nec enim aliquem doctorem inueni hunc tractatum de positionibus condidisse. Odof.

SVMMARIVM

1 Ignoranti an succurrendum,
2 Confessio seu responsio absente aduersario facta nũquid teneat.
Confiteri est simul fateri.
3 Preiudicis factum iuri derogare non debet.
4 Laborare debet iudex ad veritatem inueniendam.
5 Positio contra positiones nunquid fieri possit.
Dubia quedam sunt a principio, que processu iudicij clarescunt.

§. Primus.

Ematenia positionũ inueni per aliquas cõnes quas. j. seriatiꝫ videbis.

ꝺ quid si peto a te fictũ vel cẽsum ⁊ tu qfitearis te debere ⁊ ego peto vt exprimas ex qua re debeas censum nũqd declarare teneris dic qꝺ sic, vt. ff. de inter. ac. l. de etate. §. nihil. ⁊. ff. de confes. l. certũ. §. i. item quid si dicas tñ te ad prestãdũ
1 dictũ fictũ vel censum tñ nescis de qno fundo nunqd †succurrit̃ tibi ignoranti, dic qꝺ sic vt. ff. depo. l. i. §. sed si purpurã. ⁊. ff. de fur. l. in actore. §. de veste. qd si absente aduersario q fecit positionẽ rñdeat aduersarius positioni nunqd tꝫ rñsio. vñ qꝺ sic quasi absentis absentia dei presentia repleat̃. vt. C. de iud. l. properandũ. §. cum añt. item qꝺ pro actore absente fertur snia, vt. d. l. properandũ. §. finaũt, ex gestis. ergo pro eo vꝫ confessio. ar. C. de confes. l. vt ea. ⁊
2 ff. de iud. l. post rem. tu dic qꝺ nõ tꝫ talis †confessio seu responsio absente aduersario facta. primoqꝺ casus est legis tã in qfessione que fit ante lit. cõstet. q̃ꝫ in ea que fit postea vt. ff. de qfess. l. certũ. §. si qs absente. ⁊. ff. de interro. act. l. fi. ⁊ arg. coꝝ q̃ ibi no. Jtẽ qꝺ nõ deseruiret etymologie vocabuli. Mã qfiteri est simul fateri. Jtẽ qꝺ qfessio sicut ⁊ stipulatio est actus iuris ciuilis q bꝫ fieri inter partes presentes sicut stipulatio vt in apparatu. ff. de pb. l. cũ de indebito. sed qd si dicat is ꝯ qnẽ fit positio nolo rñdere nisi aduersarius meus in pñs. qꝺ non valeret respõsio mea. Et iudex dicat, responde secure, qꝺ satis valebit, an si tũc rñdeat valebit respõsio, vꝫ qꝺ non, vt. l. certũ. §. si qs absente. Jtẽ qꝺ †factũ pretoris iuri derogare nõ ꝺꝫ. vt. ff. de fer. l. j. tu dic qõ vꝫ pp auctoritatem
3 iudicis. vt. ff. de bis q no. infa. l. furt. §. q iussu. ⁊. ff. de min. l. ait ꝓtor. §. si quis tñ. ⁊. ff. qꝺ falso tu. l. j. ⁊. ff. de qua plu. arce. l. q̃ꝫ q̃ꝫ. Jtẽ quid si litigator protestat̃ qꝺ si qtingeret ipsum dicere vel ꝓferre verba aliqua que facerent qfessionẽ, nõ vult qꝺ illa qfessio valeat nec sibi preiudicet vel qꝺ non dicit animo qfitendi, nũquid tali protestatione defendet̃. Primo vꝫ qꝺ non qꝝ iudex laborare † ꝺꝫ ad
4 veritatẽ inueniẽdã. vt. l. is apud quẽ. C. de edẽ. Sed hic ꝯ. vt. ff. q. mo. pig. vel hypo. sol. l. si debitor. ⁊ arg. eius qõ de contestatione dicitur qui protestatur se non dicere animo lit. conte. vt not. C. de lit. conte. l. vna in glos. vel arbi. ⁊c.

Quid si peto a te. x. ⁊ pono qꝺ mihi õbes. x. nõ adiecta cã. tu rñdes specifica cãm. an tenear specificare. rñdeo sic. Mã si rñdeas sine cã non valeret responsio. vt ar. ff. de excep. doli. l. ij. §. circa. Jtẽ qꝝ non debes cogi respõdere qꝝ respõsuꝫ nil mihi vel tibi ꝓdesset. vt ar C. de ꝓba. ad ꝓbationẽ. Jtẽ qd si pure petã. ⁊ tu rñdeas sub qditione, vt si pono qꝺ debes. x. ⁊ tu rñdes, debeo si nauis ex asia venerit. an vꝫ talis rñsio. ⁊ primo vꝫ qꝺ non sicut nec stipulatio sic qcepta, vt. ff. de verb. obli. l. j. §. si qs simpliciter. Sed dic ꝯ qꝝ aliud est in cõfessione ⁊ aliud in stipu. que requirit expressum cõsensum ꝯbentiũ ſm Gui. de suza. Et colligit̃ hec qõ ex gl. magna. C. de exer. l. si quidem.
5 Sed† nũquid positio ꝯ positiones fieri põt. dic qꝺ non. vt ar. ff. õ pet. here. l. si qs libertatẽ. §. fi. ⁊ ar. C. õ indic. vidui. l. ij. ⁊. C. vñ vi. l. meminerint. Sed pone fiunt positiões in iudicio reuocat̃ in dubiũ vtrũ faciãt ad cãm. ipsa vel altera earũ, an pñt sub ꝓtestatione admitti. ⁊ dic qꝺ pñt sub illa exceptione si ꝓtinentes fuerint qꝺ in processu cause sciet̃ q̃ faciant ad cãm ⁊ q̃ non. qꝝ quedã a prin. dubia sunt q̃, ꝓcessu iudicij clarescũt vt. ff. de re. du. l. qdam. ⁊. ff. si cer. pe. l. pinde. §. j. ⁊ ar. coꝝ que no. C. õ inr. cal. l. ij. §. qꝺ obseruari. in fi. gl. q̃ incipit, ex hoc dicũt. ⁊ ar. ff. õ dã. infe. l. inter quos. §. fi. ⁊. l. ꝓtor. §. si ꝯtrouersia. ſm Ja. bal. itẽ not. qꝺ rñsio ad positionẽ siue interrogatio talis esse ꝺꝫ qꝺ certificet siue certũ relinquet iudicẽ ⁊ ponẽtẽ. expẽdit̃ est. ff. de inter. ac. l. noluit in fi. i. rñ. ⁊. l. õ etate. §. nihil. ⁊ eo. ti. l. q interrogat̃. ar. C. de edẽ. l. edita. ⁊ si qdẽ certũ rñdet hñ qdẽ. si incertũ põt iudex captis pignoribꝰ vel multa idita compellere vt certificet ⁊ clarificet suam responsionem. vt. l. certum. in prin.

SVMMARIVM

6 Instrumentum an debeat edi sine die ⁊ consule.

§. Secundus.

ꝺ **Etractatu per Albertuz** Galeoti de dispositionibus nõ pono nisi vnã qõnez qꝺ
1 alias oẽs habes tactas in superioribus. Quero† ergo cũ instrm edi debeat sine die ⁊ consule, vt. ff. de eden. l. j. §. editiones. mõ volo facere positiones per quas veniam ad diẽ ⁊ consulẽ nunqnid possum. ⁊ dic qꝺ non, qꝝ alia via legi occurretur qõ esse non ꝺꝫ. vt. ff. de tu. ⁊ cura. l. scire. §. j. Nam cum aliquid est prohibitum ⁊c. vt. ff. de spon. l. oratio. ⁊ de adm. re. ad ci. per. l. ij.

SVMMARIVM

1 Consensus vtrinsq̃ in contractibus exigitur.
2 Nemo potest in alterius iniuria mutare consilium, ⁊ approbare quod primo improbauerat.
3 Actus idem diuersos non parit effectus.
4 Venire non potest quis contra factum suum.
Restitutione non petita an quis admittatur post cõfessionem vel condemnationem.
5 Factum illud nõ ꝺꝫ quis cõsequi ex voluntate quã impugnauit.
6 Regulam iuris non seruamus in perplexitate.
Scripture diuerse sibiinuicem fidem derogant.
Appellatione scripture quid contineatur.

7 Interpratio

7 Interptatio facienda est in dubijs vt potius res valeat q̄ pereat.
8 Exceptio dicitur capere vires ex persona petentis.
9 Probatio plerumq; est difficilis.
Actoris intentione probata, condemnandus est reus.
10 Prohibitus a lege vna via, prohibetur & alia per q̄ peruenitur ad illam.
Leges non debent esse ludibrio.
11 Satisdatio damni infecti sub qua exceptione possit exigi.
12 Confiteri nō vī de intentione aduersarij qui vtitur exceptione.
13 Jurans de credulitate, cogitur iterum iurare.
14 Verba debent interpretari contra proferentem.

§. Tertius.

b **Jc videas** de hac materia aliquas q̄nes p Joā. fax. q̄ talis est. Quenit q̄ri ad id q̄ tingit in causis. ecce ego actor facio positionē aliquā q̄ reus inficiat, postea tpe precedente in calculo diffinitiue inie reus vult cām in caput meū retorq̄re cū ei adminiculū afferat, q̄ro nūqd possit. & vī q̄ nō possit cū prius ne
1 gando non cōsentit in eadē. vnde † sicut in ē̄ctibus consensus exigit vtriusq; vt. ff. de ac. & ob. l. sicut. sic & in iudicijs vtriusq; exigitur q̄sensus. vt. ff. de pec. l. ij & facit. ff. de inter. ac. de etate. §. q̄ interrogare. itē nō desseruire vocabulo. nā q̄siteri nil aliud est q̄ simul fateri vt no. in. l. cum de indebito. vnde si partes simul non fatent nō est q̄ssio. ergo nō preiudicat. preterea negauit reus, ergo amodo penitere nō pōt. rīdet, maxime si captio sit actoris vt. d. l. de etate. §. i. & maxime lit. q̄test. vt. ff. de noxa. elec. §. neq;.
2 itē q̄ † nemo pōt in alterius iniuriā mutare q̄silij & approbare q̄ primo improbauerat, vt dicit regula iuris. nemo. & ff. de inc. edic. l. i. §. decretalis. postea ex sua negatione & mēdacio oz puniri. vt. C. de non nu. pec. anc. ē̄ qui propriā. cum si. nec mea arma ē̄ me poterit retorquere nec meo gladio me poterit vulnerare ar. ff. de rei ven. l. ceterum insuper agebat vt reus ex sua q̄ssione obligaretur, vt. ff. de inter. act. voluit. si ergo eodē mō nō fiat nō obligaretur. vt. ff. ō ver. ob. l. qui rome. §. flauius nempe actus qui ad te obligandum fit, nō pōt ad liberandum presumi vel ad me obligādum. nec ē̄ qō ad liberandum ad obligandum reducatur. vt ar gu. ff. si cer. pe. l. si filius. & qui. mo. vsufr. am. l. ij. §. idē pap. & in
3 sti. q. mo. re ē̄. ob. alias tol. ob. §. i. nec † idē actus diuersos parit effectus liberationis & obligationis. vt. ff. de so. qui hominē in fi.

Econtra vī qō ponendo videat q̄siteri vt. C. de iureiu. pp calū. l. ij. anc. in hoc. & mee q̄ssiōi est stā dum. vt. C. de nō nu. pe. gñaliter. & ff. de q̄fes. l. i. & maxime ē̄ me. vt. ff. de inter. ac. de etate. §. i. quippe. & si sine interrogatione aliquis q̄siteat obligat. vt. ff. de inter. ac. l. si sine. & sic tanq̄ non interrogatus ego actor ponēdo videor q̄fessus fuisse. So. fm Joā. fax. vī distinguendum, q; si reus qui negauit dicat se penitere rīsi, & velit nunc confiteri qō prius negauerat possit tunc bñ lo cum illa distinctio nunqd ante li. cōte. velit penitere vel post & si post. an captio sit actoris vel nō. que distin. no. ff. de inter. ac. de etate. §. vlt. si vero quis negauit simpliciter dicat tu ponēdo fuisti q̄fessus ergo standū est ē̄ te. nec dicat se penitere rīsi, & velle
4 q̄siteri qō prius negauerat nō audiatur cum † ē̄ factum suum venire non possit. vt. ff. de adop. l. post mortē. naz cum negando deliquerit nō admittat nisi agat penitentiaz de commissione postea q̄sitendo. & habes in predicta. l. de etate. §. vlt. cassius ait penitere rīsi. & c. & alibi habes q; post confessionem vel condemnationez nō admittitur quis nisi restōne petita. vt. ff. de iud. l. si pretor. §. marcellus. & de confes. l. pe. & qō primo debeat satisfacere post delictuz habes ar. C. quorū bo. l. vlti. & ad. l. iul. de vi pu. l. si quis. Et qō post restōnem deinde habes ar. C. de sen. pat. l. ij. & l. si cōdemnatis. & l. si indulgentia. & l. si deportationis. Preterea non oz quis illud factum consequi ex voluntate quam impugnauit. vt. C. de leg. l. si legatarius.

5 **Preterea** fortiori ostenditur † ratione nam cum absenti aliquis confitendo non obligatur. vt. ff. de confes. l. certum. §. sequen. eadem rōne vel fortiori non obligabitur vel non tenebit confessio facta nisi presenti. & in iudicio dicenti. vt. ff. de iureiu. sumus. §. filio. & de regulis iur. qui pōt. Porro cum ipse nō consenserit neq; cum eo neq; in eodem iudicio facta vī. sed inter alios. vt. ff. de iureiu. l. sed si possessori. cum. l. seq. & C. res inter alios acta. &c. & facit. ff. de pe. l. ij. & q; sicut in stip. vtriusq; consensus requiritur, ita in positione. ad hoc vt obliget cum vtro biq; sit actus legitimus. Jo. fax. Hic pōt queri si actor confiteat tale quid pp quod reus est absoluendus. reus vero confessus est id pp qō est condemnatus cui potius standum est. in primis vt q; nulli. nec valeat nisi alia probatio legitima. qm̄ hic est perplexitas. vbi † iuris regulam non seruamus. vt. ff. de condi. ind. l. dōis ex testō, & de verbo. obli. si Titius. ¶ Secundo, q; in his repugnantia esse vī, vt infra de regu. iur. vbi repugnantia.
¶ Tertio cum vnum alteri ē̄riū esse appareat se inuicem excludunt impossibile. n. est q; in eadem causa q̄demnari vnus, & idez debeat & absolui. & ad hoc. j. quando ap. sit. l. ij. §. sed si alius.
¶ Quarto cum sint diuerse scripture fidē sibi inuicem derogant nullam debent ergo firmitatem bñ. C. de fide instrum. scripture appellatione. n. scripture siue instri omne qō causam instruit declaratur. vt. ff. de fide instru. l. i. & cum ad vtrūq; pōt sermo referri rōne dubitationis neutrum oz valere. vt. j. de testa. tu. duo sunt Titij. j. de ma. te. l. cum ex pluribus.

7 **Econtra** vī in dubijs † interpretationē faciendā vt res potius valeat q̄ pereat. j. de re. dub. l. quot. & vī q; p actore interpretationē in iudicijs facere debeamus. vt. ff. de iud. l. si quis intētione. reus. n. sp negabit. de ver. ob. Inter sti pu. §. i. insuper excep. metimur ex persona opponentis. cuz igitur reus opponens ex sua cōfessione sit q̄dēnatus, repellitur eam opponens, vt. j. de bo. pos. ex tab. l. q; liberis. §. vlti. Primo certe preo vī cum simus circa finē iudicij circa quem reorū cā fauorabiliorē estimat. vt. j. de ac. & ob. Larrianus. & de re. iu. l. fauobiliores. porro hincinde equalibus probationibus hincide habitis vel pari cā seruata pro reo est ferenda sntia. vt. j. de re iud. Inter pares. postea vterq; q̄fitetur pariter sine pbat, igit in pari cā deteriori loco bñ petitor melioi possessor, sic ergo reus. vt. ff. ne quis eum q; in ius voc. fu. vi exi. l. ij. & j. de ver. ob. l. si seruum. §. seq. quinimo exceptio † ex persona petentis vires capere dī cum ergo pe
8 tens ius nō habeat vt ex q̄fessione liquido claret & l. exceptione in re clara appelletur. & hoc expresse bñ. C. de codicil. l. veterani. nempe nō de iure possessoris, sed petitoris querimus, que cum nō inueniamus ex sua confessione iustam causaz fouere, est reus merito absoluendus. vt. ff. qui. mo. pigz. vel hyp. so. l. paulus. in fin. & ff. si vsufru. pe. l. vti fruī. & C. de rei ven. l. res alienas. so. argumētis predictis ma. Jo. fax. vī reū debere absolui, & q; ius metimur ex persona actoris nō ex rei persona vñ cum ex sua persona actor ius non habeat, debet merito succumbere, vt. ff. si pars here. pe. l. i. circa princi. Joan. fax.

Item nota qō vbi dubitat sit recipienda positio vel non vtilius eam admitti, q; ratione dubitationis melius est aliquid inutile admitti q̄ ad causam vtile fortassis futurum premitti & reseruari. hoc discurrendum tēpore dilationis. ad hoc bene facit anc. sed si seruus dicat. q̄ est signata. C. de testi. vbi queritur nunqd talis rīsio sit admittenda cuz dicit reus rīdens positioni, nō credo nisi viderim inde legitimaz probationem, vel si non videriz, de hac qōne vidisti. ff. eo. i. causa. §. qui si ita pono qō teneris mihi dare. x. &c. inde instrumentum, & vī qō nō q; certū oz aliquas q̄siteri. vt. ff. de q̄fes. l. certum. & de inter. ac. l. de etate. §. qui tacuit. itē q; ex sua q̄fessione voluit pre
9 tor aliquē obligari vt. l. de etate. §. i. † q; plerūq; difficilis est probatio vt de interroga. ac. voluit. & hoc ex sua q̄fessione non obligatur. Sed potius ex legitima probatione ex qua q̄demnatur, & si nihil fuisset confessus q; sic potius ex probatione sua q̄ ex rei beneficio actor q̄sequitur q̄demnari reuz. & ad hoc. ff. de rei ven. l. officium. & C. de prob. cum possi. quibus dī qō pbata intentiōe actoris est reus q̄dēnandus. preterea he adiectiones nisi & si non ponūt. vt. ff. si quis cau. l. si eū. §. qui iniuriarum. in fi. & sic vī iste simul & semel confiteri & negare, vnde tanq̄ nō reddat certum interrogantez non oz admitti. vt. l. etate. §. qui tacuit. & tanq̄ ē̄ prius vī repellendus. l. quando app. sit. l. i. §. sed si aliud. & predicta faciunt ad aliam questionez que resultat ex ea qua queritur, si reus modo supradicto responderit, vel responderit non credo nisi aliqua via possit probari contrarium, vel si simpliciter rīderit non credo, deinde facta probatione ab actore nunqd reus possit opponere excep. numerationis facte solutionis vel pacti de nō petendo vel aliam. & certe vī q; non quia actor nil est consecutus ex q̄fessione rei sed solū ex sua probatione & sic precise & effectualiter negasse vī. & sic oz sustinere penam negantis, q; iste probare non possit, vt. C. de non nu. pecu. anc. contra qui propriam. & qui po. in pig. ba. anc. item si prior.

Item actor fatigatus est nihilominus i p bando, & sic oz alleuiari in alio ar. ff. de iureiur. l. cum qui, preterea volendo probare solutionem vel aliquam excep. confiteri vī de intentione agentis. hoc nō vī fieri posse lit. iam contest. vt. ff. de nox. l. electio. §. i.

maxime cum captio sit actoris. vt. ff. de interrog. act. l. de etate. §. vlt. ité q; sue ꝙfessioni obuiam venire nõ liceat. vt. ff. de do. l. qui
10 daz in iure interrogatus. nã ꝑ cũ qd vna via lege ꝓhibetur ⁊ alia per quaz peruenitur ad illã. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his scire. ⁊. C. de usu. rei iu. l. vlt. non oz legis sñia in aliquo circũueniri. vt. C. de le. ꝙsti. nõ dubium. ⁊. ff. de arb. l. si quis rez. nec leges debent esse ludibrio. vt. C. de bo. que li. l. vlt. §. pe. ité ad primã facit qõ nõ admittaꝫ illa rñsio. maxime si de facto ꝓpio q̃raꝫ. ⁊ in facto ꝓpio nõ est tollerabilis ignorãtia. vt. ff. ꝓ suo. l. vlt. ⁊ de rescin. ven. l. qs gs. ⁊. C. ad vellei. l. q̃z q̃z. ergo si nõ oz admitti, ⁊ fuit admissa, non cõmittaꝫ. ⁊ perinde oz hñi ac si non fuisset admissa, q; ista paria sunt. vt. ff. de dã. infec. fluminũ. §. in vicinis. ⁊. l. si edibus. ⁊ ó lega. i. l. si i legati. eꝫ vꝫ ad primũ, q; põt aliquis sub dubio rñdere ad petitionẽ ⁊ negare ⁊ si aduersarius ꝓbauerit exc. obiicere. vt. C. ó
11 exce. l. si quidẽ. ité ꝓ hoc sñia optime facit q; ꝑ satisdatio damni infecti põt exigi sub ista except. ⁊ dubio si dñs nõ fuerit. vt. ff. de dã. infect. qui vias. §. i. item iste nõ est ꝓr ius sibi. q; primo ꝑcise negat. ⁊ si probauerit actor tũc ꝙfiteꝫ. ⁊ excepit q; põt sustineri ó iure. nã ante ꝓbationẽ põt reus merito ignorare. ꝓbatione aũt facta tanq̃ ex facto actoris instructus põt illud cõfiteri vel credere. sic ⁊ al's. qó aliquis positionẽ ignorauit instructus epistolis amicorum põt ad ꝙfessionẽ admitti. vt. ff. ó interr. act. l. de etate. §. vlt. ⁊ de iureiu. l. iusiurandum. ⁊ ad pecunias, ité predicta faciunt qó in prima possit probare. q; cum fuerit ꝙfessus se teneri ipse debeat probare solutũ, vt. C. de prob. l. i. ⁊ non vꝫ referri confessio a tpe ꝓbatiõis facte. ꝫ hodie añ probationẽ ꝙfiteri vꝫ ⁊ di ferri interim. vt in tpe facte probationis vel ꝙditionis existẽtis. vt ff. de ver. ob. l. hmõi stip. ⁊. C. de testis. l. preposteri neq̃ ꝓhibe tur pluribus exce. vti. et si diuerse sint. vt. ff. de exc. l. nemo. ⁊ ó re
12 gu. in. nemo. ex his. ⁊ ꝑ nõ vꝫ cõfiteri de intẽtione aduersarij q̃ ex ceptiõe vtiꝫ. vt. ff. ó exc. l. vtiq̃. Jo. fax. boc idẽ dicit Odo. ⁊ Gui do. de suza. in simili. q. qua q̃rit. si accusatus de maleficio simpl'r negat maleficiũ. si postea ó maleficio q̃incatur. an possit ad ex cu. redire ⁊ probare qó ad sui defensionẽ fecerit. ⁊ ꝫ ipse quod sic argu. dictorum iurium.

Sed an sup eadẽ positione vel articulo sup quo iã interro gatus fuit litigator possit ite; interrogari distingue q̃ liter fuit rñsum. nã si ita fuit rñsuz assertiue. dico ita esse vel non esse. tunc non debet amplius interrogari. sed si fuit responsuz po sitioni credo ita esse vel nõ esse, tunc bene poterit interrogari ad
13 instar inf̃i de de credulitate. nã quando aliquis iurat ꝑ de credu litate, vt q; iurat qó ita credit vel nõ credit cogiꝫ iterum iurare ⁊ bene dico qó in positionibus si qñ respõdet ita credere vel nõ credere, põt iteruz interrogari, q; põt esse qó modo aliud credit q̃z tunc crediderit, vt. ff. de dam. infe. l. qui bona. Ja. bal. ¶ Con sueuit q̃ri ⁊ freq̃ntissime dubitari de hac positione vel simili. po nit Titius filius ⁊ heres Sempronij q; sempronius predictus ó cessit iaz est annus. respondit reus credo vel cõfiteor, queritur an p hoc videaꝫ esse ꝙfessatum q; sit filius ⁊ heres. vel si dico pono qó ego ff̃ Martini numerani tibi. x. vel pono q; ego tibi filio ⁊ heredi Jo. numerani tibi. x. ⁊ si iste huiusmodi positiões ⁊ simi les fuerint ꝙfessate. an p hoc videaꝫ esse confessatum qó sit filius ⁊ hñs. ⁊ q; sit frater. ⁊ quidã dicũ qó nõ. q; de hoc non agebaꝫ in positione. ꝫ an eẽt mortuus Sempronius. vel an eẽnt numera
14 ta. x. alij dicunt ꝙ. q; ꝑ verba dẽnt interꝑtari contra ꝓferentẽ in eius ptãte fuit rñsum aptius declarare, vt. l. veteribus. ⁊ boc vltimum plerisq̃ placet, sed hoc hodie videtur falsum, vt extra de priuil. c. si papa. lib. vi

SVMMARIVM

1 Onus probandi est grane.
Positiones succedunt loco probationum.
2 Positiones ad quid inuente.
3 Confessus in iure pro iudicato siue conuicto habetur.
Judicis nulle sunt partes in confitentem.
4 Positiones qualiter sunt formande.
Confessio siue positio nõ vz nisi super re de qua controuersia est.
5 Actor oz esse certus de iure suo.
6 Contendẽs de sua electione qualiter debeat probare per aduer sarium.
7 Reus confitens rem, actor habet suam intentionem. g.
9 Indefinita equipollet vniuersali.
10 Ratibabitio locum bz in electionibus.
11 Positiones actoris quibus modis repellantur.
12 Negatiua implicita vel explicita an sit admittenda.
Dictiones tantum, solummodo, dumtaxat, ⁊ similes faciunt im plicitam negatiuam.
13 Negatiua quando probetur directe vel indirecte.
Negantis factum nulla est directa probatio.
14 Judex non debet admittere positiones non facientes ad causaz.
15 Nuda traditio non transfert dominium.
16 Implicita positio que dicatur.
17 Judex curare debet vt certum ponatur, ⁊ certum respondeatur propter periculum periurij vitandum.

§. Quartus.

n Unc consideremus quod tractatus de positionibus valde vtilis est ⁊ necessarius in causis. ⁊ q; in corpore iuris non ponit aliquis tractatus siue titulus de positionibus. Et quidẽ in causis oibus
1 fieri possunt ⁊ debent ꝑ cũ sit graue onus ꝓbandi. ⁊ maxime p testes. vnde dicit lex q; graue est ad onera ꝓbationis venire. ff. de rei ven. l. is qui destinauit. ⁊ positiones succedunt loco probationum. Idcirco ꝓ mea paupertate mei ingenij, ⁊ vt vidi de facto, ⁊ a meis egregijs doctoribus intellexi in presenti titulo doctrinã plenariam vobis tradã. ¶ Et primo videndu est ad qd positiones fuerint inuente, ⁊ qñ sint faciende. ¶ Scõo qualiter sint formande. ¶ Tertio quibus positionibus pars aduersa teneaꝫ rñdere. ¶ Quarto quas positiones iudex admittere debeat. ⁊ quas nõ. ¶ Quinto quousq̃ fieri possunt. Sexto q̃ sit pena nolẽtis rñdere.

2 Positiones inuente ꝑ fuerunt vt releuẽtur partes ab onere ꝓbandi, presertim p testes. q; qdẽ. s. ꝓbare p testes graue est ⁊ onerosuz vt. ꝯ. dixi. facilius. n. fiunt cõfessiones q̃z ꝓductiones testiũ. nã testes legitimi siue idonei vix inueniunt ⁊ cũ labore ⁊ expensis ꝓducunt ad hoc extra de testibus. c. cũ olim. ⁊ de testibus co. c. cũ sup. ⁊. iiij. q. iij. Ité in criminali. ver. venturis. ité vt veritas elicia tur ab ore litigatoris, ar. extra de iura. cal. c. ceterũ. ⁊ ó iureiu. c. ex literis. Si. n. pars cõfiteatur in iure non sunt postea querendi testes sed ex sua cõfessione ꝓferet sñia ꝯ ipsuz. extra de transac. c. ꝑterea ⁊ ex sua ꝙfessiõe sequitur sñia ꝯ ipsuz. iuxta illud euãgelij.
3 ex ore tuo te iudico serue neq̃z. ꝙfessus ꝑ in iure ꝓ iudicato siue cõuicto habeꝫ. C. de ꝙfes. l. vna. ⁊ extra de ꝙfes. c. i. nulle. n. sunt partes iudicis in ꝙfitentẽ, vt. ff. ad. l. aq. l. proinde. §. vlti. ⁊ boc verũ ẽ quãtum in cognoscendo siue quãtũ ad examinationẽ cause sed tñ sñiare oz. q; nõ restat aliud nisi vt in ꝙfitentẽ sñia ꝓferatur. ⁊ que diximus in ꝙfitentẽ vera sunt si in sua cõfessione persistat, secus si eã renocare velit dicens se errasse ꝓbando errorẽ. C. ó iur. ⁊ fac. igno. l. error. ⁊ debent fieri positiones lit. cõte. ꝑstito iuramento de veritate dicenda in spũalibus causis vel de cal. in ciuilibus extra de iur. calum. c. vlti. ⁊ de elec. c. dudum. ij.

4 Sequitur videre ꝑ qualiter formande sint positiones. ⁊ est dicẽdũ q; aduocatus actoris oz videre diligenter petitionẽ actoris siue libellũ ⁊ examinare quot ⁊ que oporteat ipsuz actorẽ ꝓbare ad suã intentionẽ fũdãdã, ⁊ sup oib⁹ sup qbus oz testes ꝓducere oz formare positiones i ꝑsonã ipsius actoris. nã ꝙfessio siue positio nõ vz nisi fiat sup re de qua litigiũ siue ꝙtrouersia est, vt. ff. de inter. act. l. ꝙfessiõibus. extra de of. delega. c. cũ olim. ⁊ cauillose ⁊ ꝑ quecũq̃z di uerticula põt ⁊ oz aduocatus actoris reũ trahere ad intentionem actoris, per positiones naturali ingenio potius q̃z doctrina ⁊ oz aduocatus ex ꝙsuetudine, q̃ est optima legũ interpres. vt extra de ꝙsue. cũ dilectus, positiones dictare, ⁊ eis dictatis in ꝑsonã actoris ponit eas actor. ad boc ó iud. c. pasto. q; ipse actor oz esse cer
5 tus de iure suo. extra de rescri. c. ab excõicato. Et ꝑ iudex postea iterroget, vt. ff. de iter. ac. l. voluit. ⁊. l. de etate. §. q tacuit. ⁊ oz formari ꝟbis affirmatiuis ⁊ non negatiuis dicere, ar. extra de ꝓba. c. qñ. ⁊ de elec. bone. ⁊ de renũ. sup boc. ⁊ de cã ꝓprie. ⁊ pos. cũ ecclesia. rõ bec est, q; illud solũ poni oz q; ꝓbari põt. sed negatiua directe ꝓbari nõ põt vt in ꝑdictis iuribus ergo poni non oz ni si in casu qué habes in nouissimo iure. in ti. de ꝙfessione. c. statuimus. Inno. iiij. vbi plene de boc ⁊ per exempla ad indaginẽ veritatis de facili peruenitur, vt. C. de transac. vt rñsuz in mediũ subij ciamus exempla. agit Titius rei vẽ. ꝯ. R. ⁊ petit fundũ vel domũ. vel si agat ꝑsonali ad. c. ex cã mutui vel libzum ex causa depo
6 siti vel pone ꝑ cõtendit aliquis de sua electione ⁊ vult ꝓbare p cõfessionẽ aduersarij se electũ. sup primo exemplo sic incipiet, ponit Titius suo iuramento q; id de quo agitur fuit. d. M. ⁊ index di cet tunc ipsi Titio ponis tu boc tuo iuramento, ⁊ ipse debet dicere sic.

re sic. Hoc scō repulso aduocato rei,pcul sine remoto. ita q̄ nec signis nec nutu nec aliquo modo possit reus instrui sine corrūpi. q̄ret iudex a reo notificādo sibi certē positionis de verbo ad verbū,vt bene certificet reus in rñdēdo vtrū credat q̄ ponit̄ & dicat ei sic. rñde p sacrm̄ q̄ feciſti salua aia tua credis hoc, & si dixerit credo vel nego,scribat̄ eius rñsio in actis & fiet sic in fi. positiōis facte rñdet rog. suo iuro q̄ credit vel q̄fitet̄ vel negat. si vero q̄fiteat̄ reus ꝓcedat actor ad aliā positionē sic. ite3 ponit q̄ ipse rñdet. vēdidit sibi dcm̄ fundū pro pretio. c. libraꝝ. & si q̄fiteat̄ reus ꝓcedat ad tertiā sic. itē ponit q̄ ipse tradidit sibi corpalē pos. dicti fundi. & si q̄fiteat̄ ꝓcedat ad quartā sic. itē ponit q̄ ipse solvit
7 dicto. R. p pretio dicti fundi. c. lib. Boñ. si † cōfiteat̄ reus iā bz actor suā intētionē. probauit. n. se emisse a vero dño & ipsaz rē sibi traditā eē & ptiuz solutū & sic ꝓbauit dñiū rei ad se ptinere. vñ obtinere dz nisi aliud ostendat̄ a reo, vt. ff. de rei ven. l. in re. & C. de pac. l. traditionibus. & C. de proba. l. cum res.

Super scdo exēplo ō mutuo dices sic. ponit titius q̄ mutuauit. R. x. itē ponit q̄ dictus. R. p̄mīsit dcō titio dcā. x. reddere, si q̄fiteat̄ rē, iā bz actor suā intētionē, qz p numerationē naturaliter fuit obligatus ad reddenda, vt. ff. si cer. pe ta. l. si & me. & post q̄z p̄mīsit reddere fuit ciuiliter obligatus & ex tali ciuili obligone recte agit actor inst. de obl. §. i. sup tertio exēplo sic dicet. ponit titius q̄ ipse deposuit apō. R. codicē suū. itē dictus C. habebat cartas bedinas. itē q̄ hēbat apparatū accusij. Itez q̄ erat cooperatus cozio rubeo. Itē q̄ recepit ipsuz C. in depos.
8 Itē q̄ iple obtulit seipsuz depositū si † q̄fiteat̄ reus bz actor suam intētionē, vt. ff. depo. l. i. & extra de deposito. c. bona fides. & dz dicere signa rei depositę sicut sunt in petitione. ff. ad exhi. l. iij. super quarto exēplo dicet sic. ponit titius suo iuro. se eē canonice electū ad regimē eccle Boñ. s. Stephani p eos q̄ sunt in possessione vel quasi p̄tādi clericū & rectorē ad p̄dictā eccl. Itē ponit q̄ sunt i pos. p̄tādi ad p̄dictā ec. Isti. b. x. s. b. c. d. &c. Itē ponit q̄ sex ex istis ipm dño epo p̄tauerunt. Itē ponit q̄ q̄ isti. §. scripti p̄tauerūt illū requisuerunt alios quatuor q debebant p̄tare cū eis vt q̄cordarēt secū de aliquo p̄sentādo in rectorē. Itē ponit q̄ duo ex ipsis quatuor. s. p. & g. habuerūt ratā p̄sentationē facta ab illis sex. si vero reus negauerit primā. s. ipsuz. i. eē canonice electū si ñ cetera q̄ diximus cōfiteat̄ obtinebit actor in cā sine alia probatione & dz pro ipso ferri sniam, q̄ sic tibi oñdo. dixit. n. supius q̄. x. sunt p̄roni q̄ sunt q̄ñ in possessione iuris p̄tādi q̄ ipse
9 reus q̄fes. est p hoc habes q̄ sunt. x. & nō vltra p regulā q̄ seruat̄ in iure † qz indefinita equipollet vñi. j. q. iij. saluator. xix. di. si roma noz. dixit preterea se p̄tādū a sex ex illis. x. & sic q̄stat eū electū a maiori parte, & iō sua dz electio siue p̄sentatio ꝑualere. extra de iur. pa. c. quoniam in quibusdam.

Item dixit se electū siue p̄tatum ab his q̄ erant in quasi possessione iuris p̄tandi. ergo siue sint p̄roni in veritate siue credant̄ & nō sint sua electio dz valere. extra de ele. c. q̄relā. & de snia & re iu. c. cū bertoldus. & de iu. pa. c. qō ad q̄sulta tuoz vt deberēt cū eis venire & q̄cordare de aliquo rectore vel clerico p̄tādo, & ipse reus fuit q̄fessus ex quo pz q̄ isti. vi. nō ꝓcesserunt nō requisitis illis quatuor pp qō potuisset forte ipsius electio irritari, vt extra de elec. c. bone. & C. sic. & C. venerabilis. & C. bone memorie. itē dixit q̄ post suā p̄tationē factā a. vj. duo ex predictis quatuor q̄senserunt q̄ recte fieri potuit ex quo primo fuit
10 sicut. & C. ecclesia nra. ij. q̄ñ † in electionibus locū bz ratihabitio vt in preal. iurib. nō ob. qō dr̄ in. c. auditis. de ele. nam ibi nulla fuit. & iō ratihabitio nō inuenit qd q̄firmaret. ex his pz q̄ si p cō fessionē partis aduerse docueris ō iure tuo, debes obtinere i cā. pz ēt qō positiones fiūt loco probationū, qz sicut p testes qs ꝓbat intētionē suā. & eodē mō p q̄fessionē factā ad positionē actoris, vt. §. dcm̄ est. nūc videndū est q̄bus positionibus aduersarius de beat rñdere, & q̄bus nō, & q̄bus modis repellant̄. & est odm̄ q̄ si positio fiat verbis negatiuis. vel si nō releuat ponētē. vel si nō fa cit ad cāz. vel si pēdet ex alia q̄ fuit negata. vel si fiat sup eo facto vel negotio de quo sit iā. §. rñsum. vel si est implicita nō tenet̄ rñ
11 dere aduersarius. & † istis modis repellunt̄ positiones actoris. alis tit̄. & iō dixi, qz ꝑ his affirmatiuis & nō negatiuis iplicitis nec negatiuis explicitis formari dz positio. rō ē qz negatiua nō ꝓbat̄ directe. & illō q̄ ponit̄ si res ificiet̄, ponēs bz necesse ꝓbare vt. ff. de pb. l. ij. & C. eo. ti. l. actor. ex̄ de renū. c. sup hoc & de pb. c. q̄ñ ꝙ.

Negationū aūt nulle sunt cāe, vt ait Boe. qz q̄ negat nō ponit, bz remouet. & q̄ dixi positionē factā verbis negatiuis. boc verū est q̄naliter cauſaliter tñ recipit̄ si fuerit causa super tali facto qō aliter ꝓbari nō possit nisi per confessionem aduersarij. tūc. n. iudex equitate suadente recipiat talē positionē, & ad ipsam reum faciat rñdere. exemplū habes no. extra de q̄fes. c. statutū. Inn. iij. q̄ aūt dixi. §. ō negatiua
12 † implicita vel explicita nō admittēda. subijciamus exēplū vt si dicā pono meo iuro q̄ nūq̄z ꝙxi cū berta muliere vel q̄ nō cognoui talem mulierem. hec. n. est negatiua explicite vel si dicat ita. pono q̄ tpe electionis mee tantus quatuor ex canonicis absentes fuerunt. & hec est implicita. & no. q̄ iste dictiones tantum & solū modo, & dūtaxat & similes faciūt implicitā negatiuā. vt extra de cau. pos. & ꝓpie. c. cū ecclesia. si ergo positio habeat implicitam vel explicitā negatiuā nō est admittenda, qz ꝓbari nō pōt. extra de elec. bone. cum. §. proxime positis. sed ad istam vr̄ ꝙ extra de prob. c. iij. & extra de testi. c. ex tenore. Rñ. in illa decretali tertio non ꝓbat̄ negatiua. §. ꝓbat̄ illud affirmatiuus q̄ monachi affirmabant qō vox facta fuit vnanimis & nolebāt istā alie nationē facere. sed volebant res ecclesie seu monasterij integras obseruare. & hoc semper fieri pōt. si. n. petitio q̄tineat aliq̄d negatiuum & affirmatiū illud q̄ in ea affirmatiuum est. & directe ꝓbari pōt q̄ colligit̄ expresse in illo. c. & ex illo de renū. c. iij. &
13 ex. c. sup hoc. ad illā ex tenore sic rñdeo. ibi nō † probat̄ negatiua directe, sed indirecte. qō sp fieri pōt. v. g. si ꝙ te producatur in strm̄ per qō ꝓbetur te debitum ꝙxisse Rome proxi. die dñico. tu aūt probes per idoneos testes te iā est annus fuisse vsq̄ ad p̄sentē diem Parisi. optime probauisti negatiua iñ. indirecte. non n. possibile te fuisse eodē tpe. Parisi. & Ro. & iō caute loquutus fuit Inn. in illo q̄silio q̄ñ ꝙ. vbi dicit q̄ negantis factuz nulla est directa probatio. nō dixit simpliciter nulla est probatio. vt daret intelligi qō negatiua indirecte bene pōt probari. Ad scōz dicas q̄ si positio nō releuet ponētē nō dz recipi, qz sicut non dz qs admitti ad probandum. quo probato non ꝑdest, vt. C. de prob. l. ad prob. & extra de offi. dele. c. cū q̄tingat. in fin. Itē nō dz admitti ad ponendū quo q̄fessato nō prodest nec releuat in aliquo. v. g. Vertitur qō de tua electiōe, & tu facis talē positionē. pono meo iuro q̄. Mē. ꝙxit cuz. B. die dñico preterito proxi. vel econuerso. agit̄ de matrimonio carnali. & tu ponis q̄ in maiori ecclesia ē certus numerus canonicorum. istas positiones & siles que nullo
14 modo faciunt ad causam, nec † iudex dz eas admittere nec pars aduersa eis tenetur aliquatenus respondere.

Ad tertium vero no. cum positio nō facit ad cāz vel nō sit sup re de qua agitur in libello vel sup eo qō repellis agentē q̄ñ fit ex parte rei non dz recipi. v. g. agitur rei vēd. & ipse actor ponit sup mutuo, vel super depositō. talis positio repellēda est, qz nō fit sup re de qua agit̄. & hec est dīa inter istum modū & prox. vel si non releuat ponentē, qz tunc illa positio. lz fiat sup re illa de qua agitur. tamē ea probata non est talis q̄ muniat ponētis intētionē ite3 cum positio pēdet ex alia q̄ facta fuit & negata non dz recipi. v. g. dixit actor sic, pono qō Mēnius vēdidit mihi talē fundū reus negauit, procedit actor postea ad aliam positionē & dicit sic. Itē pono qō Mēnius tradidit mih dcm̄ fundū, pōt dici q̄ hec positio nō est admittenda
15 pp duo, & qz non releuat ponētē, qz † nuda traditio non transfert dñiū, vt. ff. de acq. re. do. l. traditio. & d. l. nunq̄z nuda. & qz pēdet ex alia q̄ negata fuit vñ reus si ad istā q̄ ab alia pēdet rñderet incurreret de facili anceps plurīū, & hoc iudex p̄cauere dz, qz dicit imperator nō sperabis me auctorē plurij, vt. C. si aduer. vēd. l. i. extra de iureiu. c. si vero. Si aūt habeatur positio sup illo articulo de quo iam. §. q̄situm est & rñsum fuit negando siue afirmando ō eodē non amplius est q̄rendum. ff. nau. can. sta. l. lz. Nam si tunc negauit & mō q̄fiteat̄ vel si tunc q̄fessus est, & modo neget in reatum plurij & infamiā vulgi decurrit qz duo ꝙxia verū & falsum rñ disse vr̄. vnde tanq̄z nauta nauigans ꝙxis ventis non est audien-
16 dus, vt in coz. auc. de his q̄ ingre. ad ap. §. i. col. v. implicita † vero positio dr̄ illa q̄ñ aduocatus duas positiones formar sub vna interrogatione. & altera pars vera est altera falsa. & ita qui interrogatus est, qz sic ponitur vtrum negare possit q̄ ei vr̄ licere p regulam q̄ dicit cuius aliqua particula est falsa, eius vñe. i. eius totum similiter est falsum. preterea sic interrogatus implicitus & plexus rñdere nō posset cum verum inficiari nō debeat, & falsuz asserere sit peccatum.

Exempla de iplicita positione sunt ista. pono te comedisse in ecclesia, tu aūt comedisti hodie sz nō intrasti ecclesiā, in casu isto nō poter is rñdere secure, qz si dicas nō comedi vex negas cū in veritate comedisses, si dicas q̄fiteor fateris falsuz cū hodie nō intrasses eccliā & ita vides hec duo ipli

cita remoneri. ꝛ dicet ei index vel facias inde duas positiões vel te nõ admittã ꝛ possunt inde fieri due positiones sic. pono te bodie comedisse mõ potes rñdere ad istã credo, vel nõ credo. ꝛ postea ꝓcedes ad aliã ꝛ sic dices. pono ꝙ in ecclesia comedisti istã negare possuꝫ sic, nõ comedi. cũ in veritate nõ intraueris bodie ecclesiã vl̃ pone clare exẽplũ de implicita positione, pono ꝙ ego possideo ecclesiã. ſ. ℳ. ptinẽt ad ℳona. ſ. Stepha. vel pono ꝙ tu possides talẽ ecclesiã habentẽ curã animarũ in qualꝫ istaꝝ duo implicant̃ qõ possidet ecclesiã. ſ. ℳ. ꝛ qõ ptinet ad monaste. ſ. Steph. vel qõ possidet talẽ ecclesiã ꝛ qõ hꝫ curã animaꝝ.

17 vñ debent inde fieri one put in alio exẽplo vidisti. nã †index curare dꝫ vt certum ponat̃. ꝛ certum rñdeat̃ ꝓp piculum piurij vitandũ. ꝛ hec ꝓbat̃. ff. de inter. ac. l. de etate. §. ꝙ aũt. bodie vero vt ꝙ possit poni implicita. ꝛ teneť aduersari⁹ rñdere p se ad qnẽ lꝫ articulum ꝙrentum in positione, vt extra de te. c. ꝓsentium. q̃ est Gregorij approbata p Jnno. iiij. sed qd si pars sit adeo simplex ꝙ nõ cognoscet positiones admittendas ꝛ respuendas, nunquid index compellet eum rñdere inutili positioni. ꝛ dico qõ nõ, immo index ex suo officio repellet ponentem, arg. extra de excep. pia. Jnno. iiij. ꝛ de excep. c. exceptionem.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Positiones in causa quonsq; fieri debeant.
2 Judex dubitans in aliquo quid agere debeat.
Renuntiari iuri suo vnicuiq; licitum est.

§ Quintus.

1 **Equitur** videre† quonsq; in cã positiones fieri debeãt ꝛ volũt qdã dicere ꝙ post publicationẽ testiũ nõ est locus positiõibus ꝛ niuntur tali rõne ꝓbare. dñt. n. ꝙ si post testiũ publica. aliqd ponat ꝛ rens neget, ꝛ actor velit hoc ꝓbare p testes constat ꝙ nõ põt, extra de testi. cum clamor. qd ergo fiet. dico ꝙ vigeri dꝫ ꝙfitẽs vt certũ cõfiteatur ad hoc vt certũ relinquat iudicẽ ꝛ ponẽtẽ. ff. de ꝙfes. l. certũ.

3 Judex †. ii. ad hoc laborare dꝫ vt certus remaneat. alioquin qũo poterit certã ferre sniam. ꝙ facere teneť. instr. de ac. §. curare. sic ergo laborare debet index vt primo fiat certa posito, ꝛ certa apta responsio.

Etno. ꝙ positiones debent fieri in scr̃ptis. ꝛ ꝓ hoc nõ sunt ponende in actis, vt extra de ꝓba. c. qm̃ ꝗre, demũ dꝫ partes ꝙuenire ꝛ examinare virũ sint admittende vel nõ ꝛ bis examinatis si fuerint faciende. dicet index ponenti. ponis hoc tuo inſo. ꝛ ipse dꝫ dicere ꝛ incõtinẽti dꝫ interrogare aduersariũ vt rñdeat sic dicas tuo inſo qd scis vel credis. Si vero talis sit positio ꝙ reus merito dubitet dꝫ petere inducias ad deliberãdũ. Caueat tñ reus ne dicat ego volo habere ꝙsiliũ. qz tũc index non audiet ipsum. Nã ꝙs melius ꝓsumit̃ factũ suũ scire q̃s alius

4 q† in ꝓpꝛio facto non sustineť ignorantia, vt extra de rescrip. c. ab excõmunicato. ꝛ tõ sup rñsione sua non dꝫ habere cõsiliũ cum aliquo cũ p se bene possit deliberare ꝛ vsus causarũ sic se hꝫ. Jtez sciendũ est ꝙ positiones debẽt formari p aduocatos, vt. ſ. dixi. ꝓ sertim cũ partes sint adeo indiscrete, ꝙ per se formare nesciunt, arg. extra de iudi. c. pastoralis. Secus tñ est in responsionbus in quibus respondens nullo mõ dꝫ vti consilio aduocati ne ductus consilio illius q factũ nescit cõmittat periurium negando veritatẽ vel dicendo falsum. Unde fieri consuevit hoc q̃n fiunt positiones

5 iudices non permittunt† stare aduocatũ rei iuxta eũ ne verbo ꝛ signo doceat eum negare veritatẽ dꝫ tñ adesse, vt si index malicio se eum vellet capere in sermone. aduocatus defendat eũ ab iniqs recitationibus ꝛ ineptis. Sed quid si rens non neget ꝙ positum est, nec ꝙfiteat̃, sed dicat se nescire veritatez. dico ꝙ cõpellendus est precise dicere qd inde credat, vt. C. de iur. cal. l. ij. §. ij. sufficit. n. ita dicere credo. ꝛ hoc verum est. sicut. ſ. dixi. vbi iuratũ est de calumnia. secus si iuratum esset tñmõ de veritate dicenda vbi nõ compellitur quis dicere quid inde credat. cum ad hoc non sit iuramento astrictus, q̃uis iudices iuris iguari frequenter in hoc errent. ¶ Hec de positionibus per egidium dicta sufficiant.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Positiones an fieri posint in causis criminalibus.
Reus accusatus an poterit ad sui defensionem facere positiones.
2 Crimina punienda sunt p iudicẽ licet partes in gratiã redierint.
3 Reus qui torqueri nõ debuit ꝛ in tortura fuit confessus, confessio ei non preiudicat.

§. Septimus.

E illo quero an in causis

1 †criminalibus fieri possint positiones. ab vtraq; parte ꝛ certe nil prohibet. potest enim ꝛ in crimine reus ex sua cõfessione damnari, vt. ff. de confes. l. j. ꝛ. iij. Sed an reus accusatus poterit ad sui defensionem facere positiones veluti, pono qõ non cõmisi tale delictũ, vel pono qõ tale delictuꝫ ad mei defensionem feci. ꝛ certe vsus iudiciorum ꝛ etiam aliarum causarum se habet, vt accusatus positiones non faciat, ne si forte post accusationẽ accusatus pactus fuerit cum accusatore isto modo crimen impunitum remaneat, licet videantur iura dicere quod punienda sunt crimina per iudicem licet partes in gratiam redie-

2 rint. vt extra de cõclusi. c. j. ꝛ ij. ¶ †Ex facto iudi. facit actor duas positiones in iudicio quarum secunda pendebat a prima. negauit reus primam. Sicq; certum est ꝙ non debuit super secunda interrogari reus, prout notatum vidisti per Odo. in tractatu suo in §. item reprobatur si pendeat ꝛc.

Ceterum eo non obstante fuit interrogatus reus sup secunda, ꝛ eam confessauit. modo quero an talis cõfessio ei preiudicet licet interrogari non debuerit. ꝛ certe videtur dicendum quod non preiudicet, arg. eius quod de torto

3 dicimus qõ† quo casu reus torqueri non debuit si fuerit tortus ꝛ in tortura fuerit cõfessus non preiudicat ei cõfessio, prout de hoc vidisti p domi. Guid. ó suza. in tractatu de questionibus in §. sed quid si est tortus.

✠ FINIS ✠

Solennis tractatus de positionibus, per B. Ubertinum de Bobio.

SVMMARIVM

1 Que quotidiana sunt, plenius sunt tractanda.
2 Positio quid sit, & quomodo describatur.
3 A quo traxit originem.
4 Ad quid fiant positiones.
5 In quo differant positiones ab interrogationibus.
6 Confessio facta in iudicio, etiam nemine interrogante, preiudicat confitenti.
7 An reus actore nolente possit preuenire eum in positionibus faciendis.
8 Positiones quando fieri possint, & nu. 16.
9 Positionibus quomodo fieri debeat responsio.
10 Quid si reus nolit eis respondere.
11 Qui tacet non affirmat, sine non vtiq; fatetur.
12 Significatio quæ sumitur ex vniuerso, si quid in oratione est falsum, tota loquutio presumitur falsa.
13 Loquutio indefinita equipollet vniuersali.
14 Quum aliquid primo negatur, positio de eius specie postea fieri non debet.
15 Positiones quo loco fieri debeant.
17 Quis eas formet.
18 Et quomodo formentur.
19 Positionibus productis, quid agendum per iudicem.
20 Positionibus an possit responderi per procuratorem ad exercitium, vel per ipsum fieri ipse positiones possint.
21 Actor debet ponere certum, sicut reus confiteri certum.
22 Confessio, sicut stipulatio, est actus iuris ciuilis.
23 Pura precedente interrogatione, si conditionalis sequatur responsio, pro nihilo est.
24 Que animi destinatione & scientia fiunt, certa fieri debent.
25 Effectus magis q̃ sonus verborum inspiciendus est.
26 Quod ex se est probabile, possibile est.
27 Textui potius q̃ glo. standum est, q̃ mala glo. est que tex. contradicit.
28 In incertis, non certis, locus est coniecturis.
29 Positionum effectus quis.
30 Animus in litis contesta. sicut in adeunda hereditate desideratur.
31 Positionibus rñdendo, que verba sufficiant.
32 Positio non potest fieri super credulitate, sed certum poni debet.
33 Positioni nõ respondens q̃ ignoret veritatem, an precise cogẽdus sit ad interrogata respondere.
34 Quid si de credulitate interrogetur quis qui adeo incertus sit q̃ quo ad credulitatem ẽt non existimet magis sic, q̃ non.
35 Responderi potest ad interrogata vno de tribus modis. s. sic, vel non, vel dubito.
36 Publice interest vt iuste deliberantes non precipitentur.
37 Quid si de facto suo quis dubitet in responsione facienda.
38 Cursu temporis res oblitioni mandatur.
Hominum memoria labilis. ibidem.
Testium fides per transcursum temporis, veritate oblitioni tradita, variatur. ibidem.
39 Ad positionum reprobationem, & admissionem, que sint attendenda. et nu. 41. 42. 43. 45. 46. & per totum.
40 Superfluitas reprobatur in actore.
44 Positioni non debet obscure responderi. & nu. 51.
Obscure respondere, & non respondere, paria sunt. eodem nume. 44.
47 Filius qui tacuit habetur pro negante.
48 Possibilia sunt probabilia.
49 Positio negatiua quomodo & quando admittatur.
50 Probationis facultas non potest angustari, sed ampliari, & impinguari.
51 Verum non debet quis inficiare, & falsum asserere est peccatũ.
53 Positioni iuris non tenetur quis respondere.
54 Consuetudinem allegans, eam probare debet.
55 Par est conditio falso respondentis, tacentis, nõ respondentis, ad interrogata, obscure respondentis, & respondentis & doluz committentis circa rem de qua agitur.
56 Limitatio ad dicta. ſ. de tacente qui habetur pro negante.

1 Cum frequẽs & quotidianus sit hodie in iudicijs positionum vsus, & ideo magis necessarius & vtilis est, q̃ & q̃ quotidiana sunt plenius sunt tractanda, vt. l. legauit. circa prin. de lib. le. & l. iusto errore. circa fin. ff. de iudi. Ideo aliquid de positionibus studentium vtilitatis causa tangam. Videamus igitur quid sit positio.

¶ Secundo vnde nomen traxit & originem.
¶ Tertio ad quid fiant positiones.
¶ Quarto in quo differant positiones ab interrogationibus.
¶ Quinto quo loco fieri debeant, & quare, & quis formet eas, & quomodo & qualiter debeat eis responderi. & ex qua parte fiãt.
¶ Sexto quando fieri debeant & possint positiones.
¶ Septimo quis sit effectus positionum.
¶ Octauo que sint attendenda circa probationem positionum, & de cautela circa eas habenda.

2 ¶ †Circa primum, positio est dictio loco interrogationis posita, & satis videtur communiter hoc modo describi, nam q̃ olim ponebat sub forma interrogationis, hodie de plano ponitur vt si vellem conuenire Titium nomine hereditario, dicebam. Et sic Bñe Judex interrogetis Titium an sit heres Ænij, & ex qua parte sit heres, vt. l. i. & l. si fideiussor. ſ. i. & ſ. ij. ff. de interrog. ac. Hodie autem sic dicit, ponit Gaius Titium esse heredem Ænij, & ponit eum heredem expresse. ¶ Circa secundum † traxit originem & causam hoc verbum positio non solum ex vsu hominuz, qui per quandam consequentiaz innolenit, sed etiam ex lege sumptum est, & potest poni optime exemplum in. l. offidius. ſ. ex aduerso. de iorga. iij. & l. Claudius in iure. ff. qui pot. in pigno. hab.

4 ¶ †Circa tertium, fiunt positiones ad hoc vt actor releuetur ab onere probandi per confessiones aduersarij cui onus incumbit, nam & ad hoc olim fiebant interrogationes, vt probatur in. l. ij. iij. & iiij. ff. de interrogat. actio. & ad hoc fuit inuentum ius de calculo pro parte, vt. l. i. C. de iure calcu. & ſ. i. in auctenti. de his qui ingre. ad appellatio. collatio. viij. q̃ non in locum probationis succedunt, & naturam earum immutatur, argumen. l. si euz m. ſ. qui iniuriarum. ff. si quis caut. & c. maiores. de baptis.

5 ¶ †Circa quartum, positiones differunt ab interrogatione non essentia & effectu, sed forma, naz quod hic simpliciter & assertiue, ibi interrogatiue ponitur.

6 ¶ Item interrogatio fit tam a iudice, q̃ a parte, & † etiam si a nemine fiat interrogatio, si fit confessio in iudicio preiudicat confitenti, vt dicta. l. si sine. in principio & ſ. j. & l. ô etate. ſ. qui interrogatur. de interroga. actio. & a patrono aduersarij, cui forsan tenetur aduersarius respõdere, vt. l. si postulauerit. ſ. questioni. ad leg. iuliã. de adulter. Vsus tamen non patitur hodie vt iudex ponat, immo litigator, licet dictis legibus possit probari q̃ iudex facit positiones suas, vt. l. offidius. de lega. iij. & l. Claudius ff. qui pot. in pigno. habe. Sed certe satis probari potest q̃ iudex poneret, cum interrogare liceat, & debeat rei qualitatem plena fide discutere inquisitione, vt. l. iudices. C. de iudi & l. proxime. de his que in testamen. del. & l. filius. ſ. aduerso. de lega. iij. Verum videtur q̃ vsus interrogatiõis legis ambulare retrocessit & ab vsu est abolita, vt lege prima. ſ. j. de interrogat. actio. Ad quod respondetur, q̃ immo manet adhuc, vt. l. penulti. eodem titulo hodie sublatum est, sicut formaliter impetrationes, vt. l. j. & ij. C. de form. Vel dic, q̃ interrogatio adhuc durat, sed interrogatorie actiones sublate sunt, & hoc innuit rub. illius tituli. sic enim exponitur de interrogat. actio. scilicet que in desuetudinem abierunt. & de interrogationib. in iure faciendis, scilicet que adhuc stant.

7 Sed quid † si reus vult preuenire actorem in positionibus faciẽdis, an potest actore nolente, dic q̃ non, immo actor primo, quia qui prior appellat &c. l. qui prior. ff. de iudic. Sed si iudici videbitur, vicissim possunt facere eas cap. adulterium. de can. possess. & ab vtraq; parte, quia hinc inde fiunt, vt cap. dudum. el. ij. de delic. & cap. primo. de litis contesta. Nam vt dixi ad relenationem probationis fiunt positiones, & reus aliquando oneratur probatione, vt quum excipit. l. in exceptionibus. ff. de probatio.

8 ¶ †Circa quintum fieri possunt positiones ante litẽ contestatã, vt. c. j. de lit. ꝯtesta. & post, quousq; fuerit in cã ꝯclusum. q̃mo

& post, & antequam fuerit in causa conclusum, cum iudex vsq; ad probationē sentēcie dz vniuersa rimari. pñt interrogari de facto quousq; causa dubitationis occurrat, vt. c. Joannis. in fi. de fide
9 instrumento. l vbiq;. ff. de interroga. actio. Fieri † autem debet responsio ad interrogationem, siue positionem hoc modo, q; certificet, sine certum relinquat iudicem & ponentez, vt expresse probatur in. l. voluit. in fi. j. respon. & l. de etate. §. nihil. & not. in. l. q interrogatur. ff. de interroga. actio. l. edita. C. de eden. & si certus respondet, bene quidem, si incertum, potest iudex captis pignoribus, & mulcta indicta grauare, vt clare respondeat, siue certificet suam responsionem, & probatur in. l. certum. in principio. ff. de
10 confess. Sed † si nullo modo velit respondere ad positionem, dicunt quidam q; potest cogi, vt. d. l. certus. Alij dicunt q; eo ipso q; non respondet, sed tacet, habetur pro confesso, vt l. non solus. in fi. j. respon. de procurat. & l. de etate. §. qui tacuit, de interrogat. actio. & totum illud brocardicum qui tacet affirmat &c. vt. l. filiusfamil. §. inuitus. de procurato. Item & argu. ad hoc, nam sicut quando defertur reo sacramentum calumnie, & non subit, habetur pro confesso & condemnato, vt. l. ij. §. sinautem reus. de iuramen. calum. Ita in proposito. Sed Guido de suza. dicit q; si interrogatus, ad propositum nullo modo respondet, q; potest ad hoc cogi captis pignoribus, per. d. l. certum. in principio. & l. j. §. quid ergo. de ven. inspicien. Tu dic & verius, q; non cogitur
11 respondere, nec habetur pro confesso, quia † qui tacet non affirmat, sine non vtiq; fatetur, vt. l. qui tacet. de regulis iur. nam est medium inter negare & confiteri, scilicet tacere, vt. d. l. qui tacet, immo lex partificat tacentem & negantem, vt. l. hic autem. §. non defendi. ff. ex quibus cau. in possess. ea. Sed dic q; iudex potest eum mulctare arbitrio suo, tanquam contumacem, non autez potest pro confesso habere, vel vt confessum condemnare. Non obstāt allegata per partem aduersam, vt. l. certum. in principio. q; loquitur, quum tam obscure siue incerte respondit, naz potest cogi vt illud certificet. Non obst. l. non solum. & l. de etate. §. qui tacuit. quia loquuntur ante litem contestatam, vidi tamen ita de iure consuli, q; quum pars differat positioni respondere, dixit Judex, responde infra. viij. dies, alias habeo te pro confesso, & fuit consultum & pronuntiatum, quod bene potest fieri, per glo. in. d. l. certum. in principio. Quid si pono q; debes mihi. x. ex causa mutui, & tu simpliciter negas te debere, vel dicis, nego me debere. x. etiam si octo vel nouem debes, vel minus, nam si minus. x. debeo, falsum est dicere me debere. x. ergo bene nego me. x. non
12 debere, quia † quum significatio sumitur ex vniuerso, si quid in oratione est falsum, tota loquutio presumitur falsa, vt. l. sed is qui §. virum. de reb. dub. & l. fi. ff. in ius voca. nam modicum defectus totaz massaz corrumpit, vt. l. j. §. Trebatius. de aqua quoti. & esti. & l. si seruum. §. plurium. ff. si quis caut. Sed iudex interrogare debet an debeat. vij. vel. viij. vsq; ad vltimam quantitatem & ille tenetur respondere, quia negando simpliciter. x. se non debere, non est verum dicere, negasse quālibet eius partem. s. nonē vel octo, propter dictum argu. & est opinio omnium docto. in. l. si quis quum totum. in fi. j. respon. ff. de excepti. rei indi. Si autem precise neget, & dicat se nihil debere, non debet deinde vltra interrogari, & ratio diuersitatis est inter istam responsionem & superiorem, q; illa est simplex, & ad interrogata refertur, vt insti. de verborum obligatio. §. preterea. vel si dixisset, nego me debere dicta. x. referur ad interrogata expresse, & in vtroq; casu non videtur negata quelibet eius species. Sed in secunda respōsione nō sic, quum dixisset, respondeo me nihil debere, q; hic est indefinita & vniuersalis loquutio, †
13 & indefinita equipollet vniuersali, vnde perinde habetur ac si expresse dixisset, nec. x. nec. ix. nec aliquid debeo, vt. l. si pluribus. in principio. & l. si plures. de leg. ij. & l. vxori. ff. de vsufruc. lega. & l. in vsu. de verborum significatio. Sed quid si pono hereditatem Titij ad me, pertinere, & negatū est, an si secundo in specie ponatur, vt q; pono partem ad me spectare, debeo audiri, certe non, nec debet aduersarius respondere,
14 q; † quum primo aliquid negatum est, postea positio de eius specie fieri non debet, Nam si negasti simpliciter te esse heredē, si postea ponam te ex quadrante esse heredem non debeo audiri, nec admittitur talis positio. Idem est si primo posui te grēgez subtraxisse mihi, postea ponam singulariter de aliquo animali. & idem est si primo poim fundum quem possides ad me pertinere, & postea pono de parte, vel econtra, nisi ex alia causa peterem, & tunc in alio iudicio, vt ista probantur in. l. Julianus. & §. si quis num totum. in prin. & §. j. & §. penu. & fi. & l. legi. ff. de excep. rei iudica. & l. sed si possessor. §. fi. ff. de iureiuran. & l. j. §. fi. ff. de rei vendica. & l. in eo. & l. in toto. de regu. iu. Quo † autem loco fieri de
15 beant positiones, dicas in loco vbi ius redditur, vel extra, dūtamen coram iudice, vt. l. voluit. §. j. de interroga. actio. Quo † tēpore debeant fieri, dicas post litem contestatam, & post prestitum
17 iuramentum calumnie, vt. c. dudum. de elec. † Quis autē formet positiones, Respondeo, pars cum consilio sui aduocati si vult, vt
18 . l. si post. §. questioni. ff. de adulter. † Quomodo autem formetur, dic q; sic, talis ponit, vel dicit q; possessio de qua queritur fuit patris sui, vel mariti cui successit, vel q; ipse mutuauit tali tantam quantitatem pecunie, vel q; ipse deposuit librum de quo controuersia est. Facta † positione, & scripta in actis, ne alio modo fuisse positum negetur, & vt sit certus qui interrogatur & respondere debeat, & facta positione & coram partibus a iudice lecta, iudex per sacramentum interrogare debet proponentez, si dicit vel credit ita esse verum sicut proponit. Quum responderit se ita credere, consequenter interroget aduersarium per sacramentum, si credit verum quod aduersarius proposuit, & siue confirmet, siue neget, faciat scribi responsionem, ne de eius articulo iterum interrogetur, vt infra dicam. Diligens enim aduocatus libellum inspiciat, & secundum naturam actionum & negotij, diligenter positiones conficiat. Et vnum nota q; licet dixerim positiones esse faciendas & formandas de consilio aduocatorum, tamen responsiones a partibus ipsis absq; aduocatorum consilio fieri debent, naz aduocatus, nec positiones nec responsiones debet vel potest facere, immo principales persone de calumnia iurant, nam ille qui iurat, de calumnia debet positiones facere, tamen potest habere
20 consilium aduocati, & responsiones facere. Sed † an procurator factus ad exercitiū possit facere positiones, vel positionibus respondere, dic q; non, cum ipse de calūnia non iuret, sed principalis persona, vt. l. ij. §. sinautem abfuerit. C. de iuramen. calum. Et no. in. l. non solus. in principio. de procurato. Sed procurator in rem suam sic, quia ipse iurat de calumnia, vt no. in. d. l. non solus. Sed quid si actor simpliciter ponit, dicens q; promisisti mihi. x. ex causa mutui, & ego interrogatus respondeo, & dico, exprime si promisi pure, vel sub conditione, vel in diem, an teneatur actor hoc dicere, antequam respondeam, dico q; sic, quia non videtur edere vel deponere, qui in tota stipulatione non edit, & dies solutionis est sicut summa pars stipulationis, vt. l. j. §. edere. & §. edi-
21 tiones. ff. de eden. nam † & actor debet ponere certum, sicut reus confiteri certum, vt. l. certus. in principio. ff. de confess. & l. de etate. §. nihil. de interroga. actio. & l. edita. C. de eden. & l. precibus. C. de impub. & ali. substitu. & l. vt responsum. C. de transactio. & l. si pupillus. §. perscribere. ff. de insti. vel potes dicere, q; non teneatur exprimere, quia videtur q; sit pura, quum non sit apposita dies vel conditio. Quid si pono ita, Dono q; teneris mihi dare. x. ex causa mutui, vt apparet per publicum instrumentum factum manu talis notarij, & ille respondit, credo si apparet publicum instrumentum, alias non, an admittatur talis responsio. dico q; non, quia † confessio sicut stipulatio est actus iuris ciuilis,
22 23 vt not. in. l. cum de indebito. §. fina. ff. de probatio. & † pura precedente interrogatione, si conditionalis sequatur responsio, pro nihilo est, vt. l. j. §. si quis stipulatus. de verborum obligatio. & §. preterea. insti. de inuti. stipula. nam † que animi destinatione & sciēter fiunt, certa fieri debent, vt. l. cum in totum. ff. de regu. iu. Item quia qui non pure respondet, non relinquit certum aduersarium vel iudicem, & perinde habetur ac si non esset responsum, vt. l. non
24 luit. & l. de etate. §. nihil. de interrogato. actio. Item non obstat si dicat, si tamen apparet publicum instrumentum, quia tenetur respondere q; credit, vel non credit, & pure & certe, argu. d. l. cum in totum. ff. de regulis iuris. quia instrumentum ad credendum, vel ad substantiam obligationis non facit, sed ad memoriā & cautelam, vt. l. cum res. C. de probatio. & l. vt figura. ff. de actio. & obliga. Item quis ita supinus est, qui ignoret an sit obligatus, vel non, quasi dicat nullus, vt. l. cum de indebito. §. j. de probationi. Dominus Guid. de suza. dicit, talem responsionem esse admittendam, argumen. §. conditio. instit. de verborum obligatio. & l. cum ad presens si certum peta. & l. ait pretor §. j. de dam. infec. & l. qui vas. §. j. de furt. Item dicit, non videri sub conditione re-
25 sponsum, quia † magis effectus verborum, q̄ sonus inspiciēdus est, vt. l. vbi pure. ff. ad trebell. & lege cauetur q; quandocunq; cōditio est illius nature, vt in continenti recipiat effectum vel defectum, non habet vim conditionis, sed pure orationis, vt si promitto si Rex Persarum vixit, sicut & in nostra quest. credo si appareat publicum instrumentum, vt dicto. §. conditio. & dicta. l. cum ad presens. nam tunc conditio est propie, cuius effectus vel defectus in futurum respicit, vt lege itaq; ff. si certum petatur. Quero an positionibus negatiuis sit respondendum, & possint

fieri

26 fieri in causis communiter, dicitur q̄ non, † quia ex se quod est probabile est possibile, sed negantis factum ꝛc. l. actor. C. de probatio. ꝛ c. quoniam contra. extra de probatio. Tu dic, q̄ fieri possunt, ꝛ ex eis est respondendum, vt. l. i. C. de sica. ꝛ l. si non cõnitij. C. de inim. l. codicillos. C. de codicil. ꝛ l. ij. C. de erro. aduo. Et quanq̄ in apparatu gl. in vnaquaq̄ dictarum legum contrarium videatur notari, tamen litera in vnaquaq̄ earum hoc ma-
27 nifeste dicit. Unde † potius standum est textui q̄ glo. quia mala est glo. que tex. contradicit, quoniam est standum litere, vt. l. ij. C. de libe. preteri. ꝛ l. ille aut ille. §. cum in verbis. de lega. ij.
28 Et † q̄ in incertis non certis locus est coniecturis. l. continuus. §. cum ita. de verbo. obligatio. ꝛ in aucten. de resti. ex ca. §. fina. collatio. quarta.

¶ Vidimus qualiter potest positionibus responderi, vnde tu aduocate noli dicere clientulum respondere, q̄ scire debes, q̄ teneris aduersario, vt. l. qui occidit. in fine. ff. ad leg. Aquil. ꝛ dicas, quod semper respondeat verum altero de tribus modis, vel negando, vel confitendo, vel si incertus est, dicat se dubitare. et multum de prima confidunt mali aduocati, quia negant semper veritatem, vnde damnum inestimabile sortiuntur anime sue quia os qui mentitur ꝛc. vt. l. illud. §. penulti. de tribu. immo ꝛ penis varijs corporalibus afficiuntur veritatem negantes, vt. l. fin. ff. de rei vendi. ꝛ l. j. §. fin. si quad. paupe. ꝛ l. inde neratius. §. huius. ad leg. aquil. ꝛ l. fina. in fin. ff. quod cum eo. ꝛ aucten. contra qui propriam. C. de non nume. pecu.

29 ¶ † Circa septimum effectus positionum est, q̄ ille qui ponit, ꝛ ille qui confitetur quod positum est, habeatur pro confesso. l. i. C. de confess. ꝛ l. iij. ff. eo. ꝛ l. de etate. §. succurritur. de interrog. actio. Cui primo succurrit per illud generale, ignorantia facti confesso non preiudicat ante diffinitiuam sententiam, vt. c. fina. de confess. ꝛ l. eror. C. de iur. ꝛ facti ignoran. Sunt ꝛ alij casus quos non prosequor, q̄ plures numerantur in summa de confess. Item ꝛ de mutatione responsionis, quando liceat, vel non liceat mutare responsum, plene nota. in. d. l. error. C. de iur. ꝛ fac. ignoran. Illud etiam addo certando de effectu positionum per positiones responsionem, alias non fit lite contestata, sed per positionem in iure propositam, ꝛ responsionem sequutam, vt capi. ij. de eden. ꝛ c. i. de lit. contesta. quod forte est intelligendum, quum positio ꝛ responsio non super principali fiunt, sed super alio indirecte, alioquin frustra diceretur, ponit Titius q̄ Mevius debet ei. x. ꝛ respondet Mevius in iure se non debere, quare non
30 dicemus litem contestari. dicas q̄ † animus desideratur contestantis in contestatione, sic etiam ꝛ in adeunda hereditate, vt. l. pro herede. circa princip. de acquiren. hereditu. plurimum enim animi destinatio facit, vt colligitur in. l. Item. §. vtroq̄. ꝛ l. cum quaeritur. §. plane. ꝛ l. cum vxori. de lega. iij. ꝛ l. si non sunt. §. infecti. de au. ꝛ arg. leg. ꝛ l. qui iure. §. pe. ꝛ antepe. de leg. j. l. locus de verbo. signifi. ꝛ l. qui res. §. aream. de solutio. ꝛ l. suos. §. eos. de lega. iij. ꝛ l. quesitum. §. finautem. de fundo instru. instrumen toq̄ lega. In eo q̄ animus in litis contestatione desideratur. l. cum causa. de appella. ibi enim licet fuerit responsum ab aduocato quia rei non interest debeat litem contestari, immo volebat ponere dilatorias, non nocet respondendo, nec habetur lis pro contestata, q̄ reuocata fuit responsio aduocati, ꝛ dicitur videtur contestata si nõ fuisset reuocata. Posset ꝛ aliter distingui, q̄ refert an ponatur nudum factum, ꝛ ad nudum factum respondeatur sic, ponit Titius se. x. dedisse mutuo Gaio. dicit Gaius, nõ est verum. aut q̄ contineat factum eius, vt ponit Titius se dedisse mutuo. x. Mevio que ei debet. respondit Mevius, quod ponit non esse verum, ꝛ quod petitum est fieri nõ debere. In primo casu non fit litis contestatio responsione narrata vera non esse, ꝛ petita fieri non debere. Ad quod facit quod legitur in. l. si pater debere. insti. ꝛ l. huius. §. si ita. ꝛ §. legatum de leg. iij. ꝛ l. procuratores. ff. rem ra. hab. ꝛ l. quid ergo. §. i. ff. de his qui no. infam. ꝛ l.
31 fi. de iureiu. ꝛ l. cum proponas. C. de bered. insti.

¶ † Quero que verba sufficiant respondere. dico, q̄ verbum credo. vel nõ credo nam si dicat credo, sufficit, ꝛ hꝫ pro confesso. Itẽ sufficit dicere non credo, ꝛ hꝫ pro negato. Et probatur de iure, q̄ omnes iste interrogationes sunt sub iuramento calumnie, ꝛ positiones ꝛ responsiones. Et illud iuramentum non est de veritate, sicut iuramentum testis, sed de credulitate, nam iurat dicere verum eorum que quererentur ab eo de quolibet quid credat, vel existimat, vt. l. ij. §. quod obseruari. C. de iuramen. calum. Et ita approbat generalis consuetudo. ꝛ ibi not. Unum tamen nota q̄ tam actor q̄ reus iurant de calumnia respondere secũdum suam
32 scientiam, ꝛ credulitatem, † positio vero non potest fieri super credulitate, vt ita dicat, pono q̄ credo, vel me credere, vel sic, credo tu dixisti, vel fecisti. ꝛ hoc est quia semper debet poni certum vt. l. si in rem. de rei vendica. licet respondẽti liceat respondere, scio, vel credo, vel dubito, per que verba potest lis contestari, vt c. cum ad sedem. de testib. Sed quidam malitiosi aduocati, nituntur dicere tales responsiones sufficientes, ꝛ dicunt, q̄ debꝫ responderi positioni de veritate, ita esse, vel non esse. nam dicunt, non est bona responsio non credo, de eo qõ pro certo sit, ꝛ sic dicunt non credo, q̄ certus sum. Sed male dicunt, quid enim creditur melius, q̄ illud q̄ pro certo scitur. scimus enim natiuitatẽ, passionem, resurectionem Jesu Christi, ꝛ ea credimus, vt dixit Jnno. in. c. i. de fide catho. Judex ergo cuius est cuncta perquirere ad inuestingandam veritatem, vt. l. is apud. C. de eden. ꝛ l. Judices. C. de iudi. petat a respondente positioni, si sciat vel credat tantum, vt dixi sufficiet si dicat se credere, vel non credere.
33 Quid † si dicat quis non respondeo huic positioni, q̄ ignoro veritatem, an precise cogendus sit respondere ad interrogata. dic q̄ Judex dꝫ dicere non curo de tuo scire veritatem, sed tantum an magis credas vnum, q̄ alium. ꝛ si respondeat credo, vel non credo sufficit vt dixi, nec est necesse q̄ dicat sic esse, vel non esse.
34 Quid † si ita sit incertus interrogatus, q̄ nec etiam quo ad credulitatem magis existimet sic, q̄ non, ꝛ sic adeo est incertus, qõ non magis applicuit animum ad vnum, q̄ ad aliud. Respõdeo dicunt quidam, ꝛ male, q̄ iudex hoc casu potest precise compellere ad respondendum subito, immo dicas dubito. sed dic in hoc casu, q̄ si iudex videt eum verisimiliter dubitare, vt de facto alterius, q̄ in hoc casu potest responderi, dubito. argu. l. debitor. de petitio. hereditu. ꝛ l. fina. C. de conditio. indebi. ꝛ l. ꝛ si quidem. C. de exception. ꝛ lege qui interrogatur. de interrogat. actio. Item nonne fuit inuentum edictum de iure deliberandi. ff. et. C.
35 propter dubios euentus. certe sic. Preterea videtur, † q̄ quis possit respondere altero de tribus modis, vel sic, vel non, vel dubito. vt. d. l. ꝛ si quidem. Sed quidam dicunt, ꝛ in quibusdaꝫ partibus seruatur indistincte, q̄ quando dicit interrogatus, dñe dubito, peto tempus ad deliberandum, vt super hoc certificari possim, q̄ iudex talem responsionem debet admittere, ꝛ dare tempus ad deliberandum, prout sibi videbitur, ꝛ hoc dicunt, arg. l. sed ꝛ si. §. plane. ad Trebel. ꝛ l. si curator in fi. C. de iure delibe. ꝛ l. iusiurandum. ꝛ ad pec. in fi. i. respon. ff. de iureiur. ꝛ l. i. ff. de
36 iure delib. † Item q̄ publice interest, vt iuste deliberantes non precipitẽtur, vt. l. ꝛ quia. ꝛ l. qui interrogatur. de interroga. act. ꝛ l. i. §. largius. ff. de succes. edic. Sed. B. Guido de suza. circa hoc probabiliter distinguit, nam aut interrogatus dicit se dubitare de facto suo, aut de alieno. si de alieno admittitur talis responsio. s. dubito, ꝛ datur ei tempus ad deliberandum, quia iusta ꝛ rationabilis est ignorantia in facto alieno, vt. l. fina. in f. ff. pro suo. ꝛ l. fina. ff. de peti. heredi. ꝛ in tali casu intelligitur quod iuste deliberans non est precipitandus, vt. d. l. ꝛ q̄. ꝛ d. §. largius ꝛ ita intelligitur totus titulus. ff. ꝛ C. de iure delib. ꝛ maxime. d. l. si curatoris. Nam quum quis deliberat in adeundo hꝫditatem dubitat an sint soluendo facultates, vel nõ, defuncti, ꝛ sic merito dubitat de facto ꝛ qualitate rerum illius a quo est institutus, vt l. fina. pro socio. ꝛ ita intelligitur glo. magistra in. l. ij. §. quod obseruari. C. de iuram. calum. in versicu. quid si ita incertus ꝛc. naꝫ
37 ibi de facto alieno queritꝫ. † Si vero de suo facto dicat dubitare distingue, quia aut dubitat de presenti, aut de antiquo. Si de presenti, non admittitur talis responsio, scilicet dubito, nec datur tempus ad deliberandum, q̄ intollerabilis ꝛ inescusata est ignorantia in facto proprio ꝛ in re sua, vel qualitate rei sue, vt. l. iij. ff. de iur. ꝛ fac. ignor. ꝛ l. q̄q̄. cod vellei. ꝛ l. item queritur. §. si fullo. ꝛ l. sed ades. §. i. ff. loca. ꝛ l. quisquis. C. de rescin. vendi. Sed de antiquo talis responsio admittitur, ꝛ debet dari tempus ad dõ
38 liberandum, q̄ † ex temporis cursu, res oblioni mãdatur, ꝛ hominum memoria labilis est, ꝛ testium fides per transcursum temporis oblioni tradita veritate variatur, ꝛ q̄ omnium hꝝ memoriam ꝛc. vt. l. tanta. §. si quis autem. C de vet. iu. enucl. ꝛ l. iij. §. due cause. de carbon. edic. ꝛ l. si arbiter. de probatio. ꝛ l. pegre. §. i. de acquirẽ. possessio. ꝛ in auc. de tempo. solut. pe. in princip. ꝛ in aucteu. hec constitu. Jnnoc. §. quoniam.

39 ¶ † Circa octauum, q̄ ue sint attendenda circa reprobationem positionum, ꝛ que species sint admittende, ꝛ que non multiplíciter vertitur consideratio.

¶ Primo est considerandum, an positio sit superflua, qõ contingit, si eadem sit cum iam q̄esso, siue eadem cum iã negato. nam si fit positio sup articulo, de quo iam ſ. quesitum est, ꝛ rñsuꝫ, siue negauerit reus, siue confessus fuerit, amplius nõ est querenduꝫ.

argu. l. licet. §. fi. ff. nau. caup. stabul. nam si tunc negaret, reatum periurij ꝛ infamiam vnigi incurrit, vnde audiendus non est, vt in aucten. de his qui ingred. ad appella. ꝛ l. j. C. si ser. exte.

Item reprobatur positio, si dicit alia que facta fuerunt, vt si dicat pono ꝙ Venius vendidit mihi fundum de quo agitur. Venius hoc negauit. procedit ad alia actor, ꝛ dicit, Venius tradidit sibi dictum fundum. potest dici ꝙ talis positio non est admittenda propter duo, quia non releuat ponentem, ꝛ quia nulla contradictio non per modum ponitur apte. ꝛ ita intellige sequentia. Sed iudex bene potest iterum interrogare ex causa, quia sepius potest quis interrogari. pone ꝙ prius non credebat, nunc apertis testibus credit, ꝛ hoc arg. l. que bona. §. si quis stipulatus. de dam. infec. nam in omnibus istis casibus dicendum est, non re-

40 spondeo, quia responsum est, † superfluitas enim reprobatur in actore, in. l. fina. C. de precib. imper. offeren. ꝛ l. ampliorem. C. de appella. ꝛ l. fina. §. cum enim. C. de vete. in. enucle. Fallit forte in casu, vt quum post iuramentum calumnie redigitur in positionē quod prius redactum fuerat in petitione, ꝛ negatum fuerat vel confessum, nam potest esse iuridicum, vt per iuramentum ꝛ reuerentiam iurisiurandi, concedat litigator quod prius negauerat, vel neget quod prius concesserat, argum. instit. de pena teme. litigan. circa princip. ꝛ l. j. C. de iuramen. calum. ꝛ l. qui bona. §. si quis stipulatus. de dam. infec. ꝛ l. fideicommissa. §. si quis. ꝛ. de lega. iij. ꝛ l. fi. C. de eden. licet. argu. contra in. l. fina. §. sed quia quidam. C. de iure deliberan. ꝛ §. fi. in aucten. de his qui ingred.

41 ad appella. Item † repellitur positio si sit impertinens, idest ꝙ non faciat ad causam super eo quo datus est libellus, ꝛ deductus in iudicio de calumnia, vel super eo ꝙ repellit agentem, cum sit ex parte rei, vt rei vendicatio, ꝛ actor facit positionem super mutuo vel deposito, est repellendus, quia non super re de qua agit, vt hic probatur in. l. si defensores. §. penulti. ꝛ fin. de interroga. actio. ꝛ l. si quis libertum. §. fina. de petitio. heredi. Item repellitur positio pertinens vel impertinens si faciat ad causam, vt qꝛ non releuat ponentem. positio que falsata sit, ꝛ sic non facit ad causam, vt. l. quomodolibet. §. fina. de noxa. ꝛ l. qui iurasse. §. pe. de iureiuran. ꝛ l. ad probationem. C. de probatio. ꝛ l. iij. C. ad exhiben. ¶ Secundo † considerandū est, an id quod ponitur sit impertinens ad negotium, idest quod si probatum esset non prodesset, de quo ponitur exemplum in. l. post. cum sequen. ff. famil. herciſ. ꝛ l. si defensor. §. si de peculio. ff. de euictio. ꝛ l. ad probationē. C. de probatio. ꝛ l. j. C. ne vxor pro mar. ꝛ l. j. C. si manci. ita fue. alien. ꝛ l. si quidem. C. de pred. mino. ꝛ l. incaute. §. fin. ꝛ l. iniquitatis. §. fina. in fi. ff. de fal. Item responsio debet concordare cum positione, nam si super vno fit positio, ꝛ super alio responsio, nulla est, ꝛ habetur pro eo ac si responsum non esset. l. si defensor. §.

43 fina. ff. de interrog. acti. ¶ Tertio † considerandum est an sit obscura vel ambigua positio, nam si sit obscura non admittitur, nec cogitur quis ei respondere, vt not. in. l. precibus. in principio. C. de impub. ꝛ ali. substit. ꝛ l. vt responsum. C. de transactio. ꝛ l. pretor. §. quod autem. ff. de iniur. per quas leges potest poni exemplum. Ad idem in. l. ambiguo. de reb. dub. ꝛ l. j. labeo. de supp. leg. ꝛ oritur obscuritas quandoq; ex verbo, quandoq; ex oratione, vt. l. si quis intentione. ff. de iudi. vbi de hoc, ꝛ l. j. ꝛ l. iure. §. fi

44 na. de actio. empt. ꝛ † non obscure debet quis positioni respondere, vt. l. de etate. §. nihil. de interrogat. actio. nam obscure respondere, ꝛ nullo modo respondere paria sunt, vt. l. sed si pupilli §. perscribere. ff. de instito. Sed qui obscure respondet, potest peti vt certificet mulcta indicta, vel captis pignoribus, vt. l. si si-

45 ne. §. alius. de interrog. acti. ¶ Quarto † est respuenda positio, si est contra naturā id quod ponitur, vt maior etate minoris esse filium, vt. l. confessionibus, cum sequen. §. fina. de interroga. act. Tertio est respiciendum, an per responsionem, si fieret in continenti ex quasi precipitatione preiudicium fieret respondenti, naꝫ tunc non statim cogitur respondere, vt. l. qui interrogatur. cum sequen. in principio. ꝛ §. interdum. de interrogat. actio. nec statim cogitur respondere in dubijs de iure suo, quum ex responsione sua potest sibi preiudicare. l. ꝛ quia. §. primo. de interroga. actio.

46 ¶ Sexto † considerandū est, an valde intersit illius, qui petit ꝙ respondeat, in qua re summaria habet locum cognitio, vt lege si defensor. §. illud. de interrogat. actio. Item non est admittenda positio si sit periculosa, vbi non posset quis sine periculo respondere, quod est quum pendet ex alia positione, vt lege. ꝛ quia. in fine. de interroga. actio.

¶ Septimo notandum est, quo casu non cogitur respondere, vt si filius qui se ab hereditate patris abstinuit, trahatur in iudicio, vt heres ꝛ suus aduersarius sic dicat, pono illum heredem cogi,

naꝫ non cogitur respondere, vt lege si filius. de interroga. actio.

47 qꝛ speciale est in filio. Vel dic, † ꝙ filius qui tacuit habetur pro negante, si autem negasset se heredem, non teneretur, nec mentitus esset.

¶ Octauo respuenda est positio negatiua. Fallit in tribus casibus, vt sequitur, nam non tenetur respondere, quod sic probo, qꝛ vt iam dixi supra in principio vsus positionum inuentus est ad releuandum ab onere probationis per confessionem probationis per confessionem aduersarij, vt. l. ij. iij. ꝛ. iiij. de interrogato. act.

48 ea † enim sunt possibilia, que sunt probabilia, cum in locum probationis, sint positiones inuente, vt in. §. si negem. in aucten. de his qui ingredi. ad appel. ꝛ rem ipsam facit dubiam, quanquam esset clara, vnde aduersarium non relenat, sed potius aggrauat, vt. l. etiam. C. quib. ad lib. procla. non li. nec tenetur quis negationem probare, cum per rerum naturam factum negantis probatio nulla est, vt. l. actor. C. de probation. ꝛ c. bone. extra eod. Ex

49 his liquido apparet non esse negatiuam ponendam. sed † forte in casu recipitur negatiua positio, scilicet quūꝫ aliquid indirecte probatur, vt. l. optimum. C. de contraben. ꝛ com. stipul. vt si pono ꝙ illa die non fui in loco in quo dicitur me contraxisse cap. ex teneore. extra de testibus. Idem forte iuris vel potius qualitas facti negantis. vt. l. ab ea. ff. de probatio. Idem dicendum est vbicunqꝫ negatiua habet precipuam in se affirmationem, tunc enim audiendus esset negatiuam ponens, qꝛ ꝛ tales negatiuas quisqꝫ probare tenetur, vt. c. super hoc. extra de renuntiatio. ꝛ l. nec codicillos. C. de codicil. ꝛ l. si filius. de probatio. Item dicit Guid. de suza. ꝙ si iudici videtur, potest negatiua positio fieri quandocunqꝫ, ꝛ presertim in defectum probationis, cum positio sit quod

50 dam genus probationis, siue confessio, ꝛ † probationis facultas non potest angustari, sed ampliari, ꝛ impingueri, vt. l. quoniam. C. de hereti. ꝛ l. generaliter. in principio. C. de reb. credit. ꝛ l. nec codicillos. C. de codicill. ꝛ l. quintus. ff. de donatio. inter vir. ꝛ vxo. Vel potest dici, ꝙ etiam in predictis casibus affirmatiue faciende sunt positiones. vel pōt dici, ēt si negatiua nō pōt poni, iudex tñ cūcta rimari pōt, Jō si viderit expedire, interrogari pōt tam sup negatiua, q̄ super affirmatiua, vt. l. pe. de interrog. act. ꝛ c. cum Joannes. de fide instru. vbi facit iudex quod non posset pari facere quum erat in causa conclusum. Idem posset dici, ꝙ cum negatiua non possit probari nisi per confessionem aduersarij, vt. l. ij. iij. ꝛ. iiij. de interroga. actio. Unde etiam illud videtur in positionibus negantis, vt ille magis faciende sint, q̄s affirmatiue, ꝛ illud videtur equitas suadere, ne probationes angustētur, vt. l. curent. ff. de testibus. ꝛ. l. quoniam. de hereti. ꝛ §. sanci-mus. in principio. in aucten. de testi.

¶ Nono notandum est, ꝙ si fiat in genere generalissimo, refutanda est vt inutilis, vt si ponit ꝙ Titius debeat fundum sibi in genere, vel debeat aliquid, non debet respondere, quia prorsus est inutile, propter inutilitatem solutionis prestande, nam debitor minimum soluendo liberatur, ꝛ ideo non oportet ad tales probationes siue positiones laborare cum sint derisorie, vt. l. Titia. in principio. de lega. ij. ꝛ l. cum post. §. gener. de iure dot. ꝛ l. locus. de verborum obligatio. sic ꝛ alias video ꝙ vtilitas vite quasdam personas legum obseruantia contemnit, vt. l. senatores. ff. de ritu nuptia. ꝛ l. qui adulterium. de adulter. Item non tenet positio, si inter actorem ꝛ reum non potest esse iudicium, vel alter ex his non potest esse in iudicio, vt. l. si sine. circa finem. ꝛ l. si filius de interroga. actio. Item non est admittenda positio, si ponitur de facto alieno, quod non pertinet ad ius actoris, vel rei, vt. l. si sine. §. ij. ff. de interrogat. actio. ꝛ l. Marcellus. ff. rer. amota.

Item non est admittenda, si in se habet repugnantiam, argumē. lege vbi repugnantia. de regulis iuris. Item non admittitur si quis ponit id, cuius contrarium primo posuit, quia videtur contrarius esse, vt lege prima. §. si alius. ff. quan. appella. sit. nisi instam causam positionis alleget. l. de etate. §. ex causa. ꝛ §. fina. de interrogat. actio.

¶ Decimo est considerandum, an sit talis positio, que detegat, non deducat, quia deductioni sine commissione periurij diceretur lex punire periurium respondentis, naꝫ sicut non cogitur respondere, vt iurauit pater conuentus nihil in peculio esse, constat ꝙ tutus est per exceptionē iurisiurandi, sed pro rebus postea quesitis poterit conueniri. Finge igitur post iusiurandum res inueniuntur in peculio, quas in veritate tunc emit, ꝛ ponit aduersarius sic, Pono ꝙ ille res eo tempore, quo iurasti, erant in peculio. dicunt patrem non teneri respondere propter inconueniens quod sequitur, nam si concedat fuisse in peculio tempore iurisiurandi, per consequens confitet̄ se periurum esse, quum iurauit in

peculio

peculio nil esse,si neget,proderit per exceptionem iurisiurandi,ꝛ posset pater gueniri pro rebus qbus iurauit,qđ est inconuenies, qz ex tali iuramento,ꝛ actio ꝛ exceptio dat̄,vt probat̄ in.l.qui iurasse.§.si pater.de iurein.ꝛ.l.fi.in fi.C.de vsur. Item non est ad-
51 mittenda si est alternatiua,qz † positio dz esse certa,ꝛ non incerta,vel obscura,vt.§.dixi,ꝛ quelibet alternatiua est obscura, vt.l. pretor edixit.§.quod autē.de iniur.ꝛ.l.vbi autem.§.illud. de verbo.obliga. Fallit,vbi alternatiua est obligatio,vt si promisisti mihi dare.x.aut hominem, nam hoc casu positio sic formari poterit,vt argu.§.hinc etiam.Insti.de actio.ꝛ not.in.d.§.quod autē. Sexto sciendum est,an positio possit esse multiplex,idest multas positiones ꝛ multa dicta continere possit,vt si ponat seius,q Titius est filius Meuij.ꝛ ei debit.x.duo enim complectuntur in tali positione,quorum vnum potest esse verum, ꝛ alterum falsum si mul ꝛ semel,merito ergo de iure poterit dicere,explicata dicta alias non respondebo, vel ipsemet poterit explicare. hoc est verum,ꝛ illud falsuz est,arg.l.precibus.C.de impube. ꝛ.l.j.in prin. ꝛ.§.sequens.ff.de fal.vel si cautius respondere velit, poterit preferre negationem,ꝛ dicere non est verus quod ponit,nec propter hoc videbatur vtraqz negare,cum copula vel affectionem, vel associetatem signet,vere enim possum dicere nō sum homo,sed asinus,ꝛ satis dico cum distincte quis sic facit suas positiones, pone q̄ sic facit possidens,cautus enim aduocatus debet commiscri eius dicta dicto suo. Pone clarius exemplum de positione implicita,quando quis duas positiones format sub vna positione sine interrogatione,ꝛ altera pars est vera,ꝛ altera falsa,ꝛ ita is q̄ interrogatur,an quod sic proponitur negare possit,ꝛ videtur licere de iure secundum regulam,qua dicitur cuius aliqua particularis est vera,ꝛ vniuersalis est falsa,vt.l.si is qui.§.vtrum.de reb. dub.ꝛ.l.j.§.trebatius.ꝛ aqua quoti.qz interrogatur implicite p-
52 plexe respondere non posset,quum † verum inficiare non debet, ꝛ falsum asserere sit peccatum,exemplum de implicita positione ista,Pono te hodie in ecclesia comedisse, tu autem hodie ecclesiam non intrasti,non potes respondere secure,qz si negas, dicis falsum quantuz ad comestionem,qz comedisti, si confiteris dicis falsum,qz hodie ecclesiam non intrasti. Unde vt reus secure respondeat,remoueri debet implicita, ꝛ fient due positiones, quarum vna affirmabitur,altera negabitur. Aliud exemplum,pono q̄ Titius rector talis ecclesie promisit mihi.x.vel Titius pater Meuij promisit mihi.x. In qualibet istarum duo proposita sunt quia est rector,ꝛ q̄ promisit mihi.x.vel q̄ est pater, ꝛ q̄ promisit,ꝛ habet explicari, ꝛ de qualibet fieri duas. debet enim curare Judex,vt certum ponatur,ꝛ certum respondeatur propter periculum periurij euitandum, vt.l.de etate.§. nihil. de interrogat. actio.l.aut qz.§.j.quod vi aut clam.ꝛ.l.sed si pupillus.§.perscribere,de instit. Item non admittitur positio si non conuenit. nam si pono vnum filium meum esse, ita demum patitur, si etas patit̄ missse adulterium. Item si ego impubes pono me commisisse adulterium. Item si pono me interfecisse hominez qui nō fuit vulneratus, ꝛ vixit, vel mortuus fuit sua morte. nam in istis casibus non est admittenda positio,quia nature non conuenit, vt .l.confessionibus.de interrogat.actio. Et nota q̄ vbi non admittitur confessio,nec positio. Que autem vitient confessionem,vide plene nota.in.l.j.C.de confess. Et q̄ implicita positio non possit fieri,probatur argu.l.ita fidei.ff.de iure fi.quia responsio in vniuerso est periculosa,vt.l.penulti.in fi.ff.de impen. in re. dot. fac.
C Undecima cōsideratio est,ne sic respondeat quis ad positionem, vt deducatur ad periurium, non dico vt detegatur periurium, de hoc dictum est in.vij. consideratione. nam si incepero dubius ꝛ asserens tanquam certus, respondet verum esse quod falsum est,vel econtra,quandoqz enim potest colligi status mentis,vt.l.scimus.§.j.ꝛ.§. similiqz modo. ꝛ.§. si autem dubius.ff.de iure deliberan.ꝛ.l.fina.de condi.indebi.ꝛ de errore,ignorantia, ꝛ titubatione tractatur de iur.ꝛ fac.igno.in principio. in summa ꝛ in.l.is qui.ꝛ.l.cum quidam.§.penulti.ꝛ fi.ff.de acquirenda hereditate.ꝛ plene not.in primis.iij. casibus,in quibus non est periculosum respondere ad positiones propter sacramentuz calumnie. ꝛ aliquando potest responderi ad duo proposita negatiua, que nulla ratione possunt credi, vnde audacter dici potest, non puto hoc,prelata negatione,vt probatur.ff.de in lit.iur.l. ad perentis.in fine.primi respon.
53 C Decimatertia consideratio attenditur circa id,† ne positio iuris sine legis sit,sed facti.vnde si quis ponat,q̄ lex dicit sic,ꝛ sic, vel q̄ impubes non potest facere testamentum. certe non cogitur aduersarius respondere, quia non cogitur probare ius, cum sit notum ꝛ certum, vt.l.ij.ff.de iur.ꝛ fac. igno.ꝛ.l.fina.ff.de iureiurand. Et positiones sunt inuente ad modum probationuz, ꝛ allegans ius scriptum probare non tenetur. Ideo tali positioni non debet responderi. Dixi ideo ius scriptum, qz secus si fiat de iure non scripto,quod fieri potest de consuetudine, vt si pono
54 de hoc est talis consuetudo,ꝛ est ratio quia qui † consuetudinez allegat,illaz probare debet,vt dicit.l.j. in principio.C. que sit lō. consue. iura enim in se probata sunt, ꝛ de his debet constare Judici,vt in auctē.de indi.circa principium. ꝛ.l.certi.C.de iudi.ꝛ .l.ij.C.de posi.ꝛ.l.ij.§.seruus.ff.de arbitrat.
C Quartadecima cōsideratio est super cauillosis positionibus, que propter caliditatem quandam ꝛ subtilem discussionem apponuntur,vt pono q̄ Lucius Titius fuit procurator Sei. Item q̄ fecit extolli vineas Sei. Item q̄ vendidit vineam illius. Itez q̄ culturam vinearum suarum administrauit. Item q̄ Seius mandauit ei q̄ illa diceret vel faceret. hec manifeste concludunt contrarium eius quod negatum fuerat primo.s. q̄ non erat procurator,cum enim procurator sit,qui aliena negotia mandato domini administrat,vt.l.j.ff.de procurato. liquido apparet ex predictis sequi per quasdam calidas responsiones esse concedendum contrarium iam negantis,ꝛ sic potest intelligi quod legitur in.l. ea que.de regu.iur. Hec dico esse respondendum positionibus, sed cum deliberatione est respondendum. possent etiam alia exē pla poni,vt.l.debitor.in principio.ꝛ ibi not.de lega.iij. Et nota
55 † parem esse conditionem falso respondentis, vt.l.in iure interrogatus.ꝛ.l.de etate.§.j.ꝛ.§.in hoc.ꝛ.§.qui interrogatur.de interrogat.actio.falso negantis, vt.l.non alienum. de interrogat. actio. Tacentis.l.de etate.§.qui tacuit. eodem tit. Non respondentis ad interrogata.l. de etate.§.quod in iure.l. si defensor.in fi.de interrogat.actio. Obscure respondentis.d.l. de etate.§.nihil. Respondentis ꝛ dolum committentis circa rem de qua agitur,vt.l.seruus.eo.titu. Verum quia de etate dixi,fallit in duobus casibus,scz de filio qui se abstinuit ab hereditate siue bonis paternis premortui, vt.l. si filius. de interrogat. actio. ꝛ in filio agente cum patre suo in cuius erat potestate,nam tunc non tenetur filius,quia non est iudicium inter eos. Idem dicam si iudiciū non consistit,vt inter seruum ꝛ Dominum,vt.l.cum filius cuz patre.ꝛ l.si sine.§.si seruus.de interroga actio.ꝛ.l.lis nulla.ff.de iu-
56 di. Item † quod dicitur de tacente vt habeatur pro negante, vt .l.de etate.§.qui tacuit.eo.titu.de interroga.actio. Non obstat, quia loquitur de eo qui tacet extra iudicium. Et est ratio differētie,quia qui tacet interrogatus in iudicio, reputatur contumax, ꝛ penam contumacie ferre debet,vt.l.qui tacuit. eod.titu.quod secus est in rogato qui tacuit extra iudicium, non enim fiunt positiones extra iudicium,nec est necesse respondere extra iudicium ad interrogata. Item aliud attende, q̄ sicut pro negante habet̄ qui tacet,cum damnosa sit ei negatio, sic pro confesso habendus est si tacet. Et sic si inspiciamus quod facit preiudiciuz contumaci,in penam contumacie,ꝛ in vtroqz,quasi de mendacio punitur tanquam de falsi cōfessione,vel negatione,ꝛ sic intelligenda sunt iura.§.dicta,ꝛ.l.non alienum. ꝛ.l.de etate. per totam legem,de interroga.actio.

FINIS

Solennis Tractatus qualiter negatiua probetur excellentissimi V.J. Docto. domini Martini de Fano feliciter incipit.

SUMMARIUM

1 Negatiua qualiter probanda, ꝛ quas habeat fallentias hec regula.nn.2.
Non soluendo quem esse quomodo probetur.
2 Aduersarius probat in canonis negata solutione.
3 Probandi facilitas transmittit onus probationis.
Legitimatio persone standi in iudicio per quem probanda.
4 Negatiua non cohartata loco, ꝛ tempore, nunquid possibiliter probetur.
5 Negatiua per oculatem inspectionem quando probetur.
Negatiua per remotionem sensus a subiecto nunquid probari possit.
6 Fama hominum publica negatiuam probare an possit.
7 Fama quando inducat notorietatem.

8 Probari quid non esse actitatum in iudicio quomodo possit.
Judici non constitisse quomodo probetur.
Negatiua sola sufficit in exceptione non numerate pecunie.
9 Donationem tanquam nullam propter solennitatem rescindere volens quid probare teneatur.
10 Solennitas intrinseca presumitur.
Negatiua illa dicitur cuius sensus resoluitur in negatiuam.
11 Negatiua quomodo in defectu obiecti probanda.
12 Actorum publicatio que requirat.
13 Sigilli appositio quando necessaria.
Instrumenta publicata vel exemplata quando fidem faciant.
14 Libris mercatorum an adhibenda fides.
15 Libris exactorum nunquid standum.
Testis non deponens de tempore an probet.
16 Prescriptionis tempus quomodo probetur.
Estimum seu catastum non probat dominium.
17 Testes an possint sepius interrogari, & die festo deponere & quãdo dicantur singulares.
18 Testes nungd possint in terminũ iurare & post terminum deponẽ.

1 **Qualiter probanda** sit † negatiua vide p bar. in l. in illa stipulatiõe. ff. de verbo. ob. & in l. a diuo pio. §. in vẽditiõe. ff. de re iudi. & in l. ij. C. qñ fiscus vel prima. ꝓbabit autez gs non esse soluẽdo p publicã famã, vt. d. l. j. C. qñ fis. vel prima. vel ꝓpter rei mẽdicitatẽ, qz principalis ostiatiz mẽdicat, arg. l. fi. si cert. pet. l. decẽ. ff. de verb. ob. vel qñ alicui fuisset terminus ad exhibẽdũ res suas, & nihil exhibuisset vt no. bar. d. anc. sed bodie. & in. d. l. j. de ꝯbẽ. emp. p gl. de hoc not. in. d. l. a diuo pio. §. in vẽditione. qnimmo & p domesticos ꝓbari põt quem non esse soluendo. vt voluit bar. in l. fi. de reuo. his que in fraud. cre.
2 Fallit hec regula in. v. casibus. ¶ † Primo qñ negans fundãs se directo ꝯ intentionẽ agentis, vt qz negatiua delicto elidit affirmatiuã gentis, vt si actor repetat centum mutuata, & quentus negat mutuata, nã non ad negantẽ sed ad agentem affirmatiue hoc onus incũbit. l. j. & l. actor. C. de ꝓbat. ¶ Scõo fallit hec regula hic qñ aliqua presumptio pro negante foret maxime si foret exclusiua delicti, vt qz quis negat se cõmisisse cãm ingratitudinis ꝯ patrẽ, vel negat se deliquisse, qz non ad ipsum negantem agendo vel excipiendo sed in aduersarium onus probandi pertinet. l. cuz pater. §. rogo. de leg. ij. & l. omnimode. C. de inoffi. testamen.
¶ Tertio fallit qñ illud qõ negatiue veniebat expediẽdũ in persona negãtis & ad ipsius negãtis vtilitatẽ, vt si nego te soluisse mihi canonẽ in biẽniũ & per qñs dico te a iure tuo cecidisse, tali casu non ipse negans sed aduersarius ꝓbat. l. ij. in glo. magna C. de iure emphy. facit. l. j. C. de proba. ¶ Quarto fal'it qñ illud quod negatur esset quodammodo impossibilis probationis quo ad ipsum negantem, & facilis probationis quo ad aduersarium. † exẽplum si teneris mihi quolibet anno pro anima patris dicere vnã missam, nam si allego te non dicisse hoc anno impossibilis mihi esset talis probatio, & qno ad te facilis probatio censetur merito tibi tale onus incũbit propter facilitatẽ. ad hoc induco Bal. in l. cum mulier. in fina reperi. solu. matri. ¶ Quinto fallit vbi tractaretur de legitimatione persone, vt qz dico te non habilez in iudicio ex aliqua causa que de iure iustificari dz. Nam non ego negans sed tu legitimationem tue persone ꝓbare debes. l. liber nec ne. C. de peti. here. facit. l. si queramus. ff. de testa. & sentit Ang. in l. illa stipulatione. de ver. obli. dũ ibi alle. l. fi. C. de arbi. tute.
3 4 **Regulariter** de iure † negatiue probatio impossibilitatis censetur. l. actor. C. de proba. in. c. cũ bone. el. ij. de elect. not. in. c. sup hec. de renun. fallit nisi forte cohartata loco & tempore. l. patronus. §. rei per duelliones, de acqui. here. no. Joan. l. ij. C. de erro. aduo. facit optime tex. in l. fi. de rebus cre. interdum probatur negatiua per inspectionez oculorum. vt si dixero non est heres, qz nõ est descriptus in testamento. Tu non es matriculatus, qz non es scriptus in matricula vt dicit bal. in. d. l. fi. Itẽ si dixero te non soluisse collectas, tributũ vel pretiũ rei vectigalis, nã cum solutio talium rerum debeat deduci in scriptis. l. j. C. de apoch. pup. lib. x. eo ipso qp nõ apparet descriptus in libris publicis probatur te non soluisse, vt. l. j. C. de exac. tribu. eo. lib. interduz probatur per limitationẽ rei de qua deponitur. que limitatio ẽt ex visu resultat, qz probo florenum nõ
5 esse iusti ponderis, rubrum grani non esse iusta mensura, † qz per limitationem ipsius rei que ex visu comprehenditur aspiciendo stateram seu mensuram probatur negatiua non ponderis vel mẽsure. vt firmat Bar. in l. actor. p. l. j. de ponde. aur. lib. xj. Interdũ ꝓbat negatiua per remotionem sensus a subiecto, & hoc duplici ter. primo per non diminutionem, vt probo quod ex vulnere tibi illato non remansit cicatrix, nã cum non videas diminutionez in membro resultat probatio negatiue. Secundo per oppositionem. & per hoc potest exemplificari in quolibet sensu hominis. nam si dedico nigram, qz video albam, ex eo qz albedo opponit sensui visus. Item quod sonus non est bassus, qz audio quod est alte. Item vinum sit dulce vel amarum, dicat qz gustani, & sic de
6 similibus sensibus, vt concludit Bald. in prea. l. fi. † Item probari potest negatiua per publicam hominum famam secundum Bal. in l. illa stipulatione. in fi. de verbo. obliga. Item probari põt negatiua per publicã hominum famam ſm Bart. in l. stipulatione. in f. per tex. in l. hominis. §. a barbaris. ff. de re mili. quẽ ibi reprobant Moder. ex eo qz fama ꝓbationẽ non inducit. l. iij. §. eiusdem. ff. de testi. & per Bar. plene. ff. in l. admonẽdi. de iust. & iu. & in l. de minore. §. tormenta. ff. de questioni. sed dictum bar-
7 salnari potest eo casu quo aliter probari non põt, † quo casu fama facit probationem in auc. sed bodie. C. de repu. facit gl. in l. fi. C. qõ metus can. tñ scias qñ res est aliter prohibita & venit fama inducit notorietatem, vt eleganter dicit Bal. in auc. qp locuz. C de colla. alleg. ad hoc glo. no. in. c. j. de testa. lib. vj. in versi. manifeste. ¶ Quomodo ꝓbetur quem non fuisse in tali loco, puta in scholis Bal. si vero. in l. tabule. C. de iniust. testa. C. vnde cogna. & c. in presentia. de proba. ideo ſm Jmol. ibi melius erit si deponat quod vidit scholas vacuas, & qp titius non potuerit esse ibidem quin ipse vidisset.

Quomodo autem probetur qd non eẽ actitatum in iudicio. dic ſm Bar. in l. si contra. ta. de appel. † & inspectionẽ actorũ, qz qp in eis non reperit nõ fuisse actitatũ probatur, & vide Bal. in auc. offeratur. in. j. col C. de lit. contest. vbi dicit qp terminum esse elapsum constare per partis confessionem & ex actorum inspectione. ¶ Quomodo aũt probetur qp quis non sciuit vide p Bar. in l. is potest. ff. de acqui. here. Item quomodo probet iudici non constitisse. vide per bald. in l. si de meis. §. ex qpromisso. ff. de arbi. & inquãtum dedi quinqz limitationes ad regulam bar. in l. in illa stipulatione. ꝰ proxi. in prece. facie. Ad de fextã in exceptione non nu. pecu. sufficit sola negatiua, & onus probandi transfertur in agentem. l. si ex cautione. & l. assẽneratio. C. de non nu. pec. qnimmo & pulchrius venit bal. quod ẽt per instrumenta in quibus apparet solu. partis totius quantitatis per prius confessate qp eo tempore qõ producuntur talia instrumẽto in quibus apparet solutio partis tantum videtur probari negatiua, qõ residuum non fuit numeratum nec solutum, vt in. l. ij. C. e-
9 tit. † Item ẽt si volens rescindere donationem tanquam nullam propter solennitatem dz probare interuenisse solennitates. quo casu cessabit regula dicte. l. actor. vt est gl. in. l. j. C. de fide instr. & iure baste. lib. x. & est ratio, qz ibi neganti ꝓbatio incũbit, qz apparebunt publica instrumenta de istis solẽnitatibus que interuenisse dicebantur tempore celebrati contractus, & sic presumptio erat p eis. merito transfertur onus probandi in aduersarium, vt ẽt dicit glo. in. l. optimam. de contraben. & commit. stipu. & fiet ẽt illa probatio per indirectum, vt no. in. d. l. optimã. secus autẽ foret si non appareret instrumentis de talibus solennitatibus, qz cum sint solennitates extrinsece & per consequens non presumantur, vt est limitatio per inter alium. xxv. dierum non presumitur. l. quandoqz. in fi. de publica. & iõ tunc cuz nulla prescriptio cansari possit, merito illud onus in aduersarium non transfertur. lz si essent solennitates extrinsece, tunc bene causaretur presumptio
10 † cum intrinseca solẽnitas presumatur, vt no. plene in. l. sciendũ. ff. de verb. oblig. adde qõ quando negatiua probari non põt nisi cohartareẽ loco & tempore, qp tũc testes producti super tali negatiua non cohartant illam loco & tempore, vt eius natura requirit videtur quandã speciem falsitatis incurrere, vt no. volnit Jnno. in. c. cũ furtiua. de can. pos. & proprie. facit qp in simili no. bal. in. l. presbyteri. in fi. de epis. & cle. ẽt de probatione negatiue vide incidẽter fauore vltime voluntatis bal. in. l. j. ff. de excep. & no. gl. in. l. eadem. ex quibus can. ma. que vult paria, esse si qs dicat nõ sum maioz. xxv. annis. q̃tum sum minoz lz contrarium voluerit, in. l. de etate. ff. de mino. ideo illa dicit negatiua cuius sensus resoluitur in negatiuam, vt etiam no. bar. in. l. inter stipulantem. ff.
11 de verb. ob. ¶ † Ultimo quando alicui obiecto obijcit defectus

vel

vel inhabilitas an per objiciētē debeat illa probari, an vero prelatus negatiuam illam. s. se non esse inhabilē. vide plene p Joā. an. in mercurialibas. ⁊ in regula infamibus ⁊ in regula sine possessione. de re. in. lib. vj. ⁊ ibi aliqua vide de materia negatine, ⁊ alios in. c. j. de accu. ⁊ in. c. bone el. j. de elec. ⁊ p Spec. in tit. de pba. §. j. ver. sed quid de negatiua. ⁊ p Bar. ⁊ Bal. in locis pal leg. ⁊ aliquid per eundē in. l. ij. C. de dona. ante nup. ⁊ in. l. fideius sores. §. j. ff. de fideius. Ludo. ro. in nota. suis.

¶ Publicatio actorum.

12 **Adde ad faciendū** † publicationem actorum requiritur in ipsa publicatione iudicis presentia, vel alterius habentis potestatem a iudice. aliter non valeret extra de fide instru. c. pe. ⁊ fi. ⁊ fit eo sedente pro tribunali, ⁊ illis de quorū agit preiudicio presentibus vel p contumaciā absentibus, vt in auc. de fide instru. §. sed si instrumenta. ⁊ auc. tuto. l. fi. ad turpil. l. nam ita diuus. ⁊ plene in. l. publicati. C. de testa. ¶ Item appositio sigilli ipsius iudicis est ne-
13 cessaria † maxime qñ examinant testes ad perpetuam rei memoriam. vt q̄ per prius erat in memoriam hominum labile per talē scripturam sit perpetuo valiturum inxta. c. quoniam frequenter. vt lit. non contesta. ⁊ in. l. in. l. aqui. si deletum. ad. l. aqui. Itē vocandi sum hi quos res tangit, vt in. c. cum dilecti. de confir. vti. vel inuti. ⁊ in. c. cum olim essemus. de priuile. in. c. fi. de priuileg. ⁊ si certi sint sunt specialiter vocādi. alias sufficit gñale pclama. vt in. c. cum inhibitio., de clā. despō. c. cū in tua. qui. mo. ac. pos. de sen. excō. c. statuimus. l. si eo tēpore. de remis. pig. no. in auc. si omnes. C. si vt se ab brdi. absti. Instrumenta quidē vel testamēta exēplata vel publicata non seruata forma predicta non faciūt fidē. in auc. vt ipon. larg. §. ⁊ bz. ⁊ in. l. ij. §. fi. de secun. tab. Sed qd si de predictis solēnitatibus non apparet an presument debito tempore interceſſisse. vbi no. in. c. albericus. de testi. ⁊ in. l. sciēdum. de verb. obli. facit. c. fi. extra de pac. ⁊ qō no. Bal. in. l. fi. ⁊ auc. ibi posita. C. de sacroian. eccle. ⁊ ibi vide.

¶ Libri mercatorum.

14 **In libris mercatorū** † continentibus aliqd in fauorē aut detrimētum tertij sit credendū, ⁊ eis fides adhibenda. Nico. mathe. Jaco. but. ⁊ Bar. fm qō refert Ange. in. l. quedā. §. nūmularios. ff. de edē. dicūt q̄ sic, vt ex talibus libris siue scripturis fiat temipleta pbatio. de qua loquit glo. ff. de inreiu. l. admonēdi. C. de reb. credi. l. in bonefidei. vnde vno teste de veritate deponēte resultabit probatio plena. de qno ēt vide Bal. in. l. j. circa fi. de edēdo.

¶ Libri exactorum.

15 ¶ Et † an libris exactorū gabellarū ⁊ alijs officialibus de publico electis credatur ibi vide per Bar. ⁊ alios q̄ dicunt q̄ sic.

¶ Quomodo probatur tempus prescriptionis.

Utrum testis non deponēs de tempore probet, dic quod sic nisi tempus sit de substantia probationis. hoc est decisiuum questionis vt in prescriptionibus de quo vide no. in. l. ob carmē. §. fi. ff. de testi. ⁊ p Cy. ⁊ Bal. in. l. testium. C. de testi. ⁊ p eundē in. l. matrem tuā. C. de proba. Adde
16 qō † tēpus prescriptionis probatur per suas extremitates. nam pbato principio ⁊ probato fine presumitur possessio continuata medio tpe, vt no. xvj. q. c. nolumus. ita refert bal. in. d. l. testium. C. de testi. in. d. col. ¶ Et no. q̄ p estimum siue catastum non pbat dñium neq; possessio. l. si pater. ⁊ ibi Bal. C. de acti. emp. cō cor. l. que quisquis. ff. de acqui. re. do. An ecclesie teneantur aliquo modo ad collectas, ⁊ an valeat statutum de collectis futuris vide Bal. in. l. omnes. C. sine cen. vel reli.

¶ Testes possunt sepius interrogari.

¶ Judex pōt sepius interrogare testes cum aliquid dubij direrint. xxx. q. vlti. c. iudicante. extra de emp. ⁊ ven. c. cum cām. ff. ō
17 interro. act. l. vbicunq; † nec. n. ad veritatē aliter peruenit nisi circunstantie oēs diligēter querant. xxiij. q. vlti. accidit.

¶ Testis de peritia artis pōt diebus feriatis deponere, vt text. est singu. l. ij. ff. de feriis.

¶ Testes dicunt singulares. x. modis, de quo vide p Bal. in. l. testiū. C. de testi. in. vj. col. ⁊ que interrogationes debēt fieri in testibus ibidē p Bal. modicum. an post dicta testificata possit per facti euidētiam probari contrarium vide Bal. dicentem q̄ sic. in. l. si quis testi. in fi. C. de testi.

18 ¶ Et an † testes possunt iurare in terminū ⁊ deponere post terminum. vide Bal. in. l. si quando inuitos. in. ij. col. C. de testi. de quo per Bar. in. l. damni infecti. §. sabini. ff. de dam. infec.

FINIS

Tractatus de probationibus

Clarīs. Jurisconsulti Federici Schench ex liberis baronibus a Tantemberg, in quo breuiter ⁊ dilucide vniuersam probationum materiam complexus est.

SVMMARIVM

1 Probationis onus subire eum oportet qui dicit, non eum qui negat.
2 Negatiuam probare quibus casibus reus adstringatur.
3 Sane mentis quemlibet esse iura presumunt.
4 Bona apud vxorem reperta presumuntur esse mariti, nisi contrarium probetur.
5 Exceptionem affirmatiuam reus probare dz.
6 Chirographo cancellato presumitur debitor liberatus.
7 Exceptionem non numerate pecunie reus probare non cogitur.
8 Reus probationis onus sponte suscipiens an renuntiare videatur ei beneficio quo cautum est vt actore nō probante reus absoluatur.
9 Indebitum soluisse se allegans, si quidem minor, mulier, miles, vel rusticus fuerit, onus probandi debitum fuisse in aduersarium transfert.
10 Indebitum soluisse se allegans regulariter probare dz indebitū fuisse quod soluit.
11 Cautio in qua debiti nulla causa exprimitur ad debitum probandum non est sufficiens.
12 Rationes defuncti non sufficiunt ad probationem debite eidem quantitatis.
13 Epistolis consanguinitas aut necessitudo ⁊ si non probet, ijsdem tamen probatio adminatur.
14 Instrumentum publicum ⁊ si plene probet, falsum tamen conuinci potest per testes.
15 Filius is esse presumitur, quem parentes vt filium agnouerunt, ⁊ aluerunt.
16 Limites terrarum ⁊ diocesum quibus rationibus probentur.
17 Indicia certa fidem faciunt.
18 Census ⁊ monimenta publica testibus in pbatione preferuntur.
19 Aspectum rei nonnunquam desiderat probatio, vt cum iudicem cum partibus in rem presentem ire opz. ⁊ nu. 21.
20 Virginem aliquam esse vel non esse aspectu matronarum probatur, vt pregnantem obstetricum aspectu.
22 Aspectu peritorum medicorum vulnus probatur letale.
23 Medicorum denuntiatione probatur quis valetudinarius, ⁊ egrotus.
24 Periti in quauis arte e quorum aspectu, ⁊ denuntiatione cause probatio pendet sint ne a partibus eligendi, an vero a iudice deputandi.
25 Periti in arte aliqua ex quorum aspectu ⁊ denuntiatione probatio rei elicitur, quot assumendi sint, ⁊ cuiusmodi iuramentum ab his exigendum.
26 Judex qui secundum denuntiationem peritorum iudicauit, an mutare sententiam possit superuenientibus alijs peritioribus qui contrarium denuntient.
27 Judex sententiam suam quam falsis instrumentis circunuentus tulit, retractare potest.

Regula est vt qui in

1 cūbat † pbatio, q̄ dicit, non ei, qui negat. l. ij. ff. de pbat. Quare actor non probans, qō asseuerat, reū necessitate monstrandi ꝫriū non astringit, cuz per rex nāmi factū negantis pbatio nulla sit. l. actor. C. de pba. Sunt īñ certi casus q̄ negāti † reo pbationis
2 onus imponūt. Primo hoc efficit p sumptio. Nā si codicilli negent facti ab eo, q̄ mētis cpos fuit, illi rei fidē astruere dz. Jus. n. presumit † quē sane mētis, nisi ꝫriū pbet. l. nec codicillos. C. de codi. Itē si maritus res suas apō vxorē cstitutas vēdicet, vxor neget
4 eē mariti, eius rei pbatio ap vxorez manet. Aut cū pbari nō pos-

sit, vnde si vxor matrimonij tẽpore honeste q̃sierit, de mariti bonis eam habuisse ius presumit. L. et si vxoris. C. de dona. inter vi. et vxo. Plura ḟsimilia possent cumulari, sed nos in parno opusculo amplectimur brevitatem. Secundo, exceptio affirmativa,
5 veluti si actor petẽti decẽ, reus excipiat se soluisse, nam † eius rei probationẽ reus prestet. l. prestat. l. j. C. de proba. nisi reo ita excipiente, chirographum cancellatum fuerit, tum † enim presumptione debitor liberatus esse vr, nisi manifestis ꝓbationibus. creditor sibi adhuc deberi ostẽderit. L. si chirographum. ff. de proba.
7 Duerium in exceptione negativa, q̃busdam casibus, veluti † in exceptione non numerate pecu. quam ꝓbare non cogit reus. L. si ex cautione. C. de non nume. pec. Tertio, spontanea probationis assumptio, nam si quis vltra in se suscipiat ꝓbationes, non absolvetur, morẽ ei gerit. l. circa eum. ff. de ꝓba. sed † an hoc pacto in se probationis onus suscipiens, videat renuntiare beneficio iuris, q̃ dz, rem absolvendum esse actore non probante? gl. ibi id negat.
8 Quare si in probando defecerit, nihil ei oberit quominus sit absolvendus, actore intentionem suam non probante, ꝑm. d. gl. que et vltima est. in fi. in. d. l. circa. Quarto personarum privilegium.
9 Nam † si indebitum soluisse queratur pupillus, vel minor, vel mulier, vel forte vir quidã perfecte etatis, sed vel miles, vel agricultor, et forensium rerum expers, vel alia simplicitate gaudens, et desidie deditus, tunc eum qui accepit pecunias ostendere dz, bñ eas accepisse, et debitas ei fuisse solutas. Quod si non ostẽderit, eas redhibere poterit querens, quod † in alijs non obtinet.
10 Qui. n. solvit, nunquam ita resupinus est, vt facile suas pecunias iactet, et indebitas effundat, et maxime si is, q̃ indebitas dedisse se dicit, homo diligens est, et studiosus paterfamilias, cuius personam incredibile est in aliquo erasse. Et ideo talis, q̃ dicit pecunias indebitas solvisse, cõpellit ad probationes, quod per dolum accipientis, vel aliquam iustam ignorantie causam, indebitus ab eo solutum est, et nisi hoc ostenderit, nullam repetitionem hz. l. cũ de indebito. ff. de proba. Hec obtinent, cum de solutione indebiti
11 questio est. Si autem † cautio indebite dicatur esse exposita, et indiscreta sit, hoc est, causam, ex qua quid debeatur, non exprimat, aduersarius eam producẽs, tenetur ostendere debitum, q̃ contenetur in ea. Si vero causam in ea specialiter expresserit cauens, quare hmõi cautionem exposuerit, tunc stare eum oꝑz sue confessioni, nisi manifestissimis probationibus probauerit, se id indebite promisisse. d. l. cuiz de indebito. §. fi. et. c. si cautio. de fide instrumen. Illud autem certi iuris est, rationes † defuncti, que in bonis eius inueniunt, ad probationes sibi debite quãtitatis non sufficere. l. rationes. C. hoc tit. Exemplo quippe pernitiosum est, vt
12 ei scripture credatur, qua vnusquisq; sibi annotatione propria debitorem constituit. l. exemplo. C. eo. tit. Quinimmo iniquus est, vt sub propria annotationis manu vnusquisq; facit debitorem. l.
13 fi. C. de comen. fil. deb. lib. x. Et si non epistolis probet necessitudo, vel consanguinitas, sed natalibus, vel adoptionis solennitate vt. l. non epistolis. C. de proba. Tamen huiusmodi epistole coadiuuant probationem, cum lex dicat eas nonnullam vicẽ instrumẽtorum obtinere. l. fi. ff. de proba. Instrumentum † publicuz plene probat, donec contrarium ꝓbetur. Potest igitur instrumentum
14 per testes falsum conuinci. l. cum precibus. C. de ꝓba. Non enim quodlibet instrumentum tanti oꝑz esse momenti, vt trium vel plurium idoneorum testium depositionibus preferat. c. cum Joannes. de fi. instru. §. porro cũ dubitatio fuisset exorta, ꝛc. Quot autem testes requirantur ad instrumenti reprobationem, vide glo.
15 vlti. in. c. iij. loco. de proba. Probatur † quẽ esse filium, si parentes eum publice vt filium agnouerunt, et vt filius eorum fuit notatus cõmuniter et habitus ab eisdem, adeo, vt parentibus ẽt iuramento contrarium affirmantibus non credatur. c. per tuas. de ꝓba. Alys tamen legitimis ꝓbationibus, parentes probare possent non esse filium, quẽ appellassent. Igitur quasi possessio filiationis, ꝓbationẽ transfert in parentes. L. non nudis assertionibus. C. de proba.
16 Limites † terrarum, et dioceſum ꝓbantur per libros antiquos, testes, famam, atq; alia adminicula. c. cũ cãm.
17 de ꝓba. Item indicia certa † que iure non reꝓuntur, non minorem ꝓbationis, q̃ instrumenta, continent fidem. Quo iure, si de ꝓprietate domus ambigitur, vti quis nõ prohibetur. l. indicia. C.
18 de rei vendica. Item census † et monimenta publica potiora testibus esse tenemur censuit. l. census. ff. de proba. Nonnunquam res
19 aspectu † ꝓbationẽ accipit, vt in. l. ij. in fi. ff. de ferijs. et in. l. si in prohemio fluminis. §. vlti. ff. fin. regun. vbi index de finibus cognoscens, mores exigat, et oculis suis loca subijciet, vt. l. re ex aspectu probata, quod equum visum fuerit, decernat. Quam legem norunt practicare iureconsulti nostri inferioris Germanie, apud Hollandos et Zelandos, vbi crebris aquarũ irruptionibus, atq;
20 alluuionibus agrorũ termini frequẽter confundunt. Similiter † aspectu matronarum probatur, quam esse, vel non esse virginẽ. c. fraternitatis. extra. de frigi. et malefi. et. c. causaz matrimonij. de ꝓba. Et quã prẽgnantẽ esse, ꝓbat ex aspectu obstetricum, modo tamen probatissime sint et artis et fidei. l. j. ff. de ventre inspicien. §.
21 j. Item aspectu † agrimẽsoris probatio fit de finibus. l. si quis. C. fi. regun. et. d. l. si irruptione. §. vltimo. et. c. q; indicante. extra de prescrip. vbi index ad loca accedens contentiosa, agrimensoris
22 diffinitione causam terminabit. Item † aspectu peritorum medicorum vulnus probatur letale. c. significasti. ij. extra. de homici. versi. Et quidem si hoc ita se habeat. Ita et medicorum denuntiatione † quis probatur egrotus, et valetudinarius. l. semel. C. de remili. lib. xij. Ex his scaturiginẽ suam sumpsit id triuiale, credendum esse peritis in arte. Suborta quapiã ex premissis controuer
24 sia, poterunt partes † cõi consensu tales peritos eligere, et iudici presentare, vt illorum sententia examinata, index statuat, quod equum fuerit, ꝑm nostros, Fely. et alios, in. c. proposuisti, de probatio. arg. l. hac edictali. §. his illud. ibi. quos vtraq; pars elegerit ꝛc. C. de secun. nup. Sed ego arbitror partes id nõ posse, nisi iudice annuente, et ꝓsentiente. Et vbiq; iura permittunt, et iniungunt iudicibus, vt ipsi adhibeant, quos honestos, prudentes, et peritos putarint. c. causam. de proba. Ibi deputare curetis, que verba non partibus, sed iudici fiunt. et. l. j. §. j. ff. de ventre inspici. Ibi, que cũ a te assumpte fuerint. ꝛc. non dicit ab vtraq; parte, sz a te. s. pretore et iudice. Porro dicunt nostri, Fely. vbi. s. hos plures † ad minus debere duos assumi. cũ text. in. d. c. significasti. ij. dicat in plurali, de peritorum medicorum iudicio. Id ipsi trifariam moderant. Primo, vt locum non vẽdicet in eo perito, quẽ vt ꝓspecte fidei, et peritie virum, in hoc prefecit respublica. ar. l. ij. C. de ponderatoribus, et auri illatoribus. lib. x. Secundo, vt nõ obtineat si vno solo ꝓsente sint partes. arg. l. Theopõpus. ff. de dote prelega. Tertio, nisi vnus solus inueniat in loco. Sed ego existimarim hec alio pacto posse diffiniri. vcz si assumendi sint ad iudicem, instruendum certe cuiuspiã artis ignari, et periti, quoruz ars constat indubitatis et certis regulis disciplinę, quales videri poterint agrimensores, arithmetici, architecti, et similes, tunc in arbitrio erit iudicantis, an vnum seu plures adhibeat. Nam video iura ꝑmisceꝛe, nunc de vno, nunc de pluribus assumendis loqui. nam in. l. si irruptione. §. j. ff. fini. regundo. et in. l. si quis. C. eo. tit. et in. c. Et iudicante. extra de prescript. vnius agrimensoris adhibendi fit mentio. in. §. vero vlti. in. d. l. si irruptione. mentio fit de pluribus. Ait. n. textus, ad iudicis officium de finibus cognoscẽdis pertinet, mẽsores mittere, et per eos dirimere ipsam finium regundoꝝ questionem. Ex qua re perspicuum fit arbitrarium esse, quot in hac specie adhibeant. Si vero assumendi sint periti, quoꝝ ars eque non ꝓstat certis et indubitatis regulis disciplinę, sed iudicum falli põt, tunc plures dixerim fore adhibẽdos. Ita iura statuũt de adhibẽdis obstetricibus, et matronis, ad ꝓbandam quam grauidam, vel virginem. c. causam matrimonij. extra de ꝓba. c. fraternitatis. extra de frigi. et malef. l. j. §. j. ff. de ventre inspi. Idẽ statuũt de medicis. c. significasti. ij. extra. de homi. ibi, peritoꝝ iudicio medicoꝝ. et. l. semel. C. de re mili. lib. duodecimo. ibi, denũtiantibus medicis. Quorum rõ est. Et vt sepe manus et oculus fallunt obstetricum. c. nec aliqua. xxvij. q. j. ita et fallit iudicium medicorum, teste eorum principe Hippocrate, et in Aphorismo. i. trãslatore Nicolao Leoniceno. Vita brevis ars vero longa, occasio aũt preceps, experimentum periculosuz, iudicium difficile, vel (vt vetus hz traductio) fallax. In hac igit, et consimili specie, index oppoꝛtune, non duos solũ, sed vel tres (si haberi poterint) vel plures adhibebit, vt si variauerint iudicia, pluriũ sententie stetur. iux. l. j. §. j. ff. de vent. inspi. ibi. Et si omnes, vel one. Hec, q; domi. nostre nata, paradoxi fuerint loco. Preterea hos peritos iuramentum credulitatis prestare debere, nostri. s. Panoꝛ. et alij putant. in. d. c. fraternitatis. non aũt veritatis, ne si fallant, subeant anceps periurium. Quod ego intelligo scõm ea, que dicta sunt. Quid enim vetat, Arithmeticum aut agrimensorem de veritate iurare, quũ artis sue regulis ad vnguẽ callere possit veritatẽ? De alijs vero, vt medicis, et obstetricibus aliud quoq; fuerit indicium. Si vero talis peritus esset ad officiuz assumptus auctoritate publica, et initio assumptionis sue, iuramẽto fidem suam obstrinxisset, putãt nostri, Fely. in. d. c. ꝓposuisti, postea cum non cogi ad iusurandũ in particularibus causis. argu. c. ad audientiam. versic. cum iuratus sit officium suum fideli
26 ter exeq; de fide instru. sed † an iudex, qui pronuntiauit ex respõso peritorum cuiuspiam artis, possit illam sentẽtiã reuocare, si a

peritioꝛibus

peritioribus instruatur, priorum responsum fuisse falsum, vel non consentaneum vere peritie, & discipline, varij varie opinantur. creb rior tamen habet opinio, iudicem hoc posse, quam ego sequor, & amplector, motus per insignem & memorabilem textum in. l. dini fratres. ff. de iure patro. vbi imperator ipse statuit cõtra rescriptus & responsum suum, quod ad libellum partis emanarat, postquam cum pluribus iureperitis tractans, plenius de veritate & iure fuisset edoctus. Preterea si sententia †retractatur, qñ falsis instrīs
27 circumuenta est religio iudicantis. l. vlti. & per totus ti. C. si ex fals. instrū. vel testi. iud. sit. Quare nõ eque retractabit̄, qñ religio iudicantis circumuenta est falso & imperito eius rñso veritate & peritia sola fretus iudex pronunciare debuit.

FINIS

Tractatus de testibus auctore

Federico Schench ex liberis baronibus a Tautemberg Jurisconsulto clariss. in quo compendiose admodum & eleganter vniuersam Testium materiam pestrinxit, quam alij vix in tis voluminibus complexi sunt.

SVMMARIVM

1 Testes citari debent.
2 Suspectus est qui se vltro ingerit. & nu. 33.
3 Testes ante omnia sacramento adstringendi sunt ad veritatem dicendam.
4 Episcopus citari non debet, nec ad iusiurandum adigi testimonij ferendi causa, sed ad eum iudex mittere debet.
5 Iusiurandum prestari debet tactis sacrosanctis Euangelijs.
6 Iusiurandum testibus remitti potest consensu litigantium.
7 Testis productus quid iurare debeat.
8 Testes iurare debent vtraq; parte presente, aut per contumaciaz absente.
9 Testes aliquando citari non debent, sed ad eorum testimonia recipienda iudex mittere debet, & quando id fieri debeat.
10 Testibus in alio territorio constitutis, iudex illius territorij rogãdus est vt eorum testium dicta recipiat.
11 Testium examinationem iudex alij committere potest.
12 Testes euocari ex alia ciuitate vel non euocari debent, prout cõ suetudo eius prouincie patitur.
13 Pupillus a testimonio ferendo arcetur preterquam in crimine lese maiestatis, cuius occasione etiam torqueri potest.
14 Minor viginti quinq; annis in causa criminali testis esse nõ pt.
15 Maior viginti quinq; annis testimonium ferre de eo potest, qõ ipse idem cum esset minor vidit.
16 Testimoniũ ferre non possunt publico iudicio dãnati & infames, qui si qñ admittãtur, nõ sine tormentis fides illis adhibẽda ẽ.
17 Testis esse nõ põt qui in custodia est, nec que questũ corpore suo palam facit, quẽadmodu nec qui pecuniam accepisset, vt testimoniũ ferret conuictus fuerit.
18 Heretici a testimonio repelluntur pterquã in vltimis volũtatibus.
19 Parentes & liberi inuicẽ aduersus se nec volẽtes testimoniũ ferre possunt. & nu. 23.
20 Pater itemq; frater filio aut fratri de peculio testanti aut etiam vxorem ducenti testis esse potest. & nu. 22.
21 Patrem filio, aut contra testem idoneum non esse quomodo accipiendum sit.
24 Parentum & maiorum appellatione qui veniant.
25 Testes domestici non admittuntur.
26 Familie appellatio quid contineat.
27 Domestici qui dicantur.
28 Domesticorum testimonium quando admittatur.
29 Canonicorum testimoniũ recipitur super his que in capitulo gesta sunt.
30 Frater possit ne in causa fratris testimonium ferre.
31 Frater aduersus fratrem testimonium dicere non est cogendus, nisi cum per alios veritas haberi non potest.
32 Frater aduersus fratrẽ volẽs testimonium ferre potest.
34 Coniuncte persone que iure ciuili cogi non debẽt aduersus quõcros testimoniuz ferre in quibus causis iure canonico ẽt inuicti aduersus eosdem coniunctos testimonium ferant.
35 Patronus in ea cã testis esse non potest in qua patronus fuit.
36 Testis idoneus esse in re propria nemo potest, atq; inibi que dicatur propria causa.
37 Participes criminis in causa communi non testificant̄, quẽadmodum nec socij eius rei que in iudicium deducitur.
38 Mulier quibus in causis testis adhiberi possit tam iure ciuili quam iure canonico.
39 Testes idonei nõ sunt quibus iperari potest vt testes fiant, atq; inibi de interpretatione huius regule.
40 Inimicus capitalis idoneus non est.
41 Persone aliquot enumerantur que testimoniũ inuite non dicũt.
42 Testis dicti sui & scientie causam si quidez hoc rogatus fuerit, in medium proferre debet.
43 Causa scientie quomodo a teste reddenda.
44 Adulterium probari potest per testimonium de auditu.
45 Testes deponentes quod ex alijs audierũt nõ plene ꝓbant, nisi in aliquot casibus ibidem enumeratis.
46 Testes diligenter examinandi sunt per iudicem de singulis circũstantijs, & que sint ille circunstantie.
47 Testi fides non ideo minus adhibenda est qõ dicẽ rei geste ignorat, nisi ficubi diei & hore scientia esset necessaria.
48 Testis qui obscurius testimonium tulit in iudiciuz reduci potest vt dictum suum interpretetur.
49 Testes ẽt quarto ꝓduci pñt, vt tamẽ id fiat añ edita testimonia.
50 Publicatis testimonijs non amplius conceditur testes producere super ijsdem seu contrarijs articulis tam in principali causa quam in causa appellationis.
51 Publicatis testimonijs testes sup nouis articulis producere taz in principali instantijs quam in causa appellationis permittit̄.
53 Testes in quibus casibus reprobari possint post publicata eoruz testimonia.
53 Testis dictum ei prodesse non dz, qui protestatus est eum se testẽ velle repellere.
54 Testis neutri partiũ testimoniũ suũ ꝓdere dz alias puniẽdus ẽ.
55 Auctoritas & integritas testiũ nonnunq; efficit vt pauciores pluribus proferantur.
56 Vnius testis testimonium non recipitur.
57 Testes septem in testementis adhiberi debent.
58 Vltima queq; voluntas excepto testamẽto quinque testibus munita esse debet.
59 Solutio debiti in scriptis relati, aut etiam partis eius quinque testibus probanda est.
60 Contractui libram auri excedenti quinque testes adesse debent, cum in scriptis a literarum imperito celebratur.
61 Libram auri, constituunt septuaginta duo auri, Libram vero argenti quinque soldi.
62 Solidum pro aureo iuris interpretes accipiunt.
63 Testes quindecim quando necessarij.
64 Testes tres in quibus casibus adhiberi debent.
65 Testes quinq; adhibendi sunt, cum quis per epistolam seruum manumittit.
66 Vnius testimonio cum adminiculo fame publice quibus in causis fides adhibeatur.
67 Judicis prudentia cuiusmodi esse debeat in excutienda veritate.
68 Testium receptionem in causis criminalibus iudex alij committere non potest.
69 Testium superfluã multitudinem moderari iudex ex officio dz.

1

Roductur testes

†ad intentionis, siue probationez, curabit eos citari a iudice. arg. a ꝓrio sensu. in. l. in testimoniũ. ff. de testibus. Si enim vltro se testes obferrẽt, possent nõ immerito tacita suspicione notari. Fere enim fit, vt qui † operas suas ingerit, inuito presertim, hoc ipso suspectus
2 habeatur. l. que oia §. sed & si aduersarius. ff. de ꝓcu. Producti testes. pus
3 quam perhibeant testimoniũ, in reinrãdo † sunt ad veritatẽ dicendam adstringendi. l. in iusiurãdi. C. de testib. Idq; tactis sacrosanctis euangelijs, sm nostros. c. hortamur. iij. qõ. ix. Sacro sancte enim scripture nunquam non iudicio adesse debent. l. rem non nouam. C. de iudic. Episcopus † in̄ propositis tm̄ euangelijs, sm qõ
4 decet sacerdotes, dicat ea, que nouerit, non tm̄ inuet, postquam iudex ad eum miserit. Nam ad testimonium dicendũ citari non dz

iure ciuili, idq; vt ꝑsona honoretur, ⁊ ne dignitas sacerdotij exẽpta ꝙfundat̃. l. nec honore. ⁊ anc. Sed iudex. C. de epis. ⁊ cle. Cõsuetudine tñ fori nostri Camere imperialis, Euangelioꝝ tactura
5 non frequentat̃, ⁊ forte † minus bñ, ꝓ ea que hz gl. sup ✠bo tacta in fi. in. c. j. §. porro corã episcopo de bere. in cle. Idq; illis casibus, qbus ius exp̃sse cauet iurari dẽre, tactis sacrosanctis Euangelijs. Vide gl. super verbo corporali in. c. ant circa de ele. lib. vi. ⁊ glo. primã in. §. item sacramenta puberum. in titu. de pace tenen. inter sabditos, ⁊ iura. firmanda, que dicit inter cetera plus operari tactum libri Euangeliorum, ratione maioris solennita-
6 tis. Consensu † tamen litigantium quibusuis testibus iusurandum remitti posse Azonis, ⁊ Accursij sententia est, que ⁊ iure canonico ꝓbatur. c. tuis questionibus, ⁊ ibi gl. super verbo remit-
7 tatur. extra de testi. ⁊ consuetudine recepta est iurabit † añt testis, nulla admixta falsitate, aut mendacio, se dicturuz veritatem, pro vtraque parte. Quam clausulaz licet ius non exprimat, ꝙsuetudo tamen adiecit. Et tamen nihilominus iuri est ꝙsona, quum ius dicat testem debere dicere, que nouerit. d. Autẽti. sed iudex. Igitur tam ea dicet, que nouit facere pro vna parte, quã q̃ pro altera. Sic plenius, vt in glo. super verbo, iuramentis, que ⁊ vltia est. in. c. fraternitatis. extra eo. tit. Que ẽt dicit testẽ iuraturuz, se nec pretio, nec amore, nec odio, nec timore, nec pro quoquã cõ-
8 modo, testimonium dicturum. Jurabunt † autem testes, vtraq; parte presente, ⁊ si altera forte abesset, citanda foret, Quod si venire noluerit, etiam ea absente iudex attestationes recipiet, ⁊ pin de valebunt, ac si ea presente recepte fuissent. l. si quando. ⁊ auct. sed ⁊ si quis. C. de testi. quod initio † dictũ est, testes a iudice esse
9 citandos, vt veniant testimoniũ perhibituri, obtinet nisi personaruz qualitas aliud expoſcat. Testes si quidẽ valetudinarij, senes, vel debilitate ꝙfecti, aut paupertate oppꝫssi, ita vt nõ possint ad iudicis pñtiam adduci, non fuerint euocandi, sed ad dicta eorum recipienda, idoneas ⁊ ꝙruas personas mittet iudex. c. si qs testiũ. extra de testi. Ita ⁊ ius ciuile ad ꝑsonas egregias eosq; q valetudine impediunt̃, domũ mitti iusurãdũ statuit. l. ad ꝑsonas egregias ff. de iureiu. Itẽ † si testes absint a loco vbi iudiciũ agitur põt req-
10 ri iudex loci, vbi testes degũt, vt testes examinet, atq; recipiat. Et si iudex habeat iurisdictionem in ea prouincia, vbi testes morant̃ poterit † aliquibus testiũ receptionem committere, vt dicta eoꝝ-
11 dem sub gestis monumentoꝝ signa percipientibus, ad se remittant̃. in auctentico de testibus. §. ⁊ quoniam sancimus. versi. multe autem. colla. vij. Et ita quotidie videmus frequentari. deniq; † quod ad testes euocãdos pertinet, diligentie indicantis est ex-
12 plorare, que consuetudo in ea prouincia, in qua iudicat, fuerit. nã si probabitur sepe in alia ciuitate, testimonij gratia plerosq; euocatos, non est dubitandũ, quin euocandi sint quos necessarios in ipsa cognitione deprehenderit, qui iudicat. l. iij. §. fi. ff. de testibus. Porro testes oẽs esse pñt, quibus non interdicitur testimonium nec vlla lege a dicendo testimonio excusantur. l. j. §. ij. ff. de testi. interdicitur autẽ testimonium pupillo. l. iij. §. lege iulia. ⁊. l. inuiti.
13 l. ij. ff. de testib. ⁊. §. testes autez. insti. de testa. nisi agatur de crimine lese maiestatis. Tunc enim de minore. xiiij. annis questio haberi poterit, eiusq; testimoniũ admittet̃. l. de minore. in princ. ff. de questio. Alioqui † minor viginti annis, in causa criminali testis
14 esse non potest. l. in testimonium. ff. de testi. Sed an factus maior, testimoniũ dicere possit de his, q̃ vidit in pupillari etate, Crebrior opinio † hz posse, ꝑm glo. in. d. §. lege iulia super verbo ipuberes,
15 ⁊ gl. super verbo, ꝙtigerit in fi. in. l. ad testium. ff. de testa. ⁊ gl. sup verbo, neq; impubes in. §. testes autem insti. de testa, Quas glosas ego veras esse intelligo in pupillo, qui cum vidit ea fuerit proximus pubertati. Secus igitur si infans, ⁊ nondũ discretionis capax. arg. l. i. §. fi. ff. commo. interdicitur † ⁊ ferre testimoniuz in pu-
16 blico iudicio damnato, ⁊ infami. l. ij. in princ. ⁊ §. lege iulia. ⁊ lege quesitum. ff. de testi. Si tamen arenarius testis, vel similis persona infamis adhibenda sit, sine tormentis testimonio eius credendum non est. Lob crimen famosum damnatus, intestabilis fit. §. si ea rei conditio. ff. de testib. Imperator quoq; ignobiles quosdam artifices, vilissimos, ⁊ nimis obscuros ad testimonium verat procedere in auctenti. de testibus. §. j. versi. sancimus autẽ colla. vij. Itẽ interdicit̃ † ei, q i vinculis, custodia ve fuerit. Itẽ q̃ q̃sti corpo-
17 re palã facit, fecerit ve. Itẽ qui iudicatus vel conuictus fuerit ad testimonium dicendum, vel non dicendum, accepisse pecuniã. nã quidam propter lubricum consilij sui alij vero propter notã ⁊ infamiã vite sue admittendi non sunt ad testimonij fidem. l. iij. §. lege iulia. ff. hoc tit. Item † interdicitur heretico, vt pote perpetua dã-
18 nato infamia, ancten. Gazaros. C. de here. ⁊ Maniche. Nonnun quã tamen hereticoꝝ testamentaria testimonia, ⁊ que in vltimis elogijs, vel in ꝛctibus consistunt, admittunt̃ propter vtilitatem necessarij vsus, ne probationum facultas angustet̃. l. penulti. C. eo. ti
19 tu. † Item parentes ⁊ liberi inuicem aduersus se nec volentes ad testimoninm admittendi sunt. l. parentes. C. de testib. pater tamen
20 in testamento filij de peculio testantis, testis † esse potest similiter ⁊ frater. l. qui testamento. §. j. ff. de test. Parentes quoq;, fratres ⁊ cognati vtriusq; sexus, in testificatione ſnoꝝ ad matrimoniuꝫ
21 ꝙungendũ vel dirimendũ admittunt̃. Ad vero legit̃ † testis idoneus pr̃ filio, aut filius patri nõ est. l. testis idoneus. ff. de testibus hoc in crialibus causis, ⁊ ꝛctibus verũ est. In matrimonio vero ꝙungendo ⁊ disiungendo ex ipsius ꝙngij ꝓgatiua, ⁊ qr fauorabilis res est, ꝙgrue admittunt̃. c. vr̃ nobis extra qui matri. accusa-
22 possunt. † Hec temperanda sunt, nisi aliqua cã parẽtes redderet suspectos. Quare mulieris mr̃ nõ admittet̃, vel pr̃, viro negãte se mulierẽ rudisse, si vir supior sit dignitijs ⁊ nobilitate, potẽtia, vl̃ honore. Tunc. n. testimonium parentũ, qui vtiq; filie incrementum ⁊ honorẽ cordi habent, vr̃ esse suspectum, igitur prorsus non admittendũ. c. super eo. ij. de testi. Ubi vero equalitas esset inter virum ⁊ mulierem, vel modica etiam disparitas, ⁊ excellentia, tunc parentum foret testimonium tam in coniungendo, q̃ dirimendo matrimonio admittendum. d. c. videt̃ scõm gl. primã in fi. in. d. c.
23 super eo. ij. de testi. Liberi quoq; † pro parentibus, aut cõtra parentes testimonij fidem non obtinent. d. l. parentes. C. de testib. ⁊ d. l. testis idoneus. ff. eo. ti. Parentes vtriusq; sexus accipe, parẽ-
24 tes † vsq; ad tritauum appellant̃, superiores maiores dicuntur. l. quique litigandi. §. pretor ait. ff. de in ius vocan. Testes etiã domestici, ⁊ familiares † non admittuntur. c. in literis. extra hoc ti.
25 Testes igitur eos, quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit. l. pe. ff. hoc ti. Cum ⁊ iure ciuili domestici testimonij fides improbetur. l. ij. C. eo. ti. familie appellatione omnes,
26 qui in seruitio sunt, continentur † etiam liberi homines, qui bona fide alicui seruiunt, vel alieni. Accipe eos quoq;, qui in potestate eius sunt. Lediles etiam. §. familie. ff. de edil. edic. ⁊ lege pronuntiatio. §. familie. ff. de verborum significationibus. Familiaris quoq; iure canonico appellatur, qui cũ aliquo ꝙmoratur ꝑm glo. primã, in. c. j. iij. q. v. Insinuante. extra. de offic. iudi. deleg. Do-
27 mestici † dñr, serui, colonus, adscriptitius, familiaris, libertus. l. vlti. §. sane enim. C. de bis q ad eccle. ꝙfugi. Itẽ domesticus est mercenarius, qui operas suas alicui locat. l. respiciendum. §. furta domestica. ff. de pen. Domestica quoq; est vxor, ⁊ ꝙunx, cũ appellatione familie ꝓhendatur. l. quicunque. C. de re mili. li. xij. ⁊ familia viri ⁊ vxoris vna domus est, ⁊ cõiuncta familia. l. j. §. si vir. ff. de senatusco. Silla. ⁊ domesticus quoq; vxor annumerat̃. gl. sup verbo. a domesticis. in. §. necesse. xlvij. distinct. Ob ꝓbationis
28 † tñ inopiaz, ⁊ difficultatẽ, domesticoꝝ ⁊ familiariũ testimonium nostri Panor. in. c. vlti. ver. sed qr. s. dixi. de his, qui vi me. causa fiunt. admittenduz sentiunt. Proinde si qd nocturno tpe paterfamilias amiserit. probare hoc poterit per suos domesticos, si dicant pridie se eas res vidisse, ⁊ nocte furem fuisse in edibus. illucescente die, se illas res amplius non vidisse, vel si pater familias dicat sibi factam esse vim nocturno tempore, effractas fores, seu qd simile, testimoniũ domesticoꝝ fidẽ faciet. ar. l. cõsensu. ✠. seruis. s. vel ancillis. C. de Repudijs, vbi si alia non adsint documẽta, seruoꝝ ⁊ ancillarũ testimonia recipiunt. Qm̃ (vt ait text.) nõ facile, que domi geruntur, per alienos poterũt rescirí. Et hec maxime obtinent, si qd nocturno tempore in edibus cõmittatur. Prefata ẽt ꝓbantur in. c. veniẽs. ij. in fi. extra de testib. iuncta
29 ibi gl. vltima. Ubi Canonici admittuntur † ad testimonij fidem super his, que dicta sunt in cõuentu capitulari. qr ea, que in Capitulo aguntur, non facile possunt, nisi per canonicos ipsos probari. vt ibi dicit text. Sed an frater possit in † cã fratris testimoniuz
30 dicere? Et quidẽ pro fratre in cã ciuili (ꝑm nostros) ꝑ doct. in. c. literas. de presumpt. maxime per Panor. quem sequor, poterit, cum nulla lege prohibeatur, igitur admittendus. l. j. ff. de testib. Quanquam non sit testis omni exceptione maior, pp sanguinis cõiunctionẽ. In criminali vero cã, pro fratre non recipitur. Mas ⁊ cõsanguinei accusatoris, aduersus extraneos testimoniũ non dicunt. Quinimo nec familiares, nec de domo ꝓdeuntes. Igit̃ multo minus frater. c. j. iij. q. v. Quod autem dixi in ciuili causa, frotrem pro fratre testificari posse. verum puto, nisi sub vnius sint ptãte cõstituti, aut cõi victu ac vite cõsuetudine vtentes, vna degant, eisdẽq; edibus cõmorentur. l. ij C. eod. ti. In defectum tamẽ aliorum testium videretur posse frater pro fratre in causa criminali admitti, saltem ad faciendum indicium, vt possit ꝙ accusatos p-
cedi ad qõnẽ ꝑm nostros, Panor. vbi s. arg. c. cuz dilectus. ⁊ ibi gl. super verbo, ⁊ si tres. extra de elec. Que dicit aliquem, admit-

ti etiam suspectũ. ꝛ quodammodo de facto suo dicentẽ, in defectũ
31 probationis. Frater †ñ ꝯ fratres, nec in ciuili, nec in criminali cã testimoniũ dicere cogit. l. lege iulia ibi, eosue q ꝓpiore gradu sint ff. de testi. cũ non possit conuinci, illam legez magis in criali, quã in ciuili causa obtinere. Sed cum generatim fiatur, ꝛ in ciuili, ꝛ in criminali questione intelligetur, secundum glossam primã ibidẽ in fi. Hoc tamen Canonum interpretes Host. ꝛ Panor. in. c. j. de test. cogen. moderantur, vt scilicet parentes, frater, ꝙsanguinei, ꝛ ceteri, de quibus in. d. l. lege iulia non possint ꝯ consanguineos cogi testimonium ferre, modo per alios veritatis testimonium
32 haberi possit. †Si igitur nequeat p alios haberi veritas, ꝛ ipsi ad testimonium dõm cogent, vide. j. ver. Quod aũt. Volentẽ aũt fratrẽ ꝯ fratrem testificari nõ repellemus, nec in ciuili nec in criminali causa. Quia. d. l. lege iulia, solum dicit non cogi. inuitos, volentes aũt nõ prohibet. Et q; duntaxat parentes ꝛ filij aduersum se ẽt volentes prohibentur testimonium dicere. l. parentes. C. de testi. Ergo omnibus alijs censetur permissum. Et quod dixi volentes intellige a parte productos, a iudice citatos, ꝛ non detrectantes.
33 Secus si † vltro se ingererent ꝯ fratres, ꝛ obferrent. Tum enim suspecti forent, vt in principio huius tituli dictũ est. l. qne omnia. §. sed ꝛ si aduersarius. ff. de procurato. Quod aũt canon interpre-
34 tes †velint in defectum aliorum testiũ, vti dictũ est, illos ẽt tũc ad testimoniũ ꝙpelli, qui iure ciuili non coguntur, de quibus in. d. l. lege iulia. non puto verum, nisi in causa matrimonij. arg. c. j. de testibus cogen. ꝛ in causa hereticos. arg. c. in fidei fauorẽ. de here. lib. vj. In reliquis autem causis non cogentur inuiti, cum hoc priuilegium habeant a lege, ꝛ nusquam inueniat eis esse adeptum. Dõ igit non mutatur, quare stare prohibetur. l. sancimus. C. de te
35 stib. Insuper † interdicitur patrono, ne in causa, cui patrocinium
36 prestitit, testimonium dicat. Quod ꝛ in executoribus negotiorũ seruandum est. l. vlti. ff. de testi. Itẽ in re propria † nullus testimoniũ ferat. l. omnibus. C. de testi. ꝛ l. nullus. ff. eo. ti. palam aũt est, eam propriam esse causam, cuius emolumentũ, vel damnum, ad aliquez suo nomine pertinet. l. j. §. in propria causa. ff. qñ appel. sit, ꝛ intra
37 que tempora. Itẽ socij ꝛ participes † criminis in causa communi non testificant, q; alterius absolutio, alteri etiam prodesset. l. qñ liberi. innocta glo. C. de testibus. Idẽ in socijs omnium bonorum, vel eius rei, que petitur, ꝛ super qua testimonium ferendum esset, tũc enim, quia commune futurum esset lucrum. socij testimonium, in causa socij respuendum foret secundum glo. super verbo, participes. in dicta. l. quoniam liberi. Item produci testis non potest, qui
38 ante in eũ testimonium dixit. l. produci. ff. de testi. Itẽ † mulier testamento testis adhiberi non potest, alias autez testis esse posset. l. q lierem. xxxiij. q. v. dicens simpliciter mulierem testem esse non posse, intelliget scz in causa criminali, ſm gl. ibi, super verbo, nec testis. Ita quoq; intelligitur. c. fœmineus. ver Conditione extra de verborum significatio. secundum gl. ibi, super verbo, non femina dicentez, mulierem in ciuilibus ꝛ matrimonialibus posse testimonium ferre. c. tam literis. ꝛ c. super eo. extra de testi. In criminalibus autem non secundum Canones. d. c. mulierem. Quamquaz aliud obtineat ſm leges. l. ex eo. ff. de testi. c. ex eo. xv. q. iij. vbi gl. super verbo testimonium, aut secundum leges, mulierem in omni cã posse testificari, siue ciuilis, siue crialis sit, exceptis dũtaxat vltimis voluntatibus. Jure tamen canonico, mulier etiam male fame admittitur ad accusationem criminis expressi in capitu. tanta de simo. ꝛ in inquisitione admittitur ad testimonium sine denuntiatione capitu. tam literis. ꝛ cap. Quoniam. extra de testibus. Be-
39 niq; † idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest, vt testes fiant. l. idonei. ff. de testi. Nã tales testes sunt adhibendi, q oi gratie ꝛ potentatui fidẽ possint ꝓponere. l. iiij. C. de testi. quare non desunt ex nostris, vt Alberi. de Rosa. q putẽt neminẽ subditorũ esse idoneũ testẽ posse, in cã regis, vel principis. qđ tñ per cre briorẽ opinionẽ Ly. Bar. ꝛ aliorũ reprobatur dicentiuz. d. legẽ, Idonei, obtinere in eo, cui imperari põt rõne dominice vel patrie potestatis non aũt in eo, cui imperari põt rõne iurisdictionis tñ. Igit rex, dux, comes, ceteriq; iurisdictionẽ habentes, subditos suos in testimoniũ ꝓducere poterint, ſm eos. Ex plepe de iure Quã opinionẽ ego non improbo, cũ ẽt reproborum testimonia admittanẽ, ꝓp vtilitatẽ necessarij vsus, ne iudicij probationum facultas
40 angustetur. l. qñ multi. in fi. C. de here. ꝛ ibi ant. Postremo †ꝛ capitalis inimicus non est idoneus testis. c. per tuas. ꝛ ibi gl. super verbo, inimicitias capitales. extra de iudi. ꝛ c. accusatores. iij. q. v. ꝛ ibi gl. arg. l. iij. ff. de arbi. ꝛ in auc. de testibus. § si vero dicatur. versi. Si vero quis dicat odiosum presente sibi ad testimoniuz constitutũ, ꝛ approbauerit statiz, qñ criminalis inter eos lis monetur, nõ adsit ad testimoniũ, qui vtiq; adeo infestus est donec de crimine iudicet, Si vero aliter odiosus esse dicat, aut cõuentus pecuniarie, procedat quidez testatio. Tempore vero disputationũ seruentur hmõi qõnes. colla. vij. ꝛ in. l. j. ver. preterea. ff. de qõ. dicitur. Preterea inimicorum questioni fides haberi non debet, q; facile mentiuntur. Nec tamen sub ptextu inimicitiarũ. detrahenda erit fides questioni, sed causa cognita habenda fides, vel non habenda. Quare inimici (nisi capitales sint) non sunt a testimonio repellẽdi, sed iudici erit estimare, q̃tum, ꝛ quatenus eis sit credẽdum secundu; gl. vnicam in. d. c. accusatores. in fi. iij. q. v. De igit persone modis prefatis, non sunt testes idonei. Pauco constat ꝛ
41 quosdã esse, † qui tametsi testificari possint, tñ non coguntur inuiti quemadmodũ senes, valetudinarij, milites vel illi, qui cũ magistratu reipublice causa absunt, vel quibus venire non lz. l. inuiti. la. j. ff. de testi. Senes intellige maiores. lxx. annis. Illos enim onere publicoruz munerũ lex eximit. ff. de iure imu. l. iij. ꝛ l. vnica. C. qui etate se excus. Itẽ nõ coguntur publicani. l. inuiti. la. ij. ff. de testi. Publicani autẽ sunt oẽs, qui quid a fisco ꝙducũt. l. j. §. hic titulus. ff. ꝺ publi. rectiga. ꝛ qmis. Itẽ nec is, qui nõ detrectãdi testimonij causa abierit, Itez nec is, q; exercitui prebendaz ꝙduxerit. d. l. inuiti. la. ij. Similiter quis non inuitus non cogitur testimonium litis dicere aduersus socerum, generum, vitricuz, priuignum, sobrinaz, sobrino, sobrinaue natũ, eosue, qui ꝓpiore gradu sunt. l. lege iuli. ff. ꝺ testib. Generi autẽ appellatione ꝛ sponsus filie cõtinetur. quemadmodũ ꝛ soceri appellatione. sponse pater comprehenditur. l. in legibus. ff. de testi. Itẽ cogi non possunt inuiti prenete. siue ꝯctuz mediatores ad ferendum super ipsis ꝯctibus testimonium, nisi vtraq; parte hoc petente, tum. n. ꝛ inuiti cogi possunt. in autentico de testib §. qñ vero legem. colla. vij. quum iam dicta restium recipienda fuerint, sciendũ est, testem †debere dicti sui, ꝛ scientie causam in medium proferre, si de hoc fuerit interrogatus. Nam solam testationem prolatam, nec alijs legitimis adminiculis causam probatam, nullius esse momẽti, certum est. l. iij. C. de te
43 sti. Causam autẽ † scientie assignabit p illũ corporis sensum, quo percipit id, de quo interrogatur. l. qui testamento heres instituit. §. vlti. ver. si vel sensu percipiatur. ff. de testa. Vt scilicet qđ visu percipi potest, dicat se vidisse, quod auditu solo percipitur, dicat se audisse, ꝛ ita de cõsimilibus. De visu autem depositurus testis dicet se fuisse presentem, ꝛ ita geri vidisse arg. l. testiuz. C. de testi. De auditu, dicit se talia verba, talẽ sonitum, vel simile quid, in sensuz auditus cadẽs audisse illiq; credit, si dicat se in loco, vbi talia facta fuerunt, presentem, vigilantem, ꝛ mentis compotem fuisse. Testes quoq; per foramen vnus post aliũ quid videntes, vel audientes, de hoc testificari poterint, lz re ꝙa actui nõ adfuerint, ſm glo. in. c. nihilominus. sup verbo, simul. iij. q. ir. a nostris, Bar. in. l. querebat. ff. de testa. milit. Bal. in. l. testium. C. de test. approbatam. Et gl. super verbo, auditu in. c. preterea. de testi. dicit vi-
44 deri satis probari † adulterium per testimonium de auditu, quia audierunt aliquos commiscere iuxta tenuem parietem. Et tex. in d. c. preterea. dicit, Cum quis accusatur aliquam cognouisse, si conueniens testimonium de visu reddatur, vel etiam de auditu, ꝛ presumptionẽ violentam fama consentiens subministret, ac alia legitima adminicula suffragentur, standum est testimonio iuratoruz. Per hunc tex. declarantur glosse prefate, vt scilicet obtineant, presumptione violenta, alijsq; legitimis adminiculis suffragantibus. Et quia testes deponere debent, quod ipsi viderunt, ꝛ no-
45 runt, non †sufficeret illos testificari. id quod ab alijs dictum fuit esse audierunt. Nam testimonium de auditu ad plenã probationem non sufficit. dicta. l. testium. ꝛ que ibi notantur, ꝛ in auctentico de hered. ꝛ fal. §. hinc nobis. ver. si vero absunt. Quod fallit. Primo si pbandũ sit memoriã facti operis extare. Nam duz queritur, an memoria exiet ex facto opere, nõ vtiq; necesse est superesse, qui meminerint id factũ esse, verum etiam si qui audierũt eos, qui memoria tenuerint. l. ij. §. item Labeo ait, cum queritur. ff. de aqua plu. arcẽ. Secundo, in computandis cõsanguinitatis ꝛ affinitatis gradibus, testimonium de auditu admittit, concurrẽtibus illis, de quibus in. c. lz ex quasi necessitate extra de testi. scz si deponentes persone graues extiterint, ꝛ habentes scientiã parentele aũ lite morã ita, vt ab vtroq; latere singulos gradus clara computatione designent, ꝛ distinguant, ꝛ iurantes concludant se recepisse a suis maioribus, quod deponũt, ꝛ credere ita esse, qđq; deponant se vidisse personas vel in vno predictorum graduum cõstituras, pro consanguineis se habere, ꝛ ita restringitur. c. de parentela. xxxv. q. vj. Preterea † de singulis circumstantijs testes
46 per iudicez prudenter sunt inquirendi, vez de causis, psonis, loco,

tẽpore,visu,auditu,scientia,credulitate,fama,ꝛ certitudine.c. cum causam extra de testi. De qualitate tamen temporis,an scz nubilum fuerit,vel serenũ,non interrogabit iudex,nisi testes habuerit suspectos,tum enim de omnibus etiã minutissimis circumstantijs de vestitu,vestiũ colore,ceterarumqz rerum exactissima qualitate indagabit,vt scilicet explorare possit,ntz suspectorum testium dictis fides adstipuletur arg.l.is apud quem.C.de edẽdo ꝛ.c. iudicantem opz cuncta rimari,ꝛ ordinem,rerum plena inquisitione discutere.xxx.q.v.fm gl.in verbo ex tempore.§.in testibus gsiderandũ.iij.q.ij.in gl.sup verbo,cãm.§.ꝛ licet dndum.
47 in auc.de testi. Ane etiam gl.vult.de die †posse inquiri. Quez si testis ignorauerit,non tamen ob id dictũ suum fide destituet.ar. l.libellorũ,ibi neque autem diem,neque horam.ff.de accu.ꝛ.c.cũ Joannes eremita de fide instru.nisi tale esset negocium,ad quod scia diei ꝛ hore esset necessaria,deqz hoc questio haberetur argu. l.aut qui aliter.§.si quis se denuntiauerit.ff qõ vi,aut clam. Velinti si ageret,que prior esset facta pignoratio,qõ pactũ foret nouissimum,vel quid simile. Si vero † qd obscurum testis dixerit po-
48 test ad petitionem aduerse patris, contra quam est productus, vel per officium iudicis,si hoc sibi visum fuerit expedire, reduci, etiam post publicationem testium',vt obscurius per se dictum declaret, ꝛ interpretetur nec illa,noua videbitur productio,sed prioris declaratio.non tamen id fiet ad postulationem sue partis,a qua scilicet primo fuit productus, secundum glos.singula.super verbo,non habebit.§.quia vero multi testes,versi.illud tamen in dubium est in auc.de testi.que glosa etiam vult non debere testem admitti ad declarationez dicti sui si vltro veniat,ꝛ iã
49 alteri partiũ sit locutus.† Porro indubitati iuris est ante edita testimonia,seu vt nostri aiunt, ante dicta testificata, licere alicui trinas testium productiones facere. Quartam autem non licere,nisi prestito a litigatore sacramento,quod nec ipse,nec qsquaz omnino suorum testificationes explorarit, quodqz nulla,doli aut calumnie causa se necessarie probationis gratia,quartam dilationem petat. Hoc facto,ꝛ quarta illi concederur, ita tamen, vt ob hoc non differantur lites,omni velocitatis diligentia per producentem adhibenda vt quã citissime fieri possit,productionẽ mo-
50 dis omnibus acceleret. Verum enimuero,† si qs tantum semel aut bis testes produxerit,ꝛ testificata dicerit, nulla postmodũ productione vtetur,etiam si diuina iussio hoc preceperit.§.qz vero multi in auctẽtico.de testibus.col.vij.ꝛ.c.penul.de testi. At testationibus si quidem publicatis sicut non licet super eisdem, seu directo contrarijs articulis,alios,vel eosdem testes in principali causa,pducere,sic nec in appellationis causa lz,cũ virobiqz eadem causa suborationis sit timẽda.cle.ij.de testib.in clemẽ. quare.l.per hanc.C.de temp.ap.permittentẽ in causa appellationis,non deductum deducere,ꝛ non probatuz probare, restringunt nostri, Bar.vt locuz vendicet,in articulis nouis,sed ita nouis,vt ex antiquis dependeant exemplũ in.c.cum Joãnes eremita extra de fide instru. Non igitur super articulis eisdem vel di-
51 recte ztrarijs.noue probationes admittentur.† Quinimmo non solum in causa appellationis, sed ꝛ in causa prie instantie,etiã testibus publicatis poterint testes pduci super nouis articulis,dependentibus tamen ex antiquis.c.causam que vertit,ꝛ ibi glos. prima de testib. Hec vera,cum testes fuerint primo producti sup certis capitulis editis. Nam si editi non forent certi articuli,sed simpliciter super questione totius cõtrouersie producti essent testes,postea denno produci non possent. Cũ enim semel super tota causa generaliter ꝛ indefinite protulerint testimonium, nullus postea censebitur dependens supereſſe,super quo denuo testes poterint produci secundum nostros,vez Bar.in auctenti.qui semel.C.de proba.ꝛ Panor.in.c.fraternitatis.de testibus in vlti.col. Cum testium dicta fuerit publicata.publice poterit super
52 dictis ipsorum disputari.c.in causis.de testi.† Sed publicatis attestationibus,nihil obijci poterit in testiũ personas. Fallit primo si iuretur id ex malitia non fieri. Secundo si quis ante publicationem,protestationẽ sibi in personas testium,obijciendi facultatem reservauerit. Tertio quãdo ostendere potest se post publicationem,quod obijcere vult,didicisse.c.presentiũ auctoritate extra de testi. Insuper post publicationẽ testificatoꝛ non debent testes postea interrogari ad petitionem producentis,nisi vel dolo, vel negligentia examinatorum,super omnibus articulis examinatio facta non fuisset.c.p tuas nobis literas.extra de testi. Ceterũ
53 † cum quis personas testium,se velle post publicationẽ depositionũ repellere fuerit ,prestatus ,si quid pro ipso dixerint,de facili non credet.d.c.presentium in fi. Postqz iudex testẽ examinauit,precipiet ei ne alteri partium quicqz illorũ,que dixit,reuelet.

54 † Et si quid prodiderit,cõpetenti pena'a iudice plectetur.§.q fa so,vel varie.iij.q.ij.intellige si prodiderit scilicet ante publicationem. Et in quibusdam causarum auditorijs,testis cum ceteris articulis iurat etiam se dicta sua taciturũ. Porro multitudinẽ testium non oportet tantum spectare,sed etiam testium qualitatem ipsorumque dicta pensare,quibus potius lux veritatis assistat ex quibus animi sui motum iudicem conuenit informare. Proinde
55 † si testes alterius partis,tãte sint fidei,integritatis,ꝛ preeminẽtie,vt eoꝝ auctoritas merito sit multitudini testium alterius partis preferẽda,non est dubium,quin scõm dicta eorundẽ iudex debeat pronuntiare,qzqz multitudine superentur.c.in presentia nostra.extra de testi. Alias si quidem numerus testium,alias dignitas ꝛ auctoritas attendẽda. In summa iudex magis scire poterit, qzta fides bñda sit testibus q,ꝛ cuius dignitatis,ꝛ cuius estimationis sint ꝛ q simpliciter nisi sint dicere, vtrũ vnũ eũdẽqz pmeditatuz sermonẽ attulerint an ad ea,que interrogata sunt,ex tpe verisimilia responderint. Deniqz iudicẽ ex sententia animi sui estimare oportet,quid,aut cui credat,aut parũ probatũ sibi opinetur
56 l.iij.§.ideoqz.ꝛ seq.ff.de testi. Unius tamẽ † dictũ testis non audiet,etiã si preclare curie honore prefulgeat.l.iurisiurandi.C.eo. ti.nulla enim est cã,que vnius testimonio,qzuis legitimo terminet c.lz vniuersis extra.eo.tit. Fallit in casu.l.theopompus.ff.de do. prele.vt ibi plene per nostros. Quãquaz in qualibet cã. Christiani,ꝛ maxime clerici,non minus,quam duorũ vel trium virorum, qui sint probate vite ꝛ fidelis conuersationis, testimonium admittatur. Juxta illud Dominicũ. In ore duorũ, vel triũ stet oẽ verbũ.d.c.licet vniuersis. Quedã tñ sunt cause,q plures,quaz duos
57 exigant testes.vt ibidẽ. Ita † ad testm̃ condendũ requirit numerus septẽ testiũ.l.hac qsultissima.C.qui test.fac.pos. Adeo vt si vnus de.vij.testibus defuerit,iure deficiat testm̃.l.si vnus.C.de testi. Hos testes ꝛ puberes esse conuenit.l.hac qsultissima.C.de testa. Ita ꝛ in codicillis conficiendis quinqz testes desiderantur.
58 Etenim in omni vltima † voluntate,excepto testamento,qnqz testes vel rogati , vel qui fortuito venerint,in vno eodemqz tẽpore dẽt adhiberi,siue in scriptis,siue sine scriptis voluntas conficitur Testibus vez quando in scriptis voluntas componitur, subnotationez suam accommodantibus.l.si C.de codicil. Ita quoqz coꝝ qnqz testibus fit donatio mortis cã,siue in scriptis,siue absqz literarum monumentis fiat.l.vlti.C.de dona.cau.mor. Insuper
59 † quinqz testibus probanda est solutio debiti in scriptis relati ,si quis se dicat omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis fecisse. Quinqz.n.testes idoneos,ꝛ summe atqz integre opinionis oportet presto fuisse solutioni celebrate, hosqz cũ sacramenti religioni deponere,sub presentia sua debitum esse solutũ. qõ si solnerit qs,ꝛ per scripturaz a creditore securitatẽ acceperit,hecqz securitas fortuito quopiaz casu interierit,poterit, eo casu probato, ẽt debiti solutionez per testes probare, dãnumqz ex amissione instrumenti effugere. Idẽ si post solutionẽ,testes interfuerint confessioni creditoris.dicentis sibi pecuniaz debitã solutã esse.hec ẽ vera mens,ꝛ genuinus intellectus legis testium.C.de testib .iuncta ibi auc.qcqd nostri ibi somnient. † Itẽ quinqz testes interesse
60 debent q̃cui libram auri excedenti,si in scriptis a literarum imperito celebretur. Inter quos testes tabellio connumeratur. Si aũt sine scriptis celebretur q̃ctus,aut per testes,aut per iusiurandum,fidem percipiet. Actore quidẽ testes deducente,pulsato aũt iurante,aut referente, sicuti iudex negotium disposuerit. Hec in ciuitatibus obtinent. Nam in agris, (vbi multa simplicitas est,ꝛ neqz scribentium,aut testium,multorum copia est) que hactenus apud eos valuerunt,ꝛ in posterum quoqz firma persistant.§.fi.in auc.de instrumẽ.caute.ꝛ fide.col.vj. Per hec corrigitur ius codicis dum ait,si q̃ctus quinquaginta librarum auri summaz supergrediatur,chyrographo neqz debitum,neqz debiti solutio probatur,nisi tres testes probate opinionis,chyrographo se subscripse-
61 rint.l.vlti.C.si certum peta.libram † autez auri cõstituunt septuagintaduo aurei.l.quotiescunqz.C.de suscepto .prepos.ꝛ Archi. lib.x. Libra vero argenti ex,quinqz solidis qstat.l.unica.C.de argenti pretio,qꝝ thesauris infertur.in fi.libri. Solidum † vbiqz p
62 aureo glo.iuris exponunt.vt glo.in verbo , aureos.in.l.vlti.ff.de in ius vocã.ꝛ glo.in verbo,vel.xx.soldis.in.l.quicunqz.C.de seruis fugi.ꝛ alijs locis infinitis. De hijs latius in VIRIDARIO meo conclusionũ iuridicarum, Tomo primo,Cõclusione septuagesimatertia. Nõnunqz ꝛ quindecim † testes adhibentur. Nemini.n.proximorum sacrorum scriniorũ penitus lz , cũ sit posterior tempore,locum precedentis ambire,nisi forte ab eo,qui tempore vincitur laborum cõparatione superetur. vt.xv.primaruz eiusdẽ scrinij testimonio,cum sacramenti religione subnixus precedenti-

bus

bus dignior iudicet.l.vnicuiq3.C.de proxi.sacrorum scrinio.libr.
64 xij. Interdum trium †testium consignatio requiritur. Nam si mulier pro alio intercesserit,z in ipso instrumento intercessionis,dixerit sese aliquid accepisse,z ita ad intercessionem venisse,z hoc instrumentum publice confectum inueniatur,z a tribus testibus consignatum,omni modo credendum est,eam pecuniam vel res accepisse,z non esse ei ad senatusconsulti Vell.auxilium regressum.l.antique.C.ad senatuscōsul.Velle.Ité z trium testium requirit presentiam,inuentarij cōfectio.de qua in.§.hinc nobis.ver.sancimus.in auctentico de heredi.z fal.col.j.Tabellarijs enim solis,quantum ad hoc competit,non creditur,vt ibidez.Insuper
65 †quinq3 testes fidē prebent subscripti manumissionis charte.Nā si quis p epistolam,seruū suū in libertatē producere maluerit,licet ei hoc facere,quinq3 testibus adhibitis,qui post eius literas, sine in subscriptione positas,sine per totum textuz effusas literas supponētes,fidem perpetuaz possint chartule prebere.Et si hoc fecerit,sine per se scribendo,sine per tabellarium,libertas seruo competat.l.j.§.sancimus.C.de lati.liber.tol.Alios consimiles casus,quibus plures duobus testibus adhibēdi sint,breuitatis gratia
66 in alium locum seponemus.Porro † tametsi vnius non credatur testimonio,vt superius dictum,tamen si fame publice accedat adminiculū,ei fides adhibebitur,secundum glo.super verbo,famam in.c.j.extra de appella. Id in ciuili causa obtinet, nō etiam in criminali,in qua aptissimas decet esse,z luce meridiana clariores probationes.l.vlti.C.de proba.&m gl.super verbo,illorum in.c.veniens extra de testi.Intēta considerationis indagine
67 perpendet † iudex,quo vultu,qua constantia,quaue trepidatiōe testes deponant.Plurimum quippe in exquirenda veritate etiaz vox ipsa,z cognitoris subtilis diligentia adfert.Nam z ex sermone,z ex eo,qua quis constantia,qua trepidatiōe quid diceret,vel cuius existimationis quisq3 in ciuitate sua est quedam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt.l.de minore §.vlti.ff.de q̄stio.Cōsiderabit quoq3 an hi qui simpliciter visi sunt dicere,vnū, eundemq3 premeditatum sermonem attulerint,an ad ea que ab illis interrogata sunt,ex tpe verisimilia responderint.l.iij.§.ideoq3 diuus.ff.de testi.Hoc demum non fuerit pretermittendum,in ciuilibus causis,si testes absint,testium receptionem posse commit
68 ti.†Sed in criminalibus causis,in quibus de magnis est periculum,omnibus modis apud iudices presentari debere testes, z q̄ sint eis cognita edocere,vbi,z tormentoz forsan erit opus,z aliis omnibus obseruationibus.In auctentico de testibus.§.z quoniā scimus.in fi.col.vij.Vaz in criminalibus testes apud iudices re pſentandi sunt,vt cū res exegerit tormentis subijciantur.auctē
69 tica apud eloquentissimum.C.de fide instrumen.†Beniq3 iudices eum solum numerum testium,quem necessarium esse putauerint,euocari patiantur,nec effrenata potestate, ad vexandos homines superflua multitudo testiū protrahatur.l.prima.§.f.ff. de testibus.

FINIS

De testibus tractatus practicus

bilis,ac necessarius valde tabellionibus,causidicis,iudicibus,z omnibus legalis norme pfessoribus.Autore celebrato iurecōsulto.d.Francisco Curtio Papiensi,qui suis rēporibus doctrina in florentissimo Papiēsi Gymnasio maxime claruit.

SVMMARIVM

1 Bomesticitas non derogat testium idoneitati.
Deploratio hominis quando a testimonio repellat.
2 Testis vnius integerrima fides imperfectionem alterius supplet in infamia facti.
Testis dictum nullum suppleri non potest.
3 Testis septimus z testamentarijs insufficiens an officiat tabulis si reliqui sint probate fidei.
4 Persona vtilis pro inutili non vitianda.
Contumacia terginersatoris fratris purgatur per alterum strenue dominum protegente.
Bastardus societatē cū hērde ltimo ꝯbens succedit vi societatis.
5 Suspitio affinitatis in testibus purgat p nō affinitatem aliorum.
6 Testium defectus ex amicitia resultans per maiorem numerum suppletur in amicitia attenuante non ex toto reppellente.
Infamia facti attennans non repellit a testimonio.
7 Affirmātibus duobus potius credendū q̄z mille negātibus.54
8 Et quando fallat.55.
9 Negatiua non coartata loco z tpe vim habet affirmatiue in testē.
10 Negatiua cadens in sensum testis que sit z quando cadat.
11 Testes de vniuersitate an sint idonei in cā vniuersitatis,z qñ dicantur in re ppria deponere,z qñ admittantur.nu.11.11.
12 Testibus de vniuersitate plena fides an danda si admittantur.
Vniuersitatem non facit non habens vocem in vniuersitate.
14 Testificari an possit in causa in qua quis percipit commodum.
15 Creditor an possit testimonium in causa debitoris ferre.
Religiosi possunt compelli pro suis monasterijs testificari.n.97.
16 Testis falsum deponens quando periurus non dicatur.
Iuramentum testis refertur ad articulos pertinentes.
17 Testes super facto principali deponentes falsum ordinarie punitur si super appenditijs crimine stellionatus.
18 Testis iurās in oibus dicere veritatē mētiēdo sup veste nō ꝓbat.
Testes etiam si discordent quando dicantur concordes.
Testes per diuersa media idē q̄cludentes melius deponere dñr.
19 Testes varij non dicunt etiam si vnus plus dicat altero.
Testimonium discordia in minimis reddit credibilius.
20 Testes i specie deponētes pferunt pluribus in gñe ꝺponētibus.
21 Antiquitas multum ponderis addit in teste.
22 Testiū ꝓbationes iuri cōi fauētes data ꝓbationū paritate vicit.
Verisimilius dicitur quod iuri communi concordat.
23 Testis clericus dignior est layco.
24 Testiū q̄cordia plus respicit pncipale factū quā ꝛboꝝ supficiē.
25 Verborum forma in testiū depositione quando attendenda.
Testes quando dicantur q̄testes etiam si variēt.Et quid si vnus dicat se vidisse alius audiuisse.
26 Veritas z equitas sunt duo lapides angulares.
27 Probationum plures species iunguntur simul vt generent plenā.
28 Testes i dubio ꝓsumūt q̄testes ꝓducti si q̄grua iterptatio i fuliet.
29 Testes premeditate loquentes an dicendi suspecti.
Iudicis arbitrio q̄missum super iuboratiōis testiū suspitione.
30 Testes falsum dicere aut veritatem iubricere parificantur.
31 Testis officiū quale sit.
Testis oblinio falsum inducit,z quid si diem non hz in memoria.
32 Testis se absentans vt non deponat veritatē ad quid teneatur.
Et quid si post iuramentum se absentet an puniendus de falso.
33 Stellionatus crimen quando in teste locum habeat,z illius pena puniatur.
34 Testis iniuratus rōne falsi an teneatur de falso.
35 Testium auctoritas multitudinem superat nisi esset nimis excessus.36.
36 Morum granitas est in teste precipuum super omnia accidentia fidem faciens.
37 Tabelliones duo plus operantur in dispositione q̄z multi notabelliones.
38 Masculus plus potest in testimonio q̄z mulier.
Mulierum instabile genus.
39 Testes aptiora nature deponentes preferuntur.
40 Testes quando dicantur verisimiliora deponere.nn.70.
Testes dicti sui rationem non interrogati reddentes superant non reddentes.
41 Iuramentum suppletorium non deferendum per testem sine causa deponentem.
Testibus quibus credendum in q̄flictu,z quot sint considerāda.
42 Iudex in paritate testiū quibus debet adherere z an sit in illius arbitrio.
43 Iudex debitam probationem non admittens punitur.Et facit litem suam in non admittendis admissis.
44 Sententia p reo lata duobus iudicibus diuersas snias proferentibus tenet nisi in causa fauorabili.
Attestationibus fauorabiliores non eliduntur ab alijs.
45 Testis infidus a partibus in instrumento adhibitus an possit postea repelli.
46 Iudex ex officio testes repellere potest z de testium conditione inquirere.
Iudex nemine excipiente indignas personas repellere debet.
47 Testis meram negatiuam asserens falsum contrahit.
48 Negatiue temeraria assertio testem in lata culpa collocat.
49 Testium depositio super affirmatiua iuri cōi cōformi plus hz pōderis q̄z si super omnibus negatiuis iuri dissonantibus.
50 Negatiua implicata de testimonio repellitur.Et que dictiones faciant illam implicatam.

51 Negatiua per coartationem loci ⁊ temporis indirecte probatur.
52 Negatiua indicio viam aperiens est probanda. Ꝉ si neganti vtilitas principaliter resultet.
53 Negatiua quibus modis probetur directo.
Negatiua que in testis sensum non cadit est improbabilis.
55 Negantibus in causa criminali plus creditur.
Testes pauci causam reddentes vincunt multos non reddẽtes.
56 Negatiua super artis peritia probatur.
Testis tacite negatiuam asserens probat.
57 Testis probans negatiuam coartatam quo habeat deponere.
58 Negatiua directo probatur per instrumenti ostensionem.
Qualitates non entium nulle.
59 Testis quando vltro nõ interrogatus causam scientie teneat̃ reddere. nu. 76. 82.
60 Testium receptio in criminalibus an possit per iudicez alteri cõmitti maxime in alio loco.
61 Imperij meri cause indelegabiles.
Necessitas facit aliquid probabile quod alias improbabile.
62 Perusij rector condẽnatus ꝙ in criminalibus cõmisisset excõicationem ⁊ ex illis testibus sententiam protulisset.
Procurator in capitalibus ad allegandã iniustitiam q̃ seorsum a delicto principali ventilatur an admittendus.
63 Compater an possit esse testis in causa filioli ⁊ econuerso.
Compater loco patris habendus.
64 Cognatio spũalis maior est ꝙ vinculũ adoptiõis ⁊ etiã carnalis.
65 Compatriota an censetur in testimonio suspectus.
Amicitia ex conuictu oritur ⁊ an testez repellat.
66 Testis de quo index dubitat non est omni exceptione maior.
Probatio semiplena impeditur per modicum defectum.
67 Affinitas spiritualis maior est carnali.
Filius spiritualis quantum ad succedendum non est filius, sed in subsidium est alendus.
Adoptiuus ali debet.
Vxor an possit accusare occisores compatris sui.
68 Testimonium de auditu licet nõ probet facit presumptionẽ per quam onus probandi in aduersarium transfertur.
69 Testes incredibilia deponentes sunt suspecti.
Experimentum verorum sermonum quod sit.
Sermones sunt qualificandi ſm communem intellectum.
70 Negatiue standum si presumptio est pro negante.
71 Depositio trahitur ad tempus ⁊ locum iuramenti.
Testis iurãs i termino dato ad pbãdũ pt post terminũ ponere.
72 Depositio facta tempore feriato valet.
73 Testium idoneitas in dubio presumenda.
74 Testis omni exceptiõe maior quis dicatur ⁊ qualiter in ꝓductione illius veniat capitulandum.
75 Testes producens habet iuris presumptionem pro se.
Testium dicto standum si nihil in personis eorum est obreptum.
76 Probatio inuisibilium per que perspiciatur, ⁊ an requirat rõnis assignationem in testis depositione.
77 Veritas diuersimode a testibus perspecta in crimine heresis singularitatem non causat.
78 Testes super fama decimis ⁊ iurisdictiõe deponẽtes, an sufficiat ꝙ in genere deponant.
79 Vsurarius potest probari per diuidua.
80 Testis super aliquo sancto deponens, an sufficiat ꝙ de vno miraculo deponat.
81 Testes de se exonerando tractantes, an probent.
83 Testis nunq̃ ꝓbat vbicunq; oppositum cum veritate cause stat.
84 Testiũ dicta circa que attendenda.
Testis ratio mala elidit dictum.
Effectus stat in causa scientie.
85 Tabellioni dicta testium scribenti creditur, ⁊ quid in nũtio aliquẽ citasse referenti.
86 Personarum qualitas inspicienda.
87 Constare qnid non sufficit nisi constet ꝙ quis.
88 Scripture quando magis standum in dubio.
89 Proxeneta quando possit esse testis.
90 Probari concludenter ex duabus semiplenis probationibus veritatis ⁊ fame an possit.
91 Testes quoruz vnus de veritate deponit alter de ꝙfessione parte presente coniunguntur ad inducendam plenam ꝓbationem.
92 Singularitas in testibus duplex.
93 Probationes semiplene ex ina specie perfecte iũgunt̃ ad plenã.
94 Testis vnus de vna ꝙfessione absente pte alius ꝺ alia nõ iũgunt̃.
95 Testes de bona fama deponẽtes ꝓualent deponẽtibus de mala.
96 Testis monachus non iurat nec testificatur sine superioris lnã.
97 Pars de calumnia iurat etiaz vbi proceditur sine figura iudicij ⁊ testis de veritate.
98 Religiosi dictum sine iuramento presumptionem facit.
90 Judex in causa potest repellere testem plene probantem.
100 Testis non est ex coniecturis iudicare sed iudicis.
101 Testi iactanti de nocendo creditur.
Inimicus est qui iniuriam conatur facere.
102 Inimicitia leuis an repellat testem in criminalibus.
103 Testes sine debitis interrogatorijs recepti an probent.
104 Testificari qui repellantur.
105 Testis non est idoneus super offensa vni de domo sua facta.
106 Testes quando dicantur simul ⁊ eodem tempore deponere.
107 Distinctio leges reducit ad concordiam ⁊ testes.
In tempore factum censetur quod parum ante tempus fit.
108 Testes verbis tantum vacillantes per ꝙtrarietatem nõ elidunt secus si mente ⁊ verbis.
109 Testis dictum dicentis se non vidisse qualiter exponendum.
Consequentia est falsa vbi oppositũ ꝙñtis stat cũ antecedente.
110 Scripture diuerse ab eadẽ parte producte que pñt prius preindicare sibi inuicem obstant, vt neutri fides detur, secus in testes producente.
Testimonium vnius non iustificat neq; damnat.
111 Probans semiplene cui defertur iuramentum an preiudicet probationi plene in articulo diuerso.
112 Concordia in pluribus testibus prima facie discordibus fieri dz vt probent ⁊ eorum dicta interpretari.
113 Testium dicta limitanda ⁊ salnanda non calumnianda.
Interpretatio in dictis testium qualiter sumenda.
114 Testis scire dr̃ nedum qui vidit sed qui ꝙsiteri partẽ audiuit.
Sensus hominis nobiliores qui sint.
Probatio ex confessione oriens est validior ꝙ ex actu reali.
115 Testis non semiplene probans inducit quandam probationem.
Testis infamis infamia facti facit indicium.
Infantes duo facerent semiplenam probationem.
Indicium est minus semiplena probatione, ⁊ an multiplicatũ faciat plenam probationem.
116 Testes quibus casibus irrequisiti.
117 Testibus duobus de metu deponentibus ꝙ pluribus de sponta nea voluntate magis est credendum.
118 Testi in dignitate constituto in alterius preiudiciũ an credẽdũ.
119 Testis singularis de gestis a seipso deponens plenam fidem an faciat.
120 Notario cause iudicialiter deponenti an plus credendum ꝙ vni alio testi.

Rima conclusio.

1 ¶ Licet† duo testes sint in causa producti, quoruz vnus est domesticus, tamen erit sufficiens probatio, qz domesticitas non obstat, ex quo eõtestis est idoneus, ita Ange. in con. j. per text. not. in l. si quis ex argẽtarijs. §. j. ver. quid. n. ff. de eden. nam licet dicto testis vilis ⁊ deplorati non sit credendũ tamen si eius testimonium confirmat̃ a fidedignis, sufficit ⁊ creditur eius dicto. nisi deploratio sit talis que a testimonio repellat. l. maritus. ff. de qõnibus. Bar. consil. incipiente, queritur ⁊ in dubiũ Bal. in l. gallus. §. ille casus. ff. de libe. ⁊ posthu. Sali. in l. in bonefidei. in. x. colu. C. de reb. credi. Paul. de cast. consi. xcj. circa fi. nam societas idonei testis sibi accumulata non facit nec reddit eũ ppea testabilẽ. l. j. C. de testamentis, ⁊ ibi Ange. †sed si vnus test is est infamis infamia facti, alter vero testis est multũ fidedignus, hi duo faciunt plenã probationẽ, qz integerrima fides vnius supplet iperfectionẽ alterius ꝙ est mẽti tenendũ ſm Bal. in lectura noua, ⁊ melius in lectura antiqua, limitans nisi esset infamis infamia iuris vel simili, qz cuz eius dictum sit nullũ, non põt suppleri. allegat dictã. l. maritus. idẽ Salice. in. d. l. in bonefidei. in. x. col. nam ꝙ nihil est, supplemento non eget, nec recipit. l. sed si manente. ff. de preca. Adde ꝙ Fulgo. in l. j. C. de testa. intelligit qñ alij testes recepti sufficiunt.
2 alias secus† qz si septimus testis in testamento non esset idoneus non sufficeret, quamuis alij sex essent, pro quo optime facit tex. in l. hac consultissima. in prin. C. de testamentis. ibi testibus septem ciuibus romanis ⁊ puberibus ⁊c.

¶ Adde

¶ Adde ad primam doctrinã in ordine Bal. in l. in prescriptione. C. si cõtra ius vel vti. pubti. ¶ Adde qõ volnit pulchre Bal. in l. imperator. ff. de sta. homi. dicẽs qõ si ono notarij adhibentur ꝛ vnus est officio priuatus, valet tamen vtrunq; instrumentum propter alium notarium, qui est auctenticus, allegat dictum versi. qd
4 enim qõ est notandum. † Et vilis persona pro inutili non debet vitiari qõ facit ad multa ꝑm enim ibi. ¶ Sed limita dictum Bald. nisi statutum vel consuetudo requireret duos notarios ꝑm Bal. in. c. tertio loco. in fi. extra de proba. Et ad predicta adduco elegans dictũ Bal. in. c. j. qui. mo. feu. amit. in. iij. col. vbi ponit de duobus fratribus, quoꝝ vnus viriliter defendit dominũ in bello, alter vero fugit, qꝑ sustentabitur contumacia propter virilitatẽ alterius, vt feudum non amittatur. Ad idem tex. ꝑm By. ꝛ Bart. ibi in l. si is qui duos. ff. de libe. leg. vbi bastardus contrahẽs societatem cum fratre legitimo vel alio quem pr̃ instituit hẽredem capiet dimdiaz hereditatis non vi relicti, sed vi societatis. idẽ Bal. ꝛ Saly. in l. societatem in fi. C. pro socio. ¶ Predicta limita dũmodo testis vnus sit omni exceptione maior, quia tunc vnus corroborat alterum, ita Roma. cõsi. cccclxxxvj. incip. in casu proposite,
5 † vbi dixit suspitionem ex affinitate purgari per alium ex testibus nõ affinẽ. ¶ Adde etiam qꝑ vnus testis suffragatur alteri, ꝛ alter alteri. Bal. in. c. i. ver. si instrumentum in tit. de notis feudorum. Limita vt. ãdixi nõ procedere si alter inhabilis ex toto repelleret a testimonio ꝑm Ang. Bal. ꝛ Pe. de anch. in. d. l. si quis ex argẽtariis. § cogentur. ita intelligo Bal. in l. j. C. de testa. dicentẽ p dictũ §. cogentur dictum testis innalidum confirmari per dictum alterius testis, quia intelligo quando est innalidum aliquali fidei diminutione, non autem si ex toto repellatur. tex. est in. c. veniens el primo, de testi. qz dictũ doctorum intelligitur ꝑm tex. per eos allegatos ꝑm Bar. in l. nõ solum. §. si liberationis. ff. de lib. legã. ¶ Adde circa predicta elegans dictum Jaco. bu. in l. iij. post prin. ff. de testi. qui dicit qꝑ licet amicus non faciat fidez integram
6 d. l. iij. in verbo, amicus, tñ si tres producãtur testes amici in causa vbi alias duo sufficiebant, supplebitur tunc per illum tertium, † ꝛ sic propter maiorem numerum supplebitur defectus resultans ex amicia ar. Lob carmẽ. §. fi. ff. de testi. cui addo glo. in d. l. iij. §. j. in verbo, numerus. dicentẽ notabiliter vbi deficit fides supplet numerus ꝛ idem, qõ Jac. bu. decidit Jmo. in l. qui testamento. in. i. col. ff. de testamẽ. Contrarium vero expresse tenet Ange. consilio. cxxv. pro quo est text. optimus in. c. in literis. extra de testib. vbi tres testes domestici non probant illud qõ probarent duo integri. sed pro ꝙcordia sequor doctrinã Bal. in. d. l. si quis ex argẽtariis, vbi dissingnit. Aut est infamis infamia iuris, ꝛ tũc ex toto repelli
7 tur. l. cassius. ff. de senato. ꝛ non supplebitur per dictũ alterius testis fide indigni. ꝛ hoc casu procedit consi. Ang. vez in tali amicitia q̃ ex toto testem repellat. † Aut est infamis facti attenuãs ꝛ non repellens ꝑm gl. in l. iij. §. due. ff. de car. edic. ꝛ hoc casu procedat dictum Jaco. bu. in amicitia attenuante ꝛ non ex toto repellente vel in hac materia possumus relinquere arbitrio iudicantis per text. in. d. l. iij. versicu. ideoq; diuus. ff. de testi. Et quod vnus testis supleat alterum, vide aurea verba Bal. in l. ij. in pe. col. in fin. C. de secun. tab. vide Roma. consi. cccxc. Alex. cõsi. xxiiij. col. vj. vol. ij. ꝛ consi. xlvij. eo. ij. volu. vide omnino in consi. v. in. j. volu. vbi plenius q̃ alibi loquitur.

¶ Conclusio. ij.

8 ¶ † Testibus magis creditur duobus affirmantibus q̃ mille negantibus gl. in. d. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. Bartol. Bal. ꝛ Ang. in l. heredes palam in prin. ff. de test. Jmo. ꝛ docto. in. c. quid per nouale. de verb. signi. vbi Host. Pan. de cast. consilio. vij. in fi. Bal. in l. ij. C. de rescin. vendi. do. Anto. in. c. j. de p
9 scrip. in. vj. c. cũ eccle. de causa pos. ꝛ proprie. Limita hoc esse verum in negatiua non coartata loco ꝛ tempore, † quia illa nõ cadit in sensuz testis. Bal. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de officio procõs. ꝛ lega. Ang. in §. si vero absunt. in auc. de heredi ꝛ fal. Bar. in l. heredes palam in fine prin. ff. de testa. dominus Ant. in. c. cũ co ꝛ tempore, ita qꝑ cadat in sensum testis, par est virtus testis deponentis affirmatiuam sicut negatiuam, ꝛ econtra. ita Bal. in. d. §. si plures ad idem Saly. in l. ij. C. de rescin. ven. in. xviij. col. ver si. sed tunc quero vbi dixit quod negatiua cadens in cognitionẽ ꝛ sensum testis est quando negatiua est finita, quia coartata loco, ꝛ tempore rebus vel personis, probatur melius p duos testes deponentes negatiuam q̃ per vnum de affirmatiua secus quãdo negatiua est infinita, ita Saly. vbi allegat tex. no. in l. j. §. j. versi. sinaũt. ff. de ventre inspi. iunctis notatis per gl. in d. §. si plures.
10 ¶ † Adde qꝑ si negatiua cadit in sensuz testis, qz deponat in facto suo proprio, ita bene probat sicut testis deponens affirmatiuam, ita Bar. no. in l. nec is qui. ff. de acqui. heredi. allegat. l. falsuz. eo. tit ꝛ no. in gl. in l. pantonius. §. rei perduellionis eodem titu. vide omnino Bal. in l. j. C. de bo. pos. ꝑm tab. ¶ Ad predicta omnia vltimo loco recitata. vide. § in conclusione incip. testis asserens negatiuam, ꝛ pro dicta limitatione ad idem vide Bal. in l. cum hi. §. nihil. ff. de transa. ꝛ adde Abb. in. c. cum in tua in. j. col. extra de testi. in. c. bone de elec.

¶ Conclusio. ij.

11 ¶ † Testes de vniuersitate sunt idonei in cã vniuersitatis seu collegij, quando causa puta molendinorũ lacus vel montium pticat ad bonorem ꝛ gmodũ burse vniuersitatis. gl. in l. in tantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diui. gl. in l. idonei. ff. de testi. in. §. cogitandũ ver. testes. in auc. de mona. ꝛ ibi Jac. de belui. in. vij. q. glo. in l. si municipes. ff. qꝑ cuiusq; vni. no. Barto. ꝛ Pan. de cast. in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius voc, Bal. ꝛ Ang. in. d. l. si municipes. Cy. Bal. ꝛ Saly. in l. parentes. C. de testi. bar. in tractatu de teste. Jmo. in. c. cũ nũtius. ꝛ in. c. insup. de test. ꝛ in. c. si christus de iureiur. Jo. de platea. ꝛ Ang. de are. in. §. vniuersitatis. in fi. de re. diui. vbi vide Bal. etiam no. in. d. l. parentes ꝛ in. c. iij. loco de probatio. secus si singulares persone irent ad nemora ꝛ pascua, qz tunc dicũtur deponere in re propria. ita Bald. ad literam in rubrica. ff. de rerum diui. qui allegat tex. de his pub. iud. loquentem in l. sed celsus. in prin. ff. de contraben. emp. ꝛ in l. inter publicam. ff. de ver. sig. Idẽ tenet gl. ita intellecta a Guliel. de cu. Cy. Bar. Bal. Albe. ꝛ ceteris. in l. in tantum. §. vniuersitatis. eod. tit. de re. di. ꝛ Bar. ibi allegat tex. pro declaratione sue doctrine. in l. ciuitatibus. ff. de leg. j. Idem vz Bar. ꝛ Ang. in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocã. Jaco. de raue. Pet. Cyn. Bal. Saly. in l. parentes. C. de testi. Ang. pulchre. in. Omnibus eo. ti. ꝛ Bal. in. c. iij. loco. extra de pba. Bal. in pecul. suo Inn. ꝛ verbo, testes esse pñt bal. ꝛ Ang. i. l. ij. ff. qõ cuiusq; vniuersi. no.
12 doc. in. c. cũ nuntius. de testi. vbi vide Jo an. ꝛ Jmo † qñ admittant̃ in testes illi ꝛ vniuersitate ꝛ nõ singulariũ psonarũ tñ eis plena fides nõ adhibet ꝑm Archi. i. c. sua. xij. q. ij. d. Ant. in. d. c. cuz nũtius Uber. de bob. Jo. an. in addi. ad Spe. in tit. de teste. §. j. ver. sed nunqd in cã vniuersitatis. Animo Spe. ibi vz demũ admitti illos de vniuersitate ad testificandũ, si sup eo de quo agit̃ alij testes haberi non possunt. ꝛ illud Abb. in. c. insuper de testi. quando aduersarius vniuersitatis alios haberet testes in ꝛriũ p se probantes. ꝛ istã declarationẽ Abb. sequit̃ Alex. cõsil. lxvij. in. ij. vol. in. vij. col. Ad p̃dicta adde do. in. d. c. insup. ꝛ in. c. veniens. el. ij. extra de testi. ꝛ i. c. ꝛ si Xps. extra de iure iu. Spe. ꝛ Jo. an. in ti. de teste. §. j. ver. sed nũquid. gl. ꝛ Jaco. de belui. in §. cogitãdũ. in auc. de mona. gl. in. d. l. si municipes. gl. ꝛ doc. in l. idonei. ff. de testi. Roma. in cõsi. suo. cccclvij. incip. partis cõsultatio hz
13 duo quesita in vltimis verbis. † Limita p̃dictã cõclusionẽ non procedere in cã criminali, vel alias multũ ardua, qz tũc minus creditur tanq̃ testibus domesticis de vniuersitate ca. repellent̃. extra ó accu. ita dicit Bal. in. d. rub. in. viij. col. ver. nũc de quto membro. idẽ in cã magni honoris magnorũ finiũ ꝛ magne iurisdictiõis, ita Archi. in. c. sup prudẽtia. xiij. q. ij. Bald. in. d. c. cum nuntius. Adde qꝑ hz admittant̃ testes de vniuersitate, tñ diminuit̃ de fide, gl. i. d. §. cogitãdũ. Bal. in. d. l. si municipes. ꝛ Albe. in. d. §. vniuersitatis. imo dixit gl. in. d §. cogitandũ. qꝑ hz vnus de collegio pducat̃ cõ alterũ de collegio vel monachus cõ monachũ, tñ tãq̃ domestico fides diminuit̃. dicit ẽt Bal. in. d. rub. qꝑ non habẽs vocem in vniuersitate non facit vniuersitatem. allegat. l. testatrix. §. si plures. ff. de serui. vendi.

¶ Conclusio. iij.

14 ¶ † Principes cõmodũ ex ea cã in illa non põt testificari. glo. no. in verbo, adhiberi. in §. sed neq; instit. de testa. glo. Ange. ꝛ Alex. in l. si duo rei. ff. si qs cautio. gl. in l. qm̃ liberi. C. de test. facit qꝑ no. Pau. de cast. in l. j. §. huius studij. post Bal. ibi. ff. de iusti. ꝛ in. de teste testificãte ex suo testificatu ad eum non ptinere vtilitatẽ, qꝑ non dr̃ falsuz deposuisse deponẽdo sup institutione heredis, q̃uis appareat sibi legatũ factũ, qz intelligit̃ de vtilitate pticipatiue ꝛ nõ secundario. facit qꝑ no. Jo. an. in mercu. in. c. sine possessione. de reg. inr. in. vj. vbi episcopo petenti quartã legati opulenti relicti ecclesie rectore cõfitente esse verũ de iure, sed aliter seruari de cõsuetudine, qꝑ rector ꝛ alij poterunt esse testes ad pbandũ cõsuetudinẽ. facit qꝑ not. Ange. in l. non solũ. §. queritur p
15 tex. ibi. ff. de pcur. † qꝑ creditor sit idoneus testis in cã debitoris, q̃uis interfit creditoris debitorem esse soluendo, sequit̃ Alexan. consi. lxxix. incl. in cã ꝛ lite vertẽte inter Bar. in. ij. col. vol. i. facit qꝑ no. Bar. in tractatu de teste. super verbo, reprobant. qõ

monachi,canonici regulares,fratres minores ꝛ predicatores pos sunt imo cōpelluntᷣ testificari ꝑ suis monasterijs.ar.c.monachi. ij.ꝛ.c.qui vere.xvi.q.i.§.si quando.in auc.de san.epis.ꝛ quatuor modis dicitur causa propria ſm bal.ꝛ Paul.de cast.in.l.omnibus C.de testi.Bal.in.d.l.dictantibus.C.de testa.

¶ Conclusio.v.

16 ¶ †Si super generalibus testis dicat se nō attinere cū sit ꝙsanguineus in gradu diminuente de fide tanꝯ periturus non probat.Et hoc verū est si falsum deponit scienter,secus si per errorem, qꝛ tūc non est periturus,ꝛ predicta vera si falsitas ꝙtingit negotiū secus si sit ipertinens,qꝛ nō est periturus cū inſm referatur ad articulos pertinentes.ita Bal.pulchre in.l.si ex falsis.C.de transac.in viti. col.ꝛ ibi per Albe.ꝛ doc.intelligendo ita Jaco.but.ꝛ Ang.in.l.
17 lucius.ff.de insa.† vbi notabiliter dixerunt testes deponētes falsū super facto principali puniri de falso ordinarie,si autem super appendicijs mentiantur,negant se coninunctos,ꝛ tunc non puniuntur ordinarie sed crie ſtellionatus qō est notandum ſm Ange.Jmo. vero in.c.fraternitatis.de here.dixit ꝙ sine testis seu ignoranter mentiatur circa substantiam vel circūſtantias negotij non valet dictum testis,secus si non tangat circūſtantias negotij, vt qꝛ dicat cōtrahentem esse de alia terra ꝯ sit,vel si dicat affines esse aliorū ꝯ sint,qꝛ non facit ad rem vnde sint ꝙhentes vel qui sint affines. ꝛ ita de similibus ſm Jmo.q pulchre loquiᷣ ꝛ refert Bal.in rub. de contro.inuesti.vbi limitat nisi testis iurasset dicere veritatez su
18 per omnibus † qꝛ tunc mentiendo etiā super vestibus non probaret idem quod Ang.in.d.l.lucius.tenet Bald.in.l.i.ff.ō bis q̄ in testa.delentur.nam testes non dicuntur discordes si concordant in principali,licet discordent i circūſtantijs vel qualitatibus gl.in.c. dudum.in verbo,substātia veritatis de conuer.conin.in.c.cum ecclē.in verbo vacillasse de causa pos.ꝛ proprie.plene Jo.an.ꝛ ceteri in.c.nihil de ver.signi.vbi Jo.an.dicit ꝙ testes dicūtur melius deponere quando per diuersa media idē concludūt ꝑ id qō habeᷣ in.l.iij.§.i.ff.de testi.Ad primum dictū Bal.per tex.ibi in.l.bis verbis.§.fi.ff.de here.insti.Bar.in.l.cos.ff.de falsis,ꝛ vide.j.i verbo sufficit testes,adde ad primum Ang.consi.suo.ccxij.

¶ Conclusio.vj.

19 ¶ †Si plus vnus testis dicat cōꝯ alius,nō per hoc dicuntur varij seu contrarij.d.Ant.in.c.super gl.j.de offi.deleg.idem Jmo.ibi per illum tex.cum gl.i.d.Ant.in.c.super questionū.in prin.de offi.deleg.ꝛ testis contradicens in modico non dicitur cōtrarius do.An.in.c.ij.extra de regu.per notata ibi in glo.ij.ꝛ est ibi exē plum.Alex.ꝙsi.suo.xlvij.in.ij.volu.ꝛ consi.cxxij.in.ij.volu.dicit san.Tho.ij.ij.q.lxx.arti.ij.circa fi.ꝙ discordia in minimis facit testimonium credibilius,qꝛ testes non presumuntur in vnū preme ditatumq̄ sermonem deponere.

¶ Conclusio.vij.

20 ¶ †Magis credaᷣ duobus testibus deponētibus in specie quam pluribus deponentibus in genere,ita Nico.de neap.in.l.turpia. per notata ibi.ff.de lega.j.

¶ Conclusio.viij.

21 ¶ Testes antiquiores in dubio presumuntur digniores,ꝛ preferunt̄ paribus gl.ꝛ Moder.in.l.cū quid.ff.si cer.pe.xxx.q.vj.c.significamus.alias notificamus,Bal.pulchre.in.l.procurator C. de eden.vbi videas.

¶ Conclusio.ix.

22 ¶ †Si probationes sunt pares preferuntur ꝓbationes, ꝛ testes qui fauēt iuri communi.Bal.in auc.omnes peregrini.C.cōia de succes.qꝛ verisimilius dicitur qō iuri cōi ꝙsonat Jmo.in.c.audiris de prescrip.Bald.in.c.j.de controuer.inuesti. Pet.de ancha. ꝛ do.Ant.in.c.j.rescri.in.vj.Ro.in rub.de ar.in.xvij.q.vide.j. in conclu.inci.testes incredibilia.

¶ Conclusio.x.

23 ¶ †Testis clericus ceteris paribus preferť layco.d.Ant.in.c. ij.extra de elec.

¶ Conclusio.xj.

24 ¶ †Sufficit testes ꝙcordare in facto principali, ꝛ non ꝙcordēt quo ad cortičē verborū.ita dicit Jaco.bu.per illū tex.in.l.iij.§.j. ff.de testibus.ꝑ quo faciunt due glos.allegate.ꝛ in.v.ꝙclusione. Sed ꝺ facit doc.do.Anto.in.c.nihil obstet.de verbo.signi.vbi dixit si duo testes ꝓducunt,quorū vnus deponat ꝙ testator dixerit Seius beredē facio,ꝛ alter dicat ꝙ testator prorulit ista verba.Seius sit heres,ꝙ hi testes non ꝓbāt,qꝛ oportet ꝙ in forma verborū concordent.idē do.Anto.in.c.cū ecclesia.§.nos igitur. de causa pos.ꝛ proprie.Bal.in.c.bone.el primo.de elec.vbi dixit ꝙ si vnus testis deposuit de.xxiiij.denarijs.ꝛ alius ō duobus solidis dicenť contestes ꝛ concordabūt.l.que extrinsecus.ff.de ꝛ
bo.obli.cū ibi no.nisi.essent interrogati de qualitate vocis, vt qꝛ iudex interrogasset qbus verbis vsus fuerit,ꝛ vnus dixit ꝙ promisit duos solidos,alius dixit.xxiiij.denarios,qꝛ dicerent̄ eē singulares.vide Moder.in cōmento.l.admonendi.ff.de iureiurā.
25 ꝛ hanc doctrinā perpetuo no.† qꝛ aut agitur de probādis verbis formalibus,ꝛ ꝓcedat dictū.d.Ant.alias secus,qꝛ sufficit ꝙcordare testes in eundē rei finez ꝛ in effectu lz non in sensu qꝛ dicuntur contestes tunc qñ cōcordant substantialiter.Bal.in.l.i.ꝛ ij.C.ō secū.tabu.Bar.in.l.ij.ff.quemadmo.testa.ape.Bal.in.l.cū oēs extra de consti.l.qui sniam.ꝛ ibi Ange.ꝛ doc.C.de pe.quē text. dixit aureum Bal.in.c.quintauallis.de iureiurā.Jaco.de are. ꝛ Bar.in.l.ob carmen.§.fi.ff.de testi.dixi.§.in.v.conclusione. idē ꝙ do.Ant.lz Alex.in.l.j.ff.de verb.obli.Abb.in.d.c.nihil. non facta mentione de do.Anto.idem.do.Anto.in.c.cum Jo. beremita.de fide instru.istud ēt dictum.do Anto.in.d.c.nihil. commendat Gemi.in.c.testibus.ij.q.iij.Adde Bal.in.l.ij.ad fi.C.de dona.ante nup.vide Alexan.consi.lxxiij.in.j.volu.idez Bald.in.c.qm̄.de testi.ꝛ in.l.testium.C.de testi.in.iij.col.vbi dicit quod ēt est aureum ſm Bal.in.c.fi.de iureiur.vbi dicit quod posset ex ea mi-
26 nui syllaba.nam dicit Bald.in dicto ca.qm̄. quod † veritas ꝛ equitas sunt duo lapides angulares.ꝛ melius domi.Alexan.ad omnia consil.xlvij.in.ij.volu.si vnus dicat vidisse,alius audiuisse dicuntur contestes.Bald.in.l.de quibus.ff.de legibus.ꝛ ibi dicit qō licet testis interrogatus an aliter haberi veritas possit dicat se nescire tamen probat.Vide etiā Anna.consilio.lix.ꝛ consilio lxxvj.Alex.consi.xlvij.in.ij.volu.ꝛ in consil.xxiij.in.ij.volu.melius in viti.col.ꝛ ibi scripsi.

¶ Conclusio.xij.

27 ¶ †Sicut ad causandam perfectaz armoniam cantus concurrūt tenor ſuprateneor ꝛ contrateneor,ita ad generandam plenam probationem plures species probationis simul iunguntur cū iudex non debeat alligare animum suum ad vnam speciem.l.iij.§.eiusdē.ff.ō testi.ita Bal.in.c.cum cām extra de proba.nam Bal.in rubri. de controuer.inuestitu.dixit iudicem ex diuersis animi motibus, ꝛ ex varijs,subiectionibus partium ꝛ instrumentorū quandoq̄ deuenire ad vnum finalem animi conceptū non indigentem alio adminiculo pro cuius dicto facit tex.in cap.cum ad sedem extra de testi.spolia.in.c.in presentia.extra de renuntiationibus.in.c.preterea.in fi.extra de testibus.ꝛ in.c.preterea in fi.extra de testibus.ꝛ in.d.§.eiusdem.

¶ Conclusio.xiij.

28 ¶ †Contests in dubio presumuntur testes producti,si ꝙgrua verborum interpretatio fieri potest.Jmo.in.c.qualiter ꝛ quando.in ij.col.col.extra de accu.Spe.in tit.de inquisi.§.nunc tractemus ver.super probatione autem.Bald.in.l.ij.circa viti.col.C.de secun.tabu.in.l.de quibus.in viti.char.ff.de legi.do.Abb.in.c.cuꝫ Joannes circa.iij.col.extra de fide instru.ꝛ sic in dubio presumuntur contestes ꝛ deponere de eodem actu ſm predictos doc.ratio dicti est,qꝛ pluralitas non presumitur in dubio.

¶ Conclusio.xiiij.

29 ¶ †Aū loquuntur testes vno ꝛ eodē sermone premeditato dñr inspecti.l.iij.§.iōꝯ diuus.ff.de testi.ꝛ illū tex.pōderat Bar.ꝛ doct. qō limita ſm Bal.in ti.de pa.ꝙstan.super ver.fi.vbi dixit istud ꝓcedere qñ testes sunt suspecti secus si sunt bone fame,qꝛ ꝑ dictos testes sic deponentes probabitur,allegat Jo.an.in.c.nihil.de verbo.signi.cuius dictū retuli.§.in.xj.conclu.ꝛ in.v.conclu.ita etiam limitat Bal.in.l.testium.C.de testi.in.iij.col.vbi dicit hoc ꝙmitti arbitrio iudicis an censeanť suspecti rōne subornationis qꝛ tex.in. d.§.ideoq̄ diuus premisit tu magis scire debes quod nota perpetuo ad limitationē hnius dicti de premeditato sermone de quo loquitur dic.§.ideoq̄ diuus q̄uis Ang.indistincte tenuerit non valere dictum testiū loquentium eodem sermone in.l.si quis ex argētarijs.§.i.ff.de eden.Vide omnino Abb.referentem opi.Hostiē. ꝛ do.Anto.in.c.nihil idem.qō Ange.statuit papa Clemens vt refert Spe.in titu.§.nunc tractandum.versi.cautum quoq̄ est ꝛ in eo.tit.§.j.ver.item ꝙ testis.do.Anto.in.d.c.nihil.Fede.de fe.consi.ccxxix.incipiente veritatis amica simplicitas.

¶ Conclusio.xv.

30 ¶ †Paria sunt ꝙ aut testis dicat falsum,aut supprimat veritatē Bal.in.l.presbyteri.C.de epis.ꝛ cle.glo.ꝛ Ange.in aucten.de testi.in princ. imo omittens dicere veritatem malitiose vel obscure deponens tenetur vt falsarius.Bal.in.l.ea que ꝙmendandi.ff.de
31 contraben.emp.in.l.prescriptione in fin.C.si contra ius.† qꝛ officiū testis est deponere super integro ꝛ toto facto,ꝛ non sup parte ꝛ plenam dicere veritatem rei glosa.ꝛ docto.in.l.lucius.ff.de insa.quam gl.allegat.Bal.in.l.peremptorias.circa fi.C.sententiā

rescindi

rescindi non pos. Ideo si dicit non recordor non subsistente causa oblivionis punitur vt falsarius, & melius debet recordari de persona & loco quam de die, quia si est multum tempus excusatur testis
32 dicens se non recordari de die. ita Bald. in. d. l. presbyteri. allegando Imol. in d. capitu. qualiter & quando. de accusa. † Adde qđ testis se absentans vt non deponat veritatem, non solum tenetur ad interesse partis immo incidit in falsum. ita Angel. in. d. l. si quis ex argentarijs. §. cum autem. ff. de eden. Allegat Inno. in. c. primo extra de crimine falsi. vbi Innocent. tradit illam doctrinaz quod committit falsum occultando veritatem, & est ibi text. qđ pariter punitur testis tacēs verum sicut deponens falsum. Idem probat in simili text. in. l. prescriptione, & illum ponderat ibi ad hoc Jacob. butri. & Bartol. C. si contra ius vel vtilita. Sed pondera quod Angel. in. d. §. cum autem. loquitur in eo qui iurauerat dicere veritatem se absentantem postea non testificetur, qz incidit in falsum occultando veritatem. l. presbyteri. C. de episc. & clericis. s. allegato, & loquitur sub dubio forte, sed bal. ibi in lectura antiqua aperte tenet quod post iuramētum se absentando punitur de falso sed si non erat iuratus quamuis se subtrahat non puniatur, sed solum multetur idem volvit Bald. in. d. capitu. j. in princip. si de interest. inter do. & vassal. lis oriatur per tex. ibi. licet sua inductio nō concludat. Istud idem tenet Bald. in. l. data opera. in. xij. colum
33 na. C. de accusa. & in. d. l. presbyteri. in quibus duobus locis dicit, quod si ante iuramentum subtrahat veritatem, licet non teneatur de falso, †tamē ratione doli punietur pena criminis stellionatus. l. iij. circa princip. ff. de crimine stellio. allegat Bal. ad predictam gl. fol. xxij. questione. ij. c. ne quis arbitretur. ¶ Adde qđ Bald. ste. committente falsum & fraudem, quia primum in loquendo, secūdum in tacendo seu loquendo versute non dicendo plene factum, tamen vtroq; casu punitur. subdens qđ testis non reddens rationem iussus vt testimonium suum reddat inficax non punitur criminaliter, sed civiliter parti ad interesse, sed mihi non placet istud vltimum dictum Bald. per ea que scripsit Bald. in. d. l. data. & in. d. l. presbyteri. & in locis superius allegatis, quod etiam sequitur Pet. de anchara. in. d. c. primo. Quinimmo illa differētia an
34 testis iurauerit vel non quantum ad hoc vt de falso teneatur ex eo †quia testis nō iuratus ratione falsi dicti tenetur de falso, ac si iuratus esset secundum communem sententiam. Joan. and. in mercu. in regula non est sine culpa. de regu. iur. in. vj. erit ergo differentia an testis assumpserit officium testificandi vel non, quia vltimo casu subtrahens ne deponat veritatem, non tenetur de falso, qz non videtur esse testis, vt per glos. in dicto capitu. si quis arbitretur, nisi pecuniam accepisset vt se subtraheret. l. i. §. sed si quis vbi Bartol. ff. de fal. ¶ Adde singularia verba domi. Anto. in capi. super literis. in princip. de rescrip. dicentis testem iurantem dicere plenam & meram veritatem puniri de falso si veritatem taceret. secus si iurasset se tantum ad interrogata respondere per text. in. c. cum dilecti. el primo. de accusa. quod dictum domi. Anto. non placet Imo. in. d. capitu. super literis, qz tex. in. d. c. cum dilecti. loquitur in inquisito respondente, & non in teste qui debet dicere veritatem pro vtraq; parte, vt not. in aucten. sed index. C. ō episcop. & cleri. subijciens quod si dolose tacet indistincte currit in penam falsi. per. d. c. i. & facit qz forma iuramenti est illa que facit incidere in falsum magis q̄ si non iurasset. & ista sententia mihi summe placet sequendo Imo. in. d. c. super literis.

¶ Conclusio. xvj.

35 ¶ †Ad multitudinem testium non oportet respici, sed ad dignitatem, & auctoritatem. l. iij. §. ideoq; divus. & §. eiusdem. & l. ob carmen. §. si testes. ff. de testi. vbi tex. elegans canonizatur. iiij. q. i. §. in criminali, ver. si autem ei rei. c. in vestra extra de testib. magnum supplementum est auctoritas in testibus, ideo pauci nobiles multis rusticis preferuntur, & pauci cardinales multis pannosis clericis, & pauci omni exceptione maiores multis suspectis. ita Bal.
36 in. l. testium. in penul. colum. C. de testib. & precipuum in teste est morum gravitas †super omnia alia accidentia fidem faciens. bal. in. l. in bonefidei. C. de reb. credi. allegat glos. in. l. iij. ff. de testi. digniores ergo testes debent preferri. §. fi. in aucten. de monachis. Limita nisi esset magnus excessus in numero secundum Bartol. in. d. §. testes. gl. in dicto. c. in vestra. que dicit de quanto excessu intelligitur remitti arbitrio iudicis. & istud voluit gloss. nota. in. d. l. iij. §. eiusdem. in verbo, numerus, & mihi videtur quod tex. sit apertus. in. d. §. eiusdem. dum prefert numerum dignitati & auctoritati & creditur dignioribus & verisimilia deponentibus in minori numero. gl. not. & docto. in. c. in vestra. de testib. Cyn. in. l. exercendis. C. de fide instru. Alex. consil. xxix. incip. in causa & lite, domine Bartholomee. in fi. colum. in. ij. volu.

¶ Conclusio. xvij.

37 ¶ †Magis creditur duobus testibus tabellionibus quaz tot nō tabellionibus gl. no. in aucten. de heredi. & falci. §. si vero. in fin. in principio glo. magne. quam exclamat Bald. in auc. sed cum testor. C. ad. l. falci. & Roma. in rub. de arbi. in. xij. q. principa. versi. item scias quod duo testes.

¶ Conclusio. xviij.

38 ¶ †Creditur quoq; & magis duobus testibus masculis q̄s mulieribus ratione instabilitatis quam per se habent ſm Roma. in rubri. de arbi. in. xvij. q. versi. item preferuntur duo testes masculi. allegat Bal. in. l. fi. ff. de fi. instru. & l. i. cum ibi no. ff. de sena. & nota. per Bal. in. l. in multis. ff. de statu homi. vbi omnino Abb. in. c. fozus. in princi. extra de ver. signi.

¶ Conclusio. xix.

39 ¶ †Preferuntur testes verisimiliora & aptiora nature quam negotio deponentes. l. ob carmen. §. si testes. ff. de testi. iij. q. iij. §. itē in criminali. Bal. in. l. testium. penul. col. C. de testib. & ibi ponit exemplum. illud enim quod non est verisimile, est imago falsitatis. dixit Bald. in. l. i. C. de ser. fugi. & in. l. fi. in. xvj. col. C. de edic. adri. tol. & melius Pet. de ancha. in. c. qz non verisimile. de presump. quod non est admittenda probatio contra verisimile, nisi allegeť aliqd qđ tollat presumptionē nō verisimilis. & do. Ant. in. c.
40 sup hoc ō renun. qđ index non admittat nō verisimilia. † Primo enim verisimiliora deponunt quando consonant testes iur. communi, vt dixi. §. in. ix. conclusione. Secundo si magis consonat rōni, vt dixit Bal. in. l. qui accusare. C. de eden. & Bal. in. l. testium. in penul. col. C. de testi. licet alias testis non teneatur dicere rationez & causam sui dicti. l. solam. C. de testi. tamen reddentes causam preferuntur aliis, q̄nis nō interrogati de causa ratione cause concernentes substantiā dicti ſm Jac. but. in dispu. sua incip. questio talis est, qđ Bal. dicit se alibi non legisse. in. l. presbyteri. C. de epis. & cle. pro quo facit elegans dictum Bal. in. c. i. §. cū autem. de cō
41 tro. inuesti. † vbi volvit qđ per testem deponētem sine causa nūq̄s deferatur iuramentum in supplementum, ita Ro. refert in rubri. de arbi. in. xvij. q. Tertio dicuntur verisimiliora deponere vbi melius factum narrāt & illud sciunt. Bald. in. d. l. testium. in fi. penul. faciunt que dixi. §. in. xv. conclu. ¶ Adde qđ in cōflictu testiū quibus sit credēdum quatuor principaliter sunt in consideratione. Primo natura negotij & qualitas. Secundo testium fides & auctoritas. Tertio argumenta confirmantia rem de qua queritur. Quarto vt sequamur proximiora iura quibus adheret lux veritatis, ita Bal. in pe. col. in. d. l. testium.

¶ Conclusio. xx.

42 ¶ †Data paritate testiū index potest per motum sui animi testibus vnius partis adherere, dummodo in actis faciat inseri causaz sue adhesionis, ita Bal. no. in. l. cum magistratus. in fin. C. quādo prono. nō est necesse. sed fortius idē Bal. in. l. lucius in fi. ff. de insti. dixit ex illo tex. sumi intellectū ad verba posita. in. l. iij. §. i. ff. de testi. vbi dicit quanta fides sit adhibenda testibus index magis, scire pōt, vt licet testes videant secundum vera deponere, tamen sit in arbitrio iudicis nō adhibere fidem. consulit tamen id faciēdum ex cā ita qđ appareat ne postea teneat in sindicatu. ita Bar. ibi cō
43 tra facit. l. ij. & ibi Bal. in fi. C. si cōtra ius vel vti. pub. † vbi punit index qui licitam & debitā probationem non admittit, qz index audiens non audienda, admittens non admittenda vel econtra tenetur & facit litem suam. Bald. & doc. in. l. mancipia. C. de ser. fugi. idem Bal. in. l. sancimus. C. de iudi. & hac ratione, qz si tantum eēt arbitriū iudicis, frustra essent leges testes repellentes & admittentes. Cogita qz hec doctrina mihi semper dubia fuit. Adde quod idem Bar. in. d. l. lucius. expresse tenent Imola. & Abb. in. c. cāz de re iudicata.

¶ Conclusio. xxj.

44 ¶ †Scis qui legis istud dictū qđ duobus iudicibus diversas sententias proferentibus tenet sententia pro reo lata nisi in causa famozabili, puta matrimonio, libertate, dote, & testamento. c. fi. extra de re iudi. An dicemus idem in testibus, dico qđ sic, qz idem fauor adhibeť attestationibus sicut rei iud. & fauorabiliores attestatiōes preferuntur, nec eliduntur ab alijs, dictū est solēne Bal. in. l. cum magistratus. circa fi. C. qñ prono. non est necesse. per tex. mirabilez. in. l. lege iulia petronia. ff. de mann.

¶ Conclusio. xxij.

45 ¶ †Vbi testis alias nō fidedignus est rogatus & adhibitus in instrumento a partibus, videť approbatus, nec pōt opponi de inhabilitate & affinitate. gl. & bal. in. l. inuiti. C. de testi. §. licet. in verbo, supplicijs. allegat. l. si quis. C. de testi. & ibi Jaco. de bel. idem

Bal. ꝛ Saly. in. l. parentes. C. eodem titu. Ang. in. l. j. C. de testamentis Bald. in. l. ad testium. in prin. ff. de testamē. Bal. ꝛ Jmola in rub. de fide instrumentorum. in. x. colum. in. l. hac consultissima. C. de testa. in. l. si quis testibus. ꝛ ibi Bald. C. de testi. Jo. an. in addi. ad Spe. in titu. de teste. §. de testium. versic. sed nunquid frater. Jmola. in. c. cum canonici. de offi. deleg. Bald. in. c. cum causam. in fi. de testib. gl. in. l. inuiti. ff. de testi. quam alleg. Bald. in. l. data opera. in. xj. col. C. qui accusa. Bald. in. c. in nomine. de testibus. Bald. in simili. in. l. dictantibus. C. de testamen. facit qđ no. Bal. in. l. instrumenta. C. de probat. idem Bald. in. l. etiam. C. de testi. vide Lepolam cautela. cccx. dominus Anto. ꝛ Jmo. in. c. ex literis. de transac. Bal. in. c. ex literis. de presum. ꝛ in. c. cuz oporteat. de accusa.

¶ Conclusio. xxiij.

46 ¶ † Potest ex officio suo index repellere testes ꝛ inquirere ꝺ cō ditione testis. Jo. an. in addi. Specu. in titu. de teste. §. i. versi. qd de domestico. Jmol. in. c. intimauit. extra eo. titu. gl. ij. q. vij. c. q̄rendum. quā gl. ibi magnificat Ric. de Neap. in. l. j. §. si presens. de magi. que. ꝛ illā pro sing. alle. Bal. ꝛ sequitur Ang. in. l. quos prohibet. ff. de postu. vide Are. in. l. in illa. ff. de verbo. obligatio. Stat ergo conclusio, q̄ nemine excipiente indignas personas index repellere ꝺz secundum Jnno. ꝛ docto. allegatos. idem gl. in. c. nulli. extra de accusa. sed contrarium tenuit Archidiaco. in. d. ca. querendum. Joan. an. Joan. de ligna. ꝛ Pet. de ancha. in. c. super eo. extra de test.

¶ Conclusio. xxiij.

47 ¶ † Testis asserens negatiuā non coartataz loco ꝛ tempore, ꝛ sic negatiuam meram eoipso incurrit falsum. ita ad literam. Angel. in. l. lucius. ff. de insa. in. l. testium. C. de testi. in. l. si per alium. ff. ne quis eum qui. ꝛ vbiq̄ alleg. Jnn. ita tenere in. c. cum ecclesia sutrina. extra de can. pos. ꝛ ppie. §z adde q̄ Bal. i. c. si quis per. xxx. in titu. si de fen. fue. contro. in. j. col. pulchre loquit in hac materia q̄ testis deponens negatiuam in vno ꝛ affirmatiuam in altero probat, vt dicendo Petrum non possidere, non Martinum �means gl. in. l. i. §. i. ff. de itine. actu. prina. si aūt simpliciter asserat negatiuā, tunc non probat, sed est suspectus de falsitate �means Jacob. de are. ꝛ By. tenentes contra gl. ꝛ sic Bar. sentit q̄ non est falsus, sed suspectus de falsitate, ꝛ per hoc non poterit puniri de falso, vt aperto ore dixit Ange in predictis locis. ꝛ Bald. sequitur Abba. in. d. c. cum ecclesia. Nec est verum q̄ Jnno. dicat ad quod Angel.

48 eum allegauit. nec probatur in rex. d. c. cum ecclesia. † Jsta ergo temeraria assertio negatiue facit eum censeri in lata culpa, ꝛ non i dolo. Liulianus. §. qd tamen. ꝛ ibi gl. que alleg. l. si quis affirmauerit. ff. de dol. facit ēt rex. in. l. si alterius. ꝺm qđ intelligit ibi Bar. ꝛ doc. C. si minor se ma. dixe. no. per gl. ꝛ doc. in. l. ij. ff. qđ quisq̄ iuris, nisi ergo probetur q̄ sciens dixerit contra veritatem, ꝛ sic dolo nō poterit puniri de falso, licet rationem temeritatis ꝛ late culpe puniatur extra ordinem ꝺm Ange. in. l. plagijs. C. de plag. innectis notatis in. l. lege cornelia. ff. de sica. vide Alex. in. l. i. §. j. ff. qđ

49 quisq̄ iuris. ꝛ in. l. j. in prin. ff. si quis insd. nō obtē. ¶ † Adde duo testes deponentes super affirmatiua conformi iuri communi preferri certum depdnentibus super negatiua que non est conformis iuri. dixit Jnno. in. d. c. veniens in gl. magna. Specu. in titu. de probatio. §. probare. versi. quid si testes vtriusq̄. nam dixit Jnno. in. c. extirpande. extra de preben. quod non facta latent, sed facta se manifestant. ¶ Adde quod non solum repelluntur testes expresse negatiuam dicentes, sed etiam implicatam, puta si dicat ad canonicos tantum pertinere electionem, ita Jnnocen. in. d. c. cuz ecclesia. Specu. in titul. de positio. §. vij. versiculo ꝛ vero. † ꝛ sic iste

50 dictiones tantum ꝛ solum faciunt implicatam negatiuam ꝺz Specula. ꝛ Jnno. in. c. super hoc. circa fi. extra de renunc. idem quod Jnno. loquens de implicata negatiua vt non probetur per testes, sicut nec per deponentes meram negatiuam tenet Ange. in. d. l. testium. in ij colum. Jnn. ꝛ Moder. in. d. c. cum ecclesia. ¶ Adde quod vbi habet implicatam ꝛ inclusam affirmatiuam cadentez in sensum testis respectu inclusi censetur probabilis que alias non esset, quia probatur inclusa non ipsa negatiua † ꝛ per coartationez

51 loci ꝛ temporis probatur negatiua non directe, sed indirecte. glo. in. l. pantonius. §. rei perduellionis. ff. de acquirenda hereditate, immo directe probatur vbi verisimiliter ꝛ probabiliter per sensum corporis percipi potuit, vt si testis instrumenti dicat non vendidit domum, sed vineam, quia cadit optime in sensu visus, vel auditus testis, ita intelligit gl. ꝛ doctores Cyn. in. l. ij. C. de erro. adnocatorum. secundum Angelum in. l. ij. ff. de probationi. predicta omnia dicentem, subijciens ibi negatiuam apertentem viam indicio esse probandam per glo. in. l. si vero. §. qui pro rei. ff. qui satisda. cogantur, ꝛ per elegantem doctrinam Bald. in. l. non prius. p text.

52 ibi. in verbo, potuerit. C. quando, fiscus, vel prina. † subijciens etiā quod si neganti vtilitas principaliter resultat, illam probare tenetur secus si principaliter ad tertium spectet, quia ille tenebitur probare affirmatiuam, puta si dico non debes audiri aduersuz me, qa non soluisti collectam, debeo probare negatiuaz, secus si petam illum puniri quia non solvit, quia spectat ad vtilitatem reipublice neganti non incumbit onus probandi, ita Ang. in. d. l. ij. allegan-

53 do Bal. in. l. in illa. ff. de verb. obli. ¶ † Adde qz negatiua probatur directo pluribus modis. Primo per confessionem partis. c. j. de cōfes. li. vi. Secundo per ostensionem scripture ꝛ libri, vbi qs non est descriptus. l. si quis cum socio. C. de fabri. lib. xj. Bald. in l. si hinc. ff. de iniusto rupto testa. ꝛ ibi Bald. pulchre ꝛ doc. in. l. fina. C. de reb. credi. Bald. in. l. iustum. C. de edendo, sic ꝛ libellum non oblatum ꝛ litem non contestatā ex inspectione processus. bal. in. l. bi qui ad civilia. C. de appel. idē Jo. an. in. c. cum ad sedem. de restitu. spoliatorum, in capi. quoniam contra. super vlti. glo. extra de proba. in additio. Speculato. in titulo de prolata sententia §. vt autem. versicu. ꝛ nota. Tertio fallit generaliter vbi cadit in sensum testis, vt dixi. §. in ij. conclusione. si enim non cadit in sensum testis est improbabilis. Bald. in. l. i. in fi. C. de bon. possessio. ꝺm tabu. facit ad predicta quod nota Barto. in. l. i. C. de cano. frumen. lib. xj. Quarto probatur negatiua per iuramentum. l. iij. §. sed ꝛ si. de conditio. ff. de iureiuran. ꝛ ꝺ hac materia negatiue vltra loca allegata videas plene per gl. in. c. memorie. in verbo singulares ꝛ in verbo, secundum naturam. de elec. per Specu. in titu. de probatio. §. i. in prin. ꝛ in dicto titu. de positio. §. vij. versicu. item negatiua cum sequenti. Host. in summa. §. quis debet probare, in prin. ꝛ per Bald. pulchre in repe. l. data opera. C. qui accusa. ꝛ nouissimum modum probandi negatiuaz tradit gl. xx. q. ij. c. presens clericus. in verbo, nunquam.

¶ Conclusio. xxv.

54 ¶ † Plus creditur duobus affirmantibus quam mille negantibus ꝺz gl. in. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbi. §. alleg. Bart. in consi. iij. inci. queritur. in. iij. colum. Old. consi. cclxxxiiij. incip. pater sancte. Pau. de cast. consil. lxxxix. incip. in causa sortie. in fi. colum. hoc verum est quando simpliciter dicunt non vidisse fieri tale quid qui negant cognitionem actus, secus si deponunt suaz assertionem que cadit in cognitionem actus ꝺm Jacob. de are. Oldra. ꝛ Barto. in. l. i. in fi. prin. ff. de ven inspi. quam sequitur bart. ꝛ Bal. in. d. §. si plures. Jmo. in. l. si cum dotem. §. si maritus. el. i. versicu. item nota quod licet mere negatiua. ff. solu ma. ꝛ clarius Bald. limitans illam gl. in. l. cum hi. §. nihil. ff. de transa. in. c. i. in fine. de conten. inter me ꝛ dominum in vsibus feudorum. vbi notabiliter loquitur idem Cy. in. l. i. C. de erro. calculi. ꝛ dicit Baldus in dicto capitu. l. quod gl. §. si plures. loquitur de negatiua que difficulter cadit in notitiam testis. ꝛ quod illa gl. §. si plures. non approbatur per By.

¶ Conclusio. xxvi.

55 ¶ † Regulariter enim plus creditur duobus affirmantibus, vt dictum est. Fallit nisi sit coartata loco ꝛ tempore, qz tunc procedunt a pari virtute affirmatiua ꝛ negatiua, vt dixi superius in secunda, conclusio. Idem Joan. de imo. in. c. cum tua. extra de testi. Secūdo fallit si testes super affirmatiua essent imperiti, ꝛ deponētes negatiuam essent periti. l. j. §. i. ff. de ven. inspi. Tertio fallit in causa criminali, vbi plus creditur negātibus, Bal. in repeti. l. data opera. allegando glo. decreti qnam multum exclamat Romanus in. l. hoc iure. in fi. ff. de ver. obliga. Quarto fallit si negantes reddāt causam affirmantes non, quia magis creditur paucis reddētibus causam, q̄ multis non reddentibus secundum Jacob. but. ꝛ bald. in. l. presbyteri. C. de epis. ꝛ cleri. Aliquando ꝛ plus creditur deponentibus negatiuam. Bal. in. l. non est verisimile. ff. quod metus causa, vbi de hoc allegat Jnno. ꝛ Archi. ꝛ ad materiam adde glo. in. c. fi. de elec. Addo negatiuam probari super peritia si peritus in arte attestetur ita negans sicut affirmans in. l. nemini. ꝛ ibi bal. C. de aduoca diuerso. ind. l. j. §. j. ff. de ven. inspi. vel si cum negatiua cōcurrat iuris presumptio, vt in seruitutibus. Bal. in. l. si quis diuturno. ff. si serui. vendi. allegando gl. in dicta. l. prima. §. j. ꝛ istud est qđ expresse sensit Jnnocen. in dicto. c. veniens. ¶ Addo etiaz quod illud quod dicitur qđ testis deponēs negatiuam non probat boc est verum si expresse deponat, secus si tacite asserat negatiuā. Joan. an. in. c. cum causam in. ij. colum. versicu. sed ex boc queritur extra de probatio. quod intelligo secundum dominum Bal. in d. §. si quis per. xxx. allegando glo. in. d. l. j. §. j. quando ad positionem affirmatiue in vno suppositis principijs sequitur negatiua in alio pro quo est textus. cum gloi. in. l. ab ea parte. ff. de probatio.

ꝛ meliorem

ꝛ melioꝛem §.hinc nobis.in verbo,vidisse.in aucten.de heredi.ꝛ fal. ibi dixit negatiuam equipollere affirmatiue,ꝛ probari per eũ qui fuit presens inuentario quam omnino vide. ¶ Adde pro dicta tertia fallentia.Romanum consilio .xxiij.incipiente spectabilis,vbi omnino vide.

¶ Conclusio.xxvij.

57 ¶ †Testis probans negatiuaꝫ coartarã dꝫ in testificatione sua remouere actum a sensu,non sensum ab actu,qꝛ dꝫ dicere tale qđ nõ fuit factum me presente tali loco,ꝛ tempoꝛe,quo dicitur actus celebratus in quo loco interfui nec potuisset celebrari quin ego vidissem.ꝛ audiuissem,nam sicut in facto propꝛio cadit vera scientia propositionis negatiue,ita in facto alieno sit coartata,qꝛ virtus in tuitiua ꝛ sensitiua clare ꝛ aperte percipit negatiuam,vt no.p Cy. in.l.ij.C.de erroꝛe aduoca.per gl.i.l.i §.i.de iti.actu.prima.ꝛ sicut

58 †negatiua directo probaꝫ per instrumenti ostensionem.l.fi.C.ó rebus cre.pari modo per testes.secus aũt si testes negarent remouẽdo sensum ab actu,puta dicendo non recordamur,vel nõ interfuimus tunc,vel non vidimus,qꝛ qui nescit non probat,ꝛ dicimus nõ enim nullas esse qualitates.ista est aurea doctri.ꝛ theoꝛica bal. in.l.i.C.de bo.pos.secundum tab in.l.cum hi.§.nihil.ff.de transac. ego allego gl.pulchꝛam in.§.hinc nobis.in verbo,vidisse,in auct. de bere.ꝛ falc.que omnino videatur.

¶ Conclusio.xxviij.

59 ¶ †Licet alias testis non teneaꝫ reddere causam scientie non interrogatus.l.solam.C.de testi.tamen in probatione negatiue,debꝫ vltro non interrogatus reddere rationeꝫ,alias non probaret bal. in.l.cum hi.§.nihil.ff.de transac.qꝛ id quod non est nõ cadit in sensum,ideo opꝫ qđ assignet rationẽ ꝑm Bald.ibi.idem Bald.in.l. ij.in vlt.car.C.de rescin.ven.dicimus enim qđ scienꝫ per firmã credulitatẽ,sed non per veram scientiam non potest vitiare de veritate.Bar.in.l.admonendi in fi.pe.col.ff.de inreinran.sed vbi negatiua cadit in sensum testis,ita probatur sicut affirmatiua. in auct. de san.epis.§.i.ibi qꝛ non minus.colla.ix.ꝛ hanc auream doctrinã clare tradit Bal.in.d §.nihil.vbi omnino videatur ꝑlẽ qđ Bal. in d.§.nihil.ꝛ in.d.l.ij.fuit de mente Bar.consil.insipiente.clarissime domine de quo facit mentionem Bald.in.d.l.solam.in fi. colum.C.de testibus.

¶ Conclusio.xxix.

60 ¶ †Testium receptio põt cõmitti alij per iudicẽ in ciuilibus, secus in criminalibus.auc.apud eloquentissimũ.C.de fi.instr.ꝛ ibi Barto.ibi simpliciter transit.Cy.tamen ibi refert quosdam ad-

nocatos dicere,qđ cum hodie ciuitates indistincte ꝛ de consuetudine ex alia ciuitate non coganꝫ venire,sicut nec consuetum remitti ad locum delicti ne facultas probandi pereat,ꝛ delicta remaneãt impunita,poterit fieri in alio loco commissio pro recipiendis testibus in criminalibus,quod tamen videꝫ periculosum, dicit Cy.

61 †qꝛ non possunt cause meri imperij delegari,ꝛ qꝛ non tollit ratio qđ querentur,ita Cy.sed Jac.de are.ꝛ Mic.mate.ibi tenent contrarium Bald.ibi,vt pp necessitatem predictam ꝛ etiam pp occupãtium multitudinem possit cõmissio fieri.ꝛ optimas rationes allegat Bal.maxime qꝛ necessitas facit aliquid probabile,qđ alias esset improbabile,ꝛ ita dicit seruari de consuetudine. Saly.ibi videtur inclinare in hanc partem,dum finaliter subiicit facilius super aliqno probando qđ non sit super principali delicto admitti commissionem,ꝛ sic super aliquibus extraneis probandis,quod no. ꝫ

62 dixit Ang.in §.ꝛ quoniam,in auc.de testi.†qđ cõdẽnatus fuit qdam Pernij rectoꝛ ex eo,qꝛ in criminalibus cõmiserat excõicationẽ,ꝛ ex illis testibus protulerat sniam,sed facit pro dicto Sali. illud qđ scribit Ange.in.l.sicut.§.si procuratoꝛ.C.qui. mo. pig. vel hypo.sol.allegando Jac.but.in.l.i.C.de plag.vbi dixit qđ in criminibus capitalibus admittitur procuratoꝛ ad allegationem institie ꝛ nullitatis banni,que ventilatur seoꝛsum a delicto principali super omnia pondera,qꝛ Bal.attestatur de consuetudine cui standum est,ꝛ pro opi.Bal.allego gl.in §.illud.in auc.vt defun. siue fune.collatio.v.

¶ Conclusio.xxx.

63 ¶ †Compater seu leuans de sacro fonte non põt esse testis in cã leuati de sacro fonte,nec leuatus in causa ipsius compatris.quod est menti tenendũ ꝑm Ale.consi.cxliij.in.y.vol.ꝛ Fulg.consi.xi. Bald.in.l.generaliter.ff.de in ius voc.ꝛ monetur per auctoritatẽ Bul.qui dixit qđ vocari non põt pater spiritualis leuans de sacro fonte in ius sine venia,vt dixit etiam Ang.post Bul.in.d.l.generaliter.facit quia propter cognationem spiritualẽ que contrahit inter eos patris loco habeꝫ,vnde iura appellant eum compatrem cap.tuo extra de cogna.spiri.facit tex.in cap.ita diligere.xxx.q.

64 iij. †vbi dicitur patrem spiritualẽ esse diligẽdum tanq̃ patrem, qꝛ maioꝛ est talis cognatio spiritualis,q̃ vinculũ adoptionis,ad idez glo.no.xxx.q.iij.in.c.qui dormierit.dicens cognationem spiritualem maioꝛẽ esse carnali,ad idẽ glo.in.c.pitanium.xxx.q.iij.colligens ex illo text.qđ magis diligendus est pater spiritualis q̃ pater carnalis.ꝛ hanc partem qđ non possit esse testis,tenuit Fulgo. in.l.iij.§.j.ff.de in ius voc.ꝛ Sal.in.l.testis idoneus.ff.de testi.per tex.in.l.si quis alienã.in fi.C.de nup.ponderando verbum paternam affectionem,vbi fit mẽtio de sacro baptismate,ꝛ sic intelligiẽ de compatre,ꝛ non de patre ne sit de indubitabili,ꝛ istam partem

65 tenet Berrachinus in repertoꝛio in verbo,compater.†sicut dicit de compatriota qui censetur suspectus.c.accedens,ꝛ ibi Bal.extra vt lite non contest.sed immo Bal.ibi dicit qđ amicitia dicitur ꝛ oꝛitur ex connictu,ꝛ ex communi patria ꝛ ex parentela,ꝛ sic instruuntur formare debentes articulos ad amicitiã probandã,ꝛ subiicit qđ oriundi de eadẽ terra consueneruꝫ esse nimis fauoꝛabiles ꝛ dicunt tenentes istam partem quod Bart.in.d.consi.loquit in probanda etate,ꝛ dicunt qđ nõ erit omni exceptione maioꝛ ex quo iudex dubitat pp presumptam affectionem.per ea que notan.per Modern.repetentes in.l.admonendi.in.xviij.colum.ff.de iureiurã. allegã.Bal.in.l.in tantũ.§.vniuersitatis.ff.de rer. diui.glo.

66 in.l.cogitandum.in auc.de mona.vbi dicunt†qđ testis non est omni exceptione maioꝛ de quo iudex dubitat,seu in quo sit presumpta affectio,nq̃ sit aliqualiter debilitatus vel elisus.Bar.in.l.i.C.qꝛ aduer.quos.in.c.j.§.sacramentum.de consue.recti fendi.ꝑ text. in.c.a nobis,ꝛ in.c.innotuit.extra de test.vbi dicitur qđ modicus defectus impedit semiplenã probationem.Bal.in.d.l.admonendi.gl.in.l.etiam matris.C.de proba.Bal.in.d.c.j.de contro.inuesti.do.Ant.ꝛ Abb.in.c.fi.in fi.de iureiur.Roma.in.d.l.admonendi.vbi dicunt qđ si fides vacillant seu elidatur in aliquo,ita qđ inducat iudicẽ nõ ad aliquã opinio.sed ad suspitionẽ,qđ tũc nõ dicit omni exceptione maioꝛ,nec potest deferri iuramentũ in supplemẽtum.facit quod not.Bal in.l.j.in.xij.col.C.qui accu.† qđ

67 affinitas spiritualis est maioꝛ q̃ carnalis,ꝛ allegat Spe. Preterea non potest negari quin sit magnus amicus ꝛ domesticus,sed i contrarium decidunt Bal.ꝛ Saly.in.l.parentes.C.de testi.Floria.in.d.l.testis idoneus. Bart.in consi. incipien.in.q. vertente inter dominũ Simonẽ. ¶ Adde dictum Bal.in auc.nisi rogati. C.ad trebel.ver.sed tunc ego quero,vbi dicit qđ licet filius spiritualis ex baptismo non excludat substitutũ,qꝛ q̃tum ad succedendum non est filius,licet forte a patre spirituali in subsidium sit alẽdus.nam ꝛ adoptiuus filius ali debet.ita Bald. ¶ Adde Angelum in.l.adoptiuum.ff.de in ius vocand.qui sequitur Guiliel.vt nõ possit compater in ius vocari sine venia. ¶ Adde etiam Bal. in reportatis nouissimis in.l.prima in antepenul.carta.C.qui accusa.vbi dubitauit virum mulier que tantum potest pro iniuria sua ꝛ suoꝛum accusare,possit accusare occisoꝛem compatris sui. vide ibi per eum.

¶ Conclusio.xxxi.

68 ¶ †Testimonium de auditu licet alias non probet nec admittaꝫ iuribus vulgaribus,tamen facit indicium ꝛ presumptionem ꝑ q̃ transfertur onus probandi in aduersarium. fuit mirabile dictum Archidiac.xxij.q.v.ꝛ hoc videtur ꝛ exclamat pro singulari Romanus in suis singularibus,in.xxvij.carta. singulari incipient.testimonium de auditu,vbi vide omnino.vide etiam Alexã.consil. lxxvij.in.i.volumine.repetito consilio.Ini.in.iij.vol.vbi alle.Roma.in.l.si vero.§.de viro.ff.solu.mat. Idem quod testimonium de auditu faciat coniecturam seu presumptionem decidit Paul. de castro consil.xvij.incipient. in causa que vertitur Parme.in.xi. col.vbi omnino videas,ꝛ pondera que dicit aliqualem coniecturã seu presumptionem.

¶ Conclusio.xxxij.

69 ¶ †Testis incredibilia vel non verisimilia deponentes sunt suspecti.Bal.in.l.testium.in pe. colũ.C.de testi.ꝛ ibi alleg.Aueroum ꝛ Aristotelem qđ experimentum verozum sermonuꝫ est concordare cum rebus sensatis,ꝛ querere rationem,vbi habemus sensuꝫ nihil aliud est q̃ infirmitas intellectus.ita Bald.ibi, idem Bald. pulchꝛe in.l.i.C.de ser.fugi.vbi dicit sermones nostros debere verificari ꝑm communem opi.habentium intellectũ allegat optimũ tex.in.l.si ita quis.in fi.de euic.nam experimentum verozũ sermonum est,vt dixi qđ concordet cuꝫ rebus sensatis vel verisimilibus allegat.l.milites.§.oportet.ff.de questio.qꝛ illud qđ est valde longe a verisimili,est quedã imago falsitatis, ideo infert alias fuisse cassatam quandã inquisitionem tanq̃ falsam,ex eo qđ dicebat familiares mandasse domino idem dicit Bald.in rubrica.C.si quis ali.testari prohibue.ꝛ p principali dicto facit tex.in.l.iij.§.j.ꝛ in.

76 l. ob carmen. §. fi. ff. de testi. † et per hoc dicimus testes deponētes iuri communi consonantia censeri deponere verisimiliora his qui deponunt cōtria iuri communi, q̄ censent deponere non verisimilia et primi preferuntur secundis, ita do. Anto. post Jo. an. in. c. licet causam. in. v. car. in. iij. col. ver. nota scdo q̄ ceteris paribus extra de test. dixi. §. in. ix. concln. idem Bald. in. l. si quis diuturno. ff. si ser. ven. vbi inquit magis credi deponenti negatiuam q̄ affirmatiuam, si presumptio est pro negante. facit tex. et quod ibi notat Bal. in. l. sed et milites. ff. de excu. tuto. † et pro p̄ hoc vide omnino Ang. in. l. fi. quod me. cau.

¶ Conclusio. xxxiij.

71 ¶ † Depositio facta post triennium vel alio loco fingit fuisse facta tempore et loco prestiti iuramenti et trahitur ad tempus et locū eiusdem iuramenti. gl. in cle. j. de offi. deleg. quam sequit Bald. in. l. ij. post Barto. C. de sac. sanc. eccle. et in. l. si legibus. C. si contra ius vel vti. pub. et in. l. si quando. C. de testa. Barto. in. l. ij. ff. de bono. pos. ex testamēto mili. Roma. in consil. cccclij. incipiē. quo ad primum in. iij. col. vbi eleganter loquit. ideo testis qui iuranit in termino dato ad p̄bādum potest deponere post terminum. licet secus si esset datus terminus ad p̄bandū habendum. Bar. et Ang. in. l. damni. §. sabini. ff. de damno infec. et licet iuret die iuridico, ta
72 men † depositio facta a tempore feriato valet, q̄ depositio est finis ad quem ordinatū est principiū, ita, practicat curia Roma. et totus mundus, vt eleganter dicit Ang. in. d. §. sabini.

¶ Conclusio. xxxiij.

73 ¶ † Licet idonei testes in dubio presumātur glo. in. c. j. extra de testi. q̄ istud procedit ex natura. argumen. eorum que notant doc. in. c. dudum. extra de presum. arg. c. j. extra de scrutinio. Aduerte q̄ ille dicitur omni exceptione maior, qui non potest repelli alia exceptione, quod est notandum propter statuta facientia mētionem de testibus omni exceptione maioribus, ita Abba. in capitulo, et si clerici. in. xiij. colum. versicu. quero vna cum glo. extra de iudi. allegat bonam gl. in. c. j. extra de consangui. et affinitate, et gl. insti. de inuti. stip. §. item verborum. que idem dicit in testibus idoneis, et hanc doctrinam tenuit Alberi. in. l. optimam. in fi. C. de contrabenda et committen. stipu. et probat tex. in. c. licet ex quadā extra de testibus.

¶ Conclusio. xxxv.

74 ¶ † Si in dispositione aliqua dicatur probandum p̄ testes omni exceptione maiores, vt in plerisq̄ statutis dici videt, tunc capitulandū et probandū q̄ tales testes sint omni exceptione maiores, alias p̄ducens testes simpliciter succumberet. Ang. in. l. tabularum quidam autem. ff. quemadmo. testa. ape. idem sequit Ange. are. in. §. item verborum. insti. de inuti. stip. facit q̄ not. Barto. in. l. j. §. si quis neget. ff. quemad. testa. ape. vbi consulnit p̄bari de legalitate notarij, et facit pro dicto Ang. dictum Spe. in ti. de p̄ba. §. fi. versi. fi. dicentis si quis by presumptionem pro se allegās oppositum debet p̄bare p̄ tres testes vel duos excellentes. contra
75 rium semper mihi placuit, † q̄ ille qui p̄ducit testes habet presumptionem iuris p̄ se cum omnes testes presumantur idonei vel omni exceptione maiores vt dixi in precedenti notabi. Scdo q̄ stamus dicto testium si nihil in personis eorum est obreptitiū. c. presentium. extra de testi. l. si quis testibus. et in auc. si dicatur. C. eo. et hanc partem tenent Jo. de ligna. et Fran. de rampo. vt refert et dicit Jmo. in. d. §. si quis neget. licet sub dubio forte dicat posse sal nare doctrinam Ange. de peru. vbi statutū diceret per testes optime opinionis in superlatiuo, quamuis Jo. de ligna. et do. Fran. contrarium sentiant, et sic Jmol. non residet in ista limitatione, vt ibi pulcbre per eum. vide Alex. consi. lxxxij. qui approbat opini. Ang. in. j. vol. et consi. xliij. in. iiij. volu.

¶ Conclusio. xxxvj.

76 ¶ † Videre potuisti in concln. superiori. xxviij. q̄ testis deponēs super negatiua debet vltro non interrogatus assignare concludentem rōnem. Addas q̄ istud p̄cedit in omnibus que directo et immediate non percipiunt̄ per sensum corporis, vt in probatione furoris et alijs inuisibilibus que percipiunt̄ per rationem intellectus et coniecturas extrinsecas, vt p̄ Bal. plene in. l. solam. C. de testi. i l. testium. eo. titu. Jnn. et doc. in. c. cum causam. extra eo. Ang. in l. cū bi. §. vult igit. ff. de transac. vbi loquitur de dñio in. l. quid ergo. §. quesitū. ff. de infam. vbi loq̄t ꝺ p̄banda infamia et fama. et voluit Jnno. et Jo. an. in. c. cum op3. et in. c. qualiter et quando. extra de accu. do. Ant. in. c. licet. eo. ti. in. c. super hoc. extra de renun. Bar. in. l. de minore. §. rozmenta. ff. de quest. Ang. in. l. ea q dem. C. de accu. Bal. in repertorio super Jnno. in verbo, testi nō credimus. et hanc doctri. tradit et Bal. in. d. repertorio in verbo testes quando sunt. et in verbo, testis si testificatur. et in rubri. C. si ex falsis instru. Ang. in. l. si testamento. §. fi. ff. de testa. et doc. in. c. si quando post gl. ibi extra de rescrip. vbi concludunt testem debere in his que directe non percipiuntur sensu sed iudicio rationis, vel per causas valde remotas teneri vltro assignare rationem. ita Bar. consi. ex. incip. quidam Mafiolus accusatus. idem Bal. in. l. cum hi. §. nihil, vbi eleganter loquitur circa probationes dominij furozis et negatiue, et omnino vide aurea verba Bald. in. d. reper. in verbo, testes quando sunt.

¶ Conclusio. xxxvij.

77 ¶ † Vbi agitur de probando aliquo vniuersali vel generali, puta heresis, iurisdictionis vel possessionis nō dicunt̄ singulares testes ex quo ratio eorum concordie est eadem veritas, ly diuersis modis percepta a testibus, secus si tractaretur de probanda certa specie iurisdictionis, puta mero imperio, vel de probanda aliquo q̄ō specifice probandum esset, ita pulcbre dixit Bald. in. l. actor. in. iij. col. ver. hic ergo sciēdū est. C. de p̄ba. idem Bald. in repetitione l. data opera. C. qui accu. non pos. et in. l. de quibus. ff. de legi. idem gl. Bar. et Albe. in. l. ob carmen. §. fi. ff. de p̄ba. Jac. bu. in. l. arriani. C. de here. q̄ tamen procedit ad probandum quid vniuersū q̄ ex multis elicit̄ quā gl. approbat Archi. in. c. nihilominus. iij. q. ix. Ant. et Abb. in. c. cum oporteat. de accu. immo probant testes
78 per silogisticū argu. Bal. in. c. ly el. ij. de testi. † q̄ vnus testis deponit q̄ō audiuit dicere non credere resurrectionem mortuorum, et alterum non credere Christum filium dei, vt inniganť ad probationem heresis in genere. idem Bald. in. l. i. C. qui numero tutel. idem in probatione fame, vel iurisdictionis, vel perceptionis decime. Jmo Jnno. et Jo. an. in. c. qualiter et quando. el. ij. de accu. idē ad probandum publicum vsurarium in genere et in vniuerso. bal. pulcbre in. l. i. C. de testa. Ang. in. q. disputata que incipit. astensis miles. in. xxiiij. col. allegans Jo an. † dicētem per diuidua p̄
79 bari posse quem esse vsurarium in. c. i. in verbo, manifestos. ō vsuris lib. vj. q̄nis si ageretur de probatiōe alicuius individui, testes singulares non p̄barēt fm eum. idem Bal. in. c. cum omnes. extra de consti. in. iij. col. ver. querit collectarius, vbi pulcbre loquitur. et idem videtur tenuisse Spe. in ti. de inqui. §. nunc tractemus ver. quid si ille. vbi loquit̄ de probatione fame. et ibi per Jo. and. Idem Specu. in ti. de teste. §. iam de interrogatorijs. versi. queri ꝺz etiam a teste cum sequentibus. vbi ample loquitur idem Host. in summa de teste. §. que diuersitates. ver. que autem idem Ang. et Jmo. in. l. i. §. si quis neget. quēad testa. ape. vbi multum eleganter loquit̄. et p̄ Jmo. plene in. l. inter pares. ff. de re indi. idem in p̄batione pupillaris etatis. et in probatione recollecti vinee. Ange. et Jmo. in. l. ex facto. §. item quero. ff. de vulg. et pup. idem Jo. an. in nouel. in. c. i. de arbi. lib. vi. idem Pau. de eleaza. in disputa incip. contra instrumentum debiti. Bald. in. l. ea quidem. C. de accusa. in vlti. col. Bar. in. l. de minore. §. rozmenta in pe. col. in versic. sed quid si testes. ff. de questio. Roma. plene. in. l. i. §. i. in fi. ff. ō ver. obli. contrarium tenuit Joan. an. in. c. vt officium. §. j. in verbo, testium. de here. lib. vi. in nouella. Anto. de bu. in. c. qualiter et quando. extra de accu. in. c. fi. de consue. et in. c. veniens. el primo, et in. c. ly ex quadam. extra de testi. Abb allegan multa maxime. d. Ant. in. c. cum oporteat. de accu. et gl. no. in. c. nihilominus
80 iij. q. ix. Archi. in. c. innotuit. xxv. q. v. † vbi ad probandū aliquez sanctum non sufficit testem deponere de vno miraculo, et alterum de altero. Abb. in consi. xlij. incip. ex multis agitatis concludens testes singulares non probare quem vsurarium, q̄ vbi partes individue sunt, vt in missa, vel dividue tamen inferentes ad totuz, vt in perceptione decime, et iurisdictionis procedere primam opinionē secus si sunt partes non inferentes ad totum, sed multiplicantes id totum in specie. alleg. Pet. et Cy. in. l. b. C. que sit long. consuetu. vbi loquitur de probatione consuetudinis, vide omnino ad ꝺ Alexan. consi. clxxxvij. et est consilium. xlv. in. ij volu. Archi. in d. c. nihilominus. et Jnno. in. d. c. licet quadam. et ibi Jo. an. ita Abb. in prefato consilio. et idem voluit Saly in probatione fame. i. d. l. ea quidē in pe. charta. ver. ix. iuxta premissa quamuis ibidem aliqualiter se inuoluere videatur, tamen mihi semper placuit. j. op. quam firmauit gl. in dicta. l. ob carmen. §. fi. per ea que scribit Angel. consilio. cclxx. incipiente quedam domina Margareta vide plene. Pet. de anchara. consilio. ccccxl. plenius Alex. consilio. lxxij. et consilio. c.

¶ Conclusio. xxxviij.

81 ¶ † Testes tractantes de se exonerando tanq̄ in re propria nō p̄bāt nec sunt idonei. Bar. in. l. deferre. §. idem decreuerūt. ff. de in re fis. Jmo. in. c. ex literis. extra de transa. Semi. in. c. fi. de iure iurā. lib. vj. et in. c. fi. de testi. eodē libro. Abb. in. c. super eo. ti. in antiquis. in. vj. col. vide tamen practicam Papiēsez in opere li-

bellorum

bellozum in forma opponendi contra testes circa .x. col. limitantē prædictam doctrinam procedere in testibus nō gsuetis deferre ex eozum exercitio, secus pro eozum exercitio solito deferre consueuissent, vt in brentatore quia probaret, vt ibi pulchre per eum quē videas ⁊ pōderabis. Sem. in. c. romana. in fi. apparatus. de testi. in. vj. vide Sali. post Bar. ⁊ Bal. ibi in. l. omnibus. C. de testib. sequētem Bar. Alex. consi. ccxcvj. Albe. in. l. nullus. C. de testi.

¶ Conclusio. xxxix.

82 ¶ †Licet vt dixi. s. in qclusi. xxviij. qō testis nō teneat vltro assignare cām sciētie sui dicti, ne verbosus censeatur. l. solam. ⁊ ibi gl. ⁊ doc. C. de testi. tamen vbi deponit sup bis que intellectu percipiuntur potius quā per visum tenet vltro rationē assignare, alias non probat. Bal. Sal. ⁊ doc. in. d. l. solā. Ang. in. l. q testamēto. §. fi. ff. de testa. in. l. cū bi. §. igit. ff. de transac. Bal. ⁊ Ang. in. l. sn rioſum. C. qui testa. face. pos. Albe. in. l. nec codicillos. C. de codi. Inno. Jo. an. ⁊ doc. in. c. cum causam. extra de testi. gl. ⁊ doct. in. c. si quando. extra de rescrip. Bald. in peculiari. Inno. in verbo quando testes sunt. ⁊ in verbo, testis si testificat. vbi doc. predicti ponunt exemplum in dominio furoze ebrietate ⁊ similibus, que directo non cadent in sensum testis. Idem Bar. consi. c. incip. quidam Pafiolus accusatus. idez videmus i probatione fame publice. Inno. Jo. an. ⁊ doc. in. c. cum oporteat. ⁊ in. c. qualiter ⁊ qñ de accu. d. Ant. in. c. licet. eo. titu. in. c. super hoc. extra de renunc. Bar. in. l. de minoze. §. tormenta. ff. de questio. Angel. in. l. ea quidem. C. qui accu. Bal. in peculiari. Inno. in verbo, testi. non credimus. ⁊ in. l. quid ergo. §. quesitum. ff. de infami. Adde ad predicta Bal. in rub. C. si ex fal. instru. ⁊ in. d. peculiari. in verbo, testis qui testificatur, ⁊ in verbo, testes quando sunt, vbi pulchre loquitur, vide Alex. consi. cxxxvi. ⁊. cxlj.

¶ Conclusio. xl.

83 ¶ †Ubicunq; oppositum eius q testis deponit potest stare cum veritate cause per quam testis fundat animum suum, tunc nunq; testis probat. Bald. in. l. conuenticulam. versicul. venio ad testes. C. de epis. ⁊ cleri. facit quod not. Bal. in. l. heredes palam. in fi. princi. ff. de testa.

¶ Conclusio. xlj.

84 ¶ † Attendimus medulitus dicta testium penes rationem sen causam ⁊ modum sciendi, qz frinola ratio ⁊ non concludens annibilat. bona ratio facit bonū omne dictum ⁊ mala malum. Bald. in. l. quēticulam. C. de epis. ⁊ cle. in peculiari. super Inno. in ver. testis si testificat. ⁊ in ver. testis sufficit. Bar. Bal. ⁊ Ange. in. l. cum bi. §. vult igitur. ff. de transa. Bal. in. l. presbyteri. C. de epis. ⁊ cleri. ideo ratio dz esse concludens generalis ⁊ vniuersalis ⁊ diuersa a dicto Bar. in. l. qui interrogatus. ff. de peti. here. ⁊ sic bona ratio iustificat dictum testis, ita mala elidit, qz in causa scientie fiat effectus. Bal. in. l. i. ff. si cer. peta. Bar. ⁊ doc. in. l. si seruus legatus. §. quisquis. ff. de leg. i. ⁊ in. l. qui testamento. §. fi. ff. de testa. Do. Ant. ⁊ Imo. in. c. quoties de testi.

¶ Conclusio. xlij.

85 ¶ †Unia solet dici q tabellioni scribenti dicta testium credit ⁊ similiter nuntio referenti aliquem citasse, vt per Cy. ⁊ docto. in. l. si quis decurio. C. de fal. Bar. per text. ibi in. l. i. §. cura carnis. ff. de offi. prefe. vrb. Ang. are mnita allegans in. §. quadrupli. insti. de act. vbi videre poteris, quid si testis dicat tabellionem aliter scripsisse, vel nuntius dicat se non retulisse nec citasse, vt scriptum est, cui magis creditur an tabellioni vel testi seu nuntio Cy. formauit istam questionem post Jacob. de are. in. d. l. si quis decurio, ⁊ concludit hoc dependere ex qualitate persone tabellionis, quia si est bone fame. ei magis creditur, idem sentit Ange. in. d. §. quadrupli. etiam vbi nuntius dicit citasse tirium, ⁊ Titius negat, † quia

86 consideranda est qualitas personarum. alleg. Joan. an. in. c. comparati. de appella. Sali. in. l. tres denūtiationes. C. quomodo ⁊ quando ind. Barto. monit istam questionem in. l. i. in fi. ff. quem admo. testa. ape. ⁊ se remittit ⁊ non soluit. Spec. in titu. de instr. edi. §. restat. ver. sed quid si vnus expresse dicit omnes docto. Bonie in suo priuato examine concordasse qñ proceditur criminali ter, vt neutri parti credatur, nec testi, nec tabelliōi, vt ibi pulchre p eum. idem Specu. in titu. de teste. §. j. ver. sed pone ecce index. ⁊ vbiq; per Jo. an. in addi. ⁊ sic notata in. d. l. si quis decurio. procedunt in ciuilibus, secus vbi agitur causa falsi inter tabellionem, ⁊ testem seu nuntium. facit † qz non sufficit constare quid nisi constet

87 q quis, ter. cum glo. in verbo, alterius. in. l. duobus. §. fi. ff. de iure iuran. ⁊ sic limitantur scripta Inno. ⁊ doc. in. c. quoniam contra. extra de proba. ⁊ in. d. l. si quis decurio. vbi dicunt standum in dubio scripture, qz non procedit quando mouetur questio falsi, vt. s. ita Batbesi. Jo. de ligna. Car. ⁊ Imo. in fi. col. versi. quid si testis accusatus de falso. in cle. i. de here. dicēs hoc esse multum notabile ad limitationē dictozum iurium. idem Car. in. c. sicut extra de testi. quam limitationē dico procedere, quando solus tabellio

88 interfuit ⁊ scripsit, secus si index cum tabellione interfuisset, † qa tunc magis credit scripture pp ancroritatē dnoz ⁊ indicis fz bal. in addi. Spe. in titu. de instr. edi. versi. accusatus testis de falso. idem Saly. in. d. l. si quis decurio. ⁊ in veritate istud sensit Spe. in. d. versi. sed pone ecce. nam debent esse indices presentes examinationi, ⁊ habere tabellionem scribentē dicta testium q est notādum, ⁊ sic probabunt dicta testiū. Jac. de belui. in auc. in medio litis non fieri sacras iussiones in fi. glo. quam ita declarat Bar. in l. ob carmen. §. fi. ff. de testi. ⁊ sic limitantur dicta Bar. in. l. eos. in fi. ff. de fal. idem forte si dno examinatozes boni viri cum notario interfuissent, vt sentire videt Bal. in. c. ad audientiā. extra de prescrip. vide omnino Ale. consi. lxv. in. ij. volu.

¶ Conclusio. xlij.

89 ¶ †Proxeneta ⁊ mediator nō pōt esse testis nisi vtraq; parte volente. ita Bar. in. l. deferre. §. idem decreuerunt. ff. de iure fi. alle. §. pennl. in auc. de testi. glo. in. c. Romana. eo. tit. lib. vj. Caue tibi, qz sequendo Bar. graniter errares, ⁊ addes grannm salis. nez potest volens testificari si pducatur ab altera parte tantū, sed nō potest cogi nisi vtraq; parte volente. ita gl. ⁊ Ang. in. d. §. pennl. Bald. ⁊ Saly. in. d. l. omnibus. C. de testi. gl. ⁊ doc. in. c. i. de testi. lib. vi. ⁊ in. c. dilectozum. de testi. cogen. quod limitat Abb. in. d. c. dilectozum. iudicem considerantē ex qualitate psonaz cause ⁊ circunstantijs quantam fidē adhibere debeat. vide plene Alex. referentem omnes in consi. xlij. in. ix. col.

¶ Conclusio. xliij.

90 ¶ †Deponēte vno teste ō veritate ⁊ de fama, ⁊ altero teste de fama tantum ex bis duobus resultat plena probatio, qz adest publica fama probata per duos, ⁊ vnum de veritate, ⁊ sic concludenter probatur ex bis duabus semiplenis. ita voluit Bal. per text. ibi in. l. gallus. §. ille casus. ff. de lib. ⁊ post. ⁊ memini me alibi vidisse contra. facit, qz sequeretur q dictum vnius testis deponētis de veritate ⁊ de confessione pro presente parte plene probaret contra. l. insiurandi. in verbo, et si preclaro bonore fulgeat. C. de testi. ⁊. c. nobis. extra eo. cogita.

¶ Conclusio. xlv.

91 ¶ †Si vnus testis deponat de veritate, alius de cōfessione presente parte coniunguntur ad inducendam plenam probationē. istud sensit Bar. in. l. admonendi. in versi. quero vtrum due semiplene ff. de iureiu. ⁊ licet aperte non aperiat, tamen Bal. in. l. si quis ex argentarijs, in princip. ff. de eden. istud aperte decidit, qz quilibet probat semiplene in sua specie perfecta, quia duo de confessione presente parte probarent, ⁊ duo de veritate plene probarent. secus si alter eozum faceret indicium, qz non coniungerentur ad plene probandum per no. in. l. cum probatio. ff. de proba. contra tamen facit quod no. Bald. in auten. rogati. C. de testi. vbi iudicio meo sensit contrarium, dum ponit intellectum ad. c. fi. extra de fide cef. ab intesta. idem Bal. in. c. fi. in fi. liij. col. extra de consue. in. c. licet causam. extra de prob. in. l. ij. in fi. C. si cer. peta. Abb. in. c. cum causam. de proba.

¶ Conclusio. xlvj.

92 ¶ †Duplex est singularitas in testibus, altera obstatura vt in testibus Susanne, ⁊ tūc dictū vnius minuit ⁊ debilitat dictum alterius, altera singularitas adminiculatiua, vt vnus testis de veritate alter de confessione, tūc vnus adminiculat alteri, qz concordāt in eundem rei finē, ita bald. in rubri. de controuer. inuestitu. ⁊ in. l. de quibus. circa fi. ff. de leg. in nulla enim materia mundi testes dicuntur singulares, vbi conclusiue dicit vnus testis idē quod alius.

93 Bald. pulchre. in. l. i. C. de senten. que pro eo quod interest. † Semiplene enim probationes in sua specie perfecte possunt iungi ad suā probationē fiendā. gl. ⁊ Bal. in. l. ij. §. eras. ff. de excu. tut. in. l. ij. C. de bo. pos. fm tab. in. l. ij. C. quo appel. non reci. in. l. i. in prin. C. de confes. in. l. i. C. qui numero. in. l. si ex cautione. in. xij. q. C. de non nume. pecu. barto. in. l. i. §. idem cornelio. ff. de questio. bald. in. l. si quis ex argentarijs. §. i. ff. de eden. vide Alexan. consil. xxxiij. in. ij. volu. circa pennl. col.

¶ Conclusio. xlvij.

94 ¶ †Unus de vna confessione absente parte, alius de alia non iūguntur, domi. Ant. in. c. 13 ex quadā. in. iij. col. de test. Abb. in. c. cum causam. in. iiij. col. de probatio. Barto. in. l. admonendi. ff. ō de iureiuran. domi. Auto. ⁊ Abb. post gloss. ibi in. c. veniens. el primo. extra de testi. vbi allegat Specu. Abb. in. c. cum causam, extra ō proba. vide omnino Pet. de ancha. consi. cclxxvij. incip. visa diligēter. Aret. in tracta. maleficiozum, in verbo, qparēt ing

siti ꝛ totum negant,ꝛ ibi ꝑ modernos.ꝛ in verbo,famu publica ℣. qd si aliquis minatus sit Saly.in.l.in bonefidei.C.de reb.cred.ad primum vide omnino Saly.in.l.insiurādi.ad fi.C.de testib.

¶ Conclusio.xlvij.

95 ¶ †Magis creditur testibus deponentibus de bona fama quam de mala,ꝛ si nō sint tot numero qꝫ habent ꝓsumptionem iuris ꝑ se dummodo deponentes de mala fama non excedant in multo numero do.Car.in.c.tua.extra de sponsa.super gl.fi.

¶ Conclusio.xlix.

96 ¶ †Testis monachus non potest iurare ꝛ testificari nisi cum licētia superioris.gl.ꝛ Ang.in.§.cogitandū.in auc.de monachis,ꝛ i auctent.de testibus.§.si non dicatur.Speculato.in tit.de testi.§. j.versi.item excipiť qꝫ ēt monachi.non possunt enim sine licentia superioris esse in iudicio.gl.in.c.ex parte.extra de post.ꝓcedunt ēt predicta in fratre minore.Spe.ꝛ Jo.an.in addi.in.d.ver.item excipiť cum seq.notať in.c.j.de crimi.fal.Albe.plene in rub.C.ō epis.ꝛ cle.ꝛ in auc.si dicať.post gl.ꝛ doc.eodem.ti.†Compellun
57 tur etiam fratres minores ꝛ predicatores testificari de licentia poris ꝛ custodis eorum,qꝫ si compellit episcopus religiosioꝫ ꝓpositis scripturis ꝛ non tactis.auc.sed index.ꝛ.l.nec honore.C.de epis cop.ꝛ cleri.itē ēt isti.ita Bar.in trac.de testi.col.ij.versi.sed nūquid fratres minores.nimirum qa ēt vbi proceditur sine figura iudicij,pars debet iurare de calumnia,ꝛ testis de veritate. Bal. in extrauag.ad reprimen.in verbo,figura iudicij.in.ij.ꝛ.iiij.colum. facit tex.in.l.solā.in verbo,nullius est momenti.C.de testi.ꝛ quod ibi no.Bar.referendo vltimo loco Jnn.in.c.nuper.de testib.di-
58 centem†dictum religiosi facere etiam ꝓsumptionem sine iuramē to.oportet ergo qꝫ ostendať licentia superioris.Bar.in.l.solaꝫ.C. de testi.maxime,qꝫ coram laico testificando potuit non interuenire.Bald.ꝛ doc.in.l.iurisiurandi.C.de testi.sic intelligēdo gl.in.§. in his.in auctē.de instrn.cant.ꝛ fide.fa.qꝫ no.Ang.in.l.sicut.§. non videť.ff.quibus mo.pig.vel hypo.solu.Bar.in.l.a sententia. ff.de testa.tute.ꝛ in.l.beopompus.ff.de do.ꝓleg.

¶ Conclusio.l.

69 ¶ †Superius in.xx.conclusione incipi.data paritate.allegando dictum Bart.in.l.lucius.ff.de infami.qꝫ index ex causa potest repellere testem plene probantem,vt faciat in actis apponere quare non adhibet fidem.adde qꝫ Pet.de ancha.de illa doc.Bart. facit magnum festum in repetitione.c.canonum statuta.de consti. vbi adducit alias concordantias.facit quod voluit Anto.de but. consil.xv.in.v.col.

¶ Conclusio.lj.

100 ¶ †Testis non est ex coniecturis iudicare,sed per sensum corporis,iudicis autem sic.Bar.in.l.solam.in fi.C.de testi.in.l.qui testamento.§.fi.de testamen.ꝛ testimonium de credulitate non probar nisi super peritia artis.Ang.in.l.si vacantia.in.iij.colū.C.de bo.vacan.lib.x.Bal.in addi.Spe.in ti.de homici.in.iij.addit. Vel in his que non possunt certitudinarie sciri.l.j.in princip.ꝛ ibi Bar.ff.de ven.inspi.gl.in verbo presto fuerit in.l.testiū.ꝛ ibi Sa li.in.iij.q.C.de testi.Ang.in.§.hinc nobis.in vlti.col.in auct.de bere.ꝛ fal.Abb.in.c.quoties.in.ij.col.extra de test.Vel vbi creditus contingitur,ꝛ est proxima sensui testis,ꝑ quez percipitur veritas Cy.post.Jac.de are.in.l.testium.Jo.an.in addi.Spec. in titu.de teste.§.opponitur versi.item qꝫ deposui de credulitate Abb.in.d.c.quoties.

¶ Conclusio.lij.

101 ¶ †Testi factanti de nocendo non creditur,qꝫ non solum est inimicus qui iniuriam facit,sz ēt ille qui conať facere ꝛ libenter facere si posset.Bal.in.l.i.C.si quacunqꝫ preditus potestate.alleg.in l.athletas.§.remissionē.ff.de exc.tuto.do.Ant.post Jnn.in.c.i. cum Pe.manconella.extra de accu.Barto.in.l.ij.§.non solus si.de adi.leg.bald.ꝛ Saly.in auc.si dicatur.C.de testib.nisi ꝑm bald.ibi,fuerit facta reconciliatio.idem bald.in.d.§.non solum. paulo ante si per i lum tex.ꝛ hoc si concordia de recenti non sit, sz de antiquo,qꝫ tunc pozbat,alias secus.iij.q.v.c.ij.Abb.in.c. cum oporteat.de accu.in prin.iij.col.gl.in.c.per tuas.in verbo, capitales.in fi.de simo.ꝛ premissa intelligo in grani inimitia.secꝫ in leui ꝑm Barto.Bal.ꝛ Sal.in locis preallega.Jnno.ꝛ Abb. post gl.in.d.c.cuz oporteat.premissa clare procedunt in ciuilibus secus in criminalibus vbi debent esse maiores omni exceptione.l.
102 fi.cum ibi.no.Bar.ꝛ Saly.C.de proba.†In contrarium tamen vide qꝫ in criminalibus leuis inimicitia non repellat testes,sed arbitrio iudicis relinquatur,an velit repellere vel admittere.glo.in. d.c.ij.in verbo,accusatores.iij.q.v.in.d.c.cum oporteat.in verbo inimicos.Abb.post Tancredum,ibi,in.ij.col.ꝛ admissi dicuntur omni exceptione maiores.

¶ Conclusio.liij.

103 ¶ †Judex non faciens interrogatoria debita testibus ꝛ illa non admittens male facit,ꝛ testes sic recepti non probant.Jo.an.ꝛ domi.Ant.in.c.cum causam.de testi.

¶ Conclusio.liiij.

104 ¶ †Abnegator spei dei ꝛ virginis,ꝛ homo culpate vite vt suspecti repelluntur a testimonio.Albe.in.l.improbum.C.de insa.ꝛ in.l.iusiurandi.C.de testi.Areb.in.c.testimonium.iij.q.iij.

¶ Conclusio.lv.

105 ¶ †Testis non est idoneus super offensa facta vni de domo sua. Cy.ꝛ Ang.in.l.j.C.de rap.vir.Bald.in.l.j.C.si quacunqꝫ predi. po.l.iij.ꝛ.iiij.ff.de lib.causa.Bal.in.c.j.ver.extra quero.in titu. qui.mo.sen.amit.Bal.in addi Spec.in ti.de testi.in.iij.addit. Ange.are.in.§.fi.insti.de cura.

¶ Conclusio.lvj.

106 ¶ †Testes simul deponere dicuntur,ꝛ eodem tempore quando vnus post alium statim successiue vidit.tex.in verbo, eodem tempore,ꝛ ibi Ang.in.l.antiqui.ff.si pars here.pera.in.l.in testamentis.ff.de testa.Jo.an.in addi.Spe.in ti.de teste.§.iam.de interr. ver.quid si vnus.Cy.in.l.testium.in.v.q.C.de testi.Bar.ꝑ tex. ibi in.l.si plures.in prin.ff.de inint.ꝓ concordantia testium dicentium aliquid simul esse factum,ꝛ intelligatur respectu actus possidendi,vel actus successiui.probat tex.cum glo.in.l.in opibus.ff.loca.vbi simul denotat simultatem respectu operarum non respectu
107 temporis.sic idem erit in testibus,†qꝫ sicut leges reducuntur ad concordiam distinctione,sic ꝛ testes domi.Ant.in.c.cum tu,in penultima col,extra de test.facit.l.iij.ff.de duo.reis.glo.in.c.vt circa.in verbo,presbitro.que incipit,pone qꝫ vna die.de elec.lib.vj.ꝛ quod no.Spe.in ti.de arb.§.fi.ver.quid ergo si de quibusdaz.sic censetur factum tempore vindemie quod parum ante fit.sic tēpore guerre quod factum est tempore orte discordie,licet nondum guera orta sit,nec erunt testes contrarij.l.diuortio.ꝛ ibi Bald.ꝛ Moder.ff.so.ma.melius Bald.in.c.j in prin.de pac.tenen.vbi dicit censeri factū tempore guerre quod parum ante vel parū post fit allegat gl.no.in.l.j.glos.j.C.de oper.liber.ꝛ ibi Bal.pulchre quomodo intelligatur eodem tempore,idem Bald.in titu.de pace.constan.in verbo,admittēt.alias in verbo,opizoni.in fi.ꝛ i.c.ij. de feu.sine cul.non amit.ꝛ quod no.Jo.an.in additio.Specu.in rub.de loc.ꝛ quod pulchre not.Pet.de encha.consilio.lxxxvij. incipien.premissa facti scientia.bonus text.in.l.pedius.in princi. ff.de incen.rui.ꝛ nau.Roma.plenissime consilio.ccccxc.ꝛ consilio.cclxiij.que omnia not.†Eliduntur enim testes per contrarietatem si vacillant verbis ꝛ mente,secus si verbis tantum,ꝛ non effectu verboꝫ.ita Bald.in capitu.cum ecclesia sutrina.in.iij.colum.de causa posses.ꝛ proprie.ꝛ aliqnando saluatur contrarietas testium vno intellectu ꝓz veritatem allegato ꝑm opi.domi.Anto. in.c.cum tu.in pe.colum.de testi.alleg.l.seruo manumisso.ff.ō cōdicio.inde.ꝛ Abb.ibi post gl.j.in.ij.colum.inquit,concordandi sunt testes quo ad sentum,si non possunt qno ad literam concordari etiam ad effectum,vt probent gl.in.c.dudum.in verbo, substantia.de conuer.coniug.gl.ꝛ Bal.in.l.stipulatio ista.§.bi quoqꝫ.ff. de verboꝫ obligatio.

¶ Conclusio.lvij.

109 ¶ †Si testis dicat se non vidisse exponitur,ꝛ intelligitur qꝫ ipse sciat gl.in.c.artaldus.in verbo me presente.in.viij.q.i.quaz alle. Bald.in repeti.l.data opera.C.qui accu.nimirum,qꝫ potest esse presens corpore ꝛ non mente.Bal.ꝛ Ang.ꝛ Jmo.in.l.heredes palam.in princip.ff.de testamen.Bald.in dicta.l.testium.versicu. hoc modo insurgit dubium.de testamen.Bald.in.l.j.ff.de auctoritato.ꝛ alibi doc.vbi oppositum consequentis stat cum antecedente remanet consequentia falsa,ꝛ probatio non concludit. Bald. in.l.conuenticula.C.de epis.ꝛ cleri.

¶ Conclusio.lviij.

¶ †Licet scripture diuerse ab eadez parte producte que possunt
110 prius preiudicare sibi inuicem obstent,vt fides neutri adhibeať. l.scripture.C.de fide instru.secus in producente testes,qꝫ non potuit prius preiudicare.gl.in.c.presentium.extra de testib.in.c.in nostra.ibi.§.hoc nō placet.eodem titu.vnde si producant tres testes,vno contradicente statur maiori parti.tex.est in.c.cum dilecti.de ele.ita Jo.and.ibi,in verbo,duo.ꝛ domi.Anto.in.v.not. circa.v.col.vbi voluit vnuz non detrahere fidem duobus,gl.i.in. d.c.in nostra.§.alleg.dic qꝫ vnius testimonium non iustificat neqꝫ dānat.c.admonere.iuncta gl.xiij.q.ij.l.insiurandi.C.de testib.c. cum a vobis.eodem titu domi.Anto.in dicto capitu.in nostra.ij.colum.subijciens qꝫ illa decretalis facit ad hoc vbi plena ꝓbatio nō preiudicat plenioꝛi.ꝛ sensit glo.ij.ꝛ Cy.in.d.l.iureiurandi.

ꝛ hec

ꝛ hec procedunt in testibus contrarijs seu variantibus, secus in di
111 uersis,†qz vni semiplene probati deferret iuramētū, ꝛ preiudica-
ret plene probationi in articulo diuerso.ita declarat Barto.in.l.
admonendi.in.xij.col.ver.quero quid si actor.ff.de iurein. Bar.
p tex.ibi in.l.j.in prin.ver.vlterius.hec.l.facit in argu.ff.de vent.
inspi.pro quo facit illa doc.Barto.in.l.i.§.si quis neget.ff.quem-
admo.testa.aperi.cum suis concordantijs de test.super numero q
non preiudicat instrumento.

¶ Conclusio.lix.

112 ¶†In pluribus testibus prima facie discordibus dz fieri ꝯcor-
dia,etiam vt probent.tex.ꝛ ibi domi.Ant.Imo.ꝛ Abba.in.c.
cum tu.extra de testi.Bartol.pulchre ponens notabile exem-
plum in.l.i.§.non autem.ff.de bo.pos.ſm rabulas.Bart.ꝛ Mo-
der. in.l.insulam.§.fructus.ff.solu.ma.in.l.stipulatio ista.§.itaqꝫ.
ff.de ver.sign.Bal.pulchre.in.l.item videndum.in prin.ꝛ in fi.ff.
de peti.here.vbi dixit sanam interpretationez posse fieri in dictis
testium ēt ad pbandū.Bal.in.l.ij.ff.de bo.pos.ſz tab.Imo. ple
ne in.l.inter stipulantem.§.i.ff.de ver.ob.

¶ Conclusio.lx.

113 ¶†Dicta testium non sunt cauillanda neqꝫ calumnianda,sed li-
mitanda.Bal.in.c.personas.de testib.ꝛ iudex debet repellere
aduocatos studentes dicta testium calumniari ꝛ cauillari.Dan.
de cast.consi.cccliij.Alex.consi.cix.in.vi.car.in.j.vol.Spec.in
ti.de teste.§.iam de interro.in fi.Archidia.Jo.de ana.in.c.dece
tero.de homicidio.Alex.in gsi.xciij.in fi.ij.colum.in primo vol.
in materia.reintegranda.vide Alexan.consi.cxvij. in penultima
ꝛ vltima colum.in secundo volumine,facit notabile verbum Bar
to.in.l.prima circa fi.C.quorum bonorum, vbi in possessorio leni p
iudicio sufficit probatio per vnum testem,ꝛ ad primum dictuz. idē
Bal.in.l.de quibus. circa finem.ff.de legi. allegans Bart.in.l.
prima.ff.si certum peta.idem Bald.in rubri.ff.de rerum diuisio-
ne.circa finem in.l.tempora.in.iij.nota.C.de tempo.appel.Bal.
in.l.item videndum.ff.de petitio.beredi.in.c.cuz dilectus extra
de consuetudi.Bar.in.l.de etate.ff.de mino.debet enim talis fieri
interpretatio,vt nihil vel quominus fieri possit captiosa sint dic-
ta testiuz.ita Ang.in.l.ex militari.in principio.ff.de testamen-
to militis.

¶ Conclusio.lxj.

114 ¶†Testis scire dicitur nedum qui vidit,sed qui confiteri partez
audiuit.Bal.in.c.pteres extra de testi.ꝛ dicit scire pro certo.si au
diuit confiteri delinquentem.domi.Anto.per tex.cum glo.in.c.
ij.extra de off.ordi.propius visus ꝛ ppius auditus sunt sensus no
biliores,ꝛ reddunt certiores homines.Bald.in prohemio decre-
talium,vbi deponens de confessiōe dicitur testificari de visu. bal.
pulchre per tex.ibi.in.l.ne in arbitris.C.de orbi.ꝛ fortior est pro-
batio que insurgit ex confessione,ꝫ ex actu reali. Abba.in.c.at si
clerici.in.vij.col.de iudi.

¶ Conclusio.lxij.

115 ¶†Casu quo testis non semiplene probaret,tamē inducere ꝫ-
dam probationem.glo.in.c.tanta.lxxxvj.distinc.in.c.iure iuran-
di.iiij.q.iiij.in.c.licet el primo.extra de testi.domi.Anto.in.c.su
per eodem titu.vbi dixit dictum vnius testis inducere presumptio
nem non modicam facit quod no.Bald. in.l.admonendi.in fi.ff.
de iureiurand.vbi voluit q ꝫ vnus testis infamis infamia facti nō
faciat semiplenam probationem,tamen facit indicium.ita q duo
infantes facerent semiplenam probationem.facit quod no. Bar-
tol.in.l.secunda.§.etas.ff.de excusatio.tut.vbi licet indicium quod
est minus quam semiplena probatio non sufficiat,tamen ex plu-ri-
bus indicijs sequitur plena probtio.facit quod no.Bal.in.l.sciāt
in.ij.colum.C.de probatio.quia plura simul collecta,ꝛ in vnam cō
sonantiam tendētia inducunt probabiliter veritatem.facit qō vo-
luit Bal.in.l.prima.C.qui pro numero tutel.Bal.in.l.per hāc.
in tertia colum.C.de tempo.appellatio.vbi ex multis consonan-
tijs augetur formalis intellectus circa probationem.facit qō vo-
luit Dan.de cast.consil.cclxxxix.ineipiente,viso puncto ꝛ dubio
in vlt i.colum.

¶ Conclusio.lxij.

116 ¶†In actibus ꝛ instrumentis celebratis in cōsilijs cunctatim pu
blicis non requiruntur testes.Specu.in titu.de instru.edic. vers.
sed cum in instrumentis,ꝛ sequenti.ꝛ Bal.ibi in addi.versi. quo
niam instrumentum.

¶ Conclusio.lxiij.

117 ¶†Plus creditur duobus deponentibus de mero ꝫ pluribus
deponentibus de spontanea voluntate.In no.in.c.super hoc. ex-
tra de renun.Bal.in.l.obseruare.§.proficisci.ver.xlij.queritur.ff.
de offi.procon.Ange.in.l.i.ff.q met.cau.quod intellige.ꝛ limita
ſm Ang.in.l.fi.ff.quod met.cau.

¶ Conclusio.lxv.

118 ¶†Non creditur cardinali nec legato de latere nec alicui con-
stituto in dignitate in preiudicium alterius gl. not.in.c.sicut. ex-
tra de senten.excommunicatio.Abb.in.c.cum olim.de dol.ꝛ cō
tu.in.c.quod super de fide instru.in.c.cum a vobis de testi.in.c.
constitutus.de appel.in.c.cum olim.el primo.de priuileg. Bal.
in.l.exemplo.C.de probatio.Ange.in.l.quecunqꝫ.§.si a pupillo.
ff.de publica.

¶ Conclusio.lxvj.ꝛ vltima.

119 ¶†Testis singularis deponens de gestis a seipso facit plenaz fi
dem.Dan.de cast.in.l.ij.§.j.ff.si ex noxa.causa age.ꝛ in.l.seruos
.C.de testi.ꝛ consi.j.ꝛ.cccl xviij.incip.visis actis.maxime si sit no
tarius cause ſz Cy.ꝛ Sal.in.iiij.oppositi.in.l.si quis decurio.C.de
fal.vel saltem faceret semiplenam ex qua deferetur iuramentuz in
supplementum per ea que dixi in.l.admonendi.in.xxxj. fallentia
in additionibus quas ibi feci.ff.de iureiur.Quinimmo,testi vnico
deponenti de gestis a se plene non creditur ſm Alex.multos alle
gantem in.l.ij.§.si absens.in.iij.col.ff.si ex noxa.causa agatur.†ꝛ
120 plus non creditur notario cause iudicialiter deponenti nisi vt vni
testi,vt pulchre dixit Salyce.in.d.l.si quis decurio.in vlt.oppo.

FINIS

Tractatus celebris de testibus

eximij.J.C.B.Alberici de Rosate Bergomensis ad-
uocati acutissimi,qui floruit tempore Bartoli cir-
ca annum Bo.Mccc l.bene tersus ꝛ elima-
tus nouissime cum Summarijs
ꝛ numeris.

Fragrier Lectori C.

Ibellum hunc de testibus eē Alberici a Rosate celeberrimi.J.C.vt oēs hacte
nus inscriptiones vbinis impressorum habēt, facile ti-
bi psuadeas nolim,si phrasim atqꝫ temporum rationem habueris
nisi obiter nos fallat Scriptorum supputatio,qui de.LL.Docto
ribus ordinatim scriptitarunt. Nam Alberi.(vt facile constat)cō
temporaneus fuit Bartoli,cuius mentionem habet atqꝫ Senio-
roli ab Homodeis insigni opere statutorum. Baldi vero, Anto-
nij Butrij,ac Joannis Imolēsis,aliorūqꝫ qui post Albericū mul
tis annis claruere,quos in hoc libro passiz comperies citatos,nus
quam meminit, Adde q sepissime in hoc opere Albericū ipsum
adducit in tertia persona,nec interim se illum dicit. Nos vt teme
ritatis suspitionez apud te leuaremus,maluimus potius in hac re
iudicio nostro aperto ꝛ snia significata sicut in ceteris(vt in fron-
tispicio huius voluminis prefati sumus)iudicium tibi deferre,quā
ex nostro quicqꝫ immutare,maxime in auctorum nominibus,qui-
bus summa debetur religio propter memorie venerationem ꝛ lau
dis commendationem.Quapropter illum adhuc Alberi.suo titu
lo reliquimus, donec ex autographo plenior fides nobis constet,
ne interim libellus tam conducibilis ꝛ frugifer in controuersiarū
exagitationibus remaneret anonymus. Vale.

¶ Prefatio.

Onspiciens testiuz materiam frequētē ꝛ necessariā(vt in
qt Aurelio Archadius Jurisconsul.)
eāqꝫ profuse satis atqꝫ diffuse a maiori-
bus nostris traditā esse,debinc homi
ni nihil potius contingere posse quaz
cum natura ingenio ꝛ ratione illustra
uerit, ignauie ꝛ desidie prorsus tra-
ditum esse, quemadmodum accepi-
mus a Cicerone secundo de finibus
Aristotelem voluisse ad duas res intelligendum ꝛ agendum es-
se natum, quasi mortalem Deum. contra quem vt tardam ali-
quam ꝛ languidam pecudem ad pascua ꝛ voluptatez, hoc diuinū

animal natũ esse voluit, quo nihil est absurdius. Propterea q̃sti-
tui hãc mãm in hunc vnũ ordinẽ redigere, ꝛ que a maioribus insti
tuta sunt arte ꝛ auctoritate distingnere, vt doc. snias hincinde disp
sas in vnũ q̃glomeratas habeatis, longeq̃ ex ꝟ clariorẽ ꝛ certiorẽ
doctrinã intelligatis q̃ hactenus p quẽpiam receptum fuerit.

¶ Operis partitio.

Hanc vero Tractatũ plene absolueꝝ ꝛ pfice
re possumus p. v. partes princip.
¶ In prima pte tractabimus q̃bus testibus fides de-
negaꝛ vel testimoniũ phibere. ¶ In .ij. q̃ testes nõ cõ-
pellanꝛ ad testificandum. ¶ In tertia q̃ solẽnitas exigaꝛ in testi-
bus recipiẽdis seu examinãdis. ¶ In quarta q̃ interrogatorie te-
stibus fiãt. ¶ In quinta qualiter dicta testiũ impugnenꝛ vel con-
seruenꝛ. ¶ Prima pars princ. recipit. v. diuisiones. ¶ In prima
tractatur quibus deneget testimoniũ phibere ratione q̃languini-
tatis vel affinitatis. ¶ In secunda rõne domesticitatis. In tertia
ratione criminis vel infamie. ¶ In quarta rõne cõmodi vel affe-
ctionis ad cãm ipsam. ¶ In quinta ratione defectus persone.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Testis esse an possit pater in causa filij ꝛ econtra de matre. 7.
Affectio in testibus consideratur.
2 Iuri naturali non potest per iudicem derogari.
Spurij ꝛ incestuosi an repellanꝛ a testimonio ꝛ parentes.
Filiox appellatione quando veniant minus legitimi.
3 Parentes possunt pro filijs testificari in quatuor casibus.
4 Filiox affectio quid in patribus operetur.
Amor inclinat nobiles in paganas.
5 Testiñ filij in militari expeditione sine solẽnitate valet.
6 Filius in causa patris procuratoris non repellitur a testimonio, se
cus econtra.
Affectio ita cadit in emãcipato sicut in filiofamilias.
Procurator efficitur dñs litis ꝛ instantie.
Adoptiuus an possit testimoniũ in cã patris perhibere.
8 Pater spiritualis nunquid admittatur testis in causa filij, ꝛ quid
de nutricio.
9 Frater an ꝛ quando admittatur in testem pro fratre ꝛ contra
fratrem. 10. 11. 12.
10 Intellectus ꝛ limitatio ad. l. lege iulia. ff. de testib.
Testis rogatus q̃tũcunq̃ alias inhabilis semper est idoneus.
11 Intellectus. c. literas de presumptioni.
13 Affectio naturalis maior accidentali.
Aduocatus a testimonio cur repellatur pro cliente.
Fratri incumbit onus conferendi alimenta fratri.
14 Consanguinei ꝛ affines nunquid repellantur a testimonio in cau
sa affinium.
Agnati ꝛ cognati vtrum dicantur domestici.
15 Iniuria facta vni de domo videtur facta omnibus.
16 Affinitas dissoluta non repellit quem a teste.

¶ Prima pars.

Ro expeditione Prime partis vi-
dẽdũ est primo † an
pater possit esse testis in cã filij. q̃cludite regulã nega
tiuã q̃ nõ. l. parẽtes. C. de testi. ¶ Et ꝟ est intelligẽdũ
de omnibus parentibus vsq̃ in infinitũ ꝟ gl. in. d. l. parentes spe
cu. eo. titu. §. j. p hoc. l. q̃q̃. ff. de in ius voc. Hoc ibi vex intelliga
tis siue habeãt filios in ptãte siue nõ, ꝑm cõem doc. snias q̃ ẽt te-
nuit Spe. in. d. §. j. circa prin. ¶ Et potuit esse duplex rõ, q̃m in te
stibus q̃sideraꝛ affectio, q̃ minime tollitꝛ, lz filius sit emãcipatus.
¶ Scõa q̃ mater repellitꝛ a testimonio, lz nõ habeat filios in po-
testate. Idẽ intelligẽdũ est de auo ꝑm doc, maxime Albe. in. d. l.
parentes. q̃m appellatione parẽtũ q̃tineꝛ ipsa mater. l. parẽtes. ff.
de ꝟ. sig. Idẽ est intelligẽdũ ꝑm doc. in filijs q̃ possunt testificari
ꝛ parẽtes, vt in. d. l. parẽtes. ꝛ. iij. q. iij. ꝟ. parẽtes. ꝛ ꝟ. itẽ in cri
minali. ꝛ adeo sunt ꝓhibiti testificari ꝛ patrẽ vt ẽt volẽtes nõ ad-
mittanꝛ, vt. d. l. parẽtes. ¶ Propterea iq̃t no. Jo. an. in addi. ad
Spe. ꝟ. circa prin. de test. qõ iudex nõ põt infringere hãc ꝓhibi
tionẽ, vt filius testificeꝝ ꝛ patrẽ, q̃ est introductũ ex quadã reuerẽ
2 tia ꝛ iure naturali † q̃bus nõ põt p iudicẽ derogari, arg. ꝑm ipsum
in. l. i. §. si vero. ff. de testa. qõ est notã. ꝛ iudices q̃ volunt ꝓducere
testes nõ mõ extraneos, ꝟ filios ꝛ parẽtes. Qõ aũt dictũ est de fi-
lijs intelligatis ẽt de minus legitime natis, vt sensit gl. in. d. l. parẽ
tes. Idẽ tenuit Guil. de suza. in. l. amplius. dixit Jo. an. in addit.
Spe. circa prin. ti. ꝛ testi. q̃ nõ modo naturales, sed spurij ꝛ ince-
stuosi repellunꝛ a testimonio ꝛ parẽtes, lz nõ sint nominandi filij vt
in auc. q̃ni. mo. na. effi. sni. §. fi. ꝓ hoc facit optime notabilis sentẽ
tia Cy. recitata p Bal. ꝛ Ang. in. d. l. parentes. ff. de in ius voc. q̃
voluit q̃ in bis in q̃bus habeꝝ q̃sideratio iuris naturalis appella-
tione filiox q̃tinenꝛ minus legitimi. Propterea inqt idẽ Bar. q̃
in testibus in quibus q̃sideramus affectionẽ q̃ insurgit a quadam
naturali rõne appellatione filiox q̃tinenꝛ minus legitimi, q̃m iter
eos viget sanguinis rõ licet, non iure ciuilis ratio. ꝛ ꝟ maxime ꝓce
dit ꝑm Jo. an. q̃ minus legitimi habitãt in domibus parẽtum.
3 † Fallit aũt regula. l. parẽtes i. iij. casib⁹ in q̃bus parẽtes possunt
testificari ꝓ filijs. i. q̃ dubitaꝛ an filius ingressus sit religionẽ, ani
mo ꝓfitẽdi, q̃ tũc pater admittitꝛ. xx. q. iij. c. patris. ¶ Scõo fallit
cũ queritꝛ de etate vel cognatione filij. l. ẽt. ff. de ꝓba. In ꝟ iñ sentit
Jo. an. in. d. §. i. in addi. qõ pater vel mater super etate vel cogna
tiõe filij nõ admittunꝛ vt plenã faciãt ꝓbationẽ, sed solnz vt faciãt
aliquã presumptionẽ indici, qõ ẽt videꝛ tenere glo. in. d. l. ẽt. ꝛ vi-
detur cõis apud doc. ¶ Tertio fallit hec regula in causa matri-
moniali, cũ queritꝛ an matrimoniũ possit esse ꝓp consanguinitatem
vel affini. xxxv. q. vi. c. i. ꝛ. c. videꝛ. q̃ ma. accu. pos. Si aũt dubita
tur an matrimoniũ sit ꝛctum vel ne vt q̃ dicat maritus se ꝛxisse,
mulier neget vel econtra, tunc concludite qõ si sponsus sit nobilior
ditior potentior vel honorabilior pater vel mater non possunt testi
monium dicere quod matrimonium sit contractum cum filia, quo
4 niam † ꝓp filie affectionẽ que tradita esset locupleti marito facile
deterarent. ꝛ sufficit alterum supradictox occurrere. s. nobilitatẽ
vel diuitias ꝛc. ꝟ q̃ voluit Spe. eo. ti. §. i. in. j. col. ¶ Si autez bi
de quibus dubitatur an matrimonium si contractũ vel ne sint pa-
res, tunc ꝑm vnã opi. quã primo loco videꝛ tenuisse Spe., pater ꝛ
mater non admittunꝛ in testes, cõmunis tamen opi. Jo. an. ꝛ Ho
stien. quam videtur sequi Butri. ꝛ Imo. quod committitur hoc
casu arbitrio iudicis. q̃ diligenter habeat inspicere an sit fides ad
hibenda patri vel matri. nam q̃m euenire posset iudicem posse cõ
mittere fidez patri, ẽt si maritus esset nobilior ipso prout solet ene
nire, vt dicit Imo. in. d. c. super eo. titu. de testib. quando aliquis
nobilis captus est amore alicuius plebeie q̃ ratiõe amoris aliq̃
nobiles declinãt ad contrahendum cum plebeis. Facit qõ not. p
glo. in. l. si voluntate. C. de dote promissa. vbi maritus ignobilis nõ
potest opponere excep. non nn. doris contra vxorem nobilem qõ
est singulare. ¶ Fallit vltimo casu q̃n filius concedit testamẽtum
ipso existente in militia ꝛ testante de castrensi peculio, tunc pater
põt esse testis in testamento. l. q̃ testamento. §. p ꝛrium. ff. de testa.
ꝛ hoc tenuit Spe. in. d. §. i. circa. j. col. Secus tñ esset si filius testa
reꝝ de castrẽsi ipso nõ existẽte in militia vel armox expeditione, ꝛ
5 hoc modo intelligiꝝ. §. sed si filius. insti. de testa. † ꝛ est ratio diffe-
rentie q̃n ibi filius testaꝛ in militari expeditione tale testamentuz
habet priuilegiũ vt valeat sine solennitate. ideo pater põt esse te-
stis, q̃ secus est q̃n nõ est in expeditione. hanc rationem sentit gl.
in. d. §. p ꝛrium, ꝛ. §. sed si filius. Sed dubitaꝛ an filius poterit esse
testis patri. ꝛ primo concludite q̃ in testamento filius indistincte
non potest esse testis patri, vt no. glo. in. d. §. p contrarium que ap
probaꝛ ab omnibus. In alijs concludite ꝑm Ja. de are. ꝛ Barto.
aut ex illo actu aliquid queritꝛ patri in filio, ꝛ tũc neuter põt esse te
stis, aut neutri ipsorum aliquid queritꝛ, ꝛ tunc potest esse filius te-
stis, q̃ verum intelligũt Ja. de are. ꝛ Barto. in bis negotijs que
nõ spectãt ad patrẽ. ¶ Idẽo dicunt notabiliter qõ si pater agat
procuratorio nõie alicuius, tũc si nihil queritꝛ ipsi patri nec filio, tũc
filius poterit esse testis in ipsa cã ꝛ hoc mõ est intelligendus. ver.
q̃ contrariũ. cum ver. seq. secus tamen est ꝟ ipsos econtra. nam si
filius agat procuratorio nomine alicuius pater non poterit esse te
stis i illa causa quaz agit filius licet commodum ad neutrum per-
6 tineat, † ꝛ sic pater repellitur in causa filij procura. sed non filius i
causa patris procuratoris, ꝛ hanc sententiam dixit Bart. esse mẽ
tem glo. in. d. §. per contrarium. Ange. tamen in. d. §. per contra-
riũ. intelligit aliter illam gl. concludẽdo duas regulas. prima qõ
existens in potestate testantis nullo modo est testis idoneus ad va
liditatem testamenti. ¶ Idem intelligatis ex mente Jac. ꝛ Bar.
si filius esset emancipatus, q̃ ita affectio cadit in filio emancipa-
to sicut in potestate. ¶ Scõa regula ꝑm Ang. q̃ in omnib⁹ alijs
negotijs existens in potestate nõ est testis idoneus. fallit in vno ca
su indistincte ꝟ Ang. q̃n ex negotio nihil acquiritꝛ patri nec filio.
ꝛ ꝟ dicit Ang. tenere gl. recte itellecta lz videaꝛ gl. magis applau-

dere

dere ſnie ꝛ opi. Bart. ¶ Mihi tamen videtur poſſe indiſtincte ſuſtineri, vt quocũq; modo, vel pater agat procuratorio noie, vel filius q̃ nemter ipſorũ, poſſit eſſe teſtis in cauſa q̃ agit alter pro curatorio noie etiam ſi nullum cõmodũ queratur alteri, ꝛ moneor
7 tali conſideratione † q̃ procurator efficitur dñs litis, ꝛ inſtantie, ſic ff. not. in. iiij. diſtinc. huius principalis partis, ſed vbi filiꝰ eſt dñs dicimus patrem eſſe ſuſpectũ ex quo teſtificatur in cã, vel reſpectante ad filiũ, ita filius erit ſuſpectus ſi teſtificat in cã quam agit pater procuratorio noie ex quo pater efficitur dñs inſtantie.

Ultimo Addite quantũ ad hoc mẽbrũ aliũ caſũ in quo pater pro filio, ꝛ ecõuerſo poteſt teſtificari. ſ. q̃ aduerſarius ꝛ quem pater, vel filius pducitur conſentiret, q̃ tũc talis prohibitio relaxatur propter conſenſum aduerſarij ſm ſnias Guli. de ſuza. in. d. l. parentes, q̃ ſecutus eſt Joã. an. in addi. ad Spe. circa. j. col. facit. l. fin. C. de tempo. appel. ¶ Sed dubitat de filio adoptiuo, vel patre, hoc non reperit actũ a doc. poteſtis dicere, q̃ ſi eſt in prãte patris tunc non poterit teſtimoniũ perhibere, nec pater pro eo ſi non ſit tunc poterit inuicem teſtificari,
8 ar. in. l. adoptini. ff. de in ius voc. ¶ † Sed quid erit de patre ſpirituali. Bal. in. l. parentes, dicit eum admitti in teſtem ex quo nõ reperitur. l. prohibitum, ipſe tñ Bal. contrariũ notauit, lz nõ meminerit ex mente Guli. in. l. gñaliter. ff. de in ius vocã. attamen videtur verior ſnia in. l. parentes, qñ vt ſtatim videbitis maximum verſatur dubiũ an frater admittitur pro fratre, ꝛ gclnditur, q̃ ſic, quanto ergo magis debemus dicere pfem ſpñalem pro filio admitti, ꝛ econtrario, maxime cum hoc vinculum ſit ciuile, vel canonicum, ideo appellatione filij non continetur ſpñalis arg. ex his, que. ſ. dixi ex ſnia Cy. in. l. parentes. ff. de in ius vo. Alterius dubitatur de alio parente nutrimenti, breuiter cõcludite ſm Bald. in. d. l. parentes, q̃ durante domeſticitate, vt dum durat in familia nutrientis patris repellitur filius a teſtimonio pro pfe, ꝛ econuerſo. ¶ Scõo eſt videndũ de fratre. Azo. in ſumma huius tit. tenuit frem admitti poſſe in teſtem pro fratre, idem tenuit gloſ. in d. l. parentes, idem vr tenere glo. in. c. cuz canonicus, ꝛ. c. inſinuãte, de offi. deleg. idem tenuit glo. iij. q. v. c. j. idem tenuit Guido, ꝛ Galectus in rub. de teſti. ꝛ hanc opinio. dicit ſeruari in practica
9 Albe. Spec. in ti. de teſti. verſi. ſed an frater † dicit fratrem pro fratre admitti in ciuilibus, q̃ non reperitur prohibitum, ſed tamẽ limitat Spec. niſi frater habeat bona indiuiſa cuz fratre pro quo vult teſtificari, q̃ talis communio facit cenſeri rem eſſe propriam, argu. in. l. j. ff. in propria. ff. quando appellan. ſit. Minor tñ fides, inquit Spec. adhibetur fratri q̃ alijs argu. l. iij. ff. eo. Si aũt cauſa ſit criminalis frater non admittitur pro fratre, vt. iiij. q. iij. ver ſiculo. itẽ lege, niſi ſit crimen hereſis. c. literas, de preſum. xxiij. q. viij. c. legi. Idem vr tenuiſſe Butri. in. d. l. parentes. Subijcit tñ Specu. modicam fidem eſſe adhiben. Bart. in. d. l. qui teſtamento. ſ. qui aũt. ff. de teſtibus, dicit glo. in. l. parentes, eſſe verũ, ꝛ fauore fratris eſt introductum, vt frater non cogat teſtimoniũ dicere. l. lege inl. ff. eo. ergo non eſt retorquendum contra fauorem ſuum, vt pro eo non poſſit admitti. l. q̃ fauore. ff. de legi. Bal. in d. l. parentes, dicit aliqua notabilia verba quo ad hunc articulũ, concludite ergo ſm ipſum q̃ aliquibus caſibus frater admittit pro fratre. ¶ Primus caſus notabilis qñ frater eſt teſtis inſtrumentarius rogatus ab vtraq; parte, tunc enim admittitur in totum, ratio ſm eũ, q̃ perſona eius eſt approbata a partibus. Amplius dicit Bal. q̃ non ſolum erit teſtis idoneus, ſed cõpelletur
10 teſtificari. † ꝛ per hoc habetis limitationez ad. l. lege iul. pro hoc allegat gloſ. vt in aucten. de teſti. ſ. licet ad finem, amplius dicit Bal. q̃ etiam nõ fide digno datur plena fides qñ eſt a partibꝰ rogatus, facit q̃ ponitur per glo. in. l. inuiti. ff. eo. titu. ¶ Et per hoc habetis bonam concluſionem inquantum ad oia dicenda in hac prima parte principali, q̃ vbi teſtis eſt rogatus ſemper ille teſtis eſt idoneus quantũcunq; alias ſit inhabilis. ¶ Et per hoc poteſtis vti bona cautela q̃ aſſumatis potius fratres, vel affines pro teſtibus inſtrumentarijs q̃ alios, qui poterunt teſtificari pro vobis, ꝛ ideo pridie dum eſſet accuſatum teſtm de falſo, ꝛ ibi fuiſſet rogatus quidam affinis teſtatoris pro teſte dixi illuz poſſe admitti teſtificari in fauorem teſtamenti quãtumcunq; affinis, ꝛ inſtitutus ex quo teſtator eum rogauerat. ¶ Addit Bal. q̃ idem eſt generaliter, ſiue teſtis ſit rogatus a contrahentibus, ſiue a teſtatore, ſiue a iudice, vt rogatus ſemper ſit idoneus. ¶ Secundo admittitur frater pro fratre qñ frater producitur contra fratrem, nam ex quo producitur per aduerſarium ſuum poterit etiam pro fratre teſtificari. l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. ¶ Idem eſt notabiliter ſm Bal. qñ frater produceretur a iudice inquirẽte de crimi
11 ne, tũc bene pbat pro fratre plene. † ꝛ hoc modo intelligit Bal. ſingulariter. c. literas, de preſump. ¶ Tertio producitur frater contra fratrem quando eſt tale quid in quo domeſtica fides non repellitur. l. conſenſu. C. de repu. c. veniens, extra de teſti.

Ultimo Admittitur frater q̃ cauſa eſt ciuilis, ꝛ parua, ꝛ frater ſit pſona grauis, ꝛ honeſta, ꝛ illi frẽs inſimul non habitent, nam iſto caſu frater eſt teſtis idoneus pro fratre. Subiũgẽs Bal. q̃ in alio caſu teſtificat frater. ſ. ad purgationẽ fratris ẽt ſi pena eſſet fiſco applicanda, per. d. c. lras, q̃ ẽt hoc modo põt intelligi. ¶ Et per hoc infertur ſm Bal. q̃ in cã criminali admittit pro frẽ, q̃ intelligatis vez non qñ frater agit ꝛ alium, ſed qñ agitur de mera purgatione ipſius fratris q̃ non deliquerit. But. in. c. cũ oporteat. de accuſa. refert Abbatez te-
12 nuiſſe † frem in tribus caſibus non admitti pro fratre. ¶ Primꝰ qñ frẽs ſunt in eadem prãte, videlz q̃ pr̃ vixit, ꝛ hoc tenuit primo loco glo. in. d. l. parentes, per. §. teſtes, inſti. de teſt. Idẽ ſi hẽrent bona cõia, vt. ſ. dixi. vel ẽt ſi ſimul habitent, vt ſenſit Bal. ꝛ opti me in. c. conſanguinei. iij. q. v. in alijs aũt ſm But. ꝛ Abb. admittitur, ꝛ hec eſt cõis opi. doc. ꝛ glo. a qua non eſt recedendum, cum hoc tñ temperamento q̃ fides minor adhibeatur fratri quã alijs, ꝛ idem vr Imo. ſentire in. c. cũ canoni. de offi. delega. Subdens vnũ q̃ fr̃ adeo poſſet eſſe probate vite, vt ſibi crederet tanquã teſti idoneo, vt ſi eſſet religioſus Cartuſienſis, vel ſimilis. Et not. vnũ pro declaratione predictorũ eſſe dñam virũ talis repellat an ſibi fides non adhibeatur, naz qñ teſtis repellit multo vtilius eſt aduerſario q̃ non examinetur eius dictũ, ſecus qñ admittitur, ſed minuitur fides, hoc ſenſit glo. in aucten. ſi teſtis dr. C. de teſti. Mihi aũt vr dicendum fratri nõ modo fidẽ eſſe diminuen-
13 dam, ſed eum nõ eſſe admittendũ, † q̃ maior eſt affectio naturalis q̃ accidentalis, ſed affectio accidentalis repellit teſtẽ, vt dicimꝰ in aduocato, qui non põt teſtificari. l. fi. ff. eo. ergo fortius repellit vbi imminet affectio naturalis. Scõo q̃ teſtis domeſticus repellitur, vt videbitis in. ij. diuiſione, ergo multomagis frater, q̃ eſt, ꝛ domeſticus, ꝛ ſanguine coniũctus. Ultimo arguit, q̃ fratri incũbit onus conferẽdi alimẽta fratri. l. ſi quis a liberis, vt in glo. no. ff. de lib. agno. ꝛ. l. qui filiũ. ff. de pu. edu. ergo debemꝰ dicere, q̃ ſaltez rõne eius intereſſe frater nõ admittitur pro fratre ne deueniat ad educa. ¶ Dicto de fratre ſupeſt videre de alijs conſanguineis, ꝛ affiuibus, glo. in. iij. q. v. c. j. vr velle hanc concluſionẽ, q̃ conſanguinei, ꝛ affines in cã ciuili pñt teſtificari, pro hoc facit c. abſens. iij. q. viij. ꝛ q̃ ibi no. Spec. in eo. tit. de teſti. verſ. nunquid frater. in fi. cõcludit finaliter, q̃ ꝛ teſtez põt excipi gñaliter q̃ eſt cõſanguineus, vel affinis, idem vz ſentire in ver. nunquid
14 agnati, vel cognati in fi. ſui, ſentit tñ Spe. in. d. ver. nunquid † q̃ agnati ꝛ cognati non dicunt domeſtici adeo, q̃ repellunt, ꝛ ſcõm hoc vz dzia ſm ipſum inter eõſanguineos, ꝛ affines. agnatos, ꝛ cognatos, glo. in. c. accedẽs, vt lit. non cõteſ. lz affinẽ non eſſe repellendũ a teſtimonio licet poſſit repelli a iudicãdo, vt in. d. c. accedens, ea rõne qñ pitores reperiunt iudices q̃ teſtes, glo. in. l. inl. ff. de teſti. vz tenere, q̃ conſobrini, ꝛ alij ibidem numerati nõ pñt teſtificari pro agnatis, ꝛ cognatis. Idem vz tenere de ſocero, in l. idoneꝰ. ff. de teſt. eo. ti. ꝛ illã glo. in. l. lege inl. approbat Archi. iiij. q. viij. in. c. l. inl. Sz mirandũ eſt ſatis de illa glo. nam gl. in. l. pñtes. C. eodẽ, tenuit q̃ frater admittitur pro frẽ, ergo multomagis cõſanguineus, vel conſobrinus, non obſtat rõ glo. in. l. inl. que dicit q̃ ſi deponeret pro cõſobrino, tunc ẽt deponere poſſet ꝛ ipz quod tñ non eſt concedendũ, vt. d. l. iulia. qñ põt rñderi, q̃ conſobrinus, vel agnatus lz non cõpellatur teſtimoniũ perhibere, vt d. l. lege iul. tñ põt volens teſtificari, vt ſenſit gloſ. in. d. l. lege iul. que cõiter approbatur Bar. in. l. lex cornelia. ff. de iniur. dicit q̃ lz regulr cõſanguineus admittatur in teſtem, tamen vbi agitur de
15 criminali non admittitur pro cõſanguineo † qñ iniuria facta vni vr facta oibus de domo. Bal. in. l. parentes. C. e. Concludite q̃ idem eſt in trãſuerſalibus, q̃ in fratribus, vt. ſ. dixi, ꝛ hoc intelligendũ eſt ſm ipſum vſq; ad quartum gradum, de hoc tamen non habeꝫ ſpecialis pbatio q̃ teſtis conſanguineus admittitur vſq; ad certum gradum, vel ne, vnde tenenda eſt cõis opi. gloſ. iure cano. que vr approbari cõiter a doc. vez q̃ cõſanguineus, ꝛ affinis poſſit in teſtem admitti, lz glo. in. d. l. inl. que tenetur per Archi. ſentiat eos non admitti ad teſtificandum. ¶ Moderanda tamẽ eſt cõis opi. vt non tm̃ credatur quantum teſtibus plenarijs, ſed eis fides diminuatur ſm affinitatez magis propinquam, vel remotam, vt ſenſerunt But. ꝛ Albe. in. d. l. lege iulia. ff. de teſti. ¶ In criminali aũt certum eſt ſm oes, q̃ affines, vel conſanguinei non
16 admittunt. iij. q. v. c. j. ꝛ. c. abſens. iij. q. ix. † Sz iuxta pdicta queritur nunqd ſi affinitas eſt diſſoluta, an tunc teſtis ſit oino idoneꝰ, dic quod ſic, paria enim ſunt non eſſe affinem, vel affinitatem eſſe

dissolutam. ꝛ hoc voluerunt Guli. ꝛ Ang. in l. cū eo ꝛ. §. j. ff. de po stu. ꝛ sic est expedita prima pars huius tractatus qū ratione ꝙsanguinitatis vel affinitatis testis repelliꝰ.

❡ SVMMARIVM ❡

1 Domestici qui sint qui ratione domesticitatis a testimonio repellantur.
Vir ꝛ vxor cur a testimonio arceantur.
2 Concubina pro concubino testificari potest.
Amici ꝛ inimici nunquid repellantur a testimonio, ꝛ quando. 3.
3 Inimicus non semper a testimonio repellendus ꝛ quando.
Testes in causa criminali debent esse idoneiores quam in ciuili.
4 Suspecti de inimicitia capitali a testimonio repelluntur.
Inimicitia repellit etiam ab accusando.
Inimicus opponens repellitur.
5 Reconciliatio non reconualidat testimoniū inimicitie capitalis.
6 Inimicus capitalis quando quis dicendus. 7.
Copulatus cum inimico nunquid repellatur a testimonio, ꝛ qñ.
Hospes repentinus damnū dās dominis hospitij non tenetur.
8 Intellectus. c. meminimus. de accusa.
Amicitia quando repellatur a testimonio.
9 Intellectus. l. iij. ff. de testi.
10 Socius pro parte alterius socij quando testificari possit, ꝛ quid in socijs omnium bonorum.
11 Vasallus virum non possit testificari pro domino.
Iuramentum fidelitatis quid repꝛesentat.
12 Emphyteota quando testificari possit pro domino.
Vasalli obligatio erga dñm vehementioꝛ est ꝙ filij erga patrem.
13 Familiaris an sit domesticus ꝛ repellatur a testimonio ꝛ q̄do.
Familiares scholasticoꝝ nunquid recipiantur in testes.
14 Satellites nunquid possint pro potestate in sindicatu testificari.
Vilitas vite ꝛ persone repellit a testimonio.
15 Cliens, mercennarius, ascriptitius, ꝛ colonus inter domesticos virum recensendi vt a testimonio arceantur.
16 Subditi an possint in testes adduci pro domino. 17.
Intellectus. l. idonei. ff. de test.
18 Carceratus an possit testificari.
19 Famuli episcopi expulsi pro flagitio non admittuntur ad probandum aduersus episcopum.
20 Judices domestici non dicuntur habere odium vel affectionem p causę persecutionem.
21 Domesticus in testem admissus scienter vel ignoꝛanter an postea repelli possit. Et qñ domesticus admittatur. 22. 24.
Exceptio iuris in quo differat ab exceptione facti.
23 Domesticus nunquid in testem indistincte admittatur si veritas aliter haberi non potest.
24 Adulteria clam solent committi.
Negocia qualiter diuidantur.
25 Intellectus ꝛ limitatio. c. in literis. de testi.
26 Domesticitatem negans in testimonio an de falso teneatur.
Testis dicens falsum super appenditijs causę nunquam punitur de falso.

¶ Quando testes repelluntur ratione domesticitatis.

§. Superest Nunc videre de secūdo principali qñ ratione domesticitatis testes repellantur. † gl. 1 in. l. etiā. C. eo. ti. dicit eos esse domesticos qui ponūtur in. l. fi. §. j. C. de his qui ad eccle. confu. ꝛ in. l. respiciendū. §. furta. ff. de furt. facit. l. pridem. C. de questiō. ꝛ ibi numerantur serui vel coloni ꝛ ascriptitij liberi ꝛ familiares. Item addit glo. virum ꝛ vxorē q dicuntur domestici ꝛ repelluntur tanq̄ domestici. Pla. tamen tenuit virū ꝛ vxorē non esse a testimonio repellendos, qm restringēde nō sunt probationes. l. qm̄. C. de bere. cōiter tñ tenetur sꝛia glo. ꝙ vir ꝛ vxor repellant̄ a testimonio pp continuā cohabitationē, ꝛ immoderatā affectionem. nā videmus ꝙ propter mutuā affectionem prohibitum est inuicem donare. l. j. ff. de do. inter vir. ꝛ vxo. Sed hic dubitatur an mulier possit cōpelli dicere testimoniū ꝛ mariti. Breuiter dicatis quod non. vt videbitis plene in secunda parte principali huius tractatus. ꝛ quod dictum est in vxore intelligatis in sponsa ꝛm Bald. in d. l. etiam facit. l. quod seruus. ff. de
2 condi. ob causam. † Idem est etiam dōm in concubina vt non possit testificari quoniam in affectione non distat ab vxore, sed solum modo in honore. l. item in legato. §. parui. ff. de verb. sign. ¶ Subsequenter videndū est de amico ꝛ inimico virū admittātur in testes tex. in. l. iij. ff. eo. tit. vī repellere eos a testimonio glo. in ipsa. l. iij. dicit esse distinguendum vtrum inimicitia sit mota ex causa criminali, ꝛ tunc inimicus repellatur donec finita sit causa criminalis. aut alias est odiosus non ex criminali causa ꝛ tunc testificatur, ꝛ iurat. sed quanta fides sit adhibēda committitur arbitrio iudicis in auc. de testi. §. si vero quis. ꝛ in. l. j. §. quomodo. ff. de questio. aliter tñ videntur sensisse gl. in auc. si dicatur. C. de testi. ꝙ si inimicitia sit ex causa criminali tunc si est de omnibus bonis vel de statu vel de maiori parte bonorum quomodo tunc repellitur iste testis facit. §. inimicitie. insti. de exen. tuto. ꝛ l. fi. C. de reuo. dona. si vero sit causa ciuilis criminaliter mota tunc testis admittitur. sed reseruatur eius fides post dicta publicata, vt in. d. auc. si dicat̄, ꝛ glo. in. c. cum oporteat. de accu. concludit relinquendum eē arbitrio iudicis que inimicitie habent repellere. arg. in. §. si vero. ꝛ
3 auct. de testi. ꝛ in. c. super his. de accu. † non enim lex dicit semp inimicum esse repellendum sed iudicem arbitrari, vt in. l. j. §. si qō ni. Inn. in. d. c. cū oporteat. dicit capitales inimicos repellendos c. per tuas. de simo. ꝛ d. §. inimicitie. Si autez non sit capitalis inimicitia sed aliquo modo sunt inimici, tunc admittitur inimicus in testem sed minorem vel nullam fidem habebit ꝛm Inno. quod relinquendum est arbitrio iudicis, vt in turibus. S. alleg. Archid. in c. accusatores. iij. q. v. dicit Inn. bene dicere dum voluit nullaꝫ fidem adhibendam inimico, ꝛ hoc de iure canonico per. d. c. accusatores. in. c. seq. ꝛ sic vult Archi. quod de iure canonico testi inimico non adhibeatur fides indistincte, ꝛ hoc etiam dicit tenuisse Laurentius. ¶ Posset tamen responderi illis turibus qō loqnūtur in causa criminali in qua testes debent esse idoneiores quam in causa ciuili arg. in. c. consanguinei. iij. q. v. sed secus sit in ciuili vbi non agitur de tanto prꝛeiudicio. ¶ Unde concludit communiter ꝛm cōmunem sꝛiam doc. Cy. Bal. ꝛ Albe. in auc. si dicatur. ꝛ Bar. in. l. iij. ff. eo. ti. esse distinguendum ex qua causa sint inimici an sint leues vel magne inimicitie ꝛ hoc committit̄ arbitrio iudicis. ¶ Subdit tñ Bal. in. d. auc. si dicatur ꝙ nō solum repelluntur inimici † sed etiaꝫ suspecti de inimicitia capitali, vt ponitur
4 per Innocen. in. c. cuꝫ. p. de accusa. ꝛ qui olim fuit inimicus semper presumitur inimicus, vt in. c. cum oporteat. de accusa. nisi probetur quod inimicitia sit reconciliata. arg. l. iij. in fi. ff. de admen. lega. ꝛ probatur reconciliatio ꝛm quod probatur remissio iniuriarum, vt in. §. fi. insti. de iniurijs.

Est tamen Diligenter notandus ꝛm Archi. in. d. c. accusatores quod inimicitia non solum repellit a testificando sed ab accusando, ꝛ ēt ab excipiendo, vt pulchre no. Inno. in. c. meminimus. de accus. ꝛ ideo si electo in prelatum vel officialez opponitur exceptio inhabilitatis in persona sua, ita repellit̄ opponens si sit inimicus sicut repelleretur si vellet testificari. Ad aūt. S. dictuꝫ est testem nō admitti ꝓpter inimicitiaꝫ vez est ꝛm But. etiā si fecerint pacē de recēti, ꝛ inimicitia sit recens, vt in. c. accusatores. iij. q. v. amplius dicit ipse But. ꝙ si tempore capitalis inimicitie deposuerit non reconualidatur testimonium, per reconciliationem. in auc. de testibus. §. si vero quis dicat. ꝛ ibi
5 ponitur in. iij. gl. † qm̄ attenditur tps depositiōis ipsius testis nō aūt recōciliationis postea secute. ꝛ hoc ēt tenuit Joā. an. in addi. §. opponitur. in prin. ꝛ hoc dictū opposuit But. in. d. cum oporteat. sed pro declaratione supradictoꝝ hoc pōt dubitari ex qbus causis iudicabis aliquē adeo inimicū, vt eū a testimonio repellas, dicit primo, qñ aliquis spoliauit me de rebus meis vt no. Alb. in d. auc. si dicatur. ꝛ p. c. ite ꝫ cū quis. de testi. spoli. nā spolians aliquem bona fama que res est prꝛetiosa. ix. q. iij. c. quarta. nam magnum est damnum ꝙ datur. Infamia. C. de decu. Idē erit si subditus spoliat prelatum vel superiorē subtrahēdo se ab eius obedientia lite pendente. c. olim. de accusa. Item potest dici inimicus capitalis ille qui se copulauit inimico meo vel secuꝫ cohabitat. c. re
6 pellitur. ꝛ. c. cum oporteat. de accusa. † hi enim repelluntur in criminalibus sed in ciuilibus est presumptio cōtra eos, vt no. Spe. in. §. j. ver. item qui cohabitat. in ti. de testi. Cy. quē sequitur Albe. in. d. auc. si dicatur concludit ꝙ aut qs copulauit se cū inimico meo aliqua affinitate, ꝛ tunc etiam dicitur inimicus meus ꝛ repellitur. Si vero simpliciter aliquis copulauit se cū inimico meo, ꝛ tunc non repellitur, sed minor fides datur. Butri. in. d. c. repellitur dicit iura dicentia cohabitantem cum inimicis esse repellendum sꝛe intelligenda de habitatione continua non autem cohabitatione per certa tempora, vel de conseruatione, hoc probatur per simile. nam si hospes repentinus dat damnū dñis hospitij nō tenetur. secus ille qui habitat cum dño hospitij, tūc enim domino bene tenet̄. l. iij. §. in factum. ff. nau. cau. stabu. ꝛ hoc asserit But.

fuisse

fuisse de mente Vicentij, & est bonum dictum in materia ista.

7 ¶ †Itez probatur inimicus capitalis quando quis testificatur ꝓ me in causa criminali, & hoc videntur tenuisse gl. & Jnno. in c. meminimus. extra de ac causa. Spec. in versi. item q in alia. §. j. dicit quod hoc est intelligendum, vt non admittatur ad testificandum in criminali causa non autem in ciuili, ꝑm opi. cuiusdam doc. antiqui. §. fi. tñ sequitur sniam Jo. concludens quod sine causa sit criminalis sive ciuils poterit testificari in alia causa contra eñ ꝓ quem iaz testificatus est in causa criminali. nec obst. l. produci. ff. eod. & .iiij. questione tertia. §. item in criminali. quoniam respondet Specu. altero de duobus modis. Primo quod ibi attestationes erant publicate. ideo qui testificatus est in vna causa amplius non potest produci. & hoc vid tm sentire gloss. in dicta lege produci. vel secundo potest responderi quod malum testimoninm primo perhibuerat ideo non admittitur sed est diuinatio, ideo reijcenda. sed in hoc articulo concludatis ex mente Hosti. in. d. c. meminimus. quem etiam ibidem sequitur But. qñq; quis obtulit se ad testificandũ absq; alia compulsione in causa criminali. & tunc in alia cã non poterit testificari contra eum contra quem erat iam testificatus, †& hoc modo potest intelligi. d. c. cum questio. si vero fuit per ius compulsus ad testificandum in causa criminali tunc admittit in qualibet alia causa, quoniã testis dicitur carer omni suspitione qñq; se reddit obediẽtẽ mandatis. ar. xxiij. q. j. c. q culpatur. & cum hac snia vr transire Albe. in. d. auc. si videtur. ¶ Dicto de inimico superest videre de amico. extra in. L. iij. de testi. vr amicus repellere a testimonio. Spec. eo. ti. §. j. circa prin. concludit q si amicitia erat magna tunc isto casu repellatur. l. late culpe. §. amicos. ff. de verb. sig. & in. c. quoties eo. tit. secus si sit lenis amicitia. gl. tñ in auc. de innona. in. §. cogitandũ. vr sentire q amicitia non habeat testem repellere. cõiter tñ doc. videntur concludere qõ si amicitia sit magna tunc habeat repellere testem. si autez sit lenis tunc aliqualiter habeat diminuere fidem illius testis. Jn vno tñ casu dicit Alberi. in illa. l. iij. amicus erit testis idoneus oino qñ deponit sup facto q nõ attingit amicũ ꝓ cõmodo vel incõmodo, vt si deponat super re vendita qñ amicus non tenetur de euic. Bal. in. l. eos. C. eo. ti. dicit Petrũ tenuisse hoc cõmitti arbitrio iudicis an sit amicus admittẽdus vel ne. ¶ Subdit tñ ipse Bal. iudicem debere arbitrari q sit testis idoneus nisi sit alia rõ quam amicitie. Nam Amicus non dz velle falsum ꝓ amico imo solus bonestum. & hec potest esse rõ differentie quare magis cõsideraꝛ inimicitia quã amicitia, qz inimicitia procedit a mala parte, & amicitia a bona. Jdeo non est verisimile amicum committere falsum
9 ꝓ amico. Idem vr tenere Butri. in. d. c. cum oporteat. qz ratio amicitie non repellit testem lz diminuat eius fidem. †Et hoc modo est intelligenda. l. iij. ff. eo. Et hoc idez videtur tenere Jo. and. in. §. j. circa prin. in addi. contra tamen predicta fortiter facit tex. in. d. l. iij. qui parificat amicitiã & inimicitiã. sed respondeatis cõstituendam differentiaz, vt. §. dixi. Et q amicus admittaꝛ in testẽ habetis text. notabilem in. l. sciendum. ff. de vsu. facit. l. si libet homo. ff. de nego. gest.

Consequenter Dubitatur de socio. gl. in. l. qñ. C. eo. & concludit esse distinguẽdũ in hac materia, aut sunt socij omnium bonoꝝ & tunc non admittit socius ꝓ socio ex quo lucrũ & damnũ adinuicẽ spectat. si vero non sunt socij omniũ bonoꝝ nec etiam habeant societatem in aliqua re cõi tunc admittit socius ꝓ socio, qz quicquid ꝙsequitur alter socioꝝ non cõicat cum altero qñ res solum est cõis absq; alia societate, vt qz habemus banc domum communem & societatem lucri & cõmodi non habent. eandẽ opi. gl. sequit Jnno. in. c. iij. de testi.
¶ Subdit tñ ibidẽ q socius ꝓ parte alterius socij poterit testificari. q tñ semper est intelligendum si modo commodum aliqd non spectat ad consociũ testem. Jd etiã sequitur But. in. c. insup
10 de testi. & Bar. etiam & Bal. in. d. l. qñ videntur approbare glo. Ja. de ra. dixit indistincte †socium rei cõis esse repellendum sine qñ ex snia lata ꝑ habentem rem cõem etiam sine societate. monetur ex illa ꝙsideratione natur quale quale preiudicium alteri socio propter quod preiudicium concedimus remedium appellãdi alteri socio. La sententia. ff. de appel. Potestis tñ respondere huic impugnationi q in cã criminali spãle est fauor bois liberi, vt ille q pretendit nullũ interesse possit appellationem interponere ꝓ damnato, secus in causa ciuili vbi cessat fauor ꝓ tuenda vita liberi hominis. ideo appellatio non dz admitti nisi quale quale sit preiudicium. Ber. tñ subdit ibi Ja. q propter tale preiudiciũ lz minimum diminuet fides socio arg. in. l. ob carmen. §. fi. ff. eo. ti. concludit tñ Cy. in. d. l. qñ ꝑm Jac. de are. primo conclusionem que ab omnibus approbatur q socij oĩm bonoꝝ repelluntur a testificando. & hoc idẽ vr tenuisse Spe. in. §. i. ver nũquid socius. si vero non sunt socij bonorum aut etiam eius rei de qua agitur, tunc si eadem est causa defensionis eius rei in persona eius qui dz testificari que est in persona ipsius conuenti, tunc repellitur socius etiam si nulla sit societas in dicta re cõi. Si aũt diuerse defensiones tunc socius admittitur l. qui separatiz. ff. de appel. & hoc vz tenuisse Jo. an. in addi. vbi. §. Et hec opi. vr verissima qñ vbi distincte & separate sunt cause defensionum, vbi non potest separari vel timeri de lucro vel dãno. ideo socius admittitur. ¶ Addit Jo. an. in addi. vbi supra alium casum in quo socius ꝓ socio potest testificari etiam societate inita inter ipsos. s. qñ agitur ad probandum societatez contra tertiũ.
11 ¶ †Ulterius est videndum an vassallus possit testificari ꝓ domino. Spe. in. §. i. versi. nunquid vassallus. distinguit an vassallus est obligatus dño ad prestãdũ certa seruitia tm̃ non ad fidelitatez & tũc poterit testificari, prout potest probari in ementes decimas ab ecclesia. c. ꝙnis. de decimis. si vero prestiterint iuramentũ fidelitatis tunc non poterunt testificari, qz scĩm fidelitatis representat quandam speciez seruitutis. ar. c. indignũ. de reg. in. & seruus non potest esse testis ꝓ dño. l. eos. C. eo. & c. accedens. vt lite nõ ꝙte. & l. si municipes. ff. q cuiusq; vniner. Jo. an. in addit. vbi. §. dixit esse considerandum er qualitate personarum dñi sine vassalli an possit esse suspitio cõtra dñm vel vassallum, Albe. papien. qñ sequitur Bul. de suza in. l. idonei. ff. eo. tz vassallum indistincte admitti ex quo ipse est persona libera. Minoz tamen ꝑm eos fides adhibeť. & idem vr sequi in. d. l. idonei. But. in. c. super. eo. tit.
12 concludit † q feudatarius sine emphyteota non potest testificari ꝓ dño super controuersia mota sup re data in feudum vel in emphyteosim, qz versat interesse vassalli vel empyteote quod credo verum hoc casu qñ agitur de magno interesse ipsoꝝ. Sed maior cadit dubitatio qñ lis non est super re data in emphyteosiz vel feudum, & in hoc concluderem q vassallus non posset testificari ꝓ dño qm̃ vehementior est obligatio vassalli erga dñm q̃ sit filij erga patrem, qz vassallus tenetur defendere dominum etiam cõtra patrem & fratrẽ. c. dño guerram. in fi. in ti. hic finitur lex cozradi in vsi. feu. facit etiam, qz feudũ retinetur cũ magno lucro ideo vr magna suspitio de ipso vassallo ex quo a feudo pp multa potest ꝓnari. vt in ti. qui. mo. feu. amit. Aliter tñ crederẽ de emphyteota qñ lis nõ versat super re emphyteotica, qz nullũ potest cogitari interesse emphyteote non obligat personaliter dño, vt obligat vassallus. addit ad predicta Bal. in. l. libertoꝝ. C. eo. tit. q vassalli poterunt contra dñm testificari illa ꝙsideratione, qz cũ vassalli litigãt appellãt partes curie p quos inuestitura est probãda de quo
13 in. c. de consue. rec. feu. Sed hic dubitat †quid de familiaribus. tex. in. l. fi. §. sane. C. de his qui ad eccle. confu. vr consentire familiarem esse domesticum. idem ẽt sentit gl. ibidẽ hoc ẽt tenuit glos. iij. q. v. in sua inquiens q omnes qui sunt de familia alicuius sine sint liberi sine nõ sunt domestici. ideo repellendi. l. ediles. §. familie. ff. de edili. edicto. & intellige ꝑm gl. illam large omnes familiares qui habitant cum alio. c. in literis. eo. ti. & in. c. insinuante. de offi. deleg. tex tñ in. d. c. in literis. vr dicere quod familiares repellantur nisi sint vite probate adeo quod non verisimile sit eos deierare. addit etiam gl. idem quod familiares possunt appellari quibus potest imperari ratiõe patrie potestatis vel dominice vel alia & tales non sunt idonei. iiij. q. iij. vbi idonei. & l. idonei. ff. eodẽ alij autem familiares ꝑm glos. non ita indistincte repelluntur ꝑm c. in literis Spec. eo. ti. §. i. versi. nunquid socer. in fi. concludit q illi quibus potest imperari rõe patrie vel dñice ptãtis vel alia nõ sunt testes idonei. iiij. q. iij. versi. idonei. & l. idonei. ff. eo. Jnnoc. in c. quem sequitur Bal. in. l. etiaz. c. eo. inquit quod familiares honeste, & bone fame recipiuntur in testes. prout sunt familiares epi vel abbatis vel alterius nobilis domini quod non tz nisi familiares bone opinionis, sed familiares pauperrimi vt scholarium vel barnerij vt inquit Bal. non possunt recipi in testes. & ita tz Jnn. in. c. in literis. addit Car. in. c. insinuante. de offi. deleg. quod familiares non morantes in domo nõ possunt recusari quin recipiãtur in testes, quod ibi reprobat Jmo. quod dictum Jmo. puta rez vexat. qñ reciperẽt aliquod salarium a dño. facit. l. respiciendus. §. furta. ff. de pen. ꝓ hoc facit no. Jo. an. in addi. in ver. itẽ excipitur. vbi dz quod qui stant ꝓ expen. in domo alicuius non sunt testes idonei sine liberi sint sine non. & in bis omnibus videntur cõ mittendi arbitrio iudicis.

14 **Ulterius videndum** †est quid de barrnarijs. Nunquid potestas poterit producere ꝓ se barrnarios, & familiares suos in sindicatu. Bal. in. l. etiam C. eo. quod sic dum modo non sint ita viles, vt de

vilitate vite finit ſuſpecti. arg. l. affinitate. ff. de in ius voc. ⁊ hoc ſi re vera a poteſtate receſſerunt facit. l. j. C. ii qua pre. po. Hoc dicunt Bal. dum dicit de vilitate ipſoꝝ intelligatis qó rõe vilitatis ta repellantur a teſtificando per poteſtatẽ quemadmodũ rõe ipſoꝝ vilitatis repellerent. vel ſaltiz diminueret eoꝝ fides in quo libet alio. nõ aũt qꝫ alia rõe qó fuerint barruerij poteſtatis ſit eis detrabendũ qó ex quo ceſſat domeſticitas erũt teſtes idonei, vt j. videbit in alio articulo. Hoc dicũ Bal. ſequitur Ang. in. l. ſcien dũ. de vſuris. vbi refert ſe defendiſſe quẽdã officialẽ p teſtimoniũ Barruerioꝝ, qó tñ intelligit ipſe qñ oino receſſerunt, vt. ſ. dixi. ⁊ argnit Ang. p illũ tex. qꝫ amicus non repellitur per quem, vt. ſ. dixi. Bal. idem tz. † Ultra predicta videndum eſt de cliente ſeu mercenario. Spec. in ver. item excipitur. in. §. j. dicit eos eſſe domeſticos. ⁊ hoc vꝫ et probare. l. reſpiciendum. §. furta. ſ. alle. ⁊ l. preſenti. §. ſane. de his qui ad eccle. confu. Idem eſt ſm gl. in aſcriptitio ⁊ colono qui pro domino non admittunt, lz Spe. in verſi. de quo dicat qꝫ de conſuetudine aſcriptitius, ⁊ coloni admittuntur pro dño, ſed minor fides eis ꝙ̃ aliis adhibetur. Alber. dicit in. d. l. et qꝫ de conſuetudine ſeruatur qꝫ non admittit ⁊ hoc tz gl. in. §. in teſti. inſti. de teſta. facit. l. ſed ſi quis. §. illud. ff. ſi quis cau. ⁊ ipſaz gl. ſequuntur Bagarotus, ⁊ Gualfredus ſm Alb. Idem de colono tenuit gl. in ſũma. iij. q. v. qꝫ coloni libertus mercennarius aſcriptitius ſunt domeſtici ⁊ repelluntur. Idez videtur tenuiſſe gloſ. in c. in literis. que videtur approbari.

¶ Conſequenter eſt videndum quid de ſubditis alicuius domini vel comitis an poſſint teſtificari pro domino. gl. in. l. idonei. ff. eo. dicit qꝫ non, † quibus poteſt imperari rõe dominice vel patrie poteſtatis iuriſdictionis vel obedientie niſi ſit in cauſa abbatis q poterit producere monachos, vt j. videbimus. Spe. in. §. i. verſic. nunquid ſocer dicit qꝫ ſeruat qꝫ de regno vel comitatu poſſunt in teſtes adduci. Idem tz Pet. ⁊ By. ex mente Guli. in. d. l. etiam. Idẽ tz Jo. an. in addi. vbi. ſ. boc vꝫ etiam tenere Bar. in. d. l. idonei. qñ lex illa locum hz in his que ſpectant ad iuriſdictionem, ⁊ ad caſus cões ciuitatis vel comitatus. nõ aũt in proprijs habentibus iuriſdictionẽ, qꝫ ſequeret eꝫ qꝫ nullus eſſet teſtis idoneus ꝓ̃ impetatorez, hec rñſio non vz ad. l. illam. Primo, qꝫ cauſa reſtringit. Secundo qꝫ ſi nos loquimur qñ agit̃ur de iuriſdictione vel cauſa ſpectante ad ciuitatẽ vel comitatum, tunc ſi ciuitas vel comitatus non hz ius imperandi non eſt proprie caſus. l. idonei, qꝫ ibi loquit qñ poterat imperari. ſi autem habebat cõitas ius imperandi dõz eſſet talem non poſſe admitti tum pp ius imperandi, tum etiam qꝫ aliqualiter tractatur de commodo ipſius ſubditi ex quo eſt ſubditus ciuitatis. Albe. in. d. l. idonei dicit qꝫ † minor fides adhibetur qꝫ non euitat ſuſpitionez timoris vel amoris. vt in. l. j. C. de ꝓ̃cti. in di. iij. q. v. c. accuſatores, ⁊ ſi vultis tenere hanc vltimam opinio. poteſtis reſpondere ad. l. idonei, qꝫ non dicit eos repelli quibus poſſimus imperare, ſed ſolum dicit eos non eſſe idoneos quare non ſunt idonei, qꝫ diminuitur fides. ⁊ hec opinio. Alberi. vꝫ bona. Bal. tñ in. l. iij. eo. titu. C. concludit quod ſi poſſibile ſit habẽtem iuriſdictio. imprimere minacem terrorem qꝫ talis non erit teſtis idoneus alias ſic arg. in. l. j. C. ſi rec. prouin. ⁊ in. l. i. C. ſi q̃ pre. po. qó dictũ poſſet optime explificari in ſubditis qui ſolum reddunt certum cenſum annuatim dño ſuo, ⁊ nihili aliud extimeſcũt, non autem in alijs qui poſſunt aggranari pro libito dominoꝝ, qꝫ poſſunt imponere minacem terrorem. ¶ Demum dubitatur quid de carceratis. Alberi. in. l. iij. §. l. iuli. refert Azo in cathedra dixiſſe quod ipſe defendit quendam nobilem Cremonenſem qui furore ductus in carcere poſitus interfecit famulum ſuum qó p carceratos alios nõ potuit probari crimen ꝓ̃ illũ nobilẽ ⁊ p qñs cõdẽnari ⁊ ſic dicit alios doc. qꝫ ordaſſe ſz ꝓ̃ hãc ſniaz ſm Alb. facit. l. qlenſu. de repudi. ⁊ c. veniens. eo. ti. pro ſentẽtia tñ Azo. ſoluter facit dictus. §. l. iulia. qui dicit poſitum in vinculis non poſſe teſtificari. ¶ † Sed ꝓ̃ hunc nobilem duo erant remedia primũ qꝫ officialis liberaret duos vel tres ex carceratis qui poſtea dicerẽt ipz famulũ interfeciſſe, vt j. dicetur de domeſtico qui poteſt deponere de his que vidit tpe domeſticitatis dũmodo tpe depoſitionis non ſit domeſticus. ¶ Aliud remediuz qõnis ſubeunde vt poneretur ad torturã, qñ ex quo illi teſtes deponebant ꝓ̃ eũ, lz nõ faceret plenã fidem tñ faciebãt bonum indiciuz ad torturam arg. ex his que no. per Bar. in. l. de minore. §. rozmenta. ⁊ in. l. martius. ff de que ſti. Addit Jo. an. vnum bonum dictum in rub. eo. ti. in addit. qó teſtis quem ep̃s cercerauerat pro iuriſdictione ſua poteſt admitti in teſtẽ pro epo ipſo, qꝫ nõ reperitur lege cautũ qꝫ ꝓ̃hibeatur nec obſtat ſubintrando Jo. an. dictus. §. l. iulia. qñ ibi loquitur in cã criminali, lz ille tex poſſit etiam intelligi. dicit tñ Jo. an. qꝫ minor adhibebitur fides, ⁊ hoc dictũ Jo. an. ſecutus ẽ Bur. in. c. cum

15 16 17 18

opoꝛteat de accuſ. Addit etiam Jo. an. in. d. rubr. qꝫ familii epi qꝫ ſunt expulſi propter ſcelera non poſſunt admitti ad probandum ꝓ̃
19 epm aut pro epo † niſi eſſent expulſi pp talia crimina pp que nõ debuiſſent eſſe familiares epi. ⁊ hoc idẽ tenuit Bur. in. d. c. cũ opoꝛteat. facit. c. nulli epoꝝ. de accu. Hec omnia predicta de domeſticitate habent locum notabiliter ſm Alb. in. l. ⁊ iã ſine loquamur in domeſticitate partis producentis ſiue in domeſticitate iudicis inquirentis, propterea inquit Alb. quod cum iſti iudices maleficiorum procedant per inquiſitionem non poterunt inducere in teſtes barruerios vel alios famulos poteſtatis volẽtes teſtificari ſu per ipſis inquiſitionibus. pro hoc adducit. iij. q. v. c. accuſatores. iij. q. iij. ſi quis aliqui. tñ dicit Alb. ſeruant opi. ⁊ opi. illoꝝ puto verioꝛe. primo per dcm̃ Bal. qó. ſ. vidiſtis. in. c. de fratre. vbi iudex põt approbare teſtes minus idoneos qtum ad inquiſitionez ibi ꝙordando hãc opi. iudicem poſſe approbare domeſticum teſtem in fauorem domeſtici non autem contra eum.

Propterea Facit qꝫ domeſtici iudices nõ dicunt̃ habere odiũ vel affectionẽ per perſecutio-
20 nẽ cauſe † qñ non verſatur cõmodũ eius cuius ſunt domeſtici. pro hoc adduco dictũ eiuſdẽ Albe. beri tactũ in. c. de amico. vbi inqt qꝫ indiſtincte admittit̃ amicus pro amico qñ nõ verſatur commodum vel intereſſe amici, ita in propoſito domeſticus pro domeſtico qñ non verſat̃ cõmodũ vel intereſſe domeſtici. ¶ Hec oia limitabitis procedere, vt domiſticus non admittatur qñ eſt receptus ignorante aduerſario enim eſſe domeſticũ. nã Spec. in tit. de teſte. §. i. ver. quid ſi teſtis dicit domeſticũ receptũ ignorante aduerſario non facere talẽ preſumptionẽ ex qua poſſet deferri inſm in ſupplementũ probationis ſm Jac. ⁊ Bal. facit qꝫ no. in. c. at ſi clerici. extra de iudi. ¶ Si autem aduerſarius ſcinit domeſticum ⁊ tacuit, tũc ſm vnaz opi. ad hoc non valebit dictũ, quem opi. recitat Spec. in ver. quid ſi vidit per. l. quos prohibet de poſtu. ſed. l. illa non obſtat qñ loquitur in his qui ſunt prohibiti rõne turpitudinis, non autem ratione affectionis, vt videbimus. in. iij. q. principali infra. Ideo eſt melioꝛ opi. aliorum ꝓ̃ tenen. per. l. iis demum. C. de procura. ⁊ illam tz Jo. an. in addi. vbi. ſ. qñ poterunt reprobari teſtes. vt falſi. ex hoc ſiue aduerſarius produxerit contra me domeſticũ ⁊ ego tacui, ſiue ego contra ipſum ⁊ tacuerit. † Predicta tñ puto vera ⁊ limitanda qñ ille ꝓ̃ qne domeſticus producitur
21 ignorabat eũ eſſe domeſticum. ſi autem ſciebat eum domeſticũ ſed ignorabat eũ repelli poſſe tũc non poteſt repelli ex quo eſt admiſſus. nam eſt dicta inter exceptionem iuris ⁊ facti, qꝫ exceptio iuris tollitur per terminos ſtatutos a iure ſiue fuerit ignorans. Secus in exceptione facti hec fuit ſentẽtia no. Bar. in. c. paſtoralis. de excep. que approbatur. Et ſic limitatur ⁊ intelligitur. d. c. paſtoralis. Ideo eſt cautela vt ſemper opponatur in principio contra perſonas teſtium de quo infra dicam. Ultra predicta poſſunt addi duo caſus in quibus teſtis domeſticus admittitur in cauſa ciuili, primus eſt in clerico qui admittit̃ in cauſa ſue eccleſie. c. j. xiij. q. ij. ⁊ c. ſuper eod. ti. Alius eſt caſus in probatione conſanguinitatis. xxxv. q. vj. c. j. ſine ad dirimendũ matrimonium qtractuz ſiue ad dirimendũ ꝓ̃bendum. c. veri, [illegible]. Et hoc nõ ſolum in impedimento conſanguinitatis, ſed [illegible] ⁊ in quocunqꝫ alio impedimento ex quo matrimoniũ veniret diſſolvendum. c. ſi per eo. eo. tit. ⁊ ſic obſeruatur de facto ſm glo. not. xiij. q. ij. c. j. nec obſt. ſm glo. illã. c. in literis. eo. ti. vbi domeſtici, qui non ſunt vite probate non admittunt̃ ad teſtificandũ ſuper matrimonio diſſolvendo, quonã reſpondet glo. illa dupliciter, primo qꝫ ibi ideo non admittitur domeſticus quoniam ille maritus iam ſeptennio
22 habitauerat cum vxore putatiua, † vel aliter ⁊ ſecundo poteſt reſponderi eſſe conſtituendam differentiam inter domeſticos quibus põt imperari rõne dñice poteſtatis vel inter alios domeſticos rõne affinitatis vel alterius cãe, nã primo caſu tales teſtes nõ admittuntur ad matrimoniũ diſſolvendũ. Prima tamen ſolutio vꝫ mihi verioꝛ, vt ibi non admittatur propter vehementem ꝓ̃ſumptionem inſurgentem ex longitudine temporis ſeptennij. Vaz videmus qꝫ teſtes qbus põt imperari ratione dominice poteſtatis, admittuntur ad probandum cauſam matrimonij diſſolvendi. vt in. l. cõſenſu. C. de repu. ergo idem eſſet dicendum in caſu nro, vnde teneatis primam ſolutionez. In criminali aũt cauſa admittunt̃ domeſtici etiam in duobus caſibus. Primus quando canonici accuſant prelatum ſuũ q. vij. c. latoꝛ. Preterea dicit Archi. notabiliter in. d. c. j. xiij. qõ. ij. qó fuit obtentus in curia, vt canonici admitterentur in teſtes ad probandum crimina obiecta per capitulum in quo erant illi canonici, ꝓ̃ promouendum ad beneficium. Quod verum eſt inteligendum ſm ipſum, niſi in primo canonico procuratoꝛe ipſius capituli, ille tamen non admittit̃. c. inſu-

per.

per.eo.ti.de testi.de hoc habetis bonam ꝛ notabilē gl.de istis canonicis qñ admittuntur vel ne.in.d.c.j.xiij.q.ij. ꝛ hoc videbitis aliqualiter tangi in.iiij.q.prin.huius principalis partis.Secūda est qñ accusatur matrimonium propter consanguinitatem.xxxv.q.vi.c.i.ꝛ hos casus ponit glo.in.d.c.j.

23 **Sed hic** ꝟ dubitaꝫ pro declaratione oim predictorū an domesticus admittatur si veritas aliter haberi nō pōt Spe.in.§.i.versi.item q̄ est domesticus dicit eum admittendum in casu.l.consensu.C.de repu.ꝛ.c.veniens.extra de testi.s.qñ veritas aliter haberi non potest.Idem tenuit Joā.and.in ver.quid si olim.in.§.j.ex mente Guid.addens ipse Jo.and.q̄ iudex non dz recipere testē domesticū vbi aliter veritas haberi potest. ego magis dubito de hoc dicto quam de alio dicto quod sit in materia testium,nōne ꝑm hoc poterit dicere domesticus producere volens eius domesticū ego nō reperio aliquos testes nec veritas apparere aliter potest quā p̄ istum meum domesticū vel affinē.ꝛ hoc solet enenire q̄ negotia nō sint tractata nisi in presentia domesticorum vel affinium. ¶ Ideo pro declaratione huius dicti qō vī limitare oia predicta potestis ꝙcludere hoc mō. ¶ Aliqua sunt negotia que non solent regulariter expediri siue tractari nisi in presentia domesticorum vel affinū ꝛ in qbus negotijs regl̄r ꝛ ex natura ipsorum nō adduntur extranei,ꝛ tūc ꝙcludatis qō si alī nō supsint testes tūc fiet probatio per domesticos vel affines. ¶ ꝟ Tolle duo optima exempla.primū in.l.ꝙsensu.C.de repu.si.n.accusatur maritus vel vxor quod cōmiserit adulteriū tūc admittit̄ ꝓbatio p̄ domesticos qñ talia adulteria siue coitus non fiunt in presentia multoꝝ virorꝫ immo clam,ꝛ occulte ꝛ hec est rō quā propie ponit imperator in.d.l.consensu. ¶ Scōm exemplū in.c.veniens.de testi.ea.n.que tractantur in collegio capitulo vel vniuersitate nō solent tractari in presentia aliorꝫ non de vniuersitate vel collegio. ꝛ ideo q̄ ex natura illius actus solummodo desiderantur persone q̄ sunt in collegio vel capitulo.ideo admittuntur illi de capitulo qui sunt domestici ad probandū gesta in ipso capitulo. ¶ Si ꝝo sunt aliqua negotia que soleāt tractari ēt apud extraneos, tunc lz veritas aliter haberi non possit propterea non ꝙcederem domesticos esse admittendos,ꝛ ideo subtilius fuit locutus Spec. ꝙ Jo.and. dñ dixit solūmodo testes domesticos esse recipiendos in casibus. c.veniens.ꝛ.l.ꝙsensu nō aūt dixit in casibus in quibus aliter veritas haberi non pōt,vt dicit Jo.an. ¶ Quod tñ dictū est in primo
25 membro domesticū admitti posse ꝟ limitabitis vltra alios q̄ non esset vehemens presumptio ꝫ eū.ꝛ hoc modo intelligo.c.in literis ꝛ hec est vera solutio quā dixi tenere gl.xiij.q.ij.c.j.exemplū est ī illo.c.marit⁹ p̄ septēniū habitault cū vxore,deinde dicit se cognouisse antea affinē siue vxoris ad q̄ ꝓbādū vult inducere familiares suos.nā illi familiares nisi sint ꝓbate vite nō admittāt, qz ē vehemēs p̄sumptio ꝫ eos ex quo maritus cū vxore tanto tpe habitauerit,tñ crederē ipsos admitti cū tormētis eo casu quo loc⁹ essz i tormentis.arg.d.l.ꝙsensu.ꝛ ad illā limitationē.c.in literis.facit.l.q̄ in prouincia.§.j.de ritu nupt. Sed hic posset dubitari quid si domesticus testis sit domesticus vtriq̄ patri dic ꝑm oēs q̄ si par est affinitas vel par domesticitas admittit̄.l.nō solū.§.j.ff.ō ritu nup. Finaliter circa predicta cadit vna dubitatio notabilis que respicit primam partē.ſtractā de affinitate ꝛ ēt hāc scōam de domesticita
26 te.ꝟ aliquis testis interrogatus an sit domesticus vel affinis respōdet q̄ nō cū re vera esset domesticus vel affinis an dicemus eum teneri de falso ex quo neget domesticitatē vel affinitatē.But.multū singulariter in.l.Incius.§.quero.de bis qui no.infa.lz q̄ nō puniāt de falso q̄ dcīm inquit Ang.esse menti tenendū.nō tñ dicit qō ꝓbet.l.sed est standū auctē.sue. Pro ipsis facit.l.cū tibi.C.de iudi.ꝛ generaliter ꝙcludūt suprascripti doc.q̄ vbicūq̄ testis dicit falsum sup̄ appendicijs cause nunq̄ punit̄ de falso,punit̄ tñ de crimine stellionatus ex quo incurrit periurīū.l.fi.ff.de cri.stel. q̄ vltimū crederē vex q̄ testis iurasset vex dicere super tota cā vel sup bis de quibus interrogabit̄ ꝛ fuisset interrogatus an esset affinis vel domesticus.Si autem iurasset verum dicere super bis de quibus interrogatus esset ꝛ vltra dicit se nō esse.arg.ex notatis in.c.cū dilectus.de accu.lz ille tex.videatur aliqualiter contrafacere. Si autem negetur quod sit domesticus plene videbitis in sequenti distinctione huius prime partis.

SVMMARIVM

1 Criminosi repelluntur a testimonio.
2 Emendatus de crimine a testimonio ferendo an expellendus.
3 Infamia testem que repellat ꝛ que admittat.ꝛ.
Heretici sunt infames nec in testimonium recipiuntur.
4 Actio dirigitur contra aduersarium non contra testem.
Seruus quo casu legitimam personam standi in iudicio habeat.
5 Intellectus.l.quoniam.C.de here.
6 Infames in quibus casibus admittantur in testes.9.
8 Intellectus.l.optimam.C.de contraben.ꝛ commit.stipu.
9 Testimonium dicere est quid dignitatis generose.
Infamibus que dignitatis sunt omnino sunt precluse.
10 Testificari an possit in peccato mortali existens.
11 Infamia quotuplex sit,ꝛ que infamia per penitentiam remittaꝫ.
Peccans mortaliter dicitur pati maximam capitis diminutionem,ꝛ qualiter.
Crimen differt a peccato mortali.
12 Periurus an dicendus infamis,ꝛ quando,ꝛ an testimonio repellendus.numero.14.15.
13 Testis deponens falsum an sit infamis.
15 Jurans temerarie peccat mortaliter.
16 Infamia testis nunquid poterit probari post mortem testis.
Excommunicatus nunquid testimonium perbibere possit saltem absolutus.nu.20.
17 Intellectus.l.ij.§.ignominie.ff.de bis qui notantur infa.
18 Judex propter quid excommunicet.
19 Excommunicato an ꝛ quando irroget perpetuam infamiaz.
21 Fur ante sententiam non est infamis.
22 Confessus de crimine contrahit infamiam de iure ciuili.
Excipiens contra aliquem de crimine videtur eum accusare.
23 Vincula non inferunt instum metum ad testificandum.
24 Oppositum contra testes quando reseruandum post publicationem ꝛ in quibus fallat.nu.25.26.
26 Mora modica modicum parit preiudicium.
27 Exceptiones que post litis contestationem emergunt non habent impedire iudicium.
Exceptiones contra testes qualiter recipiende.
Aduocatus fame agit qui loquitur testibus ante depositionem.
28 Testis corruptela potest allegari post sententiam.
29 Presumptiones iuris sunt liquidissime probationes.
Intellectus.c.sunt nobis extra de testibus.
30 Testi le infamem dicenti vt euitet testimonium an credendus.
Crudelis est qui famam suam spernit.
31 Pars sciens testem criminosum tpe iramenti vel depositionis,ꝛ non opposuit,an in posterum precluse sibi sint opponendi vie.
Juramentum in teste attenditur,non tempus depositionis.
Testis iurans die non feriata potest die feriata deponere.
32 Perseuerantiam vel emendationē criminis qs probare habeat.
Criminis emendatio qualiter probanda.
33 Casus in quo testimonium vnius admittitur.

¶ Quando testes repelluntur ratione criminis vel infamie.

§. Consequenter

Est videndū qñ testes rōne criminis vel infamie repelluntur.

1 in hac parte concludite vnam regulam q̄ ꝟ omnis criminosus,ꝛ in crimine pseuerās siue in criminali siue in ciuili repellunt̄ a testimonio.hec ꝙclusio ꝓbat̄ in.c.testimonio.eo.ti. ¶ Idē erit si fuerit ob crimē famosus dānatus.iiij.q.iij.c.ob crimē.ꝛ.l.ob carmē ff.eo.vel ēt si fuerit publico iudicio ꝙdēnatus.l.iij.§.l.inl.ff.eo.ti. ¶ Preterea Specu.in.§.j.ver.itē opponit̄. infert q̄ fur raptor adulter manifestus ꝛ gñaliter existēs in pctō mortali repellit̄ a testimonio.c.ex parte.ꝛ.c.sup̄ eo,eo.ti. de hoc tñ qñ est in mortali peccato vobis plene tractabo in lectione sequēti.si aūt sit emēdatus de crimine tūc si infamia nō sequit̄ eū admittit̄ in cā ciuili vel criminali ciuiliter intētata. ¶ Idē est in periuro de quo plene tractatū videbis de ꝑiurio.ꝟ In criminali vero repellit̄ q̄cūq̄ sit emendatus ēt si infamia nō sequaꝫ,ꝓio si fuerit alias de crimine ꝙict⁹ vel ꝙfessus vel ꝙuincaꝫ nūc qñ excipit̄ ꝫ testē aut granata sit eius opinio ex eo q̄ aliā fuerit repulsus. i his oībus ēt si penitētiā egerit in criminali tñ repellit̄,vt hec distictio ꝓbat̄ in.c.testimoniū.ō testi.Sc̄o ꝙcludite q̄ infamia hz testē repellere.in hoc tñ primo est faciēda dīa an sit infamis infamia iuris an facti.Circa primū de infamia a iure ꝙcludatis infamē iure repelli a testimonio siue in ciuili siue in criminali, vt.d.c.testimoniū.ꝛ.c.lz ex q̄dā.ꝛ.l.iij. §.lege.l.iul.ꝛ p̄ hāc ꝙclusionē facio vnā illationē ad multos q̄ nō possunt esse testes.s.ad oēs notatos in.l.j.ff.de bis qui notā.infa. illi oēs repellunt̄ a testimonio,qz infamis infamia iuris quos infames oēs nominat Spe.in quodā repertorio per eum confecto. ¶ Hanc ꝙclusionē limitabis esse verā ꝑm Bar.in.c.j.C.de sum.tri.ꝛ fi.ca.vbi alij testes non possent haberi qz admitterent infa-
3 mes.ꝟ sed cū grano qz admittunt̄ cū tormētis,vt in auc.de testi.§.

si nõ ignoti. colũ. vij. ¶ Alius ꝛ scõs casus est vbi admittit infamis. s. in crimine lese maiestatis. l. nullus. ad. l. iul. maiesta. ꝛ. l. famosa. eo. ti. ¶ Tertio fallit in hereticis ꝑm gl. in. l. iij. §. iul. ff. eo. ꝛ gl. ẽt sensit in. c. testimoniũ. eo. ti. p. l. qm̃. de here. Cy. tñ ꝛ bar. in. d. l. j. de sum. tri. tenẽs qõ cuꝫ hodie oẽs heretici sint infames, in testimoniũ admitti nõ pñt. ꝛ qõ sint infames probaꝫ in auc. gazaros. C. de her. ꝛ. l. pe. eo. ti. ꝛ nõ hꝫ hodie locũ cũ heretici sint infames. ꝛ hoc visa est tenere gl. ꝑm q allegaꝫ p doc. in. c. testimoniũ. Fallit in alio casu notabiliter qñ infamis produceret in testeꝫ ꝑ infameꝫ. ꝛ idem esset de criminoso ꝑ criminosuꝫ, de excõicato ꝑ excõicatũ. hoc tenuit gl. in. l. iij. §. l. iul. ꝛ in. l. qm̃. de here. gl. tñ in c. testimoniuꝫ. tꝫ ꝓñ mota illa ꝙsideratione, qꝛ a ꝓsecutione iuris sui nõ repellit ꝙs lꝫ sit criminosus. iij. q. v. c. oibus, nisi sit excõicatus, vel talis cui foꝛ est interdictũ. † Monet ẽt alia rõe qm̃ in iudicio ꝑ testem nõ agitur sed potius ꝑ aduersarium, qꝛ actio dirigitur ꝑ aduersarium non ꝑ testem. c. cum dilectus. de ordi. cogni. ꝛ sic pari ratione ꝑm glo. illam non poterit opponi crimen pp hoc, qꝛ actio dirigitur contra testem aduersarium non contra testeꝫ. c. cũ dilectus. de ordi. cogn. preterea dicit gl. illa quod si seruus vult probare se ꝑ xisse cum aliqua muliere, eo casu poterit ꝓbare, qꝛ eo casu hꝫ legitimam personam standi in iudicio. no. in. c. j. ꝛ. y. ó cõing. seruo. ꝛ hoc casu poterit seruus ꝑm glo. illaꝫ obijcere ꝑ testes qui producuntur quod sunt serui. lꝫ ipse sit seruus. l. hos accusare. ff. de accu. Spe. in. §. j. ver. nunquid excõicatus. tꝫ q criminosus excõicatus vel infamis infamie. ꝛ sic tꝫ gl. in. c. testimoniũ. idez tꝫ Ubertus de bobio monetur hac subtili consideratio. qꝛ si excipio contra te q ex excommunicatus vel criminosus nõ poteris ꝑ me de excommunicatione replicare. l. apud celsum. §. marcellus. de excep. do. c. dilecti. c. a nobis. de accusatio.

5 ¶ † Nec ob ꝑm Spe. l. qm̃. C. de her. qm̃ loquit in casu suo dicit Spe. hoc est dicere q sit speciale Bar. in. l. cũ mulier. sol. ma. allegat Inno. in. c. intelleximus. de adul. reprobañ. gl. illam in. l. iij. §. l. iul. monet Barto. qꝛ testimoniũ principaliter redditur iudici cui fides dꝫ adhiberi. l. quinquaginta. ff. de proba. q secus est ꝑm Bar. in aliis actibus qui fiũt inter ipsos criminosos, qꝛ vnus aliũ pp crimen non poterit repellere ꝛ hoc modo loquitur. l. in arenaꝫ. C. de inoffi. testa. ꝛ ibi Bald. sequitur Bar. ꝛ dicit Buli. tenere. Sed tamen non respondet ad. l. quoniam. C. de here. Sed vos potestis respondere illi. l. qm̃, quod tempore. l. quoniaꝫ non erat prohibitus hereticus dicere testimonium ex quo tunc non erat infamis, vt. s. dixi. ¶ Hodie autem per auc. gazaros sunt infames, ꝛ repelluntur, ꝛ per hoc. l. illa est correcta. ¶ Et possumus dicer q si indeus litigaret cum indeo coram iudice nostro non deberet iudex adhibere fidem indeo contra indeum quoniam probatio que fit iudici debet esse pura ꝛ sine macula infamie. Et ideo potestis dicere generaliter quod indei coram iudice laico non possunt produci in testes.

6 **Sunt alij casus** † In quibus infamis admittitur in testem. primus in simonia propter acerbitatem criminis. l. lꝫ beli. extra. de si. ¶ Secundus est in causa heresis, vt in. c. vigẽtis. de here. vbi alias inhabilis admittit. ¶ Tertius casus est in crimine sacrilegij. xvi. q. iij. c. bi q ꝛ. l. fi. ꝙꝙ C. de epis. ꝛ cleri. idem est in crimine fraudate annone q cõmittitur qñ portatoꝛ victualium ad exercitum furaꝫ ipsa victualia. ¶ Idez est in causa dilapidationis, vt si bona ecclesie fuerint dilapidata. nã his casibus admittuntur inhabiles. facit. c. lꝫ beli. extra de si. c. si qs presbyteroꝝ. ó re. ec. nõ alie. ¶ Idẽ est in crimine fraudati census q cõmittit qñ quis pecuniã publicam deposita subtrahit vel furaꝫ. ¶ Idẽ in crimine perduellionis, vt. l. ti. ff. ad. l. mar. hos casus ponit Spe. in titu. de accu. §. j. circa fin. quos sequuntur Jo. and. Abb. ꝛ But. in. c. fi. de testi.

¶ Subiungit tñ vnum Spec. ibidem de quo doc. predicti nõ faciunt mentionem, q in dictis casibus capitalis inimicus non admittitur. c. per tuas. ó sim. c. j. iij. q. ij. ꝛ sic habetis casus vbi ꝓbi
7 biti alias possunt eẽ testes. ¶ Supereſt videre, † an infamis infamia facti repellatur a testimonio. de hoc habemus glo. contrarias in iure ciuili. vnã in. l. cassius. ff. de sena. que dicit infamem infamia facti esse repellen. ¶ Contrarium tenuit alia glo. in. l. i. C. de summa tri. Et hec gl. vlti. approbatur, ꝛ communiter obseruatur scõm Albe Bar. tñ in. d. l. i. de summa trin. concludit quod infamia facti non repellit a testimonio minus tñ est sibi credendum quaꝫ alteri bone fame. ꝛ in hoc concordant fere omnes doc. pro hoc facit c. lꝫ ex quadam. de proba. facit. l. iij. §. due cause. ff. de carbo. edic. Subijcit tñ in. d. l. i. q tales infames infamia facti admittunt ad testificandum cum tormentis. facit. §. si vero pignoꝛi. in auc. de testi. quod dictum est intelligendũ. ꝑm Bar. idẽ ꝛ alios doc. Abba. But. Imo. in. c. testimoniũ. de infame infamia iuris. Is enim admittendus est in supplemẽtum cũ tormentis, vt dixi. s. in articulo de infame infamia iuris. Posset tñ esse tanta infamia facti, vt nõ admitterent nisi tormẽtis ꝑm Bar. ibidẽ ꝛ dictos doc. in. c. testimoniũ p. §. si vero ignoti. ꝛ hoc modo põt salnari. ꝛ intelligi gl. in. l. cassius. de senato. vel aliter potest salnari illa glo. ꝑm Cyn. ꝛ Albe. in. d. l. j. vt intelligamus eam habita relatione ad text. l. cassius. s. vt infamis infamia facti repellatur a iudicando nõ a testificãdo. † In criminali vero infamis infamia facti indistincte repellit But. tñ in. d. c. testimoniũ. refert quosdã doc. tenere q si infamia traxit originẽ a delicto q ꝙstat q tunc nõ admittit. Si vero inceperit a carceratione siue repulsione, qꝛ semel fuerit repulsus a testimonio tunc non repellitur in ciuili. d. c. testimonium. secus in criminali, ꝑm eũ ita debẽt intelligi dicta. in. d. l. i. Bal. in. d. l. j. ó sum. tri. dicit q si infamia facti q̃ ipsi facto naturaliter inest, vt si quis ꝙmittat homicidiũ vel graue delictũ hꝫ elidere fidẽ ipsius testis. non tñ prorsus repelli nisi sint cause graues, si tñ deponit proxima veritati adhibetur fides infamia facti lꝫ nõ plena. in causis vero criminalibus vel multum granibus non creditur infamibus infamia facti nisi habeant alia adminicula. ꝛ hoc modo potest intelligi. l. iij. §. l. iulia. ff. eo. ꝛ. l. optimã. C. de contraben. ꝛ commit. stipn. ꝛ breuiter ex predictis concludite quod infamis infamia facti repellitur in criminali, in ciuili admittitur, sed fides diminuit. ꝛ aliqñ subijcitur tormentis si maxima est vilitas persone.

9 ¶ Subijcit tñ vnum notabiliter in d. l. i. † quod licet infames infamia iuris vel facti non sint habiles in criminalibus pro ſnia proferenda erunt tñ habiles quantum ad instructionem ꝛ inquisitionem formandã, ꝛ sic ꝙtum ad iudicium pro tormentis. ꝛ hoc fuit dictum Odof. ꝑm enim. ꝛ facit. l. fi. ff. de pe. qõ dictũ videtur tenere Bal. in. l. j. §. qõ. ff. de. q. Quod facit ad ea que not. cõtra illum nobilem Cremonensem defensum per Azo. de qno. s. dixi, vt illi carcerati lꝫ nõ facerent plenam ꝓbationẽ tñ facerent indicium ad torturã ꝑ ipsum. ¶ Sed ꝑ predicta opponit Spec. in. §. j. in ver. lꝫ excipitur. q infamis infamia facit nullo modo admitti, quia dicere testimoniũ est quid dignitatis generose. ita inquit text. xxij. q. v. c. preceptũ. ꝛ idem q sit dignitas. no. gl. in. c. testimoniũ. eo. ti. ergo infamis infamia facti non poterit testificari, qꝛ que sunt dignitatis sunt oĩmodo precluſa infamibus. leg. i. C. de infa. lib. xij. sed Spe. non sol. nec reperi doc. soluen. Vos dicatis q. d. c. p. ceptum denotat dignitatẽ largo modo, qꝛ denotat fidẽ ꝛ veritatẽ non aũ prout est ꝓprie de qua in. l. i. de his qui no. infa. ꝛ dr̃ generose dignitatis, vt dixit text. ibi pp fidem que testi adhibe.

10 ¶ † Vel dic q testis infamis non admittit tanq̃ plenus. sed sibi de fide detrahit vt. s. ꝙclusum est. Cõsequenter est videndũ an existens in peccato mortali admittaꝫ ad testificãdũ. gl. in. l. iij. §. l. iulia. vz velle q repellaꝫ. Idẽ vr tenuisse gl. in. l. fi. C. de infamibus qm̃ existens in peccato mortali dr̃ esse infamis. iij. q. v. ꝙstituim⁹. Idẽ vr sentire Inno. in. c. testimoniũ. ꝛ ẽt Archi. in. c. quicunq̃. vi. q. j. spe. in. §. j. ℣. itẽ excipit. dixit ẽt eos esse repellẽdos q sunt in peccato mortali, qꝛ tales sunt infames infamia canonica. c. hi q vi. q. i. sed ꝑ hanc opi. ipsius Spe. vr q ꝑm hãc sniam nullus posit esse testis cũ nemo sine crimine viuat. c. nisi cũ pridem. ó renũ. Et pro solutione huius ꝓrij se remittit ad ver. itẽ crimẽ heresis. in. §. j. ꝛ in illo ver. vr ꝙcludere notabiliter q duplex est ifamia vna ciuilis, ꝛ talis nõ tollit ꝑ penitentiã. l. athletas. §. calũniatoꝛ. ff. de his q no. infa. nã infamis nõ ꝙsequit famã nisi ꝑ restõnẽ pricipis l. i. §. de qua. ff. de postu. alia est infamia canonica q̃ ꝓbit ꝑ peccatũ mortale, vt. d. c. illi q. vi. q. i. † ꝛ talis infamia remittit ꝑ penitẽ
11 tiã. ꝛ per hoc põt nunc solui ꝓrium cum dr̃ neminem esse admittẽdum, qm̃ respondetur quod is poterit admitti in testem quez peniuerit moraliter peccasse, pro hac snia adducit no. per Archi. in. c. secuti man. ij. q. vij. ꝛ fuit dcm̃ originale Lauren. in. c. qualiter ꝛ qñ. el. ij. de accu. vbi ꝙcludit q existẽs in peccato mortali vr infamia dr̃ pati maximã capitis diminutionẽ. Nam peccãs mortaliter dꝫ pati maximã capi. dimi. Naꝫ primo amittit ciuitatem, qꝛ ex ciuitate dei ꝙstituit de ciuitate diaboli. Mutat familiaꝫ, qꝛ de seruo dei efficitur de famil. a diaboli. Item mutat statum qm̃ efficitur seruus peccati. ideo nimirum si existens in peccato mortali patit maximã ca. di. pro hoc ẽt facit quod no. p Archi. in. c. infames. vj. q. j. vbi ꝙcludit q crimẽ capitale large dr̃ quodlibet pctm̃ mortale, qꝛ sic capitalia crimina precidũt ꝛ deformãt caput hominis. i. mete plus hominis. Albe. n. in. d. l. iij. l. iulia. ff. eo. reprobat illã gl. per rationem Spe. q nullus admitteret in testem. idem ẽt videntur tenuisse Pan. ꝛ But. in. d. c. testimonium dicẽtes aliud esse crimen aliud peccatum mortale. Amplius dicunt qõ non sufficit qlibet crimẽ ad repellendũ testem, sed debet esse

tale

tale q repellat a promotione. opi. superior vr verior z cõior maxime per ratiões duas quas. S. dixi z sic qcludatis quod existens in peccato mortali non secuta penitẽtia est repellendus a testimonio vel saltem ei nõ est tanta fides adhibenda, qz est capite diminutus z incidit in crimen capitale, pro hac sententia fortiter facit. d. c. infames. z. d. c. illi qui.

22 **Ulterius videndum** est † quid de periurio. z pro declaratione huius articuli videndũ est an periurus dr infamis. ¶ Glo. in. l. lucius. §. quero. ff. de bis qui no. infa. concludit q si quis iurat de preterito vel presenti non est infamis periurando, rõ qz ex quo iurando piurat non est qtempta religio iuramenti. ¶ Si aũt iurat de futuro z periuratur, deinde tũc est infamis qñ iurm tendit ad obligandũ tertium. l. si quis maior. C. de transa. tunc. n. vr contempta religio iuramẽti z promissio. ¶ Sed si nõ ordinatur iurm ad obligandum tertium, sed soli deo, tunc non est infamis, sed solum deum bz vltorem. l. ij. C. de iureiurã. z. l. alienam. C. ad. Liul. ma. ¶ Idem videtur tenuisse gl. in. c. quicunq. vj. q. i. quas glo. videntur comprobare Bar. z Ang. in. d. l. lucius. Subijciunt tñ quod vbi iramẽtum non est ordinatum ad obligandum tertium, si tñ accuserur de periurio z sequatur sententia, tunc per sententiaz efficitur infamis si dolose periurauit, qz damnatus de periurio est damnatus de crimine stellionatus, vt in. l. fi. ff. de cri. stellio. qui efficitur infamis ex
23 tali crimine. l. quid ergo. §. fi ff. de bis qui no. infa. ¶ † Et ex predictis Ange. notab. in. d. §. quero infert quod testis q dicit z deponit falsuz non est infamis eo q deponit falsuz, qz deponit de eo qõ est vel fuit, z non de futuro z iuramentum suum non ordinatur ad obligandũ alicui, sed ad probandum. l. iureiur. C. de testibus. Archi. in hac materia post Goffr. dicit quod si iuramẽtum est assertorium non est infamis, si promissoriũ est infamis, z sic videtur tẽdere in pristinam sententiã Butr. tñ in. d. c. testimonium dicit pinz esse infamen infamia canonica, z bene dicit qz est in peccato. vnũ tñ addatis supradictis valde notabile quod etiam vbi iurm tẽdit ad obligandum tertium quod si illud iurm habet tempus limitatũ de implendo promissionem, si tamen elapso tempore promissionis promissor obtulerit adimplere quod promisit non dr periurus nec infamis, z per hoc dico singulariter quod si promisi solvere tibi ad pascha futurum tantum si in termino non solvo, sed solvo postea non ero periurus. ita bz glos. in. c. apud misericordiam. xxxij. q. j. z pro hac glo. facit. l. fi. ff. de arbi. qz non videt habuisse animũ
24 periurandi ex quo postea solvit. ¶ Circa secundum † an periurus repellitur a testimonio concludite aut venit contra iuramentum licitum, z tunc sine sit assertorium, sine promissorium repellitur, secus si veniret contra iuramẽtum illicitũ, qz licet sit periurus nõ repellitur. c. constitutus. el. ij. z. c. intimauit. extra. c. de testi. Pro famis, inquit Ang. in. d. l. lucius. in fi. quod bz periurus non sit infamis, tamen non admittitur ad testificandum prout enenit qñdo iuranit de preterito ratio est qz cum permanet presumptio periurij ideo verisimile est q periuret etiam si fuerit redactus ad frugem vite melioris, pro hac conclusione habetis tex. in. d. c. testimoniũ. z habetis bonum tex. in. l. qui cum vno. §. si ignominia. ff. de re mi'. quãtũcunq; p iurus sit emẽdatus nihilominus amplius in testez nõ admittitur. in. d. c. testimonium, z no. gl. in. d. l. quero, secus tñ est in alijs vt puta excommunicatis qui admittuntur, vt. j. videbitis. Spe. in eo. ti. §. j. ver. sed quero limitat predicta si modo papa nõ dispensasset. nam papa bm Spe. potest dispensare, vt periurus vl' alius in mortali crimine constitutus non repellantur a testimonio per id quod habetur in. c. per venerabilem. qui filij sint legit. z in. c. cum te. de re iudi. idem tz Jo an. referens Pileum tenuisse, q periurus non erit testis, nec accedet ad sacramentum, nec in sua causa vel alterius iurator existet. z per hoc dico quod materia. c. fi. de iureiur. z. l. admonendi. que vult deferri iuramentum in supplementum probationis non vendicaret sibi locum in periuro. z quod dictum est de dispensatione papali. sequitur Vincen. z butri. in. c. testimonium. lz non alleget Spec. Arch. in. c. quicunq.
25 vi. q. j. dicit † q ibi dictũ est periurũ esse repelleñ. qñ venit ꝛ licitũ iurm erit intelligeñ. etiam si ventat ꝛ iurm quod sit dubium. An si dubium sit de iuro perinde ac si iuramentum fuisset licitum cap. venerabilem. §. pe. de ele. ¶ Sed cõtra predicta opponit Archi. vr q quilibet periurus etiam veniendo contra iuramentuz illicitum non possit testificari, qñ quilibet temerarie iurans peccat mortaliter. xxij. q. ij. z. c. z si Christus. de iureiur. Et ideo vt ingt Archi. vr dicendum indistincte q ois periurus repellit a testimonio, nec ob. bm eũ. c. qstitutus. q ille periurus solũ poterit testificari qz ad sic iurãdũ illũ induxit nõ aũt ꝛ alios. Rñ. est bm Archi. qz vr introductũ in odiũ eius qui eũ ad sic iurandũ compulit. hãc rõnem dicit tenuisse Jnn. subdit tñ ipse doc. communiter tenet q veniens ꝛ iurm illicituz non repellatur de periurio quod est intelligendum bm eum ex quo peniret. z hoc tenuit Host. in. d. c. testimoniũ. z ideo concludatis conclusionẽ generalem q ois periurus nõ secuta penitẽtia repellitur a testimonio. ¶ Scõa qsiclusio ois Periurus qui venit ꝛ licitum iuramẽtũ secuta penitẽtia repellitur secus si cõtra iurm illicituz, qz tunc secuta penitẽtia nõ repellitur.

16 **Ultra predicta dubitatur** † numqd infamia testis poterit probari post mortẽ ipsius testis. Spe. in v. itẽ excipit. in fi. z sic determinat posse probari infamiã testis etiã eo defuncto. ¶ Ad vez est intelligẽdũ bz Jo. and. ibidẽ qñ pbat testẽ infamẽ tpe depositi. nã lz post dcm depositũ effectus fuisset infamis. pterea nõ esset repellẽdus, nec fides diminuẽda. ¶ Subsequẽter videndũ est an excõicatus repellit. in hoc qcludite breuiter q sic. vt no. Spe. in ver. item q est excõicatus, z est casus in. c. veniẽs. el. ij. extra de testi. iij. q. v. cõspiratores. z. c. seq. c. excõicatus. §. credẽtes. de hereti. ¶ Sed maior cadit dubitatio an excõicatus absolutus possit testimoniũ perhibere. spec. in loco d quo. s. remittit se ad no. p Jnno. in. c. testimoniũ. de test. ¶ Glo. iiij. q. in summa refert duas opi. prima q si sit excõicatus pro crimine q tunc repellit. ¶ Si vero solũ p qtumacia, qz nõ paruit vel nõ venerit ad iudiciũ, tũc nõ repellit a testificãdo. ¶ Alia est opi. aut crimẽ p quo est excõicatus infamat aũt nõ infamat. primo casu repellitur, scõo casu nõ. z hec opi. rãqz vltia vr ipsius Jo. ibidẽ. Jnno. in. d. c. testimoniũ multũ subtiliter z late examinat hũc articulũ. finaliter qcludit q nõ sufficit ad repellẽdũ quẽqz excõicatũ a testimonio q non sit absolutus p̃bare q fuerit excõicatus expressa cã criminis nisi tale crimẽ fuerit expressuz i snia q ipso facto infamaret cũ acta penitẽtia de alijs criminibus infamia canonica cessat.

17 ¶ † Nec ob. predictis bm Jnno. l. ij. §. ignominie. ff. de bis q not. infa. qñ remouere ab exercitu vel ordine est prima cã, z pena delicti, bz excõicatio nõ est prima cã z pena delicti, imo aliud est medium. s. qtumacia, qz est qtumax z excõicatus. ¶ Et nũqz pro crimine qtũcunq; graui imponit pena excõicationis tanqz pena. ix. q. iij. c. certũ. nec hac rõe inquit Jnn. est dõm q si ipo facto incidit in excõicationẽ, vt qz violẽtã manũ in clericũ iniecerit q ppea sit repellẽdus qñis sit prima pena ipsi delicto, qz hec pena nõ est inferẽdã ab hoie, lz a iure. vñ nõ amplius repellit pp excõicationẽ quã pp crimẽ tm. s. durante excõicatione vel quousqz penitẽtiaz egerit. Archi. in. c. decernimus. de sen. excõ. in. vj. vr intelligere Jnno. aliter qñ vere dicat, lz vt ingt Jmo. sit bonus intellect9 eũ intelligẽdo hoc mõ vez, vt si lata sit snia excõicationis pp crimẽ cõmissum, vel qñ est excõicatus pp crimen q est notorium pp euidẽtiã facti, vel qñ est excõicatus ipso iure, vt qz manus iniecerit in clericum, tũc eo casu sit repellẽdus excõicatus. Sed vt dixi Archi. non bene intellexit Jnno. nã Jnno. vult. vt statiz nobis retuli q lz qs ipso facto incurrat excõicationẽ. attñ non repellitur a testimonio si sit absolutus. Ad vobis vltra ipsum probo tali rõne.

18 † nã lz quis aliqñ incurrat excõicationẽ ipso iure nõ tñ p hoc efficit infamis infamia iuris sed solũ infamia iuris canonici nisi esset excõicatus pp delictũ q infamaret, quo casu ẽt bm aliquos esset dõm qõ eo absoluto possit testificari, qz index regit non excõicati pp delictũ, lz pp qtumaciã in non veniẽdo vel cõparẽdo, z lz mandet alicui sub pena excõicationis vt qpareat in iudicio p tali crimine, de quo est accusatus nõ tñ qstat q qmiserit tale delictũ bm Jmo. Fatet tñ ipse q vbi apparet crimẽ eẽ cõmissuz, vt qz lata sit excõicatio a iure z absolutio sit impetrata, tũc qz qstat delictũ eẽ qmissuz si ex tali delicto sequit infamia repellit in ciuili z criminali. si aũt nõ sequat infamia, tũc nõ admittit in ciuili nõ criminali. vt. d. c. testimoniũ. But. in. d. c. testimoniũ. vr qcludere q si snia excõicationis ferẽ sepe sine manifesta z solẽni probatione ex eo q citatus nõ qparuit in iudicio, poterit tñ eẽ ltimo impedimẽto detẽtus, vt ẽt voluit Jnno. quo casu tñ iusta esset snia excõis lz fuerit
19 iusto impedimẽto detentus. z ideo inquit ipe But. † quod graue esset q snia excõicationis haberet inferre ppetuã infamiã, qz non probat nece ssariam culpam lz presumptã. in hoc articulo mihi videret clarius esse distingnen. primo concludendo hanc qclusionẽ quã sentẽtia excõis sola nõ bz operari perpetuã infamiam vt sub secuta absolutione nõ possit admitti in testẽ. Fallit qñ sentẽtia excõicationis lata propter crimẽ de quo qstat. z in hoc vr bene sensisse Jnno. tũc. n. si illud crimẽ irrogat infamiã, lz subsecuta sit absolutio, nihilominus talis excommunicatus ẽt absolutus non admittit in testẽ. propterea dico q si aliquis sit excõicatus, qz commisit furtũ lz sit absolutus repellitur, qz statim ex quo qfessus est

furtū est infamis.l.j.de his qui not.infa. ⁊ nota quod nō repellit propter excōicationem ſz propter infamiā quā secutus est ex confessiōe criminis. Fallit scdo qñ quis esset accusatus de crimine, ⁊ esset excōicatus, qz in iudicio nō ꝓparet, nam propter accusationē criminis reddit inhabilis ad testificandū, vt in.c.fi.eo.titu.de testi. ⁊ ideo lz postea absoluitur nihilominus nō admittitur in testem, qz sola accusatio criminis facit eum suspectū, vt j.statiz videbitis. ¶ Alias autem vbi non esset accusatus de crimine vel non constat eū deliquisse ex probatione vel confessione eum cōmisisse delictū excōmunicatus absolutus semper admittitur, qz excōmunicatio non presupponit certe delictū esse cōmissum ex quo fertur propter contumaciā solū. arg.l.qui repudiañ.§.fi.ff.de inoff.testa.

20 ¶ †Item addite ꝙ si index procederet per inquisitionē de crimine ꝯ aliquē ⁊ eū excōicaret qñ in iudicio non ꝓpareret hoc casu si esset absolutus admittitur in testē. ¶ Aliud.n.est qñ quis accusatur de crimine, quā qñ proceditur ꝯ eū per inquisitionē, qz prio casu redditur suspectus de crimine, ⁊ repellitur a testimonio, quia accusatus aliquem inscribit se ad penā talionis. vt in.l.fi.C.de accus.l.fi.C.de accus. ideo insurgit vehemēs presumptio ꝯ accusatū secus vbi ꝯ eū proceditur per inquisitionem, qz tunc cessat verisimilitudo pene talionis. ¶ Et hec omnia supradicta intelligatis procedere nisi ille qui impetrat absoln. ab excōicatione fateatur se delictū ꝓmisisse, tūc repellit in criminali, ⁊ ciuili nō ꝓp sniam excōicationis, sed propter confessionem factam de suo crimine.

Sed pro declaratione huius qōnis ⁊ pdictoꝝ qro an sit necesse ꝙ sit ꝙdēnatus de crimine ad hoc vt repellat a testimonio. gl.in.c.sup eo.el.j.extra de testi. vī ꝙstituere dr̄iam inter iura ciuilia ⁊ canonica inquiens qd ꝑm leges repellit tm̄ dānatus ꝺ crimine, sed ꝑm canones repellit, sine sit dānatus, sine ei probari possit, ⁊ probetur qd dcm̄ gl. est intelligēdū ꝑz But. ⁊ Jmo. qñ sit dānatus de tali crimine ex quo sequit infamia vt in furto.l.nō pōt.ff.

21 de fur. †qz fur ante sniam non repellit ꝑz leges, qz non est infamis secus si esset delictū ꝙ ante sniam iudicis infamaret, tunc repellit ꝑm leges, vt qz pugnasset cū bestijs, ⁊ sic leges nō tm̄ prohibēt rōne criminis quā rōne infamie. secus ꝑm canones subiungentes dicti doc. leges seruādas in foro nostro. ⁊ canones in suo. Et addūt dicti doc. in.d.c.super eo.ꝙ ad hoc vt crimen repellat testē regitur ꝙ sit tale ꝙ repellat a promotione, ⁊ fuit dictū Alani ⁊ Vince. in.d.c.super eo. vt ꝙ sit graue, ⁊ enorme delictū. vt no. in.c.ex tenore. de temp. ordi. ēt si nō sit ꝙictus, damnatus, vel ꝙfessus repellitur de iure cano. Sed hec sententia glos. But. ⁊ Jmo. nō vī mihi bona, nec credo ꝙstituēdo dr̄iā iter ius canonicū ⁊ ciuile. Et primo allego tex. no. de iure ciuili. vbi accusatus de crimine repellit a dignitatibus lz nōdum sit ꝙictus vel ꝙfessus. vt.l.reus delatus.ff.de mune. ⁊ bono. ⁊ si sniaꝯ eū ferr̄ ⁊ appellauerit. nihilominus repellit ⁊ appellatio nil prodest. vt ēt inquit ibi tex. Ita dōm erit in teste, qz ferre testimoniū est dignitas generosa. vt heri dixi. xxxij.q.v.c.preceptū. Nec ob.l.iij.§.l.iuli.ff.de testi vbi inquit ꝙ dānatus publico iudicio repellitur qm̄ respondeo qd ibi nō negat quominus ēt non dānati omnino repellātur ꝑut ponit multa exē-

22 pla. Pro hac snia facit. †nā confessus de crimine consequit infamiam de iure ciui. vt in.l.j.ff.de his qui no.infa. ⁊ l.qm̄ ergo alī quam dānatus repellitur, nec vz dictum Butri. ⁊ Jmo. duz dicūt quod dānatus ad bestias repellitur a testimonio, lz nō sit damnatus, qm̄ non video dr̄iam inter eū qui pugnauerit cū bestijs, ⁊ q cōmisit furtum. nam ei opponitur qd pugnauerit cū bestijs, ⁊ es confessus tunc repellaris, ita est in furto. per.d.l.l. de his qui not. infa. si aūt negas te pugnasse cū bestijs qūo dicimus te esse infamez si nō constat de delicto. ⁊ ideo ꝙcludatis generaliter qd vbicunq; opponit exceptio criminis ꝯ testem testis ꝺz repelli. ēt si nō sit cōdēnatus de delicto dummodo probetur delictum per iura suprādicta. ⁊ p rōnē.c.fi.eo.ti. nā ille qui excipit ꝯ aliquem de crimine vī eū accusare. de quo in.d.c.fi. ¶ Non plz ēt dictū Ala. qd sequuntur alij doc. qd ad hoc vt crimē repellat testem sit necesse vt sit graue vel enorme, qm̄ iura loquentia de criminibus repellentibus testē non distinguunt an sit graue vel ne, sed solū distinguunt, an sequatur infamia, vel ne, quātū ad causam ciuilē, q̄tū vero ad criminalem indistincte repellitur criminosus, ēt si infamia eū nō sequit, vnde intelligatis generaliter de quolibet crimine ꝑm distinctionem.c.testimonium. pro hoc facit.§.l.iulia qui vult indistincte

23 positum in vinculis non posse testificari. † non enim credo esse prohibitum, quia sit in vinculis, sed quia videtur suspectus, ⁊ quodāmodo infamis de crimine ex quo positus est in vinculis q̄ rō facit pro eo ꝙ.s. tenui ꝙ ēt nō ꝙdēnatus de iure ciuili repellit si obijciat crimen. per.d.§.l.iuli. nā vincula vel carcer non habēt inferre metū iustū vt existēs in carceribus non possit testificari ꝑ ea q̄ no.p Ang. in.l.g a latronibus.ff.de testa. ꝛz repellitur in vinculis positus, qz est suspectus de crimine ⁊ quodāmodo infamis, vt.s. dixi. ¶ Ultra predicta dubitaī quid si obijcietur crimen ꝯ testez ⁊ ipse negat vel obijciat testi quod est inimicus domesticus vel consanguineus vel in tali casu quo repellitur ille negat an debeat differri receptio huius testis donec fuerit probatum de crimine vel de alijs qualitatibus repellentibus eum. Jnno. in.c.ex parte.d.de testi. concludit quod exceptio opposita contra testem admittatur qñ opponens offert se incontinenti probare id quod opponit, vel si qd opponitur sit publicū ⁊ notoriū. ¶ Si vero quod

24 opponit ꝯ testes requirit altiorez indaginem, † tunc reseruabitur post publicationem testium. per.d.c.ex parte. ⁊ anc.si dicatur. C. eod.ti. ⁊ hoc sine reprobatio fieret per instrumentum sine per testes. Host. in.d.c.ex parte. tenuit ꝙ statim ꝺz exceptio recipi, ſz probatio ꝺz differri in tempus disputationis. ⁊ hoc tacite vī sentire gl. in.d.c.ex parte. ¶ Alia fuit opi. Guli. de cu. in auct. si dicatur. vbi dicit exceptio testium reprobatoria statim ꝺz admitti si periculū est in moza differeñ. vt qz opponens illum esse criminosum dicit testes per quos vult crimen probare in breui morituros vel in longinquā patriam profecturos vel aliter subest periculuz. ar. in.c.qm̄ frequenter.§.j. vt lit. non contest. alias autem differet in tempus disputationis post dicta testium publicata. Joā. an. in.d.c.ex parte. concludit quod statim ꝺz recipi exceptio. vt etiam sentit Host. Sz an probatio statim sit fienda, vel ne hoc relinquitur arbitrio iudicis qui consideratis circunstantijs poterit arbitrari differendam esse probationem vel ne.

In aliquibus tamen casibus dixit esse admittendam probationez exceptionis exposite. †primus casus quem ponit gl. in.d.c.ex parte. ¶ Si iste qui producitur in testē habeat criminalem cum eo ꝯ quem producitur in testem. nam hoc casu est admittēda prius probatio an habeat illam causam vel ne. vt in auc. de testi.§.qz vero. ⁊ in.d.auc.si dicaī. ¶ Scdo recipit probatio in casu.c.lz. de proba. ⁊ hos duos posuit gl. in.d.c.ex parte. ¶ Fallit tertio ꝑz Joā. and. ibi, qñ opponitur exceptio excommunicationis ꝯ testem, ⁊ hoc propter periculū excōicationis. c.pia. de excep. li.vj. ¶ Fallit quarto qñ opponitur contra testem quod est seruus ⁊ ipse dicit se liberū. d. auc. si dicatur. ¶ Admittitur etiā cū alijs casibus generaliter si index videret periculū imminere probatio differretur. ¶ In dubio tm̄ melius facit index probat excep. differre post publicat. testium. ¶ Addit Butri. dictis fallentijs ꝑm Jnnoc. si qñ probatio est manifesta, vel incontinenti offert se probaturꝝ. ⁊ hanc opi. dicit Jo. an. esse tenendā. ¶ Preterea notandū est ꝑz But. ⁊ Jmo. vt opponens qui opponit contra personā testis offerat se paratā incontinēti probare exceptionē ꝯ psonam ipsius testis. de hoc etiā ponit per Spe. in.§.j. ver. item quid si dicitur vbi finali-

26 ter concludit † ꝙ si ille qui offert se probaturꝝ incontinēti ex moza posset pati periculum vt si testes sint infirmi vel ituri ad cāpestre bellum vel maritimum, tunc recipiant si offert se incontinēti velle probare. ⁊ sic exigit Spec. dno vt admittatur probatio super excep. primo qd incontinenti velit probare ꝑm ꝙ periculū sit in mora differēdo, alias vī opponere causa differēdi iudicium. ꝑm spe. arg. in.l.j.§.fi.ff.de feriis. ¶ Si vos teneatis sentētiā Jnnoc. vt si offerat se incontinenti ꝓbaturꝝ etiam si periculum non sit in mora nihilominus admittitur ꝓbatio qm̄ in moza modici temporis pōt esse parū preiudiciū. l.si debitori.ff.de iudic. ¶ Sed pro sententia Jnnocen. adduco text. in.l.iij.§.item iudiungit.ff.ad exhiben.

¶ Subijcit tū Spe. vnū ꝙ si recepta probatione exceptionis opposite ꝯ testem index ꝓnūtiet testez esse recipieñ. vel non recipiē. a tali interlocutoria poterit appellari ꝙ est notādum. de quo alīs dixi in.l.ab arbitrio.ff.qui satisd.cog. Bal. in.d.auc.si dicaī concludit ꝙ exceptiones que oriunt post lit. ꝙte. vel emergūt nō ha-

27 bent impedire iudiciū. †nā vbi dubitatur de defectu iudicij q effectus nō absorberet ius partis, tunc non impedit sed differtur tpe snie diffinitiue sicut est in positionibus capitulis ⁊ similibus. de q bus etiam j. videbitis tangi. teneatis. opi. Jnno. tanq; verissimaz. Consequenter potest opponi vltra pdicta contra testē qd recipit pretium pro testimonio ferēdo vel nō ferēdo, vel est ei promissum vt diceret falluz, vel fuit instructus ad dōm, vnde eius dcm̄ nō vz. hec omnia ponit Spe. in.§.j. ver. itē opponit. facit.l.si quis. in fi. C.eo.ti. ⁊ l.eos. ideo inquit Spe. aduocatū fatue agere qui loquitur testibus ante depositionem. Item potest opponi ꝑm Specu. ꝙ prece fuit inductus ad testificañ. hoc tm̄ vltimū de prece limitauit Spe. Host. ⁊ But. in.c.j.extra.e. procedere qñ essz corrupte la. nam ꝑm pōt prece induci ad testificañ. ⁊ ita videmus fieri io-

ta die.

ta die. Pōt ēt opponi testi crimē falsi testimonij dicti a teste co-
rupto. l. nullū. C. eo. ꝛ c. lz. de proba. Inn. tñ ꝛ glo. in. d. c. lz. tenēt
qđ sufficiat allegare corruptelā tm̄ lz nō falsitatē. Et hoc verꝫ ꝑm
Inno. si allegaꝫ corruptela tm̄ ante sniam post sniaz nō sufficit al-
legare corruptelā nisi allegeꝫ ꝛ falsitas cū corruptela. pro qua snia
28 facit dcm̄. c. lz Ber. Bar. ifi in. l. diuo. de re iudi. lz † qđ etiā post
sniaz pōt allegari sola corruptela, qz testis corruptus punit de fal
so. l. j. ff. de fal. Imo. tñ tz opi. Inn. qz nō loquit testis ē corruptus,
ergo dixit falsuz. nec ēt sequit qđ lz testis sit corruptus sit piurus,
qz iurat dicere testimoniū remotis odio amore timore ptio. ꝺ quo
p gl. in. c. fraternitatis. eo. ti. qm̄ hic adhuc nō probaꝫ dixisse fal
sum. ℣ Hibi tñ magis placet snia Bar. vt post sniam ēt sola corru
ptela possit allegari, qm̄ vbi pars corrupit testē in dubio interpre
tari debemus ipsum dixisse falsum. Primo pp odiū partis corru
ptis. arg. in. l. locū. §. q dēnatio. ff. de tab. exhi. Scōo qz nō est ve
risimile, qđ eū corrupisset vt verꝫ diceret, imo est psumptio qđ ex
quo corrupit eū qđ velit eū inducere ad testificādū falsum. Ter-
tio qz iste testis q semel est piurus, ex quo recipit ptiū, psumit etiā
qđ semel malus in eodē genere mali psumitur malus. arg ex his
q̄ vidistis notari ex mria. c. testimoniū. ꝛ eoꝝ q̄ not. in. l. cassius. ff.
de senatoribus. Preterea hec corruptela presumptiue concludit
29 falsitatē, † ꝛ psumptiones iuris sunt liquidissime probationes. vt
no. glo. fing. in. l. si tutor petitus. C. de peri. tu. Dicit tñ Inn. in. c.
sicut nobis, extra de testib. qđ in vno casu post sniam pōt allegari
corruptela tantū. s. qñ sentētia nō trāsiuit in rem iudicatam, vt qz
est causa matrimonialis, ꝛ hoc modo intelligit dictum. c. sicut no
bis, vel alias esset interposita appellatio. ꝑm Jo. an. ꝛ Butri. in
ꝓallega. c. sicut nobis ꝛc. Ulteri⁹ dubitaꝫ nūquid denūtiator cri-
minis possit esse testis in causa ꝙ denūtiat. breuiter concludite ex
mente glo. ꝛ alioꝝ in. c. in omni. extra eo. qđ in denūtiatione vel
correctione peccati denuntiator potest esse testis, secus in alijs in
dicialibus q̄ penitētialiter nō agunt. vt in. d. c. in omni. ꝛ hec in-
predicta declarant psonas q̄ ꝓhibent rōne criminis vel infamie.

Sed pro declaratione predictoꝝ queritur quid si testis
dixerit se infamē vel criminosum vt eniteꝫ testi
moniū an audiaꝫ ꝛ ei credaꝫ. Inno. in. c. inquisi. de accu. dicit cre
30 dēdū esse simplici assertioni, † qz crudelis est q negligit famā suā.
xij. q. j. c. nolo. Spe. in. §. j. versi. qd si testis dicat. dicit qꝺ sibi def
feraꝫ infm̄. vt p infm̄ vel torturā veritas habeaꝫ. ar. v. q. v. ca. illi
qui. ¶ Sed qd erit si testis est criminosus ꝑm tps depositiōis nō
criminosus tpe infi an repellit. Archi. cōcludit qđ si eius crimen
nō est notoriū testimoniū recipieꝫ, ꝛ reseruabit in tps disputa. te-
stiū. Si vero sit notoriū cū esset criminosum tpe quo deponit non
admittit eius dcm̄ pp ifamiā supueniētē. viij. q. iij. c. talia. fatuus
eni ēt iudex q illū reciperet. ꝑm Arch. iij. q. v. c. qstitutus. quid.
de iura. vt refert Jo. an. in. §. opponit. ver. qd si testis cōcludit te
stē nō eē recipiēdū. ꝛ eius dcm̄ nō valere qm̄ oz eē habilis vtroq
tpe. ꝛ hoc vī tenere Jo. and. in rub. factū in. vj. Pan. in. c. testi-
moniū. dicit qđ hoc nō ꝓcedit qñ testis recipit a iudice, secus si re
cipieꝫ ab executore dato ad examinādū testes. Sed postea tēpo.
re disputationis fides eius repelleꝫ. ¶ Nec ob. si dicaꝫ qđ pars
nō opposuit testi, qz potuit ignorare esse criminosum. propterea i
declaratione iuramēti nō vocatur pars vt opponaꝫ, sed vt videat
iurare. c. in noie. extra eo. ¶ Et hoc vī tenere But. in. c. testimo
31 niū. vos cōcludite qđ † si pars sciuit eū criminosum, vel tpe iura-
mēti, vel tpe depositionis, ꝛ nō opposuerit amplius nō poterit op
ponere. per ea q̄ not. per Cy. in anc. si dicaꝫ. C. eo. tit. Sed cōtra
ꝓdictā determinationē doc. supradictoꝝ fortiter facit qđ not. pul
chre. p glo. in cle. j. de offi. dele. ver. inquit glo. qđ in testibus po
tissime attēdimus iuꝝm nō aūt tēpus depositionis. Propterea
ingt glo. illa notabilis qꝺ si testis iurauerit die non feriata poterit
postea deponere die feriata, qz attēdimus iuramētū nō tps depo
sitionis. ¶ Pro hoc facit qđ no. in. l. dāni. §. labinus. ff. de dā. in-
fec. ꝛ Bar. ꝛ Ang. vbi si statuit terminus octo dieꝝ ad ꝓbandū
sufficit testes iurasse in dicto tpe octo dieꝝ lz nō deposuerint, qz in
ramētū attēdit in testib⁹ nō depositio. ¶ Ergo idē est hic dicēdū
qđ in testibus si testis erit habilis ꝛ nō criminosus tpe iuramenti
hoc sufficiat lz fuerit inhabilis tpe depositiōis. Pro cōcordia tñ
barū opin. credē sic posse distingui. aut nos querimus de his q̄
cōcernunt solēnitatē testiū ꝓducēdoꝝ ꝛ in his ꝙsiderare debem⁹
tps iuramēti tm̄ ꝛ nō depositionis. Ita intelligitur glo. in. d cle.
Spe. ꝛ Bar. ꝛ Ang. aut logmur in his q̄ concernunt fidē testis,
ꝛ tūc nō modo cōsideraꝫ tēpus iuramēti, sed etiā tempus depositi-
onis, qm̄ fides maxime versaꝫ in depositione. ¶ Ulterius videꝺ
32 dū est † quis bz ꝓbare perseuerātiaz vel emēdationem criminis.
Dicatis qđ in criminali negās ꝓseuerantiam bz ꝓbare p regulaz
semel malus. idē est in ciuili si crimē est notoriū si autē est occultū
habet probare dicēs pseuerātiā, vt fiat interpretatio in meliorem
partē ꝛ ne presumatur imemor salutis eterne, prout dixit Joā. ij.
q. vij. c. ipsi apostolici. idē lz Spe. eo. ti. §. j. ver. item opponitur.
Imo. tñ. in. d. c. testimoniū dicit nō eē distignēdū qđ credo verū.
¶ Sed qualiter dicemus emēda. criminis ꝓbari. glo. in. d. c. te
stimoniū dicit ꝓbari p sacerdotē confessionis. ij. q. j. c. si peccaue-
rit. Lo. ist. c. ex capite. ꝛ ibi p Arch. Inn. in. d. c. testimoniū. dicit
qđ cōfessio pōt probari ꝛ pen. iniūctio p sacerdotē satisfactio exte
rior ꝓbaꝫ p familiares ꝛ sufficit occulta si delictum est occultum.
¶ Si delictū est manifestū requirit manifesta lz non sit solēnis.
d. c. si peccauerit. ꝛ subijcit Inno. qđ aliqbus vī qđ simplici ꝙbo
sacerdotis sine iuramēto. credaꝫ, qđ facit ꝑm Hosti. qz i illo actu
vices dei gerit. c. si sacerdos. de offi. ordi. ab eo sicut nec a deo nō
exigit iuramētū, aliqui tñ tenent contrariū, qz hic non deponat in
foro penitentiali, sed in cōtētioso. primū tamē est equius, secundū
Hosti. sed ꝑm est verius, ꝛ primū tenet Archi. in. d. c. in capite. ꝛ
33 dicit Jo. an. † hunc esse vnum de casibus in qbus admittitur testi
moniū vnius, ꝛ hoc propter necessitatem, qz fit in secreto aliter ca
sum habetis vbi creditur vni testi. in. l. theopompus. de do. pre
Ulterius dubitatur an si opponitur exceptio criminis ꝙtra testē
debeāt dari capitula ipsi testi ad probādū crimē. glo. in. d. c. testi
moniū tacite sentit qđ nō, qz agitur directo cōtra partē producen
tem non contra testē. Et hoc idē tenuerunt Joan. and. Butri. ꝛ
Imo. nisi testis offerret se ad defensionē per no. per Inn. in. c. pue
nit. de fideiul. ¶ Ultimo addite qđ Bar. in. l. j. ff. de testa. tenuit
infamē nō repelli a testimonio si habebatur pro non infame. per
d. l. j. sed illa opi. reprobatur per Bald. de qua opin. infra dicam
vbi declarabo que opponantur contra dictum testis.

SVMMARIVM

1 Testis qui habet consimilem causam vel crimen reijcitur a testi-
monio.
Testis super facto testimonium ferre debet non super iure.
2 Aduocatus in causa appellationis nunquid est in testem admit-
tendus. 3.
Iudex quando possit esse testis in causa.
3 Aduocatus quando possit cogi testimonium ferre.
4 Intellectus. l. consensu. C. de repu.
Edictum de testibus est permissorium.
Aduocatio preiudicat aduocato vt non possit dicere causam in
qua aduocabat iniustam.
5 Procurator an possit esse testis in causa in qua est vel fuit procu-
rator, maxime in causa appellationis.
Procurator non iurat de calūnia cuius officium est volūtarium.
6 Tutor plus iuris bz in bonis pupilli quā procurator in causa.
Procurator ad vnum articulum tātum potest esse testis in alijs,
7 Testium sollicitator repellitur a testimonio, non eius socius.
8 Procurator in causa possessionis nunqnid possit deponere in cā
proprietatis, ꝛ quid de procuratore ad negotia.
Notarius actoꝝ qñ possit in alia instantia in testem produci.
9 Iudex quibus casibus possit testificari. 10. 16.
Iudex nunqnid possit cogi testificari in causa criminali.
10 Arbiter an possit esse testis. 11.
Iudex de sua priuata conscientia non iudicat.
11 Iudex in quo differat a procuratore in ferendo testimonio.
12 Differentia qualis sit inter restitutionem in integrum ꝛ appella-
tionem.
Dicto plurium iudicum de intentione communi super verbo am
biguo creditur.
13 Sententie interpretatio ad iudicem spectat.
Dicto alicuius quando standum.
14 Intellectus. c. non sine de arbi.
15 Intellectus. l. ob carmen. ff. de testi. ꝛ. c. statuen. ij. q. vj.
16 Condēnatio ex vno teste seqni non potest.
17 Arbitrator an ꝛ quando possit testimonium ferre.
Venditor an et quando sit testis idoneus in lite mota super re
uendita.
18 Proxeneta an sit testis idoneus, ꝛ testificari possit. 30.
Glose sententia in iudicando prenalere debet, licet aliter in di-
sputando.
19 Venditor etiaz si dixerit se nolle obligari de euictione tenetur ad
pretium re euicta.
Bonans nunqnid testificari possit super controuersia rei do-
nate. 21.

30 Cedens iura sua non testificatur pro cessionario, ꝛ cur. 22.
Fraudem similem facere lex aliquando docet.
31 Emphyteota pro domino non testificatur.
Lucri species est ex alieno largiri.
32 Beneficij interfessor qui ad antidota tenebatur nunquid simoniacus dicendus.
33 Fideiussor virum possit esse testis in causa principalis, ꝛ quid pro alio fideiussore.
34 Tutor an ꝛ quando testificari possit in causa sui pupilli.
35 Legatarius nunquid testificatur in causa testamẽti vbi sibi legat.
36 Heres cur non dicit testimonium in causa testamẽti vbi est heres.
37 Testem semel approbans an amplius improbare possit.
38 Prelatus agens pro ecclesia nunqd possit esse testis in cã illius.
39 Testamenta cur tot testes requirant.
Testificari in causa propria quatuor modis quis potest.
40 Proxeneta in casu simonie admittit in testẽ inuita altera parte.
41 Affectio par omnem presumptionem suspitionis testis tollit.
42 Socij ꝛ participes criminis in testes non recipiuntur, ꝛ in quo fallat. 43.
43 Homicidij crimen non tendit principaliter ad offensam publicã.
44 Testis accusatus de crimine quando admittendus.
45 Prelatus constituendo procuratorem in his que spectant ad propriam mensam non potest esse testis.
46 Testificari quilibet de vniuersitate vel collegio nunquid possit in causa vniuersitatis vel collegij. 47. 49.
47 Vniuersitas ecclesiastica differt a seculari.
48 Affectio successorum cessat in clericis.
49 Amici ꝛ vicini parificantur.
50 Vicinus in causa criminali an sit testis idoneus contra vicinum.
Canonicus vnus an possit ferre testimonium pro alio.

¶ Quando testes repellantur ratione affectionis.

§. Expedita tertia parte prime principalis superest nunc videre quãdo testis repellatur, vel sibi non credatur ratione affectionis ad causam, vel commodi.

1 † primo repellitur testis qui habet consimilem causam vel crimẽ. c. personas. eo. ti. iij. q. iij. liberi testis. ꝛ. l. quoniam. C. eod. facit optime. c. causam. de iudicijs. ꝛ hoc videt tenuisse Spe. §. j. ver. item quod habetur, Hosti. in. d. c. personas. tenuit oppositũ quoniam sequeretur secundum eum quod vnus emptor nõ posset esse testis in causa alterius emptoris quod videretur incongruum nisi esset valde suspectus. Nec ob. secundum eum. c. personas, qr loqtur in socio ꝛ participe criminis ſm. l. quoniam. Joan. and. concludit vt relinquatur arbitrio iudicis qui habebit considerare an decisio cause in qua producitur in testez habeat quicqꝫ inferre ad illam, ꝛ tunc repellatur, alias non. But. in. d. c. personas. sequitur opi. Hosti. illa consideratione, quia testis nõ habet testificari super iure, sed super facto. l. testium. C. eo. ꝛ sic non concluditur in causa alia, secus est in iudice qui habet decidere ỏ iure qui ꝓpter similem causam repellitur. c. causam. de iudi. Jmo. videtur defendere Joan. and. declarans causam vbi testis potest cõmodũ percipere ex consimilitudine cause. nam si dubitaretur an esset stãdũ dicto proxenete in causa emptionis, ꝛ ad hoc adduceretur cõsuetudo. hoc casu posset versari commodum emptoris qui deponeret esse standũ dicto proxenete, ꝛ potestis concludere generaliter, qỏ si versatur commodum vel interesse testis habẽtis consimilez causam ille non erit idoneus, ꝛ hoc est quod voluit Joan and.

2 ¶ †Scỏ videndum est de aduo. concludite aduocatum non admittendum. l. fi. ff. eo. c. romana. eo. ti. in. vj. siue fuerit aduocatus in causa ꝑncipali. siue in causa appel. in nulla enim causa poterit testificari. in. d. c. romana. Quod verũ intelligit Spe. in. §. j. ver. item quod est quando aduocatus prius nõ deposuisset dictũ suum quã esset electus aduocatus, qr si prius deposuit dictum suũ, tunc poterit esse aduocatus ꝛ etiam iudex, ꝛ hoc dicit fuisse ex mente Hugo. qỏ dictum Spe. reprobat Jmo. in. d. c. cum a nobis. qm̃ videtur suspectus ne velit tueri dictum suum, nam si alias pronunciaret contra illud vel aduocaret posset quodãmodo notari de infa. ꝛ de periurio per id quod habetur i. d. c. testimoniũ. ꝛ in. c. cũ dilectus. de ordi. cogni. hoc dictum Jmol. credo verum in iudice vt repelleretur a iudicando, sed dcm̃ suũ valet per rationem suaz, sed in aduocato cessat illa ratio, qr aduocatus poterit prestare patrocinium pro defendẽdo dictum suum. Cõcludatis ergo qỏ non vitiatur dictum suum, licet postea eligatur iudex vel aduocatus. Sed quando eligit iudex repellitur, ꝛ hoc modo intelligatur dictum Jmo. hec supradicta de aduo. lo cum habẽt postqꝫ cepit patrocinari. secus si cepit patrocinari, sed cõuenerit de salario ꝛ paratus fuerit patrare patrociniũ. vt tenuit glo. in. l. fi. ff. eo. ꝛ Spe. in. §. j. ver. itẽ qỏ dixi. Et idem tenuit Jo. and. in addi. super ver.

3 Itẽ qỏ fuit aduocatus qui reprobat Guid. † qui tenet qꝫ etiam si conuentũ sit de salario nihilominus admittitur, qr lex simpliciter non repellit aduocatum, sed eũ qui prestitit patrociniũ, vt in. d. l. fi. lex illa fi. fortiter facit pro sententia supradicta, dũ dicit ibi qui patrocinium prestiterunt. attamen videtur fortiter facere contra hanc sentẽtiam, qr ex quo cõuentum est qỏ prestet patrociniũ. iam videtur applicasse animũ ad causam ꝛ affectionem, licet nondum prestiterit. preterea cõsideratur affectio futura propter quã possit repelli aduocatus. Si vero suscipit officiũ aduoca. ꝛ prestiterit patrociniũ, tũc in eadẽ cã nec in causa appellationis poterit testificari vt supra dixit. facit. l. nemo. C. de assesso. nisi produceretur aduocatus de volũtate vtriusqꝫ partis. ꝛ ex his q̃ no. in. c. j. extra eo. in. vj. imo posset cogi aduocatus a parte contra quã producit in testẽ. ſm Spe. in ver. quid si aduocatus. ꝛ. d. l. fi. ꝛ sic qtra eum ꝓ quo fuit aduocatus poterit produci. In alia aũt instãtia aduocatus posset produci, qr ad illam nõ habet affectionẽ. Addit tamen vnum But. in. d. c. cũ a nobis. qỏ deficiẽtibus alijs ꝓbationibus admitteret aduocatus in subsidiũ vt si dicãtur aliqua acta in presentia ipsius aduocati ꝛ partiũ, ex quo veritas aliter apparere nõ põt, arg. in. l. cõsensu. C. de repu. Et hoc videt sequi Joã. and. in addi. super ver. itẽ quod fuit. Jmo. tñ videtur reprobare hoc vltimũ, qr videt iputãdũ partibus quare nõ fecerũt redigi in scriptis per nota actoꝝ vel quare alios testes nõ adhibuerunt. posset tñ ſm Jmo. ad informationem ꝛ presumptionem recipi aduocatus. arg. eorum que habẽtur in. c. de cõsilijs. xix. dist. Hoc dcm̃ Jmo. videt mihi vexꝫ, non tamẽ respondet ad. l. consensu. † Sed vos re

4 spondeatis prout supra dixi in parte domesticitatis qỏ. l. consensu. loquitur de his actibus q̃ non solent tractari nisi occulte ꝛ inter eos de domo. Ideo non facit ad dcm̃ But. ꝛ Joã. an. licet in iudicãdo nõ possem ab eis recedere. ¶ Sed quid dicemus si aduocatus recepit pecuniã ab altera partium vt alterã non foueat videtur qỏ nõ possit esse testis. arg. iij. q. j. c. l. arg. tamẽ cõtra, qr edictũ de testibus est pmissorium. vt in. l. fi. ff. eo. ita dicit Spe. in ver. quid si recepit. qỏ dictum Spe. nõ credo verum. imo credo primam opi. veriorem propter receptionem pecunie, quia iam cõtractus habet executionem pro parte, ideo videtur repellẽdus, ꝛ etiam quia negare non possumus quominus is aduocatus qui iã pecuniam recepit habeat effectum ad causam.

Notandum est etiã vltra predicta ſm Spe. in versi. qd si aduocatus, quod si qs sit suspectus testis in aliquo ꝯctu vel instrumẽto ex quo nũc agit ꝛ ipse in cã patrocinat nõ poterit amplius in testẽ ꝓduci. Subdit tñ Spe. qỏ ꝓ tale instrumẽtũ probabit ꝯctus licet aduocatus nõ possit deponere. Addendũ est vnũ aliud qỏ aduocatio preiudicat aduocato. vt nõ possit dicere causam iniustã in q̃ aduocabat. facit qỏ not. in. c. ex literis de transa. sed an ꝑiudicet in iure aduocati ipsius. dic vt ibi ꝓ Spe. in. l. fideiussor. de pigno. ꝛ in. l. gaius. de pigno. ac.

5 ¶ † Viso de aduocato videndũ est de ꝓcuratore, an ꝓcu. possit eẽ testis in cã in qua est vel fuit ꝓcu. glo. in. l. fi. ff. eod. ti. tenet qꝫ sic, qr ꝓcurator nõ iurat de calũnia. auc. principales. C. de iura. calũ. ꝛ nc nõ cẽset esse eius cã propria. Cõtrariũ no. glo. in. l. differre. §. idẽ decreuerũt. ff. de iure fis. Spe. in. §. j. ver. itẽ qỏ fuit in eadẽ cã qcludit finaliter ꝓcuratorẽ a cã esse repellẽdũ. Nec ob. i auc. de fide instrũ. §. si vero monent, qr ibi loquit de mediatore. s. ꝓxeneta. nos vero loqmur de ipso ꝓcuratore. Quidã tñ vt refert ipse Spe. dixerunt eũ ꝓcuratorẽ nõ admitti durãte officio ꝓcurationis, sed finito officio bñ admittunt. c. insup. eo. ti. de hoc tñ le remittit Spe. ad no. ꝓ Jnn. in. d. c. insup. vbi Jnno. vr qcludere qꝫ procurator durãte officio ꝓcurationis ꝛ eo exercẽte nõ possit eẽ testis. sed si sit institutus ꝓcurator ꝛ ꝓcurationẽ non exerceat, tunc nõ repellit ſm Jnno. qr nõ reperit ꝓhibitũ. pro hac sentẽtia Jnno. facit qỏ beri dixi aduocatũ nõ eẽ repellẽdũ qñ cõuenit de patrocinio ꝑstãdo si modo ipsum nõ ꝑstiterit. ita põt recte dici in ꝓcuratore. Cy. tñ ꝛ Jaco. Bal. in. Loibus. C. eod. tenẽt simpliciter nõ admitti ꝓcuratorẽ, qr repellit tutor. l. fi. ff. eo. cuius officiũ dicit necessariũ, ergo, multomagis repellit ꝓcu. cuius officiũ est volũtariũ. † Huic tñ motino potestis respondere tutorẽ plus iuris habere in bonis pupilli quã ꝓcur. in causa in qua est constitutus. vt in. l. q fundũ. §. tutor. ff. pro emp. ꝛ. Interim. §. qui tutelam. ff. de fur. ꝛ ad plura obligatur tutor pupillo quã obligetur ꝓcu. domi. Jo. an. in nouella. in. c. romana. eo. ti. concludit qỏ procu. qui est dñs instãtie nõ põt eẽ testis. etiã in causa appellationis arg. in. l. ita demũ. C. de procu. ¶ Secus. si esset ꝓcu. ad vnũ articulũ tantum,

ñ,qz in alijs potest esse testis,z hoc vī tenere Bal.in.d.l.oibus. Albe.in.d.l.oibus.videt sequi opi.Cyn.per.c.insuper.eo.titu. Pro conclusio.huius arti.potestis cōcludere primo vnā conclusionē.s.qó pcu.qui nō exercuit officiū pōt esse testis ad similitudinē aduocati.vt.s.retigi in opi.Jnno. Si vero exercuit concludite qp durāte eadē instātia sine causa nō pōt esse testis sicut dictuz est in aduocato. Si aūt in alia instātia in qua nō est pcu.tunc si commodū vel incōmodū poterit ad eū spectare nō erit testis idoneus vt no.Bar.in.d.l.differre.§.idē decreuerūt. Jdeo dicit ibi bar. qó si peto a te.c.cā mutui,que dico me tibi mutuasse p Titiū,procuratorē nō potero Titiū pducere in testē.qñ hic versaī cōmodū ipsius procuratoris,qz si nō apparet Titiū tibi numerasse pecunia remaneret mihi obligatus,z p hanc sentētiā Barto.potestis inferre qó vbicunqz testis tractat de se exonerando z liberādo nō est idoneus testis. Si aūt ad eū procuratorē non spectat cōmodū vel incōmodū,tūc ēt nō debet admitti nisi de cōsensu vtriusqz partis vel nisi producat ꝑ eū cuius fuit procu.ꝑm Bar.in.d.§.ītē de creuerūt.idē vī tenere Jmo.in.d.c.insup.Facit.in.c.romana extra eo.Bar.in.d.c.insup sequit Jo.and.in addi.sup ver. sed pone.† vbi cōcludit qó qñ laus vel vituperiū pōt ascribi procuratori sup eo sup qó testificaī tunc nō admittit in testē ēt finito officio procurationis ꝓ eo ꝓ quo fuit procura. ¶ Si aūt nō est laus vel vituperiū tunc Butri.vult posse admitti finito officio procurationis. Jmo.tñ tenet indistincte vt supra dixit Bar.qz semp est suspectus cū habeat affectionē ad crimē pro qua fuit procu.vt supra dictum est in aduocato.Subijcit tñ ipse Jmo.qó licet procurator nō faciat plenā probationē admittet ad faciēdū p̄sumptionē vel informationē babēdam.pro hoc facit ꝑm Jmo.qó no.domini de Rota.cxxij.decisione vbi si procurator est renocatus lite pend.z postea producit in testē qó ideo nō poterit testimoniū dicere,qz p̄sumit renocatus i fraudē.facit.c.sedes.extra de reseri. ¶ Ex quo etiā pōt dici qó practica quozūdā expellētiū famulos de domo vt possint testificari in cā pro dominis nō valeat qñ expellunt ceprocudicio,qz p̄sumit in fraudē. ¶ Būt etiā dñi de Rota.clxviij.decisione qó licet repellat solicitatoz testiū.p.l.ff.eo.tñ nō repellit socius sollicitatoris q nō sollicitat.ar.in.l.nā socius.ff.pro socio.z lxxxj.di.c.legit. ¶ Ex ꝓdictis apparet qó procurator in vna causa in alia in qua nō est procurator potest esse testis. ¶ Amplius dicit
8 Butri.in.c.cū a nobis extra eo.† qp procurator in causa possessionis potest esse testis in causa proprietatis,qó sequitur Jmol.z est notādū. ¶ Mihi tñ placet illa sententia Butri.qó vbi laus vel vituperiū non pōt ascribi procuratori qó procurator finito officio procurationis poterit in causa illa in qua fuit procurator testificari quoniam cessat affectio ad ipsam causaz ex quo cessat causa affectionis inducende. ¶ Preterea affectio q̄ est in esse futuro nō repellit testem a testimonio ꝑm cōem opi.in aduocato qui promittit prestare patrocinium,ergo multominus affectio preterita.ītē facit,qz attendimus conditionem testis quando testificatur.vt in capi.j.C.de testa. ¶ Ulterius potest dubitari de procuratore ad negotia.habetis glo.vnam.in.c.romana.extra eo.in.vj.

Uidendum est nunc de notario.breuiter ꝙcludite qó notarius actoz pōt i alia instātia in testē produci eo casu forte quo nō apparet scriptura ppea dicit Jo.and.in.c.qñ.de probe.qó sup processu in alia instātia creditī dicto notarij z iudicis. ¶ Cōsequēter vidē.est de iudice.de hoc habemus tex.ij.q.vj.c.statuēdū,q vī velle iudicē nō posse testificari,sed primo concludatis aliquos casus in qbus pōt testificari.
9 deinde videbimus qñ nō pōt. ¶ Cōcludite primo † qó vbi veritas aliter apparere nō pōt: iudex remouet ab officio iudicādi pp necessitatē officij testificādi.z hoc si petat ante lit.cōtest.non potest vt remoueat ab officio iudi.Quare inqt Butr.in.c.dilecto. quez sequitur Butri.in.c.dilecto.qó ad hoc vt iudex remoueat ab officio iudicādi propter officiū testificādi est necessaria aliqua cognitio verisimilis coniecture per quā presumitur necessarius,z qó de re illa veritatem sciat.hoc intelligendū est siue sint plures iudices qbus competat ius iudicādi,siue sit vnus tñ ꝑm Hostie. z But.Et p hoc soluitur dubitatio quā Bal.in.l.ne in arbitris. de arbi.relinquit indecisam.s.qñ vnus tñ est iudex an remoueat causa testificādi.Sed hic dubitat quid si iudex qui petit ad testificādū statim cōmittit vices suas nihil sibi reseruando an poterit esse testis cozā iudice delegato ab ipso glo.in.d ca.dilecto sentit qó sic.Nec ob.c.statuēdū ij.q.vj.qz loquit in iudice q cognouit in causa.z hoc facit dcm̄.c.dilecto.plus dicit i glo.qó si ordinarius petit in testē cozā suo ordinario,tūc cōpellitur,z illā glo.seq tur Host.z But.pro hoc facit.c.iudex.de offi.deleg.in.vj.Au

autē iudex possit cogi testificari in criminali.dicatis vt in.d.c.di
10 lecto.z videbitis declarari infra q testes cogunt. ¶ † Circa ꝑm principale cū queritī an iudex possit esse testis,z idem de arbitro iuris.Cy.in.d.l.ne in arbitris.C.de arbi.videt ꝙcludere hoc modo aut iudex vel arbiter vult testificari cozā se aut cozā alio. Primo casu ꝙclusio est oim doc.qó nō possit testificari cozā se.monētur duplici cōsideratiōe.prima qz iudex nō dz fungi duplici officio iudicādi.s.z testificādi.Item quis de sua priuata conscientia nō iudicat.l.illicitas.§.veritas.ff.de offi.presi.Facit etiā qó solemus dicere qué nō debere esse aduocatū z iudicem in eadem causa.l.qsquis.C.de postu. ¶ Preterea idē agens aget in seipso.nā iudex dz deferre iuramentū testi.z sic hoc casu sibimet defert qó nō est concedēdū. ¶ Si vero vult testificari cozaz altero iudice, aut est questio preter appellationē interpositam a sententia ipsius qui finiuit officiū ante litē finitā,z tūc poterit esse testis.l.ob carmē.§.illud.ff.eo.ti. ¶ Aut est questio p appellationem interpositam a sua sentētia,z tūc est subdistinguendū qó quantū ad processum illius causę poterit testificari.c.cum dilecti.de accu. ¶ Aut quātū ad iustitiā z nō poterit testificari.ij.q.vj.c.statuēdū. Nec
11 ob.l.si.eo.ti.qz loquit in eo q gessit officiū personale.† nā procurator applicat animū z affectionē ad vnā partem tāntum iudex vero est medius vnde poterit testificari.Sed hoc dcm̄ Cy.in hoc vltimo nō placet mihi dū vult iudicē posse testificari sup processu qñ est interposita appellatio ab eius sentētia,quoniam p appellationē denolnit nō modo institia in causa ipsa,sed etiā nullitas procedēs ex defectu solēnitatis.l.carmelia pia.de in.pa.z plene ponit ꝑ Jnno.in.c.cū qringat.de offi.delega. Et ideo si processus fuisset minus solēniter factus vlī eo allegaret defectus,tūc isto casu sentētia fuisset lata minus iuste.l prolatā.C.de sen.z interlo.om.iu. Bal.in.d.l.vt in arbitris.dicit qó alig simpliciter dicūt iudicez posse testificari in causa appel.ēt sup processu,sed nō sup institia vel iniustitia cause ꝑz Jo.de are.z bar.qp dcm̄ vt prime dixi non credo vez. ¶ Nec ob.ꝑm Bart.Lilla ne in arbitris,qz iō nō dz ibi testimoniū nō qz erat arbiter, ꝑz qz actus erat q ex sui natura desiderabat scripturā que nō interuenerat.Jac.but.vī ꝙcludere qp si cognitio eius durat non pōt testificari de actibus motis cozā se qz non pōt esse testis z iudex. ¶ Si vero cognitio spirauit,tūc in his que respiciunt terminum ad decisionem iuris non credat, qz vī suspectus. in alijs vero que respiciunt ordinem iudicij tunc poterit esse testis qñ non reperitur prohibitus a testificādo.l.ob
12 carmen.§.illud.z.§.item se.ff.eo.† Et pro hoc infert ipse ad duo. primum si spirauerit compromissum poterit arbiter testificari de gestis cozam se apud alium iudicem Secundus infert qp si petit restitutio in integruz ꝑ sniaz iudicis hoc casu admittit iudex ipse ad testificandum.ratio qz per restitutionez in integrum nō arguit aliqualiter iniquitas iudicis ipsius.

Et hec est differētia q̄ ēter restitutionē i integrū z appell.qz appellatio arguit iniquitatē snie. restō vero in integrū arguit errorem ꝓpriū vel circuitionē aduersarij.de hoc habetis tex.in.l.pfecti. ff.de nu.Bal.in.l.ne in arbitris.ꝙcludit primo vnū.s.ꝙclusuz cora se nullo mō testificari.si vero cozā alio tunc poterit qñ vult testificari ad declarationem animi sui vt euenit sepe qñ in sentētijs proferunt aliqua verba ambigua que ad vtrūqz sensuz trahi possunt.tunc.n.poterit testificari declarando intentionē suā.z ita in quit Bal.se ꝙsuluisse sup hoc articulo,vt cozā alio iudice de hoc cognoscente possit testificari. non tñ inquit Bal. vt dicto solius iudicis credat,ꝑz qñ sunt plures iudices siue arbitri z testificātur de intētione cōi sup ꝙbo ambiguo tūc poterūt testificari. Pro qz nō reperit prohibitū.Sco p dcm̄ Jnno.z Host.in.c.qm̄.de proba.q dicūt qp dicto plurīū iudicū creditī.z idē tz Arcb.ꝑz ipsi
13 nō alleget in.d.c.statutū ij.qō.vj.† Tertio qz interpretatio snie spectat ad ipsum iudicem.l.ab executore.ff.de appel.mihi aūt vī ꝓbabiliter posse sustineri qp vbi dubitat de ambiguitate verboruz in snia,platoz qp semp stemus dicto iudicis ꝓferētis ēt si sit vnus tm̄. ¶ Moueor qz vbi dubitat de intētione z aio alicuius.tunc stat dicto ipsius.l.fulcinius.§.qd sit latitare,z ibi gl.ff.ex quibus causis in possessionē eat. ¶ Sco qz videbimus qp quantū ad penas inferendas vbi agit de preiudicio maximo declaran. animū suum stat dicto partis de cuius animo dubitat.c.si vero.ó sentē. excom.pro hoc etiam facit qp no. per gl.alioscz.in.c.pastoralis. de excep.nā si dubitat an habuerim notitiā de aliqua exceptione mihi ꝙpetēti standum dicto meo,z creditur mihi in causa mea.quāto ergo magis dicemus esse credē dū iudici in his in quibus ꝓsat dubium de eo qp animo suo consistit cum nō verset interesse vel cōmodū ipsius iudicis.z ita crederē esse tenen.Jmo.in.d.c.cū a no

bus vł cõcludere ex oib⁹ supradictis: primo qđ si iudex est remotus ab officio iudicandi, tũc poterit testificari, qđ tñ est intelligẽdum in principio vnius ar. vobis tradidit. ¶ Si vero inducitur testis in alia instãtia. ⁊ sic finito officio cõcludit qđ sup his q̃ acta coram eo sint credit iudici tanq̃ vni testi. ⁊ si erũt plures iudices probabunt plene p no. p gl. in. d. c. cũ a nobis. ¶ Si vero loquimur de actu qđ iudex ipse facit ⁊ nõ coram eo tũc ſm Joã. cal. non credit sibi nisi quãtũ ad psumptionẽ ⁊ informationẽ vel vbi admitteret ad testificãdũ q̃tra factũ pro se q̃ tunc cessaret presumptio.

14 †⁊ hoc modo potest intelligi qđ no. in. c. nõ sine de arbi. ⁊ ibi no. Jnn. Subdit ẽt Jmo. Bu. dicere qđ iudex nõ põt produci ꝫ appellãtẽ eo inuito quasi sit psumptio suspitionis ꝫ eũ iudicẽ. doc. tñ inquit Jmo. cõiter sentiũt opp. ex quo nõ pducit sup principali cã, nec sup actis gestis a se. ¶ Mihi aũt vł satis ꝓbabiliter posse sustineri qđ ẽt iudex admittit ad testificãdum pẽdẽte iudicio. p. l. ob carmẽ. §. j. ff. eo. vbi inquit iure cõsultus esse indubitabile vt magistratus, siue pses possit admitti i testimoniũ si in psenti fuerit, nec obstat si qspiã diceret qđ ille tex. est intelligẽdus de magistratu nõ lẽte testificari coram alio magistratu, qm̃ hoc nõ apparet ex litera illa q̃ simpliciter loquit dicit magistratũ admitti posse. ¶ Preterea nulla verſat dubitatio quominus vnus magistratus possit apud aliũ testificari, nõ. n. dignitas impedit officiũ testificãdi, imo auget fidẽ. l. ij. ff. eo. ti. ⁊ ideo cũ nõ videat bñ respõsum ad. l. ob carmen potestis vos primo hãc cõclusionẽ cõcludere qđ iudex ẽt pẽdẽte iudicio coram ipso poterit testificari de his de qbus nõ est sinia lata dũmodo dcm̃ suũ ab aliquo interrogatore a partibus electo recipiat vel a tabellione publico deferẽte sibi iuramẽtum, vel etiam ab alio pside vel magistratu, hec cõclusio optime probat in. d. l. ob carmẽ, probat etiã quoniã hic nulla affectio vel cõmodum versatur ex parte iudicis vt nõ admittatur ad testificãdũ. ꝓterea nõ re-

15 perit lege ꝓhibitũ. ideo admittẽdũ. vt in. l. j. ff. eo. ¶ †Nec ob. c. statuẽ. ij. qõ. vj. quoniã potest responderi dupliciter. primo qđ ibi loquit in iudice qui cognouit de causa quo casu cum ibi versetur affectio. vt dicat bene pronũtiatum repellit a iudicãdo vel aliter sibi loquitur in clerico qui non debet testificari regulariter, maxime sine licentia superioris vt declarat illud. c. in fi. sui.

Non obstat etiam si dicatur qđ idem erit iudex ⁊ testis qm̃ rñdeo hoc non esse impossibile respectu diuersorum, quoniã inquãtum non erit iudex non poterit pronunciare solum ex dicto ipsius iudicis, imo erit necesse vt habeat aliũ contestem non enim volo vt sibi credat nisi vt vni testi ⁊ sic dcm̃ suũ supplebitur per alium testem. nec esse verisimile existentẽ in officio iudicandi cui committitur cognitio iuris cum iuramento. l. rem nõ nouam. C. de ind. aliter deberi testificari quam veritas disponit. ¶ Nec ob. si dicat qđ iudex videbit suspectus, q⁹ habebit affectionem ad cõseruandum dictum suum, quia respõ-

16 deo qđ si erit solus testis nõ versabitur affectio, † q⁹ ex vno teste non potest sequi cõdẽnatio si vero erit alius cõtestis dico qđ non versabitur affectio, q⁹ sententia iudicis reprobãtis testes non habet infamare ipsos testes. l. Lucius. §. quero. ff. de his qui not. infa. item q⁹ astringitur duplici iuramento. s. iuramento recte iudicandi ⁊ recte testificandi. Si aũt male iudicaret faceret litẽ suã, vñ propter iuramenta ⁊ penam male iudicãdi nõ est verisimile iudicem male iudicaturũ. Et hoc procederet in iudice ordinario. Si aũt esset delegatus, tunc fateor qđ a principio est remonẽdus ab officio iudicãdi vt possit testificari. c. dilecto. extra eo. ratio differentie, q⁹ facilius remouetur delegatus quã ordinarius. Secundo in hac materia potestis concludere aliam cõclusionẽ qđ iudex de his de quibus iam cognouit nõ potest testificari, siue super iniustitia, siue super processu, q⁹ tunc cessant oẽs rationes suprapositę ⁊ ꝓfatur ignominia iudicis si male iudicauerit, vel etiã si ꝓcessus minus solẽnis sit cõfectus. Nec ob. predictis. l. ne in arbitris. C. de arbi. q⁹ potestis rñdere. vt supra sensit Bar. qđ ibi. ideo nõ ꝓbat, q⁹ actus exigebat scripturam. Cõsequenter videndum est qd de arbitratore. qui procedit de iure ⁊ de facto bar. in. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro so. dixit † arbitratorem esse repellendum

17 quẽadmodũ arbitrũ vel iudicẽ, aliter tamẽ videt limitasse in auc. nisi breuiores. C. de sen. ⁊ interlo. hoc esse verum nisi esset data potestas arbitratori ꝓcedẽdi de iure ⁊ de facto cũ scriptis ⁊ sine scriptis, q⁹ partes videtur habuisse fidẽ de ipso processu celebrando p arbitratorẽ. ⁊ cũ hoc dicto Bar. trãsit Jmo. in. c. cũ a nobis. extra eo. ¶ Ulterius videndum est quid de venditore. glo. in. l. nullus. ff. eo. ti. concludit qđ si venditor tenet de euictione, tunc nõ erit testis idoneus in lite mota sup re uendita. Si aũt nõ tenet de euictione, tunc erit testis idoneus. Eãdem glo. secutus est Archi. in c. nullus. liij. q. iij. nam ex quo nullum commodũ percipit videtur admitti posse. itẽ etiam videtur tenere Spe. in eo. ti. §. j. ver. quid de venditore. ¶ Idẽ etiã videt tenere Bal. in. Lomnibus. C. eo. ti. vt qñ emptor non sit habiturus regressum qtra ipsum venditorem ipse vẽditor sit testis idoneus. Cyn. tñ in. Lomnibus. C. eo. ex mente Spe. tenuit indistincte vẽditorem esse repellendum etiam si nõ teneat de euictione ipsi emptori. ¶ Idẽ videtur tenere Joã. an. in ver. quid de venditore. inquiens qđ etiã si nõ teneat de euictione, tñ propter affectionem ad qtractum quem fecit nõ est integrum eius dictũ. ¶ Sicut dicimus preterea nõ esse idoneum te-

18 stem † pp affectionem quã gerit ad cõtractũ. c. j. de testi. lib. vj. ⁊ infra videbitis nisi vẽditor admitteret de volũtate partiũ, vt dicimus de proxeneta. in auc. eo. de testi. §. fi. Et hãc opi. secuti sunt But. ⁊ Jmo. in. c. insup. extra eo. nec obst. Leos fi. regun. q⁹ ibi est par affectio, ⁊ qđ ab vno pdit ab alio cõsequit. facit. l. nõ solũ. de ritu nup. ¶ Et hec opi. vł verior forte disputãdo. Jn iudicando tñ esset graue recedere a sinia glo. quã si vultis omnimodo tueri potestis respõdere in articulo proxenete qđ proxeneta ideo repellitur pp affectionem quam habet ad contractum ipsum, qm̃ interest ꝓxenete vt qtractus valeat, qm̃ in hoc ꝓfat principaliter dictum snũ, sed non sic in venditore qui cum non tenet de euictione nullum consequitur commodum ex validitate contractus.

Preterea in hoc non versatur honor alicuius contractus in psona vẽditoris sicut in psona proxenete ideo potestis tenere, tã in iudicãdo quã disputãdo venditorẽ non obligatũ de euictione posse testificari sup controuersia rei vẽdite mota. ¶ Unũ tñ notabitis qđ licet venditor in venditione dixerit se nolle obligari de euictione, nihilominus p hoc non liberat quominus re uicta nõ teneat ad pretiũ. l. ex empto. §. fi. ff. de ac. emp. ¶ Et hoc modo nõ est intelligẽda sentẽtia. glo. in. l. nullus qm̃ verſaret cõmodũ ipsius vẽditoris. Intelligatis ergo quan-

19 do nõ tenetur de euictione etiã ratione pretij, † qđ euenit quando emptor sciebat rẽ esse alienam. l. si fundũ. C. de euic. ⁊ ibi per glo. vel specifice connẽtum erat quod etiam de pretio non teneretur. Ultra predicta videndum est quid de donante an possit testificari sup qtrouersia rei donate, aliqui referunt distinctionẽ de donãte esse idẽ quod de vẽdente. ¶ Odof. tenuit indistincte donantem esse repellẽdũ quẽadmodum repelli debet vẽditor ſm eũ. facit. l. fi. C. de procu. ¶ Idẽ tenuit Cy. in. d. Lomnibus. qm̃ donãs affectat donationẽ suã valere quẽadmodũ dicimus de proxeneta. in auc. de testib. §. pe. ¶ Et p suprascripta infert qđ cedens iura sua nõ testificat pro cessionario. facit. l. j. ff. ne inf. fi. ci. ¶ Et ſm hoc inquiunt Bu. ⁊ Jmo. in. c. insup. eo. ti. inutile esse qsiliũ qđ solet dari p nõnullos, vt si nõ habeas nisi testẽ vnũ p quẽ possis ꝓbare intẽtũ tuũ tũc cedas iura tua alteri, ⁊ postea poteris testificari in cã cessionarij, ⁊ sic supplere defectũ illius testis, nam p ꝑdicta hoc cõsiliũ vł inutile de quo qsilio ponit p Spe. in tit. de procu. in. §. fi. ad fi. ⁊ in eo. tit. de testi. §. j. ver. sed pone mutuani. ¶ Pro

20 hoc facit illa rõ qđ †cedẽs nõ caret suspitione ꝑsumptione ipsius affectionis sicut est in ꝓxeneta. Spe. in versi. de quo. s. vł tenere primã opi. vt distinguamus an cessio inceperit a traditione, ⁊ tũc testificari possit qm̃ nõ tenet de euictione, secus vero si a ꝓmissione. l. aristo. ff. de dona. Et in hac sinia Spe. residet Bu. in. d. c. in sup. ⁊ hoc vere nisi cessio eẽt facta i fraudẽ. Subijcit tñ Spe. idẽ qđ lex docet aliqñ facere similẽ fraudẽ. l. at q natura. §. cũ qs me absente. ff. de neg. gest. ⁊ in. l. iij. §. si cõem. ff. fini. regun. nec fraus non vł ꝓbabilis qm̃ debitum vere subest, imo est bonus dolus pro iustitia defendẽda. Jo. an. in addi. in ver. qd de vẽditore. §. j. refert Bul. tenuisse opi. Spe. an teneatur de euictiõe vel ne licet ſm ipsum Jac. de rauẽ. indistincte repellat. Item Jo. an. in alio versic. sed pone mutuani, videtur inherere opi. ipsius Specula. ¶ Subijcit tamẽ qđ si esset fraudulẽta, tunc testificabitur si non obligat de euictione. Et multofortius ſm eum filius donantis vel ceden. ¶ Addens in illo versi. quid de vẽditore. Jo. an. qđ emphyteota vel vassallus nõ possunt pro dño testificari, nec dñs pro

21 eis vbi agit de re emphyteotica vel feudali, † q⁹ causa mixta dicitur causa propria. l. j. §. in propria. ff. quãdo appel. sit. ¶ De hoc vltimo dicatis vt supra dixi de vassallo. Bal. in. Lomnibus C. eo. titu. vł sentire duas opi. prima qđ si cedens trãsfert omnia sua iura, tunc possit testificari. l. ex asse. ff. ad trebel. qđ euenit quãdo cessionarius alteri cedit. ¶ Si vero nõ abdicauerit totũ ius, tũc nõ potest testificari ex quo iura remanẽt in psona ipsius cedẽtis alia fuit opi. in qua videt cõsistere ipse Bal. p qnã tenet opi. Pe. ⁊ Cy. vt indistincte cedens repellat a testimonio propter imaginẽ quã gerit successor. arg. in. l. q stipendia. C. de procu. ¶ Pro declaratione supradictorꝫ concludatis. primo vltra predicta doc. circa ipsum donãtẽ veriorem esse opi. vt donans indistincte repella-

tur a

tur a testimonio, siue teneatur de euictione, siue non, illa consideratione, qm̃ donante alteri est species lucri. l. si pignore. §. i. ff. de fur. Species. n. est lucri ex alieno largiri ꝛ beneficio sibi debito rẽ acquirere. ꝛ ideo cũ lucrũ sit ex parte donantis vt donatio teneat ideo poterit testificari. ¶ Scõo pro hac sñia facit, qz videmus plures obligationes resultare ex parte donatarij erga ipsum donantẽ, nam sibi tenetur esse gratus, ꝛ tenetur sibi ad antidora. l. fi. C. de renu. do. ꝛ in. l. sed si hac. l. §. consuluit. ff. de peti. her. ergo cũ hec omnia cessarent si res donata euinceretur indubitãter dicamus donantem repelli a testimonio super controuersia mota de re donata. Et maxime quando donans haberet filios. quia spes esset de renocan. donatione ex superuenientia liberorum. c. si nunquam. de renocan. do.

22 **Circa secundum** †de cedente an possit esse testis pro cessionario concludite. Aut cessio est facta titulo donatiõis, ꝛ tũc indistincte repellit cedẽs quẽadmodũ dixi de donãte. Aut cessio est facta titulo onerosо ꝛ tũc dicatis vt. §. vobis dixi de vẽditore an teneaꝫ de euictione vel ne. Sed dicet qspiã nõne hec tua doctrina est ꝓria doctrine. §. posite de venditore vbi tenui illaz distinctionẽ an teneaꝫ de euictione vel ne. Rñdeo qõ non aliud. n. est in donante aliud in vẽdente. nã emptor non obligatur aliqualiter vẽditori lz vẽditor non teneaꝫ de euictione. ¶ Sed secus in donatario qui obligaꝫ donanti ad antidora ꝛ ad gratitudinẽ que sunt species lucri vt. §. dictum est. Pro hoc optime facit qõ ponit̃ per Inno. in. c. tue. de etate. ꝛ quali. vbi inquit qꝫ prelati curie Romane si intercedũt apud papã pro beneficio obtinendo in fauorẽ amici ipsorum qui donauerit eis aliqua, ꝛ in remuneratione donatoꝝ ille prelatus dr̃ simoniacus, qm̃ hoc facit pp obligationẽ donationis ad quam tenetur in remunerando. ¶ Et hoc idem dictũ tenuit Ang. in §. consulnit. ꝛ ita debetis intelligere ꝛ distinguer̃ hãc mtiã. ¶ Nũc videndũ est de fideiussore an possit eẽ testis in cã rei principalis. scilicet sup acti. pro qua fideiussit Spe. ẽt in tit. de testi. in versi.
23 quid de fideiussore †cõcludit aut debitor est solũedo, ꝛ tũc admittit̃ fideiussor, alias aũt nõ ar. ff. de fur. l. item si quis. §. hoc tñ in ar. ꝫ sm Spe. in. l. si cui. §. fi. ff. de lega. j. ꝛ. ff. qm̃ app. sit. l. pen. Butr. in. c. insup eo. ti. refert opi. Spe. esse ꝓ ea pte qua arguit. scz vt fideiussor simpliciter nõ admittaꝫ pro debitore, ꝛ eam sequitur Joan. and. in ver. qd de fideiussore videt̃ tenere qõ nõ admittitur fideiussor cũ saltim sit interesse ipsius fideiussoris vexati litibus ꝛ sumptibus. arg. in. l. in minoribꝰ. xxv. an. ff. de mi. c. ij. de arbi. Et maxime sm ipsum qm̃ fideiussor renũtiauit. nec ob. l. item allegata ꝓ Spe. qz nõ loquit̃ de interesse debẽtis agere ex quo. n. fullo cui frate sunt vestes nõ est solũedo illoꝝ dñs agit. hic vero loquit̃ de interesse eius qꝫ põt cõuenire ideo eius testimonij̃ est inspectũ sm Jo. an. Bal. i. l. dictãtibus. C. de testa. ingt qꝫ vnus fideiussor põt esse testis ꝓ alio cõfideiussore ꝓ cõsequẽdo bñficiũ excussionis lz quilibet principaliter i instrumẽto se obligauerit. ¶ Et dicit fuisse ex mẽte By. ꝛ Cy. ¶ Si tñ sm ipsum sit aliqs color q̃situs vt possit vti bñficio excussiõis. Et iõ si creditor vult recipe fideiusso
res nõ vt fideiuss. sz vt principales debitores aliõ erit. ¶ Mihi ãt placet opi. Jo. an. ꝛ Bu. indistincte vt fideiussor nõ admittaꝫ ꝓ debitore ꝓ interesse litis ꝛ sumptus. ¶ Nec ẽt credere vt fideiussor admitteret̃ ꝓ fideiussore pro beneficio excussionis qm̃ versaꝫ idẽ interesse hoc fideiussore volẽte testificari qõ versaꝫ in fideiussore quento, qd dicemus de adherẽte cause. dñi de rota. cccl xxiij. conclusione dicunt qõ repellit̃ a testificãdo pp affectionẽ ipsius cause. iiij. q. ij. c. nullus. in fi. qõ est verũ sm Bur. ꝛ Jmol. in. c. insup. etiam finita adhesione. arg. in. c. romana. de testi. in. vj.
24 **Consequenter** †videndũ est de tutore. text. in. l. fi. ff. eo. ti. videt̃ sentire qꝫ repellit̃ tutor ꝛ idẽ sentit ibi glo. Barto. in. l. qui testõ. eo. titu. dicit quod tutor põt esse testis ad actũ solẽnizãdũ vt valeat. ¶ Quo aũt ad in alios. pro eo primo casu nõ põt vt dicit. l. fi. de testi. scõo casu pot Bar. concludit qꝫ si sit ordinatus a tutore tutor nõ testificaꝫ, si a iudice tunc bñ testificaꝫ, vt in simili notaꝫ ꝓ Inno. in. c. insup. eo. ti. Bal. in. l. q testamento. dicit qꝫ tutor repellit̃ cum actor det̃ periculo ipsius tutoris isti. de cur. §. fi. ¶ Secus est sm Bal. in. c. qz capitulum nõ ordinat sibi sindicũ periculuz primati dabit̃ ergo sm Bal. curator liti qui nõ daꝫ periculo tutoris. vt. ff. de tuto. l. q pilli de hoc videbitis aliqualiter tangi. j. de executore.
¶ Consequenter videndũ est quid de legatario glo. in. l. q testõ. ff. de testa. ꝛ in. §. legatarius insti. de testa. refert plures opi. i hoc articulo. But. refert quandam glo. quam dicit esse. xij. q. ij. c. j. q̃ tenet legatarium esse admittendũ sed illã idem nõ inuenio. Inn.
25 in. c. iij. eo. ti. †tenet indistincte legatariũ posse testificari, qz legatũ põt deberi lz non valeat testamẽtũ auc. ex causa. C. de libe. preteri. nec sequit̃ legatũ est pstãdũ qz falcidia põt diminui. ¶ Sz he oẽs rationes ꝙcludunt in casibus suis. s. qm̃ falcidia ascriberet legatum vel qm̃ legatũ deberet̃ etiã si testamentum esset nullum. Specu. versi. quid de legatario in §. j. eo. ti. cõcluditqꝫ si ꝓbaꝫ q̃stio inter heredẽ ꝛ legatarium de legato legatarius nõ testificaꝫ, qz est ꝓpria causa consimilis. Si aũt sit questio inter duos cuius sit hereditas, tũc poterit testificari, ꝛ hoc modo loquit̃. l. qui testamento. ꝛ §. legatarij. Jo. an. in ver. itẽ qõ est talis in §. j. cõcludit qꝫ si in omnẽ euẽtum legatũ debeatur legetario quẽcunqꝫ finem lis habuerit tunc admittitur, ꝛ est testis idoneus.
¶ Si vero in omnẽ euẽtum non esset habiturus legatũ, sed solum in euentũ victorie ipsius cause tunc admitteret̃ legatarius, sed nõ esset testis integer. ꝛ idez tenuit Simõ vincẽ tinus. Et in hoc resi det But. hec ratio Jo. an. reprobatur ꝓ Bal. in. l. dictantibus. C. õ test. secũdũ hoc sequeret̃ qõ heres sperãs hereditatẽ aliũde ex testamẽto posset testificari, ꝛ eẽ testis in testamẽto qõ est falsum. Sed hec ratio Bal. nõ stringit contra Jo. an. quoniã plu-
26 ra alia cõcurrunt in herede que cessant in legatario. †nam heres principaliter tractat causam ad se ptinẽtẽ, ꝛ factũ principale testamenti est factũ ipsius heredis ideo non debet admitti etiam si speraret ab intestato consequi hereditatẽ, ꝛ eo maxime quoniam si speraret ab intestato fauorabilius esset heredi ꝙsequi hereditatẽ abintestato q̃z ex testamẽto ꝓpter legata ꝛ alia onera que imponũtur in testamẽto, ꝛ ideo nullo modo est testis idoneus. bar. in. l. qui testõ ꝙcludit qꝫ legatarius est testis idoneus an testator sic fecerit testm̃, ꝛ vniuersaliter de toto testamento interrogaꝫ nõ principaliter interrogaꝫ pro se ideo est idoneus. Bart. in. d. l. dictantibus sentit duas opin. prima est cui magis videtur inherere qꝫ legatarius sit testis idoneus ꝓ testamento illa ꝙsideratione qm̃ heres scriptus vtitur adminiculo legatarij quantum ad fundandam intẽtionẽ ipsius, ꝛ eoipso fundat personaz suam vnde postea non põt improbari. Nã testm̃ reputaꝫ indiuiduum ideo pro parte non potest approbare personam pro parte improbare. l. si quis. C. eo. ti. Et hoc clarius posuit Bald. in. d. l. qui testamento. hec declaratio Bal. non videtur bene concludere. primo qz heres nõ approbat indicialiter personam ipsius legatarij. preterea potest obtinere hereditatẽ sine cõtrouersia ideo videtur qꝫ non semper approbet personã legatarij respectu validitatis testamẽti non tñ approbat respectu ipsius legati. Nec obst. l. si quis testibꝰ. C. eo.
27 qm̃ põt rñderi qꝫ †qui approbauit semel vnũ testez amplius illum tanq̃ testem improbare nõ põt, tñ per hoc obligaꝫ credere sibi in his que attingunt causam propriam ipsius testis, qm̃ tunc nõ ꝓdu citur vt testis lz vt pars. Subiecit tñ ipse Bal. in. d. l. dictãtibus aliã rationẽ quare legatarius põt esse testis, qm̃ in testibus instrumentarijs vr̃ esse facta approbatio quedã ab ipso testatore. ꝛ ideo sm ipsuz legatarius probat qz fides eius est electa a testatore. Secus esset sm hanc sñiaz si legatarij non essent testes scripti nec subscripti lz simpliciter testes iudiciarij. tunc. n. legatarius non ꝓbaret ex quo fides ipsorum non esset approbata ab ipso testatore. hec ratio etiaz non bene concludit, qz pro hoc non tollitur quominus legatarius testificet̃ in cã propria. ꝛ lz fides legatarij sit approbata a testatore non tñ est approbata ab ipso herede nisi dicatis qꝫ heres non potest ꝛuenire approbationi defuncti etiaz si sit minus solennis. l. ab eo. C. de li. ca. ꝛ l. filium. ff. eo. de li. ca.

In hoc articulo putarem sic esse concludendum. primo qꝫ vbi vertit̃ ꝙtrouersia inter heredẽ ꝛ alium de hereditate tunc legatarius esset integer testis lz Jo. an. dixerit eũ nõ integrũ. pro hoc. d. l. qui testõ. ꝛ §. legatarius. si aũt vertitur ꝙtrouersia inter heredem ꝛ legatarium. vtrum legetũ debeatur ꝙcludite qꝫ is legatarius cũ quo est legati controuersia nõ poterit testificari qm̃ esset actor, ꝛ testis sicut vi-
28 demus† qꝫ prelatus agẽs pro ecclesia nõ põt eẽ testis in causa ecclesie, qz idem non dz esse actor ꝛ testis. si aũt querimus vtruz alij legatarij admittant̃ ad testificandum pro alio legatario cum quo est ꝙtrouersia tũc ꝙcluderẽ qꝫ si cã istoꝝ legatariorꝝ volẽtiũ testificari non habeat dependentiaz a causa ipsius legati de quo est cõtrouersia tũc poterũt testificari, ꝛ erũt testes idonei. Si autẽ habeat dependentiã a legato de quo est ꝙtrouersia tũc non crederez eos esse idoneos, qm̃ ista causa in qua testificant̃ nõ est causa principalis ipsius testamẽti sed principalis ipsoꝝ legatariorꝝ ideo debent repelli qm̃ repellit̃ etiam habẽs ꝙsimilẽ causam. facit. c. causam. de iudi. Nec ob. l. qui testamẽto. ꝛ §. legatarijs. qz rñdeo qꝫ

legatarij pñt esse testes in cã testamẽti ad solẽnitatẽ ipsius testamẽti, ꝛ ad probãdũ ea q̃ gesta sunt inter alios, sed non in fauorem ipsorum. Crederẽ tñ q̃ vno casu admitteret ad probãdũ in causa propria ipsius legatũ. s. q̃ñ alij testes in testõ viderẽt, ꝛ deponerẽt. Nã tũc ipsi possent testificari illa cõsideratione, q̃ legatũ põt dari etiã minori numero. vij. testiũ q̃ põt dari in codicillis qbus sufficiunt. v. testes. l. fi. C. de codicil. ꝛ ideo pp multitudinem testium ꝛ q̃ nõ exigunt̃ de necessitate tot testes ideo tunc legatarius admittitur in cã propria. nec obstat. l. oibus. C. eo. propter quã inducuntur tot variationes, q̃ potestis respondere q̃ speciale est in legatarijs, vt admittant̃ ad testificandũ in cã testamẽti ꝛ in cã ipsoꝝ in
29 casibus supradictis propter multitudinẽ cõtestiũ. ¶ nã in testamẽtis adhibent̃. vij. testes ideo nõ est verisimile committi falsum vbi sit tot testium numerus. Et hec supradicta de legatarijs faciũt ſm Bal. in. d. l. dictantibus vt si disponat̃ per cõstitutionem episcopi q̃õ ꝓbato aliquo vsurario etiã per testes singulares omnia sua instrumẽta fingant̃ vsuraria, an i cã Titij poterit testificari sciẽs q̃õ feneratoꝛ mutuauerit sibi, nã supradicta faciũt q̃ sic q̃ õ tñ non concedit Bal. nisi ꝓtestet̃ q̃ non intendit ex hoc testõ aliud ius querere, q̃ de necessitate q̃modũ spectat ad ipsum. Subiũgit etiã Bal. ibidem quem dici testificari in cã propria quatuoꝛ modis. Primus rõne vtilitatis vbicunq̃ cõmodũ proprium suo testamẽto necessario coberet. Secundus rõne iuris rei, vt in Spec. C. de re indi. Tertius ratione iuris instantie vt in procuratoꝛe indicij. ¶ Item in procuratoꝛe ad negotia ſm Bal. in. l. omnibus quando cõmodũ vel incõmodũ ad eum spectat. si vero nullũ cõmodum spectat tunc etiã non est testis idoneus, sed Bart. in. l. deferre. §. idem decreuerunt. ff. de iure fis. quemadmodũ est in proxeneta q̃õ dictum putat Bal. esse intelligẽdum prout intelligit de preneta licet Bar. intellexerit proxenetam indistincte non admittendum. Videndum est ergo quid de proxeneta. ¶ Primo concludatis
30 q̃õ ꝓneta potest cogi testimoniũ dicere † si producit̃ ab vtraq̃ parte. vt in. c. dilectoꝛũ. de testi. cog. Volens aũt admittit̃ si ambe partes consentiunt. Sed dubium est nunquid possit ꝓduci ab altera parte tñ, de hoc habemus glo. contrarias. glo. in. §. q̃ñ in auc. de testib. que tenuit, q̃õ si altera pars ꝗtradicat nihilominus proxeneta poterit testificari. Contrariũ tenuit glo. in. §. in his. in auc. de fide instru. Et pro illa glo. videt̃ tex. cum alia glo. in. c. j. de testibus. lib. vj. in glo. pe. vbi est speciale q̃õ in casu simonie admittit̃ proxeneta inuita altera parte. Et hoc tenent But. Jo. an. ꝛ Jmo. illa consideratione, q̃ vbi proxeneta recepit pecuniã pro officio, tunc videtur testificari in proprium commodum. Si autez non recipit pecuniam est idem quia presumitur q̃ affectet adiplere quod iã inchoauit, nec imputetur ei quod nõ cante se habuerit vel auferatur q̃õ iã datum erat. Facit. c. a nobis. eo. titu. Bald. tamẽ in. d. Omnibus dicit q̃õ proxeneta nõ potest cogi nisi ꝓducat̃ ab vtraq̃ parte, volens tamen põt testificari ꝓductus ab altera parte, secus si a neutra, vt in auc. de testi. §. penult. ꝛ ista est veritas inquit Bal. Et hoc modo est intelligẽdũ ſm ipsum q̃õ dicitur de procuratoꝛe ad negotia, ꝛ ita debet intelligi glo. in. d. auct. de fide instru. in. §. in his. Pro hac sñia Bal. adduco rationem
31 † nam par affectio tollit omnẽ presumptionẽ suspitionis ipsius testis. l. non solũ. §. j. ff. de ri. nup. ꝛ ideo cũ proxeneta habeat parem affectionem hincinde ad contrahentes videt̃ posse admitti, q̃ ab vtraq̃ ꝓceperit cõmodũ pariter. Attamẽ Bald. nõ rñdet ad. c. j. de testi. in. vj. vbi est speciale i causa simonie vt mediatoꝛ possit ab altera parte ꝓduci, nisi respõdeatis illi. c. q̃ loquit̃ de mediatoꝛe seu proxeneta criminis qui est in delicto ꝛ alias repellitur vt stati videbitis ideo est speciale vt i illo casu admittat̃. Secus aũt est in alijs proxenetis cõtractuũ perficiẽdorum qui nullatenus cõmittunt crimẽ in cõtractibus licite pficiendis. ¶ Pro hoc facit l. quoniam liberti. C. eo. titu. pro hac sñia Bal. facit etiaꝫ q̃ñ mediatoꝛ siue proxeneta melius ꝛ facilius nouit veritatẽ ꝗtractus cuius fuit proxeneta q̃ꝫ nouerint alij, ꝛ ideo debet admitti licet alias sit minus idoneus arg. in. l. consensu de repu.

Consequenter pro declaratione eius q̃õ supra dicũ est õ ꝓneta videndũ est qd de cõsocio ꝛ participe criminis. vos cõcludatis in hoc articulo hoc
32 mõ q̃õ † socij ꝛ pticipes criminis nõ admittunt̃ ad testificandũ. l. q̃ñ liberi. C. eo. ti. posuit Spec. §. j. in ver. itẽ q̃ est socius criminis. iiij. q. iij. ver. liberi. ꝛ. c. veniẽs. eo ti. in princ. q̃õ est verũ ſm Bal. in. d. l. q̃ñ sine defendendo sine impugnando. nam si sumus quatuoꝛ ꝛ tres velint deponere q̃õ ego sum culpabilis vel nõ culpabilis eis non creditur.

¶ Fallit hec regula in duobus versibus positis pro Specu. q̃ testem socij sceleris simoniaci probat̃ muneris ꝛ sceleris testis socius criminis reprobat̃. hoc est q̃õ i casu simonie testis socius criminis admittitur ad testificandũ. d. c. j. eo. ti. in. vj. nisi sit socius muneris ꝛ sceleris. ¶ Et hec habẽt locũ in crimine simonie, ꝛ in alijs excep. si agit̃ ciuiliter de crimine, si vero agat̃ criminaliter indistincte repellitur socius criminis ꝛ etiam nõ esset socius muneris, vt in. d. l. quoniam. ¶ Sed hoc q̃ declaratione, ꝛ q̃õ dcm̃ est socium admitti in crimine simonie si agit̃ ciuiliter hoc intelligo ſm Jmol. in c. veniens. eo. ti. si est solũ socius criminis, ꝛ nõ muneris. ¶ Sed quid erit si ego volo opponere contra aliquos qui sunt participes criminis nunqd hoc casu debeo q̃stiteri crimẽ, cõcludatis q̃õ non, q̃ sola cõfessio sine testib⁹ probaret, nec etiã debeo negare si commisi ſm glo. in. d. c. j. eo. tit. in. vj. Sed debeo opponere sub ista forma dico vos nõ posse ꝓbare q̃tra me, q̃ cõmisistis tale crimẽ de quo nunc agit̃, ꝛ hoc offero me probaturꝫ, banc formã notabili
33 ter tradit gl. in. d. c. j. Et eã sequit̃ Bal. in. d. l. q̃ñ. ¶ † Amplius est sciendũ q̃ socius criminis nõ est interrogãdus de alio consocio criminis imo si cõfiteret̃ alium q̃socium in crimine, tunc crederet̃ ei sed hec cõfessio in criminibus exceptis faceret indicium ad torturã. ¶ In alijs aũt criminibus faceret q̃lẽ q̃lẽ p̃sumptionẽ nõ tñ sufficientẽ ad torturã, nisi q̃urreret infamia not. per Bar. in. l. de minore. §. torméta. ff. de quest. ꝛ cano. in. c. j. de q̃sef. Subijcit tñ Bar. i. l. repeti. eo. ti. de quest. q̃õ q̃fessus delictũ nõ debet interrogari de alijs q̃socijs nisi in criminibus q̃ tendũt ad offensam publicam prout supra est in fure vel latrone vel in cudẽte falsam monetã. secus esset in homicidio, q̃ non tendit principaliter ad offensaꝫ publicã q̃õ dcm̃ est satis dubitabile. de hoc tñ dicatis vt in. d. c. j. ꝓ Bu. ꝛ Jmo. ¶ Sed qd dicemus si quatuoꝛ homines dicant̃ aliquẽ in aliqua domo occidisse, ꝛ q̃stat eũ occisum, an accusatoꝛ poterit aliquẽ ex illis quatuoꝛ in testẽ ꝓducere. Spec. in ver. qd si quatuoꝛ cõcludit q̃õ in cã ciuili p̃t produci. secus in criminali arg. in. c. j. de q̃sef. Subijcit ibidẽ Jo. an. q̃ hec non est questio, q̃ si oẽs accusant q̃stat q̃ eos in testes nõ põt inducere si vnũ solũ nihil ꝓdit q̃n reliquos inducat. Et hec vñ ꝛa sentẽtia.
34 † demũ si accusaret̃ testis de crimine ꝛ nõ posset testificari, dicatis q̃õ si cõstaret hoc esse fcm̃ ꝓ calũniã tunc testis oimodo admitteret̃ alias deferret̃ dcm̃ suũ de quo dicatis vt hñ i auc. si dicat̃. C. de testib. Cõsequenter videndũ nunquid ꝓlatus in cã ecclesie sue possit esse testis. Jnn. in. c. insup. eo. ti. de testi. cõcludit q̃ si vice dominus vel ꝓcuratoꝛ eius agat in iudicio tunc ꝓlatus nõ poterit esse testis. Cõtra hoc dictũ Jnno. facit ꝓalle. c. insup vbi dñ prelatũ posse testificari q̃n q̃stituit ꝓcuratoꝛẽ ad agẽdũ. ideo Hosti. tenuit indistincte ꝓlatũ posse testificari in cã ecclesie sue. Jo. an. ibidem q̃cordat bas opi. hoc modo ant eps vel ꝓlatus cõstituit procuratoꝛẽ in causa spectãte mense sue, ꝛ tunc nõ poterit testificari vt in cle. j. de reb. eccle. nõ alie. aut ꝓlatus cũ capitulo vel q̃ẽtu constituit in alia causa ecclesie vel etiã capituli sui vel q̃entus, ꝛ eo casu quo põt ꝓcuratoꝛẽ q̃stituere ſm no. in. c. dioceſi. de rescriptis ꝛ tunc poterit esse testis, ꝛ sic loquit̃. c. insup ſm eum. Et sic
35 potestis breuiter q̃cludere q̃ † in his q̃ spectant ad proprias mensam prelati ꝓlatus q̃stituendo ꝓcuratoꝛẽ nõ poterit esse testis. Et cũ hac opi. Joan. an. trãseunt ceteri canonici licet videatur contra facere. d. c. insuper q̃õ indistincte permittit prelatũ posse testificari quando cõstituit procuratoꝛem ad agendũ. vnde forte opinio Hosti. indistincte est verioꝛ. Sic etiam ꝛ quilibet clericus in causa ipsius ecclesie admittit̃ in testimonium in. c. longius. eod. ti. dumtamen sit alius qui agat nomine ecclesie per. d. c. insuper, q̃ in eodem iudicio quis non debet esse testis ꝛ actoꝛ. De hoc ẽt tangit̃ per Albe. in. l. omnibus. C. eo. ti. vbi dicit q̃õ administratores ciuitatis ꝛ prelati ecclesiarum possunt testificari ꝛ quidam dixerint ſm ipsum q̃õ administratoꝛes durãte officio nõ possunt testificari, sed hoc non reperit̃. l. prohibitum nec etiã est causa quare administratoꝛ ciuitatis debeat prohiberi q̃õ tamen intelligatis secundum questionem immediate sequentem.

Quero nunquid in causa † vni-

36 uersitatis vel collegij qlibet de collegio vel vniuersitate possit testificari. glo. in. l. infantũ. ff. de rerũ diui. tenuit q̃ sic. quoniã causa vniuersitatis non dñ causa singulorꝫ. l. q̃õ si hac. l. j. §. qui manumittit̃. ff. de in ius vo. Pro hoc optime. l. ij. ff. q̃õ cuiusq̃ vniuersi. Idem tenuit glo. in. c. cum nuntius. eod. titu. ꝛ non solum poterit testificari pro collegio vel vniuersitate sed etiã ꝗtra collegiuꝫ vel vniuersitatem ſm glo. in. d. l. infantẽ. Spe. in. §. j. ver. sed nunqd in causa vniuersitatis tenet etiã admitti testẽ de vniuersitate vel collegio pro ꝛ ꝗtra, q̃ non testificatur pro nullo de vniuersitate, ꝛ idem sequitur Albe. ꝛ Guil. vt ibidem dicit Jo. an. Boc. tamen cõmuniter taꝫ iuris ciuilis q̃ꝫ canonici distinguit in hoc articulo

primo

primo concludentes vnũm quod de his que agantur in capitulo vel vniuersitate indistincte quilibet de vniuersitate admittit̃,prout est in electionibus que fiunt in capitulo vel vniuersitate ꝛ generaliter in oibus alijs que in sola vniuersitate expediunt̃.c.veniẽs eo.tit.c.j.loca.de proba.ꝛ.c.dilecti.de elec.l.ꝗsensu.C.de repu. Si aũt sint alia que agantur extra collegium vel vniuersitatẽ,tũc concludite qꝺ si testes de vniuersitate producunt̃ ad probandum ea q̃ spectant vniuersitati,tanꝯ vniuersitati ꝛ nõ tanꝯ singulis de vniuersitate,tunc quilibet de collegio vel vniuersitate poterit testificari vt in.d.§.qui manumittit̃.ꝛ.ij.q.ij.qui manumittit̃.si vero sint alia q̃ spectant vniuersitati tanꝯ singulis de vniuersitate, tũc nõ poterit testificari quoniã attingunt causam vel cõmodum
37 propriũ.†Et ideo inquiunt doc.ꝙ testes de vniuersitate nõ potẽrũt testificari sup pascuis vel nemoribus in ꝗbus quilibet de vniuersitate libeꝛ habet pascuũ,qm̃ hec attingunt vniuersitatẽ singulos de vniuersitate.Quidã tñ vt Ubertus de bobio.ꝛ Simõ vincẽtinus quos ẽt seqt̃ Arch.xiij.q.sup sũma vident̃ limitare ꝓdicta.s.vt testis de vniuersitate possit testificari in causa que sit vniuersitatis,vt vniuersitatis non tantum vt ei adhibeatur plena fides qꝺ dictũ Arch.vꝫ tenere But.in.c.nũtius in rebus vniuersitatis, secularis,aũt secus est in rebus vniuersitatis ecclesiastice qm̃ tunc testis de vniuersitate testificatur,ꝛ plena fides sibi adhibetur ꝛ est ratio differentie inter vniuersitatem ecclesiasticaꝫ,ꝛ secularem ꝑm Butriga.quia ea que sunt ecclesie vel vniuersitatis ecclesiastice,non in tantum spectant illis de vniuersitate inquãtum spectant ea que sunt vniuersitatis secularis illis de illa vniuersitate hec ratio differentie nõ placuit Imo.in.c.cũ nũtius,qꝛ commodum applicat̃ vniuersitati vt vniuersitati ideo non magis spectat ad singulos vno casu quam alio, ideo inqnit ipse qꝺ vbi plures quam duo testes pñt haberi tunc duo testes de vniuersitate non sufficerent,ꝛ hoc mõ potest intelligi Archi.sed vbi alias non possent haberi nisi duo forte propter magnam antiquitatem facti tunc in subsidium staret̃ dicto duorum ex quo commodum venit applicandum vniuersitati.¶Fecit qꝺ no.in simili Bar. in.l.de minore.§.rogamenta.ff.de questionibus.¶Sibi autez videt̃ vera differentia Buri.eo casu quo sit vera sententia Arch. quoniam negare non possumus que plus iuris habeant singuli de vniuersite secularis in his que spectant vniuersitati ipsi tanꝯ vniuersitati cꝯ habeãt singuli de vniuersitate ecclesiastica vel cle
38 rici in cã ecclesie,† qm̃ in causa vniuersitatis secularis commodũ respicit singulos de vniuersitate,ꝛ etiam futuros heredes ipsarum cõtemplatione quoꝝ non mediocris est affectio que ratio cessat in clericis qui nullã pretedũt affectionẽ respectu future posteritatis.¶In iudicãdo tñ videret̃ tutius omitti sniam Archi. propter auctoritatẽ glo.ꝛ Spe.tenentiũ indistincte quemlibet de vniuersitate posse testificari.¶Attamẽ bonũ est dictum Arch. ¶Et hec inpradicta locũ habent in cã ciuili,sed quid erit in causa criminali an testis ꝺ vniuersitate poterit testificari ꝑ aliqno de vniuersitate in cã criminali.Spe.in ver.de quo supra dicit qꝺ si prelatus accusat̃ tũc possunt illi de capitulo cõtra eum testificari de hoc tñ vobis plene dixi supra in scꝺa parte etiam ꝑm Spec.si acciuet̃ ab aliquo de vniuersitate.Sed si aliquis de vniuersitate accusat extraneũ non põt aliquẽ de vniuersitate in testẽ inducere nisi in defectũ.xiiij.q.ij.c.sup.¶Et banc sniam dicit Spe.fuisse dñi sui Host.in summa.Jo.an.in.d.c.cũ nũtius ingt esse distinguendum inter vniuersitatem vt si vniuersitas sit magna ꝛ ampla tunc quilibet de vniuersitate posset testificari etiã in criminali ꝑ
39 causa alterius de eadẽ vniuersitate agentis criminaliter.¶† Si autẽ vniuersitas esset adeo parua vt illi de vniuersitate illa caderent in nomẽ domestico ꝝ tunc non posset testificari.Et ꝑm hanc distinctionẽ vꝫ intelligi Jo.an.in ver.nunqd in causa collegij generaliter siue in cã criminali siue in ciuili.Et cũ hac opi.transeũt But.ꝛ Imo.referentes tñ eum quo ad causam criminalem,ꝛ nõ quo ad ciuilẽ.Et hec opi.Jo.an.vꝫ equissima etiã in causa ciuili nã qñ vniuersitas est parua pinde ac si illi de illa vniuersitate eẽnt in eade habitatione.Et ꝑ hoc dcñ Jo.an.crederẽ ꝙ si aliqs paduc ere vicinũ Papien.ꝑ ipso accusante ꝯ Mediola.ratione dicti ipsius Jo.an.qm̃ licet vniuersitas papiẽ.sit ampla tñ rõne vniuersitatis dicunt̃ qnodãmodo domestici.ꝑ hoc facit illud terẽtij. Vicinitas est in ꝓpinqua amicitie parte. Pro hoc facit qꝺ no. pulcbre ꝑ glo.in.l.aut aliter.§.si forte.ff.qꝺ vi aut clã vbi gl. parificat amicos ꝛ vicinos.Et ideo in causa criminali qua testes dñt
40 esse luce clariores†vicinus nõ esset testis idoneus ꝛ in ciuili fides sibi aliquãtisper diminuenda est,qꝛ vicinitas dicitur vniuersitas quedã parua ꝛ separata ab alijs vniuersitatibus, hoc tamen non
41 reperio tactum ab aliquo.¶†Sed quid erit si omnes de vniuersitate sunt excõicati an vnus contra alium admittatur.Specu.in versic.quid si omnes de vniersitate tenet secundum quosdam qꝺ sic per.l.quoniam.C.de bere.nisi index ex officio eos repellat.l. quos prohibet.ff.de postu.Utrum autem vnus canonicus possit testificari pro alio glo.habetis qꝺ sic.xiij q.ij.c.quos super. qꝺ sic est intelligendũ nisi simul habitent secundum But.in.c. cum nuntius,ꝛ hoc etiam vobis dixi.§.in secunda diuisione huius partis.Finaliter de executore,ꝛ sindico habetis glos.in.l.fina. eod. tit.ꝛ dicatis vt ibi.Et nunc habetis expeditam quartam partez huius partis principalis.

SUMMARIUM

1 Testimonium ferre ratione defectus psone qui repellantur.
Seruus in quibus casibus possit esse testis.
2 Nuntius ad citationes an possit esse testis.3.
Nuntio referenti in iudicio magna fides adhibenda.
Lex serui dictum vocat responsum non testimonium.
3 Seruus qui habetur pro libero an possit testificari.
4 Seruus qui fuit testis in instrumento an possit deponere de veritate instrumenti detecta seruitute.
5 Intellectus.§.due cause.l.iij.ff.de carbo.edic.
6 Exceptio debet de necessitate concludere.
Exceptio infamie contra testem quã debeat habere conclusionẽ.
7 Libellum concludere presumptiue sufficit.
Infamia quando non repellat a testimonio.
8 Infamem superior erigẽs in offm̃ dispẽsare super infamia videt.
9 Statu liber an testificari possit.
10 Testis intestabilis reijcitur.Item ꝛ minoris etatis.
Pupillus quando in testem admittatur ꝛ torqueat̃ si opus sit.
11 Pubes nunquid sit testis de his que in pupillari vidit etate.Et quid de his que vidit in infantia.12.
13 Pubertati proximi qui dicantur.
14 Pauper an ꝛ quando admittatur in testem.
Fideiussor locuples etiam datur ex fide.
Binitie addunt fidem in teste.
15 Monachus an possit esse idoneus testis.
16 Fratres minores possunt testimonium prebere.
17 Clerici nunqd pñt testificari inter laicos ꝛ qualiter examinãdi.
18 Furiosus vel indiscretus a testimonio arcetur.
Testis esse non potest cui bonis est interdictum.
19 Cecus nunquid remoneatur a testificando.
20 Opponi potest contra testem qꝺ est gratiosus.
Laicus virũ possit ferre testimoniũ in causa criminali ꝯ clericuz.

¶Quando repelluntur testes ratione defectus persone.

§.Uidendum est nunc de personis que prohibent̃ rõ

1 ne defectus persone.† Primo prohibetur seruus.l.qui testõ.§. seruus.ff.de testa.auc.si dicatur.C.eo.ti.ꝛ.l.quoniam.iij.q.v.ca. nullus nisi in defectum proba.scꝺm quosdã vt inquit Specu.in ver.item est seruus in.§.i.ꝛ.l.pe.C.de here.in fi.ix.q.ij.c.fi.ꝛ nisi in casibus exceptis qꝛ admittit̃ si accusatus sit de crimine diffama.ij.qꝺ.ij.in primis in facto suo ipsius serui qñꝯ creditur cum tormentis ꝛ alijs presum.iij.q.iij.ver.contra dñm aũt vel patronũ non creditur nisi in aliquibus casibus no.in.l.quicunꝯ.§.fi.C. de seruis fugi.ꝛ ĩ.d.c.seruj.iij.q.ij.¶Subiũgit notabiliter Joan.an.in addi.in.d.ver.ex mente Gui.de suza.ꝛ quẽadmodum seruus nõ põt esse testis, ita ẽt non põt esse minister nec nũtius ad citationes qꝛ tales sunt plus cꝯ testes ex quo eis solis creditur
2 †ꝛ qꝛ nullam habent coniũctionẽ cũ iure ciuili vel pretorio ꝛ eqparant̃ morti.l.antepe.ff.de reg.iur.¶Et ex predicta rõne Jo. an.vꝫ posse inferri ꝙ vbi quis non potest esse legitimus testis ẽt nõpossit esse nuntius ad referendũ in iudicio,qꝛ magna sibi fides ꝛ credulitas adhibetur.quid autem si seruus habeatur ꝑ libero,vel infamis pro viro bone fame no.tñ ꝑm Jo.an.in addi.in ver.de quo supra qꝺ lex dedignatur appellare dictum serui testimoniũ sed eũ appellat rñsum,ꝛ nõ testimonium.l.serui responso. ff.eo.ti.l.quero.§.fi.vbi bonus tex.ff.de edil.edic.ꝛ hoc fuit dcñ cuiusdã Bagaroti antiqui.Subijcit deinde Jo.an. idem ex mente Guil.qꝺ deficientibus probationibus recipitur seruus in testem ẽt si de suo facto nõ interrogat̃ quẽadmodũ nos dicimus in arenario.l.ob carmen.§.si ea.ff.eo.ti.¶Mã secundum.l.pridez. ꝛ.l.interrogari.C.de questio. nõ debebant serui pro domino vel

cõtra interrogari, sed de suo facto debebãt interrogari. Quid ergo volunt, l. serui respõso. ff. eo. ti. Rñdeatis ꝑm Jo. an. † qõ deficiente aliqua probatione sumit dictũ serui, in testamẽto tñ ternus nõ adhibet ad solẽnitatẽ. l. q testõ. ff. de testa. Et finaliter ꝯcludite qõ in iudi. in defectũ proba. servus põt deponere dcm̃ suum vt in. d. l. serui respõso. optime in. d. l. quero. §. fi. ff. de edil. edic. facit l. diuus. ff. de questio. Sed vltra predicta dubitaꝫ an servus q habeꝫ pro libero põt testificari Spe. in ver. itẽ qõ est servus. cõcludit qõ si cõiter habebaꝫ pro libero tpe quo deposuit vꝫ vt in. l. j. C. de testa. ¶ Itẽ si a maiori pte haberet ꝑ libero. l. qõ maior. ff. ad muni. ¶ Itẽ si oẽs essent serui cũ opi. qõ essent liberi ꝑm Cyn. & Jaco. de ra. in. l. j. C. de testamẽ. ¶ Idẽ esset notabiliter ꝑm Joã. an. in prealle. ver. si cõis error esset in etate vel sexu testiũ. Utputa si mulier haberet cõiter pro viro, vel pupillus haberet pro matre. idẽ ꝑm eũ si est cõis opi. hz aliquẽ pro nõ infame vt habetis
4 glo. no. in. l. cũ lex. ff. de testa. ¶ † Et hec oĩa ꝓcedunt vt qs deposuerit dcm̃ suũ anteqꝫ detecta sit eius infamia vel seruitus, sed dubitaꝫ an servus q fuit testis in instrumento possit deponere de veritate ipsius instrumenti detecta eius seruitute. glo. in. d. l. j. C. de testa. tenet qõ nõ solũ cõis error operaꝫ vt instrumentũ nõ possit dici nullũ ratione defectus solennitatis, sed rõne falsitatis posset dici falsum. monet glo. ꝑ. l. iij. §. due cause. ff. de carbo. edic. & ꝑ. l. qm̃. C. eo. ti. Cy. tñ in. d. l. j. & Bar. in. d. l. iij. §. due cause. concludit eã mente Azo. in summa eo. ti. de testa. qꝺ servus poterit testificari in iudicio de veritate testamenti, nec obstant ꝯtraria allegata ꝑ glo. q̃ rñdent distinguẽdo qm̃ mutaꝫ ꝯditio psone absqꝫ defectu ipsius persone, & tunc poterit esse testis vt in. d. l. j. quãdoqꝫ mutatur conditio culpa ipsorum testium vt qꝫ efficitur infamis, & tunc non poterit testificari, & ita loquanꝫ cõtraria Bal. in. d. l. j. de testa. c. concludit interdum admittitur testis ad substantiam actus in principio, & tunc inspicitur principium non qõ postea sequitur. & hoc modo loquitur. l. j. interdum admittit testis ad probationẽ, qꝫ respicit in futurum non ad substantiã actus alicuius, & tunc inspiciꝫ quod postea sequitur. ita loquitur. l. iij. §. due cause.
5 † Mihi autẽ magis placet sñia glo. in. d. l. j. vt servus & infamis q̃ habiti sint testes solũ opanꝫ ad solẽnitatẽ detecta seruitute vel infamia nõ aũt loquit ad ꝓbationẽ ꝛitatis. ¶ Pro ꝑ. d. §. due cause qui indistincte loquit de mutatione que posset euenire in ꝑsona testis, nec responsio doc. probatur. Leo modo distingnente. ¶ Secundo moneor quoniã in testibus principaliter attẽdimus tẽpus iuramenti vt no. glo. in cle. de offi. delega. & ꝛ. in preceden. tetigi ergo cũ ipe iuramenti cõstet publice testẽ esse seruũ vel infamẽ minime erit admittendus. ¶ Tertio moneor nã dubietas cõmissi criminis vel infamie repellit quẽ a testificãdo. c. fi. de testibus. l. reus delatus. ff. de mune. & bono. Sed si ꝓp dubietatem repellit ergo multomagis ꝓp certitudinem infamie vel seruitutis. ¶ Quarto quoniã salte dicemus iudicẽ debere repellere seruum vel infamẽ officio suo quoniã interest iudicis ne in iudicijs persone infames vel vilissime versentur, ideo prohiberi põt. l. quos pro hiber. ff. de postu. Nec ob. si dicitur qõ is servus vel infamis fuerit approbatus a cõtrahentibus vel a testatore, qꝫ respondeo qõ approbatio illa fuit per errorem ideo non est admittenda.

6 **Preterea inquit** Bar. in. d. l. jq̃ † ille qui vult obijcere infamiam testi dz dicere eum fuisse infamẽ & publice habitum pro infame. Alias enim si diceret oppono ꝯtra te, qꝫ tẽpore depositionis dicti tui tu eras infamis, hoc nõ sufficeret quoniam exceptio debet de necessitate cõcludere, & hoc nõ cõcluderet de necessitate quoniã nõ sequitur iste fuit infamis ergo nõ potuit esse testis, qꝫ si fuisset habitus publice ꝑ viro non pro infami tunc admissus fuisset, facit glo. not. ꝟ. allega. in. l. cũ lege. Bal. in. d. l. j. reprobat Bar. inquiens sufficere si opponit cõtra testem qꝺ fuerit infamis dumtamẽ nominet specialiter causam siue infamie. c. presentium eod. ti. in. vj. nec est necesse dicere ꝑm eum qõ habebaꝫ pro infame ex quo ita haberi debebat. Secus esset ꝑm eũ si opponeret exceptio ifamie sine cã qꝫ hoc nõ sufficeret, vt in. d. c. ꝓsentiũ. & hec opi. vꝝ verioꝛ & eo maxime cũ in dubio interpretandũ sit ꝯtra ipsum infamem. Et idem dicerem de seruo propterea incumbit onus probandi infami vel seruo probare tunc ꝑs nõ fuisse infamẽ vel seruũ, pro hoc facit
7 qm̃ † sicut sufficit libellum concludere ꝓsumptiue. l. creditor. §. lucius. ff. de his que in frau. credi. ita etiam sufficit exceptionem cõcludere presumptiue, & est presumptio qm̃ peccata nocentium debent esse publica. l. eum qui nocentẽ. ff. de iniur. Notandũ est etiã vltra predicta ex mente glo. in. c. preterea. de testi. cogen. qꝺ vbi infamia precessit ꝓsumptionẽ alterius officij, tunc infamis nõ repellit a testimonio vt videt inuere glo. ibidem a contrario sensu

Et huius dicti est ratio qꝫ superior assumendo infamẽ ad officium non obstante illa infamia, videt super illa dispensare ꝑ id qõ habeꝫ in. c. diuersis. de cle. cõiug. & in. c. vnus. de filiis ꝓsby. l. quidã consulebat. ff. de re iudi. Que dispensatio infamie ꝓcedit tunc qm̃ crimen ex quo processit infamia erat saltẽ notorium vel famosum, ita qõ verisimiliter trãseat ad notitiã superioris. Secus si fuisset occultum, qꝫ tunc nõ videt super illo dispensatũ, sed potius est imputandum testi qui tacuit per no. in. c. cõsuluisti. exposuit de cor. vitia. & in. c. cũ nõ ignores. de preben. ꝑm Host. qui sensit qõ tunc
8 nõ possit testificari. † Et ex predicta doctrina infert nobis singulariter qõ vbi superior promouet infamẽ ad officiũ tunc vꝝ dispensare super infamia & eum restituere ad famaꝫ, qm̃ delictũ publice erat notum. pro hoc optime qõ no. in. c. cõstitutus. de rescri. & in. c. dilecto. de preben. vbi ex mente doc. ꝯcludit qꝺ si canonici consciderunt statutũ & iuranerint nõ tollere statutũ. pro hoc casu ꝯtra ueniendo ipsi statuto videnꝫ dispẽsare super iuramẽto. Et eo modo si iuranerint nõ contrauenire statuto. nã ꝯtraueniendo ipsi statuto videnꝫ tollere statutũ & in ꝯsequentiam ipsum iuramentum. Imo. tamẽ sensit vnũ in. d. c. preterea qꝺ donec infamis in officio toleraꝫ poterit testificari per tex. in. d. c. preterea loquit indistincte. Subdit tñ qõ vbi crimẽ fuit occultũ possit remoueri ab officio & peti vt remoueatur ex quo nõ intelligit super illo dispẽsatũ. Secus qm̃ nõ fuit occultũ per. d. c. diuersis fallacijs. Ego autem dicerem qõ si infamia supernenit durante officio quoniã tunc poterit testificari, qm̃ tolerando infamẽ in officio ita vꝝ dispensare super infamia qnẽadmodum dispensat qm̃ ab initio promouet infamez ad officium. faciunt ad predicta que no. per Inno. pulchre in. c. suscitatus de rescrip. Et hec omnia faciunt ad ea que nobis supra dixi quando testis repellitur ratione criminis vel infamie.
9 † Sed quid dicemus de statu libero an possit testificari. breuiter idem dicatis de statu libero qꝺ de seruo. l. statu liberi ceteris. ff. de statu libe. nam conditio sub qua libertas sibi data est non habet eum liberare nec eximere a seruitute. Sed hic dubitatur qꝺ si aliquis sit servus sub conditione, verbi gratia si nauis ex Asia venerit vendo me tibi, vel si fuerit pronuntiatum te vendidisse pronuntio te seruum. an pendente conditione poterit testificari, concludatis qõ sic nec superueniens implementum conditionis habebit irritare dictum suum qnẽadmodũ dicimus in sta. li. ita no. Bal. in simili in. l. j. C. de here. insti. Nam si damnatus ad mortẽ nõ potest institui heres. & aliquis sit dãnatus ad mortem sub cõditione si nõ soluerit mille infra mensem si pẽdẽte conditione fuerit institutus heres valet talis institutio nec superueniens defectus co
10 ditionis hz irritare institutionẽ factã pẽdente cõditione p. d. l. statuti. Consequẽter repellitur testis qui est intestabilis. vt. l. cũ lege. ff. de testa. † Repellit etiam testis ratione minoris etatis, nam pupillus testimonium dicere nõ põt. l. inuiti. ff. eo. ti. glos. tñ in. d. l. inuiti dixit primo pupillũ nõ posse esse testẽ qm̃ sciens deierasse non videt. l. qui iurasse. §. pupillus. ff. de iureiur. Si autem sit pubes non põt nisi sit maior annis. xxv. in. l. testimoniũ. ff. eo. ti. Fallit in crimine lese maiestatis vbi ẽt pupillus admittit & torquetur si opus est in. l. de minore in prin. ff. de questio. Item fallit si est proximus pubertati & doli capax. l. fi. de lib. cã. ff. p hoc tñ ingt gl. in l. inuiti non erit testis idoneus sed faciet solum aliquod indicium vt inquit gl. in. d. c. fi. Spe. vꝝ sequi gl. in. l. inuiti, sed addit aliuꝫ casum vbi pupillus põt recipi vt si dominus dicatur occisus a familia. l. quoniam. C. eo. ti. & l. iij. §. puberis. ff. ad silla.

Consequenter videndũ est an pu

bes factus possit testificari de his q̃ vidit in pupillari etate hec questio reputaꝫ sabatina ꝺ ea ponit ꝑ Pileũ. i. xiij. q. sua Azo i summa de testi. ad fi. dixit puberẽ simpliciter posse testificari de his que vidit in pupillari etate glo. nostra posuit primo de hac. q. in. l. iij. §. idẽ diuus. ff. eo. ti. & in. l. ad testium. ff. de testa. tractauit etiam in. l. ad veriorẽ. §. instrumentorũ. ff. de verb. signi. † Et in his locis concludit puberem posse testificari de his que vidit in pupillari etate dummodo possit habere animuꝫ in eo tempore ad cognoscendũ ea de quibus testificatur. Spe. in tit. de testi. §. j. in versi. sed nunquid pubes factus dicit idem qꝺ. s. dictũ est, & hoc est ex communi omnium sententia dumtamen testificetur de his que vidit dum erat ꝓximus pubertati. Idem dicunt quidam ꝑm Spe. erit ꝺ his que in fauore alias vidit vel anteqꝫ fieret cecus. Jo. an. in addi. vbi. s. dixit puberẽ admittẽdũ in testẽ in his q̃ viderit ipubes si talia cẽnt q̃ ꝓbabiliter cadere possent ti mẽtẽ ipsius tunc pupilli. Si aũt non possent cadere in mentem ipsius tũc nõ posset testificari, & hoc modo intelligitur. l. j. de fal. mo. nam licet pupillus videret fabricare falsam monetam tamen non haberet

iudicium

indicium intelligendi falsitatem ipsius monete. Amplius subdit Jo.an.qđ etiam poterit testificari pubes de his,que videt in pupillari etate nō modo, sed etiam in etate infantili dūmodo de eo potuerit tunc hēre indicium. Unde dicit Joā.an. q; si infantes fuerint socij in scholis,vel aliter in societate versati sunt,ꝛ que ratur de etate ipsorum, pro hoc casualiter ex istis cōsocijs poterit testificari alterum consociū esse etatis anno.xxv.ꝫ ipse testis non
22 sit,nisi.xxx.an.†Et sic testificaī de his,que vidit in.v.anno. Secus tñ scōm eum ineſſet controuersia de vno,vel duobus annis,vt qz dicit eum esse.xxix.vel.xxx.an.tunc.n.hoc non posset testificari,qz in eo non erat tm̄ iudiciū,vt posset secernere etatē per annū vnū, vel per duos, nisi forte esset frater, qui immediate sequereť frēm in natiuitate,nam tunc;pbabiliter admitteretur,Bar.in.d. l.ij.ff.eo.ti.tenuit glo.ibidē vt possit testificari de his,que vidit i pupillari etate. Subiungit tñ Bar.vnū dixit glo.posse testificari puberem de his,que vidit in pupillari etate hoc verū dūtamen excessisset infantiam aliter non admitteret,ꝛ sic videtis Bar.cōtrariari opi.Joan.and.Opi.tñ Jo.andree videť verior,ꝛ qūo se restrinxit ad ea de qbus infans pōt hēre indiciū.Archi.xxxvij. distin.c.relatum,segtur glo.in.d.l.ij. Subiungens vnum bonū ꝟbum in hac materia qđ idem est de minore ꝓximo pubertati qđ est de ipso pubere.s.qđ posset testificari de his,q̄ vidit in pupilla
23 ri etate.ꝛ hanc opi.dicit fuisse Laurentij. † Qui dicanť proximi pubertati ponit in.l.j.ff.de nona. Bal.in.l.excipiunť.ff.ad silla. vbi vī casus pro sūa glo.dicit ex mente Jac.de are.ꝛ By.ipsum puberē posse testificari si eo tpe fiebat quo intell'm capere posset tunc admitteretur,ꝛ hec vī iustissima sūa quam.s.sensit Jo.an. Jdeo concludatis breuiter puberem,vel proximū pubertati ſm te,sed ēt in infantili si modo habuerit iudiciū pro cognitione negotij de quo testificatur de hac questio.ēt ponitur per Alber.in d.l.ij.ff.de testi.ꝛ ibi sentit puberē solum testificari posse de his, que vidit in etate ꝓxima pubertati. ¶ Et hoc modo dicit intelligendum glo.in.d.ſ.dinus in.l.ij.facit.l.si minor.ff.de ſerui.expor tan. Ultra predicta dubitari pōt quid de paupere tex.in.d.l.ij. de testi.vī constituere an testis sit locuples,vel pauper.Spec.in ſ.j.versi.item quid si est pauper concludit ꝫ videaī dubitare qđ si pauper sit bone fidei tunc admittitur in testem dūtamen aliqd habeat in bonis,nam qui non hꝫ quinquaginta aureos in bonis pū sumitur non idoneus in auctē.de testib.ſ.j.ꝛ ſ.sancimus.Et hoc vbi sit honestus,ꝛ non suspectus pauper insti.de suspec.tut.ſ.fi.
24 †In criminalibus pauper vī suspectus, ꝛ non admittendus sine tormentis.Subijcit tñ Spe.q; paupertas non est in gñe malox xv.q.j.c.illa.ꝛ argu.in.l.humilez.C.de incest.nup. Alias si pauperes honesti,ꝛ boni repellerenť,dicerentur oēs sancti martyres non posse testificari qđ tñ non est concedendū ſm Spe.Alber. in.d.l.ij.in prin.ff.eo.tit.vī concludere ex mente Jac.Bal.q; in his in quibus requritur idoneitas non solum circa fidem,sed etiaꝫ circa diuitias principaliter tunc pauper nō est idoneus,prout est in fideiussoribus, ꝛ expromissore.l. si creditores.ff.de priuil.cre.ꝛ l.si vero.ff.qui satisda.cog. ¶ Sciendum tñ est qđ fideiussor non tm̄ datur locupiex ex facultatibus quantuꝫ ex fide, vt est tex.in.l. si stipulatus in fi.ff.de ꝟb.oblig.ꝛ in.l.scire opꝫ.ſ.fi.ff.de excusatur. ¶ Si aūt versatur idoneitas principaliter respectu fidei,put dicimus in teste tunc dicendum est ſm Albe.ꝛ Jac. Bald.qđ si pauper habeatur bone fidei admittitur,ꝛ hoc videtur glo.sūnfisse in.d.l.ij. ¶ Minor tñ fides sibi adhibetur q̄ si esiet dines ſm Alberi.qz pauper facile corrumpi pōt,si tamen esset dines male fame, preferretur pauper bone fidei ꝛ fame illi diuiti scōm eos. ¶ Si autem loquitur in his in quibus requiritur fides mixta cū diuitijs,vt in tutela tunc non admittitur omnimodo pauper, sed adiungitur curator.l.suspectum.ff.de suspec.tuto.
25 **Et breuiter** †potestis concludere hoc esse relinquēdum arbitrio iudicis pro qualitate pubertatis,ꝛ fame,ꝛ fidei ipsius pauperis,ꝛ ēt pro qualitate cause, de iure tñ Lombardorum pauꝑ non hēns ꝓpriū repellit̄ a testimonio ſm Albe.vlterius videñ.est qđ de monacho, vel canonico regulari,glo.in auc.si dicatur de testi.co.vī velle hos esse legitimos,ꝛ idoneos testes.Spe.in ver.item excipitur qđ est monachus.ſ.j.concludit,q; monachus,canonicus regularis, cōuersus vel alius religiosus sub obedientia non pōt esse testis sine licētia superioris.arg.xvj.q.j.c.monachi,ꝛ.c.ij.de postulando.facit.l. ij.ſ.in bello.ff.de re mili.Et hanc opi. ꝫ Albe.in.d.auct.si dicatur,ꝛ vī omnimodo cōis ꝫ glo. idem dixerit admitti simpliciter. ¶ Sed quid dicemus de fratre minore.Spe.in ver.quid de monacho dicit idem esse in fratre minore quod est in monacho. Nō tñ reperit prohibitum esse fratrē minorem posse testificari. vnde admittendū est in.l.j.ff.eo.pro hoc facit qđ no. glos.in aucten.de mona.ſ.cogitandū.ꝛ qđ no.in.c.j.de crimi.fal.idem ꝫ Joā.an. in.d.ꝟſ.quid de monacho. Jdem sequitur Alber.in rub.de test.
16 concludēs q; †fratres minores,vel alij religiosi non p̄nt testificari sine licētia superioris.xvj.q.j. Jdeo vī talibus magis esse credendum q̄ alīs secularibus ꝓpter religionē quam susceperunt, que abdicat ab eis oē commodū,ꝛ omne proprīū attingens eos. Sed qd erit de clericis an poterunt testificari inter laicos.Butri.in.c.nuntius.extra eo.dicit q; clerici testificāt̄ inter laicos. xiij.q.ij.c.q̄q̄.vbi dī q; non debēt admitti testes in instrīs inter laicos,nec inter laicos cogi ad testificandū, nisi in subsidium qñ alij testes deficiunt.Et tunc sunt examinandi a iudice ecclesiastico non aūt a secular hinc est,q; nos videmus clericos deponere dictum suum cum licētia prelati sui. Subijcit tñ Archi. in.d.c. q̄q̄ esse in arbitrio ep̄i an committat clericum examinandū, vel velit ipse examinare enm cū clerici nō possint iurare absq; licētia
17 ep̄i sui.c.j.de iura.calū.vj.q.j.c.testimoniū.Et ibi dī q; †clericꝰ qui in testē producitur dꝫ examinari in ecclesia. ꝫ Hug.ibidem teneat qđ possit iurare,ꝛ testificari si vult extra ecclesiam,ꝛ cōtra ipsum Hug.c.nullus.xxij.q.ſi. ¶ Consequenter remouet a testificando furiosus,vel indiscretus ar.iij.q.ix.c.iudices.ꝛ.l.qui furore.ff.de ſta.homi.facit.l.cecus.ff.de iudi.ꝛ.l.cū furiosus,eo.ti. Et hoc ꝫ Spe.in ꝟſ. item q; est furiosus. ¶ Tales.n.habēt̄ pro absentibus,ꝛ ignorātibus.l.j.ſ.furiosus.ff.de acquir.poſſ.nisi hērent dilucida intervalla.l.qui testamen.ſ.eum qui.ff.de testa.
18 ¶ †Sꝫ quid erit si furiosus velit testificari de his,que vidit tēpore sane mētis in hoc tenerē,q; non posset,qz potissime in eo consideramus tps dispōnis quo tpe penitus caret memoria,ꝛ intellectu. ¶ Si aūt qs velit testificari de his, que vidit in furore tunc crederē admittēdum. ¶ Et hoc ꝫ Spe.in versi.sed nunqd pubes.ratio est qz tpe quo deponit est sane mētis,ꝛ bone memorie,ꝛ facile pōt hēre memoriam de his,que vidit tpe furoris. ¶ Sed qd de eo cui bonis est interdictum concludite qđ non pōt esse testis.l.is cui bonis.ff.de testa.ꝛ ibi ponitur per Bal. ¶ Ultra pdicta vidēdum est qnid de ceco. Spe.in.ſ.j.ꝟſi.ꝫ nunqd cecus
19 dixit posse testificari.†qz non reperitur in iure pbibitus maxime de his,que vidit ante q̄q̄ fieret cecus.nam cecus factus retinet dignitatē.l.qui furore.ff.de ſta.ho. Et facit.l.cecus.ff.de iudic.hoc tñ est limitandū ſm ipsum si prius vices contrahētium notas habueris. ¶ Nec ob.si dicatur q; in voce decipi pōt qz ꝛ visus quā doq; pōt decipi.xxvij.q.j.c. voce. Et breuiter ſm ipsum poterit esse testis in stipulatione,ꝛ in actione iniurīarū. posset tñ ꝓbabiliter distingui an facile poterit falli, vel ne,ꝛ hoc esse committendum arbitrio iudicis,q; habebit considerare an habeat adeo notas voces contrahentiū,vt facile falli non possit.Hinc subijcit Spe. qđ poterit contra testem excipi qđ est artifex ignotus,vel nimis obscurus,vel ignobilis,vel non dines,vt ponitur in versi.item qđ est artifex. Item ēt quod non est in dignitate,que tñ omnia sunt determinanda,vt aliqualiter fidem diminuant,non aūt, vt omni-
20 no repellatur ꝫ ipse loquatur gñaliter. †Item etiam pōt opponi quod testis est gratiosus.vt in versic. itē quod est gratiosus.facit ij.q.v.similiter. ꝛ.c.accusationes demum ēt opponitur laicum non posse testificari in causa criminali cōtra clericum.vt in.c.veniens.el primo de testi.ij.q.vj.laicos.ꝛ ibi ponitur per totuꝫ.Ex his habetis expeditam hanc vltimam prime partis.

SUMMARIUM

1 Testimonium ferre qui cogi non possint.9.ꝛ nūqđ semper habeat verum.16.
Frater nunquid cogatur testificari aduersus fratrem maxime in causa criminali.3.ꝛ cur.4.
2 Testificari est munus publicum.
5 Frater volens testificari contra fratrem an admittendus.
6 Gener contra socerum non compellitur testificari, vel econtra. item vitricus aduersus priuignum,item sobrinus aduersus sobrinum,ꝛ econuerso.
Cōsanguinei vsq; ad qnē graduꝫ non cogunť inter se testificari.
7 Libertus an possit cōpelli ferre testimonium p̄ patronū.10.14.
8 Uxor an possit cogi testificari contra maritum.13.
Domesticus nunqd cogaī aduersus domesticū ferre testimoniū.
10 Uiles quando in testem vocentur.
Testimonij ferendi quibus modis veniat excusatio.
11 Priuilegiati testificari compelluntur quando veritas aliter haberi non potest,ꝛ cui incumbat onus illud probandi.15.

12 Veritatem celare an sit peccatum mortale.
13 Pietas etiam non excusat a peccato.
14 Anima cunctis rebus preferenda.
15 Clericus cogitur testificari in probationum subsidium.
17 Testis quando dicatur deponere inuitus, & non coactus.
18 Testis dictum, qui iurauit non deponere an valeat.
19 Testem compellere ad testificandum, qui possit.
Imperium merum, & mixtum in causa absentie delegari potest.
20 Iurisdictione delegata, que censeantur concessa.
Viator compelli potest ad testificandum.
Testes vt testimonium ferant quomodo compellendi.

¶ Secunda pars principalis huius tractatus.
Qui testes non cogantur testificari.

Hanc videndum est principaliter, qui testes non cogantur testificari. ¶ †Concludite primo q̄ valitudinarij senes, vt sunt maiores lxx. annis excusantur. Item bi qui sunt cum magistro reipublice bi etiam quibus in vrbe venire non l3, vt q̄ ignominie causa missi sunt a militia, item publicanus, & is qui abest ex probabili, & necessaria causa, item qui conduxit prebendam vebendā exercitui, vt hec oia probantur in l. inuiti. la. j. de testi. ij. q. iij. inuiti. Sed hic principaliter dubitatur nunqd frater cogatur testificari cōtra frēm, hec q̄ est tradita multum inuolute a doc. nostris, pro ea ī declaranda possumus principaliter dubitare de q̄nor. Primo nunquid frater cōpellitur testificari contra frēm. Scōo an possit compelli testificari pro fratre. Tertio an volens testificari cōtra fratrem admittatur. Quarto an volens testificari pro fratre admittatur. ¶ Circa primum concludite q̄ frater nō cogitur testificari ꝛ fratrem in cā criminali, & hoc est indubitatum apud oēs l. lege iulia. ff. eod. & c. l. iulia. iij. q. ij. in ciuili. glo. in. d. l. lege iulia. dixit idem q̄ in criminali. Subiungens glo. q̄ oēs enumerati in. d. l. iulia compelli non possunt in ciuili. Et idem est ꝑm glos. in agnatis q̄ eadem, vel maior est ratio. quam glo. tenuit Jac. de are. vt refert Cy. in. l. parentes. C. eo. Et idez tenuit Arch. in. d. l. iulia pro hac snia adducitur ratio. † Testificari est munus publicum, ſz tutela que est munus publicū remittitur alicui ne sit cōtra fratrem. l. humanitatis. de excu. tu. ergo eadem rōne remittit testificari. ſz hoc argm̄ non cōcludit ꝑm Jo. an. in addi. ad Spe. in §. de testium compulsione circa prin. qm̄ illud dictum procedit fauore ipsius pupilli, item facilius hr̄ tutor q̄z testis, nec vltra dicit Joan. an. Albe. in. d. l. parentes sequitur opi. glos. nisi in vno casu ex mente Jaco. de are. q̄n vtraq; pars litigantium consentiret, vt frater produceretur contra fratrem, tunc. n. inuitus ēt compellerē. faciunt que not. in. l. ij. C. eo. ti. de testi. Bar. in. d. l. iulia sequitur ēt glos. illam & cū illa transit ibidez Bal. q̄ eam non reprobat, ipse tn̄ Bal. in. l. parentes addit aliquos casus in quibus frater cōpellitur in ciuili. Primus vbi frater est testis rogat⁹ ab vtraq; parte in instro. Scōs si esset rogatus a testatore, vel a iudice in iudicio in his. n. casibus frater compellitur testificari cōtra fratrem in ciuili. Facit q̄ no. per glos. in auct. de testi. in §. ſz in fi. Spe. in §. de testi. compulsione. versic. sed nunquid frater. refert glos. dicere. iij. q. v. c. j. fratrem posse cogi testificari ꝛ fratrez in causa ciuili contra quam sniam dicit Spec. faciunt que habentur in. d. l. lege iulia prout intelligitur in ciuili & criminali. † Vbi hinc subijcit Spe. q̄ in minoribus criminibus cogitur aliquādo contra fratrē non tn̄ in magnis arg. in. l. si magnum. & l. si sororem. C. qui accu. nō poss. nisi sint aliqua crimina excepta, vt in crimine heresis, vel simonie de quo in. c. literas. de presump. & in. c. si auditus. xxiij. q. viij. Et hoc ꝑm eum in defectum proba. l. q̄m. C. de hereti. xxiij. q. ij. q̄z q̄z. Mihi tamen magis placet snia glos. c. j. Primo q̄n ex quo frater litigans approbat personaz fratris vt iniquum, & quodāmodo calūnioſuz, vt ēt frater ipsum fratrem nō debeat approbare. Scōo quoniam facultas proba. non est angustanda. l. q̄m. C. de bere. & maxime q̄n proba. procedunt sine ſnſpitione, vt hic. Nisi saluando cōem sniam respondeatis q̄d frater non cōpellitur testificari ꝛ fratrē fauore ipsius testificari debētis quo casu tunc nō deberet compelli de quo statim vobis dicam.

Circa secundum an frater possit cōpelli testificari pro fratre. glos. in. d. l. lege iulia dicit q̄d nec pro eis causis nominatis in. d. l. lege iulia pōt compelli. Et idem tenuit Archi. iij. q. ij. c. l. iulia. que glo. potest hēre duplicem intellectum. Primus q̄d frater, nec filij in illa. l. noiari possint testificari pro eis. Et hunc intellm vr̄ habuisse Ja. bu. Et hoc mō intellexit illā glos. in prima parte prime partis dn̄ tetigi de cōsanguineo. Alio modo, q̄ frater & alij ibidem noiatim non possint cogi testificari pro eis. doc. cōiter in. d. l. lege iulia. Albe. Bar. & Bal. cōcludunt q̄d aut fauor solus est causa prohibendi testimonium, & tunc possumus cōpellere eos testificari, argu. in. l. q̄d fauore. C. de legi. aut est reuerentia causa prohibitionis, vt in liberto, & tunc non
4 pōt admitti pro eis. & ita intelligitur glos. illa ꝑm doct. ¶ †Sed pro declaratione huius. q. est videndū cuius fauore sit prohibit⁹ frater, vel consanguineus testificari ꝛ fratrem, vel consanguineū glo. in. d. l. lege iulia. q̄d fauore eorum ꝛ quos producitur in testē. Albe. idem reprobat illam glo. inquiens q̄d solum hec ꝓhibitio est inducta fauore coniunctorū debētium testificari. ꝓpterea glo. ibidez male alleganit. l. q̄d fauore. Bar. in. l. in legibus. ff. eo. ti. vr̄ sentire q̄d sit in fauorem vtriusq; tam eius contra quē producitur in testem q̄z fratris, vel consanguinei ꝓducti. & sic ꝑm hanc sniam Bar. frater vel consanguineus non posset cōpelli inuitus testificari pro fratre, vel consanguineo, ex quo hec prohibitio est inducta ēt in fauorem ipsius testificari debentis, & multofortius esset dicendum ꝑm Alber. ex quo tantummodo in fauorem eorum, qui producuntur hoc est prohibitum. ¶ Et pro hac snia Albe. facit qm̄ testificari contra fratrē, vel consanguineum vr̄ quid odioſuz. & ideo dum frater, vel cōsanguineus compelleretur testificari pro fratre, vel consanguineo aliquando forte eueniret, vt de necessitate testificaretur contra ipsos, q̄ pro vtraq; parte testificari debet & hec est ratio quam sentit glos. in. d. l. lege iulia.

Circa tertium †an volens testificari contra fratrē admittatur Albe. tenuit q̄ sic in ciuili ar. illius. l. a contrario sensu, & q̄ non reperitur prohibitum. Idez tenuit Jaco. de are. vt refert Albe. l. parentes ls ꝑm ipsum glos. videatur sentire in. l. lege iulia q̄d etiam volēs non admittitur in ciuili. Barto in d. l. iulia. vr̄ dicere a contrario sensu illius. l. posse testificari, sed in l. legibus. ff. eo. ti. dicit q̄d lex vltima facta est in fauorem testium producendoruz ꝛ fratres, vel affines. & ideo dz esse distinguendū prout distinguitur in articulo proximo p̄cedenti. Scōm hanc rationem Bar. esset dicendum q̄d frater volens non posset testificari contra fratrem in ciuili, nec etiam consanguineus contra cōsanguineum qm̄ hoc est introductum propter fauorē vtriusq; tam fratris contra quem testificatur q̄z ipsius volentis testificari, ergo cum sit in fauore vtriusq; alter ipsorum solus non poterit renūtiari, & sic videtis in effectu Bar. esse cōtrarium Albe. & Ja. de are. contra hec opi. Bar. vr̄ mihi verior, q̄ lex ꝓhibet fratrem, vel consanguineum testificari contra agnatum fauore agnationis illius domus, & gratia cōseruande amicitie inter ipsos vnde solus non dz posse testificari contra fratrem fratre inuito. ¶ Sed cōtra hanc sniam Bar. facit pro snia Specu. quam vobis. ꝛ retuli. Item facit q̄ frater pōt accusare fratrem criminaliter si crimen non sit nimis magnum. l. si sororem. & l. si magnum. C. qui accu. nō pos. ergo multo fortius poterit testificari cōtra fratrē. ¶ Faciūt etiam. ll. supra allegate, que dicunt fratrem, & consobrinos nō cogi inuitos testificari aduersus fratrem, vel consanguineos, ergo a contrario sensu sponte possunt admitti propterea nō debemus obuiare veritatē, que omnibus rebus preferenda est cogitabitis. ¶ In criminali non distinguit Albe. qui tenuit in ciuili posse testificari, aut loquimur in crimine commisso cōtra se de quo alius ipsum fratrem accusauit, & tūc posset testificari non aūt si ipse frater eius accusasset quod potest facere. C. qui accusa. non pos. l. si propter. nisi per hoc orirentur inimicitie inter eos, q̄ tunc repellerentur. l. iij. ff. eo. ¶ Si vero de crimine contra alium cōmisso, & tunc si crimen est leue non potest frater contra fratrem testificari, q̄ eum accusare potest. l. si sororem. C. qui accu. non pos. Si vero crimen est magnum non admittitur in. d. l. lege si magnum. & hoc tenet Alber. ex mente Petri. & in. l. lege iulia.

Circa vltimum dicatis, vt dixi supra in prima parte partis principalis, vbi hec omnia possent etiam addi.
6 ¶ †Sed dubitatur vltra predicta, Item gener ꝛ socerū non compellitur testificari, vel econtra victricus aduersus priuignum, vel econtra. Sobrinus aduersus sobrinum, vel sobrinam, vel ecōtra, vel natos ex his ꝛ eos, qui sunt propinquiores gradu. vt. l. lege iulia. ff. eo. & l. inuiti. Et idez est gn̄aliter in omnibus agnatis ꝑm glos. in. d l. lege iulia. Sed quid de collateralibus glos. iij. q. v. c. consanguinei inquit q̄d collaterales admittuntur post tertiū gradum ea ratione qm̄ vsq; ad eum gradum non compelluntur, & sic sentit glos. illa collaterales vsq; ad tertium gradum non esse compellendos. Spec. in §. j. ver. Sed nunquid frater in fi. concludit q̄d in cā criminali collaterales consanguinei admittuntur nolentes interesse post tertium gradum. vt in. d. c. j. iij. q. v. Sed vsq;

ad illum

ad illum gradum non coguntur inter se testificari.xxiij.q.iij.ver. lege iulia iudiciorum,an aũt hi .ſ.dicti pñt testificari volẽtes inter se,ꝛ ꝙ se supra vidistis plene positum in ꝓcedenti lectione. Libertus ẽt non compellitur testificari ꝙ patronũ.L.libertorũ.C.eo. ti.Et per hoc inqt not.Bal.Bar.alias Bal.in.d.L.libertorũ. Qó si iudex in ſnia ita dixerit condẽno te,qꝛ per libertos tuos ꝓbatum est debitũ,ꝙ talis ſnia ipso iure est nulla mouet illa notab. cõsideratione,qꝛ vbicunq; ſnia est lata prętextu ꝓbationũ a iure reprobatarum talis ſnia est nulla no.gl.Jo.an.in.c.qm̃ ꝙ falsa. de pba.in nouella circa finẽ,pro hoc.c.ij.de pur.vul.Qó dictum Bal.non crederem ita simplr verum,sed limitarem ꝓcedere qñ ꝓnus ꝙ quem lata est ſnia opposuit ꝙ personam ipsius liberti. Si aũt ipse patronus comparuisset in iudicio,ꝛ nihil opposuisset tunc valeret processus factus ꝙ ipsum patronũ,hec est conclusio
9 Bart.ꝛ Ange.in.L.q̃uis.ff.de in ius voc. ¶ †Secus aũt esset si ꝓcessus esset factus ꝙ patronũ contumacem,vel nuntium, vel non comparentem in iudicio,vt idem determinatur per ipsos,ita ergo dicemus in ꝓposito dcm̃ Bal.procedere qñ est oppositũ ꝙ personam libertoꝝ.Et per ꝓdicta põt inferri ad.q.nunqd libertꝰ poterit testificari ꝙ patronum prono volente vꝝ qó non qm̃ reuerentia,que debetur exṕsse non põt remitti , vt ponitur in.d.L. q̃uis. in fi.tex.in ꝙrium tñ arg.supradictorum põt determinari,qꝛ tacite põt remitti illa reuerentia, que debeꝯ illi patrono.i.tacẽdo nõ opponendo.Et ex his ẽt infero qó q̃uis filij non possint ꝙ parentes ẽt volentes,attamen si pr̃ non ꝙdiceret,ꝛ patereꝯ filium testificari ꝙ se tale testimonium valeret.Nec obst.L.parentes,qꝛ põt rñderi,ꝙ filius volens põt testificari ꝙ prem si tñ pater vellet illud non denegat lex illa. Si tñ procederet ꝙ frem absentẽ,vel cõtumacem iudex non ɔ recipere filios,vel parẽtes vt.ſ.vobis dixi in prin.huius tractatus ex mente Jo.an. †Consequenter dubi
8 tatur de vxore an possit cogi testificari ꝙ maritum. Spec. in tit. de testi.in.§.j.ver.quid si aduersarius dixit eam fuisse cogendam qm̃ vt vxor non testificetur in cã mariti hoc est introductũ fauore ipsius litigantis cũ marito,ergo si velit renuntiare fauori suo poterit.Et idem infert Spe.gñaliter de quolibet domestico,vt possit cogi testificari ꝙ domesticum quemadmoduꝫ nos dicimus advocatũ posse cogi testificari ꝙ partem pro qua prestat patrocinũ. vt no.in.L.fi.ff.eo.ti.ꝛ in.c.romana in.vj.Jo.an.in addi.vbi.ſ.ex mente Ja.de are.ꝛ Cy.in.L.ẽt.C.eo.cõcludit ꝙ vbi sola est rõ domesticitatis testis domesticꝰ cõpellit testificari ꝙ domesticũ.Si vo vltra domesticitatẽ sit ꝓhibitio ꝓp reuerentiã tũc non põt cõpelli testificari sicut dicimus in liberto.L.libertoꝝ.C.eo.Et idẽ cũ vxor debeat reuerentiaꝫ marito suo.xxxiij.q.v.§.ex ṕmissis.ꝛ.§. se.L.in alia in fi.ff.sol.ma.Qulier ꝙ maritum non compellitur testificari.Et hoc idem tenuere Bu.ꝛ Bal. in.d.L.ẽt.Et ꝓ hac ſnia adducitur rõ,nam socer ꝛ gener inuicẽ non coguntur testificari vt.ſ.tetigi ergo multominus cõpelleretur vir,ꝛ vxor.Sꝫ hic pro declaratione predictoꝝ queritur qd si veritas aliter bẽri non
9 ꝓima.ff.eo.ꝛ ꝙ †valitudinarij senes,ꝛ alij ibi noiati non tenentur compelluntur ẽt si veritas aliter bẽri non possit, nisi vno casu qñ sunt rogati,ꝛ multofortius est dicendum in alijs, qui non compelluntur testificari rõne sanguinis,vel reuerentie,Bar.tñ ꝛ Bal. ex mente But.ꝛ Albe.dicunt in.d.L.inuiti.glo.ibidem esse intelligendam,vt ibi illi noiati non teneantur si veritas aliter apparere non põt hoc est ad iudicium venire, ſꝫ iudex ɔ ad eos mittere officiales pro dicto eoꝝ recipiẽdo. facit.l. ad ꝓsonas de iureiur. alias.n.esset absurdum qó senes,ꝛ illi valitudinarij non testificarentur pro quo hodie est inducta decretalis si qui.eo.tit.de testi. que determinat eos esse admittendos,vt testificentur,qó tñ est intelligendum in cã ciuili,in criminali sunt examinandi in presentia iudicis,nec est aliqs mittendus ad ipsos.auct. apud eloquẽtissimum.C.de fi.instr. ¶ Et hoc vltimũ fuit ex mẽte Inn.ꝛ Host.ꝛ But.in.d.c.si q.per hoc tñ nõ est declaratum qd de alijs,qui nõ cõpelluntur regl̃r rõne sanguinis.Spe.in ti.de testi.ℵ.nunquid frater dicit ex mente Hosti.in summa qó oẽs,qui regl̃r nõ cõpelluntꝰ testificari inter quos principalr est frater pñt cõpelli testificari si ℵitas aliter bẽri non põt Jo.an.in addi.ver.ſ.q.ſ.si ℵitas aliter bẽri nõ possit,ꝛ idem erit ꝑm eum in his,q ponunt in.L.lege iul.ff.eo. ¶ Excipit tñ ipse Jo.an.ex mẽte Guil.libertũ.L.liberto
10 rum.C.eo.ꝛ socerum,qui hꝫ loco parentis.L.quia.ff.so.matri.

Et sic habetis notare ꝑm hos doc. †q ẽt vbi ℵitas aliter bẽri non possit libertus filius,ꝛ gener non cõpelluntur testificari ꝙ suos Albe.in.d.L.inuiti.eod.ti.refert opi. But. distinguentis. ¶ Quidam repelluntur ex vtilitate persone,ꝛ isti admittuntur in defectum qñ veritas aliter bẽri nequeat.Lob carmen.§.si ea.ff.eo.ti.idem si vitio sui quis prohibereꝯ a testificatione.L.qm̃.C.de here. ¶ Quidam excusant fauore publico, vt sunt magistratus,ꝛ tales compelluntur si publica vtilitas suaserit eos cogi in defectũ.L.vt gradatim.§.quoties.ff.de mune.ꝛ bono.facit c.cum a nobis.ꝛ.c.dilecto.eo.ti. ¶ Quidaꝫ excusant priuilegio ꝓpio,vt senes,ꝛ valitudinarij,ꝛ tales non cõpellunt venire coꝝ iudice in defectum,sed iudex ɔ mittere ad eos recipiẽdos,ꝛ hãc ſniam But.sequitur Alber.ꝛ gñaliter cõis est ſnia maxime canonistarũ qó vbi veritas aliter apparere non põt priuilegiati cõpelluntur testificari,vt in.c.j.ꝛ in.c.cum pernenit.de testi.cogẽ. mouentur illa consideratione,qꝛ vbi veritas aliter negt apparere pcm̃ est celare veritatem.xj.q.iij.c.si quis,ꝛ.c.quisquis. ideo
11 ad tollendum pcm̃ veritas ɔ liquere. ¶ †Sed dubitaꝯ hic cui incumbit onus probandi qó veritas aliter non põt apparere. Butri.tangit hãc.q.in.c.super eo.de testi.cogen.refert quosdã tenere qó testis excipiens veritatem aliter posse apparere ɔ illud probare duplici rõne.primo qꝛ hec est exceptio fundans intẽtionem excipientis,vnde ꝓbare ɔ.L.in exceptionibus.ff.de excep. ¶ Scõa qꝛ ipse affirmat,ꝛ aduersarius negat.ideo affirmãti incumbit onus probãdi.Butri.idem dixit hoc procedere in ciuili, nisi forte esset clericus,qui ob reuerentiam iuri non vellet iurare, sed hoc ꝓcedit in alio casu de quo infra dicam.In criminali vero actor ɔ probare.ꝛ hec ſnia vꝝ mihi vera,qꝛ potentius est ius procedens a dispensatione cõi q̃ a dispensatione priuilegiati.L.eius militis.§.militia missus.de re mili. ¶ Sed ille qui vult testẽ compellere nititur iure cõi,ꝛ aduersarius iure priuilegiati. ideo fundanti se super priuilegio incũbit onus ꝓbandi.Sed vlterius du-
12 bitaꝯ pro declaratione predictorum, †an celare veritatem sit peccatum.Butri.in.c.j.de testi.cogen.vꝝ concludere ex mẽte quorundam primo assumpto officio testificandi tacens veritatem includit peccatũ mortale,qꝛ iura plene dicunt veritatem,vt no. per glo.in.c.fraternitatis.pro hoc optime.c.dilecti.de accu. sic no. glo.ſm eũ.xx.q.ij.c.ne quis,facit.xj.q.iij.si quis metu.Hoc tñ dictum primũ But.intelligitur ꝓcedere qñ testis iurasset dicere veritatẽ super his de quibus esset interrogatus,vel ẽt iurasset simpliciter de quo in.c.fraternitatis.Si aũt fuerit assumptus officiũ testificandi,tunc si tacet veritatẽ, vt aliquid consequatur , adhuc peccat.xx.q.v.ne quis,qꝛ hoc est mendacium.L.prescriptione.C. si contra ius,vel vti.pub.Si aũt tacet veritatem, qꝛ non vult alteri ꝓdesse,nec nocere,tunc si veritas aliter haberi non põt mortaliter peccat. ¶ Idem si aliter scire põt,sed credit per alium nõ posse sciri.Si aũt credit sciri per alium,ꝛ reuelari tacendo veritateꝫ non peccat mortaliter. ¶ Et hec vera sunt ꝑm But. qñ tacet in dãnum alterius,secus si in commodũ vnius,ꝛ non ad cõmodum alterius,vt no.in.c.dilectorum,eo.tit.nisi tacuerit odio,vel corruptione,qꝛ tunc peccat mortaliter,vt in.d.c.j.de testi.cogẽ.
13 Que oia procedunt in personis priuilegiatis illa consideratione, qm̃ nec princeps per priuilegiũ,nec consuetudo nec pietas excusat a peccato.c.fi.de consue.ꝛ in.c. super eo.de vsu. Est tñ dña inter priuilegiatũ,ꝛ non priuilegiatum.nam priuilegiatus non cõpellitur testificari,nisi vbi veritas aliter apparere nequit.Ceteri vero non priuilegiati indistincte compelluntur testificari etiaꝫ si veritas aliter põt apparere ꝑm Hosti.ꝛ But.in.d.c.super eo. Notandum est ẽt quod ls sit peccatum celare veritatem in ciuili in criminali tñ non est peccatum,vt no.Spec.in.§.qualiter,ℵs.ꝛ no.vt ẽt no.canonistę.in.c.j.de testib.cogen.ꝛ ibi per Butriga. ¶ Consequenter dubitatur an vxor cogatur testificari ꝙ virum. Spec.in ti.de testi.in.§.j.in ver.sed nunqd.videtur tenere quod sic.arg.in.L.nouum.§.hoc edicto.ff.de tab.exhiben.ꝛ in.l.qm̃.C. eo.tit.clarius tenuit in.d.§.qualiter.versic.ꝛ no. vbi generaliter dixit,ꝙ bi qui non cõpellunt regl̃r testificari. cõpelluntur tñ qñ veritas aliter haberi non põt etiaꝫ ergo cõpellitur vxor. ¶ Sed ꝙ hanc ſniam Spec.facit qó heri dixi vobis ex mente Joã.an.ꝛ Guil.ſ.libertũ non compelli etiam vbi veritas haberi non potest propter reuerentiam q̃ debet patrono. ergo idem erit dicẽdum in vxore,quia ɔ reuerentiam marito,vt dixi.

14 **Et ideo** †forte melius est tenere ſniam Spe.ꝙ vbi veritas aliter haberi non põt vxor cõpellitur testificari ẽt libertus eadem rõne,ꝛ qó plus est filius ꝙ patrem qñ ibi veritas aliter haberi non põt versatur peccatum mortale tacẽdo veritatem,ꝛ propter maritum,patronum ,vel parentem non est incurrendum pcm̃ mortale.qm̃ anima cunctis rebus preferenda est.l.sancimus.C.de sac.sanc.eccle.ꝛ.l.deo nobis.C.de episco.ꝛ cleri.pro hoc ẽt facit generalitas doctorũ dicentium testes priuilegiatos cõpelli generaliter quãdo veritas aliter haberi nequit. ¶ Sed quid erit de clerico.breuiter dicatis eum regulariter nõ

compelli testificari. c. ℞℞. xvij. q. ij. nisi in subsidium probationū vt no. glo. in. c. sup eo. de testi. cog. immo nec clerici dēnt esse testes, vt. d. c. ℞℞, qr nō est offiñ eis cōpetēs. i testamentis tñ pōt adhiberi testis. c. relatū. r. c. cū esses. de testa. ¶ Demū pro conclus. totius partis de qua agitur concludunt̄ q̄tuor casus ex mēte
15 Jo. Calde. tam de in. ciui. ℞ cano. ¶ †Fallit in personis priuil. de quibus dixi, que non cōpelluntˉ nisi veritas aliter adhiberi nō posset de qbus psonis ponitur. iij. q. iij. §. item in criminali. r vers. seq. Et idē est in clerico, vt. §. dixi, r hoc mō est intelligendū quod ponitur in. c. si qui. eo. ti. de testi. Scōs casus est qñ agitur ciuiter de crimine. r idē dicatis qō in casu p̄cedenti. c. sup his. r. c. pueniit. el. ij. de testi. cogen. Tertius casus est qñ agitur criminaliter de crimine. Et tunc si agatur ad penā pecuniariam imponendam per statuta, vel ēt corporalē tunc compelluntur coram iudice seculari. c. sup eo. in fi. de testi. cog. nisi sint priuilegiati. ¶ Et est not. qō in criminali doc. nolunt indistincte priuilegiatos nō compelli non habita distinctione an ℣itas possit apparere, vel nō, quia de hoc minime verbū faciunt, r pōt esse rō qñ in ciuilibus. ideo cōpellitur qñ veritas aliter non pōt bēri, qr celare veritatē est pcm̄ in ciuilib. que rō oīmodo cessat in criminalibus, qm̄ tunc non est pcm̄, vt. §. statim vobis dixi. ¶ Clerici aūt ſm predictos doc. nō compelluntur ēt coram iudice, qui est de tpali iurisdi. ecclesie, qñ testificando in criminalibus incurrerent irregularitatem. xxiij. q. viij. c. bis a qbus. c. sniam, ne cleri. vel mona. facit. xj. q. j. c. testimonium. †Et subijcit pulchre But. in. d. c. dilectorum, honestus
16 esse hoc casu ēt non cogi laicum, qui tēderet ad clericatum qō est notandum. Si vero de crimine agitur criminaliter in foro canonico ad penā dispositionis, vel suspensionis, vel aliam, tunc testes cōpelluntur ſm Host. r Bu. Quartus est casus qñ agitur de crimine per viam exceptionis, vt qr opp. p̄ testem, vel procuratorem q̄ est criminosus, vel in alijs simil. Et tunc si pp exceptionē, que opponitur non punitur prout est qñ opponitur p̄ testem, vel procuratorem, vt in. c. ij. de ordi. cogni. tunc non cōpelluntur testes testificari pp odium talis reprobationis ex qua sola infamia sequitur, vt. d. c. dilector. Et hoc verus nisi parti faciat magnū preiudiciū, ſm Host. quo casu non compelluntur, vt. c. cum p̄. eo. ti. de testi. cog. Item r hoc verū nisi constaret, q̄ subtraherēt odio, vel timore ſm p̄dictos. facit. c. sup eo. de testi. cogē. Si aūt crimen deductū in exceptionē puniretur, tunc dicatis testes cōpelli p. §. dicta. Et ita distinxerunt p̄dicti doct. in. d. c. dilector. Videtur tñ esse addēdum huic distinctioni. s. vt in delictis de iure cano. non compelluntur, nisi timore alterius partis constituit iudici testē esse renocatū a testimonio ferēdo, vt in. d. c. sup eo. ppterea dicit Inn. in. d. c. super eo. testē compelli in cā criminali si timore, vel aliter se malitiose subtraxit a testificādo ex instinctu partis aduerse, vt in ca. peruenit. de testi. cog. el. j. secus si amore tm̄. r hoc ēt tenent Pet. r Abb. in. d. c. sup eo. de iure vero ciuili cōpelluntur
17 tam in ciuili ℞ in criminali, vt. §. dictū est, vt. l. qm̄. C. eo. tit. †Sz hic dubitatur qualr dicemus testē deponere inuitū, r nō coactū. Jaco. de bel. in auc. §. pe. dicit q ℞℞ testis sit citatus si tñ nō allegauerit defensionem, vel excusationem suā tunc dr deponere voluntarie. ¶ Secꝰ si allegauerit excusationē, r iudex cōpellat. arg. in. l. filius. ff. ad macedo. r idē tenuit Bar. in. l. libellor. C. eo. tit.

Sed hic Dubitatur de notabili. q. testis iurauit nō testificari. Nunqd dicemus eum cōpelli ad testificandū. Spe. in. ti. de testi. ℣ &c. sed qd si quis dicit, q hoc iurm est temerariū, r hz inducere pcm̄ mortale ex quo agitur de veritate celanda. xj. q. ij. qsquis. r ideo poterit cōtrauenire huic iuro etiam ppria autoritate. c. sicut nris. de iureiur. r no. in. c. intimauit. eo. ti. de testi. ¶ Aliqui tñ temerunt, q non possit cōtrauenire propria autoritate, sed sit necessariū impetrare autoritatē superioris. Laurentius in. c. peruenit. de testibus. cog. volunt vt testis solum compelleretur ad ostendendum fraudē qua se astrinxit ad iurandū, r ea detecta hr pro dicto contra stringentem, r dr p̄ enm probare. gl. tñ in. d. c. peruenit. vr sentire qō possit compelli non obstante iuro deponere super p̄ncipali negocio qm̄ hoc iurm nō est obligatorium ex quo est p̄ bonos mores, vt in regulis iuris nō est obligatorium. de reg. in. in. vj. hec opi. vr verissima. r hoc idē
18 vr tenere Albe. in. l. si qñ. C. eo. ti. ¶ †Amplius dixit Spec. in ver. de quo. §. qō si vnus testis iurauit non testificari, r postea deponat cōplius, r tunc lz non plene probet tñ dictum suum vz ad semiplenam probationē, r iurī delationē in supplementum pbationis qō est no. ¶ Sed p̄ predicta fortiter oppo. qr periurus repellitur quādocunq a testificando, vt in. c. testimonio. eo. ti. ergo ex quo iste deponēs incurrit periurīū eius dictū non valebit. r tō forte iutius est tenere qō testis absoluatur a tali iuro, r erit vtile parti pro qua deponit ipse testis, qr sibi maior fides adhibebitur. Sed quem dicemus cōpellere testem ad testificandū. cōcludite primo, q si erit iudex ordinarius, q habeat testes in iurisditione sua tunc cogi poterit cōpellere. r no. Spe. in ti. de testib. ℣. §. si qs cogetur. Idē erit si testis erit de iurisditione iudicis. r vocat⁹ cōparet coram iudice. nam tūc ex quo cōparuit coram eo poterit cogi a iudice ordinario, r ēt puniri ſm Spe. Si vero testes sint extra iurisdictionē iudicis ordinarij tunc iudex ordinarius dz scribere iudici illius iurisditionis vbi testis degerit, vt eos testes compellat
19 ad testificandum. l. iudices. C. de fi. instru. †Et hoc si cā erit ciuilis, si aūt esset criminalis non solet fieri commissio receptionis testium, vt in auct. apud eloquētissimum. C. de fi. instru. Etiam ſm Cy. ibidē si aliter fieri posset quominus cōmitteretur redemptio testium. Qō tñ dictum reprehendunt Nico. r Bal. Ibidem qm̄ veritas non per hoc parti obstare dz. pterea videmus q in cā absentie merum, r mixtū imperiū pōt delegari. l. j. §. j. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. Et hoc vr verius. Unde cōcludite, q si possint haberi testes in cā criminali nō est cōmittēda receptio testiū d. auc. apud eloquentissimū. Si aūt vllo pacto bēri non pñt tunc est committēda receptio testium. Delegatus aūt Pape, vel principis cui cā committitur cū clausula testes. si se subtraxerint compellas pōt quemlibet compellere. ¶ Amplius dicit Spe. in. d. §. si quis, q si illa clausula non esset apposita nihilominus delegatus
20 posset cogere quoscūq testes dicere veritatē. †naz ex quo iurisditio est sibi delegata oia intelligūtur sibi ḡcessa sine quibus iurisdictio explicari non pōt. c. pterea. de offic. dele. r. l. ea qui. ff. de iurisdi. om. iudi. Finaliter videndū est de arbitro. Albe. in. d. l. si qñ C. eo. ti. dicit arbitrum non posse cogere testes ad testificandum, ſz ordinarius eos cōpellet, qui cogit arbitrum pnuntiare. l. labeo. §. j. ff. de arbi. r poterit cōpelli ſm Albe. ēt viator qui est in itinere ēt ad testificandū non tñ sunt testes compellēdi per missionem in carcerem, prout faciunt qdam iudices imperiti. Sz debēt cōpelli si sunt clerici per censuram ecclesiasticā, si sunt laici p impulsionem, vel captis pignoribus. ar. in. l. j. ff. si quis ius dicen. nō obtempe. r hec forma traditur per Spec. in. d. glo. de testi. eod. tit. de testi. Et hec quo ad secundam partem principalem.

SVMMARIVM

1 Testium productio, r examinatio quas solennitates requirat. nume. 18. 35.
Procuratoris presentia in causis arduis non sufficit.
Monitio iudicis habet vim citationis.
2 Citari nunquid debeat pars ad dādos articulos, vel corrigēdos.
3 Citatio ad videndum produci testes vbi procurator est litem contestatus an valeat.
4 Procuratoris persona in quibus respicienda. nu. 5.
6 Actor vel reus nunq̄ debet pati aliquod incommodum ex procuratoris constitutione.
7 Procurator ad producēdum producere dicitur, r non dominus.
8 Consensus partium multum addit momenti in causa.
Admonitio iudicis, que fit per iuramentum testi delatum habet vim citationis.
9 Testis dictum non citati, nec admoniti quando valeat.
10 Testis sponte ferens testimonium an presumendus suspectus.
Peremptorium cause quid dicatur.
11 Testes produci absq̄ partis citatione termino assignato ad probandum pendente an possint.
12 Aduocati super testium pductione quomodo instruant partem.
Citatio ad causam generalis quante potentie.
13 Citatio partis nunquid necessaria in receptione testium vbi proceditur per inquisitionem.
Inquisitio succedit in locum accusationis.
14 Citatio partis vbi proceditur per accusatorem est necessaria.
15 Judex interloqui potest parte non citata in questione an valeat statutum vel consuetudo.
Informatio de notorio potest per iudicem recipi nemine citato.
16 Attestationibus publicatis quādo liceat alios testes pducere.
Testis examinatus, qui non debuit examinari qualē fidē faciat.
17 Presumptio qualis qualis duos effectus operatur.
Testis qui propter inimicitias examinari non debuit an, r quando faciat indicium.
18 Inimicitia superueniens facto ipsius contra quez producitur testis an repellat testem.
19 Juramentum testium an possit die feriata deferri. r que in tali iuramento interuenire debent.

20 Testis quomodo iurare debeat.nume.21.
Notarius qualiter iuramentum testis recipere debeat.
21 Presumptio fit pro actib⁹ iudicis quo ad solennitatē, ⁊ vitatē.
Practica ad euitanda periuria in iuramentis dolosis.
22 Testis iuratus super vno articulo non probat super alio.
Testes super quo iurare debeant, ⁊ etiam examinari.
23 Limitata causa limitatum parit effectum.
24 Indefinita equipollet vniuersali.
25 Testis dicens falsum in vno an in totum reprobandus.
Testis de quo deponere debeat.
26 Testis dictum nunquid vitietur circunstantijs.
27 Testis ignoranter falsum deponens periurium non incurrit.
Juramentum testis non refertur ad articulos impertinentes.
Principem nō posse auferre dñiū alterius dicētes mentiūtur.
28 Testis falsitas in mero articulo officere non dz veritati in alio.
29 Testimonium precedēs iuramētū ex intervallo nunquid valeat.
Substantialia actus iudiciarij remitti non possunt de partium consensu.
Ratihabitio in quibus retrotrahatur.
30 Testis qui super vno articulo depositit productus in alia cā qualiter super eodem articulo iurare debeat.nume.31.
31 Testis an possit testimonium suum in scriptis deponere.
32 Juramentum testis an sit de substantia testimonij, vt non possit remitti.
Testimonium testis iurantis die iuridica, ⁊ feriata deponentis nunquid valeat.
33 Testium depositio post terminum infra quem deponere iurauerant facta vtrum valida.
34 Testes expensis cuius sunt in iudicio exhibendi.
Testi expense nunquid soluende ⁊ que.
35 Testes producens vtrum teneatur resarcire damna testium in negocijs eorum.
Priuilegia non intelliguntur cum alterius iniuria.
36 Practica super articulis super quibus testes producuntur.
Articuli sine culpa an sint de substantia probationis.
Articuli in causa cur instituti.
37 Testes publicatis attestationibus an possint sup articulis omissis examinari.
Testis obscurus iterum potest examinari.
38 Articuli impertinentes, ⁊ obscuri non admittendi.
Articuli vbi iudex est dubius, nunquid repellat, vel recipiat, an admittendi.
39 Interrogationum copia producenti testes non concedenda.
Testium productionem tres sunt regule impedientes.
40 Testium renuntiatio nunquid producendi viam precludat nō publicatis testium dictis.
41 Testium sola publicatio aliorum testium productionem quando non impediat.
Testes quando produci possint super articulis directo cōtrarijs post attestationes publicatas.
42 Consuetudo q publicatis attestationibus possint testes prodnci nunquid valeat.
Testium receptio, qr non recte recepti nunquid nulla.
Testes vtrum recipi possint in causa appellationis super articulis super quibus est facta publicatio in principali.
43 Intellectus.l.per banc.de tem.ap.C.
44 Agendi diuerius modus effectuum diuersitatem inducit.
Jus canonicum in clericorum foro seruandum, ⁊ ius ciuile in foro cesaris. Et quando ius ciuile canonico preferendum.nu.45.
Intellectus.l.more romano.ff.de feriis.
45 Juris canonici, ⁊ ciuilis differentia, ⁊ quando vnum alio prefertur, ⁊ de illorum obseruantia.
46 Agendi finis variatur variata instantia.
Instātie lapsus in causa appellationis omne ius partis perimit.
47 Testes directo contrarij quando dicantur.
Probatio indirecta, que dicatur.
48 Articulus nouus quomodo dignoscitur.
Testes producere super articulo directo contrario etiam publicatis attestationibus quando liceat. ⁊ quando prodnctio publicatis attestationibus fieri possit.nume.49.52.
50 Articulus inherens de necessitate facti, ⁊ probationis articulo publicatarum attestationuz etiam attestationibus publicatis produci potest.
51 Tempus ⁊ locus quando articulanda in petitione, ⁊ libello.
53 Sententia peritorum in arte nunqz in rem transit iudicatam.
Didicisse testificata quando quis dicendus.

¶ Tertia pars principalis huius Tractatus, De solēnitatibus in productione, ⁊ examinatione testium requisitis.

v Jdendum Est nunc principaliter de solennitatibus, que requirunt in testi
1 bus ꝓducendis. † Primum regritur partis ꝑ q̄s producitur citatio. Est.n. necessaria partis pñtia, vel cōtumacia.c.in noie dñi.eo.tit.de testib. ⁊ l.si qñ.C.eo.tit. ⁊ in auc. eo.§.sancimus. ⁊ §.pen.facit.l.iudices C.de fide instru. Et si hec solennitas citationis fuerit omissa nil vz qō gestum est.d.c.ij. Si tñ citatus iusto impedimento venire non poterit. tunc si testes recipiantur non valebit testiū productio. Nec ob.si dicatur partez citatam debuisse mittere ꝓcuratorem ad allegandū absentiaz, vel ad videndū produci testes. qm̄ vbi cā est ardua qs non tenetur ꝑ procuratorē cōparere.c.querelā.vbi tex.sing.extra de ꝓcu. ⁊ ita rñdet Jmo.in.d.c.ij. quē alij sequūtur, pro hoc ēt facit, quia snia renocat̄ si citatus docuerit de legitimo impedimēto.c. cū bertol. de re iudi.l.si finita.§.si forte.ff.de dam.infec. ⁊ hoc ēt sensit glo.in.d.c.ij. ¶ Notandū tñ est q̄ monitio iudicis hz vim citā-
2 tionis, vt in.d.c.ij. ⁊ l.cessante.C.qūo ⁊ qñ iudex. ¶ † Sz hic dubitatur nunqd pars debeat citari ad articulos dādos, vel corrigē dos. dñi de Rota cōclu.xc. referūt aliquos tenuisse, q̄ non, quia actus ipsius iudicis, nec interesse partis aduerse ex quo suas dedit exceptiones. Referunt tñ quidam egregij dñi tenuisse ꝓrium qm̄ hmōi admissio articulorū est interlocutoria quedā, ⁊ in interlocutorijs pars est citanda.c.ad petitionē.de accusa. ⁊ c.si a iudice.de appel.in.vj. Et hanc opi. videntur tenere ipsi de Rota. Nec ob.si dicat̄, q̄ sit interlocutoria qm̄ rñdetur, q̄ interlocutoria pōt fieri absente parte lz non per contumaciā, vt no. Jnnocē. in.c.auditis de ꝓcu. Et maxime qñ procedit gñalis citatio ad totam cām, ⁊ ad oēs actus iudiciarios. nam tunc ſm Jnnoc. nō erit opus alia citatione in iudicio, qñ ꝓcedit generalis citatio ad oēs actus. ⁊ hanc vlti. opi. dicunt predicti dñi seruari in curia. But. tñ in.d.c.ij. dicit aliā opi. esse verioꝛē, nisi precessisset gñalis citatio. nec obst. dcm̄ Jnn. in.d.c.auditis. qm̄ respon. illud dcm̄ non procedere de iure, ⁊ ita eum reprobat Host. in.c.ex rōne de appel. tutius est ad tollendum omnes opin. citari facere partem ad videndum produci articulos, seu capitula, ⁊ ita vidi seruari.

3 Consequenter †hic dubitatur quid si aliqs cōstituit procuratorē in iudicio, ⁊ pcu. sit litē cōtestatus an si dñs fuerit citatus ad videndū produci testes valeat talis citatio. ¶ Lambertus de rāpo. vt refert Bar. in.l.si a furioso.ff.de re iudi. disputauit banc. qō. ⁊ videtur valere citationem qm̄ cā dr̄ esse ꝓpria ipsius dñi, ⁊ ad dñm spectat cō modum, ⁊ incōmodum cause.l.qui stipendia.C.de ꝓcu. Jtez dñs iurat de calūnia, ⁊ opponit exceptiones.c.ij.de ꝓcu.in.vj.l.si suspecta. ⁊ qō ibi no.ff.de inoffici.testa. postea fit in dñm executio. l.plautius.ff.de ꝓcu. ergo ex his vī citationē tenuisse in ꝓrium tñ fortiter facit.c.ij.§.alias.de testi. vbi pars dz citari, sed ꝓcur. dr̄ dñs litis ergo est citandus. item ēt dñs inuito ꝓcur. non pōt in se litē assumere.l.post litē.ff.de ꝓcu. ⁊ c.ij.de ꝓcu.in.vj. ltez ꝓcur. ipse est dānatus nō dñs.l.ij.C.de senten. ⁊ interlo.om.iudi. ¶ Et
4 banc vltimam partē tenuit ipse Bar. † qz in his, que pertinēt ad litis ordinationē regr respicimus personā procuratoris. secus in his que respiciunt peremptionē, vel decisionē, qz respicimus psonam ipsius dñi. ⁊ ita loquuntur ꝓria in.j. parte allegata. Barto. in.d.l.si a furioso. lz ēt banc opi. qz dñs non cogit̄ cōparere inuitus, nisi ex cā.l.fi.C.de ꝓcu.l.j.§.vlus.ff.de ꝓcu. ⁊ ex quo eligit litigare per ꝓcuratorē non vī per seipsum velle litigare. Si tñ ſm Bar. sponte cōparuit. putat Bar. qō valeat snia, ⁊ testium ꝓductio. idem ēt vī tenere Bal. in.d.l.j.de sent. ⁊ interlo.om.iudi. qz lz ꝓcur. sit dñs directo ipsius instantie, dñs tñ ipse, qui est dñs vtiliter pōt vti iure instantie sine cessiōe.l.in causa.§.fi.ff.de ꝓcu.
5 ⁊ sufficit ꝓcuratorez dño nō ꝑdicere.l.que oia.ff.de ꝓcur. ¶ † Si tñ presente dño lata est snia, ⁊ non apparet, q̄ eo pśente ad hoc si quidē fuerit citatus ad audiendum sniam, vel testes producēdos censetur esse presens ad hunc effectū ad quem fuerat citatus sicut rñsio refertur ad interrogata. facit ēt.l.heredes in testamentis.ff. de testa. Si vero non fuit citatus, sed alias ibi pñs dñs, tunc si apparet q̄ sit certioratus a iudice. idem erit qō in casu precedenti
6 arg.in.§.in testamentis. † Si non apparet de tali monitione, tūc si snia sit lata pro eo presumeret̄ ad hunc actum non fuisse eī presentem.l.qō patitur.ff.man. si ꝑ eum tunc presumeret̄ secus. arg. in.l.filius.§.inuitus.ff.de ꝓcu. ⁊ cum hac snia Bar. transit Ange.in.d.l.furioso. ⁊ Bu.in.d.c.ij. Addit tñ Bal. vnū in.d.l.j. quo ad hunc vltimū, q̄ si notarius scripsit dñm fuisse pñtem, tunc

valet sñia, z multo fortius ipsorum testium receptio. Si vero in actis non reperit scriptum. pro hoc dicit ipse est. l. illa notabilis cum ostendimus. §. fi. ff. de fideiuss. tu. vbi si aliqs patitur se ascribi pro fideiuss. presumitur stipulatio interuenisse. hec sñia cõis. ¶ relata non placet mihi in pmo mẽbro dum voluit non valere testiũ productionem qñ dñs est citatus, z non procurator, z dñs non com
6 parnit in iudicio. ¶ Moneor illa cõsideratione qñ ☩actor vel reus nunqꝫ dz pati aliqd incõmodũ ex cõstitutione procura. l. ij. c. defen di. ff. de pcu. z qui. ca. in pos. ea. ſz hic aduersarius patereť incõmodũ ex cõstitutione procuratoris, qz si dñs litigasset in iudicio nõ fuisset necesse citari procuratorẽ, ꝯ debemus dicere hanc citationẽ factam de dño valere, z tenere. ¶ Preterea si dñs fuerit citat⁹ z cõparet in iudicio vz testium pductio ꝑm pdictos doc. ꝯ multomagis debemus dicere ipsas valere qñ dñs fuit ꝗumax voluit cõparere ne melioris cõditionis sit contumax qꝫ cõparens in iudicio. ꝓterea sicut nos psumimus cõsensuz dñi qñ cõparet in iudicio z non ꝗtradicit ita debemus presumere qñ est absens z ꝗumax pp ipsius ꝗtumaciaz. Nec ob. si dicatis procuratorẽ esse dñm litis qm̃ rñdeo hoc dñiũ nõ ꝗferre ipsi procuratori ad incõmoduz aduersarij cui sufficeret si dñm citasset qñ procu. non fuisset ꝗstitutus. ergo idẽ erit qñ procuratorez ꝗstituit facit ad predicta de cõ
7 tumacia. l. locũ. §. ꝺenato. ff. de tabu. exhib. ¶ † Addite predictis qõ no. posuit Bal. in. d. l. j. de sen. z iterlo. qõ procurator bñs mandatum ad producendũ testes vel articulos z nõ ad totã cãm non ꝺr̃ producere articulos vel testes, ſz dñs ipse, qz p talẽ actũ procurator nõ efficitur dñs litis, z sic qda modus trãsiens quo ad ipsum procuratorẽ absqꝫ eo qꝺ aliqd penes eũ remaneat. ¶ Subijcit ẽt Bal. ibidẽ qõ si procurator procuratoris noie recipiat in bis que non pñt in aliũ trãsire, vt in feudo vel vsufructu incontinenti acqrit̃ totũ dño, nec est necessaria cessio ab ipso procuratore. Et idẽ est in dote ꝑm eũ qõ est notabile multũ. ¶ Sed hic vlterius querit̃ duo sunt ꝗstituti procuratores insol. ita ꝙ occupãtis non sit melior conditio vnus est litẽ ꝗtestatus alter produxit testes an valeant attestationes. z videť ꝙ nõ, qz per lit. ꝗtest. alter est effectus dñs litis preterea quis nõ ꝗpellitur litigare cum pluribus procuratoribus. l. j. in fi. q. seq. ff. de pcu. nec cause ꝗtinentia diuidi dz. l. nulli ff. de iudi. in ꝗtrariuz facit. l. j. ff. de offi. pcon. z l. iij. de admi. tu. Facit etiam qz aduersarius vr̃ ꝗsentire cuius ꝗsensu ſz solẽnitas remitti põt arg. in. l. filiussa. §. veterani. ff. de pcu. But. in. d. c. ij.
8 concludit ex mente quorundã. primo ꝙ † vbi actor z reus concordant attestationes valere vel nõ valere, hoc ẽ indubitabile, qz regulatur ꝑm ꝗsensum vtriusqꝫ. ¶ Si aũt reus vult ꝙ non valeant attestationes, dñs vult ꝙ valeant, tunc si reus fuit presens valent arg. d. §. veterani. secus si fuerit absens, vt in. l. ij. de exerci. si aũt reus vult valere z dominus non vult hoc casu exaudit̃ reus quia fauorabiliores sumus ipsis reis. Et qz est apposita clausula, vt nõ sit melior conditio occupantis. Et quedã alia vide de hoc in. d. c. ij. per But.

Sed nunquid Testis debeat citari. Bal. in. §. pos ro que sit prima cã benefi. amit. inqt ꝙ vbi iure caueť testes eẽ citãdos iurare tñ debẽt partibus pñtibus vel citatis. Et eoipso ꝙ index defert iurm̃ vr̃ monere ipsum testem que admonitio bz vim citationis. l. cessante. C. qũo z quando iudex. ¶ Idẽ tz Bal in. l. presbyteri. C. de epis. z cleri. dñi de rota vt refert But. in. c. ij. de testi. dicũt valere dictũ testis non citati nec admoniti deponentis in presentia partis z indicis, z p hoc allegat q̃ no. Spe. in tit. de teste. §. qualiter. vbi sufficit ꝙ iudex assignet certum terminũ ad pducendũ testes infra quem eos producat z poterit pars eos pducere absqꝫ alia citatione vel mo
9 nitione qm̃ ex quo presens est pñmit̃ citatus, vt no. in. c. bone de elec. † Et hoc presertiz verũ est ꝑm eos si in pñtia ptis iurauerit nil opponere. ¶ Nec ob. ꝓz eos si dicať ꝙ eoipso quo testis se ingerit officio testificandi videť esse suspectus, vt. l. que omnia. ff. de procu. z clare tenuit Spe. in §. qualiter vbi nolens. eo. ti. z idez videtur tenuisse quidam Laurentinus. in cle. ne romani. de iure iu. qm̃ respondent predicti dñi qõ eoipso quo pducitur per partem presumit̃ nõ spõte deponere sed stimulatus a parte, vt qz presumit̃ citatus ex quo venit ꝑm eos z hic posuerunt predicti dñi conclusione. cccclxxij. cũ qua opi. trãsit But. in. d. c. ij. z ex hac opi. baberis esse necessariũ vt testis citeť, sed in dubio presumi citatum. Alb. in. l. ſz bonoze. C. de epis. z cler. dicit nõ esse necessarium vt testis citeť quicquid dixerit Spe. scõm enim in. d. §. qualiter. qm̃ ſpecialis est in epo vt citari debeat, vt idẽ ponit̃ ergo in alijs ins cõe ꝓ hoc adducit̃ rex. cũ glo. in. l. post legatũ. z ibi bar to. z in. l. liberti ozũ. z in. l. insinuãdi. C. ó testi. §. citari. ff. de his ꝙb. vt indig. ppea dicit Alb. frustratorie fit interrogatio testi an sit citatus vel ſpõte dicat, qm̃ nõ est necessaria citatio. z hec opinio Alb. ꝯ qꝫ tenuit Bal. noster verioz de iure ſz ꝙsuetudo sentiat in
10 oppositũ. † Nec obst. vna rõ per qꝫ monet Spe. hũc testẽ videndũ suspectũ ex quo ſpõte testificat qm̃ responsio ex multis tollit hãc suspitionẽ. Primo vis ipsius iuramenti, qz nõ est verisimile testẽ deierare. Secõ qz testis pp veritatem manifestandam põt se vltro offerre sine suspitione. Tertio qz videť saltẽ vocatus a pte. Quarto qm̃ ſpõte facit ad id qõ alias poterit cõpelli. si. n. testis posset euitare testimoniũ tũc posset ꝯ eũ pbabiliter suspicari ſz cũ possit cõpelli si nõ velit testificari si ſpõte z nõ citatus testificari, nõ per hoc se vr̃ ingerere ex quo alias poterit compelli.

Notandum Est vltra predicta in aliquo casu esse necesse vt testes citenť qñ volunt in iudicio testificari, tunc enim inuiti compellunť testificari. z eo casu p cedit citatio, vt in. l. si qñ. C. eo. ti. non tñ est necesse, vt testes recipiãt peremptoriã citationẽ, sed satis est qõ in prima citatione compareant quantũ ad vim testimonij scõm Bal. in. d. l. si qñ. Sz qꝫ tũ ad mutandũ testẽ qõ nõ vult testificari requirit̃ talis citatio p qꝫ testis quincať de ꝗtumacia quẽadmodũ nos dicimus in quolibet mulctãdo. l. i. §. ex hoc. ff. ꝺ ven. inspi. ps aũt ꝑm Bal. peremptoria citať ad peremptoriũ actũ. nã victoria cãe q̃ dr̃ peremptorium ipsius cãe ꝗsistit in pbatione ſz fiat in medio cãe. z idẽ est modus citãdi q est in principio z fine. p hoc adducit Bal. in. d. l. si qñ.
11 glo. no. in. l. post dcm̃. ff. de iudi. ¶ † Sciendum tñ est ꝑm ipsum bal. in. d. l. si qñ qꝺ si testes q inuiti nõ cogunť fuerit coacti venire ad iudiciũ attñ nõ fuerint coacti testificari ſz ſpõte deposuerit vz ipsoz testimoniũ ex mẽte Hic. m. ¶ Qõ dictuz intelligemus verũ in bis testibus qui ſz cogi nõ possint ſpõte tñ possunt testificari. secus in bis qui nec inuiti cogunť, nec volentes admittũtur, vt in liberto z filio, vt. l. libertorum. z. l. parentes. C. eod. titu.
¶ Sed hic cadit notabilis dubitatio quid si assignatus sit terminus. x. dierũ ad probandũ an testes pendente termino poterunt pduci absqꝫ alia citatione partis ꝯ quẽ pducunť. Bal. in. d. l. si qñ. inquit ꝙ in qualibet parte termini testes poterunt pduci, sed tñ est necesse partẽ citari ad videndũ iurare, prout est casus in. d. l. si qñ. ¶ Facit glo. in. cle. ꝗnis. de appel. idem tz Bar. in. l. ꝗ ante calen. ff. de ver. obli. tñ dicit ipse Bal. ꝙ vltima die termini quelibet pars dicitur motiua ad videndũ iurare z produci. ita inquit in. l. item illa. de consti. pe. nec dz expectari vltima extremitas ipsius dici, sed sufficit produci quacunqꝫ hora ipsius diei
12 ꝑm ipsuz Bal. z no. in. d. cle. ꝗnis. † aduocati tñ ꝑm Bal. solẽt qñ assignať terminus testiũ pducendoz̃ moneri facere partem ꝯ quã pduci debent vt assistant singulis diebus z horis ad videndus iurare testes. z ita cõiter practicať. ¶ Et hec pratica est quã maxime necessaria si pars ꝯ quã debent produci testes habitẽt in loco longinquo. ¶ Et pro hoc soluitur dubitatio Bart. in. d. l. qui ante calẽ. vel ꝑm Ange. in. d. l. qui ante succurrat per citationẽ generalem ad cãm que põt premitti a principio ꝑm glos. no. in auc. qui semel. in verbo tribus edictis. C. qũo z qñ in. z in corpore vñ sumit̃. z in. l. post edictũ. in prin. gl. ff. de iudi. Que citatio ad cãm est tante efficacie vt possit peruenire ad sniam diffinitiuaz nulla alia citatione intermedia ꝙ est notandũ, z fuit originaliter Inno. in. c. cõsuluit de offi. delega. Põt ẽt accõmodari aliud remediũ qñ ps ꝯ quã pducit̃ stat in lõginquo vt cõpellat eligere domiciliũ i loco iudicij i q̃ facile possit queniri ꝑz Ange. in. l. hoc. n. suadet equitas, suadet ẽt fauor litiuz diminuendarum, vel põt citari pars ad oẽs z singulos actus vsqꝫ ad finem litis inclusiue que citatio procedit nec erit postea alia necessaria, vt pulchre no. Inn. in. c. auditis. z. c. cõstitutus. de pcu. z hunc vltimum modum etiam sequitur Ange. in. d. l. qui ante calen.

13 **Consequenter** † Hic dubitať vtrũ si pcedať p inquisitionẽ z testes recipiant̃ sit necessaria partis citatio. Ja. but. vt refert Bar. in. l. ij. §. si publico. ff. de adul. dicit ꝙ eadẽ solẽnitas requirit̃ in iquisitione q̃ regrit̃ in accusatione ꝓterqꝫ in solennitate pene talionis, qm̃ i inquisitiõe non est q se ascribat pene talionis sicut in accusatore. z hoc modo intelligit ꝙ no. inst. de pub. iud. in prin. Rñdeo qm̃ inquisitio succedit in locũ accusationis. ideo, dicemus eã esse eiusdem nature cuius actio. l. j. §. hec actio. ff. si qs in iud. esse inf. fue. ¶ Nec ob. dictum Inn. in. c. fi. de pur. ca. qm̃ est intelligendũ ꝑm Bar. in dicto. §. si publico. qñ fit specialis inquisitio ad personam, sed ꝗnalis ad delicta z sic ad aliquem removendum a beneficio nõ ad punieñ. criminaliter facit. l. hec. n. cum sua glo. ff. de susp. tuto.
¶ Sed per pdictam personam videtur esse dicendum necessariam citationem partis in inquisitione, quoniam clarus est quod
14 † vbi proceditur p accusatorem necessaria est citatio partis, qz si

requiritur

regrit in cinili magis in crialibus.ar.in.l.fi.C.de pba.Bal.in.l. iiij.§.j.ff.de qdi.ob tur.cau.tz q vbi agit p inquisitionē pars dz ci tari.c.j.inquisitus.de elec.Et ibi enit Jnno.tz non alleget facit c.pastoralis.de re iudi.in cle.Subjcit tñ ipse Bal.elegāter ibi dē q vbi fit indagatio delicti qmissi,put est qñ index cogit testē ad ostendendū t nominandū psonā delinquentis,tunc in tali cō pulsione non exigit partis citatio non ea rōne ꝑm Bal.qz vbi p cedit per inquisitionem nō requirit ordo iudicij,vt insti.de pub. iudi.in pin.qm̄ hoc est falsz in citatione,vt.d.c.per inquisitio-
15 nē,sed ideo non requirit partis citatio in casu precedenti qm̄ ista prima indagatio non bz in se formam alicuius processus,ideo nec requirit citatio sicut in simili no.in.l.iij.§.pe.ff.de bo.pos.sicut est in simili ꝑm Bal.quando index procedit t inquirit de fama,t ad hoc dictū vltimū nihil allegat Bal.sed vos adducite qd pulchre dr̄ per ipsum Bal.in.c.cū inter nos de qsue.vbi refert aliqua pe
15 regrina dicta.¶ † Primū.s.q vbi est quesito de iure an valeat statutū vel qsuetudo index poterit interloqui parte non citata.Et hoc sensit Jnn.in.d.c.cū iter nos.t etiaz posuit Cy.in.l.aretusa. ff.de sta.bo.¶ Scdo refert dictū Archi.no.in.c.quoties ordi nis.j.qstio.vij.vbi tenet quod vbicunq index facit aliquid ex offi cio mero t motu proprio non est necessaria partis presentia.pro hoc facit qd no.Jnn.in.c.cū in tua.qui ma.accu.pos.vbi inquit q index pōt recipere informationem de notorio t fama in came ra sua nemine citato t idē sensit Archi.ꝑm Bal.in.d.c.cū inter nos.xj.q.iij.¶ Subjcit tñ ipse Bal.in.d.l.iiij.§.j q testes rece p ti ad simplicē informationē qd nunq probant in processu qui se quit qñ non sunt recepti lite qestata t aliquo ordine seruato,vñ propie nō sunt testes qz non recipiuntur ad ꝓbationē,sed ad in- structionē vt ꝓbat ex cōiunctione.ll.l.qui vltimo.ff.de pe.t.l.fi. C.de accu.t hoc etiam ꝓcedit ꝑm eum si sint recepti super gñali inquisitione,qz index nō stat in ea sed habita informationē descē dit ad specialem inquisitionē.l.qruit.ff.de offic.presi.nec in tali informatiōe preparatoria fit publicatio testiū,qz fit ad instructio
16 nem non ad ꝓbationē.pro hoc facit vltra Bal.qd pulchre not. p Jo.an.t But.in.c.qualiter t qñ el.j.de accu.vbi dicūt q † si index procedit ex officio publi.attesta.poterit eisdem capitulis, t attesta.iterato alios testes ꝓducere per.c.cū clamor.eo.tit.q secus esset ꝑm eos vbi index procederet ad instantiaz accusantis, qz publicatis attesta.non licet alios testes producere,t ex predi ctis habetis expeditum hunc no.articulum.

Sed vlterius dubitatur qualez fidem facit testis examinatus qui non debuit examina ri vel examinatus minus solēniter, Bar.in.l.maritus.ff.d quest. cludit qñq testis nō debuit examinari pp reuerentiam quā dz is q quos ꝓducitur,t tunc examinatus nō ꝓbat nec facit indiciū l.j.§.diuus.t.d.l.maritus.ff.de questio.pro hoc facit qd not.per Bar.in.l.libertorū C.eo.facit etiam qd notani ꝑm Jo.an.in pn. huius tractatus.t ideo filius siue libertus examinatus q patrez vel patronum nō ꝓbat nec facit indicium,qñq testis non debuit examinari pp etatem,t tunc examinatus non facit probationem nec plene facit indicium sed qualequale indiciū.l.j.§.impuberes ad filla.Et notandū est hic signanter ex mente Bald.in.l.si duo
27 patroni in pin.ff.de iureiur.†qualis qualis presumptio operatur duos effectus.¶ Primum est vbi sit par t qualis probatio pre ualeat illa probatio que bz qualēqualē presumptionem adiunctā pro hoc facit.c.licet cū cām.de proba.t.l.possidere.ff.de acqui. pos.prout euenit no.ꝑm Bal.qualiqnali presumptione que in- surgit ex re inter alios acta alijs nō preiudicet,attamē facit qua lequale ꝓindiciū pro hoc optime facit.l.a snia.ff.de appel.t.l.se pe.de re iudi.Scōs effectus ex mēte Bal.t Bar.in.l.si duo est vt hec qualisqualis ꝓsumptio addita vni testi faciat vt index fa ueat in delatione iuramenti q duo effectus sunt notādi.Quoniā testis non debuit examinari pp sexum vt in muliere,t idē dicatis q in casu precedenti qz facit qualēqualē presumptionem.Qm̄ te stis non debuit examinari pp infamiam t tunc examinatus non facit etiam nisi qualequale indicium.l.qui vltimo.ff.de pe.Qñq vltimo casu nō debuit examinari pp inimicitias t tunc facit indi
18 cīū vel nō ꝑm qualitatem inimicitiarū.l.j §.preterea.ff.de quest. ¶ † Et no.qd inimicitia superueniens facto ipsius contra quem producitur testis non bz omnino repellere testem sed iudici com mittitur.l.j.§.cū qs.ff.de quest.t ibi no.Bar.preterea reprobat Bar.cautelam quorūdam qui dant alapam vel aliter percutiūt testez vt deinde cā inimicitiarū nō possit ꝺ eū deponere,qm̄ hec inimicitia insurgit culpa t facto ipsius ꝺ qué deponit ipse testis, nam tz inspiciat ꝺ dito testis tpe quo deponit,vt in.l.iij.§.l.iulia. t ibi gl.ff.eo.ti.tñ hec nō procedit qñ testis immutauit suam con ditionem in fraudem testimonij inferendi.l.j.§.si seruum,t ibi Bar.ff.de quest.t hoc in superioribus tetigi.Si ār testis est exa minatus nō habita rōne ordinis iudiciarij,vt qz ante litem qtest. vel parte non citata,t tunc inquit Barto.in.l.maritus qd putat talem testem non facere probationem nec indiciū.l.si quis adul terium.ff.de adul.t facit.l.si qñ.in fi.ff.de testa.¶ Secunda prin cipalis solēnitas exigitur in testibus examinandis iuramenti de- latio.hoc enim est illud qd principaliter bz regulare testium de
19 positionem seu fidem.¶ † Et ideo dicimus qd inꝑm testium non pōt deferri die feriata tanq actus solennis t principalior in ipso teste no.gl.in cle.j.de offi.dele.t ō hoc iuro ponit in.l.inrādi.C. eo.titu.t ponit per glo.in.c.fraternitatis.eod.titu.¶ Et in tali iuro solet ꝓcipaliter quatuor interuenire.¶ Primū qōrestis di cet veritatē iudici vl cui ipse testis qmiserit quā nouerit sup re il la sup q̄ iurat.iij.q.viij.c.artamur.t in auc.eo.tit.§.j.¶ Scōm q nullū interseret falsitatez.ij.q.iij.t.iij.q.ix.c.p iura.¶ Ter tiū qd pro vtraq parte dicet veritatē quā scit.xiiij.q.v.non sane t sine interrogatus fuerit sine non arg.in.c.cū dilectus de accu. ¶ Quartum qd nec pretio nec timore amore vel odio seu ꝑ alio qmodo testimoniū dicet.c.quoties.t.c.lz eo.ti.hec enim sunt q testis iurare debet, vt no.gl.fi.in.c.fraternitatis.

Et est notandū vltra ꝓdicta testem debere iurare tactis scripturis,vt hr̄ in cle.j.in verbo,tacta,de bere.fa- cit q no.per gl.in.c.vt circa de elec.lib.vj.super verbo cōi vbi
20 no.gl. † q nō sufficit tangere scripturaz cū pectore vel cubito,sed dz tangere cū manibus.dicit tñ Jo.an.in.§.sequit vbi.t no.i ad dī.eo.tit.q vbi iur.apparet prestitū ꝓsumit tactis scripturis.tuz pp qualitatem persone notarij q est peritus,facit qd no.p Spe. eo.titu.§.j.versi.sed quid in predictis,tum pp auctoritatē iudi- cis qui peritus in talibus diligentissimus esse dz,t quia pars non qtradicit surgit presumptio pro predictis facit quod no.per Jn- no.in.c.cū in,iure de offi.deleg.Secus est ꝑm Jo.an.si tabellio dixit talis testis iuratus deposuit &c.nā t non sufficit dicta asser- tio cū sit de preterito.t hoc ēt sequit Ber.in.d.c.fraternitatis. eo.titu.Quod vltimum limitat Jmo.in.d.c.qñ simpliciter dixit talis testis iuratus coram iudi.t in presentia talis partis contra quam producebat id videt sufficere cū potuit interuenire dicto tempore,t hoc etiam sensit Barto.in.l.theopompus.de dote ꝓ leg.videtur tamen probabiliter posse sustineri quod etiam si dixit talis testis iuratus deposuit quod per hoc presumit omnis soléni tas per ea que habent in.l.scien.ff.de verb.obli.Et hoc maxime propter presentiā duoz peritorum iudicis.s.t tabellionis.ar gu. ex his que no.per gl.in.§.si ita scriptum insti.de inuti.stipu.
¶ Preterea pro actibus iudicis presumitur quo ad solennitatez t veritatē vt nota.in.l.nec enim aliter.ff.de adopti.t ibi ꝑ Bal. t.l.cū hi.§.cū pretor.ff.de transa.ergo presumimus pp presentiaz iudicis testem recte t rite examinatū per.ē.dicta adducit tñ vnū vltra ꝓdicta qd testis qñ iurat nō dz iurare sub tali forma,inro p ista sacra dei euangelia si illa scriptura nō sit euangelium qnoniā illa dictio ista bz rela.ad id qd demonstratur t hoc enideter est falsum cum scriptura non sit euangelium.Et hoc dictum tenuit Bal.a ꝓrio sensu in auc.sacramenta puberū.C.si aduersus ven. Et pro hoc habetis no.practicā eutandi periuria vt inretis per ista sancta dei euangelia super scriptura que non sit euangelium, nam iramentum non vz ex quo bz expressam demonstra.falsaz. Tunc est sciendū pro declaratione primi dicti qd interuenire dz in iuramento testis qd nec index,nec partes petere debent testes iurare de veritate tantū dicenda super articulis datis qñ non va leret eius testimonium super alijs que contingunt se alijs articu-
22 lis.† Nam testis iuratus super vno articulo non probat sup alio .C.de testi.eo.ti.de test.iij.q.viij.c.hortamur.t.c.cum dilectus. de accusa.t hoc tenuit Spe.in.§.sequitur.ver.illud aūt.eod.ti. Subjcit tñ Bal.in.l.si duo patroni.§.idē iulia.ff.de iureiur.qd testes nō dēt iurare nisi sup eo sup quo ps ꝓducit ipsos nisi i ca sibus in qbus index potest testem ex officio examinare.vt no.in. l.j.§.si filij.ff.de condi.ob tur.can.nec etiam inquit idem Bal.te stes debent examinari super articulo super quo non sunt inducti arg.no.per glo.in.d.§.idē iulianus.pro hoc etiam facit qd no.p gl.in.d.c.de testi.vbi si testis inductus super vno articulo depo nat super alio nō ꝓbat.Qd ꝓcedit qñ iurauit super certo vno ar ticulo vt.ē.tetigi.t no.Bar.in.d.§.idē iulianus.nisi in vno casu posito per no.per Bal.in.d.§.idez iulianus.s.qñ testis deponit super dependentibus vel qnexis.ꝑm Bal.q est notabile vt si p loco vel tempore lz enim iurauerit super certo articulo,tamē nō dicitur deponere extra articulum quando deponit super depen dentibus vel connexis quod est no.Hic dubitatur quid si testis

iurauit simpliciter dicere veritatē. But. in. d. c. de testi. vī velle idem esse ac si testis iurasset dicere veritatē super tota causa. Ꝺō
23 dictū non ꝙcedit Jmo. qz † cum pp articulos testes ꝓducuntur iuſm simpliciter ꝓestitū vī referendū ad articulos, qm̄ limitata causa limitatum parit effectū. l. ita aūt in ꝓn. ff. de admi. tut. & l. in agris. ff. de acqui. re. do. Fatetur tm̄ Jmo. qꝺ licet testis iurasset dicere veritatē super tota causa vel simpliciter si tm̄ postea deponat sup certis articulis non ipedit̄ pars ꝓducere eosdē testes super alijs articulis, qz ex quo non deposuerunt nō curatur iuſm qꝺ ꝓestiterant qz illud etiam ad alios articulos extēdit̄. Secus vero si fuissent interrogati etiam super alijs & dixissent nihil scire qz tunc post publicatas attestationes non poterunt alij ꝓduci per id quod dicitur in. d. c. de testi. mihi tamen magis placet sententia Bu. per textum not. in. l. qui ducenta. ſ. vtrum. versiculo proinde. ff. de rebus dub.

24 **Secundo** † Quia indefinita locutio solet iure nostro eqpollere vniuersali de quo plene ponit̄ in d. ſ. vtrum ergo cū testis iurauerit indefinite dicere veritatē sup causa & hec indefini. equipollet vniuersali, scilicet super tota causa. nec ob. motiuum Jmo. dum dicit testē habere relationem ad capitula qm̄ rn̄deo quod testis simpliciter iurat dicere veritatez quam nouerit de causa de qua agitur, vt dixi in ꝓima parte iuramenti testis, non autem iurat dicere veritatē super articulis tantum nec dictum testis regulatur ꝑm articulos sed ꝑm iuſm, facit qꝺ no. in cle. j. de offi. deleg. Dixi & scꝺo testem debere iurare qꝺ non interseret falsitatē. ¶ Sed quid erit si testis dicat falsum in vno an in totum reꝓbaꝺ ille testis hec questio ponit̄ per Jnno. in. c. fraternitatis. in ꝓn. de bere. & ibi concludit ipse Jnnoc. qꝺ si tabellio in instrumentis suis vel testis in dicto suo admiserat aliquam falsitatē & scienter nihilominus vz instm̄ & depositio testis dummodo falsitas illa non tangat substantiam vel circunstātias negotij de quo fit instm̄ vel reddit̄ testimonium vt si dicat ꝟbentem esse de alia ꝓuincia q̄ꝑ sit, vel si dicat affines esse qui nō sint, valet instm̄ qz nihil facit ad ꝟctum, vel testimoniū vn-
25 de sint ipsi ꝟbentes vel quorū sint affines. ¶ † Si aūt falsitas sit de bis que tangunt circunstantias vel bis circa que reddit testimoniū vel sup circunstantijs eius tunc siue ignoꝛāter siue sciēter falsum interserat non vz testimoniū vel instm̄ ꝑm Jnn. qꝺ testis nūq̄ꝑ ꝺz deponere nisi de eo qꝺ nouerit de veritate & vidit & hec non pōt esse ignoꝛātia. iij. q. ix. c. testis. Alberi. in. l. si ex falsis. C. de transa. dixit quosdam distinxisse in hoc articulo aut capitula sint distincta aut connexa per. l. i. ſ. itē queritur. & ſ. trebatius de aqua quoti. & testi. Subijcit tamen postea docto. cōiter tenere vt dictum testis indistincte vitietur in totum quoniam licet capitula sint distincta tamē iuramentū ipsius testis est quid indiuisibile argumentum optimū in. l. si gemina. ff. arbo. fur. cesa. & j. q. ix. c. pura. l. duobus. ff. de libe. cau. facit qꝺ no. per glo. xxxvij. dist. si quid & ibi per Archidia. Et hec communis sntia ꝓcedit ꝑm Albe. si modo reperiaꝺ falsitas in substātialibus negotij de quo queritur, secus si super circunstantijs que nihil faciūt ad dictum testis. c. ex literis de fide instr. & no. in. l. fi C. de edi. dini. adria. tol. Et hoc ingt Albe. tenuit Jnno. in. d. c. fraternitatis. & in. c. cū in iure pertus. de offi. deleg. Et no. per Spe. in ti. de teste. ſ. j. ver. item qꝺ aliquid de suo. ¶ Sed tamē vt supra vobis retuli Jnno. sentit contrarium in. d. c. fraternitatis.

26 **Sed saluando** † Alb. dicatis cum loqui de circū stantijs que nihil faciunt ad dictuz testis ꝓout vobis. ſ. exemplificani ꝑm Jnn. Bal. in. d. l. si & falsis ꝙcludit primo qꝺ si capitulū super quo falsitas versaꝺ ē quid substantiale ipsius negocy tunc totū dictū vitiaꝺ ꝑm oēs. Si aūt est qualificatiuum ꝓbationis vt qz de re negotij sit interrogatus an sit ꝙsanguineus. Respondet qꝺ nō, cum sit in gradu in quo minor fides adhibetur, & tunc idē erit qꝺ in ꝓcedentibus ꝑm Bal. Et ad hoc allegat Jnn. in. d. c. fraternitatis. nec ob. bal. vt statiz .ſ. retuli ꝑm Jnno. de affine qm̄ distinguit hoc modo qꝺ vbi negatio affinitatis vel assertio nil facit ad testimonium de quo agitur tunc illa falsitas nō vitiat testimonium, si autem illa falsitas confert ad testimonium vel negotiū principale tunc isto casu loquit̄ Bal. & etiam Jnno. si bene intelligit̄. Subijcit postea Bald. qꝺ ꝙmuniter teneꝺ qꝺ dictum testis falsum in vno vitieꝺ in totū, qm̄ ex quo hic testis est periturus in vno nō amplius sibi creditꝺ tāq̄ꝑ periuro. c. testimoniū. eo. ti. de testi. Et hoc verū si falsum depo-
27 nit sciens secus si ignoꝛās per errorem, † qz tunc non erit ꝑiurus. l. nec exemplum. C. de fal. ¶ Sed hoc dictū Bal. repugnat expresse sententie Jnno. quē. ſ. vobis retuli vbi dicit non esse differentiam inter scientiam & ignoꝛantiam, sed hec opi. Bal. equioz est maxime qn̄ capitula sunt omnino distincta. ¶ Itē ꝑm Bal. procedit cōis sntia qn̄ falsitas ꝙtingit negotiū principale, secus si sit impertinens ad negotiū, qz tunc testis nō est periturus, nam iuramentū non refertur ad articulos impertinentes. l. si quis libertatem. ſ. fi. ff. de peti. here. Facit qꝺ no. in. c. ad scripturas. ix. di. & in. c. pura. iij. q. viij. Facit etiam ad predicta illud singu. dictuz But. & Ang. qꝺ vobis retuli in ꝓima parte huius tractatus positū in. l. lucius. ſ. quero. ff. de infa. vnum verbū dicit Alber. vltra predicta in. l. si ex falsis qꝺ imperator nō pōt facere qꝺ dictum testis falsum in vno valeret in eo qꝺ dixisset verū, ꝓ no. in. l. j. & i. l. fi. C. si per viz vel alio modo. Et qz per tale rescriptū exinanirent̄ vires negotij ꝟ. l. quoties. de preci. impe. offer. Et hoc rescriptū dicit Albe. esset ipetrā. vt si testis dixerit falsum circa nō substātialia, tūc valeat dictū in eo qꝺ verū est vt rescriptū dist. ꝑm ius cōe ar. in. l. si qn̄. C. de inoffi. testa. Contra tm̄ hanc sntiam facit qꝺ no. per Ang. & alios in. l. item si verberatū. ſ. j. ff. de rei vendi. vbi dicit Ang. qꝺ mentiunt̄ hi qui dicunt principem nō posse auferre dn̄ium alterius. Facit ēt qꝺ pulchre no. per Bal. in. l. fi. C. sntiam re. nō po. & eo maxime cū hoc rescriptū principis hēret in se cām
28 instissimā † qn̄ falsitas testis in mero articulo nō ꝺz officere veritati in alio articulo. ¶ Et hoc qn̄ constaret certe de veritate alterius articuli, secus si essemus in dubio subsequenter dubitaꝺ qꝺ si testis deponat ante iuſm & post depositionez iuret an dicemus eius testimoniū valere gl. in. l. iurisiurādi. C. eo. vī innuere qꝺ nō valeat tale testimoniū dn̄ exigit iuſm ꝓcedere debere ipsaz de positionez & hoc ēt fuit de mēte Azo. vt refert Albe. Spe. in. ſ. sequit̄ & quid si testis. eo. ti. allegat multa hincinde & non soluit. Bartho. brix. tz qꝺ valeat tale testimoniuz. ¶ Tutius tm̄ est ꝑm eū vt prius iuret ꝓ boc. l. qui bona. ſ. si stipu. de dā. infec. Archi. tz qꝺ non valeat vt no. in. c. iureiurādi. iij. q. iij. & ꝓ hoc addu cit. C. de testi. eo. ti. idem tenuit Rofre. in sua vlti. col. ¶ Et hāc opi. Goffre. ꝓ parte negatiua dicit Jmo. qꝺ est cōis i. c. de testi. Jo. an. in. d. c. de testi. dicit bonā esse cautelā vt interim testis deponat post iuſm ꝓestitū vel qꝺ breuiter & specifice repetat illud dictū aū iuratū. Albe. in. d. l. iurisiurādi, distingnit aut testis incōtinēti iurauit post depositionē, & tunc valeat eius testimoniū qn̄ ea que incōtinēti fiunt dn̄r ineſſe. l. lecta. ver. dicebā. ff. si cer. pe. secus si ex internallo iuſm sit ꝑstitū post depositionē. Hāc eā dē sntiaz Alb. tz bal. i. d. l. iureiurādi. Subiūgēs ipse bal. qꝺ nō sufficit ex internallo vt testis loquaꝺ ꝓ relationē, vt statim dicaz.

29 **Nihil** aūt † probabiliter vī posse sustineri, vt valeat testimoniū ꝓcedēs iuſm sine ꝓcedat ex internallo sine in continēti. ¶ Prio qz iuſm non ꝺz esse de substātia & necessaria solēnitate ipsius testimonij qꝺ probaꝺ nā iuſm ꝑt remitti ꝺ ꝙsensu partiū. c. tuis eo. ti. & ſ. statim dicam, sed ea que sunt de substātia alicuius actus iudiciarij nō ꝑnt remitti de ꝙsensu partium, vt no. in. c. de causis de offi. dele. ergo iuſm non erit de substantia, & hoc sentiunt doc. in. d. c. tuis ꝓ hoc etiam facit qꝺ ponit̄ per Bar. in. l. si qs legatū. de falsis, & statim tangam. Scꝺo ꝓ hac sntia facit nam iuſm ꝓestaꝺ vt veritati locus sit, & vt testis non declinet a veritate, sed he rōnes ita militant qn̄ iuſm ꝓestaꝺ post depositū testimonium sicut & ante, nec ob. C. de testi. eo. ti. qn̄ qn̄ testis deposuit nō iuratus non ꝺz, sed in casu nr̄o qn̄ iuſm est subsecutū tunc non dicitur eius testimonium non iuratū ſō ꝺz, ꝓ hac sntia facit qꝺ no. in. l. j. ſ. quoties. ff. de vi & vi arma. vbi in delictis ratihabitio retrotrahitur. & ita esset in periuro, & falso testimonio. In ꝟctibus ēt ratihabitio retrotrahatur. l. vero ꝓcuratoꝛi de solu. banc in̄ opi. putarem esse limitandā si mō iuramētuz ꝓestitū fuerit post depositionē. j. terminū statutum ad ꝓbanduz per ea q̄. j. videbitis. ¶ Sed hic queritur ꝓ declara-
30 tione supradictorum per Jo. an. in hoc articulo † vtruz testis qꝺ deposuit semel sup vno articulo si iterū ꝓducit̄ in alia cā sup eodem articulo. Sufficit dicere dico me tantuz scire quantum dixi in alia. vel dico ꝓout dixi in alia causa. Bart. in. l. eos. ff. de fal. putat qꝺ sit arbitrio iudicis vtrū velit admittere tale testimoniuz vel nō sicut testatoꝛ pōt ꝙfirmare testm̄ qꝺ alias fuit invalidū sine expressione verboꝝ ꝙrentoꝛ in testamento. l. j. ſ. filiusfa. ff. de leg. iij. l. qui ex liberis. ſ. testamenti. ff. de bono. pos. ꝑm tabu. & l. ferebaꝺ. ff. de test. ma. ¶ Si aūt iudex nō vult admittere testimoniuz qz velit videre qua trepidatione ipse deponat, tunc est ꝙsiliū ꝑm Bar. qꝺ ipse petat attestatiōes prius exhibere vt ꝺ ꝺōa veritate possit informari arg. ex his q̄ no. in. l. si exhibuisset. ff. de publi. & ꝑm Bar. si testimonium qꝺ prius deposuit nōduz sit publicatū qz q̄ꝑtū ad ipsum testem testimonium non ꝺz esse secretum sicut dicimus in iudice. c. cum clamoz. extra de testi. Consuluit vlterius Bar. ipsi testi. qꝺ in secūdo dicto dicat qꝺ deponit vt sibi

nunc

nunc videtur. Et si appareat aliter dixisse in alia cā ex nunc cor
rigit hoc dictum scōm ꝛ reducit ad primū qō est notandū. Bal.
in.l.iurisiuran.inquit qō non sufficit deponere per relationez ad
acta.in quibus est primū testimonium, imo dz scōm eum log spe
cifice ꝛ nō implicite sicut interrogat̄ specifice.l.iij.§.idē.ff.eo.
31 ¶ †Et ideo scōm eum nō sufficit qō testis deponat remissiue vt
depono vt iam deposui in tali causa. ¶ Si tñ nō recordatur vt
deposuit dz sibi dari terminus ad clare rñdendum.verba.n.gña
lia ꝑm eū non instruunt iudicem.l.ita fidei.ff.de iu.fis.
¶ Sibi tñ magis placet snia Bar.vt sit in arbitrio iudicis,p
ut supra ꝙclusum. ¶ Sed an testis possit deponere testimonium
suū in scriptis.doc.in.d.c.de testi.vñr sentire ꝙ non qz index dz
audire viuam vocē testis ꝛ qua constantia ipse deponat.l.de mi
nore.§.tormenta.ff.de qō.ꝛ hoc ēt tenuit Albe.in.d.l. iurisiurā.
Si tñ testis deponat iuratus dictū suum in scriptis.non contra
dicente iudice nec parte ꝛ in presentia iudicis porrigit scripturā
testimonij sui.ꝛ dicat se testificari,prout idem cōtinet vz eius te
stimonium.argu.ex his que no.ꝑ Bar.in.d.l.eos.ꝛ.l.theopom
pus.de do.prele.secus si in absentia deponeret per literas suas.
iij.q.ix.c.testis.Et hoc ēt sequit̄ Imola in.d.c.de testib. Bal.
in.d.l.iurisiurandi.dicit ꝙ si testis legit dictū suum qō scripserat
tunc vz,alias non vz.facit qō no.per Jo.an.in.d.c.ō test.
32 Sed an iuramentum testis sit de substantia vel non ita ꝙ
possit remitti†ꝙcludatis qō remitti potest,vt in cap.
tuis.de testi.Fallit ꝑm glo.ibidē in cā matrimoniali,qz nec ꝑ cō
fessionē prejudicant partes ipsi testimonio.ꝛ hec ratio ne aliquā
do concluderet sup ma.c.super eo.extra de eo qui co.con. vxo.
su.In contungendo aūt matrimonium tunc pōt credi ipsi confi
tenti.ideo tunc remittit̄ iur̄m.facit.c.ij.de clan.despon.ꝛ ꝑ pre
dicta pz ꝙ iur̄m nō est de substantia testimonij per ea que statiz
supra dixi.ō dixit Bar.in.l.si quis.ff.de fal.qō testis deponēs
falsuz non iuratus punitur de falso ac si iurasset, qz iuramentum
non est de substātia testimonij.vltra p̄dicta dubitat̄ qd si testis
iurauit die iudica ꝛ ꝓposuit die feriata an valeat tale testimōiū
Bui.de iuza.tz ꝙ nō,qz deponere cozā iudice est actus iudicia
33 rius qui die feriata exerceri nō pōt.l.die festo.C.de fer.Specu.
tñ in tit.de ferijs.§.sequit̄.versi.quid si scinit.tz valere tale testi
monium.Idē tz Pileus ꝛ cum hac snia transit Albe.in.l.iure
iurandi.C.eo.tit.Hanc ēt sniam tz Ang.in.l.dāni infecti.ꝛ dicit
seruari in curia ꝛ in toto mundo. Pro hoc ēt habitis glo.in cle.
v.de offi.delega.pro hoc ēt facit rō qz hic depositio est finis ad
quem est ordinatum iuramentū tanq̄z ad suum primarium prin
cipaliter. Idē ēt tz Bal.in.l.si qñ.C.eo.tit.†Sed alia hinc orit̄
dubitatio,quid si statutus est terminus parti ad probandū,ꝛ in
rent testes infra terminū ꝛ deponāt post terminū ad hoc casu di
cemus talē depositionē valere By.tz qō sic per.l.j.de bo.pos.ō
testa.mili.iuncta gl.ibidē in solutione ꝓrū.l.ex eo.ff.de test.mili.
¶ Nā sufficit militē iurasse quo ad hoc vt fruat̄ priuilegijs mili
taribus.ita ꝛ in ꝓposito.ita ēt tz Nico.ma.Archid.in.c.pia.ō
excep.in.vj.distinguit ꝙ si ꝓducenti potest imputari ꝙ non fe
cit testes examinari ꝛ nō petierit tūc precluſa est via examinādi.
idē tz Jo.an.in.d.c.in notabili.idē vr fecisse Bart.in.l.damni
infecti.§.fabinus.ff.de dā.infec.But.in.l.admonendi.ff. de iu
reiu.Spe.in.§.qualiter.versi.is quoq;.eo.ti.inquit ꝙ is cui da
tus est terminus ad testes ꝓducēdū satisfaciat termino si.j.termi
nū illos ꝓducit ꝛ iurare facit lz testes fuerint examinati.ar.in.l.
pe.C.de testa.ꝛ ita seruat curia ꝑm eū. ¶ Secus foret si datus sit
terminus ad ꝓducendū vel ꝓbandū vel faciendū eos examina
ri.arg.in.c.lz.in prin.de proba.de hoc tñ se remittit ad.§.j.ver.
qd si.in ti.de dila.ibi tñ nō determinat hūc casuz ꝑz Jo.an.An
ge.in.d.§.fabinus.sequit̄ snia Bar.vbi ꝑm eū index dedisset
ad probandū ꝛ probatū habendū,tunc enim nō sufficit j.terminū
iuratū haberi testē sz est necesse vt deponat,et hec opi.vr multū
34 equa ꝛ ita practicat̄ in ciuitate ista. ¶ †Cōsequēter dubitat̄ qd
si testis iurauit sed nondū sunt articuli parati vel interrogatoria
danda testibus dicatis esse cōmittendū iudicis arbitrio an ꝓdu
cat vel differat testes iurare examinari.l.quicquid.ff.de iudi.
¶ Et est notandū qō testes sunt exhibēdi in iudicio sumptibus
ꝓducentis.iij.q.iij.ver.veritatis.ꝛ.l.qm̄.C.eo.ti.ꝛ tales expen
se moderant̄ iudicis arbitrio nō solū i veniēdo sed ēt in redeūdo.
capitulo statutū.§.fi.de rescrip.in.vj.ꝛ ibi per Jo.an.ꝛ Archi.
ꝛ per Albe.in.d.l.qm̄.Et ꝑm opi.Albe.solui dz vectura equo
rum si testis solitus erat equitare vel infirmus. ꝛ idē si habebat
equum ꝓprium quē solitus erat dare ad vecturam, put est Gi
rardus bidus. ¶ Sed hic probabiliter dubitatur an sint solucn
de expense testi habita ratione expensarū quas fecisset in domo
banc.q.formal Ang.in.l.sed ꝛ si lege.§.qō aūt.ff.de pet.here.ꝛ
ibi breuiter ꝙcludit ꝙ aliqñ expense debent̄ ratione victorie cāe
ꝛ tunc br̄ ratio expensarū quas fecisset domi,secus si debeant̄
ꝓp cōtumaciam vel a lege vt in testibus ꝓducendis vel in dela
to conferente se extra patriam ad cognoscendū tunc non br̄ ra
tio expensarū quas domi fecisset.ꝛ hoc sentit Jo.an.in.c.statu
tum.§.insuper.de rescrip.in.vj. Ultra predicta dubitat̄ qd si te
stis amisit operas vel incurrit dānū qō negotijs supereſſe nō po
tuit†an ꝓducens teneat̄ resarcire. Albe.in.d.l.qm̄.tz ꝙ nō,qz te
35 stificari est officium publicū. Item qz.l.quoniam nil loquitur ō
dāno.ꝛ vidit seruari.nec ob.ꝑm eū.l.sanctimus.C.de iudi.qz rñ
detur ꝙ ibi fit mentio specialis de dāno ꝛ ibi erat ēt partis con
tumacia. Sed hec opi.Albe.est multū iniqua. nam priuilegia
non intelliguntur cum iniuria alterius.l.ij.§.merito.ff.ne quid in
lo.pu.ergo priuilegiū cōcessum pro cōpulsione testiū nō dz restri
gi in dānū ipsoꝝ testiū. satis enim est qō testes compellant̄ ad te
stificandū ex quo aliqñ sequit̄ odium alterius partis, quia veri
tas odium parit absq; eo quod compellantur cum ipsorum incō
modo ꝛ damno.

Ultra predicta exigitur alia solēnitas in testibus produ
cendis.s.lit.esse contest.nam lite nō contestata te
stes non producunt̄ nec vz ipsorum productio.c. qm̄ frequenter,
vt lite non contest.fallit tñ in aliquibus casibus vbi testes recipi
possunt sine lis esset cepta siue nō,ꝛ sunt.xxxvj.numero, q refe
runtur per Spe.in.§.nunc tractemus.eo.ti.ꝛ dicatis vt ibi per
eū.Et de solēnitate que exigit̄ in illis casibus plene ponit̄ in il
lo.c.qm̄. ¶ Et notandū est ꝑm Specul.in ti.d'lins.§.qō in illis
casibus in quibus iura permittunt posse ꝓcedi lite non contes.est
intelligendū altera parte se cōtumaciter absentante.si.n.vtraq;
pars sit presens tunc non valet processus nisi quo ad omnia iuris
ordo seruet de quo ponit̄ in.c.per venerabilem.qui fil.sint legit.
36 ¶ †Videndū est vltra predicta de articulis super quibus testes
producuntur.Spe.in.§.nunc videdū.inquit ꝙ curia romana ob
seruat,vt lit.contest.ꝛ prestito iuramento actor suas formet posi
tiones quas inuit ex mēte libelli.ꝛ si reus negauerit formet ꝛ det
articulos i scriptis ad instar positionū inquies talis intēdit ꝓba
re tale quid ꝛc.v.g.ego dico te esse br̄dē Titij ꝛc.nonnulli tñ ꝑz
Spe.aliter dicunt talis ponit tale quid ꝓbare intendit.ꝛ postea
positiones negatas conuertit in articulos sine culpa.facit cap.p
tuas.de excep.ꝛ.l.si duos.§.idē iulianus.de iureiu.Bal. tamē
in.d §.idē iul.sentit ꝙ articuli sine culpa nō sint de substantia ꝓ
batio.qz vz ꝙ testis deponat super libello lz articuli non sint for
mati scōm Archi.in.c.presentia.de test.in.vi.ꝛ hoc ēt sentit spe
cu.lz non alleget in.d.§.nunc videndū. Sed ideo articuli sunt in
stituti,vt testis clarius deponat,ꝛ ēt facilius examinari possit ꝛ
sibi interrogatoria formari.facit.c.presentium.qz petita in gene
re specificant̄;in capitulis,nec sunt formandi articuli disiunctiue
nisi forte vbi agitur de facto vbi probabilis est ignorantia.l.re
gula.ff.de iur.ꝛ fac.igno.in.c.constitutus.de in integrum resti.ꝛ
per Inno.in.c.auditis.de excep. Notandū est ēt vltra predicta
37 scōm Spe.in.d.§.nunc videduz.versi.illud.†vbi pars dedit ar
ticulos super quibus sui testes examinari debebant, ꝛ aliqui ex
illis articulis sint omissi dolo seu incuria iudicis qō presumitur
scōm eum eoipso qō testes super illo non deposuerunt publica
tis attestationibus.poterunt iterū testes examinari super illis ar
ticulis omissis,nec obstabit testium publicatio,qz solū obstat ar
ticulis super quibus facta est publicatio ꝛ examinatio non super
alijs articulis.c.per tuas.de test. ¶ Si tñ index omitteret testē
examinari super illo articulo, vt quia ille articulus erat imperti
nens,vel aliter,tunc amplius nō poterit peti reiteratio examina
tionis,nisi capitula essent approbata partibus presentibus, ꝛ ali
qua fuissent examinata. ¶ Et hanc sniam sequitur Joā.an.fuis
sent omissa super quibus testes not.in addi.vbi supra. Querens
idem de vna.q.accusator formauit duos articulos,vnum sup cri
mine cōmisso aliū sup fama,testes deposuerunt tantū super pri
mo,ꝛ dixerunt nil plus scire,an accusator poterit petere vt iteruz
post publica.testes examinent̄ qz nō fuerūt interrogati sup fama.
¶ Breuiter Joā.and.determinat ꝙ sic ex mente cuiusdaz do
cto.antiqui qui disputauit hanc.q.ꝑ hanc rationez qm̄ testis ob
scurus,iterū pōt examinari.c.cum clamor.eo.ti.eodē modo erit
in hoc teste qui obscure deposuit super fama.
¶ Et videatis Jo.an.in.d.c.ō quo supra qui plene dat formas
articulorum conficiendorum super causis.

38 Notandum est †pro declaratio
ne predictorū ꝙ articuli ꝑtinētes ꝛ inutiles nō debēt admitti

l.proba.C.de proba.c.cum contingat.in fi.de offi. de lega. Non enim quecunq; vult actor vel reus debet probari,sed solū ad causam facientia.l.si quis libertatē.§.fi.de iurein.l.si qui momentanee.ff.qui leg per.stā.in ind. nō ha. ¶ Et index dz discutere,an talis pbatio sit admittenda vel ne.c.pūtium.eo.ti.z.l.fi.C.si per vim vel alio modo.c.cum ex literis de in inte.resti.z.l.a procedente.C.de olla.z no.Spe.in eo.§.qualiter.eo.tit.in prin.§.

¶ Subijcit tñ ipse Spe.in.§.nunc videndz.vbi sint articuli cā litem abbreuiandi cū articuli sunt obscuri vel longam recipiūt discussionē indices debēt tales articulos admittere saluo iure impertinentium quēadmodū dicimus in positionibus,vt no.in.c.p tuas.eo.ti.vbi dicit de articulis qō sunt impertinentes, si index ita innuerit cessabit,z irritabit,prout in iuribus .ē. allegatis. pro hoc ēt facit qō no.in.d.c.pretentium.eo.ti.

¶ Sz dubitaf qd si index est dubius an debeat articulos admittere vel reijcere tanq; impertinentes,Hosti.in.c.p tuas. eo.tit, dixit no.in dubio articulos esse admittēdos,z hoc sequit Jmo.i d.c.per tuas. sic dicimus in his que no.in.c.vt debitus.ō ap.fa' cit qō no.p Bal.ex mente Spec.in.l.de statu.ff.ō testa.z ibi determinauit in dubio esse defferendū positioni.

39 ¶ † Notandum est ēt esse necesse,vt articuli dentur per producentes testes et ō qnē pducunt vt facilius possit testē interrogare,nō tñ est dāda copia interrogationū pducenti ipsos testes ne possint instrui ad veritatē vitandā,lz ꝑm Jnno.in.c.p tuas posset dare ex volūtate partiū,lz minus cautū eēt qui daret copiā interrogationū pducenti testes. ¶ Consequenter est sciendum q tres sunt regule principales impedientes testiū productionē.prima sufficiens numerus testiū.scōa testiū renūtiatio,tertio attestationū publicatio z dant he regule in.c.de testi.eo.tit.in fi.de prima regula ponit in.c.significauerunt.z.c.cum cām.z.d.c.de testi.eo.ti.l.i.ff.eo. ¶ Et ꝙludatis quantū ad primam regulam q relinquit arbitrio indicis qñ dr sufficere numerus testium habita ꝙsideratione magnitudinis cause z qualitatis personarum, z lz glo.in.d.c.cum causam.nā qñ.xxxij.milia dent dicerent pauca.xlv.dist.c.disciplina.z qñ dr refrenare testium multitudo si est vera quadragenarium numerū,vt.c.cum causam.eo.tit.z ita cōiter tenet per doc. ¶ Circa scōam regulam de renuntiatione

40 dubitaf,† an renuntiatio testiū precludat viā pducendi qñ dicta testiū non sunt publicata,vel si sint publicata pars non didicerit dicta testiū. glo.in auc.de testi.in.§.q; vere dicit solā renūciationē nō nocere.idē vr tacite sentire glo.in.c.constitutus.el.ij.eo.tit.idē sentit Azo in sum.de testi.co.in ꝓrium tñ facit tex.in.d.c.de testi.z in.c.quenisset.z hoc vltimū vr tenuisse Spe.in.§.satis vtiliter.ver.quid si publicati.z hec vltima opi.ꝑm Jnnoc.in c.ꝙstitutus.tenet cōiter per can.pro hoc facit regula q; iuri suo pōt renūciari.l.si quis in ꝙscribendo.C.de pac. Nec ob.qō ponit per glo.in.d.§.q; vero.q; glo.in scōo casu nō repetit de testiū renuntiatione, z eo maxime cum resultaret pranus intellectus .z hec opi.vltima videt mihi vera,pro hoc facit auc.iubemus.C.ō iudi. ¶ Subijcit tñ eleganter Bar.in.d.auc.iubemus qō si renuntiatū est testibus in aliquo articulo specialiter testes de iure cōi produci nō pñt, vt in.d.c.de testi. ¶ Si tñ aliqua iusta causa dicā index moneatur prestito iuramento a parte petente, pro hoc malitiose nō petit,iterum super eodē articulo poterūt testes pduci ex clausula gñali,si qua mihi iusta cā videbit ꝛc.de qua i l.j.ff.ex qui.cau.ma.per beneficium restitutionis in integ.q; est notandum.facit qō no.per Jnno.in.c.vltra tertiam.eo.ti.

41 **Circa** tertiā regulā de publicatione testium cōcludit q † sola publicatio testiū nō impedit productionem aliorū testiū vbi quis nō didicit testificata nisi renūciasset.ō hoc tñ vltimo.ē.tenēdi hec no.glo.in.c.ꝙstitutus.el.ij.eo.tit.Sz in ꝓrium vr tex.in.c.de testi.z vr tenuisse Spec.in.§. satis vtiliter. ver.quid si publicate.z ibi dicit Clementē quartū tenuisse.Jo.an.in.c.constitutus.concordat hoc modo.s.vt prima opi.procedat qñ publicatio est facta vtraq; parte consentiente,pro hoc facit qō no.per glo.in.d.c.fraternitatis.eo.ti.que vr contrariari glo.in.d.c.constitutus.pro hoc etiā facit qō no.per Bald.in auctē.qui semel.C.quō z qñ index.q; iniam Jo.an.limitat Jmol. pcedere in.d.c.fraternitatis.nisi publicatio sit facta ex causa p te inuita vel ignorante legitime tñ citata vt q; tenebat de peremptione instantie,facit.c.consulnit.de offi.delega.z vr bona z recta limitatio. Notandum tñ est singulariter qō post publicatas attestationes possunt pduci testes ēt super capitulis directo cōtrarijs qñ cum testibus producit instrumētū coadiuuans probatestium.nam tunc cessat timor subornationis testium.facit.c.sene ex eo.ti.z ibi no.pulchre But. Secus vbi non producitur instrumentum,q; tunc esset timor subornationis. Pro hac sententia adduco vobis no.iniam Bar.ex mente Jac.bu.in.l.certi cōditio. §.qñ.ff.si cer.peta.vbi dicunt q; lz statutū prohibeat aliquid pbari per testes si tñ quis velit probare per testes z instra tūc admittitur probatio ita in proposito qñ prohibetur testium productio pp publicationē.z illō dictū Bar.sequit Jnno. in.d.c.sci-

42 res. Sz hic dubitaf † an valeat ꝙtudo q publicatis attestationibus possint testes pduci Jo.an.in ti.de excep.§.dicto.ver.nū quid in addi.ad Spec.lz qō sic.facit qō no.per ipsum in.c.fraternitatis.eo.ti.z tenuit Jmo.in.d.c.scires.nunc videndum est an receptio testiū sit nulla,q; non recte recepti,z quando habeat ipedire testium productionē.z dōm est q; nō vt pereat facultas pbandi.c.cū cām.cū glo.eo.tit.z no.j.de testi.eo.tit.z per bal. in.l.per banc.de tempo.appe.z hoc tō ne facultas probationis pereat. ¶ Idem esset si publicatio esset nulla,q; parte non citata. Subijcit tñ Bar.in auc.qui semel.C.de pba.q; si testes sint rite recepti,lz publicatio sit nulla,attñ si quis didicisset testificata repellat a productione testium non vi publicationis nulle, lz vi scientie habite de dictis testiū.z ita ēt tenent alij nouissimi. in c.fraternitatis.eo.ti. ¶ Sed an in causa appellatiōis super his articulis sup quibus est facta publicatio in principali possint recipi testes antiqui vel noui,hec qō bz longam indaginem vt plene ponitur in.d.c.fraternitatis.z in.l.per banc vnde gl.in.d.c. fraternitatis,lz quod non.z hoc vr procedere de iure cano.z ciuili secundum aliquos canonistas per.§.qui vero multi.in auct. de testi.vbi indistincte prohibet produ.testes publicatis attesta

43 tionibus. † Nec ob.l.per banc,q; dz intelligi qñ non producunt super eisdē articulis,lz sup nouis dependentibus a primis. Legiste tñ z maxie accu.in.d.l.p hāc tenēt q; ēt in cā appellatiōis super eisdē capitulis,lz testes pducere pp diuersitatem instantie, q; alia est instantia cause principalis,alia instātia appellatiōis, tñ Hosti.in.d.c.fraternitatis.inquit q; in causa appellatiōis super eisdē articulis nō possunt produci testes iam producti per.l. per banc.sed hec opi.nō videtur mihi vera.nam potius debemus dicere testes antiquos posse produci in causa appellatiōis q; testes nouos,q; nō cadit tanta presumptio subornationis in testibus antiquis sicut in nouis,q; antiqui non auderēt variare a primo dicto pp crimen falsi,que rō cessat in testibus nouis nondum productis. Bal.in.d.l.per banc inquit q; de iure ciuili veritas est q; in cā appellationis testes produci possunt super eisdē articulis.z per hoc habemus duos text.l.per banc.z.l.per eos .C.de appella.vbi pars potest producere testes ad probandum veritatem que latuit in principali causa. de iure canonico concludit Bal.q; super eisdē articulis vel directo contrarijs nō recipiuntur testes in causa appellationis,z hoc modo loquitur clemen.ij.de testib.eo.ti. possunt tamen produci testes super articulis non directo contrarijs sed indirecto.quibus probatis sequitur reprobatio attestationū,qm tale capitulum dr esse capitulum nouū,de quo dicta testium non sunt publicata nec producta.

44 **Nec est** † verum vt dicta testium dentur notificata parti super tali capi.in directo contrario,eo maxime cū sit diuersus modus agendi qui habet inducere diuersitatē effectuū.c. pia.de excep.li.vi.z ibi no.p Jo.an.in nouel. Preterea dicit Bald.ius canonicum seruandū ēt in foro clericorum ius ciuile in foro Cesaris,z hoc maxime cū ius ciuile hoc casu cōtineat equitatē,z ius canonicum contineat rigorem. Sed hic aduertendum est vltra Bal.nam per banc rōnē.Bal.sequeret q; ius ciuile eēt seruādū,in ꝟ ēt in foro clericorū.nā vbicūq; ius canonicū statuit aliqd q; sit rigorosum,z ius ciuile aliud statuit q; summa vallat equitate ius ciuile preferendū est iuri canonico ēt in his q; spectāt ad forū canonicū.ita singlr no.Archi.in.c.quid a patribus.lxxv.di.z p hoc ingt ibi singlr no.Archi.q; lz de iure canonico dies incipiat a vespere,z duret vsq; ad illud.de iure ciuili dies a media nocte.l.more romano.ff.ō ferijs q; stātē hac diuersitate si clericus iurat dare.j.die elapso vespere nō erit pjur' qñ lz iurm sit qd spūale,z clericus sit psona ecclesiastica,attñ intelligemus de die ꝑm dispositionē iuris ciuilis q; innitit equitati facit ad pdicta.c.eos.l.di.ita ergo eēt dōz i ꝓposito vt in foro ecclesie seruari dēat ius ciuile,ex quo nititf maiore equitate,nisi ꝟando p pdicta.dixeritis q; ibi initf equitas vt publicatis attestationib⁹ sup eisdē articulis vel indirecto ꝓrijs nō pducant testes pp

45 ter timorē subornatiōis z corruptele. Jmo. † tñ i ꝟ articulo i.d.c. fraternitatis igt q; cū dubiū sit ēt de iure ciuili an testes admittātur i cā appellatiōis sup eisdē articulis directo ꝓrijs,z ꝟ reperiatur expīle determinatū de iure canonico debemus dicere eē standū iuri canonico ēt in foro ciuili per no.in.c.per venerabilem.q

filij sint

filij sint legi. Secus vbi non esset dubium de iure ciuili, sed esset
omnino certũ, qz tunc seruaꝫ ius ciuile in terris imperij ⁊ ius ca-
nonicũ in terris ecclesie, vt no. per glo. in. c. ij. de arbi. lib. vi. nec
obstat. l. eos. C. de appell. qz dz intelligi qñ non producunt super
eisdem capitulis, sed sup nouis dependẽtibus ex primis, ⁊ ita ẽt
dz intelligi. l. per hanc. Et hec rñsio non tollit illa cõtraria. l. eos
que disponit qꝫ testes ꝓducti ad probandum veritatem, que sta-
tuit in principali cã sed nona capitula, lz depẽdẽtia ex primis nõ
dicunt latuisse in principali cã, qz de his nil cognitũ fuit, non ob-
stat scõm enim dum dicit qõ diuersitas instantie debeat hoc ope
rari per. l. fi. C. de testa. ⁊ c. presentata. eo. ti. qz in prima instan
tia aut corã arbitro nõ corã iudice, iõ tunc seruatur qõ habeturi
46 §. qz vero. in anc. eo. ti. nec ob. c. veniens. eo. tit. †qz variata istã
tia variet ẽt finis agendi. ¶ Quoniam prima instantia erat sum
maria ad vnũ finem. Scõa erat summaria ad aliũ, nos vero log-
mur qñ tam causa principalis qꝫ causa appellationis sunt plena-
rie, non obstat ẽt si dr qõ non dz attendi timor suboznationis in
nona instantia, qm̃ potest rñderi qõ imo timor suboznationis põt
haberi etiam in causa appellationis, qm̃ vbi testes sunt producti
⁊ publicati, ⁊ pars vr qꝫ non probant vel minus sufficienter pro
bãt tũc valde põt timeri de suboznatione, ⁊ iste timor nõ solũ est
in cã principali, sed ẽt in causa appellationis.
¶ Et eo maxime cum in cã appellationis agatur de maiori pre-
iudicio quã in cã principali, qz lapsus instãtie in causa appellatio
nis perimit omne ius ipsius partis in anc. ei qui. C. de temp. ap-
pel. ¶ Notandũ est tñ scõm Bal. in. d. l. p hanc qõ vbi pars in
cã principali potuisset probare, sed voluit differre ad cãm appel
lationis, tunc ẽt de iure ciuili amplius non admittit. sed hic que-
ritur qñ dicunt testes directo contrarij, ⁊ qñ indirecte. Bald. in
d. l. per hanc inquit qñ testes probant ꝯctum per visum ipsius fa
cti. v. g. qꝫ tali hora eras in ciuitate, alius dicit quod tali hora nõ
eras in ciuitate, qz sciuit qꝫ oino eras extra ciuitatem, ⁊ tunc ap-
47 pellantur directo ꝯrij. †sed quando testes vnius partis non po-
tuerunt videre id qõ testes alterius partis tunc dicuntur indire-
cto contrarij, extra in. l. optimã. C. de contraben. ⁊ commit. stip.
Clarius tollite exẽplũ, tu ꝓbasti qõ die. x. proxime preteriti mẽ-
sis pmisi tibi in ciuitate Mediolani. c. ego ꝓbo qõ eadẽ die erã
Bononie. nã talis ꝓbatio ñ dr directo ꝯria lz indirecta nã idire
cta est illa que ꝓcedit arguendo per rõnez intellectus ⁊ est bona
declaratio. Sed qualiter cognoscimus articulũ nouum. Spec.
in. §. satis vtiliter. vbi illud aũt notandũ inquit qõ articulus nou9
põt quadrupliciter dici vt ibi per ipsum ponite tamen primũ mo
dum vt si in cã principali ego petij equũ ⁊ in causa appellationis
ego peto bouẽ. nam tale capitulũ bonis dicit omnino nouũ a pri
mo capitulo, ꝓpea non potero probare sup hoc capitulo. Et hoc
est qõ inquit. l. per hanc que dicit nõ posse ꝓduci testes sup capi
tulis nouis nõ depẽdẽtibus a primis qm̃ istud tale capitulum est
penitus alienum ⁊ separatum a primo, pro hoc facit qꝫ no. ꝑ Jn-
no. in. c. fraternitatis. in fi. eo. tit. vbi pulchre inquit qꝫ si ego egi
rei vẽdicatione, qz emi fundũ a Titio ⁊ in cã appellationis, velz
dicere qõ emi a Sempronio quod talis ꝓbatio non admittitur,
qz videtur omnino sibi cõtrarius, facit. c. sollicitudine. de appel.
48 Et †gñaliter potestis concludere qõ bi dicunt articuli noui
oino qui non bñt dependentiã a primis articulis, ⁊ qui ẽt
nõ iuuant intentionẽ actoris nec rei, ⁊ sunt impertinentes, de qui
bus latissime prosequitur But. in. d. c. fraternitatis. ⁊ ẽt ibi po
nitur ꝑ Jmo. ⁊ aliqualiter tangã in lectione sequenti. qñr est no
tandũ qõ sup capitulo directo ꝯrio qandoqꝫ lz testes producere
ẽt publicatis attestationibus. s. qñ allegaꝫ falsitas cuz corruptio
ne, vt no. in cle. testibus. eo. tit. ⁊ c. lz. de prob. item liceret quan
do quis vellet testes reprobare ⁊ confirmare suos primos testes
qz non fuit tunc qõ debeat sibi imputari. nã credere debuit suos
testes bñ dixisse donec viderit ꝯrium. facit qõ no. in. d. cle. lz. ⁊
ponunt hi modi. in. d. c. fraternitatis. ad reprobandũ tñ testes
reprobatorios non admittit articulus directe contrarius, nisi al
legẽt falsitas vt ponit per nouissimos in. d. c. fraternitatis. et est
sciendũ qõ post publicatas attestationes põt reprobare dicta te
stium qñ antea fuerat ꝓtestatus ꝯ illos testes. c. presentium. eo.
tit. non posset tñ reprobare testes alias productos per ipsum re
49 probantẽ. l. si quis testibus. C. eo. tit. †Item põt fieri productio
publicatis attestatio. qñ quis vult reprobare simul personas te-
stium, ⁊ eorũ dicta, vt qz testis deponit qõ iam sunt. xx. an. in qui
bus Titius promisit Seio. x. Titius dicit oppositũ, ⁊ vult pro
bare quod testes non sunt tante etatis, vt facile deponere pos-
sint de tanto tẽpore vt qz non sunt maiores. xx. annis ⁊ testificã
tur de memoria an. xx. nam tunc admittitur productio testiuz ẽt
post publicatas attestationes. vt no. Ni. ⁊ Bart. in anc. qui se-
mel. C. qũo ⁊ qñ iudex quos sequunt nouissimi. in. d. c. fraterni-
tatis. ¶ Ulterius addite predictis qõ vbi quis fecit articulum
de prescriptione publicatis attestationibus nõ lz producere te-
stes sup articulo, tñ si non articulauit de prescriptione, lz de pos-
sessione. x. an. ⁊ postea articulauit de titulo poterit ꝓducere te-
stes ẽt publicatis attestationibus sup articulo tituli, qm̃ articu-
lus tituli nõ includit de necessitate sub articulo possessionis. cuz
quedã possessio sit cum titulo, quedã sine titulo, nec tñ cassabitur
nouus articulus oino, quoniã tendit ad iuuandũ intentionẽ par-
tis vt inquiunt doc. in. d. c. fraternitatis. Secus tñ esset vbi con
cludereꝫ articulus de necessitate sub primo articulo, nã tunc di-
cit articulus antiquus exẽplũ ponunt doct. si reus dicit se presci
pisse rẽ alienã spatio. x. annorũ inter presentes. l. fi. C. õ preseri.
longi. tempo. nã tunc sub tali articulo includit de necessitate titu
lus bona fides, ⁊ possessio, ⁊ iõ si reus fecerit articulum qõ pre-
scripserit spatio. x. anno. ⁊ publicatis attestationibus, qz non pro
bauit de titulo velit articulũ cedere, qualiter emit rem a Titio
hoc casu non poterit, qm̃ talis articulus includebaꝫ de necessita
te sub precedenti articulo prescriptionis.
50 ¶ †Preterea potestis concludere regulã notabilem ex mente
doc. in. d. c. fraternitatis. qõ vbicunqꝫ publicatis attestationi-
bus quis velit articulũ ꝓducere qui inhereat de necessitate fa-
cti ⁊ probationis in articulo attesta. publicataꝝ, tunc liceret ta
lem articulũ ꝓbare. Secus si nõ esset de necessitate ꝓbationis,
sed facti tantũ. nam tunc non liceret ꝓducere. Exẽplum ponũt
doc. nostri vt si peto rem dicens illã mihi venditã, ⁊ reus dicit se
non teneri, ⁊ succũbat petens pretiũ, qz habita sit fides de pre-
tio. nam in causa appellationis poterit dicere qõ vẽditio fuit cõ
ditionalis ⁊ titulum preuenit conditio. nã talis articulus est no
uus, nõ tñ oimodo, ⁊ bz inclusam necessitatem facti precedẽtis,
vel ponit exẽplum. Si dico qõ mutuauí. x. de necessitate facti i
telligit mutuũ esse ꝯctum certo loco ⁊ certo tpe. c. abbate. õ re
iudi. in. vi. lz tñ non est de necessitate probationis, vt probetur
initum esse ꝯctum certo loco vel tpe vt ponit in. l. testium. C. eo.
ti. ꝑ Jnno. in. c. qualiter. de accu. ⁊ iõ si testes deposuerũt õ cer
to loco vel tpe mutui aduersarius poterit facere ⁊ ꝓbare arti-
culũ qõ illo loco ⁊ tpe non erat in loco asserti mutui, ⁊ talis arti
culus dr articulus nouus nõ antiquus indirecte cõtrarius, vt in
51 c. ex tenore. eod. tit. ¶ †Secus esset ꝑm doc. in. d. c. fraternita-
tis. si ego petẽs mutuum a te articulassem pecuniã tibi mutuatã
certo loco ⁊ tpe, tunc. n. locus ⁊ tempus sunt de necessitate fa-
cti ⁊ probationis, ⁊ debeo illa ꝓbare, vt ponit in. d. ca. abbate. ⁊
iõ aduersarius nõ poterit publicatis attestationibus ꝓbare qõ
nõ erat ibi illo tpe, vt probaꝫ in. d. cle. testibus. ⁊ per Barto. in
anc. qui semel. C. de ꝓba. Hanc sniam doc. putarẽ esse limitan-
dã qñ actor ꝓposuit simpliciter mutuũ esse factũ. Secus autez si
proposuit cũ protestatione, que regr solet apponi. scz non astrin
gens se ad probandũ, nisi ea que sufficiant ad fundamentuz in-
tentionis sue, vt plene probaꝫ, ⁊ ponit in. l. diuus. de re iudica. ⁊
c. ij. de testi. ⁊ c. lz cãz. de ꝓba. ¶ Nã vt talis clausule actor nõ
cõpellit ad ꝓbandũ locũ ⁊ tps. ¶ Preterea dicimus necessariũ
nõ eẽ locũ vel tps in articulo vel libello cũ de necessitate facti ⁊
ꝓbationis nõ sit necesse eũ ꝓbare locũ vel tps ꝑ clam, de qua. §.
Ultimo videndũ est quid in his casibus in quibus snia
nõ trãsit in rẽ iudi. prout est in matrimonio, vt
52 in. c. latoz qtingentia. de re iudi. †an publicatis attestationibus
possint ꝓduci testes. Jo. an. in. c. series. eo. tit. lz publicatis at-
testationibus posse fieri ꝓductionẽ testium sup capitulis direc-
to ꝯrijs in cã matrimonij qñ agit de separatione matrimonij cõ
tracti. Et iõ qz versaꝫ periculum animarũ. Secus esset ꝑm eum
vbi agit de matrimonio dirimendo, sed de matrimonio ꝯbendo,
in. c. iuranit. eo. tit. de testib. Facit. c. cũ in tuã. eo. ti. Jo. cald. ⁊
But. tenẽt qꝫ si ẽt agit de matrimonio ꝯbẽdo vel saluando pos-
sunt testes ꝓduci publicatis attestationibus, qm̃ ita versaꝫ peri-
culũ aiarũ in matrimonio indebite ꝯbẽdo, sicut in mrimonio se
parãdo, qz si remaneãt ꝯiuncti illi q nõ pñt esse ꝯiuncti ꝓp con
sanguinitatẽ erit peccatũ. Jmo. in. d. c. series. qcoz. bas opi. qõ
si sit gradus ꝓhibitus diuina. l. in quo papa dispensare nõ potest
vt no. in. c. ꝑ literas. de resti. spo. tũc ꝓcedat opi. Cal. ⁊ But. lz
si sit gradus ꝓhibitus solum iure canonico ꝯ quẽ papa põt dis-
pensare, tũc ꝓcedat opi. Jo. an. Cũ nõ reperiaꝫ permissum hoc
casu testes ꝓducere ꝯ mrimonium, sed hec distinctio est bona ⁊
equa, lz caret rõne, ⁊ l. lz enim papa possit dispensare quãdo gra
dus est prohibitus solum iure canonico, attamen in hoc non dis
pensat, licet producant testes, vnde illa potentia papalis nil ad

rbumbum. ¶ Ideo verior dñ ſnia Jo. cal. ⁊ But. cum vtroq; caſu verſet periculũ animar. ⁊ ét vt ꝙtrariorũ eadem ſit diſciplina. ¶ Et hec doctrina vł gñalis vbicunq; ſnia tranſit in rem iudic.

53 ¶ †Et per hoc infero vobis vnã egregiam ꝯclusionẽ ꝙ vbicũq; ſnia fertur per peritos in arte nunq; illa ſententia trãſit in rẽ iud. Ideo ſemper publicatis atteſtationibus petunt alij teſtes ꝓduci. ꝙ autez non tranſeat in rem iudi. no. But. ex mente Jo. an. in. c. propoſuiſti. de proba. ⁊ tene menti, nec vnquã cadat a memoria. ¶ Notandum eſt etiam finaliter qõ quis dñ didiciſſe teſtificata qñ perfecte didicit ꝙ plenarie legit atteſtationes, ⁊ potuit deliberare, ſecus ſi tranſitorie, vt no. in. c. vltra tertiã. eo. ti. ⁊. c. fraternitatis. facit etiam quod no. in. §. qz in auc. de teſti.

SVMMARIVM

1 Teſtium interrogatoria que dicantur, ⁊ an ⁊ qualiter parti tradenda.
Index in his que a preterito dependent an ſupplere debeat.
2 Bilatio parti contra quam teſtis producitur qualiter aſſignãda.
Teſtium interrogatoria circa que verſari debeant.
3 Teſtes ſuper quibus interrogandi.
4 Penſionarius an in teſtem admittendus.
Teſtes dicentes non recordari de tempore vnanimiter faciunt ꝓ ſe preſumptionem.
5 Teſtes ſemel examinati iterum repeti nunqnid poſſint.
6 Teſtis ſuper non depoſitis vtrum repetendus.
7 Teſtes non interrogandi de conditionibus aggrauantibus famã ipſorum.
Aduocatorũ aſtucia ſuper infirmatione depoſitionũ repellẽda.

¶ Quarta pars principalis huius Tractatus de interrogatorijs que ſolent fieri teſtibus examinandis.

q **Uarto videndum** eſt principaliter ỏ interrogatorijs que ſolent fieri teſtibus examinandis. de qua materia
1 ponit̃ per Spec. eo. ti. Jam de interrogatorijs. † dñr aũt interrogatoria, quedã interrogationes quas pars vult fieri ſi per circũſtantijs ipſius negotij teſtibus ꝓ ſe inductis. c. preſentiuz. §. teſtes. eo. ti. ⁊ in. c. per tuas. eo. ti. nec de talibus interrogatorijs dz dari copia parti teſtes producenti pp periculũ ſuboznationis, vt no. per Jnn. ⁊ alios in. d. c. per tuas. ⁊ p Spec. in. d. §. iam de interrogatorijs. dabunt̃ ergo interrogatoria ſecrete per partez ipſi iudici, ⁊ in hoc verſabit̃ officium iudicis. ſ. in precidendo interrogatoria ſupflua ⁊ calũnioſa. poterit etiã iudex ex officio ſuo ſupplere ſi videbitur vltra teſtes eſſe examinandos, ⁊ interrogãdos q̃s p parte fuerit petitum ỗm Spe. in. d. §. iam de interrogatiõe. Quidã tñ antiqui tenuerunt in hoc vltimo oppoſitũ qñ iudex nõ dz ſupplere in his que dependent a preterito, vt in. l. j. vt q̃ deſunt aduo. par. iud. ſupple. ⁊ in. l. iij. §. hoc aũ. ff. de dam. infec. Joan. an. in addi. vbi. ſ. ſequutus eſt opi. Spe. pro hac ſnia poteſtis adducere. nam iudici committitur informatio, ⁊ indagatio veritatis in teſtibus examinãdis, ⁊ cõmittit̃ ſibi tanq; priuate ꝯſcientie ſue, vt in. l. iij. ff. eo. ti. ppea non eſt mirandum ſi iudex poterit ſupplere interrogatorijs faciendis ipſis teſtibus pro veritate indaganda, ⁊
2 exquirenda. ¶ †Notandũ eſt etiam vltra predicta dilationem eẽ aſſignandã parti ꝓ quam teſtis producitur ad dandum talia interrogatoria poſt articulos productos ſuper quibus teſtes recipi debent ex mente Spec. vbi. ſ. Subijcit tñ eleganter multum Jo. an. in addi. vbi. ſ. ꝙ interrogatoria nõ dz eſſe adeo diffuſa ⁊ nouũ contineant capitulũ pro ipſo aduerſario pro quo fiunt interrogatoria. Unde ſi volo producere teſtes ad probandum quod tibi mutuauj. x. ⁊ tu petas illos teſtes iterrogari an ſolueris mihi id mutuũ, talis interrogatio non eſt admittenda, qm̃ dz in ſe nouum quoddã capitulum vltra ea ſuper quibus teſtes ſunt interrogandi, ⁊ ideo eſt conſilium vt tu volens ꝓbare ſolutionẽ nouũ ꝯficias capitulnz de ſolutione tã facta. Preterea notandum eſt interrogatoria verſari circa cauſas dictoꝝ teſtiũ, hoc eſt vt interrogent̃ de cauſis loco tpe viſu ſcientia credulitate fama ⁊ certitudine, prout res ipſa melius exegerit. c. cauſam que. de teſti. ¶ Interrogandi ſunt etiã
3 teſtes, †an ſint nobiles vel plebei vel reprehẽſibiles, an pauperes vel diuites, ⁊ an deponãt lucri cauſa vel ne, ⁊ an ſint amici propinqui familiares vel domeſtici. ⁊ an deponãt de viſu vel de auditu. iij. q. iij. vbi teſtium. ij. q. i. c. in primis. Querendũ eſt etiam an ſit de iuriſdictione ꝓducentis vel ſit comenſalis, ⁊ vtrũ ſit doctus vel inſtructus teſtificari, ⁊ quam partem vellet obtinere, ⁊ an ét ira cõ nenit vt ꝯcordet cũ alijs teſtibus, vt hec oia ponunt̃ p Spe. in. d. §. iã addite vos illã interrogationem multo preſtantiorẽ ceteris q buſcũq; qñ teſtis depoſuit dictum ſuũ, tũc interrogat̃ an poſſibile fuiſſet rẽ aliter ſe habuiſſe qõ teſtis tempore ignorauiſſet. nã tunc ſi fatet̃ fuiſſe poſſibile, ille teſtis non probat qm̃ teſtis dz ꝯcludere ỏ preciſa neceſſitate. c. in preſentia. cuz ſuis ꝯcordantijs. de proba. Tollite exẽplũ teſtis depoſuit Titiũ vulneraſſe Sempronium, interrogatus de cauſa qõo ſcit, rñdet ꝙ vidit, poſtea interogatus an potuiſſet eſſe ꝙ Sempronius fuiſſet percuſſus qõ teſtis ipſe nõ vidiſſet, tunc. n. ſi rñdet ꝙ ſic, ille teſtis non probat. vel clarius põt interrogari, an Sempronius potuiſſz percuti ab alio in illo tpe ꝙ ipſe nõ vidiſſet, tunc ſi hoc fatet̃ affirmatiue nõ probat qz ſi potuit ab alio percuti non ſequit̃ de neceſſitate ꝙ ipſe percuſſit, non autẽ eſt neceſſe teſtes interrogari an ſint debitores vel pẽſionarij vel fictabiles producentium ipſos teſtes, prout ſolent interrogari †mul
4 ti, qm̃ nõ reperit̃ inre cautũ debitores fictabiles vel penſionarios eſſe reijciendos. ¶ Qõ aũt dictũ eſt de tpe eſt intelligendũ vbi q̃rit̃ de priozitate vel poſteriozitate actus. ¶ Et lz teſtis interrogatus de anno vel menſe ꝯctus celebrari non recordatur, nihilominus probat ỗm Specu. in. d. §. iam vbi lz probet, non tñ probat tẽpus ipſius contractus. ⁊ idem eſſet vbicunq; ſcientia diei vel hore exigeretur. l. optimam. C. de contraben. ⁊ cõmi. ſti. ¶ Subijcit tñ Jo. an. in addi. vbi. ſ. vnũ elegans dictum ꝙ ſi teſtes oẽs dicãt nõ recordari de tpe preſumitur contra tales teſtes ꝙ eſt no. lz hoc dictum ſolum ſit munitum auctoritate.

Aduertendum Eſt etiam ex mẽte Specu. in. d. §. iam cautos aduocatos exhibere interogatoria ſua in ſcriptis ⁊ petunt a iudice, ita teſtis interrogari vt petit̃. ⁊ ſi iudex dolo vel negligentia non fecit interrogatoria petat iterũ interrogari etiam publicatis atteſtationibus, vt in. c. tuas. e. tit. ¶ Pro cuius dicti declaratione videndũ eſt an teſtes ſemel examinati iterum poſſint repeti. ¶ Cõcludite primo ꝙ vbi teſtis repetit̃ publicatis atteſtationibus ſuper eo, ſup quo iam eſt
5 teſtificatus regulariter nõ põt repeti. ¶ †Fallit primo vbi teſtis incontinenti ſeipſum repeteret in corrigẽdo vt ponit̃ in. c. ꝓterea de teſti. cog. ex interuallo tñ teſtis ſe reuertere non poſſet, vt ibidẽ no. ¶ Fallit ſcõo qñ teſtis repetit̃ a iudice pp obſcuritatẽ dcĩ ſui, vt ponit̃ in. c. cũ clamor. de teſti. ¶ Secus eſſet ſi teſtis repeteret̃ ad declarationẽ dicti ad inſtantiã partis, tunc. n. facta publicatione regulariter nõ põt, vt no. p Jnno. ⁊ alios in. d. c. cum clamor. niſi prime atteſtationes eſſent nulle per ea que no. p gl. in. c. cum cauſam. eo. ti. ⁊ in. c. nõ preſtat. de reg. iur. in. vj. ⁊ in. d. c. p tuas. Poſſent etiam repeti teſtes ad inſtantiã partis, ſi atteſtationes eſſent deperdite, vt ponitur in. c. fi. de proba. ¶ Item poſſet repeti qñ teſtis depoſuiſſet in iudicio ſummario, ⁊ in ſcõo iudicio peteretur ſuper plenario, vt in. c. veniens. el. ij. eo. ti. ¶ Item repeterentur teſtes, qñ primo inter alias perſonas fuerunt recepti, qz ſicut ſnia inter alios acta non dz obſtare, ita etiam nec publicatio. vt in. c. lz. ⁊ in. c. iurauit. cum ibi no. eo. ti. alias autem regulariter repeti nõ poſſunt niſi vtraq; pars conſentiret, vt ponit̃ per Joan. in. c. fraternitatis. eod. ti. ⁊ in. c. cũ cauſam. ⁊ inſtandũ eſt per partem que non vult teſtes repeti vt publicent̃ atteſtationes ſup his capitulis ſuper quibus producte ſunt. ¶ Notandum eſt tñ
6 †ꝙ aliquando petitur teſtem repeti ſuper eo, ſuper quo nõ depoſuit. Et hic eſt conſiderandũ aut nulla data ſunt capitula aut data ſunt capitula ſuper omnibus contentis in petitionibus, lz forte nõ plene dixerint, ⁊ tunc non poſſunt iterum produci. niſi forte vt declarent dictũ ſuum ex officio iudicis, vel niſi atteſtationes eſſent nulle vł alijs ex caſibus. §. proxime dictis, vel niſi teſtes fuiſſent interrogati ſup oibus, quo caſu ſi interrogatio nõ eſt omiſſa ex certa cauſa, itez poſſent repeti teſtes, iuxta ea que no. in. c. cum ex cauſa. eod. ti. ¶ Et eſt notandus ꝙ ſi interrogatio non eſt omiſſa ſup ſubſtantialibus, vt qz in libello ſit mentio de preſcriptione, ⁊ de tali preſcriptione in qua requirit̃ titulus, prout poteſt colligi ex. c. j. de preſcriptio. in. vj. Tunc teſtes itez poterunt repeti ad inſtantiam partis ad deponendum ſuper ſubſtantialibus omiſſis, vt po
7 nitur per Jnnocen. in. d. cap. per tuas. †Notandum eſt etiam ex mente Spec. in. d. §. iam quod a teſte non eſt querendum. An ſit infamis vel criminoſus vel irretitus aliquo peccato mortali vel talis qui non poſſet teſtificari. Super quo tamen diſtinguit ibi Joan. an. quod de conditionibus aggrauantibus famam ipſorum teſtium non ſunt interrogandi ipſi teſtes, ſed ſolummodo de alijs conferentibus ad fidem ⁊ probationem veritatis. ¶ Et eſt notandum ꝙ iudices debẽt diligẽter aduertere vt repellãt aſtutiã quorũdam aduocatoꝝ ſtudentiũ infringere dicta teſtiũ qui ſolẽt poſt oia interrogari facer̃ teſtẽ, an credat oia que ſupradicta ſunt, quo

caſu

casu si respondet ꝙ sic, vt tunc credere de omnibus predictis. ⁊ eo casu non vz dictum ipsum, qz deponit de credulitate, ideo iudices debent remouere tales interrogatiões calũnioſas ⁊ impedientes cognitionẽ veritatis. cetera que possent hic addi, videte in. d. c. per tuas. ⁊ per Spe. in. d. §. iam de interrogatorijs.

SVMMARIVM

1 Opponi contra testium dicta que possint.
Testis contrarius quis dicitur. item vacillans. item varius.
2 Testis variare quando dicatur.
3 Testis dicto secundo quando potius standum.
Opinio in dubio que eligenda.
4 Testis primum dictum cum iuramento depositum per protestationem in mortis articulo factam non infringitur.
5 Intellectus. l. eos. ff. ad leg. coz. de fal.
Testis deponens de negatiua non probat sine causa etiam nõ interrogatus.
6 Testis in quibus non probet etiam interrogatus nisi rationem addat.
7 Testes in valore rei variantes nunquid probent.
8 Contractus diuersitas ex sententiarum diuersitate resultat.
9 Testis in dicto suo singularis, vtrum probet.
Innocentij auctoritas est maxima in iudicando.
Irregularitas ex probationum diuersitate probatur.
10 Adulterium qualiter probari possit.
11 Singularitas testium quando probationi non officiat.
Victio ⁊ plus, quid operatur in testis depositione. 12.
Testis dictum quomodo interpretandum.
12 Alternatiua accipitur in eo quod minus est.
Testis rationem reddens de auditu auditus, nunquid cõcludat ⁊ probet. 13. 14.
13 Testis deponens qõ audiuit promisisse, an probet.
14 Sensus visus dicitur generalis ad omnem sensum.
Testis dicens se audiuisse id qõ per visum ꝑcipitur, an ꝓbet.
15 Sensus auditus an excludat visum.
Testis sibi expresse contradicens non probat.
16 Testes reducti ad concordiam, an habeãt probare.
17 Vox vnius vox nullius.
18 Parti an possit imputari ꝙ testes contrarios producat.
Testium concordia an sit indistincte facienda.
Testibus his omnino standum qui numero sunt plures vel auctoritate prestantiores.
19 Testes quando iterum interrogandi.
Concordia testium, cur facienda.
20 Testibus quibus credendũ vbi inter eos est contrarietas.

¶ Quinta ⁊ vltima pars huius Tractatus. Que possint contra dicta testium opponi.

Nunc vltimo videndus est

n De vltima parte huius tractatus, scz que possint cõtra dicta testium opponi. †opponitur principaliter ꝛ testes ipsos esse varios vacillantes aut contrarios. Varius aũt dr testis qui primo vnũ postea aliud dicit ꝛrium, nullam variationis cãm assignando, ita dicit Jo. an. in. c. ppea. de testi. cogẽ. Cõtrarius dicitur ꝙ dicit duo incõpassibilia vt si testis fuerit testificatus qõ interfuisset talt die ⁊ hora ad celebrationem talis ꝛctus, postea dixerit eodem tpe se fuisse in alio loco multũ remoto ⁊ distantia loco celebrati ꝙtractus. nam talem appellamus ꝛ rium, eo qz duo simul incõpassibilia testificantur. Vacillans autem dr testis qui dubitando ⁊ timendo loquitur, de quo ꝙ Bal. in. l. eos. ff. de fal. vbi plene, ⁊ ꝙ Spe. eo. ti. de testi. §. j. ver. antez qõ testes. Et hanc declarationem. Jo. an. in. c. preterea secutus est But. ibi, posset tñ aliter intelligi testis varius scõm Jmo. ibi qñ qs dicit Titium ẽmisse eadem die domũ sempronij vna cũ vxore sua. nã hic proprie dr variare, ex quo primo dixit titium simpliciter emisse domum, debinc dixit titium cũ vxore. ⁊ hec expositio variatiõis testium multo videt melior qz expositio Jo. an. ⁊ But. quoniaz illa prima expositio potius sapit naturam ꝛrietatis, quã varietatis ex quo dicit testem varium qui dicit contrarium. †Et ex predictis videtur dubitandus de eo teste, qui primo loco deposuit vnũ, postea scõo inductus deposuit contrarium, ꝓ eius declaratione glo. in. c. cum causam. de testi. videtur sentire quod vbi testis secundo inductus dicit contrarium qõ primo dixit nõ valet dictũ suũ, facit optime. c. sicut. eo. t. Fallit tñ hoc dictũ scõm canonistas. in. d. c. cum causam si primum dictũ sit nullũ, qz tũc bene vz scõm dictũ. idem tz Spe. eo. tit. §. i. ver. quid si idẽ testis. ⁊ hoc dictũ specifice posuit Jo. and. vbi. s. ⁊ per hoc vr qõ si testis dicit primo vnũ extra iudicium alijs testibus vel notario demus postea in iudicio dicit ꝛrium, tunc stabitur secundo dicto, qz primum nõ vz. Bar. tñ in. l. eos. ff. de fal. dicit contrarium per text. illius. l. eos. ppea inquit cautelã cẽ adhibẽdã qñ veremur ne testes varient vt coram aliquibus testibus extra iudiciũ interrogemus eos testes, ⁊ faciamus rñderi. nam si postea dicãt ꝛrium in iudicio nõ valebit eoꝝ dictũ, ⁊ poterunt de falso redargui. Jmo.
3 in. d. c. cũ causam, sequit opi. glo. ⁊ canonistarũ ibidẽ, †quoniam si primũ dictũ est nullũ nõ dz inferri impedimentum. ij. argu. in c. nõ poterat. de re. iu. in. vi. ppea testis, nõ ita loquit libere ⁊ expedite i pñtia ptis sic i pñtia iudicis pte absente. facit ꝙ no. ꝓ gl. in. c. presentiũ. in. j. gl. e. ti. de testi. ⁊ ideo potius vr standũ dicto scõo. Nec ob. scõm Jmo. l. eos. qz loquitur qñ testis deponit cõtra scripturã sna suo sigillo sigillatam que valebit ꝛ eaz. iõ tũc potest puniri de falso. secus ergo erit qñ nõ venit ꝛ scripturã sna suo sigillo sigillatã, sz ꝛ dictũ suũ extra iudiciũ. ¶ Et hec sntia secundũ Jmo. forte seruaret in practica pp auctoritatẽ glo. ⁊ canonistarum in. d. c. cũ cãm. ⁊ eo maxime qz in dubio eligi dz opinio ꝓ ꝗ mitior fiat interpretatio. ff. de reg. iur. l. in penis. l. si de interpretatione. ff. de pe. hec opi. canonistarũ ꝗ sequit Jmo. videtur mihi verior qm scõm dictũ videtur solẽnius ꝗ primũ, ⁊ maxime in cautela adhibita per Bar. ¶ Nã testis deponens extra iudicium corã aliꝭ testibus deponit non iuratus ⁊ in scõo dicto deponit iuratus, ⁊ solẽnitar iõ scõm valebit ⁊ non primum. pro hac sntia adduco no. sntiam Bal. in. l. gñaliter. C. de non nu. pecu. vbi
4 pulchre dicit Bal. †ꝙ si testis in vltimo vite articulo protestatus est ipsum primũ dictũ falso fuisse depositũ per hanc protestationẽ non infringitur primũ dictũ solẽniter ⁊ cum iuramento depositũ arg. d. l. gñaliter. adde ibi Bar. in fi. verbis suis vbi dicit ꝙ si testis extra iudictũ attestet se falsuz deposuisse in iudicio nõ ꝓ hoc preiudicat illi dicto. allegat qõ hr in. c. sicut de testi. Et facit. c. sicut a nobis. eo. tit. de testi. multo fortius dicimus in proposito tolli illud dictũ non solẽne, nec iuratũ ꝓ aliud dictum solẽne ⁊ iuratũ nam ex quominus solẽniter dixit, vr ꝓinde ac si nullatenus dixisset. arg. l. quoties. ff. qui satisda. cogan.
¶ Fateor tñ ꝛ talem testẽ qõ posset agi tanꝗ ꝛ variantẽ, ⁊ hoc modo posset intelligi. d. l. eos. lz hec variatio non officeret dicto deposito per eũ, pro quo ẽt facit qõ no. per Jo. an. in. d. c. cũ cãz. vbi ꝙcludit ex sntia Alc. ma. qõ si testis deponit in iudicio falsuz non iuratus, tunc poterit puniri de falso.
¶ Et idẽ sensit Bal. in. d. c. siquis legatũ. ff. de fal. ¶ Secus si
5 deponeret falsum in iudicio nullo† qz tũc deficit testimoniũ i sui substantia, ex quo in iudicio nullo est receptũ. ⁊ hoc tenuit clarꝰ idẽ Jo. an. in regula iuris nõ est sine culpa de reg. iur. in. vi. Qõ secus est qñ deposuit nõ iuratus, lz in iudicio, qz iurm non est de substantia necessaria ipsius testimonij. c. tuis. eo. ti. ita in proposito. nam testis deponens corã aliquibus testibus, ⁊ extra iudiciũ deponit nulliter oino, ideo de tali dicto nõ est aduertendũ, ⁊ segt Jnno. ⁊ Bar. in. d. c. cũ cãm. itẽ opponit ꝙ hoc reddidit cãz sui dicti. Hoc limitat gl. in. c. cãm. eo. ti. ꝓcedere si modo testis interrogat de cã. ⁊ hoc modo est intelligenda gl. l. cũ hi §. vult igit. ff. ꝺ transac. qõ dictũ est intelligendũ verũ qñ testis deponit super facto vel ꝛctu vel similibus. secus si deponit super iure vt sup dño vel sup eo qõ principaliter stat in iudicio rationis vt si deponat, an aliqs sit furiosus vel mente captus. ⁊ ita no. Jnnoc. ⁊ alij post eum in. d. c. cum cãm. ⁊ idem ẽt tenuit Spe. vt refert Bal. in. d. §. vult igitur. idem erit in teste deponente de negatiua, qz nõ probat sine causa etiam non interrogatus pro hoc optime facit glos. in. l. i. §. i. ff. de iti. actuq; prima.
6 Et †sic habetis concludere ꝙ in his ꝓme dictis testis nõ ꝓbat nisi addiderit rõnẽ ẽt interrogatus, ⁊ hãc sntiam tenuit bal. ⁊ Angel. in. d. §. vult igit. vltra ꝓdicta põt poni diuersitas ex pte plurium testiũ vt si tres testes deponãt sup valore alicuius rei vnus de. x. alius de. xv. alius ꝺ. xx. vel diuersis tẽporibus possessionis. nã tũc nõ ꝓbat eodẽ mõ in possessione. vt si tres testes deponãt de valore rei, nec ẽt possessio. ita tz Archi. in. c. nihilominus. iij. q. ix. idẽ Jo. an. in. c. i. de arbi. in. vi. moti illa ꝗderatiõe, qz i quolibet facto ꝓbãdo ꝙ testes requirit testiũ pluralitas, ⁊ ad minus requrunt duo. l. vbi numerus. de testi. lz in casu isto nõ dat pluralitas testiũ, ex quo oẽs sunt diuersi in valore rei ⁊ tẽpore possessionis ideo non debet dici bona probatio. hec senten

tia vr̃ dubia quoniam negari non potest quin testis qui deponit de possessione continua .xv. an deponet etiam de .x. & eodē modo qui deponit de valore .xv. vel .xx. necessario deponit de valore .x. cum in maiori summa necessario insit minor. †pro hoc opti me facit q̄ no. per glo. in d. c. i. de arbi. in. vi. vbi concludit q̄d si vnus arbitrorū condēnet in .x. alter in .xv. vel vnus in .x. alter in .xx. ita q̄ nō in minus q̄ q̄ protestatio vr̃ p̄ria facto nihilominus vz in .x. ipsa snia. arg. ex not. in. c. cum infertur. de constitu.

¶ Et lz hec vltima opi. verior sit in iure, attñ graue esset recedere a sententia predictorum doc.

¶ Sed quid erit si duo testes dicunt q̄d res vz .x. & nō plus, alij duo q̄d vz. xv. an dicemus probatū esse aliqualiter examinationem glo. in. l. diem proferre. §. si plures, de arbi. inquit q̄ plus vz scōm dictū illorum de .xv. ēt si alij deponentes de .x. essent multo plures q̃m plus credi dz duobus affirmantibus q̃ mille neganti bus. Sed illi duo qui dicunt q̄d res non vz plus .x. dicuntur negare. facit q̄ no. per Inno. in. c. quid per nouale. extra de verb. sign. Bar. in. d. §. q̄ si plures vr̃ aliter sentire vt stetur maiori numero Et si essent plures pares tunc inspicitur dignitas testiuz, & qui verisimilia dicunt, ar. in. l. ob carmen. §. fi. ff. eo. titu. vbi essent omnino pares in numero, tūc plus crederet affirmātibus. & hoc modo intelligitur illa gl. ibidē sensit Bar. facit q̄d no. in. c. cum ecclesia sutrina. de cā posses. & pro. sed vltra predicta cadit dubitatio quid si vnus testis vidit mutuari .x. alter testis deponat q̄d vidit mutuar quinq̄, an saltem dr̃ facta probatio in quinq̄. Jo. an in. d. c. i. de arbi. in. vi. in nouella. iz q̄d nō ꝓbet plene debitū de quinq̄ Et idem tenuit Archi. sequendo Laurentiū in. c. nihil ominus .iij. q. ix. illa consideratiōe, †q̄ ex diuersitate snia rū resultat diuersitas ẽctus, & ēt diuersitas facti de quo agimus nam aliud dicimus esse mutuū de .v. aliud de .x. facit q̄d ponit in ca. abbate sane. de re iudi. in. vi. Secus tñ esset scōz Jo. an. in actu habente cām successinam. & qui non diuersificatur ex diuersitate actuū, & ita ꝓcedit q̄ no. Spec. in titu. de teste. §. antepe. post princ. vt q̄ testes deponunt de .x. collecta per aliquē sacerdotez vnus dicit de .x. saccis frumenti alter de .v. vel sup articulo inrisdictionis, vt q̄ vnus deponit in tali loco esse administratam insti tiam in criminalibus tali tēpore alter deponit de alio tēpore. nez hoc casu admittitur probatio tanquam plena.

¶ Illa ꝙsideratione q̄ nō est q̄ō de initio principaliter sz ō vno iure vniuersali q̄d cōprehendit sub se plura individua vt ius decimarū & ius competentis iurisdictionis. ¶ Fallit ēt q̄d ponitur per Inno. in. c. qualiter & q̃. el. ij. extra ō accusa. vbi pulchre voluit q̄d si agit̃ de probāda possessione iuris decimandi, & vnus dicit q̄d vidit prestari ōcimā fabarū alter ōt q̄ vidit p̄stari decimā grani quod tō hic erit probatū ius decimandi q̃m est ius quoddam vniuersale ꝙsistēs ex pluribus individuis, & idē vident velle Jo. an. & Spe. in tit. de teste. §. iam nunc. versi. qd si agit̃ de decima. ¶ Idē ēt tenuit Soff. vt refert Hostie. pro hac snia facit, q̄ testis est singularis in dicto suo vnde nōvr̃ probare. c. dilecti. & c. bone. de elec. ¶ † Et hec vltima snia vr̃ verior quoniam tales testes non concludunt de necessitate, preterea nō est pluralitas testium continens in eodem facto, licet in iudicando graue esset recedere a p̄iori sententia propter auctoritatem Innoc. ac cur. Spe. & aliorum supra rela.

Notandum est ēt vltra predicta q̄d vbi agitur de individuo habente causam successiuā, vt si agit̃ de probando quē irregularem, q̄ excōicatus celebrauit tali die, & alter dicit se vidisse illū excōicatū dixisse epistolam, alter dicit se vidisse dicere euangeliū, tūc probabitur irregularis & probatur celebrasse, vt tenuit no. gl. in. c. nihilominus. iij. q. ix. Mouetur illa ꝙsideratione q̃m ex quo agit̃ de iure individuo iuris dispositione tales censentur ꝙtestes, & quilibet in effectu deponit q̄ vidit eū celebrantē, hec ratio glo. optime tunc concluderet q̃n testes deposuissent se vidisse integre eū celebrantē sed vno deponente q̄d vidit epistolā dicere, altero q̄d euangeliū pro hoc non vr̃ ꝓbari factū istud individuū q̃m hoc casu tolerant̃ duo irregularia Primo singularitas testiū, q̄ vnus deponit de vno tpe alter de alio. Scōo q̄ nullus istorū testiū deponit eū vidisse integre celebrantez. non enim sequit̃ iste dicebat epistolam, ergo celebrauit.

¶ Primo posset limitari ista snia quando illi duo testes deponerent vidisse eum celebrantē totam missam, lz videri int diuersis
10 tēporibus. ¶ † Ulterius potest dubitari qualiter probatur fornicatio vel adulteriū glo. in. d. c. nihilominus. iij. q. ix. tz q̄d non probatur adulterium nisi testes deponāt in eodem adulterio cōtinuato, q̄ dixerunt se imediate vidisse ab vno foramine aliquos adinuicē fornicari, non añt sufficeret si vnus diceret, vidi tali die Titiū fornicantē cum Berta, & alter deponeret de alia die, nez hoc casu nō probaret̃ fornicatio. facit q̄d no. p Inno. in. c. qualiter & q̃. de accusa. ¶ Consequenter opponit̃ de predictis singularitas testiū ex eo q̄d non sunt concordētes in eodē facto & hec singularitas potest versari circa .x. sicut sunt .x. predicamenta q̃ omnia clarissime declarat Bar. in. l. testium. C. de testi.

¶ Exēplum in predicamento substantie vnus testis dicit furez subtraxisse bouem alter dicit equum, nam hi testes sunt singula
11 res in substantia q̄ non conueniunt in eadem substantia. †Eodē modo posset poni in predicamento quātitatis & qualitatis actionis & possessionis. de hac singularitate testiū ponit̃ per Barto. in. l. ob carmen. §. fi. ff. eo. tit. & ibi ēt per But. & ponitur etiam in l. fi. ff. eo. p Cy. in. l. ij. q̃ sit long. q̄ue. c. in. iij. i p̄in. per Bal. in l. de quibus. ff. de legi. Per eundem Bal. in. d. l. testiū. ponitur ēt per nouissimos. in. l. inter pares. ff. de re iudi. opponitur etiā dicto testiū q̄d nō est depositū super certo, de quo per glos. in. l. ab hostibus. §. sed q̄d simpliciter. ff. ex qui. cau. ma.

¶ Preterea inquit Bul. in. d. §. sed q̄d simpliciter q̄d testis bz deponere sup certo, ideo dictio & plus nil bz opari in ipso teste. Idē tenuit Jac. but. in. l. si qs suo. C. de inoffi. testa. Cy. vt refert Bald. in. d. §. sed q̄ simpliciter inqt q̄ hec dictio & plus operat̃ p arbitrio iudicis. l. cum filius §. pater. de lega. ij. & dictum testis scōm eū dz interpretari in benigniorē partē q̃n est dubiū, vt not. in. l. stipula. ista. §. quoq̄. ff. de ver. ob. aliq tñ distingūt aut testis
12 loquit̃ alternatiue. l. talis possedit. ix. an. vel plus. & nil ꝓbat † q̄ alternatiua accipit̃ in eo q̄d minus est. l. inter stipu. ff. de ver. ob. si aūt copulatiue. ix. an. & plus, & tunc probat de modico tempore dictio illa plus, & in vno casu operat̃ hec adiectio q̃n momentuz tpis faciat prenalere probationē. l. aretusa. ff. de statu. bo. vel pōt poni optimū exēplū q̃n versatur controuersia inter duos cōtendentes de possessione, tunc enim dictio illa plus, operatur probationem antiquioris temporis possessionis, facit quod no. in. c. lz causam. de proba. & per Bar. in. l. si duo. ff. vti possi.

Consequenter opponit̃ ꝑ dicta testium esse reddita rationem de auditu auditū nam talis rō regulariter non bz concludere ad verā probationē c. preterea. & c. tam literis. eo. ti. de testi. & in. c. testis. iij. q. ix.

¶ In hoc tñ articulo concludit hoc modo q̄d vbi testis deponit per sensum auditus proprij super eo, de quo probauit & tale quid q̄ percipit̃ p sensum auditus, & tunc vz testimoniū de auditu.

¶ Exēplum si testis dicat Titiū promisisse .x. interrogatus de ratione rñdet ex eo se scire, q̄ audiuit ipse promittere. nam hoc casu talis ꝓbatio admittit̃. facit q̄ no. per Inno. in. c. cum causam. eod. titu. & l. i. ff. de verbo. obliga.

13 ¶ Et per predicta dr̃ q̄ † si testes audiant voces ipsorū ꝟbentiū notas cognitas ipsis testibus valebit ipsorum testimoniū si deposuerunt Titiū audiuisse promisisse .x. vel aliud simile. de quo per glo. in. l. ij. §. item labeo. ff. de aqua plu. ar. & tangit̃ ēt per glos. in d. c. testes. iij. q. ix. & in. d. c. preterea. q̃nq̄ & principaliter testes deponunt per sensum auditus super actu proximo actui, ō quo probare intendunt, vt si deponunt audiuisse aliquos carnaliter cōmiceri, non aūt dicunt se vidisse, & hoc casu tale testimonium de per se non vz, nec probat, sed cum fama vel alijs adminiculis inducitur probatio, vt probatur in. d. c. preterea. q̃nq̄ testes deponunt se audiuisse ab aliquo q̄ dixit aliqd fuisse dictum vel factum, & istud est proprie testimonium de auditu auditus non testimoniū auditus tāq̄ ꝓpij & imediati sensus ipsius testis. Fallit
14 tñ in casibus quibus tale testimoniū admittit̃. †primus in causa matrimoniali. c. quoties. & c. lz ex quadā. eo. ti. Fallit secūdo vbi agit̃ de facto valde antiqno, vt in. l. arbiter. ff. de prob. & in cap. veniēs cū ibi no. p Inno. eo. ti. facit. c. qd per nouale. de ver. sign.

¶ Sz vltra predicta dubitat̃ qd si testis interrogatus, an titius ꝓmisit .x. scio. rñdet q̄ sic q̄ fuit presens, & vidit, an dicimus talē cām ꝙcludere. & vr̃ q̄ nō, q̄ hec non solent percipi sensu visus, sz p sensum auditus. cōiter tñ ꝟriū tenēt doct. in. c. tā literis. eo. ti. q̃n sensus visus dr̃ gñalis ad oēm sensum. & est gl. singu. in. c. testes. iij. q. ix. q̄ est multū notāda. idē lz Cy. i. l. testiū. C. eo. ti. §. i. Archi. in hoc vr̃. xx. q. v. & no. p Spe. in ti. de teste. §. i. ver. item q̄d ñ bz ꝓbibet. ¶ Sz qd erit eꝫ, si testis dicat audiuisse id q̄ percipitur per visum, puta interrogatus an Titius ingressus sit talem domū vel talem fundum. Rñdet quod sic. interrogatus de cā scientie. rñdet q̄d audiuit ipsum ingredi, an dicimus hanc rōnem cōcludere. But. in. d. c. tam literis. videtur velle quod sic,
15 † q̄ sensus auditus non bz excludere visum contrarium tamē voluit Archi. in. d. c. hoc videtur. xxij. q. v. Et hanc sententiā archi. sequitur Imo. ibidem in. d. c. tam literis, q̄ lz reperiatur in

sensu

sensu auditus. Mihi tñ videtur verior sentētia ipsius But. qm̄ ex quo testis dicit titiū esse ingressum fundū, videtur adeo percepisse per sensum auditus, vt certitudinaliter perceperit eum esse ingressum fundū. Nā potest esse adeo possibile, vt per auditum possit itelligi indubitanter aliquē ingredi domum quēadmodum statim dixi testes posse audire verba ꝯbentium coztina internedia, ita posset euenire vt ego audirem Titium ingredi scholas, lz eum non viderim qñ vox esset omnino nota. z vī verior sententia. Nec ob. rō Imo. dum dicit non reperiri, vt sensus auditus possit supplere pro sensu visus, quoniā respondeo satis sufficere q̄ sensus auditus possit concludere ad id dictuz super quo deponit testis. Alterius potest opponi contra predicta testiū qui inter se sunt ꝯrij. z hic concludit primo qó si testis sibi contradixit expresse non vz eius testimoniū vt ponitur in. c. in nostra. eo. tit. z in. l. cū pretiū. de lib. ca. iij. q. viij. c. pura. pōt tamen scōm doc. redigi testes ad concordiam ne incidant in periurium vel falsum vt in. c. cum tu. eo. ti. Secus si esset adeo notoria contrarietas vt concordia fieri non posset.

16 **Sed** hic dubitatur † An testes reducti ad concordiam habeāt pbare. Bar. in. l. i. C. de vsufru. z But. in. l. cum de etate. ff. de proba. vñr velle qó testes reducti ad concordiaz nō habent pbare, sed solū concordia habeat tollere cāz periurij vel falsitatis. facit ēt qó no. per Bar. in. l. inter stipulantez. ff. ó verbo. obli. z in. l. ij. §. fi. si cer. pet. z in. l. insulam. §. i. sol. mat. ponit ēt per nōnullos alios in. l. sed si possessio. §. si iurando. ff. de iurein ran. z inquiunt canoniste hoc cōiter teneri a legistis vt non probet. sed tñ videntur sentire canoniste, z maxime Hosti. tales testes pbare. z ad hoc adducūt. c. cum tu. eo. ti. intelligendo q̄ canonici ibidē erant actores, put inquit Hosti. qui dicit se habuisse facti notitiam. ¶ Sed tñ illud. c. cū tu. voluit testes benigne interpretari debere ad cōcordiam vt testes notent crimine periurij, non añt ad hunc effectū vt per eos inducaī probatio, attamē scōm But. Imo. in. d. c. cum tu. potest saluari snia legistarum in pluribus casibus. ¶ Primo mō possunt intelligi legiste qñ plures testes ꝯdicūt vni soli nā tūc reducunt ad cordiā, vt solus nō incidat in periurium vel infamiam, non autem vt ille solus pbet

17 † q̄ vox vni° vox nullius. l. iurisiurādi. C. ó test. canonizata. iij. q. iij. Secundo possent saluari legiste quando vnus testis contradicit vni. nam neuter illoz̄ probat, ex quo vterq̄ est solus. facit qó bz p Spe. in ti. de testi. §. iam de interrogatoriis. ver. quid si vnus. z quod no. Fede. de senis suo cōsilio. clxij. z has duas salua tiones posuit But. i. d. c. cū tu. Sz p hoc nō tollit dubitationē qñ duo testes pducerētur ab eadē parte qui inter se contrarij viderentur, an eo casu facta concordia inducitur pbatio. Bart. in d. l. insulam. § i. ff. sol. matri. vī sensisse qó pbant, lz But. simpliciter vī tenuisse qó nō. in. d. c. cum tu. Sed de iure canonico intelligēdo. prout inquit Hostiē. fuisse de facto vt illi canonici fuissent actores in. d. c. cum tu. probatio esset concludens de iure canonico. possunt ēt saluari legiste alio mō scōm But. in. d. c. cum tu. qñ testes qui ꝯriantur producunt ab eadem parte. Naz tunc talis probatio redditur dubia, ideo solum reducuntur ad cōcordiā, vt euitent crimē falsi nō vt habeāt concludenter probare.

18 ¶ † Sed hoc dictum non vī concludens, nam lz imputari possit parti producenti diuersas seu contrarias scripturas, vt in. c. imputari. de fide instru. z in. l. scripture. C. eod. tit. de fide instru. nō tamen imputari potest quando producunt testes diuersi sine cōtrarij ab eadem parte. ¶ Ratio est optima differētie, q̄ vbi producuntur diuerse scripture pars potuit ab initio prenidere scripturarū ꝯrietatem, ideo imputari debet, z hec est ratio scripta. in d. c. imputari. que non cessat in testibus qui ab initio nullo modo preuideri poterunt. ¶ Sed vlterius probabiliter dubitatur an facienda sit cōcordia testium indistincte, an sint bincinde pares vel non doct. in. c. cum contingat. de offi. delega. concludunt qó quando pro vna parte sunt plures vel meliores testes, quam pro alia, tunc non est fienda concordia, sed omnino vī esse standum bis testibus qui numero sunt plures vel auctoritate prestantiores, z idem tenuit Inno. in. c. cum contingat. idē etiā sentit bar.

19 in. d. l. ij. §. fi. si cer. pet. ¶ Subijcit tamen Bar. ibidem † indicē cautius agere si iterum testes interrogaret, vt eorū dictum declarent. facit quod no. per glo. in. auc. de testibus. §. q̄ vero z quod no. in. c. cum clamor. de testi. Butr. tamen in. d. c. cum tu. indistincte tenet esse fiendam concordiam inter testes etiam si sint dispares numero auctoritate vel fide, pro hoc facit. c. q̄ circa. de priuil. z. l. de pretio. ff. de public. pro hac sententia Butri. potestis adducere rationem. c. cum tu nam ideo papa iubet concordiam testium fieri debere vt testes ipsi non notentur reatu periurij vel falsi, que ratio militat etiam vbi hincinde esset inequalitas, pro hoc etiam facit. c. ij. de transla. epis. Facit etiam qó no. glo. in. c. cum nostra. eod. ti. posset tamen hec opi. hoc ordine cō cordari, vt quantum ad probationem non posset fieri concordia inter testes quando hincinde sunt dispares, sed solum quantum adeuitanduz reatum periurij, alia opinio procedit vt fiat concordia inter testes, non quo ad probationem, sed quo ad euitanduz
20 crimen falsi. † Finaliter potest opponi de contrarietate inter ipsos testes, de hoc habetis glo. no. in. c. in nostra. eo. ti. que declarat plene quibus testibus credendum sit qñ inter se contrariantur, ideo de hoc dicatis, vt ibidem dicitur per Guil. alleg. p glo. z doc. z ponitur etiam in. c. nihilominus. iij. q. ix. ꝛc.

FINIS

Tractatus de testibus per dominum Tyndarum. J. U. Doctorem introducentem Barto. z Bal. collocutores, z adinuicem disputantes, z Ludouicum romanum, altercationes eorum deciden tem, Incipit.

¶ Epistola dedicatoria.

Up reuerēdissime domi,

n ne cum exercendi ingenij gratia mente concepissem aliquid de nostra pontificij aut cesarei iuris disciplina literis mādare, reuolutis nōnullis nostrorū codicibus oportune tandē occurrit materia quedā testium scz variantiū tuo incluto nomini inscribēda, que res mihi sane visa est ad disputandū admodū subtilis, inuestigatione p pulchra ac singularis exercitatione facti quotidie per manus omnium q iuri dicendo presunt. aut causas quoqūo instruunt, aut scisitantur summe versatilis, a nostris ēt maioribus pace dixerim eorū lenissime explicata. igitur te tanto viro dignā dijudicani. cum etenim tu vt iam din vulgata est per oēs notitia scientiarū plurimoꝛum precipueq̄ theologie parētis oium studiorum Qbie ac retbozi ce longe lateq̄ preditus sis, iuris quoq̄ pontificij cuius notitiam constat nexu quodā cum iure ciuili ꝙiunctam maximus interpres dijudicatus ad quē dixerim spectare proprius de re buiusmodi disputare q̄ tibi. Cum etiam tibi ipsi maxima quedam z incredibis intellectus pspicacia a summo rerū oiuz opifice cō cessa sit a quo quesierim firmius q̄ a te huius scientie z stilum z inuentionē. Jtē cum tibi quoq̄ apostolica sedes Beo annuente tot tātarūq̄ regionū iure meritisq̄ tuis principatū concesserit quē crediderim aduersantiū testium cognitionē in qua non parua reddende iustitie pars constituta est auidus vendicare quaz tu. Scripsi itaq̄ paucula quedā quo ad perdebiles facultates meas preterq̄ lectiones quotidianas z varias occupationes fieri potuit, tibiq̄ ipsi indicanda statui, non qz crediderīz tibi incorrupta ac inerudita hec verba conferre, sed vt ea ipsa que rescripto tua summa prudentia, sapientia atq̄ humanitate modereris, corrigas atq̄ refrenes, soliditatēq̄ tua maxima auctoritate ei attribuas, z prout tua in me summa est pietas z beniuolētia rē partam maiorē reddas tua estimatione presertim cum ab homine deditissimo profiscisatur. Ex tuo eniz inclito nomine z excellenti virtute adijciet volumini auctoritas quedam minime contemnenda, nam qui illud ad te destinatum legerit, proculdubio existimabunt aliquid pōderis sibi inesse quod fuerit dignum nomine talis viri. Interdum itaq̄ reuerendissime pater post rerū magnarum expeditionem quibus prepositus es z probatissimorum auctoꝛū lectionē cui die noctuq̄ ocio suppeditante diligētissime incumbis, ad hec vilia tanq̄ perfectis cōstitutisq̄ viribus reuertaris. Et vt ingt ille institutiōis oratorie summus Quintilianus si cuti in cenis grandibus sepe facimus vt cū optime satiati sumus varietas tamen in nobis ex villoribus grata sit. nec dubito prestantissime pater nōnullos esse futuros qui hunc meum libellum tacite reprehendent z imparem dicant viribus meis qui neque rim onus suscepti muneris sustinere, quibus forte assentiar. z disputandi genus a me inchoatum preter maiorum nostrorum consuetudinem maiori dignū ingenio z exquisitioꝛis intellectus acumine profitebor. verū illud adiungam me non ostentandi potius

q̄ exercendi, non ambiendi potius q̄ addiscēdi studio hoc onus aut in tantam ac arduam clarissimorū doctorū controuersiam descendisse. accedit ad hoc q̄ vel maxime in banc dictionem ipellit q̄ omnes aut presentes aut posteri tue celsitudinis ⁊ inclini nominis tui auctoritate cōmoti laborē meum aut aperte culpabūt sed eximiam laudem decusq̄ tribuent mihi cum intelligent lucubrationem meam qualiscunq̄ sit excellentie tue non displicuisse. ne cui igitur mirum sit q̄ disputandi stilum colloquentium virorū assumpserim plane ab antecessoribus nostris qui iuri scribēdo similiter interpretando versati sunt prorsus alienum q̄q̄.n. hoc ipsum disputandi genus non fuerit inter nostros iuristas hactenus versatum, pleni tñ sunt omnes latine lingue libri huiusmodi disputationibus quos probe visum est licuisse hoc opere imitari. Accedit q̄ vt arbitror operepretium erit ipsos Bar. ⁊ Bal. tante auctoritatis viros de iuris interpretatione ēt hodie loquentes intueri disputantesq̄ clara vt ita dixerim voce audire.
¶ Tyndarus vtriusq̄ iuris doctor exercitij causa hoc opus confecit. ¶ Barto.

SVMMARIVM

1 Ludouici romani laudes notantur.
2 Baldus Bartoli discipulus scientia cupidus.
3 Humanum eloquium non sufficit ad laudes Bartoli.
4 Demostbenes greci eloquij princeps.
5 Glozie cupiditas in interpretando iure semper fuit Baldo.
6 Disputando quis doctior euadit.
7 Testis qui asserit vnum extra iudicij figuram, si postmodū affirmet contrarium in iudicio an sit de falso puniendus.
8 Bartolus iuris ciuilis interpretator acutissimus.

¶ Capitulum primum.

Epenumero ac vehemēter valde admirari soleo cum aduentantes iuris vtriusq̄ professores intelligo recensentes quanta cum attentatione solertiaq̄ ⁊ incredibili quadam anxietate meas illas quas mortu⁹ sententias reliqueram super iuris ciuilis interpretatiōe tu ipse post me annos quinq̄ fortasse ⁊ quadragita viuens acri quodam morsu increpare conatus fueris, tenebras etiam si q̄n fieri potuit nomini meo sicuti aiunt tanq̄ precipuo inimico effundere nixus sis. q̄ vel maxime his fere temporibus Ludouicus †iste romanus aperuit vir excellens memoria plenus ac facundia redimitus, scrutator etiā nedum scriptorū meorū sed tuorum ceterorūq̄ diligentissimus. p ximisq̄ diebus aduenies Nicolaus siculus asseruit alterū vt accepi sue etatis iubar, omni laude ac veneratione dignum.
¶ Cogitanti etenim mihi ⁊ memoria repetenti q̄ familiaris ac iucunda vinentibus nobis tibi mecū fuerit coniunctio, quam dulcis ac assidua conuersatio, q̄ ēt per me voluntarie tibi fuerit impensa doctrina dum me fere quotidie interrogabas, dum responsa a nobis accipiebas, dum etiam nosipios magistralē cathedrā ascendētes discipulus existens ⁊ sciētie cupidus †audiebas. multo bec ipsa tua gesta abesse videntur a gratiarū actione cuius ardeo dicere parte saltē aliq̄ per te mihi deberi multoq̄ a necessitudinis vinculo aberrant distantq̄ ab officio nostre amicitie. nonnimus ceteros scriptores aliorū sententijs interdum aduersatos horū tñ neminem emulatio mouit ac inuidia. Sola vero inuenie de veritatis ac iustitie cupiditas accepimus, zte ipsum erga ceteros omnes me excepto ⁊ humanū ⁊ benignū interdū ac facetum visum, ⁊ reliquos doctores qui post me clarnere honoris aliquid atq̄ reuerentia nobis retulisse auctusq̄ non parū q̄q̄ non simili necessitudine familiaritate ac deniq̄ amicitia coniunguntur. Si itaq̄ placuit Bal. explanaueris velim quid est q̄ mouerit i tantam nostri nominis persecutionem nec putaueris illud referre coram nobis esse malū sine enim laudes per se nostras ferrant, sine id q̄ bis est oppositus fortitudo imperat vt paruifaciamus. Tibi quoq̄ Ludouice precor ne molestus sit presto esse bis nostris confabulationibus. ¶ Bal.

Si recenlere instituissem Bar. bis tēporibus quantum inclito nomini tuo debuerim duz seculo potiebar p bis omnibusque tuipse cōmemoras quantun cūq̄ tibi debuerint debeātq̄ illioēs quicunq̄ sunt q̄ post te surrexere surgentq̄, qui operā iuri dederunt atq̄ dabūt, qui iustitiā coluerunt atq̄ colent, qui deniq̄ rectum aliquid aut sanctū amarunt atq̄ amabunt p Deum quale ac q̄tum in me † exposcereē cloquiū diuinum qm̄ humanū non sufficeret. Quis enim incredibilem memoriā tuam, quis acumen ingenij, quis scientiarum vices qs doctrinā innumerabilē, qs iustitiā, qs egratē qs erū omnium peramādā veritatē, quis ex recōditis interdū fontibus habitam sapientiam. quis docendi suauitatem, quis ob tenebraruz ac incognitarū rerum demonstrationē, quis ardentissimam diligētiam quis bonitatē apud seculares huius mundi inauditam narrando aut certe minimam partē eius perstringendo non deficeret nemo ꝓfecto ⁊ si ipsi † Demostheni aut Ciceroni hoc munus deferretur q̄q̄ alterū greci eloquij principē dicant, alterum latini, non quidē si illis essent centuz lingue, oraq̄ cētū, ferrea vox, iuxta poetā, itaq̄ longe falluntur qui putant ob inuidiā aut emulationem sententijs tuis me fuisse aduersatum. errantq̄ vehemētius hi quorū scias non retulisti qui false crediderunt me nomini tuo impensum detraxisse, ppea q̄ ipse viuens vt aiunt honoris aliqd forte asseris. Nā quis me ō inuidia argueret eius cuius ordinē docendo sp fuerim amplexus, cui tm̄ me ⁊ oēs iustitie ac veritatis amatores debere profitent. Quis me de detractione nominis illius inculpet quē semper ⁊ verbo ⁊ scripto docens preceptorē meū appellaueri ac dñz. Quis me in summā ac veneratione habuisse non dicet illū quē omne ingenium mibijpsi dedisse asseruerit, quē ēt in colo gigantis tanq̄ ex alto omnia respicientem affirmare non dubitauerim.

Alia autem aduersandi rō extitit mi preceptor quā libens nō minus tibi q̄ ceteris q̄ aura potiuit enarrē quo error ille eorū mētibus aboleret, etenim dnz in humanis agebā sp mihi vt verum fatear insita fuit sicuti ferre apud miseros mundanos ceteros accidisse solet † glozie cupiditas quedā sup interpretando nostro iure eāq̄ ipsam facile cōparare posse videbar si diligentissimorū virorū scias subtilius argumentis oppugnarē, oppugnandoq̄ refellerez vnde ⁊ cuilibet ex omnium iurisconsultorū turba ea occasione quātū honeste licuit sp aduersatus fui in te viro ⁊ ceterorū oium principe omne meū ingeniū querti quē separare si potuissez reliquos oēs meipsum auferre nō dubitassem. tantum. n. vt inquit maro tuipse inter alios caput extolis quantū lenta solent inter viburna cupressi tecunq̄ vt rez apertius enarrē sic facitari sicut fortis miles dimicare solet, q̄ cū multorū hostiū palmā desideret illā ipsam se consecuturū facile putat si hostiū principē ac ducē deuicerit, bec in quā mi Bar. emulādi cā extitit cuius vtinā seculi vinentes notitiā habituri sint, nō parum enim vt arbitror nostro ēt nomini prodesset ne de inuidie aut ingratitudinis vitio argueretur. Bart.

Facile admitto Bal. admittā hāc excusationē, velim tñ etiā hodie nos aliqd de tuis illis ꝺictiōibus disputemus delegasq̄ si placet argumenti gratia locū vnuz ex bis oibus in quibus te iure mihi repugnasse putas, ⁊ si morē omnino mihi gerere volueris ex meis sententijs quas ꝓbasti omniū tuo iudicio improbabiliorē ꝓferas quo disputatio qōnis vnius exemplo esse possit in ceteris contradictionibus. Bal.
¶ Nedū placet mi preceptor tecū disputare sed perplacet, fieri enim non poterit qnin hodie † disputando abs te doctior euadam euenientq̄ fortasse nunc sicuti etiam viuentibus nobis sepius solitū erat cū tuo lateri aliq̄n adherens oium beatissimus esse videbar. Et vt de Scenola iuriscōsulto ingt Cicero multa prudēter abs te disputata, multa ēt breuiter ⁊ cōmode dicta memorie mandabā fieriq̄ studebā tua prudētia doctior atq̄ sapientia. Tū vel maxie id oiz mihi hīpe plz qm̄ tuipse suades vt tuarum sniarū omnium improbabiliorē proferam. fieri enim poterit vt spero q̄ per teipsuz disputatiōis huius mihi palma tribuet, igit argumentū esse volo pregrinā illā iniam tuā ⁊ si phas est sic log solitariā q̄ ponis in. l. eos. ff. ad. l. cornelia. de fal. vbi inqs teste qui asseruit † vnū extra iudicij figurā si postmodū ꝓtū affirmet in iudicio de falso esse punidū, hoc. n. mihi summe apparet iniquū, nullaq̄ iuris rōne aut lege ꝓbatū ⁊ q̄ deterius est ab oibus dānatū maximeq̄ mirādū q̄ ex tuo tā preclaro decideris ore cuiusq̄ dicti si ostēderis veritatē sonare scōz tuā sniaz sic dicere ausiz, fatebor i ceteris me tibi pessime aduersatū. ¶ Bart.

Rem quidē proposuisti Bal. frequētatam ac necessariā ad disputandū. Item forasse magis quam alij crediderint subtilez dixeris tñ meā illam sniaz ⁊ hodie nō adeo alienam veritatiq̄ abhorrētē, impossibile namq̄ est vt ostendam in re ꝓtū affirmare nisi ꝓfidi omuino ac pertinaces esse velimus.

Quis

Ania tñ romane Ludonice te nře huic disputationi volumus p sentiē fore, ne tedio fuerit hodie Modernoū inias referre super bis oibus q̄ dixerimus annū eteniz ego iam circiter nonagesimū vita functus sum. Tū vero paulo ante ad nos veniſti plenus memoria vt intellexi ꝛ legum sapientia. ¶ Ludonicus. Oparens
8 Bar. inris ciuilis interpretator † tuq̄ ꝛ Bal. quē inris vtriusq̄ monarchā appellare solitus sum quam gratum mihi erit. quaz iucundū q̄ suaue vos ambos tam sublimes, tam excelsos, ac facundissimos partes disputantes audire, omniū procul dubio iocundissimum ac suauissimuz erit. tu tamen Barto. preceptor noster omnium gratissimum nostrum vterq̄ feceris, vt ꝛ pro Bal. pollicear si ieriem omnium variantium testium qōnis vnius ꝓpo site gře ab exordio explanando dilucidaueris quēadmodū vnēs facere ſp solitus eras, cū seriosos illos tractatus cōponebas, cuz sparsim dicta in vnū colligebas, cum archanā mentem inriscon-sultorū pandebas. cū deniq̄ rē tibi totā explanare placebat vbi tps suppeditabat nec vnq̄ teipsuz quicq̄ intelligere putabas donec oēs totius materiei articulos te nosse prospiceres. ¶ Bart. ¶ Libens hec omnia Ludonice enarrabo si tñ bal. sibi gratum dixerit. ¶ Bal. ¶ Erit vero bar. vt Lud. ingt oinz gratissimū. ¶ Bar. ¶ Nos itaq̄ hec omnia pertractare inchoemus ea tñ ꝓmissa lege, vt ꝛ vos bal. ꝛ Lud. ne me loquentē interpelletis nisi tibi forasse bal. aliqd occurrerit dubitationis, cū. n. dubitaueris audacter instabis, tibiq̄ Lud. acciderit aliqd qō de Modernorum sententijs proferre volueris. ¶ Bal. Sic faciam. ¶ Ludonicus. ¶ Ego quoq̄.

SVMMARIVM

1 Testis varians in eadē instantia ꝛ inter easdē personas an pena legis cornelie sit puniendus.
2 Testis in aliquibus ponitur de falso in aliquibus non.

¶ Capitulum scōm de generali diuisione testium variantium, ꝛ de teste in eadem instantia variante. ¶ Bar.

Onis variantium testiuz disceptatio in tres partes distinguit, nōnunq̄. n. variat testis in eodē iudicio eadēq̄ instantia ꝛ inter easdē psonas qñq̄ variat in iudicio ꝛ extra iudiciū aut eō. interdū varius est in diuersis iudicijs aut instantijs, q̄ diuisionem probe cōplexus est modestinus inrisc̄sultus. ff. ad. l. cor. ō fal. in. l. eos. in prin. si recte eius verba intelligant garriāt alij qd velint. bal. nos itaq̄ tria hec segregatim ꝛ ordinate declaremus primūq̄ iā
1 locū capiamus. ¶ Varias testis † in eadē instantia ꝛ inter easdē personas. l. cor. de fal. puniendus est. neq̄ stari oz eius dicto primo neq̄ scōo nisi ꝫ ipsuz testē ꝓbaꝛ hec regula in ꝓal. l. eos. i. rñ. vbi ēt hoc scripsi in meo cōmento. itē ꝓbaꝛ. ff. de testi. l. q falsa vel varia. ꝛ ibi gl. iij. q. iij. c. itē q falso. extra de ꝓba. c. iz cām. circa mediū. ꝛ per gl. Ber. de test. in. c. cū cāz q̄ inter archiepm in gl. vlt. in fi. ꝛ per spe. in ti. de teste. §. i. ver. quid si idē testis. ꝛ eo. ti. §. postq̄. vers. ꝛ quid si idē testis. ¶ Fallit tñ hec regula multis modis meo iudicio quos per ordinez numeremus. qñ ꝑm dictuz fuit cum tormentis, primū aūt sine. Scōo qñ dictū ꝑm ꝫium fuit ad finē prolationis prolatū. Tertio qñ testis prima vice ꝓponit per verbū credo, scōa vice per verbū veritatis assertinuz. Quarto qñ prima vice per verbum mihi vř, tertia vice per verba affir
3 mativa. Quinto vbi testis prima vice dubitando altera affirmando deposuit. Sexto vbi prima vice p verbū nescio, scōa vero vice p verbū scio. Septimo vbi prima vice p verbū nō recordor. scōa per verbuz scio vel recordor. Octauo qñ prima depositio fcā fuit p iracundiā vel iocum, scōa nō. Nono vbi primū dictuz fuit sine iuro, scōm fit cum iuro. Decimo vbi testis prima vice deposuit ꝛ causam sui dicti non reddidit vel reddidit, sed insufficientem vel nō verā, scōa aūt vice reddidit sufficiētē ꝛ verā. Undecimo vbi a pte ꝓbareť primā depositionē fuisse falsam. Duodecimo vbi p
4 altero ex diuersis valide ꝙiecture ꝙcurrunt. oibus. n. his casibus statur scōo dicto preterq̄ in vltimo in quo stať illi dicto p quo cō
5 iecture ꝙcurrunt. ꝛ in aliquibus † puniť testis de falso in aliqbus non nec hz locum regula. ff. tradita. de his igit omnibus aliquid particulariter examinemus. ¶ Bald.

Pulchram mi preceptor telā ordituz es tuo solito acumine q̄ scribēdū nullus hactenus excogitauit. dicas tñ veliz aūq̄ vlterius processeris an intelligas ꝫ in teste variāte in eadē instantia eodē tpe an diuersis tpibus. Si enim hac scōa via intelligeres ꝫdicere tex. vī. ff. de test. l. produci ꝫz vnā lec. gl. vbi bř q̄ idē testis nō pōt iterum produci sup eodem ab eo qui alias in eadem instantia euz produxit nec ēt ab eius aduersario ꝛ ante attestationum aperturam. ꝛ facit ꝓ hoc q̄ no. gl. C. de sti. l. si quis testibus. in. j. gl. ꝛ q̄ no. gl. extra eo. ti. c. cū cāz que inter archiepm in vlt. gl. ¶ Bar. ¶ Verum narras sed tñ attende, qz predicta locū habent in teste qui eodez tpe variat puta dū de circūstantijs circa negotiū principale a iudice interrogatur. Item locum habent qñq̄ in teste qui variat in eadem instantia diuersis tpibus vtputa dū a iudice repetiť ad declaranduz dictum suum vel redditionem rōnis. Vel ēt duz variat a primo dicto vbi postmodum. §. diuersis articulis producitur forsitan dicēdo incompassibile ad primū dictum, possunt. n. hec fieri, vt. j. demonstrabimus, sicq̄ vestrā hanc disputationem intelligimus, sed iam ad proposita reddeamus.

SVMMARIVM

1 Scōo dicto ꝫrio non primo standum est vbi primum dictum ꝓbatum est sine tormentis secundum autem cum eis.
2 Dicto sine tormentis, an potius standum.
3 Secundum dictum si ꝫriatur primo nō potest negari quominus alterutrum dictum sit falsum.
Confessio in criminibus ex tota per torturam an noceat.

¶ Capitulum tertium. ¶ Bar.

1 **Dicebam** standum esse scōo dicto ꝫrio † nō ꝓ mo vbi primum dcm̄, ꝓbaꝛ nō est sine tormentis, ꝑm aut cū eis, ꝓbať hec sntia optime p tex. no. i. l. si postulauerit. §. rō. ver. ſz si negauerit. ff. ō ad. vbi de hoc idē notani ꝛ scripsi. ff. de fal. l. eos. ¶ Ludo. ¶ Bal. tu idē sequebaris. C. de qō. l. fi. in fi. approbat ēt idē. d. Ma. si. extra de ꝓb. c. ꝓ tuas. ego q̄ idē firmabā allegādo tuā bar. auctoritatē ꝛ ōo dcm̄ ver. si negauerit eē valde ad hoc singulare, dicebāq̄ ex eo induci cautelā mirabilē q̄ qñ vult amico suo cōplacere psuadeat testibus q̄ dicāt ꝫriū eius qō prio predixerunt postea. n. faciēdo eis aliquē timorē in tormētis stabiť illi scōo dcō q̄s nis ex internallo p predicta q̄ mēti figēdum putabaz. ¶ Bar. ¶ Inqs ꝓbe vez, ꝓbať ēt dcm̄ meū p aliū tex. in. l. si vnius. §. testes. ff. de qō. vbi testis iper. g dixit mēdaciū ponit ad torturaz, vt dicat veritatē ꝛ eius dcō stať, ꝛ sic nō est verū q̄ ꝓal. ver. sit sing.
2 ¶ Bal. ¶ Occurrit dubitatio, nā potius vř † stādū dcō sine tormētis vt vř casus. ff. de qō. l. i. §. diuus. §. qōni. ꝛ §. si qs vltro. ¶ Bart. ¶ Sic facias sp vt inuestigemus. Rñ. tñ illud vez in ꝓfessione sup facto ꝓprio q̄ fcā tormētoz timore nō vz nisi ēt cessantibus tormētis in ea pseueret, sic loquunt iura tua. aliud est in ꝓpositione testis in cā sup fcō alieno de quo nos loqmur. illa. n. validioz est cū tormētis q̄s sine, vt. d. vers. ſz si negauerint. ꝛ. d. §. testes. ꝛ in auc. de test. §. i. ꝛ no. ff. de ꝓb. l. cum ꝓbatio. ꝛ ego hoc idē scripsi in. d. §. qōni. iz tractādū est hic an hoc casu testis ō falso puniať. ego vnēs solū dicebā stari scōo dcō an testis puniať nihil scripsi nec adhuc sum memor q̄ aliqs scribens hāc qōnez ponat. dic Ludo. nunquid aliquis alius tetigerit. ¶ Lud. ¶ Non certe q̄ sciam. ¶ Bart.

Prima fronte vř dōm testē hoc casu de falso puniendū. nā negari nō pōt quominus alterutrū dictum sit
3 falsuz postq̄ ꝑm † dcm̄ ꝫriať prio, vt. ff. de re. du. l. si is q ducēta. §. vtrū. ꝛ facit. ff. de qdi. ꝛ de. l. titie. ff. de mi. l. si filie. cuz si. necesse ē vř dici de falso puniri, vt. ff. de test. l. qui falsa. vel varia. iij. q. iij. c. itē q falso vel varie. cū gcor. verū bis nō oppugnātibus oppositū arbitror verius, nā si recte ꝙsideram dcm̄ testis se hz ad duo ad ligandū. s. partē in via ꝓbationis ꝛ veritatis. itē ad ligandum semetipsum testē in via confessionis quare quodlz testimoniū est confessio q̄tum ad testē. ꝛ probať extra de presum. c. literas. ꝛ ō prob. c. per tuas. ꝛ dicā plene hodie vobis. j. li. ij. c. vij. primū effectū q̄is operet dcm̄ testis in tormētis emanatū, qz verius in ꝓmo dcō presumit vt dcm̄ est, tñ ꝑm operari nō pōt qñ testi nocere nō oz sicut nec † confessio in criminibus extorta p torturā, vt in
4 pręal. l. i. §. diuus. ꝛ §. si quis vltro. ff. de qō. nisi forte in ipsa qōne pseueraret testis cessantibus tormētis, qz tūc preiudicaret vt nūc dicebamus. deinde si recte attendantur verba mea in illo ver. ſz si negauerit, dixi testi licere hoc casu ibi in tormentis deponi, corrigere dcm̄ eius precedens q̄is nūc ex internallo deponat, quę qdē correctio tollit testi penā falsitatis ficti statim proxi. c. subnectemus. intelligiq̄ illud oz nisi in suo dcō perseueraret vt dcm̄ est. ꝛ ex hoc infero ad cautelā tuā Ludo. q̄ q̄q̄ sit bona ꝓ par

te pro qua testis scḋa vice in tormentis deponit quare stat illi dicto, ñ pessima erit qñq; pro teste sibimet ꝺdicente, qr punieť de falso si forte in suo dicto perseuerabit vt ex ꝓmissis apparet. ⁊ attende iterum quare hoc ipsum verum est nisi testis deponeret ꝺrium in tormentis incontinenti post primū dictum corrigendo eū ⁊ allegando cāz correctionis. hoc. n. sibi liceret, nisi puniretur, ẽt si in suo dicto perseueraret vt statim apparebit.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Testis vbi variat a primo dicto ad finem correctionis, tunc instādum est secundo.
Testi an liceat semper corrigere dictum suum.
2 Confessionem suam quando quis renocet.
3 Testis quando dicatur incontinenti corrigere. 4.
5 Index qñcunq; vult potest testem repetere vt dictum suum obscurum declaret vel interpretetur.
Publicatio attestationū indicē nō ligat in eo qđ ex offō facit.
6 Obscuritas quelibet testis qua via declarari possit.
7 Dictum testis sine causa scientie si de eo non interrogatur vz.
8 Testis licite corrigens eius dictum an puniatur de falso.
Penam non meretur quod iure fit.

¶ Capitulum quartum de teste qui in eadez instantia variat ad finem correctionis. ¶ Bar.

1 **Iteram** exceptionē esse dicebamus vbi testis ✠ variat a prio dcō ad finē correctiōis, tūc. n. standū diximus scḋo ⁊ p eū tolli primū. ꝓbať sṁa hec. ff. de qō. l. repeti. in prin. extra de testi. cog. c. preterea. ⁊ no. gl. or iuris ciuilis, in auc. de test. in. § quare vero in gl. magna circa mediū. ⁊ p gl. canonistaz, extra ỏ test. c. cū cām. q̄ inter archiepm, ⁊ facit. ff. de ma. te. l. sticbus. imo pā pbilus notaniq; ego idē. ff. de fal. l. eos. ⁊. ff. de adul. l. si postulauerit. § rō ver. sed si negauerit. ¶ Querendū ñ est hic an liceat sp testi corrigere dcm suū ⁊ qdē ñdeo ꝙ nō nisi incōtinenti fctā de positione, ex intervallo vero nō audiret corrigere volēs, vt est casus in. d. c. preterea. ⁊ no. gl. in preal. § quare vero. nec ẽt pōt corrigere incōtinenti nisi instā cām erroris ⁊ correctionis alleget ⁊ hoc iudici videatur quando autem simpliciter variaret nec diceret se illud animo corrigendi facere, tunc puniretur, vt varius per dicta. l. cos. vbi pulchre notani in tertio ꝺrio. ¶ Bald. inquis probe, sed quid dices ad tex. in. l. de etate. § ex cā. ⁊. § fi. ff. ỏ
2 interro. ac. ⁊ ad infinita iura vbi apparet ✠ quod ẽt ex intervallo qñcūq; ante sententiam quis ꝑfessionē suā reuocat probato errore prime credulitatis ⁊ cāz none opinionis reddendo, qđ ẽt ru ipse Bar. plene ⁊ subtiliť discutis. ff. de ꝑfes. l. nō fateť. ⁊ tāgiť. C. de in inte. rest. in. l. de tutela. ⁊ extra de iureiu. lib. vi. c. fi. ¶ Bar. ¶ Clare ñdeo illud in ꝑfessione partis facta positione sup fctō ꝓprio, at nos in testis depositione emanata in facto alieno cuius tractatus lōge diuersus est ab illo. Porro in teste q dctm corrigere vult ex intervallo a iure presumiť subornatio q̄ presumptio cessat in casu altero, vt ꝓbať in dictis iuribus, ⁊ attende q̄so qm in multis differūt hi casus, etenim testis nō corrigit eius dcm nisi incōtinenti, pars aūt suā ꝑfessionē ex intervallo, vt ẽt nūc dcm est. Itē testis si corrigat incōtinēti hz instā cāz correctionis allegare q̄ iudici admittēda videať vt predixi. Pars aūt incōtinēti pōt indistincte eius ꝑfessionē tollere ẽt nō docto de errore, vt no. glo. Jo. an. q̄ solet dici sin. in. c. fi. de iureiu. li. vj. Itē differūt in altero vt statim subnectemus. ¶ Lud. Pro illa gl. ego solitus eraz allegare casuz in. l. de etate. § celsus. ff. de interr. act. ⁊ ita dixi i. l. q bona. § si qs stipulatus. ff. de dam. infec. ¶ Bar. ¶ Videduz
3 est huius rei declarande cā qñ dicať ✠ testis incōtinēti corrigere, tex. in preal. c. preterea. simpliciť loquitur. Host. ⁊ quidā alij dixerunt hoc esse i arbitrium iudicis inspecta qualitate persone ⁊ tēporis ⁊ q̄deratis certis circūstantijs. ⁊ hanc opinionē sentit gl. in. d. c. preterea q̄nis eā nō firmauerit gl. legistarum. in. d auc. de test. § qr vero. in gl. magna ad mediū. ⁊ glo. canonistaz in. d. c. preterea. ⁊ spe. in ti. de test. § i ver. sed qd si dicit. tenent ꝙ tūc dicať incontinenti corrigere qñ illud facit antecꝫ ꝑspectum iudicis exeat ⁊ cum partibus loqui poterit, ⁊ hec opinio vt verior in practica seruatur vt ego ipse notani in. d. ver. sed si negauerit.
¶ Ludo. communis est hec sṁa Jo. de imo. ⁊ oium aliozꝫ Modernorum in. d. c. preterea. ¶ Bar.

Diceremtamen ꝙ vbi cā iter vlies psonas verteť ✠ nobilis psona vel magne estimatiōis ꝙsuetā veritatē dicere ꝓduceret in testē tūc iudicī esse arbitriū an ex internallo admittat correctionē tali testi. ar. extra de simo. c. ⁊ si qōnes. ⁊ hoc casu opi. Hostiē. substinerē q̄uis ab alijs hoc dictū nesciā, ⁊ hec qdē oia in teste ꝓcedūt i pte alio mō
4 assumiť hoc verbū incōtinēti, ✠ semp. n. dī renocare ꝑfessionē incōtinenti si illud facit añq; redigať i scriptis eius ꝑfessio ꝑm quā dā gl. ad hoc valde sin. xxxij. q. i. c. apud misericordes. ¶ Querēdū ẽt qd si testis non corrigat �somodo addat ⁊ qdē dicimus hoc sibi licere anteq; ereat iudicis ꝙspectū, qr est vna depositio cū prima, ꝙ sit ꝙtinuata ar. ff. de testa. l. hr̄des palā. § fi. ff. de ỽb. obli. l. ꝙtinuus. in prin. ff. de duo. reis. l. duos reos. ff. de adul. l. q̄ ait lex. § fi. si aūt adderet postq; potuit loqui cū ꝑtibus, tūc audiri dz, minor ñ fides sibi dabiť. arg. no. d. § qr ỽo. ⁊ nouit hoc Jo. an. in. d. c. preterea. ¶ Ludo. ¶ Jo. de imo. ibidē refert ⁊ sequiť Bar.

Est notandum qm̄ predicta oia vera sunt nisi testis corrigat eius dictū ex internallo in tortura, hoc. n. pōt speciali rōne vt nunc dicebamus. ꝺ proxi. c. Itē vera sunt ꝓdicta nisi testis vice prima dixisset se non recordari vel nescire vel qd simile non assertinū, tūc. n. poterit ẽt ex internallo corrigere hoc dictū dicēdo se scire vel recordari in qbusdā casibus q̄uis hoc non passim recipiať, ꝙ qñ sit demostrabiť. J. hoc ipso li. xij. ⁊ nono. ¶ Ludouicus. ¶ Idē sentit dñs Jo. de imo. in. l. q bona. § siqs stipulatus. de dā. infec. ¶ Bar. ¶ Extra de testi. c. cū cām. que inter archiepm ꝓprie tñ loquēdo mihi vr hanc non esse correctionē ꝺ noui dicti additionē, arg. ff. q sarisd. cog. l. iul. in gl. no. ⁊ extra de ꝓcess. prebē. c. cū nostras. Itē vera sunt oia. ꝺ dicta vbi testis suo motu vel ad partis instantiam reuerti vult ad corrigendū eius dictum,
5 ⁊ ita intelliguntť iura superius alleg. index aūt ✠ pōt qñcūq; vult testē repetere, vt dictū suum obscurum declaret vel interpreteť vel rōnē dicti sui reddat. qm̄ in eo cessat suboznationis timor. vt extra de testi. c. cū clamor. ⁊ ibi ꝙ gl. ⁊ doc. ⁊ eo tit. per tuas. ⁊ not. gl. in. d. § qr vero in gl. magna ante mediū. ⁊ facit. ff. de qō. l. repeti. in prin. vbi ego ipse notani. facit ẽt gl. notabilis. xxx. qō. vi. c. de parentela. dicendo ꝙ publicatio attestationuz iudicem nō ligat in eo ꝙ ex officio facit, que sic quotidie allegať, ⁊ ego idē tenui in meo consil. xcix. quod incipit. Ego Bar. de saxoferrato q̄q; hoc ipsum quoq; ꝑm quosdaz locū habeat vbi testis est adeo obscurus ꝙ nullus ḥz intellectum, sed si posset variis modis intelligi, tunc index non deberet testem repetere, sed eius dictum interpretari ꝑm consuetudinez si potest alias in partem benigniorē ⁊ his cessantibus stari debere verborum significationi oibusq; deficientibus deberet dictum testis ꝺ producentez interpretari. p. c. in presentia. extra de proba ⁊ refert Jnno. extra de testi. c. cuz
6 clamor. in gl. vltima. in. fi. ꝙ est quotidianus. Hosti. vero placet, qr ✠ quelibet obscuritas testis pōt per hanc viam declarari iudicis officio ad veritatem habendā, ⁊ si verba haberent ex quasi consuetudine loquendi certam interpretationē cui consuetudini standū esset si repetitio hec nō fieret, vt no. extra de spon. c. ex literis. ff. de fun. instruc. l. cuz delationis. § asinā. ⁊. ff. de suppel. leg. l. labeo. cū cōcor. q̄nis non sic fieri possit ad partis postulationē vt dictū est, ⁊ hoc cōi iudicio est verū. ¶ Ludo. ¶ Jo. de ligna. ⁊ Jo. de imo. idem sequuntur ⁊ communiter omnes. ¶ Barto.

Tractabā quoq; videns materiaz hanc ꝙ qua parte dictū testis dubiū sit interpretandū in. l. inter stipulantē. § si stichus. ff. de ver. obgli. vbi de hoc satis late ⁊c. Plus quoq; dicimus ꝙ interdū index cogiť ad ꝓis postulationez testē repetere ⁊ vz eius aditio vel declaratio ex internallo facta non obstante suboznationis timore q̄nis correctio nō valeat. Finge. n. iudicē non examinasse testē super oibus articulis si quez omisisset ob eius negligētiaz vel malitiaz que in dubio presumēda ē, vt no. Spe. in ti. de test. in. § nunc videndū ꝑpe fi. Item finge iudicē non interrogasse testē de causa scientie vel alio substantiali, vt qr in petitione fit mētio de prescriptione tali in qua necessarius titulus ꝙ qñ sit habeť in. l. fi. C. de ꝓscrip. lōgi tēp. ⁊ in. c. j. de prescrip. li. vj. ⁊ ñ index interrogauit testē dūtaxat de possessione non aūt de titu. certe bis oibus casibus ⁊ similibus index poterit ⁊ debebit ẽt ex internallo ⁊ ẽt post publicatas attestationes testē repetere ad partis instantiaz, ⁊ super omisso interrogare ⁊ stabitur dicto testis, vt ꝓbatur extra de testi. c. ꝓ tuas. ⁊ ibi habeť hoc expresse ꝑ Jnno. ⁊ facit ꝙ ipse no. eo. ti. c. fraternitatis.
¶ Neq; admiremini de eo ꝙ dixi qđ reperatur si omissa est interrogatio sup causa scientie, qr quamuis valeat ✠ dictum testis sine causa scientie si de eo non interrogatur, vt no. gl. extra de testi. c. cū causam. ñ bene poterit aduersarius cōtra quem testis deposuit sine causa petere ꝙ reperatur ⁊ de ea interrogatur ⁊ alias in effectu ius suum non lederetur si repetitio hec non fieret, arg.
7 preallc.

prealleg a.c.per tuas. ¶ Ludouicus. ¶ Joan. de imol. ibidem expresse firmat.

Et attende quare verū est q̄ dixi de testis repetitione fiēda p̄ iudicē ad partis instātiaz vbi obscuritas vel defectus dicti testis ꝓcessit ex culpa iudicis vt dictū est. si. n. ob culpā partis obscuritas pueniſſet fortasse q̄ obscurum fecit articulū, tūc index testē nō repeteret, vt subtilr̄ ēt Jnn. no. in. d. c. p̄ tuas. facit p̄ hoc tex. in. l. veluti. ff. de edē. q̄ mēti tenēdū est z hoc vbi in eadē instātia testis repetīt z sup eodē fctō. In alijs aūt casibus multoties testes repetunt, vt plene hr̄ extra de test. c. fraternitatis per Jnn. z Jo. an. z ego discutiebam. C. de prob. auc. at qui semel. ¶ Ludo. ¶ Tu Balde notabas ibidē, z. d. Ant. de bu. z Jo. ō imo. in. d. c. p̄ tuas. ¶ Bar. ¶ Illa vero omittamus q̄m nihil oino ad hāc rē. Tractādū restat an hic
8 testis licite† corrigens eius dictuz puniatur de falso vel vario, z quidem clare dicimus q̄ nō, vt egomet sensi in prealle. l. eos facit q̄ q̄ iure fit non meretur penam. de adul. l. gracchus. nec vr̄ dixisse q̄ statim dictum suum remouet. ar. ff. de solu. l. qui sic. ff. de man. test. l. stichus. immo pamphilus, nisi forte testis ex interuallo in tormētis corrigeret z in eius dicto perseueraret, vt diximus supra precedenti capi.

SVMMARIVM

1 Testis vbi deponit prima vice per verbum credo, altera per assertiuum verbum veritatis, secundo dicto statur.
Credere possum hodie vnum, aliud cras.
2 Dicto testis dicentis se credere an standum.
Testis debet deponere per sensum corporeum.
3 Credulitas ex factis narratis pertinet ad iudicem.
4 Narratio testis perfecta, validat dictum testis imperfectum.
5 Litis contestatio est valida per verbum credo.
6 Pars respondens contraria per verbum credo super facto prio an sit puniēda de periurio.
Dolus presumitur ratione peritie in eo qui abutitur peritia sua.

¶ Capitulum quintū qui in eadē instantia deponit vna vice per verbū credo, alia per verbum assertiuum, z sic in contrarium.

1 **Arabam** deide stari scō dicto vbi testis †deponit prima vice p̄ verbum credo, altera p̄ verbū veritatis assertiuū, probat̄ hoc dcm̄ p̄ gl. or. Accur. ab oibus approbatā in. l. tutela. C. de in inte. resti. in. ij. lec. q̄ dicit q̄ possum credere hodie vnuz z aliud cras. facit. l. peregre. in prin. ff. de acqui. pos. C. de vet. iu. enu. l. ij. ¶. si qs aūt. z tenuit hoc expresse Ja. de are. C. de iur. cal. l. ij. ¶. q̄ obseruari. ¶ Lud. ¶ Tu Balde idē tenebas z approbabas. x. col. de notis feu. c. i. ¶. notandum. ¶ Bar. ¶ Intelligē tñ hoc verū q̄ testi licitū est dcm̄ suū corrigere vel iudici licitū est hūc testē examinare, q̄ q̄ñ sit satis. s. prox. c. nos demōstraūimus. Jtē intelligatis vbi cām noue credulitatis allegat, alias forte nō staret eius. d. ar. eius qō in sili ego ipse de correctiōe notabaz. ff. de fal. l. eos in tertio q̄rio, q̄ ēt nup̄ retulimus. z q̄ alias diceret vacillans nec staret eius dicto, q̄ falsitatē admiscere nō dz, vt i. q. ix. c. testes. z. c. pura. q̄ tñ ipsuz locū bz vbi eo tpe vnū dicit se credere, deinde aliud diuersum eēt ſz diuersis tpibus, q̄ tūc cessat rō vacillationis, cū hodie recte credere vnū possumus deinde aliud inde ad aliquos dies menses vel annos melius rememoratus z informatus vt dcm̄ est. Jtē intelligatis verum preterq̄ in casibus in q̄bus stat̄ testi deponēti p̄ credulitatez, tūc. n. nō staret nec p̄io neq̄ ſo, sicq̄ nō excipereē casus iste a gñali regula. s. posita vt ex his q̄ nūc dicā apparebit. Jgitur p̄ huius de-
2 mōstratione q̄rimus† an stādū sit dicto testis dicētis se credere, z qdē est dcz q̄ nō stat̄ ſm oēs scribētes, vt no. spe. in ti. de te. ¶. ver. itē qō deposuit de credulitate. Ja. de are. z Cy. C. ō test. l. de testi. c. testis. dicit aliqua vera esse quare sic credit. ¶ Ludo. ¶ Tu Bal. idē notabas in. d. l. testium. z. d. Anto. de bu. pulchrius omnibus in. c. quoties. de testi. ¶ Bar.

Huius rōnē pulchrā assignaui in. d. meo. c. dixi enim q̄ vbi testis ōponit p̄ verbū credo magis indicat q̄ñ testificet, z recte q̄ñ testis dz deponere p̄ sensuz corporeum. ff. ō te. l. q testō. in fi. C. de test. l. solā. z. l. testiū. Credulitas vero ex fctis
3 narratis† ptinet ad iudicē vt in q̄sti casu ego ēt q̄siderabā. C. de vsu. l. i. notetis quoq̄ q̄ in tñ nō vz dcm̄ testis deponētis p̄ credulitatē q̄ nō posset ꝺ p̄ statutū vel p̄ q̄suetudinez induci q̄ hmōi dcō fides det, vt no. elegāter Host. in. c. i. extra de ap. ¶ Lud. ¶ Bñs Ant. de bu. ibidē seq̄ndo refert. Egoq̄ allegabā z vale de singulare esse dicebā. ¶ Bar. ¶ Est tñ hic diligēter aduertēdū q̄m totū hoc bz locū nisi forte testis p̄ credulitatē sensui p̄ri mam z q̄iunctā deponat, vt no. inquit Cy. in. l. testiū vel cām sufficientē hmōi depositioni annectat, vt ego ipse notaui in prealle. c. testis. dixi ēt. ff. de qō. l. de minore. ¶. tormēta. in. v. q. prin. iuxta prin. in meo cōmento bis. n. casibus sufficiēs est tale dcm̄ vt dictis locis. z p̄bat̄ hodie q̄† rō testis perfecta validat dcm̄ testis
4 imperfectū ar. ff. de le. i. l. si seruus. ¶. q̄ñq̄ sicut econtrario ratio imperfecta dcm̄ testis perfectū invalidat, vt ego notanter in sili casu scripsi. ff. de test. l. si is qui testamentum. ¶ Ludouicus.

Tu Balde idem sequebaris in eo. ti. l. si is q. z C. de epi. z cle. l. cōuenticulā. vbi de hoc plene. facit ēt gl. no. ff. de fonte. l. i. ¶. hoc interdictum dicēs q̄ rō restringit dictū. z gl. ff. de exce. do. l. bi. ¶. circa. dicēs causam nō videri redditā si nō est sufficiens vel iusta. itē hz locū q̄ dixi nō stari dicto testis deponentis per credulitatē nisi testes sup his q̄ in ipsoz artis peritia q̄sistunt testimoniū dicāt, q̄ hoc casu eēt valida eoz depositio. vt. l. i. in prin. vbi ego notaui. ff. de ven. inspi. q̄ñ nis rectius loq̄ndo hi nō vt testes. ſz vt indices ad illū cāe articulū assumant, vt ego ipe dixi i p̄dicto. c. testis. dixi aliq̄ vera, q̄ credidit z hinc ē q̄ p̄ credulitatē deponūt. nā ita facit index q̄ p̄ verbum vr̄ q̄ñq̄ sniam fert nec propterea redditur incerta. ff. de arb. l. q̄ tñ. ¶. si arbiter. facit. ff. de rei ven. l. i. ¶. i. ff. de lib. cau. l. diui. ¶. i. Jtem tertio predicta de credulitatis testimonio vera sunt in casibus in quibus dictum directo pōt probari, in alijs autem in quibus hoc fieri non potest vt est filiatio adulteriuz z huiusmodi necesse est z sufficit per credulitatē deponere, vt no. ego scripsi z ibi ēt Accur. tangit in sua glo. in. l. ij. ¶. idem labeo ait. cum qua re.
5 de aqua plu. ar. Rursum quoq̄ hec ipsa omnia vera sunt in teste aliud in parte super facto proprio deponente q̄† per verbuz credo valida est litis ꝓtestatio vt est casus qui nō est alibi ſm Host. in. c. cum ad sedē. de resti. spo. cuius ꝓtium vr̄ velle gl. in. l. i. C. ō lit. contest. quod tñ qualiter procedat ibi declarauī. Jtez per verbum credo inducitur confessio valida z rñsio positionibus sicut per verbum assertiuum, vt est glo. not. extra de iureiuran. c. ex literis. z plene no. Specu. in titu. de positi. ¶. vi. versicu. quid si interrogatus. Supereſt vt videamus an hic testis puniatur ō falso in casu isto vbi prima vice per verbum credo, secunda per verbum assertiuum deponit, ad quod dicendum clare quod non, q̄ in primo dicto nil affirmauit, vnde veritas in eo vel contradictio non cadit. argu. de inoffic. testa. l. nam z si sub conditione. ¶. rum pendo. z q̄ mutatur hominis memoria, vt dicit text. cum gl. ff. de dam. infe. l. qui bona. z in. l. si quis stipulatus. z fieri pōt q̄ in initio vnum credit postea aliud scire incipiat melius remomorādo l. ij. circa princip. ff. quis ord. in bo. pos. ser. in ver. idem. z in contrarium z. ff. ad car. l. iij. ¶. oue cause. ver. sed finge ibi mutare consilium, hoc autem verum dz intelligi his casibus exceptis quibus statur dicto testis deponentis de credulitate quos proxime declarauī, tunc enim cum vtrunq̄ dictum separatim concludit certe alteri dicto ctrario coniunctim testis inuenitur falsarius iōq̄ puniendus. ff. de fal. l. eos. ff. de test. l. qui falsa vel varia cum sim.
6 qua ratione † idē puto etiam in parte respondente super facto, p prio ctraria per verbuz credo quod puniēda sit de periurio argumento. C. de non nume. pecu. l. generaliter. in fin. ff. de probat. l. cum de indebito. ad finem.
¶ Tu Balde idem recensebas in tua repetitione. C. qui accus. non pos. l. data opera vbi inquis quo bi qui testificātur super peritia artis sue per verbum credo, z contraria deponunt puniendi sunt de falso, quoniam ratione peritie dolus presumitur in eo qui abutitur peritia sua. argu. C. de mune. patri. l. professio. z. ff. q̄ quisq̄ iur. l. ij. z q̄ non presumitur quis credere quod credere nō dz z qō communiter homines illius artis non credunt ratione aliqua vel coniectura fulcitur argumen. ff. de acqui. here. l. cum quidem. ¶. quod dicitur. z. ff. de adulte. l. miles. ¶. pe.
¶ Bar. ¶ Probe narrasti, sed hec ipsa omnia vera sunt, nisi testis corrigendo primum dictum assereret contrarium qō quādo liceat supra proximo cap. extitit declaratum, ideoq̄ satis est hoc expeditum.

SVMMARIVM

1 Testis semel deponens per verbum mihi vr̄, postmodum sibi cō tradixerit per verbum veritatis assertiuum, cui dicto standū.
Et an puniatur de falso. 2.

3 Verbum videtur mihi coniunctum sensui probat.
Verbum vr est sufficiens ratio in teste ad ea que consistũt in memoria vel intellectu.

¶ Capitulum sextum qui in eadẽ instantia vnum deponit p verbum mihi videtur deinde contrarium per verba assertiua.

1 s **Equentem in** ordine exceptionẽ dicebamus vbi testis †semel deponit per verbũ mihi vr postmodũ vero sibi ꝺicit p verbũ veritatis assertiuũ, tũc. n. dixi ſtãduz ſcõ dicto ꝙuis ꝺzio probaꝫ hec ſnia per tex. cũ gl. ff. de dã. infe. l. qui bona. §. ſi qs ſtipulaturus. ꝛ. ff. ad car. l. iij. §. due cãe. verſi. finge. vbi apparet ꝙ poteſt mihi videri mõ vnum dictuz deinde aliud dictũ probaꝫ et ex his q̃ nũc diximus de teſte qui prima vice ꝺpoſuit p credulitatẽ, ſcõ p certitudinẽ, ſicut. n. teſtimoniũ p credulitatẽ non vz, qz in. l. certuz. teſtis ſuper facto affirmat ſed potius indicat, vt dictum eſt ſic nec hmõi teſtimonium per verbum mihi vr, vt ego ipſe notabam in. l. iij. in prin. ff. de vent. inſpi. ꝛ in li. de teſti. c. teſtis. ſup aliquo depoſuit ꝙ ſibi vr ꝛc. Sed ſubdẽdũ eſt
2 †an hic puniatur de falſo, ꝛ ſane arbitroz minime puniendum eo dem aſſumpto ar. quo idẽ dixi in teſtimonio credulitatis, cũqz vt maiozes nr̃i dixerunt equiparantur hec duo teſtimoniũ. ſ. credulitatis ꝛ teſtimoniũ per verbũ videri, idcirco q̃ diximus in illo p oĩa repetimus in iſto vt his qdẽ caſibus quibus nõ credit dicto teſtis deponentis per verbum videri ſtetur ſcõ dicto aſſertiuo quãuis ꝫzio nec teſtis puniatur, vbi autem tali teſtimonio credit̃ neutri ex dictis contraꝛ ijs ſtetur, ꝛ teſtis de falſo puniatur, ſicqz caſus iſte a generali regula. ſ. dicta primo loco de teſtibus variãtibus in eadem cauſa non excipiatur, q̃n aũt ſit hoc qõ validum ſit teſtimonium per verbum videri ꝛ quibus caſibus liquet ẽt ex dictis. ſ. in teſtimonio credulitatis que oĩa ad hunc effectum re-
3 feratis, vnum notetis †qõ ſi tale dictum ſenſui ſit coniunctum, vt ſi quis dicat vidi talem poſſidere ꝛ vr̃ mihi qõ ſint. x. anni, vel vidi vnum hominem ꝛ vr̃ mihi quod fuerit Titius bonum eſt hu iuſmodi teſtimonium vt notabiliter ego dicebam in. d. c. teſtis ſuper aliquo depoſuit ꝙ ſibi videtur ꝛc. facit quod no. in. l. teſtiuz. C. de teſtib. Notetis quoqz quod verbum videtur eſt ſufficiens ratio in teſte ad ea que conſiſtunt in memoria vel in intellectu vt ego ipſe pulchre notabam in conſilio meo qõ incipit, in queſtiõe vertente inter dñm Symeonem in ordine trigeſimumnonum, qõ eſt quotidianum.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Teſtis deponens prima vice dubitando, ſecunda affirmando, ſecundo dicto ſtatur.
2 Argumentum ſumptum a minozi ad maius eſt optimum.
Dubitans pro ignozante habetur.
3 Dubia probatio non eſt probatio.

¶ Capitulum ſeptimum de teſte qui in eadez inſtantia vna vice dubitando alia affirmando variat.

1 p **Q**ſt hec narrabã ꝙ vbi teſtis †prima vice dubitãdo ſcõa vero affirmãdo deponit ſtari ꝺz ſcõ dicto, pbaꝫ hoc p tex. ff. ad. l. aql. l. ſ3 ſi q̃ cũqz. §. fi. iuncta. l. ué q̃rit̃. §. idẽ iulianus. ff. loca. nã in. l. ſed ſi quacũqz. in fi. iuriſconſultus iulianus. ſ. illo caſu dubitat ſed in. l. item quẽritur in. §. idem iulianus. illum caſum ſine dubitatione decidit veritatem dicendo, nec ꝓpea ille iuriſcon. inl. ꝺr̃ varius ſm gl. in. d. l. ſi quacũqz. §. fi. ꝛ facit bene tex. in. l. ij. circa prin. vbi dubitare cepit. ff. qs oz. in bo. poſ. ſer. vz quippe ar. de dicto iuriſconſulti ad dictum teſtis, vt plene colligitur ex verbis in meo commento in. l. i. ff. ſi cer. peta. preterea probatur hoc ar.
2 ſumpto de minozi ad maius †qz optimum eſt, vt. C. de ſacroſanc. eccle. auct. multo maius. ſed non idem eſt in eo qui depoſuit prima vice per credulitatẽ vel per verbũ videri, in quo maius eſt obſtaculum vt iam eſt probatum. fortius in iſto vbi quis ſe dicit dubitare in quo dicto minus eſt validitatis, validiora quidem ſunt duo illa quam iſtud, quoniam illa valent ſepiſſime vt iam dictuz eſt, hoc vero nunqz, qz dubitans pro ignozante habetur, vt. C. de condi. indeb. l. pro dubietate. ff. de libe. ho. ex bib. l. iij. §. is qui. ff.
3 de reg. in. l. non ꝺz. §. in re obſcura. ꝛ dubia. probatio †non eſt ꝓbatio vt extra de proba. c. in preſentia. ꝛ intellige hoc verum vbi ſcõa vice cauſam notitie none veritatis adducit q̃n hac via eodẽ tpe varius eſt, ne alias ꝺicaꝫ vacillare vel falſitatẽ dicto eius ad miſcere, q̃qz ſecus eſſet vbi ita diuerſis tpibus variaretur, tunc enim cauſa hec non exquireretur vt nunc in conſimili caſu ſupra proximo. c. dicebamus. Reſtat videre an hic teſtis de falſo puniatur. ſed ex predictis quod non clare apparet.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Teſtimonium teſtis deponentis per verbum ſcio, quamuis ſuper eodem interrogatus dixerit ſe neſcire eſt bonum.
2 Fieri põt vt qui ab initio ignozauit, poſtea ſcire incipiat.
3 Dicta innicem ſunt incompaſſibilia.
4 Teſtis q̃n redire poſſit ad corrigendum dictum ſuum.
5 Correctio quando admittatur ex internallo.
6 Teſtis dicens ſe neſcire prima vice, ſecundo deponit affirmatiue, an puniatur pena. l. cozne.
Teſtes communiter ſunt idiote perſone, nec ſciunt vocabulis dare propriam interpretationem.

¶ Capitulum octauum qui variat in eadem inſtantia, quia dicit vna vice neſcio, alia ſcio.

1 r **Ecẽlebam** Jrez bonũ eſſe teſtimoniũ teſtis †deponentis p verbũ ſcio q̃uis ſuper eodẽ interrogatus dixerit ſe neſcire, ꝓbatur hec ſnia per no. per Jac. de are. C. de iur. ca. l. ij. §. q obſeruari. ꝛ p tex. ꝛ glo. in. l. qui bona. §. ſiquis ſtipulaturus. ff. de dam. infec. vbi etiam ego hoc affirmabam. ¶ Ludo. ¶ Tu Bal. idẽ ſequebaris. ꝛ. col. qd ſit inueſtitura. c. j. §. j. per illum tex. in ver. non reminiſci. ꝛ ea. co. de notis. ſen. c. j. §. notandum. Jdẽ ẽt notabat Ange. ff. de furt. l. quidã de tabullarũ. p illũ tex. in fi. quẽ dicebat ad hoc notabilẽ. Sequebaꝫ ẽt ſniaz tuã Bar. Jo. de imo. ꝛ Ange. in. d. §. ſi qs ſtipulatus. ff. de dã. infec. ¶ Bar. ¶ Probe, ſed ꝛ alia iura hoc ipſum concludũt. vt eſt expreſſuz in. c. j. §. j. ſi de inueſt. inter do. ꝛ vaſal. lis oriatur. ff. ad
2 carb. l. iij. §. due cauſe. verſ. finge. ꝛ in. l. ij. circa pr̃i. ff. qs oz. in bo. poſ. ſer. n. idẽ ꝛ in ꝫnũ, q̃n fieri †põt vt qui ab initio ignorauit poſtea ſcire incipiat. vt ibi ꝺr̃, ꝛ no. gl. extra de teſti. c. cũ cãm q̃ inter economũ. ¶ Bal. ¶ Caue Bar. q̃n aliqua ex predictis iuribus loquunt̃ in diuerſis inſtãtijs, tu aũt in eadẽ iſtãtia loq̃ris vr̃ nihil ad rẽ facere videnꝫ, ꝓterea dubito vehementer q̃n teſtis q̃ ſemel dixit ſe neſcire, non eſt vlterius in eadẽ cã admittendus, vt no. gl. in. c. cũ cãm. inter economũ. ¶ Bar. Parui refert ꝙ quedã ex illis iuribus loquunt̃ in diuerſis iſtãtijs nãrõ eadẽ eſt vtroqz caſu porro ſi põt reminiſci teſtis poſt ſuã depoſitionez dirãte eadẽ inſtãtia ſic ꝛ in alia. ꝛ p hoc d. l. ij. ff. qs oz. in bo. poſ. ſer. in ver. idẽ ꝛ in ꝫnũ non dicas ꝙ teſtis q̃ dixit ſemel ſe neſcire non ſit vlterius admittendus, qz illud verũ niſi teſtis poſtmodũ ſcire incipiat, vt melius ſuã informet cõſciẽtiã. vt eſt in caſu noſtro, ꝓnt eadẽ gl. in eodẽ. c. cũ cãm inter economũ. ¶ Bald. ¶ Sans eſt ſequere ſermonẽ tuũ ¶ Lodoni. ¶ Expectes q̃ſo. ꝛ. n. nõnulli ſolui refere ſunt verbũ huius Bal. limitãtis. ſ. dicta vera eſſe niſi teſtis in primo dicto ꝑſe diceret ſe vnũ ſcire ꝛ non plus, vel nil. aliud ſcire, tali. n. caſu ſi poſtmodũ plus diceret te-
3 ſtis eẽt falſarius, qz †iuicẽ dicta hic ſunt incõpaſſibilia, nec põt teſtis i prio hoc dicto labilẽ memoriã allegare poſt q̃z illa fuit aſſertiua locutio, nõ rñ eſt verũ ꝙ tu bal. ſic dixeris, errãtqz q̃ aliud aſſerũt. dicebas dũtaxat in illa. l. cũ mulier, eſſe differentiã iter verbuz tm̃ ſcio ꝛ ℞bũ tm̃ eſt verũ, qz in prio dicto teſtis negat vlterio rẽ cognitionẽ, i ſcõ terminoꝫ alr̃ ꝑcedẽtiũ eſſentiã nec aliud ſubdebas. dic itaqz Bar. ꝓceptoz noſter qd tibi ꝺ bis vr̃. ¶ Bart.
Recte reminiſci ꝛ ꝙ bonũ fuiſſet dictũ illud Bald. ſi ita dixiſſet. miroz rñ vehemẽter cur ad idipſum illi ipſi doc. meã nõ allegẽt ſniaz q̃ prius idẽ exꝑſſe affirmauꝫ. ff. ad. l. coz. de fal. l. eos. i ver. vltimo ℞o ſi bñ notent̃ ℞ba mea, nec dicas ꝙ ibi loquar in teſte q̃ prius aſſenerat ſe tm̃ ſcire ꝛ nõ plus extra in dictũ, q̃n ſi idẽ volui in caſu illo, fortius idẽ in iſto vbi euidẽs eſſe vr̃ eadẽ rõ. ¶ Lud. Rurſus me audias q̃ſo, ꝛ. n. memini deciſionis cuiuſdã dñoꝝ de rota q̃ apte decidere videnꝫ ꝫ. §. dictã deciſionẽ. xxij. ꝺr̃. n. in deciſione illa ꝙ ſi teſtis iuratus ꝛ examinatus ſup̃ certo articulo depoſuit vna vice ſe nihil ſcire de contentis in articulo, ꝛ rediẽs poſt triduũ deponit ꝫriũ eius teſtimõio vltimo non creditur, tũ ꝓp longũ interuallũ, tũ qz ꝑſumit̃ ſubornatus ꝛ informatus, tũ qz varius in ſua depoſitione deponẽdo vnuz prius ꝛ poſtea ꝫriũ ſm Jnno. Ber. ꝛ ℞oſti. in. c. j. de teſti. cogen. ſecus
4 †vero ſi rediret ſtatim ad corrigẽdũ dictũ ſuũ, vt de teſti. cogẽ. cũ tua. ꝛ. c. veniẽs. ꝛ p Ber. i. c. cũ cãz. ꝛ in. c. cũ clamoz. eo. ti. ꝛ ꝫ ſunt ℞ba formalia ꝺciũis ꝑdicte, ꝺic g̃ bar. qd velis. ¶ Bar.

Credo

Credo cuꝫ reuerentia decisoꝝ decisionē illā male loq, nā bz ꝑ se multos tex. ſ. alle. l. q bona. §. ſi qs ſtipulaturus. ff. ō dā. infe. ꝛ. d. l. quidā ō tabularū. in fi. ꝛ. d. §. one cāe. ꝛ. l. ij. in fi. ff. quis oz. in bo. poſ. ꝛ anc. pꝛeal. patrū iuris ciuilis. q tex. ꝛ doc. expꝛeſſe volūt qō teſtis q vna vice in iudicio dixit ſe neſcire poſſit iterum dicere ſe ſcire ꝛ ſtari debere eius dicto tāqꝫ melius fuerit ſcda vice recoꝛdatus, nec qcqꝫ repugnāt allegata in pꝛedicta deciſiōe, qꝛ ſi bñ inſpiciamus nō loqtur qñ teſtis dixit pꝛima vice ſe neſcire, vt eſt caſus nr̄e dubitationis, ſz qñ teſtis pꝛima vice affirmatiue deponit, quo caſu ceſſat rō rememoꝛationis, pōſſet tñ pꝛo ſaluanda dicta deciſiōe ſic ꝙſidarī, ꝙ interdū teſtis q dixit ſe pꝛima vice nihil ſcire pꝛoducit̄ iterum in eodē iudicio ſup eodē ab eadē parte q̄ pꝛius eū pꝛoduxerat vel ab eius aduerſario, ꝛ hoc caſu ſi dicit ſe ſcire ei nō creditur, qꝛ hic teſtis ꝑ hanc viam nō pōt iterum pꝛoduci ꝛ pꝛeſumit̄ ſuboꝛnatus, vt eſt caſus. ff. de teſt. l. pꝛoduci ꝑm vnā lec. ꝛ dictuꝫ eſt. ſ. ij. c. in fi. Interdū reuertit̄ teſtis q pꝛius dixit ſe neſcire ꝓpꝛio motu ad coꝛrigendū eius dictū fortaſſe dicens ſe rememoratū, vult affirmatiue deponere ꝛ hoc caſu erit idez ſi illud fecit
5 ex internallo ꝓp ſuboꝛnatiōis timoꝛē, vt bī in pꝛeal. c. pꝛeterea. de teſti. cog. ꝛ qr̄ ex internallo coꝛrectio nō admittit̄ ꝑ hāc viā vt bī ibidem, ꝛ his duobus caſibus locū habeat pꝛedicta deciſio ꝙ ſatis iudicāt verba ſua dñi dicūt, teſtis rediēs poſt triduuꝫ ꝛc. Interdum teſtis q depoſuit pꝛima vice ſe neſcire nō pꝛoducitur ab aliqua ex parte neqꝫ reuertit̄ ita ex internallo pꝛopꝛio motu, ſed vocat̄ a iudice ex offō ad eius informationē, qꝛ fortaſſis iudex perſenſit teſtē eē rememoratū vel ad declinationē aliquā vel additionē qō facere pōt iudex, vt extra de teſti. c. cū clamoꝛ ꝛ ibi no. ꝛ hoc caſu locū habent q̄. ſ. diximus ꝙ ſatis ſuadet bona rō, qꝛ ceſſat ſuſpitio in tali iudicis facto. vt no. glo. in anc. de teſti. §. qꝛ vero. in gl. magna ad mediū. Idē tñ eēt ſi ab ipſa pꝛoduceret̄ ſup alio ꝛ incidēter ꝑ iudicē eēt interrogatus de his ſup qbus pꝛius dixerat ſe neſcire an aliqd noniter ad teſtis memoriā puenerit ſicqꝫ bodie aliqd ſcire rñderit, eadē. n. rōne ceſſat ſuboꝛnatiōis timoꝛ ḃ caſu cū nec ꝑs teſtē ad hoc ꝓduxerit nec teſtis ipſe ſponte ꝓpꝛiit, idē. n. eſſet ſi incontinēti poſtqꝫ dixit neſcire añqꝫ cuꝫ partibus loq potuiſſet ſe ſcire affirmaſſet dñi tñ exprimat ſe illud dicere aio coꝛrigēdi vel cām none ſcie allegat, alias ſi ſimplr̄ variaret eius dcō nō ſtarē. ar. eius ꝙ ipſe notabā. ff. de fal. l. eos in tertio ꝓpio, ꝛ qō diximus nūc. ſ. ver. e. iuxta pꝛin. ꝛ hec diſtinctio recte cōgruit his que diximus. v. vi. vij. c. ſi bene inſpiciatur. ¶ Ludouicus. ¶ Reuertere iam Bar. vnde digreſſus es. ¶ Bar.

6 **Est tractandum** an teſtis† puniat̄. l. coꝛn. iſto caſu vbi pꝛia vice dixit ſe neſcire ſcō aūt depoſuit affirmatiue, ꝛ dōm eſt ꝙ nō quemadmodum qui pꝛima vice dixerit credo alias dubito, vel ſic mihi vr̄. vt eſt pꝛobatū, optimū. n. eſt argumentū hoc ſi recte inſpiciat̄ ni ſi fortaſſe teſtis cū teſtimonio neſciēte adiiceret verba affirmatiua ſcio tm̄, vel nō plus, vel ſimilia, tūc. n. puniret̄ vt varius ꝑ ſ. dicta. Item tractandū quid ſi teſtis deponat pꝛima vice per verbum ignoro ꝛ qdem hoc caſu ēt dōm eſt idem per oia qō diximus in teſtimonio neſciēte lz. n. quo ad quid ſit aliqualis diꝛia inter verbum ignoro ꝛ verbum neſcio, vt no. glo. ff. de teſta. l. de ſtatu. ꝛ. ff. de iu. ꝛ fac. igno. in rub. tñ hoc caſu nullam puto diꝛiā fiendam, quoniam communiter teſtes idiote perſone ſunt nec ſciunt vocabulis dare ꝓpꝛiam interpꝛetationem, vt argumentum ad hoc. ff. de teſta. tu. l. quod ſi nepotes. in glo. iamqꝫ habetis hanc exceptionem.

SVMMARIVM

1 Teſtis pꝛimo deponens per verbum non recoꝛdoꝛ, ꝛ ſcō ꝙ verbum ſcio vel recoꝛdoꝛ, ſecundo dicto ſtandum.
Teſtimoniuꝫ nō recoꝛdationis equippollet teſtimonio ſcientie.
2 Factum valde pꝛoximum ꝙ ex memoria teſtis ſit ſubito abolitum non eſt credendum.
3 Teſtis in tacendo eſt falſarius ꝛ pena talionis punitur.
Teſtis qui non vult teſtificari, tenetur parti ad intereſſe.
Teſtificandi munus eſt publicum ac neceſſarium.
4 Falſitas eſt delictum publicum, ꝛ ex quolz delicto pubblico oꝛit̄ actio in factum ciuilis ad intereſſe.
5 Teſtis non pōt de falſo puniri anteqꝫ examinaretur ꝛ teſtimonium dicat.
6 Judex an debeat ſtare cōtentus pꝛimo teſtis dicto.
7 Juramentum ſi eſſet de forma ſubſtantiali non poſſet remitti per partes.
8 Intellectus. l. inſiurandi. C. de teſti.

¶ Capitulum nonuꝫ de teſte variante in eadē inſtantia vna vice per verbum non recoꝛdoꝛ, ſecunda per verbum recoꝛdoꝛ.

1 **Equens** erat exceptio teſtis deponētis pꝛima vice p† verbū nō recoꝛdoꝛ, ꝛ ſe cūda vice ꝑ verbū ſcio vel recoꝛdoꝛ, hoc. n. caſu dixi ſtādū eē ſcō. ꝓbat̄ ꝑ tex. c. j. §. j. qd ſit inneſti. ꝛ. ff. de fur. l. qdā de tabularū. in fi. facit ēt ꝑ hoc tex. in pꝛeal. l. q bona. §. ſi qs ſtipulaturus. ꝛ ꝙ ego ibi notabam. ¶ Ludo. ¶ Ang. ꝛ Jo. de imo. ibidē ſequunt̄ opi. tuā in ſumma teſtimoniū hoc non recoꝛdationis eqpollet teſtimonio ſcie ꝑm meā ſniam in. d. §. ſi qs ſtipulaturus. ſicqꝫ cōiter ingunt oēs doc. q̄ ergo dicimus in teſtimonio illo ēt hoc loco repetatis. eſt aūt aduertendū qm̄ qꝛuis dixerim teſtē ꝓxi. v. c. pꝛepoſitis nō puniri vbi. ſ. ſi pꝛima vice dixit ſe vno mō credere, vel vnuꝫ ſibi videri, vel ſe dubitare, vel neſcire aut ignoꝛare vel nō recoꝛdari vt ex ꝓmiſſis apparet, tñ ēt in his caſibus nō inargute dicere poſſumus vltra. ſ. dicta qñqꝫ teſtē eē puniendū, finge tm̄ teſtē ipſuꝫ ſoléniter eē pꝛofeſſum ſe pꝛia vice ꝑ odiū, gr̄aꝫ, vel amoꝛē, vel ſimilē improbatā cāz altero ex modis. ſ. dictis depoſuiſſe, finge ēt factū ſup quo ōpoſuit nō eē antiquū
2 ſed valde ꝓximū adeo ꝙ† credendū nō ſit ex memoria teſtis tā ſubito eſſe abolitū. l. peregre. ff. de acq. poſ. ꝛ. C. de ve. iu. enu. l. ij. §. ſi qs aūt. itē finge factū nō eſſe aliqno mō implicitū, ſz potius explicitū adeo ꝙ eodē mō breuiter credēdū nō ſit ex hois memoria deleri iuxta. l. emptoꝛ. §. lucius. ff. de pac. ꝛ no. ꝑ Inn. extra de acc. c. qual̄r ꝛ qñ. hoc tñ adiūcto ꝙ ꝑ ipſius teſtis ꝙfeſſionez vel alios teſtes ꝓbet̄ eū fuiſſe pñtē nec potuiſſet actū fieri qn ipſe viderit vel audinerit, nōne his ꝛ ſimilibus caſibus erit puniēdus, pro culdubio ſic. qm̄ qꝛuis teſtis his oibus caſibus pꝛia vice nil ōpoſuerit plenū neqꝫ ꝑfectū vt iā eſt ꝓbatū, tñ negari nō pōt eū fuiſſe veritatis occultatoꝛē ſciuiſſeqꝫ factū neqꝫ voluiſſe teſtificari, ꝛ ex tali taciturnitate eū bī ꝑ falſario. ꝛ. l. coꝛ. puniri, vt ꝓbatū ꝑ tex. ad hoc no. C. de epi. ꝛ cle. l. pꝛesbyteri. ꝛ anc. ibi poſita vbi ēt hoc dicebā. facit ēt ꝑ hoc bene tex. in. l. ea q̄ commendandi. ff. de ꝓb. emp. ꝛ C. ſi ꝙ ius vel vti. pub. l. pꝛeſcriptione. C. ō teſt. l. iubemus. in fi. ff. ad. l. coꝛ. de fal. l. paulus rñdit. ꝛ extra de cri. fal. c. i. ¶ Ludo. ¶ Tu Bald. idē notabas. C. de teſti. l. nullum. in. d. l. pꝛesbyteri. ¶ Bart.

3 **Plus** vobis dico ꝙ talis teſtis punit̄ ēt talionis pena ſi forte tacet defenſionē alterius capitaliter accuſati †qm̄ falſarius eſt in tacēdo vt nūc dixi ꝛ falſus teſtis talliōis pena punit̄, vt eſt caſus egregius. ff. ad. l. coꝛ. de fal. l. i. in pꝛi. ꝛ i ꝓ. pꝛeterea. ꝛ no. gl. elegās. ij. q. iij. c. in ſumma. Itez puniet̄ quoqꝫ alia pena. nā tenet̄ ꝑti ad intereſſe. qm̄ teſtis q nō vult teſtificari ad intereſſe obligat̄ ꝑti, vt pulcbꝛe no. ſpe. in ti. de te. §. ſequit̄. ꝓ ſi. vlt. ꝑ. l. qdā. in fin. ꝛ. l. tutoꝛ. ff. de admi. tu. ꝛ C. de exc. tu. l. qm̄ nā teſtificādi munus eſt publicū ac neceſſariū, vt. ff. quēadmo. te. aperi. l. eū. ꝛ in. l. ſi qs. in pꝛin. eo. tit. ꝛ de cri. fal. ꝛ. c. i. ꝑm eum. ¶ Ludo. ¶ Hoc idē ꝙ teſtis q nō vult teſtificari tenet̄ ad intereſſe ꝑti ſeq̄baris ēt tu Bal. in pꝛeal. l. pꝛesbyteri. ꝛ in. l. argēta-
rius. §. fi. ff. de edē. ꝑ illū tex. ver. idē dī in notario q inſtrm̄ ꝑti nō edidit. dicebas ēt idē. C. de teſt. l. nullū. Jdē ēt Ang. ſentiebat in ꝑal. l. argentarius. §. fi. vbi dixit ꝙ medicus q ſe doloſe abſentat vt nō teſtificet̄ an ſit cicatrix remāſura tenet̄ ciuitati ad intereſſe ſi fortā nō fuit fcā gdēnatio ꝓp medici defectū. ¶ Bar. ¶ Optime dixerūt. ego quoqꝫ dico ꝙ veritatē tacēs falſuꝫ incurrit, vt
4 dictū eſt. Itē falſitas† eſt delictum publicum, vt ē expreſſuꝫ. ff. de pub. iud. l. i. Item ex quolz delicto publico oꝛit̄ actio in factū ciuilis ad intereſſe, vt ſentit gl. ff. ꝑ ſoc. l. ne quicqꝫ, ꝛ ꝓbat̄. ff. de fal. l. q noie. vbi ꝛ ego notabā. ꝛ ꝑ hoc intellectu diligēter ꝙſideranduꝫ eſt, qm̄ iſtud nolle teſtificari duobus modis pōt euenire. Interdū. n. pꝛodu.it̄ teſtis coꝛā iudice ꝛ interrogatus rñdet ſe credere vel ſibi videri vnū, cū ſciat ꝑ certo aliud, vel dicit ſe dubitare vel nō recoꝛdari vbi recte ſcit, ꝛ his caſibus locū habēt que dicta ſunt. nam ad intereſſe tenetur ꝛ alijs pens ſupradictis. Interdum non eſt pꝛoductus coaꝛm iudice, ſed ſe abſentauit vt teſtimonium non diceret ꝛ hoc lz teneatur ad intereſſe ꝛ puniat̄ crimine
5 ſtellionatus, tñ non punitur de falſo. quoniam† anteqꝫ teſtis examinet̄ ꝛ teſtimoniū dicat nō pōt de falſo puniri, vt no. gl. elegans ij. q. v. notificamus, ſuntqꝫ hic notāda duo, vnū eſt ꝙ ꝓdicta locū habent in teſte veritatis zelatoꝛe, in celante teſtimoniū alia aſſumitur via, nam occultans eam vni vel duabus perſonis non incidit in. l. coꝛ. Occultans vt nemini appareat punitur de falſo. caſus eſt pro hoc quem dicebam non eē alibi in. l. iij. §. ſi quis dolo

versi. ꝛ posses. ff. de tab. exhi. ꝛ idem not. in. l. paulus rñdit. ꝛ in. l. falsis. de fal. ¶ Alterũ est ꝙ testis qui alias sup eo tulit testimonium excusandus est si nõ vult iterũ testificari pp euitandas ꝟietates ꝛ malinolentias. nec põt tũc testis cogi ad testificãdũ nisi in defectũ probationũ vt est casus, extra de testi. cogẽ. c. preterea. in prin. Nic. de scicilia no. illũ tex. ad hãc sniam ꝓbaꝛ idẽ ex multis iuribus, vt. ff. de testi. l. pduci. fm vlti. lec. ꝛ gl. C. de testi. l. fi. §. fi. ꝛ l. si qnis testibus. eo. ti. in. j. gl. extra de testi. c. cũ cãz que inter ar
6 chidiaconũ. Itẽ ꝓbaꝛ, ꝟqz index dz stare ꝗentus primo dicto, vt 1
notat gl. extra de presum. c. literas. nec dz testem repetere eo nolẽte nisi forte dictũ testis obscurũ vel aliud persenserit index de nouo pueniſſe ad testis notitiã ex meliori forte recordatione, ꝙbus casibus potest testẽ petere ex eius officio, vt eius dictuz declaret vel addat eius dicto, vt extra de testi. c. cum clamor, ꝛ dixímus. §. nũc. iij. c. ꝛ. viij. prope fi. ¶ Ludouicus. ¶ Barto. Bald. iste subdebat predicta locũ habere in teste iurato alias si nõ esset iuratus nõ puniretur de falso ꝙ̃ veritatem taceat. casus est no. pro hoc ꝟz cum. x. col. si de inuesti. inter do. ꝛ vassal. lis oria. ¶ Barto. ¶ Tu nec sic dicebas Bal. ¶ Bald. Sic inquã si recte sum memor quid tibi videtur. ¶ Bar.

Credo equidem non vex. nã licet dictum testis 2
careat iuramento tñ nõ propterea debita forma dicitur carere nec dicit̃ iuramẽtũ de substantiali forma testimonij, qõ apparet, qz põt per partes testi remitti, vt extra de testi. c. tuis. ꝛ no. gl. C. de testi. l. iusiurandi. ꝛ. ff. de ferijs. l.
7 j. qõ iuramẽtũ ꝟp partes remitti nõ posset si esset de forma substantiali, vt. ff. de postul. l. quos prohibet. C. de iuram. calũ. l. ij. §. sed qz veremur. ff. de pac. l. si vnus. §. illud nulla. cum ꝗor. exinde est ꝙ si testis in iudicio sine iuramẽto falsum dicit. l. cornelia puniri debet, vt eleganter concludebat Richar. malũ. in quadã sua disputatione quã ego ipse referens approbabã. ff. ad. l. cor. de fal. l. si ꝗs legatũ. in prin. firmauit quoqz idem Jo. an. in rub. non est fine culpa. de regu. iur. lib. vj. in mercuria. per plures rationes satis subtiles. ¶ Ludouicus. ¶ Nico. de scicilia, ꝛ Joan. de imo. ꝛ omnes Moderni idem hodie tenent. extra de testi. c. cũ causam. que inter archiepiscopum. ꝗ̃ Bal. aliud senseris. C. de testi. l. in 3
iurandi. in fi. tex. qnẽ allegas in. c. i. §. j. si de inuesti. inter domi. ꝛ vassal. lis oria. ¶ Bar.

Respondeo clarissime ꝟꝙ tex. ille loquit̃ in 8
eo qui veritatẽ tacebat dũ interrogabatur a iudice non in forma iudicij, qõ apparet, qz si ibi fuisset prima dispositio solẽnis in forma iudicij nõ cogeret testis iterꝝ iurare ꝛ iterꝝ deponere, vt nunc dicebamus, neqz ibi apparet nullo modo ꝙ primũ dictũ fuit obscurũ vel qõ testis fuit melius rememoratus si bene inspiciatur sitqz ibi, ideo nõ punitur testis de falso, qz nõ solũ iuramẽtũ, ſz omnis iudiciaria forma defuit illi primo dicto ideoqz tex. ille ad ꝓpositũ nõ facit. ¶ Preterea de taciturnitate vel alias de falsitate primi dicti ibi nullatenus appa
ret neqz de testis variatione, ꝛ miroꝛ ꝙ tu Bal. dixeris oppositũ, 4
nã tex. ille hoc non aperit ꝛ potius contrarium est presumendum, arg. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. rogo. ꝛ extra de scru. c. j. Item qz ꝟ clarũ ꝙ secũda depositio de qua ille tex. loquitur non est contraria prime, sed venit ad eius corroborationẽ. testis enim ibi extra iudiciũ dicebat se nescire vel nõ interfuisse vnde qz tali dicto non creditur, qz extra iudiciũ emanat, vult Imperator ibi qõ idem iuratus deponat in iudicio, vt ei credatur qñ verũ dicat qõ nesciat vel nõ interfuit. Quid aũt esset si contrariũ deponeret tex. ille nõ aperit sic ꝙ nõ loquit̃ in terminis nostris, ꝛ hac via ẽt respondebo ad tex. in. c. j. §. j. qd sit inuesti. ꝛ de notis sen. c. j. §. notãdũ. in princi. vbi est tex. consimilis ꝗ̃ tu Bal. non alleges. ꝛ dicas qõ in. d. §. notãdũ. tex. dicit qõ cogitur testis iurare ꝛ veritatẽ deponere. respondeo ꝙ intelligitur de ea veritate quã prius extra iudicium inualide dixerat, nec enim ibi constat ꝙ dixerit falsitatẽ. Item potest aliis modis ad aliuz tex. responderi, vt plenius discutiemus. j. in alio tractatu de teste variante. ꝛ extra. xj. c.

SVMMARIVM

1 Prima depositio testis facta per iocum vel iracundiam si sit, secunde contrarianti mente temperata facte, standum erit.
Dicta ioco non valent neqz obligant.
Caloꝛe iracundie factum, pro infecto debet haberi.
Contractus ioco factus neminem obligat.
2 Iuramentũ caloꝛe iracundie prestitũ an validum.
3 Testis quo casu puniatur de falso.
4 Animus ꝛ coꝛ non verba vel facta spectantur in delictis.

Verba pensantur ex factis hominum.
Lubricus lingue facile ad penam non trahitur.

¶ Capitulũ decimum de teste qui variat in eadem instãtia vna vice per iocum, alia mente temperata.

O co sequenti dirímus vbi 1
ꝟprima depositio facta fuit p iocũ vel iracũdiã standũ est secũde ꝟrianti facte mẽte tẽperate, ꝓbaꝛ snia ꝟ argu. optimo, nam dicta ioco nõ vãlẽt neqz obligãt. l. ij. in fi. ff. ꝟ ac. ꝛ obliga. ꝛ qõ caloꝛe iracũdie factũ est ꝙ infecto dz haberi. ff. ꝟ regu. iur. l. qõ caloꝛe. ꝛ. ff. de dinoꝛ. l. dinoꝛũ, ꝛ not. extra. de dinoꝛ. c. ex literis. Itẽ in iudicijs quasi ꝟbitur, vt. ff. de pe. l. ij. §. idẽ scribit. Contractus aũt ioco factus neminẽ obligat, vt. d. l. ij. in fin. nec ẽt caloꝛe iracũdie vt predictis iuribus. Itẽ ꝙ ꝟ qz iuramentũ in prima depositione ꝟ casu emanatũ nõ discrepat a temerario iuramento, vnde non ꝓbibet eũdẽ testẽ altera vice dicere veritatem ꝗ̃ pluriũ deꝛegat in primo dicto, vt est casus extra de testi. c. intimauit. ꝛ ibi no. ꝙ gl. e. ti. c. ꝗstitutus. ꝛ de iureiur. c. sicut. vbi ingt Jo. an. iuramentũ ꝟ caloꝛe iracũdie põstitũ non valere qm̃ tres comites dz habere veritatẽ. l. iustitiã, ac iudicium, seu descriptionẽ, vt. xxij. q. j. c. ꝛ inrabunt. ꝛ no. C. de nup. auc. qõ eis. ꝗ̃ꝗ̃ nonnulli canoniste deuianerint ab hmõi dicto dicẽtes seruãdum esse iuramẽtũ tale si fieri põt sine interitu salutis eterne, qz negari non põt iurantem in culpa fuisse, vt extra de iureiur. c. ꝛ si Christus. ¶ Ludo. ¶ Sic ꝟ Jo. an. sentire vꝫ do. Ant. de bu. in illo. c. sic dñs hãc esse cõem canonistarum opionem. ¶ Bart.

De his tamen non curo, qm̃ illud in iuramento no 1
ne obligationis introductorio ꝙ solum iuramẽtũ ligare dz nos in iuramẽto veritatis qõ litis decisiuũ dicitur esse, ꝛ nõ solũ iurantẽ, sed tertiũ afficit in eius preiudicio, ideo stãdũ illi nõ videt̃ vllatenus nostro casu, sequendoqz in hoc ꝓposito indubitanter nostra ratio illa defectus iudicij, ac descriptionis, vt no. in prealle. auct. qõ eis. ꝛ. c. ꝛ inrabũt. cuz simi. Sz dubitandum est, an hoc casu testis ꝟpuniatur de falso quẽ articulũ ab aliis tactũ nescio, ꝛ quidẽ si inspicimus prealle. Joan. an. no. in c. sicut. de iureiuran. non punietur tanꝗ̃ non fuerit testis obligatus ex primo iuramento qõ deficiente descriptione emanauit. si vero contrariã ꝗsideremus canonistaꝝ opinionem quam tu Ludo. dicis. d. Ant. attentari esse magis cõem, oppositum firmandũ esset ꝛ ipsius iracẽtis hac ira instantie iurantis culpa in eum retoꝛquenda arbitratoꝛẽ mediã quandam atqz equioꝛẽ viã eligẽdã vt. s. non omnino absoluat̃, nec ẽt omnino atrociter puniant̃, ergo nõ vt falsarius verus, sed mitius tanꝗ̃ falsum dicẽs per iracundiam vel iocũ, vt in simili dicitur de temerario iurante cui non imponit̃ pena omnino pro ꝑurio, sed pro temeritate ꝛ lenitate, vt. d. c. intimauit. ꝛ. d. c. ꝗstituti. de ꝗst. Itẽ ꝓbatur hoc aperte ꝙ hec mitior pena imponẽda est, preterea qz ꝟ in delictis animus ꝛ coꝛ non verba vel facta spectantur, vt. ff. ad. l. coꝛ. de sic. l. dinus. ꝛ. l. is qui cuz telo. eoꝛ. titu. extra de sen. excom. c. cum voluntate. in princip. ꝛ ibi no. ꝛ ex personis hominũ verba pensantur. ita dicit tex. C. si ꝗs impera. maledi. l. j. in fi. facit. xj. q. iij. c. illa prepositoꝝ. xv. q. j. c. ine bꝛiauerunt. Itẽ qz lubricus lingue ad penam nõ facile trahitur. ff. ad. l. iul. male. l. famosi. §. hoc tamen capite. Nec dixeritis ꝙ dicta iura loquantur solum in delinquente p iracundiam, non autez in delinquente p iocũ, qm̃ ꝗ̃ꝗ̃ hoc sit vex, tamen a pari ꝓcedũt bi casus delictũ p iracũdiã ꝛ delictum. s. per iocũ. pozro in contrariantibus, idẽ est iudiciũ, ac disciplina, vt. C. de predijs mino. l. emptionis. de regu. iur. l. nil tam naturale. Itez tamen hec omnia vera intellige nisi contrarium dixerit ad fi. coꝛrectionis, nisi in casu permisso, tunc nullatenus puniretur vt diximus. §. v. c.

SVMMARIVM

1 Secunde depositioni emanate cũ iuramẽto ꝗ̃ꝗ̃ ꝓcedat prioꝛ depositio sine iuramẽto standum est.
2 Deponens prima vice sine iuꝛo, ſcda cũ eo, an puniat̃ de falso.

¶ Capitulum. xj. de teste variante in eadẽ instantia prima vice sine iuramento, secunda cum iuramento.

P **O** st hec recẽsuimus eẽ stãdũ ꝟ ſcde ꝟpositioni emanate cũ iuꝛo ꝗ̃ꝗ̃ ꝓcedat ꝑoꝛ depositio sine iuꝛo ꝙ dictũ ab aliis nõ inuenietis. ꝓbatur aũt hec snia tali ratione, nã iõ testes iurare ꝗpelluñt, vt timoꝛe iuramenti

re iuramenti vera dicere presumantur, vt extra de testi. c. de testi. C. de testi. l. iurisiurādi. in prin. iij. q. iij. §. ité iurisiurādi. cū si. ité ꝓbatur p simile, nā vbi testis deponit verū sine tormētis, postea tormētatus dicit ꝛrium stat̄ scdo dicto, ⁊ illud presumit̄ verum, vt no. §. in. iij. c. vñ idez dom est in iuramento, qm̄ est q̄dam spūalis tortura, vt in prealle. iuribus. Et attēde quare non curo isto casu siue eodē tpe, siue diuersis tēporibus, siue ét mentionez faciat de primo dicto, siue nō, qz hec in tortura non requiruntur.

¶ Ludoni. ¶ Hoc simile adduxit do. Nic. de sicilia de tortura ad inſm. in. c. p tuas extra de proba. q̄uis loquereť in diuersis terminis, s. vbi prior depositio fuit facta extra iudicium.

¶ Bar. ¶ Probe. §3 queramus an hic testis puniatur de falso vbi prima † vice deposuit sine inſo, scda aūt cū eo. ⁊ plane articulus iste ab alijs ét directo nō tangit̄. dom tñ est testē puniri, nā ex his ꝛrijs conuincit̄ falsarius, q̄q̄ presumat̄ verū dixisse in iuramento. punit̄ ergo testis in casu isto ex primo dicto vbi credit̄ falsum dixisse, ⁊ attende. nam nihil repugnat qđ inſm nō interuenit, qz nō est de forma substantiali testimonij, vt nunc dicebaz. ix. q. ppe finē. deniq; sufficit qđ testis in iudicio valido falsuz depo nat ét sine inſo vt quincatur falsarius ſm veram sniam vt ibi fuit relatū. semper tñ intelligatis hoc verū, nisi forte testis ad finem correctionis sibi contradiceret, vt sepius dictum est.

✠ SVMMARIVM ✠

1 Testis qui prima vice deponit vnum ⁊ sufficienter cām sui dicti reddit vel non reddit, scda vice deponit directo contrarium ⁊ reddit causam sufficientem, an standum secundo.
2 Testes duo non interrogati de causa simpliciter deponunt vnuz ⁊ duo ét de causa non interrogati deponunt ꝛrium causam legitimam assignando, quorum dicto stabitur.
3 Depositioni sine cā si testis de ea non interrogatur nunquid stabitur.
Validius est dictum testis sine causa, q̄ cum causa inualida.
4 Testis falsus de falso ſion notatus an a testimonio repellendus.
5 Temerarium iuramentum quod dicatur.
6 Periurus an repellatur a testimonio sine illatione infamie.
7 Testis si prima vice sine cā ꝺposuit siue de ea fuerit interrogatus siue non an punietur.
Contraria duo non possunt esse vera in eodē subiecto.
8 Falsitas requirit dolum vt sit punibilis.
Testis dictum debet de necessitate concludere.
Occultator punitur de falso.
9 Puniendus an veniat testis ex contrarietate.

¶ Capitulum. xij. Bar.

§ Vbsequenter In premisso ordine dicebamus testem qui prima † vice deponit vnū ⁊ cām sui dicti non reddit vel reddit §3 nō sufficienter vel nō verā scda vero vice deponit directo ꝛrium ⁊ reddit cām sufficientē ⁊ verā, credulitatē dignū esse standū scdo dicto, q̄ regulā ab aliā traditā non credo. ⁊ ꝓbat̄ hoc de eo q in prima depositione cām nō reddit. aut enim fuit de ea interrogatus, ⁊ nullā cāz reddit, aut nullo mō cā ab eo exq̄sita fuit. prioze casu nulli dubiū est qđ dcm eius fuit nullū. C. de testi. l. solā. ſm vnū intellectū. ff. de proba. l. cū de indebito. §. fina. no. extra de testi. c. cū cām. Altero casu est q̄siderādū q̄ q̄ validū sit testimoniū sine cāe redditione, si testis de cā non interrogat̄, vt. ff. de transac. l. cū hi. §. in cā. ⁊ in anc. de testi. §. ⁊ 3. ⁊ no. in prealle. l. solā. ⁊. ff. de no. ope. nū. l. j. ⁊ ego notabā in li. meo de testi. c. j. exceptis q̄busdā casibus. ⁊ no. p Inno. in. c. cū cām. q̄ inter archiepm. ⁊ ego scripsi in libro meo de testi. c. testis dixit aliqnē essr dñz. tñ si duo † testes nō interrogati de cā simpliciter deponūt vnū, ⁊ duo alij ét de cā nō interrogati deponunt ꝛrium vt eleganter dicit Ja. bu. in quadam sua disputatiōe que incipit, qđ talis est quidam petijt a Titio. ¶ Ludouicus.

¶ Tu Bal. retulisti illā disputationem ⁊ eā valde commendabas in. l. presbyteri. C. de epis. ⁊ cleri. ¶ Bar.

Nec refert qđ illa disputatio loquitur qñ sunt plures testes nos aūt loquimur qñ est vnus ⁊ idē, naz ratio est eadē vtroq; casu, ergo idē ins. ff. ad. l. aquil. l. illud. cum concor. Ité ꝓbat̄ aliud de eo qui in primo dicto cām reddidit §3 insufficientez vel nō verā, qm̄ de quo minus vr̄ inesse ⁊ inest, ergo ⁊ ꝺ quo magis. vt C. de procu. l. militē. ⁊. ff. de nego. gest. l. ij. C. de sacr. sanc. ecclē. anc. multomagis. sed vbi testis ꝺponit prima vice sine cā minus vr̄ possibile qđ stet̄ scdo dicto cū causa q̄ qñ primū dicūt fuit cū cā sufficienti vel non vera vt nunc demonstrabo, ⁊ tūc stat̄ vt dictū est, ergo ꝛc. Minoz probat̄ aperte, nam † depositioni sine cā statur si testis de ea nō interrogat̄ vt nuper ét dixi, dicto aūt valido cū cā inualida nō, credit̄ vt probant supra. v. cap. sicq; validius est dictū testis sine cā q̄ cum cā inualida, vt ex premissis apparet. Attēde quoq;, qz hec omnia vera sunt vbi testis sit varius ex diuersis tēporibus in eadem instantia, si aūt eodez tēpore tunc neutri dicto eius quicq; creditur, qz varius deprehēderetur ac vacillans in qōne. ix. c. pnra. ⁊ c. hortamur, ⁊ facit q̄ no. per gl. ix. di. si ad scripturas. ¶ Bal. ¶ Vehemēter Bartole admiroz de eo qđ asseris, dic enim mihi nōne hoc articulo detegit̄ testis periurus saltem in primo dicto, sicq; nōne repelli ꝺz a testimonio, vt extra de testi. c. testimoniū. ⁊ c. sicut. in fi. vj. q. j. quicunq;. xxij. q. v. parnuli. ⁊ no. ff. de his qui no. infa. l. lucio in fi. ¶ Bar. ¶ Diligens inquisitor es. dicimus itaq; duas opiniones inter iuris ciuilis ⁊ canonici interpretes esse in qōne hac an periurus a testimonio repellat̄. Quidā dicunt nō sufficere testē fuisse semel periurū ad repellēdū eū altera vice a testimonio nisi fuerit per iudicē de falso notatus. ⁊ hāc opinionē tenēt glos. expresse in. l. si vteris. C. de fide instru. expresse ét ibi ꝙfirmat do minus Cy. ⁊ ego ibidē cū eodē transibā in meo commento. Alij asserunt testē falsum † ét de falso nō notatū indistincte a testimonio repelli. ⁊ hāc tz glo. in. l. lucius. in fi. ff. de his qui not. infa. ⁊ vr̄ esse de cōi intētione oium canonistarū in locis preallegatis. ⁊ vr̄ esse casus ꝓ ea in prealle. c. nobis. in fi. ⁊ in prealle. c. testimoniū. vbi ꝺr qđ repellit̄ testis periurus ét si non sit infamis, qz ipā le est in periurio, q̄uis secus in alijs criminibus in quibus requiritur sententia infamiam irrogans vt ibi habetur.

¶ Ludo. ¶ Tu Balde hanc opinionem secundam sequebaris in preallegata. l. si vteris. per tex. d. c. testimonium. ¶ Bar.

Si ergo tenes opinionem. Prima res nostra clare procedit quando, nondum notatus est testis de periurio per sententiā p dicta. §. Si autem tenes tertiam quā credimus verioze hic attende subtiliter. qđ cum tertiū iuramētū verū presumat̄. vt dictū est, certe primum dictū qđ est directo ꝛrium temerariū apparet ⁊ nullū, ideo qz huius dicti periurij nō tollit vires scdi iuramenti, vt est casus extra de testi. c. intimauit. ⁊ ibi no. facit qđ habet̄ eo. ti. c. constitutus. ⁊ de iureiu. c. sicut. Tu aūt forte dices hoc falsum, qz per hāc viā nullum periurij repellet a testimonio, qz semp dicere possumus eūz temerariū esse, §3 ego rñdeo clare qđ † illud ꝺr temerariū iuramētum ꝙ temere ⁊ illicite emanat, vt si queris factū vel dictū ꝛrijz verū ⁊ necessariū tollat, nō aūt id qđ solū dolum vel malignitatē in seipso ꝺz, vt probat̄ in preallegatis iuribus. in proposito itaq; vbi testis fuit semel periurus i diuerso dicto vel facto hic non recte dicimus inſm temerariū quantū ad hoc vt valeat scdm, qz ad id nō ordinat̄ nullatenus, vel nil valebit scdm pp dubiū ne testis falsum asserat in scdo dicto prout asseruit in primo. d. c. testimoniū. ⁊. d. c. sicut. ⁊ in regula iuris semel malus. lib. vj. vbi autem periurus fuit super eodē facto, qz prius periurando asseruit directo ꝛrium eius qđ nunc dixit, prout est casus noster hic, ꝓprie dicere possumus primū inſm temerariū fuisse, qz directo tendit ad tollēdū scdm hoc est veritatem ꝛriam, meritoq; non repellit asserendo vero testimonio sup eodē vt probatur ex ratione preallegatoz inrium. Concludimus itaq; qđ ét retenta opinione illa pro vera qđ periurus repellatur a testimonio etiam sine illatiōe † infamie per sniam, tñ illud verū super diuersis factis. Aliō est §. eod. ne veritas in occulto remaneat, vt apparet ex predictis, maxime qz hoc mihi suadeo qđ omnia iura repellentia periuruz solū hoc considerant ne iterū falsum dicat, vt dicta regula, semel malus. que presumptio cessat isto casu, vbi falsitatem in secundo dicto deponere nō pōt sed veritatē, tñ vbi dictum est ꝛrium directo adeo qđ posita vnius falsitate sequat̄ alterius veritas, vt habetur. ff. de reb. dn. l. si is qui ducēta. §. vtrū. quānis non sit vbi esset aliter incōpatibile cum primo non autē directo ꝛrium, vt dicam nunc in sequenti. c. nec dicas qđ ꝛ hoc faciunt text. prealle. ga. c. sicut nobis. in fi. versi. neq; enim vbi dicere vr̄ qđ testimoniū periuri non est aliquatenus permittendum ét super eodē facto, qz illud qđ testimoniū illoz non ꝺz admitti, ꝺz intelligi. s. solum sed cū alijs testibus probantibus falsitatem primi dicti sic, ⁊ ita loquitur tex. ille si bene inspiciat̄. Preterea dicere possum⁹ qđ dictū. c. sicut. in fi. versi. neq; enim non loquitur de scda depositione noniter fienda, sed loquitur de prima depositione iam facta in iudicio cui non ꝺz stari, cum testes in ea fuerint periuri. ⁊

secundum hunc sensum nihil facit tex. ille ad propositum. de illius vero tex. intellectu dicemus. ff. lib. ij. c. vij. ¶ Bal. ¶ Nouũ & pulchrum tutum istud dictum est. ¶ Bar.

Sed & tractãdũ est an hic testis isto casu puniendus sit de falso. & qdem nec cõnem hãc ab alio tactaz scio pu
7 to tñ dõm q̃ ꝙ vbi testis prima vice sine cã depositi siue de ea fuerit interrogatus sine nõ indistincte puniat, qm̃ cũ presumatur verius dixisse in scõo dicto, & iõ illi stet, certũ est in altero falsum dixisse. qz duo ꝟria nõ possunt esse vera in eodẽ subiecto scõm dialecticos, vt no. ff. de reb. dn. l. si is q ducenta. §. vtrũ. & ff. ó condi. & demon. Litie. cũ simi. validũ quoq; erat illud primũ dictũ q̃uis sine causa, vt. ff. relatum est. vbi aũt testis prima vice deposuit cũ cã hic est attendendũ, qz aut cã erat insufficiẽs rõne falsitatis aut alia insufficiẽtia, primo casu aut falsitas illa ab alienis dictis cãz habuerit vt in testimonio auditus vel fame ex hoc casu ꝓbato ta
8 li an dicto vel fama testis vr̃ excusandus, qz ꝙ falsitas requirit dolũ vt sit punibilis. l. coz. C. ad. l. cor. de fal. l. nec exẽplũ. ff. eod. l. qd sit falsum & ibi br̃, aut ab alijs dictis nõ habuit originẽ, & tunc ꝓculdubio est puniendus. ff. de testi. l. qui falsa. ff. ó fal. l. eos. cũ si. Altero casu qñ cã erat insufficiẽs alia insufficientia, vt qz non concludens recte qm̃ dictũ testis dz de necessitate ꝙcludere. l. nõ B. C. vñ cogna. extra de ꝓba. c. in presentia. hic attẽde qz si testis studiose cãm reddidit nõ ꝙcludẽtẽ punit̃ de falso, nedũ ex ꝟrietate, verũ ẽt qz veritatis occultator est in primo dicto, qz occultator de falso punit̃, vt. C. de epis. & cleri. l. presbyteri. & diximus plene. ff. ix. c. sinaũt illud contingeret ex testis simplicitate vt sepissime cõtingit in rusticis q cãm ꝙcludentem dictis suis nesciunt adaptare, tũc de falso non punit̃ ex hac occultatione qz falsitas dolũz reqrit vt iam est dictũ, & pro hoc qõ no. gl. ff. de his qui qui no. in fa. l. Lucius. ¶ Ludoui. ¶ Tu Balde hoc vltimũ membrũ tangebas idẽ sentiendo in prealiegata. l. presbyteri. ¶ Bar.

9 **Ex** ꝟrietate tñ puniendus esset qz ꝙ verum dolũ commisit in eius attestatione, vt. d. l. qui falsa. ff. de testib. & l. eos. de fal. cum si. Sinaũt essemus in casu dubio an presumat̃ ex dolo vl̃ ex simplicitate tñ insufficientẽ ꝓ testẽ adiectã & tũc q̃uis credam potius ex simplicitate presumẽdũ qz cõmuniter testes idiote pso ne sunt, nec dolus presumit̃ nisi probet̃. C. de dolo. l. dolum. nisi forte peritia vel alia testis qualitas aliud suaderet, vt extra ó pũi. c. cũ olim essemus. ff. de excu. tu. l. athletas. §. de rusticis. i glo. notabili ibi posita. de rustico malicioso tamen omnino ex contrarietate arbitroz eum puniendũz ꝓ predicta. & iterũ intelligit hec omnia, nisi testis in casu premisso ad finem cozrectionis sibi contradicat, quod quando sit declaratum est supra quarto ca.

SVMMARIVM

1 Depositio prima vbi conuincitur aperte falsa secundo dicto contrario standum est.
2 Falsarius & periurus ad testimoniũ nõ est vlterius admittẽdus.
3 Incompassibilia non semper directo contraria.
4 Separatorum separata est ratio.

¶ Capitulum. xiij. de teste qui variat in eadem instantia, cuius primum dictum aperte probat falsum.

1 r **Ursum** ꝛ altero loco repetebamus qõ vbi ꝓbatur aperte primã depositionẽ fuisse falsaz standũ est secundo dicto ꝟrio, probat̃ hec sententia ꝓ regulã gñalem sepius allegatã, qz duo contraria nõ possunt esse i eodẽ subiecto vera, & qz posita falsitate vni directo ꝟrij sequitur veritas alterius eꝟ. Si enim aperte probat̃ primũ dictũ esse falsum, necessario sequit̃ scõm directo esse verum & ei standũ, testẽ quoq; ex primo dicto de falso esse puniẽdum per iura prealiegata. ¶ Bal. ¶ Verum est qõ dicis Bar. aut tu vis qõ ꝙstet aperte de falsitate primi dicti ꝓ ipsius testis confessionẽ, & hoc nõ dz obesse parti vt pp hoc stet̃ magis dicto scõo q̃ante hanc ꝙfessionẽ stari debuerit, vt est casus extra de testi. ca. sicut nobis. & facit. ff. ad sil. l. si quis in grani. §. si qs minores. vbi tu ipse notabas. aut vis qõ de hoc ꝙstet ꝓ testes ꝓbantes dictaz falsitatẽ, & tunc ẽt nõ recte dici vr̃ stari scõo dicto eiusdem testis, qm̃ tũc non stat̃ dicto eius reprobati ſz reprobantiũ, vt ex se prz. maximeq; hoc locũ hz, qz ex primo dicto testis conuincitur falsarius & periurus ex quo sequit̃ qõ scõo dicto eius stari nõ debet,
2 ꝛ qz ad testimoniũ non est vlterius admittendus, vt no. ff. de his q no. infa. Lucius & facit. C. de trãs. l. si quis maioz. ſm verã ſniam. Itẽ qr̃ñ dz admiscere falsitatẽ i eius dicto, & si admiscet ei nõ creditur i aliq̃. vt. iij. q. ix. c. testes. & c. hortamur. & c. pura. ¶ Bar.

Verum est Bal. qõ dixi & attẽde queso ꝓ intelligentia huius, interdũ ꝙstat de falsitate primi dicti per ipsius testis ꝙfessionẽ, & tũc hoc nõ obest parti neq; locũ hz q ꝓ dixi vti tu inquis & recte. interdũ illud ꝙstat aliter, vt puta per testes, & tũc rõ tua nõ est bona, aut enim tu vis dicta testis esse inuicẽ ꝟria ob incõpassibilitatẽ. aut ea vis directo esse ꝟria adeo qõ posita vnius falsitate sequat̃ alterius veritas. casu primo res hec apparet aperte, qm̃ possibile est testes reprobatorios primũ dictum testis legitime reprobare, & de scõo dicto nil affirmare. Et pone exẽpli vnius gratia. Titius testis deponit prima vice quod Sẽpronius tota die prima Martij stetit in arce Spoletina, qa ibi eũ vidit, deinde alia vice interrogatus dicit q idẽ Sẽpronius stetit eadem die in ciuitate Romana, qz eũ vidit ibi nec discessit nec discedere potuisset quin ipse testis vidisset, qz nunq; per totã diẽ ab eius latere recessit, certe. n. hoc casu q̃uis ꝓ testes reprobatorios probet̃ Sempronium dicta die tota nõ stetisse in arce Spoletina, qz nõ potuisset stare quin ipsi vidissent tñ non seqtur ex hoc q ꝙ per hos testes reprobatorios sit probatum eũ stetisse i
3 ciuitate Romana, hec q̃uis sint incõpassibilia, tñ ꝛ nõ directo ꝟria, adeo quod ex falsitate vnius sequat̃ veritas alterius, vt pz ad sensuz. & facit ad hoc q ꝙ in simili no. glo. magna post medium. insti. de inuti. stipu. §. itẽ verboz̃. & q ꝙ plenius de his br̃ in. d. l. si is qui ducẽta. §. vtrũ. Altero. n. casu ẽt nõ est bona valde ratio tua qd. n. repugnat quominus cum testibus reprobantibus primum dictũ directo ꝟrium etiam testi reprobato stari possit in dicto secundo, certe nihil, argu. l. sancimus. C. de testa. cum concoz.

Tu tñ obijcis de periurio testis in primo dicto & de falsitatis mixtura, sed ego respondeo q ꝙ vt diximus preceden
ti. c. peririũ nullũ dũtaxat repellit a testimonio, qz est ob peririũ de falso notatus ſm opinionẽ aliã que vult q ꝙ periurium etiã sine ſnia repellit a testimonio. verum credimus hoc in diuersis factis vel dictis repugnantibus ob incõpassibilitatem, aliud in directo ꝟrijs quoz̃ posita falsitate ponitur & veritas & eꝟ ne veritas stet in occulto vt iam dictum est. itẽ & falsitas tunc demũ admixta vitiat vbi in vno & eodẽ dicto & eodẽ tpe emanato testis interserit falsitatẽ, & sic loquuntur iura que hoc dicũt. aliud est vbi testis sup eodẽ diuersis tẽporibus interrogatus, tunc enim sunt separata dicta sicut separatis emanauerũ tẽporibus meritoq; falsitas in primo dicto expressa non inualidat scõm dictum omni
4 no separatum. separatorũ ꝛ quippe ratio separata est. Linter stipulãtẽ. §. sacrum. de verbo. obl. ſz hec dissimilia sunt. ff. de calum. l. fi. ff. de mino. l. papinianus exuli. & tractabimus de his. ff. in. iij. principali tractatu. c. vij. ¶ Cõcludẽdũ ergo q ꝙ aut ſm dictum ꝟrium emanat eodẽ tpe cũ primo, & tunc neutri stat̃, aut diuersis tẽporibus in eadẽ instantia. & tunc attendendũ, qz aut hz se vt directo ꝟrium, & tũc reprobato primo ꝓ testes statur secũdo dicto tã ex attestatione primi testis q̃ etiam testiũ reprobantium. aut non hz se vt directo ꝟrium sed vt diuersum, qz nõ põt primo dicto cõpati, & tunc nõ statur secundo dicto, neq; ex attestatiõe primi testis cuius dictũ est reprobatũ in primo eius dicto, neq; ex reprobantiũ attestatione q ad ſm dictũ trahi non potest vt apparet ex premissis. hoc valde est vtile. Quid enim si ex municipali constitutione actus requirat numerũ testiũ taxatũ preter solitũ, in casu tñ quo hoc fieri potest per statutum de quo dixi plene. ff. de instit. & iure. Lomnes populi. certe ẽt reprobatus testis in primo dicto directo ꝟrio numerum augebit, qõ nouum est & singulare.

SVMMARIVM

1 Standum est dicto pro quo coniecture concurrunt.
2 Secundo dicto aliquid fidei detrabitur ex primo, redditurq; secundum debilius per primum.

¶ Capitulum. xiiij. de teste qui in eadem instantia deponit contraria, & pro eius dicto altero concurrunt verisimilia.

n **Quissime** diximus q ꝙ vbicunq; pro altero ex dictis ꝟrijs verisimilia vel cõ
1 iecture concurrunt standuz ꝛ est illi dicto pro quo cõiecture concurrunt. probat̃ ſnia hec ar. eoruz que de tortura & iuramento & cause redditione diximus nũc. ff. ij. & xi. c. & xij. probatur. Item optime, ar. c. litere. extra de presump. & c. per tuas. de proba. & ff. de fal. l. eos. ij. responso. q̃uis loquãtur in prima dispositione extra iudiciũ. vt infra allo tractatu demonstrabimus. ¶ Bal. ¶ Inducas q̃so illos tex. ¶ Bar. ¶ Idipsum & ego nunc ne queras, & enim loco congruentioi quem paulo post assumemus reseruandum duximus. ¶ Baldus.
¶ Expectabo quantum voles. ¶ Ludouicus.

Bartole,

Bartole,dñs Nic.de sici.ad idē allegabat p̄dictū.c.lras de p̄ fum. q̄uis in diuersis terminis loquaī. ¶ Bar. ¶ Probe, sed restat videdū ꝺ an testis iste sit puniēdus de falso ad qđ Rñdeo indubitanter qđ sic,qr q̄uis steī hoc casu vni ex dictis ꝯrijs vel repugnātibus pp q̄currētes q̄iecturas,tñ in altero quincī de ne cessitate falsarius,ar.C.de fur.l.i.ff.de re dnb.l. si is q ducēta.§. vtrū cū'si.nisi forte ad finē correctionis iste sibi ꝯdiceret i casibus p̄missis,vt.§.demōstratū est his ēt exceptis q̄.i.c.ꝺ tortura ꝛ de cāe sufficientia disseruimus vnū quoq̄ gñalissimū omittēdū nō ē q̄ vbicūq̄ dixim⁹ stari alteri ex dictis ꝯrijs p totū hūc libꝝ sp ei
2 aliqualis minor fides adhibeaī,† qm̄ ex prio dcō aliqd fidei detrahīt scꝺo reddīt q̄ ꝑm debilius p primū,vt elegāter no. Inno. i.c.i.ꝺ testi.cogē.ꝛ sequīt idē ibi Jo.an. ¶ Ludo.Jo.de imo.ꝛ Nic.de sici.ibidē q̄firmat. ¶ Bar. ¶ Jāq̄ satis iāq̄ satis expeditus est ois tractatus variātiū testiū in eadē istātia. ¶ Bal. ¶ Tuo solito diuino iteliectu pfeciſti mi p̄ceptor. ¶ Bar. Nūc assumamus ꝑm tractatū i quo vis ē maxima nostre disputatiōis.

¶ Finito libro primo, Incipit secundus.

SVMMARIVM

1 Partitio testiū variātiū in iudicio ꝛ extra iudiciū est bimēbris.
2 Testis affirmans in iudicio contrarium eius qđ prius asseneranerat extra iudicium an puniendus.
Judici facienda est fides,non aduersario.
3 Index debet stare testibus,non testimonijs.
Testimonium a quocunq̄ non iurato prolatum non valet.
Omne quod a testibus stipulatur verius esse comprobatur iuramento interueniente.
4 Depositio testis extra iudiciū ꝛ in iudicio inualido equiparanī.
Factum non dicitur legitime,qđ legitime non est factum.
5 Mutationem vel variationem non est dare de actu nullo ad actum validum.
6 Confessio extra iudicium facta absente parte, ꝛ sine causa,nihil preiudicat confitenti.
7 Testis dicens falsū in iudicio non tamen in forma iudicij an puniatur de falso.

¶ Capitulum primum de generali diuisione testium variantium. Bart.

1 **Variantium** testiū in iudicio ꝛ extra iudiciū,bimēbris ꝺē p̄titio. Et.n. q̄nq̄ testis p̄ia vice deponit ex̄ iudiciū,ꝺa in iudicio. Interdū eꝯrio p̄ia vice in iudicio,scꝺa extra iudiciū ꝺ vtraq̄ igīt distinctiōe ē videdū,pars p̄ia complectī nr̄e disputatiōis exordiū subtilēq̄ exgrit inuestigationē ps alterā leuiorē ꝺz tractatū ab ipsa vero p̄rioꝛe initiū sumamus velimq̄ ꝺ loco si vobis placitū sensero ptractādi ordinē quertam⁹. Tu.n.Bal.sup qōne quā bodie ꝓpoſuiſti tanq̄ oium mearū sniarū iprobabiliorē narrabis oē qđ sentiesꝓst Ludoui.ꝛ munus sūū bodiernuz sequēdo modernorum sniam pferēs rñsuz qnoq̄ tui Balde p re rū clarissimā distinctionē nr̄is quoq̄ interrogationibus respondebis scisscitabisq̄ cū dubitabis. Dibus deniq̄ his peractis nos ipsi solitū ordinē assumem⁹. ¶ Bal. ¶ Plz mihi summe postquam tibi mi preceptor. ¶ Ludo. ¶ Mihi quoq̄. ¶ Barto.
2 **Incipe** igīt Bal.sermonē tuū. ¶ Bal. ¶ Testē affirmā tē † i iudicio ꝯrū ei⁹ qđ ꝑius asseuerauerat extra iudiciū putasti Bar.de falso eē puniēdū nullaq̄ fide aut credulitate dignū. Ego sensi oppositū,aduersandi fundamēta plurima sunt q̄ me mouerūt ac mouēt ꝯ sniaz tuā. Primū ē qr in qōne nr̄a altera ꝺpositio fcā fuit p testē extra iudiciū ac depositiōes testiū facte nō in forma iudicij p̄iudiciū nō generāt,vt ꝺ tex.in.c.j.de excep.iuxta p̄n.ꝛ facit.C.de fi.instr.auc.apud eloquētissimū, ꝛ i ꝑm vnū intellectū quē gl.ibi approbat ꝛ tumet bar.i tuo qmēto. Jtē facit p hoc qr indici faciēda ē fides nō aūt aduersario.C.de re.alie.l.j.C.de qđi.ob tur.can.l.iij.ff.ꝺ pba.l.qnqnaginta i fi.C.
3 ꝺ edē.l.pcuratoꝛ.cū qcoꝛ.ꝛ † qr testibus index stare ꝺz ñ testimonijs,vt.l.iij.§.itē diuus.ꝛ i.§.sabino.ff.de testi. ¶ Scꝺm ē qr si testis deponit extra iudiciū repīt depoſuiſſe sine iurī solēnitate,nec ꝺz testimoniū a quocunq̄ nō iurato⁹ platū,vt.C.ꝺ testi.l.iuriſiurā di.iij.q.ix.hortamur.ꝛ no.C.de testi.l.solā.ēt si testis sit religiosus,vt extra ꝺ testi.c.nup.ꝛ c.tuis qr oē qđ a testibus stipulatur verius eē q̄stat cū id adiectio iurationis affirmat,vt dicit.xxij.q.j.oē.ꝛ qđ no.Spe.in ti.de teste.§.sequīt.ver.ꝛ not.Si.n.nō ꝺz dictū extra iudicium.ergo nihil opaī qm̄ id qđ nullū ē non sortīt, aliquē effectū,vt ꝺz in citatione nulla.vt i.l.si pr̄.C.ne de statu ꝺfunc.Jtē in qtestatione litis,vt.C.vt lit.qte.auc.offeraī.Jtē i relatione testiū nulla pp nō qtestatā litē,vt extra de lit.qte.p tot. Jtē i snia nulla,vt i.l.ij.ifi.ff.de pe.ꝛ ff.de re indi.l.iiij.§.qdēnatū
4 ff.qđ qſcq̄ in.l.j.in fi. ¶ † Tertiū est qm̄ depositio testis extra iudiciū ꝛ in iudicio inualido eqparanī,vt no.gl.ff.de lib.cā.Linbemus.ꝛ tu Bar.in tuo qmento in.l.cū scimus.C.de agri.ꝛ cēsi.li.xj.in verbo,qfessiōibus.facit extra de iudi.c.at si clerici.ꝛ tñ cō stat qđ testis deponens in iudicio valido ꝯrium eius qđ ꝑius deposuerat in iudicio inualido probat ꝛ nō punitur,vt no.Ber.in sua gl.extra de testi.c.cum causa que inter archiepiscopuz in gl. fi.in fi.ꝛ Spe.in ti.de testi.§.j.ver.quid si idem testis.ꝛ ver.se. ¶ Quartum est qm̄ vt nunc dicebam depositio extra iudicij formā non dicīt facta legitime, vnde non dicitur factū qđ legitime non est factū,vt.ff.de fide instru.l.iij.ff.qui satisf.cogan.l.quoties extra de reg.iuris.c.qui ex timore in decre.ꝛ c.nō prestat.ꝛ c.q ꝯ ius.eo.ti.li.vj. Ex quo sequunī duo ad rem ꝓpositam. vnū est q̄ tertiū dictū iudiciale validū ꝛ vtile hoc casu non ꝺz vitiari per dictū primū extra iudiciū inualidū ꝛ inutile.C.de dona.l.scimus. ff.de vsuris.l.vsuras.ꝛ.l.placuit.ꝛ no.extra de test.c.raynutius. ꝛ.c.raynaldus,ꝛ in reg.iur.vtile per inutile.li.vj. Alterus est q̄
5 hic testis de quo querimus non pōt dici varius qr † de actu nullo ad actū validū non est dare mutationē vel variationē,sed potius creationē,sicut de nō ente ad ens,vt dixit Accur.no.in sua gl.ff. qui satisdare cogantur.l.iul.ꝛ notat idem glo.Bernar.in capit. cum nostris.extra de concessione prebend. ¶ Quintum est quia hic testis dum extra iudicium deponit se ingerit ad testificanduz sponte antequam sit ab vllo iudice petitus.vnde facit se suspectū nec stari ꝺz eius dicto,vt tu Barto.no.dixisti vos ipsos docendo.ff.de his q.vt indig.l.post legatū.§.his vero.ꝛ in.l.vxori.§.j.ff. ad.l.coꝛ.de fal.p illū text.facit.ff.de ꝓcura.l.que oia.ff.de iudi.l. ij.§.legatis.ibi.testimonij cā vocati.facit optime tex.C.de episco. ꝛ cle.l.pſbyte. ¶ Sextum est qr regula habemus q̄ lz qs dicat vnū ex̄ iudiciū tñ nō impedīt quominus possit postea dicere ꝛ pbare ꝯrium in iudicio, vt est casus.ff.de proba.l.quidā.ꝛ.C.de p
6 ba.l.non nudis.ꝛ.l.non epistolis. ¶ Septimuz qr † confessio extra iudiciū facta absente parte ꝛ sine cā nihil preiudicat qfitēti.ff. de pba.l.cū de indebito.§.fi.C.de nō nu.pecu.l.generaliter.in fi. extra de fide instru.c.si cautio.ff.de cōfes.l.si qs absente.ff.de interro.ac.l.fi. cū cōcoꝛ.Cōstat.n.q̄ tu Bart.nō ꝓponis in qōne nostra requiri partis presentiā neq̄ cām in dicto testis extra iudiciū. ¶ Octauū est ꝯ tuā sniam habeo casuz legis expressuz cui rñderi non pōt in.c.j.§.j.que sit inuesti.colla.x.in vsi.feu.in verbo. non interfuisse.vbi exprimīt q̄ q̄uis testis extra iudiciū vel coraī iudice extra figurā iudicij dicat se non interfuisse.tñ in iudicio ꝺz cogi ad dicendū veritatē ꝛ statur sue depositioni nec punitur.ꝛ illuz tex.sp putauī ad hoc singulariter notandū. ¶ Nonum est qr huic dicto extra iudiciū ꝓfecto non ꝺz stari ēt ꝯ testem deponentem.vt est casus in.l.athletas.ff.de fal.§.fi.iuncta gl. Accur.ibi
7 posita dī.n.ibi q̄ † testis dicēs falsuz in iudicio non tñ in forma iudicij nō punīt de falso. ¶ Decimū ꝛ vltimū est, qr hanc partē ꝺz cōis oim doc.sniam te excepto.et.n.si auctoritas tua q̄ maxima sit ꝛ aliorū p̄cellentioꝛ,cōi tñ ego opi.ꝛ doctoꝛū vt aiunt Bonoñ. carrotio adherere intendo,iuxta not.Accur.ff.de regu.iu.l.ois diffinitio.nec aliqd facit ꝓpinione tua tex.p quē te fundasti in. l.eos.ff.de fal.ij.rñso.loquīt.n.l.illa in tribus casibus.primo qñ vna ꝛ eadē ꝓductione solenni testis est sibi ipsi ꝯrius.scꝺo qñ est ꝯrius suo sigillo.tertio qñ diuersis ꝓductionibus solēniter factis est sibi ꝯrius in iudicio.depositionibus aūt extraiudicialibus de quibus querimus nihil ꝺr ibi,ꝛ vt pace tua dixerim,miratus semper fui q̄ tu ta ꝓclarus doc.vehemēter erraueris,maxime in casus positione illius.l.ꝛ his motus rōnibus ꝓ hac opinione ꝙtraria ad tuam sepius scripsi in literis meis,sic etiam in facto respōdi,vt notum est ex meis consilijs.ꝛc. ¶ Bar.

Perpulchre quidez copiose ac eleganter mi Bal. argumētatus est,sicut in ceteris per te fieri solituz es. ¶ Ludouicus. Alis plura loq. ¶ Bal. ¶ Satis est tu qnoq̄ Ludonice bodiernuz exerceas.dic qđ alij scriptoꝛes sensere,a summo vsq̄ ad infimum omnes recenseas.

SVMMARIVM

1 Depositio extraiudicialis an obesse possit.
2 Per mendacium non concluditur falsitas.

3 Metu tortore presumitur quis veritatem dixisse,
4 Suspectus de variatione testium faciat primo eos qsiteri corã testibus extra iudicium cum iuramento.
5 Dictum extra iudicium an fidem faciat.

¶ Capitulum secundum in quo recensentur opiniones omnium doctorum in questione premissa.

Antiqui glossatores pontificij iuris Joan. ac Vincentius primam depositionẽ ex
6 traiudicialẽ †nihil obesse sensere, sed soli scõe standũ esse Ber. idẽ referens Jo. in sua glos. in. c. cum cãm que inter archiepm. de testi. quãuis per verbũ fortsitam loquatur Guli. de castro duranti, idẽ in Spe. de teste. §. j. ver. qd si idẽ testis. & ver. se. referens Vincen. q̃q̃ & hic p verbũ fortsitã loquat motus p quartã rõnẽ. s. relatam per Bal. q̃uis nõ sic copiose ex presserit. Jo. an. sequit idẽ & quasi oẽs canoniste in prealle. c. cuz in tua. de testi. Retulit et tuã sniam Bar. Ant. de bu. & visus est eam seq quantũ ad hoc vt ꝑm dictũ ꝫ primũ non sit validũ, maxime si primũ transiuit in qtractũ alle. c. p tuas. de ꝓba. & qz ex primo quicto scõo saltẽ testis quinct mẽdax & sic in peccato. Quan
2 tũ ad illud aũt an testis puniat de falso putati ꝛium, †qz p mendactũ non qcludit falsitas, qz possibile est qp prius dixerit mẽdaciũ vt partibus qplaceret, & postea dixerit verũ, nec ois mendax de falso punit. l. j. de fal. ꝑm eũ. q tñ subdebat se putare testẽ hũc de falso suspectum. Jo. de imo. in. d. c. cũ cãm loquens et p verbũ forte tenuit simpliciter qtra te Bar. per gl. ibi positã & hanc dixit cõem canonistarũ opinio. verioꝛ maxie ꝟ suasit, qz non sic libere loquit testis corã pte sicut corã iudice abñte pte inxta no. de testi. c. presentiũ. lib. vj. in gl. Jtẽ qz eligẽda est via in dubio q quã mitior fiat interpretatio. vt in. c. in penis. de reg. iur, lib. vj. ff. de publi. l. si preses. & l. si de interpretatione.

Nouissimus scribẽtiũ canonistarũ. d. Nico. siculus in. c. p tuas. extra ó ꝓba. dixit simpliciter standũ scõo q̃uis aliqualiter ei detrabat ex primo ꝛrio, ar. c. ꝓterea ó test. cogẽ. & no. ibi p Jnn. monet tribus rõnib⁹ prio, qz cut qñ qs asserit vnũ ante torturã, postea aliud i tortura, stat scõo
2 dicto, qz † metu torture ꝓsumit veritatẽ dixisse, vt in. l. si postnlaverit. §. ratio, versi. sed si negauerit. ff. de adul. & tn Bar. notabas ibi & in. l. eos. ff. de fal. in scõo ꝛrio. & dixi. §. lib. j. c. iij. sic qñ quis asserit vnũ fine iuꝛo. deinde aliud cũ iuꝛo, qz inꝛm est quedã tortura spũalis ꝫ eũ, nec dz ꝓsumi qó sit imemor salutis eterne hoc casu vbi nõ tractat de suo dãno vel qmodo, vt. j. qõ. vj. c. sancimus scõo p tex. in. c. inquisitionis vbi ait extra de accu. vbi si qs dixerit se inimicũ alicuius extra iudiciũ credit nihilominus sibi postmodũ ꝛ illũ testificando in iudicio, & primũ ꝓsumit dixisse in fraudẽ vt nõ testificaret qtra illum & sic pz qó mendactũ simplex non repellit indistincte a testimonio per illũ tex. tertio per preallegatã gl. in. d. c. cũ cãm. & in. d. c. p tuas. subdit tñ se putare qp si primũ dictũ fuisset iuratũ nõ valeret ꝑm, qz quinct necessario testis de piurio ponẽdo se inter duo ꝛria iura, vt extra de iureiu. c. tua. & ibi no. facit extra de presum. c. literas, & sic dicebã seruari posse theoricã tuã Bar. s. qp qñ timet de †variatione testiũ facias prio
4 eos qsiteri corã testibus extra iudiciũ cũ iuꝛo, & sequebat eandẽ sniam ipse Nic. in. d. c. literas extra de ꝓsump. ꝓbans p illũ tex. sic clarũ. n. est qp si qcurrunt duo dicta ꝛria ab eodẽ vnũ cũ iuꝛo aliud sine, qó standũ est dicto nõ iurato, qñ qiecture sunt magis ꝓ eo quã pro dicto iurato, vt est tex. ibi singularis ad hoc no. ceteris ergo paribus & sic cessantibus dictis cõiecturis stabit potius dicto iurato p dictũ tex. a sensu ꝛrio, & he sunt omnes canonistarũ snie inter legistas. tu Bal. sequeris post Bar. in tribus locis tetigisti hunc articulũ prio in. l. nullũ. C. de testi. vbi retulisti sniaz Bar. & ꝫ eã allegando prefatam glo. in. c. c. cũ cãm illã simpliciter dixisti verioꝛẽ, scõo in. c. j. §. quid sit inuestitura. x. colũ. vbi no. tex. in verbo, non interfuisse. sicuti nũc loquendo tuipse narrabas. Tertio in quodã tuo consilio quod incipiebat, lz cecl accessores ꝛc. in quo minus honestis verbis sniam Bar. improbabas p. d. gl. in. c. cum causam. & tex. in. d. c. j. qd sit inuesti. x. col. quẽ dicebas vnicũ in iure. Jtẽ p rõnez, qz aut dicimus qó dixerit falsuz extra iudiciũ & p hoc nõ punit ó falso, aut qó dixit i iudicio falsuz & de hoc nõ qstat, cũ id qó † extra iudiciũ dixit fidẽ non faciat. C. de testi. l. iusiurandi. Jtẽ qz ꝑm Bar. inet vbi testis vnum asserit in iudicio & ꝛrius extra, standum primo dicto, nec per hoc punitur, vt extra de testi. c. sicut. & l. generaliter. C. de non nu. pecu.

Eadem enim ratione idem dicit esse ecõtra nec vlla maioꝛũ est vno casu quam altero, nec dicas quod sic, qz imo debemus stare primo dicto testis & sic ei quod dixerat extra iudicium, vt not. glo. ordinaria extra de testi. c. veniens in gl. que incipit, sed qz ꝟz in fi. Jtẽ qz prioꝛitas, & posterioꝛitas cadit inter actus validos nõ inter actũ inualidũ, qz nõ tam prioꝛ quã solus inuenitur vt C. qui po. in pig. ba. l. ij. pro hoc quod no. Jo. an. in regula nõ est in mercurialibus, & he fuerunt rõnes consilij tui Bal. Ang. in. l. solã. C. de testi. tz simpliciter cõtra te Bar. q illũ tex. ꝑm vnã lec. idẽ et quidã alij legiste in. l. q falsa vel varia. ff. de testi. per dictã. l. solam. ¶ Ego aũt legistarũ oium scribentium vltimus ac minoꝛ si fas est coram teipso referre, idẽ sequutus sum in. l. ij. §. creditũ. ff. si cer. pe. in distinctiõe mea magna de testibus variantibus he inquã sunt doctoꝛũ oium snie quas noui in premissa qõne. ¶ Bart. Per deum diligens oium scrutatoꝛ optime perfeciſti munus tibi impositum. ¶ Bald. ¶ Bart. si recte percipio nullus adheret snie tue, vis vlterius rẽ hanc discutere, non credo, ruminata iã res est. ¶ Bar. ¶ At vero Balde anteq̃ hodie a me discedas imperfidus omnino aut pertinax qtra veritatẽ inceperis tunm hunc constitutum in aliam partem quertes. ¶ Bal. ¶ Prius ꝓfecto ad seculũ reuertar quã hoc facias tu putas rẽ hãc medullitus discussam, ego nõ video vix eã ad corticẽ tactã. ¶ Bar. ¶ Mira narras q̃so tñ ꝺclares postquã sic ꝓtinaciter adsis fortassis enim oẽs vni legũ ac canonũ interptes deliraſſe ostẽdes. ¶ Bal. ¶ Facia vt tu teipsum verbis propꝛijs hodie convictum dicas. ¶ Bar. ¶ Nos ergo iã more tuo interrogare incipias. ¶ Bal. ¶ Sic faciemus ac pro rerum claristima discussione prius videamus quid operetur depositio testis extra iudicium vera vel falsa.

SVMMARIVM

1 Testis dicto deponentis aliquid extra iudiciam an standum.
2 Testis an possit falsi pena puniri ex falso dicto extra iudicium.
3 Testimonium ex defectu forme an sit nullum.
4 Aperiens testamentum viuentis punitur de falso.

¶ Capitulum tertium an stetur simplici dicto testis extra iudicium, & an testis ex eo de falso puniatur. Bar.

Interrogo Jtaq̃ te Bal. primũ an putas
1 †standũ dicto testis deponẽtis aliquid extra iudicium. ¶ Bal. ¶ Non certe tripli ci rõne. prio qz tali dicto deficit forma iudicij, & sic nõ meretur nomen testimonij sicuti tu Bart. decidisti. ff. ad. l. coz. de fal. l. si qs legatuz. in prin. facit. ff. ad exhibẽ. l. inl. §. si qs deteriorẽ ff. de an. & ar. leg. l. seia. ff. ad. l. fal. l. si is q quadringẽta §. quedã. & est casus ꝓ hoc ꝑm vnã lectn. glos. quam tu etiam sequebaris. C. de testi. l. solaz. & notabas idẽ in li. tuo de testi. c. testis. dixi aliqua mea esse qz audiuit ꝛc. ¶ Secũdo qz tali dicto deficit iuramenti delatio vnde ẽ inualidũ, nisi appareat a partibus remissum vt. l. iurisiurãdi. & ibi no. C. de testi. iij. q. iij. ver. itẽ iurisiurãdi. extra de testi. c. nuper. & c. tuis. cũ cõcoz. Jtẽ deficit aduersarij citatio, qñ vocandus est aduersarius in testium receptione tpe iuramẽti, vt. C. de testi. l. si qñ. & extra eo. ti. c. in nomine dñi. ¶ Bar.
2 ¶ Recte ings sed †an putas ex falso dicto extra iudiciũ testem falsi pena puniri. ¶ Bal. ¶ Nec hoc quidẽ. nã Bar. hoc ipsuz qnon puniat firmasti. ad. l. coz. de fal. l. si quis legatũ. in prin. ꝑ illũ tex. bene probantẽ in. ij. responso. facit qp not. in. l. damus. C. eo. ti. in gl. in verbo. priuatus. per q̃z habemus regulã qp non punit qs de falso lz falsum eomittat in re que nemini preiudiciũ vlz afferre põt. vel nullã ꝓbationẽ inducit, vel saltẽ indiciũ. Cõstat. n. qp depositio extra iudiciũ nemini preiudicat vt. §. ꝓbatum est. & facit p hoc qp tuipse dixisti. ff. de fal. l. j. §. qui in rõnibus. & §. ex illa. in fi. j. q. & in. l. ij. i scõo ꝛ. eo. tit. & bene facit text. in. l. impuberem. §. j. & le. eod. titu. & ff. de penis. l. si quis aliquid. §. testamentum. & qó qcludit Jo. an. in simi. questione in rubrica non est in mercurialibus. ¶ Bart.

Etiam ad hoc ꝓbe rñdisti. vt. n. dicebã. in. d. l.
si quis legatũ. referẽdo antiquam disputationẽ Rich. malũ. hoc. n. testimoniũ est nullũ ex defectu
3 forme, adeo qp ꝓprie hoc dici nõ põt testimoniũ, ideoq̃ talis falsitas nõ punit q̃uis aliud esset si dictũ testis haberet debitã formã sed alias inualidũ, tunc. n. puniret per eãdẽ. l. & bene faciunt ad hoc iura preallegata & dicemus. ꝛ. eo. li. c. xij. ¶ Bal. ¶ Sic tñ tu queso Bartole nõne in infinitis casibus qui habentur in ti. ff. & C. de fal. punitur qs falsi pena ex falso qmisso extra iudicium, vt apparet fere per totum illum ti. cur ergo non idẽ in casu isto.

¶ Bar.

¶ Bar. ¶ Attende pro intellectu. interdum facta requirunt ad sui essentiã formam iudicialem prout sunt testimonia, prout. ℞. est relatum in his cessante forma iudicij, cessat ipsius actus substantia, ideo falsum ibi interueniens est impunibile, vt. d. l. si quis legatum nonnunq̃ facta ad sui essentiã nõ exigũt figuram iudicij, qm̃ 2
sunt valida, sui natura etiam celebrent extra iudicium, in his puniuntur falsum committentes quamquã extra iudicium si incidũt in aliquem casum sub illo titu. de falsis comprehensum. Exẽplum
4 aperiens † testamẽtũ vinẽtis punit de falso nec requiritur qõ hec apertio fiat in iudio, vt. ff. de fal. l. j. ℣. is qui. Jtẽ recipiẽs pecuniaz ob ferendum testimonium punitur de falso nec est opus qõ illa receptio fiat in iudicio sed sufficit quocũq̃ loco vt eadez. l. ℣. sed 3
& si quis ob renuntiandũ, & idem in similibus casibus qui ibi habentur qõ ipsum vt arbitror est satis planum.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Dicto testis extra iudicium si iuramentũ interuenit an standum.
2 Falsum asserens cũ iuro extra iudicium an de falso punietur.
3 Periurus quis repellatur a testimonio.

¶ Capitulum quartum an stetur dicto testis extra iudicium cum iuramento & ex eo possit testis de falso puniri.

2 1 **Vrsum** tñ interrogo te Bal. an credis stãdo † dicto testis extra iudiciũ si in eo ponat interuenisse iuramentũ. ¶ Bal. ¶ Nõ qdez, nã ea q̃ dici solẽt qp iurm vim iudicij bz adeo qp eqparant iudiciũ & iurm, vt. l. q iurasse in fi. & in. l. nã & postea. ℣. si is q tẽpozali. ff. de iurein. & ff. de iudi. l. fz & si restituat. ℣. ex qbus locum habent in iuramento conuentionali ex conuentione litigantiũ delato. ff. de iureiur. l. j. & l. iusiurãdũ qõ ex quentione. eo. ti. & in iuro iudiciali qõ defert a parte parti iudice approbante, vt. d. l. j. in fi. 4
Diuersum est si qs nemine deferente iuret vt in casu nostro, tũc. n. 5
sibijpsi iurãs iurare vr̃, nec bz effectũ quo ad alios tale iurm, vt ẽ 6
casus. ff. de iureiur. l. ij. ℣. j. ideoq̃ iurare nõ vr̃ qz ex iudicialis forme defectu, tale testimoninm est nullũ sicut diximus nunc circa p̃ 7
cedentẽ articulũ. ¶ Bar. ¶ Satis est bona tua solutio, sed quid
8 dices † an punietur de falso hic testis si falsum asserit cũ iuro extra iudiciũ. ¶ Bal. ¶ Minime nã iurm illud nequaquaz est ad hoc efficax vt faciat testẽ iurantẽ falsuz extra iudiciũ de falso puniri, qm̃ hoc sub illo ti. de fal. nõ reperit prouisum & pena falsi locũ nõ bz nisi in casibus expressis in aliquo ex capitulis tituli illius vt est regulariter ẽm theoricam tuã. ff. ad. l. cor. de fal. l. qd sit falsum. & C. eo. tit. l. nec exẽplũ. ¶ Ludouicus. ¶ Tu idẽ Bal. vtinens sequebaris. C. qui accu. nõ pos. l. data opera. ¶ Bar. ¶ Idipsum etiam probe est dictum. Notandum tñ qp hmõi piurus q̃ q̃. l. cor. nõ puniat tñ crimẽ incurrit stellionatus. vt. ff. de cri. stel. l. de piurio vñ pena sua extraordinaria est, vt eo. tit. l. ij. ℣. pena. incurrit etiam infamiam post sniam, qz est super facto de pteri-
3 to, vt no. gl. in. l. Lucius. ff. de bis qui no. infa. vbi de hoc facit. C. de trãsac. l. si qs maior. & hr̃. ff. de cri. stellio. l. ij. itẽ repellitur a † testimonio talis periurus indistincte vt no. gl. in ea. l. Lucius. in fi. & di xi. ℟. li. j. c. xij. de iure canonico etiam incurrit peccatum mortale, & punit varijs penis de quibus. xxij. q. j. c. fin. & eadem causa. q. v. c. qui iurat. & c. si quis periurauit cum simi.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Testis dictũ extra iudiciũ an fidem faciat si fuit emanatuz aduersario presente & audiente.
Judicij figura ad firmandum testimonium requiritur.
2 Decipiens & ledere volens extra iudicium q̃uis non puniatur. l. cor. tamen tenetur ciuiliter de dolo.
3 Dolus qui non nocet nec nocere potest puniri non debet.

¶ Capitulum quintum an stetur dicto testis extra iudicium parte presente & an testis possit ex eo de falso puniri.

2 1 **Tertum** abs te qro an putas dictũ testis extra † iudiciũ fidẽ facere si fuit aduersario pñte & audiente emanatũ. ¶ Bal. ¶ Nequaq̃ z. n. nihil qfert pris pñtia ad firmandũ testimoniũ vbi deest ipsum iudiciũ, vt. C. de testi. l. solã, ẽm vnã lecturaz facit. ff. de testi. l. ij. ℣. idẽ dinus, & ℣. sabino cũ qcor. Requirit itaq̃ iudicij figura ad firmandũ testimonium, vt. ℟. est relatũ. ¶ Bart. ¶ Andices testẽ de falso puniẽdũ hoc aliqno capite. l. cor. vel tituli de falsis inuenit statutũ deinde si nõ punit vbi iterunit iurm vt nũc ꝓximo capitulo est dictũ, nec iste erit puniẽdus vbi nõ interuenit iurm, sz pris pñtia tm̃. ¶ Bar. ¶ Recte ẽt id absolute dictũ ẽ tñ Bartiẽdẽdũ, † qz hmõi decipiens & ledere volens extra iudiciuz q̃q̃ nõ puniat. l. cor. tñ tenet ciuiliter de dolo vt. ff. de fur. l. falsus. ℣. si qs nihil in psona vbi de hoc ẽ casus. Jtẽ tenet crialiter ꝺ crie stellionatus. ff. de cri. stel. l. ij. ℣. si qs i posterũ vbi de hoc ẽt est casus no. & ibi Bart. notabã. & facit. C. de cri. stel. l. ij. & l. fi. & tenuit hoc Jo. an. in rla nõ est in mercu. referẽs ad hoc Rich. malũ. i sua dispu. ¶ Bal. ¶ Dic queso q̃ lesio hoc casu potuerit euenire cuz talis depositio extra iudiciũ nulla sit, vt. ℟. dicebamus, & dolus q nõ † nocet nec nocere pt puniri nõ dz. ff. de dolo. l. j. ℣. idem pomponius. ¶ Bar. ¶ Lesio cadit euidẽs vbi pte pñte emanat Bartiõ depositio sicuti nos ꝓposuimus. Quid. n. si me emẽte aliquã rẽ alius asserit rẽ eẽ vẽdẽtis & postea repiat eius nõ fuisse & a me euincat. Quid si rẽ mihi magni ptij vẽdẽti aliꝰ asserat eã parui existimãdã pp qõ ergo in eius vẽditiõe decipiar. Certe bis casibus & similibus apparet lesio euidẽs pp quã tenebit mendax in subsidiũ actionibus ꝓdictis, vt in. l. iij. in prin. de cri. stel. & hoc est qõ volunt iura pallega. itaq̃ ex o ibus pmissis hẽmus qõ nõ stat dicto testis extra iudi. ẽt iterueniẽte iuro vl̃ ptis pñtia, neq̃ testis pt ex eo vt falsarius puniri restat itaq̃ vt ostendã q̃ via ꝺ falso puniat pp sequẽs dictũ p̃riũ in iudicio emanatũ. ¶ Bal. ¶ Idipsuz intelligere pcupio.

❧ SVMMARIVM ❧

Confessio extra iudicium in criminalibus quid operetur.
Depositio testis fienda in causis alienis nõ vz nisi iudicialr fiat.
Confessus delictum coram incompetenti iudice non admittitur si postmodum contrarium dicat coram competenti.
Reum iudex non ꝺz cogere ad confitendũ statiz habitis indicijs.
Confitens an possit reuocare suam confessionem.
Dentio vbi fit in iure de fide vel pbatione, in dubio de plena est intelligendum.
Confessio sui natura non requirit indicium, sed est fulcita alijs necessarijs adminiculis.
Confessio extra iudiciũ an faciat plenã probationẽ contra reuz.
Argumentum de ciuilibus ad criminalia est validum.
Extensio fit in exorbitantibus propter omnimodã similitudinez.
Actus diuersi an coniungantur ad plenam probationem.
Cõfessio extrã iudiciũ iuncta ꝟisimilibꝰ an faciat plenã pbationẽ.
Tortura est pbibita i ciuilibus causis, certis casibus exceptis.
Clariores pbationes requirunt in criminalibus q̃ in ciuilibus.
Confessioni facte in tortura an standum.
Plenam probationem an faciat confessio extra iudicium facte sine verisimilibus.
Fama an faciat semiplenam probationem.
Juramentum inseparate consideratum nihil ponit.
Confessio ex quacunq̃ causa facit plenam probationem.
Confessio in criminalibus extra iudicium quid operetur.
Confessio absente parte an probet.
Confessio extra iudicium siue in criminalibus siue in ciuilibus ch verisimilibus facit plenam fidem.
Confessio cum causa parte absente, vel parte presente sine causa quid conferat.
Locus & tempus perfectã probationem augmentant, tñ ipsis detractis non faciunt debiliorem probationem.
Indicium & verisimilitudo an sint minora iemiplena probatione.
Indiciorum due sunt species.
Unicus testis an faciat semiplenam probationem.
Judex habens confessionem vel alia indicia contra reũ, an possit eum cogere ad perseuerandum.
Confessio extra iudicium q̃ faciat semiplenam probationem.

¶ Capitulum sextum de qfessis extra iudicium in facto proprio quid operetur in criminalibus & in ciuilibus.

1 ꝺ **Jc** Balde queso qd credis † operari in criminalibus qfessionem extra iudiciũ. ¶ Bal. dicam si voles, sz idipsuz nihil ad nrãz excitationẽ. ¶ Bar. ¶ Immo ad rẽ nostrã ẽ maxime necessariũ. dic ergo qd sentis nã teipsum ad locũ inuisum ducã quẽ intueri non poteris donec illuc veneris, eriscq̃ quẽadmodũ peregrinus q sepenumero ciuitatẽ quam petit ob montes intermedios nusquam videt

anteq̄ aduētauerit. ¶ Bal. ¶ Jnno. in.c. ingsitionē. de elect. multū ingl'r dixit, qđ qfessus coꝝ incompetenti iudice vel extra iudiciū cogit coꝝ qpetenti pseuerare, sed illud arbitror verū vbi prima qfessio fuit verisimilis, vt qz postea qcurrat fama vel aliqua suspitio p.l.quero.ff.fi.ff.de edi.edic. ꝛ no.ff.de adul.l.capite quinto. sicut credo si cessarent hec verisimilia. ꝛ p hoc.C. de qđ. l.milites.§.opz. hec est mea opinio. tñ vt nunc dicebam hoc ipsum ad rē nostrā. Nos.n. querimus de depositione testis fienda
2 in causis alienis † que non vz nisi iudicialiter fiat vt premissum est, at illud in qfessione quā pars facit in facto proprio que vz interdū q̄q̄ extra iudiciū ꝛ est longe diuersum. ¶ Bar. ¶ Non male respondes nostre petitiōi, diminute tñ locutus es. Erraq̄ dum putas hoc ad nostram questionem non pertinere. Sed dic Ludouice quid alij sensere. ¶ Ludouicus.

Omnes referre volo vt exordiar ab initio glo. vulgaris in preallegata.l.capite quinto. quam tu Bartole qmendabas allegando pro ea tex. optimū in.l.quero.§.fi.ff. de edil.edic. quā ēt gl. oēs approbant, dicit talē qfessionē extra iudicialē esse sufficiens indiciū ꝫ reum ad torturā. Jnnoc. in.c.p
3 inquisitionē. de elect. dixit qđ † qfessus delictū coꝝ incōpetenti iudice non admittit si postmodū ꝫnum dixit coꝝ qpetenti. sicut nuper Bal. recitabat. Jdeq̄ tenuit extra de qfes. c. cum super. quānis dictū prius soleat singulariter allegari. Apparet quoq̄ ex cōmento Jnno. qđ idem esset in qfessione extraiudiciali qz cōfessio facta coram non suo iudice vel coꝝ iudice non in forma iudicij non dicit facta in iudicio sed extra vt no. glo. elegans. C. de libera. cau. l. iubemus. ꝛ glo. ꝛ tu Bartole in.l.cum scimus. C. de agri. ꝛ censi. lib. xi. facit extra de iudi. c. at si clerici. Sed tu bar. ff. de qđ. l. fi. vbi soleniter inuestigas que sint indicia ad torturaz sufficientia, videris ꝫdicere Jnno. coniungendo duo dicta q̄rum eū non allegas. Etenim ibi iuxta mediū dicis qđ qfessio extra iudiciū facit indiciū. iuxta principiū aūt ibidē dicebas multū elegā
4 ter docendo accessores practicam qđ † iudex non dz statim habitis indicijs ꝫ reum cogere eum ad confitendum, qz tunc iudex cōdēnaret reum ex indicijs ꝛ presumptionibus, quod non est fiēduz .C de proba. l. sciant. Ex his enim si recte percipio voluisti ex indicio confessionis extra iudicium quem non cogi ad perseverandum. idemq̄ sentiebas. ff. de custo. reo. l. si qfessus. dum dicebas qđ ex confessione extra iudicium non pōt quis condēnari nō precedente processu. Jdem ēt in.l.capūe quinto. dicens solū indiciū facere ad torturam non aūt plenam probationem. Tu bald. tribus in locis tetigisti hunc articulū ꝛ pace dixerim tua semper varius fuisti, multorum dictorū non memor. Etenim in.l.clarum in fi. C. de auc. prestan. retulisti Jnno. ꝛ eū saluasti eisdem fere verbis quibus nunc loquebaris. sed in.l.j.C. de qfessis. variasti sup hoc nam ibi in vltima carta scriptorum tuorum referendo predictaz notā Jnno. dicebas illud esse intelligendū verū si qfessus non renocet qfessionem. aliud.n. esset si renocaret qfessionē. pro hoc allegabas. extra de iudi. c. at si clerici. qđ capitulū nihil ad hoc facit. ꝛ si recte qsidero dixisti expresse ꝫ Jnno. quānis eum p te al-
5 legaui. Jnno. enim vult † qfitentē non posse renocare suam confessionem sed solum interpretari. Tu vis illud verū nisi renocet. ibidem aūt in secunda carta. iuxta principium referendo Obertum de cremona doc. antiquum. dicebas quod confessio extra iudicium facit semiplene indicium ad torturam per allegatam. l. quero. in fi. Jtem quod facit semiplenam probationem per eandem legem be sunt scribentium contrarietates, tuum perspicacissimū indicium expectantes. Bar.

Jnuoluta res est sed queso vos ambo attenti estote, puto enim noua quadam via omnia predicta recte procedere ꝛ ad concordiam posse reduci preterquam illud ꝑm dictum tuum tibijpsi contrarium valde in.l.j.C. de cōfes. in quo vehementer errasti. aut.n. cum qfessione extraiudiciū cōcurrunt alie coniecture ꝛ verisimilia veritatis, ꝛ tunc facit probationē talis qfessio contra confitentez, aut simplex est qfessio sine aliquo verisimili, ꝛ tunc facit semiplenam. primum probatur per casum valde no. non cauillando tex. in preallegata.l. quero.§.fi. dicit enim ibi qđ credendum est qfessioni serui fugientis extra iudicium facte coraz bonestis personis si pro ea alia indicia non deficiunt. Ex quibus verbis ego intelligo quo ad plenam fidem qz
6 † vbi fit mentio in iure de fide vel probatione in dubio de plena est intelligendū. ff. de ꝫdi. ꝛ demon. l. lucius. vbi ego hoc notabā. ꝛ iz hoc glo. expresse. extra de succes. abintesta. c. fi. ꝛ. ff. de ꝓba. l.j. ꝛ attendite, qz si dicitur qđ ibi seruus ille interrogat vt testis ad preiudicium venditoris, non aūt vt pars ad proprium preiudicium ipsius confitentis responsio, qz de hoc curandū non est, qz vera est confessio illa ꝛ in facto proprio principaliter quānis qse quenter resultet in preiudicium venditoris. ꝛ hoc glo. sentit in.l. quero.§.fi. ꝛ est casus expressus. ff. de proba. l. cuz probatio ibi. in se enim interrogari non pro dño aut inter dominum videtur. ꝛ ibi glo. secunda sentit in versi. in se. Preterea hoc ostendit euidenti ratione, cum enim dictum testis soleat necessario exquirere in dicij figuraz nihil prosunt verisimilia vt plene probauimus supra hoc.ij.lib.iij.iiij.v. capitulis certe necesse est dicere quod in illa .l.quero.§.fi. fuerit confessio non attestatio.

Preterea qđ magis est si sine veritate in iudicio dicere remus oino esse attestationē tñ cum attestatio extra iudiciū iunctis verisimilibus faciat plenā fidē que exqrit iudicij figurā, vt. C. de testi. l. solā. Fortius qfessio cū verisimili
7 bus faciet ēt fidem, qz † qfessio sui natura non requirit indicium sed est fulcita alijs necessarijs adminiculis. C. de non nu. pec. l. generaliter. in fi. cū si. Si aūt diceretur qđ in illa.l. quero non tractabit de crimine ꝛ sic non erat qfessio in criminalibus de qua q̄rimus clare respondeo q̄ immo tractat ibi de crimine serui cōfitentis. i. de eius fuga, quānis enim ciuiliter ibi de non preiudicio agitaret, ꝛ boc nullus negaret, deinde si hoc est in ciuilibus igit idem in criminalibus, vt. ff. de penis. l. absentem. ꝛ ꝫ. subdetur probat ꝛ secundo sententia eadem per alium casum expressum in terminis proprijs. iuncta gl. q̄nis non sic ab alijs ponderet in preallegata. l. capite quinto. in fi. ꝑm vnam lec. meliorem. naz ibi reus qfitet testibus adhibitis qui audiant talē confessionē ꝛ tamē ibi glo. querens ad quid prosit talis confessio in vno intellectu quez omnes sequunt. dicit q̄ ex tali qfessione reus poterit ad torturā poni ꝛ stabitur tali confessioni facte in tortura propter extraiudicialem confessionem precedentē cum alias non staretur. Ex boc
8 enim meo iudicio colligitur quod prima † confessio extra iudiciū faciebat plenam probationem contra reum, qz alias non sic coge retur perseuerare nec staret illi confessioni facte in tortura, vt. ff. de questio. l.j.§. de questione. ꝛ §. si quis vltro. ꝛ ego ipse notabā eo. ti. in.l.fi. iuxta prin. vt est. ꝫ. relatum, ꝛ si dicis que verisimilia concurrebant pro qfessione extra iudicium in. d.l. capite quinto. Respondeo qđ ibi concurrebat partis presentia cuius intererat adulterium confiteri se esse in adulterio deprehensum ꝛ ēt causę confessionis expressio. nam ibi dz esse presens confessioni maritus vel pater extra iudicium vna cum testibus ꝛ requiritur quod ille reus deprehensus apponat causam in confessione quare captus est. s. propter adulterium, vt ibidem ego ēt notabam in meo commento ꝛ boc singulariter inducit tex. ille quod partis presentia ꝛ causa faciat in criminibus confessionem extra iudicium esse verisimile quod est notabile.

Tertio probat qz † validum est argumentum de ciuilibus ad criminalia, vt notat glo. quam quidam dicunt singularem in.l.j. in verbo, post motam. C. de his quibus vt indignis. facit. ff. de pe. l. absentem. Sed in ciuilibus partis presentia ꝛ cause confessio ꝛ expressio reddunt confessionez verisimilem ad perficiendam plenam fidem. C. de non nume. pec. l. ꝑticulariter. in fi. ff. de proba. l. cum de indebito. §. fi. extra de fide instru. c. si cautio. cum concor. ꝛ per hoc quod statutum in ciuilibus extendatur ad criminalia quando est eadem ratio videtur esse casus no. in.l. cum mulier. sol. matri. ꝑm doc. facit. ff. de penis. l. absentem. ꝛ quod no. glo. ff. de publi. iudi. l. inter accusatorem. Jtez ꝓ hoc qđ no. alia gl. notatur in.c.j. de tempo. ordi. lib. vj. que dicit q̄ vbi est eadem ratio penitus ac omnimoda similitudo, tunc
10 lex etiam penalis ꝛ odiosa extenditur. allegatur ēt glo. qđ fit † extensio ēt in exorbitantibus propter omnimodā similitudinem in .l. si constante. in prin. sol. matri. ꝛ odiosa trahit ad aliud quānis odiosa alias sit restringenda vt in regula iuris odiosa. lib. vj.
¶ Quarto ibidem probat qz vbi de publico fauore tractat etiaz lex prohibitiua ꝛ penalis extendit a paritate rationis, vt est tex. no. in.l. cetera. §. hec senatus. non tñ ad edes. ff. de lega. j. ꝛ. ff. ad sille. l. si quis in graui. §. vtrum. ꝛ §. hi quoq̄. ¶ Constat enim qđ in iure canonico tractatur de publico fauore, qz publice interest ne delicta remaneāt impunita, vt. ff. ad. l. aquil. l. ita vulneratus. ff. de penis. l. aut facta. in fi. ꝛ qz non est angustanda probatiōis copia vt. C. de hereti. l. quoniam. ¶ Quinto apparet ibidē optima ratione quoniam confessio facta coram competēti iudice qui inquirit est verisimilis ꝛ probat plene. extra de iudi. c. at si clerici. ff. de confes. l.j. C. eo. ti. l.j. extra eo. tit. c. fin. Sed vbi competens iudex ex officio inquirit ipse succedit in locum partis deficientis, vt. ff. de custodia reorum. ꝛ. l. dinus. ergo idem in confessione facta coram ipsa parte. ꝛ arg. pro boc. ff. qui satisda. cogā. l. si vero. §. qui pro rei qualitate.

Sexto

11 **Sexto pro** bis omnibus extra de succes. abinteſta. c. fi. ꝛ de appel. c. j. vbi † ꝙiungunt actus diuerſi ad plenaꝫ probationē. ¶ Septimo in ſimili ad idē ego ipſe notabā. C. agri. ꝛ cenſi. l. cū ſcimus. lib. xi. per illum tex. de duabus ꝙfeſſionibus extraiudicialibus ꝙ ſimul iunguntur vt equiualeant vni confeſſioni facte in figura iudicij. ¶ Ludouicus. ¶ Singulare ꝛ notabile tñ illud dictū moderni oēs putant. ¶ Bar. ¶ Octauo ad idē eodē modo qđ no. gl. elegā. ij. q. iij. c. ſi quis iratus. de ꝙfeſſione facta per iracundiaꝫ, qđ ly vnica nō teneat, tñ geminata ty. vnde vī quod confeſſus ſua confeſſione p ſenerare teneat ꝛ coniunguntur actus hi duo quod ipſum querentes in pluribus inuenire poſſemus tractaniq̄ viuens hec quando diuerſa coniunganꝫ ad perfectam probationem plenius in. l. admonendi. ff. de iureiu. in meo cōmento. circa medium. Jamq̄ conſtat per hoc ſatis probatum primum mēbrum noſtre deciſio-
12 nis. ¶ Bal. ¶ Dic queſo mi preceptor ſi † confeſſio extra iudicium iuncta veriſimilibus facit plenaꝫ probationē quare eſt hoc quod cogitur perſeuerare. mirum eſt enim ꝙ non condēnetur ex ea ſi facit plenam probationem. Bar.

Ratio in promptu eſt quoniā probationes debent fieri in iudicio ꝛ non extra, nec pōt quis ex dictis extraiudicialibus dānari vt aperit gl. in. l. ſi filiū ꝛ in. l. iubemus. C. de li. can. ꝛ ꝙ Jnno. extra de accu. c. qualiter ꝛ qñ. ꝛ egoipſe tractabā. ff. de cuſto. reo. l. ſi ꝙfeſſus. facit. C. de agri. ꝛ cenſi. l. cū ſcimus. in verbo, non ſolis ꝙfeſſionibus. ꝛ in. l. j. in fi. ibi, apud iudices. ff. de interroga. act. nec dicas ꝙ ad hanc probationē fiendā poſſint teſtes recipi in iudicio q̄ probent illam ꝙfeſſionē ſine tortura, vt. C. de non nu. pecu. l. gñaliter. cum ꝙcor. qz illud locum hꝫ in cauſis
13 ciuilibus † in ꝙbus cum prohibita ſit tortura exceptis certis caſibus, vt habet. C. de qō. l. j. ꝛ ff. eo. tit. l. diuus. per totum titulū. certe ſatis eſt probatio illa iudicialiter facta. in criminalibus autem tortura iudici conceditur ēt poſt probatam primā confeſſionem ꝛ ibi no. facit. l. ſciant. C. de proba. in ratione dum dicit, ꝙ in criminalibus clariores probationes requirunt quam in ciuilibus. Similem quoq̄ differentiā inter criminalia, ꝛ ciuilia habemus in alio caſu q̄q̄ enim confeſſus in ciuilibus ante lit. ꝙteſta. p cōdemnato habeat, vt. C. de ꝙfeſ. l. j. ꝛ ff. e. ti. l. certū. §. fi. ff. de iudi. l. ſi debitor. tamen non ſic in criminalibus qz in eis ſemper proceſſus ac ſnia poſtulatur vt eſt caſus in preallegata. l. ſi confeſſus ꝛ ibi notabā. C. de ꝙfeſ. l. j. ꝛ vtrobiq̄ per glo. ꝛ vtriuſq̄ fortaſſe vlterior rō eſt, qz q̄uis quilibet ſit dominus rerum ſuarum vt. C mā da. l. in re mandata, tamen non ſic eſt dñs mēbrorum ſuorū ꝛ perſone ſue de cuius cruciatu ac pena in criminibus agitur vt. ff. ad. l. aquil. l. lib. homo. qđ non ꝙtingit in iudice q̄ miniſter eſt iuſtitie vt. ff. de origine iur. l. ij. §. poſt originē. inferoq̄ vobis ex precedentibus nouiſſimū corrolariū qđ q̄q̄ generaliſſima practica ſit omnium aſſeſſorū qđ omni caſu faciant reū ꝙfeſſum in tormentis precedentibus legitimis indicijs ratificare eius ꝙfeſſionem coꝝ tri-
14 bunali tpe quo ceſſat metus tormentorū, ꝓpterea qđ † cōfeſſioni facte in tortura non pōt ſtari vt. ff. de ap. l. non tñ, ꝛ ff. de queſt. l. j. §. diuus. ꝛ §. qōni. ꝛ §. ſi quis vltro. cum ꝙcor. tñ illa ratificatio non eſt ſemp neceſſaria vtputa qñ preceſſit ꝙfeſſio extra iudicium verisimilibus ſuffulta que facit plenā probationem, quānis ſi fuiſſet ſola ꝙfeſſio ſine vllo veriſimili vel ſi preceſſiſſet aliud indicium ſufficiens ad torturā qđ facit ſemiplenā probationē. tunc enim bene eſſet neceſſaria practica illa vt apparet ex ſequētibus, ꝛ hoc dicimus quo ad iuris neceſſitatē ad cautelā aūt bñ fatemur ꝙſultiſſimum eſſe hre banc iteratā ꝙfeſſionē precipue qñ vtilis eſt hec ratificatio coꝝ tribunali publice facta ex internallo tpis poſt primā ꝙfeſſionem ad hoc vt ꝙfeſſus nullatenus appellare poſſit, vt notat. ff. de cuſto. reoꝝ. l. ij. ¶ Porro ſine hac ratificatione poſſet ꝙfeſſus ꝓuocare ꝛ intelligere appellādo eius ꝙfeſſionem re-
15 uocare, vt no. ff. de app. l. creditor. §. iuſſus. ¶ Ludo. ¶ Balde

Secundum aūt quod † ſine veriſimilibus ꝙfeſſio extra iudiciū faciat ſemiplenā ꝓba. vt mibi vī. optime ēt ꝓbat ex dictis. ğ. ſi. n. ꝙfeſſio extra iudiciū iūcta veriſimilibus faciet plenā, ergo illis detractis faciet ſemiplenā vt ꝓbat in preallegā. l. quero. §. fi. ꝛ in preallegata. l. c. v. ꝛ facit optime extra de ſucceſ. abinte. c. fi. ꝛ de ap. c. j. ꝛ glo. expreſſe in. l. ad monēdi. ff. de iureiu. vbi ego ipſe notabā. ꝛ in. l. in bonefidei. C. e. ti. dū dī ibi qđ ſi duo teſtes faciūt vnā plenam ergo vnus facit ſemiplenā. ¶ Pro bonus quoq̄ intellectu attēdite iterū, interdū enim eiuſdē gñis ꝙiungit ad elidendā probationē perfectā vt puta duo teſtes, ꝛ hoc caſu nulli dubiū eſt qđ quilibet eoꝝ ſepara-

tim facit ſemiplenā vt no. in. d. l. admonēdi. ꝛ in. d. l. in bonefidei interdū ꝙiungunt duo diuerſis gñis ad dictū finē ꝛ hoc eſt ſubtiliter ꝙſiderandū, qđ nonnūq̄ vtrūq̄ ſeparate poſitum ſui natura aſſerit aliqd explicitum vtputa vnus teſtis aſſerēs aliqd ꝛ fama
16 idē ꝙfirmās in caſibus tñ in ꝙbus fama † facit ſemiplenā. de quo late ſcripſi. ff. de qō. l. de minore. §. tormēta. Jn vltima. q. ꝛ ēt idē eſt dōm vt qlibet ſeparatim faciat ſemiplenā vt extra de ap. c. j. ꝛ no. ff. de teſt. l. iij §. eandē quoq̄. aliqñ ēt vtrūq̄ ſepare poſitum nō aſſerit mō ꝑdicto aliqd explicitū ſz alterū tm illoꝝ ꝙiunctorū ponit, ꝛ alterū ꝙiūctū adminiculat ſeu ꝙfirmat ad pfectā ꝓbationē exēplū in ꝙfeſſione extra iudiciuz cū cā parte pñte qz ꝙfeſſio extra iudiciū cū cā aſſeruit, partis aūt pñtia nullo alio adiūcto nihil dicit, ꝛ tñ adminiculat ꝙfeſſioni vt ſecū ꝙiūcta faciat dici pfectā ꝓbationē, vt. ff. de ꝙfeſ. l. certū. §. ſi qs abſente. ꝛ. ff. de interro. actio. l. fi. cū ꝙcor. ꝛ hoc caſu ꝙcludenda ſunt multa que dici pñt qđ bis duobus inſeparate ꝙſideratis illud qđ affirmat facit ſemiplenā. vt. d. l. fi. illud aūt qđ nihil dicit neq̄ in ſe ponit nihil operat. vñ ꝙfeſſio extra iudiciū cum cā de per ſe ꝙſiderata facit ſemiplenā, q̄q̄ preſentia partis nullā faciat ſine ꝙiunctione, vt. C. de proba. l. inſtrā q̄uis prima facie hoc indicat durum ꝛ ꝯ regulam meā quā poſui. in. d. l. admonēdi. vbi dixi qđ duo aſſumpta ex ꝓbatione diuiſa faciūt quodlibet de per ſe ſemiplenam, eſt neceſſe qđ vtrūq̄ ſit equalis potētie, ſecus ſi vnū ſit potentius altero. ex quo dicebam non eſſe bonū argm̄ hoc dictum teſtis ꝛ iuramentū faciunt plenā probationē ergo alterū ꝙſideratū facit ſemiple-
17 nam, qz † inſm inſeparate ꝙſideratū nihil ponit. Sed non eſt ꝯ, qz illud verū vbi queritur elici ſemiplenā ex vtroq̄ ſeparate, aliud ſi ex altero tm qz affirmat, vt eſt in noſtro caſu. ꝛ pro hoc qđ ego ipſe notaui in. d. l. admonēdi dum dixi qđ dicta teſtiū examinatorum inter alias perſonas faciunt fidem ſemiplenam ꝯ aliuz ſi nō poſſunt de nouo examinari arg. glo. a ſententia. ff. de ap.

Si enim adiungeret idētitas perſonarū nulli dubiū qz faceret plenā fidē vt. ff. de teſt. l. vbi numerus cuz ſi. ꝛ tñ detracta idētitate ꝑſonarum, idētitas in ſeparato ꝙſiderato nihil dicit nec aliam ſemiplenā facit pro hoc ēt aliud verbum meū in eadē. l. admonendi vbi dixi, qđ ſi reperiunt dicta teſtium nec reperit iuramentū nec pōt aliquid parti imputari, credit talibus teſtibus ſemiplene arg. no. p Jnno. extra de offi. delega. c. cum in iure peritus. ꝛ tamen ipſum iuramentum de p ſe ꝙſideratum non facit vllam ſemiplenam. Jtem pro hoc qđ no. Spec. in
18 titulo de cōfeſ. verſi. ſed nunqd in. §. nunc dicendum vbi dicit qđ † ꝙfeſſio ex quacunq̄ cā facit plenā probationē vt. ff. de proba. l. cuz de indebito. §. fi. extra de fide inſtru. c. ſi cautio. cū ꝙcor. ſine cauſa illa facit ſemiplenā. ꝛ tñ ꝙſtat qđ ſola cauſa conſiderata ſine vlla ꝙfeſſione aliam ſemiplenā non faceret, qz de ſeipſa nihil dicit. ſicq̄ enidēter ex his colligitur quod ſimplex ꝙfeſſio extra iudiciū ſine veriſimilibus ſemiplenā faciet probationē q̄uis veriſimilia non ſemper faciant probationē ſemiplenam. ¶ Ludouicus. ¶ Pro dicto illo Spec. ego allegabā caſum. C. de ꝓba. l. inſtrā. vt ſcripſi in. l. admonendi. ¶ Bar. Sequitur quoq̄ ex p̄miſſis omnibus veritas alterius membri noſtre deciſionis. ¶ Ludouicus. ¶ Expectes queſo queſiuiſti nup a me quid ſenſerint moderniores q̄ poſt mortem ſurrexere tuam in hoc articu-
19 lo qd † operet ꝙfeſſio in criminibus extra iudicium retuli illoꝝ ſententias, poſtea in tui elegantioris ſermonis diſcurſu cognoui nullam eſſe vim aut differentiā inter ꝙfeſſiones criminaliū cauſarum ꝛ ciuilium. ſunt aūt ꝛ circa ciuiles ꝙfeſſiones extra iudiciuz excitationes quedā maxime ꝯ illud qđ aſſeris cōfeſſionem extra iudicium parte abſente inducere ſemiplenam ad obligandum. ¶ Bar. profer omnia in medium. ¶ Ludouicus.

Tu Bar. narrabas in ſolēni commento. l. admonē ſi. poſt confeſſionem abſente parte emanatam inducere ſemiplenā per. l. capite quinto. ff. de adul. deinde ſubdebas paulo poſt loco qđ vnus teſtis ꝛ ꝙfeſſio facta parte abſente tanquam ſunt due ſemiplene diuerſi generis in idem tendentes ꝙiungēde ſunt ad habendā plenā probationē. p tex. extra de ſucceſ. ab inte. c. fi. vbi dicebas eſſe caſum. Bald. aūt hoc dicebat in. l. in bonefidei. C. de reb. cre. ſententiam tuam iure non probari qz in illa. l. capite quinto, ꝙfeſſio iūcta erat cū alio veriſimili. ſ. rōne loci vel tpis. eodēq̄ mō rñdendū dicebat ad tex. ff. de edil. edi. l. quero. §. fi. ꝛ ad tex. c. fi. de ſucceſ. ab inte. nihil dicebat. ꝛ eandē ſequebat. d. Bar. de ſall. in. l. admonendi, q̄q̄ de Bal. mentionē nō faciat. plns ēt dicēs ꝙ iure probat ꝙ ꝙfeſſio abſen-
20 te parte nō faciat ſemiplenā qz lex dicit † cōfeſſionē abſente parte non probare. ff. de ꝙfeſ. l. certū. §. ſi quis abſente nec enim ibi diſtinguitur inter plenam ꝛ ſemiplenam. vnde nec nos diſtingue-

re debemus ar.ff.de publi.l.de ptio. ⁊ qz indefinita posita in illo §.si qs absente, equipollet vñ.ff.de leg.j.l.si pluribus cũ si. dicebat non obstare gl.in.l.capite quinto, qz non dicit qõ faciat semiplenã sed qõ faciat indicium, qõ indicium est minus q̃ semiplena probatio vt no.gl.ff.de proba.l.cũ probatio. Eandem ẽt sniam q̃q̃ verecunde coraz teipso bar. enarrarẽ sequebarq̃ ego ibidẽ dicens q in illa.l.capite qnto, confessio emananerit incidenter parte absente ⁊ ideo solũ indicium facit non añt ꝓbationem plenam neq̃ semiplenã probationẽ, ⁊ iõ q̃ dixi dñ ꝓbarem tuam intentionẽ neq̃ quẽquã reperi qui illud sequat qõ confessio extra indiciũ faciat semiplenã excepto do. Nico. de sicilia qui tuam sequit auctoritatẽ dicitq̃ sniam tuã memorie cõmendandam in preallegato.c.fi.de succes.abintestato. q̃q̃ ille subiungat per capitulum illud non probari qz ibi confessione facta extra indiciuz affuit partis presentia.s.Abbatis. de quo ibi exprimitur. tuum ergo erit si placet aliquid ad hoc ipse referre. ¶ Bar.

Mirandum est profecto de his oibus ꝺicentibus. nulla ⁊.n. iure ratione aut veritatis sul
21 cinnt. itaq̃ notandũ est id qõ latius proxime diximus.s. † confessionẽ extra iudiciũ siue in criminalibus siue in ciuilibus cũ verisimilibus facere plenã fidẽ. probariq̃ hoc per.d.l.quero.§.fi.ff.de edil.edi.⁊ dicam in.l.c.v. ¶ Itẽ notandum est qz vt ẽt probauimus partis pñtia ⁊ cãe confessionis expressio, faciunt hic verisimilia vt eadem.l.c.v. dẽptis bis. igit verisimilibus eoꝝ.s.altero vt puta presentia partis vel cã cur non id qõ supest non faciet semiplenam clare inferunt qõ sine illis faciet semiplenam nec.n. alio mõ iura exprimunt de semiplenis ꝓbationibus, qz nomen istud magistratie est de quo in legibus mentio specifica non inuenit p aliam viã. ¶ Ludouicus. ¶ Tu Bal. hoc asseris in illa.l.in bona fidei. ¶ Bar. simile habemus in alio casu.s. in confessione sine cã. nam.l. non dicit eam facere semiplenã expresse. sed dicit q sine aliis adminiculis non sufficit ad probationẽ. C. de ꝓba.l.instra domestica. qõ tñ verbũ oẽs interpretant vt dẽptis illis adminiculis remaneat semiplena vt.§. extitit relatũ. Similiter ẽt si bene consideret in oibus casibus in qbus doctores dicũt aliqd facere semiplenã qõ ipsum ꝓcurrere satis longum esset. In his.n. non exprimit lex qõ faciat semiplenaz. sed magistrali consideratione hoc perceptũ fuit nec curo Balde de eo qõ dicis qõ in.l.quero.§.fi. ⁊ in.l.capite.v. concurrebant verisimilia tpis vel loci, qz vt predixi mus illa iura probant qõ confessio extra iudicium cũ verisimilibus non facit plenã ꝓbationẽ ⁊ ad illam corroborandã tendit tẽporis vel loci verisimilitudo. Nos querimus hic de confessione cum cã
22 parte absente † vel parte presente sine cã vel deficiente alio veri simili, ⁊ sic nil ad ꝓpositũ est rõ tua. Preterea vt nuper ex relatu Ludouici percepi tuipse firmasti in.l.j.C. de confes. banc facere semiplenã, cur ergo a ꝓprio tuo dicto sine cã vlla vacillas. nec curandũ est de illa.d. Bar. de sali. ridicula rõne quare lex dum dicit aliqd non probare intelligenda est semiplene, de qua plene in dubio lex loquit.ff.de qdi. ⁊ demõ. Lucius. ⁊ not. ꝑ glo. extra de succes.abintesta.c.fi. sicuti qñ dicis vnũ testẽ non ꝓbare, vt. C. de testi. Laureinrã. in fi. intelligi ẽt dz semiplene qñ semiplene ꝓbat vnus testis sine dubio vt no. C ad.l.iul.ma.l.si qs alicui.ff.de qõ. l.marcus. ⁊ hoc nullus negaret, distinguit q̃ hac via multoties lex ẽt indefinite loquens suggerẽte rõne vel lege vt no.ff.de publ. l.de pretio. ꝑ gl.ff.de iurepa. L.adigere. §. q̃uis. cũ qcor. nec ite curandũ est de eo qõ tuipse dicebas Ludouice, qz qñ.l.capite.v. non ꝓbaret, tñ alia iura probant vt. §. dictum est. Sed non est verum qõ confessio ibi emanauerit incidẽter, qz immo principal'r. nõ enim ad alium finem magis principalẽ testes ibi adhibent nisi vt audiant captum confitentem se captũ ex cã adulterij vt postmodũ testificari possint super hac confessione vt ibi exprimitur in gl. Et
23 notate diligẽter qõ † q̃uis locus ⁊ tps perfectam probationẽ ẽt augmentent tñ ipsis detractis ipsam probationẽ debiliorez non faciunt vnde confessio extra iudiciũ absente parte vel sine cã etiam sine illis qualitatibus eisdẽ cũ partis presentia ⁊ eam faciet probationem plenam vt. §. demonstratũ est. Ad illud Nicolai de sicilia quod dixit circa.c.fi.de succes.abintest. clare dico qõ q̃q̃ tex. ille nõ loquat in confessione extra iudiciũ parte absente, tñ loquit de confessione extra iudiciũ q̃ emananit incidẽter pp aliud ꝑm verus intellectum satis verum ac cõem. ¶ Ludouicus.

Hunc intellectũ sequitur ibi ipse Nicolaus siculus ⁊ multi alij. vnde sicut dicit qõ confessio incidenter emanata faciens semiplenã coniungit cũ dicto vnius testis que est probatio diuersi gñis ad idẽ tendens vt ibi est casus, eo modo pari rõne ꝯiungendus est vnus testis cuz confessione absente parte ⁊ hoc mõ a simili arguẽdo probat text. ille intentionẽ meã. ad quã illũ tex. allegabã in.d.l.admonẽdi. deniq̃ post predicta, confessio extra iudiciũ parte presente sine cã facit semiplenã ⁊ hoc nullus negat, cur ergo non idẽ in confessione extra iudiciuz parte absente cũ cã. da rationem differentie Balde si potes. ¶ Bald. dic mi preceptor nonne lz confessio extra iudicium faciat semiplenam probationem tamen † indicium vel verisimilitudo minora sunt semi
24 plena probatione vt no.gl.ff.de proba.l.cũ probatio. ex quo videtur necessario dicendũ ex duobus contrarijs alterã contra decisionem suam. s. aut confessionem extra iudicium ẽt cũ verisimilib. non facere plenam probationem, qz verisimilia non sunt equalis potentie cum confessione, aut si faciunt non remanere semiplenã sed maiorem ipsis verisimilibus remotis. ¶ Bar.

Medullas nunc tetigi nostre qõnis. igitur respondeo qõ illud de indicijs dictum verum est in indicijs remotis, non in indicijs proximis. nam vt ego ipse subtiliter notabã. ff. de questio. l.fi. indiciorum due sunt species, quedaz indicia sunt remota vt quod quis sit male conditionis ⁊ fame, cõsuetus furari, ⁊ his similia. Et horum alterum lz faciat aliqualez suspitionem contra reum, tamẽ non sufficeret iudici ad plenam probationem neq̃ ad inquisitionem, ⁊ in his est vera glo. quam tuipse allegabas. Aut sunt indicia proxima, ⁊ in his non est vera gl. illa, quoniam ex his vnũ tantum facit semiplenam probationem, quod apparet, qz vnus testis facit indicium non remotum sed pro-
25 ximum vt notabam in.d.l.fi. ⁊ tamen † vnus testis facit semiplenam probationem vt not. per gl. ad leg. iul. maie. l.si quis alicui. ff. de dote prelegata. l. theopompus. ⁊ facit ẽt qõ ego scripsi. ff. õ qõnibus. l. maritus. ficq̃ intelligit quod dictum est de cõfessione extra iudicium sine. verisimilibus. ¶ Bal. Elegans hoc dictum est. ¶ Bar. ¶ Nunc est respondendũ ad dicta doc. ⁊ relata. dicimus enim eoruz concordiam ex predictis apparere. nam quãuis Inno. dixerit simpliciter confessum coram incompetenti iudice seu extra iudicium non admitti, si dicat contrariũ coram cõpetenti, tñ illud verum vbi pro prima confessione concurrunt verisimilia sicuti tu Bal. eum saluando bodie recte intelligebas. rõ est, qõ talis extraiudicialis confessio facit plenã probationẽ vt iam est dictũ. Itẽ lz ego ipse in.d.l.fi. in prin.ff.de qõ. dixerim simplr qõ iu
26 dex habens † confessionem vel alia indicia ꝯ reum non deberet eũ cogere ad perseuerandũ, tñ illud verum qñ plura indicia remota concurrunt contra reum, vel quando vnum indicium proximum tm concurrit, non añt plura ⁊ sic qñ concurrit semiplena non autẽ plena probatio vt ex precedentibus apparet. ¶ Ludouicus. ¶ Vere notabile est hoc quod dixisti, quoniam ceteri doctores non recte intelligunt illud dictum. ¶ Bar.

Item quamuis dixeriz in.l.capite quinto. qõ confessio extra iudiciũ non facit plenam, tñ illud intelligendum est de illa plena que sufficiens est sine alia tortura vt in ciuilibus, plenã añt sufficientem ad torturaz ⁊ condẽnationem fiendam ex sola tortura sine alio inducit vt probatum est, sicq̃ intelligatis verba mea. ¶ Item lz Obertus de cremona relatus per te Balde dixerit simpliciter confessionem extra iudiciũ facere semiplenã, vt ego ipse senserim in preallega
27 ta.l.capite quinto. dum dixi qõ facit † indicium, illud est verum verisimilibus cessantibus, sic qz habemus predictorũ omnium cõcordiam colligemusq̃ ex premissis omnibus brevem banc conclusionem, qõ interdum apparet simplex confessio extra iudiciuz sine aliquo verisimili, ⁊ tunc facit semiplenam contra confitentez. s. indicium sufficiens ad torturam moderatam, ⁊ inquisitionem. interdum concurrunt verisimilia, ⁊ tunc facit plenam probationez idem qõ precise cogi põt confessus ad perseuerandũ in tortura vt cõdẽnet q̃uis nec ego vinens nec alij sic dixerũt. ¶ Ludouicus. ¶ Mirabilia quidem hec ⁊ alijs incognita sunt, errauitq̃ vehemẽter in predictis dñs Nicolaus de sicilia in.c.at si clerici extra de iudicijs vbi diuerso modo consideranit.

¶ SVMMARIVM ¶

1 Dictum testis sine iuramento extra iudicium an habeat vim cõfessionis extraiudicialis quantum ad testem.
2 Dicto vnius testis non datur plena fides.
3 Testi torto plus creditur q̃ non torto.
Actio oritur ex confessione propria.
4 Testis dictum suum non potest corrigere nisi incontinenti.
5 Intellectus. l. generaliter. C. de non nu. pecu. v.
6 Dictum testis extra iudicium an habeat naturam confessionis extra iudicium quantum ad testem.

Depositio

7 Depositio extraiudicialis precedens non h3 aliam contrariam.
8 Acta iudicij que necessario requirunt scripturaz regulariter per testes probari non possunt.
9 Condēnari an quis debeat de causa grauī criminis ꝛ ex presumptione vehementi.
10 Uenire quis non d3 contra eius assertionem.
11 Causa filiorum quāuis regulariter eadem videatur idemq3 matris, tamen quandoq3 fallit.
12 Effectus quos habet confessio in facto proprio in criminalibus extra iudicium, eosdem h3 dictum testis in facto alieno extra iudicium quantum ad testem.
13 Perseuerare an cogat testis in iudicio coactiōe p̄cisa sicut ps.
14 Testes si dixerunt vnuz in summario iudicio ꝛ postea contrariū dicant in plenario quod dictum valeat.
Rationis diuersitas iuris diuersitatem inducit.
15 Superfluis vti non debemus.
16 Delinquentes an puniant q̄uis actus sint nulli quo ad alios.
17 Minus operatur confessio extra iudicium q̄ in iudicio.
18 Contrarijs duobus positis vel incompassibilibus iuramētis, impossibile est alterum non esse falsum.
19 Jurans vnum extra iudicium, postmodum in iudicio producius asserit oppositum an de falso puniatur. 20.
21 Illicitum iuramentum an seruandum.
Peccare semel minus est malum, q̄ bis.

¶ Capitulum. vij. an dictum testis extra iudicium habeat saltem vim confessionis quantum ad testem.

1 b **Alde non putas** dictum † testis extra iudicium sine iuramento vim hꝫ saltē ꝙfessionis extraiudicialis qnā tum ad testē. ¶ Bald. ¶ Ad istud ēt q̄ nostre rei qñ ꝙferre possit non video. ¶ Bart. ¶ Bi as velim oino gd sentias. ¶ Bal. ¶ Nihil arbitror cōe hꝫ ꝙfessionem cū dicto testis. nā ꝙfessio emanat in facto ꝓprio, attestario aūt in facto alieno. ꝛ qdē in multis differūt hec duo. etenim ꝙfessio facta sup facto ꝓprio ꝛ cā ꝓpria soleniter facte ēt extra iudiciū v3 ꝛ t3, sine in criminalibus loquamur vt tu nūc ꝙcludebas, sine in ciuilibus casibus. vt. C. de non nu. pec. l. gñaliter. in fi. ff. de ꝓba. l. cū de indebito ad fi. extra de fide instr. c. si cautio cū si. dictum aūt testis extra iudiciū in facto alieno est nullū ꝓp defectū ꝓsone iudicy vt iā. s. est ꝓbatū. Itē ꝙfessioni ꝓprie extra iudicium soleniter facte stat quo ad plenā fidē ꝑ ꝙfitentē. ꝛ sic creditꝫ dicto vnius. dicto 2 † aūt vnius testis fides plena non daꝫ vt. ff. de testi. l. vbi nunc rus. C. de testi. Liurein. Itē ꝙfessioni simplici extra iudicium non solenniter emanate stat q̄tū ad semiplenā seu indicium sufficies ad torturam, vt tu etiam nunc dicebas.

Dico aūt testi extra iudiciū nunq̄ aliqua fides adhibeꝫ, ēt quo ad indiciū, qz illud qđ dī qđ vnus testis facit indiciū solēne sufficiēs ad torturā, vt no. gl. C. ad. l. inl. ma. l. si qs alicui. ꝛ ipse notabas. ff. de qōni. l. fi. est vex̄ in teste integro ꝛ legitime recepto ꝛ oi exceptione maiori. ꝛ est casus notabilis. ff. ō. q. l. maritus. vbi ipse ēt hoc elegāter colligebas. ꝛ eo. ti. in. l. j. §. idē cornelio. Itē qđ q̄uis in facto ꝓprio qs sit ꝙfessus in tormentis vel metu tormētor, iñ pōt penitere. ff. de qō. l. j. §. si qs vltro. 3 vbi tex. no. testis aūt tortus non pōt penitere qm̄ † plus creditur testi torto q̄ non torto vt hodie late disseristi. s. l. j. c. iij. ¶ Item qz ex ꝙfessione ꝓpria oritꝫ actio, vt no. gl. ff. de iurein. l. sed ꝛ si possessor. §. sed cū de hēditate. secus ex ꝙfessiōe testiū, vt no. ibidez. Itē qz ꝙfessionē sup facto ꝓprio ēt ex intervallo qs renocare pōt dēo se aliud credere, ꝛ credulitatis none cām adducēdo. ꝛ ꝓbatabas ipse. ff. de ꝙfes. in. l. non fateꝫ. ꝛ C. de non nu. pec. l. gñali 4 ter. non aūt † testis pōt corrigere nisi incōtinēti, vt extra de testi. cog. c. ꝓterea. qđ ipsum declarasti ēt hodie nobis. s. li. j. c. iij. vbi ēt qualdā alīs dīas inter hos casus dixisti. ℔ est Bartole qđ sentio. ¶ Bar. ¶ Bic Ludouice nō qcq̄ aly sup ℔ scripserēt, pser in mediū qđ bēs. ¶ Ludouicus. ¶ Nihil ꝓfecto sup ℔ ab alijs scriptū scio. peregrina excitatio tua egens iudicio. ¶ Bar.

Pulchre argumentatus es Bal. multum iñ delirasti, alias depiasti a veritate. Quereba enim a te tum ad testē, tu putas non hꝫ. Ego subtilius ꝙsidero qđ quāuis talis depositio extra iudiciū non sit testimoniuz neq̄ ꝙfessio quo ad tertias ꝑsonas prout probant rationes, iñ negari non pōt q̄ non sit simplex ꝙfessio. ꝛ ꝙfessio extra iudiciū que regulat̄ ꝑm natūrā ꝙfessionis extraiudicialis q̄tum ad testē, q̄q̄ hoc ipsum sit nouū ꝛ a nullo scriptorū nostri iuris demonstratū. ꝛ attende qz intelligo de ꝙfessione facta in criminali cā, alias non ꝙgraueret terminis de q̄bus loqmur. ꝛ enim hic ꝙfessio testis q̄tū ad se nō cadit nisi in criminalibus. l. ex crimine falsi qđ objicit testi in sequēti dicto ꝑrio, nisi forte ciuiliter ageret ad interesse ꝑ testem qđ falsum dixit, qđ fieri pōt, vt. ff. de falsis. l. qui noie. tunc. n. indicaret vt ꝙfessio in cā ciuili vt ego ipse notabā. C. de non nu. pec. l. gñali ter. in. iij. q. p † huius aūt intellectu clariori est premittēdū qđ ℔ ipsum indicāt multa iura ꝛ auctoritates, vbi nos reperimus positū esse verbū ꝙfessionis, non solū loquēdo in ꝙfitēte super facto ꝓprio sed in teste deponēte in facto alieno. primo hoc aperit text. extra de ꝓbationibus. c. ꝓ tuas. vbi cū nimis indignū in sua voce dilucide protestatū, innera gl. parvula ibi posita, q̄ dicit ꝙfessus. scōo idē aperit gl. extra de presump. c. lras. vbi tex. loquit de ō positionibus testiū. ꝛ iñ gl. ibi in verbo recognouit, exponit. i. cōfessus fuit. tertio per tex. C. de ꝓba. l. non nudis ibi, asseuerationibus. ꝛ ibi, affirmationem. ¶ Ludouicus. ¶ Optime. nam balmet ibi exponebat. i. confessionem. ¶ Bar.

Quarto per tex. extra de ꝙfes. c. cū super. qui text. non loquit in parte confitente in facto proprio, sed in teste ꝑm intellectū gl. Inno. ꝛ Hosti. ꝛ iñ tex. ibi dicit iure confessus est. Quinto hoc indicant verba mea. ff. de quest. l. pe. in ꝓn. vbi depositionē testis appellabā ꝙfessionem. Idem quoq3 possemus querētes in multis alijs locis inuenire. bis premissis videamus an † dictū testis extra iudicium habeat naturam ꝙfessionis 6 extra iudiciū quātū ad testē vt tunc dicebā. Et qdē sicut simplex ꝙfessio rei extra iudiciū sup crimine sine alijs verisimilibus facit semiplenā seu indiciū sufficiēs q̄tum ad inquisitionē ꝛ torturā vt dictū est nūc ꝓxima qōne. sic ꝙfessio simplex testis extra iudiciū sine alijs presumptiōibus ꝑrijs depositioni sue in iudicio sufficiēs est ad inquirendū ꝑ testem de falsitate dicti iudicialis, vt est casus notabilis pro hoc extra de testi. c. sicut nobis. vbi ex dicto testis extra iudiciū dicentis se falsē tulisse testimoniū inquirit ꝑ eū de falsitate, apparet. n. qđ ibi fuerit depositio extraiudicialis dū dicit priuatim. ¶ Ludo. ¶ Facit quod no. per Ang. ff. ad sil. l. si quis in graui. §. si quis moriens. ¶ Bar.

Nec curo qz tex. ille loquit in depositione extra iudicium facta post depositionez iudicialē, q̄q̄ nos loquamur qñ precessit, qñ si facit indiciū sufficiens ad ingrendū illo casu, multofortius in isto hoc aūt aperte ꝓbo. nā depositio extraiudicialis sequens h3 depositionem iudicialem sibi contrariam.
7 ¶ † Itē depositio extraiudicialis precedēs non h3 alīā ꝑriam. ¶ Sz nulli dubiū qp plus ꝓbat depositio q̄ nihil h3 qtrarietatis quā ea q̄ h3 ꝑrietatē, vt extra de testi. cogen. c. preterea. ꝛ ibi de hoc p Inno. ergo prima depositio q̄ ꝑriam non h3 magis ꝓbat. ¶ Item sicut statur cōfessioni in fcō ꝓprio in criminibus si ꝑ ea ꝙcurrūt verisimilia q̄tum ad plenam fidem. i. ad hoc vt cogatur precise perseuerare vt dixi. §. proximo. c. sic etiam ꝙfessioni testis extra iudicium pro qua verisimilia ꝙcurrunt statur ꝑ testē vt ab ea recedere in iudicio non possit qn puniat̄ de falso. Et attendite queso qz hic ꝓbat̄ euidenter per aliqua iura a nemine pōderata primo per casum, extra de presump. c. lras. nā ibi quidam testis deposuit extra iudiciū quoddā factuz suum esse hereticum, ꝛ postea in iudicio dixit ꝑrium, ꝛ iñ dicit ibi tex. qp qz pro primo dicto concurrunt verisimilia credit testem illum secunda vice turpiter deieraſſe, ꝛ sic vult qđ puniat̄ de falso vt. ff. de testibus. l. q falsa. ꝛ. iij. q. iij. versi. Item qui falso. cum simi. Nec dicas qđ ibi fuerit depositio extraiudicialis sed in iudicio vt sentit gl. ibi que incipit, hoc est notabile, qz dicant alij qd velint, iñ qp prima depositio ibi fuerit facta extra iudicium apparet expresse ex antiqua vbi dī fuisse probatam primam depositionē per duos testes, sz vnum presbyterū ꝛ vnum diaconū. si enim facta fuisset in iudicio, 8 non potuisset probari per testes, qz † acta iudicij q̄ necessario requirunt scripturā vt est attestatio regulariter p testes probari nō possunt. vt extra de ꝓba. c. qm̄ ꝑ falsam. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. finaūt in scriptura. ꝛ hic est verus intellectus illius decretalis. Nec ēt dicas qđ ibi potius ꝙiecture ꝙcurrūt p secūdo dicto tanq̄ potius presumi debeant p scōo dicto iudiciali iurato quā pro primo dicto extra iudiciali non iurato arg. C. de testib. l. iurisiurandi. extra de testa. c. nup. ꝛ c. tuas. cum si. qm̄ rñdeo qp q̄uis he ꝙiecture ꝙcurrerēt pro scōo dicto, iñ ꝙcurrebāt alie cōiecture seu verisimilitudines vrgētiores. pro primo vna ꝙiectura erat qđ ille testis tpe prime depositionis tūc reuertebat̄ ad fidē, nec ē verisile qp tpe quo qs ad fidē reuertit falsum dicat vt dicit ibi tex. alia verisimilitudo ē qz ille idē testis admiscuit falsitatē i-

cundo dicto, vnde presumit cõtra tale dictũ vt dicit ẽt tex. ibidẽ. & pro hoc tex. optimus. ff. de qõnibus. l. vnius. §. testes. iij. q. ix. c. pura. Et quod ego notabam. ff. de qõ. l. ex libero. in prin. & dicam in tertio principali tractatu. vij. c.

9 Nec ẽt dicas qõ ille text. dicit qõ de † causa grauí criminis & presumptione ẽt vehementi qs qdẽnari non dz qz clare ad hoc rñdeẽ qp tunc tex. ille loquit de qdemnatione illius testis de heresi. de qdẽnatione aũt circa falsitatem tex. ille decidit expresse vt predictũ est. ¶ Scõo idez probo per casum extra de pba. c. p tuas. vbi matri q̃ asserut extra iudiciũ quẽdam esse suũ filiũ pro quo dicto qcurrebãt verisimilia non credit si postea inuret in iudicio eũ non esse eius filiũ & punit de fal. ¶ Et si dicas q̃ verisimilia qcurrebant ibi pro quo dicto preponderantia infro qp erat ibi in scõo dicto & magis vrgentia. Rñdeo qõ vna verisimilitudo erat, qz p primo dicto qcurrebat cõis opinio & tractatus vt
10 ibi cõiter noiatus & habitus. Alia erat qz † quis non dz venire ẽ eius assertionẽ. vt ibidẽ inver. cũ nimis indignũ. Itẽ si dicis qõ ibi non apparet qp mater illa puniatur, ego rñdeo qp satis aperit tex. hoc dũ dicit qp eius iuramẽto non est standũ. nam ex hoc testis habetur periurus & qz merito puniendus vt dictum est.

Nec dicas quod ibi sit speciale ppter cõem opinionez & parentum tractatũ vt est cõis intellectus canonistarum. Nam hoc est falsum ex quo. n. habemus regulã qp ibi dictum testis extra iudiciũ bz pro se verisimilia. testis non põt ab eo recedere, enitare debemus specialitates iuxta ea q̃ ego notabam. ff. si qs cau. l. quoties p illũ tex. facit. C. de eden. l. j. in verbo, ex cã, a sensu ẽrio. fateor rñ qp aliqd noui inducit illa decretalis qõ lz dicto testis extra iudiciũ ẽt si pro eo qcurrãt qiecture veritatis nõ soleat stari quo ad alios vt dictũ est. §. primo. c. tñ in illo casu stat ur ẽt quo ad alios. s. quo ad filiũ pp cõem opinionẽ & parentum tractatũ. sicqz dz intelligi gl. ibi posita dũ dicit spãle &c. qõ ẽ sume notandũ, qz nemo sic vnqz intellexit. nec ẽt dicas qp ibi sit speciale pp favorẽ filiationis, qz ibi non tractat de prole legitima sz illegitima, vt ibi expresse no. Hosti. q̃uis gl. & qdã alij senserint oppositum & non recte. nec ẽt dicas qp illud capitm non loquit in teste sed in parte deponẽte in facto ppio, tanqz persona matris videat eadẽ psona cum persona filij. vt insti. de inuti. stip. §. ei q.
11 & §. post mortẽ. C. de impu. & aljs subtilit. l. fi. cũ qcor. qñ † q̃uis regat cã filiorũ eadez videat idemqz matris si non testificent ẽt si vterqz velit. C. de testi. l. parentes. ff. eo. tit. testis idoneus. tñ hoc fallit in matrimonio in quo spãli rõne admittunt vt. ff. de pbat. l. ẽt matri. extra q filij sint leg. c. transmisse. & c. p tuas & no. Spe. in ti. de teste. §. j. ver. Itẽ qp est parens. & hoc speciali casu loquit tex. illius capituli p tuas. Nec ẽt dicas qõ ibi illa scõa depositio fuerit per metũ extorta. & ideo ei non stet. C. si aduer. ven. auc. sacra pubex. nam hoc est falsum, qz matrimoniũ erat ibi neqz ẽrtũ vt sentit ibi glo. vlti. & ita illud capitulũ intelligit ibi Joan. and. ¶ Ludouicus. ¶ Joã. de imo. & Nico. de sicilia idem & cõiter oẽs quãuis Hosti. tenuerit oppositum. ¶ Bar.

Plus vobis dico quod lz metus non excuset testem falsũ hoc esset verum. tñ metus non excusat testez falsũ vt no. gl. xv. q. vij. c. auctoritatem in glo. magna. ¶ Ludouicus. Tu Balde illã sequebare. C. qui accu. non pos. l. data opera. ¶ Bartol. ¶ Sicqz omnino dicta mater ibi non excusaretur. ¶ Tertio principaliter dicta probant per casum apertissimũ. ff. ad. l. cor. de fal. l. eos secũdo rñso. quã. l. qõ probat. §. declarabo. ix. c. iamqz ex premissis liqdo colligere possumus hanc qclusionem qõ eos † effectus quos bz qfessio in facto proprio extra in-
12 diciũ in criminalibus eosdẽ bz dictũ testis extra iudiciũ in facto alieno quãtũ ad testẽ. habemus quoqz corrolariũ q̃uis non stet quo ad tertiũ simplici dicto testis extra iudiciũ tñ interẽ pro eo verisimilia non qcurrũt, & tunc facit semiplenã pbationẽ seu indicium ẽ testem sufficiens ad inquirendum ẽ enim de falsitate si postea ẽrium asserit in iudicio interdũ verisimilia concurrunt & tũc facit semiplenam probationem, & punit de falso. ¶ Ludouicus. ¶ Nemo profecto hoc fuit vnqz imaginatus, qñ subtiliter loqueris. ¶ Bal. ¶ Consideratio hec tua Bar. p pulchra qdez est. verũtñ in predictis scrupulus vnus adhuc superest, cur. n. nõ
13 † cogitur testis perseuerare in iudicio coactione precisa sicut ps. potest enim testis ad libitum variare. ¶ Bar.

Respondeo qz quando pars confitet in facto proprio confessio fit super delicto iaz qsumato & inesse deducto tõ qfessioni que illud asserit & delictuz probat qs cogit pseuerare. vbi aũt testis deposuit extra iudiciũ, delictũ adhuc non fuit in rerũ natura, tõ non est cui ipse perseuerare cogat precise, satis tñ causatiue cogitur, qz si non perseuerat punit. ¶ Ludouicus. ¶ Alius ẽt apud me scrupulus supereſt Bar. ¶ Bar. ¶ Quis is est. ¶ Ludouicus. ¶ Miror quod res possit tam vario & diuerso iure cẽseri. s. qõ eadem testis ante statio vno casu valida sit ẽ qfitenti & alio casu non, q̃tũ ad alios quorũ interesse põt. hoc est ẽ regulam. C. de fur. l. j. ff. de mino. l. si filius. ff. qñ appelland. sit. l. ij. §. sed si alind. ff. de vsuris. l. eum qui edes. & ff. de rebus dubijs. l. si is qui ducenta. §. vtrum. cum simi. ¶ Bar. ¶ Ne mireris. nam in multis casibus fallit regula predicta, maxime vbi est rõ diuersitatis vt habet in predictis iurib. & potissime in. l. j. C. de fur. ¶ Idemqz & in casu nostro. naz ratio diuersitatis est euidens quo ad alios, non. n. põt valere dictũ testis extra iudicium qz deest iudicij forma que necessaria est vt diximus. §. hoc lib. ij. c. quo ad seipsum testẽ non est necessaria forma iudicij, qz bz vim simplicis confessionis extra iudicium, & iõ valet vt supra est demonstratum.

Pro his autem adduco quod no. gl. & Jnno. extra de testi. c. veniens. nam glo. ibi notabiliter mul
14 tum dixit quod † si testes vnum dixerunt in summario iudicio & postea ẽrium dicant in plenario, non vz dictum scõm. primũ autẽ fidem facit quo ad quid, non solum quo ad sniam ferendã ei non statur. ẽ testem aũt ad reprobandum scõm dictum statur, cuius dicti ratio colligitur aperte ex dictis Jnno. ibi, in principali enis ideo tale dictum fidem non facit, qz testis non fuit ad hoc ibi inductus & lis dz prius inchoari deinde pro omnibus instrui. not. extra ad reprobationem aũt secundi dicti bene sufficit istud dictum, qz quantum ad hoc per eum est notorium inductum. diuersitas ergo rationis inducit iuris diuersitatem quod est notandũ. Et si dicit ad quid tales testes secunda vice in iudicio producuntur, cum contradicere primo dicto non possint, nec † superfluis
15 vti debemus, vt. ff. de procu. l. non cogendum. §. fi. ff. vt lega. no. cane. l. hec stipulatio. §. j. & circuitus euitandus est vt. ff. si cer. pe. l. cum fundus. §. seruum tuum imprudens. & clementina, auditor. de rescriptis. Respondeo ẽm Jnno. eo. c. veniens, qp testes non inducuntur in iudicio vt idem dicant vel contrarium, sed vt veritatem deponant. ¶ Et possibile est quod nunc recognoscendo conscientiam alio modo testificent, & quãuis nunc non valeat ẽm dictum, vtile tamen erit parti contra quam testificatur, quia nec primus dictum valebit secundum eundem Jnnoc. ¶ Ludouicus. ¶ Vera narras. nam & dominus Nico. de sicilia idez ibi sequẽdo confirmabat. ¶ Bartolus.

De hoc tamen dicam. ẽ. iij. lib. j. c. & facit ad predicta probanda optime tex. extra de testi. c. sicut nobis. & qõ per illuz tex. q̃ diximus. facit ẽt in simili. C. de pactis. l. fi. & C. qõo & quando iudex. l. si vt pponis pars. ff. de act. emp. l. si sterilis q̃uis. & l. pe. C. si contra ius vel vti. pub. C. de pac. l. si quis in conscriben. ad fi. ff. de vari. & extra. cogni. l. fi. & insti. de obli. que ex delicto nas. in prin. Itẽ faciunt infinita iura quibus habet qõ
16 † delinquẽtes puniant q̃uis actus sint nulli quo ad alios. Sicqz idem actus ob diuersitatis rationem vario iure censet. ¶ Bal. ¶ Anceps sum quorsum euadas bar. ¶ Bar. ¶ Placẽt tibi nostre decisiones Balde. ¶ Bal. ¶ Immo vere summe. nã tu optime fundasti snias tuas iuribus ac rationibus. Sed ppedas vlterius nec me tanto tpe in pendulo retineas. ¶ Bart. ¶ Ibi inquã ne celer sis. etenim aliqua adhuc necessaria pagenda sint anteq̃ rem hanc ad primũ institutuz imponamus. ¶ Baldus. ¶ Quãtũlibet expectabo. ¶ Bar. ¶ Dicebam nuper bal. qõ testis qfessus extra iudicium cogit in iudicio perseuerare nisi cõfessio sua fuerit verisimilibus fulcita. ¶ Sed a te quero an ad ẽ sit sufficiẽs simplex infm affirmantis sine presentia eius cuius interest vt dicant ẽ cõfessione cõcurrere verisimilia. ¶ Baldus. ¶ Fronte pria occurrũt ex predictis mihi qõ nõ. nã sicuti tumet bar. decidis attestatio testis extra iudiciũ q̃tum ad testem idem operat qõ solet operari qfessio in criminalibus in facto ppio extra iudiciũ, qfessionẽ aũt banc in criminalibus constat non plus operari q̃ qfessionem in ciuilibus extra iudiciũ arg. C. de pba. l. fi. & extra de elec. c. vbi piculũ. lib. vj. nec iterũ in ipsis ciuilib.
17 magis opari immo minus † qfessionẽ extra iudiciũ q̃ in iudicio vt probat. C. de qfes. l. j. ff. ad. l. agl. l. proinde. §. notandũ. cũ qcor. Sed in facto ppio ẽt in ciuilibus & ẽt in iudicio iuramentũ simplex sine aduersarij presentia non probat confessionem, nec facit eam adeo verisimilem qp inducat ipsi confesso plenum preiudicium, vt est casus iuncta glo. ff. de confes. l. certum. §. si quis absente. & ff. de interroga. actio. l. fi. & not. expresse glo. C. de confes. l. j. & tumet Bar. hoc ipsum affirmabas in eo. §. si quis absente. igit & idem minus operabitur iuramentum simplex in criminalibus extra iudicium. ¶ Bart.

Subtile

Subtile apparet ꝛ bonũ argumentũ tuum. Sz tamẽ attẽde, qz vt arbitroz alia via hic est a nobis transeũdũ. Etenim ante oia cõsiderandum est qꝫ ad duos ordinaꝫ effectus hoc qó diximus testẽ cõfessum extra iudiciũ cũ verisimilibus cogi in iudicio ad pseuerãdũ, vnus est vt si in iudicio productus variat a primo dicto vꝫ fide nõ dignus. alter vt idẽ, varians de falso puniaꝫ. effectũ primũ inducit primũ in
18 ramẽtũ simplex extra iudiciũ, qm̃ † positis duobus contrarijs vel incõpassibilibus iuramẽtis ipossibile est alterꝫ nõ esse falsum, vt. ff. de rebus dub. l. si is q ducẽta. §. vtrũ. ꝛ ibi not. Et q̃ꝫ incertuz sit cui iuramẽto falsitas insit, tñ sine velimus inesse scdo hoc est clarissimũ, vt. ff. de testibus. l. q falsa vel varia. ꝛ. iij. q. iij. versi. Item q false vel varie. sine ẽt primo idẽ erit proculdubio tenẽdũ, nã periurus repellitur a testimonio indistincte ꝑm verã opi. vt not. glo. ff. de his q not. infa. l. Lucius in fi. satis plene diximus. ff. lib. j. xij. c. ¶ Ludouicus. ¶ Hanc sniam tenuit Nicolaus de sicilia extra de proba. c. p tuas. ꝛ p. c. tuo. de iureiu. in fi. sicuti ego hodie ipse retuli in sermone meo lõgiozi. ¶ Bar. ¶ Porro q̃uis dixerim supra proximo tractatu. xij. c. stari sup dicto iudiciali vbi primũ dcm̃ iudiciale ẽtrariũ manifeste apparet falsum, attamẽ nõ appa ret esse falsum, detrahiꝫ ergo hoc casu p primũ extraiudiciale secũdo dicto ꝛ enernat eius fidẽ qm̃ conuincitur testis mendax ꝛ in periurio, vt in preallegato. c. tua nos. ¶ Bald. ¶ Alis hac via interpretari Barto. sententiam tuam, vt scz testis qui iurauit hic
19 vnum † extra iudiciũ puniaꝫ de falso, si postmodũ in iudicio productus asserit oppositum. ¶ Bartolus. ¶ Nimis celer es, nondum in portu sumus, tuq̃ iam cupis e naui merces exponere. ¶ Baldus. ¶ Procedas ergo vlterius. ¶ Barto.

Effectum alterum qó puniatur de falso pare re non puto simplex iuramẽtum cótrariũ extra iudiciũ emanatum, nã pena legis cornelie ꝛ senatusc̃ulti liboniani in his dñtaxat casibus locũ bz q aliquo ex capitulis illius tituli exprimunt̃, vt boc. lib. iij. c. fuit relatum. hic añt qꝫ simplex iuramẽtũ extra iudiciũ sit huius potẽtie minime ibi inuenit statutũ. ¶ Beniq̃ si hoc articulo vt nũc dicebã in quo dicto falsitas iteruenerit nõ est certũ mitioꝛẽ partẽ in hoc dubio eligemus vt. s. falsitas interuenerit extra iudiciũ arg. ff. de penis. l. si p̃ses ꝛ. l. si de iterpretatione puniet ergo crimine stellionatus. Jtẽ alijs penis quẽadmodũ in q̃simili alio casu in preallega. c. iij. retulimus. ¶ Bal. Perpulchra ẽ hec tua decisio. Bar.
20 ¶ Jã ergo habeo qó † vbi testis asseruit prius iuramẽto ꝟobũ extra iudiciũ, si postea asserit ẽrtũ in iudicio nõ est stãdũ eius dicto. q̃ꝫ nõ puniaꝫ de falso, ꝫ mitius. ¶ Bal. ¶ Nex dicis. Bar.

Est aduertendum quoniã vt arbitroz ipsuz est vexꝫ ẽt si ponamus illicito ꝛ prohibito mõ prima vice fuisse iuratũ, vt esset si iurasset p aliquod xp̃i mẽbrũ vt in auc. vt nõ luxurient̃ ꝟ naturã. in rubro. ꝛ nigro. ꝛ p aliquã creaturã vt est tex. no. extra de iureiu. c. ꝛ si xp̃s. ¶ Ludoni. ¶ In Bal. i auc. sacramẽta pubexꝫ. C. si aduersus ven. sen fisti licitũ eẽ alicui iurare p caput suũ p tex. ff. de iureiu. l. iij. §. fin. Sz Jo. de Imo. iprobat dcm̃ tuũ in. c. cũ ẽtigat. extra de iureiu. p tex. dicti capituli ꝛ si xp̃s, iuxta mediũ, ꝛ hoc sequunt̃ oẽs doc.
21 ¶ Bar. ¶ Probaturq̃ qó dicebã qꝫ postq̃ qs iurauit q̃uis illicite tñ seruare iurm̃ oz vbi idipsum qó † iuratũ illicitum non est vt dixit tex. in. d. c. ꝛ si xp̃s. ẽt si qs p demonẽ iurasset vel per falsos deos vt est tex. no. xxij. q. j. monet. Minus. n. malũ est semel tm̃ peccare q̃ bis vt ibi hꝫ. q̃ꝫ q̃ bis casibus necessariã esse credã iuramẽti formã quã regrit corporale iuramẽtum tangẽdo scripturas vt est tex. in. c. j. §. j gd sit inesti. x. col. ꝛ in. c. i. §. porro. de hereticis in cle. x. iij. q. ix. hortamur. ꝛ no. gl. in. c. j. §. sacr̃a. de pace iur̃o firmãda. x. colla. ꝛ gl. C. de testi. l. iurisiu. vel tãgẽdo ẽt materiã lapideã vel ligneam vel aliã vt dixit glo. singularis in. d. §. sacramẽta. adeo qꝫ nõ sufficit solo verbo iurare ꝑm verã sniam nec tãgere scripturã cũ alio instrumẽto q̃ꝫ cũ manibus vt elegãter noti alia glo. singularis in. c. vt circa. in verbo, corporali. de elec. li. vj. q̃uis ẽt sup hoc de forma iurãdi multuz operet̃ consuetudo vt no. glo. in. d. c. circa. ꝛ facit qó no. Jnno. in. d. c. ꝛ si Cbristus.

SVMMARIVM

1 Professus vnum extra iudiciũ cum verisimilibus, an cogaꝫ postmodum in eodem dicto in iudicio perseuerare.
2 Extraiudiciale dictum testis vim habet confessionis in criminalibus quantum ad testem.
3 Prebens testimonium contra scripturam suo sigillo sigillatã, an puniatur de falso.
4 Sigillum priuate persone ad hoc vt sit validum ꝛ probet, requiritur quod sit approbatum.
5 Comparatio quando plenam fidem faciat.
6 Epistola absentem presentem facit.
Media declarantur per precedentia ꝛ sequentia.
7 Casus tres considerabiles in variatione testium.
Tabellio vtens diuersis signis punitur pena falsi.
8 Scribentes sic sigillant facta aliena in literis sicut notarij signãt eorum instrumenta.
9 Crimen falsi graue est.
10 Jndicia a iure approbata ꝛ indubitata sufficiunt ad condemnationem.
11 Dictum cum iuramento plus videtur operari debere quam dcm̃ sine iuramento.
12 Fidei plus operatur simplex iuramentum q̃ꝫ simplex loquela.
13 Testis non debet esse verbosus.
14 Confessio indiscreta reijcienda.

¶ Capitulum. viij. an partis presentia ꝛ cã inducant verisimilia pro dicto testis extra iudiciũ vt cogaꝫ perseuerare in iudicio.

1 **Enuo te duxi** Bal. interrogãdũ dñ dicimus qó testis q † professus est vnũ extra iudiciũ cũ verisimilib9 cogiꝫ postmodũ in eodẽ dicto ad pseuerãdũ in iudicio, an credimus ad hoc sufficere partis p̃sentiã cuius interest ꝛ cause cõfessionis expressionẽ vt dicantur pro illo dicto interuenire. ¶ Bald. ¶ Prius q̃ꝫ te hodie audiré dixissem indubitãter ad illud nõ sufficere partis p̃sentiã ꝛ q̃fessionẽ cũ causa. nã iura dicẽtia qꝫ q̃fessio extra iudiciũ cũ ptis p̃sentia ꝛ cã plene ꝓbat, loquiꝫ i ẽctibus vt patet. C. de nõ nu. pecu. l. generaliter. in fi. ff. de ꝓba. l. cũ de idebito. §. fi. ꝛ extra de fide instru. c. si cantio. vñ loquunt̃ in materia mere ciuili, nos añt in materia mere criminali q̃ cũ diuersa sit, diuersum ius q̃tinere dz, vt. ff. de verb. obli. l. inter stipulantem. §. sacram cũ sim. nũc añt te audiens mutani propositũ, si. n. recte q̃sidero doctrinã tuã quã nos docuisti, pfitendũ est sufficere partis
2 presentiam cum cause confessionis expressione. habet. n. dictũ † testis extraiudiciale vim confessionis in criminalibus quãtũ ad testẽ vti tu nuper dicebas. vij. c. Jtẽ cõfessio in criminibus extra iudiciũ sufficiens est si emanat corã parte ꝛ testibus cũ cause expressione sicuti etiam elegãter dicebas. ff. vj. ca. per. l. capite quinto. ff. de adul. ꝛ per alias rones. verumtamẽ Bar. verum fateoz vnum est qó cogit me dubitare. dixisti nunc proximo capitulo ad duos nũc ordinari effectus banc pseuerationẽ ad qua cogitur testis cõfessus extra iudiciũ cũ verisimilibus vt. s. idẽ varians postmodo i iudiciũ iudicetur fide nõ dignus. Jtẽ vt idẽ variãs de falso. puniꝫ dixisti itẽ ex his duobus effectibus posse vnuz induci sine altero. vt in iuramẽto qó parit primũ effectũ nõ secundũ. demonstra igiẽ queso an effectus vterq̃ producatur hoc casu. ¶ Barto.

Quia decet egressus est viã accipeꝫ. ita q̃ qnesiui explanaturus. nos habemus i. l. iurisc̃ol. modestini. ff. ad. l. corne. de fal. l. eos que lex in secundo responso apertissime declarat banc excitationẽ. ꝛ est lex ad hoc valde singularis ꝛ incognita cuius sensus pace dixerim omniũ antiquoꝝ ab eoꝝ sensu nullo fuit recte perceptus, quodq̃ est deterius ab ipsis iuris ciuilis atq̃ põtificibus explanatoribus q post me supuenet̃ ipsorumq̃ minime q̃ꝫ q̃ a me iam viuente fuerit demõstratus nullatenus q̃prehendẽs sicuti ex vobis tuis Ludouice quibus hodie modernoꝝ sniam retulisti supra hoc libr. ij. c. mihi probe percipere licuit. ¶ Bal. ¶ Nunc reddis fortasse Bar. ad primũ institutũ. ¶ Bar. ¶ Ibi itaq̃ est casus qꝫ partis presentia in hoc dicto testis extra iudiciũ cũ causa, ꝛ testibus inducit virũq̃ ꝑdictoꝝ effectuũ, facit enim secundo dicto iudiciali contrario non stari. Jtem testez varium de falso puniri. ¶ Bal. ¶ Valde mirus est hoc ipsum qꝫ asseris. nam vt sepius dixi nihil ibi exprimitur de dicto testis extra iudicium. ¶ Bart. ¶ Immo vero Bal. idipsuz est admirabile, qꝫ tui q tam diligẽs scrutatoz esse soles, legis illius non noueris intellectum. ¶ Bald. ¶ Ostende igitur nobis intellectũ illũ. ¶ Bar. ¶ Ostendã sed non mediũ frangas meum sermonẽ. ¶ Bal. ¶ Faciã. ¶ Bar.

Ibi dicitur in secundo rñso qꝫ † prebẽs testimoniuz ꝟ scripturam suo sigillo sigillatã puniꝫ ó falso sicuti tumet Bal. eã intelligis ꝛ oẽs, nec põt aliter intelligi. ꝛ q̃r ibi dr̃ qꝫ nõ staꝫ scdo dicto qz ibi testis de falso puniꝫ ꝛ eius dicto nõ staꝫ vt ex seipso ẽ notũ dicitur mihi qd aliud est scripturã suã aliena facta q̃tinẽte extra iudiciuz

figillare ꝫ extra iudicium super factis alienis deponere, certe nihil aliud est, q enim deponit id qđ dicit verū esse asseuerat q scripturā suā vel alienā sigillat eam ipsam ad fidē sibi tribuendā corroborat ꝛ qđ in ea scriptum est affirmat, vt ff. de testamē. milī. l. in fraudē. §. sicut, ꝛ eo. ti. l. tribunus. ꝛ ff. de iure codi. l. conficiuntur. §. miles nec enim refert rebus ipsis ꝛ factis qs aliqd exprimat an voce, vbi forma tradita non inuenit̄ ꝛ si qua esset dria potius standum esset voci expresse quā facta tacito, vt ff. de legi. l. de quibus. ff. si cer. peta. l. cū quid. ℂ Tu tamē dices q hi casus differunt quia
4 figillatio est res magis auctentica qm̄ ad hoc vt† figillum prīate persone sit validū, ꝛ ꝓbet, regrit̄ qđ sit approbatū, vt est casus. ff. đ pc. l. si, pcuratorē absentē. ꝛ ibi gl. ꝛ egomet asserebā. ꝛ hꝫ plene p canonistas extra de pba. c. post cessionē, que ꝓbatio fieri dꝫ vel p subscriptionē publici notarij arg. C. de fi. instru. auc. ad hec. vel p subscriptionē duoꝝ, vel triū testiū, arg. ff. quēadmo. testa. aper. l. si quis ex signatoribus cū qcor. ꝛ ego ēt notabā in ea. l. si ꝓcuratorē. ℂ Sed ego rñdeo aperte q hoc nō est verꝫ qđ figillatio sit magis auctē. hoc casu, nā ēt sine vllo sigillo stat̄ epistole ꝛ credit̄ mit tētē scripsisse probata sola comparatione literarum, vt est expressum. ff. de pig. l. cū tabernā. §. idem quesyt. ibi q̄ signate tabule non fuerint ꝛ in apocbis ꝛ apodexis sola cōparatio fidē plenam non facit, vt. C. de fide instru. l. qparationes ꝛ ego plenius hoc notabā in prealle. §. idē quesyt, ꝛ ff. de do. l. nuda. ff. de iureiurā. l. admonendi. iuxta mediū in meo qmēto. Et attendite queso diligenter ꝓ huius clarissimo intellectu, q̄q̄ querimus de veritate contentoꝝ in epistola quo ad preiudiciū scribētis tm̄ nonnunq̄ queri
5 mus de hoc quo ad fidē† faciendam inter alios. primo casu nulla requirit̄ approbatio, sed sola qparatio sufficiens est, vt in prealle. l. qparationes cū qcordantibus. hꝫ enim vim qfessionis extra iudicium contra testē talis assertio, vt diximus. §. hoc lib. viij. c.
ℂ Altero casu premissa approbatio requirenda est, vt. ff. de ꝓcu. l. si ꝓcuratorē absentē. ꝛ extra de proba. c. post cessionē. ficq̄ contraria illa nō ptinēt ad hanc nostram disputationem.

Preterea etiam si ponamus sine veritatis preiudicio necessariā hanc esse approbationem tm̄ nec dum vex esset figillationē illā soleniter factam esse rē magis auctēticā si recte qsideret, q eadē solēnitas que requirit̄ in figillatione necessaria est ēt in casu isto depositione facta viua voce extra iudiciū. pozro sicuti figillatio requirit tabellionis rogitū vel testiū presentiā, vt nunc est relatū sic ꝛ dictū testis extra iudicium nostro casu requirit, vel q notarius de eo rogatus,
6 vel q testes assistāt, vt postmodum in iudicio per eos possit probari q asserit testis contrariū, vt pꝫ ad sensum. Rursum tm̄ Bal. fortasse dices q in illa. l. eos. de fal. nō fit mentio de presentia partis, sed solū de figillatione. ℂ Sed ego rñdeo qđ immo fit mētio expresse si bene inspiciat̄, aut enim testis ille figillat scripturā alie nā parte presente, ꝛ tunc est clarū, aut figillat suā pte absente, ꝛ tūc ꝫ absens sit corpe, tm̄ est, ac si presente eo facta esset depositio per
6 mediū organū litere seu epistole, etenim epistola† absentez presentem facit vocē q̄ distantis longo organo ad absentem duci, vt est casus no. ff. depositi. l. publia. in fi. ꝓ que tex. sic dixerūt omnes docto. ꝛ facit qđ notat gl. ff. de constī. pecu. l. ſꝫ licet. ꝛ qđ habet extra de fide instru. c. si cautio. ꝛ rursum hic attēde q ꝫ̄uis vbi verborū sensus est clarus non sint querende qiecture, vt. C. de lib. prete. l. si qs filium. ff. de verb. obli. l. qtinnus. §. cū ita. ff. de lega. iij. Lille aut ille. §. cū in verbis tm̄ demonstrationis gratia ostendo clarissime mentē iur. qsulti modestini fuisse tractare in preallega. l. eos. secundo respōso, de depositione testis extra iudicialis clarum. n. est q ꝓ precedentia ꝛ sequentia declarantur media, vt. ff. de leg. j. l. qui filiabus. ꝛ l. si seruus plurīū. §. fi. ꝛ C. de lib. prete. l. i. Itē clarum est q verba leg. potius vt pfecta quā impfecta sunt intelligēda. ff. de leg. i. l. si qñ. ꝛ extra de prīui. c. si propterea. lib. vi.
ℂ Sed si nos intelligimus. l. illā in ij. rñſ. in deponēte extra iudicium erit perfecta, sinautem alio modo erit imperfecta ergo ꝛc.
7 minor apparet qm̄ tantū sunt tres† casus considerabiles in variatione testium effectuali vti dicebam. §. lib. i. c. ij. in prīn. vnus est quando variat in iudicio in eadē instantia. ꝛ de hoc clare in. l. illa. in primo rñ. ℂ Aliter q̄ ēt in iudicio in diuersis instātijs ꝛ de hꝫ aperte ibidē in. iij. rñſ. Tertius quando in iudicio ꝛ extra iudiciū vel econtra ꝛ de hoc necessario dixit ibidem iurisconsultus ꝓ in secundo respōso vt perfectam legē ꝛ magīstralē faceret. ℂ Bal. ℂ Ratio persuasiua est. ℂ Bart. ℂ Attendite etiam Guil. de cu. in. l. comparationes. C. de fide instru. non tamē ad ꝓpositū nostrum dedit legi predicte nonum intellectū. s. q ibi in secundo rñso loquatur in tabellione tantū. Ex quo dicebat qđ tabellio q vtit diuersis signis punit̄ pena falsi. ℂ Lud. ℂ Sic referebas tu bal. cū Gui. de cu. in. d. l. comparationes de fid. inst. ℂ Bar.

Ego tamen credo q ꝫ̄uis fortasse dictū Guil. sit in se vex tm̄ tex. illius legis nō congruit, diuinat enim literā illā ꝛ sine vlla rōne nimis legē restringit. ꝛ enim
8 sic figillāt† scribētes facta aliena in literis sicut notarij signāt eoꝝ instrumenta vt in preallegata. l. si quis ex signatoribus. ꝛ insti. de testa. §. testes. cum qcordā. pertinax aūt dicere posset q tex. ille. l. eos. in. ij. rñſ. loquit̄ in eo qui manifeste falsum tulit testimonium quod videtur sentire ibi dum dicit tex. falsum testimoniū. Sed nō est vex qz hac via intelligendo tex. ille nihil operaret̄ contra preallega. iura. ff. de leg. i. l. si qñ. ꝛ extra de prīui. c. si propter ea. lib. vj. Preterea ad qd fuisset opus ita intelligendo facere ibi mentionē de figillo, certe frustra, qz quacunq̄ via quis falsū deponat in iudicio, punit̄ de falso, vt. ff. de testi. l. qui falsa intelligi ergo debet verbū aliud positū falsum testimoniū. s. iuris presumptione, qz eoipso q quis variat in iudicio ab eo q prius affirmauerat extra iudiciū parte presente ꝛ testibus presumit̄ falsū dicere, ideoq̄ nō statur eius dicto ꝛ punitur de falso, vt ibi habetur quod opꝫ notetis bene. ℂ Bal. ℂ Vero notabilissimū est ꝛ ceteris incognitum. obsecro tm̄ te qua via vis hunc testē ex hac presumptione taꝫ acriter de falso dānari. hoc enim videt̄ contra. l. ff. de pe. l. absentē q locum etiam hꝫ si presumptio sit vehemens qñ crimen est gra-
9 ue, vt est casus extra de presum. c. literas. ℂ † Etenim crimen falsi grane est, vt apparet ex. l. i. §. i. ff. de fal. ꝛ ff. de pe. l. si quis aliqd. §. qui vim, ꝛ ꝓbat̄. C. ad. l. cor. de fal. l. vbi falsi. ꝛ ff. de cur. l. generaliter in prīn. ibi, vel aliam de grauioribus ꝛc. ꝛ notabas tumet ꝛ oēs doc. C. de transa. l. transigere. ℂ Sentiebas ēt idē. ff. de fal. l. si quis legatū. iuxta prīn. ℂ Bart. ℂ Rñsio clara est. Nā illud q dicis vex est in presumptione bois ex qua quis dānari nō dꝫ, sic loquuntur iura illa nisi forte presumptio esset violēta ꝫ̄uis non sufficiat vehemens vt no. gl. notabilis in preallega. c. literas. ꝛ eo. tit. c. afferte. nos aūt loquimur in presumptione iuris. lex enim ita presumit vt dictū est, iuris quippe presumptio liquidissima ꝓbatio, vt. C. de ꝓiculo tu. l. si tutor. in gl. no. iuncto tex. vnde sufficit ad condemnationem ēt in criminibus, vt. C. de proba. l. sciant. ꝛ ꝓ hoc est casus no. C. de adul. l. si quis adulterij. ꝑm vnū intellectū gl. ℂ Ludo. ℂ Tu Bal. idē dicebas in preallega. l. sciant, sequendo Alco. de ma. dicendo q indicia† a iure approbata ꝛ indubitata sufficiunt ad cōdēnationē, qz ex quo sunt indubitata legi dēnt esse indu
10 bitata iudi. facit. C. de que. l. milites. §. opꝫ. ℂ Barto.

Tu balde fortasse dices qđ hoc casu cōtra hāc presumptionē iuris pōt ꝓbari, ꝛ sic nō seqt̄ cōdēnatio, arg. ff. de fal. l. vxori. §. fi. Itē qđ ēt ꝫ vio lentam presumptionē ꝓbatio admittit̄, vt no. gl. ad hoc notabilis in prealleg. c. literas. ℂ Sed ego rñdeo q presumptio a iure approbata sufficit ad qdēnationē donec probet̄ ꝛrīū vt not. Inn. extra de proba. c. qz verisimile. Si aūt ꝓbaret̄ contrarium, tunc essemus in casu diuerso ꝛ spāli contra regulā. d. l. eos. ij. rñſ. vt dicemus. j. xvj. c. nā aliud est dom. ℂ Bal. ℂ Adhuc anceps sum q̄ via hic ꝓcedāt si enim recte qsidero dicta in toto ħ. c. ꝛ precedenti plus operat̄ simplex partis pñtia ꝫ̄ simplex iuramentum, nam partis pñtia facit variantem postea in iudicio puniri de falso, qđ operat̄ iuramentū, vt ex predictis deprehendit̄. hic aūt videt̄ ab-
11 surdū, qz† plus videt̄ operari debere dictū cū iuro ꝫ̄ dictum sine iuro emanatū, vt extra de iureiu. c. debitores. đ testi. c. nuper. ꝛ. c. tuis. xxij. q. j. c. j. cū qcor. ꝛ adeo ħ est, vex qđ ꝫ̄uis tex. xxij. q. v. c. iurisconsulti dicat qđ idē operet̄ simplex loquela qđ operat̄ iuramentum, illud vex interpretor ꝫ̄tū ad rei obseruationē, ꝫ̄tū autem ad effectū credulitatis vel pene plus operat̄ simplex iuramētū ꝫ̄ simplex loquela, vt. d. c. debitores. cū qcor. ꝛ ita no. gl. in. d. c. iurisconsulti. ꝛ de iureiu. c. penu. ℂ Ludo. Ant. de bu. ꝛ Jo. đ imo. posuerūt hanc solutionē ꝛ ēt alias plures in. c. cum qtingat. de iureiu. ꝛ in prealleg. c. debitores. ℂ Bar. ℂ Fateor dicta ma Bal. Sed nimiꝝ si in casu nostro hoc euenit q plus stetur dicto extra iudiciū sine iuramento ꝫ̄ cum iuramēto, nā cū illo dicto extra iudiciū q plus operat̄ qcurrit partis pñtia cuius interest que nō interuenit in casu altero, de simplici iuramēto insinuās vt vbe-
12 rius vtar illud q dicit̄ q† plus fidei operat̄ simplex iuramentum quā simplex loquela, est vex nisi cū simplici loquela alie cōiecture qcurrāt vt est, casus notabilis in preallega. c. literas. ꝛ extra de prob. c. p tuas. ꝛ d. l. eo. ij. rñſ. ꝓ qua ratione plus operat̄ partis presentia in qfessione extra iudiciali sup facto ꝓprio ꝫ̄ simplex iuramentū sine ptis pñtia ꝑm oēs doc. Eadem ꝛ in isto, qz einsdē est nature dictū testis extra iudicium ꝫ̄tū ad testē, vt diximus. §. hoc lib. vij. c. ℂ Bal. ℂ Dic q̄so aliquid in hoc dicto testis extra iudicium q hꝫ vim confessionis extra iudicium est ne cā necessaria.

etenim

etenim vehementer dubito qm̃ si ꝙfessionē ꝙsidero cui dictū testis extra iudiciū ꝙparas, certe cā necessaria est, vt ff. de ꝓba. l. cum de indebito. §. fi. scōm dictū testis vex, ⁊ ꝓprium aliud erit, qz va-
13 lidum est dictū ēt sine cā si de cā non interrogaꝝ, qꝫ testis non dz esse verbosus, vt no. gl. ⁊ idē tumet Barto. sequebaris. C. de testi. in. l. solam. ¶ Bar.

O primam tetigisti excitationē que sola ꝑ tractanda restabat. ¶ Et qui dē cām necessariā puto, nā vt sepius dixi hec non est attestatio cui deest forma iudicij, sed simplex ꝙfessio extra iudiciū quo ad testez ꝑ quā ꝙfessionē apertū est cām regrere vt plenā faciat ꝓbationem ⁊ ne indiscreta dicaꝝ, vt ff. de ꝓba. l. cū de indebito. §. fi. ⁊ ꝓbaꝝ. ff. ō adul. l. capite quinto. iuncta gl. ¶ Et attendite, qz hoc non intelligo de causa debiti ꝙ habeat intervenire in ꝙfessione tali. Sed de cā ipsius ꝙfessionis que habeat credere cām verisimilē pone. v. g. subtractus est mihi liber partiū, ignoro furem, venit Sempronius ad me ⁊ dicit se scire qō Titius subtraxit mihi librū illū. Ego ad hāc assertionē testes adhibeo vel de ea notariū rogatū facio, certe nihil valebit hec confessio ꝯ tanꝙ indiscreta, nisi forte ꝛo via simplicis iudicij seu semiplene ꝓbationis, ⁊ securus poterit postmodum in iudicio variare si vlterius nō adijcit cām quare sciat q̄uis possit contra eum ex tali dicto inquiri de falsitate, ꝺebebit itaꝙ dicere, scio qō subtraxit, qz eum vidi subtrahere ⁊ erit valida sua cōfessio contra se cū hac cā vel simili parte presente ⁊ ēt nil alio oīso vt. s. ꝓbatū, nec tū erit opus qō dicat cām ꝓp quā liber ille ad me ꝓtineat vel mihi debeaꝝ, qz hec cā separata est ab hac ꝙfessione, ⁊ poterit ꝙ alios testes ꝓbari vt ex se est notū. Jāꝙ ꝑ satis arbitroz expeditū. ¶ Bal. ¶ Per pulchre qdem. ¶ Bar. ¶ At vero eleganter.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Lex tota prospici dz anteq̄ ex ea aliquid eliciatur.
2 Bartolus anno etatis sue. xliij. vita functus est.
3 Bartolo qui adnersari conantur, sepius eoꝝ maculā atq̄ insciētiam ostendunt.

¶ Capitulum. ix. in quo saluatur opinio Bartoli in lege eos, ab omnibus improbata.

e Tiam nunc Bal. dixi abs te querēdum an vides ex premissis decisum esse id qō primo loco hodie delegisti disputationis articulum, quod ex meis omnibus sententijs improbabilius reputabas. ¶ Bal. ¶ Enucleatum quidem est ac dilucidatū verum minime secūdum tuam sniam, nam tu de simplici dicto testis extra iudiciū cui aduersaꝝ sequēs iudiciale dicebas in. l. eos. ff. de falsis. de partis añt pñtia nullā ibi feciſti mētionem hoc quoq̄ ego hodie disputationis initiū admirabile mihi ⁊ omnibus ad sustētandum assumpserā si memoz sum mei sermonis. ¶ Bar. ¶ Quid tibi vī romane ludonice. ¶ Ludoui. ¶ Idem mi preceptoz. neq̄ enim aspicere possum qua via dicamus ex ꝑcedentibus qōnē illam ꝑm sniam tuam esse sopitā. ¶ Bar. ꝓb. deū atq̄ hominū fidē q̄ tepidū ingeniū vestrū nonne docui in. l. eos. notabilē cautelā ⁊ mēti tenēdā in ꝓatica ꝙ qñ qs bz testē qui extra iudiciū asserit vnum faciat eius dictū scribi a notario vel saltē coram testibus dici vt postmodum predictus in iudicio non possit affirmare contrarium qn puniaꝝ ꝺ falso per casum illius legis secundo rñso. ¶ Bald. ¶ Sic certe. ¶ Bar.

Qua igitur via poterit ꝑ fieri sine partis presentia, vel alterius q eius vicē sustineat, nulla p fecto, proterua tū fortasse dicet ꝙ ego ipse ibi in. ij. mēbro distinctionis mee simpliciter dixi testē, ita predicto mō variantē puniri neq̄ ibi vllā de ꝓtis presentia mētionē fecerim. ¶ Sed ꝺponat illa arma qbus me offendere q̄rit. s. lex inciuilē. C. de fur. vbi ꝯ tota.
2 l. pspici dz anteq̄ ex ea aliquid eliciatur. Jtē. l. ⁊ si posteriozes. ff. de legi. cū ꝙoz. ⁊ oia iura qbus dz̄, qz ex sequentibus ꝑcedētia declarant ⁊ econtra. l. i. C. de inoffi. do. cum si. vbi habeaꝝ ꝙ ꝙgruum est iura iuribus ꝙordare de esse redditione in tali ꝙfessione nihil ibi expresse fateor. Sed qd vltra verbum illud sic hodie vobis asfero intelligēdū. ¶ Bald. ¶ Vere admirabilis est iste ludonice nos quoq̄ ⁊ ceteri iuris interpretes, vt video in hoc articulo stulti fuimus ⁊ tardi corde ac mēte ad intelligendum. ¶ Lud. ¶ Vera inquis, ꝺ quanta cum intelligentia q̄to cum sale q̄to cum fundamento protulit bonus hic vir omnia verba sua. vtinā atq̄ vtinā annos vixisset plures. etenim hic qui. xlij. annoz sue etatis agē s ꝯ vita functus est totq̄ ⁊ tāta tam obscura tam obtenebrata penitusq̄ interdum incognita paucula illa etate mirabili quadam memoria, ac incredibili perspicacia in apertū duxit, qua fere etate ceteri omnes vix littoza profunditatis nostre sapientie tetigisse solēt. ¶ Quid fabricasset si. xc. annum tetigisset sicut multi nostre ciuilis sapientie ꝓfessoz in iure ciuili, ꝓfecto obscuritatis aut ambiguitatis nihil relictum esset, sed ipsa secula lugenda ēt existentib⁹, ac recensenda dimittamus. ¶ Bal.

I Ludouice sepius vinēs dixi ⁊ nunc quoq̄ q̄to magis mēte repenso tāto verius existimo ꝙ si miraculose in vno coꝛpoze possibile esset inueniri scientiā dyni, cyni, petri de bellapti. Jac. but. qui quatuoz clarissimi legū scriptoz toto oꝛbe fuerūt tū preceptoris huius mei scientia excederet. ¶ Ludo. Procul dubio ⁊ enim huius scientie ex mē
3 te iuris, ac reconditis fontibus ꝓcedunt adeo, vt qui eiꝯ aduersari conanꝝ sepius eoꝝ maculā atq̄ insciam oñdant sicuti dicit tex. de detractoribus loquens. xi. q. iij. inter illa. ¶ Bar. ¶ Qui autem hi sermones quos iunicē tā attentius secreto ꝙfertis. ¶ Ludo. ¶ Bar. preceptoz noster, ac omnium qui post tpa tua iuri ciuili operā dedere dātq̄ dabunt, Bal. acquieſcit sentētie tue cāq̄ ipse summe ꝙmendat ⁊ extollit. ¶ Ego quoq̄ si meritus sum inter tantos de me sententia q̄q̄ explanare maxime ipsam laudandam existimo neq̄ quicquā vlterius queras rogo. ¶ Bar. Mimiruz si dictis meis Bal. acquieſcis nunc postea q̄ iure cōnictus es añea autem vehementer insultabas. ¶ Bald. ¶ Quid vltra recte me log putabā, nunc aut aliud eueniſſe cognosco ꝓ quo q̄q̄ doleam mirum immodum, vltimum tū me cōsolaꝝ alioꝝ doctoꝝ omnium errantium societas q post te surrexerunt, quiq̄ quasi vnanimiter mee opinionis extitere. ¶ Bar. ¶ At vero de hodiernis ꝟbis tuis memoz sis, de alijs tuis cōtradictionibus. ¶ Bal. ¶ Jd rogo memineris. suspicoz enim ne ipsum verum sit, ⁊ enim si hac que stione primarie me tibi iure putabam aduersatum idq̄ nunc clare conspicio non iure tempatum esse, q̄to magis idipsum fortasse eueniet in ceteris quoꝝ non arbitroz adeo apertam esse rationem. ¶ Barto. ¶ Nunc itaq̄ ad reliqua peragenda transeamus rōnesq̄ tuas Balde quas hodie contra sententiam meam ⁊ ratiōes ceterorum doctoꝝ sicut ex te Ludoui. fuit relatum clara demōstratione confutemus.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Informis ⁊ iniurata depositio, testi preiudicat.
2 Testes examinati non examinandi an puniētur sibi ꝺicētes.
3 Depositio extraiudicialis vt valideꝝ quid requirat.
4 Actus extraiudicialis an debilior q̄ iudicialis.
5 Testis dictum extra iudicium actoꝛem a calumnia excusat.
6 Juramentum si in iudicio nullo interuenit, enarrabit fidem secundi dicti contrarij.
7 Alterum ex contrarijs falsum esse certum est. 10.
8 Repzesentantes dñm ratihabitione secuta qui sunt.
9 Testi qui se ingerit q̄tum ad alios nō statur, quantū ad se sic. Pecuniam accipiens vt testimonium dicat etiam verum, falsum committit.
11 Ratio eadē est in dicente se non interfuisse ⁊ dicente se nescire.
12 Responsio adaptatur ad interrogationem ⁊ secundum eam est intelligenda.
13 Opinio cōis nō est sequēda, vbi iudex nosciꝝ illā non bonam.
14 Dictum extraiudiciale vbi procedit illud presumitur verum, si factum est cum debitis solennitatibus.

¶ Capitulum. x. in quo ꝙfutanꝝ omnes rationes contra Barto. in. j. ⁊ ij. capi. huius libri.

p **Rimam rationem** tuā secūdamq̄, ac quartā ex ꝑcedentibus Bal. enervatas ꝙspicimus. etenim ꝯ ꝺpo
1 sitio testis sine forma iudicij ⁊ ēt sine iuramento ꝑiudicium facit testi q̄uis non alijs, ⁊ legitima dī quo ad testem vi confessionis, si ꝙfessionū solita intervenīaꝝ solēnia, sicuti superioribus casibus liquido declaratū apparet. Ad tertiā rōnē q̄ multū vrget in oppositū, que quoq̄ prima fuit in tuo ꝙsilio in quo tā inhoneste ꝺ me inuebebaris. ¶ Est ante oia sciēdū ꝙ eandē gl. in. c. cū causam q̄ inter archiepm in gl. fi. ego ipse bñ noui solituſq̄ suꝫ allegare ⁊ approbare vt ego scripsi in quodā meo ꝙsilio qō incipit in qō ne vertente inter dñm simonē in ordine. xxix. vbi dicebā ꝑ illā gl.
2 ꝙ testes ꝯ examinati iudicis officio qui examinari non debēt si si-

bi ꝺicunt nō puniunt nec eis nocet hmōi ꝺictio, est notandum. ¶ Hoc quoq; ꝓmisso est subtiliter aduertēdū, q; predicta gl. not. logt in nostris terminis. Sꝫ qñ testis vtraq; vice inualide in iudicio deposuit q̄uis prima vice inualide, qꝺ ꝓꝫ q; si loqueret in prima depositione extra iudiciū frustra mētionē faceret gl. eadē de publicatione attestationū q̄ nō requirit in. d. extraindicialibus. sꝫ tu Bal. argumētabaris q; idē iuris est de actis factis coꝝ iudice iurisdictione carēte, vel nō soleniter, qꝺ est in dictis extraindicialibus ꝑ gl. C. de lib. cā. l. iubemus. cū ꝙcor. fortassisq; addi ꝑ te posset q; si qua diuersitas est maior rō facit ꝓ dicto iudiciali q̄uis innalido q̄ ꝓ dicto extraindiciali, ar. l. j. C. de pre. cur. li. x. ¶ Ego tamen respōdeo q; nō interuenit q; ꝟ casu plus possit depositio extraindicialis quam iudicialis inualida quāqnā prima fronte videt admirabile. probo sic euidenter.

3 **Depositio** †extra iudiciuꝫ in casu nostro vt valida sit ꝙ testē ꝟ necesse fieri pte pñte ⁊ cum cā, vt. s. est probatū. ¶ Sed depositio q̄ fit ꝑ testē coꝝ iudice nō fit parte pñte, imo penitus ea absente ergo ⁊c. ¶ Quod fit a parte absente hoc casu ē notū, q; q̄uis dr q; testes debēt recipi parte pñte, vel gtumace, vt in auc. de testi. §. ex hoc vero. col. vij. ⁊. C. eo. tit. auc. si quis ab aliquo tñ illud ab oibus interpretat. verū q̄tū ad iurm ad qꝺ videndū pars est citanda. In depositiōibus aūt pars minime interesse ꝺꝫ vt. C. de testi. l. si qñ. ⁊ ibi no. nec ꝺꝫ discere testificata añ publicationē vt no. in auc. de testi. §. q; vero. ⁊. C. de ꝓba. auc. at q semel liquido, itaq; apparet q; talis depositio in iudicio in prio nō pōt bēre effectū ꝙfessionis extraindicialis q̄ necessaria est in casu isto fateor tñ q; bēret effectū ꝙfessionis extra iudiciū facte pte absente q̄ plene nō ꝓiudicaret, vt extra de iudi. c. at si clerici. ⁊. ff. ꝺ ꝙfes. l. certū. §. si qs absente, vnde faceret indiciū ꝙ testez ad ingrēdū ꝙ eū de falsitate i seq. dicto ꝙrio in iudicio ꝓbato vt ē ꝓbatū. s. ꝟ lib. vij. c. ⁊ p bāc viā ego saluo glo. ꝓdictam in. c. cum cām, ⁊ dictū spe. ⁊ meū in prealle. ꝙsil. q̄uis nemo ꝟ dixerit. ⁊ facit ad ꝓdicta tex. ꝭm vnā lec. cōiter approbatā in. c. olim de resc. Habetis quoq; ex ꝓdictis modificationē pulchrā ad dictū meum in. l. eos. ff. de fal. ¶ Etenim illud vex q̄ testis. j. vice deposuit ex iudiciū secus esset si in iudicio nullo, q; tūc illa depositio nihil probat oīno ēt ꝙ testē certe stabit scꝺo dicto ⁊ nō puniet testis de falso lꝫ postea ꝙrium in iudicio valido deponat. poterit tñ ꝙ eū inquiri vt. s. dictū est. ¶ Lud. Singulare, ac nouū dictum est. ¶ Bald.

4 ¶ Sed qd dices Bar. nō debilior est actus† extraindicialis q̄ iudicialis vt pꝫ in to. ti. C. de pred. mi. ⁊. C. de admi. tu. l. lex q̄ tuto res. ⁊. C. de pred. cu. l. j. lib. x. ⁊ in. l. in hac. ⁊ in. l. in donationibus. .C. de don. cū infinitis concor. ⁊ p ꝟ q; no. gl. in. c. ij. de elec. li. vi. que dicit, q; multa ꝓmittunt parti testes extra iudiciū que postea ipsi non dicunt in iudicio. ¶ Bar.

Fateor ⁊rarium sed illud vex ceteris paribus sic locū habent iura illa. aliꝺ est isto casu vbi ꝑ dicto extra iudiciū ꝙcurrant verisimilia, ꝑ dicto aūt in iudicio secus, vt dictū est. ¶ Preterea illud vex in actu facto in iudicio vero. ¶ Aliud vbi iudiciū est nullū vt i ꝓposito tūc enim actus in ea factus dr ex indicialis nō iudicialis, vt in preall. c. at si clerici. ⁊. l. scimus cū. de agri. ⁊ cēsi. li. xj. ¶ Ad gl. in. c. j. de elec. li. vi. dico q; q̄uis illud sepissime accidat vt gl. dicit tamē nō seqt ergo nō debeant testes puniri, nec illud gl. dicit. ¶ Item nō seqt ergo dicto extra iudiciū nō est dāda fides ꝙ ꝙfitentē, quia nec ꝟ vult gl. illa immo potius sentit oppositū ꝺū dicit notabiliter

5 q;† dictū testis extra iudiciū excusat actorē a calūnia ꝟ enim non est pp aliud nisi q; tale dictū ꝓsumit vex. ¶ Bal. ¶ Quid dices ad aliā rōnē, nōne difficilius retractat id qꝺ duplici vinculo fulcit q̄ id qꝺ vno tm̄, vt ibi no. C. de pac. ⁊ tu ipse notabas. ff. de iureiu. l. admonēdi. in quarto contrario. ¶ Certū est enim qꝺ depositio facti in iudicio, q̄uis nō est fulcita vinculo duplici, ⁊ depositio extra iudiciū vno tm̄, nā testis deponit in iudicio cū iurō, vt. C. de testi. l. iurisiu. iij. q. iij. ℞. Item iurisiur. cū si. Item deponit coꝝ iudice q; succedit in locū ptis ea absente, vt. C. de app. l. ampliorē, in prin cip. ⁊ tu Bar. notabas. ff. de pub. iud. l. pe. §. ad crimē. in fin. ⁊ sic sunt duo vincula. s. iurm̄ ⁊ partis presentia, in extra iudiciali est vnū tm̄ vinculū. s. ptis pñtia, nec tu aliqd regris. ¶ Bar. ¶ Rñ deo clare posito q; ꝟ casu iudex succedat in locū ptis, qꝺ tñ verum nō credo, q; ꝟ nō est de casibus de qbus ego notauī in. l. iij. §. prętor. ait. ff. de dā. infec. i qbus supplex ex officio, ⁊ ꝟ ponūt doc. in. l. j. C. vt q̄ desunt aduo. iudex sup. tñ isto casu iudex non est iudex, sed iurisdictione caret, vel in forma iudicij testē nō recipit vt. ff. de

6 iu. om. in. l. impiū. ⁊ p totū illū ti. ¶ Porro si in† iudicio nullo interuenit iurm̄ enarrabit fidem scꝺi dicti contrarij, non tñ sufficiēs erit ad faciēdū testem puniri de falso vt satis liquet ex dictis supra hoc. lib. vij. c. ¶ Bald.

Dic quelo aliud nōne q̄uis sufficit dictū falsum testis ex iudiciū ad ꝟ vt testis puniat de falso ⁊ tu nup dicebas ꝟ ipso lib. iij. c. rñ ad ꝟ sufficit iudiciū vllū qꝺ ꝟ apparēte formā iudicij, vt ꝓbat ex his q̄ tu met Bar. notabas. ff. de fal. l. si qs legatū. ⁊ sentit idē Jo. an. in rub. nō est sine culpa. de regn. inr. li. vj. in mercu. q; in delictis animus ⁊ coꝝ inspicit nō factū maxime atrociorib⁹ ꝓut est istud vt. C. de epis. ⁊ cle. l. si qs nō dicam rapere, ⁊. ff. de sica. l. is q cū telo. ⁊ l. diuus. cū ꝙcor. ¶ Lud. ¶ Jo. de imo. idē tenuit. ⁊ abbas de sicilia ⁊ oēs cano. in. c. cum cām q̄ inter archiepm. extra de test. q̄uis tu ipse Bal. in. l. iurisiu ran. in fi. C. de testi. videaris aliud sensisse. ¶ Bar. ¶ Quo ergo est ꝟ q; varias a dicto emanato in iudicio nullo mō puniat de falso. ¶ †Etenim certū est altex ex contrarijs falsum esse, vt. l. i. C. ꝺ fur. ⁊ sine primum sit falsum sine secundum, satis est ad eum puniē dum vt patet ex predictis. ¶ Bar.

7

Nunc tetigisti medullā huius qōis, ⁊ qdē Bal. fateor ꝙriū. ¶ Sed attēde q; illud qꝺ dicis forma iudicij apparente est verū qñ apparet nedū alij, sed ēt testi. ⁊ ꝟ est rō quare testis punit, q; ignorabat iudicij inualiditatē ⁊ credit falsum deponere soleniter. ¶ Qñ aūt forma testi hic nō apparet, sed scit se in iudicio nullo deponere ꝟ cessant oēs rōnes punitionis, ⁊ puto q; plus est talē testē nō solū de falso nō punien dū, sꝫ nec de crimine stellio. qm̄ mendax extra iudiciū nō punitur, nisi ex suo mēdacio qs dānificet vel dānificari poterit vt dictum fuit supius, volo quoq; v. g. ꝺaꝛ exēplū vnū. pone. n. falsuꝫ pcurator, vel nūciū, vel defensorē agitasse iudiciū certū, certe hi nō rep

8 sentant† dñm nisi ratihabitione secuta, vt. ff. de ind. l. lꝫ quia iudici obzipiūt ⁊ puniunt. l. cor. vt. ff. de fal. l. si quis obzepserit cū eis actū est ipso iure nullū, vt. C. de pcu. l. lꝫ, ⁊. ff. de collu. dete. l. iusto. ⁊ ibi no. ¶ Certe enim si in ꝟ iudicio testis asserit vnū, deinde asserit oppositū in alio iudicio agitato sup eo ꝑ verū dñm vel eius procuratorē, indubitāter punit⁹ est de falso, q; credebat primū iudiciū valere, q̄m ad eū nō spectat de mādato agētis ingrere sꝫ ꝟ cōparere de necessitate ad deponēdū vbi ꝑ iudicē vocat, vt. ff. qnē admo. testa. ape. l. cū ab initio, ⁊. l. si quis ex signatoribus. in prin. ¶ Itē pone iudicē a quo testis vocat totali carere iurisdictione, vel cause notione, ⁊ testē ꝟ aperte scire, ꝓculdubio q̄uis coꝝ eo vnū affirmet, licebit ei postmodū i iudicio valido asserere veritatē ēt si sonet contrarium, vt. s. dictū est ⁊ demonstratum. ¶ Bald. ¶ Bonum dictum est. ¶ Bar.

Nunc transeo ad qntā rōnē ⁊ dico q; nō stat illi te

9 sti q; se ingerit† q̄tū ad alios, q̄tuꝫ ad se sic, vt predixi. ¶ Ad sextā dicimus q; in illis iuribus primuꝫ dictū emanauit ꝑ errorē, nō sic in nostro casu, vel illud in casu qñ depositio extra iudiciū manifeste ꝓbat nō vera, quo casu nō bñt locū ꝓdicta vt dicā in. xvi. c. ¶ Ad septimā rñsio clara ē. ¶ Ad octauā est attēdēdū q; q̄uis tu Bald. dicas illū text. in. c. j. qd sit inuesti. esse singulare ⁊ vnicū in iure, tñ ꝟ nō est verū. ꝟ enim aliū ꝙsimilē quasi ad ꝙtextū in. c. j. §. j. si de inuest. int. do. ⁊ vas. lis oz. ¶ Item ꝟ aliū in. c. j. §. notandū. de notis feu. x. colla. ꝟ quoq; premisso aptissime ad illos tex. rñdeo q; nō loquunt vllatenus i terris nr̄is, nā ibi nō apper qcq; nō ꝺ testis variatiōe, ⁊ sic nihil ad eāde rē nr̄az. ¶ Preterea si apperet ex p̄mū dictū ibi ñ emanauit mere extra iudiciū, sꝫ coꝝ iudice q̄uis extra figurā iudicij in quo casu diuersa est rō vt. s. demonstraui. ¶ Et dixi hodie de intellectu illorum tex. l. i. xj. c. in fi. ¶ Ludo. ¶ Tumet. ¶ Bal. intelligis illos tex. in prima depositione facta coꝝ iudice nō in iudicij figura. ¶ Bar. ¶ Item addo ad illos tex. alias rñsiones posito ēt sine ꝓiudicio veritatis q; loquant i pria depositiōe extra iudiciū pte ꝑsente, ⁊ ibi variat ab eo dicto, vt regrit in casu nostro nō. n. est mirum si testis ibi nō puniat, q; ibi expresse apparet q; testis prima vice scienter veritatē celabat, vel odio, vel gratia, vel pretio illud dicebat vt tex. illi ꝓsupponūt ⁊ ibi, ideo statur dicto, secūdo. ¶ Si

10 enim ponimus† pro qstāti primū dictū esse falsum necessario seqt alterū dictū ꝙriū esse verū, loquendo in his que sunt directo ꝙria vbi apparet de corruptione, tñ non apparet de falsitate in primo dicto, nā immo apparet, ibi falsitas ꝺū dicit q; veritatē celabant. Item posito q; nō apparet aliter, tñ eoipso q; qs est corruptus ꝓsumit falsum dicere, ⁊ eoipso q; qs pecuniā accipit, vt testimonium dicat ēt vbi falsum cōmittit, vt no. gl. elegās in. l. j. §. j. in versi. ad notationē. ff. de fal. qnā ego ibi summe notabā. pōt ēt dici ad tex. in. c. j. §. j. qd sit inuesti. in ℞bo, nō reminisci. quē tu balde inducebas in tuo ꝙsilio. ⁊ ēt ad tex. in. c. j. de notis feu. q; ibi testis nihil deposuit affirmatiue in primo dicto, sed simpliciter dixit se nihil scire, vñ lꝫ iterato ꝓductus dicat scire, pp ꝟ nō ꝺꝫ puniri de falso

q; potuit

qz potuit melius factũ reduxisse ad memoriã vt diximus.ff.lib.j. viij.c. ¶ Secus in casu nostro vbi testis in prima vice extra indicium affirmando deposuit. ¶ Tu balde dices q̃ text.in.d.c.j.§. j.qd si inuesti.subdit qõd testis dixerat nõ solũ nõ reminisci, sed ẽt nõ interuenisse,vel non interfuisse. ¶ Ludoui. ¶ Ita notat eum Bal.in lectura sua. ¶ Bar.

11 **Sed dico** q̃ q̃nis verbũ nõ interfuisse videat affirmati nũ tñ nõ est verũ,qñ ꝺeadẽ est rõ in dicente se nõ interfuisse ⁊ dicente se nescire,qz illud nõ interfuisse intelligit. i.nõ recordor q̃ interfuerim, nec põt aliter intelligi, nisi fortetestis dicens se nõ interfuisse cansam dicti redderet coartando psonã suã loco vel tpe,tunc enim esset dictũ penitus affirmatiuũ, nec posset ab eo variari,vt.C.de pba.l.actor.ff.de verb.obli.l.in illa.⁊ ibi br. Et idẽ dicerẽ si cũ dicto negatiuo testis aliquid admisceret affirmatiuum,puta si diceret puto q̃ tale qd fuit factũ,sed illi facto ego nõ interfui. tũc enim eodẽ mõ nõ cadit predicta rememoratio,tex.est ad ꝟ notãdus vt mihi vr.ff.ó qõ.l.vnius.§.testis ⁊ ita oz intelligi alias predictis ꝯdicetur. ¶ Tu dices q̃ ille testis q̃ ꝺponebat in.c.j.quid sit inuesti.dixit se nõ interfuisse tunc cum inuestitura fieret vt aperit ibi tex.⁊ sic ibi cũ dicto suo admiscuit affirmationẽ. Sed ego rñdeo qõd possunt esset illa verba legis latoris. Et si vis omnino qõd sint verba testis,tñ nõ ꝯcludũt ꝓpea q̃ testis il-
12 le assignet inuestiturã factam esse,qꝺ rñsio adaptat ad interrogationẽ,⁊ secundum eam est intelligenda,vt.ff.de verb.ob.l.j.§.si qs simpliciter,vnde si testis dicit nõ interfui tũc cũ inuestitura fieret intelligit.ſ.illa de qua interrogor.⁊ sic testis non affirmat eaz esse factã,sed refert verba interrogationis. ¶ Aliud putarez si testis diceret scio inuestituram factã esse,tñ illi interfui vt ꝓdixi sicq̃ habetis multas rñsiõesad illos tex. ¶ Ad nonã rõnẽ rñsio clara est nimis cũ,vt ibi gl.no.⁊ ego notabã. ¶ Ad decimã dicimus illud vex̃ nisi opinio cõis clare probet mala.tunc enim ab ea discedendum est tãq̃ a corruptela,vt dixit text.viij.di.c.cõsuetudinẽ.⁊.c. ꝙsuetudo.⁊.c.frustra.⁊ quasi ꝓ totam distinctio. maxime cũ pro mea equa ⁊ rõnabili opinione sit casus legis, vt.ff.est demonstratum. ¶ Et ꝓ hac optime facit qõ dixerũt Host.⁊ Jo.an.extra ó ꝙsti.in.c.j.vbi inquiunt cõem opi.non esse sequẽdã vbi iudex nescit illã non bonã.pro ꝟ ẽt tex.optimus.C.de vete. iure enuc.l.j.§. sed neq̃. ¶ Ludo. ¶ Abbas de sicilia sequebatur idem in preallega.c.j.per dictum tex. ¶ Bar.

Restant aliq̃ rões aliox̃ doc.quas hodie retulit Lud. qbus rñsum nõ apparet.nec igit̃ obstat qõd dicebat Ant.de bu.q̃ possibile est q̃ dixerit mẽdaciũ prius vt partibus ꝙplaceret ⁊ postea dixerit vex̃,qz rñdeo qõd q̃nis possibilis sit tñ ius presumit oppositũ prima facie ⁊ eum punit nisi aliud demonstret,vt.ff.pbatũ est. ¶ Et eodẽ modo rñdeo ad illud Jo. de imo.qõ nõ sic logit̃ libere testis coram pte sicut coram iudice pte absente,qz ly istud vex̃ sit,tamen ius ꝯ ipsum presumit.ad illud do. Abb.de sicilia de similitudine ꝯ tortura cũ iramẽto. Ego rñdeo qõd hec generalis presumptio qõd dictũ cũ iramento sit vex̃ tollitur ꝙ presumptiones iuris spãlis vigẽtes in oppositũ vt est casus de presum.c.literas.⁊ sic est in nr̃o casu vt.d.l.eos.ij.rñ. ¶ Ad tex. in.c.inquisitionis vbi aũt ẽt dico q̃ iõ ibi statur secundo dicto,quia primum presumebatur in fraudẽ factum, vt non admitteret̃ ad testimonium pro hoc quod dicam.j.xvi.c.

Ad illud tunm Bal.in tuo cõsi.de teste q̃ dicit vnum in iudicio ⁊ posta ꝯrium extra q̃ stat̃ primo dicto nec punit̃ vnde idẽ dicebas esse ꝯ eadẽ rõne.rñdeo clare qz falsuz
13 est,nam maxima dãia est inter predicta,vbi enim dictũ ꝺextraiudiciale precedit illud presumitur verum si factum est cum debitis solẽnitatibus,⁊ consequenter secundum falsum, vt .d.l.eos.ij.rñs.⁊ c.per tuas.extra de proba.⁊ de presum.c.literas.vbi ante extrajudiciale sequitur primũ iudiciale,presumit̃ vex̃ ⁊ ei stat̃ ⁊ q̃n ꝓ falsum ly ꝓ faciat indiciũ sufficiens ad inquirendũ ꝯ primũ,vt est casus extra de testi.c.sicut nobis.probat ergo multomagis dictũ extraiudiciale precedens quam sequens.⁊ rõ est, qz vbi precedit iam inuentum est illud dictum natum cum presumptione veritatis qz non oz a quo inualidatur,vbi autẽ seq̃t̃ inualidatur per presumptionem primi precedentis.

¶ Et attende Bald.qz tu vebementer errabas ,putasti enim me semp velle stari primo dicto extra iudiciũ. Sz non est verũ vt in multis locis ego tenui vt dixi.ff.hoc lib.iij.iij.⁊.v.c. Ratio itaq̃ est,qz ꝓ solẽne falsum presumit̃ vt iam est dictũ.cetera ex premissis satis apparẽt. ¶ Lud. ¶ Enucleata iam res est hec clariusq̃ sub modo multoq̃ que nunq̃ hactenus intellexi. Sequere tamen preceptor noster si quid aliud nobis dicturus es.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Juramentum ly enernet dictum contrarium an habeat tantas vires vt faciat testem de falso puniri.
2 Casus in qbus stat̃ scõo dicto testis nec punitur de falso.

¶ Capitulum.xi.in quo ponit̃ generaliter regula de teste vario extra iudicium ⁊ in iudicio cum suis fallentijs.

f **Patis liquido vt ex supra** dictis apparet colligi posse hãc gñalẽ regulã q̃ si testis parte pñte ⁊ cã aliqd asserit extra iudiciũ ⁊ postea ꝯriũ dicit in iudicio stari nõ oz huic dicto, immo testis ipse punit̃ de falso.⁊ idẽ si ꝓ dicto extraiudiciali primo concurrerẽt alie cõiecture aut sufficientia,aut verisimilia,excepto iuramẽto, qõd q̃nis
1 ꝺenernet dictum ꝯrium tñ non ly tantas vires vt faciat testem de falso puniri,qz tamẽ regula hec requirit quasdã modificationes, ideo subijciamus illas quo plene discutiatur hic articulus. Fallit itaq̃ primo qñ scõa depõ.facta fuit in tormentis. ¶ Scõo qñ dictum ꝑm fuit ad finẽ corruptionis prolatũ. ¶ Tertio qñ testis ꝑma vice deposuit ꝙ verbum credo,vel per verbũ mihi vr, vel per verbũ dubito,vel ꝙ verbũ nescio,vel non recordor,vel per ioci,vl ꝙ iracundie monitionẽ.scõa aũt vice ꝙ verba veritatis affirmatiue ab homine in aio temperato plata. ¶ Quarto vbi expresse ꝙ baret̃ primam depositionẽ extraiudicialẽ fuisse falsam. ¶ Anino qñ extra iudicium depositio nõ principaliter ꝙ se emanauit sz
2 incidenter.oibus.n.his casibus ꝺstat̃ scõo nec testis punit̃ de falsed iam de quolibet aliquid indistincte discutiamus.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Dictũ in tormentis an semper presumat̃ verius q̃ sine tormẽtis.
2 Testis an possit a principio torqueri anteq̃ aliud deponat.

¶ Capitu.xij.de teste qui variat in iudicio cum tormentis ab eo quod dixerat extra iudicium.

d **Jri stari dicto** iudiciali facto in tormentis nec testem de falso puniri q̃nis precessit ꝯria depositio extraiudicialis veri
e similibus fulcita.probat̃ hoc clare qñ ꝺdictũ in tormẽtis sp verius presumitur,q̃ sine tormẽtis,vt.ff.de quest.l.vnus.§.testes.⁊.l.ex libero.in prin.vbi ego hoc notabã. Jtẽ ꝓbat̃ ꝟ argumẽto sumpto a fortiori si enim hoc casu secũdo dicto vbi primũ fuit ꝯriũ eodẽ mõ iudiciale ⁊ iuramentum vt est casus.ff.de adul.l.si postulauerit,ℵ.sed si negauerit.⁊ dixi.§.li.i.iij.c.quanto magis hoc casu. Jdẽ dicemus de forma iudicij que deest in primo dicto. Tu dices,cur est q̃ testis hoc casu de falso nõ punit̃. Sed ego rñdeo q̃ hoc casu cum dictum preiudiciale presumit̃ verum ꝓ tormenta ⁊ consequenter extraiudiciale falsum, certe ex hac falsitate dicta extra iudiciũ testis non potest de falso puniri q̃nis teneat̃ aliter de dolo ⁊ criminaliter de crimine stellionatus vt diximus.§.ℏ lib.c.v. Querendum tñ pro bonum declaratione est an ꝺtestis pos
2 sit a principio torqueri antequã aliud deponat,⁊ quidez ex predictis vr seq̃ q̃ sic , dicim⁹ tamẽ regulariter nõ est a tormẽtis ichoãdum.l.j.ff.de questio.in princip.⁊ per totum titu.nec quilibet homo est torquendus ante quam vacillet,vt eo.ti.l.ex libero.in principio.vel in suspitionem falsitatis inciderit,vt eo.ti.l.vnus.§.testes. Intelligite ergo predicta in casibus in quibus fallit hec regula quibus ly a tormentis inchoare vt est in proditione seruorum ⁊ similium quibus nulla fides est danda, vt br.C.de questio.l.j.⁊.ff.de qõ.quasi ꝓ totum.⁊ ꝓ Spe.in titu.de teste.§.j.ver. Jtem q̃ est seruus. Jtem intelligatis in alijs casibus in quibus tortura fieri põt ex postfacto vt in iuribus preallga.

❧ SVMMARIVM ❧

1 Depositio testis facta extra iudicium an habeat vim confessiõis in criminalibus q̃tum ad testem.
Errans non confitetur.
2 Timor suboznationis non cadit in facto vere ꝓpio.
3 Error notarij non debet partibus obesse.

¶ Cap.xiij.de teste q̃ variat in iudicio ad finem correctionis ab eo quod dixerat extra iudicium.

d Jceba idem stando secundo dicto iudiciali ⁊ ꝓrio precedēti dicto extraiudiciali ⁊ verisimili vbi ꝑz dictū emananit ad finē correctionis, nec tunc testē puni-
1 ri. hoc est attēdēdum ꝙ vt. ſ. ꝓbatū apparet. vij. c. huius libri† de positio testis facta extra iudicium bz vim confessionis in crimina libus ꝙtum ad testē, ⁊ ꝑm illā regulā, puto itaq; ꝙ sicut ꝙcessioni solēniter facte extra iudiciū qs pōt ꝓdicere ꝓbato errore prime cō fessionis, ꝑ titulū de iuris ⁊ fac. ign. ⁊ qꝛ q erat nō ꝙfitet, vt. ff. de iur. om. iud. l. si ꝑ errorē ⁊ ego late notabā. C. de nō nu. pec. l. gene raliter in mea repeti. eo. mō fiat ḃ casu qm̄ eadē est rō. Credo tm̄ hoc casu banc ꝙfessionis correctionē nō ita facile admittendam si cut in ꝙfessione vera ⁊ ꝓꝑia sup facto ꝓꝓrio ad alios nō spectā
2 te, de qua loqꝫ. l. generaliter ⁊ iura similia. ¶ †Baz hic est timor ſnboznationis q non cadit in facto vere ꝓꝓrio, ḃ igit totum iudicis arbitrio relinquendum puto, qui pensata ꝑsonaꝝ qualitate ⁊ ceteris correctioni nihil recipiat, arg. ff. de testibus. l. iij. ſ. tu magis scire potes. Idem notandum hic ꝙ admissa huiusmodi probatione erroris ⁊ correctionis primi dicti, non propterea supereſt parti le se in expēsis litis actio de dolo vel de crimine stellionatus contra testez etenim q errat nō fatet, v. l. non fatet. ff. de ꝙſeſ. nec relinquit sine animo delinquendi, vt. ff. de ſic. l. diuus. ⁊ de ſen. excom. c. cuꝫ voluntate. in prin. arbitror tm̄ testē hunc ⁊ huius heredem actione in factū parti leſe ad intereſſe obligari arg. eius qđ no. iam dixi ð
3 tabellioē q ꝑ errorē ꝙficit inſtrumētū non validū cuius error† nō ðz partibus obeſſe, ſed eis tenet ad intereſſe, vt. ff. de reg. iur. l. ſi li brarius. ⁊ ꝓo hoc. l. ſi. C. de magiſ. conue. vbi est tex. optimus.

SVMMARIVM

1 Testis vbi deponit extra iudiciū ꝑ verbū non affirmatiuum, stat secundo dicto affirmatiuo, nec testis punitur de falso.
2 Confeſſione etiam iudiciali non propter ſe ſed incidenter emana te non ſtatur.

¶ Cap. xliij. de teste qui deponit in iudicio affirmatiue contra id ꝙ extra iudicium dixerat non affirmando.

n Arrabam post hec qđ† vbi testis
2 ðponit extra iu dicium ꝑ verbū non affirmatiuū ſtat ſecundo dicto af firmatiuo, nec testis punit de falso. ḃ ꝓbat a fortiori ꝑ ea que diximus. ſ. lib. j. v. vj. vij. capitulis ſi bene inſpiciat. ¶ Sz querendū est hic an testis puniat in aliquo ad aliquod. plane dici mus ꝙ nō, qꝛ prima depoſitio nemini ꝓeiudicū attulit ⁊ potuit ſe cunda vice melius recordari ⁊ ad ſanioꝛē memoriam redire vt ſa tis demonſtratum est in predictis locis. ¶ Deinde narrabam ꝙ vbi aperte ꝓbat primā depoſitionē extra iudicium fuiſſe falsaz ſtā dū erit ſecūdo dicto directo ꝓrio facto in iudicio, nec testis punie tur de falso, ⁊ hoc fortiter ꝑ dicta. ſ. xiij. c. qđ hic breuitatis cā non repeto. ¶ Ultimo dicebā hoc casu ſtandum eſſe ſecūdo dicto ni ſi extraiudicialis depoſitio non principaliter ꝓꝓ ſe ſed incidenter emanauit. ꝓbat argumento ſumpto a maioꝛi. ¶ Nam dictuꝫ hic
2 extra iudiciū bz vim ꝙfeſſionis quantum ad testē. †Sed ꝙfeſſio ni etiam iudiciali non ꝓꝓ le ſed incidenter emanate nō ſtatur, vt no. gl. C. de lib. cau. l. ſi filius. ⁊ egomet dicebā. ff. de cuſto. reo. l. ſi ꝙfeſſus. ⁊ est ꝓo hoc gl. ſingu. ſm quoſdam. l. di. ex penitentibus. in glo. mag. circa fi. ergo multominus ſtabit ꝙfeſſioni extraiudi ciali incidenter emanate. Repetēdū quoq; ad omnes has fallen tias illud generale Jnno. in. c. preterea. de teſti. cogen. ab omni bus appꝛobatū vt dicebā. ſ. lib. i. vlt. c. in fi. ꝙ ꝙꝫ omnibus bis caſibus ſtetur ſecundo dicto, tamen ſemper fatendum est aliquid ei detrahere ex primo contrario quod menti tenetur. ¶ Ludoni. ¶ Hoc ipſum tenuit abbas de ſicilia extra de proba. c. ꝑ tuas. lo quendo in ꝓꝓrijs noſtris terminis indiſtincte nō cogitando ſuper hoc an interuenerit ꝑtis preſentia in dicto extraiudiciali vel nō in terueneriť. ¶ Barto. ¶ Placet, qꝛ tale dictū iudiciū facit con tra testē vt predixi ⁊ hec ſatis ſint ad primā partitionē variārum teſtiū in iudicio ⁊ extra iudiciū. ¶ Bal. Pulcbre expeditū est.

SVMMARIVM

1 Testis qui prima vice dixit vnum in iudicio, deinde aliud contra rium extra iudicium cui dicto ſtandum.
2 Confeſſio facta in foꝛo poli fidem non facit in foꝛo foꝛi.
3 Veritatem an preſumatur qs dicere in mortis articulo.

¶ Capi. xv. de teste. qui dixit vnum prima vice in iudicio, ſecun da vice contrarium extra iudicium.

¶ Secunda pars principalis.

f Equitur altera ps de teste† q pri
1 ma vice dixit vnum in iudicio deinde aliud ꝓrium extra iudicium q quidez articulus videt expeditus. Primo igit videa mus an ſtandum ſit hoc primo dicto vel ſecundo. ⁊ equidem pro culdubio ſtari ðz primo, vt est caſus extra de teſtib. c. ſicut nobis. facit. C. de nō nu. pe. l. generaliter. in fi. ver. ego idē dicebam. in. l. eos. ff. de falſ. ¶ Ludo. ¶ Tu Bal. idem dicebas poſt Bar. in l. illa generaliter. ¶ Bart. Bicebamq; idē. ff. ad ſille. l. ſi quis in graui. ſ. ſi quis moriens. per illum tex. vbi plus notanter ſcribebā qđ ſi teſtis in mortis articulo conſtitutus confitetur ſe falſum tu liſſe teſtimonium, aut iudex in mortis articulo ꝙſtitutus confitet ſe tuliſſe ſententiam ꝑ pecuniam nihilominus bis dictis extraiudi cialibus nō est ſtādū niſi aliter ꝓbet ꝑ. d. c. ſicut. ¶ Lud. ¶ Idē ſequebat̄ do. Ang. ⁊ ego ēt in eodē. ſ. ſi quis. ⁊ tu Bal. idem etiā dicebas. C. de teſtib. auc. ſi dicatur. ¶ Bar. Facit ꝓo hoc dicto meo notabile dictū Jo. an. in addi. ſnis in. c. fi. de tēp. oꝛ. vbi dicit ꝙ ſi homicida confeſſus est ſacerdoti in foꝛo penitentie ſe homici dium cōmiſſe. ⁊ poſt coꝛtinā ſteterūt duo teſtes qui talē ꝙfeſſionē intelleꝛerūt, tamē hmōi teſtes in iudicio recipi nō poſſunt ad hāc
2 confeſſionē ꝓbandā qm̄ ꝙfeſſio facta in foꝛo poli fidē nō facit in foꝛo foꝛi, qđ ſingulare ⁊ notabile dictū est. Jtē videamus an teſtis ille puniatur de falſo, ⁊ hic attendite, qꝛ cū ſtatur hoc caſu primo dicto vt nūc dixi certe nō pōt ex eo puniri de falſo. facit tm̄ ḃ ꝑz dictū, ſufficiens iudiciū ad inquirendū ꝓ primū, vt. d. c. ſicut. ¶ Lu do. ¶ Ad idem no. in. d. ſ. ſi quis. ſi igit adhibita diligenti inquiſi tione inueniretur teſtem prima vice falſum dixiſſe, ḃ caſu bene pu niretur de falſo ꝑ capitulū illud, ꝙ ſic intelligo. ¶ Bal. ¶ Bar tole nonne in vltimo artic. vite preſumit ſemp qs veritatez dice re, vt. C. de proba. l. qui teſtm. ff. de leg. ij. l. Lucius. ſ. quiſquis. de le ga. iij. l. cum quis. ſ. titia. ſi igitur veritatem ḃ caſu qs dicere preſu mitur in ſcō dicto puniēdus vī ex primo ꝓrio. ¶ Bart. Rñdeo
3 illud ꝙ dicis ꝙ veritatē preſumit qs dicere in mortis articulo est vez niſi preſumptiones validiores ꝙrrāt ꝑ alio dicto cōtrario. ſicq; est in noſtro caſu ꝓꝓ formam iudicij ⁊ iurm̄ arg ff. de fal. l. eos ij. rūſ. extra de preſum. c. literas. cū ꝙor. Pōt ēt dici ꝙ ꝙꝫ ꝑ ſumat̄ vez dicere in mortis articulo, tamen ꝓꝓ hoc non fit iudicij ſufficiens probatio, arg. ff. de pig. l. gaius. ſm gl. in. d. c. literas. vn de in ꝓpoſito ſatis est ꝙ iudiciū faciat ſufficiens ad inquirēdum, rūſio prima tamen melioꝛ est. Sicq; expeditus iam omnium va riantium teſtium tractatus in iudicio ⁊ extra iudicium. ¶ Tran ſeamus nunc ad tertiam partem prin.

SVMMARIVM

1 Teſtes variantes in diuerſis inſtantijs an de falſo puniendi.
2 Probationes facte in iudicio ſummario nullam faciunt fidem in plenario.
3 Judiciorum diuerſitas poteſt etiam in plenarijs diuerſis modis conſiderari.
4 Probationes facte in vna cauſa fidē faciūt ēt in alia omnino di uerſa inter eaſdem perſonas.
5 Acta facta inter quaſdā ꝑſonas nō faciūt fidē inter alias diuer ſas nō inſpecto an cā ſit eadem de qua litigat, an diuerſa.
6 Acta ⁊ probationes nō nocent cui ſnia non nocet.
7 Teſtes variantes diuerſis temporibus in eadem inſtantia nulli dicto ſtatur.
8 Producens teſtes pro ſe non poteſt illos productos poſtea con tra ſe repellere.
9 Publicatis atteſtationibus ⁊ cognita teſtificata, teſtes non reci piuntur iterum ſuper eodem.

¶ Tertia pars principa. Cap. j.

f Equens est alia diſputatio† varian
1 tium teſtium in iudi cio in diuerſis inſtantijs in qua qdem viuens ego ſim pliciter dicebā teſtē de falſo puniēdū, ⁊ qñr eius dicto nullatenus ſtandū. ff. ad l. corne. de fal. l. eos ꝑ illum tex. ij. rñſ. qđ optime probat inſpecto alio intellectu gl. ibi poſito, que vult quod tex. ille loquatur in eo qui dixit diuerſa teſtimonia in eadem cauſa

ꝓo

pro diuersis ꝓnis qui intellectus ad illum tex. non est bonus, qꝫnis in seipso sit verus. Nã ꝑm illud nihil diuersificaret ille ver. a primo rñio illius. l. vt ibi scripsi. ⁊ probaꝫ hec sñia. ff. de testib. l. qui falsa. iij. q. iij. ver. itẽ qui falso vel vario. ¶ Sed nũqd id ipsum alius repetamus simulqꝫ qñ standũ sit in diuerso iudicio ꝛclarem⁹. ¶ Cõsiderãdũ igit̃ q testis nõnũqꝫ est varius in diuersis iudicijs, primo existẽte nullo, altero valido, ⁊ hoc quid iuris sit satis hodie diximus. ff. li. prorimo. xi. c. Qñqꝫ varius est in diuersis iudicijs, validis primo existente summario, altero plenario, ⁊ hoc qꝫnis nõ
2 steꝫ primo dicto quo ad principalis cause victoriam, qꝛ ꝓbationes facte in iudicio summario nullã fidem faciunt in plenario vt ẽ tex. de test. c. veniens. ⁊ c. cum in tua, staꝫ tamen eo quantum ad ꝫ vt credulitas enerueꝫ ex scõo dicto, ⁊ testis puniaꝫ de falso vt no. Inno. ⁊ gl. Ber. in. c. veniens, vt hodie quoqꝫ discutiemus. li. ij. vij. c. circa fi. interdũ variat testis diuersis iudicijs plenarijs ⁊ hic dubitationẽ afferre videnꝫ iura quedã i quibus habeꝫ q ꝓbationes facte in vna causa ẽt plenaria fidem non faciunt ẽt in alio, vt. l. sed ⁊ si possessori. ff. cum. l. seq ff. de iureiur. vt no. gl. C. de eden. l. ij. ⁊ ibi per omnes Docto. ⁊ iud. fol. l. cum lite mortua. ⁊ ibi ego plene notabã. Ex his enim apparere videꝫ q huiusmod testis nõ possit puniri tanqꝫ varius cũ ꝑm dictũ habeaꝫ, vt primum. ¶ Sz
3 ñ ꝓ huius intellectu attendite, qꝛ ꝓ iudicioꝝ diuersitas potest ẽt in plenarijs diuersis modis considerari. Etenim causa qñqꝫ est eadem, eedemqꝫ persone litigantes, diuerse tamen instantie, vt esset i stantia in causa appellationis in casibus in quibus licitum est eun dem testem irex ꝓducere, vt habeꝫ. C. de tempo. appell. l. per hãc ⁊ C. de appel. Leos in princ. extra de testib. c. fraternitatis. hoc n. casu si testis deponit ꝛia sup eo. in his diuersis instantijs nulli du bium de falso standũ erit primo dicto, qꝛ attestationes facte in ca cipalem, vt. C. de arb. l. cum anna. ff. et ꝓbaꝫ in. l. ꝓperandũ. ff. C. de iudi. ⁊ C. de testi. l. fi. ⁊ de test. presentata nec repugnant ꝛ ria preallega. qꝛ hoc casu locum habent, ⁊ hic potest esse vnus in tellectus ad preallega. Leos. iij. rñ.

Quandoqꝫ cause sunt diuerse qñqꝫ instantie, ee dem tñ sunt litigãtes ꝓne vt si ago pri⁹ coram ꝓte ꝛ te ex mutuo dicens me filiũ ⁊ heredẽ Titij, ⁊ q Ti tius tibi mutuauit. hodie aũt ago ꝛ re cõmodati coꝝ capitaneo di cens me filiũ ⁊ heredẽ Titij, ⁊ q Titius ꝙmodauit tibi hoc eniꝫ casu si idẽ testis variat sup eodẽ forte sup illo de filiatione. Idem dicendũ erit qõ. ff. prorimo casu puniretꝫ enim testis ex scõo dicto,
4 ⁊ stabitꝫ primo indubitanter ẽt in cã principali, qꝛ ꝓbationes fa cte in vna cã fidẽ faciunt ẽt in alia omnino diuersa inter easdem ꝑ sonas vt ꝓbaꝫ in. l. cũ anna. ff. C. de arbi. ⁊ in prealle. l. fi. C. de te sti. ⁊ C. de libe. cã. l. iubemus. nec quicꝫ repugnant contraria, qa illud hz locũ inter diuersas personas, nos loquimur inter easdem, ⁊ hic põt esse intellectus scõs ad. d. l. Leos. iij. rñi. de fal. ⁊ his duo bus modis intelligo gl. illas ordinarias in. d. c. literis. ⁊ de ꝓbat. c. ꝑ tuas. ⁊ de test. cũ in tua. ⁊ c. veniens. dũ ibi voluit q vbi testis asserit ꝛia diuersis tpibus stãdũ sit primo dicto qꝫnis rex. preall. c. ꝑ tuas. ⁊ c. literas. nihil faciant quare loquunt̃ in prima depositione extra iudicium vt diximus. ff. lib. hoc. vij. c. Semp tñ intelli ge nisi in scõo iudicio ad diuersum finẽ fuerit actũ, vt qꝛ prius ciui liter nunc criminaliter quo casu facta in iudicio fidem non faciũt in alio, vt no. glo. not. in. l. si quis a se fundum. C. ad. l. iul. de vi. vbi ego ipse notabam ⁊ latius tractabã in. l. ij. vi bo. rap puniretꝫ tñ te stis varius, qꝛ quo ad eum statur primo dicto vt nunc dicemus in sequentibus capitu.

Quandoqꝫ diuerse cause sunt ⁊ diuerse instantie. itẽ omnino litigantes persone vt esset si mi bi relicta sunt centũ a Titio mortuo sub ꝙdõne si eadem nauis ex asia venerit, ego ꝓduxi Gayum in testem qui dixit nauem adinne nisse. Tu egisti ⁊ eundem Gayum ꝓduxisti qui oppositũ asserit, ⁊ hoc casu notetis q qꝫnis doc. repugnẽt ꝛia preallegata qꝛ ꝑ a
5 cta facta inter alias personas non faciũt fidem inter alias diuer sas non inspecto an cã sit eadem de qua litigaꝫ vel diuersa, vt ꝓba tur in illa. l. sed si possessori. intelligẽdũ est vex quo ad effectũ cau sant q iterato deponit sup eodẽ inter diuersas bene fidem facit ꝓx attestatio sua, vt si ab ea variat puniatur de falso. casus est in pre alleg. Leos. iij. rñ. ⁊ hic est alius modus intelligẽdi illam, ⁊ ꝑ hoc quod ego ipse notabã ibidẽ in. ij. contrario, ⁊ Inno. optime extra de test. c. veniens. ⁊ quod dixi nunc de teste qui dixit vnum in ciui li, deinde aliud in criminali. ¶ Qñqꝫ aũt cã est eadem, diuerse tñ initãtie ⁊ diuerse litigantes ꝓne. v. g. pone cõsociũ vel coheredẽ egisse pro parte sua, deinde ꝙsocium vel coheredẽ egisse pro parte altera, certe ꝓbationes facte in primo qnicqꝫ non preiudicãt alijs, ꝑ iura illa ꝛia, lz faciant qualẽqualem fidem, vt. ff. de app. La sententia in prin. preiudicabunt testi plene vt nunc est demonstratum ⁊ hic est quarius intellectus intelligendi. d. Leos. iij. rñ. põt ẽt. l. si la ꝑm hũc vltimũ modũ aliter exẽplificari, pone enim diuersitatez ꝓsonaꝝ in iudicibus. v. g. vnus iudex ingsiuit ꝛ aliquẽ reũ cõdẽna nit, deinde remisit eum ad alium iudicẽ cũ toto ꝓcessu ⁊ sñia ꝓ exe cutione q sibi de iure non ꝙpetit. vt contingit in doctore qui nõ exe quit sñiam suam, sed alius, ꝑ eo vt no. C. de epis. audi. l. epistolam. certe hoc casu iudex ad quẽ reus est remissus potest non stare illi ꝓcessui si vult ⁊ iterum crimen examinare vt ego ipse notabam in. l. dinus. de custo. reo. per tex. ad hoc summe notandum in ancẽ. de san. epis. §. si vero crimẽ. colla. ix. finge igit̃ eum hoc facere cer te iam habemus diuersam instantiam qꝫnis eadem cã sit, habem⁹ iterum diuersitatem personarum in iudicibus sicqꝫ testis puniretꝫ si hac secunda vice inrabit per eandẽ. Leos. iij. rñ. quam ita intelligatis. ¶ Bal. ¶ Probe iam discussus est illius. l. intellectus. ¶ Bartolus.

Preterea notanda sunt quedã ex precedenti
6 bus. ¶ Nos enim habe mus regulã q cui nõ nocet sententia non nocẽt acta nec ꝓbatio nes vt no. Inno. de test. c. cum cãm. ⁊ c. veniens. ⁊ pbaꝫ. ff. de ma nu. l. lege iulia. ⁊ papia. ⁊ ex his que ego ipse notabam in. l. si ma ter. §. fi. ff. de excep. rei iud. certe hoc est verum nisi quantum ad testẽ quamquã enim sibi non nocet sñia vt ꝓbaꝫ. ff. de his qui not. in famis nocebit sibi attestatio sua repugnas prime emanate in alio iudicio, vt ꝑ ex predictis. ¶ Irẽ vere est regula illa directo ⁊ prin cipaliter, per indirectũ autem ⁊ consequenter qꝫnis alicui non no cet sñia tñ possunt nocere attestationes. pone enim q testis variat in alio iudicio, certe eius dicto non stabit̃ pp primum ꝛriũ in alio iudicio emanatum vt dictũ est, sicqꝫ pars dãnificabit̃ ex attestatio ne ꝛria qꝫnis ex nõ sñia lata in primo iudicio, qꝛ nõ poterit ex dicto illius testis se fundare vt ex se ꝑ. ¶ Bal. ¶ Bic queso mi ꝓ
7 ceptor nonne dicebas hodie. ff. li. j. ij. c. non stari ꝑ alicui dicto neqꝫ primo neqꝫ secundo testis variãtis diuersis temporibus in eadem instantia, cur ergo non idem ius in casu isto in diuersis instantijs, vbi ings stari primo dicto inter easdem ꝓsonas. eadem enim pri ma fronte vtroqꝫ casu ratio apparet. ¶ Bar. ¶ Bona est ꝫ tua hesitatio. brevibus tñ verbis rñdeo si recte cõsideras iura que vo lunt non stari scõo dicto testis contrario in instantia diuersa ema nato ideo hoc volũt q testis hac vice presumitur suboznatus, ⁊ fal sum dicere vt no. per Inn. extra. de test. c. preterea. facit q nota. gl. in anc. de testi. §. qꝛ vero. ⁊ qõ habeꝫ extra de testi. c. fraternita tis cũ si. iõ staꝫ primo dicto remanẽte vero ⁊ valido inter easdẽ ꝑ sonas, vt. ff. dixi. ¶ Irẽ si recte consideras q diximus. ff. lib. j. ij. c. non est dare testẽ variantẽ in eadẽ instantia diuersis tpibus nisi i duobus casibus vbi ꝑ iudicẽ repellit̃ ex officio suo ad declaratio nem cause ⁊ similia. Irẽ vbi sup diuersis deponit incompassibilia bis omnibus casibus cessat omnino suboznationis presumptio vt diximus de teste qui reperitur ex offõ eo. lib. j. c. iij. ⁊ de teste qui deponit incõpassibilia. idem videreꝫ merito quoqꝫ si bis casibus variat testis non staꝫ primo dicto neqꝫ scõo, qꝛ incertũ est in quo
8 dictum falsum expresserit. ¶ Bald. ¶ Quid rursum dices Bar tole nõne ꝓducens testes ꝑ se nõ põt illos ꝓductos postea cõtra se repellere, vt. l. generaliter §. fi. in fi. ⁊ §. inder autẽ. in fin. C. de reb. credi. ⁊. l. si quis. C. de testi. ¶ Ex quo vr̃ idem dicendum in casu nostro, quia hic in prima instantia deposuisse reperit̃ ꝑ eo ꝛ q tem secunda vice deposuit. ¶ Bar.

Fateoꝛ. Sed quid ad nos qꝫnis enim pars non possit te stes accusare tamen iudex potest ex officio puni re, vt in ancten. de test. §. si vero quidã ad fi. C. de test. nullũ. vbi de hoc ꝑ gl. ⁊ ff. de test. l. q falsa. preterea rñdeo ⁊ melius q imo pote rit ipsa pars testẽ recusare ⁊ arguere. Nam illud qõ dicit̃ produ cens pro se non potest postea reprobare est verũ ex defectu psone qꝛ eius psonã intelligit̃ approbasse, ita loquunt̃ iura illa, ⁊ facit. ff. de adul. l. si vxor. §. fi. ex defectu tñ testimonij, forte ob variationez vel falsitatem bñ potest testẽ reprobare ẽt si milies enim produxis set vt expresse probaꝫ ex tex. in preallega. l. si quis testibus.
¶ Bar. ¶ †Quid iterũ dices nõne post publicatas attestatiões ⁊ cognita testificata testes iterũ non recipiantur super eodẽ. C. de proba. auc. at qui semel. ⁊ in auc. qꝛ vero. de testi. no. ff. de rei vẽ. l. officium extra de testi. c. fraternitatis. c. series. c. ex tenore. ⁊ c. itimanit. ¶ Constat enim q attestationes erant semel pnblicare in primo iudicio. ¶ Bar. ¶ Clare rñdeo qñqꝫ iudicium secũdũ agit̃ cũ diuersis personis, interdũ inter easdẽ. casu prioze nõ est ve ra regula illa, cuꝫ acta facta cũ aliquibus nõ faciunt preiudicium

alijs personis vt .s. dixim⁹. Certe necesse est testi itex in alio iudi cio pduci ad pbationē. in altero casu fateor ꝫrium. Sed iñ atten dite qz illud est vex in eadē instantia, in diuersis aūt instantijs posſunt itex testes recipi sup eodē z publicare non obstāte prioze re ceptione z publicatione. casus est quē ego tibi notabā in. l. fi. C. ō testi. ¶ Ludo. ¶ Similis est ꝑm Ange. in. l. qdē tabularū. in fi. ff. de fur. ¶ Bar. ¶ Nihil facit illa lex qz testis ibi prima vice ñ vere deposuit nec assertiue locutus fuit vt hodie dicebam .s. lib. j. viij. c. deinde in multis casibus post varias attestationes itex lz te stes recipere quos ego plene tractabā z ibi oēs doc. in. d. auct. at q semel. z p Jo. an. in. c. ex tenore. ō testi. z p alios cano. in cle. de testi. e. ti. z p legistas in. l. p hāc. C. ō tēp. app. oibus itaq; alijs ca sibus locū bre possunt ꝫria dicta de teste vario diuersis iudicijs.

SVMMARIVM

1 Varius testis in diuersis iudicijs an de falso puniēdus.
2 Casus in quibus stat̄ secundo dicto testiū ommisso primo.
3 Subornationis tantus metus non est in diuersa instantia sicut in eadem.

¶ Capi. ij. in quo ponit̄ generalis regula cum fallentijs de teste variante in diuersis iudicijs.

1 ¶ Summa ex precedentibus nō male nota re possumus testē †variū in diuer sis iudicijs de falso puniēdū z nulla fide dignū in scō dicto. Sed stare dicto primo inter easdem psonas ni si forte iudiciū prius fuisset summarie vel nulliter agitatū. ¶ Fal lit aūt regula in aliquibus casibus, primo qñ dictū fuisset in tormē tis habitū, primū aūt sine tormētis. ¶ Scō vbi primū dictū non fuit veritatis omnimodo assertiuum vel emanauit per iocū vel ira cūdiā. ¶ Tertio quando primū dictū fuit sine iuramēto, ꝫ autem cum iuramēto. ¶ Quarto qñ testis deponit prima vice sine cā vel cum causa insufficienti vel non vera. Quinto vbi expresse probare tur. j. depositionē fuisse falsam, scām autem verā. ¶ Sexto vbi coniecture pro aliquo ex his dictis ꝫrie concurrerent, omnibus.
2 n. bis casibus †stat̄ secundo dicto preterq; in vltimo in quo statur illo dicto pro quo concurrunt coniecture. Si diuersitas psonarū repugnat in aliquib⁹ casibus testis punit̄, in aliquibus nō vt satis euidenter omnia colligi possunt ex dictis .s. li. j. ij. c. vsq; ad fi. que omnia hic breuitatis cā non repetimus. z eo semper vniuersali an teposito z huic dicto cui stat̄ semp ex ꝫrio aliquid detrabitur, vt no. Jnn. in. c. preterea. extra de testi. z dixi. s. q̄nis sit eadem rō i ter hos casus vbi be varie depositiones emanāt in vna z eadē in stantia z in diuersis instantijs, tamen in vno solo differentiam inue nimus. etenim q̄q̄ in eadem instantia si testis qui prima vice de posuit non assertiue postmodū ex intervallo reuertitur p prio mo tu, vel pduc̄it ab aliqua partiū z vult deponere assertiue non stat̄ eius dicto pp timorem suborn ationis vt dicimus .s. lib. j. viij. c. ta mē in his diuersis aliud dicere debemus. stari enim dz scō asserti no omni casu vbi licitū est hunc testem itex pducere, z hic distin guam an a parte pducat̄ vel a iudice vocet̄ ex eius officio. etenim
3 non est †tantus metus suborn ationis in diuersa instātia sicut in ea dem. forte enim si fuerunt diuersi litigantes nescient partes eundē testem sup eadē re alias deposuisse. ¶ Item forte longū tempus fuit inter primam z secundam ex quo poterit testis cogitando z re cogitando tandem reminisci. lz prius fuit oblitus, argo. l. iij. §. ner va. ff. de acqui. pos. z. l. peregre. eo. ti. cū concor. z p hoc optime fa cit tex. l. quidam tabularum. de fur. z. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. stipulaturus. cū si. omnes in diuersis instantijs loquunt̄, nec di stinguunt qua vice testis in diuersa instantia pducatur, sed simpli citer volunt stari secundo dicto assertiuo. ¶ Bald. ¶ Non alia mi preceptor hodie ea declaraturus. ¶ Bar. ¶ Etiam videt̄ hu iusce confirmande, restant panca quedam.

SVMMARIVM

1 Hesitatio pancis verbis expeditur.

¶ Capi. iij. de teste qui variat coram arbitro.

q ¶ Verēdum est quid si testes
1 variant coram arbitro q?† quedam hesitatio pancis ꝟ bis expediretur. dicimus itaq; q̄ testis qui est varius coram arbi tro variasse videtur in iudicio qui bis iudicis moram habet in pro cedendo, vt. ff. de arbi. l. prima. z. C. eo. l. ne in arbitris. §. sinautem. C. de iudi. l. rem non nouam, nec curo quod arbiter non habeat in risdictionem, sed notionem. ff. de verbo. signi. l. notionem. in princ. Nam hoc casu non punit testem arbiter. Sed iudex ordinarius loci. C. ad. l. cor. de fal. vbi falsi cum si.

SVMMARIVM

1 Arbitramentum plus sapit de contractu q̄ de iudicijs.

¶ Capitulum quartum de teste variante coram arbitratore.

t ¶ Ractandum quid si testis
1 est varius coram arbitratore. ¶ Et quidem respondē dum videtur prima fronte idem esse ac si testis depo neret extra iudicium, quia †arbitramentum plus sapit de contra
1 ctu quā ō iudicijs, vt in auctenti. de defen. iudi. §. fina. in gloss. no tabili. Nota. C. de iudic. in auctenti. si vero contigerit. ¶ Sed ta men contrarium credo. Etenim hic committitur falsitas in re que affert partibus vtilitatem z preiudicium. s. in probatione vt puto, itaq; per iudicem de falso puniri debere, z pro hoc quod not. glo. C. de falsis. in. l. damnis. in verbo, priuatas.
¶ Et quod ego ipse notabā in. l. prima. §. qui in rationibus de fal. ¶ Deinde quamquam arbitramentum plus sapiat de contractu quam de iudicio, tamen omnino aliquid de iudicio sapit. illud cer te sufficit quantum ad testem puniendum quod iudicium habeat apparentem formam iudicijs q̄nis non sit verum iudicium vt ho die dicebam .s. lib. ij. xj. c.

SVMMARIVM

1 Testis varius coram iudice procedendo sine figura iudici an tāq̄ falsarius puniendus.
2 Testes per ignorantiam vel oblitionem vel alium errorem variā tes non puniuntur.
Falsitas vt sit punibilis dolum requirit.

¶ Capitulum quintum de teste vario coram iudice vbi procedit sine figura iudicij.

1 ¶ Tem querēdum quid si testis variat
1 †coram iudice in casibus in quibus pceditur sine figu ra iudicij, z hoc quidem dicimus quod q̄q̄ prima fa cie videatur idem ac si deposuisset extra iudicium vbi remota figu ra iudicij cum videretur esse iudicium vt ego ipse notabā in. l. j. quē in lese maie. crimi. proce. xj. col. in mea gl. mag. sup verbo figura iudicij in prin. tamen satis est q̄ falsitas ex hmōi variatione com mittat̄ in actu qui alijs preiudicat z qz lz iudiciū sit sine figura iudi cij tamen omnino testes in eo pducti iurant vt ego notabā in dicto verbo figura iudicij, ficq̄ q̄tum ad testem in dicium istud dz figu rā suā q̄ solū sufficit vt dictum vnum qñq̄ ad omnia .s. dicta gene raliss imum notetis, qō si pōt †pbari vlla via quod testes per igno
2 rantiam vel oblitionē vel aliū errorē variauerint putando vtraq̄ vice verum dicere, certe tunc testes nunquam puniuntur. Nā fal sitas punibilis dolum requirit vt dictum est, z hoc est expressum i aucten. de testi. §. si vero quidam. ad fi. colum. vij. Nec dicas qō tex. ille loquitur in pluribus inuicem contradicentibus, qz immo tex. ille in sui princi. loquitur in contrarietate vnius tantum ad se ipsum. Clausula itaq; generalis in fin. illius text. posita ad omnia precedentia referenda est postq̄ commode potest, vt. ff. de iurisd. omni. iudi. l. si idem cum eodem. §. fina. C. de lib. prete. l. i. ff. de leg. j. talis scriptura.

SVMMARIVM

1 Testimonia diuersa que sint.
2 Testis interrogatus super commodato z respondeat super mu tuo, an falsarius dicendus.
3 Ignorantie ratio in testibus iurisperitis cessat.
4 Facta incontinenti videntur inesse.
5 Dictio semper quomodo exponatur.
6 Testis verba ciuiliter intelliguntur.

Verba

Verba testis humane sunt intelligenda.

7 Dictiones olim,quondam,z iamduduz tria tempora significant.

¶ Capitulū sextū in quo discutit que sint falsa testimonia z q̄do verba testis impropriantur,z non sint falsa.

t Ranseamus ad q̄dā vtilia p casuz pce dētū clariozi intelligētia.

1 Et prio videamus q̄ sint † testimonia diuersa de qbus loq̄t.l.eos.z qdē ibi dicebā z qdā alij diuersa testimonia eē.i.falsa,vel.i.varia,vel.i.aduersa. Ego q̄z ibi vnēs singula discutiebā,nūc aūt alis oia ea repetamus falsa testimonia ibi eē dicebā p̄ietatē q falsuz dicit dolose.nūc addo p hoc tex.C.de fal.l. nec exēplū.z q ego ipse notabā.ff.ad.l.cor.ó falsis.l.qd sit falsuz. Rursuz addo q falsarius est testis q in iudicio deduct⁹ dolose falsa supprimit vel tacet vt hodie satis dissernimus.li.j.c.ix.ītē q is est falsus q dolose deponit in ipso iudicio,nō sic si extra iudiciū ēt interuenīēte iurō,q: hic non ꝓprie falsus est q̄nis alr puniaī vt.ff. ēt diximus li.ij.iij.iiij.v.c. Sic est tractādū qd si testis interroga
2 tus† sup q̄modato rñdeat sup mutuo dicemus ne eū falsariū nō q. dē.z.n.saluādū est dcm̄ suū in q̄modato vt sic mutuū p q̄modato interꝓtet vt ego ipse pulchre notabā.C.ó his q ex pub.rōni.li.x.z facit q ego ipse notabā.C.ó vsufruc.l.j.in fi.z.l.iz z si possessori.ff. si iuranero.ff.de iureiu.dū dicebā testē deponētē relictū eē vsumfructū rei q̄ q̄sumīt vsu saluari in simplici vsu.z hoc mō ad saluandū testē verba impropriari,q est no.facit ad boc ēt gl. dicēs ipso ꝓpriari ꝛba testis vt saluet eius dcm̄,vt.l.stipho ista.ff.hoc quoq. de ver.obli.z attēdite q: hec ipsa ꝛba existimo in testibus idiotis
3 quos cōiter eē tales q̄stat nesciūtq ꝛbor ꝓpriā significationē.vt no.C.ó testa.tu.l.q si nepotes.in testibus āt iurisperitis†aliō dōz eēt.Cessat qppe in his ꝑmissa ignozātie rō.z ad ħ q notat Cy.C. de don.añ nup.l.si cū añ.arg.ff.fami.her.l.si filie in prin. Tractādū ītē qd si testis dicat,Sēpronius iterfecit Titiū q interfecit Joannē,an dicemus eū eē falsariū,si ꝓbet Sempronīū nō iterfeciſſe Joānē. ¶ Et qdē pria frōte vnusq̄sq arbitraret eū de falso puniri q̄n dictio qs vel q est substātie.vt.ff.de her.inst.l.iulia. ¶ Oppo situ ego tn demōstrauī.i eadē.l.iulianus.in vnico meo ꝛbnlo.poz ro ad fugiēdū falsitatē relatiuū qs vel q hoc articulo spēm refert ad substātiā vt ibi dicebā. ¶ Lud. ¶ Jdē mi preceptor seq̄bar in l.j.in prin.ff.de no.opi.nū.z illō dcm̄ putabā singulare. ¶ Bar. ¶ Jtē videdū qd si testis dicat factū tpe guerre q liqdū postea ó monstratū fuisse parū ante vel paulopost an dicat falsidicus,z qdē dōm q non ar.ff.sol.ma.l.diuortio.in prin. ¶ Ludo. ¶ Hoc idem sentiebat Bal.ibidem. ¶ Bar.

4 Pro hoc q: ea† q̄ fiūt incōtinēti vīr inesse.ff.ó pac.l.si vnus ff.de duo.re.l.duos reos.in fi.cū q̄or. Jtē videdū qd si testis dixerit tales actus factos esse simul,z tn postea a parte ꝓbat alterū factū esse in prin.dici alterꝝ in fine,vel vnū eē factū in vna hora,al terꝝ in alia oino diuersa an dicemus eū falsariū.z qdē dōm q non q̄q̄ prima facie videat duꝝ,vt singulariter ego ipse notabā in.l. in operis.ff.loca.p gl. positā ibi q̄ vult q simul fieri dicant ea que facta sunt eadē die q no.z optic ad hoc facta ad rē spectātia dicunt facta eodē tpe vt ꝓbat tex.ad hoc valde singularis.ff.de excu.tu.l.si duas.iuxta prin.in ver.sinaūt ordo.z facit tex.C.de ē.z cōmi stip.l.optimā.circa mediū. ¶ Lud. ¶ Bal. ad idē q fctā eadē die dicant facta eodē tpe notabat tex.illū in lectura sua.in p allegata.l.si duos. ¶ Bar. ¶ Jtē videdū qd si testis dicit Titiū semp possediſſe z ꝓbat aliq̄ nō fuisse in possessiōe an dicemus eū esse falsidicū,z sane dicimus q nō,vt ego ipse notabā.ff.ó vsuca.l.
5 celsus.z.ff.sol.ma.l.j.vbi pro hoc adducebam tres rationes. vnā q: † dictio semp exponit pro fere vt no.gl.ibidē.pro quo facit alia gl.in auc.vt determi.sit numerus cler.vbi glos.exponit semper.i. multoties. Alterā rōnē q: id q testis dicit semper possedit intelligi dz.i.fuit in aptitudine possidendi.l.i.§.igitur quotidiana.ff.de aqua quotid.z esti. Tertiā q: q̄q̄ testis dixerit Titiū semp possediſſe,tn intelligi debēt ꝛba hec z feciſſe ea q̄ solet verus possessor vt recolligere fructus p quē actū vera possessio ꝓbat.vt.ff.ó solu.l.titia.C.de agri.z censi.l.litibus.li.vj. ¶ Lud.hāc tuā sniam sequebat affirmās ēt.d.An.de but.in prohemio decretaliū.allegat vltra iura tua.l.foramē.ff.de serui.vrb.predio.ff.de q̄dit.z demō.l.si quis ita testō.ff.de ali.z ci.lega.c.ex parte.c.ad audientiā z.c.cū dilectus.de cleri.nō residētibus. ¶ Bar. ¶ Tractāduz
6 qd si testis nō ꝑiit neq̄z horā q̄ Titius fuit in possessione an hoc casu falsuz dixerit z determinādū est sane q nō.intelligunt† enim verba testis ciuiliter.i.nō fuit hora q̄ cōmode nō potuerit esse in possessione.z p hoc tex.optimus.xij.di.c.proposuisti. Jtē quid si testis dixit q̄tinue.z hoc dicimus idē, vt de q̄e.dist.vlti.sint tibi. Jtē si dixi nunq̄z exiuit dies.z idē eadē di.§.nunq̄z. Jtē quid si dixit sine intermissione,z idē vt ꝓbat.xxij.di.c.sac.san. Jtē qd si dixit oibus diebus,z idē vt de conse.di.ij.renera, Jtē qd si dixit indesinenter,z ibidem vt est tex.singu.xxxvj.di.si quis. Jtē qd si dixit quotidie.z idē vt est tex.extra de prebē.c.significatuz.z facit de q̄secra.di.ij.quotidie. ¶ Ludo. ¶ Bar.hec oia fere notabaz in preallegata.l.sol.ma.attendo hoc ad tuum dictum. ¶ Bart.

Pro his oibus facit q: ꝛba testis humane intelligēda sunt vt.ff.de dā.infec.l.dāni infec.§.si is qui vicinas.i glos. Jtē tractādū qd si testis dixerit Titius olim filius Sēpronij,z pro bat postmodū Semproniū viuere,an hic de falso arguat.z plane
7 hunc minime dānamus. Nā dictiones† he olim quondā iāduduz tria tpa significāt.s.pñs,ꝑteritū,z futurū,vt no.ff.de ꝯbē.ēp.l.ēpt. Recte igit dcm̄ testis hoc casu in pñti tpe sustētat vt de falso non puniat,idēq̄z eēt instrō q̄fecto p tabellionē cuius p hoc fides nō attenuabit vt singulr ego ipse dicebā.ff.de ope.no.nūc.l.i.§.i.qō est no.Jtē in summa q̄liter q̄mittat falsuz qñ in oibus casibus discutienda essent Aristotelis ꝓdicamēta q̄ decē sunt vtilia enumerat Azo.in prin.sue summe. Tu Balde diligēs scrutator illa p cures. ¶ Bal. Semel iā sic feci in mea longa repeti.C.q accu.nō pñt.l.data opa. ¶ Lud. ¶ Jbi tu Balde satis late p̄dicamēta illa discutiebas initiūq̄z z fundamentū assumebas ex quodā libro. Bar.mirabili qdē opere viso quē de testibus inscripsit in figura tex.iuriscōsulti sine vllis allegationibus. ¶ Bart. ¶ Illū mors amara vinētibus etati mee prematura impfectū supius cogit dimittere fabricā qdē opus illō z alia qbus lectis auctoritas a Carolo.iiij.principe tūc regnāte q̄cedēda erat sicut ego vinēs ab eo dē mihi in mādatis assumpteras legatiōis causa quippe, q: ad eū Perusino populo imperante profectus eram. ¶ Ludo. ¶ Hen mors impia,mors dira,mors que nulli parcis, cur virum hunc tā sublimē vinentē adhuc de medio iustuliſti. ¶ Bart. ¶ Omittamus hec Ludouice.z ad nos redeamus.

☙ SVMMARIVM ❧

1 Varia testimonia que dicantur.
2 Testes contrarij proprie qui dicantur.
3 Testis in quo nō potest esse ignorantia nunq̄z dicere dz nisi quod in veritate vidit vel audiuit.
4 Dictum testis ne incurrat variationem vel falsitatē saluaī per re petitionem.
5 Verbum equaliter quomodo exponatur.
6 Affirmans prima vice contractum factum esse,obligationem que ex ea nascitur videtur affirmare.

¶ Capitulum.vij.

1 v Varia testimonia differre dicebā in preallegata. l.eos.ff.ó falsis.a diuersis vel ꝯrijs,q:† varia sunt qñ testis dicit vnū in vno articulo z in alio articulo dicit aliud directo ꝯriū primo sup eodē. ¶ Aduersa vel ꝯria dicere dōm illi q dicūt incōpassibilia.v.g.in vno articulo dixit vnū in alio articulo dixit aliud q impossibile est cū primo q̄curreī, vt no.Spe.in ti.de teste.ver.ītē q est varius z ver. ītē q aliquid.z sentit idē Jnn.in.c.preterea.de testi.hic notāduz est q hmōi testiū variationē aut ꝯdictiones semp ipsis testib⁹ no cere prius receptū erat gñali rōe,q: impossibile est in dictis ꝯrijs vel aduersantibus alterꝝ nō eē falsuz,vt.ff.de re.du.l.si is q ducenta.§.vtrū.C.de fur.l.i. ¶ Ego vero dixi in eadē.l.eos humanius q̄siderari debere.interdū enim varietas hec testis vel ꝯdictio reperit circa principale negotiū sup quo fuit interrogatus, vel circa circūstātias ipsius negotij principalis,vt si variat circa locū ꝯct⁹ vel circa tps ꝯctus vel delicti,z qdē testi nocet indubitāter,vt.ff.ó testi.l.q falsa vel varia.iiij.q.iij.ver.ītē q falso.cū si. q̄ iura sic intelligi debēt.z facit q nō.C.ó testi.l.testiū.interdū reperit circa ó monstrationes varietas,vt circa prenomen siue agnomē vnius ex partibus,vl circa locū originis vnius ex partibus,z hec testi mi nime nocere debēt,nec facere debēt eū varīū dici vel ꝯriantē,adeo q iura de testibus variantibus loquūt,quoꝝ testimoniū non vz z testibus nocet vt puniant.C.ó testi.l.nulli.z per Jnno.z Spe.expresū
2

se in locis preallegatis notãdũ ẽt erit qd si testis cũ dicto suo aliquã admisceat falsitatẽ an dicet̃ varius adeo qõ eius testimonius repellamus, ⁊ hoc qdẽ dicimus valere eius depositionẽ q̃nis falsitatẽ admiscuerit dicto suo ẽt scienter dũtx falsitas illa nõ tãgat substantiã vel circumstantias negotij sup quo deponit, qm̃ dicta testis nõ ꝯsistũt in his q̃ nihil faciũt ad testimoniũ, vt multũ eleganter no. Spe. in loco ꝓalle. ⁊ facit pro hoc q ipse notabã. ff. de an. ⁊ ar. leg. l. scribit quintus. de teste qui pro parte vex dicit ⁊ pro parte falsum, diuersus esset si falsitas admixta esset sup substantia ꝯ actus vel circũstãtijs ipsius, etenim sine scienter sine ignoranter falsus admisceat ⁊ tũc eius testimoniũ nullũ sit, qr nunqnã ꝓ dicere dr nisi q in veritate vidit vel audiuit in quo nõ põt esse ignorãtia, vt iij. q. ix. testis. ⁊ c. hortamur. ⁊ c. cura ꝑm Spe. ibidẽ. ⁊ facit pro hoc no. gl. ix. dist. q ad scripturas. q̃nis hoc casu probato errore nõ puniret̃ de falso vt. ff. dixim⁹ hoc vsq. lib. vij. c. predicto, hoc quoq mõ intelligatis oia iura dicẽtia q testis admiscẽs falsitatẽ in suo dicto ꝓsumit̃ falsus dicere, q tene mẽti. itẽ quoq hoc ipsum modificare vbi falsitas admixta dicto fuit eodẽ tpe aliud essꝫ si diuersis temporibus vt hodie dicebamus. ff. li. j. iiij. c.

Querendum aũt occurrit quid si testis dicit tale qd cõmissus in tali loco ⁊ tpe ⁊ postmodũ interrogatus de cã rñdet qr audiui, an dicemus eum dixisse varia vel incõpassibilia. ⁊ quidã hoc vr, qr nõ reddidit cãm de tpe ⁊ loco, ar. ff. de ꝯben. emp. l. qui fundũ. ff. in fin arbitror vex, qr ꝓ repetitionem saluar̃ dcm̃ testis ne incurrat variationem vel falsitatẽ vt ego ipse notabã. de supp. le. l. labeo. ¶ Occurit itẽ quid si testis dum examinabat̃ in palatio potestatis dixit in vno articulo ꝯctum factum in palatio epi, in alio vero articulo dixit eundem ꝯctũ in hoc palatio an dicemus eũ variasse vel incõpatibilia dixisse. prima facie vnusquisq dixerit qõ sic ꝯtiũ rñ multum eleganter ipse putabat verum in. l. i. intra prin. de ope. no. nun. rõnez dicebat, q q̃nis demonstrationum hoc soleat referri ad oculum corporeũ, vt no. ff. de leg. ij. l. meuius. ff. duobus. in rñ causa euitande ꝯrietatis referri potest ad oculum intellectus, vt probatur. ff. de calũ. l. hec actio. ita q verbum illud in hoc palatio. s. de quo. ff. locutus sum occurrit. ¶ Item quid si testis dicit in vno articulo filium institutum in maiori summa, filiam in minori, in alio autem articulo dixit eos institutos equaliter, an dicemus eum varia protulisse aut incompatibilia, certe non. etenim exponitur illud ꝑ verbum equaliter. i. eodem tempore, causa euitande contrarietatis, vt ipse simiter notabam. de dam. infec. l. si finitra. ff. sed si quando. vbi loquebar de pluribus testibus sic variantibus, tamen eadem ratio est vtroq casu vt. ff. dicam vlti. c. q̃nis huic omnino quidam contradicunt per rationes satis generales de quibus hic non curamus, sed ad locum illum brevitatis causa remittamus.

Item occurrit tractãdum quid si testis interrogatus i articulis specialib⁹ dixit se nescire postmodum vero in generali articulo de publica voce ⁊ fama dicit de predictis vel aliqua predictorum esse publicã vocez ⁊ famã, erit ne falsarius iste vel incompatibilia dicens, ⁊ quidem rñdendum est quod nõ. ¶ Et no. quod possibile est testem nescir̃ in veritate, ⁊ tamen esse publicam vocem ⁊ famam ideoq sustentandum est eius dcm̃. vt no. Spec. de noto. cri. ff. fama. ver. quid si testis. ¶ Ludo. ¶ Tu Balde sequebaris dictum illud de interrogatorijs actionibus. l. si defensor. ¶ Bart. ¶ Item occurrit quid si actor fecit duos articulos vnum de contractu, alterum de obligatione ⁊ testis interrogatus super contractu respondet vera esse contenta in articulo altero. interrogatus autem de secũdo dicit se nescire, an erit iste varius an incõpatibilia proferens, dõm est qõ sic, qr affirmãs prima vice ꝯctum factum esse affirmare vr obligationem que ex ea nascitur. ff. de iurei. l. fi. Oppositum tñ existimo etem̃ testis factũ deponere dr non ius vt ego ipse notabã de vsur. l. j, ⁊ in libro meo de testi. c. testis. dixit aliquẽ esse dñm. certe ꝯractus facti est, obligatio autez ex ꝯctu nascẽs iuris est, vt. ff. de cur. fur. l. si consilio. cõiuncta. l. 13. ff. ea obligatio. de procu. ¶ Ludo, ¶ Tu Bal. hoc ipsum notabas. C. qui accusa. non possunt. l. data. ¶ Bar. ¶ Nunc transeamus ad reliqua.

ℒ SVMMARIVM ℒ

1. Testimonium dico me scire tantum quantum in tali causa dixi an validum.
2. Testis deponere debet specifice non per relationez ad aliud eius dictum.
3. Iuramentum quod adhibetur testimonio in quo testis cogitat de prima depositione ad quam se refert an liget teste in.
4. Testes plures si producuntur in eadem instantia ⁊ vnus deponit extense, alter dicit dico, put dixit talis homo, an eius testimoniũ reprobatur.
5. Plures testes eundem sermonem premeditatum asserentes an repellendi.

¶ Capitulam octauum an valeat tale testimonium dico me tantum scire quantum dixi in tali causa.

Idimus Sepe cautelam vsitari p cunctos boies qui ꝓducunt̃ in testes in vna causa sup eodẽ sup quo in alia cã alias interrogati fuerũt rñdent nũc cũ interrogant̃, dicimus ꝙ tm̃ scire q̃tũ nos ipsi examinati super hoc in tali causa diximus hocq facimus ne forte iterum extense deponendo variationem aliquam incurrãt vel contradictionem discutiamus an itaq huiusmodi attestatio valeat, ⁊ quidem dicebam viuens in prealleg. ata. l. eos hũc punctum tactum non reperiri. deinde determinabam hoc totũ iudicis arbitrio relinqui, qui possit hunc testez si vult admittere, ar. l. j. §. filiusfa. ⁊ de lega. iij. l. qui liberis. §. testõ. de bo. pos. ꝑm tabu. ⁊ l. querebat̃. de testa. mi. posset quoq ipsum repuere si vellet vt videat qua trepidatione ⁊ qua constantia loquatur. l. de minore. §. formẽta. de questi. idem quoq sentiebã. ff. de le. j. l. legata inutiliter. in prin. per illum tex. q̃nis ibi loquutus fuerim in prima depositiõe inutili, eadem tñ est ratio vtroq casu. Hic tu Ludouice. num alij quicquam aliud in hoc articulo sensere. sic quidem perplz. ¶ Ludo. ¶ Bal. in. l. iusiur. in prin. ⁊ l. fi. C. de testi. simpliciter tenuit cõtra tuam sniam teipsum recitando, rationem adducebat ꝙ quia testis deponere dr specifice nõ per relationem ad aliud eius dcm̃ allegat. ff. de testi. l. iij. §. item diuus. ⁊ §. sabinus. do. Bar. de Saly. in predicta. l. iurisiurandi. non faciens vllam mentionẽ Bald. recitabat tnã sniam Bart. ⁊ ipsum sequebat̃ rñdebat ad §. itẽ dicunt. q loquatur qñ testes producuntur nõ vt testes nec sunt recepti in forma debita. preterea ꝑm eũ nõ dñr verba incerta per relationem, vt. C. de senten. que sine cer. quanti. profe. l. hac snia. do. Mic. de sicilia. in. c. cũ in tua. extra de testi. nota. ibi tex. in verbo, illa eadẽ. q testis possit in scdo iudicio dicere dico illa eadẽ q dixi in prima postmodũ refert tnam sniam hanc de iudicis arbitrio, ⁊ approbat quod ibi videtur. ¶ Barto.

Semper fuisti mihi aduersarius. Bald. attendite. Itaq quidem verissima est snia mea vt ꝓdicti dñs Bar. de sali. d. Mic. d sicilia dixerunt, ⁊ postea nũc adduco tex. no. in auc. de sanc. epis. §. si vero crimẽ. coll. viij. si bñ inspicitur, prout ego in simili notabã. ff. de custo. reo. l. diuus adrianus. iuxta princ. ⁊ hodie narrabam hoc. li. j. c. q brevitatis causa nõ repeto. Itẽ adduco, qr ꝙ iramentũ q adhibetur testimonio in quo testis cogitat de prima depositione ad quam se refert ligat testẽ, vt est casus extra de iureiu. c. pe. ⁊ facit. ff. de pact. l. cũ agliana. cũ ꝯcor. Cogiter itaq testis de alio dicto ad q se refert, ⁊ sic est idẽ ac si idipm specifice deponeret, arg. d supp. leg. l. labeo. pinta tale inrm nõ discrepat a q̃dam subscriptiõe q̃ subscriptionẽ cõstat idẽ operari ac si subscribẽs totã scriptnrã scripsisset manu propria, vt est tex. no. ad hoc quẽ ibi viuẽs notabã. ff. de pac. l. emptor. §. lucius. ⁊ facit optie. ff. de eden. l. si qs ex argentarijs. §. fin. porro tua Bal. opinio vno solo casu posset sustentari, q̃nis ille casus modicũ nostre ꝯfert excitationi. s. vbi testis repeteret̃ itex per iudicẽ ad declarationem primi dicti. q põt iudex facere qñcunq non obstante timore subornationis, vt extra de testi, c. cũ clamor. ⁊ ibi ꝑ Inno. hoc. n. casu nõ poterit iudex stare tali dicto. s. scio vt dixi in prima vice, qm̃ nihil addit vltra primã, sic quoq oimodo eius dictum remaneret obscurum vel ambiguum. ⁊ pro hoc. ff. de vsuc. l. labeo. in prima gl. notabili. ⁊ q ego ipse notabam in li. de teste. c. ij. ⁊ Inn. extra de testi. c. cũ cãm. ad text. in. c. cum in tua. quem notabat. d. Mic. q sic dicimus. q cũ stari possꝫ illi dicto. tñ nõ repugnat ille tex. q iudex si vult nõ possit itex examinare vt videat quo pallore loquat̃ vt. d. §. tormenta. preterea verba illa si bene inspiciant̃ nõ sunt testis sed pape loquẽtis in illa ꝺcretali. sicq nihil facit tex. ille ad propositã qõnẽ. ¶ Bald. ¶ Admiror Barto. de tua huiusmodi decisione nonne si in eadẽ instantia ꝙ plures testes producunt̃ ⁊ vnus deponit extẽse alter dicit dico, prout dixit talis homo testimoniũ reprobat̃, qr iudex dr videre qua cõstantia deponat, vt in. d. l. tormẽta q expresse multũ notãter dicebat Spe. in ti. de teste. §. nunc tractandum. ver. cautũ quoq examinatorez. vbi inquit q si in actis apparet q si notarius qui scripsit attestationes testiũ concordantiũ posuit primã extẽsaz. in alijs vero scripsit talis dixit prout talis ⁊c. talibus attestationibus nõ erit stãdũ si notarius

si notarius est mortuus tz ẽt Jo.an.extra de ver.sign.nihil.in novella q̃nis dicat cõem q̃suetudinez p̃riã esse notariox̃,t malam. ¶ Ludo. ¶ Tuipse notabas.C.de appel.L.ampliorem.§.in refutatorijs.in fi.dño q in causis gravibus dz mandari notario q ta lia dicta extendat. ¶ Baldus. ¶ Cur ergo non idem Bar.nostro casu.Eadem.n.videtur vtroq̃ articulo esse ratio. ¶ Barto.

Clarissime respondeo in diversis testibus ac via deponentibus evidens colligitur suboznatio etenim nõ licuit plures †testes eundẽ sermonẽ premeditatuz afferre imo hec sola ratio sufficiens est ad improbãda eox̃ testimonia, vt .ff.de testi.L.ij §.tu magis ꝛc. ¶ Deinde tabellio facta a testibus errata scribere dz,ad iudicẽ aũt pertinet ipsox̃ concordiam corrigere qm̃ conũstit in solo iure de quo iure nõ põt nec dz tabellio impedire vel testis,vt dixi in.L.j.C.de vsur.t li.de testi.c.testis. dixi aliqua vera q̃ sic ꝛc. ¶ Und. ¶ Tu idẽ sentiebas Bal.in illo.§. refutatorijs. ¶ Bar. ¶ In vno quidẽ teste qui se refert ad alind ad eius dictum iã pronuntiatum nulla via aliqs suboznationis timor cadit.itaq̃ valere dictũ testis hoc casu ꝯcludimus vbi se simpliciter refert ad alind eius dcm̃ antea extra iudiciũ emanatũ,nisi forte iudex iterũ eius ꝙstantiã experiri velit.tũc.n.eũ itex̃ extense examinare potest,vt.s.dictum est.

SVMMARIVM

1 Judex an possit compellere testem secundo deponentem, extense deponere.
2 Pars vel testis potest petere quod res in iudicio exhibeatur vt testes ipsam recognoscant.
3 Testis qui semel deposuit t iterum supra eodem producitur,quid adhibere debeat vt falsi penã evitet.

¶ Capitulum nonum an testis possit petere sibi exhiberi priores attestationes ne ab alijs variatio contingat.

1 **Idimus** Itez sepissime frequentari per cũctos viros,dum enim in testimonium producuntur in facto supra quo alia vice deposuerint.si iudex,† omnino vult eos per extensum andire,quod facere potest vt nunc dicimus in precedenti capitulo,petunt sibi exhiberi priores attestationes ne ab alijs contingat varia
2 rio vel contradictio.tractamus igitur an hoc fieri possit.t equidẽ vivens docui huiusmodi cautelam fieri ob salvandos testes, q̃ in prealleganta.L.eos iuxta finem allegabam.ff.de publica.l.cum exhibuisset, que optime hoc probat, ꝓ subdebãq̃ deberi testi ostendi dictum suum precedens etiam si non fuisset publicatũ,qm̃ quantũ ad testem eius testimoniũ nunq̃ est secretũ sed semp dz esse ei publicatũ sicut de iudice inquirẽte dr extra de testi.c.cum clamor t ego ipse notabã.ff.de adul.L.ij.§.si publico illo prealleganto.mirabilem cautelã dño q semper in secundo testimonio ponat hec ꝛba quod ipse dicit prout sibi modo videtur. Si tn̄ alio modo apparet eũ dixisse in alia cã,ex nunc corrigit dictum suum secũdũ t reducit ad primũ,q est ꝓpetuo ab omni teste notandũ. ¶ Nũc ad-
3 do q illud de petitione q exhibeatur alia attestatio glo.notabilẽ in.L.fin.ff.si ex noxa.cau.aga.dicentẽ, qõd põt †pars vel testis petere quod res in iudicio exhibeatur vt testes ipsam recognoscant: ¶ Item addo tex.ff.ad exhi.l.iij.§.si quis noxali.vbi br̃ qõd potest peti q nominentur oẽs de familia,de hoc solũ vt testis de nomine recordetur.quem tex.egoipse notabam ad hoc in.d.L.cum exhibuissent.addo etiam ad illud de exhibitione,quod vex est,nisi testis petens suuz testimonium exhiberi esset persona suspecta,t male fame. ¶ Tunc enim nedum quod testi debeat testimoniuz suũ ostendi,imo dz iudex conari omni industria vt eum alloquatur vt notabiliter no. Ita in sua sum.C.de testi. ¶ Ludouicus. ¶ Tu
3 le. ¶ Bartolus. ¶ Addo item quod ex illa vltima mea cautela nũc relata sequit evidẽter vnũ summe mirabile, qõ† testis qui semel deposuit t itex̃.s.rodẽ ꝓducit poterit adhibita illa prestatione in scõo dicto semp falsuz t falsi penã evitare. ¶ Etenim forte si prime attestationes nõ reperiunt ꝓbata est eius intẽtio,si reperiunt nõ puniret ꝓp cautelã illã,q est mirãdũ. ¶ Tale tn̄ qd facere pessimum est t abhorrendum propter enime periculum.

SVMMARIVM

1 Dicta contraria vnius testis sicut dicta plurium an possint ad concordiam reduci.

2 Concordie t benigne interpretationis dictorum contrariozuz que sit causa.

¶ Capitulum vltimum an dicta contraria vnius testis reducant ad concordiam sicut dicta plurium.

1 **Et quoq̃** novissime discriendum an† dicta vnius testis possint reduci ad cõcordiã t debeat quẽadmodũ fieri solitũ est i dictis pluriũ testiũ vt br̃ extra de testi.c.cuz in fili. t ibi plene p cano. ¶ Et ego de hoc notabã.ff.si cer.pe.L.ij.§.creditũ.t.ff.de ꝛ bo.obli.L.inter stipulantẽ.§.i.t.ff.de lib.t posth.l.gallus.§.ille casus.t.ff.so.ma.L.insulã. ¶ Ludo. ¶ Tu Bal.de hoc notabas in prima ꝙsti.C.§.quibus. ¶ Bart. ¶ Et qdẽ in hoc articulo dñm vz nõ habere locũ ꝯcordãtiã illã in vno teste tn̄, q id ipsum ego sentire visus fuz in prealle.L.eos.in fi.verbox̃ meox̃.ibi,itẽ scias. in p̃riũ facit id qõ ego ipse sentiebã q̃nis nõ expresse hoc dixerim in prealleganta.L.inter stipulantem.§.j.t.L.j in primo p̃rio.ff.de no. ope.nũ.L.si finita.§.sed si ante.de dam.infec.t in meo ꝙsilio in qõ ne vertente inter dñm Simonẽ,in ordine.xxix.t in multis alijs locis.t hanc partẽ puto veriorẽ,t rõnem quidem fundamentalẽ cõsidero que est in diversis testibus sibi invicem contradicentibus.
2 Ea enim † sola est causa cõcordie t benigne interpretationis si possunt ne de falso puniatur, vt exprimit text.in.d.c.cum tn. t alijs concor.procul dubio ratio eadem militat in vno solo teste variante ne de falso puniat sitq̃ ius idẽ stari dz vtroq̃ casu p iura no. fateor quippe q hec ꝯcordia raro cadit in vno teste solo. t hoc est q ego volui in ꝓallegata.L.eos.in fine. ¶ Colligite itaq̃ sicut in actu multiplicabili plures testes p̃rij ad cõcordiã reducunt̃,vt.c. cum tu fili. Item sicut in actibus diversis in pluribus testibus nõ põt esse p̃rietas,vt de peni.di.c.periculose. Sic ẽt in his casibus vnus t idem testis reducẽdus est.facit pro hoc q no.gl.ff.de orig.iuris.L.ij.§.ex actis.vnum quoq̃ notetis q q̃nis sit ꝙtroversia inter canonistas t legistas an plures testes ꝯcordent quantuz ad hoc solũ vt falsum evitent,an vero quantum ad oẽm victoriam,tn̄ in casu isto vbi de concordia vnius testis tractamus qõ illa dubitationẽ nõ dz.concordatur quippe vnus testis solum ad penã evitãdam,non autem ad victoriam,vt dixit eleganter.d.Jaco.butr. .ff.de proba.L.cum etate,quod menti teneatis do. Anto de butr. sentit referẽs predictã notã Jac.but.in.d.c.cum tn. t Jo.ð imo. in prealleganto.§.j. ¶ Nuncq̃ iam verbis nostris finem imponamus. ¶ Ludo.dij tn̄ animam tuam. Bar.sublimem,q̃tum illaz in terris humane omnes gentes que inter romana iura versantur illustrem reddunt. Finis.

SVMMARIVM

1 Dubium est verbum testis quod multipliciter potest intelligi.
2 Differentia non est facienda in testibus an ab eadem parte producantur an a diversa.
3 Concordes testes in principali dicto,in accessorio possunt reduci ad concordiam.
4 Dubia probatio est invalida.
5 Testis non debet esse verbosus.
6 Probatio dubia non relevat.
7 Dubitatio vbicunq̃ est ratione contrarietatis testes reducuntur etiam ad concordiam si aliter res probari non possit.

¶ Tyndarus.

Et ista questio an t quando reducantur ad cõcordiam vt probent, Bart.in.L.inter stipulantem §.j.de verb.obli.t.L.j.in fi.C.de vsufruc.dicit q iz reducantur ad concordiam vt evitent penaz falsi non tn̄ vt probent.
1 Nam † verbum testis qõd multipliciter potest intelligi est dubiuz, ideo semper ꝯ proferentem dz interpretari.extra de prob.c.in presentia.t fuit dictum Jac.bu.in.L.sed si possessori.§.item si inrauero.ff.de iureiur.t.L.cum de etate.s.de proba.t.L.optimam.C.de ꝯ ben.t cõmit.stipu.sz boc vr̃ ꝯ tex.in.c.cũ tn.extra de testi.vbi reducũt̃ ad ꝯcordiã ẽt vt ꝓbẽt ꝑm vnũ intellectũ quẽ ibi ponit Jo. an. ¶ Sz.o. An.ibi dicit opi.cõez legistax̃ posse ꝓcedere trib⁹ casib⁹ tn̄.ꝑmus qñ q p̃riant sunt ꝓducti ab vna parte tn̄, q tũc interpretatio nõ fit nisi ad salvãdos testes. Secus qñ sunt ꝓducti a diversis partibus vt.d.c.cũ tn. ¶ Sed in hoc do.Joan. de imo.in.L.inter stipulãtẽ.§.j.de verb.obl.dicit hoc sibi non placer̃ q ita redditur dubia ꝓbatio actoris alia sicut vno casu. t q non

2 est facienda ꝯ differentia in testibus an ab eadem parte producantur an a diuersa, vt no. in. l. scripture. C. de fide instru. et. c. cū in nostra. extra de testi. et reuera non video rationem differentie, cum testes siue ab vna parte producantur siue ab alia sint ad hoc inducti vt pro vtraq; parte deponāt. C. de epis. et cle. auc. sed index. xj. q. nec honor. extra de testi. veniēs. el. ij. scōo dicit. d. Ant. opinionem legistaꝝ procedere qñ sunt solum pro vtraq; parte ꝙrantes, qz tunc tenetur de per se hz integrā probationem, ideo lz concordentur nō probant, qz singulares sunt, siue sint ambo pro vna parte siue pro diuersis, et ita dicit tenere Jo. and. in tit. de testi. §. iam de interrogatorijs. ver. quid si vnus testis. et Fede. suo consi. clxij. cui adde q idē dixit Fed. suo ꝙsi. ccxx. Addi. d. Jo. ita tenere ibi Vicētium vt refert Jo. an. in. c. in nostra. de testi. in glo. magna. Sed ipse do. Jo. dicit non esse absonū dicere q hoc casu fiat ꝙcordia, vt probēt ex quo in principali ꝯ dicto sunt ꝙcordes, et in accessorio possunt reduci ad ꝙcordiam argumēto no. in. l. ob carmen. §. fi. de testi. et per Inno. in. c. qualiter. el. ij. de accu.

3 **Sed ista** reprehēsio nō ꝓcedit. naz do. Ant. et Jo. an. in addi. predicta et Fede. loquuntur de concordia que fit ꝑ iterationē actus. nā lz concordent illi duo testes quorum vnus dicit matrimoniū ꝙctum Mutine, alter Florentie vt intelligat bis ꝙctum matrimonium, non tñ probant, qz vnus intelligit de vno actu alter de alio, et sic sunt singulares. lz do. Jo. loquatur in concordia que fit per eiusdem actus extennationem, vt si vnus dicit ante kalendas, alter dicit post, qz tunc intelliguntꝫ testes, de eodem actu fiet hoc casu cōcordia, vt probent. ¶ Sed in hoc etiam do. Ant. tenuit ꝙriū vt statiz dicā. Tertio igit dicit dñs Ant. posse saluari opinio legistaꝝ in testibus qui deponūt de actu nō multiplici sed eodem, vt ante guerrā et post guerram. Nā tūc qz dictū

4 vtriusq; testis salnat, vt possit dupliciter intelligi, reddit ꝯ probatio dubia, et sic non probant. Secus qñ reducuntur ad ꝙcordiā in actu multiplici, qz vtriusq; actus probatio tunc est clara, et se non impediunt, et sic vterq; actus est probatus. Istud non placet do. Jo. qz dicit q nulla vī bona ratio diuersitatis. Sed certe ratio est clara declarando, vt. §. dixi. ¶ Ex dictis omnium ista videtur vera conclusio, ant vnus testis sibīpsi contradicit, aut vnus vni, aut plures pluribus

Primo casu quando vnus sibīpsi contradicit, aut dictum eius non pōt reduci ad cōcordiā, et tunc nihil probat, et periurum incurrit. ¶ Aut potest concordari, et tunc concordatur vt euitet penam falsi, non vt probet secundum do. Anto. qui dicit Jac. but. tenuisse in. l. cum de etate. et in. l. sed et si possessori. §. allegata. et Barto. in. l. labeo. de suppel. legat. licet ipse audiuerit aliquos contradicere. Et cum hoc transit do. Jo. Sed aduerte qz immo Bar. in. l. labeo vī velle q imo talis testis reducatur ad concordiā et vt probet, quod puto verū in casu quo loquitur Bart. quando reducitur ad concordiam ꝑ intellectam repetitionē eius quod primo dixerat. dixit testis quod tali tempore erat talis communis vsus loquendi, interrogatus de causa scientie dixit, quia sic audiuit homines dicere communiter nec reperit tali tempore, intelligitur repetitum etiam vt probet, quia reuera hic nulla est contradictio vel varietas. nam et secundum propriam significationem verborum potest concordari, sed

5 est defectus interrogantis qui non quesiuit de tempore. ꝯ Nam testis non debet esse verbosus. C. de preci. impe. offe. l. fi. Sz vbi talis ꝙcordia requireret verboz improprietatē vel actuum multiplicationem, puta qz dicit vidi Titiū vulnerantem Seium cuz ense, postea dicit vidi eum vulnerantē cum lancea, tunc si nō constat ex presse quod velit de diuersis actibus loqui lz ꝙcordet vt euitet penam falsi, nō ꝙcordabitur vt probet, qz est in suo dicto varius et vacillans. §. de leg. l. j. in princ. et. l. qui falsa. de testi. et extra de causa pos. et proprie. c. cum ecclesia. ¶ Secundo casu qñ vnus alij ꝙtradicit, tunc aut reducuntur ad concordiaz per actus multiplicationem, et claꝝ q nō ꝓbāt qz vterq; remanet in suo dicto singularis. ita loquitur Jo. an. et Fed. in locis allegatis. aut per eiusdē actus extensionem vel impropriietatem, tunc idem q nō probant qcquid dicat do. Joan. qz dictum eorum poterat diuersimode intelligi, et

6 sic est dubium. et ꝯprobatio dubia non relenat. extra de probat. c. in presentia. sm do. Anto. et ita etiam loquitur Barto. cum dicit quod non reducuntur ad concordiam vt probent. ¶ Tertio casu quando plures contradicunt pluribus distinguitur, aut probationes sunt impares puta quia vnus hz plures et magis idoneos ēt et tunc non reducuntur ad concordiam vt dixi secundum Barto. in. l. ij. §. appellata. et Inno. et Jo. an. et glo. in. c. cum contingat. ō offic. deleg. quamuis glo. in. c. in nostra. de testi. et domi. Anto. in. c. cum tu. dicant contrarium.

Sed dicit do. Jo. q illa opinio. d. Ant. lz sit forte vera de iure, tamē nō seruaret in practica propter auctoritatem tantoz doc. et dicit verum postq; non adducit text. in contrarium. ¶ Si autez sunt probationes pares tunc siue sint producti ab vna parte siue ab ambabus, probatio actoris etiaz si ad concordiam reducantur redditur dubia, ideo non probant. et ita etiam intelligit Bar. et But. quamuis do. Ant. distinguit et male, vt. §. dixi. vnum tamen est singulariter no. q dixit Ja. butr.

7 in. d. l. cum de etate. de proba. qz ꝯ vbicunq; dubitatio est ratione contrarietatis reducuntur etiam ad concordiam si aliter res probari non potest, qz tunc concordantur vt probent, et nihil allegat. et cum eo transit. d. An. in. c. cum tu. et. d. Jo. in. l. inter stipulantē §. j. quamuis dicat Ja. bu. non ita clare dicere. ¶ No. ēt q multipliciter reducuntur testes ad ꝙcordiaz, qñq; per actus multiplicationem, qñq; per verborum improoriationem et multis alijs modis, de quo per Barto. in. l. cū de etate. de proba. ¶ Sed in summa dicit. d. Ant. in. d. c. cum tu. q qñocunq; leges discordantes ad concordiam reducuntur sic et testes.

FINIS

Circa materiam testium vide

hic aliqua per dominum Mellu de sancto Geminiano.

SVMMARIVM

1 Omnes possunt esse testes qui non prohibentur.
2 A testificando repellitur, qui prohibetur a iudicando.
3 Inimicus etiam reconciliatus de recenti repellitur a testimonio.
4 Inimicitia an sit parua vel magna arbitrio iudicis relinquitur.
5 Amicus nō omnino a testimonio repellitur, sed ei minus creditur.
6 Coniurator seu ꝙspirator repellitur a testimonio.
Testes instrumenti vel scripture non repelluntꝫ ꝓpter amicitiaz.
7 Pater vel mr ꝑ filio vel filius ꝑ pre vl matre qñ possit eē testis.
8 Consanguineo in ꝯdictorio iudicio minus creditur, sed in nō contradictorio magis.
Frater ꝑ fre et ꝯ fratrē in cā ciuili admittit, secus in cā criminali.
9 Collaterales et ꝙsanguinei volētes inter se admittūt etiā in criminali, et quando inter extraneos in causa ciuili.
10 Socius pro socio testificat si emolumentū ad ipsum non spectat.
11 Domestici quando admittuntur.
Clientulus et mercenarius domestici sunt.
12 Vasallus testificatur pro domino et contra dominum, libertus ꝯ patronum non testificatur.
13 Testis de vniuersitate qñ possit esse in causa vniuersitatis.
14 Prelatus vel rector ecclesie in causa sue ecclesie pōt esse testis.
15 Criminosus in crimine perseuerans non admittitur ad testificandum.
Si ex quatuor existentibus in vna domo vnus occiditur an alij poterint examinari.
16 Particeps criminis nō admittit etiam ad iudicium preterq; in causa heresis et simonie.
Infamis et legibus odiosus testificās conuinci dz per idoneos.
17 Homicida admittitur de iure ciuili secus de iure canonico.
Testis interrogatus dicens se homicidam non potest puniri.
18 Fur raptor et adulter manifestus vel quilibet existens in peccato mortali non admittitur.
Associans aliquem ad cōmittendum adulterium ad admittatur. in causa adulterij.
19 Infamis quando admittatur in testem.
Infamia testis poterit etiam post mortem probari.
20 Excōicatus et suspensus a testimonio repellitur, et an pro excommunicato, vel contra excommunicatum.
Accusator non potest esse testis.
Hermaphroditus non admittitur.
Judeus vel paganus vel hereticus ꝯ christianū ꝑ xpiano sic.
21 Impubes quibus casibus testificetur et factus pubes pōt testificari de eo quod vidit in pupillari etate.
22 Monachus et canonicus irregularis nō testificantur sine licētia superioris, in causa sue ecclesie sic.
Clericus in causa sue ecclesie admittitur.
Administrator ecclesie admittit super ꝯctu quem celebrauit.
23 Seruus quando possit esse testis.
24 Testis intestabilis q cōi opiniōr reputat testabilis qñ admittat.

Conditio

25 Conditio testis inspicitur tempore testimonij quando testes sunt de substantia rei.
26 In probanda inhabilitate testis sufficiunt duo testes.
27 Dictum testis trahitur ad tempus iuramenti.
28 Qui nō potest facere testm̄ non potest ferre testimonium.
29 Cecus testificatur de auditu quādo hz voces notas, ⁊ de his que vidit ante cecitatem.
30 Pauper quando admittatur ad testimonium ⁊ de his qui portāt crucem.
31 Index aduocatus ꝓcurator actor ⁊ assessor qñ possunt esse testes.
32 Mulier in criminalibus nō admittit̄ in ciuilib⁹ sic ⁊ in codicillis.
Mulieri inspicienti aliquā ⁊ asserenti nō esse cognitā an credat̄.
33 Fideiussor pro debitore qui soluendo est testificatur.
Cedens pro cessionario an possit esse.
34 Creditor pro debitore non testificatur.
Non testificatur quis ꝙra eum quem in ius vocare non potest.
Legatarius quando, tutor, familia officialis.
35 Frater pro vxore fratris testificatur.
Magister pro discipulo, compater pro compatre quando.
36 Maior. lxx. annis non compellitur esse testis.
37 Judex dat salvum conductum testibus.
Testes nō vocant̄ a lōge qñ plus expēderet̄ q̄ esset valor cause.
Testibus debent expense fieri.
38 Testes si sunt citati ⁊ non comparent, ⁊ quid si tardant deponere de remedio remissiue.
39 Testis qui nō vult comparere vt veritas occultetur punit̄ crimine stellionatus.
40 Testis quibus casibus cogatur testificari.
41 Testis qui venit ad iudicium ⁊ iurauit nō recedere sine licentia iudicis ꝙ non possit teneri vltra. xv. dies.
42 Testis qui non fuit citatus nec monitus si deponit cum iuramento probat.
43 Testium receptio contra non citatum non valet.
44 Judex dz ingrere de q̄dītione testis ⁊ si nō inquirit dictum valet.
45 Quare dilatio ad ꝓducēdos testes qñ detur ⁊ qñ quinta.
46 Ante publicationē. Idem testis sepe nō ꝓducitur nisi ex causa.
47 Testes possunt produci ante publicatis testibus etiam si est renūciatum productioni testium.
Renunciatio facta specialiter de non producendo testes sup aliquo capitulo tenet.
48 Judex inquirens publicatis testibus potest testes inducere.
49 Judex ex officio potest recipere testes in causa post apertur̄ testium etiam ad coadiuuandum.
50 Procurator non inducit testes stante statuto ꝙ nō possunt induci nisi a principali.
51 Si testes sunt recepti ꝓte absente intelligit̄ ꝓti exceptio renuata.
52 Testes si sunt presentes examinantur per iudicem.
53 Judex qñ possit mittere notarium ad examinandum.
54 Si testis dicit non dixisse prout scripsit notarius creditur magis notario si iudex fuit presens. j. 246. et. 251.
55 Testibus productis potest opponi contra earum personas.
Exceptio si obstat vni non retardat processum si adsunt alij.
56 Exceptio contra testes quando sit proponenda.
57 Producens testes opponit contra eius personam si causa de nouo emerserit.
58 Protestatio facta ꝛ̄ ꝑsonā testis ꝛ̄ me ꝓduci si ꝓ me deponit mihi nō nocet nisi fuerit talis ꝓtestatio ratificata per partem.
Facta publicatione non potest obijci ꝛ̄ personas testiū. nisi protestatio fuerit a principio facta.
59 Testis iuramentum quid continere debet.
60 Testis qui deposuit non iuratus si postea iurat non probat.
61 Jurare de credulitate quis possit.
62 Ecclesia vt possit arma spiritualia exercere sufficit ꝙ habeat iustitiam veritatis indubitanter lz non probatam.
63 Testis qui iurat dicere puram ⁊ meram veritatez deponendo de fama non probat.
64 Testis qui nō iurat tactis scripturis, si deponit falsum p̄t puniri.
65 Dies depositionis testis qui iurauit ⁊ deposuit editur, ⁊ nō iuramenti. ⁊ vide. j. nu. 71.
66 Testis compellitur per ordinarium vt iuret coram eo.
67 Testis qui iurat dicere veritatem super articulis si deponit extra quando probet.
68 Juramentum testis potest consensu partium remitti.
69 Testis iurās dicere veritatē super tota causa principali intelligitur etiam super emergentibus.
70 Habens terminum ad probandum non dicitur probasse si facit testes in termino iurare.
72 Testis qui iurauit in termino lz extra terminum deponat dicitur in termino deposuisse.
Citatio partis quod requiratur in iuramento testium.
Testis nō presumunt̄ iurati nisi de iur̄o in actis appareat.
73 Testes post litem ꝙestatas nō ante recipiūtur vbi ponit. xxxiij. casus ⁊ qñ publicentur ante litem contestatam.
74 Testes recepti ante litē contestatā vt qz senes vel infirmi nō publicant̄ ⁊ qñ publicentur reo presente in iudicio ⁊ actore absente ⁊ quando publicentur. j. nu. 78.
75 Qñ testes dicūt se nihil scire possunt alijs publicatis testibus sup eisdem capitulis produci.
76 Testes examinādi ad eternaz rei mēoriā cozā q̄ iudice examinēt̄.
77 Testes ad eternā rei memoriā pro reo publicati eidez prosunt saluo iure opponendi contra personas eorum.
79 Citatio psonalis an requirat̄ qñ testes extra ordinē examinātur.
80 Presentia partium ꝙ nō sit necessaria qñ testes publicantur.
81 Attestationes non publicate non faciunt fidem.
82 Possidens potest petere examinari testes ad eternam memoriā non possidens non.
83 Duo testes regulariter sufficiunt.
Septuagintaduo requirūtur in depositione episcopi cardinalis.
Quadraginta quatuor in presbytero cardinali.
Viginti sex in diacono cardinali.
Septem aliorum clericorum.
84 Quinq̄ testes regrūt̄ in ꝑbāda solutiōe debiti in scriptis, ⁊ qbus. casibus regrunt̄ plures vel pauciores late. ⁊ vide ēt nu. 87.
85 Dicto vnius testis qñ credatur vbi ponuntur. xxix. casus.
86 Volens producere. xl. testes ⁊ iudex non vult recipere nisi. xx. ꝙ poterit appellare.
88 Tabellio qui cōfecit instm̄ ꝙ cōnumeret̄ in numero testiū.
89 Practica examinādi testes nō latinos per notarium latinum.
90 Testis ꝙ nō possit dictum suū in scriptis deponere maxie in criminalibus.
91 Testis nō examinat̄ super articulo super quo nō est inductus, ⁊ qñ iurat super eo super quo non fuit inductus.
92 Testis deponens super dependētijs ⁊ connexis non dicitur deponere extra articulum.
93 Articulus ꝙ producatur non est de substantia probationis.
94 Dictum testis verum in articulo non vitiatur si testis dicit falsum extra articulum.
95 Judex cogit testem in iudicio ad dōm veritatem lz extra iudiciz dixit se nihil scire.
96 Testes qui ꝙelli possunt qñ deponunt sponte dz in actis redigi.
97 Expensis ꝓducentis mittitur notarius ad egregias personas.
Testes de longinquo producens facit expensas.
98 Testium dicta scribi debent.
99 Testes debent ꝑm interrogatoria examinari vt prosint producēti alias habentur pro non receptis.
100 Testimonia iudiciaria duobus modis dicuntur.
101 Testes seniores preferuntur iunioribus.
102 Instruere testes qui interfuerunt negotio licet.
103 Testis suspectus interrogatur de circunstantijs.
104 Testis vnus surrogatus loco alterius ꝓp casum ad actū inchoatum dz interrogare alios testes de gestis in eorum presentia.
105 Testis sentiens cōmodū ēt in q̄ñaz qñ possit testificari.
106 Testes repeti quando possint.
107 Testis quando possit dictum suum declarare corrigere vel interpretari, variare non potest.
108 Judex post conclusum in causa an interroget testes.
109 Testis etiam ex internallo declarat dictum quando fungitur officio iudicis ⁊ testis.
110 Testis qui variat an probet ⁊ si dicit primo ꝙ nō recordatur postea sic statur secundo dicto.
Dicto testis facto in iudicio stat̄ lz ōrlū extra iudiciū dixerit.
111 Si dixit sic, immo sic statur secundo.
Testis si dixit hodie nescio potest cras dicer̄ scio ⁊ statur secūdo si dicat antec̄ fit loquutus cum parte.
112 Testis deponēs ābigne, qñ poterit interp̄tari ꝑ quo deposuerit.
113 Testes magis idonei requirunt̄ in criminalibus q̄ in ciuilibus.
Juramentum in supplementum probationis non differtur in causa criminali ciuiliter mota.
114 Testes in causa criminali torquentur, ⁊ quid in ciuili.
115 Testis qñ vacillat notarius scribit vacillationē de mādato iudicis. Idem si trepidat vel mutat colorem in facie.
116 Testis deponens de visu potest probari ratione naturali.

117 Testis deponens super inquisitione si dicit occidētem cognouisse sed non occisum non probat.
118 Testis deponēs super incestu si deponit cōiunctionem carnalem z non consanguinitatem an probet.
119 Testes quoz vnus deponit de veritate alius de fama probant.
120 Publicatio testium qualiter fiat z in scriptis redigatur.
Publicatio testium non potest peti ab eo qui eos non produxit.
121 Publicatio testium si omittatur iudicium tñ vz.
122 Publicatione facta potest ꝙra testes cōsensu partium opponi.
123 Publicatis testibus quibus casibus post didicita testificata possint testes produci ponuntur. xix. casus.
124 Testes post didicita testificata non possunt super eisdem articulis examinari super alijs siç.
125 Testes si recte culpa iudicis nō fuerūt examinati publicato processu poterunt iterato examinari.
126 Testes ēt de volūtate ptiū nō admittūt post didicita testificata.
127 Testes examinantur post didicita testificata quando primo dixerunt nil scire vel non recordari.
128 Testes publicato ꝓcessu possunt admitti ad probandā exceptionem si terminus statutus ad probandum non sit lapsus.
129 Testes vt probent necessario concludere debent z assignare rōnem dicti concludentem.
130 Testis dz reddere rōnē p eū sensuz ó q̄ ꝓcipit id ó quo testificat.
131 Sensus visus quomodo pro omni sensu corporeo accipiatur.
132 Visus ꝓprie z stricte ē actꝰ videtis oculo corporali z intellectuali.
133 Possessio probatur per visum.
134 Testis si deponit aliquem dñm qz vidit non probat.
135 Testis deponens super bis que percipiuntur iudicio intellectus non probat nisi reddat rationem dicti.
136 Ratio testis bona facit dictum bonū z mala malū, z dictū adapta tur ad quod ratio.
137 Testis dz a iudice interrogari de causa scientie z si nō interrogat presumuntur in eo malitia.
De circunstātijs non potest interrogari.
138 Testis semel reddens causam dicti non dz vlterius interrogari sed de circunstantijs siç ad veritatem inuestigandam.
139 Testis si nō rñdet in causa sciētie stante statuto ꝙ ó causa sciētie interrogari debeat alias non valeat depositio ꝙ nō probat.
140 Testis assignans inepte rōnē dicti nō probat etiam stante statuto ꝙ testibus credatur lz non reddant bonam rationem.
141 Testis nō respōdens de causa qz non fuit interrogatus probat.
142 Testis si in reddendo causam rationis dicat scio qz sic reperio in meo memoriali quod de hoc feci probat.
143 Testis dicens qz presens fui probat visum z auditum.
144 Testis deponens per verbum credo in his que sunt de peritia artis an probet.
145 Testis deponens per verbuz nescio non dz vlterius interrogari.
146 Ratio in teste super filiatione emancipatione vel cōi opinione q̄lis esse debeat.
147 Testes deponētes sup dñio, dñt de facto z non de iure deponer.
148 Testis si dicit vidi quē sanū an ꝓbet si dicit vidi publicuz instrm.
149 Testis si dicit ꝙ vidit furari capam martini probat furtum.
150 Si dicit quod loquebatur probat.
151 Si dicit ꝙ talis dixit verba displicibilia probat z inductus ad probandam defensionem probat si dicit ꝙ vidit.
152 Testis deponens de causa visus idonea licet loquat grosso modo probat etiam auditum.
Sensus exteriores sunt quinq̄ z qui interiores.
153 Baldus cū intellectu volauit ad ea que non possunt intelligi nec probari nisi per summos viros.
154 Verbum principale libelli dicitur substantia libelli.
155 Adiectiua libelli sunt cōditio modus demonstratio qualitas locus tempus quantitas z similia.
156 Si ago ꝙ promisisti pure z probatio est ꝙ sub conditione an dicatur probata intentio.
157 Si ago ꝙ mutuauit sub conditione z probo ꝙ mutuauit pure non probatur contractus.
158 Testes deponētes circa demonstrationē quo debeant cōcludere.
159 Si accuso Petrū z testū ꝙ intulerūt in petrū duo vulnera ex qb⁹ mortuus est nō ꝓbo de Seio sed de titio, ꝙ titius ꝙdemnetur.
160 Testis reprobatorius si interrogatus non reddit causam nō ꝓbat ita perfecte sicut ille qui reddit bonam.
161 Testes qñ sunt ꝑrij illi prevalent qui reddunt meliorē causam.
162 Notarius z testes tenent ad interesse partis ēt ratione erroris.
163 Testis deponēs de auditu reglr nō ꝓbat, z ibi qñ remissiue.
164 Testis qui dicit credere vel sic sibi videri non probat, z quid si dicit sic mihi videtur.
165 Testis interrogatus de diffinitione rei debet respondere.
Diffinitiones que sunt iuris pertinent ad doc.
166 Testis dicens ꝙ vidit titiū tenere z possidere probat licet interrogatus quid sit possessio respondeat nescio.
Testis potest interrogari quomodo intelligat verba iuris, z tenetur scire iura.
167 Ius pro facti qualitate interdum ponitur.
168 Testis dz habere notitiam sensus nō impressionē intellectus.
169 Testes contrarij ꝙrdātur in numero pari, z ad euitādā penaz.
170 Attestationes iuris interpretande in meliorem partem.
171 Testis qz vicinus probat quem bonum z malum.
Testis qui dicit scio qz scio an probet.
172 Testis interrogatus de fama lz dicat vera in cap. ꝙrēta nō ꝓbat nisi dicat cām z a quibus habuit ortū ēt nō interrogatus.
173 Famam non probat testis qui dicit pblice dicitur.
174 Testis interrogatus de veritate si dicit se nihil scire intelligitur de veritate non fama.
175 Famam probat testis non soluz de his de quibus rationē reddit, sed etiam eorum de quibus non reddit.
176 Testi in infamia alicuius non creditur nisi reddat rationem, z qñ sufficiat deponere in genere.
177 Testis deponens de fama in causa appellationis dz probare p id quod incidit ante litem motam.
178 Credulitas in teste non excusat a calumnia in iudicio.
179 Rusticus deponens super possessione si dixit quia vidit quod possidebat tanto tempore probat.
180 Testis qui dicit titium possedisse decem annis z non dicit de quibus singulariter non probat.
181 Testis dicēs titiū possedisse p annū patiente scio non probat.
Et si dicit possedit. x. annis z plus nihil operatur.
182 Testis inductus ad ꝓbandū mutuū vt probet qño deponat.
183 Si ex testibus vnus deponit de quinq̄, alius de decem, non ꝓbatur contractus in quinq̄.
Decime receptio z iurisdōnis exercitiū, ꝓbat p testes singulares.
184 Testibus discordantibus de valore seu estimatione rei qbus stet z quō magis tribus affirmantibus q̄ mille negātibus credat.
185 Testis examinatus in palatio potestatis dixit ꝯctū celebratū in palatio epi, super alio articulo dixit in hoc palatio saluat eius dictum ad penam euitandam.
186 Si vnus testis dicit de se z socio z similiter alter an probēt z dicantur singulares.
187 Simul dicitur fieri quando ordo vel narratio facti non permittit aliquid simul fieri sed successiue.
Adulterium probatur per testes qui viderunt adulterantem per rimulam vnus post alium.
Usurarium aliquem esse probatur per testes singulares.
188 Aliquem exercuisse iurisdictionem. Cecus super iurisdictione.
Aliquem cecum ciuitatem habere ciues. Aliquem esse filiū filij.
Aliquos esse fratres stipulationum. Aliquem contractum factū a muto quomodo z qualiter probetur.
189 Interesse singulare qualiter probetur per testes.
Si vnus testis deponit de. x. alter de. xv. an sint contrarij.
190 Testis super identitate rei remissiue. Item
Testis qualiter deponat vt imponat fidē instro ꝙ legi non pōt.
191 Arbitrio iudicis committitur an sit fides testibus adhibenda.
192 Necessaria ad fidem testis, z vt periurus puniatur.
193 Testi pro vna parte deponenti si interrogatus pro alia noluit respondere non creditur.
194 Testibus simul examinatis lz probent tñ non creditur.
195 Testes deponētes per eūdē premeditatumq̄ sermonem dicunt subornati. Arbitrarium est iudici eis credere.
196 Testis qui dicit testamentum falsuz sed de tenore nō recordatur non impedit aditionem ex testamento.
197 Testis qui dicit notarium errasse puta non audiui hec ꝟba probat errorem sed non qualiter.
198 Testis semel inductus si super eodē secūdo inducat z dicat non recordari qualiter deposuerit z aliter deponat an probet.
199 Testi non plene factum narranti non creditur.
200 Testi plus perito creditur etiam si negatiue loquatur.
201 Testis deponēs sup eo ꝙ est remotū a natura ꝯctus nō probat.
202 Testis qui accepit pecuniam ad deponendum probat in preiudicium eius a quo accepit pecuniam.
203 Testis recipiens pecuniā vt dicat testimoniū veꝝ punit ó falso.
Dans pecuniam testi vt verum testimonium dicat punitur.
204 Testes non pereunt instantia perempta.

205 Testiū dicta an faciāt fidez in alia instātia an ꝯ ipsosmet testes.
206 Testes recepti ad excipiendum qñ faciant fidem ad agendum.
207 Testis deponens super alio ꝙ̄ fuerit inductus an probet.
208 Testes non recte examinati probant in longinquis partibus.
209 Testis non tenetur recordari de tempore.
Nec vitiatur dictum si non deponit de loco ⁊ mense.
Tenetur habere notitiam diei quando est de substantia.
Melius debet recordari de loco ꝙ̄ tempore.
In criminali non tenetur de die deponere.
210 Testis si nō recordaī de tpe vz testimoniū eius in interdicto.
Et si errant in tempore probatur spoliatio.
211 Negatiua qualiter possit per testes probari.
212 Testis examinatus qui non debuit examinari qō non faciat indicium ⁊ quando ⁊ qualequale preindicium.
213 Testes singulares non probant contractum vsurarium nec certū crimen heresis.
214 Testes dicuntur singulares in actu distinctiuo.
Testes dñr varij ⁊ singulares qñ vn⁹ de vna, alius de alia ꝓbat.
215 Testibus contrarijs ⁊ inter se repugnantibus absolute ⁊ simpliciter non adhibetur fides.
216 Testes adinuicem repugnantes non simpliciter sed ꝑm quid, qr vnus de maiori alter de minori statur minori.
Testis qui varius qui contrarius ⁊ qui vacillans.
217 Testis sibijpsi contrarius per dolum punitur.
218 Testis qui habet consimilem causam est suspectus.
219 Judex non tenetur facere scribi in actis quare non adhibet fidez testibus.
220 Acta iudicij valent lz in eis nō sint scripta nomina testium.
221 Actus celebratus coram populo vel populum repzesentante nō requirit presentiam testium.
222 Si ex testibus aliq dicūt filiū in maiori ꝙ̄titate institutū filiaz in minori, aliq eos institutos eq̄liter intelligīt. s. eodē tempore.
223 Concessionem factam motu proprio non probatur testibus.
224 Protestans ꝯ testes pōt vti eoz dictis ad excludēdas probationes aduersarij nō ad fundandā intentionē. ⁊ si petit pro se exa minare videtur a protestatione recedere.
Solus consensus partium non sufficit ad conualidanda dicta testium que non valent.
225 Testis qui primo despositt postea super vltimo interrogatus di 3
xit se nescire intelligitur nisi vt supza dixit.
226 Testis interrogatus de aliqua re si dicit se oblitioni tradidisse ꝓpter infirmitatem iuste allegat.
227 Testis examinatus i loco vbi qs passus fuit casuz facit fidē alibi.
228 Instrumentum qualiter reprobetur per testes.
229 Instra ⁊ testes an possint pro parte acceptari, ⁊ pro parte nō.
230 Contrarietas testium vel varietas qualiter sit concludēda etiam vt probent.
Judex habet arbitrium quando dicta testium sunt contraria.
231 Testis falsus varians qualiter puniatur.
Cautela pro teste, quando torquetur.
232 Judex nō admittens defensionez iuris punīt ac si nō admitteret 4
defensiones innocentie. ℨ. in ℵ. presbyteri. nu. 14.
233 Testis qui dicit falsum in circunstantijs ꝙ tenetur de falso.
Jnfirm prestitū super principali trahīt ad oēs circunstantias.
234 Testis studiose non reddens causam sui dicti tenetur pena falsi.
Testis q dicit nō recordor teneī pena falsi qñ certū ē ꝙ recordaī.
235 Testis non dz asserere nisi quod vidit ⁊ sensit alias est falsus.
236 Testis nō dī falsus si dixit ad se nō spectare commodū ⁊ tñ spectat tanꝙ̄ cuilibet de populo vel vniuersitate. 5
237 Testis qui falsum dixit coza iudice presente parte punīt de falso sine citatione. ℨ. in ℵ. presbyteri. nu. 15.
238 Testis inutilis producenti ⁊ aduersario non nocens potest accusari de falso.
239 Testis falsum dicēs preter ꝙscientiā dñi, domino nō preiudicat.
Testi falsum dicenti super vno non creditur in alio.
240 Testis qui in sua testificatiōe aliquid falsi inserit vel addit aut ve 6
ra detrahit tota testificatio vitiatur.
241 Testis in articulo mortis constitutus si dicit se falsum deposuisse non nocet victori.
242 Producens falsos testes, producens, ⁊ mandatoz possunt omnes 7
vno libello accusari.
243 Testis occultans veritatem punitur ac si falsum diceret.
Judex ex officio potest fustigare testem falsum dicentem coza se.
244 Testis falsum dicens coram iudice non suo potest ab eo puniri.
245 Testis deponens falsum coraz arbitro remittitur puniendus ad suum iudicem.
246 Testis receptus a notario in iudicis absentia si dixit aliter depo fuisse quā scriptū reperiaī cui magis credaī. vide ℨ. 251. 254.
247 Testes testamenti nō presumuntur rogati, ⁊ quibus casibus debeant esse rogati.
248 Testes debent cognoscere contrahentes si agitur de probando actu secus si de solennitate.
249 Testes super lite coram arbitro pendente possunt coram iudice examinari nec requiritur litis contestatio.
250 Arbiter quod non poterit examinare an testes examinati coram iudice dixerint veritatem.
251 Magis creditur notario quam testi dicenti aliter fuisse scriptum ꝙ̄ deposuerit.

Uia testium mate,

teria amplissima est ⁊ diffusa ⁊ ꝑ multos tractaī doctores diffuse, ⁊ maxie ꝑ Spec. decreui sub ꝙpēdio verboꝝ oia q̄cūq̄ inuenīa breuissime ꝑ ꝙclones colligere sequēdo in qbusdā ordinē Spe. ⁊ oia ei⁹ dicta ꝙclusiue recitabo ego Mellus de sancto geminano iuris vtriusq̄ doctor. precibus alicuoꝝ socioꝝ meoꝝ humiliter ꝙdescēdi ad hoc opus compilandū. Suscipiant igīt lucidū ⁊ fauorabile munus ꝙ longo meo tempore instantissime petierunt.

1 **Sciendum** †primo est ꝙ oēs pñt esse testes q nō ꝓhibent. vñ edictū de testibus est ꝑmissoriuz. vt. ff. de testi. l. j. §. j. cūcta. n. licita sunt nisi decreto aut. l. ꝓhibeant ff. ex qb. cau. ma. l. nec nō. §. ꝙ eis. ⁊ ex de despō. impu. c. ad dissoluēdū. sic ergo q̄cūq̄ nō ꝓhibeī a testimonio potest testificari.

2 **Videamus** ergo †nūc q ꝓhibent. Et gñaliter no. ꝙ oēs q ꝓhibent accusare ꝑ ti. C. q accu. nō pos. ꝓhibentur testificari in causa criminali. vt no. in ru. C. q accu. non pos. ⁊ in. c. testes. iiij. q. ij. ⁊ q nō admittīt in causa principali non admittīt in causa appellationis, vt in. c. romana. de app. in. vj. ⁊ q repellanī. vide gl. i. q. j. c. si qs. ⁊ iiij. q. v. in sum. ⁊ q repellīt ab accusando repellīt a testimonio. vide gl. in sum. iiij. q. iij. ⁊ ij.

Jnimicus Aī testimonio repellīt. idē si cū inimico habitat. si est inimic⁹ ꝓp litē crialē illa durāte nō admittīt. si ꝓp ciuilē nō admittīt ꝙz rpe disputatiōis discutieī, an ei sit fides adhibēda. Jnimicus ꝙ magna inimicitia repellīt a testimonio. secus si pua sit. vt i Spe. ō teste. i ꝑn. Sz Jnn. no. i. c. cuz oporteat in fi. de accu. dixit ꝙ inimic⁹ recōciliat⁹ nō admittīt ad testimoniū si recōciliatio erat recēs. secus in antiq̄ qr ex antiqtate ꝛpis ꝑsumīt oblitio. vide gl. iiij. q. v. c. accusatores. q̄ est not. ad doc. facit. ff. de vsu. l. furtū. §. fundi. ⁊ ꝙ no. c. ꝑ tuas. de simo. in gl. ⁊ ff. ō excu. tut. l. athlete. §. dat remissionē. inst. ō inuti. stip. i fi. ⁊ dixit Jnn. vbi. s. ꝙ inimicitia repellit si erat capitalis inimicitia vel magna vbi tñ erat pua nō repellīt. ꝙz ei adhibeī fides. ⁊ vide. C. ō testi. i auc. si testis ꝓduct⁹ dicaī. an †aūt inimicitia sit magna vel parua iudicis arbitrio relinqī ꝙz Jnn. in. c. ō bis. de accusa. ⁊ vide ꝑ Bar. in. l. j. §. cū qs. ff. ō qō. ⁊ in gl. in. d. c. accusatores. iiij. q. v. que probat supradictā distinctionē. ⁊ dixit Jnn. extra de re iudi. c. j. ꝙ inimicus qui bz instam causam inimicandi nō repellitur a testimonio. vt ibi no. per eum vide.

Amicus Maxia amicitia astrict⁹ †a testimonio repellīt sec⁹ si leui. ō ℵb. sig. l. late. §. amicos. i Spec. ō testi. i ꝑti. ⁊ no. i gl. i. l. sciēdū. ff. ō vsur. nō ꝙ i totū repellīt amicus a testimonio ꝑ amico. ꝙz ei min⁹ fidei adhibeī, vt ē rex. i auc. ō mona. §. cogitādū. ꝙ ē vez nisi iter eos esset tanta amicitia ꝙ in eis sit vnū velle ⁊ ēt vnū nolle. vt. l. ēt. C. ō testi. ⁊ l. iiij. ff. eo. ⁊ ꝑ Ange. in d. §. cogitādū. q dixit ꝑ illū tex. ꝙ plures cohabitātes i eadē domo vn⁹ ꝑt testificari ꝑ alio sicut ⁊ monachi nec repellūt rōe cohabitatiōis sicut ⁊ monachi nisi alia ō cā repellāt. ꝙ ē no. ad multa.

¶ Cōspirator †seu ꝙiurator a testimonio repellīt. vt i Spe. ō testi. in ꝑn. ver. item ꝙ est ꝙspirator. Testes instri vel scripture non repelluntur ꝓp amicitiā. vt no. C. qui po. in pig. ba. l. scripturas.

Pater Et mater †Regīr ꝑ filio vel ꝯ filiū nō testificanī, nec filius ꝑ eis nec ꝯ eos. idē in ascendentibus, ⁊ descendentibus vtriusq̄ sexus in infinitū. vt in Specu. de testi. in ꝑn. ver. item ꝙ est parēs. ⁊ insti. de testa. §. pater. ⁊ vide Bar. ff. de testamen. l. qui testaméto. §. j. vbi tractatur nostra materia. dicta regula fallit, qr pater pōt esse testis in testimonio filij testātis de castrensi peculio. Jtem pater testificatur pro filio in causa religionis. Jtē mater cū querīt de etate genere, seu cognatione filij.

Quarto fallit in causis matrimonialibus. s. cũ queritur an mrimonium possit subsistere cũ eis pp ꝙsanguinitatẽ vel affinitatẽ. Sz si queritur an matrimonium sit contractũ, vel nõ sponsa dicente cõtrarium z sponso negante si ipse sit ditior, vel potentior, vel honorabilior, pater vel mater spõso nõ admittitur. Si vero pater vel mater inferior sit vel fauore matrimonij si sint pares vident suspecti, vnde index arbitrabitur si vir z vxor se habent vt excedentia z excessa, vt qz vir est ditior illa nobilior, vel eꝫ ẽt index arbitrabitur, pater aũt z filius qui est in eius ptãte eodez testimonio vel negatiue extraneo simul esse testes possunt. in patris vero testamento filius esse testis nõ põt, nec pater vel qui in eius ptãte est nisi filius testator sit miles seu de castrensi tenetur, qz tũc si ante missionez facit testm̃ pater põt testis adhiberi, secus si post. Spe. in tit. de test. in prin. versi. itẽ qõ est parens. de materia vide qõ no. ff. de proba. l. etiam matris. z ibi ẽt ponit an pater possit esse testis pro filio emancipato. z ẽt ibi no. an socer pro genero vel ecõtra frater pro fratre. z de viro z vxore. z an vnus canonicus possit esse testis in causa capitali. z vide qõ no. C. de testi. l. parentes. vbi ponitur de filio adoptiuo.

8 **Consanguineo** †Minus creditur in contradictorio iudicio. l. magis puto. § i premiis. ff. de re. eorum. z Bal. in conclu. tz ꝫ non in gradictorio magis creditur, nec est semper standum confessioni eorum. frater p fratre z contra fratrem admittitur in causa ciuili cum non prohibeatur nisi habeant oia bona cõmunia pro indiuiso, minor tñ fides ei adhibetur. Jn criminali vero non admittitur̃ preterꝯ in causa heresis. nec etiam in criminali.

9 C †Affines admittuntur sed ẽt collaterales z consanguinei volentes inter se admittunt̃ ẽt in criminali post tertiũ gradum, quia vsq; ad illum non coguntur testificari. si tñ testes in pari gradu attinent pducenti z ei ꝙ quẽ producunt̃ admittentur, qz par causa affectionis probibitionez tollit. in ciuili aũt remoti z propinqui consanguinei inter se pro z ꝙ, z inter extraneos admittuntur. ar. tamen contra qz sunt domestice persone. Spe. de test. in princi. ver. sed nunquid frater, z an admittatur. vide Bar. no. in. d. l. q in testamento. z quando coniunctus pro coniuncto admittit̃. vide quod no. etiam in. d. l. ẽt matris. z ibi dixi si consanguinei i cã matrimonij z in causa ecclesie z domestici admittantur ad testificandum. viij. distinc. c. ij. in glos. z an coniuncti sint idonei. vide glos. iiij. q. v. c. i.

10 **Socius** †Admittitur pro socio p parte socij non p sua per Inno. in. c. i. de testi. idem si incidẽter sine societate sit res cõis. secus si essent socij omniz bonorũ vel illius rei que petitur que cõis est. sic ergo solum consideratur, an ad socium testificante aliquo casu emolumentum pertineat, vt tũc admittatur. vide Spe. de test. in prin. ver. sed nunquid socius. z vide Ang. ff. si quis cautio. l. si duo rei. in prin.

11 **Domestici** †Testes non admittuntur ad testificãdũ. Fallit. C. de repn. l. cõsensu. sed coloni z ascriptitius, lz domestici sint, tñ admittuntur de consuetudine p dño, sed minor fides eis adhibetur. Cliẽtulus z mercenarius domestici sunt. z domi seruiunt non admittuntur pro domino, sed si fuerint olim nunc autem sunt admittuntur. est ergo consilium qõ dñs eos liberet z possunt testificari nisi constet de fraude. vt in Specu. de testa. in ver. item excipitur. z qui dicuntur domestici ibi vide. Domestici admittuntur in causa ecclesie. xxvij. distinc. c. ij. in glo. z quando admittuntur vide in. d. l. consensu. §. sup plagis. z C. de testa. l. ij. z xiij. q. ij. in glo. summe. admittunt̃ tñ domestici inter se vbi est par ratio affectionis idem quando aduersarius eius inducit sicut dicimus in aduocato. fallit quando sunt tales quibus imperari potest ratione patrie potestatis vel domi nij. Quid ergo in vassallo infra dicetur, z per Spe. vbi. §. Seruitores aut familiares an possunt esse testes pro dño eo qz domestici sunt. vide insti. de testa. §. pater. Sed an qui tempore contractus erat meus domesticus postea desijt esse admittatur pro me. vide. ff. de. q. l. i. §. idem. quid eꝫ. vide eadem. l. j. §. si seruus ad fi. An subditus admittatur pro dño. vide. C. de test. l. eos. quid eꝫ vide. ff. de testi. l. idonei. z extra de offi. deleg. c. causam que. familiares autem quibus hodie vtimur possunt testificari pro domino dũmodo honesti sint per Inno. in. c. fraternitatis. de testi.

12 **Vassallus** †Potest testificari pro domino lz nõ põt esse index qz plures requiruntur esse indices ꝯ esse testes. vel distingue, aut est magnum feudum tunc nõ admittat̃. aut est paruum z testimonium dicat. vel dic aut vassallus est obligatus ad prestandũ domino seruitia tãtũ, z nõ ad fidelitatẽ. z admittatur in illis qui tenent decimas ab ecclesia, aut est obligatus qz iurauit fidelitatem z non potest, qz iuramentum representat quãdam speciem seruitutis, z seruus non potest p dño testificari. Spe. in ti. de test. §. i. versi. sed nunquid vassallus. vassallus autem potest testificari ꝙ dominum in causa feudi. vt. C. ẽ test. l. aduersus. z posui in nostro repertorio in tit. de feudis.
Libertus contra patronum non testificatur. qz eius persona debet videri sibi sancta. Spe. vbi. §. idem in filio liberti. Spe. eod. titu. versi. item quod est libertus.

13 **In causa** †Uniuersitatis vel collegij quilibet de vniuersitate vel collegio hz testificari in defectu tñ aliorum z non aliter pro ipsa vel ipso, sed contra bene possunt. vel dic indistincte admitti in ciuili, qz cã vniuersitatis non est singulorũ. in criminali vero si prelatus accusatur tunc aut ab vno de vniuersitate accusatur, z alius de vniuersitate admittitur qz par ratio est. Aut extraneus accusat ab vno de vniuersitate z accusans non inducit socium nisi in subsidium. Specu. in tit. de test. in prin. ver. sed nunquid in causa vniuersitatis. de materia vide glo. iij. q. viij. c. nihilominus. z insti. de re. dini. §. vniuersitatis z. ff. de in ius voc. l. sed si hac. §. qui manumittitur. z sic videtur qp singuli de vniuersitate sint testes in causa collectarum. in contrarium videbatur quasi singuli ferant vtilitatem. arg. ff. de leg. i. ab omnibus. in prin. in contrarium est cõis opi. qz causa non tractatur nomine singulorũ, nec singuli pp partes iudicij z preferti; si nõ sint testes sup articulo principali lz sup incidenti. argu. insti. de test. §. legatarijs. z. ff. de tu. l. i. Bal. in conclu. in prin.

14 **Prelatus** †Uel rector ecclesie in cã eccle põt eẽ testis actor tamen testis simul esse non põt, vnde causaz alij cõmittit z ipse erit testis. z si constituto procuratore dicat abbas conuentus constituit talem procuratorẽ abbas poterit esse testis z quilibet de conuentu. z si administrator ecclesie contrabit qui contractus in dubium reuocantur poterit administrator testificari. vt in Spe. de test. §. i. versi. sed nũquid rector. abbas potest esse testis in causa monasterij. vt Innoc. in c. ad hoc vt extra ẽ rel. Uenditor p emptore donator pro donatario an admittant̃ dic vt not. ff. de test. in. l. nullus. p Cy. C. eo. l. nullum.

15 **Criminosus** si in crimine perseuerat non vz eius dictum in criminali siue in ciuili etiã dũ de crimine ciuiliter agitur nisi esset tale quod infamiam irroget z probet per sacerdotem cui crimen confessus est. z hoc vbi crimẽ manifestum z sine probatione presumitur enim penituisse z sue salutis memorẽ esse. vbi vero agitur criminaliter, siue sit manifestum siue sit occultum repellitur. si alias de crimine cõuictus exstat vel confessus, vel si ex hoc facto eius opi. sit grauata. vel si ei probari poterit lz egerit pniam. is ergo cui opponitur crimen non admittitur in ciuili vel in criminali prinsiꝯ pbauerit se innocentez siue conuictus fuerit siue non dũmodo conuenitur. Spe. de test. in ver. itẽ opponitur quod est criminosus. quid si in vna domo sunt quatuor quorũ vnus occidit̃ z nescit̃ a quo an aliquis eorũ admittit̃ ad testificandum. vide Spe. eo. tit. ver. qd si quatuor homines. z Ang. in. l. si in rixa. ff. ad. l. cor. de sica. An ꝑautem particeps criminis admittat̃ ad pbationem glos. in. c. ij. de testi. que incipit. nota qz dicit qõ non. sed ad presumptionez sic. vt ibi. qõ intellige speciale vt in crimine simonie. in alio autẽ crimine quam isto excepto non videtur quod particeps criminis faciat indiciũ nec presumptionem etiam ad torturã. vt in. c. i. de confes. ibi. ciuili centemus pene subdendos. ibi tamen glos. dicit quod non creditur quantum ad conuincendum sed quantum ad presumptionem. Et si intelligas in excepto concordas cũ glo. d. c. i. si in alijs cum pp presumptionem deueniatur ad torturaz torquebuntur alij ad istoruz testimoniũ. z sic pene subdentur cõtra illum per tex. in. l. fi. C. de ac. vbi de hoc per Cy. facit de adul. c. significasti. z ad filleia. l. prius. nam quantumcunqꝯ quis sit infamis iudeus z legibus odiosus tñ conuinci dz p testes idoneos vt no. in. c. testimonium. de testi. criminis socius a testimonio repellitur. Spe. de testi. ver. item quod est socius criminis.

17 **Homicida** †De iure canonico repellit̃ de iure ciuili admittit̃. Spe. eo. tit. versi. item qõ est homicida. z in ver. itẽ qꝑ nõ est ꝑbate vite, lz testis ꝙfiteat̃ se homicidã. non tñ poterit eũ iudex punire ex illa confessione, qz nõ est facta in iudicio. non enim de hoc agebat̃. glo. ordi. est. iij. q. vi. z hoc crimen incidit enim cause principali. vt. l. nullũ. C. ẽ testa. gl. j. q. j. z hoc quippe. secus si confiteatur falsuz. vt. d. l. nullum. C. de epis. z cler. l. presbyteri.

18 **Fur** †Raptor z aduiter manifestus z gñaliter in quolibz peccato mortali. s. manifeste ꝙstitutus repellit̃, nam

tales

tales sunt ifames ifamia canonica, nec poterit testis q̃ ptextu crí minis repellit mihi ó crimie obijcere. nec aduersari⁹ meus i ista cã mihi de crimine obijciet, nisi esset tale crimen qó obijcio testi cuius ego particeps fuerim. in Spe. de test. §. item obijcit quod est fur. ℂ Sed nũquid põt esse testis ille qui associauit aliquem ad cõmittendũ adulteriũ ét causa ipsius adulterij. ⁊ an possit co gi. vide Jnno. in. c. qualiter ⁊ quando. el. j. de accusa.

19 **Jnfamis** †⁊ lenis opinionis nõ admittitur ad testificã dum nisi in criminib⁹ exceptis q̃ tunc admit titur cũ tormẽtis, vel nisi accusatus sit male fame. q̃ est verũ in infamia iuris. Jnfamis aũt de facto admittitur in causa ciuili vel criminali ciuiliter intentata. Ferre testimoniũ est dignitas ⁊ est actus legitimus qui actus infamibus interdicitur. ⁊ ideo periuri non admittuntur. Temerariũ tñ iuramentum quẽ a testimonio nõ repellit. que infamia etiam post mortẽ testis poterit probari. Spe. de test. ver. item excipitur q̃ est infamis. si testis confiteat̃ se infamen vel inimicũ non credit̃ ei. quasi pp hoc non sit produ ctus nec iuratus, q̃ accessoriũ est. q̃ nec curat vacillare, tamen si vacillat nõ credit̃ ei. Jnno. i. c. inquisitores. de accu. Bal. in cõ clu. Spe. de test. ver. q̃ si testis se seruũ. infames inter se admit tuntur ad testificãdum. vt in auc. de test. §. sancimus. sed an pote runt adhiberi testes in testamento. vide. ff. de test. l. cum lege. an testis infamis vel receptus post terminum faciat iudicium. vide Bal. in. l. ij. C. de episco. aud. ⁊ per Bar. in. l. ij. ff. de appel. reci. Quid de infame infamia facti, ⁊ quid de bãnito. vide Bal. ff. de sena. l. cassius. infamia facti q̃ri ex periurio repellit, q̃ periuriũ sine infamia repellit. Bald. in. l. lucius. ff. de infa. infamia postea secuta si retrotrabitur testimoniũ medij tẽporis infringit. ff. de in fa. l. furti. §. j. in glo. vel q̃ facit. ff. de sol. l. si quis offerenti. §. fi. ⁊ l. cũ decem. §. fi. eo. tit. ⁊ ff. rem ra. bab. l. fi. ⁊ l. si indebitum. §. fin. ⁊ quod ibi no. Bal. in conclu.

20 **Excommunicatus** †Et suspensus a testimo nio repellunt̃ an ãt excõ municatus q̃ excõicatũ admittat̃ si oẽs de monasterio sint excõ municati. vnus q̃ aliũ admittit̃ nisi index ex officio repellat. spe. de test. ver. itẽ qó est excõicatus. accusator nõ põt esse testis. sed pmotor ingsitionis vel denũtiationis põt si illã psequit̃. Spe. e. tit. versi. item q̃ ipse. Jtẽ est testis ⁊ accusator ⁊ quando sunt plu res accusatores iudex eligit magis idoneũ, ⁊ ceteri repelluntur a testimonio. gl. ij. q. j. in primis. ⁊ vide. xiij. q. iij. in summa. i gl. Concubinarius manifestus vel incestuosus q̃ accusatũ nõ admit titur. Spe. eo. tit. ver. item q̃ est cõcubinarius. Hermaphrodi tus nõ admittitur. Spe. eo. tit. ver. itẽ qó est hermaphroditus. Judeus paganus infidelis vel hereticus non possunt q̃ christia nũ testificari ét si christianus a christiano sit conuentus, heretic⁹ tñ q̃ hereticũ vel paganũ admittit̃ qó est verũ cũ hereticus agit. Sed si orthodoxus nõ opponit ts dictũ testis. orthodoxus ad mittitur q̃ infidelem. Spe. de testi. ver. itẽ qó est iudeus. Jnfide lis pro catholico testimonium dicere potest. de pe. dis. j. c. multi plex. in glo. vide. C. de here. in. l. quoniam multi. ⁊ ibi per Cyn.

21 **Jmpubes** †testimonium non dicit nisi in casibus. ff. ó li. cau. l. fi. in fi. ⁊ hoc in ciuili. xiij. q. iij. c. j. in criminali vero ét factus pubes repellitur, nisi q̃pleuerit. xx. an. nunq̃ tñ ad plenam fidẽ, sed quantũ ad p̃sumptionẽ facien dã. pupillus q̃q̃ potest recipi maxime si dñs a familia est occi sus. ff. ad sil. l. prima. §. impubes. Sed an factus pubes poterit te stificari de eo qó vidit in pupillari etate. Dic qó sic p̃sertim si erat proximus pubertati. Jdem de eo q̃ quidam vidit q̃q̃ es set cecus. Spec. in titu. de test. versi. item excipitur q̃ impubes de impuber. no. in. l. iij. §. lege. ff. de test. de seruo facto libero no. Bar. de verb. signi. §. instrumentorum. l. notionem.

22 **Monachus** †⁊ canonicus regularis cõuersus vel alius religiosus vel aliter sub obedien tia positus nõ põt esse testis sine lnia eius cui subest. in causis tñ suarũ ecclesiarũ testificari põt. Spe. e. ti. ver. item excipitur qó est monachus. de hoc vide in auc. ingr. C. de sac. san. ecc. ⁊ an cleric⁹ admittat̃ in cã eccl'ie vel sui ca[illegible]ci. vide. xiij. q. ij. i gl. j. ⁊ ij. ⁊ per Ang. in auc. de monachis. §. cogitandũ. ⁊ isti. de te sta. §. testes. ⁊ ibi no. in Spe. de test. ver. qó de monacho. ⁊ ver. itẽ q̃ est clericus. an aũt administrator ecclesie admittat̃ sup q̃ ctu qué celebrauit. vide p Arch. ⁊ Jo. an. in. c. romana. de testi. i. vi. ⁊ i. c. sup prudẽtia. xiij. q. ij. vbi ẽ tex. sing. ⁊ bal. i qc. iuris.

23 **Seruus** †Non põt esse testis nisi in defectu probatio num p̃m quosdã. ⁊ nisi in criminibus excep tis. nã tunc admittatur si accusatus sit de crimine diffamatus. tñ eis q̃q̃ credit̃ cum tormento ⁊ alijs p̃sumptionibus q̃ dñs vel patronũ eis nõ credit̃ nisi in casibus quos habes. xiij. qõ. ij. c. ne patr. si tñ testis tpe quo signauit testimoniũ erat seruus sed com muniter habebat̃ p libero vz nihilominus testimoniũ. idẽ si a ma iori pte habebat̃ pro libero ⁊ illud si testis dicit se liberũ ⁊ ó hoc pendet iudiciũ admittit̃ ad testimoniũ ⁊ reseruat̃ in tps disputa tionis. ascriptitius põt esse testis. statuliber nõ põt. eo. ti. versic. itẽ q̃ est seruus. Testes nõ p̃nt esse serui nisi in casu necessitatis. ff. de test. l. serui. dicit tñ ibi glo. q̃ si precedit semiplena pbatio, tũc testimoniũ serui cum illa semiplena pbatione facit vnam pro

24 bationẽ. ⁊ vide. C. de testi. l. seruos. ⁊ q̃m testes †qui cõi opini. li beri reputant̃ lz serui sint ex liberali subiectione per decretũ di ui seueri. vt in. l. j. C. de test. ⁊ ibi in hac cã tractari. ⁊ p q̃s est cõ testis vt testm̃ nõ sit sine effectu testificari poterunt in iudicio nõ obstante seruitute, ⁊ ideo non trabam illud rescriptũ ad alium ca sum q̃ nõ est nostrũ illud extẽdere. si igit̃ testes fuissent infames q̃ crimine famoso dãnati. ⁊ per q̃s intestabiles. vt. l. ob carmẽ. ff. de test. lz cõi opi. tunc reputarentur bone fame nõ teneret testi monium. Jtẽ ex alia cã tunc ad test. non potuissent adhiberi, pu ta q̃ erant impuberes ⁊ cõi opi. reputabãtur adul. vel erant mu lieres ⁊ reputabant̃ masculi. Cy. tñ lz q̃rium in. d. l. j. ⁊ non bene iudicio meo ⁊ est dictum Ang. in conclu. Quid si testis tpe quo iurauit erat testabilis, sed tpe depositionis erat intestabilis. dic q̃ si crimen qó reddit eũ intestabilẽ nõ est notoriũ dictus eius re cipitur ⁊ in tps reseruabitur disputationis. Si vero postea sit no toriũ nõ vitiat̃ eius dcm̃, sed fatuus ẽt si iudex illõ reciperet ⁊ vi de qó plene no. C. de test. ⁊ l. j. ff. ad carb. l. iij. §. due cause Bald.

25 . C. de leg. l. leges. Vbi testes †sunt de substantia rei tunc inspicit̃ conditio testis tempore testimonij. vt no. in. l. ad testiũ. §. conditio ver. nihil. ff. de test. sed in alijs negotijs vbi testes non sunt de sub stantia rei impubes potest testificari pubes factus. ⁊ sic de his q̃ vidit ppe pubertatẽ ⁊ non de his q̃ vidit ppe infantiam. ff. ad sil. l. excipiunt̃. Ratio est, q̃ q̃n aliquid est de solẽnitate dz adhibe ri in initio ⁊ vno contextu. vt. ff. de testi. l. bꝛdes palã. §. fi. sed vbi non est de solẽnitate tunc non inspicimus initium, sed effectũ rei. ff. de here. instit. l. q solũdo. ⁊ no. q̃ ratio contrariorum idem fa cit in casu econuerso. nã si tpe testamenti est habilis vel probabi lis reputationis lz postea fiat inhabilis non tñ vitiat̃ testimoniũ. C. de test. l. j. qó est exandiendũ de testõ in scriptis vbi testes nõ babẽt de veritate deponere, sed solũ de solẽnitate, nã ibi si consi stat de solẽnitate q̃ testes sua sigilla recognoscunt non potest re ferri qõ voluntatis, q̃ certa est q̃ scripturã apparet ⁊ tolleratur testimoniũ eius. q̃ bꝛ adminicula per se. s. subscriptiones ⁊ sigil la sua recognoscant ⁊ testes. sic intelligunt̃. l. j. C. de testa. ⁊ ff. ad carbo. l. iij. §. cause. item põt intelligi illa. l. in testõ nuncupatiuo redacto in scriptis p tabellionẽ. q̃ non dꝛ vitiari testamentuz, q̃ apparet ab initio legitime q̃fectũ. ⁊ q̃ dictum testis scriptura in uat̃ q̃ mutuo se iuuant nec vitiaretur testamentũ morte testis. er go nec capitis amissione. Si vero nõ est scriptũ, nec mann antẽ tica roboratũ. distingue an sit qõ solẽnitatis ⁊ inspicit̃ initiũ. an voluntatis ⁊ tunc tempus iramenti. ⁊ ideo primo casu admittit̃ statu mutato in malũ. secõ non ⁊ sic non vitiatur testamentum sꝛ probatio eius vitiatur. Ratio differentie dicte distinctionis est q̃ vt dixi quo ad solẽnitatem inspicitur initium Bald. in con clu. sed quid si obijcitur contra testm̃ qó est contra solennitatez.

26 q̃ †vnus ex testibus dr̃ tunc fuisse inhabilis nunquid ad probã dum est habilis ⁊ sic ad probandũ solennitatẽ sufficiant duo te testes. dic q̃ sic q̃ põt hec questio examinari seorsum a principa li. s. a testõ. ⁊ est sue materie p se. ⁊ q̃ eius contrarium, id est infa mia põt probari per duos testes secus si qõ solennitatis non põt examinari seorsum a principali. vt no. in. l. ij. C. ó secũ. tabu. bal. vbi. §. Cuius temporis consideretur integritas testium. vide per Bal. in. x. col. in tit. an remoueri debeant test. qui par. esse de sie. Testes debent esse bone fame non solum tempore iramenti

27 sed ẽt tempore depositionis non absolute quod dictum †trabat̃ ad tempus iramenti. vt in cle. i. de offi. dele. q̃ illud respicit so lẽnitatem non secundum veritatẽ que sine examinatione liquere non potest. Bal. in. c. i. quot te. sint necess. ad proba. x. col. ⁊ qó depositum trabatur ad tempus iramenti. est verum quo ad im plicitam probationem. ar. ff. de here. instit. l. asse toto. non quo ad explicitam. ff. de test. l. heredes palam §. sed si notam.

28 **Hi cum** †quibus non est testamenti factio non p̃nt testi monium ferre. Spe. de testa. §. item q̃ est talis cũ quo non est testamenti factio. Testis mutus an esse possit. vi de in Spe. de test. §. nunc tractandum. ver. quid de muto

29 **Cecus** †Testificatur de auditu, maxime si q̃bẽ iuz vo ces habuit notas. ⁊ maxie de his que vidit ante

quam fieret cecus. Spe. eo. ti. ver. sed nunquid cecus. ⁊ vide an ge. in auc. de here. ⁊ fal. §. si vero expressum. vide glo. iij. q. ix. c. testes. ⁊ ibi ēt ponit quid de muto. cecus non testificatur de perceptibilibus per visum. nec surdus per auditum scōm Hostiē. in c. ex literis. de test. Bal. in conclu. ⁊ vide Spec. de test. in prin. ver. sed nunquid cecus. ⁊ dixit Bart. in l. ad testiū. ff. de test. qō testificaī de eo quod vidit anteq̄ esset cecus.

30 **Pauper** †Suspectus testificari non pōt in ciuilibus sed in criminalibus admittit cū tormēto, pauper honeste vite nō repellitur. vt in Spe. de test. versi. itez quod est pauper. Si enim sint inimici pauperes timeī de suborna tione. iiij. q. iij. c. itē nihil. ⁊ in auc. de test. §. i. p totū. olim vt qui adhuc portāt crucē publice penitētes, an admittantur. fuerūt opi. vide in Spe. eod. ti. quid de portantibus cruces. ⁊ C. de here. l. quoniam. ⁊ hec de paupere sufficiunt.

31 **Iudex** †Aduocatus ꝓcurator assessor executor actor vel arbiter in eadem causa appellationis vel principali repellit a testimonio. est enim presumptio qō diceret ꝓ ea p te pro qua prius fuit. quidam tñ admittunt procuratorē cōtra dominum. Itē admittit negotio finito. Be aduocato dic qō admittit anteq̄ inceperit patrocinari, ꝛ de salario cōuenerit poterit tñ esse testis ꝓ eū pro quo intercedit. Spe. eo. ti. in prin. versi. item qō fuit in eadē causa. an aūt ille q est vel fuit iudex possit esse testis. vide Jo. cal. xxviij. dis. per Bar. C. de arbi. l. ne in arbitris. ⁊ vide de omnibus predictis in glos. ij. q. vij. querendum. ⁊ quod dī quod iudex possit esse testis intellige lite pendente sup principali, nam super accessorio cora se potest. nō tñ interrogādi sunt vt testes, sed cōsulendi tāq̄ si fuerint iudices. Spe. eo. tit. versi. ꝛ qd si scriptus. ⁊ si sunt tres aut. v. iudices magis creditur testibus q̄ eis. nisi ēt ipsi iurati essent. Spe. vbi. §. ⁊ si impetres iudicē quē volebā ꝓducere in testē, remouebit a iudicando ⁊ erit testis. Itē ordinarius poterit esse cora officiali si necessitas iminet ⁊ si iudex in testē inducitur qui iurat se nihil scire de causa vī qō non remaneat iudex. itē iudex q fuit suspectus recusatus nō potest in testē adhiberi nulla de causa scōm quosdā. Tu dic ꝛtrariū maxime si ꝓducens non habet nisi vnicū alium testem. Specu. vbi. §. de procurato. an possit esse testis. dic aūt de partium volūtate ⁊ pōt, aut ꝓ voluntatem partis ⁊ nō pōt. ⁊ si est procurator litis nō pōt. si negotiorū gestor potest in alio negotio nō i illo. bal. in. c. ij. in ti. de. l. conradi. x. col. an ꝓcurator ad iudicia vel negotia possit esse testis. dic vt. C. de testib. l. oibus. ⁊ ibi proxeneta. ⁊ ⁊ ibi per Bar. in l. deferre. ff. de iure fisci. ⁊ ꝓ Ang. in auc. ō testi. §. qm̄. ⁊ in ql. suo. xxviij. ⁊ in Spe. de test. ver. qd si ꝓxeneta.

32 **Mulier** †In testimonio admittit in ciuilibus, ⁊ in criminalibus exceptis admittit. in codicillis ⁊ alijs vltimis voluntatibus ⁊ sic in alijs casibus an admittatur fuerunt opi. tene tu q admittat. Spe. eo. tit. ver. itē qō est mulier. ⁊ vide glo. xv. q. iij. de crimine. xviij. q. iij. c. in decima. ⁊. xxxiij. qō. v. c. mulieres. in glo. ⁊ insti. de test. §. testes. Sed nunquid valeat testimoniū mulierū asserentium post inspectionem aliquam non esse cognitam. vide gl. xviij. q. iij. c. nec aliquam.

33 **Fideiussor** †Potest esse testis pro debitore q est soluendo alias nō. vide in Spe. de test. versi. quid de fideiussore. Sed an poterit esse testis inter debitorem ⁊ creditorē vide ꝓ Bar. ff. de leg. i. l. si cui. §. fi. an aūt possit eē testis fideiussor. vide insti. de test. in. §. legatarius. Sed pone mutuani tibi decē cū hoc qō non possit probari nisi per duos filios meos. donaui Petro istā actionē, an Petrus poterit ꝓ filios meos ꝓbare. Rñ. si donatio incepit ab actione nō potest, si a traditione potest. ⁊ in Spe. eo. tit. ver. sed pone mutuani. sed quid si nō habeo nisi vnuꝫ testē ⁊ cedo iura mea an potero testificari ꝓ cessionario. Spe. in tit. de procu. in fi. qō sic. facit de procura. c. nostra. per Arch. in summa. ⁊ per Ang. in l. beredi. §. non aute ff. de pactis. ⁊ in l. si quis in rem. de procuratoribus.

Cedēs An possit testificari pro cessionario ⁊ rñ. qō nō possit. vide per Bal. in versi. cessio. in conclu.

34 Creditor †prohibeī ferre testimonium pro debitore. vide Ang. ff. de procu. l. non solum. §. queritī. Quem nō possum in ius vocare ꝓ eū testimonium perhibere non possum. C. de testi. l. libertorū aduersus. legatarius pōt interdum esse testis de his que in testō continentur. ff. de testa. l. qui testō. insti. de test. §. legatarius. Tutor interdū erit testis pro pupillo. vt no. in dicta. l. qui testamento. Familia officialis interdū examinat tpe sindicatus. vide Ange. in trac. de sindicatu. Pro †uxore fratris pōt quis testimoniū ferre. Ange. ff. de postu. l. cui eorum. §. affinitatis. Beneficiati ꝓ prelatū pñt eē testes de sua creatiōe seu ti. vt no. i. d. §. legatari⁹.

Magister pro discipulis an possit testificari. vide gl. xi. q. i. c. f. Cōpater an possit esse testis vel index pro cōpatre. vide in Spe cu. latius in tit. de test. §. qualiter. ver. qd sit ius de spirituali pa
36 tre, ⁊ Guil. de cu. ff. de in ius voc. l. gñaliter. Maior †. lxx. annis non cōpellitur esse testis. insti. de excu. tu. §. itē maior. in qua etate sunt testes recipiendi. vide gl. summe. iiij. q. ij. ⁊. iij. an testes ꝓ bibiti admittantur qñ ꝓceditur sine solēnitate iuris. vide Bar.
37 ff. de edē. in. l. fi. dꝫ †index dare saluum conductuꝫ testibus vt veniant ad deponendū. vi. q. viij. hortantur in glo. ⁊ in Spe. ō test. §. qualiter. in versi. dꝫ quoq̄ ipsius. Testes non sunt vocādi a lōge qñ plus expenderetur q̄ sit valor cause, ſꝫ dꝫ eorū examinatio delegari. Bart. in l. mediterranee. C. de anno. ⁊ tri. libr. x. Testibus debent fieri expense sed non dāna. vt. d. l. qm̄ liberi. C. de test. ⁊ l. si qñ. §. sed cū minime oporteat. ⁊ Bald. in l. fi. in fi. C. de frnc. ⁊ li. expen. ⁊ per eundem in. d. l. quoniam liberi. C. de testa.

38 **Si testes** †Citati non veniant ꝙ remedium cōperit ꝓ eos. vide Bar. ff. quē ad, testa. l. sed si qs. qd aūt si veniunt ⁊ retardant deponere. vide per Ange. de eden. i. l. pe. in fi. in Spe. de testa. §. qualiter aūt. ver. cogi debent. ⁊ adde qō no. Jac. cal. xxx. distin. ⁊ sequitur. Quid si sunt talis cōditionis ꝙ non coguntur testificari, an sint citandi. vide per Ange. in auc. de test. in prin. si testis extra iudiciū coram iudice non in figura iudicij dicat se non interfuisse negotio tñ dꝫ cogi ad deponē dū, ⁊ staī depositioni. Bal. in. §. si. n. . in. c. i. in tit. quid sit innuendum. ſꝫ Bar. ꝓ rīū teneat in. l. eos. ff. de fal. Testis si ꝓmisit testificari cogit testimoniū phibere. Bal. C. qui accus. nō pos. l. data
39 opera. ¶ †Quid si testes nolunt cōparere vt veritas occulteī q̄ pena punientur. Rñ. qō non punientur tanq̄ falsarij, q falsitas testium ꝓprie est per iuramentum, sed iste non iurant, ergo ⁊c. dic qō criminaliter punietur crimine stellionatus, sed ciuiliter p ti ad interesse vel reipub. ꝓ actionē de dolo. arg. eorū q̄ no. Lyn. in. l. j. C. de do. ⁊ tangit Inno. in. c. i. de fal. ⁊ bal. in. l. presbyteri.
40 C. de epis. ⁊ cleri. Qualiter †testes cogantur ⁊ qui nō possunt cogi. vide in Spe. de teste. §. pen. compelluntur aūt testes in ciuilibus causis vbi veritas per alios apparere non potest. xiij. q. j. c. q̄q̄. item in causis spūalibus. vt in. c. j. de testi. co. itē in criminalibus ciuiliter intentatis. puta per inquisitionem. vt in. c. sup his eo. tit. Item in inquisitione ⁊ denuntiatione, ſꝫ quidam nesciunt qua de causa dubiteī, q tunc repelluntur vbiq̄ pp defectum veritatis. vt in. d. c. q̄q̄. Quidam tñ itelligūt hoc fore verū, nisi foret periculū anime. In criminalibus aūt dico non compelli, q ibi luce clariores debēt esse ꝓbationes. vt C. de proba. l. sciant. iiij. q. ij. c. item nihil. versi. fi. ⁊ Ange. in conclu. Item in casib⁹ aliqbus quis cogitur ad testimoniū qui regulariter non cogitur. est arg in. l. i. C. de test. q̄ pater cogēdus est ferre testimonium ꝓ filiū ⁊ eō ꝓ si veritas aliter sciri nō pōt, ⁊ maritus ꝓ vxorem ⁊ econtra. q̄uis alias non sunt cogendi. sic tenuit Bar. de fa. dū esset executor in quadā causa cū maritus teneret actione depositi ad decē. nec aliter aduersarius potuit de iure suo ꝓbare nisi ꝓ vxorē depositarij cōpulit eam ad iurandū. argu. d. l. i. ⁊ C. de repu. l.
41 consensu. ¶ Testes †post q̄ intrauerint ad iudicium pro reddēdo testimoniū nō dēnt redire sine lnia iudicis, nec index pōt eos tenere vltra. xv. dies qbus elapsis illico citati recedūt. vt no. C. ō test. l. si qñ. ⁊ C. de appel. l. eos. ⁊ non vltra tenenī expectare. ar. ff. de tabu. exhib. l. iij. §. exhibere. ⁊ in Spec. de test ver. testibus aūt. in. §. qualiter. facit q̄ dī de litigatoribus q̄ non debent recedere sine licentia, alias non dicuntur venisse q non steterunt. vt i. c. j. de iudi. ⁊ ꝓ Inn. in. c. calūniā de penis. facit tex. in. c. statutū §. ꝓ ferendo de rescrip. li. vj. dū dicit referēdo stādo ⁊ sequēdo. ⁊ Ang. in ꝙclu. Testis dꝫ satisdare de non recedēdo. vel si non
42 pōt dꝫ iurare. ⁊ si alterū, nō facit dꝫ deduci ad carceres. vt no. in. l. si qñ. C. de test. Quid ergo †si testes non fuerūt citati nec moniti ⁊ deponūt an faciāt fidē tex. in. l. libertoꝝ. C de test. videī innuere q̄ non, q voluntariū testimoniū reprobaī pp reuerentiā paternalē, ergo cessante ista cā videī innuere q̄ possit ⁊ valeat testimoniuꝫ tale. ⁊ videī gl. l. post legatuꝫ. ff. de his qui. vt indig. ⁊ est casus in. l. presbyteri. C. de epis. ⁊ cleri. vbi tex. dicit q̄ debent esse ēt periti ⁊ citati ⁊ moniti. vt sequit Jac. de bel. in. §. si vero ignoti. in auc. de test. q dicit q̄ si testis deponit non citatus eius dictum est nullius, ⁊ ita intelligaī. l. presbyteri. ⁊ quod non est necesse qō cogantur alijs remedijs. s. per capturam pignorum, q̄ sola citatio sufficit. cōcludens q̄. d. glo. in. l. post legatum. est falsa. Sed Bat. in auc. sed nouo iure. C. si certum pet. dicit q̄ si tunc sint ꝓ ducti per partem qō creditur eis sponte iurantibus ⁊ deponentibus, secus si non fuissent producti, ⁊ ita saluat dictum glos. ego credo illam glo. fore veraꝫ ex eo quod eoipso q̄ index defert iu-

ramentum

ramentum testibus videtur eos monere quod dicant veritatem. ⁊ illa monitio tacita vī esse maioris auctoritatis q̄ citatio facta p̄ nuntiū, ita probat gl. Ber. in ca. q̄suluit. de offi. dele. mouens se hac rōne. vcz q̄ maioris auctoritatis est illō q̄ fit p̄ se q̄ illō q̄ fit p̄ imaginē. sz cōstat qō tacita admonitio resultās venit ab ipso iudice, ē ergo maioris auctoritatis q̄ sit illa citatio que fit p̄ nuntium, q⁹ fit in imagine iudicis per Ang. in conclu. ⁊ ponit bald. in. d. l. presbyteri. ⁊ in addi. Spe. in ti. de test. ⁊ per Bar. in. d. l. post legatuz. Testis tñ q̄ non cogitur testificari non est citādus.

43 Ang. in auc. de test. in prin. testimm †receptio facta ꝑ non citatū non vz. Abb. extra de test. in. c. in nomine dñi. ⁊ C. de test. l. si q̄ñ ⁊ glo. ibi dicit q̄ est nulla ipso iure. Bal. in conclu. nūquid autez poterit quis cogi vt dimitat testes testificari contra se. dic vt no. C. de test. l. nimis graue.

44 **Debet** †Iudex inquirere de conditione testis. ff. de ma. conne. l. i. §. si preses. ff. de testi. l. iij. §. j. ff. de qō. l. ō minore. §. fi. Sed si non inquisiuit nō obstante hoc testimoniū nō vitiatur, q⁹ cū iudex interrogat dz esse presens. ff. de testi. curent ⁊ modus qōnis est in arbitrio iudicis. ff. de qō. l. qōnis. ⁊ tñ ista non sunt de necessitate. arg. ff. de iudi. nō quicquid. qualitas enim testimonij est omissa, que vitiari nō dz. ff. de leg. ij. cū pater. §. vicos. p̄ ꝑ facit qō dī qō testis dēat cāz ini dicti dicere, ⁊ sup ꝑ iterrogari vt i auc. ō test. §. ⁊ lz. ⁊ tñ si est omissuz nō vitiaī testimoniū. C. de test. l. solā. Jaco. de ra. dicit hoc verū esse si testis deponit de insensibili, sed intellige per aliqua media sensibilia qō not. ad testes producendos arbitrio iudicis dilatio danda est in qua pūt fieri tres ꝓductiones lz ꝑm aliquos sunt tres dilationes. Spec.

45 de testi. qualiter. ver. iudex ergo. quarta †dilatio seu ꝓductio nō datur sine tali solēnitate. s. qō petens iurabit qō non fuit pronuntiatū super dictis testium ꝓductoꝝ per se vel per alium, ⁊ quod illam non petit dolo, machinatu, vel arte, sed q⁹ nequit vti testib⁹ quos ꝓducere intendebat, ⁊ tunc concederetur quarta lz aduersarius dicerit testificata, vt in v. quarta autē ꝓductio. in Spec. de test. ⁊ predicta habent locū cū producuntur super principali. Si vero super exceptione ꝓbanda non datur quarta dilatio. vt in ver. sed cū super exceptione. Quinta ꝓductio nō conceditur si in prima dilatione, ⁊ in tertia aliquos ꝓdurit. Si vero fuit legitime impeditus vt nullū ꝓduceret, hoc ꝓbato dabit quarta, quinta ⁊ millesima, ⁊ ꝑm aliquos scōa, ⁊ tertia dilatio si necesse fuerit sine iuramento. vt in ver. quita. refrenabit tñ iudex effrenatam testium multitudinē. vt ibi per Angel. in. l. quoties C. de naufra. li. x. Usq̄ ad quē numerū dz iudex examinare testes. vide Ang. in auc. de referen. pala. an aūt testes producti sup vna causa possunt sterū reproduci in alia super eodē arti. no. in. l. pretor. §. hoc edicto. ff. vi bo rap. Et †ante publicationez nō possunt

46 ijdē testes sepe produci nisi ex causa ⁊ forte non fuit de omnibus recordatus vel si nō fuit plene examinat⁹, alias aūt tāq̄ suspect⁹ repellitur. in Spe. de testi. §. satis vtiliter. ver. nunquid ante.

47 ¶ †Licet sit renūtiatū productioni testiū tñ bene possunt alij ꝓduci si non sunt dicta testificata. Ang. in auc. de testi. §. ⁊ lz. ⁊ Spe. in. ver. iij. pro hoc dicto. Ang. de renuntiatio. est gl. not. ⁊ ibi per Bal. in auc. at qui semel. C. de proba. alias. l. iij. ē. de fi de instr. ⁊ in auc. vt si ꝓbi. ma. credi. ⁊ de §. q⁹ vero. in glo. mag. si tñ spāliter renuntiat testibus super aliquo capto tz renūtiatio. Inno. in. c. cū veniſſet. de testi. ⁊ non est locus penitentie ad materiam vide p̄ Jo. an. in. c. fraternitatis. de testi. ⁊ ibi per Inno.

48 †Itē iudex inquirens ⁊ ꝓmotor inquisitus qui suā iniuriam vel interesse non non ꝓsequitur post dicta testificata potest testes inducere. Bar. in consil. suo. clxxxviij. testes producuntur de pronincia in pronînciam, vel de ciuitate in ciuitatē si iudici videbit illud expediens, alias rescribet iudici, ⁊ hoc in ciuili. in criminali vero precise cogunt venire ad iudicem qui de causa cognoscet

49 Spe. eo. tit. §. sunt aūt alias. sepe. iudex pōt †ex mero officio in cā criminali inquirere de facto ⁊ reciperet testes ēt post publicatum ꝓcessum. vt no. Inno. extra de testi. c. cū clamor. ⁊ Archi. iij. q. iij. c. placuit. Si aūt est ꝓcessus accusatus post aperturaz non potest ante aperturā. tñ est dubiū an iudex maleficiorū possit ex officio tunc recipere ad coadiuuandum accusatorem q⁹ potest per Bar. in questione que incipit, iudex maleficiorū. ⁊ per Bal. in. l. presbyteri. C. de episc. ⁊ cleri. ⁊ vide qō no. ff. de testi. l. testium. in glo. in ver. inimicitie. ⁊ an in causa inquisitiōis possit iudex eum examinare post dicta testificata. vide Barto. ff. de adul. l. ij. §. extraneus. sola testium percunctatio est causa quare testes prohibentur posse induci. vt pz ex supradictis. ⁊ ponit barto. in quodam suo consil. quod habes in ordine. clxxxviij. iō post publicationē interdū recipiuntur. vide glo. ordi. iij. q. ij. in fine. ⁊ in Spe. de rest. §. satis vtiliter. ver. qō si publicate sunt. Quid

50 †si statutū prohibet sub certa pena inducere testes preterquaz a principali persona. nunquid procurator eos inducit. Bar. q⁹ nō

51 in consil. ccix. ⁊ quando †testes recipiuntur parte absente intelligitur parti ꝑ testes omnis exceptio reseruata. Bal. in. l. de tutela. C. de in integ. resti. an ille qui edidit nomina testium iudici posit aliqua detrahere. vide Bal. ē. de eden. l. edita.

52 **Si testes** †sunt presentes nō pōt alij iudici committi examinatio. Ange. in auc. de testib. §. ⁊ quo

53 niam. item pōt iudex †mittere notariū cause vel alios de partiuz voluntate ad testiū receptionē si videret impeditus puta si testis est infirmus ita qō cōmode non potest venire vt honesta mulier vel alius sublimi preditus ptāte vel dignitate vel egregia persona. Spe. de test. versi. pōt ēt iudex. que cōmissio nō vz nisi de ptium voluntate vt ibi. circa hoc tñ an ꝓductio vel examinatio testium possit cōmitti vltra supradictam distinctionem, adde aut loquimur de ciuili, aut de criminali. primo casu aut producunt testes qui proferendo testimoniū ad iudicem venire non compellūtur vt sunt egregie persone vt mulieres ⁊ similes tūc potest committi. vt. C. de offi. diuer. iudi. l. ij. ⁊ ff. de iuretur. l. ad egregias. C. de iur. calum. auc. principales. aut producūtur tales qui possunt cōpelli ad iudicē venire ⁊ sunt presentes in iudicio ⁊ tunc eorum examinatio cōmitti nō pōt sic intelligit. §. qm̄ aūt. in auctē. de testib. ⁊ de fide instru. l. iudices. ⁊ no. in. §. opz. ⁊ in auct. apud eloquentissimū. C. de fi. instr. ⁊ gl. in. l. hac q̄sultissima. C. de testi. dū loqmur in criminali ⁊ nō pōt cōmitti testium examinatio. ff. ō testa. l. iij. §. idē. siue absentes sine pūtes sunt testes. Pro hoc in auctē. de testi. §. hec omnia. Vel possumus dicere aliter ⁊ probabilius q⁹ aut cōmittit testiū examinatio habenti iurisdictionem aut nō habēti. primo casu pōt fieri ita loquuntur iura allēg. pro hac parte si nō habenti. nō vt in alijs iuribus. ⁊ vide quod not. ff. quē ad. test. ape. l. sed si quis ex signatoribus. in glo. super versi. sigillatim, de q̄suetudine cōmittit tabellioni. vt no. in cle. j. de offi. dele. ex predictis apparet qō ex ipsa q̄cessione non acq̄rit cōmissarius iurisdictionē. facit auc. ad hec. de iud. ⁊ ff. de excu. tu. l. scire opz. §. opz. in verbo sub memoratoribus. ⁊ exponit ibi corā notarijs, ⁊ ita exponit vt ꝓcedat no. glo. sed receptio testium

54 pōt cōmitti. Bal. in conclu. Sz qd si iudex †cōmittit notario testium examinationē ⁊ testis accusat de falso, q⁹ testis dicit se illō nō dixisse, dicit Spe. in tit. de testi. §. j. ver. sz pone ecce. qō non credit notario. Tu dic ꝑm Cy. C de fal. l. si qs decurio. qō si iudex fuisset presens magis presumit prescripta. arg. l. omnium. C. de testi. facit q⁹ no. per Jo. an. in. l. fi. ff. quemad. testa. ape. ⁊ ibi Bar. Bal. in conclu. Item ille q⁹ petijt inducere in loco iudicij ⁊ nō produxit si petit q⁹ fiat remissio ad locum vbi testes morantur. vide Ang. in. l. de die. §. inbetur. ff. qui satis. cog.

55 **Testibus** †Productis intra debitas dilatiōes ad eos ꝓducendos ⁊ assignandos pōt cōtra eorū personas excipi ⁊ excipit de oibus inhabilitatibus. ē. relatis in q̄bus tractat q⁹ a testimonio repellantur. si vnī testi obstat aliqua exceptio nō retardat ꝓcessus q̄ñ est ꝓbatus per plures. Inno. in. c. sup eo. el. j. de app. Bal. in. l. ij. C. si ꝑ ius, vel vti. publi. nā vnus testis nō derogat duobus, nec vni eorum, q⁹ tunc nō facit semiplenā ꝓbationem. l. j. §. j. de ven. inspi. per Jac. de are. ⁊ ibi est tex. de hoc vbi. ē. Qualiter autē formentur exceptiones ꝑ testē criminosum dic vt no. in. l. iij. §. eiusdez. ff. de test. ō exceptionibus que opponuntur in personā testium. dic vt not. C. de testi. auc. si testis productus dicatur. ⁊. ff. de test. l. ad testium. §. conditionē. vbi ponitur forma talis exceptionis probatio exceptionis

56 opposite ꝑ testes pōt deferri contra publicationē. An † exceptio ꝑ testes vel eius probatio sit proponenda vel recipienda ante pnblicationē testiū vel post in q̄bus casibus probatio exceptionis ꝑ personas testiū debeat a principio recipi. de predictis vi-

57 de do. Lapum de castellio. extra de testi. c. ex parte. Ille †q testem ꝓduxit non potest opponere ꝑ eius personam nisi causa de

58 nouo emerserit. eo. ti. l. si quis. ⁊ ibi pz satis. Quid †si fuit protestatus ꝑ personā testis quem aduersarius meus ꝓducebat cōtra me ⁊ testis postea deponit pro me an valeat eius dictū. Inn. i. c. presentium. de testi. dicit qō testi deponenti pro alio qui fuit ꝓtestatus contra eius personam non credit si aduersarius illaz ꝓtestationem ratā habuerit, secus si nolnit ⁊ omnimodo volnit vti eius dicto contra se, q⁹ eius dictū tenetur recipere quod not. ⁊ tene mēti. Item subdit Inno. ibi qō contra personas nihil potest obijci facta publicatione ꝓcessus nisi fuerit ꝓtestatio facta a principio contra personas testium. ⁊ vide ēt Bar. ponentē has exceptiones contra personas testiuz i auc. si testis productus dicat-

.C.de testi.¶ satis patet alibi in locis non nominatis.

59 **Quare** †Dz testis iurare dicere veritatem de tota ¶ plenaria cā quoties interrogabit vsq; ad finem lit. seu cause tam sup eo de quo interrogabitur vsq; ad finem lit. seu cause q̄z sup alio qđ solam veritatem docebit non miscens aliqd falsitatis nec aliquid de suo adiciet ét si sibi bonū videretur. item3 qđ dicet veritatē pro vtraq; parte ¶ qp nec prece nec precio nec amore nec timore nec priuato odio secus si publico vt qz edit opera sua nec pro cōmodo qđ ipse vel alius habuerit, vel habere spet testimonium dicet sicut scit ¶ non sicut credit. item qp nulli p tinm testimonium pendet donec attestatiōes sint publicate si tñ hoc vltimū nō iurat nō tenetur. Item qđ dicet veritatem super articulis ¶ super tota causa. de hoc vide Ang. ff. de peti. hered. l. si quis hereditatē. in fi. Si vero tractat ¶ inquirit super statu ecclesie duplex est forma. Prima qp iuret dicere veritatez de his que scit ¶ credidit in ecclesia reformando exceptis occultis. Secunda est vt iuret qp ad inquisitionem rñdet veritatem. Et dz iurare aduersario presente vel contumace ¶ tactis euangelijs, nisi sit eps qui solū dz inspicere. vide qđ bt in anc. q̄z index. C. de epis co. ¶ cle. ad presbyterū ¶ diaconū mittetur domi iuramentum cū sint persone egregie. vt. l. ad egregias. ff. de iureiur. si agitur causa cozā iudice laico iurabit cozā ep̄o. Item si pducens est paup tunc index mittet testibus inf̄m vel eis dabit expensas, qz teneť pauperibus prouidere, ¶ lz testis sit religiosus, nō tñ vz eius testimonū nisi sit iuratus. An testis nō iuratus probet. dic vt not.

60 .C. de testi. l. solā †Si testis deposuit nō iuratus ¶ postea iurauit, an valeat eius dictū sunt opi. ¶ tene qp sic si est bone fame. vt

61 in Spe. de testi. §. sequit de testiū iuramento. Jurare potest †de credulitate ét ille qui non vidit si tñ indubitanter nouit. Fallit in teste qui dz vidisse ¶ presens fuisse in actu. Jnno. in. c. cuz causaz de iura. calum. ergo pars que iurat veritatez ét nō dz interrogari de veritate scientie ¶ si interrogať pōt dicere scio qz indubitanter noui, secus in teste qui dz reddere cām per sensum corporeuz, ¶ ita dicemus gesta ipso pñte ¶ vidente. vnde dixit rex. qđ in teste requiritur presentia ¶ memoria. ff. de fur. l. quidam tabularum ¶ i quidā testamento. ff. de condi. insti. ¶ C. de testi. l. testiū. ¶ hoc

62 dcm̄ †Jnno. do. meus Parbonēsis cardinalis allegat qp ad hoc vt ecclesia possit arma spiritualia ¶ eternalia exercere sufficit qđ habeat institiam veritatis indubitanter, licet non probibeat institiam probatam, qz procedit ecclesia, vt pars que sufficit quo ad

63 fundamentum. Testis †qui iurat dicere puraz ¶ merā veritatem nihil pōt addere vel mutare sponte sua. Jnno. in. c. cuz dilectus de accusa. adde qđ tunc deponēdo per famā non probat dictum sñū, qz ille qui non fuit in facto ille non potest scire veritatem. vn de scire per famā non est scire, sed opinari. vide glos. not. in. l. in bonefidei. C. de reb. credi. ibi, sed quid si nō inter fuisset facto ſm Bal. vbi testis dz esse iuratus, ¶ vbi index nō pōt pcedere omissa solēnitate, qz dz qstare de facto de quo nō dicitur qstare nisi sit iuratus. est glo. in cle. sepe. de verbo. sig. ¶ l. filius. ff. de dona. l. diuus. ff. de testa. mili. Bal. in. l. presbyteri. C. de episcop. ¶ cler.

64 Testis †q iurat non tactis scripturis potest. puniri si dicit falsuz. Bal. in. l. qui falso. ff. de testi. Et an presumatur qđ tetigit. not. in

65 c. vt circa. de ele. in. vj. Si testis †iurauit vna die ¶ illa die deposuit, dz edi dies depositionis, qz lz depositio trabať ad tempus iuramenti, illud est verū nisi aliud prohibeat, vt si esset datus terminus ad pbandū vel probatum habendum. Bald. in. l. ij. C. vt lite

66 penden. Testis †potest cōpelli per ordinarium vt iuret corā eo. Bal. in. c. j. si de inue. inter do. ¶ va. lis ozlatur. ¶ ibi ponit an di

67 cta testiū possunt remitti, vt ibi patet. ¶ Si testis †iurat dicere veritatē sup per articulis quatenus dicit extra non vz qz non iuratus deponit. vt in. l. inrisum. C. de testibus. nisi illud qđ deponit esset de appenditijs articulozū, vt in anc. de testi. §. si vero dicatur. sed vbi iurat dicere veritatem super tota causa lz deponat extra articulū vz idem si iurasset simpliciter. qz ista distinctiua equpollet vniuersali. vt obligari. ff. de aucto. tut. in glo. ¶ plene per Ange. in. l. si quis libertatē. in tra fi. ff. de peti. bere. An testis nō iurans probat. dic vt no. C. de testi. l. solā. ¶ an si tunc dicit falsuz pu

68 niatur. dic vt no. ff. de fal. l. si quis legatum. Et †an iuramentum testis possit remitti consensu partiū. dic qđ sic. gl. est not. in. l. j. §.

69 j. in glo. super verbo, valebit. ff. de fer. ¶ no. vt pz. An †saūt testis iurans dicere veritatē super principali intelligatur ét iurasse super emergentibus ¶ cōnexis. vide per Ang. in. l. ij. ff. ó iurisd. om.

70 ind. C †Lz babes terminū pbandi faciat iurare testes intra terminū, nō tñ dť probasse si non deposuerunt, sed probatio est in fieri nō in facto esse. qz p probatio sic diffinnitur. probatio est rei dubie per argumenta ostensio. vt no. C. de proba. in rubrica. sed isti testes nihil dixerunt, ergo nihil probauerunt, qz probatio dz eē certa ¶ clara. lz hoc nulla fuit, qz nec affirmatiua nec negatiua. Item pōt esse qp testis dicat se nihil scire, nō ergo liquet an sit probaturus. nec qđ pbabit, qz de futuris sumus incerti. ff. de pecu. l. eo tpe. ¶ l. qđ debetur. ¶ ff. ad carb. l. ij. §. duc cause, ¶ ideo si lex sine ministerio bois assignat terminū ad pbandum debēt testes iurasse ¶ deposuisse intra terminū. vt in. c. pia. de senten. excom. nec sufficit in termino legali fecisse qcqd potuit. ff. de dolo. l. arbitrio. §. pe. qz grauamē legis est a quo nō pōt appellari Si autem index dat dilationē mitius agit cū lege in dilationibus. Sufficit ergo qp incūbentia qs fecerit. i. testes pduxerit ¶ iurare fecerit nisi index arctasset eū ad faciendū deponere testes oñt tñ aduocati quid si est datus terminus ad pbandum sufficit si iureť intra terminū. secus si ad pbatū habendū qđ nil est pbare, qz idē est pbare ¶ pbatū habere. vt pz ex defectu pbationis. vide. ff. de ar-

71 bi. l. non ex oibus. Dictum †testis trabitur ad tps iuramenti nisi tpe depositionis precluse sit via in pbando. facit qđ no. in. c. j. ó offic. deleg. vide Bal. in qclu. ¶ vide oino in nostro repertorio i

72 titu. de dilat. Testis †q iurat in termino, lz postea deponat dť in termino deponere. vt no. C. de test. l. si qñ. ¶ si terminus datus est ad ponēdū nō sufficit iurare intra terminū nisi ponat. qro vtr in iuro testis requirať partis citatio. vide ibidem ¶ vide de dam. infec. l. dāni infecti. §. fabini. ¶ p bar. in qsi. ccxviij. Testes non presumunť iurati nisi p acta appareat de iuro. lz notarius dicat talis testis iuratus. Bar. in. l. theopōpus. ff. de dote preleg. ¶c.

73 **Quando** †Aūt testes recipiēdi sunt. Tu dic qđ regulariter post litem conte. ante aūt recepti nō valent. Fallit in multis casibus in quibus recipiuntur lite non contesta. vel ét nō inchoata. ¶ Primus casus si timeť ó mor te testium, vt qz sunt infirmi vel senes. ¶ Secūs si timeť ó absentia diuturna. ¶ Tertius si agať de electione cōfirmanda vel cassanda. ¶ Quartus, cū agit de matrimonio carnali, ¶ q conuenit malitiose contumax est. ¶ Quintus cū de crimine pceditur per inqsitionē. ¶ Sextus cū petit testis ad eternā rei memoriā examinari. ¶ Septimus in causa appellationis a grauamine interposita vel in alia causa si appellatur contumax est. ¶ Octauus qz in cōtumacia actoris reus suos testes pducit lite non qtest. rō qz eius in prāte nō est qñ cōtestať. ¶ Nonus cū actor negt agere pp interpositū inf̄m. ¶ Decimus cū minor indicis officio abbrdtate abstineat. ¶ Undecimus cū cā est spūalis vel in crimine bf̄is. ¶ Duodecimus vbicūq; publicū cōmodū offenditur vt in malo officiali. ¶ Decimusterti⁹ ſm quosdam .s. dū agitur de statu ¶ libertate ecclesie. ¶ Decimusquartus cū restitutio in integrum incidēter iudicis officio postulať. ¶ Decimusquintus in petitione legali ¶ fideicōmissi. ¶ Decimussextus cū agitur finiū regundoz̄. ¶ Decimusseptimus cū agit in trebellianica restōne. ¶ Decimusoctauus in cā bf̄is. nā post mortē quis punit sine lit. qte. ¶ Decimusnonus cū pson̄a est suspecta.

¶ Xx. cū agit cū aliquo possessore de bñficio ecclesiastico obtinendo. ¶ Xxj. in dilapidatione. ¶ Xxij. in cā purgationis.

¶ Xxiij. cū quis est intra pubertatē, ¶ timetur de variatione.

¶ Xxiiij. in cā subscriptionis.

¶ Xxv. qñ index ad cautelam testes recipit in notoriis.

¶ Xxvj. qñ quis deficit in purgatione lite non conte.

¶ Xxvij. qñ in libertate ſm quosdā. ¶ Xxviij. vbi ante litis conte. aliqd incidēter ꝓponitur ¶ pbať. ¶ Xxix. vbicunq; aliqs indicis officio expeditur quod intellige de officio deficiente actioni. ¶ Xxx. cū is qui possidet liti se offert. qz lis tunc non contestatur ¶ fertur sñia. ¶ Xxxj. in odiosis in quibus actori prefigit terminus in quo si nō veniat postea nō auditur.

¶ Xxxij. in exceptionibus dilatoriis fori. ¶ in quibusdā peremptoriis vt cū excipitur de re iudicata transacta vel finita.

¶ Xxxiij. cū ipubes ex carboniano edicto, ¶ mulier nomine ventris petit se i possessionē mitti, vl cū reo absente actor petit se mitti in possessionem bonoz̄ cā custodie. vel cū queritur an intersit actoris rem exhiberi vel qñ legatarius petit sibi satisfieri de legato. ¶ queritur an sit relictū legatū. vel cū filius petit alimenta. ¶ q̄ ritur an sit filius vel eꝰ vel cū pignora capiunť ex cā iudicati. ¶ q̄ rit an sint qdēnati. In predictis si vocatus sit contumax possunt testes recipi ¶ diffinitiua ferri sententia.

¶ Xxxiiij. in oibus emergētibus ſm quosdā. ¶ breuiter vbicūq; libellus non admittit. ¶ dixit Jnno. in. c. cū dilectus. de accu ꝓ publicatis attestationibus, possunt ét examinari nō ad plenā pbationē, sed ad indiciū in matre que testificatur de etate filij impuberis. Et ét in fama que non facit plenam pbationem. †Ange. in conclu. †qñ testes actoris vel rei recipiuntur ante litis cōtesta.

testa. vt qz sunt senes vel infirmi tñe nõ publicant. sed conseruant ꝫ aliqui dixerunt ꝯriũ in testibus ꝑ parte rei. si tñ reus adest in iudicio ⁊ actor abest tunc ante litẽ cõte. ẽt recipiunt ⁊ publicatur ⁊ ferẽ diffinitiua. predicta oia vera siue ciuiliter siue criminaliter agat. de predictis oibus vide in Spe. de test. §. nũc tractemus. ⁊ vide Ang. C. ó naufra. li. xj. in l. de submersis. vbi ponit casus in qbus ẽt examinant añ litis qte. ⁊ de mã vide Bar. in l. mortis. ff. de dona. cã mor. ⁊ qꝫ no. idẽ Ang. l. ij. ff. de fer. an in examinatiõe testiũ q̃ fit añ lit. qte. sufficiat aduersarium citari ad domũ. vide ꝑ
75 do. Ang. in auc. de testi. §. fin. in fi. Et si testes † dñt nihil scire vel nõ recordari post eorũ publicationẽ pñt alij sup eisdem capitulis examinari, nec nocet didicere testificata. Jac. ó bel. in. c. j §. si. n.
76 circa fi. in tit. qd sit iuuestitu. x. colla. Bar. in qcln. Testes † qui examinant ad eternã rei memoriã, corã quo iudice debent examinari. vide ꝑ Ang. ff. de transactio. l. cũ hi. §. trãsactio. ⁊ de mã borñ. vide in quodã qsilio Francisci, tig. qó habes ſm in ordine. ⁊ incipit vt pz. Testes † publicati ad eternã rei memoriã ꝑ reo non valent eidẽ qz significat qꝫ sunt, recepti ad finẽ agẽdi ſm Innoc. i. c. significauit. de test. ſz certe finis est indiuisibilis in agendo ⁊ õfendẽdo. ⁊ iõ valent pariter in vtroqꝫ. ff. de iureiuran. l. ſz ⁊ si possessori. §. fi. saluo iure opponẽdi ꝯ ꝑsonas ⁊ dicta cũ extra ordinẽ sunt
77 recepti. C. de test. l. fi. Et not. † qꝫ interdũ petit recipi testes ille q nõ hz actionẽ nec hñe sperat. ⁊ tũc testes publicant. vt i. d. c. ⁊ ff. de testi. l. curẽt. ⁊ C. de usur. l. fi. interdũ petit q non hz, ſz hñe sperat. ita loquit. ff. ad le. aqui. iij. ⁊ l. in lege aqlia si deletũ. ſz ibi speciale est, qz duo ꝙcurrunt. s. odiũ delinquẽtis ⁊ timor ẽt ꝑbationẽ
78 in. erdũ hz actionẽ. ſz ⁊ timor ne pereat ex dilatione legali sic logit ff. de carbo. l. iij. §. due cãe. interdũ hz non pñti exercitio tñ testes sunt absenturi pp qꝫ ẽt possent recipi, ⁊ tunc examinantur, sed non publicantur tunc, sed postea suo tpe intra annum. vt in. c. qm̃ frequenter. vt lit. non conte. nisi partes velint statim publicari. ex publicatione tñ testiũ non oritur actio. ff. de iureiur. l. sed ⁊ si possessori.
79 §. penulti. Et † an requiratur citatio psonalis cũ teste extra ordinez recipiantur. no. per Inno. in. c. significauit. de testi. vbi oia predicta dicit in substantia. facit ad hoc vltimũ. ff. de incẽd. rui. naufra. l. pedius. ⁊ l. ne quid. nõ tñ citatus est semper admittẽdus ad cõtradicendũ. vt. l. iij. §. pe. ff. de bo. pos. adde qó no. Byn. in. l. iij. de dam. infec. ⁊ Jo. an. in. c. presumit ignorantia. de reg. iur. li. vi. in
80 mercurialibus. adde † ẽt qó dicit glo. in. l. gesta. C. de re indic. qó in apertura testium nõ sit necessaria partiũ citatio. Barto. alibi
81 alleg. illã gl. que nihil dicit de citatiõe, sed presentia tm̃. † Adde ẽt qꝫ attestationes nõ publicate nõ faciunt fidẽ in aliquo iudicio q̃ sunt trãslate in publica momẽta. vt in. d. l. gesta. ⁊ not. in. l. iij. ff. q̃ in frandẽ cred. icõm Ricar. malum. ⁊ que no. Bar. in qc. Vos
82 sidens † potest petere examinari testes ad perpetuã rei memoriã secus si non possidet. Angel. in. l. si quis libertatem. ff. de petitio. hereditа. §. nam cum quidam.

83 **De numero** † Testiũ dico qó regulariter duo sufficiunt nisi lege vel canone expresse maior numerus requirat. Nã si accusatur epus cardinalis nõ connincit vel deponit nisi septuaginta duobus testibus. Presbyteri cardinalis cũ. xliij. diocanus cardinalis cũ. xxvi. alij clerici Romane ecclesie septẽ. de predictis vide glo. ỹ. q. v. c. nulla dãna. ⁊ i. c.
84 precedẽ. Si qs † vult ꝑbare solutionez debiti in scriptis contenti qnqꝫ sunt necessaria, sed in ꝑbatione confessionis facta solutione qnqꝫ saltẽ non rogari sunt necessarij ſz duo rogari sufficiũt. vt no. C. de testi. in auc. rogati in ꝯtu excedente libzã auri. auc. ſz nouo inre. In codicillis aũt sunt necessarij qnqꝫ in donatione cã mortis fiẽr qnqꝫ. In testamento septẽ. Sed si sit in scriptis ⁊ testator nescit scribere octo. secus in codicillis ⁊ testõ ad pias cãs vbi duo sufficiunt. Itẽ inter filios ⁊ nepotes. Itẽ ⁊ in villis ⁊ municipibus vbi est bonum raritas sufficiunt quinqꝫ. Itẽ in renocando prius testamentũ sufficiunt tres. C. de testa. l. sancimus. In testõ enim militis duo. In testõ cõdito corã principe precibus sibi oblatis i quo nullus requirit testis. In purgatione diaconi tres. In purgatiõe epi. xij. In depositione pecunie vel alterius rei vel alicuius qꝫcunqꝫ ꝙ ctus si depositũ excedit libzã auri requirunt tres testes idonei ⁊ fidigni. In interruptione prescriptionis requirunt tm̃ tres. In renũtiatione velleiani tres. In qfectione inuẽtarij loco absentium quos res tãgit tres. In cõparatione cyrographi nõ publici tres requirunt. Itẽ in pmonendo inter agẽtes in rebus tres. C. ó pri. sa. scri. l. vnicniqꝫ. circa pin. li. xi. Itẽ in inspectione priuilegiorũ dz qs esse qtemus. nu. xij. In diuortio requirunt sex testes. itẽ quã doqꝫ requirunt. x. C. de ero. mil. anno. Excellentia. li. xij. Item cũ p epistolã dat libertas vel inter amicos ⁊ amicas, ⁊ pz satis. tres obstetrices vocent ad ventrẽ inspiciendũ, tñ due ꝑbant. ad ostium camere in qua mulier sub custodia est paritura. x. itẽ tpe partus. x. libere ⁊ sex ancille in conclaui adhibentur. Quot testes videz obtineant instrm. vide. ff. de teste. l. hrdes palã. in princ. Quot testes requirant in voluntate declarãte. vide. d. l. hrdes palaz. §. j. Quot testibus sit credẽdũ. vide glo. ij. qó. iiij. in summa. Quot testes requirant ad qfirmandũ vel ꝑbandũ indiciũ noue volũtatis supreme, vide Bar. in. l. j. ff. de le. iij. Quot requirant ad probandũ errorẽ dic qꝫ si q̃ritur de erroze solẽnitatis requirunt duo si voluntatis requirunt tot quot requiruntur ad actum de quo queritur. de quo vide in. l. cum proponebatur. in glo. ⁊ ibi no. ff. de leg. ij. iuncta. l. heredes palam. ff. de testa.

85 **Sed an** † Credat testimonio vnius. Rñ. regulariter qó nõ ẽt si presidiali fulgeat dignitate, qz vox vnius vox nullius. Fallit in quibusdã casibus in qbus creditur dicto vni⁹ ⁊ primo si qs renocationẽ mãdati ꝑbat p vnũ testẽ cũ eius sacro. Secõs casus est qñ solus tabellio si dubitat facit instrm publicuz. Tertius qz stat iuramẽto creditoris tm̃ sup eo qꝫ supfluũ est in ꝑtio rei vendite. Quartus qz stat vnius testimonio cũ testatoz ita ꝑcepit. Quintus qñ qs habuit ꝑbabilẽ cãm ignorantie. Sextus qz creditur dicto vnius abbatis q intra mẽsem añ missarũ solẽnitatez exercuit. viij. di. c. tanta. Septimus creditur vni extra iudicium tã quã socio. Octauus est qz creditur vni qñqꝫ ex iuro principali. Nonus vbi nulli fit preiudiciũ puta cuz dubitat an qs sit baptizatus vel ecclesia sit qsecrata. Decimus cũ dubitat. Undecimus propter dictũ vnius sigillũ in testõ appositũ reddit dubiũ. l. j. §. fi. quẽ ad. test. ap. Duodecimus in terminis apositis stat determinatiõi venditoris. Tertiusdecimus vnus ipe dit matrimoniũ ꝯbendz. Quartusdecimus vnus facit iudicij purgationem. Quintusdecimus qz creditur dicto vnius cui sibi deferẽ iuramentũ. Sextusdecimus creditur sacerdoti dicẽti aliqnẽ penituisse. Decimusseptimus creditur vni rãqꝫ pluribus pp eius fidẽ indubitatã. Decimusoctauus creditur executori dicẽti se citasse vel denũtiasse. Decimusnonus creditur cardinali vel alij excellẽti asserenti se habere legationẽ. ó hoc ꝑ Jo. an. in cle. j. de ꝑba. ⁊ in suo tract. quẽ ipse fecit de testi. Vigesimus casus est qz creditur vni reuelãti insidias factas prin. lxxxix. dist. si qs papa. iij. q. i. qñcunqꝫ. Vigesimusprimus creditur soli epo. ſz bodie corrigit. Vigesimussecundus casus est vnius testis inducit presumptionẽ. Vigesimustertius creditur vni de qsensu partiũ. Vigesimusquartus qz creditur vni testi cũ fama. Vigesimusquintus vnus pficit ſz nõ sufficit vt in milite ab hostibus misso. cuius assertioni creditur suffragantibus meritis prioris vite. Vigesimussextus stat info violẽtiã passi de quãtitate rerũ. Vigesimusseptim⁹ creditur info alicuius ꝯ factũ aduersarij. Vigesimusoctauus in causa denũtiatiõis creditur vni testi. Vigesimusnonus vnus testis facit
86 semiplenã ꝑbationẽ. ¶ † Quid si qs vult ꝑducere. xl. testes, ⁊ iudex nõ vult recipe nisi. xx. an poterit appellare. ⁊ vr̃ qꝫ sic. vide ó predictis oibus in Spe. de test. §. restat de numero. ⁊ vide gl. i. c. tãta. lxxxvij. di. ⁊ pz vlterius ibi. An dcm̃ vnius testis cũ aliis indicijs faciat semiplenã ꝑbationẽ. vide Bar. in. l. j §. idẽ. ff. de q̃st.
87 An credat † testimonio vnius vide glo. de qse. dis. iij. c. placuit. ⁊ c. cũ itaqꝫ. ⁊ iiij. q. iij. §. vnius vero. in gl. sup. d. ver. vnus testis facit semiplenã ꝑbationem. vt. l. in bonefidei. C. de re. cre. in quo dic aut partes qsentiunt in psonã ⁊ dcm̃ ⁊ ꝑbãt plene, aut in psonã tm̃, ⁊ tũc semiplene qz licitũ est qius dcm̃ infringere. l. si qs. C. eo. totã istã materiã limitat Bal. in. d. l. in bonefidei. ꝑ dictũ Jn no. nã vnus semiplene ꝑbat qñ depositio qcernit preiudiciũ alicuius. ſz plene ⁊ pfecte ꝑbat qñ depositio nõ concernit alicuius preiudiciũ. ita no. Inno. in. c. j. de sepul. qó est no. dignũ. Ange. in qcone. an valeat pactũ vt credat vni testi. vió Ang. ff. ó pac. l.
88 pactũ. Quero † an tabellio q publicũ qfecit instrumentũ cõnumerẽt in numero testiũ dic qꝫ nõ ne fungat duplici officio. argu. C. de assel. l. fi. ⁊ l. hac qsultissima. C. ó test. ⁊ hoc vbi extra numerus testiũ regrit tabellio. Si veroquerat ó scriptura q̃ nõ ꝑbat nisi qs vtat ẽt testiũ ꝑductione tunc tabellio hr̃ ꝑ vno teste. vt. l. domitius labeo. ff. ó test. Jac. ó are. dicit qꝫ nõ scribit vt ꝑsona publica vel scriptura illa nõ fit ad ꝑbãdũ sed ad solẽnitatẽ. Nõ ob. l. si qs decurio. qz nõ examinat vt testis sup negotio, ꝫ sup scriptura an scripserit. ſz q̃rit an sit vera nõ aũt est testis vel dic qꝫ q̃stu ad solẽnitatẽ scripture q̃stũ ad veritatẽ negotij creditur tabellioni ſz de solẽnitate negotij nõ, nisi sit instrm solenne vbi adsit debitus numerus testiũ. ſz vox nõ scriptura neutrũ efficit. Ad. l. domitius dic ibi nõ erat tabellio nec requirit ibi ſm And. de pisis. aliqñ nulla fit scriptura ⁊ tũc tabellio nõ venit in forma tabellionis ⁊ iõ est optimus testis qó pz qz in ore duorũ vr̃ stare instrm nõ triũ ex quo tabellio nõ cõputat facit ad no. in. §. itẽ verborũ. instit. de ver. obl. aliquãdo qs vult assumere solam probationem ex scriptura, aliquando

solum ex testibus aliquando ex vtroq; primo ꝛ tertio non computantur in secundo sic Bal. in suis conclu.

Qualiter Testes sunt examinandi. Spec. in tit. de teste. §. nunc tractandum est. ponit practicam ꝛ formā an possint examinari in ecclesia. vide C. de sac. sanc. eccl. l.
89 nemo apostolorū. Testes ¶ qui nō sunt latini qualiter examinabūtur p notariū latinū qui eos non intelligit. Barto. in l. i. §. si. ff. de verb. obl. dicit q debent adhiberi duo interpretes si pōt. vt in. c. qm̄ ꝯ falsam. extra de proba. vel vnus tm̄ si plures reperiri nō possint. vt in auc. de nō alie. §. q añ. ꝛ facit. l. cōparationes C. de fi. instr. ꝛ scribat notarius primo sic. Talis testis iuratus ꝛ examinatus sup dictis articulis sibi lectis ꝛ vulgarizatis p dictū iudicē ꝛ me notariū declaratis ꝛ ite rpretis p talē iterpretē ipsi. testi. ibidē dixit ꝛ rndit in sermone teutonico ꝛ interpretato ꝛ declarato per talē vel tales interpretes dicto iudici ꝛ mihi notario. Ange. in qclusio. Sed quid si duo testes deponant vnus latine alius grece. rn̄. vz eorū depositio si idē dicūt. ar. l. blanditus. C. de fide. inst. Defectus ergo locutiōis testimoniū nō vitiat. xvj. q. vij. c. ꝛ hoc diximus. in glo. si cognoscens. Sed quid si dubitetur de examinatione. vide in Spe. vbi. §. ꝛ q no. C. eo. l. nullū. Testes debēt recipi secrete ꝛ debēt deponere de his que percipiunt sensu corporeo nō de his que percipiunt indicio intellectus. vt no. C. ō test. l. testiū. ꝛ Jnno. eo. ti. c. cū cām. an ¶ poterit testis dictū suū dare iudici in scriptis dic q nō. iij. q. vij. testes. ꝛ facit. c. si qs. ō ele. in vj. nā iudex dz audīr q frōte q̄ trepidatiōe loquat. vt. l. ō minore. §. p tormenta. ff. de qō. ꝛ no. Jnno. in. c. qm̄ ꝯ falsam. de pba. que tn̄ rō nō qcludit in ciuili, ꝛ in criminali, cū in ciuili iudex examinationē testiū possit alij cōmittere. vnde vbi est diuersa rō scripture ꝛ vine vocis nō pducit eandē effectum litera ꝛ viua vox, in his vero secus q idē est effectus exprimere p literas ꝛ p nuntiū, ꝛ sic p viuā vocē. vt in. l. qsensu. ff. de actio. ꝛ obli. ꝛ q no. in. c. decernimus. de sen. excō. Ang. in qclu. ꝛ vide q not. insti. de teste. §. te
91 stes. Et no. vlterius. Testes ¶ nō debēt examinari sup articulo super quo nō sunt inducti. l. si duo patroni. §. idē inl. ff. de iureiurā. p glo. ꝛ doc. ibi. Jtē nec debent iurare nisi sup eo sup quo sunt inducti nisi in casibus qbus iudex pōt ex officio eos examinare. vt. ff. ō
92 qdi. ob tur. can. l. iij. §. si tibi indicū. nō ¶ tn̄ dz deponere extra articulū si deponit sup dependētibus ꝛ cōnexis vel sup cōcomitātijs vt sup loco ꝛ tpe, ꝛ dic vt ibi no. Jnno. de test. c. p tnas. ꝛ in Spe
93 cu. eo. tit. §. sequit. ver. sed illud. Articulus ¶ tn̄ nō est de substantia pbationis qz vz dictū testis quod deponit super libello si articuli nō sunt formati. vt no. Archi. in. c. presentium. de testi. li. vj.
94 ¶ ¶ Sz qd si testis deponit verū in articulo, extra articulū deponit falsum an vitiet eius dictū. dic q nō, qz nō est periurus cū extra articulū deponat nō iuratus. ꝛ vide p Jnn. in. c. fraternitatis de bereti. ꝛ per Cy. in. l. i. C. de sepul. vio. ꝛ per Jaco. but. in. l. lucius. ff. de insa. Angel. in conclu.
95 ¶ ¶ Licet testis coꝛā iudice vel extra iudicū dicat se nō interfuisse tn̄ iudex ex iurisdictione q̄ bz in testē cogit illum ad deponendā veritatē ꝛ stat depositioni. x. col. quid sit inuesti. c. j. lz Bart. videtur dicere contrarium in. l. eos. ff. de falsis.
96 ¶ ¶ Jtē testes nō possunt inuiti cōpelli ad testimoniū puta ex forma statuti vel legis vt sunt ille psone qui enumerant i. l. iij §. lege. ꝛ l. seq. ff. de test. si ō ponūt voleies debēt redigi in scriptis q volūtarie deponūt. ar. auc. presbyteros. C. de epis. ꝛ cle. ibi in scriptis declaranit. alias si nō fieret presumerent inuiti deponere illi qui obsequunt imperio magistratus. ff. de reg. iur. l. nō vr. §. i. ꝛ optime pbat p tex. d. auc. Ang. in qclu. ꝛ p Bart. ꝛ Bal. in. d. auc.
¶ Lz testes debeāt deponer p vtraq; pte C. ō epis. ꝛ cler. auc. sz iudex. Jtē iurare p vtraq; parte. vt. l. is apud quē. C. de edē. i gl. ꝛ C. de bere. l. qm̄. in fi. ꝛ C. de questi. l. interrogari. ff. de pba. l. cū
97 pbatio. cum ¶ tū ad testes mittūtur, puta qz sunt psone egregie dz fieri expēsis pducētis. vt in. c. mulieres. de iudi. lib. vi. Similiter cū testis venit ad iudicē de longinquo. iiij. q. ij. §. venturus. ꝛ. c. statutū. §. pferendo. ꝛ ibi glo. no. de rescrip. li. vi. Ang. in con-
98 clu. Testiū ¶ dicta debēt scribi, alias nō vz snia nec dicta per iudicē ꝛ notariū pbant. Bal. in. l. platam. C. de sen. ꝛ p. Testes de-
99 bent ¶ examinari sup interrogatorijs. ꝛ si nō rnderūt fz ea que nō pderunt producēti. ꝛ iō pars sit cauta q ante interrogationē petat interrogatoria redigi in actis ꝛ copiā sibi fieri vt sic videri possint, aut sint examinati fm interrogatoria. de testi. c. cū causaz. super glo. de causis. in nouel. An añ interrogatoria pūt emēdari. vide Bal. in. l. edita. C. de eden. Testes q nō interrogantur scdz formā interrogatorij hñt p nō receptis. Bart. in suo qsil. clxxxviij. q incipit statuto castri. ꝛ in. c. presentiū. §. testes. de test. i gl. que incipit, interrogatoria. in. vj. sup quo consuluit Jo. an, in nouella q potius fiant supflua q̄ omittant necessaria. Et est vsle q si dolo vel malitia vel negligētia omiserit interrogare repetuntur post publicationē. sed si non fuerit facta interrogatoria index ex suo officio faciet illa de quibus in ca. cum cām. de testi. Et an valeat dictū testis nō interrogati de cā scientie. vide in nouella. i. d. c. presentiū. Ang. in qcl. suis. Testimonia iudiciaria dicunt duo
100 bus modis. Primo ¶ qñ de negotio de quo nō agit non fuerūt testes a principio adhibiti, ꝛ mō pducunt testes a principio adhibiti. vt qz est factū furtū vel iniuria. Alio mō qñ testes testificātur de his que fuerūt in iudicio. puta litem fuisse contestatam sniam esse latam. Cy. in. l. quoniam. C. de bereti.
101 ¶ ¶ Testes seniores preferunt iunioribus. ff. si certū pet. l. cū qd. in gl. q est verū in dubio. secus si qstet de moribus qz etati preferunt. vt in auc. de mona. §. fi. ꝛ facit. ff. de fi. instr. ꝛ. l. nulli. ff. quod cuiusq; vniuer. no. ff. de lib. ꝛ posth. l. gal. in prima glo. ꝛ p Jnno.
102 in. c. i. de mat. ꝛ obe. vt pz. Jnstruere ¶ testes qui interfuerunt negotio, vt plene ꝛ aperte verba dicant q nō est peccatū. Et si interrogentur an fuerint instructi ꝛ dicant q non, nō dicunt falsum, nō sunt periuri. qz intelligitur de illicita instructione. Bal. in. l. fi. C. si ex fal. instrn. ꝛ in auc. at qui semel. C. de pba. ꝛ per Gof. in titu. de sentē. Sz an valeat testimoniū si testes inuicē instruūt. vide qō
103 no. insti. de test. §. testes añ. Testes ¶ suspecti debent interrogari
104 de circūstātijs. Angel. in coꝛ. de testi. §. ꝛ lz. Testis ¶ surrogato ad actū inchoatū loco alterius testis cui aliqs casus qtingit debent narrari omnia añ gesta. ꝛ ipse dz interrogare alios testes vtrum sint gesta in eorū pntia ꝛ deponere vtrū sic deposuerit ꝛ post rnsionem affirmatiuam actus dz qsummari. vt no. C. de testamen. l. cuz antiquitas. ꝛ vide glo. in. l. casus. C. eo. lz alias in testamentis testium solēnitas sit indiuidua. vt. ff. de test. l. qui testō. §. fi. ꝛ. l. heredes palā. §. fi. Et debent audire ꝛ videre testatoꝛē alias nō vz testamentū. C. de testa. l. si non speciali. An añ possit quis de facto suo testificari. vide Jnno. in. c. nō sine. de arbi. ꝛ l. deferre. §. i. ff. ō
105 iu. fis. ꝛ ibi est tex. no. Jtē non pōt ¶ quis deponere in cā de q̄ sentit cōmoduz. C. de testi. l. oibus. Fallit si nō principaliter, sed per quā dā qñaz. de testi. l. dictātibus. ff. de testa. l. qui testō. in prin. instit. e. ti. §. legatarijs. vel dic q sine pncipaliter sine icidēter sentiat cōmodū dūmō necessariū nō admittit. vt. d. l. oibus. secus si potētioribus, vt qz dependet ex voluntate alterius. vt. d. l. dictātibus. ꝛ. l. qui testō. §. i. nam in dictis iuribus dependet ex voluntate alteri⁹. s. bñdis vtrum scinerit cōmodū. nam lz bñs declaret testm̄ aliqñ tn̄ pōt esse qō non adinit bñditatē nec donec inspiciatur de viribus testamenti pōt adiri bñditas. vt no. ff. de acquiren. bñdi. l. is q ꝛ. l. si is ad quē. Et cū quis interrogat de facto suo dr responsum, nō testimoniū. iiij. q. iij. §. item. fm glo. ꝛ vide Bar. in consi. ccix. Aut testm̄ est factū in scriptis. ꝛ poterit legatarius testificari, qz nō deponit de veritate, sz de solēnitate. sic intelligitur. l. qui testō. ꝛ §. legatarijs. Aut est nuncupatiuū. ꝛ tūc cū nō bēat deponere ō veritate nō admittit. ff. de test. l. nullus. legatū tn̄ bñ vz de se si possit pbari. si vero non possit pbari nō ōficit ins, sed probatio. Te-
106 stes ¶ repeti interdū pōt de quo vide. ff. qō. l. repeti. ꝛ per Ange. in coꝛpoꝛe. ō te. §. ꝛ lz Jn iudicio ordinario pōt iudex ex officio suo post publicationē testiū illos repetere vt declarent nō vt addāt. Bar. in qsi. clxxxviij. Testes in diuersis instantijs post didicita, testificata sup eodē facto possunt repeti. Ang. ff. de fur. l. quidam
107 tabularū. Bānare ¶ vel corrigere vel interpretari dictū suū an possit testis. vide oino Spe. de testi. in prin. versi. Itē qō testis obscure. p Odof. C. de testi. l. si qñ. ad fi. gl. fi. Et nō pōt variare ꝛ dicere alio mō. vt in. l. qcqd astringēde. ff. de verb. obli. p gl. ꝛ Bart. Aduertēdū tn̄ fm eū q testis incōtinenti anteq̄ primū dictuz habeatur p pfecto ꝛ cōpleto nihil declarare pōt. qz non vr deposuisse. C de fi. instru. l. ꝯctus. facit qō no. Spec. de teste. §. i. versic. q
108 si dicit. ꝛ vide. ff. de adul. l. si postulauerit. §. iubet. sz ¶ nūqd index post q̄ est qclusum in cā poterit iterato testes interrogare. vide p
109 do. By. in auc. qui semel. C. qūo ꝛ qñ iud. Añ quis ¶ fungitur officio testis ꝛ officialis ēt ex intervallo poterit dictū suū corrigere. se-
110 cus si testis tm̄. Angel. in qclu. ꝛ in qsi. xvij. an stetur ¶ primo vel scdo dicto qñ testis variat. vide Bar. in. l. eos. ff. de fal. ꝛ Bald. in. d. c. i. §. si. n. qnid sit inuestitura. ꝛ si primo dixit se nō recordari scdo dixit se recordari stat scdo dicto. Ang. ff. de fur. l. quidam tabularū. Quid si testis dixit vnū extra iudicium ꝛ aliud in iudicio cui dicto stabitur. ꝛ an puniet de falso dicā. J. in materia falsorū testiū. ꝛ vide glo. in. c. cū cāz. de testi. ꝛ dixi. §. in. §. si testes citati nō
111 veniunt. Si testis ¶ dixerit sic imo sic stat vt dicto ꝛ vz. ff. de her. instit. l. si ita. Testis q dixit beri non credo vel nescio pōt hodie dicere scio vel credo. Bal. in. c. i §. notandū. in titu. quot sunt testes nece. x. colla. itē si dixit se nescire ꝛ si postea examinatus dicat se

cat se scire qz melius recordatur nūc q̄ tunc vz dictū suū, qō est verū si añq̄ locutus sit cū parte se ꝺo examinaſ, alias secus vt no.
112 in auc. de testa. §. qz vero. Testis †examinatus in iudicio deposuit ambigue de suo, z nō dixit de qno nunqd interpretari poterit de quo, distingue vt no. dixit tex. ibi p Bar. in l. inter stipulantē. §. si stichū. ff. de ver. obl. Aut in iudicio oritur dubitatio circa verba. z tūc aut sunt ꝓlata ab aliqua ꝑsona. z iducūt principaliter in stētationē, aut sunt ꝓlata quodā alio. Si ex vno ab his semper interpretatur ꝑ eo. vt. d. §. si stichū. z in l. si quis intērione ābigua. ff. de iudi. sine sit actor sive reus. z per By. z glo. in c. ꝫeū. de regu. iur. lib. vj. Añq̄ verba sunt ꝓlata ab alio q̄ ex litigatoribus. vt in testō vel defunctus est aliqs q ꝓtulit verba successionē habētia, z tunc aut vis facere interpretationē cā euitādi aliq̄ ꝫrietatē. sz vt ꝑ sit alij vel ꝓp aliq̄ aliā cāz z ñ pōt fieri. Sz illō verbū dubiū nō vz vt in. c. in pñtia. de ꝓba. z in gl. d. §. si stichū. z in l. idē pōponius scribit si frumentū. in fi. ff. de rei ven. Aut insurgit dubietas circa aliud q̄ circa verba. z tūc aut loqmur in his que pertinent ad litis ordinationē. z tunc si actor instat in ꝓsequēdo fauet actori. vt in l. de die. in prin. qui satisꝺ. cog. Si vero nō instat. z tunc ꝺz fauere reo. vt. l. si ea q̄. C. qui accu. nō pos. z. l. pperandū. §. z si quidez. C. de iudi. Aut in his que ptinēt ad decisionē. z tūc fit interpretatio ꝑ liberatione. vt. l. arrianus. ff. de ac. z ob. z. l. lege inuia. ff. de manu. vñ dicit Bar. in. d. §. si stichū. q̄ intērio dubia ꝺz declarari ꝑ ꝓbationibus. nā si ꝓbatio fuerit dubia esset interpretatio contra eū vt dictū est. lz. n. posset dicere sic intellexi in libello, non tñ pōt dicere sic intellexit testis. z ꝺz intelligi istud dictū Angel. in conclu. lz. n. in dubio interpretatio attestationum fiat ꝫ ꝓducentem. vt extra de ꝓba. c. in presentia. tñ qñ dicta testiū possunt coadunari z ꝑm interpretationē legis concordari z contestes dici, ꝺz hoc fieri. vt no. Inno. iu. c. romana. in fi. de elec. z in. c. duduz eccle. §. i. eo. ti. facit. l. de etate. ff. de ꝓba.

113 **Testes magis** †Idonei requiruntur in criminalibus q̄ in ciuilibus. vt in. c. i. de testi. in sexto ꝫcordat. c. testimoniū. eo. ti. Nā in criminalibus ꝓbationes apertissime requirūtur. v. q. vj. epiphanium. iij. qō. viij. sciant. strictius est agendū vbi agit̄ de salute hominis. C. de ap. l. addictos. Hinc est q̄ in cā criminali ēt ciuiliter mota ꝓp bonam presumptionē q̄ actor ꝺz ꝓ se non est iurm deferendū in supplementū ꝓbationū. secus in ciuili. vt est gl. no. in. c. in literis. ꝺ testi. z no. Bar. in l. maritus. ff. de qō. z hoc q̄ no. in. c. veniens. el. i. de test. vbi ꝺr q̄ vnus testis cū fama in criminalibus non sufficit. Itē magis exacta ꝓbatio requiritur cū agitur de crimine criminaliter q̄ ciuiliter. vt in. d. c. j. de testi. Accedit eni cā crimina lis ciuiliter mota ad materiā cāe ciuilis quo ad aliqua. de ꝓcura. c. tue. z q̄ no. extra de iudi. c. at si clerici. in gl. Añ aūt de crimie dicaſ agi ciuiliter z qñ criminaliter. dic vt no. in. l. i. ff. de prīna. de lic. per Bar. z Inno. c. qualiter z qñ de accu. z Ang. in ꝫcl. Te
114 stes †in cā criminali subijciunt̄ tormentis. C. de fi. instru. auc. apō eloquētissimū. z sic vz. arg. a ꝫrio sensu q̄ in ciuilibus nō sit locus torture. q̄ limita ꝑm Bal. esse verū nisi testes sint positi in dignitate, z tunc si nō est vilis cōditionis nō torquetur in cā ciuili. vt. l. ꝺnus. ff. de qō. nisi inueniaſ vacillare. vt. l. ex libero. eo. tit. in gl. Testes aūt viles torquent̄ in tribus casibus. s. in duobus supradictis z cuz festinant testimoniū ferre. vide Bal. in. d. auc. Itē testis vacillans in cā ciuili pōt torqueri. Ang. in. l. quoties. C. ꝺ nau fra. li. xj. ad torquendū testes requirunt̄ eadē indicia que in reo. Bal. in. l. vnius. §. testes. ff. de questio. in cā inquisitiōis an possint testes examinari parte nō citata. vide Angel. in. l. vacantia. C. de bo. vacā. lib. x. Testis in cā inquisitionis nō ꝺz deponere de occultis sed de illis vbi clamor aliquis processit. Et si de occultis deponit non est ꝓp hoc reus puniendus. de accu. c. qualiter. el. j. in gl. pe. z in. c. accusasti. Vacillantes in testimonio possunt torqueri ꝓ veritate eruenda. in Spe. de teste. §. nunc tractandū. versi.
115 ꝫsiderare ēt ꝺz. Et qñ testis vacillat †ꝺz notarius de mandato iudicis hoc scribere ꝑm Inno. in. c. qm̄ ꝫ de ꝓba. Itē si trepidant vel mutant colorē in facie. qz oia ista signa sunt falsi testimonij. hoc tñ totū relinquit̄ arbitrio iudicis inquirendū ex alijs ꝫiecturis nō ex solo pallore vel trepidatione vt. l. de minore. §. tormenta ff. de qō. ꝫ testes qui ex forma statuti nō possunt reprobari nō pos
116 sunt inquiri. in ꝫsi. vij. q̄ incipit. Dixit Oldr. q̄ † euasit accusat⁹ ꝫ quē erat ꝓbatum maleficium per testes de visu de nocte ꝓbā do q̄ illa nocte non fuit lumen lune. z ideo non poterant vidisse. z sic fuerunt reprobati naturali ratione ꝑm Bal. in. c. i. §. porro. in prin. que fuerat prima causa benefi. amitten. Bald. in concl. An
117 †testis qui dicit cognouī occidentem. sed non occisus probet. dic q̄ si in inquisitione fit mentio de certo occiso nō probat. alias sic. ij. q. vi. c. si quis libellos. z Bal. C. qui accusa. non possunt. l. data opera. Sed quid si dicat cognosco ꝑsonā malefactoris sed nescio eius nomen. vide Ang. ff. si ex noxa. cā agatur. li. Qualiter testes de adulterio probent. vide Ang. ff. de adulte. l. q̄ ait. pone titius
118 †accusatur de incestu. duo testes ꝓbant ꝙiunctionē carnalem tā tum non consanguinitatē. queritꝫ an sit probatum maleficiū, i quo requiritꝫ vtrunq̄ coniunctim ꝓbari. veritas est q̄ facta est probatio ex cōiectione capitulorū z testium. casus in ratione sui est in. l. gal. §. ille casus. ff. de libe. z postb. z gl. in decre. ꝑm Bald. qui ponit istam qōez in. d. §. ille. casus. in. ij. col. vbi oino vide. Et subse
119 quenter † ponit argumentum q̄ si vnus testis probat veritatem ipse idem z alius ꝓbat famā q̄ cōmixtis his probationibus fit efficax probatio facta in causa ciuili per glo. que est in. l. iij. §. diuus ff. de testib.

120 **De publicatione** Testium videndum est. †Nā post examinationē sunt testes publicandi. Fit aūt publicatio partibus presentibus vel absentibus citatis tm̄. nā iudex exhibitis sibi testium dictis illa leget i toto vel in parte per se vel per notarium. Et demum dicet habeatis pro publicatis vel publicate, z tunc redigentur in scriptis. vt in scriptis. vt in Spe. de teste. §. satis vtiliter. in prin. z ibi ponitur forma qualiter publicatio debeat redigi in scriptis. vide. l. fi. C. de
121 re iudi. Publicatio† testium non potest peti ab eo qui eos non produxit licet sua interfit. Inno. in. c. constitutus. de testi. Bald. in rubrica de controuer. inuest. z per Inno. in. c. constitutus. extra de appel. z ibi videtur variare. si omittatur publicatio testiuz non redditur iudicium nullum. Bal. in eo. tit. si de inuesti. inter
122 do. z vassal. lis ori. Sed nunquid † facta publicatione testium de consensu partium poterit contra testes opponi. Ang. q̄ sic. in aucten. si quis in aliquo. C. de eden. z ibi per Bal. vbi ponit que requirantur in publicatione eius quod est in mente testiuz vt patet. An sit necesse qō iudex pronuntiet dicta testium valere z fidē eis adhibendā, vide per Bal. z Ang. in. d. auc. si quis in aliquo.

123 **Publicatis** Attestationibus †regulariter non possunt amplius testes produci post didicta testificata. Fallit in pluribus casibus vbi possunt produci post didicita testificata. Primus si inter alias personas agitur. Secūdus si sit diuersus modus agendi. Tertius si sit nouus articulus dependens ex veteri. z quando dicatur nouus articulus. vide in Spe. de teste. §. satis vtiliter. ver. illud aūt non est. Quartus si prime attestationes sint amisse. Quinto si mutaſ iudicium, z illud velit is ꝙra quē producant̄. Sextus si ꝙfuse z obscure deposuerūt. Septimus si testis synodalis deposuit coram capitulo, z deponit iterum coꝝ legato. Octauus si examinator neglexit interrogare super articulis sibi datis. Nonus in cā matrimoniali scōm quosdam indistincte. Decimus si detur in integrū restitutio. vt iterum ꝓducantur. Undecimus in absentia probanda. Duodecimus in crimine falsi. Tertiusdecimus in adiectione ꝑ valore z deceptione. Quartusdecimus qui nondū didicit testificata, lz sint testes publicati. §. dixi cum tractauimus de tpe producendi. Quintusdecimus ꝑm quosdā si iudex indiscrete publicauit. Sextusdecimus si testes sunt recepti ad perpetuam rei memoriā. Decimusseptimus si princeps id expresse p suū rescriptum concedat. Decimusoctauus in cā inquisitionis. Decimusnonus. qz publicatis attestationibus pōt exceptio peremptoria opponi z probari. hos casus enu
124 merat spe. in ti. de teste. §. satis. †nec in cā principali, nec in causa appellationis possunt ꝓduci tunc super nouis articulis qñ testes iurauerunt dicere veritatē sup notā causam. Imputatur eniz parti quasi omnia articula nō presentauerit. de quo p Inno. in. c. fraternitatis. de test. z p Ang. C. de tēp. ap. l. per bāc. vbi examinat materiā istā. ꝺ non possunt testes produci post didicita testificata. vt in auc. at qui semel. C. de ꝓba. z. l. ij. que sen. resci. nō pos. in gl. qz temetur suboznatio. q̄ est verū sup eisdē capitulis. super alijs possunt testes ꝓduci, qz nō est timor suboznationis. ita tz bar
125 to. in. d. auc. Item † dicit Inno. in. c. ij. de testi. q̄ si per culpam iudicis testes non fuerunt recte examinati, q̄ ēt publicato ꝓcessu testes noui poterunt ꝓduci, z iterato poterunt examinari. Sz
126 potest † queri nunqd de voluntate partium possint admitti testes post didicita testificati. Bar. in auc. dicit q̄ sic, z allegat no. per Jo. an. in. c. fraternitatis. de test. Ja ꝫrium videtur dom̄, q̄ istud nō est introductū in fauorē partium sed ob publicum fauorez, ne falsitates cōmittant̄. z ideo tali fauori partes renuntiare non possunt. vt. l. quos prohibet. ff. de postu. z ita tz Bal. in. d. auc. An in conclusio. Añ testes vtriusq̄ partis sunt examinati, alij nō vel

ex ordine dato a iudice vl̄ partiū pñt post didicita testificata pdu
127 ci. Bal. vbi. s. Testes † pñt pduci post didicita testificata, si pri
mi dixerunt nil scire vel non recordari. ꝛ idē in cā appellationis.
Bal. in c. j. §. si enim. quid sit inuestitura. ꝛ vide qđ no. in. l. fin. §.
128 finaū dubius. in gl. ꝛ ibi per Cy. C. de iure delib. Possunt † te
stes pduci ad probandum exceptionem post publicatum proces
sum, nisi esset lapsus terminus statutus ad probandum. Angel. in
anc. at qui semel. C. de proba.

129 **Testibus** Examinatis † publicatis qꝛ eorū dicta dēnt necessario concludere ad hoc vt probent. vt
l. non hoc. §. vnde cog. ꝛ extra de pba. c. in presentia. ꝛ C. de test.
l. nullū. qđ fiat est necesse qđ assignent cām sui dicti necessario cō
cludentem. vt in dictis iuribus. Jō circa redditionē cāruꝫ aliqua
videda sunt. ¶ Quid ergo si testes dixerunt aliquid esse verū qua
130 liter intelligaī, vide Ang. ff. de pe. here. l. p herede. testis † dꝫ red
dere rōnē sui dicti per eū sensuꝫ p quē percipit id de quo testifica
131 tur. Jnno. in. c. cū cām de test. sed Pla. dicit † qđ in quolibet ac
tu corporeo sufficit reddere cām p visu. vt no. in. l. ij. C. de erro. ad
no. vbi in cā auditus reddit rōnem visus. vt ibi Cy. refert quali
ter testes debent loqui ad probandū negatiuaꝫ directo. qm̄ visus
p omni sensu corporeo accipit̄ largo sumpto vocabulo. apertius
tñ deponit per nomē proprīū illius sensus. facit qđ no. ff. de acqui.
pos. l. qđ meo. in fi. vñ illud vocabulū visus qñqꝫ sumit̄ p visione
q̄ sancti faciunt in spiritu. Unde in diuina scriptura scribit̄ opus
est intelligentia in visione. Et. s. Pau. dicebat. video aliam legeꝫ
in meis mēbris. sentio ꝛ cognosco per rōnem ꝛ sensum. Si testis
p verbū, vidi, refert se ad sensum pbat, vt cū dicit vidi sic. Si aut̄
refert ad oculū mentalē vel intellectualē. vt qꝛ dicit testis, sic vide
tur mihi. nō. n. pbat qꝛ peccat, cū dictū sit dubitatiuū magis q̄ rō
dicti. vt no. ff. de arb. l. diem. pferre. §. pe. Et testis dꝫ esse sensatus
sensu corporis, qui sensus sunt quinqꝫ. vt no. in. d. l. p meo. ꝛ dꝫ te
stis bñe intellectū. vt id p corpore videt, mēte intelligat, id p sciat
nā vt ait Aristo. in problemat. Jntellectus videt, intelligens au
dit, opꝫ enīꝫ nimiā fantasiā speculari, cū inter ceteros sensus visus
sit nobilior. ꝛ verius visus predicaī de oī sensū, vt dixi largo mo
do. vnde qui audiit si sic dicit. qꝛ vidi, saluatur, vt nota. Joan. an
dre. in capitu. testium. de test. tamen in visione opus est intelligē
tia, vt. s. dixi. Jtē visus interdū ponit̄ p actu anime, ꝛ pro opinio
132 ne. vt. l. quid tñ. §. fi. in fi. de arbi. Stricte † aūt visus est actus vi
dentis oculo corporali ꝛ intellectuali. ff. de bis q̄ in test. delen. l. pe
ꝛ est visus de coloribus, de magno, de parno, de factis, de malefi
133 cijs ꝛc. † Possessio aūt pbaī per visum ꝛ ipsuꝫ possidentē. vt. j. de
cā. nā per testē probaī possessio naturalis, ꝛ ex ea presumitur ciui
lis. ꝛ. l. stipulatio ista. §. hec quoqꝫ. ff. de verb. o b. ꝛ qlibet presumi
tur possidere. vt no. Jnno. in. c. cū olim. de prīui. ꝛ ne vxor p ma
rito. l. ob maritorū. ff. ꝺ solu. l. titia. C. fi. reg. l. si quis. sup icorpora
134 libus vero nō est visio corporalis. Et ideo q dicit † aliquem dñm
nō pbat, qꝛ non cadit directe ꝛ vniformiter in visum testis, sed in
directe ꝛ difformiter, nisi testis nominatim cām adijciat. Sꝫ visibi
lia vniformiter vñr. s. organo oculi corporalis. in qbus ét sufficit di
cū testis nudū, sine addita ratione, nisi sit de ea interrogatus. sed
de dñio nō sufficit dictū sine rōne ꝑm Jnno. idē si agatur in probā
do alio iure. vt de pbāda obligatione. qꝛ dicit testis super articu
lo q̄ titius est mihi obligatus. dicit verū esse. ista rñsio testis nihil
pbat, qꝛ informis. Jtē si forte agaī de pbanda hypotecaria ad fi
dē mrīmonij. qꝛ oia ista talia iuris sunt. ꝛ bēnt plus iuris q̄ facti.
Jdē si agatur de probando q aliquis est mente captus vel furio
sus nā nō pbat testis dō qꝛ vidit. nisi sigillatim adjciat actus p
quos discretus qlibet ita indicaret. Nā talia multū qsistunt in iu
dicio recte rationis. Et plus habent rationis q̄ sensationis. ꝛ po
test quis faciliter decipi. Jdē si vellet probare q aliquis sit vaga
bundus, nō enim qprehendit testis de facili q sit desertor origi
nis vel domicilij. tene menti ista q̄ sunt valde notabilia. Bald. in
qclu. ꝛ per Jnno. in. d. c. cū cām. de test. ꝛ de materia supradicta
vide in Spe. de teste. §. iam de interrogatorijs. ver. sunt aūt gñali
ter. ꝛ qualiter debeāt deponere de quolibet corporeo sensu. vide
eo. ti. §. nunc tractandum. ver. nēpe cum testis. cum se. versi. Si
135 testis † testificaī super bis q̄ non pcipiunt̄ sensu corporis sed ocu
lo mētis seu rōnis, nō ꝺꝫ eius dcm̄ nisi rationē assignet. Jnnoc. in
d. c. cuꝫ cām. ꝛ cā ꝺꝫ esse alia a dicto. vt no. ff. de legi. l. nō omnium
136 ff. de offi. pcur. ces. l. fi. ꝛ cā ꝺꝫ esse congrua. Jtē † bona rō testis sa
cit bonū esse dictū, ꝛ mala rō malū. ff. de dol. excep. l. ij. §. circa. ff. ꝺ
qdi. ꝛ demon. l. cū tale. §. fi. Jtē ad id adaptatur dictū testis ad q
rō. ff. de acqui. pos. l. j. §. per procuratorē. Bal. in conclusionibus.
127 ¶ † Testis ꝺꝫ interrogari a iudice ꝺ cā sciētie. s. quare illō sciat.
Et si iudex nō querit, presumitur in ipso malitia, qꝛ omittit ea que
sno officio ꝛ solertie incūbunt, ꝺꝫ enīꝫ petere ꝛ interrogare ꝺ cau
sis. Si vero iudex interrogat, ꝛ testis nihil rñdit, vel forte non bñ
iudex nō ꝺꝫ interrogare. vt in. c. cum clamor. de testi. Si autꝫ iu
dex omisit interrogare de circūstantijs singulis non substantialiꝫ
bus, vt de loco ꝛ tpe ꝛ qrestibus ꝛ si. tūc testes nō sunt repetēdi ꝛ
reinterrogandi. Si aūt omisit interrogare de principali re, vt in
tit. de prescriptione ꝛ similibus, tūc testes debēt repeti, qꝛ fuit cul
pa iudicis nō partis. ita no. ꝛꝫ Jnnoc. in. c. per tuas. de testi. bal.
138 in conclusione ¶ † Testi sufficit reddidisse cām sui dicti semel,
nec de causa vlterius est interrogandus, sed de circūstantijs siue
annexis, ꝛ comitantijs, sicut de loco, tpe ꝛ cōtestibus, ne videan
tur suspecti. vt de testibus ꝛ si. hec enim non sunt sensui dicti, sed
circunstantie ad veritatē inuestigandā. Jnno. in. c. cū cām. ꝛ suffi
cit deponere tali mō, q̄ includatur cā sciēie ꝑm Fran. accur. ꝛ
139 Bal. in qclu ¶ Quero † dicit statutū q̄ testes debēt de cā scien
tie interrogari, alias non valeat depositio eorū. an si non respōde
rint in causa scientie eorū dictū valeat, vī q̄ sic. ꝛ in. d. c. cum cau
sam. ꝑm Jnno. nā omnimoda interrogatio est falla ꝛ superflua, cū
sine interrogatione rñdit. ff. de interro. act. l. si sine. Jtē testis cogi
tur rñdere cū solū factū dixerit. C. de ap. l. amplioꝛum. §. in refuta
toꝛijs. Jtē hoc esset quedam inculcatio ꝛ superfluitas verboꝛum,
que fugienda est, ꝛ q̄futanda. vt no. in. l. eius. in princi. ff. si cer. pe
ta. Jtē qꝛ mens ꝛ ratio statuentiū sequenda est. ff. de exc. tu. l. scire
opꝫ. §. fꝫ ꝛ si maxime, qꝛ statuti rō sit vt possit caliditatibus obuia
ri, nō certā rōnem corrūpere. ad idē de acqui. here. l. illud. in rō
ne sui. Jtē paria sunt sine testatoꝛ vna ratione pbibeat alienare ex
tra familiam sine duabus rationibus. nā vtrobiq̄ cām prohibitā
assignare vī. Alij dñt ꝛ. qꝛ nō ꝺꝫ recedi ab adiecta forma statuti.
Sed ista est ratio rudis, qꝛ huic nō est omissa forma. sed sub ver
boꝝ cōpendio inclusa, ꝛ expressum vī id qđ sub verboꝝ cōpēdio
q̄ineī, vt nihil dicatur omissum, cū totū legi possit. l. i. in prin. ff. de
140 his que in test. delen. l. j. C. de preci. impe. offe. Quid † econtra sta
tuto caueī q̄ testibus credaī contra nobiles, ꝛꝫ non reddant bo
nam cām dicti sui. Pone ergo deponens contra magnatem, qui
vꝫ fuit interrogatus de causa, dixit q̄ sic, qꝛ vel credo, vel habeo
vtoꝛē, vel qꝛ rex in Francia, an probet̄ videtur q̄ sic, qꝛ asserit sue
deponit. sed in qꝛrarium est veritas ꝛ ad hoc manifeste est factuꝫ
ipsum statutū, qꝛ pari ratione admitteretur cecus ad testificāduꝫ
de coloribus. nempe hic suum dictum destruxit. qui iam inepte ꝛ
insensate deponit. ff. de dolo. l. ij. §. circa. Et ideo debet statutuꝫ
intelligi quando causa aliquid conferat dicto. puta adminiculum
vel ad presumptionē, ꝺ narratio nihil facit. Aliud enim est malā
cām reddere, q̄ qualitatis vitium significat. Aliud penitus nullā
ꝛ impertinentē, q̄ significat vitiū substantie. ff. de dolo. l. ꝛ elegan
ter. §. i. C. ad exhi. l. si res. cum si. Bal. in conclusionibus.
141 ¶ † Testis non deponens de causa, qꝛ non fuit interrogatus, p
bat. vt no. C. de test. in. l. solam. ꝛ per Bar. in qsi. xx. testis nō red
dens cām sui dicti an probet vide Ang. in. l. cū hi. §. vult igiī. C. ꝺ
trāsac. l. qd ergo. ꝛ. l. quesitū. ff. ꝺ insa. ꝛ p Bal. in repe. l. edita. C. ꝺ
142 edē. ꝛ p Bar. in. l. j. in prin. ff. ꝺ no. ope. nū. Si testis interroga
tus ꝺ cā sciētie dixit, qꝛ sic repio in meo memoriali, qđ de hoc feci,
pbat. vt pbaī in. l. inbemus ibi. scribere non differat. C. de testa.
143 ¶ † Testis in causa sciētie dicēs qꝛ presens fui, pbat visum ꝛ au
ditum alterius. Bal. in. c. j. de qtroner. inter do. ꝛ vassal. de inue
sti. qd si testis in rōne sui dicti de re tāgibili dixit, qꝛ tetigi. an pro
144 bet̄ vide Bar. in. l. fi. C. de pe. no. lib. xi. ¶ Testi † deponēti per
verbuꝫ, credit, in his que sunt de peritia sue artis an credaī, vi
de Bal. in. l. data opera. C. qui accu. non possunt. ꝛ vide Bar. in
145 §. lxvj. ¶ † Testis q dixit, nescio, nō ꝺꝫ interrogari de cā sciētie,
qꝛ vbi nō est sensus, nō cadit probatio. bal. in. l. falsam. C. si ex fal.
instr. ꝛ intelligiī tūc deponere de veritate, nō de fama. Bal. i ad
146 di. Spe. in tit. de sen. ¶ Qualē † rōnē dēnt reddere testes qui de
ponūt circa filiū seu soroꝛē p emācipato. ꝛ qualē qñ super cōmu
ni opinione. ꝛ qualiter tūc formeī articulus. vide Bald. in. l. ij. C.
147 si aduer. rem iudi. ¶ Ad † pbationē dñij testes bēnt deponere ꝺ
facto, nō de iure. vt no. Cy. C. de pba. l. cum res. ibi facti necessi
tas. ꝛ vide in Spe. de test. §. nūc tractādū. Quid n. si qs petit fun
dū testis qui dicit, vidi allunionē pbat vt dicit Bar. in suo trac
tatu tiberiadis. ꝛ vide Ang. in. l. sciendum. in repeti. ff. de verbo.
148 obli. ¶ † Testis qui dicit vidi quez esse sanum. vide. C. de men
di. vali. l. i. lib. xi. ¶ Quid si dicit q̄ vidit publicum instrumentū
an pbet. vide Bar. in anc. si quis in aliqno. C. de eden. pro mate
ria. vide in Spe. de test. in princ. ver. item qđ non probibet.
149 ¶ † Testis dicens q̄ titius furatus est cappam martini probat
dominium iudicio legis vt possit ferri sententia super re furti, non
150 vt possit declarari. ꝺo. Bal. in. l. i. C. si ex fal. instru. ¶ † Testis

qui

qui dixi vidi q̄ loquebatur ꝛ vox sit quoddā abstractuꝫ a visu ex interpretatione legis probat. Bal. in l. i. si ex tal instr. ꝛ ibi dicit
251 qd in incorporalibus quando testis dicit qz vidi. ¶ † Testis qñ dicit vidi qó talis dixit talia verba dispicibilia probat nō per sententiam intellectus sed per rationem. Bal. vbi. ¶ Testis inductus ad probandum defensionem dicens, qz vidi probat p Bar.
252 in consi. cxiiij. ¶ † Testis qui deponit de causa visus idonea qui loquitur grosso modo probat etiam auditum cum visu. Bald. in l. j. C. de confes. probat etiam testis redacta causa per sensum exteriorem proximum ꝛ aptum natū illam sensationem de qua queritur suscipere ꝛ sunt sensus exteriores quinq̄ vt no. ff. de acquiren. pos. l. qó meo. ꝛ per Jnno. in. d. c. cum cām. Et est quidam sensus interior qui est in prima parte cerebri qui dicitur sensus ḡmunis, sicut centrum quod ad oēs sensus refertur qui ꝺꝫ virtutē discretiuam nam visus videt tñ nescit q̄ aliud sit videre ꝛ aliud tāgere. qz solum de coloribus potest sensare. Sed sensus cōis oia in presentia habet obiecta. imaginatio etiam in absentia fit. Ratio vero est altior virtus excedens sensuꝫ intelligētia ꝛ potentia adhuc vniuersaliter ꝑm Boetiū in libro consolatio. Bal. in ḡclu. Conclude ergo qó tria sunt arg. apud legistas. s. petitio actoris, exceptio rei, probatio probantis per causam verā. Si petat cām circa probationem argumenti demonstratiui nō tenet de quo subtiliter ꝛ plene no. ff. de legi. l. de quibus in repetitione mea vbi tractaui de forma traditionis cause a testibus ꝑm singula predicamenta, ꝛ fuit intentio Bal. preceptoris mei, quia tamen morte preuentus
253 tractatum reliquit incompletum, qui vltra † etiam q̄ꝫ legistis expediat cum intellectu volauit ad ea que non possunt intelligi ergo nec ꝓbari nisi per summos viros qui cognoscūt genus ꝛ dꝫ sicut sunt vitia tacita ꝛ virtutes que generant ex actibus quis da
254 dabit mihi pennas colūbe ꝛ volabo. tu aduocate † etiā respice an probatū sit verbū principale libelli q̄ substantiam voco. seu substantiuū. Et deinde inspecto substātiuo respice adiectionē dicunt
255 grammatici q̄ adiectiuuꝫ verbi est aduerbiū. Ego dico † q̄ adicta libellorum sunt conditio modus causa demonstratio qualitas locus tps q̄ꝫtitas coniunctiua participia gerūdia ꝛ aduerbia.
256 ꝛ ideo dubium † solet esse si egi contra te dicens qó tu promisisti mihi pure, ꝛ ꝓbo q̄ sub conditione que exstitit vel sub die qui preterijt an sit probatus libellus. probo enim equipollens eius quod intentaui, ꝛ sic videt sufficere. argn. C. de instit. ꝛ substi. l. si mater. In contrarium quia videtur alius contractus extra de fi. instrū. c. cum ioannes heremita. Dic q̄ pluralitas nō presumitur in his que possunt esse vnum ꝛ idem. ff. de leg. ij. l. j. ꝛ ff. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. ꝛ no. de erro. aduo. l. ij. per Jac. bu. in lec. qz cū medio per q̄ formaliter ḡcludit nō sit idē sequitur diuersitas qz vnū ḡcludit libellus, aliud ḡcludit ꝓbatio, ꝛ nō est dubium q̄ si ḡditio pēderet qó nō est intētata huius cā. ff. de ḡdi. in. l. iulianus. §. j. ꝛ qz determinatio adiecta petitioni actoris per testem ꝺꝫ oppositū ad id cui opponit ꝛ additur facit quod no. ff. de in integ. resti. l. nemo vī. ¶ Et eꝫ maior ē dubitatio si dico me mutuasse sub ḡditione q̄ exstitit, ꝛ ꝓbo q̄ mutuauī pure. † nā determinatio addita per testē est augmētū nō detractio, sed tñ qz ꝓsupponitur diuersuꝫ ḡctum non probat. ff. de ver. obli. l. i. §. cū adiecit. Jdē dicas de modo. idē de causa dūmodo sit finalis nō impulsiua, qz talē non est necesse ꝓbare. hoc pꝫ. ff. de instito. l. bēbat. C. ó dona.
257 e sub ḡditione q̄ exstitit, ꝛ ꝓbo q̄ mutuauī pure. † nā determinatio addita per testē est augmētū nō detractio, sed tñ qz ꝓsupponitur diuersuꝫ ḡctum non probat. ff. de ver. obli. l. i. §. cū adiecit. Jdē dicas de modo. idē de causa dūmodo sit finalis nō impulsiua, qz talē non est necesse ꝓbare. hoc pꝫ. ff. de instito. l. bēbat. C. ó dona. ante nup. l. si presidi. facit gl. C. de sen. l. cū eoq. Be demonstratio
258 ne † dic q̄ si ab ea denominat in totū qó petit ꝛ sine ea nō ꝺꝫ certitudinē q̄ ꝺꝫ ꝓbari alias ꝓbatio est incerta. Exempluꝫ dico qó vendidisti mihi seruū habentē crispos capillos, nā ab hac parte est totus aptus cognosci, vel vendidisti equum stellatū in fronte, si testes dicāt hoiem venditum, sed nesciunt de crispo, vel equū, ſꝫ nesciūt de stellato nihil ꝓbant, qz posset hec esse fallacia, ꝛ circūscriptio si vnū deberet ꝑ altero. Sed quedā sunt demonstrationes in quibus certus verus ꝛ clarus intellectus pōt haberi, ſꝫ testis dicat se nescire has demōstrationes, ꝓbant tñ sicut demōstrationes substantiales, ar. d. l. j. in fi. de qualitate dictū ē in superioribus. Jtē de loco. Jtē de tpe quando certū scribit actū, idē qñ ē
259 de substātia. ff. de neg. gest. l. eū actū. Be quātitate aūt vide. ff. de op. no. nu. l. nō solū. §. ſꝫ vt ꝓbari. ¶ † Circa ḡiunctionē dubitat accuso titiū ꝛ seiū q̄ intulerūt i petrū duo vulnera ex quibus mortuus est nō ꝓbo de seio, sed de titio, an titius ḡdēnet. ar. qó sic. C. ó bis q. vt indi. l. minoribus. ff. de inter. act. l. q seruū. ff. de ma. test. l. si ita fuerit. §. fi. qz culpa cadēs inter psonas principaliter copulatas resolui in suas singularitates. ff. de condi. ꝛ demō. l. falsa. §. fi. ff. ó vsufr. accre. l. si mulieri cū liberis. ¶ Be pricipio dic q̄ eius probatio suū tēpus exigit. ff. de testa. milit. l. iiius. ff. de noxa. l. in ōlictis. §. si extraneus. ¶ Tempus. n. plerunq̄ pōt esse cā absolutionis ꝛ cōdēnationis veri ꝛ falsi. C. de fur. l. apud antiquos. de gerundio dic vt. C. de his q̄ la. l. j. nā attrahit peierunq̄ ꝛ absoluet i se totū actū. Aduerbia quoq̄ sepe idē faciūt ff. de neg. gest. l. pōponius. Bal. in repe. quā fecit de. l. edita. de eden. in fi. testi monium ꝓbationis non requirit cām si testes non interrogant de cā in his que sunt facti sensibilis non dico in his que non sunt in q bus ratio non ꝺꝫ esse iuncta cum sensu de necessitate. aliasnō fit
260 probatio ꝑm Jnno. in. c. cū causam. de testi. † Sed nūqd idē in testimonio reprobatorio. Jac. bu. in sua. q. q̄ incipit. Questio talis est quidā petit a titio. dixit eleganter q̄ qñ testis nō reddit cām interrogatus nō ita pfecte ꝓbat sicut ille q reddit bonaꝫ cām. ideo
261 tabellio talibus ꝓpōderat testibus, ꝛ p eos nō reprobat. ¶ † Jtē qñ testes sunt ꝺrij q reddūt rationē prenalent ꝑm eū quod est notandū, ꝛ nunq̄ inueni. Apparet ergo q̄ duo testes reddētes rōnē legitimā prepōderāt totidē dicētibus vera eē nō interrogatis de causa qz vera redditio cāe ꝓualet cause ꝓsumptiue in his in q bus ḡcludit p viā iuris ꝛ non rōnis, ꝛ nō p sensum corporis. Est enim certū qó sine redditione cause non resultat ꝓbatio ꝑm Jn-
262 no. in. c. cū causam. Et adde † qó notarius ꝛ testes tenentur ad interesse partis nō solū falsitatis rōne, sed etiam rōne erroris, qz error in tabellione ꝛ teste est lata culpa, vt. l. fi. de mag. que. Obliuio aūt in teste nō est lata culpa ꝑm Jnno. in. c. qualiter ꝛ qñ ó ac
263 cu. Bal. in. l. presbyteri. C. de epis. ꝛ cle. ¶ † An testis deponēs de auditu ꝓbet Rñ. singulariter nō. Salit in casu. l. pe. ff. de ꝓba. vide p Jo. an. in tractatu quez ipse fecit de testi. ꝛ p Bal. in. l. in summa. §. idē labeo. ff. de aqua plu. ar. ꝛ iij. q. ix. c. testes. §. j. ꝛ in gl. ꝛ xxij. q. v. c. hoc iure in gl. ꝛ vide i Spe. ti. ó teste in ꝑn. ver. qd ergo si viro ꝛ mulieri. ꝛ vide distinctionē. Jo an. extra de te-
264 sti. c. iij. † Si testis dicit se credere vel sibi videri, nō ꝺꝫ eius testimoniū. vt no. ff. ó arbi. l. diē ꝓferre. §. si plures, qz ista ꝛba magis ad iudiciū quā assertionē facti verificant arg. eo. tit. l. qd tñ. §. j. Bal. in ḡclu. An ꝓbet qñ ór qó sic mihi vī, vide per Ange. in
265 repe. l. sciendū. ff. de ver. obli. ¶ † Testis interrogatus de diffinitione rei ꝺꝫ rñdere, vt. l. j. ff. si cer. pe. ꝑm vltimā expositionē pri me gl. ex qua no. q̄ diffinitiōes que sunt iuris ptinēt ad doctores qz intelligere ꝛ scire ḡstant ex diffinitiōe. vt i. d. gl. Et ex hoc sumitur qó dictū est vez qó testis interrogatus de diffinitione ꝺꝫ rñdere ꝛ si dicit nescio nō ꝓbat quia primā vocem non intelligit ꝑm Bar. qó tamen limita esse verū si testis deponit sine redditione cause, secus si causam assignauit. Exemplū testis interrogatus de fama dixit vera eē. Jnterrogatus qd sit fama, dixit nescio iste nō ꝓbat qz non cadit cognitio i intellectu suo si nescit. Sed si dixit ne scio nihilominus ꝓbat quia ius dixit se nescire non factum. Sꝫ
266 † in possessione si dixit titiuꝫ tenere ꝛ possidere interrogatus qd sit possessio dixit nescio bene probat vt no. §. de ver. obli. l. stipulatio. §. hec quoq̄ nā ex quo vidit aliquem detinere presumitur ille possidere, vt no. per Jnno. de prui. c. cuꝫ olim. ꝛ omnis qui recipit reditus presumitur habere aliquod ius administrādi, vt in. l. j. §. exercitorem. ff. de exer. non tñ exigo aliquo casu qó testis sciat perspicaciter diffinire cū etiam imperiti testes adhibeantur, nec requirit in eis nec exigitur iuris industria sed sensus, vt not. C. de vsufru. l. j. Sed quod sciat quandam grossam diffinitionem, verbi gratia in fama si dicat famam esse cōe dictuꝫ gentium, ꝛ in possessione si dicat possessio est fructus percipere. l. quid tamen. §. in nauis. ff. quib. mod. vsufru. amit. ꝛ l. pomponius. Nam sufficit enim intelligere factum ꝛ effectū scire dūmodo plene sciat ꝛ plene deponat quod notat Jnno. in. c. cū causam de testi. ꝛ dicā. j. Ex predictis patet qó testis potest interrogari quomodo intelligat verba iuris. Jtem patet quod tenetur iura scire, vt not. ff. de infa. in. l.
267 lucius. † Et aduerte quod ius interdum ponitur pro facti equali
268 tate. l. si non. ff. si certum peta. † Jtē testis ꝺꝫ habere notitiaꝫ sensus non impressionem intellectus qz aliud est presumere, aliud est videre. l. j. ff. de his que in testamen. delen. nā officiū testis non trā scendit sensum corporis de parte, vt no. ff. de au. ꝛ argen. lega. l. ornamentorum. Jtem licet dictum testis debeat fundari in sensu, tñ in intellectu ꝺꝫ fundari, vnde ꝛ Aristo. in problematib. Jntellectus videt ꝛ intellectus audit adde quod dictum testis non presumatur contra solennitatem extra de proba. c. in presentia. ꝛ not. in. l. fi. ff. de preto. stipu. ꝛ presumitur quo ad veritatem hoc modo nam si sunt testes numero sufficientes presumitur vt instit. de ver. obliga. §. item verborum. Sed si est vnus testis est presumptio bo
269 minis non legis, dic vt in. l. admonendi. ff. de iureiuran. † Jtem qñ testes sunt q̄ſi ꝺrij ꝓsumit ꝓ oco testis nō quo ad ꝓbādū ſꝫ dēmi testes ad ḡcordiā reduci ꝛ elidi ꝓbatio vt extra ó ꝓba. c. cū tu ſꝫ illud limitat Jnn. cē vez i numero pari. sec9 i numero dispari ó of. ó e. c. cū ḡrigat. Et sic dicūt gdā qó dicta testiū iuuant vt excusen-

tur a contrarietate solum ad penam criminis euitandã non ad ꝓ
bandaz, vt in. d. c. cũ tu. ꝛ. l. sed ꝛ possessori. ℌ. sed si rerũ. ff. de iure
iur. facit ét quo ad probandum. vt. ff. de interro. actio. l. de etate.
Bic qó rõne ꝙrarietatis non ꝓbãt qz se inuicẽ colludunt, tamen
nemo punitur qz nõ ꝙstat qó falsum dixerint vt no. de iureiurã. l.
cũ duobus. ℌ. fi. nec ob. ℌ. sed si rerũ, qz ibi testis nõ erat suspectus
ex probatione contrarij qó no. ideo testis excusatur ꝛ non ꝓbat.
vt in. d. c. cũ tu. qz ꝓbatio debet cẽ necessaria, sed excusatio suffi
170 cit qó sit possibilis, ꝛ dicit Jnno. ꝙ † attestationes sunt interpre
tande in meliorẽ partem de elec. c. ondũ. ꝛ facit qó no. de preto.
stip. l. fi. ꝛ vide Bal. in. d. l. j. si cer. pe. ꝛ. d. ℌ. sed si rerũ. Ang. in
ꝙclu. Credulitas ét iustis rõnibus a teste recepta nõ nocet ter
tie persone. ff. de in rẽ verso. l. iij. ℌ. ſz ꝛ si. Bal. in ꝙclu. ¶ Testis
171 † interrogatus an titius sit bonus vel malus dixit ꝙ sic, interro
gatus de cã scie dixit qz sum vicinus ꝓbat. Ja. de bel. in auct. de
test. ℌ. sancimus ver. si vero. Testis interogatus de cã sciẽtie di
xit scio qz scio, an ꝓbet vide ꝓ doc in. l. si qs ita. ℌ. ij. ff. de test. tut.
172 **Si testis** † Interrogatus de fama dixerit vera esse con
tenta in arti. nisi dicat de cã ꝛ de personis a ꝙ
bus fama habuit ortum non probat famam licet de bis non fue
rit interrogatus. Jnno. in. c. cum oporteat de accu. ꝛ ideo sis cau
tus quando incumbit tibi onus probandi famã quod facias inter
rogatoria de causis de personis a quibus habuit ortũ vel saltem
instruas testes ꝙ dicant de causa ꝛ de personis. Sed tñ ſz istud
sit dictũ Jnno. nõ video cãm quare si testis non interrogatur nõ
debeãt hoc dicere cũ nõ debeat esse verbosus. vt. l. ampliorẽ. C. ó
ap. Sed tñ bene est dubiũ ꝙsiderato ꝙ fama nõ cadat in sensum
173 testis directo. Ang. in ꝙclu. ¶ † Jtez testis qui dicit publice dr
nõ vr ꝓbare famã qz possit vnus publice dicere idẽ si ór ꝙ palã,
vel a pluribus dici audiuit. Bal. in addi. spe. in ti. de sen. ¶ Te
174 stis † interrogatus de veritate dicit se nihil scire intelligitur. ſ.
de veritate. Si ℵo deponit sup fama referr ad articulos nõ ꝓba
tos. Specula. in ti. de no. cri. ℌ. fama in fin. ¶ † Testis qui ꝓbat
175 famã nõ solũ intelligit ꝓbasse famã eoꝝ de ꝙbus testificando suffi
cientẽ rõnẽ reddit sed ét eoꝝ de ꝙbus non reddidit sic ór Bal.
in repe. l. ea qdẽ. C. de accu. ℙro saluãdo testes deponẽtes ó fa
ma vide Ang. in. l. inter oẽs. ff. qui fatis. co. ó teste ꝏponẽte de fa
ma alicuius. vide Ang. in corpore ó mona. in ꝓnc. ¶ † Testi ve
176 ro nõ creditr de infamia alicuius nisi adꝺiciat iustã cãm ꝛ ltimam
cãm scie. Jnno. in. c. cũ oporteat ó accu. ¶ Testi nõ est ꝓmissz
indicare qui sunt ꝓuidi ꝛ discreti ea tm̃ iudici ꝙrtũt, iõ specifice
testis dẽret dicere ꝓsonas apud quas ẽ infamia ꝝ inquirẽtẽ, ꝛ nõ
dz dicere in gñe, ꝛ hoc añ formatã ingsitionẽ postea. n. non hz lo
cũ ꝓbatio ꝓ famã �means Jnn. ꝛ hoc ꝙ infamia dr apud aliquos cẽ.
Sed si est cõis apud maiorẽ partẽ gentiũ vicinie sufficit depone
re de infamia in gñe sine specificatiõe singulorũ �means Jnno. in. c. cũ
177 dilectus. de accu. ¶ † Testis in cã appellationis dz ꝓbare per
id qó incidit añ litẽ motã de antiqua fama ꝛ Abb. in. c. super
eo. de test. vel eo qó scit certum esse Bald. conclu. Credulitas
178 † in teste nõ excusat a calũnia in iudicio nisi adsit veritas. Jnn. in
c. fi. de iureiu. tene mẽti ꝓ testibus, vt cũ deponũt vera cẽ nõ cre
dulitari ſz certitudini veraciter ꝏbeãt iberere Bal. i ꝙclu. ꝛ qua
certitudine ꝏbeãt deponere no. singulariter Jnn. i. c. fi. ó in. cal.
179 **Testis** † Rusticus interrogatus sup articulo posses
sionis ór ꝙ talis tenuit ꝛ possedit interrogatus qõ
scit dixit qz vidi ꝙ possidebat tãto tpe cũ rustici nesciãt qd sit pos
sidere intelligitr de possessione que est facti gl. est. ff. de ver. obli. l.
stipulatio ista. ℌ. hec quoꝙ. Adde in ar. qó no. de qdi. ꝛ demõ. l.
ꝙbus diebus. ℌ. dominus. ꝛ. l. nec seruus. ff. de pec. ſz aliquꝭ impu
gnẽt illã gl. male. ꝛ dicũt qó si hoc esset verũ nullus vnq̃ vince
ret in interdicto vti possidetis in quo non sufficit detẽtatio, vt. l. si
duo. ℌ. creditores. ff. vti possi. ꝺm dictã gl. qz nõ ꝓbaꝛ ciuilis pos
sessio nec ob. d. ℌ. hec quoꝙ, qz illud ibi nõ disponit ad hoc vt sti
pulatio non vitiet, sed Bar. ibi dicit ꝙ imo dicta gl. bñ dicit naz
cu testis solũ bẽat deponere de eo qó sensu ꝓcipit, vt. l. testiũ. C. ó
testi. ꝛ. ff. de test. l. bꝛdes palã. ℌ. i testa. Si vellet deponere ó pos
sessione vnius non valeret eius dictũ, qz illa nõ percipit sensu, sed
hoc nõ est verum qz ꝓ istas ꝓbationes resultat ꝙclusio iuris. v. g.
depono ꝙ mutuasti centum ꝛ sic testis deponit ꝙ mutuasti, ex qua
ꝓbatione resultat obligatio. ꝛ sic in casu nr̃o ꝓbata hac detenta
tione facti resultat possessio iuris. l. quedã. ff. de rei ven. ꝛ. l. ij. ff. ó
acqui. pos. l. iu. ℌ. in amit. possessio. ꝛ. ff. de soln. l. titia. Ang. in cõ
180 clusio. ¶ † Testis q dicit qó aliquis possedit decẽ annis ꝛ nõ di
cit de ꝙbus singulariter non ꝓbat, qz testes debẽt deponere de eo
dẽ tpe. Bal. in. l. fi. C. ó cdi. clni. adri. tol. ibi. xv. oppo. Bal i. l.
celius. ff. de vsuca. testis dici. qó vidit aliquem possedisse decẽ an
nis ꝛ plus, illud plus nihil operaret. de quo per Bar. in. l. cũ fi
lius. ℌ. pater. de leg. ij. ꝛ. l. in furti. ff. de in li. iu. ꝛ. l. si post tres. ff.
si quis cau. ꝛ vide in nostro repertorio super verbo plus testis qui
dicit talis possedit semper nõ dicit falsum licet ꝓbetur illud ali
quando abfuisse. Bar. in. l. i. ꝛ. l. i insulã. ff. solu. ma. Quid si plu
res testes deponunt super possessione, ꝛ alig ꝓbãt ꝙ titius pos
sedit aliquid quod seruus possedit. Bic, ꝙ probant quemlibet
retinere de facto cuz plures nõ pñt possidere insolidũ eandẽ rez
vt. l. iij. de acqui. pos. ꝛ talis interpretatio fit ꝓ gl. in. l. stipulatio
ista. ℌ. hec quoꝙ. ff. de ver. obli. ꝛ ibi Barto. ꝛ Ange. in ꝙclusio.
181 ¶ † Testis qui dicit se scire qó titius possedit per annum pa
cifẽte scio ꝛ non redit rationez scientie qz non fuit interrogatus nõ
probat, quia non deponit per aliquem sensum corporeum Bald.
in rubri. de con. inue. ꝛ patet alibi.
182 **Testis** † Inductus ad probandum mutuum si dixit scio
ꝙ talis mutuauit tali in mea presentia tantaz pe
cuniam ꝛ ipse recepit ex hoc presumitur mutuum per. l. cuz quid
ff. si cer. pe. Quid si testes dicãt vidimus ꝙ mutuauit sed non re
cordamur de quantitate non probant nisi aliter possit coniectura
ri de quantitate. Bar. in. l. admonendi. ff. de iureiur. Sed an est
necesse ꝙ dicãt vidimus numerari. Bic qó sic de ꝙdi. inde. l. ser
uus. vide de hoc in Spe. in tit. de teste post prin. in ver. sed pone
183 legi. ꝯ te. ¶ † Si testes ꝓbãt vnus de quinq alius de decez an
debitũ in quinq sit probatũ dicit qó sic per. c. j. de arbi. ꝛ p. l. i. ℌ.
si stipulanti. ff. de ver. obli. ꝛ ibi ꝙ Bar. ꝛ p. l. diẽ ꝓferre. ℌ. si plu
res. ff. de arbi. vbi in maiori summa inest minor, ꝛ p. c. nihil extra
de ver. sig. Jn ꝯrium facit qz si testes discordãt in re nõ ꝓbãt, vt
in. c. cũ ecclesia de cau. pos. ꝛ proprie, ꝛ hoc tenet damas. Spe. vr̃
tenere ꝯrium in ti. de teste. post prin. Jn alijs tñ terminis loquit. ſ.
cũ testes deponunt solutã decimã quorũ vnus dicit de decẽ corbi
bus grani alter de quinq vel si ponit sic, qz vnus dicit ꝙ vidit cõ
dẽnari decẽ homines ꝛ alter quinq nã ad ꝓbandũ ius deci. ꝛ iu
risdic. talis est varietas ꝛ diuersitas in numero, ꝛ ét qó plus ẽ in
substantia rei decimate vel in substãtia visus in iurisdictiõe nõ vi
tiat dicta testiũ deponẽtiũ de decima soluta vnus in auro, alius
in argẽto vel vnus de solone frumẽti alius hordei. vt no. Jo. an.
in. c. qualiter ꝛ qñ de accu. de questio. autem ꝑdicta ꝓbatio nu
meri limitati sine quantitatis est de substantia quo ad testes. Si
n. deponunt de diuersis summis apparet ꝙ non deponunt de ea
dẽ in qua fuerunt ambe presentes ꝛ sic non sunt cõtestes ꝙ est ne
cesse. vt. C. de testi. l. testiũ. Nã pluralitas summarũ infert i plura
litatẽ cõcretã dispositinam. l. cuz centũ. ff. ad adi. leg. ꝛ in. l. quin
quaginta. ff. de proba. facit ꝙ no. Bar. l. triticũ. ff. de ver. ob. cum
184 ius † ciuile in testibus discordãtibus de valore rei, sine estimatio
ne dicit ꝙ plus creditr duobus affirmãtibus quã mille negãtibus
vt in. d. ℌ. si plures. qó nõ est verũ vbi negatiua pót cadere in sen
suz testis. puta qó iste liber meus ñ vz trigita si emi. qdã dicũt qó
sic, qdã qó nõ, stabitr maiori numero. vt. l. j. i pn. ff. ó vẽ. ispi. Si ve
ro ẽ par numer⁹ ꝓualet dictũ ipsoꝝ q deponũt dictũ ó minori, ꝛ ó
est idẽtitas substãtie sup qua deponũt. i. ipsa res. sed in mutuo cũ
discordat in sũma discordãt in sba. idcirco nõ ꝓbãt �means Bamas. in
d. c. i. de arb. cũ quo teneo ratione ꝑdicta, ꝛ predictis adde quod
not. Cy. in. l. bone fidei. in fi. C. de iureiu. An. in cõclu. Qualiter
aũt intelligaꝛ ꝙ magis creditr duobus affirmantibus quã mile ne
gãtibus, no. ff. de arbi. l. diẽ ꝓferre. ℌ. si plures. ꝛ vide Bart. in. l.
185 beredes. ℌ. i. ff. de test. in ꝓncip. ¶ † Testis q examinabatur in
palatio potestatis sup vno arti. dixit ꝯctũ celebratum in palatio
episcopi. sup alio dixit in hoc palatio, salnatur eius dictũ qz ꝓno
men hic nõ est solũ demonstratiuũ ad oculum corporis. vt. l. hoc
articulo. de here. instit. ꝛ. ff. de seruit. ru. prę. in quibus corporalis
demonstranr ꝓ hoc ꝓnomẽ hic hec hoc. ſz gl. dicat ꝯrium ꝛ male.
in. l. menius. ℌ. duobus. ff. de le. ij. ꝛ ibi ꝙ bar. vñ i casu ꝓposito di
ctũ testis refert ad oculũ intellectus. ſ. hoc palatio. i. episcopi. de
quo dixerat. ꝺ. nõ ad oculũ corporalem. ar. extra de testi. c. cũ tu.
nisi causa ꝯrietatis euitande intelligerẽ ꝙ demonstraret res cor
porales ꝙ ea que no. in. d. ℌ. duobus. ꝛ ita no. Bar. in. l. i. in prin.
ff. de no. ope. nun. Sz aduerte ꝙ ipse dicit dictũ testis salnaꝛ ꝛ su
stineꝛ limita hoc esse verũ quãtuz ad penã euitandã nõ quãtũ ad
ꝓbationẽ. qz dubia ꝓbatio interpretaꝛ ꝯ ꝓducentẽ testes vt dixi
. ꝺ. in ꝓbatiõe diffinitiõis. Jtẽ dictũ bar. puto verũ in eo. teste sic
deponẽte. Quid aũt in diuersis vt si duo testes examinanr in. c. ꝛ
vnus dixit ꝙ fuit in palatio domini pape alius ꝙ fuit in hoc pala
tio ꝙ ea q̃ dicta sunt. ꝺ. ꝙ bar. pz qz nõ possũt substineri eoꝝ dicta.
186 **In testibus** † **requiritur** aliqua qualitas.
puta ꝙ sint pes ꝛ
vnus ór ó se ꝛ ꝯcio ꝛ sit alter qz sũt singulares nõ ꝓbãt. i ꝯrium ta
cit. ij.

cit.ij.q.vij.querendū. Sed pro opi.i. vide q̄ no. Bar. de ele. bo ne memorie, & p Bal. C. de testi. l. testiū. & in. c. j. quot testes sunt
187 necess. ad pban. inuesti. † Aī testes sunt singulares. vide q̄ not. Bal. sup rub. ō gtrouer. inuesti. & in. c. j. sacrm de gsue. rec. feu. Ubicunq; ordo vel narratio facti nō p̄mittit aliquid simul fieri, sed successiue illud oꝝ fieri simul. ff. si pars here. pe. l. antiqui. ff. ō sta. bo. l. arethusa. Et iō testes q̄ viderāt successiue p rimulā adul terātē vnus post aliū nō oñr singulares sed simul vidisse. iij. q. ix. c. nihilominus in gl. Et per. ē. dicta pōt dici, q̄ bene p̄bat vsura rius per testes singulares q̄ gcordāt oēs in perceptione vsura rū lz discordēt in psonis vide gl. no. iij. q. ix. c. nihilominus vbi te stes probāt aliquem irregularem licet vnus dicat vidi q̄ celebra uit missaz, & alius deponat de vesperis. & vide in. §. testes singula.

188 **Si quis** † Vult probare se exercuisse iurisdictionē in ali quo loco vz testimoniū, lz testes deponant in tē pore & loco Inno. in. c. qualiter & q̄ō. de accu. Qualiter testifice tur cecus super iurisdictione vide in Spe. de teste. in princi. ver. sed qualiter testificatur. An pars possit p̄bare iurisdictionē volū tariā & solēnitatē istarū vide Ang. in. l. & si instrumēta. C. de fi. in stru. & in. bast. fis. li. x. Quid ō teste q̄ dixit rē ad talē ptinere vi de no. inst. de ac. §. itē seruiana. Qualiter p̄beī quē cecū mutū vel furiosum vide bar. in. l. j. de bo. pos. infan. vel fu. Qualiter p̄ba ri possit ciuitatē bēre cines & quot testes debeāt esse vide Bal. i l. data opera. C. q̄ accu. nō pos. Qualiter p testes p̄beī filiatio vl clericatus gsuetudo & multe alie qualitates. vide bal. i. l. nō igno rat. C. q̄ accu. nō pos. Testes deponentes aliquē esse filiū p̄bant de ltimo & naturali lz nō dicāt inst. de adop. i fi. Quid si testes di
189 cius. §. q̄situ qualiter † tūc dēant deponere ad p̄bādū sniam vide Bal. in. l. fi C. de re iu. Qualiter p̄bēt stipulationē, vide Ang. ō ver. ob. l. sciēdū. aliqs fuit testis in alienatiōe rei vel sibi obliga te nūqd ex hoc sibi p̄iudicet, vide Bar. ff. solu. mar. in. l. q̄ dotis. Quid si testis se subscripsit an sibi p̄eiudicet vide no. i. l. caius. ff. de pig. ac. Qualiter p̄babūt gctū factū a mnto testes. vide. ff. de acq. he. l. mutū. Qualr p̄beī p testes interesse singulare. vidō bal. in addi. Spe. in ti. de ap. in addi. certa, & dixi in ver. interesse de deponēte de valore rei ſm coēz opi. vide Bar. i. l. bi q. C. ō p̄e. nāui. lib. vj. Quid si vnus testis ōponit q̄ vz. x. alter. xv. an erūt
190 ērij vide Bar. ff. de le. ij. l. j. in fi. & vide bar. p materia i. l. filiusfa. §. si qd alicui. ff. ō leg. i. † An & q̄ō testis q̄ deponit de idētitate rei p̄bet vide an. i. l. diurnos. C. ō frumē. alex. li. xi. Qualiter de bēat deponere testis vt imponat fidē in instrō quod non potest le gi. vide Ang. in auc. de here. & fal. §. i. in fi. An testis interroga tus super etate rīdens in redditione rationis quia sit frater pro bet vide Bal. de in integ. restitu. in. l. de mtel.

191 **Quero** † An & q̄ō testibus sit fides adhibēda. Sic q̄ iudicis q̄mittit arbitrio. ff. de test. l. ij. §. in magis scire potes & debēt ad gcordiā redigi distinguēdo & interp̄tando
f eoz dicta de test. c. cū tu. & dixi. §. cū tractaui de p̄ba. diffini. etiaz verba impropriando dixi. §. de probatione possessionis pater per
192 ea que. j. subdā. † Quero an ad fidē testis sunt necessaria omnia q̄ includuntur sub iuramento & forma articulorum, dic quod sic, & iō si in vno mentiatur non valet in alio secus si ex officio iudicis in terrogetur super extraneis vt super vestibus & nubibus celi. Nā si est mendax non est periurus quia non iurauit super his. Que dam enim sunt substantialia cause & mendax in his semper est p iurus nec in aliquo sibi creditur. vt no. Innocen. de here. in ca. fraternitatis. Si autem iurat veritatem dicere super omnibus de quibus interrogabit & interrogetur super vestibus & similibus & tunc aut primo mentitur & in aliquo sibi non creditur, aut postre mo, & ei credit, q̄ nō erit periurus. Item per testes non intelligi tur p̄batū nisi quatenus ratio dicti inuenit. no. i. c. veniēs ō renū. & ibi per Jo. an. in nouel. & p Bal. super rub. de q̄ro. inue. Si te
193 stis† deposuit sup vna parte & interrogat, pro alia dixit. nolo rn dere nō adhibeī ei fides, q̄ dolo subtrcet veritatē. ff. de in. fis. l. ij. §. diuus. Presumit. n. ille testis dolosus & culposus. Bal. in. l.
194 ij. C. de edē. † Si plures testes examinant simul lz p̄bēt tn nō ad hibeī eis fides, q̄ secreto debēt examinari. vt in Spe. de teste. §. nūc tractādū. ver. ſz pone q̄ dixi. si iudex Pediola. misit ad exa minādū testes papie p notariū suū nec vz, ē dubitādū de citatiōe q̄ sufficit q̄ solo verbo fiat sed si nollēt testificari non posset eos
195 cogere. Bal. super rub. de contro. inue. C † Testes pp nimiam dissimilitudinē oñr variare & pp vnū & enndē sermonem dicuntur suborn ati q̄ iudicis arbitrio relinquit an eis credat. Bar. i. l. cū ctos. in p̄in. C. de sum. trī. & fi. ca. alias. l. i. de emē. cod. & vide in.
196 l. testiū. in ver. ideoq; ff. de test. Quid si testis dicit † falsuz testimo nium sed de tenore dicit se nō recordari. Rn. non p̄bat vt impedi at ex testamento adiri. Bal. in. l. hec snia. C. de sen. que si. cer. ff.
197 & no. in. l. ij. ff. ō bo. pos. ſm tab. & ibi ōt gl. q̄ō no. q̄ duo testes i pedirēt dictā additionē. C Testes q̄ dicūt notariū erraſſe q̄ di cūt nō audiuisse hec verba ſz q̄dā alia p̄bāt erratū ſz nō q̄r. bal.
198 in. d. l. hec sententia. C Quid † si semel testis est inductus sup eo. scdo inducit & dicit se nō recordari qualiter primo deposuerit sed nō deponit vt alias deposuit non aliter exprimēdo an valebit tale testimoniū. Bar. q̄ sic. Si vero valeat nō stat primis attestatio nibus. Itē nec secūdis. ff. de testi. l. q falso. que loquit de eadē de positiōe. Itē in diuersis q̄n vtraq; depositio est solēnis secus si al tera ē facta sine iuramēto. Bal. in. l. fi C. de re iu. & vide p bar. i. l. eos. ff. de fal. Quid si ſm dictū fuit nullū rōne solēnitatis omis se in. ij. dicto. Bico p oia vt primo dixi. vide Bart. in. l. legata i utiliter. ff. de leg. j. An testis q̄ nescit originē eius de quo deponit
199 probet. dic vt no. ff. de iurein. l. j. in prin. Testi † q̄ non plene nar rat factuz. i. substātiā facti non credit. Bal. ff. de infa. l. lucius. & eius dicto nō deferī iuramentū in defectuz p̄bationū. nec ex di cto testis q̄ non reddit cām sup dicto, lz non interrogatus vt not.
200 bal. in. x. col. de cōsue. rec. feu. c. j. §. sacramentū. Credit † plus pi to q̄ impito. vt in proe. ff. & si pitus negatiue & imperitus affirma tiue loquat & deponat & ibi p Cy. nō ob. ff. de ar. l. diē pferre. §. si plures. & q̄ no. in. c. i. de preb. in vi. q̄ ibi nō loquit de testimonio q̄ in arte gsistit ſz in sensu, & q̄ mera negatiua nō est sensibilis, q̄ obiectum sensilis est ens. & mera priuatio non est ens. iō vera est gl. ſz si essent vere & eque p̄babiles vtreq; tūc staremus verisimi liori. ff. de testi. l. ob carmē. §. fi. Cy. in. l. ij. C. de erro. aduo. Bal.
201 in gclu. C Testis deponēs † sup eo q̄ est remotū a natura ꝫctus nō facit deferri iuramentū in supplemētū p̄bationis. Bal. in. c. ij. de gsue. rec. feu. vide in Spe. de teste in prin. ver. Itē q̄ dixi ea que nō gueniūt nature. Qualiter testes p̄beīt mortē vel nō ali qd extare. vide q̄ no. in. l. ij. §. ſz si dubitet. ff. quemad. testa. ap. Et vide text. & ibi glo. in. l. siquidem. C. solu. matri. vt patet ibi scitis.

202 **Testis** † Si accepit pecuniā vt testimōiū dicat an ei cre dat. Rn. q̄ sic si est p̄ductus ab illo in cuius p̄e iudiciū dixit testimoniū. bal. in. c. j. si de inue. inter do. & val. lis.
203 ori. Testis † recipiens pecuniam ob testimonium verum dicen dum incidit in falsum. ff. de fal. l. i. ver. item qui ob instruendaz. in glo. vide in Spec. de teste. in princip. versicu. item opponitur. & versi. sequen. sed quid si testi data sit pecunia, Bans pecuniam te sti vt verum testimonium ferat punitur ac si ipsuz corrupisset. gl. est singularis. in. l. i. ff. de fal.

204 **Quero** † Nunqd perēpta instantia pereant attestatio nes vide q̄ no. C. de testi. in. l. solam. Et ſz gl. q̄ sic. in. l. iij. ff. de his que in frau. cre. In ꝫrium est tex. in. l. fi. C. de test. in. l. pperandum. §. fi. C. de iud. & C. de re iu. l. gesta. facit q̄ō no. gl. ff. de ap. l. si expressim. & ff. in. fol. l. cum lite mortua. & C. de edē. l. is apud quē. Sed Bar. in. d. l. iij. dicit illā gl. male dicere quare ipse ponit exēplū q̄n qs patiatur perire instātiā in causa appellationis patiendo labi annū vel biennū, quo casu periit in stantia in totuz & ius. vt in auc. ei qui. C. de rēpo. ap. vt dicamus saluando illā gl. que loquit q̄n instantia p̄jt ante publicationem test ium quo casu dicta testiuz peūt. arg. d. l. gesta ſm Ja. de are. vt refert Cy. C. de iudi. l. pperandū. in fi. Ang. in cōclu. An di
205 cta † testiū faciant fidē in alia instantia vide q̄ no. in. l. ij. & ibi per Bar. C. de edē. An dictū testis in vna cā faciat fidez ꝫ ipsum eū
206 dē testē in alia causa, vide Bar. ff. de fal. l. eos. An † aūt recepti in testes ad excipienduz valeant ad agēdū. Sic aut sunt recepti iure extraordinario & fauore exceptiōis, & non valēt ad agendū, vt no. Inn. de testi. significauit. aut iure ordinario & tūc valēt ſm
207 Bald. in gclu. An aūt † valeat dictū testis deponētis sup alio quā sit inductus, vide per Jo. cal. xxix. di. & nō vz si examinat sup imptinēte capi. Inn. extra de testi. c. p tuas. & vide in Spe. ō te
208 ste. in prin. ver. Itē q̄ō deposuit super alio. & ver. seq. C † Testes nō recte eximinati aliquādo p̄bāt. s. in longinquis partibus sic q̄ō non potuissent reuocari. Bar. in. l. admonēdi. ff. de iurein.

209 **Testis** † Nō teneī recordari de tpe Bar. i. l. ob carmē §. pe. ff. de testi. & dixit Jo. an. in nouel. in. c. cum ioānes de fi. de fi. instr. q̄ dictū testis nō viciat licet nō deponat de loco & mense licet eniz testis dicat de aliquibus non recordari nō viciat eius dictū. Bar. i ꝫsi. xx. testis non teneī bēre noticiaz diei nisi dies eēt ō sbā p̄cessus. Et melius dz recordari ō loco quā ō tpe. Inn. in. c. qualr & q̄ō de accu. Sed i criali nō teneī depone re de die ēt interrogatus gl. est no. iij. q. ix. c. nihilominus bal. in
210 conclu. † Et si nō recordatur de tpe vz testimoniū i interdicto, tn in possessione opz p̄bare de possessione illius diei. l. i. §. interdi-

etiam ff. de vi ꝛ vi ar. Jnn. in. d. c. qualiter ꝛ quando, vñ probabiliter dicere qó si dico spoliasti me in isto mense ꝛ produco, ꝛ qui nó probant de isto mense sed de preterito qó bene ꝓbent licet errẽt in tempore tamen ꝓbant spoliationẽ factã ita no. Jnn. in. c. cũ ad sedẽ. ꝛ de resti. spo. licet requisieriꝫ multoties ꝛ nó reperi. bene tñ facit ad hoc de resti. spo. c. olim. el. iij. ꝛ no. Jnnoc. in. d. qualiter ꝛ qñ Bal. in ꝙclu. vide in Spe. de teste. §. iã de interro. ver. fiũt etiam ꝙñaliter. ¶ Testis non tenet revelare illud qó iurauit secrete. intelligit̃ nisi ex iusta causa reueletur quod no. in conclu.

211 **Jn negatiua** †posset directo ꝓbari per testes, dic aut loquimur pbysice aut legaliter, primo modo negatiua est priuatio quedã ꝛ priuationes non sunt obiecta sensuũ, qz sunt quid intellectuale non actuale ꝛ corporeuꝫ vel aliquid tale circa quod fieri solet sensatio. Exemplum si video album possum deponere quod non est nigrum, tamen istud ens non est sensibile, qz nõ est colorat̃u, sed est nigrũ in abstracto nec cadit in sensum nisi sub rõne contrarij, qz video album, ergo non est nigrũ, hec ratio est intellectualis ꝛ procedit per rationeꝫ ꝙtrariorũ, vnde sensus vti̊ adminiculo intellectus ꝛ vadit sic sylogizando. sic in. l. optimã. in fi. C. de ꝛb. ꝛ cõmit. stipu. Si aũt vt legiste dicũt ista negatiua q̃ eque perfecte percipi̊ a teste vt affirmatiua dz directo ꝓbari ideo testis dicẽs scio qz vidi, bene loqtur de hoc ꝑ Cy. in. l. ij. C. de erro. aduo. tñ iproprie loquit̃, ꝛ vide in. l. j. C. de ca. fru. li. xi. Bal. in ꝙclu. Sed cui incũbit onus ꝓbandi negatiuã. Hic aliquando qs loquitur negatiue, aliq̃ qs affirmatiue, primo casu aduersarius ꝓbat, scõo casu qui dicit. ff. de mino. l. etate qó est falsum, qz quando termini sunt ꝙertibiles, ꝛ eqpollentes vna est ipsoꝫ natura siue substãtia, ergo idẽ ius. sed ista non sum minor, ꝛ ista sum maior ꝙertunt̃ inter se, ꝛ ridiculũ est qꝫ iura stent in arti. verboꝫ. l. ij. C. de for. l. actio. ff. de neg. ge. ꝛ qꝫ aduersarius meos possit mihi imponere onus ꝓbãdi vel ego sibi vt. l. ne in potestate. ff. de arb. preterea si negabo ꝛ ille negabit. ego dicã nõ sum maior ꝛ ille dicet non es minor itaqꝫ sequet̃ qꝫ nullus ꝓbet, qz vterqꝫ negat qꝫ est ridiculũ. bal. in ꝙcl. Qualiter aũt negatiua ꝓbet̃ ꝑ testes, vide Bart. in suo ꝙsi. ix. ꝛ nũqd testis asserens merã negatiuã incidat in falsum. vide Ang. in auctẽ. ẽ here. ꝛ fal. §. si vero expressim. Dicit̃ aũt negatiua que non cadit i sensuꝫ testis nisi ꝑ causas negatiuas ꝛ dz esse difficilis ꝓbationis sicut negatiua. Jnn. in. c. sup hoc de renũ. Ja. bu. de inof. test. l. ẽt. Negatiua eque credit̃ pti sicut affirmatiua. secus in teste, qz factũ negatiuũ videri nõ põt, ꝛ iõ magis credit̃ affirmantibus q dicunt se vidisse quã bis qui dicũt se nõ vidisse, vt no. gl. ff. de arb. l. die proferre. §. si plures. ꝛ in. c. j. de preben. li. vj. nisi testis adijciat vel non potuisset fieri quin vidissem, vt not. in. l. j. §. j. de iu. actuꝫ prima. tũc enim assumit negatiuã ꝑ sensum corporis. C. de ꝛbẽ. ꝛ cõm. stip. l. optimã. Si aũt testis dicit simpliciter nõ vidi nihil ꝓbat, qz sensum negat ꝛ tanꝫ ignarus deponit. vnde nil ꝓbat in negatiua vaga ꝛ in generali testis suspectus. vt i c. cũ ecclesia sutri. de cã pos. ꝛ ppie. ppie enim non dz esse coartata vt possit in verã notitiã cadere. lz nec omnis sensus pcipit negatiuã, ꝭ sensus visus tñ. qz locũ vacuũ video, sed non gusto, nec tango, nec odoro, nec audio ꝑ ꝙriũ sensuꝫ ꝓbat̃ negatiua, qa nõ entia nõ obijciunt̃ sensibus ꝛ apparẽt sensibus, qz sentire est pati ꝛ habẽti dz fieri ꝑm Archi. Bal. in ꝙclu. de negatiua vide in Spe. de test. in prin. ver. item qꝫ astruit. ꝛ in. l. i. §. i. ff. de it in. actu. prima. ꝛ ff. de magi. ꝗnẽ. l. i. §. probatio.

212 **Testis** †examinatus q nõ debuit examinari non facit indiciũ. Barto. in disputa. sua que incipit Judex maleficiorum, ꝛ per eum in. l. marius. ff. de questio. Jn hoc tamẽ distinguit qz aut nõ debuit examinari propter reuerentiã persona rum vt seruus contra dominum ꝛ examinatus non facit indicium plenum, sed qualequale, vt. l. i. §. impubes. ff. ad sille. Idem in teste qui non debuit examinari propter sexum vt in muliere. Eadem ratione si non dz examinari propter infamiam, tũc examinatus facit qualequale indiciũ, i. l. q vltimo. ff. de pe. Qñqꝫ nõ debet examinari ꝓpter inimicitiã, ꝛ tũc facit vel non facit ꝑm qualitatẽ inimicitie. l. j. §. penul. ff. de quest. Quãdoqꝫ nõ debet examinari rõne ordinis, qz non ante lit. ꝙte. vel parte nõ citata, ꝛ tũc nõ facit indicium, vt. l. si qñ. C. de testi. ꝛ ista est bꝛevis distin. Barto. in. d. l. maritus. ¶ † Testes singulares non probãt factum. i. cõ
213 tractum esse vsurarium, sed bene ꝓbant qó contractus fit cum tali persona. Spe. in tit. de inquisitione. Ad probandũ certum crimen heresis non sufficiunt testes singulares, facit qꝫ no. Jnnoc. c. qualiter ꝛ quando de acc. ꝛ quod no. ff. de testi. l. ob carmen. in fi. ꝛ C. de here. Larriani. ꝛ l. quicunqꝫ ver. idcirco. ꝛ ibi per Ja. bu. in lec. ꝛ ideo in multis locis disposuit ꝙstitutio episcopalis, qꝫ prebato aliquo vsurario eius contractus presumat̃ feneratitius, que ꝙstitutio operat̃ qó per testes singulares non solũ probetur vsurarius, sed presumitur qꝫ eo. vitio est vsus in quolibet ꝛctu vide per Bal. in. l. rogasti. §. si tibi. ff. si certũ pe. Ang. in ꝙclu. ¶ Te
214 stes † non dicunt̃ singulares in actu retractabili ꝛ ꝙtinuo sicut in actu distinctiuo vide hoc in. c. qualiter. de accu. ꝛ per gl. in. l. ob carmen. ff. de testi. ¶ Testes aliquando sunt diuersi ꝛ singulares vt qz aliqñ vnus deponit de vna re alter de alia. ꝛ tunc sunt varij ꝛ singulares, nec faciũt plenã fidẽ, vt no. l. qui falso. ff. ó testi. ꝛ plenius in. l. admonendi. ff. de iureiurand. ¶ Aliquando testes sunt
215 † contrarij, ꝛ inter se repugnãtes absolute ꝛ simpliciter, ꝛ tunc nulla fides est in eis adhibenda. vt no. Jac. de are. in suo tractatu de testib. facit qó no. in. l. optimã. C. de ꝛben. ꝛ cõmi. stipu. ꝛ si vnus testis dz qó actus fuit celebratus in vno loco alter dz qó idẽ actus fuit celebratus i alio loco. ff. ó testi. l. ob carmẽ. §. j. facit
216 qó no. i. l. si mihi. ꝛ tibi. §. penul. si qs seruos. ff. de le. j. ¶ † Aliqñ testes sunt adinuicem repugnantes non simpliciter ꝛ totaliter sed ꝑm quid, vt qz vnus dicit de maiori summa alter de minori, ꝛ tunc statur minori argu. ff. de arbi. l. diem proferre. §. si plures de hoc dic vt dixi. s. in. §. testes probãt vnus ex quinqꝫ Que aũt testimonia dicant̃ diuersa, ꝛ que varia, not. ff. de fal. l. eos. Testis varias est ille q non stat firmus. Cõtrarius q ꝛria tenaciter asserit. Vacillãs dz qui in titubando variat ꝑm Jnn. in. c. preterea. de testi. Et qñ testes dicantur vacillare. no. ẽt. ff. de testi. l. q falso. ꝛ. C. de test. l. nullũ. ꝛ p Bar. in. d. l. eos. ꝛ in Spe. de resti. in prin.
217 versi. Jtẽ qꝫ sunt varij. cũ ver. seq. ¶ Testis † qui est sibiꝑsi ꝛrius per doluꝫ punitur, secus si per ignorantiã. Jac. de bel. in anc. de test. §. ꝛ lz dudũ. ¶ Testes qui vacillãt vel ꝛria deponunt pu
218 niuntur pena extraordinaria. vt no. C. de test. l. nullũ. ¶ † Jtẽ testis qui cõsimilez causaz habet est suspectus. Spe. it ti. de testi. in
219 princi. versi. Jtẽ quod bz in cõsimilez causaz. Et † nunquid iudex facere debet scribi in actis quare non adhibet plenã fidez testi, vide. ff. de testib. l. testium. versicul. ideoqꝫ diuus. videtur tene-
220 re qꝫ non in actis curie. glo. est insti. de do. §. j. qñ no. Jtẽ † valent acta iudicialia, lz in eis non sint scripta nomina testium. vide in. l. donatio. C. de dona. Ratio est qz in iudicio non est presumptio qꝫ excogitet̃ falsitas. qz est ibi semper testiuꝫ multitudo pro hoc. l. omniuꝫ. ꝛ l. sancimus. C. de testa. ꝛ no. per Bal. in quodã consi-
221 lio. Ange. in. conclu. Qñ † actus celebratur cozã populo vel populum repꝛesentante ibi non sunt necessarij testes. C. de his qui ecclem. mann. l. i. ff. de leg. j. Licet imperator. in princip. instit. de lib.
222 §. multis. Si † testes dixerint filiuꝫ institutũ in maiori quantitate filiã i minori, alij dixerũt eos institutos equal'r. i. exponit̃ equal'r eodẽ tpe, lz in diuersis portiõibus bar. in. l. finito. §. si añ. ff. de dã.
223 infec. Qó † concessio sit facta motu proprio non potest probari ꝑ testes. Ang. in. l. si qnis in princi. ff. quod quisqꝫ iuris, an dubitet̃ de viribus testamenti si testis negat sigillum suuꝫ. vide. ff. quẽad.
224 testa. ape. l. j. §. si quis. Protestans † ꝛ testes põt vti eorum dictis ad excludendum probationes aduersarij, non tñ ad intentionez probationis fundandaz. qz esset sibi ipsi ꝛrius, ꝑm Jnnoc. in. c. presentiuꝫ. de test. ꝛ si protestans petit eos pro se examinare vt a protestatione recedere, ꝑm Jnn. ibidẽ, secus si fecit interrogatorios articulos ꝛ eosdẽ articulos partis aduerse ꝑm que petijt interrogari. ꝑm Jnn. ibidem. Bal. in conclusio. Solus consensus partium non sufficit ad approbandum dicta testiuꝫ que non va-
225 lent. Jnno. in. c. cuꝫ causaz. de testi. Si † testis primo deponit. postea in vltimo interrogatorio dixit se nihil scire suppletur id qꝫ dixit. ff. de sena. l. j. ibi a nullo est relatum, supple nisi a saturnino, an magis crepat̃ testibus probantibus spontanea voluntate quã probantibus coacta. vide Ange. ff. qꝫ met. can. l. non est verisimi-
226 le. ¶ Testis † interrogatus de aliqua re dicens se tradidisse oblioni propter infirmitatẽ iuste allegat qz cogitatio mortis inducit oblionem, ꝛ per consequens infirmitas ꝓbatur. C. qui testa-
227 fa. pos. l. hac consultissima. Si quis † patitur aliquem casum facit in illo loco examinare testes super casu ꝛ facient fidem alibi. qꝫ est mirabile. vt no. Bart. in. l. si quis. C. de naufra. lib. xi. An possim reprobare testem ꝛ me inductum si alias eã induxi. ꝛ an possim opponere contra dicta testium a me productorum. dic vt not. C. de testi. l. si quis testibus.

228 **Qualiter** †Jnstrumentuꝫ repꝛobetur per testes, vide pulchre per Barto. ff. quemadmo. testamẽ. ape. l. i. §. fi. ꝛ per glo. no. iij. q. ij. c. si testes omnes, ꝛ per Jo. calꝛxxij. dist. Credo quod contra instrumentum admittantur testes vt extra de ꝓba. c. ad nostrã. ꝛ C. de ꝓba. l. cum precibus non tamen credo qó dictum duorum vel trium testium pꝛeualeat instrumento, nam cum instrumentum obtineat vires ẽt alias duoꝫ

eorum

.eorum testium ꝛ tabellio equivaleat ꝛ maior sit vno teste oporteꝛ vt per quatuor reprobeꝛ instrm. Fallit in invētario ꝙ qđ non admittuntur testes. C. ar. tit. l. fi. ꝛ in confessione que fit in instro in quo mulier ꝙfitetur recepisse pecuniā pro intercessione. vt. C. ad
229 velle. Lantique. Angel. in conclu. † An instrumenta vel testes possint pro parte repudiari, ꝛ pro parte acceptari, vide gl. in. c. si quid veri. xxxvij. di. ꝛ in Spe. de test. in princ. versi. quid si pro vtraq; parte. Qualiter testes ꝙtradicentes instrumento illud impugnent vide in. d. l. j. §. si quis quē test. ꝛ per Bar. ff. de reg. in. l. si libr arius. An instrumētum reddatur falsus vel suspectū si testes ibi descripti dicant se nō recordari. dic vt in. d. §. si quis, ꝛ ibi ēt vide de efficacia testium non descriptorum in instro veniētius ad eius impugnationē. Et quando testes discordant cum instrumento vel dicant se non recordari quid iuris sit vide etiam in. c. cum Joannes. de fide instru. ꝛ in. Lin exercendis. C. de fide instr. ꝛ ff. de bono. pos. secnndum tabu. l. ij. ꝛ ff. de testa. l. heredes.

230 **Contrarietas** † sive varietas testiū si variant in actu rei geste ꝛ alibi sunt per distinctionem partiū ad concordiam reducendi ꝛ potius sunt concordandi quam reprobādi, ita no. Abb. in. c. cū te. de testi. secus est in actu excontinuabili, nam eis potest inferri vnus testis ad principium illius tpis alter ad finem, ꝛ si poterunt saluari vt no. in. l. in insulam. ff. solu. ma. per Jaco. de are. ꝛ per Bar. in. l. i. §. fi. ff. si cer. pe. ꝛ instī. de iusti. ꝛ in. §. bis igitur. Itez testes possunt reduci ad concordiam inter se ꝛ cum instrumento. vt no. in. l. ū. §. appellata. ff. si cer. pe. Dicta testium sunt diuisione minuēda, Ange. in. l. item videndum in princi. ff. de pe. heredita. De contrarietate testium vide gl. iiij. q. ij. c. si testes per Jnno. c. cum contingat de offi. deleg. Bal. in. j. consti. C. in §. quos. Bar. in. d. l. in insulam. in. d. §. si plures gl. in auc. de testi. §. si vero. ꝛ Jac. de bel. in. d. §. ꝛ licet dubū ꝛ in. Lob carmē. §. fin. ff. de testib. ꝛ dixit Jnn. in. d. c. cū ꝙtingat. qđ concordia testium fit vbi sunt pares probationes alias non ꝛ vide extra de ꝓba. c. licet causam, per Jnn. in. c. auditis. de prescrip. ꝛ in Specu. de testi. §. postq̄. Testes vnius partis non reducuntur ad concordiam cū ꝙfessione alterius partis, vide Jnno. in. d. c. cum contingat. in prin. ꝛ per Bal. in. i. cōsti. C. ¶ Testes reducuntur ad concordiam in actu reiterabili, secus in instrumēto, vt no. in. l. i. C. q accusa. nō pos. ꝛ p. Bal. in. i. ꝙsti. C. ¶ Si testiū dicta sunt ꝯria index hz arbitrium. vt not. in l. duo iudices. ff. de re iu. Bal. in. c. i. in qui can. feu. amit.

231 **Falsus** † Testis varians puniet. Nam si dixit falsum in causa criminali punitur pena talionis. text. in. l. i. §. i. ff. ad. l. cor. de fal. alias de sic. ꝛ ibi dixit Bar. quod eadem pena punitur officialis detinens testem vt falsum dicat. Est ergo cautela quod testis protestetur se dixisse que sciebat, ꝛ qđ si plura diceret hoc facit metu tormentorum ꝛ dicit falsum, ꝛ vide
232 ꝛter. in. l. lege. §. i. ad. l. iul. pec. qui dicit quod officialis non admittēs defensiones iuris perinde punitur ac si non admitterētur defensiones innocentie qđ est notan. i prio dicto habes glos. ij. q. iij. c. i. ¶ Testis falsus in causa homicidij punitur pro homicidio sic punit innocenter qui deponit ꝯ innocentem dolo. ff. de sica. l. i. post princ. ibi qui ve falsum. Testis deponens falsum su-
233 per productis punitur. l. cornelia de fal. † Sed sit extra ea super ꝙbus ꝓducit, vt qꝫ interrogatus an eēt inimicus, dixit nō cuz esset tūc puniret crie stellionatus ꝑm Jac. bu. in. l. lucius. ff. ō isa. Bal. in ꝙst. testis si interrogat si actus alicui ptinet vt ꝓducē ti, dixit qꝫ nō ꝛ ꝓbat ꝙrium nunquid punitur pena falsi. Bal. in l. solam. C. de testi. dicit qꝫ non qꝫ non deponit falsum super negotio principali. sed super circunstantijs negotij principalis. ita tenet Ja. bu. in. l. lucius. ff. de insa. Sed Nico. mata. dicit quod si ista talia veniunt tanq̄ circunstantia testimonij de predictis potest testis interrogari. Aduerte qꝫ si ista opinio esset vera renocaretur multuz in dubium opi. Ja. supradicta ex eo qꝫ dicit quod iuramentum prestitum super principali extendatur ad omnes circunstantias secundum quod probat Jnn. in. c. significantibus. ō testi. si sic ergo sequitur quod testis deponens falsum super circunstantijs est periurus. ꝛ sic debet puniri. Odof. dicit contrarium quod testis interrogatus non debet respondere de circunstātijs remotis, ex eo qꝫ super hoc non fuit iuratus nec productus.
234 ꝛ attenta ista opi. Ja. but. ꝛ Ange. in conclusio. ¶ Testis † non reddens causam sui dicti studiose vel non cōcludēt punit pena falsi sicut si deponeret tacita veritate. secus si exemplificative sit locutus, sicut faciunt rustici, qꝫ tunc non habet locum pena falsi glos. est not. in dicta. l. lucius. de insa. Ex quo dico quod testis q dicit non recordor punitur quando certū est qđ recordatur, secus si esset probabilis cā oblitionis, super qđ dicit Jnnocē. qđ testis dz recordari super personis tam de loco quam de die, vnde super tempore est magis excusabile dictū testis qui dicit se non recordari, secundum Jnno. in. c. qualiter ꝛ quando. in gl. mag. de accu. ꝛ Bal. in. l. presbyter. C. de epis. ꝛ cle. nam testis debet iurare dicere merā ꝛ purā veritatē pro vtraq; parte super his super quibus est productus ꝛ interrogatus vt colligit ex. l. presbyteri con iuncta auc. sed index. C. de epis. ꝛ cle. ꝛ dixi §. de iuramēto testis.
235 ¶ † Testis non dz asserere nisi qđ vidit ꝛ sensit alias est falsus ꝑm Jnn. in. c. fraternitatis. de here. qđ no. Bal. in conclu. qđ ēt
236 vide in Spe. de test. in prin. ver itē qđ aliqd de suo. ¶ † Testis ꝛ si dixit ad eū nō spectare ꝙmodū rei de qua deponit excusatur a falso lz probetur ad eum spectare ꝙmodū tanq̄ cuilibet de populo vel vniuersitate, qꝫ intelligit deposuisse de cōmodo particulari ꝛ singulari Bal. in. l. j. §. huius studui. ff. de iusti. ꝛ iure.
237 ¶ † Testis qui dicit falsum non potest condemnari sine citatione, licet sit notorium iudici. ff. de re milita. l. iij. §. si ad diem. Si vero in notorio non requiritur condēnatio, sed inhibitio vel alia ordinatio. Exemplum in statutis que sunt contra libertatem ecclesie tunc potest superiori inhibere ꝛ alia facere sine citatione scōm Archi. ij. q. j. c. q̄ Lotharius. Adde qꝫ si index deꝓhendit testez in falsitate non est necessaria citatio ex quo pars est presens, ꝛ dictū Archi. dz intelligi parte absente ad hoc. C. de testi. l. nullum, ꝛ qđ no. ff. de insa. Lictus fustiū Bal. in. l. presbyteri. C. de epis. ꝛ cle. An aūt testis cuius dictū nō vz possit puniri de falso. ꝛ vide
238 Bal. in. l. j. C. de sepul. viola. ¶ † Testis inutilis non expediens ꝓducenti ꝛ aduersario non nocens potest accusari de falso ꝑ tex. in. l. j. C. si ex fal. instru. Bal. in. l. fi. eo. ti. ꝛ vide Bart. in. l. si qs
239 legatū. ff. de fal. ¶ † Testis q dixit falsum ꝓter ꝙsciam dñi non ꝓ iudicat dño. Bal. in. l. fi. C. si ex fal. instr. ꝛ dicit Bal. ibi ꝑ cautela qđ dñs renuntiet eius dicto. Testis q dicit falsuz super vno articulo siue capitulo non creditur in alio, qꝫ est depositio super indiuisibili. s. super iuramento scōm Oldr. vide qđ no. in. l. iij. ff. de ꝙdi. ob tur. can. ꝛ l. certi condictio. §. quoniā. ff. si cer. pet. ꝛ ibi ꝑ
240 Bar. ¶ † Si testis in sua testificatione falsum inserit vel addit, aut vera detrahit, certe licet tota testificatio detrabatur vitiatur ita tenet Ja. de are. per. l. j. §. si quis simpliciter ibi semper probandum est. ff. de ver. obli. ꝛ facit ꝑm eū. iij. q. ix. c. pura ꝛ simplex ꝛ §. sed si mihi in. d. l. j. de fur. ꝛ l. qui tabulas. Ange. in conclu. ꝛ vide bal. C. de trāsa. l. si ex falsis. ꝛ gl. i. c. fi. i. c. si ad scripturas. ix. dist. ꝛ in Spe. de testa. in prin. ver. item qđ aliquis de suo ad-
241 dit. ¶ † Testis qui in articulo mortis ꙗstitutus confitetur falsuz testimonium dixisse non nocet victori Bart. in. l. si quis in graui. in princ. ff. ad silleia. Et ita ēt tenet Bal. in auc. si test. productus
242 dicatur. C. de testi. Ang. in conclu. ¶ † Producēs falsos testes ꝛ ipsi testes producti ac etiam mandator possunt omnes vno libello accusari licet in persona cuiuslibet testis sit vna falsitas de quo per Ang. in. l. j. C. si re. vel accu. mor. fue. ꝛ per Bal. de adul. nihil. ꝛ per eū in. l. ij. §. sed vtilius. ff. vi bono. rapto. vbi dicit qđ pena que imponitur producenti falsos testes habet locū in producēte vnum testem tantum. Que antē sit pena testis deponentis falsum ꝛ renelantis testimoniū dic vt no. ff. de test. l. qui falso vel va-
243 rie. ꝛ dixi §. in princ. huius. c. ¶ † Testis occultans veritatem perinde punit ac si falsum diceret. vt no. C. de testi. l. iurisiur. ꝛ l. presbyteri. C. de epis. ꝛ cle. Et vide omnino in Spe. in tit. de test. in prin. ver. sed nunquid. Judex testem qui falsuz dicat ex officio potest illud fustigare non tamen ex hoc euitabit accusationem le-
244 gis cor ne. ¶ † Testis deponens falsum vel vacillās coram iudice non suo potest ab eo puniri, ꝛ ibi fortitur fozū. C. de testa. l. nullū. vide Spe. eo. ti. in prin. ver. quid si aliquis bono. ꝛ in ver. sed ponitur. Qualiter puniat clericus deponens falsum in ver.
245 quid si eorum qui tradit. ¶ † Deponens falsum corā arbitro remittitur puniēdus ad iudicem suum in Spe. eo. tit. in princ. quid de arbitro. ꝛ in ver. sequē. ponitur de teste qui dicit falsum ꝑ modum exceptionis vel replicatiōis. Testis qui dicit se nescire que
246 scit punit de falso. Ang. in corpore de test. in prin. † Quid sit si solus tabellio in absentia iudicis testem recipit, ꝛ eius depositionē scribit, qui testis negat se ita deposuisse, cui magis credatur an tabellioni vel testi. vide in Spe. de te. §. j. ver. sed pone ecce index. An testis qui non pōt de falso redargui ex forma statutorum pos sit de falso damnari ex forma statuti disponentis contumacem haberi pro confesso. vide Barto. in. l. absentem. ff. de pe.

247 **Non presumuntur** † rogati testes testamētarij qꝫ extrinseca solennitas est non obst. quod tabellio presumitur rogatus, vt in auct. de tabel. §. nō aūt qꝫ illud facit auctoritas publice persone. Bal. in ꝙst. ꝛ vide in Spe. de test. circa fi. in prin. ver. quid si dī. ¶ Testes

debent esse rogati hoc est ad actū ad quē adhibentur, de quo p Bart. ff. vi bo. rap. l. ij. §. homines. Quando aūt testes in testamento descripti non sunt rogati quid iuris sit vide qsilium Franciſci tigrini qō habes tertium in ordine. Qñ autem in instrumentis indicialibus testes sunt necessarij an debeāt esse rogati. Vide Ange. in corpore. de instru. cau. ꝛ fi. §. sed ꝛ si instrumēta. Et qd in actis indicij. vide. ff. de adop. l. post mortem. Jn quibus aūt casibus debeāt testes esse rogati. vide glo. iij. q. ix. c. testes. §. j. ꝛ in Spe. de testi. in prin. ver. item q̄ non fuit rogatus cuz seq. Et an presumanť rogati vide ibi testes probantes confessionem extra iudicium debent esse rogati vt in dicta gl. Jtem debent esse rogati in testamentis. C. de testa. l. hac consultissima. Jtez in dinorijs. de dinor. l. nullū. Jtē vbicunq̄ requiritur pretaxatus numerus testium debent esse rogati exceptis codicillis. l. fi C. de codicillis.

248 **Quero** † An testes debeāt cognoscere ẓbentes ꝛ rñdetur qō nō qñ adhibenť ad solennizandu, secus si ad pbandū actū. de hoc no. C. de in. deli. l. fi. §. sinautem dubius. ꝛ vide in. l. testiū. versi. ideoq̄. ff. de testi. per gl. ꝛ doc. ꝛ per An-

249 ge. in auc. de instr. caute. ꝛ insti. de execu. §. itē ꝓpter litē. † An autez testes pñt ꝓduci ꝛ examinari coꝛā iudice per vnum ex cō promittentibus in causa, ꝛ sic lite pendente coꝛā arbitris licet nō debeat iudex adiri cum tamē est impedita via qō actus sit ipso iure nullus, imo vz petitio coꝛā iudice oblata. ff. de ar. l. si quis rez ꝛ. l. litigatores. ꝛ. l. item si vnus. §. si multo post eo. tit. Sed nunquid sit necessaria litis contestatio parte se opponente videtur quod sic in. c. per venerabilem qui fi. sint legi. Cōtrarium videť qz ibi petitur ad perpetuam rei memoriam, nam potius imploratur inquisitio scilicet vt iudex inquirat veritatē a testibus quam vtatur actio. ꝛ concluditur iudici non parti ideo lite nō contestata procedit vñ. c. quoniaz frequenter est situatum sub ti. vt lit. nō ꝙtestata ad hoc in auc. de testi. §. pe. ꝛ hec est veritas. Sed nun-

250 quid † arbiter possit examinare an testis deposuerit veritatē coram iudice iterum examinando eos testes vt in. l. fin. C. de testib. vť quod non, qz verisimile est qō coꝛam iudice qui habet imperiū puniendi dixerit veritatē. Respon. iste casus non reperitur decisus. Et dicunt quidam qō testes iudicis non sunt recipiendi, quia non pñt variare, sed testes arbitri sic, sed Cy. in. l. is apud quem. C. de edē. dicit qō nouus iudex de nouo examinat per. l. p hāc. C. de tempo. appel. Sed illa non facit, qz loquit̄ de testi. diuersarum partium, quicquid sit vacillanti testi vel varianti in prima testificatione non creditur, sed si sepius testificetur creditur dicto

251 priori, qz ꝙstat eum plurū. extra de testi. c. testimoniū. † Sed nū quid magis credatur notario quam testi. Dic qō notario, qz fungitur vice notarij ꝛ testis propter sacramenti exactionē ꝛ ideo notario magis creditur. de hoc in. l. j. in fi. ff. quēad. testa. ape. p Jason de are, ꝛ per Cy. C. de fal. l. si quis decurio. ꝛ ita consulit Bal. itē si testes dicant qō notarius aliter scripsit dictuz eoꝛū quā ipsi dixerunt testificādo, plus creditur notario q̄ ipsis. vt no. Spe. de instru. edic. §. restat ver. quid si dñ. ꝛ versi. sed quid si vnus, ꝛ qō no. in addi. Spe. in titu. de senten. §. vt autem. ver. ꝛ not. ꝛ facit qō no. Bar. in. l. si quis filiabus. ff. de testa. in. vbi dicit quod semper notarius presumit̄ in dubio apposuisse verba importātia voluntatem defuncti, vel contrahentium. Quid autem si testis q deponit falsum excuset quod notarius aliter scripsit quam ipse dixit vide in Spe. de testi. §. j. versi. sed pone ecce iudex.

FINIS

Tractatus optimus de Testibus, ꝛ eorum reprobatione excellentissimi doctoris D. Stephani Aufrerij Tolosani presidis.

SVMMARIVM

1 Abbas vel quilibet alius prelatus an possit testificari in causa ecclesie sue.
2 Prelatus non repellitur a iudicādo in causa ecclesie sue.
3 Accusatus criminaliter an pendente criminali accusatione admittendus sit in testem in alia causa criminali.
4 Accusatoꝛ in causa matrimoniali an possit esse testis.
5 Accusatoꝛ non potest regulariter esse testis.
6 Adherētes in cā an possint esse testes p illis quibus adheserūt.
7 Administratoꝛ bonoꝛum ecclesie de cōtractu per ipsum celebrato potest esse testis.
8 Aduocatus non pōt esse testis in causa in qua fuit aduocatus.
9 Affinis nō admittitur in testez p affine, ꝛ vsq̄ ad quotū graduz.
10 Adulterij crimine damnatus venit a testimonio repellendus.
11 Condēnatus de crimine famoso an appellatione pendente repelatur a testificando.
Arbiter regulariter nō admittit̄ in testē, fallit tñ multis casibus.
12 Berroarius an possit esse testis cum sit vilis persona.
13 Canonicus regularis, frater minoꝛ, monachus, vel alia persona subiecta prelato an possint esse testes sine licentia superioris.
14 Canonicus an possit esse testis in causa ecclesie vel prebende sue.
15 Carceratus seu pro crimine detentus an possit testificari.
16 Cecus an possit esse testis.
17 Cedens an in causa cessionarij possit super re cessa esse testis.
18 Clericus an possit esse testis coꝛā iudice tēporali sine licētia epi.
19 Collatoꝛ beneficij an possit testificari pro illo cui fecit collationē.
20 Cohabitantes inimicis repellendi sunt a testimonio qz presumūtur inimici.
21 Colonus an possit in causa domini sui testificari.
22 Concubinarius manifestus in causa ciuili venit a testimonio repellendus.
23 Condemnatus ob crimen famosum an possit testificari.
24 Condemnatus publico iudicio repellitur a testimonio similiter de crie famoso pendente appellatione per eum interposita.
25 Coniunctus, aut consanguineus, vel frater, an ꝛ quo casu possint pro coniunctis testificari.
26 Consors an possit esse testis pro consorte.
27 Conspiratoꝛes sunt a testimonio repellendi.
28 Conuersus an possit esse testis in causa sui monasterij.
29 Criminosus assiduus ꝛ in crimine perseuerans est a testimonio repellendus.
30 Coꝛrupti pretio repellendi sunt a testimonio.
31 Damnatus furti, bonoꝛum raptoꝛum, iniuriarum vel dolo malo non habentur testis idonei.
32 Dignitate ob turpitudinem priuatus, priuatus etiam testimonij actu censetur.
33 Delegatus subdelegans causam an possit in illa testificari.
34 Domestici ꝛ familiares regulariter a testimonio sunt repellendi fallit multipliciter.
35 Domesticus qui dicatur.
36 Familiares qui dicantur.
37 Domesticus episcopi ꝓpter eius scelera expulsus priuatur actu testificandi.
38 Dominus an possit pro subdito vel familiari testificari.
39 Donatoꝛ an possit in causa donatarij testificari.
40 Episcopus an possit esse testis in causa sue ecclesie.
41 Excommunicatus a testimonio repellendus est.
42 Falsitatis accusatiōe pendēte an possit quis a testificādo repelli.
43 Famulus an possit esse testis pro domino.
44 Familiares iudicis an semper in testes sint admittendi.
45 Fideiussoꝛ an possit esse testis pro fideiussoꝛe.
46 Fideicōmissarius vniuersalis an possit esse testis in vel p testō.
47 Filius incestuosus an possit esse testis in vel pro testō patris.
48 Frater an sit pro fratre vel contra in testimoniū admittendus.
49 Hermafroditus an admittatur in testem.
50 Hereticus non potest esse testio in iudicio.
51 Testes idonei qui dicantur.
52 Ignotus partibus litigantibus an possit esse testis.
53 Inhabiles ad testificandum qui dicantur.
54 Infamis multipliciter in materia testimoniali consideratur.
55 Infantis testimonium est suspectum ꝛ invalidum.
56 Inimicitia diuersimode in testimoniali causa consideratur.
57 Impubes an sit in testem admittendus.
58 Judeus an possit esse testis contra christianum.
59 Judex vel arbiter non pñt in causa coꝛam eis acta testificari.
60 Judex delegatus an possit esse testis.
61 Laicus in causa criminali an possit contra clericum testificari.
62 Leprosus non a testimonio repellendus.
63 Lenones sunt a testimonio repellendi.
64 Libertus an sit contra patronum in testem admittendus.
65 Testis male vite quis ꝛ quare dicatur.
66 Mater an possit testificari pro filio.
67 Mediatoꝛ non pōt ꝙpelli ferre testimoniū nisi partes ꝙsentiant.
68 Mercenarius habetur loco domesticoꝛum.
69 Mulier potest esse testis in causa criminali.
70 Mulier nubens in virum ꝛ vir in mulierem sunt infames ꝛ a testimonio repellendi.
71 Mutus non potest testificari.

71 Nuptias binas eodem tpe contrahens a testimonio repellitur.
73 Nutrix potest esse testis super etate alumni.
74 Officiali credendum non est sine literis superioris.
75 Litis particeps non potest testificari super eadem.
76 Pater spualis vel gpater pt esse testis de actu spualiter gesto.
77 Pater non potest testificari in causa filij.
78 Pauper an sit a testimonio repellendus cum paupertas non sit de genere malorum.
79 Peccatum mortale an repellat quem a testimonio.
80 Penitens publice de heresi an possit in testem admitti.
81 Periurus gtumcunq penitens non est in testem admittēdus.
82 Productus in testem per vnam partiz an postea poterit ab eadem pro altera parte recusari.
83 Procurator in causa quam incipit non potest testificari.
84 Propriam causam non potest quis suo iuuare testimonio.
85 Pecuniam recipiens ne parti faueat an poterit esse testis.
86 Remissus ab exercitu ignominie causa an sit i testē admittēdus.
87 Producens testes an possit alios reprobare.
88 Seruus an & quibus casibus sit a testimonio repellendus.
89 Socer pro genero aut econtra testificari non potest.
90 Testes inhabiles aut repellendi diuersimode considerantur.
91 Testis inhabilis an possit recipi ad informationem iudicis de fama alicuius.
92 Testis in causa propria diuersimode consideratur.
93 Testes omni exceptione maiores qui dicantur.
94 Testis non debet deponere per scripturam sed viua voce.
95 Vassallus,nec pro,nec contra dominum testificari potest.
96 Vir non potest testificari pro vxore,nec econtra.

Abas vel † quilibz alius platus an possit testificari i cā ecclesie sue. Dōm vī qō aut est questio ō bonis mēse ipsius plati ō qb⁹ p gl.no.i ver.ad mēsaz in cle.j.ō excess.pla. Et in hmōi cā nō poterit eē testis fm Jo.an. An. Bñi.& Sicu. i.c.insup de testi.idē Jo.an. Bo.in. c.pntiū.eo.ti.lib.vj.vbi ēt Pet.de anc. Bo.in.c.index.j.col.de offi.de le.eo.lib. Pau.de leaza.i.c.cū nūtius.de testi.lz Ant.i.c.cū venissent de iudi.ver.si inferior aūt videat tenere ꝓriū,sed pcedens opi.cōiter tenet. Ex qua Sicu.infert in alle.c.insup qō canonicus nō pt eē testis in cā pbēde sue cū illa sit deputata p mēsa sua seqt Fely.i eo.c.insup dicēs p hoc peroptie facere qō lz platus nis mēse sue fm Host.in.c. pcuratiões.ō cēsi. Calde.ti.ō iudi. gsi.vj. Bo.post Collecta.vj.col.i alle.c.cum venissent vbi ifert qp añdictū est de teste. Ad hoc ēt bñ facit qō no.gl.& Bar.in.l. ipuberē.§.j.ff.de fal.vbi pz qō notarius q tanq̄ publica pson ad hibet ad testm̄ scribēdū sicut non pōt ascribere sibi legatū vt puto cū pncipaliter verset qmodū eius,ita nō pōt ascribere legatuz alteri,puta filio quē hz i ptāte cuius vsufructus ptineret ad scribētē.fa.qō no.Bar.i.l.j.ff.de auto.tut.& Bal.in.l.bonoz.C.q admittuntur ab bo.pos. Cū aūt platus dicat vsufructuarius,vt p gl.& doc.in.c.pntī.de offi.ordi.lib.xj.ergo q̄dis vt alius testificet tñ nō admittet ad testimoniū. Aut est cā ecclesia vel cōis inter platū & quentū. Et aut solus solus platus gstituit pcuratorē, vel cām p se pmouet. Et tūc a testificādo repellit,ita tz Jnn.i alle.c.pntiū gl.& Archi.in.c.super prudentiā.xiiij.q.ij. Spe.tit. ō teste.§.j.v.sz nūqd rector. Sicu.in alle.c.insup Bar.in.l.q testō i pn.ff.ō resta.nō.n.negari pt qn gstitūdo pcuratorē videatur declarare ecclesiā fouere iustitiā,& sic vī repellendus q̄dis ꝓriū tenere videant Host.in alle.c.insup.& Spe.tit.de pcu.§. rōne quoq gstitūtis.ver.itē qp ē gstitutus ab abbate bal.& Ange.i alle.l.q testō. Bo.i alle.c.index. Jo.an.& Ant.i alle.c.insu p,Quoz opi.fz Fely.vbi.s.pcedere posset i plato regulari q nō pōt dici vsufructuarius cū nihil hēat ppriū & sibi nihil applicet & idcirco tutori egparat q pp simplicē administrationē nō repellit a testificādo in cā pupilli si ipse nō agat vel nō gstituat pcuratorē piculo ppio.d.l.q testō.& ibi Bal.& scripsi j.in ver.tutor.& latius in.q.ccciij.& iō tollit illa suspitio inducta ex gstitutiōe p curatoris,qz nō est tanta q̄sta in plato seculari in quo pcedit opi. j. Crederē tñ qō opi. Jnn. seruaret in practica. Si āt platus p se nō agat sed ipse quentus neq̄ solus pcuratorē gstituit,tūc in causa ecclesie testificari poterit,pro quo text.iuncta.s.scriptione fm Spe.in alle.ver.sed nunqd rector.& Sicu.in alle.c.insup. Nec mirū fm,eū,qz facilius repellit index q̄z testis fm glo.alle.c.sup
2 prudētia & gl.in.c.cū R.& c.cām q̄ lo.ij.de offi.dele. † Ergo si p latus non repellit a iudicādo in cā ecclesie sue cap.si qs erga.ij. q.vij.& c.cū pson.de priui.lib.vj.no.p doc.i alle.c.cū venissent Ant.in.c.j.ō maledi. Jnn.in.c.ex parte.i.de ver.signi.ita ēt nō repelletur a testimonio. Adde qō q̄dis platus possit esse index in cā ecclesie sue nihilominus recusari pōt vt suspectus fm Sic. in.c.insinuāte.de offi.dele.& in.c.postremo de appel.& ita cōiter tenet,q̄q̄ Jmo.in.c.cū venissent.de ind.teneat ꝓrium, vt scripsi in tracta.de recusa.in ver.platus. Si vero prelatus cū quentu in causa cōi gstituet procuratorē nō repelleret fm Archi.in alle.c.super prudētia. Jo.an. Bo. Sicu.& Fely.in prealle.ga.c.in super. Pe.de anc.in alle.c.pntiū. Bomi.in.d.c.index,nā dum gstituit pcuratorē cū cap.nō facit ō vt platus,sed tāq̄ pars capituli vñ testificat vt alius.s.vt priuata pson fm eos,& possibile é vt qs sentiat vnū tanq̄ de collegio & aliud inq̄tum priuatus iuxta no.per domi.post Rotā.in.c.a collatione.de appel.lib.vi. adde Lud.roma.consi.ccccxx.in fine.ij.col.qui cōclusiue tenet idem quod Spe.in prealle.ver.sed nunquid rector.

3 Accusatione † criminali pendente criminaliter accusatus nō admittit in testē ꝓ aliū i cā criali.c.fi.de testi.& ibi doc. Spe.ti.de teste.§.i.ver.itē penden te,& ibi Jo.an.& Bal.i addi.nā ex pēdentia hmōi accusationis aggrauat opi.accusati vt non dicatur integri status.vñ nō debēt ad testimoniū admitti,vt i alle.c.fi.& c.testimoniū eo.ti.qz vt ait gl.in alle.c.fi.testes sine oi suspitione esse debēt & carere ifamia. ij.q.vij.c.testes.& c.denīq̄ ō excep.nec ēt promoueri pōt ad ordines,vt.d.c.fi.in fi.& lxxxi.di.c.rātis & c.oipotens.de accu. xxxiij.di.c.laici.& l.eos.ff.de dec.ex qbus infert sic.in eo.c.fin. qō in oi actu in quo regrit integritas status taliter accusatus repelleret.fallit tñ qō dictū est in criminibus exceptis enumeratis in alle.c.fi.p sicu.post spe.in ti.de accu.i fi.vcz lese maiestatis.vi. q.i.c.qsquis heresis.c.vergētis de he.& c.in fidei fauorē.eo.ti. lib.vi.& simonie.c.p tuas.i.cuz si.de simo.fallit ēt in cā ciuili in qua pēdente criali accusatione admittit accusatus ad testificandū q̄dis enīz ex pendētia accusatiōis ipsius accusati grauet opi. vt ꝓdictū est,verūtamen hmōi aggrauatio sufficere non videt in cā ciuili vel cuz agitur ciuiliter,qp satis ꝓbari vī in alle.c.fin.& c. testimoniū.p quo bona gl.in.c.ipsi apostoli.ij.q.vij.& qp.§.dictū est de pēdētia accusationis qp in alia cā criminali impediat facultatē testificandi.idā vī ō dom in pendentia inquisitionis aut denūtiationis fm Sicu.& Feli.in prealle.c. fi. Est tñ aduertendū fm Jo.and.in addi.c.fi.prealle. Sicu. Jmo.ac Feli.ibidē.si fuerit presumptio qō pars volens aduersario subtrahere facultatē probandi fecerit testes ipsius aduersarij criminaliter accusari, poterit index ꝓuidere fm formaz.c.frequens.de testi.spo.li.vj.i.p figēdo terminū itra quē ꝓbet accusatio,vel dictū testis recipi oz reseruata fide ipsius in euentū finite accusationis.ad qp fa.c.ex p te.eo.ti.istud tñ fm Jmo.raro contingit pp metū talionis. vide Bal.in auc.si dicat.C.de testi.iij.col.ver.mō querit.qcludit qp si apparet de malitia,vt qlite ꝓ me mota vel ordinata accusatio nē institui, tunc isti testes sunt recipiendi,ne mea calumnia mihi ꝓfit.si aūt non constat isti testes de iure debēt repelli,donec iudicet sup criminibus.& sic i idē quenire vī cū dicto Jo.an. palle.ita refert Mic.mata.tenuisse in alle.auct. ¶ Accusatus de falso ꝓducat in testē eius fides totaliter non annihilatur,sed diminuit si postea culpabilis iudicet,ita Bart.in.l.barbarius.x.& xj.col.ff. de offi.preto. ¶ † Accusator in cā mrimoniali pōt esse testis fm
4 Jmo.quē refert Spe.ti.qui matri.accu.pos.sed Jo.an.ibidē in addi.post prin.dicit se non posse concipere qp accusator q saltē tenet ad expensas si succumbat sit idoneus testis, sed dictū Jnno. posset pcedere fm eū qñ officialis publicus denūtiauit,vt in.c.p terea.de testib.cog.vel qñ qs ductus cōscientia denūciauit impedimentū iudici,vt index ipse ex officio ingrereret.& tūc n. iste poterit eē testis ō veritate.& istud ēt tz Sic.sup Rub.q mat.acc.pos. ¶ † Accusator non pōt regulariter esse testis.c.forus.§.in omni
5 de ver.si.nec ille qui accusationez impetrauit.in Spe.ti. de teste.§.j.ver.itē qp ipse est testis & accusator &c. ¶ Actor tutorum vniuersitatis testificari nō potest in cām qua fuit actor.ita Spe. vbi.s.ver. Item qp fuit in eadē causa.presumitur.n.qp memor prestiti officij testificetur pro ea parte pro qua fuit.ad qō bene fa.l. nemo.la.ij.in.fin.C.de accesso.

6 Adherentes † in causa principali vel appellationis non possunt esse testes pro illis quibus adhe

sernnt tum pp affectū ad causam, tum qz per adhesionē se faciūt partē. in. c. cupientes. de elec. lib. vi. tz Rota pluribus rationibus dec. cccl xxxiij. i nouis. ad hoc. no. p Jo. an. Sic. Frā. are. z alios doc. in. c. olim. de acc. vbi no. qō idē ius ē de adherēte, z de principali no. per An. in. c. insup. in fi. de testi. z Milus in re per. §. testis esse non pōt q est adherens. Qō etiam procedit si ap
7 pellatio sit deserta ſm doc. vbi. §. ¶ † Administratoz bonoz ecclesie de ꝯctu per ipsum celebrato potest esse testis ſm Jo. mo. z Archi. in. c. fi. de testi. li. vi. alle. c. j. ver. ceterū. iij. q. ij. z qō no. Bart. bux. q. venerali. xlvij. que incipit, aliqs erat administratoz, z cū hoc pertrāsit Jo. an. in alle. c. fin. in nouel. z Bo. ibidē, z ide Spe. vbi. §. ver. ſz pone qō administratoz ecclesie z ibi Bal. in addi. dicens idē esse in procuratoze iudicij finito officio. Spe. vbi. §. alle. l. deferre. §. idē decreuerūt. ff. ō in. fisci. idē tenuit Bal. in marg. in ver. testis. iiij. col. sed Jo. an. in addi. Spe. vbi. §. indicio meo cōnem hmōi melius determinat dicēs. Quicquid hic vel alibi dicaī ego puto ſm terminos litium hoc oportere iudicari. Si enim esset questio an solēnitas que per administratozem adhiberi debuerat z cuius ꝯmissio vitiat qō agit̄ interuenerit z nō reciperem administratozē in testē pro parte que stat ꝑ illo actu vel contra cum suspectus sit pro reprehensione vitāda vel forsan dāno qō deponeret pro ꝑducente, vbi vero a parte altera ꝑducere tur eum admitterem. Itē si termini litis tales sint quod ex facto vel omisso nihil sibi ascribi pōt ad damnum vel opprobriū, z tūc quecunqz pars illum ꝑduxerit, illum admitterem, facit quod ipse scripsit in. c. insuper. de testi. sup gl. j. z. c. dilectoz. de testi. cog.
8 super gl. j. post princip. ¶ † Aduocatus non potest esse testis in causa in qua fuit aduocatus per text. in. l. finali. ff. de testibus. ad idē. iiij. q. ij. §. testes quos accusatoz. z gl. in prealle. l. fi. gl. in. c. statuēdū. ij. q. vj. gl. z doc. in. c. ex literis. de trāsac. Spe. in tit. de teste. §. j. ver. itē qō fuit in eadē cā. Rota dec. cccl xxxiij. i no. z Milus. i §. testis. ver. testis esse non pōt aduocatus. Sicu. in. c. ij. ō arbi. Bal. i. l. dictātibus. C. ō test. neqz pariter i cā appōnis is q fuit appellatus aduocatus in priori iudicio. c. fi. de testi. lib. vj. ad idē Ant. in all. c. ex lr̄is, vbi plus dicit, z post eū Milus vbi. §. qō ēt durāte aduocatione in alijs causis non potest esse testis ꝑ clientulo suo, ſz cū hmōi edictū de testibus sit ꝓhibitoriū z in alijs causis nō reperiat exp̄sse ꝓhibitus standū vr̄. l. j. ff. eo. ti. Et qō dictū est quod aduocatus nō possit testificari ꝛc. procedit postqz inceperit patrocinari, secus si non inceperit, licet de falsaria quenerit pp verba patrocinium prestiterint apposita in preall e. l. fi. pro quo gl. ibidē. z Spe. vbi. §. z ibidē Jo. an. in addi. sed vbi recepisset pecuniā ab altera partium vt alteram non foueret poterit predicto casu testificari per rationem contendentē quod tenet Hostien. in summa. eo. tit. §. ij. ver. quid si aduocatus idem Spec. vbi supra. ver. quid si recepit pecuniam. z infra in verbo, pecuniam. Aduertendus tamen quod si aduocatus admittitur a parte contra quam producitur nam Spe. vbi supra versicu. quid si aduocatus tenet quod potest esse testis, vt no. in prealle. l. fi. tenent Joan. an. Bomin. in prealle. c. fi. de testib. libz. vj. sed nunquid quando pars contra quam fuit aduocatos petit illuz in testem sit compellendus. Jo. an. in addi. Specu. vbi supra tenet eum compellendū duobus casibus. Primus casus quādo pars aduersa ante receptionem officij vel post incontinenti sibi denuntianit quod non reciperet aduocationem, qz ipsum in testem vult producere per iura allega. in prealle. gl. Alias subtraberetur parti copia testium conducendo illos in aduocatos. Secundus casus est quando veritas aliter haberi non pōt facit. xiij. q. ij. c. quamqz de testi. cogen. c. peruenit. ij. ff. si quis cautio. l. si enim. j. responso. l. consensu. C. de repudijs. c. veniens. j. de testi. idē Jac. Bald. in alleg. l. fi. idem Jo. an. vbi supra in additio. z Anto. in capit. cum a nobis. de testi. Lanfran. dec. in capi. quoniam contra falsam in versi. testes. z Sicu. in alleg. c. ij. de arbi. z Fely. in c. cum a nobis. de testi.

Affinis † a testimonio repellitur

tex. ē in. c. absens. lo. ij. in. q. ix. z ad hoc. ca. similiter. ea. can. q. v. vbi affinis repellit̄ ab accusatione idē tz Spec. tit. de teste. §. i. ver. sed nūqd frater z ver. seq. z ver. sed nunqd agnati vbi inquit quod affinis in testem non admittitur, quod intelligerem vsqz ad quartum gradum, sed non vltra primum genus affinitatis de qua late per glo. z doc. in. c. non debet de consang. z affi. per Ange. are. z doc. in. §. affinitatis. insti. de nup. z latius p glo. super arbore affinitatis per Jo. an. z vtrobiqz vide q dicantur affines. Adde q Hippo. de mar. fin. cxxxiij. tenet qō affinitas a testimonio repellens debet esse per lineā ascendentē vel descendentē, nō aūt sufficeret esse per lineaz transuersalē allegat Jnn. z Jo. an. c. nō nulli. de rescrip. z Ang. consi. cxciij. quod incipit, visis processibus. in. ij. col. Sed an in omni causa repelletur affinis, vcz taz in causa ciuili qz criminali vide que dicā (dño concedente). j. in ver.
10 qsanguineus. ¶ † Adulterij crimine damnatus a testimonio repellit̄. l. scio. ff. ō test. Bal. in trac. de teste. ver. xxxj. nam talis est infamis. l. infamem. ff. de pu. iudi. ¶ Amicitia repellit testē not. in. c. quoties de test. ad idē tex. in. §. itē testiū. in ver. amicus. iiij. q. iij. gl. iij. q. v. in sum. quasi in medio. Spe. tit. de teste. in prin. Dicit tamen Cy. in. l. eos. C. de teste. q amicitia ex toto nō repellit testē, sed tanta fides ei non adhibetur, z sequitur Jo. an. in addi. Spe. vbi. §. pro quo gl. in. c. in literis. eo. tit. tz Sicu. in alle. ca. quoties. post Ant. z idē Imo. dicit tñ Bal. in alle. l. eos. qō hoc nomen amicitie nō est nomen expulsiuum a testimonio, z dicit esse casum expressum in. l. sciendum. ff. de viu. vñ Flore. in. l. iij. ff. de testi. dicit se credere quod nulla amicitia repellat testē sed detrahit bene de fide ſm qualitatē amicitie. verūtamen qmuniter tenetur qō pp magnā amicitiam posset ex toto repelli, z ita tenet Spe. vbi. §. z Bal. in. c. j. eo. ti. q quo gl. in. c. insinuante. de off. deleg. tz Lndo. Ro. qsi. cccv. que aūt proprie dicatur amicitia.
11 vide tex. iūcta gl. in. l. lata. §. amicos. ff. de ver. sig. ¶ † Appellatione pendente qdēnatus de crimine famoso non repellit̄ a testimonio q tex. iuncta gl. in. l. finiti. in princ. ff. de his q no. infa. vide. j. in ver. qdemnatus de crimine famoso. ¶ Arbiter regulariter non admittit̄ ad testificādū vel in testē i pertinētibus ad cām in qua iudicauit ita Jnn. Host. Jo. an. Sic. Ant. in. c. nō sine. de arb. Cy. Ja. but. z Bar. in. l. ne in arbitris. C. e. ti. Bo. z alij. in. c. v. vt ecclesiastica bñ fi. Bal. in. l. inbemus. la. ij. §. sane. C. ō sacr. sanc. ecc. in fi. Anto. in consi. xxix. incip. qō hec dubia. proba. in. c. statuendum. ij. q. vj. z in. §. querit̄. ea. causa z. q. Mā presumptio est q velit factum suum comprobare sicut de aduocato, z actoze. §. dictum est, z idē de procuratoze z proxeneta qui propter affectionē ad id quod fecernnt repellunt̄ in auc. de testi. §. si vero. z. §. qm̄. z per Bar. in. l. deferre. §. idē decreuerunt. ff. de iure fisci. vnde sicut supra tactum est in versi. administratoz in ista materia talis regula solet assignari, qō nunqz fides dēat adhibe rit testi deponenti de facto suo qñ ex eo laus aut vituperium testificanti pōt ascribi. Et istud ſm Fely. alle. c. cum a nobis ꝓcedit non solū quādo produceretur super principali in quo iudicauit, vt in alle. c. statuēdū. sed etiaz vbi ageret̄ ad iustificationē suie sine laudi. cū sit eadē ratio, nā data iniquitate suie teneret̄ ad interesse parti. l. cū filius. ff. de iudi. Bar. in disputatione q incipit iudex q p imperitiā. ¶ Procederet etiā. §. dicta qclusio vbi laudū nullū ex aliqua cā ꝓtenderet̄, p qua no. p Ant. in alle. c. cū a nobis dum ponit de nullitate suie, ob defectuz litis qtest. Etiam ꝓcederet vbi lite pendente in eadē causa vellet testificari ne officio fungat̄ ſm doc. in alle. c. cum a nobis. z Bal. in ꝑalle. l. ne in arbitris. ¶ Procederet ēt vbi essent plures arbitri p rōnes. §. dictas ſm Bal. in. c. qm̄ cōtra falsam. xiij. col. ver. restāt aliqua. de ꝓba. ¶ Fallit tñ. §. dicta qclusio vbi arbiter, vel iudex nondum deuenisset ad laudum vel sniam, qz forte expirauit cōpromissuz vel iudex recusatus fuit vel perijt instātia, qz poterit testificari sicut alius ſm Ant. Sicul. z Feli. in alle. c. cū a nobis z Bal. in prealle. l. ne in arbitris. p. c. dilecto. de testi. nō tñ sibi plus crederet̄ qz vni testi. c. lz ex quadā. eo. ti. z sic intelligit Fely. l. ob carmē. §. j. eo. ti. ¶ Fallit. ij. vbi tales examinarent̄ nō vt probarent plene, sed vt alium iudicē instruerent ſm glo. fin. z ibi Archi. z Bñi. in. c. j. de qsi. xviij. di. Roma. in. l. j. §. fi. vj. col. ff. de ver. ob. Jnn. in. c. cū dilecti. in ver. responsiōe de accus. seqtur ibi Ana. post Car. in. ij. colū. p illum tex in verbo, intimare. idē Imo. post Bomi. z Anto. in. c. non sine. in antepenul. col. de arbit. Anto. z Imol. in. c. olim. de rescrip. dicentes per illū tex. qō p talē instructionē fit talis qualis ꝑsumptio. non aūt probatio ēt si essent plures numero ſm illum tex. ¶ Fallit tertio vbi ꝑducerent̄, non vt testificent̄ viua voce, sed ad solēnizandū instrumentū de gestis coz̄ eis ſm Imol. post Ant. in alle. c. nō sine. in añpe. col. p ea que no. per eos in. c. ex literis. de transac. post Jnn. vbi ponit̄ q lz aduocatus non possit esse testis vt testificet̄ ad cōmodū clientuli, vt latius dictū est. §. in ver. aduocatus ꝛc. verūtñ tempore aduocationis pōt describi testis in his que geruntur in causa z postea de his testificari in futuro tempore quo non erit aduocatus per illū tex. cum glo. vbi ēt latius per Imo. Et huiusmodi fallentiam intelligit Feli. vbi. §. nisi ad actum in quo fuerit arbiter vel iudex descriptus, vt testis requireret̄ certus numerus testium vltra auctoritatez iudicis, qz in illo nnmero nō posset iudex cōputari ſm Bet. de ancba. qsil. xlvij. ¶ Fallit quarto vbi ambe partes

be partes qsentirent, qr testificarentur ſm Anto. & Jmol. in alle. c. non ſine. per tex. in. d. c. dilectoꝝ. de teſt. cog. facit quod habetur in. l. theopompus. ff. de dote prele. & in. l. j. §. fi. ff. de ver. obli. vbi et de qſenſu partiū poteſt credi dicto vnius. ¶ Fallit. v. vbi pduce rentur ad probandū id quod obſcure dixerūt in ſnia vel laudo dā do ſanum & conuenientē intellectū verbis ſuis, vt dicit Bal. in alleg. c. cū a nobis. & in predicta. l. ne in arbitris. idē Ant. in alleg. c. cū a nobis. alle. Jnn. in alle. c. non ſine. & dicit q interrogati debent aſſignare bonam cauſam ſue declarationis, & pro hoc facit, qr talem declarationem nullus alius facere poteſt cum ſit quid cō ſiſtens in animo, vt in ſimili per Angel. in. l. ex facto. in prin. ff. de vulg. ſz hmōi falleñ. Feli. vbi. §. intelligit qñ producunt ab vtraq parte, alias ſecus, vt ibi vide per eum. ¶ Fallit. vj. vbi per eorum teſtimonium nulli fieret preiudiciū ſm Arch. in. d. c. de conſilis. xviij. di. Fallit. vij. vbi deponerent ꝑ ſe ſm Cald. An. Jmo. & Sicu. in alle. c. cum a nobis. Ant. Jmo. Sicu. in alle. c. non ſine. qđ intelligit Sicu. in. d. c. cū a nobis. qñ allegarent probabilem errorem. ſecus ſi turpitudiné ſuā que redderet eos criminoſos tali crimine quod teſtificari non poſſent, per. c. nemini. xv. q. iij. & c. pe. de qſeſ. & c. veniens de teſt. & Ant. in alleg. c. non ſine. vide latiꝰ per Fely. vbi. §. ¶ Fallit. viij. vbi ex eo ſuper quo producerentur non imminet laus vel vituperium ex aliquo geſto vel omiſſo, ſm Ant. in alle. c. cū a nobis. ſed ſm Feli. male poſſet exemplum in hoc caſu dari, vide per eum ibidem. ¶ Fallit. ix. vbi admitterent in ſubſidium. i. ſup his que alijs non poſſunt eſſe nota ſm Anto. & alios in alleg. c. cum a nobis. eſt tex. cum gl. in verbo, tres. in fi. c. cum dilecti. alleg. & ibi Ant. in. vij. col. Non tñ erunt iſto caſu teſtes integri, ſed eorum fides erit in arbitrio iudicis ſecundum eos. ¶ Arenarius vel alia vilis perſona in teſtem non admittitur ſine tormentis. Lob carmen. §. ſi ea. ff. de teſti. idem Spe. eo. ti. §. j. vſ. item quod eſt arenarius. ¶ Aſcriptitius a teſtificando nō repellit̄ p. Liubemus. iuncta auc. aſcriptitios. C. de epiſc. & cle. ita dicit Spe. vbi. §. ver. quid de aſcriptitijs. idem Jo. an. ibidē in addi. ad quod dicit bene facere de iude. c. ij. & quod ibi no. in gl. ij. & cōcor. Accur. in auctē. ſi dicatur. C. de teſti. & in corpore eo. tit. §. ſi vero dicatur. ¶ Artis ludicre cauſa in ſcenam prodeuntes. etiam a teſtimonio velut infames repelluntur. l. ij. in fi. & l. ſequē. ff. de infa. & Bal. in trac. de teſti. ver. xxxviij. Qđ intelligerē qñ tales hoc agerent in publicum ſpectaculum proprij corporis facientes, vt in prealle. ll. in occulto tñ vel infirmitatis vel alterius honeſte rei cā aliquid ioci facere non reprobatur, ita gl. in prealle. l. ij. & idez gl. in. c. j. de vita & ho. cle. li. vj. & ibidē domini. adducētes q no. Jo. in. c. de circariſtis. & his qui varijs vtuntur inſtrumentis. lxxxvj. di. ca. donare. in. j. gl. Sicu. poſt Jnn. in. c. cū decorē. de vi. & ho. cle. vbi tz q ſufficit q bis qs exierit in publicū huius artis exercē de cauſa pretextu queſtus. ibi vide per eum. ¶ Aſſeſſor a teſtimonio pariter repellit̄ in cauſa in qua fuit aſſeſſor. ita Spe. ti. de teſte. §. i. ver. item q fuit in eadem cauſa.

12 **Berroarius** †facies executiones & miſſiones in tenutā dr̄ vilis perſona ſm Bal. in. l. fi. viij. q. in fi. C. de edicto diui adri. tol. & ideo non poteſt eſſe teſtis ſecundum Bal. & Saly. in. l. etiā. C. de teſti. Jnno. in. c. in literis. ó teſti. & c. inſinuante. de offi. dele. Poteſt tamē eſſe teſtis pro poteſtate ſua in ſui ducatu, niſi ſit perſona viliſſima dūmodo tempore iuramenti ſui non ſtet cum poteſtate. Bal. & Saly. in prealle. l. et & Ang. in. l. ſciendum. ff. de vſu. Et contra poteſtatez poteſt eſſe teſtis etiam ſi cum eo ſtet tempore teſtimonij ſecundum Bal. in alleg. l. etiam. vbi etiam dicit quod ſi depoſuit pro. & contra. credit ei in totum ne fides diuidatur. Et iſti berroarij ſunt famuli poteſtatis, vt patet ex predictis.

13 **Canonicus** regularis nō pōt eē teſtis †ſine licētia ſuperioris, idem de ffe minore & quolibet alio monacho vel conuerſo, aut alterius religionis, qr non pñt eſſe teſtes ſine licentia illius cui ſubſunt. ar. c. monachi. xvj. q. j. c. ij. ó poſtu. c. non magno. ne cle. vel mo. ff. de re milit. l. iij. §. in bello. xi. q. iij. c. quid ergo. ff. de teſta. l. qui teſtamento. in prin. q. ij. c. ſuper prudentia. in fi. Adde q canonicus pōt eſſe teſtis in cauſa qcanonici, pro quo eſt gl. & ibi Sicu. & Fely. in. c. cum. R. de offi. dele. verūtñ minor vel maior fides eis erit adhibenda ſm quantitatem affectionis. nam eorum vox eſt funeſta qz interdici potius qz audiri opz. ij. q. vij. c. placuit. iij. q. xj. c. ſi quis. & mortui ſunt mundo. l. deo nobis. C. de epiſ. & cle. lz aliqñ impregnent. de homici. c. ſicut ex tuarum etiam proprias commatres. xviij. q. ij. c. pervenit idem dixit, vt. §. ponit Spe. in ti. de teſte. §. j. verſ. itē excipitur quod eſt monachorum. & in ver. quid de monacho. idem Nellus de ſancto
14 Bemi. in ſuo trac. ó teſte. iij. col. ver. monachus & cano. ¶ †An autem canonicus poſſit eſſe teſtis in cauſa prebende ſue, vide. §. in ver. abbas. & j. in ver. clericus. & idē Bal. reſpectu canonici regularis in addi. Spe. vbi. §. monachus vel cano. Verumtñ Accur. in auctē. de monach. §. cogitandum. dicit ſimpliciter admittēdos cum non inueniantur prohibiti. ff. de teſti. l. j. c. nuper. eo. ti. & C. e. ti. auc. ſi dicatur. An autez poſſint eſſe teſtes in cauſa eccleſie ſue.
15 vide. §. in. §. abbas. ¶ †Carceratus ſeu detentus in vinculis cuſtodia ve publica pro crimine, quod per ſententiam infamaret repellitur a teſtimonio. iij. q. iij. §. item lege iul. iuncta gl. ſuper verſic. in vinculis. ad idem tex. in. l. iij. §. lex iul. ff. de teſti. vbi gl. dicit q iſti vinculati repelluntur vel propter notam vite ſue lz non ſint infames, vel qr preſumit̄ q falſum teſtimoniū pro aliquo dicerent qui eis ſe eos a vinculis liberaturos promitteret. Idem Spe. ti. de teſti. §. j. verſi. item q accuſatus contra quem inducitur &c.
¶ Carceratus alias per eṕm iuſta cauſa precedēte an poſſit teſtificari contra eṕm. vide Jo. an. in addi. Spec. ſub rub. de teſt. qui dicit id iure non expreſſum, ſed tñ illius fides ex hoc minueret̄. in auc. de teſti. §. ſi vero odioſus. coll. vij. Oldra. conſil. cxlv. lz quod
16 admitteretur, quod intellige vt prefertur. ¶ †Cecus teſtis eē pōt. ſi ꝫhentium voces notas hz, ita voluit glo. in. c. teſtes. iij. q. ix. nec ob. q cecus in voce decipi poteſt, vt. xxvij. q. i. nec aliqua. Maz & pariter viſu quis decipit̄. vt. xxxj. q. i. c. qūo. & ſimiliter in tactu qs decipi valet, vt. xxxiij. q. ij. c. in tantum. idem quod glo. prealleg. lz Accur. in auc. de here. & falc. §. ſi vero abſunt ſuper verbo, & vi diſſe. col. j. dicēs non reperiri prohibitum. idem lz Spe. ti. de teſte. §. i. xxxiij. col. verſ. ſed nunquid cecus. idem vr̄ voluiſſe Sicu. in. c. preterea. de teſt. ij. col. idem Nellus de ſancto Gemi. in tractatu de teſti §. cecus. idem videtur voluiſſe Angel. perugi. in. l. ſi non ſpeciali. C. de teſta. ibidem Franc. Accur. fallit tñ in duobus caſibus ſecundum Saly. in. l. teſtium. C. de teſti. Primo in confectione inuentarij, vt in alle. §. ſi vero abſunt. Secundo fallit in teſtamentis, vt in prealle. l. ſi non ſpeciali. Adde Barto. in. l. ad teſtium. §. conditionez. ff. de teſt. vbi dicit cecum teſtari poſſe de his que vidit ante cecitatem. idem Ang. in alleg. §. ſi vero. Bald. in marga. in verſ. teſtis, idem Und. ro. ſuper rubrica de arbitris. vij. col. Fely. in alle. c. preterea. in fi. cuius Sicu. videatur tenere ꝫriū in. c. cum cauſam. eo. ti. iiij. & v. col. vide Jaſ. in alle. l. ſi nō ſpeciali vbi limitationes ponit ad id quod ſolet dici de cortina p Sicul. vbi. §. & Bar. in. l. ij. §. idem labeo. ff. de aqua plu. arcen. & per
17 alios doc. in locis prealleg. ¶ †Cedens in cauſa ceſſionarij ſupre ceſſa teſtis eſſe non poteſt ſm communem opin. doct. ita tenent collec. in. c. cum nuntius. de teſti. Jo. fa. Bal. & Saly. in. l. omnibus. C. de teſt. Bal. in. l. fi. ij. col. C. de iure do. Nellus in trac. de teſte. §. cedens. Bec. capel. xciij. & in addi. de quo per Bal. Angel. & Pau. de ca. in. l. & her. §. nos aūt. ff. de pac. verumtñ Sicu. & Fely. in. c. inſuper. de teſt. dicunt quod poteſt in teſtem admitti dummodo nullu lz habeat intereſſe ſi ceſſio facta non fuerit in fraudem vt poſſit ſuper re ceſſa teſtificari ſaltez ſecundum Sicu. in arbitrio iudicis erit quanta ſit eidem fides adhibenda attenta perſonarum qualitate. Spe. in tit. de teſte. §. j. ver. ſed pone mutuauit lxxxvj. col. idez quod Fely. tenere videretur, vt vez, fraude ceſſante, ſi non teneatur de euictione poſſit teſtificari. ¶ †Clericus qz
18 nis de iure qmuni non poſſit eſſe teſtis coram iudice temporali, ſine licentia epiſcopi ſecundum Jnno. & doc. in. c. j. de iuramē. calum. pro quo text. in. c. ſuper prudentia. xiij. q. ij. lz Bart. dicens clericum non poſſe iurare in manu laici. in. l. cum clericis. C. ó epiſco. & cle. in hoc tamen non videtur inſiſtēdum cum in preſenti regno de conſuetudine valeat eorum teſtimonium, ſiabſq licentia ſui epiſcopi depoſuerint, quod firmare vident̄ Sic. in. c. cuz nūtius. iij. col. de teſti. & Fely. poſt eum ibidem. ij. col. quibus adde quod dixi. §. in ver. canonicus. ¶ Clericus non poteſt eſſe teſtis quādo agitur de bonis pertinentibus ad menſaz eccleſie ſue vbi bona nō ſunt diſcreta, vide. §. in. §. abbas. & per Fely. & Sicu. in. c. inſuper de teſtib. ¶ Clericus non admittitur in teſtem in cauſa criminali contra laicum coram iudice ſeculari. xi. q. j. ca. nullus. lz Specu. tit. de teſte. §. j. ver. item quod eſt clericus. & ibi Jo. and. in addit.
19 lz etiam Guido. pape. q. lxvj. ¶ †Collator beneficij nō vr̄ idoneꝰ teſtis pro illo cui fecit collationem, nam affectionem habere preſumitur. vt quod egit valeat. Preterea ſua videtur intereſſe. qñ ſi caderet a cauſa predictus collator de beneficio equiualenti prouidere teneretur iuxta lecta & no. in. c. inter ceterea. de preben. ad hoc facere videtur quod ait Bald. & poſt eum Prepo. in. c. ij. ó pace te. §. qui incipit. ſi duo. in lib. feudo. vbi concludit idem bal. quod inueſtitor in cauſa feudi non admittitur in teſtem ad probationem. ſed ad informationem, & aliquale indicium. Crederez in collatore idem fore dicendū q de donatore dicit Sic. in. c. inſup.

de testi. vt vz si nullum pretendat interesse sit arbitrarium quanta fides eidem sit adhibenda, secundum qualitatem personaruz ar. c. ꝛ si questiones. de simo. ꝛ eorum que no. in. c. cum parati. de ap
20 pel. ¶ †Cohabitantes inimicis a testimonio repelluntur, qñ inimici presumuntur, per tex. in. c. repellunt. de accus. ꝛ c. cū oporteat. eo. ti. ad idem tex. innota gl. ꝛ ibi per Alex. ꝛ Jmo. ꝛ Jaso. in. l. liberti. C. de inoffi. testa. de quo etiam per Cy. Bart. Saly. in. l. si quis. C. de testi. Spe. ti. de teste. §. j. col. xxxiij. ver. item q cohabitat. ꝛ ibi Jo. an. Bald. in addi. Jnno. Sicu. ꝛ Fely. in. c. cū J. ꝛ A. de re indi. Bal. in. l. j. C. si quacunq; predi. po. Bart. in. l. sciendum. ff. de lega. Nellus de. f. Semi. in tract. de testib. §. inimicus. Limita nisi paucis diebus cohabitauerit, secus si non panco tempore, ita dicit Fran. are. in alleg. c. repellant. iij. colū.
21 per. l. l3. §. j. ff. nau. caupo. stab. ¶ †Colonus repellitur etiaz a testimonio in causa domini. gl. insti. de testa. §. in testibus. Albe. in. l. etiam. C. de testi. Specul. eo. tit. §. j. versi. item excipitur q est domesticus, dicens idem esse de seruo liberto ꝛ ascriptitio subiũ git tñ q ꝑm Uber. colonus ꝛ ascriptitius admittuntur pro dño, maxime de consuetudine, sed minor fides eisdem adhibetur quaz alijs. ff. eo. ti. l. iij. j. rñ. ibi Jdeoq; Et idem vī innuere Joā. fab. in alleg. §. in testibus. dum dicit q gl. predicti. §. procedit in colonis conditionatis in persona secus in simplici colono. ¶ Concubina repellitur a testimonio in causa sui amasij, ꝑm Bal. ꝛ Salyc. in. l. etiam. in fi. C. de testi. qz non distat ab vxore in affectu animi, sed solū in honore. ff. de leg. iij. Litez in legato. §. parui. ff. de verb. sign. l. pollicere. alias incipit massarius. idem tz Bal. in. cap. in literis. de testi. ꝛ dixi in addi. ad. q. c. iij. quamuis Ang. videatur te
22 nere contrarium in. l. ij. §. si vir. ff. ad sille. ¶ †Concubinarius manifestus in causa ciuili repellitur a testimonio secundum Spe. ti. de teste. §. j. col. xxxiij. ver. item quod est concubinarius in alleg. c. consanguineoz. iij. q. iiij. Fely. in. c. testimoniū. de testi. iij. col. in fi. refert. d. Abb. tenere q clericus concubinarius non pōt esse testis in causa ciuili, cū in eo concubinatus sit grane crimē. c. vestra. ꝛ per totum. de coba. cle. ꝛ mu. ꝛ idem dixisse in laico p verbū. forte. ꝛ alle. c. nemo. xxxij. q. iij. q idē Fely. dicit esse bñ no. facit p premissis, qz tales sunt infames. vj. q. j. c. infames, q satis ꝓbari vz in consi. Basil. ti. de concub. vbi tex. q tales concubinarij manifesti sunt inhabiles ad susceptionē dignitatū ꝛ bonoz. ꝛ fa.
23 c. quesitū. de temp. or. ¶ †Cōdēnatus ob carmē famosuz repelli tur. ff. de test. l. ob carmē. ꝛ iiij. q. i. ij. ℣. ob carmē. tz Spe. ti. de te
24 ste. §. i. col. xxxviij. ver. item quod fuit ob carmen. ¶ †Condēnatus publico iudicio, puta de calumnia repellitur. l. quesitum. ff. de test. vel de adul. ff. e. ti. l. scio. vel repetunda. c. ti. j. q. j. ea. l. in fi. Spe. vbi. §. ver. itē quod est publico, Bal. trac. de test. ver. xxxi. ꝛ duobus seq. ꝛ versi. xlij. dicit idem esse de eo q est cōdēnatus vel partus furti bonoz raptoz iniuriaz ꝛ de dolo malo. ff. de insa. l. j. ꝛ C. eo. ti. l. ij. ꝛ l. non dānatos. ¶ Cōdemnatus de crimine famoso pendēte appellatione p eū interposita a tali sñia testificari pōt q̄uis post latum testimonium appellatio efficiatur deserta, qz solum inspicitur tempus lati testimonij, vt. l. j. C. de testi. ita tz Bar.
25 post Guil. de cug. in. l. furti. §. j. ff. de insa. ¶ †Coniunctus aut cō sanguineus vel frater regulariter testificari pōt pro coniuncto fratre vel consanguineo, vt no. gl. ꝛ ibi Jmo. doct. in. c. insinuāte. de offi. dele. fallit aūt in casibus qui sequūtur quos ponit Fely. in. c. cum oporteat. de accus. Primo vbi sint fratres in eadē ptāte. nā tūc in cā ciuili repellūtur per gl. in. l. parentes. C. de testi. tz Bal. in. l. j. ver. hoc operatur. C. de epis. ꝛ cle. scdo fallit vbi simul cohabitāt. no. gl. in. c. q̄sanguinei. iij. q. v. tz Bñi. iij. q. i. in sum. qz cohabitatio aliquid operatur ꝛ ex ea acquiritur maior amicitia dilectio ꝛ affectio que inducit presumptionē, q frater semper testificaretur in cōmodū fratris, ita pulchre dicit Bal. in. d. l. parentes ꝛ alleg. singularem casum in. l. si vt allegas C. de cast. pec. lib. xij. ꝛ idem voluit Bal. in. l. j. C. de epi. ꝛ cle. ꝛ in trac. de duobus fratribus. ꝛ consuluit Jo. an. ꝛ Jmo. consi. xlij. alias. cxxxiij. ꝛ Ant. corsi. in no. in ver. testis qō incipit tz frater ꝛc. Tertio fallit in cā iniuriarum, qz iniuria facta de domo, videtur etiam facta alteri p ea que habent in. l. lex cornelia. ff. de iniur. ꝛ hoc tz Cyn. sequitur Ang. ꝛ Saly. in. l. j. C. de rap. virg. ꝛ Bart. in alleg. l. lex cornelia. dicit q tz consanguinei possint esse testes pro consanguineis, vt no. in. l. parentes. C. de testi. ñ in crimine iniuriarum esse nō pñt qz oibus in iuria facta vī. idē not. Bal. in alle. l. j ij. col. C. ō rap. vir. qz iniuria facta vni de domo videtur facta toti casate ꝑm eum. no. Bar. in. l. cuz scimus. C. de agri. ꝛ cen. lib. xj. Quarto fallit in causa criminali, in qua nō admittit frater pro fratre ꝑm Bal. in l. fi. ij. col. C. de prob. alle. gl. ij. in. l. lex cornelia. ff. de iniur. no. Sicu. in. c. literas. iij. co. de prel. Quinto fallit vbi requiruntur testes oi

exceptiōe maiores. ita fuit de mente Bal. in. d. l. fi. ij. col. Sexto fallit vbicunq; agit etiam ciuiliter in causa graui, ꝛ valde tertio p iudicabili quo casu non est integer testis nec facit semiplenam probationem, tz faciat aliquod indicium, ita not. expresse Bald. in. l. parentes. post prin. C. de testi. dicit tñ Fely. vbi. §. q̄ pdicte fallētie limitātur. Primo nisi frater vel consanguineus sit vir sanctimonia plenus, puta si essz religiosus magne obseruātie. ita voluit glos. sing iij. q. v. in sum. cui adde Jmo. idem tenentem in. c. cum R. de offi. deleg. ꝛ c. insinuante. eo. tit. secūdo limita nisi esset testis instrumentarius, nam tunc esset testis idoneus ꝑm Bal. in al leg. l. parentes, cui adde Ant. ꝛ alios in. c. ex literis. de transact. ꝛ est doctrina no. quod testis qui non potest testificari viua voce redditur testis idoneus in instro, in quo tamen oportet cōsiderare, an inhabilitas dependeat a potestate partiz vel nō pp doctrinā singulare Bal. in. l. si quis testibus. in vlt. col. ver. hic dubitaī. C. de testi. vbi dī quod permittens ꝫ se produci testes nihil pro testando vel excipiendo intelligitur q̄sentire in his que per eius consensum tolli possunt, vt in exceptione inimicitie vel domesticitatis. secus in his que non sunt introducta fauore tacētis, ꝫ odio ipsius testis vt in exceptione excōicationis vel banni. Tertio limita nisi testis sit pariter q̄iunctus vtriq; parti, qz par causa affectionis tollit suspitionē, ita in terminis no. Bar. in. l. q testō. ff. de testa. sequī Barianus in alle. c. cū oporteat. ita referens se q̄situisse per Bar. in. l. non solū. ff. de rit. nupt. Quarto limita nisi non opponereī qz valeret testimoniū fratris q̄sanguinei vel coniuncti ꝛ cuiuscūq;, q alias pp affinitatē repelli possz, ita eleganter voluit Bal. in. l. si quis testi. vlt. col. loquens in exceptionibus fauore p tus introductis. secus dicit in inductis odio testis, vt excōicatiōis vel bāni. l. tametsi. ff. ad maced. ita dicit intelligendū. c. presentiū. ꝛ c. ex parte ade. de test. ꝛ anc. si dicaī. C. e. ti. dicit tñ q cauti ad nocati semper protestantur in principio productionis exceptiōes sibi saluas esse in personas ꝛ dicta testium nam per talem protestationem reseruatur ius opponendi cum excludatur tacitus consensus. ar. l. si filius. ff. ad mace. que procedunt in testibus pductis ꝫ presentes. sed qñ pducuntur ꝫ absentes nō est necessaria protestatio. qz absens nō intelligitur q̄sentire. cū non habeat cām ꝫdicendi, vt no. Cy. in anc. si dicaī. C. de testi. Quinto limita nisi fī pducereī ad defensionē fratris ēt in cā criminali, ita voluit Bal. valde sing. in alle. l. parentes. in prin. C. de testi. dicens q si dcm fratris pdest fratri, ꝛ nemini nocet, vt cum purgat fratrez de heresi. tz eius testimonium, per text. quem dicit eē no. in alle. c. literas ō presump. ex quo infert, quod frater potest inducere fratrē ꝫ fiscū ad probandum quod fecit homicidium ad sui defensionem. Nec per hoc dicitur nocere fisco, qui tractat de penali ꝛ odioso lucro, cum alterius iactura. ar. eius quod no. in. l. si quis vxori. §. fi. ff. de fur. ꝛ ibi dī quod non habeatur ratio lucri nec interesse, quod pcipere tur cum alterius iniuria vbi est gl. que non est alibi ꝫ Bal. in alle. l. parentes. cum quo concor. Salyc. ibidem. ꝛ Sicu. in. d. c. literas. Sexto limita nisi frater pduceret in testez ꝫ fratrem ꝛ ipse se nō offerret ꝑm Sicu. in alle. c. literas. iiij. col. premissis ad de Jac. Egidij in suo trac. de testi. col. xiij. versi. quero an frater.
26 ¶ †Consors an possit esse testis pro consorte, vt. j. in versi. socius.
27 ¶ †Conspiratores a testimonio sunt omnino repellendi contra illum contra quem conspiranerunt etiā si agatur per viam inquisitionis. tex. est no. in. c. per tuas. j. de simo. Cōtra alios aūt admittuntur, si erant conspiratores ex bona causa si ex mala admittunt ꝛ repelluntur eisq; creditur parum vel plus ꝑm qualitatē psonarum preiudicij ꝛ necessitatē ꝓbādi. put de alijs criminosis in iure disponī de quibus p Sic. in. c. ex parte. A. de testi. ꝛ in. c. j. ō cōfes. ꝛ in. c. cū J. ꝛ A. de re indi. vj. col. ver. dico. n. per Spec. de teste. §. j. col. j. Jtē q est q̄spirator p bal. in ti. de pace iura. fir. co.
28 x. in. c. q̄uenciulas. ¶ †Cōuersus an possit esse testis in cā sui mo
29 nasterij, vide. §. in ver. canonicus regularis. ¶ †Criminosus i crimine perseuerans repellitur a testificādo, tam in ciuili q̄ criminali, per tex. in. c. testimoniū. ꝛ in iur. alle. in gl. j. Sed istud non procedit de iure ciuili ꝑm quod opz testem esse de delicto condemnatum. per gl. in. c. super eo. j. de testi. Sed de iure canonico sufficit quod tunc probetur crimen. vt in alle. c. super. eo. Et ita lex ciuilis seruabitur in foro suo. Sed illud dz intelligi, vt iura ciuilia que videntur requirere condemnationē non procedant in criminibus que inducunt infamiam iuris. etiam ante sententiam vt qz pugnasset quis cum bestijs, nam tunc repelleretur etiam non secuta sententia secundum legem, vt. l. iij. §. lex iulia, in ver. conuictus. ō testi. vnde patet ꝫ Jmol. in alle c. super eo. quod. ll. simpliciter nō repellunt testes ratione criminis, sed ratione infamie iuris. secus secundum canones, vt ibi ꝛ sic in foro canonico seruabūtur canones, ita

nes,ita dicit Fely.in alleg.ca.testimonium.ꝛ si criminosus semel fuerit quictus instituta accusatione repelletur in criminali.lꝫ emẽ datus,ita tex.est eo.c.testimonium.Et idẽ in confesso de crimine in alio indicio in quo contra ipsum fuit instituta accusatio.nam a testificando repelletur in criminali,vt in alleg.c.ꝛ in.c.j.de excep.verum vbi nunqꝫ fuisset accusatus,si per exceptionem de crimine conuinci põt sufficiet ad repellendũ ipsum a testimonio,etiã si nunc esset emendatus de crimine,vt ponat aliquid speciale,cum agitur de crimine criminaliter.nã si perseuerat repellit̃ ẽt in ciuili, vt in alleg.ca.testimonium,vlterius si non ꝓbatur crimen de presenti,nec alias fuit conuictus vel confessus,sed grauata est testis opinio pro eo ꝙ alias repulsus ab actu testificandi,repellitur testis in criminali,lꝫ non in ciuili,per tex.in alleg.c.testimonium.vi
30 de per Fely ibidem.¶ †Corrupti pretio ad deponendum a testimonio repelluntur,tex.ꝛ glo.Jo.and.ꝛ Sicul.in.c.lꝫ de ꝓba.ꝓ hoc tex in.c.quoties.de testi.ꝛ.c sicut eod.ti.ꝛ.L.iij.§.lex iulia.ff. eod.tit q̃nis ibi text requirat ꝙ fuerit conuictus pecuniam accepisse,ob dicendum vel non dicendum testimonium.idem videtur tenere Fely.in alleg.c.licet v.col.ver.no.x.de quo per Spe.tit. de teste.§.j.col.xvij.ver.item opponitur quod recepit a quoq̃.ꝓ Fely.in.c.fraternitatis.iiij.col.ver.tertia conclusio,de bere.per Bar.in.l.dinus.ff.de re iudica.

31 **Damnatus † furti** bonoꝝ raptoꝝ iniuriaꝝ vel de dolo,malo pactusve repellit̃ a testimonio ꝑm Bal.in tracta.de teste,vide.s.in ver.ꝙdẽnatus.dãnatus depositi tutele pro socio vel mandati suo nomine pariter repellitur ꝑm Bal.vbi supra,qꝛ tales si fuerint condemnati actione directa sunt infames.l.j.ff.de his qui no.infa.quod intelligit gl.si propter dolum fuerint condemnati alias secus.

32 ¶ †Dignitate ob turpitudinẽ priuatus repellitur a testimonio, per tex.in.l.ij.ff.de fena.ꝛ iij.q vij.§.tria.in prin.tꝫ Spe.ti.de teste.§.j.colum.xi.versi.item quod est remotus ad predicta faciunt
33 que leg.ꝛ no.in.c.super.eo.de elec.¶ †Delegatus si subdelegauerit causam,an possit in illa testificari de hoc per docto.ꝛ glo.in c.dilecto.de testi.per Spec.eo.titu.§.i.xxxiij.col.versicu.quid si statim dictum secundum Sicul.in eo.c.dilecto.iiij.col.quod aut ante subdelegationem iudex processit ad aliquam sententiam,ita vt ex hoc presumat affectus ad causaꝫ ꝛ non poterit esse testis rõe suspitionis,qꝛ non dꝫ esse in eadem causa iudex ꝛ testis,vt in.c.statuendum ij q.vi.fa.quod no.gl.in.Lob carmen.§.i.ff.eod.ti.Aut commisit in principio cause ꝛ si tunc commisit in totum non videt̃ aliquid rationabile resistens officio testificandi.hoc enim casu cessat ratio opi.contrarie cum non fungatur subdelegatus iure subdelegantis cum desierit esse iudex nec potest amplius reassumere causam nec ad eum appellari.de offi.dele.c.super questionum.§. porro.ꝛ.c.si delegatus.eo.ti.li.vi.nec potest dici ꝙ habeat affectionem ad causam cuꝫ in ipsius principio subdelegauerit ꝛ sic cessat rõ.c.statuendum.ad hoc.c.iudex.de offi.dele.li.vi.vbi cessat hoc casu omnis suspitio.Aut subdelegauit non in totum vel erat ordinarius qui potest subdelegatum remouere quandocunqꝫ,per .l.iudicium solnitur.ff.de iudi.ꝛ tunc est maius dubium.in hoc dicit Sicu.se putare quod de rigore non testificabit̃ cũ remanserit iudex ꝛ possit causam reassumere ad libitum ꝛ ad eum sit appellãdum d.c.super questionum.vnde semper claudicaret in partem pro qua tulit testimonium,sed de equitate que satis indicio suo poterit obseruari admittetur,qꝛ expresse non reperitur iste repulsus, ꝛ edictum de testibus est prohibito:ium.l.j.ff.eo.ti.Nam iura repellunt iudicem actualiter vel eum qui fuit ne vtatur in cã duplici officio incompassibili.Sed iste non fuit actualiter nec est iudex. Nam separatum est istius tribunal a tribunali subdelegati.quod pꝫ ex eo,qꝛ ad eum appellatur a subdelegato quod fieri non possꝫ si esset idem tribunal.de consue.c ij.li.vj.nec in eadem causa erit iudex ꝛ testis,qꝛ non ipse,sed subdelegatus iudicabit,nec poterit amplius reassumere causam ad effectum iudicandi,qꝛ officium testificandi reddit eum incapacem ꝛ appellabitur ad euꝫ non vt ipe cognoscat,ꝛ diffiniat,sed vt eam alteri deleget sicut obseruatur in eo qui existẽs suspectus causam delegauit,nam appellatur ad euꝫ vt causam alteri deleget.Nec per hoc suspectus iudicatur,vt ipe Sicu.dixit in.c.si quis contra clericum.de foro compe.ꝛ Sicul. in predicto.c.dilecto.dicit hec notanda tanq̃ per alios non digesta.per hoc eliciens practicam notabilem,vt si quis velit producere in testem ordinariũ,obtineat primo vt causam alteri committat ꝛ coram illo ꝓducet̃ in testẽ.aliter tñ q̃ Sic.tenere vꝫ Fely.i al-
34 legat.c.dilecto.¶ †Domestici regꝫ a testimonio sunt repellẽdi. ca.in literis.de testi.iij.q.iij.§.itẽ idonei.ꝛ.l.etiam.C.de testi.iij. q.v.quasi per totã.nõ repellitur domesticus domestici partis sin
gulare dictum Inno.in.c.insinuante.de offic.ꝛ po.iud.deleg.refert ꝛ sequitur ibi Pe.de ancha.ꝛ Bal.in.l.qui testõ.§.quicũq; autem.ff.de testa.Ant.in alleg.capi.insinuante.ꝛ ibi Barba.dicit esse casuꝫ in.l.j.C.si quacunqꝫ predictus pot.Anto.corse.in no. in litera.C.ꝛ incipit,lꝫ domesticus,sed comprehendendo glo.in c.j.iij.q.v.ꝛ in prealleg.c.in literis.ꝛ omnia dicta scribentium. Collige ꝑm Fely ibidem in hac materia breues conclusiones.

35 ¶ †Prima conclusio,ille proprie dicitur domesticus,qui nõ solũ subest ratione patrie potestatis vel dominice,sed etiam q cohabitat,ꝛ aliquo modo est inferior vel subiectus capiti familie,vt liberti,mercenarius,ꝛ similes ꝑm Bal.in.l.ij.C.eo.ti.ꝛ Spe.ti. de teste.§.j.iiij.col.versi.Item excipitur ꝙ est domesticus.ꝛ Bominicum post Jo.an.in.c.fi.v col.de ver.signi.lib.vi.ꝛ Arch.ꝛ Bomi.in.c.regule.xxix.di.ꝛ probatur in.l.presenti.§.sane.alle. in predicta gl.ꝛ in.l.respiciendum.§.delinquit.ff.de pe.ꝛ ideo dicit Bal.in alle.cap.in literis quod loquendo grosso modo dicũtur domestici,omnes qui viuunt ad vnum panem ꝛ ad vnum vinũ alle.§.cogitandum.in auc.de mona.Potest etiamꝫ sanguineus dici domesticus q̃nis non cohabitet ꝑm Spec.vbi.s.in pluribus versiculis.allegat multa iura,sed est bonus tex.in.l.j.C.de emenda.seruo.ꝛ in.l.sed ꝛ si quis.§.fi.ff.si quis cautio.ꝛ facit,qꝛ vt dicit Bñicus in.d.c.sicut.nomen familie consideratur multipliciter.l. pronuntiatio.§.familie.ff.de verb.signi.nam vel significat gentem vel cognationeꝫ vel seruos ꝛ filios vel plures qui degunt sub vno quictu ꝛ vna domo,vt.l.institissime.§.familie.ff.de edil.edi.vñ cum familiares dicantur a familia quilibet cui aliqua istarum qualitatum cõpetere potest dicetur familiaris quicunqꝫ est familiaris dꝫ
37 domesticus,pꝫ in.l.ij.ff.de in ius voc iuncta predicta.l.sed ꝛ si quis .§.preterea.non mixꝫ si isti dici possunt domestici.ꝛ per hoc pꝫ qõ familiaris ꝛ domesticus videntur sinonima.ꝛ hoc sentit Anto.in alle.c.in literis,ꝛ pꝫ ex legibus que dicunt ꝙ qsanguineus est domesticus,ꝙ nõ põt eẽ alia rõe,nisi qꝛ dꝫ de familia lꝫ gl.ꝛ Sicul. aliter ibidem sentire videant̃.super quibus Felyn.vbi.s.dicit esse tria notanda.Primo quod si plures cohabitarent in eadem do-
38 mo equaliter nõ dicerent̃ in hac materia adeo domestici ꝙ repellerentur,ita sentiunt predicti dum ponderant subiectioneꝫ ꝓ quo alle.tex.in.c.j.circa prin.qualiter iura.debeãt vassalli fideli.do. ꝛ ibi gl.ꝛ Bal.vbi tex.vult ꝙ domesticus dꝫ iurar̃ fidelitatẽ dño sicut subditus.ꝛ sic dar̃ intelligi ꝙ domesticus simpliciter sũptus imporat quandã subiectionẽ largo modo.ad idem alle.c.Pe.iij. q.v.vbi ista ponũntur vt diuersa familiares vel de domo predeuntes,ex quo dar̃ intelligi ꝙ non oẽs cohabitantes in eadem dicunt̃ domestici.Secundo no.quod etiam si aliquis cohabitat in domo alicuius expensis dñi domus q̃nis sit liber homo ꝛ in aliquo non ꝓbigatus dicitur eius domesticus ꝑm Jo.and.in Spe.vbi.s.per tex.opti.in preal.c.fi.de ver.sig.in.vj.vnde inferẽ ꝯ spec.ibi dicẽ tem ꝙ famulus seruiens gratis non dꝫ proprie domesticus ꝯ qõ facit etiam.l.si libertus.ff.de furt.dum clientem appellat domesti
36 cũ.¶ †Tertio nota ꝑꝫ Bal.in alle.c.in literis.ꝙ large dñr familiares omnes existentes sub alicuius imperio de iure vel de facto alle.l.j.C.si rector prouinc.ꝛ.l.j.C.si quacũq; predi.po dicit tñ ꝙ strictius accipitur in.d.l.pronuntiatio.§.familie.ꝛ adhuc magis stricte in.l.si familie.ff.de iurisdi.om iudi.in.l.j.§.familie.ff.de publica,vt in alle.c.in literis.per eum in quo tñ predicti differãt in testificando dicetur in sequentibus.Secunda conclusio persone predicte regulariter a testificando repelluntur.vt in alleg.c.in literis.ꝛ iiij.q.iij.§.item idonei.ꝛ.l.etiam.C.de testi.ꝛ.iij.q.v.qua si per totum.ꝛ plene in spec.ver.item quod est domesticus,qꝛ ꝑm Bal.vbi.s.familiares qsueuerunt seruire dño p fas ꝛ nefas,alle. ca.cum ad sedẽ.de testi.spo.ꝛ.l.j.C.de rapto.vir.facit optie rõ. c.visis.ibi,humani moris.xvj.q.ij.Fallit primo dicta cõclusio in subditis principis vel regis ratione iurisdictionis,qꝛ possunt pro ipso testificari ꝑm Jo.an.ꝛ Jmo.in alle.c.in literis.ꝛ Joã.fab.in sti.de testa.§.in testi.de quo per Ly.Bal.ꝛ Saly.in.Leos.C.ó testi.ꝛ Ang.are.insti.vbi.s.§.pater.iij.col.quia in istis nõ bꝫ superiorius patrie potestatis vel saltem aliquid simile,vt etiam dicit specu.in titu.de statu mona §.j.versicu.xij.Alias sequeretur ꝑm eos quod princeps vel prelatus maxime habens regimẽ magnum non inueniret testes in propriis causis.ꝛ idem sentit Bal. in.l.idonei.ff.de testi.Sed contra istam fallen.est glo.in.d.l.idonei.pro qua fuit.l.libertus.de fur.ff.vbi non solum ille dꝫ domesticus cui potest imperari modis predictis,sed ẽt ille qui frequenter conuersatur in domo alicuius sub pretextu alicuius protectionis ꝛ vocatur cliens,vnde si ratio solius protectionis facit aliquẽ domesticum,fortius ratio principatus ꝛ iurisdictionis.ad idem. c.j.quali.iurare dẽbeat vassallus fideli.vbi subditus domini ꝛ do-

mestícus cogúntur prestare idem iurm, ergo sunt simílis qualitatis respectu domini. Sed pro cõcordia dístingui potest quod aut psona príncipis est talis que presumitur inferre violentiam testi, nisi sno modo testificaretur, & tunc non admittatur subditus p dominо. arg. c. fi. de appel. & l. de pupillo. §. si qs ipsi. ff. de noui ope. nũ. Si vero nõ sit talis, & tunc q̃uis subditus in causa dñi sui possit, vt suspectus, recusari a iudicando. c. accedens. i. vt lit. nõ pte. nõ tñ repellit̃, vt testis, ita Jo. fab. vbi. s. & colligitur hmõi distinctio ex his que de vassallo quo ad dñm scribit Bal. in alle. l. eos. C. de test. & Sicu. in. c. insup. in fi. eo. ti. & pro hac dõia inter dñm terribilẽ. & nõ terribilẽ. vide Jnn. in. c. insinuante. qui cle. vel vo. Bal. & Jmo. in. l. fi. ff. de bere. instit. & Sicul. in. c. j. de offi. dele. & in. c. abbas. cum si. q̃ met. cau. ¶ Fallit scõo dicta ꝙclusio nisi psona familiaris vel domestica sit psona valde honesta, vt sunt familiares epoꝝ vel príncipũ, q̃ admittuntur in testes pro dñis ꝑm Jnno. in. d. c. in literis. quem sequunt̃ Bal. & Salyc. in. l. ij. C. eo. ti. Ant. & Jmo. i alle. c. i literis. ſꝫ Fely. ibidẽ refert dñm sunm tenere ꝓriũ, prio p. l. j. circa mediũ. C. si rector puinc. vbi sicut rector est suspectus si procurat nuptias pro le, ita si domestico. & tñ rõ dignitatis deberet facere q̃ sola qualitas domesticitatis non faceret in eo presumi aliquid illicitũ, cuius inductio vĩ habere sapozẽ. preterea dicit ipse q̃ honestas persone nõ facit cessar̃ psumptionẽ reuerentie quã presumit̃ habere ad dñm, & alleg. iura facientia mẽtionẽ de metu reuerentiali de quibus per oẽs in. c. causam matrimonij. de offi. deleg. item q̃ tex. iij. q. ij. §. idonei. & in. l. etiam. C. ó test. loquuntur absolute vnde dicit se credere predictos fuisse i error. Sed Fely. vbi. s. tandem dicit se putare eos bene dixisse dicens reperire in iure plerunq̃ quod vbi ex coniecturis dubitat̃ de mẽdacio. vel indicio corrupto, integritas vel sanctimonia persone tollit omnem suspitionem, ad hoc alleg. spec. tit. de le. §. superest. circa. ij. col. & Sicu. in. c. nisi essent. in prin. per illam tex. de preben. & gl. c. ad hec. in ver. Archi. de offi. archidiaco. & spec. ti. de teste. §. j. ver. no. & Bar. in. l. quicunq̃. C. de fundis patrimo. libr. x. & Bal. in. l. absit inendũ. C. quoꝝ appel. non reci. glo. j. in. l. j. §. ó bis ante. ff. de ripa. muni. & Sicu. in. c. j. vlti. col. de iudi. Bal. in. c. decernimus. iij. col. eo. ti. & tex. in. §. bis omnibus. lxi. di. & Anto. in. c. postremo. de app. Jnno. in. c. fi. de dolo & grn. & glo. j. in c. presentium. xv. q. i. & Spe. de requisiti. g̃stij. ver. Item fac eos iurare. Zaba. in cle. i. in. xxix. q. de priuile. Jnno. & Ant. in. c. j. de cleri. peregrinã. Jnno. Ant. & Ana. in. c. super bis. de accus. vbi Fely. extense posuit dicta predictorum, in vlt. col. Ex qbus infert q̃ dato q̃ honestas nõ faciat cessare rõnem reuerentie, tñ facit cessare rationes de quibus in text. not. c. accusatores. in. iij. q. v. & ad hoc est tex. in predicto. c. in literis. in fi. ꝑm Jnno. Fallit tertio in his que verisimiliter melius sciuntur per domesticos & familiares q̃s per alios, q̃ admittunt̃ ꝑm Jo. an. in predicto versic. Item q̃ est domesticus. & Bar. in. l. si q̃n. in vlt. col. C. vnde vi. est casus in. l. cõsensu. C. de repu. & in. c. veniens. in fine. de test. & tex. optí. in. l. quoties. C. de naufra. lib. x. Plus dicit ibi Bart. quod non solum admittuntur, sed etiam preferuntur aliis, & est tex. optimus in. c. super prudentia. xiij. q. ij. immo etiam serui & ancille cũ tormentis. hoc casu admittunt̃. d. l. consensu. & nõ intelligitur ibi tex. in versic. si alia documenta defecerint. quod ad illos, scz domesticos non recurrant, nisi in subsidium, quod esset contra Bar. vbi. s. q̃ illud dicitur respectu aliorum domesticorum qui non sunt serui, qui preferuntur ipsis puta liberi homines, mercenarij, clientes & similes. Et quamuis plus credatur domesticis non tñ probibetur per alios producere. per. c. super prudentia. in ver. potissime. nisi ageretur de probanda consanguinitate, in qua non admittuntur extranei, nisi in subsidium. per tex. solennem. in. c. quoties. de test. Et ad dictum. c. in literis. nõ sunt admissi domestici, q̃ nõ erant honesti, eo quod dicerent se interfuisse facto inhoneſto cõmisso a domino, secũdum Bal. ibidem per. l. hec verba. ff. de adul. & sic vt participes repellebantur secundum eum. vnde merito dicit ibidem Jnno. q̃ si fuissent honeste psone non processissent predicta decreta. Fallit. iiij. in famulo q̃ tpe depositionis non est amplius famulus ꝑm Spe. ti. de teste. §. j. ver. quid si olim. & Sic. in alle. c. in literis. Barto. in. l. j. §. si seruos per illum tex. ff. de qõ. & Cy. & Bal. in. l. ij. C. de testi. Bar. in. l. qui testamento. ff. de testa. Jo. de fan. in. c. consanguinei. iiij. q. v. dicit enim Bald. in alle. c. in literis. q̃ famulus expulsus nõ seruat amorem sicut de affinitate sopita soluto matri. dicit gl. singularis, ꝑm eum in. l. sed hoc ita ff. de re iud. & q̃ cõditio testis inspicitur tpe testificatus. l. iij. §. lege iulia. ff. de testib. & l. iij. §. due cause. ff. de carb. edi. Quod intellige dũmodo famulus non sit dimissus simulate ad tempus etiam si appareret eum dimissum vt testificaretur, q̃ nõ dicitur esse in dolo q̃ parat sibi probationem per aliquod factum quo alias succũberet. Lat qui natura. §. cum autem. in tex. & glo. ff. de negotijs. ita cõcludit Fely. in alle. c. in literis. sequendo in hoc Cy. in prealle. l. ij. & Jo. an. in addi. Spec. vbi. s. Secundo intellige dummodo licentia fuerit realis, & non simulata secundum predictos dicentes cognosci simulationẽ si incõtinenti rediret ad dñm, secus si ex interuallo per. l. si ventri. §. fi. ff. de priuil. credito. hinc est quod dicit Bar. in. l. fi. ff. de donatio. inter vi. & vxo. quod duo isto casu faciunt cessare suspitionẽ simulationis, vcz interuallũ longũ, vel q̃ ante q̃ famulus redeat ad dñm, posuerit se cũ alio vel quesierit se ponere. opz tñ vt index in hoc arbitretur, q̃ de facili fieret frans, & opz intelligere longũ interuallũ post testificatiõ, si eñ ante decurrisset interuallum & facto testificatu rediret ad dñm non sufficeret q̃ actus sequens declarat animũ preteriti temporis. l. sed & iulianus. §. muciꝰ. ff. ad macedonianum. hec ex Fely. vbi. s. dicente qd de fratribus, & qd de domina si possit testificari p domestico, de quo. j. in versi. dñs. & quid si domesticus qui nõ debebat testificari fuerit examinatus, an faciat indicium per Fely. vbi. s.

37 ¶ †Domesticus episcopi ab eodez pp eius scelera expulsus ꝑm Jo. an. in ti. de test. super rubrica venit repellendus ꝓbatis sceleribus, & ita vĩ tenere Fely. in prealleg. c. in literis. in. v. fallen. circa fi. quod intelligerem iuxta lec. & no. in. c. nulli. de accus. dũmodo fuerit repulsus a sua familiaritate, anteq̃ sciret eum esse pducendum in testem. nam si faceret postea presumeret̃ fecisse in fraudẽ. argu. c. suggstũ. & c. meminimus. & de appel. videret̃ tñ quod ẽt eo casu, index constito de criminibus ex officio posset illum re-
38 pelliere. ar. no. per gl. & doc. in alleg. ca. nulli. ¶ †Dominus põt testificari pro subdito, vel familiari ꝑm Saly. in. l. ij. C. de testi. p quo est glo. j. recte intuenti, in. c. insinuãte. de offic. deleg. nisi eẽt adeo vilis conditionis, q̃ forte timeret subditũ sicut dñ per Spe. de vxore pro marito, in ti. de teste. §. ij. col. x. sed nunquid de vxore. Tñ non dñ esse testis omni exceptione maior, vt sentit Bar. in l. idonei. ff. de testi. alleg. c. causam que de offi. dele. ita Fely. in alleg. c. in literis. in pennl. col. ver. vl. pro complemento.

39 ¶ †Donator an in cã donatarij possit esse testis. dic q̃ non, p no. Cy. Jo. fab. Bal. & Saly. & in. l. oibus. C. de test. idẽ Sicu. in. c. insup. eo. ti. p Bal. in. l. & si a te. C. de fal. ita pariter tz Beci. capel. xciij. idẽ Fely. in alleg. c. insup. pe. col. alleg. Saly. idẽ tenẽ tẽ in prealle. l. & si a te. in fi. vide s. in ℣. Ledes & j. in ver. vẽditor.
¶ Dubius in fide infidelis est, & ideo testis esse non potest. c. j. & ibi glo. & doc. de bere.

40 **Episcopus†an possit** eẽ testis in causa ecclesie sue vide. s. in versic. abbas. & in ℣bo, administrator. ¶ Executor a testimonio repellit̃ in ea causa in qua fuit executor per text. in. l. fi. ff. de testi. de quo p Spe. eo. ti. §. j. xxx. col. ver. item quod in eadem causa.

41 ¶ †Excommunicatus etiaz a testificando repellitur. sufficiãt. c. veniens. lo. ij. in fi. de testi. & c. decernimus. de sen. excom. li. vj. vbi decernitur quod iudices seculares per censuram ecclesiasticã ab ecclesiasticis iudicibus canonica monitione premissa repellere excommunicatos a testificãdo in suis curijs & iudicijs ꝙpellãtur. Idẽ egi. in trac. de teste. ij. col. in ver. repellũtur infideles. Spe. ti. de testi. ver. item quod est excommunicatus. idem Nellus de sancto Gemi. eo. ti. col. iiij. ver. excõicatus. Istud tñ male seruat̃ q̃dam glos. not. in. l. i. C. de iur. & fac. igno. teneat q̃ exceptio excõicationis possit opponi in foro seculari coram iudice laico. no. Bal. in. c. intelleximus. de iudi. & in. c. contingit. x. col. de dolo & contu. & idem Bald. in. l. quoties. C. de iudi. & in. l. placet. ad fi. C. de sac. san. eccl. fa. tex. in. c. postulasti. de homi. vbi excommunicatio fuit opposita coram rege & sic coram iudice seculari, & illũ tex. no. ad hoc ibi Jo. de ana. & Fely. idez tz Gem. in. c. j. §. ij. v. col. de excep. lib. vj. Bal. in. l. fi. in fi. C. si a non compe. iudi. fue. indi. vidi tamen sepenumero etiam in curia parlamenti eos qui sententiam excommunicationis per annum sustinuerant a testificando repelli, quia tales censentur esse suspecti de heresi. no. Sicul. in c. fina. de penis. immo Fely. in. c. excommunicamus. ll. j. de bere. no. ex illo text. quod tales sunt infames, & a dignitatibus repellendi. l. ij. C. de digni. lib. xij. ad quod no. per ipsum in alleg. c. postulasti. de homi. Sicu. vbi. s. alleg. c. rursus. & c. quicunq̃. xj. q. iij. quid autem operetur huiusmodi suspitio heresis vide p Sicu. in alleg. c. fi. in vlti. colum.

42 **Falsitatis†accusatione** pendente an quis a testificãdo repellatur, vide supra in §. accusatione. & §. sequen. Falsarius non admittitur in testem etiam contra falsarium. no. Jmo. in. c. j. de con-
43 fes. & Bald. in marga. §. confessio. versi. ij. ¶ †Famulus non põt

esse

esse testis pro domino. l. sernos. ⁊ ibi Saly. post Jac. bu. C. de questio. Letiam. ⁊ ibi doc. C. de test. Quia sibi potest imperari, tō censetur inhabilis. gl. iiij. q. iij. §. idonei. ver. testes fallit si sit famulus alicuius magni dñi honesteq; persone, nec est verisimile famulum deieraturum, cum sit grauis ⁊ honesta ps̄ona alias secus, docto. ⁊ Bal. in prealle. Letiam. Inno. ⁊ doc. in. c. literis. de testi. vide qō posui. ē. in §. domestici. ⁊ latius in addi. ad. iiij. q. c. ij. fallit in famulo non habente salarium, q; talis famulus admittitur in testem pro domino, ita singu. dicit Spe. in tit. de teste. §. j. ver. sed de quo mercenario quod dictū refert ⁊ sequitur Ludoui. ro. consi. xlij. incip. proposita questio. Adde quod famulus qui producitur ad probandum quod librum reportauit non potest esse testis, q; pro se deponit. l. deferre. §. idē decreuerunt. ff. de iure fis.

44 ¶ †Familiares iudicis in testes non sunt admittendi quando index habet aliquam affectionem ad cām, vt q; procedit ex officio saltē vt faciant plenam probationē, alias index posset condemnare quēcunq;. Si vero non habeat affectionē ad causam testes de familia iudicis sunt admittendi. ita dicit Sicul. post Hostien. in. c. j. de offic. iudi. in fin. ¶ Facti propij in quo quis b3 interest se nemo testis idoneus esse prohibetur. Bar. in prealleg. l. deferre. §. idē decreuerunt. ff. de iure fis. nota. in. c. ij de arbi. ⁊ per Archi. ⁊ Jo. an. in. c. romana. de testi. lib. vj. ⁊ ibi do. circa fin. dicit qō si volo probare quod mutuauī centum Titio, que sibi missi per Sēpronīū, idē Sēpronius non erit idoneus testis, ⁊ alle. idem tenere Bo. Joan. de fantu. ¶ Fenus improbum exercentes sunt infames, vt in. l. improbū. C. in quib. can. infa. alicui irro. nam ⁊ cum hodie fenus omne sit illicitum ⁊ prohibitum, tale fenus exercentes sunt infames ſm Pe. Cy. Ja. But. Bald. Guil. de cu. ⁊ Saly. in alleg. l. improbum ergo omnis feneratoꝛ repellit a testimonio qō est no. ⁊ posuit Cy. in. l. si quis ad declinandaz. C. de epis. ⁊ cle. ⁊ idē Bal. vbi. ē. ⁊ in suo tractatu de testi. §. circa. ver. xli. Pau. de cast. in pālle. l. improbū dicit q; si erat occultus usurarius regrit declaratoria non tñ infamis oriet ex sua, sed ex crimine declarato p sniam, q; iste est de casibus in quibus quis incurrit infamiam ipso facto vnde si aliquis usurarius fuit in testem acceptus ⁊ postea fuit declaratum ipsum esse usurariū testimoniū irritabitur, q; tpe testimonij erat infamis, secus in casibus in quibus infamia oritur ex sententia iuxta. l. i. ff. eo. ti. ⁊ ita sentire vide

45 tur Saly. c. in preal. l. improbum. ¶ †Fideiussoꝛ potest esse testis p fideiussore ad pbandū q; non principaliter fideiusserūt t3 Cy. Bal. Ang. ⁊ Saly. in. l. dictantibus. C. de testa. Bart. in. l. si qs ita p illū tex. ff. de rebus dub. Bal. in. l. fi. §. j. ij. colū. C. de execu. rei iud. cum limitatione quā ponit Saly. post Bal. in prealle. l. fi. vez si coloꝛ fuit quesitus, sed si creditoꝛ noluit eum vt fideiussorem recipere sed vt principalē. certe tūc nō b3 beneficiū discussionis, q; est vere coreus debēdi. l. si non singuli. ff. si cer. pe. ⁊ ff. ad velle. l. vir vxoꝛi. §. j. sequitur Alex. de imo. q̄si. lxxviij. in. ij. colū. in prin. volu. quamuis ꝯriuz teneret Ang. in. §. legatarius insti. de test. ¶ Fideiussoꝛ p principali reo seu debitoꝛe si est solnendo potest esse testis, secus si non sit solnendo, ita vī tenere Spe. titu. de teste. §. j. ver. quid de fideiussoꝛe, verumtamen ibi Jo. an. in addi. vī tenere ꝯrium dicens, fideiussoꝛē habere interesse saltē ne litibus ⁊ sumptibus vexetur. ff. de minoꝛi. ff. minoꝛ. xx. ann. ⁊ de arbi. c. ij. ⁊ mꝫime cū fideiussoꝛ renūciauit per modū q; no. de fideiusso. c. ij. i gl. j. quare dicit testimoniū illius videri suspectū, idē tenere vñr By. Ang. Imo. Pan. ō ca. ⁊ Are. in. l. fideiussoꝛ. §. fi. ff. de leg j. idē Jo. an. in addi. Spe. ti. de indi. dele. §. supereſt. ver. sed nūqd fideiussoꝛ. Ang. i. l. ab executoꝛe. §. alio. ff. de app. Imo. in. l. asinā. in princ. per illū tex. eo. tit. Ant. ⁊ Fely. in. c. insup de testi. Ang. q̄si. ccxcv. incipiē. visis attestationibus, ⁊ ista est cōis opi. vt recitat Jas. post Are. in. l. si cui. §. fi. ff. de lega. i. adiciens Bal. Flo. ⁊ Alex. tenere q; opi. predi. pcedat qñ fideiussoꝛ renuntiasset bñficio executionis, vel debitoꝛ principalis nō esset solnēdo sed si debitoꝛ esset presens ⁊ solnendo, ⁊ fideiussoꝛ nō renuntiasset bñficio de fideiusso. tūc bñ posset esse testis ⁊ index, q; tūc nō pōt haberi regressus ctra fideiussoꝛem ⁊ nullum damnum aut

46 preiudiciū pōt esse fideiussoꝛi. ita cōcludit Jas. vbi. ē. ⁊ idem Fely. in prealle. c. insuper. ¶ †Fideicōmissarius vniuersalis nō potest esse testis in vel pro testamento, q; iuris successoꝛ existit ⁊ habetur pro herede vniuersali. l. restituta in princ. ⁊ l. j. §. si res. ff. ad treb. no. Ang. insti. de testa. §. legatarius. Jaco. de are. ⁊ Bal. in. l. q testamento. ff. eo. ti. Jas. in. l. dictātibus. C. eo. tit. Filius an possit

47 esse testis in cā patris. vide. j. in. §. pater nō pōt. ¶ †Filius incestuosus non pōt esse testis in vel pro testamēto patris. no. Bald. in. l. cū acutissimi. ij. col. C. de fideicō. alleg. Spe. in tit. de instru. edi. §. compendiose. ver. ⁊ gñaliter non possunt. ¶ Filius impro-

peratus in testō paterno a testimonio repellitur ſm Bal. in tractatu de testi. §. circa. ver. xlvij. per. l. ea que. C. in quibus can. irro. infa. vbi text. q; imꝓperium partis in testamento ledit opinionem filiorum apud bonos ⁊ graues, ⁊ sic ſm gl. sunt infames

48 infamia facti. ¶ †Frater an admittat pro fratre, vel ꝯ vide. ē. in §. cōiunctus. ¶ Fur raptoꝛ vel adulter manifestus a testimonio repelluntur ſm Spe. tit. de teste. §. j. col. ix. ver. item excipitur qō est fur. idē tenet Mellus de sancto Gemi. tract. de teste. c. iij. ¶ Fustibus cesus a pretoꝛe repellitur a testificando ſm Bal. in tracta. de teste. §. circa versi. xlviij. alleg. l. fustibus. C. ex quibus can. infa. irro.

49 **Hermafroditus† nō admittitur** in testem, in illis casibus in quibus mulier nō admittit. iiij. q. iij. ver. item hermafroditus. idē Spe. ⁊ ibi Jo. an. in tit. de test. §. j. ver. itē qō est hermafroditus. Si tñ magis incaleſcit in sexum virile iudicandum erit sicut de viro, vt colligitur p glo. in alle. ver. item hermafroditus idem tenet Egidi. tracta. de testi. col. ix.

50 ¶ †Hereticus non potest esse testis in iudicio, t3 Bart. in. l. qñ. C. de here. ⁊ in. l. cassius. ff. de senato. Specu. tit. de test. §. j. col. xxxvj. ver. quid de portantibus, secus in contractibus ſm Bar. vbi. ē. quid autem de eo qui olim fuit hereticus. Spe. vbi. ē. videt tenere qō admittitur, licet contrariuz videtur gl. in. l. all. l. cassius ad quod tex. in. c. excommunicamus. §. credentes. de here.
¶ Homicida si fuerit condemnatus de iure ciuili repellitur nisi fuerit restitutus. ij. q. iij. §. notandum. Bar. post glo. in. l. iu. §. lex iuli. ff. de testi. ⁊ Bal. in auc. si dicat. C. eo. ti. Spec. eo. ti. §. j. col. xxxiij. ver. itē qō est homicida. Bar. tamen. ⁊ Bal. vbi. ē. dicūt ipsum homicidam admittendum cum tortura in magnis causis, ſ3 Jo. an. in addi. ad Spe. vbi. ē. dicit admittēdū de iure ciui. nisi fuerit condemnatus. vide. ē. in ver. criminosus.

51 **Idonei† testes dicuntur oēs qui** non reperiuntur expresse prohibiti. l. j. §. j. ff. de testi. ¶ Idoneus in causa ciuili non ꝓpterea censet idoneus in causa criminali, vel eadem ciuiliter mota, t3 Bal. in. l. si qs ad se fundū. ij. col C. ad. l. iul. de vi publica. ¶ Idoneus testis non dicit q; timet dicere veritatem Bal. in. l. eos. C. ō testi. ¶ Idoneus testis nō dicit quando ex eius depositiōe ascribēda sibi venit laus aut vituperiuz sic in. c. cū a nobis. iij. col. de testi. Jo. an. in addi. Spe. eo. ti. §. j. ꝟ.

52 qd si administratoꝛ. ⁊ dixi. ē. in. ver. administratoꝛ. ¶ † Ignotus partibus litigantibus, an possit esse testis. de hoc gl. Ant. Imo. ⁊ Sicu. in. c. cum causam. de testi. Bar. in. l. si. ad fi. prin. C. de iure delib. ⁊ ibi p Bal. x. col. ver. vltrius no. ⁊ p Archi. in §. testiuz. iij. q. iij. ⁊ Bar. in. l. non mimoꝛē. in fi. C. de trās. ⁊ p Joan. quē oēs sequunt in addi. Spec. ti. de testi. §. j. xx. col. ver. itē q; non prohibet. ⁊ ver. testimonio aūt. Et in effectu concludit qō testis debet cognoscere partes qñ deponit de facto ambarū, puta de emp. ⁊ ven. si aūt de facto vnius, puta q; possedit sufficit illuz cognoscere si aūt de facto neutrius, puta ꝯtum valuit frumentū aut quid simile, tunc nō est necesse quod aliquā partiū cognoscat.

53 ¶ †Inhabiles ad testificandū dicuntur q̄bus imperare potest. ipse ꝓducens. iiij. q. iij. §. itez idonei. ⁊ l. ij. C. de testi. dixi. ē. in ꝟ. domestici.

54 ¶ †Infamis habens cōtestes idoneos potest esse testis ſm Jac. but. Bal. ⁊ doc. in. l. si quis ex argentarijs. in prin. ff. de edē. ⁊ Bal. in. l. j. C. de summa tri. ¶ Famis tpe depositionis si tempoꝛe iuramēti nondū erat infamis pōt esse testis ſm Spec. ti. de teste. §. j. ver. qd si testis. idē Bar. in consi. incipiente. Jo. de diruto. ꝯrium verius videretur. j. in verbo testis habilis.
¶ Infamis infamia iuris non potest esse testis. c. preterea. de testi. cogen. c. testimoniuꝫ. c. licet ex quadam. de testi. l. iij. §. lex in lia. ff. e. titu. ⁊ ibi Bar. ⁊ in. l. cassius. ⁊ ibi plene. ff. de sena. Oldr. q̄si. cxcj. Spe. ti. de teste. §. j. ver. itē excipit qō ē infamis. ⁊ ver. qd de portantibus, ⁊ de accu. §. iij. Quod etiam verum est ꝯ infamem vel criminosuz ſm Bar. ⁊ doc. in. l. cū mulier. so. ma. ⁊ gl. in alleg. c. testimoniū si vero nō pōt aliter veritas haberi cū tortura, tunc admittitur ſm Bar. in alle. l. j. C. de sum. trini. Item verū nisi in crimine heresis, sacrilegij, lese maiestatis. fraudati census, fraudate annone, simonie, ⁊ pduellionis. Spe. vbi. ē. de accu. §. i. item verum si sit publice infamis. gl. no. ⁊ Bar. in. l. iij. §. lege iuli. ff. de testi. Adde hic que scripsi. ē. in versi. criminosus.
¶ Infamis infamia facti nō repellit a testimonio in causis ciuilibus licet eius fidei multuz detrahatur. glo. ⁊ Bar. in. l. iij. §. oue cause. ff. ad carbo. vbi dicit Bar. q; admittuntur in subsidium cū tormētis. l. serui responso. ⁊ l. ob carmen. de testi. ¶ Infamis infamia iuris vel facti non pōt esse testis in cā criminali ad sniaz fe-

rendam,sed quo ad indicia facienda quo ad torturã sic,Bald.in l.j.C.de sum trí.z Barto.in.§.questi.ff.de qõ.Adde Hippo.de marsi.singu.cix.vbi tenet q infamis infamia facti in causis ciuilibus in totum non repellitur a testimonio licet non plene probet vt habetur p doc.in.l.j.C.de sum.trini.z in.c. testimonio ó testi. per Bal.in auct.presbyteri.in prin.C.de epis.z cle.z Spe.ti.de testi.§.j.itẽ quod est infa.dicit tamẽ qó talis infamia infamiã facti in totum repellit,attestatur z dictũ suum nihil probat,z hoc in causa ciuili z ardua,ita dicit Bal.in.c.ad nostram.de proba.z vide in.c.q.ca.clxxiij.z ibi in addi. ¶ Incestuosus ab accusando z testificando repellitur.Spe.ti.de accu.§.j.ver.item qó est incestuosus. ¶ Increpatus in testamento paterno nõ potest esse
55 testis vide.ẽ.in ver.filius iproperatus. ¶ †Infantis testimoniũ est suspectum,z non vz sicut nec ceci testificantis de coloribus.
56 Bal.in.l.testiũ.ij.col.C.de testi. ¶ † Inimicus capitalis ex causa criminali vel ciuili magna non põt esse testis.l.iij.in princ.z ibi Bar.ff.de testi.c.qualiter z quando.z.c.cũ oporteat,z ibi late p Fely.de accu.z in.c.inquisitionis.c.meminimus.z.c.repellant. eo.tit.ij.q.j.c.in primis.iij.q.v.c.j.et ij.Spe.tit.de aboli.§.ij.z ti.de teste.§.j.in prin.z de accu.§.ij.Qó verũ est etiã si sit suspitio de inimicitia capitali,licet de ipsa liquide non constet,secundum Jnuo.in.c.cũ J.z A.de re iudi.z in.d.c.cum oporteat.z.c.cuz V.de accu.z Bal.in auc.si dicatur C.de testi. ¶ Jte verũ etiã si aliter veritas non possit apparere.Specu.de accu.§.j.ad fi.c. per tuas.de fimo.Jtẽ nisi is contra quem producuntur dedisset causam inimicitie Bar.in.l.j.§.cum quis.in fi.ff.de quest.z in.l. etiam.C.de testi.quod intelligo quando factum fuisset ad cautelam sicut de illo qui dedit alapam vt repelleret eum,iuxta not.p Archi.z Bomi.in.c.statutũ.§.cum autem.de rescri.lib.vj.Jtez verũ si inimicitia sit grauis,non si lenis gl.insti.de iniur.§.in summa.z i Spe.de dele.§.supereſt.ver.itez qó est inimicus per Jo. an.ibi in addi.q ex qualitate cause iudicis arbitrio iudicandum est secundum Bal.in alleg.auc.si dicatur,z Jnnocen.in alle.c. cũ oporteat. ¶ Item si sit leuis,non adhibetur ei tanta fides ẽm Bar.in marg.i.§.testis.viij.col.Jtẽ verũ ẽt si sit amicus inimici quia inimicus est ẽm Cy.z Bal.in.l.si quis.C.de testi.vnde gl. in.l.j.§.cum patronus.in ver.cum inimicis.ff.de offi.prefec.vrb. vbi gl.voluit quod amicus inimici mei est meus inimicus.text.z Barto.in.l.sciendũ.§.si accusatio.ff.de legatis,vide que scripsi. ẽ.in versicu.cohabitantes. Item verum nisi sit reconciliatus. Jnno.in alle.c.cum oportet.Bal.in alleg.auc.si dicatur.z Bar. in.l.iij.§.nõ solũ.ff.de adimẽ.le.z in.l.athlete.ff.de excusa.tuto.z Ang.in auc.de testi.§.si vero libertis post gl.ibi quod verũ nisi sit reconciliatus de recenti,quia tunc attestatio repelleretur secundum Jnno.in.c.cum.J.z A.de re iudi.z Spe.in ti.de iud. dele.§.supereſt ver.itẽ q quondam.z ibi Jo.an.in addi.z est casus.iij.q.v c.accusatores.q̃q̃ Fely.post Ana.in alle.c.cũ oporteat aliter sentire videatur prima facie.Item verum siue expresse ostendat se inimicum siue faciet,id est qui odium gerit in mẽte secundum Jnn.in.d.c.cum J.z A.z Bal.in.l.prescriptione.C.si contra ius vel vtili.publi.presumitur autem odium in mẽte gerere is qui non alloquitur vel qui non salutat.gl.in.c.cuz adrianus lxiij.dist.per.c.cum super.de offi.delega.Item verum si tpe testimonij sit inimicus q̃uis tẽpore publicationis sit reconciliatus glo.no.in auc.de testi.§.si vero dicat odiosum ad idem Bart.in prealle.l.athlete.§.amplius.ff.de excu.tuto.Jtẽ aduerte qz scẽm omnes doc.ad hoc vt inimicitia repellat requiritur q sit capitalis,z idem si fuerit omnium bonorum ratione causata vel maioris partis,qz tunc censetur quasi capitalis p id quod no.glo.in auc. si dicatur.de testi.Quia bona tẽporalia sunt vita hominis.l.aduocati.C.de aduo.diuer.iudi. Aliquando tamen ex spoliatione alicuius rei particularis q̃rabitur inimicitia capitalis,vt in.c.idẽ cum quis.de testi.spo.facit.c.accedens.vt lit.non q̃te.z ibi Sicu.idem si probatur aliquem retinere bona z vxorẽ alicuius.Jdẽ si tenuit te in vinculis presumitur inimicitia que semper durare p̃sumitur nisi contrarium probetur ẽm Bal.in.l.ignorat.in fin.C. ad exhi.z in.l.seruus.C.fami.hercis.z in auc.si dicatur prealleg. Et in hoc no.Fely.in alle.c.cum oporteat.qó etiã carcerãs quẽ iuste largo modo dicitur facere iniuriam.ita no.probat tex.in.l. cũ z filij.C.qui bo.ce.pos.Item aliquando inimicitia causãt ex facto non honesto.l.j.cũ ibi no.ff.de his quib.vt indig.pro quo tex. xxiij.q.v.c.non est crudelis.facit gl.in.l.sororẽ.C.de his qui.vt indig.Item si quis fuerit alicui mortem comminatus dicitur inimicus ẽm Zaba.in alle.c.cum oporteat.per gl.no.in.l.licet.ff.de arbi.Qó tñ intellige ẽm Bal.z Saly.in.l.metus.C.quod met. cau.videlicet si ille qui minatur erat persona potens ad faciẽdũ illud z cõsuetus exequi minas,per no.per Bal.z Jmo.in.l.fi.ff. de here.insti. ¶ Item inimicitia prout q̃cernit rancorẽ animi cadit in muliere sicut in masculo.p tex.in.l.j.ibi,z pariter mulieris inimicus.C.de his qui se deferunt.lib.x.z Fely.in alle.c.cũ oporteat. Item adde ẽm eum quod inimicitia surgens ex quo ad testimonium ferendũ purgat facta restitutione.c.item cuz quis.de resti.spo.tamẽ nõ purgat quominus recusari possit vt iudex,casus est cum gl.penul.in.c.conquerente.eo.ti.Jtẽ adde quod fratris mei vel cõsanguinei inimicus presumitur meus inimicus arbitrio tamen iudicis committitur ẽm Barto.contra glo.in.l.tutor.§.si tutor.ff.de suspe.tut.Item qui non est inimicus,sed accusatur de crimine capitali tanq̃ inimicus ad cautelaz,vt a testimonio repelatur si accusatio est instituta pendente causa in qua sit testificaturus ne malitia prosit accusatori admittitur in testem,sed si non cõstet de malitia debet superſederi in causa ciuili donec super accusatione feratur sententia,qua declaretur,an sit inimicus vel non. Bal.in alle.auc.si dicat.vlti.col.post Jo.an.in.c.fi.eo.titu.
57 ¶ †Impubes ad testimoniũ nõ admittit tex.in.c.testes.j.versi. Ad testimoniũ.iiij.q.iij.z ibi gl.nisi in casibus de q̃bus in.l.fi.in fi.ff.de lib.cau.no.Spec.in tit.de teste.§.j.ver.item excipit qó est impubes.Bellus in trac.de test.versi.impubes.z hoc in causa ciuili nam in criminali(etiaz pubes)ante.xx.annos completos non admittitur nisi quantum ad presumptionem faciendam, pupillus tamen quandoq̃ facit indicium ad probandum dominum occisum a familia.l.ij.§.impuberes.ff.ad silleia.Spe.vbi.ẽ.sed an de his que vidit in pupillari etate possit testificari post pubertatẽ dic q sic,presertim de gestis tempore quo erat proximus pubertati.Spe.vbi.ẽ.ver.sed nunquid factus pubes z ibi singulariter per Jo.an.z Bal.in addi.vide late per Fely.post alios in.c.cũ nobis.de rescrip.quibus adde distinctionem qnã idez Fely.post Sicu.ponit in.c.fi.de sen.excom. ¶ Jnuestitor in causa feudi nõ potest esse testis nisi ad indicium secundum Bal.in c.si duo.de
58 pace tenẽ.col.x.vide que scripsi supra i ver.collator. ¶ †Judeus non potest esse testis contra christianum in contractibus z testamentis sed inter se indistincte, vt tenet Spe.tit.de teste.§.j.ver. item qó est iudeus.ij.q.vij.nõ potest z Bal.in.l.qui accusare.C. de eden.rex.gl.Bal.z doc.in.l.quoniã.C.de here.Et in summa regulariter nõ admittitur fallit in casibus positis per Fely.in.c. indei.de testi.z ibi vide. ¶ Judex ex officio, nullo excipiẽte,põt repellere testes inhabiles secundum Jnno.in.c.intimauit de testi.per.l.quos prohibet.ff.de postulan.z sequuntur eundem Jnn. vbi.ẽ.Ant.Bomi.Sicu.in alle.c.intimauit.z Lud.Ro.in rub. ff.de arbi.in.x.col.z idẽ Bal.in prealle.l.quos prohibet.z alle. gl.in.l.i.§.si preses.in ver.nominibus.ff.de magistra.conue.que dicit iudicem posse inquirere de conditione testis.z idẽ Jnno.in c.inquisitionis.in gl.ex hoc loco.de accusa.facit gl.magna in fi. in.c.alicui.ij.q.vij.z gl.in.c.nulli.de accu.z ibi Sicu.z alij volẽtes idẽ de accusatore inhabili facit tex.cũ gl.i.§.idẽ testiñ.iiij.q. iij.Sed Fely.in alle.c.intimauit dicit aduertendum q̃ istud est primo declarandũ ex his que in terminis no.Anto.in.c.bone.j. vj.col.de elec.z in.c.cũ dilectus.de q̃ue.in.x.col.z Jmo.in.xviij.col.Quia istud procedit vbi testis est omnino inhabilis puta infamis,iudeus,hereticus,z similes,z sic procedit predicta.l.quos prohibet.Secus si non esset omnino inhabilis que tacito, vel expresso q̃sensu poterit habilitari,vt preneta in auc.de testi.§.q̃n.z idez si est domesticus vel q̃sanguineus aduersarij.z idem in similibus qui repelluntur non odio ipsor testium vt primi sed fauore partis quia iudex istis non opponit parte non opponente,p.c.presentiũ. de testi.z ẽm eundẽ Fely.ista sunt dicta aurea. Jo.and.in Spe. cee.tit §.j.ver.sed quid si vidit.z.§.sepe.in princip.z istud de cõsanguineo firmat expressius Jmo.q̃ Ant.in alleg.c.cuz dilectus pro quo vide omnino Bal.in.l.si quis testibus.C.de testi.Et subdit idem Ant.in alle.c.cũ dilectus se consuluisse q licet ex actis constaret iudici testem productũ fuisse preneta vel talẽ,qui licet repelli posset tñ tacito q̃sensu partis vel expresso poterat habilitari non poterit iudex eum repellere per predicta,nisi pars opponat,quia iz notoriũ cõstet ex actis,attamẽ illud notorium non relenat ab onere ꝓponẽdi ẽm gl.in cle.appellanti.in ver.alias.de appel.z no.Jo.an.in.c.ij.vt lit.nõ q̃te.z hoc sequit Jnn.in alle ga.c.cũ dilectus.qó idẽ Fely.vbi.ẽ.ót esse valde signãdũ. ¶ Ju
59 dex † vel arbiter a testificãdo repelluntur seu saltem eis nõ creditur de pertinentibus ad causam in qua iudicauerũt,istud tanquaz regulare ponit Jnno.in.c.cum a nobis.de testi.idẽ Hostiẽ.z alij Cy.Jaco.bu.z Bar.in.l.ne in arbitris.C.de arbi.z Sicu.in.c. vnico,vt ecclesiastica bñficia.Bal.in.l.iulianus la.ij.§.sane C.de sacrosan.eccle.in fi.Anto.z valde clare z copiose in consil.xxx.

incip.

incip.questio hec dubia in penul.colum.ꝛ pbaꝫ in.c.statuendus ij.q.vj.ꝛ in.§.queritꝫ ea.cau.ꝛ.q.qꝛ ꝓsumptio est qꝫ tales velint factū suū ꝙprobare sicut de procuratore aduocato ꝛ proxeneta dr̄ qꝛ propter affectionem ad id qꝫ fecerunt repellunt,in auc.de test.§.si vero.ꝛ.§.qm̄.ꝛ per Bar.in.l.deferre.§.idem decreuerūt. ff.de iure fisci. Et est vna doctrina Jo.an.quā Anto.in alle.qsi. appellat optimam ꝛ regularē in tit.de testi.§.j.ver.quid si administratoꝛ vcz nūqz adhibendā fidē testi deponenti de facto suo qñ ex eos laus aut vituperiū testificādi pōt ascribi. de materia hmōi in qbus casibus index vel arbiter admittātur vide.s.in §.arbiter ꝛ latius ꝛ qpendiose atqz singulariter per Fely.in alle.c.cū a no
60 bis.de testib. ¶ †Judex delegatus an possit esse testis.vide.s.in ver.delegatus. Adde qꝛ si index delegatus necessarius fuerit ad testificādū remouebit̄ a iudicādo ꝛ alius eius loco surrogabit̄.c. dilecto.de testib.ꝓcedit etiam si pars vltra iudicem habeat alios duos testes,secus si haberet plures vt tenet gl.in prealle.c.dilecto. Qꝫ vltimum limitat gl.in fi.nisi fraudulēter aduersarius impetrasset illum in iudicem qnē volebā in testem ꝓducere naz tūc remouebit̄ ēt si habeāt plures testes quod placet Sicu.vbi.s.naz forte alij testes nō sunt idonei vel repelli possunt, idē Spe.tit.de teste.§.j.xxxiij.col.v.quid si impetres,ꝛ talis index remotus, vt testificetur per illum qui ipsum impetrauit reprobari non poterit idem tenet Spe.vbi.s.ver.sed nunquid poteris idem tenet gl.an tepe.in alle.c.dilecto. Sed si index iuret se nihil scire in cā nō remouebitur ꝑm gl.in alle.c.dilecto.sequitur Jnno.ꝛ Sicu.ibidē idem Spec.vbi.s.versi.quid si index si autem index deleganerit an repellaꝫ vide.s.in ver.delegatus.vbi posui verba Sicu.in alleg.c.dilecto. Est tamē aduertendū qꝫ ꝑm Sicu. post Jnnocen. ibidē is qui petit iudicē remoueri ꝛ alium surrogari non est statiz audiendus. Sed debet premitti aliqua cause cognitio verisimilis coniecture super duobus qꝫ ille sit necessarius,ꝛ quod de re illa veritatem sciat nā si ad recipiēdum testes non datur dilatio sine cause cognitione.iij.q.iij.spatium.l.a procedente.C.de dila.fortius in hoc casu vbi tale preiudicium generatur alteri parti habēti iudicem gratum. Item granatur saltē in expen.factis ad cām impetrationis,ꝓc quo vr̄ esse tex.in alle.c.dilecto. ¶ Jurans ꝓ me testificari cum ꝓ me fuit in testē productus nō poterit postmodū a me reprobari si ab aduersario meo contra me producaꝫ iij.q.iij.c.si quis testibus.gl.ꝛ doc.in.c.presentium.de testi.l.si quis testibus.C.eo.tit.Spe.titu.eo.§.sepe testes.ver.Sed qd si eum produxi.ꝛ ver.seq.Quod intelligunt Sicu.Felyn.ꝛ doc. alleg.c.presentium.ꝛ Jo.an.in addi.Spe.vbi supra etiam si testes non fuerint examinati,ꝛ sic eis vsus non fuit,vel quia non potuit vel noluit,nam ex sola productione facta in iudicio eorum ꝑsona fuit approbata quod est notandum licet Spe.aliter vbi supra tenere videatur.vide.j.in versicu.productus.iuratus testis in dubio non ꝓsumit̄ nisi appareat p.l.quecunqz §.fi.ff.de publi. Etiam si notarius scripserit in depositione talis testis iuratus ꝛ examinatus deposuit.no.Bar.in.l.theopompus.ff.de dote prelegata.ista fuit conclusio Antonij ꝛ Sicu.in.c.tuis de testi,vide latius.j.in ver.testis iuratus.

61 **Laicus in criminali** † non testificatur contra clericū.c.decetero. de testi.ad idem tex.iuncta glo.in.c.testimoniū.xj.q.j.fallit prio ꝑm Sicul.in alle.c.decetero quando delictum fuit ꝙmissum vbi non erat clericorum copia. Alioquin delictus remaneret impunitum,ꝛ daretur clerico materia delinquēdi quare dicit qꝫ laici admittant̄ in defectu ad testimonium qzqz Fely.vbi supra aliter sentire videatur. Secundo limitat predictum.c.decetero nō producere quando delictum clerici dicitur notorium nam tunc ēt admitteret laicos ad testimonium ad quod idem Sicul.adducit.c. cum dilecti.de purga.cano. Tertio limitat vt laici non admittantur ad plenam probationem sed ad indicium faciendum sic saltem vt subijciantur torture argumen.in.l.capite quinto cum ibi no.ꝑ Bar.ꝛ gl.ff.de adulte.ꝛ.l.quero in fin.ff.de edili.edic.ꝛ qꝫ no.in.c.i.de ꝓba.sentit Jnn.in.c.qm̄.eo.tit. ¶ Quarto limitaꝫ ꝑm Sicu.post Hostie.vt ꝓcedat qñ agitur de crimine criminaliter,secus si ciuiliter per ca.iij.de testi.quod dicit etiam procedere si agatur ad priuationem beneficij,nam ꝛ tunc agi dr̄ ciuiliter per alle.c.iij.ꝛ.c.per tuas.j.de simo.quia proprie accusatio tendit ad priuationem ab ordine in capitulo qualiter ꝛ quādo.ij.de accusa.pro qua limitatione est bonus tex.in.c.tam in literis.ꝺ testi.idem si agatur per viam inquisitionis vel denuntiationis arg. in.c.tam literis alle.ꝛ.c.qm̄ de testi.ꝛ sentit Frideri.cōsi.xxiij. ¶ Quinto limitaꝫ ꝑm gl.vt admittantur in criminibus exceptis alleg.c.perpetua.j.de simo.ꝛ ita tenent omnes docto. Legatarius in causa testamenti non est idoneus si ageretur de probanda per legatarios vltima voluntate que aliter probari non potest qꝛ essent scripta nec haberet auctoritatem notarij. Sed omnez essen tiam traheret ab eorum testimonio,quia tunc non erunt idonei testes ꝑm Sicul.ꝛ Fely.in.c.insuper de testi.ꝛ Jmo.in.l.qui testamento.ff.de testamen. Sicut notarius suspectus est cum sibi legatū ascribit in testō.l.ij.ff.de his qui sibi ascribunt in testa.idem dic vbi esset questio inter ipsum heredem ꝛ legatarium vt plene ꝑ Jmo.in alle.l.qui testamento.ꝛ gl.ꝛ Joan.fab.in.§.legatarijs.insti.de testa. Alias autem regulariter testificari potest legatarius in causa testamenti cum non agitur principaliter de iure suo.ꝛ pp multitudinem testium presumit̄ pro testamento habente scripturam publicam. Et pro multum facit qꝛ attēderetur hoc casu secū daria commoditas sequeretur quod aliquando isti testes testamētarij non possent testificari de solēnitate testamenti vel veritate cū singulis eorum relinqui possit.l.dictātibus.C.de testa. Et procedit istud non solum quando in omnem euentum legatarius erat habiturus legatuz vt in casu.auc.ex causa.C.de lib.prete.vel quā do est apposita clausula codicillaris qui sunt casus indubitati,sed etiam quando secundario concerneret preiudiciū legatarij per p dicta,que secundum Jmol.sunt introducta fauore testamenti,vt non attendatur secundarium commodum. Adducit Bal.in.l.i. §.huius studij.ff.de inst.ꝛ iur.vbi dicit qꝫ si legatarius ꝓductus in testem interrogatus an sentiat commodum ex testificatu dicat quod non,puniēdus non est de falso,quia intelligitur scilicet principaliter si velis vide de hoc latius per Jmo.ꝛ Bal.i.c.iij.de testi.per Jo.an.Bomi.Ant.ꝛ Jmo.vbi.s.per Pau.de castr.in alleg.l.qui testamento ꝛ alijs locis per Fely.in prealleg.cap.de
62 cetero. ¶ †Leprosus a testimonio non repellitur tenet Bald.in l.casus.C.de test.alle.ad hoc.tex.in auc.iusiuran.quod presta.
63 ab his in fin. ¶ † Lenones a testimonio repelluntur secundum Bal.in trac.de testi.allega.l.athletas.§.j.de infa.vbi glo.dicit tales esse infames ipso iure dicens quod ille tex.non loquitur de lenocinio quod facit qui retinet vxorē in adulterio deprehensam de quo in.l.j.§.lenocinij.ꝛ.l.mariti.ff.ad iuliam de adul.nam iste
64 non est infamis ipso iure sed per sententiaz. ¶ †Libertus necvolens audit̄ in testem contra patronum nec cogitur.l.libertoruz.C. de testi.ꝛ.iij.q.iij.ver.liberti.c.iij.de ser.non ordi.qui accu.non pos.l.fi.nec etiam pro eo in ciuili vel criminali cā.C.de questio. l.pridem pro alijs tamen ꝛ contra alios potest,ita Specu.tit.de test.§.j.xiiij.col.ver.item quod est libertus dicēs idem putare de filio liberti.ꝛ.C.de libertis ꝛ eo.lib.l.fi.Iz fuerit admissus.in.l.maritus.ff.de quest.sed Jo.an.in addi.vbi.s.dicit quod ibi non fecit indicium sufficiens secundum vnam lectu.ibi no.in gl.nisi procedant in fin. ¶ Liberatus non potest esse testis contra eum qui se ab eo parente ve eius liberauerit.iiij.q.iij.versic.lege iul.Spec. ti.de testi.§.j.xxxvj.colum.verb.item quod accusatus. ¶ Item sine causam habens criminalem contra eum contra quem producitur in testem,non admittetur anteqz super crimine fuerit ꝓnūtiatum. Si autem causam habeat pecuniariam,tunc incontinenti recipietur ꝛ in tempus disputatiōis questio reseruabitur.C.de testi.auc.si vero dicaꝫ de hoc in.c.ex parte.eo.tit.ita Spe.idē tit. §.j.in prin.ꝛ.xv.colū.ver.quid si ab vno.ꝛ.iij.col.versi.item qꝫ habet causam.ꝛ ibi Jo.and.in addi.vide etiam que scripsi supra in versi.inimicus.

65 **Male vite vel non probate** † opinionis, nec bone quersationis neqz sine suspitione ꝛ macula manifesta de qbus multa mala dicunt̄,ꝛ sint criminosi repelluntur.ꝛ.c.licet.de fo.ꝙpe.c.testimonium.de testi.ꝛ.c.super eo.ꝛ in auc.eo.tit.§.quita.ꝛ§.quarta.C.ad.l.fal.auc.sed cū testator.c.fortis.de verb.signifi.§.testis aūt.ij.q.vij.c.testes.ita Spe.tit.de test.§.j.colum.
66 xxxv.ver.item qꝫ non est probate. ¶ †Mater nō ꝑ regulariter testificari pro filio.vt in.l.parentes.ꝛ ibi gl.Cy.ꝛ Butr.C.de testi. Fallit in causa etatis filij comprobande.vt.l.etiaz matris.ff.de proba.gl.in.§.item in criminali.ver.testis idoneus.iiij.q.iij.bar. in.l.ij.§.etas.ff.de excusa.tuto.Angel.are.in.§.pater.insti.de testi.vide.in.iij.q.capelle.ꝛ in addi.ꝛ ꝑ Ja.egi.in tract.de test.ix. col.item in causa status.Bar.in.l.iij.§.due cause.ff.ad car. Idez Jo.fa.in prealleg.§.pater.ver.sed neqz.ꝛ in addi.dicte.q.capelle.Item in testō militis.Ange.post glossaz vbi.s.Sed non in causa legitimitatis filiorum Bar.in.l.gallus.in fin.princ.ff.de libe.ꝛ
67 postbn.Adde quod dicam.j.in ver.pater. ¶ †Mediator non compellitur ferre testimonium,nisi ambe partes cōsentiant,ꝛ sic de consensu vtriusqz partis possunt compelli ꝛ multo fortius poterunt tunc testificari. Si āt altera pars contradicit,tunc clarū

est qꝫ non ꝙpellitur ꝓpreneta testificari. Sed an tūc possit testificari. gl. tenuit qꝫ sic in auc. de testi. §. qm̄ ꝛrium vero tenuit gl. in §. in his. ver. qꝫ si neqꝫ in auc. de fide instru. ⁊ in ꝛrium vī esse tex. cū gl. in. c. j. de testi. lib. vj. vbi vī spāle qꝫ in illo casu admitti tur proxeneta inuita altera parte, ⁊ ꝓ hoc facit ꝑm Jo. an. in. c. dilectoꝝ. de test. co. ratio gl. in. d. §. qm̄ in volente testificari parte inuita ꝫ locū hic nā ꝑm gl. non ꝙpellitur altera parte inuita, qꝛ ꝓsumitur quod habeat affectionem ad actum vt ille sortiatur effectum, vt habeat salariū si qꝫ percipit, vel si alias impugnaī i putet sibi, qꝛ minus caute se habuerit, que rō vī etiaꝫ militare, vt sic nō ꝙpellit rōne predicte affectionis, ita nec volens testificari admittaī parte inuita ꝑm Jnn. ⁊ Fely. in alleg. ca. dilectorum.

68 ¶ † Mercenarij loco domestico ꝝ bñr, ⁊ ideo repelluntᵘ a testimonio in Spe. tit. de teste. §. j. iij. col. ver. Itē excipit qꝫ est domesticus. de quo. §. in ver. domestici. ¶ Mentecaptus a testimonio repellit ꝑm Egi. in tra. de test. col. ij. alle. §. circa. iij. q. vj. ⁊ in Spe. eo. tit. col. xxxv. ver. item quod est furiosus. ⁊ ibi Jo. an. in addi. ¶ Mendacium in teste qñ permiscet circa substātialia vel circunstantias negotij de quo agitur, redditur inutile siue scienter siue ignoranter administratur. iij. qꝛ. ix. c. pura. Spe. tī. de teste. §. j. col. xxxiij. ver. Itē quod aliquid. Secus autem si circa non substantialia latissime ꝓ Fely. in. c. fraternitatis. de bereti. ⁊ Jo. an. in addi. Spe vbi. s. ¶ Minor. xiij. annis in aliquo casu recipit in testē. vide. s. in ver. impubes. ¶ Monachus an possit esse

69 testis. vide. s. in versicu. canonicus. ¶ † Mulier pōt esse testis in causa criminali ō iure ciuili. vt. l. ex eo. ff. de testi. nisi in crimine publico vel vbi venit mēbꝛi abscisio in quo mulier non potest esse testis sicut non pōt accusare. ff. de accus. l. qui accusare, sed de iure cano. nunqꝫ admittitur in criminali exceptis criminibus. xxxiij. quest. v. c. mulierē in fi. ⁊ sic intelligendū est. c. foꝛus. ō verb. signi. ver. testis. vbi ꝙ mulier coꝛ varium ⁊ mutabile semper bꝫ vñ versus. Femina fallere falsaqꝫ dicere qñ cessabit Becharia piscibus mare fluctibus tunc qꝫ carebit. idē inquit Egi. trac. de teste. ij. col. ver. Itē mulieris. alle. c. foꝛus. de ver. signi. idē Spe. in tit. de test. §. i. col. xxxv. ⁊ hoc ꝓcedit in accusatione criminali, sed in inquisitione de iure cano. admitteretur ꝑm Ange. are. insti. de testa. in §. testes. alleg. gl. in. c. foꝛus. Ang. ⁊ Jo. de pla. ita ꝫ in. d. §. sed dicit ista fuisse verba Floria. in. l. ex eo. in ciuilibus aūt, ⁊ matrimonialibus, ⁊ spūalibus ⁊ quibuscūqꝫ alijs, etiam vbi crimine ciuiliter agit, vt in cā inquisitionis vel denuntiationis admittitur. c. qm̄. de testib. c. super eo. ij. ⁊ c. tam literis. eo. tit. c. super his. ⁊ c. ad petitionem. de acc. de simo. ꝓ tuas in fi. Et breuiter. j. vbicūqꝫ non ꝓhibet expresse, vt in testamētis ⁊ criminib⁹. ita Specu. vbi s. dicit tñ Sicu. in alle. c. foꝛus. qꝫ minus creditᵘ mulieri qꝫ viro, ⁊ iō si duo testes masculi deponerent vnuꝫ magis crederet eis qꝫ duabus mulieribus ꝛrium deponētibus. Adde qꝫ ꝑm Jo. fab. in alle. §. testes. ad probandū inuestituꝛā mulier non admittit, vt in tit. qui testes sunt necess. ad probandum inuesti. §. j.

70 col. x. ¶ † Mulier que nubit in virū ⁊ vir q nubit in feminā a testimonio repellunt. l. cū vir. C. de adul. vbi dī qꝫ tales ipso facto

71 sunt infames, ita ꝫ Bal. in tracta. de testi. ver. lvj. ¶ † Mutus non pōt ferre testimoniū vt in §. testes. insti. de testa. ⁊. C. qui testa. fa. pos. l. discretis. ⁊ insti. qui. non est pmi. ta. test. in §. itē surdus nisi forsan exēplo Zacharie. Luce. j. c. sciret literas ⁊ ꝓ scripturā redderet testimoniū, vel qꝛ signa idubitata bēret ꝑ q̄ ad plenū intelligi possent. d. l. discretis. ff. ō leg. iij. l. nutu. c. cū apud. de spō. ⁊ c. tue, ita spe. ti. ō test. §. nūc trac. vj. col. ver. qd de muto.

72 **Nuptias binas** eodem tempoꝛe ꝛbens † a testimonio repellit, qꝛ talis est in famis ipso facto. l. j. in fi. ff. de bis q no. infa. ⁊ ita ꝫ Bal. in trac. de

73 teste. versicu. xliij. ¶ † Nutrix potest esse testis super etate alūni. ⁊ ꝓbat si dicit scio, qꝛ nutrini. Barto. in. l. de tutela. ff. de in integ. resti. sed nutritoꝛ non potest esse testis ꝓ tpe quo nutrit, sed post sic in causa sui alumni. Bal. ⁊ doc. in. l. parentis. C. de testi.

74 **Officiali** credit cū literis superioꝛis † non sine. Bar. in l. ꝓhibitū. C. de iure fis. lib. x. ⁊ ibi vide cui debeat ostendere sed bñ creditur ei quod inuenerit ludētes, vel animalia in damno ꝑm Bar. in. l. diuus. ff. de cust. reo. ⁊ in. l. ediles. de via publica. ⁊ in. l. si librarius. de regu. iur. ¶ Operarij bñr loco domesticoꝝ ⁊ ideo non possunt esse testes secundum. Spec. tit. de teste. §. j. col. iiij. versic. Item excipitur gl. ⁊ doc. in. c. in literis. de testi. ⁊ ita dixi. s. in ver. mercenarij.

Pactus suo nomine furti iniuriarum vi bonoꝝ raptoꝝ de dolo malo ⁊ fraude, qnia tales infames sunt ipso facto repelluntur a testimonio. l. j. ff. de bis

75 q no. infa. l. ij. C. eo. ti. ꝫ Bal. ī trac. de teste. ver. xlij. ¶ † Par ticeps litis a testimonio repellitur, tenet Bal. in. l. dictantibus. C. de testa. siue sit in causa ciuili siue etiā sit socius, aut particeps criminis. in. c. veniens. j. de test. ⁊ ibi doc. idem. Egidi. vbi. s. iij. colum. ¶ Parentes an repellantur a testimonio. vide. s. in cer. cō

76 iuncti. ¶ † Pater spiritualis vel compater ꝓ eo quem leuauit de sacro fonte vel tenuit ad confirmationem testis esse pōt ⁊ ecōtra ꝑm Bal. in. l. parentes. C. de testi. sed Saly. ꝫ ꝛrium in. l. testis idoneus. ff. de testib. per. l. si quis alumnam. in fin. C. de nup. ⁊ idem Bal. in. l. generaliter. ff. de in ius voc. Sed Jas. ꝫ ꝙ testis esse pōt compater ꝓ filiolo vel econtra, qꝛ edictum de testi. ⁊c. l. j. cum gl. ita Bar. in consi. suo quod incipit in questione verten te inter dominum simonem. Saly. in illa. l. parentes. idē Flo. in preallega. l. testis idoneus. Ludo. Alex. ⁊ Jas. in prealleg. l. generaliter. ⁊ Alex. consi. xlij. in. ij. volu. quod incipit in causa, ⁊ lite vertente inter Christofo. in penul. col. in fi. ⁊ in consi. cxv. in. iiij.

77 vol qꝫ incipit viso themate premisso. ¶ † Pater nō potest regulariter testificari in causa filij ēt emancipati. l. parētes. ⁊ ibi doc. ff. de testi. tenet Bar. in. l. q testō. §. ꝓ ꝛrium. ff. de testi. late Specu. ⁊ ibi Joā. an. in titu. de testi. §. i. colum. j. ⁊ sequen. versi. item quod est parens fallit in testamento filij de castrensi vel quasi testanti vel alijs contractibus in prealle. l. qui testō. §. ꝓ ꝛrium. Fallit scdo in causa religionis in qua pater ꝓ filio testificari pōt. xx. questio. iij. in. c. presens. Et mater testificatur cum queritur de etate vel genere aut cognatione filij. l. etiam in matris. ff. de ꝓba. dicit tñ ibi gl. quod non recipitur vt testis, sed vt ex ipsius rīsu, iudex melius inueniat veritatem, vide que scripsi supra in ver. mater. Quarto fallit in causis matrimonialibus cum queriᵗ vtrū matrimonium possit esse cum eis vel non ꝓp ꝙsanguinitatem vel affinitatem. xxxv. q. vj. c. j. ⁊ de matrimo. contra interdictum ecclesie ꝛcto. c. j. ⁊ c. vī qui matri. accusa. pos. ⁊ c. tenoꝛ. de re iud. c. per tuas. ⁊ c. transmississe. q fi. sunt legiti. ¶ Sed vbi queritur an matrimoniū fuerit contractum vel non sponsa dicente fore contractum sponso hoc negante si ipse ditioꝛ vel nobilioꝛ vel potētioꝛ vel honorabilioꝛ, pater ⁊ mater sponse non admittuntur. Si vero par vel inferioꝛ sit admittunt in fauoꝛem matrimonij. c. sup eod. de test. ⁊ c. ex literis. de sponsa. ita dicit Specu. vbi. s. adijciens dīm suum dicere qꝫ ēt si sint pares pater ⁊ mater videntur suspecti, vnde bonus iudex hoc arbitrabit. ff. de verbo. obligatio. l. cōtinuus actus in princ. Adijciens insuper idem Specu. quod sufficit alterū istoꝝ scilicet qꝫ ditioꝛ vel etiam nobilioꝛ licet in alijs sint pares, ad hoc vt pater ⁊ mater intelliguntur suspecti in alle. c. super eo. vbi dicit vel honoꝛ disiunctiue, ⁊ non copulatiue. ¶ Si autē vir est ditioꝛ ⁊ ipsa nobilioꝛ ⁊ potentioꝛ vel econtra, tunc iudex estimabit quāta sit viri paupertas maxima vel mediocris an ipsa sit multū nobilis. ⁊ ipse valde vilis quo ad genus, ita quod nō est verisimile testes propter suas diuitias moueri. Et secundum hoc interpretabitur an testimoniū sit suspectū vel non. ff. de testi. l. iij. ver. tuipse. ⁊. C. de incest. nup. l. humilem. ⁊ ꝑm Joā. an. in addi. vbi. s. dicit ponderandam esse regionis consuetudinē in quibusdā enim parum ponderaī nobilitas ⁊ in aliquibus multum. ¶ Patroni causarū an repellantur a testimonio in causa in

78 qua fuerint patroni vide. s. in ver. aduocatus. ¶ † Pauper a testimonio repellitur. l. iij. in prin. ff. de testi. glo. ⁊ Ange. in auctē. de ber. ⁊ fal. §. si vero. col. j. Quod videtur intelligendū si non bꝫ in bonis tantum quantum valet causa super qua deponit glos. singu. in dicto. §. si vero. ⁊ Ludo. in singularibus in versic. testis itē verū ceteris paribus, quia magis creditᵘ testibus diuitibus quā pauperibus si concurrant in eadem causa glos. in allega. l. iij. in princip. ⁊ Barto. in. l. illicitas. §. fin. de offi. ꝑsi. Alioquin si pauper sit alias honesta ꝑsona testificari poterit, sed gl. iūcto tex. in c. si qui testium. de testi. gl. in. §. item testium. in ver. locuples. iiij. q. iij. ⁊ Spe. in titu. de test. §. j. xxv. colū. ver. item opponitur. qꝫ est pauper. ⁊ glo. in prealle. l. iij. in prin. in ver. admittantur. ⁊ ibi Flo. ff. de test. ⁊ Cy. in. l. ij. in. vij. q. C. de reb. credi. ⁊ Jo. and. in summula de te. in prin. Paupertas enim nō est ō genere malorū. xv. q. j. illa. in fin. ⁊ C. de incest. nup. l. humilem. Alioquin scōm Specu. vbi. s. multi sancti viri, ⁊ boni religiosi ꝓprio carētes a testimonio repellerent. Et siue in criminali siue in ciuili hoc erit in iudicis arbitrio videre quando paupertas reddat testem suspectum secundum Sic. in alle. c. si qui testium. Adde scōm Fely. ibidē gl. fi. in. §. sancimus. in ver. ex vtroqꝫ. in auc. de testi. ⁊ bar. in. l. ex liberto. ff. de questio. vbi ponit quod etiaꝫ in criminali pauper non repellitur si est persona honesta. sed alias potest torqueri maxime si vacillat vt ibi ꝑ cū. Qui subdit qꝫ non tantum creditur eis in criminali sicut alijs ⁊ addit qꝫ si sponte se offert nihil ei creditur ꝑ tex. in predicto. §. si vero ignoti. in ver. festinātes. in

auc.

79 anc. de testi. ¶ † Peccatum mortale repellit quẽ a testimonio. tenet Fran. de Zaba. in. c. penul. de testi. dicens repetẽdo ꝓdictã decre. Bononie tenuisse ꝙ predictus. c. procedat in quolibet peccato mortali cum generaliter loquatur ⁊ subest ratio, qz ꝑ mortale quis excluditur a deo. cum ergo sit infidelis deo presumitur ꝙ nec hominibus sit fidelis. ⁊ ita tz Sicul. in alleg. c. pen. addens rationez qz mortale non data penitẽtia eternaliter punitur vt in. §. criminis. xxv. di. ⁊ dicit se credere quod ꝑseuerantia in quocunqz mortali excludit a promotione ar. c. fi. xxv. di. qz perseuerãtia in mortali sapit heresim propter inobedientiam ar. c. sciendũ. viij. q. j. ⁊. lxxxj. dist. c. si quis presbyter. Et cum premissis ⁊ aliis rõnibus eiusdem Sicul. pertransit Feli. alleg. c. pe. declarando duobus modis ꝑm Sicu. Primo dummodo peccatuz mortale sit continuatũ, secus si transitoriuz, qz illud non tm̃ aggranat alio quin pauci testes reperirentur, qz septies in die cadit iustus. c. septies. de pe. dist. iiij. ⁊ facit illud si dixerimus ꝙ peccatũ non habemus ⁊c. ⁊ illud, nemo sine crimine viuit. ⁊ fa. c. qz tua. l. dis. ibi sine quo pauci inueniuntur. ⁊ loquitur de crimine fornicationis. ⁊ ita ẽt sentit Jnno. in alleg. c. pe. Secundo vt ꝓdicta non procedant de iure ciuili prout scripsi. s̃. in ver. criminosus. Quibus adde post Feli. vbi. s̃. quod moder. ibidez addunt no. per Bar. in. l. j. C. de dila. vbi ponderat consuetudinẽ in delictis aggranare, ⁊ ita confirmant opinionẽ predictã de perseuerantia addẽdo multa in simili que accumulat Ro. in. l. si vero. §. de viro. in. xxxj. fallen. ff. solu. ma. Sed dicta perseuerãtia in crimine capi põt dupliciter. Uno modo pro reatu criminis semel commissi non secuta penitentia de qua constet, ⁊ ita intelligit ꝓdictũ. c. pe. ꝑm Pau. si crimen sit tale ꝙ repellat a ꝓmotione ⁊ cum eo non fuerit dispensatuz. ⁊ ita tz ibidem Abb. antiq. quez sequũtur Pau. Joã. an. ⁊ Jmo. in. c. super. eo. j. de testi. ⁊ Ange. in. l. atlbetas. §. caluniatoz. ff. de his qui no. infa. Alio modo sumitur perseuerantia ꝑ continuatione actuali. ⁊ hoc modo videtur sumere Sicu. vbi s̃. sed Fel. pro concordia dicit posse dici ꝙ aut crimen simpliciter cõmissuz est valde graue ⁊ tũc ex solo reatu nõ secuta penitẽtia satis habetur pro perseuerantia per respectũ ad emẽdationẽ, ⁊ ita ꝓcedat prima opinio. si vero non est valde graue procedat regula. adde hic que scripsi. s̃. in ver. concubinarius. ¶ Pecuniam recipiens ab altera partium vt alterã non foueret a testimonio non repellitur, qz edictũ de testibus est prohibitoriuz. ita Spec. ti. de test. §. j. col. xxxj. ver. Quid si recipit pecuniam. Secus autẽ videret si ob testimoniuz dicendũ pecuniã accepisset. iiij. q. iij. ver. Item lex iul. ⁊ ver. in testimoniũ. j. q. j. c. concussionis. ⁊. xxij. q. iij. c. meretrices. ita Spe. ti. de test. §. j. col. xxxviij. versi. itẽ qõ acculatus. Adde tm̃ ꝙ testi, qui accepit pecuniam ne testimoniuz dicat creditur si est productus ab eo ꝑ quez fuerat corruptus. ita dicit Bal. reputans hoc notabile in. c. j. ij. col. si de inuesti. inter dominũ ⁊ vasallum lis oz. fue. ⁊ ita tenet Feli. in. c. lz. de proba.

80 v. colum. versic. not. x. adde hic que scripsi supra in versi. corrupti pretio. ⁊ in versic. aduocatus. ¶ † Penitens publice de heresi an possit esse testis. Spec. titu. de test. §. j. col. xxxvj. ver. quid de portantibus crucez. finaliter videtur tenere ꝙ admitti valeãt. ꝙ videtur intelligendum dummodo ꝓ heresim excommunicati infra annum satisfacere non contempserit, alioquin elapso anno ipso iure essent infames ⁊ a testimonio repellerentur vt in. c. excõicamus. j. §. credẽtes. ⁊ tetigi. s̃. in ver. hereticus. ¶ Percussus a

81 parte ne testificaretur ⁊ vt posset eum repellere pretextu inimicitie nõ repellit. vide. s̃. in ver. inimicus. ¶ † Periurus quãtũcunqz emendatus non admittitur in testẽ in ciuili nec in criminali vt. in. c. testimoniuz. de testi. ⁊ in. c. quicunqz. vj. q. j. gl. in. l. q cũ vno §. ignominia. ff. de re mili. quã glo. Bal. allegat ꝑ singulari. l. Lucius in fi. de infa. qz talis caret eo ꝙ est potissimuz in teste. s. veritate que in teste debet esse pura ⁊ simplex. c. pura. iij. q. ix. Et iõ violato semel iuramento ꝙ est ꝙfirmatoriũ veritatis. c. ⁊ si Christus de iureiur. remanet semper suspitio periurij. d. c. quicunqz ⁊. c. parnuli. xxij. q. j. ⁊ violato in vno officio semper presumit̃ defectus in eodem. l. si aliquid. C. de suscep. ⁊ archarijs. libro. x. ꝑm docto. in alle. c. testimonium. vlterius intelligentes istud in violãte iuramentuz licitũ siue sit de pñti, siue de preterito siue de futuro. idẽ sijest dubiuz an sit licitum. qz non erat violandum auctoritate propria. c. venerabilẽ. de elec. ꝑm Hosti. ⁊ oẽs doc. in alleg. c. testimoniũ. excepto Zaba. qui dicit se repetendo in hoc tenuisse ꝛrium. Qz in odiosis accipimus in dubio partẽ mitiorẽ regula iuris in penis de reg. iur. lib. vj. ꝛ Feli. in alleg. c. testimoniũ. seqtur ꝛriam opinio. doc. per dictũ. c. venerabilem. iunctis not. in. c. inuenis. de sponsa. ⁊. c. illud. de cle. excõi. Ubi autem iuramentuz est illicitũ eius violatio non repellit a testimonio nec infamat ꝑm Host. ⁊ oẽs subdentes ꝙ sicut iuramentũ temerariũ non repellit a dignitate. c. sicut nostris. ỏ iureiurã. ita nec a testimonio. ¶ Prelatus in causa ecclesie an possit esse testis vide. s̃. in versi. Abb. ⁊ in. ver. administrator. ¶ Prenaricationis causa dãnatus a testimonio repellitur. l. j. ff. de his ꝙ no. infa. Bal. in tracta. de test. ver. xl. ¶ Prodigo cui est administratio bonoꝝ interdi-

82 cta pariter testificari ꝓhibet ꝑm Bal. vbi. s̃. ver. Ivij. ¶ † Productus per me ꝑ partez aduersaz si producatur ꝑ me non poterit per me reprobari tz infamis aut periurus existeret nisi causa de nouo emerserit ex qua testes repelli leges ꝓcipiunt. C. de test. l. si qs testibus. iiij. q. iij. c. si qs. vide que. s̃. scripsi in ver. inrãs. Quibus adde ꝙ predicta ꝙclusio fallit ꝑm Feli. in. c. pñtiuz. de testi. vbi non potuisset vti, qz pars aduersa eos impugnauit ⁊ repulit, tunc. n. in alio indicio possunt testes a producente impugnari ex quo approbatio sua fuit improbata per iudicẽ ex facto partis aduerse ꝑm Bal. signanter in prealleg. l. si qs testibus ꝓ doctrinã Jnnocen. ⁊ aliozũ in. c. mulieri. de iur. iur. Quid aũt si semel reprobauit testẽ in iudicio ⁊ fuit pronunciatus inhabilis an possim eius pſonã in alio iudicio approbare. dicit idẽ Feli. ꝙ nõ ꝑm Anto. in. c. cũ olim. viij. col. de censi. alleg. Jnno. in. c. cũ venerabilis de exce. sed limitat̃ nisi esset inhabilitas pendens a potestate patris per ꝓdicta. ⁊ sentit Bomi. post Archi. in. c. si quid veri. xxxvij. dis. ¶ Fallit aũt ꝑm eundez Feli. vbi. s̃ ꝓdicta conclusio, nisi testis fuisset approbatus in iudicio summario, qz posset opponi exceptio in personã in plenario ꝑm Anto. in. c. veniens. vij. col. ver. oppono. ꝙ bona fuerit allegatio de test. per illũ text. vel nisi opponerentur inhabilitas nona vel ẽt antiqua occulta scõm Abba. in alleg. c. presentium. per. c. nulli. de elect lib. vj. vel nisi alia causa accidentalis inhabilitaret testẽ. vt in eo ꝙ olim fuit testis si litigo ꝑ filiũ suum potero eum repellere ab eius testimonio ꝑm Jnn. in prealle. c. cũ venerabilis. Anto. ⁊ sicu. in. d. c. presentiuz. Et ista ꝓcedunt ex parte producentis, sed cessant ex parte eius ꝑ quẽ ꝓducuntur, qz ⁊ si non reprobasset testes, tũc non impediret̃ in alia causa eos reprobare ꝑm Spe. ⁊ Jo. an. in ti. de teste. §. sepe. ver. pe. ⁊ Anto. ⁊ Sicu. in alleg. c. presentiũ. ꝑ tex. in. l. voluntarie C. de excusa. tuto. fa. ꝙ no. i. c. dilectus. j. ỏ rescrip.

83 ¶ † Procurator si causaz incepit prosequi testis esse non potest pro quo glo. penul. ⁊ Bomi. in. c. fi. de testi. lib. vj. de hoc per Ant. ⁊ Jmo. in. c. cũ a nobis. eo. ti. Ant. in. c. insuper. de testi. ⁊ in. c. literis. ⁊ ibi Jmo. in. iiij. coz. late Flo. in fi. ff. de testi. Bald. c. inter. pares. penul. col. de lege coza. ⁊ Bart. in. l. deferre. §. idẽ decreuerunt. ff. de iure fi. ⁊ Jo. an. in regu. iur. cũ qd vna via. Sicu. in. c. fraternitatis. in fi. de cle. non resi. Et hz ẽt istud locũ in procuratore reuocato lite pendente, qz presumit̃ in fraudez ꝛz Ro. dec. cxxij. incipiente. Item si procur. in nouissimis. Et dicit Anto. in prealleg. c. cum a nobis. ꝙ procurator in possessorio potest esse testis in causa proprietatis quod Feli. dicit esse menti tenendum in. d. c. post Jmo. pro quc fa. quod not. glo. Anto. ⁊ Jmo. in. c. de testibus. eo. tit. ⁊ quod supradictum est debet intelligi pro domino, sed contra bene admitteretur ꝑm Barto. vbi. s̃. Et idem si esset clericus procur. ecclesie sue. qz pro ea posset. d. c. insuper. ⁊. c. cum nuntius. ⁊. s̃. in ver. Abba. ⁊ in versi. administrator. Idem si non acceptauerit mandatum ꝑm glos. in prealle. c. fin. Item in causa appellationis pro ipso domino appellato. vt in prealleg. glo. Itẽ contra dominuz appellatum, vt ibi Jo. and. in no. Itez ⁊ in alia causa dñi, in qua non fuit procurator. vt. d. l. deferre ẽt parte inuita in gl. prealleg. Itẽ ⁊ in eadẽ causa de consensu partis in predicta glo. Itẽ in eadẽ causa si non sit dñs instãtie. sed fuit datus ad vnũ articuluz tm̃. Bal. in. Lomnibus. C. de test. Itẽ non admittitur procura. vnius in alia simili causa. ⁊ idẽ in aduocato. Rota. dec. cccl xxxiiij. fuit dubitatum in not. Item procur. ad negotia admittitur nisi habeat commodum vel incommodum in causa glos. in. capi. fin. de testi. lib. vj. Bal. in anc. sed nouo. iij. col. C. si cer. pe. dicit quod procurator numerans potest testificari pro domino. sed Bar. in prealle. §. idem decreuerunt.

84 ⁊ idem Bal. in. Lomnibus. alle. tenent contrarium. ¶ † Propriaz causam quis testimonio suo non adiuuat in omnibus. C. de testi. iiij. q. iij. ℵ. nullus in re propria. ⁊ ver. omnibus. ⁊ ver. eos. ⁊. q. v. c. j. c. insuper. de testi. ff. eo. ti. Lnullus. Spe. tit. de teste. §. j. col. xxxvij. versi. Item quod est testis in re. Et dicitur causa propria si commodum vel incommodum habet nomine proprio. ij. q. vj. biduum. versi. in propria. ff. qñ appellandum sit. Lij. §. propria. glos. in. c. cum dilectus. de elec. nisi de consensu partis secũdum Bald. in. L. fin. de fideicom.

¶ Proxeneta an possit esse testis vide. s̃. in versi. mediator.

¶ Pupillus an possit esse testis. vide. s̃. in versi. impubes.

85 **Recipiens** pecuniam ne parti faueret † an possit esse testis. vide. §. i ℣, pecuniã. Redẽptor litiũ & continuus litigator non põt esse testis. tex. est in. c. suspectos & in. c. nullus. iij. q. v. Ludo. ro. sing. cccxvj. ¶ Religiosus an possit esse testis vide in ℣. canonicus. ¶ Rector an possit esse testis in causa ecclesie lue. p Egi. tracta. de teste. §. j. & §. in ver. administratores. & in ver. canonicus. ¶ †Remissus ab exercitu ignominie cã tanq̃ infamis a testimonio repellitur. p. l. q̃ ait. §. hoc amplius ff. de his q no. infa. & Bal. in trac. de teste. ver. xxxvij. ¶ Remotus a dignitate pp turpitudinem repellitur a testimonio. vide §. in ver. dignitate. ¶ †Reprobare an valeam testes quos ipse produxi. vide. §. in ver pductus. ¶ Res amisse probantur p domesticos & familiares, q̃ viderunt res illatas die precedenti & ↄ nocte senserunt furem & mane res illas non repererunt no. Bar. in. l. si q̃n. C. vnde vi. Sicu. in. c. fi. q̃ me. can. Quibus adde que scripsi. §. in ver. domestici. ver. fallit. iij. ¶ Renelans vtriq̃ pti diuisim se scire, q̃ eis pdesset vt pduceret in testẽ vt sic pductus posset alteri pti pficere a testimonio repelli. iiij. q. iij. versic. qui falso. vel varie. Spe. ti. de teste. §. j. col. xxxviij. ver. Itẽ q̃ falso. vel varie. & ibi Jo. an. in addi. Spe. ¶ Reus in alijs testimonio repellitur. q̃ delinquens in vno ceteris est obnoxius. ff. de bo. lib. in ternis. c. defleat. de re. iur. de peni. dist. v. c. j. ff. ad sillei. l. si qs in graui. §. si quis. tenet Spec. vbi. §. ver. Item quod in alijs.

88 **Seruus a testimonio** repellit. †iij. q. v. c. nullus. Insti. ↄ testa. §. testes. ff. eo. l. qui testamento. §. seruus. ij. q. j. c. in primis. ver. sed de personis. C. de testi. anc. si dicat. & l. q̃n. eo ti. Spe. eo. ti. §. j. col. xv. ver. Itẽ q̃ est seruus. Fallit tñ in casibus ibidem positis, tam per Spec. q̃ Jo. an. in additione quos hic enumerare non curaui cum in presenti regno seruos non habeamus. ¶ Similitudo criminis vel cause repellit quẽ a testificando. c. personas de testi. iiij. q. ij. ver. Itẽ liberi teestis. C. eo. ti. l. q̃n. fa. c. causam. de iudi. & Spe. eo. ti. de teste. §. j. xxx. col. ver. itẽ q̃ hz consimilez. idem Jo. an. Sicu. & Jmo. in alleg. c. personas. idez Rota cõclu. cccixxxiiij. incipiẽ. fuit dubitatũ. ¶ Subditus principis vel regis an possit pro ipso testificari. vide. §. in ver. domestic. ℣. fallit primo. ¶ Surdus oino de his que percipiuntur auditu testificari non põt, in alijs secus. Surdaster tñ q cũ difficultate audit, poterit ẽt in his que percipiũtur auditu testificari. ℔m Spe.

89 ti. de teste. §. nunc tractandum. col. ij. ver. de auditu. ¶ † Socer pro genero vel eõ testificari non potest. gl. in. l. testis idoneus. ff. de testi. ad idẽ Spe. eo. ti. §. j. v. col. versi. Quid sit aduersarius. idem Barto. in. l. qui testamento. §. quicunq̃. iij. colum. ff. de testa. ¶ Socius an possit esse testis pro socio, de hoc per Jnno. in. c. iij. de testi. Anto. & Sicu. in. c. insuper. de testi. glo. & Bald. in. l. q̃n liberi. in versi. participes. C. de testi. & Spe. ti. de teste. §. j. colũ. iij. ver. sed nunqd socius. & Jo. an. in summa de testi. circa princi. Et cõmuniter tenetur q̃ põt nisi sit socius omnium bonorum vel nisi rõne societatis ẽt non oium bonorũ causata esset magna familiaritas, q̃ tũc poterit repelli ℔ q̃litatẽ amicitie vl̃ p̃sumpte affectionis ℔m Sicu. in alleg. c. insuper. Pro quo facit q̃ assidua conuersatio equiparatur habitationi in domo. no. glo. in ver. assidue. ℔m intellectum Jo. an. in. c. ad hec. de indeis. & stans in domo repellitur. c. in literis. de testi. De socio vero socij idẽ videt dicendum quod in isto per. l. socij. ff. de regu. iur. & c. repellantur. de accusa. ¶ Sollicitator a testimonio repellitur ℔m Rotã dec. cxlix. incip. Itẽ q̃ sollicitator in nouissimis. sequitur Anto. & Jmo. in. c. cũ a nobis. de testi. idem tenet Ange. cons. ccxxxj. istud aũt ℔m Feli. in prealle. c. a nobis venit intelligendũ in cõstituto a principali ad sollicitandum, secus si esset familiaris ꝓcuratoris, qui ẽt imposuit sollicitationẽ ℔m Rotã. vbi. §. q̃ socius socij mei meus socius non est. l. socius. ff. de regulis iuris. Ex quo putat idem de consanguineo procuratoris. Secundo intelligit nisi talis sollicitator non haberet salarium a principali ℔m Ro. consi. xlv. & ita videtur loqui Rota. Si aũt aduersarius dicat eum salariatum incumbit item onus probãdi, vt predicto cõsilio cuius rationes facile tolerantur, & ꝯ ipsum facit. q̃ non habens salarium, videtur magis affici cause cum sola affectio ipsum moueat, salariatum vero merces. idem videtur tenere Bomi. in. c. romana. de testi. lib. vj.

Testes inhabiles index ex officio

90 repellere † non potest, vide. §. in ver. index ex officio. ¶ Testes aliqui repelluntur ipso iure, vt pupilus & seruus, vt ait gl. & Bar. in auc. de testi. col. vij. in principio. Alij officio iudicis. vt in. §. p̃cedenti. ¶ Testis habilitas inspicitur tempore iuramenti. & ↄ si fiat inhabilis sine culpa sua ꝓbat. l. j. & ibi Bar. C. de testamẽ. l. si arbiter. C. de senten. l. ad testium. §. cõditione. qui testa. fa. po. idem Ang. consilio. j. Spe. ti. de teste. §. j. col. x. ver. qd si testis erit testabilis videtur inclinare, quod requiratur habilitas tẽpore depositionis. & idẽ ibi Jo. an. & idẽ Spe. & Joan. an. eo. tit. §. nunc dicendus. versi. in quarto. idẽ Bal. in tit. qui test. sint necessarij. in vsi. feudo. de quo per eundem Bal. in prealligata. l. j. C. de testa. & vide ibidem latissime per Jasonem.

¶ Testes ad ꝓbandum defensionis causa factum fuisse admittũtur domestici & familiares & fratres, vt scripsi. §. in ver. cõiunctus prope finem. ¶ Testes ad probandũ estimationem rerum ablatorũ admittuntur domestici & familiares. vt scripsi. §. in versi. domestici. versi. fallit tertio. ¶ Testis an possit esse iudex ordinarius vel delegatus. vide. §. in versi. delegatus & in ver. iudex.

61 ¶ †Testis inhabilis potest recipi ad informationem indicis de fama alicuius ℔m Bal. in marga. in ver. iudex. ver. j. ¶ Testis potest esse venditor in qõne finium seu terminorum rei venditi. l. eos. & ibi glo. & docto. ff. fi. regundo. vbi Bar. dicit hoc ibidem non probari. sed solum q̃ termini sunt fingendi, prout olim fundi dominus designauerat tẽpore venditionis. Sed Bal. ibidẽ simpliciter dicit credi venditori in questionibus terminorum. & tenet Bal. in. l. oibus. in principio. C. de test. ¶ Testes an possint esse singuli de vniuersitate vel collegio. Et regulariter dicendum est q̃ sic ℔m Joan. and. in capitu. cum nuntius. per tex. ibidem. & in. c. insuper. de testi. & in. c. de prudentia. xiij. q. ij. no. glo. in. §. cogitandum. in verbo testes autem. in auc. de mona. q̃n non est verisimile q̃ quis deieret propter iura vniuersitatis conseruanda cũ soleat negligi quod communiter possidetur. l. ij. C. q̃n & qui. quar. pars lib. x. quibus Feli. in allega. capitu. insuper. addit gloss. & Bar. in. l. in tantum. §. vniuersitatis. ff. de reruꝫ diui. Bar. & Angel. in. l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius voc. Specu. & Jo. an. in tit. de testi. §. j. versi. iiij. col. v. nunqid in causa vniuersitatis. gl. in. l. idonei. ff. de test. in capitu. iij. loco. ij. col. de proba. vbi dicit q̃ si est questio de nemore cuius fructus venduntur pro ipsa vniuersitate, & non est quid deputatum ad vsum hominum vel iumentorum possunt ipsi homines testificari. nam qõ est commune in vniuersitate nemo potest dicere singulariter meus est quimo ita sunt inter se ℨria. s. esse singulorum & esse vniuersorum, q̃ non potest esse plurium insolidum. l. sicut. §. vniuersitatis. ff. quod cuiusq̃ vniuer. no. & ita dicit de facto se pluries consuluisse. idem Bal. in alleg. ca. insup q̃ relinquitur aliquid vniuersitati ciues possunt esse testes, q̃ titulus relicti non acquiritur singulis, sed soli vniuersitati, vt. l. fi. C. de sacrosan. ecc. nec cõperit alicui ius agẽdi nisi habeat mandatum vt in. d. c. insuper. & in. l. nulli. ff. quod cuiusq̃ vniuer. Et sic dicatur q̃ interest ratione affectionis dic q̃ ista est leuis suspitio, que purgatur per iuramentum testis, qui iurat q̃ nõ deponit nisi veritatis obtentu iuxta. c. quoties. de testi. Fallit tñ huiusmodi regula ℔m Feli. vbi. §. nisi in materia in qua vniuersi testificantur esset ꝓbata vno modo per ipsos de vniuersitate, & alio modo per testes pductos contra ipsum, q̃ ceteris pribus minus probabunt illi de vniuersitate propter illam aliqualem affectionem que reddit eos impares ℔m Sicu. in. d. c. insuper. Sed intellige sane, dummodo materia sit que ita bene possit esse nota extraneis sicut illis de collegio, quoniam in materia in qua collegiati presumũtur melius scire ratione istius presumptionis magis credetur eis. tamen q̃ dictum. c. de prudentia. circa medium dicit in talibus eos esse meliores omnibus in tali casu domesticus vel familiaris non repellitur. vt not. Bart. in. l. quoties per illum test. C. de naufra. lib. xj. adeo quod alij non admittunt̃ nisi in subsidium. vt ibi. & c. quoties. Alleg. ergo isti dici non possunt integri. Fallit secundo, nisi causa mota contra vniuersitatez esset criminalis, q̃ ipsi de vniuersitate nõ sunt idonei testes p tex. aperte. in alleg. c. de prudentia. & ibidem habetur rõ qua in criminalibus tanq̃ arduis non debent domestici ad probationem admitti, secus in ciuilibus secundum Sicu. qui pro hoc alle. glo. in simili. in. c. i. ij. q. v. dicentem q̃ consanguineus non repellitur in causa ciuili sed in criminali sic, & maxime hoc procedit q̃n est tale crimẽ propter quod vniuersitas punitur, qõ quando sit, vide in. c. dilectus. ij. de simo. & no. bar. in. l. aut facta. ff. de pe. & Jnno. in. c. grauamen de sen. excom. qõ ℔m Fely. vbi. §. procedit etiã si vnus de vniuersitate accusat aliũ extraneũ, q̃ non potest in testẽ adducere aliũ de vniuersitate, nisi in defectũ alioꝝ ita no. Spe. in prealle. ver. sed nunquid in causa vniuersitatis alleg. Hostien. in summa. eo. tit. §. ij. sub. §. & cum causa. verum supradicta fallen. non procederet quando vnus de vniuersitate produceret̃ ab vno de vniuersitate non cõtra extraneum. sed ꝯ alium de vniuersita-

te ℔m

tate ꝑm Sicu.in alle.c.insuper post Jo.an.in.d.c.cū nuntius,qz par causa affectionis tollit suspitionē.L.nō solū.ff.de ritu nup.no. glo.in.cū olim.de offi.deleg.z in.c.postremo.de appel.Sed nihilominus prefata fallentia procedit qñ est adeo parua vniuersitas vel collegium qō illi de ipsius corpore cadūt in nomē domesticorū seu cohabitantium,qz repelluntur per rōnē.c.repellantur de accu.sed si esset talis vniuersitas que non induceret cohabitationē vel familiaritatem,non prohibetur vnus testificari pro alio etiam in criminali secundz Jo.an.in.d.c.cum nuntius.z Sicu. in alleg.c.insuper. ¶ Fallit.iij.nisi per accidens presumeret magna affectio propter annexam commoditatē,qz licet res esset vniuersitatis,z non singulorum,tñ repelleret a testificando secundū Bal.in prealle.c.cū nuntius z dat exemplum,si esset questio de predio vel vinea,vnde illi de collegio habent victū vel de nemore vbi habent pascua tñ alibi non possent esse qmode.idem dicit si esset qō de statu vniuersitatis,vel de aliquo magno honore.vel de aliqua magna iurisdictione.nā pp magnā affectionē bene repellerentur isti cum ēt repellerent pp magnam amicitiam.L.iij.ff. eo.tit.z dicit q qmoda nō qmittunt iudicis arbitrio.sed simplex affectio sic.idē Bal.in rub.de re.diuisi.ff.in.xij.col.ver.nunc de .v.vbi dicit q si causa ciuilis est multū ardua.illi de vniuersitate non sunt oīno testes integri.z ratio est qz magna causa ciuilis eq paratur criminali.L.pp litem.§.j.ff.de excusa.tut.fac.c.j.de resti. spolia.in.vj. ¶ Fallit tertio nisi vtilitas resultans ex causa quam bz vniuersitas obueniret singulis de collegio non autez vniuerso collegio ꝑm Joan.and.Pau.de leaza. Anto.z Jmo.in alleg. c.cum nuntius.qz tunc qua rōne non potest testificari in causa propria.iij.q.ij.c.omnibus.z.C.de testi.Lomnibus non testificabit in ista.Et per hoc dicunt quod si est questio de pascuis z nemoribus in quibus singulorum bestie pascuntur z singuli ligna scindūt testimoniz in tali causa non admittit.Quibus Feli.addit Bar. idem tenentem in.L.in tantum.§.vniuersitatis.ff.de rerum diui.z ibi infert q si donatur aliquid ecclesie fratrum minorum z de donatione fiat questio potest quilibet frater esse testis secus si facta esset donatio ex qua singuli de conuentu perciperent commodū, tunc enim illi de cōuentu nō essent idonei testes quod dicit esse bene notandum.idem Bal.in.L.parentes.in.fi.C.de test.dicens q si vnum castrum contendit cum alio de pascuis non possunt homines castri testificari pro vniuersitate quādo esset commodum bursale singulis vtentibus sicut est in pascuis in quibus pascunt bestie hominum ville gratis z sine aliquo pretio,quod detur communitati ipsius ville,nam licet tunc nomen vniuersorum effectus est singulorum.vt no.in.L.sicut.§.vniuersitatis.ff.quod cuiusq̄ vniuer.no.z in.d.L.in tantum.secus si effectus vtilitatis non distribuitur in singulos sed pertinet ad bursam vel capsam vniuersalē qz bona vniuersitatis sunt diuersa a bonis singulorum ꝑm ipsum,z sequitur Sal.ibidez Bal.in alleg.c.iij.loco dicens quod qñ fructus nemoris vendūntur pro vniuersitate,z nō est aliquid deputatum ad vsum particularium hominum, z tunc admittuntur ad testimonium.non enim repelluntur ex eo solo q sint de corpore. sed qz sperant commodum pecuniariū sed si est causa in qua opz quod singuli mittant manum ad marsupium. puta qz vniuersitas conuenitur ad soluendū aliquod debitum pp q opz de necessitate quod fiat collecta, tūc non admittuntur,qz ista faciunt eos suspectos ꝑm ipsum.idem Bal.in.d.c.insuper dicens ille tex.nō habet locum qñ singuli sperant commodum vt in nemore per bestias hominum ville.idem dicit qñ singuli metuunt immediatū damnum.puta impositionem collecte pro solutione debitorum cōis alleg.L.j.§.quibus.ff.q cuiusq̄ vniuer.no. Secus dicit ipse si hoc non timeret,qz villa habet aliunde vnde soluat debitum,z ideo possunt testificari.alleg.Odofre.in.d.§.qui manumittitur. z Cy.in.d.L.parentes.Ad idem facit quod dicit Sicu.in eo.c. insuper.quod lz canonici possint testificari in causa capituli non tñ testificabitur canonicus in causa prebende sue, qz licet in genere sint capituli prebende tñ in specie singulariter deputantur.ad idem quod no.idez Sicul.dum reprobando Jo.and.in alleg.c. cum nuntius,dicit q qñ capitulum vult testificari de gestis in capitulo,non potest.si damnum vel lucrum est applicandum singulis canonicis,qz videtur conueniens, vt pp inopiaz ꝓbationū qs testificetur in facto ꝓprio pp regulam iuris cōis.C.de testi.z imputent sibi quare nō vocantur testes.Et sic vult idē Sicul.quod vtilitas concernens illos de capitulo, repellat eos a testimonio. Et sic prealleg.c.insuper cum similibus procedit in cā cōcernente principaliter vniuersitatem circa bona cōmunia quorūz vsusfructus non est diuisus per singulares.Fallit.v.§.dicta regula nisi vniuersitas possit habere alios testes q̄s ex ipsis de vniuersitate qz ipsi non sunt idonei nisi in subsidiū ꝑm Spe.in alle.ver.sed nū quid in causa vniuersitatis dicentez ita debere intelligi iura allegata.§.in regula.z alleg.c.z si Christus.in fi.in versicu. deficientibus alijs testibus.de iureiur.¶Sed sicut.in alleg.c.insup.tz ꝛrium.z bene ꝑm Feli.qz illa iura loquuntur indistincte.z rō.c.sup prudentia.s.qō melius sciant illi de vniuersitate est generalis.z alij plerunqz non reddunt bonam causam , vnde preferri debent verisimilius informati.Et ad.c.z si Christus.dicit q ibi religiosi habuerunt conscientiam iurandi,vnde vt saluarent conscientiaz quantum possent remittit eis papa onus testificandi, si alij testes adsint.Fallit.vj.in prelato non habente collegium, sed solum ad ministrationē ecclesie ꝑm Joan.and.in Spe.tit.de test.§.i.ver. sed pone quod administrator alleg.c.relatum.ij.de test.quod si cui.in alleg.c.insup.limitat nisi ecclesia haberet Economum generalez constitutum auctoritate episcopi,vel ageret idem episcopus tanqz generalis administrator iuxta.c.fi.de succes.ab intest. qz tunc cessat ratio affectionis quā habet ipse constituens ꝓcuratorem qui ex hoc videt declarasse motum animi sui iuxta.L.ꝓter.ff. de iurī.om.iudi.Sed illa sola qō bona non diuidant inter alios sed fuit sibi soli commissa,non est sufficiens,attento q̄z in causa ecclesie iudicare potest.z hoc maxime qñ qualitas cause seu rei litigiose non induceret verisimiliter immoderatam affectionez.Fallit.vij.in episcopo vel alio prelato collegiato qui litigat pro ecclesia sua quo ad bona mēsalia.de quibus per glo.in ver.ad mēsaz. cle.j.de excess.prela.qz non pōt esse testis in tali causa ꝑm Jo.an. Anto.z Sicu.in alleg.c.super.p Jo.an.in.§.presentium.de testi.lib.vj.prout scripsi.§.in ver.Abbas.z ver.administrator.

Testis in propria causa quis esse

92 non potest,†vt scripsi.§.in ver.propriaz causam. ¶ Testis in facto ꝓprio in quo quis bz interesse nō potest esse vt scripsi.§.in ℣. facti proprij. ¶ Testis idoneus non dicitur qui timet deponere veritatem,no.Bal.in.L.eos in fi.C.de testi. ¶ Testis non videt idoneus collator beneficij pro illa cui fecit collationē. vide.§.in ver.collator. ¶ Testis habens causam consimilem repellitur,vt scripsi.§.in ver.similitudo cause. ¶ Testis nō pōt esse inuestitor in causa feudi,vt scripsi supra in versicu.inuestitor.

¶ Testis esse non potest pro appellante ille qui adheret appellationi,ista est conclusio Rote.in no.decisi.cccl.xxxiij.incipiente fuit dubitatum vtrum adherentes.vide.§.in versic.adherentes. ¶ Testis an possit esse ꝛ me,ille qui ꝓ me fuit productus quanqz infamis. vide.§.in ver.productus. ¶ Testis pōt opponi qcqd opponi potest iudici,sed minor causa repellit iudicē q̄z testem.qz facilius inueniuntur cētū iudices q̄z vnus testis, vt dicit Spec. in titu.de dele.§.viij.in fi.pro quo glo.in.c.cum.R.z.c.insinuante.de offi.deleg. ¶ Testes in dubio potius admittendi sunt q̄z repellendi.Spe.de offi.iud.§.vni.ver.iij. ¶ Testis esse non pōt vxor pro marito,preseriz si fuerit debilis nature que virū timeat nam varium z mutabile ꝛc.c.fœmus.de verbo.signi.Si tñ esset virago que virum non timeret imo de facili eum verberaret admitteret si alias esset bone fame.arg.iiij.q.iij.versi.eos testes.C.eo. tit.L.eos.ita.Spec.ti.de test.§.j.ver.sed quid de vxore.Jo.and. ibidem in addi.dicit nil caueri.in prealleg.L.eos.sed in.L.ij.eo.ti. per gl.z Cy. ¶ Testis ꝛ quez opponit crimē q causaz contingit repellitur.de excep.c.j.in fi.Spec.titu.de test.§.j.colū.xxxviij. ver.itē q crimen testi obiectū. ¶ Testis male vite repellitur,vide.§.in versi.male vite. ¶ Testis reus in alijs a testimonio repellit vide.§.in ver.reus in alijs. ¶ Testis an sit idoneus si ex eius depositione sibi laus aut vituperium veniat ascribenduz.vide §. in ver.idoneus testis. ¶ Testis in graui causa z ponderosa debent examinari cozaz duobus testibus,vt possint conuinci de falso.si postea probetur veritas in ꝛrium z ipsi negarent.no.in.c.vt officium.de here.lib.vj.Jnno.z Host.in.c.albericus.de testi.sicu.in.c.cū sicut.z.c.cū causam.eo.tit.z idez Abb.Sicu.in.c. qua pp.de ele.in prin.x.col. ¶ Testes propterea non reprobat q non fuerit citatus,sed per partē iudici oblatus,nec ex hoc videt se ingerere,sed potius videtur stimulatus a parte producēte. not.Host.in.c.constitutus.de testi Alias si testis se ingereret tā quz suspectus esset repellēdus.vt.l.vxori.§.j.ff.de fal.z ibi Bar. z in.L.que omnia.ff.de pcur.Sicu.in.c.cum in tua .de sponsa.in prin.adde hic Hippol.de marsil.singulari.ccl.incip.testis q offert se. ¶ † Testes oi exceptione maiores dicuntur qui nulla exceptione legitima repelli possunt.no.gl.in.c.j.de consang.z affini.gl.insti.de inutili stipu.§.itē verboruz.que dicit illū idoneū q nulla vz exceptiōe repelli.ita sicul.in.c.at si clerici.x.col.ō iudi. ¶ Testes de quoz morte timet recipi possunt in primato si actor

timet reum conuenire coram iudice propter ipsius potentiã ꝛ faciunt fidẽ in tempore in quo lis potest iure inchoari. Host. ꝛ Jo. an. in. c. qm̃ frequenter in fi. vt lit. ꝙtest. ꝛ Sicu. in. c. preterea in
94 fi. de spõ. ¶ †Testis non dz deponere per scripturã, sed viua voce, vt index ex trepidatione, ꝛ titubatione facilius veritatẽ possit ꝙprehẽdere. iij. q. ix. c. testes. ꝛ g ma. acc. pos. c. a nobis. ꝛ l. theopompus. ff. de do. prele. Sicu. in alle. c. a nobis. Testis qui asserit non diligere partem tacite ꝛ indirecte videt asserere se esse inimicum partis, nam tenentur homines inuicem se diligere, vt. l. vt vim. ff. de iust. ꝛ iure. Sicu. c. inquisitionis. §. tertie dubitationis ó accu. vbi colligit ꝑm eũ, qó testi asserenti se inimicum alterius creditur ad hoc vt a testimonio repellat, lz nullam causam inimicitie alleget. ¶ Testis si dicit se inimicum partis añq̃ iuret ꝑsumitur dixisse in fraudẽ, ideo dz recipi, vt in prealle. §. tertie. ꝛ ibi Sicu. Sed si constat eum non dixisse in fraudem non debet recipi, si inimicitia est capitalis, dz tñ interrogari de qualitate inimicitie. vt c. pia de excep. lib. vj. ꝛ auctẽ. de testi. §. si dicitur ꝛ no. in capitu. ex parte A, ó testi. c. cum causam eodem titul. Si autem dicat se inimicũ postq̃ iurauit, ẽt si ꝑsumatur hoc dixisse in fraudẽ nõ creditur ei super principali, qz aut dixit verũ, ꝛ nõ creditur tanq̃ inimico, aut dixit falsum ꝛ sibi non dz credi tanq̃ periuro. ¶ Testis dictum non viciatur, si prius in presentia partis dicit quod erat dicturus coram iudice, imo est cautela vt testis inducatur ad prius dicendũ, ne habeat materiã variandi ꝑm Bar. in. l. eos. ff. de fal. ꝛ Sicu. in. c. dilectus. de capel. mona. ¶ Testis iuratus presumit si reperiat scriptum in actis testis iuratus sic deposuit, nã ꝑsumitur iuratus tũc temporis. no. Bar. in. l. theopompus. ff. de do te prele. Sicu. in. c. ij. de testi. ꝛ c. qó añ de iure patro. sed Specu. in tit. de testi. §. sequit. ver. qd si in actis tenet qó propter hoc non presumitur iuratus, qz illa assertio est de preterito nec per eã apparet de presentia iudicis vel partis que dz intervenire vt in p̃ alleg. c. ij. Si tamen esset scriptũ testem coram partibus iurasse ꝑsumitur iuratus. vt no. doc. in. c. tuis. de testi. ꝛ ibi latius per Fely. ¶ Testis depositio qui primo deponit, ꝛ postea iurat non tz ratio, qz cum iramentũ sit de forma dicti testis. vt. c. de testibus de testi. deficiente forma substantiali nihil agitur. vt. l. forma. ff. ó censi. ꝛ no. in. c. auditis de elec. hoc tenent verum Goff. in summa de testi. ante fi. ꝛ Archi. iij. q. iij. §. item in criminali. ver. itẽ iurein. ꝛ Anto. in alle. c. de testi. contra Bartho. brix. ꝛ Host. ibi. sed Fely. pro dictarum opinionum ꝙcordantia post dominum suum distinguendo dicit quia opinio Barto. ꝛ suorũ sequacium procedit quando testis iurauit ꝙponte incontinenti nullo interrogante vel petente vt iuret. Sed si iurasset etiam incõtinenti ex eo quia de hoc fuit requisitus procedit opinio Goffre. ꝛ Archi. ꝛ Anto. ꝛ aliorum de quibus latius per Fely. in allega. capi. de testi. iij. col. ¶ Testis esse non potest excommunicatus vide supra in ver. excommunicatus, secus in suspenso. vt no. Specul. in tit. de test. §. opponitur versi. quid de suspenso. ꝛ ibi Jo. an. in addi. ꝛ in. c. olim. de accu. ꝛ i. c. apostolice de excep. no. j cle. cupiẽtes. de penis. ¶ Tutor potest esse testis in causa pupilli si causa per alium contutorem agitet. Jnno. in. c. insuper de testi. Bart. in. l. qui testamento. ff. de test. ita ꝛ latius. q. capel. Tholo. cclij. ꝛ ibi vide in additione.

Vassallus nec pro, neq; pro do:

95 minum † testificari potest nisi aliud suadeat qualitas personaruz vt ꝑ Sicu. ꝛ Fely. in. c. insup de testi. ꝑ gl. in. c. de forma. xxij. q. v. ꝛ Spe. tit. de testi. §. j. ver. sed nunquid vassallus ꝛ Sicu. in. c. accedens. ij. vt lite non contest. ꝛ Bal. in. c. ego. N. de iureiurã. Venditor in causa emptoris potest esse testis quando non tenet de euictione quod quando sit, vide per gl. ꝛ Bart. in. l. aristo. ff. de dona. ꝛ Jo. an. tit. de teste. §. j. ver. sed pone mutuum, de hoc per Ant. Jmo. ꝛ Spe. Fely. in. c. insup de test. gl. ꝛ Archi. in. §. si testes. ver. nullus idoneus. iiij. q. iij. ꝛ Cy. Jac. de are. ac' Salli. in. l. ojbus. C. de testi. ꝛ Spe. ꝛ Jo. an. in tit. de testi. §. j. versic. quid de venditore. ꝛ Bal. in. c. j. §. si duo de pa. te. in vsi. feudo. ꝛ Bar. in. l. ab executore. §. alio. ff. de appella. nec ob. affectio quaz verisimiliter habent in sustentatione venditionis propter quã pro xeneta repellitur. c. j. ꝛ ibi gl. ꝛ doc. de test. lib. vj. dixi. s̃. in ver. mediator quoniam illud est ex eo quod communiter sunt viles pone ꝛ aliqua lucra sectant ex validitate contractus videmus. n. quod in multis casibus sola presumptio affectionis non repellit secundum Sicu. per tex. in alleg. c. insuper. sed oportet qó sit magna affectio. arg. c. fi. de testi. lib. vi. Et que dicuntur de venditore extenduntur ad donatorem secundum Sic. in alleg. c. insuper quem ibidem sequitur Felyn. cui dicit addendus qó dicit Jo. an. in. d. ver. sed pone mutuum, ꝛ ꝑm istud crederem limitandum q̃ scripsi supra. in ver. donator. Ego tamen dicerem cum Sicul. in prealleg. c. insuper. qó ibi non tenetur de euictione si fides adhibeat venditori atq̃ donatori attenta qualitate persone ꝛ cause argu. c. litetis. eo. tit. ꝛ sic vbi nullum habent interesse sit arbitrariũ quanta fides eis adhibẽda. arg. in capitulo ꝛ si questiones, ꝛ scripsi supra in ver. Sedens. ¶ †Vir non potest testificari ꝑ vxore
96 quia sunt domestici. arg. ff. si quis cautio. sed ꝛ si. §. preterea. ff. de inde. l. inter. de quo in. q. capelle. iij. vide per Spec. titu. de test. §. j. versi. sed quid de vxore, ꝛ viro, ꝛ que scripsi. s̃. in versic. testis non ꝑt esse vxor. ¶ Vir nubens in mulierẽ a testimonio repelli tur. vt scripsi. s̃. in versicu. mulier que nubit in virum. ¶ Vniuersitatis singuli an admittantur in testes in causa vniuersitatis, vide .s̃. in versi. testes an possint esse singuli de vniuersitate. ¶ Usurarius manifestus a testimonio repellitur. Bal. in. l. j. vij. q. C. ó testamen. no. in. c. q̃q̃ de vsuris. lib. vj. vide. s̃. in ver. fenus improbum. ¶ Vxores duas habens eodem tempore repellitur a testimonio, vt scripsi. s̃. in ver. Nuptias binas. ¶ Vxor regulariter testis esse non potest in causa viri sui, sicut scripsi supra in versicul. testis non potest esse vxor.

FINIS

Tractatus de testibus Ja. co. Butriga.

SVMMARIVM

1 Testes qui, quomodo, ꝛ quare reijciantur, ꝛ per totum.
2 In vno qui deliquit, omnium factus est reus.
3 Testibus contraria dicentibus index debet verisimilia videre.
4 Persone que non coguntur inter se ferre testimoniuꝫ.
5 Pater ꝛ filius, nec volentes, nec inuiti possunt ferre inter se testimonium. Distingue vt ibi. ꝛ nu. 6.
7 In hermaphrodito inspicitur sexus in quo magis incalescat.
8 Omnes q reprehensibiles ꝛ notate oppositionis, ac obscure fame censentur, generaliter non sunt in numero testium.
9 Lite non ꝙtestata non valet testificatio nec testes sunt recipiendi.
10 Asserenti se pregnantem ad hoc vt mittatur in possessionem bonorum defuncti, non creditur.
11 Uni de collegio ferenti testimonium pro collegio an ei credatur.
12 Testi quantomagis in dignitate est, tanto magis ei creditur.
13 Nobili magis q̃ plebeio creditur, ꝛ honeste persone magis quaz inhoneste, ꝛ magis diuiti q̃ pauperi.
14 Dicenti qó nature negotij conuenit, magis creditur q̃ alij.
15 Testium numerus vbicunq̃ certus nõ adijciatur, duo sufficiunt, quia personalis elocutio duorum testium numero contenta esse solet ꝛ nume. sequen.
16 Casibus in quibus tres testes requiruntur.
17 Testm̃ inter liberos valet qualitercunq̃ confectum sit.
18 Casus in quibus. vij. testes, vel plures requiruntur.
19 Casus in quibus testes debent rogari.
20 Testes quomodo interrogari debeant.
21 Forma quedaz circa testes de officio iudicis circa qualdã. qq. ad ipsos pertinentes.
22 Testificata qui didicit non potest de cetero testes ꝑducere.
23 Dictiones tres ꝛ quarta dantur de cõsuetudine generali, que est optima legum interpres.
24 Testis obscure deponens, an possit id declarare.
25 Testis sinodalis si errat, potest se corrigere incontinenti.
26 Index potest ex officio compellere testes venire ꝛ deponere.
27 Nec vltra. xv. dies ipsos detinere debet.
28 Testium ineffrenatam multitudinem non debet pati index ꝓduci, nec examinari.
29 Testes ꝓduci non possunt lite non contestata nisi in casibus vt ibi nota.
30 Mulier an testis esse possit.
31 Protestatio facienda post renuntiationem productioni testium factam.
32 Onus probationis habet ꝛ priuilegium qui prior appellat.

33 Testes

33 Testes producens vtrum teneatur dicere super quo eos ꝓducit.
34 Testium numerum ꝛ nomina an quis cogatur dicere.
35 Testes debēt agnosci ab illo contra quem ꝓducuntur.
36 Testibus quomodo fiant exceptiones.
37 Opponens quem non posse esse testem, ꝛ volens incontinenti id probare, probatio est recipienda.
38 Testes quid si dubitent vel vacillent.
39 Inter variantem ꝛ ꝑfectum differentia.
40 Teste dicente nescire diem vel horam, an eius dictum valeat.
41 Interrogationum copia an dari debeat parti contra quam testes producuntur.
42 Teste dicente verbum ambiguum vel obscurum ad postulationes alicuius quid.
43 Testis si iurauit ante datum libellum quid.
44 Testis si erat testabilis tempore iuramenti, ꝛ tempore depositionis eius intestabilis quid.
45 Testium dicta an aperiri debeant parte absente.
46 Quid si non reperiuntur interrogari testes de omnibus interrogationibus approbatis.
47 Quid si requisiuit testes pars infra tempus, vt testificarentur, ꝛ ideo forte succubuit, ꝙ nō testificati fuerunt.
48 Quid si mortui sint testes in predictis casibus.
49 Testificata ꝛ testificanda quomodo differant.
50 Pars post q̄s didicit testificata, an possit testes inducere ad reprobandum.
51 Interrogationes post publicationem testium, an possint fieri testibus partis aduerse per quas aliquid probetur.
52 Renunciatione facta testium productioni an e didicita testificata, vtrum ea non obstante possint testes produci.
53 Teste vel precone negante se dixisse ita pront dicit notarius in publicatione, vel citatione cuius dicto stetur.
54 In testium contrarietate quid tenendum.
55 Quid si in instrumento sunt tot testes ꝙ sine teste illo qui ei cōtra dicit sufficiant, an talis contradictio obstet.
56 Index si potest contrarietatem testium concordet.
57 Testes si sunt pares in numero et dignitate fertur sentēcia ꝓ reo.
58 Testes si contradicant instrumento, quid.
59 Tabellio equipollet vel maior sit vno teste.
60 Testis de collegio, vtrum possit pro collegio testificari.
61 Quid in testibus deponentibus de maleficio cōmisso in domo, ꝛ decentibus illud cōmissum ante domum.
62 Teste deponente vidisse quem possidere, quid si nesciat quid sit possessio.
63 Duobus affirmatiuam, plus creditur q̄ decem negatiuam proponentibus.
64 Testes producti super vno capitulo an debeant interrogari super alio.
65 Quid si pono ꝙ testes falsum deposuerunt pecunia corrupti, an sufficiat alterum probare.
66 Instantia perempta, an dicta testium sint perempta.
67 Testis si aliquid adijciat suo testimonio, an totum suum dictum corrumpatur.

2

Circa materiam testium, †dic ꝙ quidam reijciuntur ipso iure, quidam officio iudicis. ipso iure, vt pupillus ꝛ seruus, ea ratione, qꝛ testari non possunt, vt C. de testamē. l. hac consultissima. in princip. ff. de testamen. l. testium §. lege. officio iudicis, dic, ꝙ quibusdam causis repellit, quis a testatione, que infra subijciuntur. In primis, si de eo multa mala dicantur in auct. de testib. §. quarta. Secundo, qꝛ non est bone opinionis, ꝛ fame, vt. s. dicto §. quarta, ꝛ ff. ad leg. iul. sed cum testamento. Tertio qꝛ pauper, vt. d. §. quarta. ff. de suspe. tuto. idem in
2 tutore. Quarto quum in alijs sit malus, ergo in hoc, †qꝛ cū in vno deliquit, omnium factus est reus, vt. ff. de lega. j. l. etiam. de libe. ꝛ posth. l. in suis. ꝛ ad sillan. l. si quis in grani §. si quis. Quinto quū reus fuerit, ergo adhuc presumitur, vt. C. ad leg. iul. maiest. l. si qs. ꝛ de proba. l. sine. Sexto quia non seruat leges que tribuit ius suū petentibus, ergo non debet legis auxilium ꝛc. vt. ff. de mino. l. auxilium. ō agrico. ꝛ censi. l. questiones. Septimo, quia huius rei est ignarus, ergo verberibus est subdendus, vt in auctenti. de testib. §. quarta. Octauo quia infam. s, vt. ff. de accusa. l. qui accusare. ꝛ de testib. l. testium. in princip. Decimo quia non habet in bonis cē tum aureos. ff. de accusa. l. non nullus. Undecimo qui suspitionem habet maximam, cum sit violentus. ff. de accusato. l. alij. Duodecimo, quia varia dixerint, ꝛ tales puniendi sunt. ff. de testib. l. qui falsa. Tertiodecimo, qui malum testimonium in eum tulit. ff. de testi. l. produci. Quartodecimo qui minor est. xiiij. annis vt. ff. de testi. l. in testimonium. ꝛ de dinor. l. nullum. ꝛ habet hoc locum in ciuilibus vt. iiij. q. iij. c. j. In criminalibus autem minor. xx. ann. vt. iiij. q. ij §. Item in criminali. ꝛ C. de testibus. Sextodecimo, qꝛ ea que dixit non conueniunt nature, vt. ff. de testib. l. ob carmen. Decimo septimo qꝛ duo contraria sibi dixit, vt. ff. de testib. l. vbi duo. ꝛ C. de fide instrumen. l. scripture. ꝛ de testi. l. repugnātia. Sed in hoc ca
3 su† vbi contraria dicunt non sunt admittendi, sed iudex debet veri similia videre, vt. s. dicta. l. ob carmen. in fin. Decimooctauo quia non reddit causam sui testimonij siue dicti. ff. de lib. can. l. si ipse. §. ij. C. de fide instru. l. si ree. ff. de transactio. l. cum hi. extra de testib. capi. causam. Decimonono si de prolixo testimonium ferat, vt nō presumatur, ꝙ recordetur. ff. de carbo. edic. l. iij. §. finge. alibi de tē pore dicit lex. nam non potest omnium teneri memoria, vt. ff. ō probatio. l. si arbiter. C. qui testamen. face. pos. l. hac cōsultissima. Vigesimo, si testes vacillant. ff. de probatio. l. in testibus. Vigesimoprimo si est inimicus, vt. ff. de probationi. l. testium in princip. Vigesimosecundo si in testibus sit suspitio, vt. ff. de testib. l. testium. in prin. Vigesimotertio si testes vnum ꝛ eundem meditatum sermonem attulerint, vt. ff. de probatio. l. testimonij. in princip. Qui dam natus est in publico iudicio, ꝛ non fuit testimonius. Qui in vinculis custodia publica detinetur. Qui cum bestijs pugnant. Qui se locauerat ad pugnandum, que palam questum faciunt, ꝛ quidaꝫ p
4 pter reuerentiam, vt. ff. de testib. l. testium. §. lege iulia. † Quedam sunt persone que non coguntur ferre inter se testimonium, vꝫ gener, socer, filius soceri, vitricus, priuignus, sobrinus, sobrina, ex sobrina natus, ꝛ omnes qui in primo gradu sunt patronus, patrona, vxor patroni, patrone meritus, liberti, ꝛ eorum filij. Sponsus etiam generi appellatione continetur, vt. ff. de testib. l. lege iul. cum l. sequen. Quibus imperari potest, qui sint not. ff. de testib. l. idonei qui sunt ferri, in casu tamen eis creditur. ff. de testi. l. ferri. qui sunt
5 domestici, vt. C. de testi. l. etiam. † Pater ꝛ filius, nec volētes, nec inuiti inter se possunt ferre testimoniū, vt. C. de testi. l. parentes. ff. eo. titu. l. testis. extra eo. titu. super eo. ij. preterq̄s in duobus casibus qui ibi dicuntur, vꝫ in causa consanguinitatis, ꝛ matrimonij. Super ista materia distingue, quia aut parentes testificantur super etate filij in causa inter eos, ꝛ tunc non admittuntur, cum sit ipsorum parentum copia, vt. C. de testib. l. omnibus. propria autem intelligitur ex qua commodum ꝛ incommodum ad eos spectat, vt ff. quan. appellan. sit. l. secunda. §. in propria. aut testificatur super etate filij in commodum filij, aut ipsorum qui testificantur, ꝛ tunc non admittuntur, vt. l. parentes. C. de testibus nisi quo ad qualem qualem presumptionem inducendam secundum glo. d. l. etiam. ff.
6 de probationi. ¶ †Fallit hec regula in patre testificāte pro filio emancipato secundum Benedic. de germa. ꝛ quosdam Moder. ¶ Item fallit vbi testimonium redditur in casterensi vel quasi, vt ff. de testib. l. qui testamento. §. pater. ꝛ hoc idem tenet Odof. aut parentes testificantur super etate filij in causa prorsus aliena ꝛ tūc admittuntur, ꝛ valet eorum testimonium, ꝛ sic intelliguntur pro prima parte modo superius allegata. ¶ Sed an frater admittatur in testem pro fratre, vel contra fratrem glosſ. dicit ꝙ sic. C. de testib. l. parentes. qui in re propria testificantur, vt. C. de testib. l. omnibus. ff. de testib. l. nullus. qui est adulterij crimine damnatus. ff. ō
7 testibus. l. scio. qui est crimine repetundarum damnatus. † In hermaphrodito inspicitur sexus in quo magis incalescat, vt. ff. de test. l. repetundarum. qui falla vel varia, vel qui eorum dicta partibus referunt, non solum istis non creditur, sed puniendi sunt, vt. ff. de testibus. l. qui falso. qui ob crimen famosum damnatus est, nec testis esse potest, nec testimonium dicitur, vt. ff. de testibus ob carmen. Qui indicaturus est super aliqua re, vel qui nouit. ¶ Item patroni causarum, ꝛ executores, vt. ff. de testibus. l. ob carmen §. illud, ꝛ l. fina. ¶ Item dicto vnius testis, vt. C. de testibus. l. iuri iurandi. in fin. Qui ob exercitu ignominie causa remittitur. ff. de infami. l. quod ait. Qui artis ludicre in scenam prodierit. ff. de infamibus. l. athletas. Qui lenocinium fecerit. ff. de infamib. l. athletas. §. primo. Qui preuaricationis causa damnatus est. ff. eodem. l. prima. Qui vsuras exercuit. C. eodem. l. qui improbum. C. de infamio. l. improbum. Qui furti, vt bonorum raptorum, iniuriarum dolomalo dānatus est pactus. ff. de infam. l. j. C. de infa. l. ij. qui eā vxorē duxit, que intra annū lugere vir̄ noluit. C. de infa. l. decret. q̄uis hodie casus iste nō ꝓcedat de iure cano. Qui binas vxores

eodem tempore, vel bina sponsalia eodem tempore suo nomine ꝛ
xit. ff. eo. l. j. Qui passus est eum filium quem habebat in potestate eam ducere, que nubit infra tempus luctus. ff. de infami. l. j. qui cō victus fuerit hereditatem expilasse. C. eo. l. si te. qui in testamento patris increpatus est. C. eo. l. ea que, qui per patrem fustibus fuerit cesus. C. eo. l. fustibus. qui improbus ⁊ intestabilis appellat. C. eo. l. vltim penitus. qui spernit a sacrosancta eccle. C. de here. l. hi qui. qui pupillam vel adultam filio copulauerit. C. de int. ma. l. j. q hereticorum vocabulo continetur, vt in auctē. gazaros. qui pro locio, tutele, mandati, depositi suo nomie damnati fuerint. ff. eo. l. i. q incestas nuptias contraxit. ff. eod. l. quid ergo. Qui deserto sacramento venit ad secunda vota, in aucten. eisdem penis. C. de secun. nup. que mulier nupsit in virum ⁊ quando vir nupsit in mulierem. ff. ad. l. iul. de adul. l. cum vir. C. de adul. l. cum vir. Qui falsaꝫ monetam cudunt, ⁊ qui monetam adulterinam scienter expendunt, q falsum testimonium dedit. ff. de testib. l. producti testes, qui prohibetur sua bona administrare, qui mutus surdus fuerit, qui furiosus mentecaptus prodigus approbatur, qui periturus est quoquomodo repellitur a testimonio, etiam si non sit infamis, quia semp presumitur deierare. ff. de accusa. l. si cui. §. eisdem. de senato. l. cassius. C. de transa. l. si quis maior. ⁊ not. ff. de infami. l. lucius. † ⁊ generaliter omnes qui reprehensibilis ⁊ notate oppositionis ⁊ obscure fame censentur, non sunt in numero testium. Si testes iurauerunt absente parte contra quam producuntur, extra de testi. c. in nomine domini. C. de testi. l. si quando. Si testes solenniter non iurauerunt. xxxv. q. vj. de parentela. extra de testi. c. causam. C. ō testi. l. iurisiurandi. Si pars testificata didicerit ante apertionez. extra de testi. c. constitutus. ⁊ in aucten. de testi. §. quia vero. Si obscure deposuit ⁊ non declaranit, extra de testi. c. cum clamor. ⁊ de testi. cogen. c. penul. ff. de verbo. significa. l. in conuentionalib⁹.

9 Si non fuit †lis contestata, non valet testificatio, nec testes sunt recipiendi nisi in casibus vt lite non contesta. c. quoniam frequenter, ⁊ c. ad hoc deus. in aucten. de testi. §. ⁊ hoc verum. Si fuerint data capitula ⁊ testes nō deposuerunt sup his malitia vel negligētia iudicis. extra de testib. c. per tuas. C. eo. l. i. Si est consanguineus aduersarij. iij. q. v. consanguinea, ⁊ capitu. accusatus, qui dixit testimonium contra te in causa criminali. vj. q. j. quicūq. xxij. q. v. si quis conuictus, ⁊. c. paruuli. qui confitet de suo crimine tā gens principale non valet, sed debet puniri, extra de confessio. c. cum super. Item si est particeps eius cause. ff. de testib. l. nullus.

10 ¶ †Item non creditur asserenti se pregnantē ad hoc vt mittatur in possessionem bonorum defuncti per edictum de ven. in possess. mitten. vt. ff. de ven. in pos. mitten. l. i. §. i. de acq. heredi. l. cum qui

11 dam. †Quero an credatur vni de collegio qui fert testimoniū p collegio, vel contra collegium. dic q sic, vt no. ff. de rer. diuisi. l. in tantum. §. vniuersitas.

¶ Quibus testibus potius credatur.

Dictum est supra quibus modis testes rijciunt, ⁊ nunc dicendum est quibus modis credatur, ⁊ dicendum, q illis potius fides adhibetur, qui

12 sunt in dignitate positi, †⁊ quanto magis in maiori, tāto magis creditur, ⁊ imperatori magis ꝯ presidi. ⁊ sic de ceteris. C. de testib. l. omnis. ⁊ de testi. l. testium, qꝛ fides testis ex eius dignitate approbatur, in aucten. de testi. §. sancimus. †Item magis nobili, ꝯ plebeo, magis honeste persone, ꝯ inhoneste magis diuiti ꝯ pau-

14 peri. ff. de testi. l. testium in prin. †Item magis creditur illis qui dicunt quod nature negotij, conuenit ꝯ aliis. ff. de testi. l. ob carmen.

¶ De numero testium. Rubr.

Dictū est supra quibus potius credat, nūc de testiū nūmero, ⁊ dom est, †q vbi

15 cūq; certus numerus testiū nō adijcit, tūc duo sufficiūt, qꝛ psona

16 lis eloquutio duoꝝ nume. ꝙtenta esse solet. ff. de testi. l. vbi. † In q busdā casibus tres testes regrunt, vt in mutāda volūtate, que per decenniū stetit. C. de test. l. sancimus. Item in diocesa faciēda. i. p uata scriptura. C. qui pot. in pigno. habea. l. scripturas. Item in inuentario faciendo, in auc. de here. ⁊ falci. §. hinc. Item in cōparatione literaꝝ facienda. C. de fide instr. l. ꝙparationes. Item in caute deponendo ⁊ in priuata scriptura depositarij, qñ ꝙfitet apud se depositum, in aucten. de fi. instru. §. si quis igit. ⁊ §. sed ⁊ si qs. item in instrumento in quo mulier ꝙfitet aliquid recepisse p fideiussione. C. ad velle. l. antique. In quibusdam casibus. iij. requirunt ab eis, vt predictis exēplis apparet. In ꝙbusdā quinq;, vt in codicillis faciendis, vt. C. de codicil. l. fi. Item in ꝯctu excedēte libra auri celebrato in ciuitate. C. si cer. peta. auc. sed nouo iure. Item in libertate per epistolam, vel inter amicos data, vel in instrumēto manumissionis reddendo. C. de lat. lib. tol. l. i. Item in ꝙfessione creditoris, dicentis sibi solutū esse. C. de testi. l. testiū. Item in testamētis

17 in villis celebratis. C. de testa. l. fi. † Item in testamētis tantū inter liberos ꝙditis valet qualitercunq; ꝙfectū. l. hac ꝙsultissima. §. ex

18 imperfecto. ⁊ famil. hercis. l. fi. quādoq;. † vij. requirunt. ff. de rep. l. nullus diuortium. Item in accusatione subdiaconi, ⁊ accoliti, exorciste, lectoris, hostiarij Roma. ecclesie, vt extra. ij. q. iij. Item in testamentis scriptis. insti. de test. §. vlt. C. qui test. face. pos. l. hac consultissima. Quandoq;. xj. regrunt, vt accusando eū qui militarem annonam defraudauit. de eroga. mil. an. l. per hanc. lib. xij. Quādoq;. xv. regruntur, vt in subrogatione prepositi sacroꝝ scrinio. C. de prepo. sac. scri. l. vnicuiq;. Qñq;. xvij, vt in accusatione decani cardinali. Qñq;. lxxij. vt in citatione episcopi Cardinalis, sed testes ⁊ accusatores sine aliqua sint infamia, vt in decre. ij. q. iij.

¶ In quibus casibus testes debent rogari. Rub.

Dictū est supra vbi certus numerus testium req-

19 riꝛ, nunc †in quibus casibus rogari debent. Dic breuiter in omnibus casibus certus numerus requiritꝛ, ibi rogari debent, excepto in codicillis, in quibus nō est necesse vt rogatio fiat. C. de codi. l. fi. §. vlti. in alijs debent rogari. C. de testi. l. testiū. ⁊ auc. rogati.

¶ De interrogationibus testium. Rub.

Vidimus supra de numero testiū, ⁊ in quibus casibus

20 debēt rogari, nūc videamus †qualiter debēt interrogari, dic q interrogādi sunt de presentia, vtꝛ interfuerint ipsi testes maleficio ppetrato, vel alij ꝯctui, necne. Item de visu, auditu, loco, tpe, de nocte, vel de die, tempore nubiloso, vel claro de mense, die, anno. Item qui ⁊ quot interfuerūt ꝯctui. Item si ꝯbentes, stantes, vel sedentes ꝯxerūt. Item si, pposuerūt, ⁊ si cognoscunt signa, si prestitit patrocinū huic cause, si est amicus vel inimicus, cognatus vel affinis. si fuit mediator vel transiens hoc vidit. Si impubes vel seruus, decurio vel plebeus, libertus an ingenuus. si ad dom testimoniū pecunia accepit. si damnum vel emolumentuz ad ipsum spectat. Item si simul viderūt, ⁊ interfuerūt ꝯctui. Item si fuerunt instructi, vel rogati vt taliter dicerent. Item de credulitate, scientia, ⁊ similibus circunstantijs, extra de testi. c. cum causam. q. j. in primis. extra de testi. c. lz. iij. q. iij. nihilominus. ⁊. c. putata.

21 ¶ †Nota quādā formā circa testes, de officio iudicis, circa quasdam qōnes ad ipsos pertinētes. In primis q presente altera parte ducant testes ⁊ iurent, extra de test. c. in nomine dñi. nisi absens esset altera p ꝙtumaciā. extra eo. c. i. C. de testi. l. si qñ. §. his qui. ⁊ debent iurare presentibus partibus q dicāt veritatē, p vtraq; parte, nec pretio, nec dolo, odio, vel amore negabunt veritatē, vel admiscet falsitatem. C. de test. l. iurisiurandi. xxxv. q. j. de parentela. Item testes sunt alendi expēsis pducētis. iij. q. ij. vētus. C. de test.

22 l. quoniā liberi. † Item si testificata didicisti, nō poteris de cetero testes pducere sup eisdē capitulis, extra de fide instru. c. cū Jo. extra de testibus. c. causam. ⁊ capitu. fraternitatis. ⁊ in auc. de test. §. qꝛ vero. Item q si testes produxisti non habebis quartam productionē, nisi cū solēnitate quā habes extra de testi. c. fi. ⁊ c. lz. in auc. de testi. §. quia vero. ⁊ dz iurare q nullo mō didicit testificata ⁊ q malitiose nō facit, ⁊ q prio eos habere nō potuit, vt ibidē dicitur. Item nota, q vna dz esse dilatio de iure cōi, ⁊ j. ꝯ debēt dari tres pductiones, extra de testi. c. in causis, ⁊ c. significasti. ⁊ C. ō

23 dilatio. l. j. cū † de ꝙsuetudine gñali dant tres dilationes, ⁊ quarta que est optima legū interpres, extra de ꝛb. signi. c. habere. extra de ꝙsue. cū dilectus. ff. de leg. ⁊ senatusco. l. de interpretatione. Item

24 queritꝛ † quid si testis obscure dixit, vtrū possit illud declarare. dic q sic. ff. de pretor. stip. l. in pretorijs. ff. de iudi. l. si quis intētione. C.

25 de leg. ⁊ senatusco. l. si impialis. extra de testi. cū clamor. † Item testis sinodalis si errat pōt se corrigere incōtinēti, extra de test. eo. c. pe. Item queritꝛ vtrū iudex post publicationē si cognouerit testes male deposuisse, possit ite; examinare, ⁊ punire si opus fuerit. iij. q. ix. nihilominus. ff. de que. l. repe. extra. de testi. cū clamor. ⁊. c. presentata. C. de testi. l. fi. sic primo ad illud, postea ad aliud ducet ipsos testes, extra de test. c. causam. c. veniens. ⁊. c. presentia.

26 ¶ Item qritꝛ † vtrum iudex ex officio suo possit ⁊ debeat cōpellere testes venire ⁊ deponere, dic quod sic. C. de testibus. l. si quando

27 ¶ † Nec vltra. xv. dies ipsos detinere debet in iudicio, vt. l.

illa

illa si quando.ſ.prime allega.ff.de tabu.exhib.l.iij.§.exhibere,extra de vſur.c.tuas.ꝛ.c.dudum.tamen hoc ſecundum canones nō ꝓcedit in criminalibus,extra de teſtib.co.c.dilectus.iiij.q.iij.qui
28 intendit.†Item nota,ineffrenatam multitudinem teſtium non ꝺꝫ pari iudex ꝓduci.ff.de teſtib.l.j.extra de teſtib.ſignificatur.j.nu
29 mero.xl.extra eo. cum cauſam. Item queritur † vtrum lite non dum conteſtata poſſint ꝓduci teſtes? ꝺic ꝙ non.extra vt lite non cōteſta.capitu.quoniam frequenter.ꝛ.c.ad hoc Beus.in auc.de teſti.§.hoc verū.ꝛ.§.ꝛ ſi vero niſi in caſibus in quibus poſſunt ꝓduci etiam lite non conteſtata,vt puta ſi tenetur de morte teſtium vel abſentia diuturna,ꝛ ſenes,valitudinarij,ꝛ.j.annum annuncia bitur parti contra quam ſunt ꝓducti, alioquin non valent ꝓo hoc faciunt oia iura.ſ.allegata.ſ.c.quoniā frequēter,ꝛ.c. ad hoc dominus.ꝛ.§.hoc vnum.ꝛ.§.ꝛ ſi vero.Item queritur ſi teſtes debēt reddere cauſam ſui dicti ſi ſunt interrogati.C.de teſti.l.j.ꝛ.l.ſolaz. vij.q.iij.ſol.ſi non fuerint interrogati,valet eius teſtimoniū,extra de ſen.ꝛ re iudi.c.ſicut vobis.Itē queritur verum lite nō conteſta ta dic vt in.§.ſi vero.ſ.ꝓxime allegato. Vide etiam plures ca ſus in quibus poſſunt recipi ante litis conteſtationez ad perpetuā rei memoriam,vt.ff.de donatio.cauſa mor.l.mortis cauſa donat. cum tribus.ll.ſequen.ꝛ in.l.hoc enim, que eſt tertia de tribus.ſ. dictis.ll.ibi traditur regula vbi poſſunt recipi ante litis conteſta tionem ad perpetuam rei memoriam,nam regula eſt vt vbicunq; preſens periculum eſt, vel futurum ſperant,ꝛ tunc recipi poſſint.
30 ¶Item queritur an † mulier teſtis eſſe poſſit.dic ꝙ ſecundū leges in omni cauſa teſtis eſſe poteſt, preterq; in teſtamentis.inſti.de te ſtamē.§.te.xv.q.iij.de crimine. Sed ſm canones in cauſis crimi nalibus nunq; extra de verborum ſignificatio.c. fœnus.xxxiij.q. v.mulier.in ciuilibus ſic,ꝛ maxime in matrimonijs.extra de teſti. c.cum literis.ꝛ capitu.quoniam aliqua.Itē ſcire debes,ꝙ poſtq; 31 renūciaſti productioni teſtium,debes proteſtari vt tibi ſalue ſint exceptiones opponende tam contra dicta teſtium,q; contra ipſos teſtes,dicendo ꝙ intendis aliquas exceptiones opponere, ꝛ ſi ta lem proteſtationem non feceris,non poteris poſt aperturam dicto rum teſtium aliquid contra ipſos nec eorum dicta opponere niſi ꝺ nouo veniſſet exceptio in notitiam tuam,vt extra de teſtib. preſen tium.Item quero,quid ſi dicat reus volo primo producere teſtes meos, debet dicere actor,immo mei ſunt primo recipiendi, q?† ha bet onus probationis ꝛ priuilegium qui prior appellat.ff.de iudi.l. qui prior,ꝛ de proba.l.ei.extra de ordin.cogni.cum dilectus. Re plicet aduocatus,immo rei ſunt primo recipiendi.C.de inoffic.te ſtamen.l.liberi.in fin.ff.de proba.l.certum.ꝛ de fer.l.ferie.ꝛ de re gu.iur.l.non debet.Sed totum hoc habet iudex terminare ex of ficio ſuo,videat ſi actor dicat ꝛ non producat,vel vt impediat, vel ſi vere vult producere,ad hoc.ff.de rei vendica.l.in fundo.in fi.vi deat ſi periculum eſt in mora,vbi non poteſt ſeruari regula. rigore iuris.ff.de offic.proconſul.l.alioquin. ꝛ ſimilibus.Item queritur
33 † vtrum teneatur dicere ſuper quo vult teſtes producere, ꝛ hoc in ſcriptis facere redigi,videt ꝙ ſic,quia ſi vult ꝓbare inutile non eſt audiendus.C.de probatio.l.ad probationem.Item debet hoc dicere ꝛ predicere,vt ſciat vtrum velit quid tale probare quod ſit admittendum,q? non omnia debent probari.ff.de peti.hered.l. ſi quis libertus.vltra medium.C.qui le.per.l.momentarie. Po teſt reſpondere aduerſarius,tibi non dico,q? tibi non probo, ſed iudici probo ꝛ fidem facio,ꝛ ei dicam ſi debeo dicere.ff.de proba tioni.l.quinquaginta.C.de condi.ob can. tur.l.j.hic qui petit ſic reſpōdeat,ſi debes dicere iudici,iudex dicit mihi,q? in iudicio nil opertum eſſe debet. Preterea iudex neſciret vtruz eſſet vtile vel inutile,ꝛ merita negotiorum ꝛc.C.ſi per vim vel al.mo.l.fi. Ulti mo dic,ꝙ ꝺꝫ hoc dicere coram iudice audiente parte aduerſa vt poſſit contradicere ſi habet cauſam contradicendi. Itē videtur,ꝙ ſuper quo teſtes producuntur in ſcriptis debeat redigi, q? produ cens poterit ſecunda vel tertia die dicere hoc non dixiſſe,ꝛ dabit materia variandi verum ꝛ probandi falſum.ff.de eden.l.j.§.edi tiones.ꝛ ibi plene. Reſpondeat aduerſarius,ſufficit ꝙ ego verbo tenus dico,ꝛ ſic non tenetur facere ſcribi,vt.ff.de edē.l.j.§.edere. Iudex ex officio ſuo faciet ſcribi per perſonam publicam, ne veri tas poſſit perire.ff.de teſtib.l.curēt.C.de fide inſtru.l.plures. ꝛ ꝟ locum habet in omnibus que dicunt a partibus in iudicio extra ꝺ probatio.c.quoniam contra falſam.ff.de proba.l.quorum proba tiones.detur in ſcriptis intentio probandi,ꝛ iudex eam videat di ligenter,ꝛ quod eſt ibi legitime dimittat, deinde det dilationē ad ꝓcedendum ſeruata doctrina.C.de dilatio.l.j.Item quero vtrum
34 † quis cogatur dicere numerum ꝛ nomina teſtiū.dic ꝙ nomina te ſtium quis non tenetur dicere abſolute,niſi eſſet conſuetudo loci, vel niſi appareret ꝙ fraudulenter ſubijceret,ꝛ ſuper his inſtituet aduocatus vtriuſq; partis.ff.de excep.l.non ex omnibus.C.ꝺpo. l.penul.finita dilatione venient teſtes,ꝛ ille contra quem produ cuntur,vt recognoſcat eos,q?† teſtes debet agnoſcere ille contra
35 quem producuntur.C.de iur.delib.l.fi.§.j.vt ibi no.Butriga.

¶Qualiter exceptiones opponantur teſtibus,ꝛ quid in ipſis ex ceptionibus fieri debet. Rubr.

36 Dic qꝺ ſi teſtes ꝓducuntur ꝓ te,eis potes obijcere aliquam exceptionem illarum ex ceptionū pp quas teſtes ſubmouent, vt q? ſeruus, vel q? inimicus ꝛc.obijcias,ꝺꝺo,dico talē teſtē ꝓ me introductū,teſtē eē nō poſſe pp talē cām,ꝛ ſic nō eſt admittēdus.ff.de teſt.l.j.adhiberi. Debit reſpondere teſtes producens,immo admittendi ſunt,ꝛ vtrum cau ſa illa ſit vera necne diſputationis tempore ſeruabitur,vtrum ſint admittendi,necne. Reſpondeat aduocatus partis contra quam producuntur teſtes,iſti teſtes non debent recipi ſub conditione,q? actus legitimus eſt.C.de ſen.l.penulti.ff.de reg.iur.l.actus ad hoc reſpondeo,ꝙ ſi conſtat ꝙ non poteſt eſſe teſtis non debet recipi,vt d.l.j.ff.de teſti.ꝛ quia ſuperfluat receptiones ꝛ ſuperfluo iuramen to non eſt quis grauandus.†Si vero conſtat,ꝛ incontinenti vult facere fidem ꝙ non poſſit eſſe teſtis,recipienda eſt probatio.ff.ad exhib.l.iij.§.ibidē.ff.ad trebel.l.ille a quo.ꝛ ibi no.extra de teſtib. c.veniens.ij.de reſtitu.ſpolia.c.literis.vltra medium.ſi iudex ve ro probabit recipiendos teſtes,appellet ille contra quem teſtes ꝓ ducuntur.ff.qui.ſatiſda.cog.l.arbitri.argu. contra.C.quo. appel. no.re.l.ante ſententie.Si vero pronuncietur non eſſe recipiēdos, appellet ille qui produxit,ſi vult iure canonico iſtā appellationez cognoſci,ꝛ ceſſabit interim cauſa principalis iure eccleſiaſtico,ꝛ ſi incontinenti non vult eos probare,recipiantur ſeruato tempore diſputationis quidquid ꝛ quantum debet eis credi,vt.C.de teſti. auc.ſi vero.ff.de tutel.l.mutus.§.j.cum non conſtet teſtes recipiē dos,dicat ille contra quē producti ſunt,volo facere libellū ꝛ inter rogationem meam contra teſtes quos vis ꝓducere,quod vſu ma
38 gis eſt approbatū q; lege cautum.†Quid ſi teſtes dubitent vel va cillent.non valet eorum teſtimonium, extra de appella. ſolicitu dinem,quia quaſi contrarius,ꝛ dubitare,ꝛ vacillare idem ſignifi cat.C.de acqui.poſ.l.nemo vacillans dicitur qui dubitando ꝛ ti mens loquitur.Itē ꝛ qui varie loquitur.ff.de fal.l.eos.ꝛ de teſti.l. eos.ij.ꝛ.l.falſam; horum autem teſtimoniū non vz, imo puniūtur vt.C.de teſti.l.nulluni.Inn.in.c.penul.extra de teſti.co.ꝛ in.d.c.
39 penul.extra de teſti.†Varians dicitur qui non ſtat firmus ꝛ in ꝺic to,contrarius dicitur qui contraria reneaciter aſſerit.c.penulti.
40 extra de teſti.†Quid ſi teſtis dicat neſcire diem vel horam,vtrum ipſius teſtimoniū valet dic ꝙ ſic.ff.de accu.l.libellorum niſi nego tium eſſet tale,ꝙ requireretur ſcieſitia diei vel horę.ff.quod vi aut clam.l.aut qui vbi dicitur ꝙ ſi denuntiatum fuit nouū opus,ꝙ po ni debet in inſtrumento denuntiationis dies,ꝛ hora diei, vt.C.de ſtrabē.ꝛ com.ſtipu.l.penul.ꝛ ēt ꝙ qui prior eſſet potior eſſet, vel vbi poſteriora derogant prioribus.ff.de legi.ꝛ ſenatuſconſul.l.ſed eſt poſteriores.ff loca.ꝛ conducti.l.in operis.ff.de pignor.l.ſi fun
41 dus.†Queritur vtrum debeat dari copia interrogationum parti, contra quam producuntur,cum in ſecreto ſint dande iudici, quia ſi pars ſciret partem inſtrueret. Reſpondeo ſi tale interrogato rium continet queſtiones ꝛ deſtructionem teſtis,ſecretū ſit omni no vt dictum eſt Si vero contineat queſtiones ad probandum in tentionem,videt ꝛ exceptionē illius contra quē producitur,ꝛ tunc dāda eſt copia ad hoc vt ſeruet equalitas. Sed quando fiet ſcōm interrogatorium de quo facta eſt mentio.ſ.in.iij.q.proxima. Reſ pondeo ſi conſuetudo eſt loci vel fori,ꝙ poſt aperturam interrogent ad petitionē illius ꝓ quē ꝓducit,ſcīs eſt ꝙ fiat tunc interrogatiū poſt aperturam. ſi non eſt cōſuetudo loci oportet quod fiat ante.
42 †Queritur quid ſi teſtis dixit aliquod verbum ambiguum vel ob ſcurum ad poſtulationem alicuius.dico quod tale verbum ambi guum interpretabit ꝑ iudicem vel per teſtem ex ſuo officio.ff.de re gu.iur.l.cum ambiguis.ꝛ.l.nerarius.ff.de teſtam.l.heredes.§.j.ſi vero non dixit verbum ambiguum,ſed dixit aliquid,ſuper quo il le contra quem producit,non potuit eſſe inſtructus,dico adhuc ip
43 ſum teſtē interrogandū.†Quero quid ſi iurauit,ꝛ adhuc nō fuit da tus libellus.Rñdeo dabit poſtea,ꝛ differretur ſcribi teſtis dictū quouſq; ſit factus libellus.ſed q?tuz expectabit teſtis.Rñdeo for te p.xv.dies.C.de teſti.ſi qñ.Sed cuius expenſis interim, dic ꝙ ꝓducētis.C.ꝺ teſti.l.qm̄.ꝛ de ap.l.eos vel dic ſi qd ē qꝺ iputet ei q ꝺꝫ ferre libellū,ipſe interim faciet expenſas,vt deſidie penam luat
44 vt.C.depoſiti.l.final i.in fine.†Quid ſi erat teſtabilis eo tempore quo iurauit,ꝛ inteſtabilis eo tempore quo deſcribit.dic ſpectatur

tps iuramēti.ff.qui testa.face.pos.l.ad testium.in prin.vel dic tps quo scribit.ff.de testa. mi.l.añpe.vel distingue cuius dolo vel culpa fuerat dilatū tps.ff.de mino.l.intra vtile tps.i.respon.ff.de excusa.tuto.l.sed z si preferatur.C.ad.l.iul.ambi.l.fi. † Item quero vtrū dicta testiū debeant aperiri absente parte, maxime parte cōtra qnā testes pducunt, dic q non, nisi absens esset p ctumaciā.ff. ad.l.iul.de adul.l.si postulauerit.§.de questione, ad hoc, vt predicta pars possit prestari ꝯ personas z dictatestium, vt extra de testib.presentium. † Quero quid si non repiunt interrogati de omnibus interrogationibus factis, z approbatis. Rndeo interrogentur, vel index, vel tabellio qui pretermisit resarciet.ff.de iudi.l.non gdqd.§.j. † Quid si pars requisiuit testes.j.tempus vt testificarentur, z ideo forte succubuit, qz non testificati fuerūt. dic q imputabitur voleti eos pducere si non fecit, z per ipsum remānsit, quin faceret eos cogi.ff.de tab.exhib.l.locus.§.hoc, z hoc sine cā similis sine criminalis sit.C.de testi.l.si qñ.ff.eo.tit.l.i.§.j. qđ vez est si nō fuit petitum a iudice. Sed si petitū fuit, z ipse iudex recusauit, tūc iudex resarciet dānū.ff.de mag.conuen.l.j.ff.de dā. infect.l.iij.§. penul. Sed nunqd testis qui noluit iurare tenebit. dico q sic, qa testificari publicum munus est z necessariū, vt.ff.quemadmo.test. aperiā.l.cum ab vno.z.l.sed z si quis. ideo dz dānū resarcire.ff.de admi.tu.l.quidam.in fi.z.l.tutor, z.C.de excu.tuto.l.qm. Quero quid si testes sint producti z publicati, z eorum dicta sunt admissa, quid iuris sit distingue si apud iudicem sunt admissa vel publicam personam aliquam ipse resarciet damnum, z graniter puniet, .C.de appel.l.ne causas. z de testib.l.quando. Si apud illum contra quem sunt pducti itez pducant nec possit obijcere pp vitium suum q semel sunt pducti, z ad hoc.ff.si omis. can. testi.l.quid autem.§.non simpliciter. Si autem apud illum qui pduxit imputet sibi, z q iterum non lz ei pducere, qz sic daret materia z occasio ō linquendi, z fingendi se amisisse, z pducendi iterum suborn atos, z materia peccandi auferenda est.ff.de iureiur.l.ait prator.§.j. z de eden.l.editiones. Si pbet se euidenti casu amisisse pducet iterū, vt.ff.de eden.l.si quis ex argentarijs.§.pennlt. z §.fi. z.l. seq. videt tamen q in primo casu possit pducere, qñ stetit per iudicem, qz piculosum esset ei litigare cum iudice, z pbare interesse difficile, vel ad minus beneficium restitutionis ex illa clausula generali si qua iusta causa, vel ex illa speciali si perpetuo. † Quid si mortui sint testes in predictis casibus. index videbit si quidem vt dictum est euenit p eum ꝯ quem producti sunt si amisit. Sz quomodo pbabit dānum hic forte sacramento illius qui testes pduxit. C. vnde vi. l. si quando. Sed quero vtz ille qui testes pduxit teneat rndere positionibus factis per illū contra quē testes pducti sunt sup dictis testiū, vel super personis eorum, vt qa ponat q dictum eoz non teneat qa varia dixerūt z c. vel sunt infames z c. Dubitatio huius qst. est, q: poterit dicere pducens non teneor accusare testem meum, nec inducere turpitudinem suam, vt. C. vt nemo innuit. a. z c. Sed illud lz locum ne principaliter ab initio criminaret. Sed quū qs admittit ad pbandum causam remotionis, ergo omnino tenetur rndere. Itē quero quid si aliquis volebat q quidaz ferret testimonium pro vo, z quum eum duceret ad testimonium dicendum, testis iste libenter nolebat iurare, dixit z exclamauit coraz omnibus dicēdo, oñe index de isto facto nihil aliud scio, nisi id quod ipse dixit, vz pducens, z hic producens semper presens erat, vtrum amplius eum inducere possit. dubiuz est qz testificata didicit, z sic vt eum vlterius inducere non posse. Sed contrarium puto, qa differentia est inter testificata z testificanda. † Testificata dicunt quū testes testimonium dixerunt z eorum dicta in actis sunt redacta, z post aliqua pars didicit testificata. testificanda sunt que non sunt dicta, sed dicēda, q ita sit intelligendum, auc. qui semel. euidenter pbat. Item querit vtrum postq̄ pars didicit testificata possit saltim testes inducere ad corroborationē eoz dicti. z videt q sic, vt in auc. de testib. §. qz vero multi. Sed contrarium puto, z si se habet consuetudo. † Sed nūquid postq̄ pars didicit testificata, possit testes inducere ad reprobandum tests, videt q non, qz testificata didicit. contra puto, vt quod velit dicere pars q sunt criminosi infames, z si scim eos a principio infames vel criminosos esse, si tamen ab initio protestatus de iure meo, z eius questio seruata est postea, supradicta probat auctenti. posita. C. de testib. ancten. si dicuntur. et. l. si quis testibus. Sed vbi a principio scini testes esse infames vel crimmosos z c. dum producerentur, z nihil dixi preiudicauit mihi, z ita domi. Azo dixit, vt audiui. Sed si velim reprobare dictum testis, semper possum testes inducere, vt in auctenti. de testib. §. quia vero. Sed decretal. dicit, z si nihil abinitio protestatus fui, nec aliquid dixi quod post publicationē processus possum dicere criminosos, vel infames z c. vt capitu. deniq̄. extra de exceptionibus in glo. fina. z extra de testibus capitu. presentium.

† Sed nunquid potest aliqua pars post publicationem aliquas interrogationes facere testibus aduerse partis, per quas aliquid probet. Videtur quod sic, z in hac opinione erant multi docto. bononie. Sed contra dico quod possit causam sui dicti explorare, z sententiam suam mutare vel variare, vt.ff.de testamen.l.heredes. z de hered.instit.l.asse. Super nono tamen capitulo, z de nouo emergenti bene possunt fieri interrogationes, z testes induci, vt .C.de testibus.l.si quis. z extra de testib. capitu. fraternitatis.

† Quid si renunciatum fuit testium productioni, testificata tamen non didicit, vtrum poterit non obstante renunciatione testes producere. credimus quod sola renunciatio nō faciat quod testes vlterius non possint produci, sed scientia dictorum testiuz, vt in auctenti. de testibus. §. quia vero multi. z. C. de iudi. auctenti. iubemus. non enim potest postq̄ testificata didicit, testes inducere, vt .C.de probationi. l. exceptiones. z de rei vendica. l. officium. Sed quidam dicunt, quod aucten. corrigit. ll. istas, z omnes alias que hoc dicunt. Sed hoc dicere nobis non placet. Sed domino meo visum est distinguendum, vtrum quis produxit testes extra iudicium, vel in iudicio, si extra z didicerit testificata suorum testium, non fiat ei preiudicium, sed si in iudicio, produxit, locum non habet hec auctenti. ¶ Item pone quod testis dicit se male dixisse, vt pone quod testis aliud coram arbitro, z aliud coram iudice, quid erit hoc casu faciendum. z dicimus quod vltimo dicto stetur, z puniatur vt falsarius. ff. de testibus. l. qui falsa. quod vltimo dicto stetur, facit. ff. de questioni. l. repeti. z in auctenti. ea. §. licet. ff. de inofficio. testamen. l. si cui. Alij dicunt quod primo stetur, qz presumitur quod corruptus hoc dicat. Ego neutrum dico, nec credo, z ita de facto seruatur Bononie. Jaco. but.

† Sed pone quod testis dixit testimoniuz, z notarius cause scripsit, dum notarius legit dictum suum in publicatione, dicit testis se sic non dixisse. vel pone quum tabellio legit citationem factam a precone, qui dicit predicta die se non citasse, nunquid stabitur dicto testis vel preconis, vel tabellionis. dic quod stabitur scripture, nam talis facit fidem sine testibus, vt. C. de donationi. l. donatio. z extra de testibus capitul. quoniam contra fal. z plenissime nota. per Innocen. in. d. capitu. Item pone quod testis tulit falsum testimonium die feriato, quamuis ipsius dictum non teneat, vt puta quia die feriato dixit vt dictum est, vtrum de falso puniatur. dic quod sic, vt. C. de episcopal. audiē. l. si clericus z. ff. ad leg. cornel. de fal. l. si quis legatus.

¶ De contrarietate testium. Rubri.

De contrarietate † testium quid sit tenendum, distingue, aut vnus testis contradicit sibi expresse, z eius testimonium non valet, vt. j. q. viij. puta. extra de appella. sollicitudinem. C. de libe. can. l. cum precum. nisi hoc fecerint corrigēdo se z incontinenti, extra de testi. co. pretera. Aut est falsus, z tunc videtur in nullo eius testimonium valere, vt dixi. §. diuitin. ix. si ad scripturas. Aut vnus testis contradicit pluribus, z tunc talis contrarietas non obstat quia testimoniuz vnius non iustificat, nec damnat. xxx. q. iij. admonere, nisi cōtradicat pluribus testibus cum quibus scriptus est in vno instrumento. ff. quemadmo. testamen. aper. l. j. in fi. † Sed quid si in tali instrumento sunt tot testes, q sine eo sufficiunt, quis vnus cōtradicat, nunquid talis contradictio obstet, z dic q non, vt no. in. d. l. §. proxime allega. Si vero plures pluribus, subdistinguunt quidam quia aut contradicunt testes ex eadem parte producti, z tūc nullius testimonium valeat. iij. q. viij. nihilominus. z videtur hoc expressum extra de probatio. bi. sicut quando diuerse scripture ex eadem parte producuntur, que sibi contrarie sunt, z tunc nulla ex illis valet, vt extra de fide instru. c. scripture. Sz si ꝯdicunt testes partis aduerse, tūc prenalet testimonium pluriuz testimonijs paucorum, nisi illi testes sint meliores, vel magis verisimiliter loquātur. Hanc opinionem non approbo, lz enim testes contradicant, non dico hoc casu q eoruz testimonium nō valeat, lz ita sit in instrumentis, qz instra sua potest quis pducere ēt q sibi contradicant, vnde imputet sibi si contraria instra exhibet, sz in testibus nescīt quid dicturi sint, dicas ergo, q si testes contradicant testibus, sine ex eadem parte, sine ex aduersa parte pductis, primo concordabit † Index contrarietatem illam si potest, extra de testi. cum tu fili. in decre. j. di. periculose. z extra de verbo. significatio. nihil obstat. Idem potest dici de contrarijs instrumentis, extra de cōsuetudi. cum dilectus. nisi sit manifesta contrarietas. iij. questio. nihilominus. xxx. questio. vj. de parentela. vbi ergo testes contrarij

trarij sunt semper testimonium plurium prevalet, nisi ex altera parte tanta sit dignitas, q̄ merito debeat preiudicare numero, vel verisimilia loquantur, vel nisi per pauciores testes plures probarentur q̄ per plures verbi gratia plures testes probant me possedisse rem per .x. annos, pauciores probāt te possedisse per .xl. annos eandem rem, & postea dicunt titulum possidendi, tūc dicemus valere testimonium pauciorum, & hoc verum vbi testes de eodem
57 tempore introducti sunt. † Si autez testes ex communi parte sunt pares & in numerro, & in dignitate, tunc fertur sententia pro reo extra de probatio. ex literis. & de fide instrumen. inter, nisi in matrimonio, & in causa liberali pro testamento, & in dote, vt extra de sen. & re iudi. c. fi. si autem neuter possidet, sed vterq̄ petit rez ab extraneo, tunc si vtriusq̄ partis testes sunt pares, diuidatur res, si potest, extra de presump. afferte. Si res est indiuidua, potest iudex gratificare, & dare cui voluerit, extra de parrochi. capitu. primo vel res sorte diiudicatur. xxvj. q. ij. sors. † si vero testes cōtradicunt instrumento, aut contradicunt instrumento in quo sunt scripti, aut instrumento in quo non sunt scripti, primo casu prevalent
58 testes instrumento, extra de pba. c. tertio. & de con. apo. p tuas. ff. quemadmo. testamen. aper. l. j. & in auctenti. de fide instrumē. §. si vero. Secundo casu dicunt quidam q̄ semper preiudicat viua vox mortue, vt in auctentica de fide instrumen. §. si vero. colla. vij. Alij dicunt, q̄ si factum est remotū ab hominum memoria potius credatur instrumento, q̄ testibus, sed si factum est recens potius credatur testibus, tunc ideo quia memoria vltra annuz nō habetur. ff. de probatio. l. si arbitri tunc ideo quia testes consuerunt eorum fidem variare ex tractu temporis. ff. de carbo. edic. l. ij. §. one. ff. de damno infecto. l. qui bona. §. fin. ego credo q̄ contra instrumentum admittantur testes quantuncunq̄ sit publicuz extra de prescrip. ad audientiam. C. de probatio. l. cum precibus non tamen credo q̄ testimonium duorum vel trium prevaleat instrumento, nam cum instrumentum obtineat vicem duorū testiuz,
59 & postea † rabellio equipollet, vel maior sit vno teste, oportet q̄ ad minus reprobetur instrumentum per quatuor testes, vt extra de fide instrumento. cum Joan. fallit tamen hoc in duobus casibus, vbi videtur q̄ contra instrumentuz non admittantur testes sicut contra inuentarium publice confectum non admittuntur testes. C. arbi. tut. l. fin. & in confectione que fit a muliere in instrumento, in quo q̄fitetur se recepisse pecuniam per intercessione. C.
60 ad velleia. l. antique. † item quero quid si vnus de collegio ferat testimonium pro collegio, vel contra collegium, vtrum tale testimonium valeat nec ne, dic q̄ sic, vt. ff. de rerum diuisio. l. in tantū.
61 §. vniuersitatis. † Item quero quid si aliquis accusatus est q̄ interfecerit quendam in quadam domo, & testes producti ad probādum dictum maleficium, probant q̄ dictum maleficium commissum fuit ante dictam domum, vtrum sit probatum, dic q̄ sic, vt. ff. de verborum obligatio. l. qui ante chalen. cum ibi not. Item quero quid si quidam testes producti ad probandum aliquod maleficium quod dicitur esse commissum in quadam domo, & quidaz de predictis testibus dicunt, dictum maleficium fuisse commissum in dicta domo, quidam fuisse commissum ante domum, vtrum sit probatum, vel vtrum tanquam varij repellantur & dic q̄ probatū est & varij non sunt per. d. l. allegatā. §. proxima questione videlicet. l.
62 qui ante chalen. ff. de verborum obligatio. & sic supra proximam questionem coniunge cum ista. † Item quid si testis dicat aliquē vidisse, tenuisse, & possedisse, & nescit quod sit possessio, nunquid dictum suum valeat, & de qua possessione videatur ipsum probasse, dic primo q̄ dictum suum valet, secundo q̄ videtur probasse illaz possessionem super qua productus est hoc no. ff. de verbo. oblig. l. stipulatio ista habere licere. §. hec quoq̄ stipulatio, & dic p Bynum vt ipse notat super ipso. §. item si testis obscure deposuit in iudicio, pro quo deber fieri interpretatio, dic per By. extra de reg. iuris. c. contra euz libro sexto. Cauetur statuto alicuius ciuitatis q̄ si quis produxerit testes falsos, q̄ soluat certam penam, modo quidam produxit vnum vtrum teneatur ad dictam penam, dic q̄ sic argumen. ff. de nego. gest. l. ait pretor in princip. & §. negotia. Item quero quid si duo testes dicant, q̄ quidam fundus valet cētum, & non plus, duo dicunt q̄ valet ducenta, cui dicto stabimus,
63 dic, dicto duorum, naz gl. dicit q̄ † plus credit duobus asserētibus affirmatiuam, quam deponentibus negatiuam, quamuis contrarium sit in arbitris, nam statur dicto illorum qui consenserunt in minori quantitate quamuis sint pauciores in numero, vt plene nota. ff. de arbi. l. diem proferre. §. idem queritur. Queritur si timetur de collusione inter heredem scriptum, & eum qui testamentuz dicit inofficiosum, vt legatarij fraudētur, vtrum legatarij possint testes producere & appellare, & alia i causa facere que necessaria sunt etiam inuito herede. dic q̄ sic, vt no. ff. de inoffi. testamen. l. si
64 suspecta collusio in princip. † Item quero vtrum testes producti super vno capitulo, debeant super alio interrogari. argu. q̄ non, vt not. ff. de petitio. hereditа. l. si quis libertus. in fin. de iureiurādo. l. si duo. §. idem. in fi. C. de ordi. co. l. secunda. Sed oppono de ancten. de testi. §. si vero dicantur. Sol. ibi interrogatur an sit liber a natiuitate, vel non, dic de materia ista per Innocen. extra de testi. c. per tuas. Queritur si ex familia alicuius vnus deliquerit. Item si aliqui erant in loco aliquo, non tamen familiares, & vnus deliquerit. Item sine aliquis quū maleficium commiserit, & inductus de alijs pānis, q̄s nunc sit. Redeo ad primuz, si testis dicat, q̄ nomen committentis delictuz ignorat, sed dicit si videret q̄ ipsum bene recognosceret, vtrum dominus debeat totam familiam exhibere ad hoc vt testis possit recognoscere delinquentez, Idē in secundo, q̄ oēs qui erant in loco cōmissi maleficij, vt debeant recongregari. Idez in tertio, q̄ cōmittens debeat se induere illos pānos, quos habuit tempore cōmissi maleficij, vt. ff. de exhiben. l. tertia. §. si quis noxali. ff. de pub. & ve. com. l. si cū exhibuisset. §. ante acta extra de testib. capitu. causam cause. † Quid si pono q̄ falsum testimonium testes pecunia corrupti dixerint nunqd sufficit alterum probare. dico q̄ non, vt argumen. ff. de re iudica. l. diuus. qui. ex ca. in po. ca. l. fulcinius. §. secundo. & §. quid aūt sit latitare vi bo. rap. l. ij §. dolo autez. & §. seq. extra de probatio. c. licet, nam me ad hoc astrinxit, quod apparet ex quo sic limitate locutus fuit, vt. §. dicta iura allega. bene probant. Secus si dicerem pono q̄ dicti testes falsum dixerunt, & per pecuniaz corrupti
65 fuerunt, nam nunc videor duo ponere & sic alterum sufficere probare, argumen. ff. de verborum signifi. l. sepe. §. cum vero dicimus,
66 & per. d. c. supra allega. † Quero nunquid instantia iudicij perempta, dicta testium perempta sint. dic q̄ aut instantia est perempta ante publicationem testium, & tunc dicta testium perempta sunt, nam postea non faciunt fidem, aut instantia perit post publicationez, & tunc dicta non pereunt, vt not. Cyn. C. de iudi. l. properandum. † Quid si testis aliquid adijciat in suo testimonio, vtruz inū dictū totū corrūpat, dic q̄ sic, extra de reg. c. fleat peccator quero cum sint quidam qui non coguntur ferre testimonium, vt. ff. de
67 testi. l. inuiti. nunquid ipsis volentibus admittantur. videtur q̄ sic vt no. in fi. gl. fin. supradicte. l. proxime alle. & hec de testibus ad p̄sens dicta sufficiant. Deo gratias amē. & gloriosi. Catherine.

FINIS

Tractatus de reprobatiōibus testium, per Bagarotum.

SVMMARIVM

1 Veritati multa contraria per testes perpetrantur.
2 Delictū impunitū relinquere sanctum est q̄s innocentē q̄dēnare.
3 Testis falsidicus tribus obnoxius est.
4 Testis falsidicus suo testimonio innocentem ledit.
5 Actū nil videtur, quando aliquid ad agendum supereſt.
6 Testes si infames sunt reprobantur.
7 Testes si sunt serui reprobantur.
Serui sepe timore domini veritatem supprimunt.
8 Monachus, vel canonicus regularis abbas & prior an ad testificandum cogi possint.
9 Fratres minores vel predicatores an de licentia superioris testificari compelluntur.
10 Filius sepe solet esse patri similis.
11 Serui in defectum probationum admittuntur.
12 Probationum facultas angustanda non est.
13 Mulieres quare a testimonio repellantur in criminalibus.
14 Mulieres in ciuilibus ad testificandum admittuntur, & quādo de crimine ciuiliter agitur.
15 Mulieres in testamentis testes esse non possunt.
16 Minores .xiij. an. a testimonio in ciuilibus repelluntur.
Minores .xx. an. in criminalibus a testimonio repelluntur.
17 Pubes de bis q̄ in pupillari etate vidit testificari potest.
18 Furiosi & mente capti a testimonio repelluntur.
19 Pauperes testes esse an possint.
20 Testi pauperi non tanta fides adhibetur.

21 Excommunicatio est separatio a communione omnium fideliu3.
22 Sententia preceptū nec arbitrium ab excōmunicato latu3 nō v3.
23 Excommunicatus literas impetrare non potest nec pronocare.
24 Testes familiares ⁊ domestici repelluntur.
25 Uxor an dicatur domestica.
Uxor pro viro vel contra eum an testificari possit.
26 Testificari qui non potest pro me nec etiam contra me.
27 Testes reprobantur nisi cum iuramento testificentur.
28 Juris securitas pactis priuatorum mitigari potest.
Juramentum calumnie per pactum remitti non potest.
29 Judices veritatem ⁊ legum ⁊ institie vestigia sequi debent.
30 Juramentum in causa criminali an testi remitti possit.
31 Testes in causa propria repelluntur.
32 Canonici in causa ecclesie an testificari possint.
33 Uniuersitati quos debetur singulis non debetur.
34 Uenditor pro emptore non testificatur, nec e conuerso.
35 Fideiussor pro debitore testificatur.
Debitor pro fideiussore testis esse non potest.
36 Tutores, curatores, negotiorum gestores, procuratores, iconomi an pro eorum dominis testes esse possint.
37 Judices nec arbitri in causis quas iudicandas receperunt iudices esse non possunt.
38 Testes singulares reprobātur.
Dicto vnius testis quandoq; statur.
39 Testes in causa cōmuni reprobantur.
40 Testes reprobantur si sunt socij ⁊ criminis participes.
41 Testes reprobantur si sunt obscuri vel ingrati.
42 Judex an possit testes compellere vt dicta sua obscura declarent.
43 Obscure dictū pro non dicto habet.
44 Testes repetuntur si interrogationes necessarie omisse sunt.
Testes si confuse deponant iterum interrogantur.
45 Testes si velint reuocare dictum an possint.
46 Testes an reprobantur si causam sui dicti non reddunt, ⁊ nn. seq.
77 Ratio nuda aliquem debitorem non facit.
Testes verbosi esse non debent.
48 Judex an parti ad interesse teneatur si testes de causa scientie nō interroganit.
49 Testes reprobantur si inimici sunt his contra quos testificant.
50 Testes repelluntur si falsa testimonia vnus pro altero pferat.
51 Testes reprobantur, si veritatem tacent.
Religiosi mortaliter peccant vel alij si veritatem suo testimonio celauerunt.
52 Jram Dei super se pronocat, qui magis hominez q̄ Deū timet.
53 Testes reprobantur si corrupti pecunia falsu3 vel verū dixerint.
Testes nil vltra expensas recipere debent.
54 Judices ordinarij vel delegati nil vltra expensas recipiant.
55 Testes reprobantur, si aptiora rei ⁊ vero proximiora testimonia non protulerunt.
56 Testes reprobantur si vnum premeditatumq; sermonem protulerint.
Notarij male faciunt qui non extendunt totum dictum testis.
57 Judex, vocem, sermonem, constantiam, ⁊ trepidationem testis cōsiderare debet.
58 Testes reprobantur si vnus de vna re alius de alia dicat.
59 Testes ratione personarum reprobātur quia vnus de vna alius de alia dicat.
60 Testes ratione malarum computationum graduū reprobantur.
61 Testes ratione loci reprobantur exemplo danielis.
62 Testis de loco dicere debet.
63 Testes ratione temporis reprobantur.
64 Testis an de tempore interrogandus sit.
Judex dz querere vt testem in verbis captet.
65 Memoriam omnium habere ⁊ in nullo peccare potius est diuinitatis q̄ humanitatis.
66 Testes tractu temporis variare solent.
67 Diuersitas loci, ⁊ temporis in facto reiterabili non nocet.
68 Quod pluries est, vtiq; tanti est.
69 Testium diuersitas in facto durabili non vitiat.
70 Decima an dicatur probata si vnus dicat fuisse solutam in faba alius in cicere.
71 Testis sibi ipsi contradicens repellitur.
72 Testes mei si dicāt pro me ⁊ aliqui contra me quid iudex considerare debeat.
73 Testes tui si contrarium deponant his que mei testes dicunt qd iudex considerare debeat.
74 Testes si pares sint quid debeat iudex facere.
75 Testes dicentes vnum pro alio ⁊ variantes reprobantur.
76 Testes reprobātur si vsurarij sint ⁊ in peccato mortali cōstituti.
77 Testes in peccato existentes vt non reprobentur prius penitentiam agere debent.
78 Testes ea suspitione reprobantur qua iudices.
79 Testes omnes sine suspitione ⁊ infamia esse debent.
80 Cause ob quas iudex vt suspectus recusetur, que sint, ⁊ infra numero. 81. et. 82.
83 Testes repelluntur si iterato super eisdem capitulis recipiātur.
84 Testes reprobantur, si quincanī in alia causa testimoniū dixisse.
85 Testes reprobantur qui contra te testificati sunt, ⁊ vis nunc pro te inducere.
86 Testes producti post didicita testificata reprobantur.
87 Testes reprobantur si parte contra quam producuntur non citata recepti sunt.
88 Testes reprobantur si non secrete deposuerunt.
89 Testes reprobantur si a iudice non recipiant vel ab altero eius mandato.
90 Testes reprobantur si lite non contestata recipiantur.
91 Testes reprobātur si nō fuerit certus numerus a. l. introductus.
92 Testiu3 numerus vbi diffinitus non est duo sufficiunt.
93 Testes si rogati non sint reprobantur.
94 Testes reprobantur voluntate eius contra quem producuntur coram arbitro.

Testium falsitati, ⁊

varietati, falacitati, ⁊ mendatio, ⁊ eorū machinationibus fraudulosis obuiare sanctum est, † p quos multa veritati contraria perpetrantur, vt. C. de testi. l. testiu3 furta clandestina cō mittuntur, dum dictis eorum iudiciaria potestas decipitur, q habet secundum allegata, ⁊ probata iudicare, vt ff. de offi. presi. l. illicitas. §. inuctas. ⁊ extra de senten. ⁊ re iud. c. latoz. ⁊ in corpo. decre. xxiij. q. ij. c. si quis nonne miseri. deinde domini rerum suarū ⁊ bonorum enormiter spoliantur, ⁊ alibi dicit lex. C. de vsuca. transf. l. j. insontes ⁊ in
2 nocentes graniter puniuntur † cum sanctius sit delictum delinquentis relinqui impunitum, q̄ innocentem aliquem condemnare, vt. ff. de pen. l. absentez. ⁊. xv. q. vij. c. j. ⁊ hi testes sunt peiozes
3 furibus latronibus ⁊ alijs criminosis, † nam falsidicus testis tribus personis e obnoxius, ⁊ primo Deo, quia tactis sacrosanctis scripturis presentiam eius contemnuit ⁊ deierat, ⁊ periurat. Deinde iudici, quem mentiendo fallit, atq; decipit. † Postremo ali
4 quem innocentem fallit, ⁊ ledit suo testimonio, vt extra de crimi. fal. c. j. Ideo ego Bagarotus iuris professor, regens Bononiaz in legali scientia, ad doctrinam falsorum testium ⁊ instrumentorū componendaz compulsus ⁊ rogatus precibus ⁊ rogationibus domini Alfredi, maioris curie Mediolani iudicis, iurisperiti nobilis ⁊ discreti, ⁊ q̄plurium aliorum, proposuimus celeriter obuiare contra voces sceleratas testium, ⁊ ex quibus causis testi
5 monia eorum reprobantur nihil de qtingentibus omittendo, † qz nihil videtur actum, quum aliquid supereſt ad agendum, vt C. de his qui. vt indi. l. penulti. iura canonica, ⁊ similia proposui breuiter allegare, consideratis omnibus, ⁊ singulis que de iure contra testes possunt ⁊ debent obijci cum effectu, ⁊ sic in omnibus, ⁊ qui
6 buslibet adducam consonantiā iuris. † Reprobant testes si sint infames, vt. ff. de testi. l. iij. §. lege iulia. extra de verb. signifi. c. forus. ⁊. c. testes. ex quibus causis aliqui infamantur infamia facti vel iuris, vt legitur. ff. de his qui no. infam. l. ij. ⁊. §. fi. ⁊. l. athletas. §. ait pretor, ⁊ per totū titulu3. C. ex q. cau. infa. irrog. l. quo. ⁊. l. si ter. ⁊. l. decreto. ⁊. l. fustibus. ⁊. l. nō damnatis. ⁊ insti. de pe. temlitig. §. ex quibus. † Reprobantur testes si sint serui, vt. C. de test. l. seruos. ⁊. l. eos testes. quia serui sepe timore domini supprimūt
7 veritatem, vt extra de verbo. significa. c. sozus. ⁊. c. testes. ⁊. xiij. q. iij. c. Item in criminali. in ver. liberi. iiij. q. v. c. accusatores. C.
8 de testibus. l. quoniaz liberi. † Sed nunquid monachus vel canonicus regularis, vel Archipresbyter, abbas rector in ecclesia regulari, cum sint serui Dei, ⁊ monasterij, quia nihil proprij habere possunt, ⁊ renuntiant. xij. q. ij. non dicatis. xix. q. iij. statuimus, qz ingredientibus, ⁊ quia mortui sunt mundo, vt. C. de episco. ⁊ cler. auct. ingressi, ⁊. l. deo nobis possint compelli ad testificandum, ⁊ pro locis suis valēt testificari monasterijs, ⁊ ecclesijs vbi degū,

⁊ certe

ꝛ cerue sic, vt argu. xvj. q. j. c. monachus quere in anctē. de sanc.
9 episco. §. si qñ colla. ix. † Sed nunquid fratres minores vel prę-
dicatores ꝙpelluntur testificari, ꝛ dicere veritatē de licentia prio
ris ꝛ custodis sui certe sic, quia compellit episcopus qꝛ est religio
sior eis, ꝓpositis tantum scripturis, non tamē testis, vt. C. de epis.
ꝛ cleri. auct. se iudex que signatur super. L. nec honore, ꝛ qꝛ bi sunt
testes omni exceptione maiores, ꝛ non est verisimile qꝫ denegent
vel suppримant veritatem, cum hic sit; precipuus timor, ꝛ sunt fi-
lij precipui Dei, qui est via, veritas, ꝛ vita argu. ff. de offi. prefec.
10 ꝓto. l. vnica. in fi. † ꝛ sepe solet filius similis eē patri, ꝛ ab ore dul
ci dulcia poma cadunt, ꝛ illud verbū IESVS, si veritatē dico vo
bis quare non creditis mihi, ꝛ illud iuranit dñs ꝛ nō penitebit eū
vt extra de iureiuran. c. ꝛ si Christus nam ꝛ si pro veritate dicen
da isti religiosi iurare spernerent, iā essent tanꝯ heretici respuen
di, qꝛ quidā heretici non iurāt, ꝛ hoc est qꝫ loquit̄ ꝯ eos. xxij. q. j.
11 clericum. ꝛ. c. considera. † seruī enīz in defectum ꝓbationū admit
tuntur, ꝛ cū tormentis tñ, vt. iij. q. ij. c. item in criminali, in ver.
itē seruī. ff. de testi. l. seruī. ꝛ si nō admitterent̄ isti religiosi ꝛ ꝙpel-
12 lerent̄ isti religiosi ad ꝓhibendū test imoniū veritatis † ꝛ facultas
ꝓbationū angustaret̄, qđ esse non dz, vt. C. de here. ꝛ ma. l. qñ. in
13 fi. † Itē mulieres a testimonijs reprobant̄, quia femine nō admit-
tunt̄ in crialibus, vt. xxxiij. q. v. mulierē. ꝛ est ratio, qꝛ mutabile
cor semper tenet femina, vt extra de verbo. significatio. c. forus.
ꝛ. c. testes. vñ versifice solet dici, Femina fallere, falsaꝯ dicet̄, qñ
carebit. Piscibus ꝛ fluctibus quū mare quoꝯ carebit, est ser-
pens mulier, vult fallere, ꝛ non falli. Hec ꝛ a multis amari, fe-
14 mina nulla bona, qꝛ ter mutat̄ i hora. † In ciuilibus aūt admittū
tur mulieres, vt. xv. q. iij. c. ex eo. ff. de testi. l. ex eo. in crialibus āt
admittunt̄ mulieres ad testimoniū ꝓhibendū qnū ciuiliter agitur
de crimine, ēt contra clericos, extra de testi. c. qm̄. ꝛ. c. cū literis.
15 † In testamētis ꝛ vltimis voluntatibus mulieres minime admit
16 tunt̄, vt. C. de testa. l. hac ꝙsultissima. in pin. † Reprobant̄ mino-
res. xiij. annis a testimonio in ciuilibus. iij. q. iij. c. j. ꝛ. c. Itē in
criminali ver. in testimoniū in criminali repelluntur minores. xx.
17 annis. vt. ff. de testi. l. inniti. ꝛ. l. in testimoniū. † impuberes tamen
ꝛ pupilli de bis que viderūt in pupillari etate puberes facti pos-
sunt testificari, ꝛ idem in seruo libero facto, vt. ff. de verbo. signi.
18 l. notationes. §. instrumentorum. † Reprobant̄ ꝛ repellunt̄ a testi
monio furiosi ꝛ mente capti, sicut ab officio iudicādi, vt. iij. q. vij.
19 c. tria. † Reprobant̄ pauperes, qꝛ non tāta dz eis adhiberi fides,
qꝛ est timor, ne pecunia corruptus testificet̄, qꝛ facilius corrūpunt̄
qꝫ diuites, vt. ff. de testi. l. testiū. ꝛ in auc. de testib. §. sancimus. ff. de
excu. tut. l. spadonem. §. ij. admittunt̄ tñ interdū pauperes, ꝛ non
tantū ex facultatibus qꝫ ex fide testis idoneus estimat̄, vt insti. de
susp. tut. §. penul. ꝛ in auc. de testi. §. si quis in decretis. iiij. q. j. c.
habet̄ sed ꝑcipue inspicit̄ cuius ꝓpositi sunt testes vt. ff. de trāsa. l.
20 cū hi. §. in ꝑsona. † Reprobātur a testimonio infideles, ꝛ excōica
ti, ac heretici contra fidem. Item Romane eccle. cōionem non
participantes, vt. ij. q. vij. si hereticis. xxiij. q. iiij. c. ipsa pietas ex
21 tra de sen. excom. c. penulti. † nā excōicatio est separatio a cōio-
ne oium fidelium, vt. vj. q. iij. c. euidenter. iij. q. iiij. c. engeltruda,
22 ꝛ ideo excōicati ad testimoniū nō admittunt̄, † nec ſnia vz, vel ꝑce
ptū, arbitriū, siue laudū, nec instrm̄ factuz ꝛ latū ab excōicato tz,
nec patronus renocare potest, si sit excōicatus, ꝛ cām appellatio
nis exercere, vt extra de excom. c. a nobis. ꝛ. c. cum inter. ꝛ. c. si-
gnificauerunt. extra de exceptio. ꝛ re iudica. c. ad abolendam.
23 † nec literas impetrare potest excommunicatus, nec procurare,
extra de senten. excommunicatio. c. per tuas extra de offi. ordin.
c. ex parte extra de probatio. c. primo nec mirum si non potest te
stis esse excōmunicatus. Ex supradictis sex causis testes ergo re-
pelluntur, quas sex cās versibus ꝙprehēde, ꝙditio, sexus, etas, di
24 scretio fama, ꝛ fortuna, fides, i testibus ista reqres. † Itē repellūt̄
testes, si sunt domestici familiares illi a quo ꝓducunt̄ vt sui, liber
ti, mercenarij q stāt ad certos soldos cū dño, ꝛ alij dñr domestici,
de ꝙbus legit̄. ff. de pen. l. respiciendi. §. furta. ff. ad silla. l. si vir. ff. ō
re iudi. l. quinqꝫ in testimonio. C. de questio. l. pridem. ff. de edil.
25 edic. l. ediles. §. familie. §. de rel. l. familiaria † ꝛ vxor dr̄ domesti-
ca, qꝛ socia diuine ꝛ humane vite domus ꝛ sunt duo in carne vna,
vt. C. de crimi. expil. here. l. qꝫnis. licet qdā dicāt, qꝫ vxor possit ꝯ
26 virū testificari, qꝫnis ꝓ eo nō possit, qđ nō plz, † qꝛ qui pro se non
pōt testificari, nec ꝯ me, argu. C. de testib. l. parentes. ꝛ. l. seruos.
27 † Itē reprobant̄ testes, nisi cū sacro primo prestito deposuerūt di
cta ina, vt. C. de testi. l. iureiurando, nisi sacr̄m fuerit remissum te
sti, boc ita ac si iurasset, partiū voluntate quia vnicuiqꝫ licet face-
re ḡaz alteri de iure sibi ꝙpetēti, vt. C. ō pac. l. si qs in ꝙscribēdo
28 † ꝛ pactis ꝓnatoꝝ potest iuris seueritas mitigari, vt. C. de temp.
appel. l. vlti. ff. de fer. l. j. sed sacramentū calūnie remitti nō potest
ꝙ pactū, vt. C. de iureiur. propt. calū. dan. l. ij. §. sed quia veremur.
tacite sic, argumen. C. de procura. l. ita demum. Credimus tamē
ꝯ, qꝫ remitti non possit, nec tenet processus si remittit̄, cū l. ꝓdicta
iureiurādi dicat expresse primo testem debere iurare, ꝛ hodie fe-
re cū sacramento testes exprimunt veritatez ꝓp malitiam ipsoꝝ
nedū sine sacramento, lz quidam ꝯ nos sentiant, ꝛ in aliquibus ꝑ
tibus de consuetudine obseruat̄, sed non ex exemplis sed legibus
29 iudicandum, † Judices. n. communem veritatē ꝛ legū ꝛ institie se
qui vestigia debent, vt. C. de senten. ꝛ interloqu. om. iudi. l. nemo
ꝯ nos. ꝛ extra de testib. c. tuis. sed illud. c. loquitur in monachis
ꝛ conuersis, licet quidam ipsum intelligant large prout litera ipsa
30 sonat, sed litera occidit spiritus autem. viuificat, † Sed an in ca-
usa criminali poterit sacramentum remitti testi. vel alia ardua ca-
usa non credimus, qꝛ vbi maius periculum, ibi cautius est agen-
31 dum, vt. ff. ad carbon. l. iij. † Reprobantur testes in causa ꝓpria
ꝛ dicitur causa ꝓpria, quiz damnum ꝛ emolumentuz rei spectat
ad me, vt ff. quan. appel. sit. l. j. §. in ꝓpria causa. ꝛ nomine meo
vt hic paragraphus. In causa propria quis Judex esse non potest
vt. C. ne quis in sua can. ins sibi dic. l. vna nec arbiter, vt. ff. de re-
32 cep. l. penulti. ꝛ. C. de testi. l. omnibus. † In causa ecclesie tñ ꝛ vni
uersitatis. ꝛ corporis persone canonici ꝛ subiecti ferunt testimo-
33 nium pro eis, qꝛ non in causa ꝓpria principaliter. † nā qꝫ vniuer
sitati debetur, singulis non debet̄. ff. quod cuiusqꝫ vni. nom. l. sicut
§. si quid. ff. de in ius vocan. l. sed si bac. §. qui manumittitur. xiij.
q. iij. sup pendentiā extra de testib. c. insup. ꝛ. c. cū nuncius.
34 ¶ † Venditor non testificatur ꝙ emptore, vel econuerso nisi re-
missuz sit onus euictiōis, sicut nec debitor ꝓ creditore in cā pigno
ris, qꝛ est eoꝝ ꝓpria cā. vt. ff. de appel. l. ab exequutore. §. alio con
35 demnato. ff. quā. appel. sit. l. ij. §. sed si alius. † Fideiussor testificat̄
ꝓ debitore, qꝛ non propria sua causa, qꝛ regressuz bz mādati actio
ne ꝯ debitores, vt extra de fideiuss. c. vlti. ꝛ. C. ad maced. l. fideius
36 sor. sed debitor non testificatur pro fideiussore. † Tutores ꝛ cura-
tores, gestores negotioꝝ, procuratores, iconomi, non testificantur
ꝓ dñis eoꝝ ꝑm vnā expositionem quā facimus. ff. de testib. l. mā-
37 dans. † sic nec Judices ꝛ arbitri in causis quas receperunt tuti
nandas, nec aduocati in causis quas recipiūt aduocandas. Qui
dam dicunt ꝯ, ꝛ intelliguntur non exequutoris stricte, nos aūt di-
stinguimus, qꝫ durante officio baruz ꝓsonarū, testes esse non pos
sunt, ne animose testificari videantur, post finitum officiū possunt
testificari, ne dū in vtrūꝯ festinant, neutrū bene peragant, vt. C.
de assesso. l. nemo, ꝛ ne rerū turbent̄ officio, ꝛ iō officio sunt diffini
38 ta. † Reprobant̄ si singulares sint testes, nā ad vocem vnius testis
non ꝓnunciat̄, ēt si claro bonore prefulgeat talis testis. vt. C. de
testib. Iuris iurādi. nisi modica sit summa, vt inopia emergente
ꝓbationū, vt. C. de reb. credi. l. in bone fidei. lz fallat in cāsibus ci
uilibus ꝛ canonicis, qꝛ stat̄ ad vocē vnius testis aliqñ, quos hic
non ꝓsequimur, ne tediū generet̄, qꝛ hic tractat̄ de testiū reproba
tiōe, nō ipsoꝝ admissione, lz ad vtilitatē rudiū ꝛ puerorū aliqua
39 de his duxerimus inserendū. † Reprobant̄ testes in cā cōi, qꝛ nō
possunt testificari consortes ꝛ socij in parte sociorū, quin testifice
tur in ꝓpria, qꝫ prohibitum est vt. §. diximus, arg. ff. de ri. nupti.
40 l. illud. † Reprobant̄ testes, si sunt socij ꝛ participes criminis. vt.
. C. de testib. l. qm̄ liberi. extra de testib. c. venies. iij. q. iij. c. Itē
41 in criminali. in ver. Item liberi. † Reprobantur testes si sunt ob-
scuri vel ingrati, vt in auc. de testib. §. sancimus. possunt tñ cuz tor
42 mentis admitti. † Sed an Judex possit compellere testes, quod
obscurū suū dictū determinēt, certe sic ante publicationē ꝛ post,
vt extra de testib. cog. c. penulti. xxxv. q. vj. c. de parentela. ff. de
43 qō. l. repeti. † qꝫ. n. obscure dicit̄ ꝓ nō dicto habet̄. vt. ff. de inter.
act. l. de etate. ꝛ obscure scriptū ꝓ non scripto habet̄, vt. ff. de pro
44 non scrip. l. ij. † Itē si necessarie interrogatiōes omisse sunt, iterū
testes interrogant̄, vt extra de testib. c. per tuas. Itē si testes con
fuse deponāt, iterū interrogant̄ post depositionem ante aptura, ꝛ
45 post, vt extra de testib. c. cū clamor. † Sed nunquid si testes spōte
reuersi ad Judicē velint remittere dictū vel in parte, debent au-
diri, si cū aliqua ptiū loquuti non sunt, ꝛ de boc queret Judex ab
eis an fuerint loquuti cū parte, ꝛ si non fuerint loquuti admittet,
reiterando dictū suū, ꝛ stabit vltimis dictis eoꝝ, arg. ff. de heredi.
46 insti. l. si ita scriptū. j. respō. ꝛ. ff. de ma. l. sticus. † Reprobant̄ te-
stes si cām sui dicti non reddant, qꝛ tunc dicitur attestatio eorum
nulla, vt. C. de testib. l. solam. ꝛ. l. ij. C. de edic. di. adr. tollen. l. vlti-
ma. ff. de transactio. l. cum bi. ff. de probatio. l. cum de indebi-
47 to. ꝛ nuda ratio non facit aliquem debitorem, vt. ff. de pactis.
l. nuda. sed hoc verum est, si de causa fuerint interrogati, alias

non tenentur reddere causam sui dicti, quia testes nō debent esse verbosi, argumen. C. de precib. impe. offeren. l. instrumentorum.

48 † Sed an teneat̄ index parti ad interesse quia de causa non interrogauit quidam dicunt, q̄ sic, argumen. C. de testib. l. si quando in fi. ⁊ C. de offi. prefec. preto. l. si quis index. Nos distinguimus, q̄ si index propter occupationes militares, ⁊ impressiones subditorum non potuit seriatiz testes examinare, quia pluribus intentus minor est ad singula sensus parcitur ei aliter tenetur, vt dicit lex fauia. C. de testi. l. nullum. ⁊ ff. de testi. l. testiuz, argumen. extra de

49 appellatio. c. primo. ⁊ xvj. quest. j. c. presbyteros. † Reprobant̄ testes si sunt inimici his ꝑ quos ꝓducunt̄ si dicat̄ odiosus testis, q̄ lis crialis sit inter eos mota ⁊ b appeat, nō audit̄ prius q̄z ó crimine indicetur. Si vero in lite pecuniaria, procedet receptio testis, tempore vero disputationis huius odi questiones seruentur ⁊ talibus testibus multa fides adhibenr, vt hec leguntur in aucten. signata. C. de testibus. l. quoniam liberi, ⁊ extra de testib. c.

50 vlti. † Reprobantur testes si falsa testimonia profert vnus pro altero, quia falsitas est mutatio veritatis, vt. C. de testibus. l. nullum in fin. vbi dicit, quorum voces falsitate nō carere prospexeris, in aucten. de fide instrumen. in princip. de hoc membro infra dice-

51 mus copiosius. † Reprobantur testes si taceant veritatem, quia non minus falsitatem committit, qui veritatem occultat, q̄z q falsitatem exprimit peccant enim mortaliter religiosi, vel quicunq̄z alij si testimonio suo, ad ad hoc vocati, tacuerunt, ⁊ celauerunt veritat̄, vt. vj. questione prima. c. aliqui. xxij. quest. v. predicandum xxxij. q. v. preceptum, ⁊ maxime peccat, qui veritatem metu alte-

52 rius occultat. † iram enim Dei. super le prouocat. quia magis timet hominem q̄z de ū, ⁊ reus est vterq̄z, ⁊ qui veritatem occultat, ⁊ mendacium profert, quia ille quidem ꝑdesse non vult, ⁊ iste no-

53 cere desiderat, vt. vj. q. iij. c. quisquis. † Reprobantur testes si datione pecunie vel ꝑmissione aliqua corrupti vex̄ vel falsū ꝑferūt testimonia vt. C. ó testi. l. si qs testib⁹ vt. xiiij. q. v. nō sane vltra. n. expensas testes recipere nō debent, vt. C. de testi. l. quoniā liberi.

54 ⁊ iij. q. iij. venturus. ff. de testibus. L. testiū. §. sabino. † nec indices ordinarij, vel delegati vltra sumptus recipiunt, nisi in fraudez nomine assessorum reciperent, vt extra de vita ⁊ honestate clericoz̄ c. cum ab oi specie, nam vt bene sententient quidq̄z recipere non

55 debent, vt. ff. de conditio. ob tur. can. l. secūda. §. sed si dedi. † Reprobantur testes si aptiora rei ⁊ vere proximiora testimonia non

56 protulerint, vt. ff. de test. l. ob carmen. † Reprobant̄ testes, si vnū eundemq̄z sermonem premeditatum dicere videantur, vt. ff. de testibus. l. testium. Et ideo male faciunt tabelliones, qui nō scribūt volendo laborem vitare totum dictum testis extensum, sed dicūt in suis subscriptionibus, talis testis dixit idem quod talis, ⁊ multo deterius indices nostri temporis faciunt, qui dum sunt in examinatione testiuz, interrogando testes quid sciant de questione ⁊ de articulo trāscripto, dicūt, nos sacramento nostro dicimus totū verum esse quod in articulis quos habes in manibus scriptum ⁊ positus, ⁊ sic scribunt verba horum testium, tanqnam vere per sacramentum affirmassent ⁊ testificati essent quidquid est in articu-

57 lo intercluſum, ⁊ male, † quia index habet considerare vocem testis sermonem, ⁊ constantiam, ⁊ trepidationē. ff. de questio. l. de minore. §. ij. item si habet etatem vt de se loquat̄, vt de consecra. dist. iij. cum pro paruulis. Et ideo caute subiungit lex distinguendo sermonem suum operantem, ⁊ instrumentuz, tu magis scire potes

58 quanta sit fides testibus adhibenda, vt. ff. de testi. l. testium. † Reprobantur testes, si vnus dicat de vna re, ⁊ alter de alia re, q̄ sunt singulares in dictis suis, vt extra de electio. capitulo cum dilectus extra de probationi. l. licet. † Reprobantur testes ratione

59 personaruz, quia vnus testis de vna persona dicit, ⁊ alter de alia vt extra de testib. c. ma. argumē. C. de probatio. l. ad probationē.

60 † Reprobantur testes ratione malarum computationū graduz

61 parentele, vt. xxxv. q. vj. de parentela. † Reprobātur testes ratione loci, si vnus ex testibus dicat rem fuisse actam, ꝯctū celebratum, seu maleficium perpetratum in vno loco, ⁊ alter testis dicat in alio loco, vt in exemplo danielis, quando senes interrogauit, ⁊

62 vnus dixit sub pino, ⁊ alter dixit sub cino, † nā de loco testis dicere debet argumen. C. de contraben. ⁊ cōmit. stipn. l. optimaz. ff. de accusatio. l. libellorum. secunda questione vltima. libellorum. inst.

63 de inuti. stipula. §. item verborum. † Reprobantur testes ratione temporis, si vnus ex testibus dixerit vno ó tēpore vel die, ⁊ al-

64 ter de altero die vel tempore, vt. iij. q. nona nihil huius. † Sed an de tēpore est interrogandus testis. d. Azo. dixit q̄ non nisi testis suspectus esset, tunc enim debet index de tempore testem interrogare, ⁊ studere vt testem in verbis capere possit, querendo si tempus erat nubilosum, vel clarum quando hec acta fuerunt, ⁊ qualiter ille ⁊ illi delinquentes ⁊ contrabentes induti erant, qd habebant in capite, qui erant consules, ⁊ quis imperator, in quo anno vel mense, secundum vnam lectionem, que legitur. ff. ad sille. l. prius. sic enim dicit quo anno flagitiū fuit admissum, sed alia dicit quo mandante. Nos credimus semper ad tempus querendum, ⁊ si dixerit bene quidē, si non dixerit, aut antiquum est negocium maleficium vel pactum, ⁊ tunc non est curandum, † q̄ omnium habere memoriaz, ⁊ in nullo penitus peccare, potius est diuinitatis q̄z humanitatis, vt. C. de vete. iu. enuc. l. tanta. ⁊ non omnes in omnia, sed certi per certa qnādoq̄z meliores quandoq̄z deteriores inueniuntur, vt. C. de vete. iu. enuc. l. prima ⁊ ff. de proba-

66 tio. l. si arbiter. † ⁊ ideo testes ex tractu temporis variare solent vt. ff. ad carbo. l. tertia. ff. de damno infect. L. qui bona. §. iulianus. Si nouum ⁊ recens, tunc vitiatur testimoniuz eius, si de tempore interrogatus non dixerit nisi esset talis homo qui suum nomē ⁊ filie ignoraret, quod esset crassa, ⁊ supina ignorantia, vt. C. de heredi. instituē. l. vlti. Has diuersitates superius declaratas vno versu comprehende, res, persona, locus, gradus, hi sunt consona tēpus. Sed hec dicuntur quidem necessaria esse in facto irreiterabili, vt est homicidiuz cuiusdam hominis, † in facto vero reiterabili, vt est adulterium, dicunt diuersitatem loci ⁊ temporis non nocere, nam ⁊ si testes in his varient vt non probent illud ꝓpter diuersitatem temporis vel loci, probant tamē illud contra quod ꝓducuntur. Hec reprobat Danielis exemplum, talis autem diuersitas in tempore nō nocet, vt si vnus dicat de die dominico, alius hora nona alterius diei, quia dictuz secundi ꝙtinetur sub dicto primi. Sic habet̄ de tribus arbitris, vnus dixit de. xv. alius de. x. alius de. v. omnes concordauerunt de. v. vt. ff. de recep. l. diem ꝓ-

68 ferre. §. si plures. † quia quod pluris est vtiq̄z tanti est, vt. ff. de iurisdic. l. cum furti. Sed esto q̄ vnus ex testibus dicat delictum,

69 vel quod factū est in domo, alius dicat in camera idez erit. † Itē in facto durabili non nocet diuersitas testium, vt si vnus dicat se vidisse episcopum vel presbyterum celebrasse in hora tertia, ⁊ al-

70 ter in hora sexta, missa enim tantum durare solet. † Sed quid si interrogantur de decima, ⁊ vnus dicat decimam fuisse solutam, interrogatus quid viderit, respōdeat fabas, ⁊ alius dicat cicera, nunquid probatum videatur decimam fuisse solutam, respondeo quad non, quia in rebus discordant. de diuersitate autem testiuz not. plenissime. iij. q. ij. c. item in criminali. in glo. que incipit circa sed vt breuez ⁊ summariam doctrinam traditam a maioribus nr̄is i hoc breui opusculo tradamus, ⁊ inseramus sic bī duximus

71 distinguendum. † Si testes, quos ego induco, varia ⁊ diuersa ꝓponant, erunt singulares in suis testimonijs singuli, vt extra de electio. c. dilectus. ⁊ c. bone, ⁊ extra de electio. c. licet. Si vero quilibet sibi ipsi contradicat, repellnntur omnino, vt in. d. c. licet ⁊ extra de appellatio. c. solicitudinem. ff. quando appellan. sit. l. secunda. C. de fur. l. prima. C. de iniur. pas. l. professio. libro deci-

72 mo. † Ceterum si quidam de meis testibus dicant pro me, quidaz pro aduersario meo, index habet considerare ⁊ considerabit numerum ⁊ conditionem illorum qui dicunt pro me, ⁊ illorum qui dicunt pro aduersario, ⁊ qui dicunt verisimilia, ⁊ negotij optiora, vt

73 quarta questione tertia. c. Item in criminali in ver. sepe. † Si vero inducam testes ego pro me, ⁊ tu tuos pro te, ⁊ testes tui contraria deponant his que dicunt testes mei, tunc etiam index considerabit numerum ⁊ conditionem meorum ⁊ tuorum ⁊ qualitatē

74 dictorum, ⁊ proferet meos tuis, vel tuos meis. † sed si omnia paria inueniuntur, quod difficile est, tunc interpretetur index hos testes suo officio, vt extra de testibus cum tu fili. si non potest interpretari absolnere debet reum, vt extra de proba. c. ex literis. extra de fide instrumen. c. inter dilectum vel iudicabit pro re magis fauorabili, vt in predicto. c. ex literis, ⁊ ff. de regu. iur. l. libertas. ⁊ xij. q. ij. cū redemptor. ff. de inoffic. testamen. l. si pars iudicantium. xxxiij. q. j. si quis acceperit. vnde versus stat testamentum libertas, coniugiumq̄z, si sint equales qui ꝓdicunt vtrinq̄z.

75 † Reprobantur testes ⁊ tanq̄z falsarij puniuntur qui falsa dixerunt dicendo vnum pro alio, ⁊ variando quia quod dixerunt in vno suo dicto, ⁊ testimonio, in alio vel eodem negauerunt, vel partibus renelauerunt dicta sua ⁊ testimonia, vt. ff. de testibus. qui falsa varia. C. de testi. l. nullum. De hac materia diximus. §. copiose in §. precedenti. ⁊ in alio. §. † Reprobantur testes si sunt vsurarij ⁊ omnes in mortali peccato constituti, ⁊ vsurarij singuli sunt infames canonica infamia de iure ciuili non dicimus. Unde in terra ecclesie vi in patrimonio ⁊ alijs prouincijs ecclesie Romane suppositis in temporalibus ⁊ spiritualibus obtinet mere quod hic dicimus in alijs prouincijs dici aliud videret̄ iura ad hoc sunt prō-

76 pissima. ij. q. vij. testes. vj. q. j. infames in aucte. de eccle. ti. col-

la.viij.extra de appel.si duobus. Sed tu oppones nobis,q̃ nullus poterit inueniri qui possit testificari,cum pauci sint homines aut nulli inueniuntur sine mortali peccato,ꝛ sic probationum facultas angustabitur,quod esse non debet, vt.C.de hereti.ꝛ manich.l.quoniam. Sed respondeti potest q̃ isti tales sumãt penitẽtiam antequaꝫ testificentur,quia omnia in confessione lauantur.

77 † quia ad hoc quilibet tenetur semel in anno accipere penitentiã ꝛ corpus domini,vt extra de peniten.c.omnis vtriusq̃ sexus alio

78 quin caret ecclesiastica sepultura,vt.d.c.dicitur † Reprobantur testes omnes qualibet suspicione qua quilibet recusatur vt nõ tãta fides ei adhibeatur immo dicunt quidam vt ꝛ qui sunt suspecti

79 in iudicando,ꝛ in testificando sint suspecti,vt par sit suspicio,† q̃d regulare est q̃ omnes testes debent esse sine suspitione,ꝛ in-

80 famia vt.j.qõ.vij.capitu.testes.† Cause vero ꝓpter quas iudex vt suspectus recusari potest sunt iste, vt si iudex sit suffraganeus vnius litigatoris,alteri merito est suspectus,vt extra vt lite nõ cõtest.c.accedens. Item si sit dominus litigatoris,vt extra de offi.in.c.insinuante.ꝛ.c.causamq̃. Itẽ si iudex est de terra litigatoris vt extra vt lite nõ ꝙtest.c.accedens. Item si a iudice sit appellatum pendente appellatione ꝛ merito etiã in alijs causis sit suspe-

81 ctus,vt extra de appella.c.ad hoc ꝛ.c.proposuit.† Item si iudex habet familiaritatem cum litigatore,vt.iij.q.v.c.accusatores,ꝛ extra de offic.delega.c.insinuante.qui alias sint familiares supra diximus. Item si sit affinis litigatoris, vt.iij.qõ.v.c.absens. Item si litigator sit comes iudicis,vt.ff.de offi.presi.l.senatus cen

82 suit.† Itẽ si iudex aliqua ꝙsanguinitate sit ꝙiũctus litigatori vt extra de app.c.postremo. Itẽ si est eius canonicus vt extra de offi.dele.c.cum R.canonicus. Itẽ si iudex habet similẽ causam,vt extra de iud.c.causam.ꝛ argumen.ff.de accusa.l.propter litem.

83 † Reprobantur testes si recipiantur iterato super his capitulis, quod fieri non potest super alijs vero possunt,vt.ff.de testi.l.pro-

84 ducti extra de testi.c.veniens.† Reprobanť testes si sunt in alia causa conuicti falsum testimoniuꝫ dixisse,quia presumitur q̃ nũc

85 falsa deponant,vt extra de accus.c.si ijsdem.† Reprobanť testes qui contra te testificati sunt,ꝛ nunc pro te vis reducere,quod non potes,quia suborn atus presumitur secundum vnam expositioneꝫ

86 quam facimus super.l.illa iam in causa producti.† Reprobanť, testes producti postq̃ didicerunt testificata,nam ante publicationem post primam secundam ꝛ tertiam ꝛ quartam productionem testes producere poteris,nisi concluseris in causa,ꝛ testium pro-

87 ductioni,ꝛ probationibus fuerit renuntiatum.C.de testi.auct.ibi signata sed qui semel.ꝛ.C.de iudi.aucten.iubemus.† Reprobãtur testes si recepti sint parte non citata contra quam producuntur. Item si publicentur ꝛ aperiantur parte non citata ad hoc.C.

88 de testi.l.si quando,ꝛ in auc.ibi posita sed quis ab aliquo.† Reprobantur testes si secretam ꝛ priuatam deposuerint minime eoꝝ attestationem iudici secretum intrando,vt.C.de testi.l.nullũ,Fallit vt quidam dicere volnerunt,quando testes recipiuntur ad eternam rei memoriã,q̃ tunc publice testificari possunt partibus audientibus,vt extra de testibus.c.significauit,vt solent notare doct o.canonici,ꝛ Tancre.in sua glo.que incipit,que sit dicta ꝛc.ꝛ magis Goffre.in summa, vt lite non contesta.§.sunt ꝛ alij casus

89 † Reprobãtur testes si a iudice non recipianť,vel ab altero eius mandato,quum ipse impeditur,ꝛ receptioni interesse non potest, vt no.copiose.C.de epis.ꝛ cleri.auctẽ.ibi signata sed iudex mittat ad eum ꝛ extra de offic.ꝛ po.iud.delega.ca.super questionum.

90 † Reprobantur testes si recipiantur lite non contestata,quia regulare est q̃ nec ad diffinitiuam sententiam,nec ad receptionem testium procedi possit prius lite non cõtestata,vt in auc.de testi.§.potest,ꝛ extra vt lite non contest.nec procedi ad diffinitiuam, nec ad receptionem testiũ per totum,nisi in incidentibus ꝛ emergentibus,ꝛ quando contingat per iudicez fieri inquisitionẽ,ꝛ quũ testes publicantur ad eternam rei memoriã,ꝛ vt infames,ꝛ hec omnia explicantur plenius per tex.ꝛ glo.vt C.de iudi.l.properãdum ꝛ.C.quomodo,ꝛ quando iudex auc.qui semel no.C.de bis q̃

91 ad eccl.ꝙsug.l.presenti.† Reprobantur testes si non fuerit certus numerus assignatus a lege introductus,vt dicitur in testamentis vbi sunt necessarij.vij.testes,vt.C.de testa.l.hac consultissima.in codicillis.v.vt.C.de codicil.l.vltima.ꝛ indebito quod celebratũ est in scriptis,ꝛ debitor vel partem illius debiti vel totũ soluit creditori,vt.C.de testa.l.testium. Item in contractibus q̃ excedũt libram auri,dic quot sint necessarij facta distinctione que not.C.si certum petatur.l.fin.ꝛ aucten.ibi signata. Itez in donatione causa mortis,vbi.v.sunt necessarij,vt.ff.de dona.cau.mor.l.fin.alias

92 vt dixi,† vbi numerus testium non est diffinitus,duo sufficiunt ad

93 plenam probationem,vt.ff.de testibus.l.vbi.† Reprobanť testes si non sunt rogati,vt in testamentis,ꝛ de ꝙfessione creditoris dicentis sibi pecuniam solutam,vt.C.de testibus auc.rogati. Item in diuortio,vt.ff.de diuor.l.vltima. Item in testamento militis,vt insti.de testamen.mili.§.plane. item ad testamentorum aperturaz

94 .C.vbi testa.app.l.ij. Reprobantur testes voluntate eius contra quem producuntur coram arbitro,vt C.de testib.l.vltima.

FINIS

Tractatus de presumptiõibus

iuris tantum,ꝛ de iure,excellentissimi vtriusq̃ iuris Doctoris do.Guidonis pape apprime tersus ꝛ emunctus.

SVMMARIVM

1 Presumptio iuris relenat ab onere probandi.
2 Presumptum de iure debet in iudicio ꝛ libello exprimi.
3 Liberalitas in rege presumitur.
4 Reges ꝛ principes cum iusta causa presumuntur facere.
5 Impossibile presumiť id qõ absq̃ principis licentia non expediť.
6 Presumptio hominis que dicatur.
7 Presumptio iuris tantum quid sit.
Presumptio iuris ꝛ de iure que dicatur.
8 Probatio non admittitur cõtra presumptionem iuris ꝛ de iure.
9 Causaz iustã censetur habere qui ꝓbat de vetustiori possessione.
10 Malor quis esse presumitur nisi minor probetur.
11 Donatio in infirmitate causa mortis presumitur esse.
Donatio inter vinos censetur si quis dicat,do,vel dono.
12 Voluntas semel declarata non presumitur mutata.
Uxor presumitur que tanq̃ vxor tractatur.
13 Malus presumitur qui cum malis conuersatur.
Bonus presumitur se ingerens virtutibus.
14 Fraus ꝛ dolus in delictis presumitur.
15 Condemnatus malam causam habere presumitur.
16 Possidens tempore litis contestate semper presumiť possidere.
17 Uicinus facta vicini scire presumitur.
Error in instrumento cuius esse presumatur.
18 Officium publicum presumptionem inducit bone fidei.
19 Dominium presumitur ex possessione de presenti.
20 Donatio vel venditio qñ facta presumatur in fraudẽ creditoris.
21 Testator quando mortuus presumatur.
22 Patre donãte filio bñ merito nõ presumunť merita nisi ꝓbenť.
Debitor an presumatur liberatus si instrumentuz debiti reperiatur penes ipsum.
23 Solennitas intrinseca semper actui presumitur interuenisse.
24 Fatuus presumitur fatua dicens.
25 Instrumentum parti datum non presumitur originale.
26 Ualorem rei sue nemo presumitur ignorare.
Minor fideiubens presumitur deceptus.
27 Fraus ex insolitis presumitur.
28 Inimicitia inter litigantes presumitur.
29 Auxilium dedisse presumitur qui cum armis reperitur.
30 Instrumentum diuersa litera scriptum presumitur suspectum.
31 Electio in dubio presumitur concessa legatario.
32 Excommunicatus hodie presumitur qui olim fuit excõicatus.
33 Dolus faciliter presumiť vbi est causa lucri.
34 Tutorẽ se dicens in actu quẽ gerit presumiť tutorio noie facere.
35 Familiaritas qñq̃ a culpa censetur excusare.
36 Confessio testatoris non probat nisi iurata.
37 Bonus quilibet presumitur nisi malus probetur.
38 Bona fides presumitur ex titulo putatiuo.
39 Mulier matrimonium ꝙtrahens sine dotis ꝙstitutione expressa censetur omnia bona sua in dotem dare.
40 Inimicus presumitur qui salutare aliquem dedignatur.
41 Dignus quis presumitur nisi indignus probetur.
42 Alienans omnia bona sua presumitur inuitus nisi probeť volẽs.
43 Falsarius presumitur qui scriptura suspecta vtitur.
44 Mala fides multis de causis presumitur.
45 Fides mala presumitur si debita solennitas non seruetur.
46 Fraus ex pretij modicitate presumitur.
47 Fraus presumitur ex actuum illicitorum frequentia.
48 Fraus presumitur si tota diligentia in negotijs alienis non ꝑsteť.
49 Filius dolosus presumitur, qui ab hereditate paterna abstinens, possidere inuenitur.

50 Bolus presumitur ex actuum vicinitate.
51 Fraus presumitur ex actuum vicinitate.
52 Societas inter fratres bona sua longo tempore communiter tenentes presumitur.
53 Matrimonium presumitur minore annis cum eo cum quo ꝙtraxit vsq; ad etatem legitimam morante.
54 Presumptio qualiter haberi possit de aliquo.
55 Mortuus in strata repertus a quo presumatur occisus.
56 Commentariensis tenetur de incarcerato in carcere morto.
57 Filius fideicõmissum in testõ patris relictũ scire non presumitur.
58 Heres presumitur res subtraxisse hereditarias si inuentariũ non confecerit.
Iurisdictionem habere presumitur qui castrum possidet.
59 Notorium dicitur quod ex iuris presumptione oritur.
60 Ignorantia presumitur in factis antiquis.
61 Minor ignorare presumitur.
62 Possessio que semel queritur semper retenta presumitur.
63 Recordari de facto suo quis presumitur per decennium.
Vicinus scire presumitur facta inter vicinos.
64 Donatio omnium bonorum presentium est valida.
65 Clericus non presumitur qui penitus illiteratus reperitur.
66 Minor hereditatem adiens an presumatur lesus.
67 Expensas faciens pro aliquo presumitur facere de suo.
68 Relictum ecclesie an presumatur fieri eiusdem sacerdoti.
69 Legatum ecclesie factum absq; determinatione cui debeatur.
70 Appellationi potius statur q̃s sententie.
71 Seruitus qñ ex titulo allegato constituta presumatur.
72 Bona per ep̃m possessa presumuntur de ipsius esse mensa.
73 Negatiua presumptionibus solis probatur.
74 Possidens semel presumitur possidere semper.
75 Interdictũ vnde vi recuperante an possit post decenniũ intẽtari.
76 Princeps per verisimilẽ presumptionem põt quẽ ab appellationis desertione releuare.
77 Minor ad vsuras accipiens in fenerantis odiũ lesus presumit.
78 Donatio inter ꝯiuges non presumitur in dubio.
79 Fraus an presumatur si quid filio naturali a patre vendatur.
80 Res de iurisdictione dñi presumitur in cuius territorio situatur.
81 Locus confecti instrumenti an necessario debeat in eo inseri.
82 Maleficium an possit per presumptionem probari.
83 Instrumenta ab aduersario subtrahens malam presumitur habere causam.
84 Confessio vnius latronis ꝓ alium latronem facit presumptionẽ.
85 Liberi sub tutela matris constituti vẽdicare possunt bona per eã quesita durante tutela.
86 Probari possunt aliqua per presumptiões que non directo.
87 Dispositio super re mea me presente facta an preiudicet mihi.
88 Testamentum suum in voluntate minus solenni renocans an presumat̃ velle hereditatem venientibus ab intestato relinquere.
Vendere cum pacto de redimendo quando sit vsura.
89 Notarius falsarius presumitur si aliter lectum sit q̃s scribatur.
90 Sententia de antiquo producta in iudicio an presumatur lata cũ solennitate debita.
91 Maritus castigãdo vxorẽ si sanguinẽ fuderit an possit inquestari absq; denuntiatore.
92 Maritus acquirens vxoris noie an presumatur ei donare.
93 Vxor facta viri scire presumitur.
94 Laicus si crimine commisso ad clericatum aspiret coram quo sit conueniendus iudice.
95 Appellans absolute ad quẽ presumatur appellasse.
96 Intestatus quis esse presumitur si testamentum non probetur.
97 Testator eorũ que tempore mortis possidebat dñs presumitur.
Cancellare quid proprie dicatur.
98 Cancellatio instrumentum vitiat si sit in loco suspecto.
99 Donatio inter virum & vxorem non valet morte non cõfirmata.
100 Minor permittens labi tps ad appellandum lesus presumitur.
101 Stipulatio an presumat̃ interuenisse in scriptura priuata in qua promissio est incerta.
102 Verba notarij, ex certa scientia & bene ꝙsultus, non vi, nõ dolo vel metu inductus quid operentur.
103 Numeratio pecunie in contractu cessionis debet interuenire.
104 Teste dicente se vidisse pecunias numerari, presumitur quod ex causa mutui.
105 Heres inuentario oblato dicens nil aliud non inuenisse presumitur verum dicere nisi contrarium probetur.
Arma portans malum presumitur habere animum.
106 Seruitia rusticorum dominis exhibita p̃sumunt̃ metu extorta.
Princeps iustam causam semper & ultimam habere presumitur.
107 Legatũ annuũ pauperibus relictũ presumitur cã alimentorum.
108 Damnum datum in agris presumitur qđ a vicinis.
109 Saccũ disigillans pecunias in eo positas subtraxisse presumit̃.
110 Ignorantia iuris potius presumitur q̃s dolus.
111 Emphyteota & vassallus fines fundi & feudalis rei domino ostendere debent.
112 Debitor bona sua alienãs i creditor fraudẽ hoc facere p̃sumit̃.
113 Presumptio non sufficit ad iuramentum deferendum.
114 Possessio continuata presumitur nisi interrupta probetur.
115 Libellus debet plene & vere concludere nedum presumptiue.
116 Iudicari potest quandoq; ex pluribus presumptionibus.
117 Instr̃m auctenticũ presumitur validũ nisi probetur contrarium.
118 Metus non presumitur inter parentes & amicos.
119 Testes quere in causa appellationis examinari possunt sup eisdem vel contrarijs articulis.
120 Sentẽtie presumit̃ acquiescere qui intra decẽ dies nõ appellat.
121 Decretum quid operetur in insinuatione donationis appositũ.
122 Decretum iudicis in donatione adiectum, an faciat insinuationem presumi.
123 Verberans aliquẽ in dubio p̃sumitur se defendere & nõ vlcisci.
124 Facta in iudicio coram iudice presumuntur scita, & non ignota.
125 Factum sepius presumitur verius.
126 Presumptio habetur de preterito ad presens.
Sponsam conditionalem carnaliter cognoscens presumitur in eam pure consentire.
127 Notorium dicitur quod ex presumptione iuris oritur.
128 Nuntius curie citare non potest absq; commissione.
129 Citato asserenti se non citatum an potius credatur quã nuntio contradicenti.
130 Frater non presumitur sororem de proprio dotasse.

1

Via † presumptio

iuris ab onere probãdi qnẽpiam relenare ꝙsenit cum sit valida & liquida, pba. Adde q̃ p̃sumptio bt̃ pro carta liquida. l. j. C. de pen. l. quicũq; .C. de apo. pub. Bal. in marga. ver. notarius. & in. l. j. §. j. circa fi. C. de rei vxo. actio. Et qđ p̃sumptio nõ sit vera pbatio. vide bal. i addi. ad Spe. in ti. depositi. ver. p̃sumptio. Cy. in l. lucius. de qđi. & demon. Bar. in. l. ij. C. ꝺ fi. instr. & inr. ha. fil. lib. x. vbi obligatus ꝓbare ꝺz aliter q̃s p p̃sumptionẽ iuris. Et q̃ p̃sumptio nõ attenditur in re nõ verisimili, vide Bal. in. l. fi. C. de here. insti. Et an p̃sumptiones due simul ꝙcurrentes ꝓbent vide By. in. l. excusantur. §. etas. & ibi doc. de excu. tu. vt. l. ij. C. q̃ testamenta. face. pos. & l. si tutor. ff. de pericu. tuto. Et habeat vim testiũ & confessionis. in. l. ſi qui adulterij. C. de adulte. Et propterea onus probationis contrarium in aduersarium transferre, vt. l. nõ est verisimile. ff. qđ. met. cau. cũ ibi no. & in. l. siue possidetis. C. ꝺ p ba. Ita et dicit Bar. in. l. q iudiciũ. ff. de cura. bo. dãdo. Sũmodo in iudicio ꝓponat̃, † q̃ qñ aliqd de iure presumit̃ illud debet in iudicio & in libello exprimi aliter nõ ꝓdest nec relenat talis presumptio, vt dicit Bar. in. l. cũ qd. circa fi. ff. si cer. pe. & probat̃ in l. si adulteriũ cũ incestu. §. polioni. ff. de adul. Ideo ego Guido pape legũ doctor consiliarius in curia parlamenti Delphi. Gratianopoli residentis vtile fore existimaui tam iudicibus quam aduocatis practicantibus scire iuris p̃sumptiones, que ꝯ multe sint cumulabo tñ eas quas vidi & videbo discurrendo materias i textibus, glossis, & dictis doctoꝝ virisq; iuris. Et quas propterea ꝙpilare inchoaui de hoc anno currẽte dñi .M.cccl. ꝺ mẽse Januarij. Inchoando ꝓpterea hoc opus a digniori. Loquendo primo de presumptionibus dignitatẽ regiã ꝙcernentibus. ¶ † Dico q̃ in rege p̃sumitur liberalitas ar. ff. de dona. l. filius & no. bal. in. l. liberti. ff. ꝺ ope. lib. ¶ Et rex Francie & similiter dñs noster Delphinus, & tales principes qui eorum negotia p castellanos, procuratores fiscales, thesaurarios, & similes eoꝝ officiarios eorum negotia gerere ꝙsueuerunt p̃sumuntur eorum facta ignorare vt no. in. c. ab excõicato. extra de reseri. Qđ secus est in priuato, vt. l. fi. ff. pro suo. & not. Innoc. in. c. si ꝓponente extra de consti. & Bar. in. l. nõ fatetur. ff. de ꝙfessis. Nisi esset factũ de longinquo vt in. l. q̃s cũ ibi nota. per gl. & doc. ff. ad velle. & vide que dicit Bar. in. l. ceisus. ff. de vsuca. & plenius. in. l. si res. in pn. ff. de le. j.

3 ¶ † Dico q̃ in rege p̃sumitur liberalitas ar. ff. de dona. l. filius & no. bal. in. l. liberti. ff. ꝺ ope. lib. ¶ Et rex Francie & similiter dñs noster Delphinus, & tales principes qui eorum negotia p castellanos, procuratores fiscales, thesaurarios, & similes eoꝝ officiarios eorum negotia gerere ꝙsueuerunt p̃sumuntur eorum facta ignorare vt no. in. c. ab excõicato. extra de reseri. Qđ secus est in priuato, vt. l. fi. ff. pro suo. & not. Innoc. in. c. si ꝓponente extra de consti. & Bar. in. l. nõ fatetur. ff. de ꝙfessis. Nisi esset factũ de longinquo vt in. l. q̃s cũ ibi nota. per gl. & doc. ff. ad velle. & vide que dicit Bar. in. l. ceisus. ff. de vsuca. & plenius. in. l. si res. in pn. ff. de le. j.

4 ¶ † Et illa que faciunt reges & principes p̃sumunt̃ cũ iusta causa facere

sa facere in.c.que in ecclesiarū.ꝛ ibi no.extra de consti.ꝛ in.l.j. ff.de ẏsti.prin.ꝛ no.doc.in.c.nisi specialis.extra de offi.delega.

5 ¶ †Et illa que nō pñt expediri absq; lnia principis presumūtur impossibilia,vt no Bar.in.l.ẏstat in princ.ff.de leg.j. ¶ Et ꝑse quendo hanc materiā respectu priuatorū,sciendū est qđ duplex est presumptio,sc3 psumptio hominis,ꝛ psumptio iuris. ¶ Pre sumptio vero iuris subdiuiditur in duas partes. Qr alia est psum

6 ptio iuris tm̄. Alia vero est p̄sumptio iuris ꝛ de iure. ¶ † Pre sumptio vero hominis est qdā ꝙceptus in mēte causatus ex ali qua ꝙiectura,vt probatur.ff.de ver.obli.in.l.ꝙtinus.§.cum ita. Et de ista presumptione hominis nō tangā in hoc tractatu.

7 ¶ † Presumptio vero iuris tm̄ est similitudo q̄dā sufficiens ad rem denominandā,qr creduntur credenda,vt ꝓbat.C.de ẏben.ꝛ cōmit.stipu. in.l.j. ¶ Presumptio vero iuris, ꝛ de iure est qñ lex presumit super certo.per gl.singularem.in.l.a diuo pio.§.sed ꝛ illud.ff.de re iud.Et vbi lex super presumpto figit peden statuē do,vt.l.si non fuerit.ff.pro soc.ꝛ ibi no.ꝛ sic diffinitur presumptio iuris ꝛ de iure. Qr est status promulgatus a iure ex indubia cōie

8 tura.ita dicit Bal.in.l.ea quidē.C.de accusa.† Contra quā pre sumptionem iuris ꝛ de iure nō admittitur probatio in contrariū, vt notat̄ per glo.in.l.fi.C.arbi.tutele.qñ vc3 super certo lex pre sumit,vt dicit Bal.in.l.nō ignorat.C.qui accusare nō pos.ꝛ alle. l.j.C.de rei vxo.act. Si tamē fuerit per iudicē admissa probatio in contrarium tenet probatio,vt dicit do. Jo.de grassis ꝓceptor mens in.c.q̄sto.extra de presum. Potest ēt alio modo ꝙtrarius probari,vc3 per confessionem partis iuxta ea que habentur,ꝛ no tantur in anc.s3 ideo necesse.C.de dona añ nuptias.ꝛ ibi Cy.ꝛ in anc.de equali.dotis in.§.j.vel per facti euidentiam ,vt dixit dictus do Jo.de Grassis in.d.c.q̄sto.de p̄sum.Et de istis duabus

9 p̄sumptionibus iuris inferius tractabo. ¶ † Intrando ergo hāc materiā dico,qđ ille qui probat de vetustiori possessione vī habe re instam cām,vt no. Jnno.in.c.pastoralis extra de causa posses. ꝛ proprietatis.Et alius presumit̄ habere clandestinam in.l.vlti. .C.vnde vi.ꝛ.l.clam possidere.ff.de acqui.pos.de hoc tetigi in ap paratu statuti si quis per literas in glo.fi.circa principium.

¶ Item presumitur qđ vxor predecesserit viro qñ est dubiꝫ qui primo decessit per gl.in.l.si possessor.ff.de relig.ꝛ sumpti funerū. ¶ Itez si in vtero matris simul nascātur masculus ꝛ femina, nec apparet quis primo natus fuerit presumitur masculus primo na

10 tus.ff.de reb.dub.l.si fuerit.§.fi.rō.qr masculus fortior presumit̄. ¶ † Itē quis presumitur maior nisi minor probetur.no.glo.in.c. in presentia.de ꝓba.ꝛ vide Archi.in.c.si eo tempore ō rescrip. lib.i. ¶ Sed an ille qui contrahit cum minore presumatur eum scisse minorem.vide Bal.in.l.fi.C.si aduersus credi.

¶ Aliquid meū esse presumit̄ ratione vicinitatis not.Bar.in.l. ideo.ff.de acqui.rer.do. ¶ Presumitur infantem prius esse mor tuū qui vna cū matre naufragio perierunt.ff.de pactis dotalibus l.inter socerum.ꝛ de rebus dub.l.si mulier. ¶ Presumitur pr̄ez esse ante filiū mortuū cuꝫ ambo sunt in bello mortui.ff.de reb.du. l.q duos.§.cuꝫ in bello. ¶ Et ibi ēt dicit Bar.qđ filius nō dī su peruixisse qui simul cū patre decessit. ¶ Et plus ibi dicit Bart. qđ ille qui dixit aliquem decessisse sine liberis bꝫ suā intentionem fundatā de iure cōmuni,qr licet quis habuerit liberos ante eius mortē nō tñ presumit̄ hēre tpe sue mortis.l.spadonem.§.q absolu tū.ff.de excus.tuto. ¶ Vide tamen que circa.b.d.Bar.in.l.nu merū.ff.de reb.dub. Vbi dicit quod vbi est dubiū qđ p̄decessis se melior est ꝙditio possidētis. Jta qđ ille qui petit debet probare

11 talē p̄decessisse si faciat pro intentione ipsius agētis. ¶ † Bona tio facta in infirmitate presumit̄ facta causa mortis,etiam si nō di cat̄,vt dicit Anto.de but.in.c.ex literis.extra de ꝙuetudine tñ do. Jo.de imo.tꝫ ꝓrium nisi in donatione fiat mētio mortis p.l. titia.§.fi.ff.de dona.can.mor.ꝛ cū ista opinione vī transire prece d.c.ex literis. ¶ Et si quis dicat do,vel dono in dubio p̄sumitur donatio inter vinos. Sed si dicat relinquo,tunc p̄sumit̄ cā mor tis.l.j.§.fi.ff.de tabu.exhiben.ꝛ no.Byr.in.l.j.C.de reuo.do.

¶ Presumit̄ notarius a partibus rogatus,vt instrm̄ cōficiat si aliter non constet,vt no.Jo.de lignano.in.c.j.de fid.instr.quod bonū est scire,qr instrm̄ tabelliōis nō rogati nō ꝓbat,vt dicit do.

12 Jo.de grassis.in.d.c.j. ¶ † Voluntas semel declarata presumi tur durare nec presumit̄ mutata nisi probetur per.l.non ad ea.ff. de ꝙdi.ꝛ demon.ꝛ nota.per gl.in.c.illud quoq; extra de p̄sum. ¶ Utrū aūt voluntas presumatur durare vsq; ad mortē vide.l. scimus.C.de testa.ꝛ no.in.l.cum hi status.§.j.super verbo, forsi tan.ff.de dona.inter vi.ꝛ vxo.ꝛ vide.l.i.ff.pro socio. ¶ Si quis habet multerē in domo ꝛ eam tractet tanq; eius vxorem presumi tur eius vxor,vt ꝓbatur in.d.c.illud.de presumptio. ¶ Semel malus in eodē genere mali semper presumitur malus.l.si cui.§. hisdem.ff.de accu.Et vide plene de hoc per Bar.in.l.nō solum .§.si plures.ff.de no.ope.nun.ꝛ in.c.scribat extra de presum.

13 ¶ † Qui cum malis ꝙuersatur malus presumitur,ꝛ sufficit quem probare cum malis conuersari,vt malus presumat̄,ꝛ vt suspectus repellatur.ff.de administ.tut.l.si plures.§.si pares. ¶ Rōne con sanguinitatis vel officij quis presumitur aliquid scire.l.de tutela .C.de in integ.resti.mi.ꝛ in.c.per tuas.cū ibi no.extra de ꝓba. ꝛ i.l.optauit.C.vnde cog. ¶ Presumitur bonus qui virtutibus se ingerit ita summat dictus do. Jo.de Grassis.c.ex studijs ex tra de presum. ¶ Quis punitur de dolo presumpto sicut de vero dolo,ita tenet dictus do. Jo.de grassis in.c.sicut noxius extra ō

14 p̄sump. ¶ † Presumit̄ in dubio fraus,ꝛ dolus in delictis, vt ꝓ bat̄ i.d.c.sicut noxius q̄ secus in ẏctibus,inxta.l.quoties.§.q do lo.ff.de proba cum ibi not.per glo.ꝛ doc. ¶ Utrū filiusfamilias presumat̄ habere ex profectitia,vel aduentitia causa vide Spec. in titu.de actore.§.j.ver.quid si dubitetur,ꝛ no.gl.in.l.cum opor tet.C.de bo.que liber. ¶ Item ex quo quis habet ecclesiam eius bona presumunt̄ esse profecta ab ipsa ecclesia. Alias secus ita di xit Hosti.de peculio clericorum in.§.fin. ¶ Sed vtrum de istis possit clericus testari,vel dona.ab eius ecclesia profectis. vide Hosti.vbi.s̄.ꝛ gl.in.c.fi.extra de pig.Et vide q̄ plenius ego scri psi in decisionibus curie parlamenti.q.cx. ¶ Ex quo quis por tat instrumentū asserens se illum de quo in instrumento fit mentio presumitur esse ille de quo in instrumento fit mētio ar.in.l.si qua per calumniam.C.de epis.ꝛ cle.ꝛ ibi Bar.Cyn.ꝛ Saly.ad hoc dictā legē inducunt.ꝛ facit gl.singu.in.l.fi.C.de pac.conuen.tā

15 super dote. ¶ † Qui fuit condemnatus p̄sumitur habere malam cām gl.in.l.berennius.§.fi.ff.de euic. ¶ Simplicitas persone fa cit cessare presumptionē doli.l.vbi in prin.ff.de eden.vt est in ru stico,vt dicit Bald.in.l.scimus.C.de iure delibe. ¶ Presumit̄ aliquid esse notoriū. Adde de materia notorij per ea que dixi la tius in apparatu super statuto si qs per literas in glo.super ver bo,notorie.facti eoipso qđ decē testes concorditer deponū,cū decē homines faciant populum,vt no.C.de accu.in.l.ea quidem ita dicit Bal.in anc.quod locū in questione decimo queritur C.

16 de colla. ¶ † Qui possidet tempore litis qestate semper presu mit̄ possidere nisi cōtrariū ꝓbet̄,vt no.d.Jo.de Grassis sup tex. in.c.per venerabilem.extra de exceptio.ꝛ super hoc vide Bal. in.l.non ignorat C.ad exhiben.ꝛ vtrum illud qđ olim fuit hodie presumatur esse vide distinctionē Cyn.in.d.l.non ignorat,ꝛ in.l.

17 cū te in prin.C.de proba. ¶ † Presumitur vicinus scire facta vi cini.l.si vicinis.C.de nup.ꝛ facit.l.j.ff.de flumi.ꝛ no.in.c.quosdā de presum.per doc. ¶ Si reperiat̄ error in instrō,vtrum presu matur error notarij,vel error partiū,Dic aut error qui pertinet ad officium notarij sibi a iure ꝙmissum puta in indictione,tunc p̄ sumitur error notarij. Aut in eo qđ pertinet ad officiū partis pu ta in re,vel in confinio,vel in aliquo nomine,tunc presumit̄ error partis. Nam pro tabellione presumit̄ quod nihil aliud scripserit q̄ qđ ei fuerit iniunctum,ꝛ qđ quicquid est scriptum,est scriptus de mandato eius qui rogauit fieri scriptū. Nec presumitur qđ ta bellio sciat aliter factū nisi sicut fuit rogatus. Et nō attēdit in in strumento scientia priuata,sed scientia quaꝫ bꝫ vt tabellio,ꝛ pro bis faciunt no.ff.de ver.obli.l.sciendū. Et in anc.de tabel.§.nos autem,qr notarius non presumitur excessisse fines mandati, sed

18 fideliter scripsisse.† Nam publicum officium presumptionē bone fidei inducit,vt.ff.de probatio.l.cum precibus.ita dicit Bald.in l.errore.C.de test. Quod puto verū vbi notarius fideliter consue uit eius officium notariatus exercere,iuxta.c.illud in fi.extra de presumptio. Circa tamen hanc questionem vltra Bald.vide.l. quoties.§.sed si in corpore.ff.de here.instituen.qui.§.est multum notabilis pro excusatione notariorum ꝑm Bar.ibi.ꝛ de hac ma teria errorꝫ notarij,ꝛ si ille qui ꝓduxit instrm̄ possit petere errorē corrigi vide q̄ ple.dixi in decisionibus curie parlamenti.q.cxxx.

19 q.ꝛ.cxxxi. ¶ † Presumitur dñium ex possessione de presenti,vt no.in.l.edicto.C.de edicto diui adria.tol.i ver.diui adria.in gl. magna.ꝛ in.l.penul C.de condi.insti.ꝛ in.l.sicuti.§.si querat̄.ff.si ser.ven ꝛ no.Bal.in.l.ei qui iurat.C.de bonis auto.iudi.possi. no.etiam in.l.a diuo pio.§.si super rebus ff.de re iudi.Et alibi di cit gl.qđ fama probat dñium in.l.atqui natura in verbo,ꝙmittet ff.de nego.gest. Tñ in actione hypothecaria non sufficit ꝙ te stis dicat qđ vidit debitorē rē hypothecatam possidere tanq; suā etiā si deponeret de.xxx.an ꝑm Jo.fab.insti,de act.in.§.hē ser uiana.ꝛ de hac materia.an expositione probet̄ dñium. Vide q̄

20 dixi in decisionibus curie parlamenti.q.xxviij. ¶ † Presumit

donatio vel venditio facta in fraudē creditoris si vēditor vel donator post instrumentuz factū possidet res donatas, vel vēditas vt no. Spe. in ti. de dona. in. §. j. ver. itē pone aliqs. ¶ Sed qd de illo qui alienat in fraudem delicti. vide Jo. fab. insti. de acti. §. si quis in fraudem, ibi quernnt docto. ꝛ vide infra in versicul. an donatio facta per delinquentem ꝛc. ¶ An debeat presumi p ferniente, vel executore referente quod exequendo mandatum iudiciarium pars ꝗra quam exeqnebatur eidem dixerit aliqua verba opprobriosa seu iniuriosa, aut quod eū percusserit. Petr. Jac. in titu. de ꝗstitura pecunia libellus dixit ꝙ non per. Lea ꝙdem. C. de accusa. Sed quod insolidū et credendū super citatiōe ex quadam consuetudine, vt ibidem dicit Petr. Jacob. Sed in hac patria Belphi. creditur super citatiōe sernienti Belphi. nō ex ꝗsuetudine, sed virtute iuramenti per eum prestiti in creatione sui officij. ¶ Admittitur tamen ille qui dicitur citatus ad ꝓbandum ꝛrium arg. C. de ꝛben. ꝛ commit. stipn. Loptimam. §. fi. Et forte per iuramentum inspecta conditione nuntij, ꝛ illius qui dicitur citatus ꝛ ꝗsiderata qualitate negocij, vt ibidē dicit Petr. Jac. ꝛ tetigi de hoc in decis. parlamēti. Belphi. q. ccccccxxviij.

21 ¶ †Presumitur mortuus testator eoipso ꝙ eius testm grossatū iudicialiter exhibetur, vt dicit Bar. in. d. Ledicto. C. de edi. diui adri. tol. Hinc est propterea ꝙ ipse Bartol. ibi tenet ꝙ ex quo heres qui vult vti beneficio. d. L. exhibet instrumentum ꝙ debet mitti in possessionem absq; eo ꝙ probetur testator mortuus, cum presumatur mortuus vt predixi. ¶ Qui ꝓbat possedisse in prin. ꝛ in fi. ꝑsumit in medio possedisse, vt ỏt Jac. de bu. in. l. cū res. C. de ꝓba. Spe. in ti. de ꝓba. in. §. j. ver. sed q̄rit quakr ꝛc. ꝛ no. xvj. q. iij. c. volumus. ꝛ. liij. dist. leg. in gl. que dixit ꝙ ex ꝓcedenti ꝛ se quēti ꝓbatur mediū, vt extra de cōdi. ap. in. c. per tuas in gl. iij. ꝛ super hoc vide Henri. boic. in. c. accedētibus. de priui. ꝛ doc.

22 in. L. talis scriptura. ff. de leg. j. ¶ †Si pater donet filio tanq̄ bene merito non presumuntur merita precessisse nisi probentur per filium, vt no. in. l. si donatione. C. de colla. Qō credo verū nisi appareant ꝗiecture talium meritorū, vt ibi dicunt doc. Immo plus ibi dicit Bal. ꝙ super probatiōe dictoꝝ meritoꝝ statur infō patris donātis, ꝛ de hac materia meritoꝝ ple. dixi in decisio. curie parlamēti. q. xcv. ¶ An eoipso qō instrumentū debiti reperitur penes debitorē presumatur liberatus. Dic qō si allegat se liberatū virtute pacti, aut ꝛtute solonis. Si virtute pacti nō ꝑsumit liberatus nisi ꝓbet ꝙ fuerit sibi redditū p creditorem. l. labeo, cū ibi notatis. ff. de pac. ꝛ rō est in hoc casu quia pactū de nō petēdo habet vim donationis quam quis in dubio nō presumitur facere l. cū de indebito. ff. de proba. ꝛ l. filiusfamilias. ff. de dona. ¶ Si vero virtute solutionis. Si quidem debitor sit domestica persona nō ꝑsumit liberatus, nisi ꝓbet redditū instm, vt. l. si de possessione. C. de ꝓba. ꝛ in. l. j. §. ille aūt. C. de lati. libe. tol. Si vero non sit domestica persona ꝑsumit liberatus, ex eo qō reperit instm penes se. l. qui cbirographum. ff. de proba. Sed per quot testes probetur redditio instrumenti dic per qō per quinq; testes, vt di

23 cit gl. notabilis. in. d. §. ille aūt. ¶ †Item solennitas intrinseca, presumitur, iuxta. l. quicunq; §. fi. ꝛ ibi nota. per gl. ꝛ doc. ff. de publi. Secus in extrinseca, vt plene per Bar. ꝛ doc. in. d. l. sciendū ff. de ver. obli. ¶ Debitor annue prestationis probando solutionem trium annorum presumitur de annis precedentibus solvisse. gl. in. l. ij. C. de iure emphy. in gl. magna circa fi. ¶ Non presumit dispositio seu ꝗfessio erronea, nisi error probetur. no. Bald. in. l. verba. C. de falsa cā adiecta le. De modo probandi errorem

24 vide Bal. in. l. errore. C. de testa. ¶ †Item presumitur fatuus q fatua dicit. ff. de ꝗdi. insti. l. cū quidā. ꝛ ibi doc. ¶ Item presumit donatio inter ꝗunctas personas, vt. ff. de donatio. inter vi. ꝛ vxo. l. servus cōis. Et inter tales ét faciliter ꝑsumit remissio. in. l. pocula. ff. de ꝓba. ¶ Itē quis presumitur mēte cogitasse qō ore expressit. l. labeo. ff. de suppellectili legata. ¶ Itē si duo instrumenta reperiantur in eadem carta prius scriptū presumitur prius factū ꝛ receptū. Bar. in. l. j. C. de nouo. C. ꝙpo. Itē ecclesia nō presumitur habere patronū, eps tñ in ea hz ius epale, ita dicit Inn. in. c. venerabilis extra de excep. ¶ Sicut nō cadit presumptio fuge i eo, q̄ imobilia possidet, sic nec in eo q̄ magna mobilia possidet, que de facili occultari vel moueri nō pñt ita dicit bar. in. d.

25 l. sciendū. circa prin. ff. qui satis. cog. ¶ †Itē instm qō notarius tradit parti non presumitur originale, sed presumitur penes notariū remansisse, ita dicit Bar. in. l. si quis ex argētarijs. §. fi. circa fi. ff. de eden. ¶ Quis presumit habilis ad generandū no. bart. tex. in. l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. ¶ An sufficiat libellū ꝑsumptiue ꝗcludere, vide Bar. in. l. cū quis. ibi ꝛ ex hoc puto rē. ff. si cer. pet. ¶ Et vtrum quis presumatur mutuare, vel donare. vide Bar. in. d. l. cū qs ibi ꝓ huius declaratione ꝛc.

26 ¶ †Nemo presumit ignorare valorē rei sue seu facultatū suaꝝ. l. quisquis. C. de rescin. vendi. ¶ Presumitur econtra occulte dātes, vel facientes, vel iudicātes, vt i. c. vno. extra vt eccle. bñficia. sine dimi. ¶ Minor eoipso ꝙ fideiubet presumit deceptus, vt dicit glo. singularis in. l. ait prator. §. non solus. ff. de mino. ¶ Cū apparent duo testamēta, nec sciatur qō prius, ꝛ quod posterius illa adinnicē se ꝗfundunt ꝛ sunt nulla regulariter, vt not. glos. ꝛ doc. in fi. C. de edic. diui adria. tollen. ꝛ in. l. j. §. non autem vbi ꝓ Bar. ff. de bono. pos. fm tab. ꝛ gl. in. c. duobus ỏ rescrip. lib. vi. ¶ Hoc tñ fallit vbi i vno ex testamētis apparet relictū ad pias causas ꝛ in alio nihil, q̄ illud tūc presumitur posterius in quo ad pias causas est relictū. ita tenet per plures rationes do. Ludo. pontanus dictus de Roma in auc. similiter C. de epis. ꝛ cleri. in sua repetitione in. vij. col. vbi plene tractat materiam piarū causarū melius q̄ viderim alium. ¶ In materia legis quoties duobus. C. de rei vend. si venditio fuerit facta duobus ꝛ nō appareat cui prio fuerit tradita certe ꝑsumit tradita fuisse illi q ptiū numerauit, ita no. bal. in. c. si facta in feudū, si de feudo fuerit contro-

27 uer. ¶ Ex insolitis ꝑsumit fraus ita ỏ Bal. in. l. que sub ꝗditione. ff. de conditio. indebiti, alias est in. l. si quis sub conditione. ff. de condi. insti. ¶ Presumptus inimicus potest a testimonio repelli istud est dictuz singulare. in. c. i. ꝛ. ij. extra de re iudi. ꝛ vide

28 Bar. in. l. ij. C. si contra ius vel vtili. publicā. ¶ †Et presumitur inter litigantes inimicitia. in. c. idem cū quis. extra de resti. spo. Qō facit pro repellendo aliquem a testimonio. vide tñ Spec. in tit. de test. §. j. ver. item primo quod habet causam. De inimicitia tamen qualis repellatur a testimonio dixi in apparatu quem feci super statuto si quis per literas in gl. super verbo cōi estimatione fide dignos ꝛc. ¶ Mandatum facti ex modico intervallo presumit ex verbis ante ea dictū. Et hoc notat ꝓ homicidio q̄ si locutus fui tecuz tacite. Et subito occidisti hodiez presumptio est qō mandauerim. gl. est in. l. si ventri. ff. fi. ff. de priuile. credi.

29 ¶ †Et alibi dicit qō quis presumit dedisse auxilliū eoipso ꝙ stet cū armis cum percussore, fm Inno. in. c. ꝗtumatia. extra de clerico pcussore de hoc plenius tetigi in decisionibus curie parlamenti. q. ccccxxxvij. ¶ An ꝗsensus adiectus in principio, ꝛ in fine faciat presumi fuisse in medio. Et quid de dissensu. vide. c. j. extra de condi. appositis. ¶ Presumptio potest haberi de aliquo facto per frequentiam actuū vel exercitiū eoꝝ qui adherent ꝛ con

30 nenitūr illi facto. xxvij. q. j. c. vidua. ¶ †Presumit instm suspectū si sit scriptū diuersa litera in auc. de triente ꝛ semisse. §. j. ¶ Presumitur filius eadē ꝑsona cuz patre si est in prāte, ita dz intelligi. l. fi. C. de impube. ꝛ alijs substi. Secus in emancipato, vt ē gl. in. l. ij. C. qui etate vel pos. lib. x. ꝛ in. l. si mater. §. si qs boiem ff. de exce. rei ind. ¶ Presumit sp ꝓ notario mortuo ꝙ ipse fuerit notarius adeo qō nō est necesse probare de titulo suo, sed solū de sua quasi possessione vtendi officio notoriatus, secus si viueret fm Inn. in. c. veniens extra de iureiur. ꝛ vide Bar. in auc. quas

31 actiones. C. de sacr. sanc. eccle. ¶ †Presumitur in dubio electio ꝗcessa legatario. ff. de leg. ij. l. lucio in gl. que alibi non reperitur, vt dicunt doc. ¶ Presumuntur omnia soleniter acta in his que sunt voluntarie iurisdictionis qñ interpositū est decretum iudicis ita dicit ꝛ tz Spe. in ti. de emptio. ꝛ vendi. in. §. nunc dom. versi. ꝛ breuiter scias. ꝛ Jo. fab. C. de rescin. vend. in. l. si qs. ꝛ Inn. in. c. fi. extra de cle. g furtiue ordi. ¶ Et qñ ét factū est de antiquo ꝑsumunt oia soleniter fuisse acta. Bar. in. d. l. sciendū. ff. de verb. obli. ¶ Utrū filius ꝑsumaꝫ scire testm patris, ꝛ qd in extraneo

32 herede. Bart. in. l. is pōt. ff. de acq. here. ꝛ in. l. qui rome. §. duo fratres. ff. de ver. ob. ¶ †Hodie ꝑsumit excōicatus qui olim fuit excōicatus. no. Cy. in. l. ij. §. qō obseruari C. de iura. calum. ꝛ gl. in. c. proposuit, extra de clerico excōicato. vide tñ circa hoc Joā. de ligna. ꝛ Jo. an. in. d. c. proposuit de clerico excōicato. ꝛ Cyn. in. l. sine possidetis. C. de proba. in questione fi. ibi in questione de electione facta in epm de quodā excōicato. ¶ Vera ꝓbatio tollit ꝑsumptionē no. gl. in. l. penul. ff. de in integ. resti. super verbo, estimari. ꝛ no. Specu. in titu. de probatio. in. §. finali versiculo, ꝛ not. quod vera probatio ꝛc. ¶ Due contrarie ꝑsumptiones pñt

33 haberi circa idē factū. lvij. dist. c. j. ¶ †Dolus faciliter presumitur vbi est causa lucri, non autem vbi cessat. l. elegāter. §. fi. cuz. l. seq. ff. de dolo. ¶ Presumitur dolus ꝛ metus cessare quando aliquid fit presentibus parētibus ꝛ amicis. l. trāfactiōe C. de trāsa. ¶ Epus infeudauit aliqō castrū, vel aliam rem immobilem. Si non constat cuius fuerit res infeudata presumitur fuisse ecclesie fm Hosti. in. c. cum in officijs extra de test. quē sequitur Bald. in feudū. in tit. de clerico qui investituram fecit in fi. ¶ Si sit du-

blum

bsum ex verbis instrumẽti an partes se ꝙmiserint in aliquem tanq̃ in arbitrum, vel arbitratorẽ, presumi debet ꝙ tanq̃ in arbitratorem no. Bal. in l. fendum in tit. de leg. coradi. §. inter pa-
34 res in. iij. col. ¶ †Eoipso qͦ quis i iudicio, vel i aliquo actu quẽ gerit se dicit tutorem presumi dz qͦ faciat actũ tutorio nomine lz ita non dicat ꝑm Ang. de are. in tractatu suo de maleficijs in gl. super verbo, necnon ad querelã ꝛc. ibi tertio non admittitur ꝛc. ¶ An testator presumatur scire rẽ legatã esse alienã vide Bal. in l. cũ alienam circa fi. C. de leg. ꝛ ibi Cy. ꝛ gl. in. c. filius extra de testa. ¶ Presumitur testatorẽ rem legataz velle adimere eã alienando. l. rem legatã ff. de adi. lega. ¶ Ea que in facto consistunt non presumunt. l. cũ filio. ff. de curatore furiosi. l. j. C. que sit longa consuetudo. Potissimũ cum sit contra ius. l. qͦ non rõne
35 ꝛ. l. qͦ ꝙtra. ff. de legi. ¶ †Rõne familiaritatis qs nõ ꝑsumit cuꝛ pabilis in. c. cum ad sedem extra de resti. spolia ꝛ no. Bal. in. l. i. C. de ser. fug. ¶ Ex modicitate ꝓcij ꝑsumit fraus. l. ꝑ diuersas. C. inan. no. Cy. in. l. fi. C. plus valere qͦ agit. ¶ Ea que cursu tẽ poris mutantur non presumuntur esse in eodem statu, vt nota. ꝑ gl. ꝛ doc. in. l. spadonem. §. si absolutus. ff. de excu. tut. ¶ Presumitur clericus in ecclesia sua residere ꝛ maritus cũ vxo. sua hinc est qͦ doc. dicunt qͦ contra ipsos sufficit citatio ad domum, qz si ibi non reperiantur presumuntur se malitiose absentasse. arg. in c. j. extra qui ma. accu. poss. ꝛ in. c. tua. de cle. non residen. ita dicunt doc. in. c. quoniam frequenter, vt lite non contest. in. §. si vero, ꝛ de hac materia citationis ad domum si valeat. vide Inno. in. c. si aduersarius extra de eo qui mittitur in pos. can. rei seruãde, ꝛ per Bar. in. l. iij. §. ait pretor. ff. de dam. infec. ꝛ in. l. q̃dus alienus. eo. tit. ꝛ eundẽ Bartol. in. l. qͦ si dubitet. ꝛ ibi loquitur Bar. de illo qui dz duas domos qualiter intelligatur facta citatio. ff. de acqui. here. ꝛ per Henri. boic. in. c. j. de raptori. de materia citationis ẽt scripsi in decisio. curie parlamenti Delphi. q. ccccxlv. ¶ De quo operetur inf̃m si ꝓcus de iure presumatur si
36 mulatus vide doc. in. l. fi. C. plus valere qͦ agit. ¶ †Cõfessio facta ꝑ testatorẽ in suo testõ non vz nec probat nisi iurauerit, qz tũc non presumitur immemor sue salutis, ita dicit Henri. de bonẽco in auc. sacramenta puberũ C. si aduersus vend. in sua repetitione in materia cause formalis in fi. ¶ Utrum presumatur aditio hereditatis potius q̃ repudiatio, vel econtra. vide Barto. in. l. gerit ff. de acqui. heredi. ꝛ Bal. in. l. cum antiquioribus C. de iure delibe. ꝛ plenius in. l. si certis annis. C. de pactis. ¶ Nemo presumitur immemor sue q̃ditionis in. l. si quis procurationẽ. C. de decu. ꝛ filijs eoꝝ lib. x. ¶ Prima presumptio tollit per scõaz. l. si qui. C. de adulte. ꝛ arg. in. l. illud. ff. de pericu. ꝛ commo. rei vendi.
37 ¶ †Quilibet presumit bonus, nisi probetur malus, non tamẽ sic est in bona fide, qz ad hoc vt presumat bona fides requirit aliud ꝑbari, vt no. per Arch. in. c. eꝑm de ꝓsumptionibus. lib. vj. in gl. super verbo, bona fides, ꝛ per Inn. in. c. ij. in gl. magna circa fi. de in integ. resti. ꝛ de prescriptionibus. c. si diligenti. Sed que requirantur in probãda bona fide dic ꝙ iustus titulus, vel quod ꝑbabilibus rõnibus acquisierit possessionem, vel quod longo tẽ pore possederit ita dicit Archid. vbi. s̃. ꝛ no. in suo rosario. j. q. j. c. nullus ꝛ vide q̃ dixi circa boc. ¶. in ver. ꝑsumitur mala fides ꝛc.
38 ¶ †Et ex titulo putatiuo presumit bona fides, nisi aliqua presumptio in ꝛrium appareat in. l. penul. C. de prescrip. longi tempo. ꝛ ponit do. Jo. de grassis in. c. si diligenti extra de prescrip. ¶ Et non presumit bona fides, nisi in iudicio allegetur per partem no. inst. de act. §. alie. Quia est facti ꝛ animi ideo dz allegari anteq̃ ꝑsumat ꝑm Bal. in feudis in ti. si de feu. fue. contro. fue. in. c. si quis per. xxx. ¶ Sed qualiter probetur mala fides illius qui possidet cũ titulo ponit Bar. plenius in. l. nunq̃. ff. de vsuca. ¶ In his que dependent ex animo statur iuramento, nisi in contrarium sit presumptio. l. inter omnes. §. recte. ff. de fur. ꝛ not. per doc. in. l. j. §. iij. ff. de aqua plu. ꝛ estiua. De hoc etiaz tetigit in apparatu statuti si quis per literas in gl. super verbo, clandestine.
39 ibi, sed qualiter probatur ille animus. ¶ †Mulier contrahens matrimonium sine expressa ꝙstitutione dotis presumit omnia bona sua in dotem viro suo constituisse gl. in. l. mulier bona. ff. de in re do. quod verum puto si interueniat traditio alias non, sic intelligitur dicta glo. in. d. l. mulier bona. ex hoc sequitur quod nomina debitorum que non traduntur, sed ceduntur nõ presumunt in dotez dari. l. fi. C. de pac. conuen. ꝛ. l. fi. C. de repud. ita tz Bal. in c. j. an mari. succedat vxori in bñficio, ꝛ de hoc ẽt tetigi in decisionibus parlamenti. q. ccclxviij. in fi. ¶ Dolus presumit a lege eo ipso ꝙ qs bz res suas saluas, ꝛ amisit alienas. l. ꝙ nerua. ff. depositi. Idẽ si in loco tutorem ponere potuit. l. utiq̃. ff. de dãno infect.
40 ¶ †Qui differt saluare aliquem presumitur eius inimicus. lxiij. dist. c. cũ adrianus, ꝛ est gl. in. l. ad hoc. C. de appel. ¶ Presumit vxorẽ primo mortuã cũ perit simul cũ marito suo. ff. de reb. dub. l. qui duos. §. inuitus. ¶ Presumit in fraudẽ creditorũ fecisse qui oia bona sua alienauit. l. oẽs. §. lucius. ff. que in frau. cre. Et vide Bar. in. l. post ꝛctũ. circa prin. in ver. vt plene bẽas. ꝛc. ff. de dona. ꝛ de illo qui alienat in fraudẽ delicti vide Jo. fab. insti. de ac.
41 §. item si quis in fraudem ibi querunt doc. ¶ †Presumitur qs dignus nisi probetur indignus. l. seruus. ff. de manu. testa. ¶ Si fuerit appellatũ nõ i scriptis ꝑsumit fuisse appellatũ ꝛtra. x. dies nisi constet de sententia, vt dicit Jo. and. in nouella. in. c. romana de appel. lib. vj. ¶ Presumitur ꝙ quis sit perpetuo furiosus q est furiosus, vt probatur. C. de vsufru. l. ambiguitatis. ¶ Presumitur de preterito ad presens. ff. qui. mod. pign. vel hypo. sol. l. si cut. §. supernacuum. ¶ Presumitur mulier ex alio concepisse q̃ post mortem viri per. xj. menses peperit, vt in auct. de resti. ꝛ ea que parit. §. mulier ꝛ vr̃ ꝓbari in. l. gallus in prin. ff. de lib. ꝛ postbu. ¶ Presumit debitor liberatus, qui bz penes se instr̃m incisum. ff. de proba. l. qui chyrographum. ¶ †Presumitur inuitus
42 nisi probet volẽs fecisse qui oia bona sua alienauit. ff. que in fraudem credi. l. omnes. §. lucius. ꝛ §. qui omnia. ¶ Presumitur ꝙ quis velit sibi prospicere qui dotem dedit vt sibi restituatur etiaz in illum casum qui non fuit expressus, nisi contrarium ꝓbet ꝑ mulierez. l. si extraneus. ff. de q̃di. cau. data ꝛ cau. non secu. ¶ Presumitur bonus qui natus est de bona progenie. ff. de edil. edic. l. si seruus cõis. §. qui manicipia. ¶ Presumitur mulierem stipulãtem dotem sibi reddi vbi extraneus dederat ꝑ ea nisi appeat extraneũ stipulatũ fuisse. C. de rei vxo. act. l. j. ff. solu. ma. l. quoties.
43 ¶ †Presumitur falsarius qui suspecta scriptura vtitur in iudicio vt fides adhibeat. l. inbemus. C. de proba. ¶ Presumit traditio rei cuius possessio habet. No. in. l. quedam mulier. ff. de rei ven. ꝛ in. l. ij. C. de acqui. pos. no. Bar. in. l. celsus. ff. de vsuca. ibi q̃ro qͦ ꝓbẽ. ꝛc. ¶ Presumunt anni q̃tinui si quis articulãdo dicat se possedisse. x. vel. xx. annis, vt dt bar. in. d. l. celsus. in fi. sui q̃mẽtus. de hoc latius dixi i apparatu meo sup statuto Delphi. si quis per literas in gl. sup verbo, probata possessione ꝛc. in. q. j.
44 ¶ †Presumit mala fides multis de causis, vt dicit Bal. in. l. ij. C. de repudiã. hered. primo q̃ quis emit ꝑ interpositã personã. Itẽ q̃ clã. Itez q̃ oia bona sua vendidit siue vna venditiõe siue diuersis, ꝛ super hoc vide Bar. in. l. post ꝛctuz. ff. de dona. Item ex modicitate pretij. Itẽ q̃ res est pro parte vendita ꝛ pro parte donata. Itẽ q̃ non interuenit pretium, sed sola confessio. Itẽ q̃ interuenit pretiuz, sed clam redditũ fuisse probatur, qz non dr̃ interuenisse ꝙ non permansit. vt ꝑ Bal. in loco prealleg. q in quoliber dictorũ casuũ allegat leges ꝛ fundamẽta i iure que hic omitto recitare causa brenitatis. Itẽ ẽt presumit malã fidem habere ille, q mercat ꝛ iura sicut emptor rei ecclesie vel rei mínoris sine auctoritate superioris vel curatoris, ita ꝙ non possunt tales prescribere, vt plene per Cy. in. c. qui ꝛ iura mercatur. de reg. iur.
45 lib. vj. ¶ † Etiã presumit mala fides vbi solennitas debita non seruat. ita dicit glo. in. l. j. super verbo, male fidei. C. de fid. instru. ꝛ iure baste fisca. lib. x. ꝛ ponit Bar. in. l. cum plures. §. qui bona. ff. de admi. tut. ꝛ ex mala fide semp adesse presumitur dolus. ¶ Fraus ẽt presumitur ex causis quas ponit Bart. in. d. l. post ꝛctũ. ꝛ Cy. in. l. oẽs. §. lucius. ff. de bis que in frau. credi. Et vltra illos casus ex multis alij causis fraus presumit. vcz qñ qs in ꝛctu vel extra iudiciũ confitet debere ꝙ ab eo petit. nec alias cõstat de debito petito, nisi ꝑ ipsaz ꝙfessionẽ ꝛ tradit in solutũ vel obliget aliquam rem. l. j. §. si mutuam gl. sup verbo, spopondit. ff. si qd in frau. patro. alie. fuerit. Si tamen quis conuentus iudicialiter ꝛ libello oblato ꝙfiteat qͦ petitur secus, vt no. Bar. in. d. l. j. §. si
46 mutuaz, ꝛ que sit ratio ibidẽ ponitur per eũ. ¶ †Presumit etiã fraus ex modicitate pretij si res magni pretij tradat insolutũ, vel cedatur pro modico pretio. l. per diuersas. iuncta glo. C. manda. ¶ Presumitur etiã dolus ex assertione quam quis facit que nõ est vera. l. si quis infirmauerit. ff. de dolo. ¶ Presumitur etiã dolus ex omissione illius actus qui fieri debet ꝛ non fit. l. si procurator. §. dolo. ff. mã. ¶ Presumit etiã dolus si fiat actus de se ꝑ
47 bibitus, nisi ꝓbetur ꝛ. l. j. ꝛ l. si nõ quitij. C. de iniurijs. ¶ †Presumitur etiã fraus siue dolus ex frequentia actũ illicitorũ. l. in ciuile. C. de ser. fug. ¶ Presumit ẽt fraus si fiat emptio, vel alius ꝛctus per interpositaz personam, argu. l. ij. C. de natu. lib. ꝛ l. ij. eo. tit. ꝛ l. si is qui. ff. de acqui. vel repu. here. ¶ Presumit etiã fraus ex actu aliquo si fiat incõtinenti post ꝛctum vel actũ ꝓhibitum. l. si vẽter. §. fi. ff. de priuile. credi. no. Bar. in. l. si te pater
48 na. C. de repu. vel absti. here. ꝛ in. l. dolũ. C. de dolo. ¶ † Presumitur etiam fraus qñ quis nõ prestat totã diligentiam in alienis

negotijs sicut in suis. l. j. §. is quoq; ff. de act. & oblig. l. heredes. §. non tantũ. ff. fa. ber. & l. qó nerua. ff. depositi. & ibi est tex. & etiã ibi no. Bar. in ver. qui incipit alij moderni &c. ¶ Presumit̃ ẽt dolus, si quis intricat peculium, vel rõnem q̃ reddere debet. Vel si trãsferat in aliuz id de quo suspicabatur cõtra eũ agi. Isti duo casus habentur & notantur p Bar. in. l. summa. in prin. ff. de pec.

49 ¶ † Itẽ frans p̃sumit̃ in filio qñ se abstinuit ab hereditate paterna, inuenit̃ postea possidere de bonis p̃nis nã qó icõtinẽti fit añ premechinatũ presumit̃, iuxta not. per By. & doc. in. d. l. post cõ tractũ. ff. de dona. ¶ Si pater in testamento q̃fiteatur aliquid filio suo spurio, etiã sub caloze alicuius actus de se liciti presumitur in fraudẽ fecisse nisi spurius probet confessionem esse veram tex. cum gl. in. l. qui testm̃. ff. de probatio. ¶ Sed si pater emit a spurio & confitetur pretium sibi fuisse solutum glos. in dicta. l. qui testamentum super verbo, modum dicit quod valet confessio, sed illa glos. reprehenditur per Bartol. post Jacob. de aretio. per. l.

50 aurelio. §. j. ff. de libe. leg. ¶ † Presumptio dolositatis inducitur rõne vicinitatis actuũ, facit qó no. Spe. in tit. de dona. §. j. versi. itẽ pone aliqbus. & no. per Bal. in. d. l. ũ. C. de repu. here. ¶ Et ex multis simul iunctis dolus presumitur ſm gl. in. l. dolus. C. de rescin. ven. ¶ Et ex omissione eius qó quis facere debebat dolus, presumit̃. l. iulianus. §. si tibi dotẽ. ff. ad exhibendũ. & de admi. tuto. l. qui repertozium. in princ. & de reg. iur. l. qui non facit. ¶ Dolus qualiter presumit̃ ponit Host. de iureiur. §. quomodo versi. papa antẽ. ¶ Contra aliquez presumit̃ ex eo qó facere cõ suenit. l. solutũ non videt̃. §. fi. & l. vel vniersoz. ff. de pig. act. & l. sed iulianus. §. qó dicit̃. & l. si seruus plurium. §. fi. ff. de lega. j.

51 ¶ † Ex celeritate actuũ frans presumit̃. l. si vota. §. fi. ff. de priui. credi. vide Bar. in. l. eãdẽ. C. ó fideicõ. ¶ Ex cautelis in aliquo actu appositis frans presumitur notatur in. l. j. ff. de q̃di. insti. ¶ Presumitur simulatũ vbi lex prestat impedimẽtũ Bal. in. l. neq; natales. C. de proba. in fi. ¶ Presumit̃ in dubio pro grato, & non pro ingrato in his que sunt honoris. sed in his que sunt oneris p̃sumit̃ pro ingrato. ff. de leg. j. l. lucius. §. lucius. & dicit Bal. in. l. volũtas. C. ó fideicõ. ¶ Ex quo qs absens fuit per lõgũ tps, presumitur ab initio habuisse animũ non possidendi, vt dicit Hẽ

52 ri. boic. c. in q̃relam. de elect. ¶ † Presumitur contracta societas inter fratres, qui eozum bona longo tempoze communiter tenuerunt & vixerunt cõibus expensis probatur. ff. pro socio. l. cum duobus. §. fratres. & in. l. procula. ff. de proba. & no. Bal. in. l. j. C. q testa. face. pos. vide Jo. fab. inst. pro socio. in prin. & Bar. in. l. titium & menũ. in. §. altero. & ibi pulcre. ff. de admi. tut. vide Joã. fab. insti. quib. mod. ius patri. po. sol. in. §. penul. vide etiam tracta. de duo bus fratribus q̃pilatuz p Bar. q tractatus nõ fuit p eũ completus, sed eũ q̃plenit Bal. in duabus legibus, vcz in. l. si patruus. C. cõmunia vtriusq; indicij. & in. l. filie. C. fami. her. Itez etiam si duo fratres teneant separatim aliqua bona paterna presumitur diuisio inter eos fuisse facta si per. x. annos quilibet separatim tenuerit. gl. in. l. si minoz. C. communi diuidundo.

53 ¶ † Presumitur matrimonium si minoz annis mozetur cuz alio cum quo q̃traxit vsq; intra legitimam etatez. xxvij. q. ij. c. prinsq; secus si seorsum. xxx. q. ij. c. vbi. ¶ Ex ipso q̃ quis est electus p̃sumitur melioz aliis. lxj. dist. c. miramur. licet alibi dicatur q̃ non debet plus p̃sumi pro aliquo, eo q̃ hz dignitatẽ. viij. q. j. c. illud. ¶ Non presumitur mater si nõ diligat filiũ. ij. q. vj. c. si quis putauerit. qó intelligendum est si dubitaretur cuius esset filius.

54 ¶ † Presumptio potest haberi de aliquo facto vel per frequẽtiã vel exercitiũ eozum que adherent & cõueniunt illi facto. xxvj. q. j. c. vidua. ¶ Aliquis ab alio percussus mozitur an presumat̃ ex illo vulnere perijsse vide plene in tractatu percussionum q̃pilatũ per dñm Odofredũ quem tractatum penes me habeo. Vide ẽt do. Jaco. de aluaro. in lectura sua feudozum in. c. j. quib. mod. feudum amitta. ibi quero vtrũ dominus presumatur &c. & Bet. Jacu. in ti. de lege aquilia. an ex p̃sumpta inimicitia vassallus priuetur feudo & qualiter & quomodo vide dictũ Jac. de aluaro. vbi

55 §. iu. §. item si fidelis. ¶ † Si quis in strata reperiatur mozt̃us presumit̃ occisus ab illo qui multum frequentabat dictã stratam ſm Bar. in. l. iuste. in prin. ff. de vsucap. & talis põt torqueri. Qó intelligit do. Ange. de are. doctoz actu legens de presenti Ferrarie in suo tractatu de maleficijs. in gl. super verbo, q̃ fama publica precedente si talis homo frequentans stratã erat malus homo. ¶ Quid antẽ si sint. v. in vna domo, & vnus reperiat̃ interfectus, an ab illis in domo existentibus presumat̃ interfectus, vide

56 de aretio, vbi. §. i dicto suo tractatu. ¶ † Incarceratus reperitur mozt̃us, in carcere & ignozat̃ quomodo & a quo, dic q̃ p̃sumitur ꝑ cõmentariensem, qui nisi ꝓbet q̃ non dolo vel culpa eius fuerit mozt̃us, tenetur, gl. est singularis in. l. cũ res. §. si species. ff. de lega. ij. ita dicit dictus dominus de Are. in dicto suo tractatu. vbi supra. ¶ Si qs positus in carcere pro aliquo delicto frangat carcerem habetur pro confesso, q̃ presumit̃ crimen cõmisisse, lz non constet eum cõmisisse, & potest contra eum procedi, allegat idẽ de aretio. vbi. §. tex. cũ gl. in. l. reos. ff. de custo. reozum. & l. fi. eo. titu.

57 ¶ Filius aut fil ia non presumunt̃ scire fideicõmissum relictuz in testamento patris. ita dicit Bar. in. l. qui rome. §. duo fratres. ff. de verb. obliga. in questione, que incipit quarto quero &c. ¶ Ex pluribus presumptiõibus quandoq; indicatur, vt ponit Jnno. in c. illo de pig. ¶ Non est licitum secundo appellare ob eodem grauamine etiam intra. x. dies, & si q̃trarium fiat, presumitur renũtiatum prime appellationi, & grauamini ſm Jnno. in. c. solicitudine. de sen. & re iudi. in. fi. ideo cauti aduocati qñ volũt reformare eozum appel. subiungunt non desistendo a prima appellatio. &c. que protestatio in hoc operatur, vt plenius dixi in tract. meo de

58 appel. ¶ † Heres non conficiens inuentariuz presumitur res hereditarias subtraxisse, in auc. de here. & fal. §. scimus vñ sumitur auc. sed cum testatoz hinc est q̃ aliqui doc. in iure scribẽtes dicere voluerunt q̃ heres rogatus si non conficit inuentariuz perdit trebellianicom, vt de hoc ple. per Bar. in. l. marcellus. ff. ad trebel. & dixi in decisionibus curie parlamenti Delphi. q. liij. ¶ Eo ipso q̃ quis habet castrum presumitur habere iurisdictionẽ. not. Bar. in. l. j. ff. de offi. prefecti vrbis, & pro hoc glo. in. l. quicunq;. gl. ij. C. de fundis limitro. lib. xj. & no. Jnno. in. c. ex literis de iurepatro. in gl. sup verbo, excepto. ver. sicut ẽ villa vel. castrũ &c. Nota ẽt p Bar. in. l. j. ff. de iurisd. om. iudi. ver. ex hoc q̃rit̃ &c. vide Jo. an. in. c. j. de sen. & re iudi. lib. vj. in nouella. vide ẽt. in. c.

59 cũ ad sedem. de resti. spo. ¶ † Illud etiã dr̃ notozium qó resultat ex presumptione iuris. in auc. de resti. & ea que parit. §. vnũ. & ff. ó his qui sunt sui vel alie. iur. l. filiũ. ita dicunt doc. c anoniste in materia notozij, de qua materia notozij plene scripsi in apparatu quez feci sup statuto Delphi. incipiente si qs p literas &c. in glo. super verbo, notozie. ¶ Due presumptiones vincũt vnã not. Jo. an. in

60 c. ad decozẽ. extra de. institutionibus. ¶ † Presumit̃ ignozantia ex facto de longinquo, vel ex facto antiquo, vel qñ factũ de recenti est multum intricatum & implicitum, vt dict Barto. in. l. si res. §. j. in prin. ff. de leg. i. & istud facit ad materiã verboz derogatozioz adiectozũ in primo testõ, ita q̃ si illa verba derogatozia sint multũ implicita testatoz secundo testãdo presumitur illa oblitus fuisse, & valebit secundum testm̃ vt plene de hoc tetigi in decisionibus parlamenti. q. cxxvij. ¶ Non presumitur debitoz̃ creditori suo legasse aio q̃pensandi. nisi debitoz ita legãdo declarauerit. & si non declarauerit incũbit onus ꝓbandi, quoad animũ q̃pensandi illi qui dicit. l. creditoz̃. & ibi Bar. ff. de leg. ij. & l. Incius. ó leg. j. ſm Oldr. & vide que leguntur & notan. in. l. si q̃pensandi. C. de

61 beredi. insti. ¶ † Minoz presumit̃ ignozare. no. gl. in. l. quis patrem versi. pinde. ff. ad senatusco. macedo. ¶ In dubio testm̃ p̃sumit̃ nũcupatiuũ, qñ testatoz deduxit eũ in notitiã testiũ. l. hac cõsultissima. C. de testa. & l. heredes palã. in prin. ff. de testa. ita dicit Sali. in. l. erroze. C. de testa. ¶ Quilibet p̃sumit̃ sane mẽtis nisi ꝓbet ẽriũ i. l. nõ codicillũ. C. de codicil. Que p̃sumptio nature trãsfert onus ꝓbãdi ẽrium in aduersarium vt ibi, qó facit ad. q. eius q̃ bouẽ vagabundum retinuit in suo stabulo, vt expẽsas quas asserit ei fecisse teneat̃ ei dñs resarcire cũ p̃sumptio nature sit vt non vixerit de vento, tñ index dz taxare ita dicit Bal. in. d. l. nõ codi-

62 cillos. ¶ † Possessio semel quesita semper presumit̃ retenta nisi perdita ꝓbet̃. ſm Cy. in. l. pe C. de p̃scripto. lon. tẽ. ¶ Nõ presumit̃ pluralitas testõrũ. l. locũ. §. j. ff. de tab. exhi. & l. j. §. si qs duo. ff. de bo. pos. ſm tabu. ¶ In gñali sermone, vel actu non presumit̃ qs loq vel disponere q̃tra illos de suo gñe seu sanguine, ita di

63 cit Bal. in. l. j. circa mediũ. ff. de sta. ho. ¶ † Quis presumitur de facto suo recozdari vsq; ad. x. an. & nõ post, vt legitur & no. in. l. pe regre. ff. de acquiren. pos. & not. per aliquos in. l. j. C. de confes. ¶ Quis presumitur scire factum inter vicinos suos. xxiij. quest. j. c. paratus. ¶ Pone q̃ ille qui recepit. ccc. francos ad mediũ lucrum & mediam perdam soluit per plures parcellas centũ, creditoz dixit q̃ est pro lucro, debitoz dixit q̃ imo pro principali sorte queritur cui credetur. Respondetur quod aut dum soluit̃ exprimitur iuxta. l. j. & ij. ff. de solu. aut simpliciter solnitur, & tunc q̃ per plures particulares solutiones solnitur presumptio facit pro creditoze, quia presumptio est q̃ creditoz lucretur, cum quilibet anbelet ad lucrandum vt no. in. l. cura. §. ij. ff. de mu. & bono. & per

64 doc. in. l. fi C. de pac. † Quia donatio oium bonozum presentiũ nihil retento bene valet, q̃ presumptio est q̃ lucretur & acquirat argu. C. arbi. tutel. l. si defunctos, & sic p̃sumptio est q̃ fuerit solutus

pro lucro.

pro lucro. Preterea nemo psumit velle facere suū incōmodū.l. cū de indebito.ff.de pba.no.gl.ad velleia.l.sed z si ago.in fi.sed particularis solutio affert incōmoda.l.cū hi.§.cause.ff.de trāsa. z.l.plane.ff.fami.herci. Et per qsequens non est presumptio, qd creditor receperit particulares solutiōes pro principali sorte,sed duntaxat pro lucro quod particulatim solet solui. Talia sunt subiecta,qualia predicata. Ex quibus infertur q si debitor dicat q solvit pro principali,quod eidez incumbit probatio,hanc questionem reperi scriptam manu propria recolēde memorie patrui mei do.Petri pape legū doc.in suis notabilibus,z alibi eā nō vidi.

65 ¶ †Contra penitus illiteratum est vrgens presumptio quod nō sit clericus.ita dicit Jo.an.in.c.si index laicus de sen.excō.libz. vj.in nouella. ¶ Allegata presumptione presumitur titu.allegatus z bona fides etiam si nō dicatur ita tenet Archi.in.c.j.de p scriptio.libro sexto in fin.z est glos.in.l. cum de in rem verso.ff. de vsuca.z in.l.si certis annis.C.de pac.in.c.puenit extra d cēsi. ¶ Presumitur metus inter subditū z dām pm Jnn.in.c.si diligenti.extra de prescrip.z vide q circa hoc plene dixi in deci.parlamenti.q.ccccvij.circa medīū ibi ratio qz presumitur zc.

66 ¶ †An minor adeūdo hereditatem presumatur lesus vt restituatur in integrum aduersus aditionem hereditatis vel si debeat pbare hrditatē onerosam,vel si sufficiat qd minor pbet credita esse in hereditate,vide plene qd dixi i decisionibus plamenti.q.cxlj. z.q.cxlij. ¶ Aduersus tutorem sufficit minori probare presumptā lesionē,pm Bal.in.l.fi.C.si adner.vē. ¶ De dispensatiōe iuramēto fienda ratione doli vel metus presumpti,z de eorū presumpta probatiōe,vide no.per Hosti.in summa.in titu.de in restitutiō.§.qūo.in versic.si enim metus zc.z de hac materia tangit Ben.de bonēco.in auc.sacramenta.C.si aduer.vēdi.in sua repetitione in causa fina.z ibi tangit plene de dispensatione iuramēti, vide etiā que dixi de dispensatione iuramenti in decisionibus par

67 lamēti.q.cxl. ¶ †Si fecero expēsas p aliquo psumit qd de meo fecerim,z de nō alieno.l.si vētri.§.fi.ff.de priui.credi.pm Bald. ¶ Eoipso qd quis emit rem alienam sciēs eā esse obligatā psumitur esse in mala fide adeo q non est necesse discuti prius principalē debitorem.ita dicit Hosti.in summa in tit.de pigno.§.q actio. ¶ Si legetur ecclesie z dubiteť si ecclesie vel sacerdoti cui presu

68 mitur in dubio relictus,sic distingue.†Aut nō est nomē sacerdotis appositum,z tunc presumit esse relictū ecclesie.ff.de reb.dub. l.cunibus.z.ff.de annu.leg.l.annua.§.titia. Aut est nomē ppriuz appositum,z tunc voluerunt quidaz dicere,si nomen proprīū precedat aut sequatur primo casu sacerdoti presumitur fuisse relictū. Secundo casu ecclesie argu.ff.de stipu.seruorum.l.antepenulti. Sed dici potest q illa loquitur in modo querendi. Et ideo aliter distingue. Aut habebat notitiam cum sacerdote iure affinitatis, vel alias, z tunc presumitur sacerdoti relictum.ff.rebus dubijs.l. qui habebat.z in auc.licentia.C.de episco.z cleri.alias in dubio pro ecclesia presumitur arg.C.de iure deliberan.l.cum aliquis.z istud tangit gl.fi.in.l.non plures.C.de sacrosan.eccle.z habetur

69 per doc.in.l.j.e.tit. ¶ †Si qs legauerit ecclesie,z nō dixerit cui ecclesie qualiter fiet,dic aut est vna ecclesia cathedralis in loco in quo ipse moratur,z tūc illi ecclesie presumit relictū,vt in auc. de eccle.tit.§.si quis in noie domini. Aut sunt plures ecclesie parochiales,z tunc vult sepeliri in vna,z tunc illi in dubio presumit relictum argumen.ff.pro socio.l.nec adiecit.z.ff.mandati.l.si vero non remunerandi.z.ff.de annu.lega.l.sete. Si vero nec in vna nec in alia velit sepeliri,z tunc presumitur illi ecclesie que est pauperior.in auc.de ecclesiasticis titulis.§.si quis autē om.sanctorū facit ad hoc.C.de epis.z cleri.l.si quis ad declinandā.§.fi. ¶ Si vero vna ecclesia non est pauperior qz altera,tunc psumit relictū illi in qua magis habebat accessum.arg.ff.de leg.iij.l.legatum.§. vnus.z.ff.de fundo instru.l.si quis eodez instrumento.z de castrē si pecu.l.cū allegas.z.ff.de reb.dub.l.si fuerit. Si vero vtraqz ecclesia sit equalis z in accessu z in alijs tunc psumitur q equaliter ambabus reliquerit,z diuidit inter ipsas.ff.de leg.i.l.si qs titio. §.penulti.z.C.de epis.z cle.l.si quis ad declinandam.

70 ¶ †In dubio potius statur appellationi qz sentētie,qz presumit qd propter grauamen appellauerit.ita dicit Archi.post Gof.in c.si a iudice.de appel.lib.vj. ¶ Aliqs solvit.xxx.annis aliquā pensionem super domo sua an presumat hypotbecata, credo q non,quia non probat hoc esse zc.l.non hoc.C.vñ legiti.ita etiā tz Spec.in titu.de condi.ex leg.d iure empby.vide tamē que plenius dixit Pet.Jac.in tit.de rei vendi.que de consuetudine approbatur,in ver.ideo circa hoc aduertendum zc.

71 ¶ †Presumitur seruitus constituta ex titulo allegato,tz nō probato si allegans possederit per decem vel viginti annos arg.ff.de vsur.l.cum de in rē verso.z ponit Pet.Jaco.in titu.de qfessoria in rem pro seruitute personali vsufructus,z scripsi in decisio.parlamenti.q.ccccvij. ¶ Presumit diuisio facta de re cōmuni quā do quilibet partē suā possidet onus z qmodū sustinendo z percipiendo,vt no.Pet.Jac.in titu.de rei vēdi.que de consuetudine approbatur ibi,sic debet intelligi q si qlibet fundū possideat zc. ¶ An presumatur res alienata in vtilitatē ecclesie si in instrō vēditionis ita dicatur, vide que plene dixi in decisionibus parlamē

72 ti.q.clj. ¶ † Bona q̄ tenet episcopus presumuntur de mēsa episcopi nisi contrarium probeť vt plene dixi in dictis deci.q.clilij. ¶ Infendatio de nouo facta cōsanguineo presumit facta in fraudem ecclesie per.c.quisquis.xij.q.ij.vbi episcopus nó pōt donare de rebus ecclesie principibus vel agnatis,qd si per calliditatē factū fuerit donatio sit irrita,vt dicit Archi.in.c.nō licet.xij.q. ij. turpe est alienare ecclesie. Et moraliter peccat q res ecclesie vult consumere in turpem vsuz vel qsanguineos ditare,vt eos di

73 uites pro alijs faciant. ¶ †Negatiua probat per presumptiones probando amicitiam vel affinitatē occidentis alium ita dicit gl. in.l.j.C.de sic. Et pro tanto probat occisor negatiuam,qz intentio actoris est fundata pp crimen commissum,nam qui facit qd facere non debet dolus in eo presumitur.ff.ad legem falci.l.dolo iō ipso facto intentio actoris notoria iuris presumptione pbatione nō

74 indiget,vt dicit Cy.in.l.j.C.de sica. ¶ †Qui semel fuit in possessione semper presumitur esse qz qstat nos possidere donec aut nostra voluntate recesserimus aut expulsi fuerimus,vt no.Hostiē. in.c.cum ad sedem extra de restitu.spolia.z.l.iij.§.nam constat. de acqui.possess. ¶ Non presumitur animus in cessando soluere sicut in soluendo secundū Cy.in.l.certis annis.in.vij.q.in fin C. de pactis. Et istud potest induci ad questionez aliquis spoliatus possessio.sua vel quasi qui non perdidit possessionē cinilē,sed sem

75 per animo eam retinuit stetit per decem annos absqz eo qd petterit se restitui in sua quasi possessione.†An lapsis dictis decez annis poterit intentare interdictum vnde vi recuperande,credo q fic qz per dictam taciturnitatem dicti temporis non debet presumi perdidisse animum possidendi per id quod dicit Cyn.vbi.§.z faciunt pro hoc ea que notā.per doc.in.l.vi pulsos.C.vnde vi.cō sulunt tamen aliqui q hoc casu cautius fiet si intentetur condictio ex canone reintegranda.iij.q.j. ¶ Sed si lapsis dictis decem annis spoliatus poterit intentare remedium statuti Belphi.si quis per literas zc.dic q non imo nec post decē dies si violētus posse derit notorie decē diebus,vt plene dixi in apparatu quem feci super dicto statuto,si quis in glo.sup verbo,per decē dies.in prin. z in gl.super verbo,clādestine. ¶ De differentia inter psumptionem z iudiciū vide Bal.in.l.ij.ff.de excusa tut. ¶ Si res furtiua reperiatur in domo alicuius. An presumatur ille furtū qmisisse,

76 vide Bal.z doc.in.l.fi.ff.de heredi.institu. ¶ †Per verisimilē psumptionē pōt princeps vel prefectus prouio quē relevare a desertione appellationis pm Jnno.in.c.ex literis.in fi.de restit.in integrū,z scripsi latius in decisionibus parlamenti.qō.clxxxiij. ¶ Ubi sunt difficiles probationes pp longinquitatem temporis sufficit psumpta pbatio, z vide plene per Bal.i auc.quas actiones C.de epi.z cle. Et vide que dixi super hoc in deci.parlamēti q.cxciij.circa pbationē qfinium. ¶ In instrumētis antiquis nō est necesse pbare notariū fuisse notariū vel quasi in possessiōe notariatus qz ex facto ita antiquo oritur psumptio vt dicit Jnno.in c.veniens.de ver.sig.z ponit Bal.in.d.auc.quas actiones.

77 ¶ †Presumitur pro minore q sit lesus in odium fenerantis.l.j. .C.si aduersus credi.Et sufficit qnē probare minorem per coniecturas,vt dicit Bal.in.d.l.j.z Bar.in.l.lucius.ff.de exercitor. ¶ Propter dolum vel insidias tutoris sine sit dolus verus sine psumptus minor restituitur.l.fi.z ibi Bal.C.si aduersus ven. ¶ Nō psumit vnio sine annexio nisi pbet.fa.c.qz sepe.de pben.

78 lib.vj.vide.c.cū in ecclesia.eo.ti. ¶ †Munqz in dubio psumitur donatio inter cōinges,immo stat instrō cuiuslibet qtractus initi iter eos donec pbetur donatio p.l.qd aut.§.si maritus.ff.d do.inter vi.z vxo.z gl.in.l.virum.ff.eo.z per Bar.in.l.q dotis ff.sol.

79 ma. ¶ †Si pater vendat filio naturali an psumat fraus glo.monet banc.q.in.l.qui restiū.ff.de proba.dic q non per.l.j.C.de natu.libe.z.l.si filij.C.de dona.inter vi.z vxo.z.l.vxori.ff.de legat. iij.ita tenet Spe.in tit.de succes.ab intestato.versi.quid si pater eis vendiderit. Idem dicendū est in filio naturali,z legitimo filij spurij cui etiam nō pōt relinqui,nisi filius esset emancipatus pm Rofre.per.l.queritur.ff.de bo.liber.z tenet Spe.in ti.de succes.

80 ab intestato ver.quid si habes filium zc. ¶ †Res presumit esse de iurisdictione domini cuius est territorium nisi qtrarium ostendatur arg.viij.dist.c.quo iure.z.xxiij.q.vij.c.j.arg.tamen qtra.

C. de epis. & cle. l. nulli ver. quod si vel invito ita dicit Spec. in ti tu. de iurisd. om. iudi. §. j. versi. q est in argumentum &c. super hoc tamen vide no. per Host. & Inn. in. c. dilecto. extra de offi. arch. melius per enndē Arch. in suo rosario. xvj. q. vij. c. nullus. & Ho
81 stien. in. c. nimis. extra de iureiur. ¶ † Reperit aliquod instrm vel aliqua litera sigillo domini episcopi Grationopolis vel domi norum decani & capituli ecclesie cathedralis beate Marie Gra tionopolis sigillatus vel sigillata nullo tamē loco in tali litera, vel instrumento subiuncto propter cuius loci omissionem dicit talē li teram vel tale instrm non valere iuxta. l. optimā C. de contraben da & commit. stipu. Et no. in. l. generaliter. C. de tabul. lib. j. utrus bene dicatur credo q non, & est ratio, qz considerato q capitulus nō est de se mobile, sed residet in ecclesia Grationopolitana in du bio presumi oz talem literam fuisse cōfectā & sigillatam in hac ciui tate in qua residet dictū capitulū sic q propterea talis locus cēsē esse insertus, pro hoc vī bonus tex. in. l. locus. ff. de iudi. vbi senten tia in dubio presumitur lata in loco in quo tribunal iudicis teneri consuenit, & bene facit qō ponit Bar. in. l. si vt proponis. la. ij. C. quomodo & quādo index. & in. l. is potest in ver. qui incipit venio ad alias qualitates circa finem. ff. de acqui. heredi. vbi dicitur q quis presumitur esse in ciuitate vnde est nisi contra probetur.
82 ¶ † Quidam intrauit quandam domum & post modicā horā an ditus est clamor mulieris, & viri, & statim visus est qui intrauit exi re cū gladio sanguinoléto, visa est mulier vulnerata aut vir vulne ratus, dubitatur an sit probatus illum talē hominē habentem gla dium euaginatum maleficium cōmisisse videtur q non, qz nō fuit in vulnerando visus. l. testiū. C. de testib. & qz nō pbat hoc esse &c. l. neq; natales. C. de testib. potuit enim esse q mulier, aut vir se vulneraverunt, tamen in hac questione dicendum est istud delictū sufficienter fore probatum, quia non presumitur quod mulier aut vir se vulneraverint, sz vulneratū fuisse ab inimico, ſm Nico. ma terel. quē sequitur Bald. in. l. sciant. C. de proba vbi format banc questionem in versu, q incipit, exemplum in qōne facti &c. Quos
83 ibi sequitur Saly. ¶ † Qui subtrahit instrumenta ab aduersario presumitur habere malam causam. ita dicit Bar. in. l. sicut. C. de proba. & in. l. ij. §. j. ff. de iure fisci. ¶ Idē de illo qui subtrahit te stes vel eorum attestationes qui etiam presumit fouere malā cām in. c. constitutis extra de testibus. ita dicit Host. in titu. de testi.
84 cogendis. in. §. j. ver. quid si aduersarius. ¶ † Confessio vnius la tronis valet contra alium latronem ad presumptionem ita dicit Inno. in. c. j. de confes. ¶ Pater tutrix liberorum tutela durāte circa bona immobila acquisiuit & pretium soluit, finita tutela libe ri volunt talia bona vendicare asserentes pretiū de eorū pecuniis fuisse solutū, an bene dicāt circa banc questionem dico quod cōsi derari oz industria talis tutricis, ex qua poterat anno quolibet lu crari tot florenorum vel si haberet ex se patriomnium aliquod, tūc isto casu presumi debet pretium de suo proprio fuisse solutū & hoc voluit dicere text. in. l. si defunctus. ibi dum dicitur, nec enim pau peribus industria vel augmētū patrimonij quod laboribus &c. C. arbi. tutele. vbi vero ipsa nullā talē hēret industriā vel pīmoniū non hēret pīsumēdū esset pretiū de pecunia suorum pupillorū fuis se solutum argumen. l. etiam. C. de donatio. inter virum & vxo. & l. quintus mutius. eo. titu. Ita dicere voluit glo. in. l. cū oportet cir ca pānc. C. de bo. que libe. & licet Bar. ibi dicat quod vbi presu meretur aliquem fuisse lucratum de bonis alterius sequeretur de lictum que presumptio talis fieri non oz, vt. d. l. si defunctus, istud dictum Bart. credo verum apparēte vel probata industria, ita voluit tex. in dicta. l. si defunctus, sed vbi cessaret vel non appare ret talis industria, vel alias patrimonium aliquod non haberet
85 tunc isto casu procederent que. §. dicta sunt. † Ex quibus infertur quod liberi talia bona acqsita possunt vēdicare. l. ij. ff. qñ ex facto tutoris. & l. curatores. C. arbitri. tutele. ita tenet glo. in. l. si vt ppo nis. C. de rei vēdi. Etiā pretio nō oblato. l. si predia. C. de pdijs mi norum. & l. si mater tua. C. de rei vēdicatio. ita dixi & consului ego Guido pape dū practicabam anteq; fuissem assumptus in officio consiliarij curie parlamenti Delphi. Grationopoli residentis.
¶ Vbi simul concurrunt due presumptiones contrarie se adin
86 uicem impediunt. l. dimus. ff. de in integ. resti. ¶ † Per presum ptiones possunt aliqua probari que nō possunt directo probari. l. ij. q. ti. ff. de adulte. & ibi Barto. facit. c. preterea extra de testib. ¶ An ex presumptione preteritarum inimicitiarum vel minarū quis debeat cōdemnari vide Henric. bobic. in. c. literis. in. j. dis. de presumptio. Et ibi dicit indistincte q tales mine vel inimicitie precedentes inducunt presumptionem ad torturā quod est singu lare, & vide que dicit Spec. in ti. de presumptionibus circa prin. & ponunt aliqui doc. in. l. denuntiamus. C. de his qui ad eccle. cō
87 fugi. ¶ † Si queras vbi aliquid agitur vel disponitur de re tua te presente nunquid tibi preiudicet, distingue, aut est presens in actu gerendo & nihil agis, aut aliquid agis. Si nihil agis, tunc si est cō iuncta psona presumeris consentire, sic intellige. ff. de dona. inter virum & vxo. l. si seruus cōis, vbi habes quod si maritus habens rē cōmunem cum fratribus suis eā donat vxori presentibus illis fra tribus & non cōtradicentibus illi fratres sibi preiudicant quo ad partes suas in re illa cōmuni & presumuntur tacite consentire ar.
88 ff. de adoptioni. l. in adoptionibus. ¶ † An ille qui reuocat eius testm in minus solenni voluntate presumatur velle eius heredita tem relinquere venientibus ab intestato, vide plene q̄ dixi in deci sio. curie parlamenti. q. cc. ¶ Vendere cum reacheto non est usu ra, nisi in fraudem usurarum esset illa venditio facta quod presu mitur ex his cōiecturis vendi ex eo qō modicū est pretium respe ctu valoris rei vēdite. Item ex eo q aliquid soluit ultra summam receptam puta res fuit vēdita pro centum, & est in pacto q̄ qñ fiet reuēditio & reddant. c. & xx. Item ex eo qō emptor consueuit usuras exercere probantur ista in. c. ad nostram extra de emp. & ven. & in c. illo nos. extra de pigno. ista sunt verba formalia fratris Ray mūdi. in summa sua de casibus, in ti. de usu. in. §. item quid si ven didi, & tetigi plenius in tractatu per me compilato de ẽptibus qui sapiūt usurā & q usurarij dici possunt per no. in. §. qd si vēdidi tibi
89 domū &c. ¶ † Notarius presumitur falsarius eoipso q probatur aliter lectū q̄ scriptum no. Bar. in. l. quoties. ff. de here. institutē. Sed si pars que produxerit talem instrumentum an ipse produ cens poterit tale instrumentum de falso in aliqua partē redargue re. Inno. q non in. c. cum olim extra de cēsi. & de hoc vltimo casu vide q̄ dixi plenius in deci. curie parlamēti. q. ccccciij. ¶ Nota rius presumit verba importantia voluntatē defuncti q̄q̄ sit idiota. nota Bar. ff. de test. tutela. l. si quis filiabus. ¶ Si qs dicat do, vel dono in dubio presumitur donatio inter viuos. Sed si dicat relinquo, tunc presumitur causa mortis. l. j. §. fi. ff. de tabu. exhi
90 bē. & no. By. in. l. j. C. de reuoc. dona. ¶ † Aliqua snia pducitur in iudicio que est de antiquo, nunquid in ea presumunt fuisse ob seruata que in qualibet snia seruari debēt, dicit Inno. q sic, in. c. albericus. extra de testi. sed Hosti. dicit post biennium presumit pro sententia & pcessu. in. c. in presentia. extra de renun. ita ponit Bal. in. c. j. de milite vassallo qui fuit qtumax. vide Spe. in ti. de sentē. §. fi. ver. fi. in fi. Et alibi dt Jo. an. q breue tps dī qō est ante biennium, & post biennium dī longum vel vetus tempus, ita dicit Jo. an. in. c. clerici. extra de vi. & ho. cle. in gl. super verbo, breuiori. Scriptura enim antiqua & libri antiqui faciunt fidē, vt pbatur in. c. cum causam. extra de proba. & in. c. ad audientiam. extra de pīsum. & ibi tex. iuncta gl. & ponit Spe. in ti. de locato. §.
91 nunc aliqua. ver. iv. ¶ † Maritus volens castigare vxorē eā pe cutit ō vno baculo sic q sanguinare fecit. An ipse maritus absq; denuntiatore possit inquestari, videtur q sic, in. l. j. in fi. C. de emē da. propinquorum ōrium credo ex eo q presumi non debet quod dolose vel animo iniurandi eam sic percusserit cōsiderato q sunt iuncti, & socij diuine & humane domus. l. aduersus. C. de crimiñ. expila. here. & quia vna caro sunt. l. quia parentes. iuncta glos. ff. soluto matrimonio. pro hoc. l. si non conuitij. & l. i. C. de fica. nō ob stat. l. j. §. in contrarium allegata. qz intelligit vbi cum enormitate fit castigatio aio doloso, qui dolosus animus presumitur ex atroci tate vulneris, vt. §. atrox institu. de iniurijs.
92 ¶ † Maritus nomine vxoris aliquid acquirit & soluit, an videat donare, dic quod ex nobilitate viri & diuitijs eiusdem ac modici tate pecunie presumitur donatio, alias non. l. utrū. in prin. ff. de do na. inter vi. & vxo. ita dicit gl. in. l. & si filij tui C. eo. titu. idem gl. & Bar. in. l. vxori. §. fi. ff. de leg. iij. Et hoc propter prohibitionē ta lis donationis de qua in. l. j. & ij. ff. de do. inter vi. & vxo. & ipse ma ritus vel eius heredes pecunias repetere poterunt. l. etiā. & l. si fi lij tui allega. De heredibus tamen est aduertendum, quia si ma ritus non reuocet seu super hoc querelet in eius vita donatio cō firmatur morte mariti, iō heredes non poterunt repetere. ¶ Si maritus iocalia per eum data vxori postea impignoret. An presu matur donationē iocalium reuocasse. vide Bar. in. l. si maritus.
93 la. ij. C. de dona. inter vi. & vxo. ¶ † Vxor presumit scire facta vi ri. Et similiter consanguinei facta sibi cōiunctorū, vt dicit And. de iser. in libro feudorum in titu. de natu. succes. feudi. circa fi.
¶ Si vnum fuerit dictum per contrahentes vel per notariū duz verba contractus recitabat & aliter reperiatur scriptum nō presu mitur false scriptū sed erronee, nisi ex alijs circunstantijs aliud ap pareat ſm Bar. in. l. quoties. in. iij. nota. ff. de here. instituen. de teste qui dicit se nihil scire de contentis in instrumento. vide bar. in. l. coram. ff. de ver. signi. & Panor. in. c. cum ioānes heremita.

extra

extra de fide instrum. Et si testes ꝯdicant instrumẽto cui potius erit standuꝫ. An notario vel testibus. vide Spec. in ti. de instrument. edic. in §. restat. versi. qd si dñ attestatio. publicantur ꝛc. ꝛ descripsi in decisionibus curie parlamenti. qõ. cccecxl. Si laicus
94 ☩cõmiserit crimen ꝛ postea efficiatur clericus coꝛã quo iudice debeat cõueniri. distingue, aut factus fuit clericus per dolum aut non. si primo casu per dolũ fuerit factus, distingue aut iã erat citatus aut non. Si erat citatus tunc presumit̃ fecisse per dolũ ꝛ põt conueniri coꝛaꝫ iudice seculari. pro B. ff. de iud. l. si quis postea. Si aut̃ non erat citatus, tũc non presumitur fecisse p doluꝫ, ꝛ tũc non dꝫ conueniri coram iudice seculari. sed ecclesiastico. l. ij. ff. de bonis eoꝛum qui moꝛtem sibi consci. ista sunt verba do. Oldra. q pro decisione huius qõnis inducit. l. primam C. de his qui ad ec
95 cle. confugi. ¶ ☩Si quis dicat appello non declarando ad quez presumitur appellasse ad immediatum superioꝛem ꝛ non papam ꝑm Archi. in. c. si delegato. de offi. delega. in. glo. fin. lib. vj. Si moꝛtuus ex interuallo presumatur moꝛtuus ex vulnere. vide bar. in. l. si in rixa. ff. de fica. ꝛ §. plene scripsi ꝑm do. Ang. de aret.
96 ¶ ☩Presumitur quis intestatus decessisse, ideo dicit Bar. in. l. is qui põt. ff. de acquiren. hereditа. in versi. qui incipit. quinto di cit gl. ꝛc. q vbi ego dico aliquẽ non fecisse testamnerũ seu ab intestato decessisse q mea intentio est fundata nisi per aduersarium aliud probetur, alias gl. in. l. cũ probatio. super verbo, vñ. ff. de p. ba. ꝛ ratio qꝛ homo non nascitur cũ testamento, sed requiritur q sit pubes anteꝙ possit testari. l. qua etate. ff. de testa. instí. quib. non est ꝑmiss. facere testamen. §. preterea. ꝛ q sit sui iuris. l. seniũ. C. q testamẽ. fa possunt. ¶ Et ideo nisi ista ꝛ alia necessaria ad testamenti factionez de qbus in. l. heredes palaꝫ. mentio habere probentur vel appareãt presumi debet via intestati. ꝛ faciunt que no. Bar. in materia istaruꝫ presumptionum. in. l. si prius. ff. de no
97 ni operis nunciati. ¶ ☩Testatoꝛ presumitur dñs eoruꝫ que possidebant tempoꝛe sue moꝛtis. per. l. j. C. de priuil. fisci. ꝛ ibi glos. facit ẽt glo. sup verbo fuerit. in. l. j. C. de edict. dini adria. tol. Et ex hoc dico q legatarius non habet necesse probare rem legatã fuisse in dñio testatoꝛis, sed sufficit probare q testatoꝛ tanꝙ rem suam possidebat tempoꝛibus eius vite ꝛ moꝛtis. per. §. alleg.
¶ Cancellare est per modum crucis penam seu calamum super scriptura ducere. ita dicit gl. in. l. inductũ C. de solu. ꝛ in. l. si qs libertateꝫ. §. j. ff. de peti. here. ꝛ ponit Bar. in. l. cancellauerat. ff. ꝺ bis que in testamen. delen. Ex quibus insurgit decisio qꝺ si reperiatur in libro rationuꝫ aliqua parcella cãcellata q illud presumit̃ solutuꝫ. facit in. l. si chyrographũ. ff. de prob. ꝛ. d. l. inductũ. Ꝛ ꝫ probatio in ꝯrium admittatur vt ibi dicit. ꝛ per Bart. in. d. l. cãcellauerat. Et cancellatio tollit dispositiuꝫ vel actũ. vt. l. si preses. in ver. circunduxerit. i. cancellauerit. ꝛ ibi Bal. C. qũo ꝛ qñ iudex. De qua cãcellatione ꝛ interlineatura vide Jo. ferre. in forma libelli quo petitur hereditas ex testamento. in gl. vbi abolituꝫ nec cancellatum. Et vide in forma opponendi ꝯ instrumenta. in glo.
98 tunc qꝛ est abraſuꝫ. ☩ Et not. q cancellatio ꝛ suplineatura, maxime in loco suspecto facta vitiat instrumenta. tex. est in. c. cũ venerabilis. circa medium. extra de reli. domibus. ꝛ in. l. si vnus. cũ gl. C. de test. ꝛ ibi Bar. ꝛ Bal. ꝛ idẽ Bar. in. l. j. §. inter filiuꝫ. ff. de fal. ¶ De instrumento añt q reperitur penes debitoꝛẽ cãcellatuꝫ si presumatur solutio. §. dixi ꝛ habetur per Cy. in. l. si de possessione. C. de proba. ꝛ p Bart. in. l. fullo. §. q tabulas. ff. de furtis. ¶ Si dote per matreꝫ cõstituta maritus patri adhibeatur ad sipulanduꝫ dotem sibi reuertitur si filia sine liberis moꝛiatur presumatur donatio per vxoꝛẽ suo marito patri filie facta vt poꝛbaꝫ in. l. que dotez. cuꝫ ibi no. gl. ꝛ Bar. ff. sol. matri. in. j. opi. ꝛ facit. l. cũ maritus. §. fi. ff. de pac. dota. Ex quo sequitur q non valet di
99 cta stipulatio respectu mariti ☩ cũ non valet donatio inter virũ ꝛ vxoꝛẽ, vt iuribus vulgaribus, nisi cum moꝛte vxoꝛis esset cõfirmata, vel iuramentũ internenerit vt plene de iuramento, in. l. si qs pro eo. in prin. ff. de fide instrumen. p Bar. ꝛ per eundez Bart. in. l. nesennius. ff. ad lege. fal. ¶ Quilibet tenetur edere instrumenta fisco ẽt ꝯ se facientia ꝛ si recuset presumit̃ subtraxisse. l. ij. §.
100 diuus. lo. j. ff. de iure fisci. ꝛ ibi Bar. ¶ ☩Minoꝛ in dubio presumitur lesus eo ipso q permittit labi tẽpus ad appellandũ. ita dicit ꝛ tenet Bart. in. l. fi. C. in quibus cau. in integr. resti. non est necesse. ꝛ ibi Bal. teneat ꝯriuꝫ. vide sup hoc que dixi in deci. curie parlamenti. q. xxxj. ꝛ. q. cxlj. ¶ Filius qui est in quasi possessione sui iuris presumitur sui iuris ꝛ parti incumbit onus ꝓbandi ꝯriuꝫ. l. titia. ff. sol. mat. ꝛ ꝯriuꝫ videatur in. l. emancipatione. C. de fid. instr. facit. l. moneoꝛ. ff. de seruis expoꝛ. ¶ Recognitio feudi simpliciter facta nulla causa adiecta presumitur facta ꝛ homagium inde secutũ cẽsẽ ꝑstituꝫ, vt dñs defendat recognoscentẽ

ꝑm Spe. in tit. de feu. §. j. ver. quinto queritur. circa fi. ꝛ ita non
101 obstat. l. cũ de indebito. §. si. ff. de proba. ¶ ☩Pone q in aliqua priuata scriptura seu apodexa inserta est ꝓmissio sicut plerunq fieri solet inter mercatoꝛes. An presumatur stipulatio interuenisse sicut dicitur in. l. sciendum. ff. de verb. obli. aliqui dicunt q ad hoc vt solẽnitas de qua in. d. l. sciendum. mẽtio habetur presumi debeat requirit̃ q verbum promitto sit adiectum in aliquo publico instrumẽto manu publico cõfecto, ꝛ nõ in priuata scriptura maxime qñ ex ea non apparet illũ cui promittitur fuisse presentẽ hoc ꝓbatur in. §. si scriptũ fuerit ꝓmisisse aliquez. instí. de inuti. stipu. in glo. sup verbo, scripturꝫ. in fi. ibi vt instrumenta que imperitis fuerit. vel ẽt in scriptura priuata de se valida. ex qua iudicari põt illum cui fit ꝓmissio fuisse presentez. ꝛ ita habetur in. §. verborum. ibi aduocatis cesariensibus vel imperatoꝛe scriptum fuisse ꝛc. instí. de inuti. stipu. ꝛ iõ in casu huius qõnis si apodexa vel scriptura priuata non sit valida nec ea iudicari possit illum cui fit ꝓmissio non fuisse presens solẽnitas predicta non põt nec dꝫ presumi interuenisse ꝑm aliquos. ꝛ ex hoc apparet vna limitatio ad. d. l. sciendum. de iure ciuili, sed de equitate canonica crederẽ ꝯriuꝫ p. c. quoties coꝛdis. ij. q. vij. ꝛ per. c. j. extra de pactis. cum ibi nota. per docto.
102 ¶ ☩Notarius ponit in instrumẽto hec verba ex certa scientia ꝛ bñ cõsultus non vi non dolo neq; metu inductus, an ex tali assertione presmaꝫ talis esse ꝯctus, dic q sic, qꝛ ex instrumento oriũtur tres presumptiones. prima q sit verus instrumẽtũ. secũda qꝺ sit solẽne. tertia q verba prolata a notario fuerint a partibus ꝓlata. iuxta. l. cũ precibus. C. de proba. ita dicit ꝛ tꝫ Bar. in. l. rem maioris pretij. C. de rescin. ven. ꝛ istud est notabile, attamẽ credo q admitteret̃ ꝓbatio in ꝯrium, qꝛ dicta presumptio non est iuris
103 ꝛ de iure. ¶ ☩In ꝯctu cessionis requiritur q interueniat numeratio pecunie, alias presumitur simulata cessio. vt ꝓbatur in tex. l. ꝓ diuersas. ꝛ ibi non solutaruꝫ pecuniarum ꝛc C. mandati. iuncta gl. ꝛ iuncta. l. seq. ibi, vero ꝯctu. ex quo sequitur q non sufficit si in instrumento cessionis cedẽs cõfiteatur sibi fuisse solutuꝫ nisi re vera sibi solutum probetur. Et hoc verum q̃ꝫ ad eũ ꝯ quem cedit̃ sed q̃tum ad illuꝫ cedentẽ noceret illa confessio ꝑm Ja. ꝺ belloui. in anc. de equali. dotis. §. j. Sed alij dicunt q confessio in aliquo non preiudicat cedenti ꝛ est ratio in odium cessionis que regulariter fit in potentioꝛem causa opprimendi aduersarios. l. j. C. ne liceat potẽ. ¶ Testis examinatus parte aduersa non citata ꝓdest ad presumptionẽ ꝑm Bar. in. l. res hẽditarias. ff. de cri. expi. heredi. ¶ Testes recepti inter certas personas faciunt presumptionẽ inter alias seu semiplenã probatio. l. admonẽdi. ff. de iureiur. ꝛ. l. si qs libertatẽ. eo. ti. per Bar. sed qd de cõfessione facta inter certas personas, an preiudicet alijs, vide que dixi in de-
104 ci. parlamenti. q. clviij. ¶ ☩Si testis deponat vidisse pecunias numerari ꝛ nõ dicat qua de causa presumitur q ex causa mutui. Bar. in. l. cũ qd. ff. si cer. pe. ¶ Quis tradẽdo instrumẽtũ debiti presumit̃ concessisse licentiam debitũ exigendi. gl. notabilis in. l. fi. C. de pac. conuentis tã sup dote q̃ꝫ dona. propter nup. in glo. ij. ꝛ ibi Bar. ꝛ ꝓ hoc facit q not. Jnn. in. c. ex parte decani. extra de offi. deleg. vbi quis permittendo alium agere per seipsum vñ euꝫ ꝓcuratoꝛez cõstituisse. Et istud facit ad qõ. que sepe contingit q si quis mittat instrumentũ appellationis sue ꝓ introducẽdo coꝛã iudice appellationum totius Belphi. q vñ eũ ꝓcuratoꝛẽ cõstituisse ad ipsaꝫ appel. introducendã. ita q nõ poterit dici appellatio deserta defectu mãdati, qꝛ vñ eũ ꝓcuratoꝛẽ cõstituisse sat tẽ ad illũ actũ ꝓ premissa. de hoc ẽt tetigi in deci. curie parlamẽti. q. xlij. Sed circa illud q. §. proxime dixi q cõparendo cũ assento ꝓcuratoꝛe in iudicio vñ qs euꝫ ꝓcuratoꝛem cõstituisse. est aduertenduꝫ, qꝛ illud non seruatur in dicta curia parlamenti, vt dixi in deci. parlamenti. q. xl.
105 ¶ ☩Si heres exhibeat inuentarium in iudicio ꝛ dicat alia non esse bona in hereditate presumitur ita esse, donec creditoꝛes ꝛ legatarij alia bona esse probauerint, hoc probat tex. in. l. scimus. §. licentia. C. de iure deliberan. ꝛ ibi hoc not. Barto. ꝛ de hoc etiaꝫ tetigi in decisio. curie parlamenti. q. cxlij. in fi. ¶ Ille qui portat arma presumit̃ habere malum animũ. ita no. Bal. in feudis in ti. de pac. te. ꝛ eius violatoꝛibus in. §. si qs rusticus. Et ibi vide tex. qui ꝓhibent̃ portare arma, ꝛ qua pena puniunt̃. de hac materia ꝓtus armoꝛũ ꝛ qua pena puniãtur. vide que plene dixi in ꝺ
106 ci. curie parlamenti. q. cccxxiiij. ¶ ☩Seruitia que p rusticos dominis eoruꝫ solũtur presumitur p metũ extorta, nisi aliũde legitime apparerent deberi. no. Joã. an. in nouella. in. c. j. de rescrip. li. vj. ꝛ Bal. in gl. ma quã ipse fecit sup. l. de pa. cõst. que lex incipit imperialis clementie. ꝛ de hoc ẽt tetigi in deci. parlamenti,

q. ccccvij. ¶ Justa causa ꝛ legitima semper in principe ꝓsumitur l. relegati. cū ibi no. in glo. fi. ff. de pen. ꝛ ponit Alb. in prae. ffoꝛ. ꝛ tangit Cy. in. l. rescripta. C. de preci. impe. offe. ꝛ Jo. fa. instit. de iure natu. gē. ꝛ ciuili. §. sed ꝛ naturalia. ꝛ plenius dixi in tractatu meo rescriptoꝝ. ¶ Illi qui dicit incūbit onus ꝓbandi nisi ꝓesumptio faciat ꝓ eo. idem in negante ꝓ quibus vide Bart. in. l.
107 nulla. ff. de ver. obliga. ¶ † Ubi annuatim legatuꝫ relinquit̄ pau peribus ꝓesumitur q ꝓ alimentis, vt no. Bar. in. l. eū qui. §. i. ff. de verbo. obli. ¶ An allegans solutionem ꝓesumatur debitoꝛ vide plene per Bar. in. l. decem. ff. de verb. obli. ꝛ Ange. de are. in tractatu suo de exceptiōibus. (Et plenius dixi in tractatu meo super statuto Belphi. de literis ꝝpulsoꝛijs ꝛ precisis ꝝcedendis. q. xxj.) ¶ Ꝓesumendus est semper ꝓ iudice. alle. l. credibile. C. de pen. quod intellige in maioꝛibus iudicibus, secus in minoꝛibus in. l. defensionis facultas. C. de iure fisci. Et hoc est verum qñ sunt discreti, secus si essent indiscreti, q; tunc ꝓ eis non est ꝓesumendū iuxta no. per Jnno. ꝛ Hosti. in. c. accedens. lo. j. extra vt
108 lite non ꝝcesta. ¶ † Damnuꝫ quod datur in agris ꝓesumitur data ꝛ a vicinis no. Bar. in. l. si ita. §. mulieres. ff. de fun. instr. ꝛ instr. leg. ¶ Si aliquid reperiatur factū i re mea, nec appareat quis fecerit ꝓesumitur factū fuisse ab illo q ex tali facto ꝝsequitur vtilita tē. arg. in. l. j. §. idem labeo, scribit ibi, eū enim videri factū habere ꝛ. ff. ne quid in loco publico. ¶ Opinio cōis id qđ publice tenetur facit eū qui ꝑm illā agit ꝓesumi bone fidei, ꝛ excusat̄ a dolo, lꝫ illa cōis opi. postea appaꝛet non vera ꝓ ea que scripsi in deci. parlamēti. q. ccccxlvj. ¶ Res non ꝓesumit̄ feudalis, nisi ꝓ bet̄ cū de iure multa sint allodialia. no. Host. in. c. nimis extra de iureiran. ¶ De verbo intricare est tex. in. l. in summa. in princ. ff. de pecu. Et intricatio quaꝫ aliquis facit in aliquo actu facit ꝑsu
109 mi dolum, vt ibi Bar. ¶ † Ille qui desigillat saccū ꝓesumit̄ pecunias ibi repositas subtraxisse ꝑm Jnno. in. c. super. de eo q mit. in possess. cau. rei seruande. Adeo q contra eū iurat̄ iuxta formā l. si qñ. C. vnde vi. ¶ In dubio ꝑsumit̄ modus ꝛ nō ꝝditio, in. l. cū ab eo. ff. de contraben. emp. ꝛ ven. ꝛ tangit Bar. in. l. a testatoꝛe. ff. de condi. ꝛ demonstra. ¶ Si per extraneū fiat donatio filiofa milias, ꝛ in ipsa donatione fiat mentio de patria potestate, donatio ipsa censet̄ ꝛ ꝓesumit̄ fuisse facta ꝝemplatione patris, ita dicit Bar. in. l. cum aliquis. C. de iure delibe. ꝛ tetigit in deci. curie parlamenti. q. ccccclxvj. circa ꝓin. vbi ego dixi q donatio de superuita que consueuit fieri in contractibus matrimoniaꝝ dicit̄ ꝛ ꝓesumi debet donatio ꝓpter nuptias, cum de nuptijs ibi fiat mentio, ꝛ ibi etiam tetigi de alio casu singulari qui quotidie ꝝtingit, vcꝫ q dicta donatio ꝓ superuita facta debetur etiā dote nō soluta, lꝫ alioquī voluerint dicere ꝯriū ꝛ male vt ibi plene scripsi.
110 ¶ † In dubio ꝓesumitur potius iuris ignoꝛantia q̄ dolus. l. sed ꝛ lege. §. scie. ff. de petitio. hereditа. ꝛ ibi not. ¶ Ex qualitate persone ꝓesumit̄ quandoq; contra personam vel ꝓ eo. no. Spe. in tit. de relationibus. in. §. j. circa fi. ¶ Ꝓesens in actu iudiciario ꝓesumit̄ fuisse citatus notat Ang. de are. i. l. furioso. cir
111 ca fi. de re iudic. ¶ † Emphyteota ꝛ vassallus debent ostendere domino fines fundi emphyteotecarij vel rei feudalis, maxime si dominus iuste ignoꝛet, q; forte successit illi q dedit emphyteosim vel in feudum argumen. in. l. titius. in fin. ff. de actio. empti. ꝛ vide super hoc Host. in summa in tit. de feudis. §. quot modis. versic. quid si vassallus. ꝛ vide etiam gl. in. l. ij. §. mobiles. C. quando, ꝛ q bus quarta pars. lib. x. vide etiam Specu. in titu. de iur. emphy theo. versicu. lx. vide etiam in feudis. de ꝓhibita feudi aliena. ꝑ Fride. c. j. §. illud. ꝛ dicunt Hostiē. ꝛ Odofre. in summa, extra de feudis, q pena nolentis ostendere, est quod omnia coniuncta rei emphyteotecarie vel feudalis que dicet dominus, ꝓesumūtur emphytheotecaria vel feudalia, ꝛ alleg. ff. ad legem aquil. Litē mela. §. sed si plures. ꝛ melius. ff. de interrog. ac. l. de etate. §. q tacuit.
112 ¶ † Ꝓesumitur debitoꝛē bona sua in fraudem alienasse ex quo scit se creditoꝛes habere vel habituros ꝛ bona eis nō sufficere, vt dicit Ang. de peru. C. de iur. fisci. i. l. j. lib. x. ꝛ ibi dicit ipse Ang. in fi. dicte legis, quod ex titulo, de his que in frau. credi. oꝛit̄ quedam actio in factum contra alienantem que ad hoc est vtilis vt p cessionem bonoꝝ non eniteꝛtur pena carceris. l. fi. in fi. ff. que in frau. credi. ita dicit ipse ibi Ange. ¶ Quis ꝓesumit̄ duraſſe dominus nisi probetur contrarium, vt dicit Ang. in. d. l. j. in. ij. col.
113 C. de iure fisci. ¶ † An ꝑsumptio sit sufficiens ad deferēdū iuramentum videt̄ quod non, vt no. ff. de minoꝛibus. l. ij. §. ij. glo. super verbo, leniοꝛ. ¶ Primo nominatus in testamēto ꝓesumit̄ fuisse a testatoꝛe magis dilectus, vt not. gl. in. l. qui soluendo. lo. ij. ff. de heredi. instituen. q; oꝛdo scripture est attendendus. l. quoties. in
114 ꝓin. ff. de vsufruc. ¶ † Ubi quis possidet ꝛ allegat se possedisse ꝓ sumitur possessio cōtinuata nisi probet̄ interrupta, vt dicit Jnno. in. c. sepe. de restī. spolia. ¶ Quesita per alterū fratrum mortuo patre durante communione inter fratres ꝓesumuntur acquisita de cōmuni. vt no. plene Spec. in ti. de iudicijs. §. sequitur videre de cōmunibus iudicijs que sunt tria ꝛc. ver. qd si duo fratres ꝛc.
115 ¶ † Libellū non sufficit concludere ꝓesumptiue vt tenet Bar. in. l. cum quid. ff. si cer. peta. ¶ Utrum minoꝛ, q non appellauit intra decē dies ꝓesumatur leius. vide Bar. in. l. fin. C. in quibus cau. in integ. restī. non est neceſ. ¶ Due ꝓesumptiones pares ꝛ oppoſite ſe inuicez impediunt. l. diuus. ff. de in integ. restitu.
¶ Due ꝓesumptiones faciunt plenam probationem. ff. de excusa. tuto. l. ij. in ꝓin. gl. sup verbo, legitimis. ¶ Per ꝓesumptiones possunt aliqua probari que probari non possunt directo. l. ij. in. q. fi. ff. de adulter. per Bar. in. c. ꝑterea. de testi. c. ex literis. ꝺ
116 ꝓesump. l. capite quinto. ꝛ ibi Bar. ff. de adul. ¶ † Ex pluribus ꝑsumptionibus pōt iudicari. c. illo nos. extra de pign. ꝛ ibi Jnn. ꝛ in. c. ad nostram. extra de emp. ꝛ ven. Confeſſio delicti ꝑsumit̄ spontanea. lꝫ in actionibus non dicatur q sponte confeſſus fuerit ad hoc alleg. Bal. gl. singu. in. l. sed ꝛ si quis. §. quesitum. in verbo, conuenire ibi, iniunctum. ff. si quis cautio. ¶ Non ꝓesumitur quis collectā soluisse si in libro soluentium collectā non reperiat̄ descriptus soluisse ita no. Bartol. in. l. cum quis. C. de re. credi. ꝛ
117 iureiuran. ¶ † Ꝓesumit̄ ꝓ instrumento auctentico nisi cōtra probetur in. l. cum precibus. C. de proba. Vel nisi esset alia suspitio ꝓpter rasuram. iuxta. l. iubemus. ꝛ ibi gl. C. de ꝓba. Vel ꝓpter personā ꝓducentis qui alias ē assuetus similia facere, vt. l. si quis ex argentarijs. §. j. ff. de eden. ꝛ ponit ista Bar. in. l. j. C. de iura. calū. ¶ Imperatoꝛ in dubio ꝓesumit̄ dñs directus eoꝝ que ipse possidet donec ꝯriū probetur. ita dicit Pet. Jaco. in titu. de rei vendi. directi dominij. Ꝓesumitur de iure q in ciuitatibus, ꝛ locis circunuicinis sit copia peritoꝝ. ita dicit Bar. in. l. ab hoꝛ
118 stibus. ff. so. ma. ¶ † Non ꝑsumitur metus interueniſſe in contractu facto coꝝ paꝛentibus ꝛ amicis iuxta. l. transactio. C. de trāsa. ꝛ ibi Saly. ¶ Testes recepti inter certas personas faciūt ꝑsumptio. inter alias, vt dixi in deci. parlamenti. q. cclliij. in fi. ¶ Nō ꝑsumit̄ matrimonium fuisse ꝯctū per exhibitionem instrumēti dotalis, maxime in alterius preiudiciū, ita not. Jnnoc. in. c. illud de
119 ꝑsum. ¶ † Ratio quare de iure ciuili in causa appellationis possunt testes examinari ét super eisdem articulis vel directo ꝯrijs, est q; ius ciuile ꝓesumit q ita testes non audent dicere falsitatez coꝝ superioꝛe iudice sicut coꝝ minoꝛe, vt dixi plenius in deci. curie parlamenti. q. ccccclxxxvj. Jdeo in dicta curia dñi ꝝsueuerūt testes quandoq; repetere. aut de nouo examinare super eisdez articulis qñ eis equū videt̄ etiam post publicationē testiū ꝛ didicta testificata. ¶ Ex ꝓesumptio que habetur de subornatione testium post disdicita testificata pōt bene tolli ex qualitate personarum, vt dicit Jo. in. c. auditis. extra de in integr. restit. ibi, nec ob
120 stat q oppoſitū est de subornatione. ꝛc. ¶ † Si quis non appellat intra decē dies a tēpoꝛe late sententie ꝓesumitur eidem sentētie acquieuisse. ꝛ hec est mirabilis ꝓesumptio, vt dicit gl. in. l. ad solutio. C. de re iudica. ¶ Itē ét ille qui pendente causa appel. petit terminuꝫ ad soluendū debitū de quo agebatur ꝓesumitur eius appellationi renuntiasse ꝑm Jnno. in. c. sollicitudinē. in ver. ꝯ expeñ. extra de appelle. ꝛ in. c. q ad consultationē. super verbo, recipiens. extra de senten. ꝛ re iudi. ¶ Ꝓesumendum est de mente iudicis q nihil intendat iniquе facere, q; hoc iurat. l. fi C.
121 ad legē iul. repet. ¶ † Decretuꝫ in insinuatione donatio. appoſitum facit ꝓesumi ipsam insinuationē fuisse solenniter factā. ita dicit gl. in. l. j. C. de iure fisci. li. x. ꝛ in. l. imperatoꝛes. ff. de ꝓinil. creditoꝝ. Et est speciale fauoꝛe decreti q oēs solennitates ét extrinsece ꝓesumuntur interneniſſe in actu ꝑm Angel. de peru. in. d. l.
122 imperatoꝛes. ¶ † Si iudex interponet decretuꝫ in donatione an ꝓesumatur facta insinuatio vbi aliter de insinuatione non appaꝛet. Bal. in quodam suo consilio incipien. In christi noie amen. decretuꝫ est q filia in bonis patris ꝛc. dicit q si cause fuerint expoſite coꝝ iudice noiatim, vcꝫ q; pars iudici dicit qd donabat ꝛ donare intēdebat. Ita q iudici qd agat̄ ꝛ quid cōtrabat̄ innotescat, tunc per appoſitionem decreti dicitur insinuatio donationis facta. C. de predijs curialiū. l. j. ¶ Ubi dubitatur de duobus rixantibus quis fuerit aggreſſoꝛ ꝛ quis aggreſſus in dubio ꝓesumitur ꝯ mortuū si moꝛs vnius secuta est vel ꝯ amplius vulneratū. ꝛ ꝓ altero. l. sententiaꝫ. §. cū sacramenta. ff. ad. l. aquil. ¶ Ꝓesumit̄ in dubio ꝯ curiā inquirentem ꝛ ꝓ delata. l. non puto. ff. de
123 iure fisci. ¶ † In dubio ꝓesumitur verberationē ꝓcessisse ad defensionē potius q̄ ad vltionē. probat̄ in. l. si ex plagijs. §. si tabernarius. ff. ad. l. aquil. ꝛ ibi gl. Et hoc in actibus ꝛ verberationibus

procedentibus

procedentibus vno contextu, quia presumitur in dubio defensionis gratia precessisse verberationē potiusq; vltionis. Et verberatum fuisse aggressum alium secundum Jaco. cuius opinionem sequitur Alber. in l. j. C. vnde vi. ¶ † Presumitur scientia z nō ignorantia de his que facta sunt de iudicio palam coram iudice. ita dicit Bart. in l. is cui. §. ijsdem. ff. de accusa. ¶ Ex coniunctione sanguinis vnus presumitur scire factum alterius in l. de tutela. z ibi glos. C. de in integ. restit. minorum. z in l. octani. in fine. ff. vnde cognati. Et ista presumptio transfert onus probandi contrarium in aduersarium iuxta ea que habentur in l. ei qui. ff. de proba. ¶ Quilibet presumitur acquirere vsq; ad mortem. l. si defunctus. C. arbit. tute. ¶ † Quod pluries factum est verum esse presumitur. Bald. in l. exemplo. C. de proba. vbi dicit quod si cardinalis dicat esse se habere literas apostolicas ad legitimandum vel restituendum fame z processit ad executionem illarum literarum, licet de dictis literis non appareat. Quod si publice homini actus pluries facti fuerint presumitur quod ipse habeat mandatum, quod asserit, z valeant gesta per eum. Non ratione communis erroris. Sed ratione presumpte veritatis assertione tanti viri, vt not. extra de testi. in integ. c. cum ex literis. in nouella. per Joan. and. quod not. ¶ † Ex preterito infertur ad presens, quia quod olim fuit hodie presumitur esse in essentia. C. de testi. l. testium. in fin. z ff. de eden. l. si quis ex argentarijs. §. fin. Et qui priuationem allegare volunt illam probare debent. Bald. in l. ea persona. C. de proba. ¶ Si quis cognouerit carnaliter sponsam suam conditionalem ius presumit eius purum consensum accessisse, ideo statuitur matrimonium seruandum in. c. de illis. extra de despon. impu. z de qdi. appo. c. per tuas. not. Specu. in titu. de presum. in. c. vnico. ¶ Si pater facit filio donationem tanq; bene merito vel alius extraneus causet donationem in instrumento propter merita que asserat precessisse. An illa merita presumantur ex simplici assertione, nisi aliter probentur. vide que scripsi in deci. curie parlamenti Delphin. q. cccxv.

¶ † Illud dicitur notoriū quod resultat ex presumptione iuris, vt scripsi in apparatu statuti si quis per literas per me Guidonem compilati in glo. super verbo, notorie. ¶ Presumitur quis scire illud de quo est publica fama. not. Barto. in l. nunq; in princi. ff. de vsucapio. ¶ Quis presumitur scire statuta sue terre. ita dicit Ange. de are. super rubri. ff. de noui operis nuntia. in. viij. columna. ¶ Si simpliciter producatur vnum statutum sub vna rubrica manu notarij in dubio presumitur totum productum, nisi cōtrarium probetur. nota. in l. cum de lege. ff. de proba. z hec fuit opinio Barto. vt refert de Aret. vbi. §. in rubr. de noui ope. nun. ibi tertio principaliter &c. licet Joan. de imo. teneat contrarium cuius opi. Jmo. reprobat de Aret. vbi. §. qui tenet opinionem. Barto. z hanc materiam ibi prosequitur ipse de Aret. per vnam columnam vel quasi. z ibi sufficiat remissio. ¶ † Nuntius curie non potest citare sine commissione vel mandato iudicis. l. fi. cuz ibi nota. per Cyn. Bart. Bal. Sali. C. de requirendis. ¶ Sz si non appareat de commissione iudicis, an presumetur commissio iudicis precessisse. Bald. in. d. l. fina. dicit q; de consuetudine presumittitur. arg. l. magis puto. §. ne tamen. ff. de reb. eo licet de iure non ita sit. argu. l. j. ff. de manda. princi. vide Cy. Jaco. de but. z Sali. in l. ea quidem. C. de accusa. hanc materiam citationis vide plenissime per Ange. de are. in l. si finita. §. iulianus. ff. de dam. infect. vbi tractat si credatur seruienti. † Et cui credatur si citatus dicat se non fuisse citatum, z si nuntius retulerit q; citatus sibi respondit quod non comparebit, si ei credatur Et si sufficiat citatio ad domum, de hoc etiam tetigi supra in hoc tractatu. Qui detinet presumitur possidere nisi contrarium probetur notat Archi. in. c. ij. vt lite pendente nihil innouetur. libr. sexto. ¶ Si pater in testamēto reliquerit filie. c. pro dote sua. z mortuo patre frater eam maritauit, z sibi dotem constituerit, an ipsa filia poterit legatum patris petere cum dote fratris. dic quod non, † qz frater nō psumitur eaz de suo proprio dotasse, sed de bonis z iuribus paternis ipsius filie. ita dicit Joan. ferrarij. in titu. libello super legato rei singularis in glos. j. in. xv. col.

FINIS

TOMVS TERTIVSDECIMVS TRACTA-
tuum, De iudicijs à citatione, vsq; ad sententiam, Explicit.

VENETIIS

Diligenti cura, ac summo studio ellaboratus.

Registrum.

a b c d e f g b i k l m n o p.

Omnes sunt Quaterni.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm